LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
2
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1930

2 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1432

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձը որ քանի մը տարիներէ ի վեր կը տօնուի գաղութներու մէջ, կը փաստէ կարգ մը տարրերու շահախնդրական վատութիւնը եւ ուրիշներու քաղաքագիտական տեսակ մը տհասութիւնը։

Որ Հօկի վարիչները ինքնապահպանման բնազդի պարտադրութեամբ, կը քրտնին կեղծաւորութեան տուրքը մատուցանելու, հասկնալի է։ Կոպտօրէն խօսուած՝ մարդիկը փոր կը կշտացնեն. ուրիշ արհեստ չունին, քանի մը անգամ, քանի մը տարբեր գոյներով ներկուած այդ արարածները։ Անոնք ամենէն առաջ, կը պատկանին շատ վճարողին։

Որ Ռամկավար կոչուած արտահայ ու արտառոց տարրը պէտք կը զգայ իր թմբուկը ճաթեցնելու վարչաձեւի մը եւ սկզբունքներու առջեւ, որոնց հանդէպ ունի խառնուածքի, կրթութեան, ըմբռնումներու եւ աւանդութիւններու ամբողջ հակակրութիւնը՝ բնազդական ու խորամանկ, զարմանալի չէ։ Գետնաբուծային այս նկարագիրը բացատրելի է շատ դիւրին հանելուկի նման։

Խորհրդայնացման տարեդարձը կը տօնուի ի հեճուկս Մայիս 28ի անկախութեան տօնին, միակը՝ որ այսօր, աշխարհի վրայ բուռ բուռ ցրուած Հայութեան համար կը կազմէ դաւոր երազին խորհրդանշանը։ Կը տօնուի ի հեճուկս Դաշնակցութեան, միակ կազմակերպութիւնը՝ որ իր բոլոր ուժերը լարած՝ կը մնայ կանգուն երազի հետապնդման ճամբուն վրայ։

Ու բոլոր ճամբաներուն վրայ, ուր դաշնակցութեան բահը կը բանի, դուք կը հանդիպիք ռամկավարներու երկչոտ ստուերագին, խափանումի ամուլ փորձերուն, որոնք յանգին միմիայն վարկաբեկելու հեղինակները, անգամ մը եւս փաստելու անոնց պատմական ու վաւերական անմտութիւնը։

Այդ է անոնց գոյութեան նպատակին բուն ու վերջաւորը. ու զայն արդարացնելու համար, կը խոստովանինք թէ անոնց անպատկառութեան քաջութիւնը՝ կանգ չառնելու որեւէ ստորնութեան եւ ստորնացման առջեւ։

Զմոռնանք թէ այս մարդիկը, առանց վարանումի բիրտ... ուժին բոլշեւիկեան Հայաստանէն արտածուած միտք մը եւ ... ամէնէս կատաղի եւ ապազգային կարմիրին հետ, ջարդերու պատասխանատու կը բռնեն հայ յեղափոխական ու ... ազատագրական շարժումը (ինչ որ իրենց համար կը նշանակէ միմիայն Դաշնակցութիւնը), շատ լաւ գիտեն թէ առով, անգամ մը եւս կը հարուածեն զոհը ու կ'արդարացնեն դահիճը։

Հայաստանի գլխուն, եթէ տաճիկ մարզպան մըն ալ նըստած ըլլար, այսօր, այս մարդիկը՝ ի հեճուկս Դաշնակցութեան, դարձեալ իրենց հաւատարմական զգացումները պիտի յայտնէին անոր...։ Այդպէս էին երէկ։ Այսօր եւ վաղը չեն կրնար ուրիշ կերպ ըլլալ։

Բայց այստեղ, ձգենք զանոնք իրենց ժանտաբոյր գարշանքին մէջ, ու քալենք։

Որ Հայրենակցական եւ այլ միութիւններ, պէտք կը տեսնեն իրենց ներկայութեամբ շատցնելու այս անտեղի խաղարկութեան դերակատարութիւնը, չափով մըն ալ կը գտնենք տաներելի։ Քաղաքականութենէ հեռու կամ անտարբեր անոր հանդէպ, ամէնէն նենգ, վայրագ բռնութեան մը խաղերուն անտեղեակ, նաեւ անծանօթ հակահայ ու ապազգային վարչաձեւի մը մօտաւոր ու հեռաւոր անդրադարձումներուն հայութեան ներկային ու ապագային վրայ, կը չէզոքացնեն խորհրդայնացումը ու կ'ըլլան «Հայաստան» անունին հմայքին տակ միայն, թոյլ տալով որ շահագործեն իրենց անունները։ Անոնց մասնակցութիւնը տօնի մը որ 1915էն ետքը, Հայոց պատմութեան մէջ կ'արձանագրէ ամէնէն սեւ էջը ... կ'արդարանայ թերեւս, անմտած, ենթագիտակցական մղումով։

Բայց ահա՛, եղկելին։

Խորհրդայնացման տօնի կազմակերպիչներուն ու մասնակիցներուն ցանկին գլուխը կը տեսնենք Բարեգործականը։

Վրան-բաց այս խաղին անպարկեշտութիւնն ու անհեթեթութիւնը փաստելու ըլլալ, զայն զարնելու ըլլալ տրամաբանութեան փորձաքարին, աւելորդ աշխատանք է։

Եւ առանց հարց տալու թէ ՈՐՈ՞Ւ որոշումն է որ կը գործադրուի, պիտի ըսենք միայն թէ ինչո՞ւ կը մասնակցի։

— Որովհետեւ, Բարեգործականը խաղալիքի պէս կը գըտնուի կուսակցութեան մը ձեռքը, անբարեխիղճ եւ քսակահատ, այս միութեան կ'ուզէ տալ իր պղտոր գոյնը։

Ու կը յաջողի։ Փա՛ստ։ Բարեգործականի մասնակցութիւնը տօնի մը, որուն հանդէպ առնուազն պարկեշտ վերապահութիւն պիտի ցուցադրէր։

Չենք գիտեր թէ ո՞վ է տուեր նման որոշում մը։ Չենք գիտեր թէ Բարեգործականի նորընտիր նախագահը ի՞նչ մտայնութեամբ կը մօտենայ հարցին։ Բայց գիտենք թէ իր մուտքի խօսքերուն մէջ՝ յստակ խոստումներ կային։ Սակայն, արդէն վատ նշաններ տեսնելով մէկտեղ դեռ կը սպասենք որ Պ. Կիւլպէնկեան Հ. Բ. Ը. Միութիւնը դնէ իր արժանաւոր բարձրութեան վրայ։

Դեռ ուշ չէ։ Դեռ բոլորովին չէ խրած։ Բայց, եթէ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան իսկապէս մտադրած է «բաներ» մը ընել, անտարակոյս իր շուրջ պիտի տեսնէ քծնանքի, շողոքորթութեան, ... հայրենասիրութեան, փցուն ու շահախնդիր տրամաբանութեան մը խաղերը։

Վճռական մտադրութիւն սակայն եւ քիչ մը կորով։

Ու մանաւանդ ԱԻԵԼ մը...

Բարեգործականը պէտք է դադրի ռամկավար միութիւն մը ըլլալէ։ Այս է մանաւանդ որ կը սպասուի Պ. Գ. Կիւլպէնկեանէ։

Մ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՐՀՐ. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (23 նոյ.)

— «Կապկութիւնը իր լաւագոյն արտայայտութիւնը կը գտնէ գրականութեան մէջ։ Արուեստ եւ գրականութիւն այն կալուածն է, որ բիրտ ու կոպիտ ուժով, պայմաններու թարկադրանքով չի մշակուիր եւ պտուղ չի տար։

Արուեստը եւ գրականութիւնը ամէն բանէ առաջ անկախութիւն կուզեն, գրողը՝ այդ կալուածին մէջ պէտք է ըլլայ տէրը իր զգացումին, մտածումին եւ իր անձին միջոցաւ՝ եթէ պէտք է՝ դիտէ թաւաքականութիւններու կեանքը։

Գրականութեան զարգացման պայման է գրողին բացարձակ անկախութիւնը։

Իսկ Խ. Միութեան մէջ անկախութիւնը յարաբերական իմաստ ունի։ Բռնութեամբ գրականութիւն չի մշակուիր, 12 տարուան փորձը շատ բաներ կ'ըսէ այս մասին։ Ռուսիոյ մէջ նոր դէմքեր յայտնուեցան գրականութեան ասպարէզին մէջ, բայց յաջողագոյն գործերը պրոլետարական գրականութեան մաս չեն կազմեր»։

Իսկ Հայաստանի պրոլետարական կեանքը չէ տուած ոչ իսկ մէկ դէմք, որ ինքզինքը պարտադրէ իր տաղանդով ու արուեստին շունչով։

Չարենցը՝ ընդունակ ու ստեղծագործող միտք է՝ դատապարտուած խամրելու խորհրդային կարգերու ճնշիչ մթնոլորտին մէջ։ 1922էն ի վեր գրած քերթուածներուն իննըսուն տոկոսը թուտորութիւն են որոնց մէջ արուեստ, զգացում, միտք չկայ։

Միեւնոյնը Հայաստանի բոլոր գրողներուն համար։ Աշխատաւորութեան ապրումներն ու կենցաղը երգելու թարկադրուած ըլլալով, Ալազանի, Վշտունիի եւ Մահարիի պէս հոգի ունեցող բանաստեղծներ իրենց շունչը կը սպառեն մեր երկրին ու ժողովուրդին հետ կապ չունեցող սկզբունքներու տարփողման։ Վերջին տասը տարուան գրական արտադրութիւնը ցոյց տուաւ թէ բոլորովին ճիշդ չէ այն տեսակէտը թէ հայ մշակոյթը կրնայ զարգանալ ու յառաջդիմել միայն Հայաստանի մէջ։ Փաստօրէն, Հայաստանի գրականութիւնը տարիներու դիմացող ոչ մէկ գործ չտուաւ, մինչդեռ գաղթահայ գրողները աւելի ցցուն գործեր տուին։

Մեր նպատակը բացատրել չէ Հայաստանի ու գաղթահայ գրական կեանքը, այլ նշել այն տագնապը որ կ'ապրի ներկայիս խորհրդահայ բանաստեղծութիւնը հայրենի երկրին մէջ, տասը տարուան փորձառութենէ ելեւէջներէ ու փնտռտուքներէ յետոյ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Անգլիոյ հանքային գործադուլը որ պիտի յայտարարուէր հանքային մէկ քանի գլխաւոր շրջաններու մէջ յետաձգուած է։ Սկովտիոյ մէջ միայն յայտարարուած է գործադուլ, որուն կը մասնակցին աշխատաւորներ։

Հանքագործներու եւ հանքատէրերու միջեւ վէճը հեռու է դիւրաւ հարթուելէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Տնտեսական տագնապին շուրջ

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան կողմէ յանձնախումբ մը ներկայացաւ Աշխատանքի Նախարարին, խորհրդակցելու համար անգործութեան մասին որ զանազան կեդրոններու մէջ սկսած է երեւան գալ։

Աշխատանքի նախարարը այն կարծիքն յայտնած է թէ, թէեւ ներկայ անգործութիւնը կարելի չէ բաղդատել օտար երկիրներու մէջ տիրող անգործութեան, սակայն իր դանդաղ այլ տեւական զարգացումով՝ մէկ քանի շաբաթներէ ի վեր կը կազմէ ազդանշան մը որ իր ուշադրութիւնը գրաւած է։ Այս հարցով զբաղող բոլոր սպասարկութիւններուն, նախարարը հրահանգներ տուած է, որ այժմէն իսկ միջոցներ ձեռք առնեն եւ ամէն հաւանականութեան առջեւ պատրաստ գտնուին։ Աշխատանքի ազգ. խորհուրդը եւ անոր մնայուն յանձնախումբը՝ օրը օրին տեղեակ պիտի պահուին հարցին։ Գալով օտար աշխատաւորներուն, հրահանգներ տրուած են որ անոնց Ֆրանսա մուտքը նուազագոյն չափին վերածուի։

Միւս կողմէ, միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, արգիլելու համար սահմանագլուխէն անցքը այն օտարականներուն, որոնք մեծ թիւով՝ Ֆրանսա կը մտնեն, աշխատելու իրենց մտադրութիւնը ծածկելով. բայց անգամ մը մտնելէ յետոյ, կը ջանան որեւէ գործ մը ճարել։

Բոլշեւիկեան հինգ հարիւր լրտեսներ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՈՐՈՆՑ ՄԷԿ ՄԱՍԸ ՀԱՅԵՐ ԵՆ

ԼՈՆՏՈՆ, 30 Նոյմ.— Թեհրանէն կը հեռագրեն թէ Պարսկաստան բնակող Ռուսերու կողմէ պատրաստուած դաւ մը երեւան հանուած ըլլալով, կառավարութիւնը ձերբակալել տուաւ հինգ հարիւր Ռուսեր որոնք արդէն ծանօթ էին իբր Խորհրդ. Միութեան գործակալներ։ Աւելի քան երեք հարիւր լրտեսներ ձերբակալուեցան Թեհրանի եւ Մեշէտի շրջանին մէջ, մնացեալները Թաւրիզի մէջ եւ շրջակայքը։

Այս բոլշեւիկեան լրտեսներուն մեծ մասը ամերիկեան անցագիր ունին։ Անոնց մէջ կան բազմաթիւ թղթատարական պաշտօնեաներ, ինչպէս նաեւ մաս մը Հայեր։

Թուրքիոյ հանրային պարտքերը

Էնկիւրիի լաւատեղեակ շրջանակները կը յայտնեն թէ Հանրային Պարտուց Վարչութեան յայտարարութիւնը Թուրքիոյ պարտքերուն վերաբերեալ, ստացուած է կառավարութեան կողմէ եւ ուշիուշով քննուած նախարարութեան կողմէ։ Հարցին կարեւորութիւնը նկատի ունենալով, ժամանակաւոր պատասխան մը ղրկուած է Պոլիս, ուրկէ օգնականով պիտի ղրկուի Փարիզ։

Կ'ըսուի թէ Թուրք կառավարութիւնը վերջնական որոշում մը չէ տուած 1931ի տարեվճարին մասին, որուն համար մէկ քանի օր առաջ կ'ըսուէր թէ յայտնած է որ վճարելու ի վիճակի չէ։ Թուրք կառավարութիւնը կը սպասէ պարտապահանջներու պատուիրակներու ժամանման, բանակցութեանց սկսելու համար։ Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պիտի պնդէ մէկերրորդը վճարել եւ նոյնիսկ ելմտական կարգ մը դժուարութեանց առջեւ, նախատեսած է բնաւ չվճարել։

Ինչ կանխեց Թեւֆիք Րիւշդի

«Էքօ տը Փարի»ի Ժընեւի թղթակիցը կը հեռագրէ.— Թեւֆիք Րիւշտի ժամանակ չկորսնցուց Ժընեւի մէջ, եւ ըստ թըրքական շրջանակներու, անոր աշխատանքները յաջողութեամբ պիտի պսակուին։

Գնդապետ Թեւֆիք պէյ, Ժընեւի Թուրք պատուիրակութեան անդամներէն, Վիեննա մեկնեցաւ։ Հոն պիտի միանայ Թուրք արտաքին նախարարին, որուն հետ պիտի մեկնին Սոֆիա, ուր պիտի տեսակցին Պուլկարիոյ արտաքին նախարարին հետ։

Այս անակնկալ այցելութիւնը հետեւանքն է Ժընեւի մէջ իսկ, Թուրքեւպուլկար պատուիրակութեանց միջեւ տեղի ունեցած բանակցութեանց, որուն նպատակն էր Յունաստանի հետ կնքուած բարեկամութեան եւ փոխադարձ չէզոքութեան դաշինքին մէջ մտցնել նաեւ Պուլկարիան։ Թուրքիա իբր միջնորդ կը գործէ պալքանեան այս երկու պետութեանց միջեւ, որոնք դեռ վերջերս, երկու կարեւոր խնդիրներու հետեւանքով։ իրարմէ բաժնուած էին,— Մէկը՝ Պուլկարիոյ ծովային ելքի խնդիրն է. միւսը Յունաստանի մակեդոնական փոքրամասնութեանց խնդիրը։ Թուրքերը կ'առաջարկեն որ Պուլկարիա հրաժարի Տէտէաղաճի նրբանցքը եւ նաւահանգիստը ուզելէ եւ գոհանայ Գավալայի վրայ ազատ շրջանով մը։ Գալով պուլկար փոքրամասնութեանց, Յունաստան տրամադիր պիտի ըլլայ գոհացում տալու Պուլկարիոյ պահանջին, այսինքն, մասնաւոր վարժարաններու մէջ, պուլկարերէն լեզուով դասաւանդութեան։

Այս երբեակ համաձայնութեան ջերմ կուսակից է Մ. Քէմալ։ Կ'ըսուի թէ Պոլիս պիտի երթայ Թեւֆիք Րիւշտին տեսնելու, անոր վերադարձին, եւ եթէ Սոֆիայի մէջ այս վերջին տեսակցութիւնները նպաստաւոր արդիւնքի մը յանգած ըլլան,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՌՈՒՍԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Միջազգային ընկերվարութեան ամէնէն յայտնի դէմքերէն Էմիլ Վանտէրվէլտ որ Ռուսիոյ, Սիպերիոյ եւ Ջինաստանի մէջ կատարած ուսումնասիրական երկար ճամբորդութենէ մը կը դառնայ, շաբաթ օր հասաւ Մարսէյլ, ուր հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ թղթակցի մը, Ռուսիոյ ներքին կացութեան մասին.—

«Այս ամառ, Մոսկուայէն չորրորդ անցքիս, կրցայ հաստատել վերաշինութեան իրական ճիգ մը, ճամբու աշխատանքներ, բանուորական տուներու շինութիւններ, Ամերիկայէն առնուած թէյլըրեան եղանակներով ճարտարարուեստացման ճիգեր։ Խորհրդային Միութեան աշխատանքի այս եղանակը դիտողին կը թելադրէ հարցում մը.— Բոլշեւիկներն ո՞ւրկէ կը քաղեն իրենց աղբիւրները։ Արտասահմանէն փոխառութիւն չկայ։ Ուրե՞մն, Ահա, Որովհետեւ արտաքին առեւտուրի մենաշնորհը կառավարութեան կը պատկանի, արտասահմանի մէջ՝ իր երկրին ապրանքները կը ծախէ պետական գիներէն շատ վար գիներով։ Այս է համբաւաւոր տըմփինկը, որուն վրայ այնքա՜ն խօսուեցաւ։ Հասոյթի ուրիշ աղբիւր մը կը կազմեն տուրքերը՝ որոնք չափազանց ծանր են ինչպէս նաեւ անուղղակի հարկերը։ Իբր միակ գնորդ, կառավարութիւնը գիւղացիներուն կը վճարէ շատ ցած գիներ։ Իբր միակ վաճառորդ, ժողովուրդին կը պարտադրէ շատ բարձր գիներ։ Այսպէս է որ կը հայթայթէ այն գումարները որոնց պէտք ունի իր ճարտարարուեստական ձեռնարկներու զօրացման համար։

Ստոյգ իրողութիւն մը, այն է որ Ռուսիոյ մէջ, ապրուստի պայմանները ոչ դիւրին են ոչ ալ հաճելի։ ցած օրավարձքեր, վար տեսակի ապրանքներ, անոնք ալ անբաւական եւ շատ սուղ. մանր առեւտուրը ջնջուած է։

Շատ վատ տպաւորութիւն կը կրէ մարդ, երբ Մոսկուայի մէջ պտտի։ Օրինակ, պետութեան թերութիւններուն հետեւանքով է որ ժողովուրդը կը ստիպուի անծայր թափորներ կազմել պարապ վաճառատուններու առջեւ։ Պէտք է ըսել թէ սով չկայ. բայց կայ ամէն բան չափաւոր կերպով։ Միսը չափազանց ցանցառ է, ոչ կարագ կայ, ոչ ճարպ ոչ ալ կաթ։

Այն համոզումն ունիմ թէ արեւմտեան գործաւորները չպիտի հանդուրժէին նոյնիսկ տասնըհինգ օր ճնշումի նման վարչաձեւի մը, որ որեւէ ազատութիւն թոյլ չտար, եւ անհատական կեանքը կ'ենթարկէ շարունակական կանոնադրութեան մը։

Այո՛, գիտեմ թէ կայ համբաւաւոր հնգամեայ ծրագիրը ի՞նչ պիտի ըլլայ, ես կը մաղթեմ որ յաջողի. ահա թէ ինչու, եթէ ան ձախողէր, Ռուսիոյ մէջ երեւան պիտի գար այն տեսակ հակազդեցութիւն մը, որուն հետեւանքով՝ այս երկրին բարեշրջումը երկար տարիներով կանգ պիտի առնէր։ Ընդհակառակն, եթէ բոլշեւիկները իրականացնեն իրենց բոլոր ծրագիրները, ժողովուրդին վիճակը մեծ չափով պիտի բարուոքի. այս բարւոքման հետեւանքով, ժողովուրդը որ փրկուած պիտի ըլլայ թշուառութենէ, աւելի ազատութիւն պիտի պահանջէ, պիտի ցնցէ բռնատիրութիւնը եւ պիտի նուաճէ իր իրաւունքները։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԻԲՐԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԶԴԱԿ

Կը բաւէ քրքրել, նոյնիսկ հապճեպով, հայ ժողովրդի վերջին յիսնամեակի պատմութիւնը, համոզուելու համար որ հայ հանրային կեանքի ծփուն, անողնայար ու տարտամ հոսանքներէն՝ յստակօրէն կ'անջատուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նաեւ իբրեւ հզօր, մշտանորոգ ու առոյգ մշակութային ազդակ:

Բաժնեցէ՛ք երկու շերտի վերջին յիսուն տարիներու մեր պատմութիւնը ու պիտի տեսնէք երկու շրջաններ՝ իրենց բովանդակութեամբ, բարքերով ու ձըգտումներով ամբողջովին տարբեր — Դաշնակցութենէն առաջ ու յետոյ:

Ի՞նչպէս կը ներկայանար հայ ժողովրդի մշակութային կեանքը իննսունական թուականներուն եւ առաջ:

Հայկական բարձրաւանդակէն մինչեւ Կիլիկիոյ եզերքը՝ հայ հանրային կեանքին վրայ միահեծան կերպով կ'իշխէր Հայոց եկեղեցին, իր ստորադաս հաստատութիւններով: Քաղաքական գերութեան սեւ օրերուն, հայ չարքաշ ու ժուժկալ գիւղացիութիւնը՝ մէկ կողմէ անխնայ կերպով կը կեղեքուէր բռնակալ ու ասպատակ կառավարութենէ մը ու միւս կողմէ, իր ներքին մշակութային, կրթական ու այլ պէտքերուն համար՝ ստիպուած էր դիմել նեղմտօրէն աւանդապաշտ, միտքի անկախութենէ զուրկ «մըտաւորականութեան» մը որ ամբողջովին ենթարկուած կղերին, զուրկ ազատագրութեան սրբազան կրակէն՝ բռնակալութեան հանդէպ բռնած էր օրինապահ, կարելի է ըսել հպատակ դիրք մը:

Ո՛չ Ազգ. Սահմանադրութիւնը կերտող հմուտ մտաւորականներու սքանչելի հոյլը, ո՛չ ալ ընդհանուր ու տխուր ամայութենէն բարձրացող քանի մը յեղափոխական ու գեղեցիկ դէմքերը դժբախտաբար չէին բաւեր իր ընդերքներէն իսկ շարժելու համար վեց դարերու գերութեան ծոյլ ու անարի քունով քնացող ժողովուրդը:

Հայկական բնագաւառէն մինչեւ Բիւթանիա ժողովրդին մեծագոյն տոկոսը կ'ապրէր թշուառութեան ու տգիտութեան մէջ, զուրկ՝ մշակութային ուժգին ու ներշնչող կեանքէ:

Յիշեցէ՛ք բոլոր ազգ. նախակրթարանները, ընդհանրապէս եկեղեցիներու շրջափակին մէջ, իրենց մեղկ, վաւերականօրէն յետադէմ ու անձեռնհաս ուսուցչական խմբերով: Յիշեցէ՛ք երկիւղածօրէն եկեղեցի փութացող գիւղերու եւ քաղաքներու հայ ժողովուրդը, հայ թերթերու կողմէ իսկ հրաւիրուած աղօթելու «բարեխնամ» կառավարութեան եւ կայսերական գահոյքներու համար:

Անշուշտ ընդհանուր ու հեզգ այս ամայութեան յատակէն կը բարձրանային, ինչպէս ըսինք, քանի մը մաքուր, արի ու յեղափոխական դէմքեր: Սահմանէն աստին եւ անդին՝ կային բանաստեղծներ որոնց տենդահար ու կրակէ խօսքերը սկսած էին պատրաստել կազմակերպուած յեղափոխական կուսակցութիւններու մուտքը հանրային բեմէն ներս: Կային նոյնիսկ հրաշալի հոգեւորականներ, որոնցմէ մէկը՝ Հայոց Հայրիկ, իր ազատատենչ մարդու եւ քաջ գրողի երկաթեայ դէմքով պիտի մնայ անմրցելի հայ կրօնական տարեգրութեանց մէջ:

Այս բոլորէն վեր, այս բոլորէն հզօր՝ կար ու կը մնար սակայն հայ հպատակ ժողովրդի ղեկավար տարրը — հայ կղերին հետ, անոր ազդեցութեան ենթակայ կամ գէթ ուղեկից հայ աւանդապաշտ ու բռնակալութեան տակ ամբողջապէս լուռ մտաւորականութիւնը:

Ազատութեան տենչը սակայն սկսած էր, թափանցել ամենուրեք: Յեղափոխութեան կայծը սկսած էր դառնալ բոց:

Ու Հայոց գերի ժողովուրդը երկար ու դաժան երկունքէ մը յետոյ, ծնունդ տուաւ յեղափոխական կազմակերպութեանց եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ որ իր կարգին շրջեց հայ հանրային կեանքը, արթնցուց բոլոր ննջած ու մաքուր կրքերը ու երիկամունքներէն սարսեց ժողովուրդին թմրած իրանը: Ազատութեան բոլոր տարտամ ու անբովանդակ ձըգտումներուն տուաւ կերպարանք, ձեւ ու նպատակ:

Նո՛յն հապճեպով, քննելով վերջին յիսնամեակի հայ մշակութային կեանքը, կը տեսնենք որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իրապէս նոր տարրեր մտցուց հոն:

Նախ՝ սքանչելի յամառութեամբ մը արթնցուց ժողովրդին հաւաքական գիտակցութիւնը, զայն հրաւիրեց հաւաքական պայքարի, տուաւ անոր դրօշ մը՝ որ տակաւին այսօր, հակառակ աշխարհը փոթորկող յեղափոխութիւններուն, մեր արդար հպարտութեան առարկան է: Հերքեց այն դարաւոր հեքեաթը թէ հայը անընդունակ է «միաբանելու»: Հայ գերի ժողովրդի ազատագրական պայքարին շուրջ ի մի հաւաքեց ստրկութեան թոյնէն դեռ չժանգոտած դեռ բոլորովին չաղճատած բոլոր կամքերը:

Յետոյ, հայկական բարձրաւանդակի խուլ անկիւններէն մինչեւ Թրակիա, կորաքամակ ու հպատակ հայ անհատէն կերտեց, հետզհետէ աւելի մեծ չափերով ազատագրութեան կուսակից հայ քաղաքացին: Տարածեց, որպէս հսկայ սերմնացան, անհատի անկախութեան սրբազան գաղափարը: Այդպէս է որ բազմաթիւ հայ գիւղերու, բայց մանաւանդ հայաշատ քաղաքներու մէջ, տեղի ունեցաւ բարքերու ակներեւ փոփոխութիւն մը: 1914ի հայ քաղաքը դիմագծով, ներշնչումներով եւ մտքի մակարդակով, տարբեր ու բարձր էր 1890ին բռնակալութեան տակ տքացող ու յետամնաց քաղաքներէն:

Ետ ինկած գիւղերու եւ քաղաքներու խուլ թաղամասերուն մէջ, բուռն ոգեւորութեամբ մը՝ տարածեց իր խօսքը: Ասիկա գոյութիւն ունեցող մշակութային արժէքներու կողքին բոլորովին նոր տարր մըն էր: Հ. Յ. Դաշնակցութենէն առաջ, չկար հանրային կեանքի մէջ, նման հզօր, գրաւիչ ու ներշնչող հրապարակախօսութիւն: Մինչեւ հիմա, գաղութներու մէջ իսկ հայ ժողովուրդին համար չկայ աւելի կենդանի, աւելի արթուն ու աւելի հմայիչ քարոզ՝ քան Դաշնակցութեան ջերմ ու խանդավառ խօսքը:

Հրապարակ դրաւ նաեւ հրատապ հարցեր: Ընկերային եւ քաղաքական խնդիրներու շուրջ ստեղծեց զարթուն հետաքրքրութիւն: Եղաւ ջահակիր, ու ինչ- անսպառ ոգեւորութեամբ, բոլո՛ր յառաջընթաց ու ազատական շարժումներուն:

Ծո՛յլ անտարբերութեան, աւանդապաշտ քունին, հպատակութեան բոլո՛ր քարոզներուն դիմաց՝ եղաւ կրողը հայեցի ու ինքնօրէն մշակոյթի մը թանգ գաղափարին:

Ու տակաւին կը շարունակէ ըլլալ:

Վ. ՎՐԻԺԱԿ

ՀՈԳԻՈՎ ԱՂՔԱՏՆԵՐ

Մեր ազգային ու հաւաքական կեանքին մէջ երեւոյթներ կը պատահին յաճախ, որոնք՝ արտաքինով ու ազդեցութեամբ որքան ալ աննշան ըլլան, սակայն իրենց խորքին մէջ կը կրեն ախտավարակ մտայնութիւն մը եւ ցոյց կուտան թէ ի՛նչպէս կը պզտիկնան, գաճաճ կը դառնան անոնց հեղինակները երբ մեծամտութիւնն ու անբարտաւանութիւնն ունին իբր միակ ուղեցոյց:

Մարսէյլն ալ երբեմն հանդիսավայր կ'ըլլայ այդ վատամիտ երեւոյթներու ցուցադրութեան, որովհետեւ հոս ալ չեն պակսիր անջատուելու, վերէն նայելու, «մենծ» երեւալու տենչէն համակուած մարդիկ՝ որոնք չեն հանդուրժեր աղետաբեր փոթորիկներէն այս ափերը նետուած ազգակիցներու ներկայութեան ու անպատկառօրէն «գաղթական» մակդիրով կ'որակեն զանոնք, մինչ իրենց «հին գաղութ» սնամէջ ու ծիծաղաշարժ տիտղոսով կը փառաւորուին:

Եթէ ուզես միտքդ յոգնեցնել փնտռելու համար այդ յոխորտանքը գէթ մասամբ արդարացնող տուեալ մը, կը գտնես որ իրենց ամբողջ «մենծութիւն»ը կը յենու քանի մը տրցակ հազարնոցի վրայ, շահուած՝ բախտի ու մանաւանդ պատերազմի բերմամբ, այն նոյն օրերուն՝ երբ անդին, այսօրուան «գաղթականներ»ը, ամէն հարստութիւն կորսնցնելէ վերջ, կեանք ու արիւն ալ կուտային օրհասական մրրիկէն ազգին գոյութիւնը նուազագոյն վնասով դուրս բերելու համար:

«Ազգին մենծերը» իրենք են... կասկած չկայ:

Հիմա ակումբ մըն ալ ունին, Rue de Romeի «Հայ Ակումբ»ը, որուն գլխաւոր մտահոգութիւնները երկու են... պոքէ՛ ու փօքէր:

Այս այլանդակ դասակարգի շուքին կառչող ու անոր թեզանիքները լափլիզող դասակարգ մըն ալ ունինք հոս: Դժբախտաբար «գաղթական» են անոնք եւ մանաւանդ երիտասարդ: Իրենց այտերու աղուամազը դեռ նոր սկսած են վար տալ եւ որոնց թիւը բարեբախտաբար չորս-հինգը չանցնիր:

Այս տղաքը եթէ Փարիզ բնակելու ըլլային, անպայման սըրճարանակեաց «յաւիտենական ուսանող»ութեան շարքերը պիտի ստուարացնէին, բայց նման ապրանք մը հրապարակին վրայ երեւիցէ ոչ գին եւ ոչ ալ սպառում ունեցած ըլլալուն, անոնք նախընտրած են «մտաւորական» ըլլալ, թէեւ անմիտականը աւելի պիտի պատշաճէր իրենց:

Գրող ու բրող են անոնք, ոմանք նոյնիսկ հեղինակ, —Մեռնողները կենդանացնելու փորձեր կատարած ու կտրուկ ու արմատական կարծիքներ ունին հայ թէ օտար գրականութեան վրայ:

Զարեանին չեն հաւնիր, կամայ ակամայ Վարուժանը կ'ընդունին «բանաստեղծ ամբոծ» գրող մը, Համաստեղը կը թաղեն առանց մահազդի ու ծաղկեպսակի, Սիամանթօն սրբած են մատենագրական ցուցակէն, մեր բանաստեղծութիւնը կը հաստատեն երկու լայնանիստ „սիւն''երու վրայ, Թէքէեան եւ Զօպանեան, Օշականը բառամթերք է իրենց համար, Ահարոնեանը վաղուց հինցած է, կը հիանան Մահարիի վրայ:

Իսկ օտարի՞ մասին:

Օ՛հ, շատ աւելի բան գիտեն օտար գրականութենէն:

Géraldyն, Louysը կլլած են, Thériveը մարսած է իրենց. Mac Orlan կ'ուզէք թէ Lewis, Ibsen թէ Sudermann, Carducci Zanella, Alfieri թէ Pirandello, գիտեն եղբայր գիտեն, բոլորը գիտեն.— Prix Goncourtով կամ Vie heureuseով այնքան կը զբաղին, որքան այդ մրցանակներու յանձնախումբերը, եթէ ոչ աւելի:

Եւ սակայն երբ սրճարանի սպասարկուն մօտենայ իրենց հաճած ըմպելիքն իմանալու համար կամ թէ անձեւ թուղթ մը, պահարան խնդրելու պէտքն զգան, կը շուարին կը մնան, կը կարմրին ու քրտնին, բառերը անգթօրէն կ'անդամահատուին, արականն ու իգականը համարժէք կը դառնան իրենց բերնին մէջ ու ցաւատանջ ֆրանսերէնը ջարդ ու փշուր կը թափի սեղանին վրայ:

Կ'ապշիս կը մնաս:

Ո՞ր լեզուով եւ ո՞ւր կարդացեր են այդ բոլորը: Իրե՞նցն է յայտնուած կարծիքները, թէ նախապէս կաղապարուած, կը կպցուին այս կամ այն հեղինակի կոնակը, համաձայն ... օրուան հովին ուղղութեան:

Այս բոլորը անլուծելի առեղծուած կը մնայ դեռ ինձ համար:

Հիմա որ այս հատընտիր տարրերը ծանօթացուցի քեզ, սիրելի ընթերցող, ներէ՛ որ անդրադառնամ առաջին պարբերութեանս ու ըսեմ թէ ի՛նչ պատահեցաւ:

Պատահածը զգայացունց չէ եւ ոչ ալ աղմկալից յայտնութիւն մը, այլ իր ձեւով ու արտաքինով շատ անմեղ եւ նոյնիսկ խրախուսիչ երեւոյթ մը:

Վերը յիշուած առաջին դասակարգի ամէնէն յատկանշական դէմքը (որ երբեմն բաներ մը գրելու ունակութիւնն ունի, որոնք սակայն միշտ Մեռնողները ըլլալու դատապարտուած են) դասախօսած է Զօհրապի կեանքին ու գործին վրայ:

Կը տեսնես թէ դէպքը ինքնին որքա՛ն անմեղ է եւ մանաւանդ սրտապնդիչ:

Սակայն ահա ախտը իր նշանները ցոյց կուտայ:

Ե՞րբ է տուած այդ դասախօսութիւնը «Մեռնողներ»ու հեղինակը:

Շաբաթ երեկոյ, 22 նոյեմբեր, նոյն օրը եւ նոյն ժամուն երբ Մարսէյլի մէջ հազարաւոր բազմութիւններ խանդավառօրէն մեծ վարպետին Աւետիս Ահարոնեանի գրական քառասնամեայ յոբելեանը կը տօնէին:

Մարդիկ Ահարոնեանի յոբելեանին կը հակազդեն եղեր: Հոգիով աղքատնե՛ր:

Յոբելեանը բան մը չկորսնցուց այդ «ընտրեալ»ներու բացակայութենէն եւ ոչ ալ յոբելեարը նսեմացաւ անոնց գրասէրի յանկարծածին կոչումէն: Ժողովուրդը, ա՛յն տարրը որ կեանք ու իմաստ կուտայ այս ահաւոր բառին, եկաւ հարազատ զգացումներու պոռթկումով իր պաշտամունքի տուրքը տալու վաստակաւոր վարպետին, «հինցած» Ահարոնեանին, որուն նոր «Իմ գիրքը» պիտի մնայ «Կեանքի գիրքը» ոչ միայն մեզ այլեւ դեռ քանի ու քանի սերունդներու համար:

Չեմ գիտեր թէ այդ մարդը ըստ սովորականին իր կակազումներով յորդառատ ու պարապութեամբ պերճախօս ճառով ի՛նչ վիճակ շնորհեց Զօհրապին: Թէքէեաններու ու Զօպանեաններու կողքի՞ն բազմեցուց թէ անշուք թաղումով մը, մոռացութեան յանձնեց՝ երթալ Համաստեղին միանալու համար:

Սակայն գիտեմ որ այս բոլորը ախտաւոր երեւոյթներ են, որոնցմէ առաջին տուժողները, իրենք, հեղինակներն իսկ են, մանաւանդ սա տղեկները, որոնք թերեւս «բան մը» ըլլային, ո՞վ գիտէ, եթէ մեծամտութիւնը սահման մը ունենար իրենց մէջ ու քիչ մը կծկտէին այդ ամբարտաւանութիւնը:

Մարսէյլ ԴԱՐԵՀ ՎՇՏԱՍՊԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Անցեալ տարի Լոնկ Պիչ, Քալիֆորնիայէն վեց Ամերիկացիներ մասնաւոր հրաւէրով գացած էին Պաքուի նաւթահորերուն մէջ մասնագիտական աշխատանք կատարելու: Ասոնք վերադարձած են մօտ տարի մը հոն մնալէ յետոյ եւ իրենց տպաւորութիւնները յանձնած են մամուլին: Ասոնցմէ Պ. Մոնթ Կոմըրի հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ իր տպաւորութիւնները:

Ես Ռուսիա գացի 1929ի աշունը գործելու ռուսական քարիւղի Թրըսթին համար՝ Կասպեանի ափերուն վրայ գտնուող Պաքուի նաւթահորերուն մէջ: Սիկնըլ Հիլլի նաւթադաշտերէն վեց հոգի գացինք քարիւղի Թրըսթին երկու ներկայացուցիչներուն Լոնկ Պիչ գալէն յետոյ. ասոնք կը փնտռէին մասնագէտ գետին ծակողներ եւ քարիւղի գործին փորձառու այլ մարդիկ, որ կարենային իրենց արտադրութիւնը դնել արդիւնաւէտ հիման մը վրայ: Գէթ այդպէս կ'ըսէին իրենք: Անձնապէս ես ունիմ իմ առանձին գաղափարս թէ անոնք կ'ուզէին խումբ մը Ամերիկացիներ տեսնել իրենց երկիրը: Ես ամիսներ չվստահեցի ունկնդրելով զանազան փաստարկութեանց կոմունիզմի գեղեցկութեան եւ Ռուսիոյ փառաւոր ապագայի մասին՝ կարենալ ըմբռնելու համար թէ երկու երկու ալ ի՛նչ կ'ընէ:

Արդարեւ անոնք իրենց լաւագոյնը ըրին մեր հոն գտնուած միջոցին մեզ չէնքով շնորհքով կոմունիստներ դարձնելու համար, սակայն անոնք ջոկած էին սխալ մարդիկ: Կոմունիզմը այնքան լաւ բան մը չերեւիր այնպիսի մարդու մը, որ վեց անգամ զոհն է եղած մուրացիկներու քսակահատութեան որ տեսած է թէ ինչպէս հանրակառքի մը մէջ անծանօթ թուրք մը կը հրմշտկէր կին մը՝ երախան իր բազուկներուն մէջ եւ որուն ծանօթներէն մէկը անձնասպան եղած է անոր համար որ չէր կարողացած վճարել կառավարական տուրքը, որուն համար բաւական չէր այս աշխարհի մէջ ունեցած իր բոլոր դրամը:

Մոսկուա հասանք 1929ի հոկտեմբերին, եւ հազիւ կայարանէն դուրս ելած՝ հանդիպեցանք մուրացիկներուն: Եթէ դուք պտըտէիք ամերիկեան քաղաքի մը մէջ եւ հանդիպէիք 20 30 մուրացիկի, կը մտածէք որ դրութիւնը սարսափելի ըլլալու է: Սակայն Ռուսիոյ մէջ անոնց թիւը հազարներու կը հասնի եւ ոչ ոք ուշադրութիւն կը դարձնէ անոնց: Կան տղամարդիկ, կիներ եւ մանուկներ, որոնք իբրեւ հագուստ ամէնէն կեղտոտ ցնցոտիներէն զատ ուրիշ բան չունին եւ ոչ ալ ունին կոպէկ մը բացի մուրացկանութեամբ իրենց ստացածներէն:

Թերեւս լսած էք «գայլերու վոհմակներ»ու մասին եւ չէք հաւատացած անոնց: Մենք տեսանք զանոնք — փոքրիկ անտուններու նմանող մանուկներու խումբեր, որոնք կը բնակին լքեալ շէնքերու եւ կամ գետնափոր որջերու մէջ, եւ որոնք կազմակերպուած են եւ ունին իրենց առաջնորդները՝ մուրալու, գողնալու եւ յարձակելու համար մարդոց վրայ, որոնք գիշեր ատեն առանձինն կը քալեն եւ դրամ ունեցողի երեւոյթը կը կրեն:

Երբ Մոսկուայէն մեկնեցանք արդէն մեր վստահութիւնը խախտիլ սկսած էր այն փայլուն պատմութիւններու մասին, զորս քարիւղի Թրըսթի ներկայացուցիչներ-ը մեզի պատմած էին: Պաքու հասանք առաւօտեան ժամը երեքին: Կայարանը կը նմանէր ռազմադաշտի, ուր նախորդ առաւօտ միայն ճակատամարտ մը մղուած էր կարծես: Ցնցոտիապատ, կեղտոտ մարդիկ կը քնանային ամէն կողմ, ուր որ անոնք կրցած էին գտնել ապաստան մը:

Ի՛նչ կը վերաբերի մեզի անձնապէս, բաւականլաւ վերաբերում ցոյց տրուեցաւ մեզի: Բաւական լաւ բնակարաններ յատկացուեցան մեզի եւ թոյլ տուին մեր ուզածը գնելու: Այդ կէտը — գնելու արտօնութիւնը — ձեր կարծածէն շատ աւելի մեծ նշանակութիւն ունի: Ռուսիոյ մէջ միայն երկու դասակարգի մարդիկ կը վայելեն այդ առանձնաշնորհումը — օտարականները եւ իշխող դասը:

Ռուսիոյ հասարակ ժողովուրդը ուտելիք կը ստանայ տոմսերով այնպէս ինչպէս պատերազմի ժամանակ: Այս տոմսերով անոնք կառավարական մթերանոցներէ կը ստանան միայն որոշ քանակութեամբ ապրանք — ամսական հարիւր գրամ կարագ, հարիւր գրամ շաքար, այսքան միս եւ այլն: Եթէ աւելի առնել ուզեն, պէտք է որ երթան անհատական վաճառատուներ, ուր գին[illegible] ամէն բանականութիւն կը գ[illegible] բարձր տուրքերու եւ կառավարական շարունակական պահա[illegible]ներու պատճառաւ:

Մասնաւոր անհատական վաճառատան մը մէջ, օրինակ, այն ատեն երբ ես Ռուսիայէն տարուան մը պայմանագրութիւնս լրանալէն յետոյ մեկնեցայ, կարագը կը ծախուէր փաունտը 1.50 տոլարի, շաքարը նոյն գինով եւ մգլոտած միս[illegible] քիլոկրամը 1ուկէս տոլարի, միւս ապրանքները նոյն համեմատութեամբ:

Կրնաք երեւակայել դրութիւնը գործաւորի մը, որ ա[illegible] կին մը եւ չորս կամ հինգ մ[illegible]նուկներ, եւ որուն օրական միջ[illegible] վաստակն է 75 սէնթէն 1ուկէս տոլար: Ի դէպ, իր փոքրիկները եթէ դեռատի են, պարզապէս դժբախտ են, որովհետեւ շատ [illegible] դեր կարելի չէ թարմ կաթ գնել: Երախաները առաջին օրէն կը վարժեցուին սեւ հացի, չոր [illegible] եւ թէյի: Կը վերապրին անոնք միայն որոնք կենսունակ եւ [illegible]տաւոր են:

Միայն ուտելիքը չէ որ [illegible] կաս է, այլ ուրիշ պիտոյքներ եւս: օրինակ կօշիկը: Իմ մեկնած ատենս սովորական զոյգ մը [illegible]շիկը կ'արժէր ամերիկեան դրամով 25-100 տոլար: Մեր [illegible] գտնուած ժամանակ կառավարութիւնը հրատարակեց նոր հրամա[illegible] մը, որ կացութիւնը չփոխեց [illegible] նուազագոյն չափով իսկ: Կառավարական թղթադրամը ընդունելութիւն չգտաւ ժողովուրդին [illegible] Անոնք անծանօթ չէին անոր [illegible]կական արժէքին: Անոնք կը [illegible] հէին իրենց պղնձեայ կոպէկները եւ մետաղեայ այլ մանր դրամներ: Ուստի հրաման ելաւ որ [illegible] ոք իր քովը պահէ որոշ քանա[illegible]կութենէ մը աւելի մանր դրամ: Ով որ երկու ռուբլի — մօտաւ[illegible]րապէս մէկ տոլար — արժողութենէ աւելի դրամ կը պահէր [illegible] քովը, վեց ամսուան բանտարկութեան կը դատապարտուէր: Եթէ մէկը երեսուն ռուբլիի արժողութենէն աւելի մանր դրամ [illegible]նայ իր մօտը, կը գնդակահարուէր: Ասիկա անհաւատալի կը թ[illegible] բայց իմ Պաքուէն մեկնած օր[illegible] մարդ մը գնդակահարուեցաւ [illegible] պարզ այն պատճառաւ որ իր մօտ [illegible] չափէն աւելի մանր դրամ [illegible]

...էր՝ հակառակ կառավարա-
...ն հրամանին։

...կառավարական հրամանները ...մայական են։ Զոր օրինակ, ես ...գերի մէջ կը ճանչնայի մարդ ...կ, որ գլխարկի վաճառատուն մը ...էր, խեղճուկրակ փոքրիկ տեղ ...էր, որ, սակայն, բաւական էր ...գործատ մը ճարելու իրեն եւ իր ...ընտանիքին համար։ Օր մը կա...ռավարական գործակալները եկան ...եւ երկու հազար րուբլի տուրք ...պահանջեցին։ Որեւէ պատճառա...բանութիւն չներկայացուեցաւ, ...այլ պարզապէս պահանջ դրուե...ցաւ։ Մարդը բողոքեց ըսելով թէ ...ամբողջ աշխարհի վրայ այդ...քան դրամ չունի։ Գործակալները ...պատասխանեցին միայն թէ յա...ռաջիկայ առաւօտ կրկին պիտի գային ...լու կ՚ըսէր որ դրամը պատ...րաստ ունենար։

Այդ գիշերն իսկ ան անձնաս...պան եղաւ։

Ցաւն այն է որ ամբողջ եր...կիրը կը վխտայ լրտեսներով։ Կանգ ...առ եւ խօսէ ռուսի մը հետ եւ ...պիտի նկատես որ ան շարու...նակ իր ուսերուն վրայէն կը նայի ...ետին անդին։ Եթէ ոեւէ մէկը ...լսելու հեռաւորութեան ...մէջ, մարդը կ՚ինքնամփոփուի ...խեցի մը նման։ Ոեւէ մէկը — ...դռնապան, դրկից դրացի, կողքի... ...մարդը կրնայ պատահիլ ...լրտես մը եւ կամ կէփէուի ...գործակալ մը ըլլայ։

Եւ կէփէուն — Ռուսիոյ գաղտ...նի ոստիկանութիւնը — պատած է ...մահուան սարսափով։ ...բառը կապուած է մէկ քա...ռաբառերու սկզբնատառերէն, եւ ...մահահունչ բառին շշուկը ...բաւական է սովորական ռուս մը ...մտնելու ի խնդիր ...պատասխանի մը։ Մէկը կ՚անհե...տանայ մէկ օրէն միւսը ...կերպարանք մը։ Մի հար...ցուր թէ ի՛նչ է պատահեր — «կէփէուն»։

Ամբողջ ընտանիքներ կ՚անհե...տանան։ Ես կը ճանչնայի մէկը, ...աներեւութացաւ արեւածագին ...ժամուտին միջեւ. «կէփէուն»։

Մէկը որ անխոհեմ դիտողու...թիւն մը կ՚ընէ, կը համարձակի ...քննադատել կառավարութիւնը, ...կը տեսնէք առաւօտ ...անոր փողոցն ի վար ...պաշարուած զինուած պա...հակներով։ Ան չի վերադառնար.— «կէփէուն»։

Ես տեսած եմ այսպիսիներու ...շտեր, եւ ամէն ոք գիտէր ...պիտի վիճակէր անոնց, բայց ...կը համարձակէր բան մը ...ելու։ Ես անգամ մը տեսայ այսպիսիներու թշուառ խմբակի մը անցքը Պաքուի մէջէն — հինգ տղամարդիկ եւ երկու աղջիկներ։ Ասոնց մէ եւ ոչ մէկը 22 տարեկանէն մէկ օր իսկ աւելի էր, եւ ամէնէն դեռատին կը թուէր 16 տարեկան։ Կէփէուն բծախնդիր չէ տարիքի մասին անոնց, զորս կը գործածէ իբրեւ նշանակէտ հրաձգակ վաշտին համար։

Առաջին անգամ դժուար է ըմբռնել թէ ինչպէս Ռուսերը մէկ կողմ քաշուած կը հանդուրժեն այս բաներու պատահելուն, թէ ինչպէս անոնք կրնան դիտել 16 տարեկան տղոց եւ աղջիկներու գնդակահարուելու տարուիլը եւ բան մը չեն ըներ։ Երկու պատճառներ կան։ Անոնք կը վախնան ոեւէ բան ընելու։ Յետոյ անոնք անցեալ տասը տարուան մէջ այնքան բան տեսած են — այնքան արիւն, սարսափ եւ տառապանք — որ անզգայ դարձած են։ Պարզապէս այդ բոլորը այլեւս ոեւէ նշանակութիւն չունին։

ԱՄԵՐԻԿ. ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

«Ֆիկարօ» հետեւեալ հարցարանը ուղղած է միջազգային մտաւորական դէմքերուն.

1.— Ամերիկեան քաղաքակրթութիւնը չի՞ սպառնար իսկական մշակոյթին, չի՞ վտանգեր աշխարհը, առաջնորդելով զայն բարձրագոյն մտածումներու եւ վեհանձն զգացումներու սնանկութեան, նոյնիսկ մարդուն սնանկութեան։

2.— Ամերիկացիները, ընդհակառակն, կորովի մարդի՞կ են որ ընդունակ ըլլան աշխարհը առաջնորդելու դէպի նոր ուղի մը, եւ այն արդիւնքը, զոր ստացան առեւտրական, տնտեսական եւ մարզական գետնի վրայ, կրնա՞յ պանծացնել մարդկային ցեղն ու միտքը։

3.— Ամերիկայի մասին մեր ներկայ տեսակէտներուն մէջ չկա՞ն թաքուն կէտեր, որոնք կը մոլորեն մեր ընդհ. դատողութիւնը։

4.— Ի՞նչ կը մտածէք այն վկայութիւններուն առթիւ, զորս կ՚արտայայտեն ամերիկացի գրողները իրենց երկրին մասին (Սինքլէր Լուիս, Թորօ, Մէնքըն, Վալտօ, Ֆրանք, Լուիզոուըն)։

5.— Դիմագրելու համար այս իմացական եւ քաղաքական աշխարհակալութեան, ի՞նչ դարման կ՚առաջարկէք, որ ընդունելի ըլլայ Եւրոպայի ներկայ կացութեան մէջ։

Իսկապէս կարեւոր հարցարան մը, կարելի է ըսել դարաշրջանին հոգն է, որ կ՚արտայայտէ։ Պիտի անդրադառնանք տրուած պատասխաններուն մասին, տալով նաեւ ընդհանուր քննադատութիւնը այս վէճին, որ, կը թուի թէ աւելի ծանր է, քան հին ու պատմական վէճը Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ։ Դժբա՜խտ Եւրոպա, ահարկու մրցակիցը՝ Ասիայէն յետոյ նոր ոսոխ մըն ալ ունի հիմա,— Ամերիկան։

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴՊՐՈՑ

Մեզի համար չէ։

Մենք Հայերս քննադատ ենք ի ծնէ։ Սորվելու պէտք չունինք։ Անունը եւ մականունը գրել սորվելէ յետոյ, ամէնքս կը սկսինք քննադատութիւն կատարել։

Քննադատութեան դպրոցը Անգլիացիներուն համար է։ Ի՞նչ հարկ յիշելու հռչակաւոր քննադատները, եւ անոնց հմտութեան չափն ու աղբիւրները։ Կը բաւէ միայն յիշել որ Քարէմի լորտին առաջարկով Լոնտոնի համալսարանը վերջերս որոշեց հիմնել մասնաւոր ուսումնարան (institut) մը որուն ծրագրին մէջ կը մտնէ արուեստին պատմութիւնը իր բոլոր ճիւղերով։ Այս ուսումնարանին միակ նպատակն է պատրաստել քննադատներ գրականութեան, թատրոնի, նկարչութեան եւ արուեստի համար։ Պետութեան հարկ չմնաց նպաստ տալ, անգլիացի մեկենաս մը ստանձնեց ուսումնարանին շինութեան ծախքերը։ Սըր Ճօզէֆ Տուվին եւս 20 հազար ստերլին նուիրեց այդ նպատակով։

Այս ամէնը՝ քննադատ պատրաստելու համար։

ԱԿՆԱՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Պ. Վ. Խարճանեան, պատճառաբանեալ հրաժարական մը ուղարկած է Ակնայ Հայրենակցական Միութեան՝ վարչական ժողովի անդամակցութենէն։ Ստորեւ իր նամակէն կուտանք հետեւեալ հատուածները։

Մեծ ցաւով տեսայ, որ վերջերս տրուած Ակնայ Հայրենակցականի հացկերոյթին, ինչպէս նաեւ վարչութեան նախընթաց օրուան ժողովին մէջ, վարչական ժողովին մեծամասնութիւնը շեղելով իր ճամբէն, որ է եւ պէտք է ըլլայ միմիայն բարենպատակ աշխատանքի մը նուիրուիլ, քուէարկեց շնորհաւորական նամակ մը ուղղուած Խորհ. Հայաստանի կառավարութեան, Հայաստանի խորհրդայնացման 10րդ տարեդարձին առիթով։ Ես չէի սպասեր որ վարչութեան անդամները սուգի օր յայտարարէին այդ օրը, բայց առ նուազն կը սպասէի որ եղած հրաւէրին լռութեամբ պատասխանէին, նկատի առնելով Ֆրանսահայ գաղութին դրութիւնը, որ կրնայ շատ հեռուները տանիլ մեզ, եթէ շարունակենք չյարգել մեզ հիւրընկալող երկրին քաղաքականութիւնը։

Վստահ եմ որ Ակնցիներու բացարձակ մեծամասնութիւնը ինծի համամիտ պիտի ըլլայ, եթէ մերժեմ աշխատակցիլ անձերու հետ, որոնք թերեւս քաղաքական եւ անձնական շահերէ տարուելով, փափաքեցան եւ յաջողեցան դժբախտաբար այդ շնորհաւորական նամակը քուէարկել տալ, փոխանակ մնալու այն դերին մէջ, որուն համար կազմուած է Ակնայ Հայրենակցական միութիւնը, ինչպէս կ՚ենթադրեմ բոլոր Հայրենակցական Միութիւնները։

Ես անձնապէս գտնելով որ այդ ձեւով արտայայտուած համակրութիւն մը դէպի Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը, վնասակար է ազգային ընդհանուր շահերու, եւ այս անառարկելի պատճառաւ, հրաժարականս կը մատուցանեմ Վարչական ժողովի անդամակցութենէ։

ԶԵԿՈՅՑ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

1.— Կեդր. Վարչ. Ժողովի վարիչ անդամ Պ. Ա. Ճէվահիրճեան հրաժարական տուած ըլլալով, ժողովը ընդունելով իր հրաժարականը, ի նշան գնահատանքի պատուակալ վարիչ անուանեց զայն։

2 — Պ. Ճէվահիրճեանի տեղ, Կեդր. Վարչ. Ժողովը իր վերջին նիստին մէջ վարիչ անդամ ընտրեց Միութեանս հիմնադիր եւ բարերար անդամ Պ. Առաքել Նուպար։

3 — Կեսարիոյ Առաջն. փոխանորդ Սերովբէ քահ. Պուրմայեանի թախանձագին նամակներուն վրայ, որոշուեցաւ Պէյրութի Քէլէկեան որբանոցին մէջ ընդունիլ 25 որբերու երրորդ խումբ մը եւս, որոնց պատսպարման առթիւ Միութեանս նախագահ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան վեհանձնօրէն յանձն առաւ հինգ տարի շարունակաբար 600 անգլ. ոսկիի նուիրատուութիւն մը ընել։ Կեսարիայէն սոյն 25 որբերուն փոխադրութեան մասին Կ. Պոլսոյ Ազգ. Պատրիարքարանին միջոցաւ պէտք եղած հրահանգները տրըուած են։

4 — Միութեանս Պէյրութի Մասնաժողովը տեղեկագրած է որ կառավարութիւնը ձեռնարկած է տեղւոյն քէմփին ջնջման մասին տարիներէ ի վեր տուած որոշման գործադրութեան, խեղճ գաղթականներուն խրճիթները քանդելով (առանց թիւն է մօտաւորապէս 5000, որոնց 1000ը արդէն քանդուած է)։ Ցախտակէ տուներու եւս շինութիւնը արգիլուած ըլլալով, բազմաթիւ չքաւոր ընտանիքներ խռնուած են իրարու վրայ եւ շատերն ալ բացօթեայ կ՚ապրին։ Այս աննախանձելի վիճակը կը սաստկացնէ տիրող թշուառութիւնը եւ պատճառ կ՚ըլլայ բազմատեսակ հիւանդութեանց, գլխաւորաբար մալարիան աւերներ կը գործէ։ Դժբախտաբար համապատասխան օգնութեան ոեւէ ձեռնարկ չկայ եւ հազարաւոր գաղթականներու բնակարանի հարցը սաստկօրէն կը գրաւէ բոլոր միտքերը, առանց դրական որեւէ լուծումի, որովհետեւ այս ձեռնարկը ահագին գումարներու կը կարօտի։

Կեդր. Վարչութեան Ժողովը, ստիպողականութիւն տալով այս ցաւալի խնդրին, որ նոր աղէտի մը համեմատութիւնը կ՚առնէ, իր 19 Նոյեմբերի նիստին մէջ զբաղեցաւ, եւ, գոնէ անմիջական օգնութիւն մը ընձեռելու մտահոգութեամբ, որոշեց 1000 անգլ. ոսկիի նպաստ մը փութացնել, որպէսզի այդ գումարով Պէյրութի մէջ առժամեայ դարմանատուն մը եւ ապաստանարան մը հիմնուին, եւ ամէնէն չքաւոր ու հիւանդ գաղթականներուն տրամադրուի ձրի դեղ եւ ապուր։

Կեդր. Ժողովը, իր վերջին նիստին մէջ, կրկին զբաղեցաւ այս հարցով, եւ նախագահին թելադրութեամբ որոշեց գէթ մասնաւոր շրջանակի մը մէջ հանգանակութիւն մը կատարել, աւելի մեծ չափով օգնութիւն հասցնելու համար Պէյրութի անպաստան գաղթականներուն։ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան այս նպատակին նուիրեց 40,000 Ֆր. Պ. Զարեհ Նուպար 2000, Պ. Պօղոս Էսմէրեան 2000, Պ. Տ. Կամսարական 1000, Պ. Լ. Կիւմիշկէրտան 1000 ֆրանք։

5.— Կ. Պոլսոյ Պատրիարքը նամակով մը Ազգ. Հիւանդանոցի նիւթական անձուկ վիճակը պարզած ըլլալով, Կեդր. Ժողովը ցաւ ի սիրտ հաստատեց որ, որեւէ դրամական վարկ չունի առայժմ բացառիկ նպաստ մը ընելու համար։ Մեր նախագահը սիրայօժար փութաց սակայն անձնապէս 2000 թրքական ոսկի տրամադրել յօգուտ Ազգ. Հիւանդանոցին։

Դիւան Ընդհանուր Տնօրէնութեան

ԿՈՉ ՍԷՕԼԷՕԶՑԻՆԵՐՈՒՆ

Արեւելք Հայրենակցական Միութեան կեդրոնական Վարչութիւնս, Վալանսի հայրենակիցները ընդհ. ժողովի հրաւիրելով հաւաքեց մօտ 45 հայրենակիցներ։ Ժողովը երկար վիճաբանելէ յետոյ, որոշեց մամուլով կոչ ուղղել բոլոր Սէօլէօզցի հայրենակիցներուն, որպէսզի անխտիր բոլորուին սոյն բարենպատակ ձեռնարկին շուրջ։

Ընդհանուր ժողովը այս առթիւ ցաւ ի սիրտ կը յայտնէ թէ մեր հայրենակիցները ոչ մէկ հետաքրքրութիւն կը ցուցնեն Միութեանս հանդէպ։ Երեք տարուան ընթացքին փոխանակ յառաջդիմելու, վեց մասնաճիւղերն ալ ցրուած են։ 1925ի ամրան բոլոր Սէօլէօզցիները մէկ սիրտ մէկ հոգի կը գործէին Ֆրանսայի մէջ։ Իսկ ա՞յժմ։ Հայրենակիցնե՛ր, արդեօք մոռցա՞ք այն օրերը, թէ ձեր երակներուն արիւնը ցամքեցաւ։

4500ի մօտ Սէօլէօզցիներ կան Ֆրանսայի մէջ, եւ այսպիսի քար անտարբերութիւնը երբեք ներելի չէ։ Արդեօք լուսաւոր քաղաքները ձեզի շլացուցի՞ն։ Արթնցէք հայրենակիցնե՛ր, այս չէ ճամբան, որ պիտի փրկէ մեզ, անհրաժեշտ է միութիւնը, որ կը նշանակէ զօրութիւն։ Անխտիր բոլորուինք Միութեան շուրջ, որպէսզի մենք ալ իբրեւ մարդ ապրելու իրաւունք ունենանք։

(Կնիք)

ՄԵՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ

Օր. Վարդուհի Թարմիրեանց ինչպէս նաեւ Պ. Շապանեան իրենց նկարներով կը մասնակցէին աշնան սալոնին։

Պ. Քոչար եւս կը մասնակցի «գերանկախներու» սալոնին։ «Ժուրնալ տէ Ցէպա»յի մէջ քննադատ Փօլ Ֆիէրէնս կը գրէ.

— «Քոչար անակնկալ մը կուտայ մեզի, հաճելի անակնկալ մը իր գծանկարներով, իր «տանձերու կուժ»ով։ Հետաքրքրական կշռութաւոր գիծ մը, ձեռքի գեղեցիկ նրբութեամբ։ Ցանձը ո՛չ ես եմ, ոչ ալ դուք։ Քոչարի գոյները խեղճ են, բայց պէտք է գովել իր գծանկարները, որոնք կ՚արտայայտեն շարժուն ձեւերու ճշգրիտ զգացումը»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԴԱՍԱԼԻՔԸ

Թատրոն ու սինեմա, երա...տ ու երգիչ զինուորի համար ...ատեց, ու միօրեայ «Զին...րի օրը» թերթը նահատակ ...րող զինուորի գովքը ...եց։ Դեկտեմբեր ամիսն է, ...նը վաղուց ծածկել է Արա...տեան դաշտը, բայց տօնի ...ջին օրը երկինքը պարզ էր, ...ը գաղջ։ Գորգերով, դրօ...կներով, կանաչ հիւսկէններով ...զարդարուած քաղաքը ժպտում է ...ողովուրդին։ Առաւօտեան ժա...մը 10էն 11ը զօրքը տողանցք ...է կատարում, ու քաղաքում ...դ չկայ, որ փողոցում չլինի, ...ր իր խնդակցութիւնը չբերէ ...ի ուրախութեան։ Հայ զօ՛ր...։ Այս այն զօրքը չէ կար...ծես, որ առաջին տողանցքով ...կառավարութեանն էր դիմաւո...րել։ Այժմ տարիքի դասաւո...րում կայ, զօրքը հագնուած է ...եղերքով, նրանց ճակատներին ...հինանշան է փայլում, թեւերնին եռագոյն ժապաւէն, զինուած են կանոնաւոր զէնքերով, այրուձին խրոխտ տեսք ունի, հրետանին պատկառելի, իսկ օդն աղմկող սաւառնակները հայ սրտերը հպարտանքով են լցնում։ Ղազարն էլ փողոցումն է, թէեւ տողանցք կատարող զօրքի շարքերում չէ՝ բայց երջանիկ է, հպարտ։ Գիտէ, որ իրեն էլ է վերաբերում այդ տօնը, որ իրեն համար է երգում աշուղը, իրեն համար նուագում երաժշտախումբը, իրեն համար են գրուած թերթի պատմութիւններն ու բանաստեղծութիւնները։

Կորիւնն էլ է փողոցում, տողանցքը Աբովեան պողոտայումն է կատարւում, իրենց տան առջեւ։ Նա կանգնած է գլխաբաց ու նայում է զօրքին, թնդանօթներին, ձիաւորներին... Ուրախ է, որ զօրքը լաւ է հագնուած, եւ մանաւանդ լաւ զինուած։ Ուրախանում է, բայց զգում է, որ իր ուրախութիւնը նման չէ բուն զինուորի ուրախութեանը, զինուորի կեցուածքը, հայեացքը շարժ ու ձեւը տարբեր է՝ տիրող, հրամայող։ Իսկ ինքը դիտող է, երկրորդ, երրորդ դէմք։

— Ջան, մեր տղերքը մի մի առիւծ են կարծես. ասաց Ղազարը՝ դառնալով Կորիւնին.— Կուէն վերջ այս էլ կայ՝ տօն։ Ա՛խ, երանի ես զինուոր լինէի նրանց մէջ, նրանց հետ։ Կորիւնը ոչինչ պատասխանեց։ Ի՞նչ ասէր նրա սրտի մէկ անկիւնը միշտ փակ էր, տխուր, ինչո՞ւ ինքն էլ չգիտէր։

Այդ տխրութիւնն աւելի զգալի դարձաւ, երբ մի խումբ աղջիկներ, որոնց մէջ եւ Սիրանը, իր սիրելին, անցան նրա մօտով՝ ամբողջովին կլանուած զինուորներով։ Սիրանը չնկատեց Կորիւնին. գուցէ տեսաւ, բայց չժպտաց անտարբեր անցաւ։ Աղջիկները չկարողանալով ճամբայ բանալ՝ Կորիւնէն մի քանի քայլ հեռու՝ կանգնեցին։ Նրանց մէկի ձեռում ծաղիկներ կային, ջերմոցում խնամուած։ Տողանցքը վերջացաւ. զօրքը երաժշտութեան ընկերակցութեամբ քայլեց դէպի զօրանոցները, զէնքը վար դնելու եւ երեք օր հանգիստ վայելելու։ Ժողովուրդը ծափահարեց խանդավառ։

— Կեցցէ ազատ Հայաստան...

Կեցցէ նրա պաշտպան բանակը, ուռա՛, աղջիկները ծաղիկներ թափեցին զինուորների վրայ, նրանց ոտների տակ։ Մի քանի ծաղիկներ ընկան մայթի վրայ, Կորիւնէն շատ մօտիկ։

Մի երիտասարդ կռացաւ, որ վերցնէ։

— Մի՛ դիպչէք այդ ծաղիկներին, ասաց Սիրանը.— նրանք զինուորի համար են. զինուորը կարող է կոխել ու անցնել. իսկ մէկ ուրիշը, որ գուցէ... չպիտի դիպչի նրանց։

Արիւնը խփեց Կորիւնի դէմքին. գուցէ... «դասալիք», արդեօք իրեն չէ՞ին ուղղուած այդ խօսքերը։ Նա բարձրացաւ տուն։

Մայրը նստած էր պատուհանի առջեւ. նա ե՛ւ ուրախ էր, ե՛ւ տխուր։ Կորիւնը սիրոյ, գգուանքի պահանջ ունէր. ուզեց գոնէ մօր կողմէն սիրուել ու գուրգուրուել։

— Հա՛յրս, ես իմ նւէրն ուղարկեցի յանձնաժողովին. քո անունէդ էլ մի գումար արձանագրեցի։ Բայց նորէն դու քո ձեռքովդ ինչ որ ուզում ես, տուր։

Հայրը գոհ էր իրենց ունեցածի համեմատ Կորիւնն առատաձեռն էր եղած։

— Լաւ ես արել, զաւակս, եթէ հայրենիքը պաշտպանող բանակ չունենանք՝ թիկունքում հանգիստ ապրելու եւ դրամ շահելու առիթն էլ չենք ունենայ։ Ունեցածդ նրանց ես պարտական, պէտք է որ տաս։

Այդպէս էր, Կորիւնն այդ բանը շատ լաւ էր հասկանում։

Հարսն անկեղծօրէն ուրախացաւ որդու առատաձեռնութեան համար, բայց նորէն լիովին երջանիկ չէր։ Նա այդ օրը, աւելի քան երբեք, զգում էր ցաւն իր վաղամեռ այրիութեան։ Ա՛խ, ինչո՞ւ չունենար գոնէ երկու մանչ զաւակ, որ մէկը, գոնէ, զինուոր լինէր, եւ այսօր հպարտանքով լցնէր մօր սիրտը։ Նա էլ էր դուրս եկել փողոց տողանցքը նոր սկսելիս, դրացի կանանց հետ կանգնել էր դրան առջեւ, ու լսել էր երջանիկ մայրերի բացագանչութիւնները. «Մեր Կարօն է, ահա, ձիաւորների մէջ։ Մեր Յոլակն է թնդանօթի վրայ։ Մեր Խորէնն է, տասնապետ է դառել» եւայլն երջանիկ կանչեր։ Եւ այդ մայրերը՝ համարձակ պահանջում էին ամբոխէն՝ թոյլ տալ իրենց առաջին շարքերն անցնելու, չէ՞ որ զինուոր ունէին զօրքի մէջ, եւ իրաւունք ունէին աւելի մօտէն դիտելու նրանց հասակը։ Ու հարսը միշտ տեղ տալով երջանիկ մայրերին՝ ինքը յետ յետ էր քաշուել, ու մնացել էր մենակ, ճնշուած։ Տուն էլ մտել եւ պատուհանէն էր դիտում։ Ուրախանում էր հայրենիքի զօրքի համար, բոլորն էլ իրենն են, բոլորի էլ կեանքին մատաղ։ Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ինքն էլ զաւակ չունենար նրանց մէջ։

Կորիւնի սիրտը թէեւ մի քիչ մխիթարուեց մօր գուրգուրոտ վերաբերմունքէն, բայց նորէն խորքում ցաւ ունէր։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

պիտի երթայ էտիրնէ, ուր ի նպաստ այս երբեակ համաձայնութեան ցոյցեր պիտի սարքուին։

Աւստրիոյ դահլիճին հրաժարականը

ՎԻԵՆՆԱ, 29 Նոյեմ.— Աւստրիոյ վարչապետը նախագահին ներկայացուց դահլիճին հրաժարականը։ Յաջորդ դահլիճը հաւանաբար կազմուած ըլլայ զանազան կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէն. հաւանական է որ դահլիճին կազմութիւնը յանձնուի Տոքթ. Էնտէրի, փոխ-վարչապետ ըլլայ Շոպէր, պատերազմական Նախարար՝ Նախկին վարչապետը, իսկ արտաքին Նախարար Մոնսէնեօր Շայփէլ։ Այս խառն դահլիճը խորհրդարանին մէջ պիտի ունենայ 85 ձայնի մեծամասնութիւն մը՝ ընդդէմ 80 ընդդիմադիրներու։

Վաֆտ կուսակցութեան գործունէութիւնը

Ծայրայեղ ազգայնական թերթ մը որ կը պատկանի Եգիպտոսի Վաֆտ կուսակցութեան եւ կը հրատարակուի ֆրանսերէն լեզուով, յայտարարութիւն մը հրատարակած է Աղեքսանդրիոյ ազատ Հրեաներու «անծանօթ» մէկ միութեան անունով. այդ յայտարարութեամբ Եգիպտոսի Հրեաները ցոյց կը տրուին ընդդիմադիր եւ ըմբոստ հանդէպ Եգիպտոսի թագաւորին եւ կառավարութեան։ Այս յայտարարութեան վրայ սակայն, Աղեքսանդրիոյ եւ Գահիրէի Հրեաները բուռն բողոքներ ըրին։ Անոնք կը յայտնեն թէ բացարձակապէս կ'անգիտանան նման կուսակցութեան մը գոյութիւնը եւ հաւատարմութիւն կը յայտնեն օրուան կառավարութեան։

Փիլզուտսկի հրաժարեցաւ

Ընտրութիւնները ի նպաստ իրեն յաջողցնելէ յետոյ, Լեհաստանի վարչապետը մարաջախտ Փիլզուտսքի հրաժարեցաւ, իրեն յաջորդ մատնանշելով իր հաւատարիմ բարեկամն ու գործակիցը գնդապետ Սլավէքը։ Այս վերջինին կողմէ կատարուած բանակցութիւնները կազմելու համար նոր դահլիճը յաջողութեամբ առաջ կ'երթան եւ յոյս կայ որ այս մէկ քանի օրուան ընթացքին կազմուած պիտի ըլլայ։ Նոր դահլիճի կազմութեան մասին, տակաւին որեւէ մանրամասնութիւն չի հաղորդուիր։ Կը կարծուի սակայն թէ շատ քիչ փոփոխութիւններով, նախորդն է որ գործի պիտի անցնի Սլավէքի վարչապետութեամբ։

Փիլզուտսկիի հրաժարումը չի նշանակեր թէ Լեհաստանի տիրակալը բոլորովին ձեռք կը քաշէ քաղաքականութենէ։ Իր բարեկամին, Սլավէքի միջոցով է որ պիտի շարունակէ իր քաղաքականութիւնը վարել եւ ստուերի մէջէն տիրել երկրին։

Հաւատարմութեան վարձատրութիւն

Փարիզի մէջ հրատարակուող ռուսերէն թերթ մը՝ «Վերջին Լուրեր» հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ մէկ քանի շատ կարեւոր բոլշեւիկեան պաշտօնատարներու մասին, որոնք ենթարկուելով իրենց տրուած հրամանին, անխոհեմութիւնը գործեր էին Մոսկուա վերադառնալու։ Փարիզի խորհրդ. առեւտրական Նախկին ներկայացուցիչը Մտիվանի Թոմսքի բանտը կը գտնուի։ Ռաքովսքի՝ Փարիզի խորհրդ. Նախկին դեսպանը աքսորուած է Պարնաուլ, Սիպերիա։ Մտիվանիի յաջորդը Լոմովսկի, աքսորուած է Սիպերիոյ Նարիմ կոչուած շրջանը. անոր կինը անձնասպան եղած է։ Խորհրդ. առեւտրական պատուիրակութեան Լոնտոնի Նախկին ներկայացուցիչը բանտն է, Պերլինինը գնդակահարուած, իսկ ուրիշ մը անձնասպան եղած։

Յունաստան կը խռովի

Յոյն թերթերը երկար մանրամասնութիւններ կը հաղորդեն խմորուող զինուորական շարժման մը մասին։ Այդ տեղեկութիւններուն համաձայն. Սելանիկի պահակախումբը երկու օրէ ի վեր կազմ ու պատրաստ վիճակի մէջ կը գտնուի։ Շարժման կը մասնակցին բազմաթիւ բարձրաստիճան սպաներ, որոնց ղեկավարութիւնը կը գտնուի արքայականներու ձեռքը։ Կազմուած է եղեր ահաբեկիչ մարմին մը, որ մտադիր է սպաննել Պ. Վենիզելոսը, զօր. Գոնտիլիսը եւ կառավարութեան յենարան եղող ուրիշ սպաներ, որոնք կը գտնուին Աթէնքի պահակախումբին մէջ։

Ահաբեկիչ մարմինին անունը «Հելլէն Կէփէու» դրուած է, որուն կ'անդամակցին 185 հոգի։

Աթէնքի պահակախումբը հրաման ստացած է պատրաստ գտնուելու։ Ա. զօրաբանակի հրամանատարութիւնը զեկոյցով մը կը հերքէ շարժման զրոյցները։

Կառավարութիւնը շատ մտահոգուած է սպաներու անհանգիստ շարժումներէն եւ ձեռք առած է արտասովոր միջոցներ։

Պատերազմական Նախարարութեան մէջ արտասովոր եռուզեռ կը նշմարուի։ Գաղտնի հրամաններ տրուած են Խալքիսի եւ Սիրայի պահակախումբերուն։

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, սպաներու շարժման գլուխը կեցած է Փոքր Ասիոյ բանակի Նախկին սպարապետ զօր. Փափուլաս, իսկ զօր. Բանկալոս շարժման կը մասնակցի իբր պարզ անհատ։

Յամառ զրոյց կը շրջի թէ զօր. Փափուլաս պիտի ձերբակալուի։

∴ Ընդդիմադիր թերթերը մանրամասն տեղեկութիւններ կը հաղորդեն սպաներու շարժման մասին։ Կառավարութիւնը թէեւ պաշտօնապէս կը հերքէ, բայց, զօրամասերու կեդրոնացումը, սպաներու ձերբակալութիւնը եւ գլխաւոր քաղաքներու մէջ ձեռք առնուած բացառիկ միջոցները ցոյց կուտան թէ բոլորովին անհիմն չեն ընդդիմադիր թերթերու տուած լուրերը։

«Էլէֆթէրոս Անթրոփոս» կը գրէ թէ Լարիսայի պահակախումբին պատկանող բազմաթիւ սպաներ ձերբակալուած են։ Սելանիկի մէջ ջղագրգռութիւն կը տիրէ եւ զօրամասերու արտօնութիւն չի տրուիր, պահականոցներէն դուրս ելլելու։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Շապին Գարահիսարցի տիկին Պայծառ Քէօրիւքճեան (ծնեալ Սամուէլեան) որ մօտ ամիս առաջ Պորտօէն եկած է Փարիզ իր փոքրիկ աղջկան Մարգրիտի հետ։ Շապին Գարահիսարի Հայր. Միութենէն եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել իր ամուսնոյն Keurukdjian Haroutiounի, 9 Rue du Pas St. Georges, Bordeaux, Gironde.

Լուր տուողին 100 ֆր. նուէր։ տիկին Պայծառէ կը խնդրուի ներկայանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Կը խօսի Պ. Ղեւոնդ Մելոյեան քուչակի սիրոյ երգերուն մասին։ Մէկ ժամ սինէմա։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ԱՋԴ

Յառաջիկայ Յունուարի սկիզբները, Փարիզի մէջ, Տոքթ. Միհրան Կ. Քէշիշեանի խմբագրութեամբ, պիտի հրատարակուի «Առողջ Կեանք» անունով բժշկա-առողջապահական ամսագիր մը, որուն՝ իրենց աշխատակցութիւնը պիտի բերեն հայ եւ օտար բժշկական դասու լաւագոյն ուժերը։ «Առողջ Կեանք» երեւան պիտի գայ ընդարձակ բայց իրագործելի ծրագրով մը, նպատակ ունենալով տարածել մեր մէջ ընդհանուր առողջապահութեան օրէնքները, սորվեցնել բազմաթիւ հիւանդութիւններէ զգուշանալու միջոցները, տալ տնական բժշկութեան եւ տնական դեղարանի յատուկ ծանօթութիւնները, զբաղուիլ նաեւ գեղեցկագիտական առողջապահութեամբ որ խորապէս կը հետաքրքրէ տիկիններն ու օրիորդները, տալով այս առթիւ խնամքով պատրաստուած ուսումնասիրութիւններ, որոնց հետեւելով միշտ կարելի է երկար ատեն անվթար պահել ֆիզիքական գեղեցկութիւնը եւ աւելցնել մարմնական շնորհն ու հրապուրոյրը, կամ գայն ձեռք ձգել։

Ամսագիրը, պիտի ունենայ նաեւ գիտական բաժին մը դիւրահասկնալի հետաքրքրական եւ օգտակար։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.

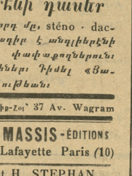
40 ֆրանք, Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Թուրքիոյ եւ Պալքաններու համար։ 2 տոլար Միացեալ երկիրներու համար։

Թղթակցութիւն, յօդուած, դրամ ղրկել միայն հետեւեալ հասցէին.

Dr. Mihran G. Kechichian, 6 Rue Victor-Cousin Paris (5e)

Քաֆէ Մատակասքար Ա. տեսակ	12.75, Բ.Գ. տեսակ աւելի աժան	
» Սանթոս Good Ա. »	14.25 » » »	
» Santos supérieur »	18 » » »	
» » Domincul	20	
» » Caracoli	22	
Քաֆէ Mocca Hodeldan	24 իսկականը եւ ոչ թէ կեղծը	
» Godlup	25	
» Ceylan	28	
» Margajid	31	

? ?

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
3
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1930

3 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 1433

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

Այս առթիւ չէ որ վճռական դիրք ճշդելու պիտի ելլենք հանդէպ Բարեգործականի եւ այս առթիւ չէ դարձեալ, որ մեզ ուղղուած պղտոր լեզուագարութիւնները պիտի փորձենք հերքել:

Դաշնակցականին տրտունջը հանդէպ այս Միութեան, որ բարեգործի ժպտուն դիմակին տակ՝ դիւանագիտութիւն կը խաղայ ու հնադարեան կծծիի հեռատեսութեամբ՝ իր հարստութիւնը յանձնելէ վերջ անառիկ նկուղներու պահպանութեան, խոստումներ կը շռայլէ եւ չոր փշրանքներ կը նետէ ակնդէտ բազմութիւններուն, կը պոռթկայ անշահախնդիր սրտի մը գայրոյթով:

Մեր ամէնէն կծու գնահատութիւններուն մէջ իսկ, կը խօսի հիասթափ ակնկալութիւններու ցաւը՝ հանդէպ այս միութեան, որ խորամանկ, կոպտօրէն եսապաշտ ու շահախնդիր վարիչներու ձեռքին տակ՝ օրէ օր իր վարկը կ'ուտէ՝ մինչեւ բարոյական սնանկութիւն:

Եթէ բարեգործութիւնն է իր նպատակը՝ Դաշնակցականը դէմ չէ եւ չի կրնար ըլլալ Թշուառութեանց ամոքումին: Բայց չի կրնար հանդուրժել որ որբերու, այրիներու եւ տնանկ ու թափառական բազմութիւններու իրաւունքը մսխուի անիմաստ շռայլութիւններով:

Եթէ կը ձգտի օժանդակել հայ մանուկներու հայեցի կրթութեան, ձուլման ու տգիտութեան դէմ համազգային պայքարի ճիգերուն, Դաշնակցականը դէմ չէ եւ չի կրնար ըլլալ յառաջդիմութեան: Բայց նաեւ, չի կրնար հանդուրժել որ անտէր ու անճար գաղութներու բաժինը կապտուի ի հաշիւ մեծափարթամ մսխումներու:

Այո՛, Թող Հայաստանի վերաշինութեան ձեռնարկին իր առաւելագոյն նպաստը տանի: Ո՛չ ոք դէմ է ու բոլորը, ընդհակառակն, սրտանց կը մասնակցին: Տանջահար ու բազմազուրկ հայութիւնը ո՛ր երկրին եւ ո՛ր բռնութեան տակ ալ գտնուի, արժանի է ամէն համակրանքի ու քաջալերանքի:

Բայց, այդքան միայն: Քայլ մը աւելի. եւ արդէն կը սկսինք քաղաքականութիւն խաղալ ու ժողովուրդին հանդէպ սնխաւն համակրանքի զգացումները կը պղտորենք նկատումներով՝ որոնց տակ կը պառկի կուսակցական հետապնդումը . . .

Ու Բարեգործականը այդ է որ կ'ընէ գիտակցօրէն, անխըղճութեամբ եւ փաստաբանի նենգամտութեամբ:

Գիտակցօրէն: Որովհետեւ չի կրնար անգիտանալ թէ Նոյեմբեր 29ի տօնին մասնակցութիւնը՝ համակրանքի ուղղակի արտայայտութիւն է հանդէպ խորհրդայնացման, անկէ բխող կարգերուն եւ անոր քաղաքականութեան: Կեղծ, շպարուն ու ծեքծեքուն տրամաբանութեան մը ամենէն բարդ բաւիղին մէջ իսկ՝ առողջ միտքը յստակօրէն կը նշմարէ այստեղ՝ Բարեգործականի դէպի «ձախ թեքումը»...

1920 Նոյեմբեր 29ի տարեդարձը պարզապէս տօնն է օտար ուժերու միջամտութեան, ինչ որ Հայոց հին պատմութիւնը դաւաճանութիւն պիտի կոչէր, տօնն է նաեւ եղբայրադաւ մատնութեան, Հայոց պատմութեան ամենէն նենգ ու ամենէն գէշ դէպքին, որ ժողովուրդին մէկ մասը յանձնեց օտար եւ հայ դահիճներու վայրագութեան ու մնացեալը դատապարտեց քաղքէ քաղաք ու երկրէ երկիր թափառելու անտէր, հալածական, ուղեկորոյս հորդաներու պէս՝ վաւերական Հայու իրենց հոգիները լայն բացած օտար ազդեցութիւններու գրոհին:

Բարեգործականի կուսակցական վարիչները չեն կրնար անգիտանալ եւ հետեւաբար, անխղճութեամբ է որ կը հովանաւորեն տօն մը, որ Հայաստանի սահմաններէն ներս եւ դուրս, հայութեան երկուգլխաւոր հատուածներուն համար նշանակեց անօրինակ բռնութիւն բոլոր վայրագութիւններով, (Հայը՝ հայուն բռնաւոր), նոր ջարդ, նոր աքսոր մէկ կողմէ, նոր հիասթափում, նոր տառապանք միւս կողմէ:

Բարեգործականի մասնակցութիւնը այդ տօնին, անշնորհ ու ցած հեգնանք է հանդէպ հայութեան համատարած ցաւին ու թշուառութեան: Ու փաստը կ'արձանագրէ փաստաբանական անճարակ ու մերկ նենգամտութեան մը: Որովհետեւ եթէ չէզոքութիւնը հիմնական, անխախտ ու անհրաժեշտ ուղեգիծն է բարեգործութեան եւ այս միութեան, ռամկավար Մալէզեանի Միութիւնը սակայն, անգամ մըն ալ կը հաստատէ թէ տարրական գիտակցութիւնը չունի վարչական պարկեշտութեան:

Ոմէ՞ անուած իրաւասութեամբ՝ այս իրիկուն պիտի երթայ համակրանք կեղծելու հանդէպ վարչաձեւի մը, որուն մասին, բնախօսական պժգանք միայն կրնայ ունենալ այս մարդը, ինչպէս նաեւ իր համհարզներու խմբակը: Բարեգործականի կանոնագրէ՞ նոր դրժումն իսկ է քաղաքական ամէն ձըգտումի թէ անոր անդամներէն՝ որոնք մեծ մասամբ կազմուած ողջամիտ Հայերէ, գիտեն գոնէ նման պարագաներու մէջ նկատումներու հաւասարակշռութիւն մը պահել:

Ինքնագլուխ, քմահաճ ու գաղտնի որոշում մըն է ուրեմն որ կը կիրարկուի, առանց գոնէ ալաթուրքա «Հիյլէյի շէրիէյ»ի արդարացումն ունենալու:

Ատեն է վերջապէս, որ անբարեխիղճ ու նենգ այս ղեկավարութիւնը սանձուի, եթէ չուզուիր որ Բարեգործականը առյաւէտ կեղտոտի բարոյական խարդախ սնանկութեամբ:

Մ. Ե.

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Երէկուան «Մաթէն»ը իր առաջին էջին վրայ տալով մէկտեղ երկու Հայերու նկարները Անուշաւան Ջատիկեան եւ Թիէնա? Արութիւնով: կը հաղորդէ Պուլոնյէէն տրուած հետեւեալ լուրը.— Մէկ տարիէ ի վեր ոստիկանները եւ կարգապահութեան քննիչները ձերբակալեցին զանազան օտարականներ, որոնք Պալթիկեան ծովէն կուգան, գաղտնի մտնելով մեկնող նաւերուն մէջ եւ Ֆրանսա կ'ելլեն:

Այս իրողութեան առջեւ, նահանգապետութիւնը կը փընտռէ թէ արդեօք չկա՞յ գաղտնի կազմակերպութիւն մը, Մանշի եզերքներուն վրայ, որ կը զբաղի այս գաղտնի նաւարկութիւններով:

Պուլոնյի յատուկ ոստիկանապետը, որուն յանձնուած է խնդրին քննութիւնը, հաստատած է թէ որեւէ օտարական չի կրնար Քալէյի կամ Պուլոնեի մեծ նաւահանգիստներն ելլել, ուր խիստ հսկողութիւն կը կատարուի: Օտարականները ցամաք հանելու գործը ուրեմն, միայն փոքր նաւահանգիստներու մէջ կրնայ յաջողիլ, ինչպէս կտավլին եւ Սէն-Վալէտի:

Սակայն, այս պրպտումներուն ընթացքին, ոստիկանութիւնն այն համոզումը գոյացուց թէ երկու Ռուսներ (Հայ ըսել կ'ուզէ) որոնք կ'ըսէին թէ կը հալածուին կէփէուի գործակալներուն կողմէ, մեր երկիրը մտած են խորհրդաւոր պարագաներու տակ:

Այս երկու մարդոց ոդիսականը, իսկապէս հետաքրքիր է. անոնք կրնան նաեւ գաղտնի պաշտօնով մը ղրկուած ըլլալ: Անոնցմէ մէկը հը կոչուի Անուշաւան Ջատիկեան, ծնած կարս 1894 հոկտ. 17ին, նախկին տեղակալ կարմիր բանակին մէջ, միւսը՝ Թիէնա(.՞) Արութիւնոֆ երկրագործ, 39 տարու: Երկուքն ալ, կ'երեւի փախած ըլլալով Սոլովիէցքի բանտէն, Ֆինլանտա գացին, ուր աւելի կամ նուազ պարկեշտ միջոցներով, յաջողեցան դրամ առնել խորհրդային եւ հակախորհրդային կազմակերպութիւններէն:

Յետոյ անցան Ֆրանսա: Ատեն մը բնակեցան Ութրօ՝ Պուլոնյի սահմանակից ճարտարարուեստական վայր, ուր Նոյեմբեր 10ին նախկին սպան կը գրէր Ֆինլանտա մնացած իր մէկ բարեկամին: Այդ նամակը ձեռքն անցաւ Ֆինլանտայի ոստիկանութեան, որ իր կարգին տեղեկութիւն տուաւ Ֆրանսայի ոստիկանութեան: Հակառակ իրենց փախուստի պատմութեան, եւ իբր թէ կէփէուի կողմէ իրենց ենթարկուած հալածանքներուն: Ֆինլանտայի ոստիկանութիւնը զանոնք կը նկատէ բոլշեւիկեան երկու կարեւոր լրտեսներ,

Ութրոյի մէջ, որ ընկերվարական վարչութիւն ունեցող համայնք մըն է եւ ուր համայնավար տարրը բաւական կարեւոր է, անկարելի եղաւ գիտնալ թէ ո՞ւր կը բնակին երկու Ռուսերը:

Կը կարծուի թէ անոնք հեռացած են Պուլոնյի շրջանէն, երթալու համար Փարիզ, կամ փարիզեան շրջանը, յայտնի չէ թէ ի՞նչ նպատակով:

ԱԻՍՏՐԻՈՅ ԴՍՀԼԻՃԸ

Վիեննայէն տրուած լուրերու համաձայն, կարելի է նկատել արդէն թէ դահլիճը պիտի կազմուի էնտէրի վարչապետութեամբ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Մոսկուայի դատավարութիւնը

Մոսկուայի մէջ, դաւադիր ճարտարագէտներու դատավարութիւնը կը շարունակուի: Իբր թէ «Առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի կոմիտէն» Ռուսիան նուաճելու համար, կը սպասէ եղեր որ ճարտարարուեստը կազմակերպուի խորհուրդներու ձեռքով: Իսկ ընդհակառակն, ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէր անմիջապէս գործել, առանց սպասելու, նկատելով որ ճարտարարուեստի զօրացումը պիտի նպաստէր խորհուրդներու ուժին յաւելման:

Ռամզին որ կրկին կը հարցաքննուէր, յայտնեց թէ Առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի կոմիտէն կ'ուսումնասիրէր զինել միջամտութեան կարելիութիւնները՝ Փուանքարէի եւ Պրիանի հետ խորհրդակցութեամբ եւ գործակցութեամբ սպայակոյտի մը՝ որուն կը նախագահէր զօր. Ժանէն: Ռամզին պատմեց նաեւ թէ անգամ մը Փարիզէն անցած պահուն, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ որուն կը մասնակցէր Առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի կոմիտէին նախագահ Տէնիսոֆ եւ ֆրանսացի գնդապետ մը: Այդ տեղ պաշտօն տրուեցաւ Ռամզինի ստոյգ տեղեկութիւններ քաղել կարմիր զօրաբանակներու ուժերուն եւ մասնաւորաբար քիմիական ճարտարարուեստի մասին:

Ռամզին աշխատած է գիտնալ միջամտութեան մասնակցելիք ուժերու թիւը հասկնալ, բայց ուղղակի ոչ մէկ պատասխան կրցած է ստանալ. կրցած է միայն գիտնալ թէ Վրանկէլի արշաւախումբէն զատ, Լեհաստան, Ռումանիա եւ Պալթեան պետութիւնները պիտի մասնակցին եւ թէ կարելի էր վստահիլ որ հիւսիսէն եւ հարաւէն անգլիական նաւատորմն ալ պիտի մասնակցի: 6էն 800,000ի խօսքը կ'ըլլար. բայց կ'ընդունէին թէ այդ թիւը կրնար անբաւական ըլլալ, եթէ նոյնիսկ զօրաբանակները լաւ զինուած ըլլային:

Յայտնի չէ թէ դատավարութիւնը երբ պիտի վերջանայ: Նոյն ամբաստանեալները քանի մը անգամ խոստովանութեան կը կանչուին եւ ամէն անգամուն ալ, նոր պատմութիւններ ունին իրենց լեզուին ծայրը:

Նոր դաւեր գտան

ՄՈՍԿՈՒԱ, 1 Դեկտ.— Թակորսկի եւ Փեաթեկորսկի մէջ երեւան հանուեցան հակայեղափոխական երկու խումբեր, որոնցմէ մէկը կը կոչուէր «Համայնավար լուծէն բանուորներու ազատագրութեան կոմիտէ»: Ըստ «Փրավտա»յի, այս երկու խմբակցութիւնները կապեր ունէին Թրոցկիի հետ:

Ռուսիոյ ներքին կացութիւնը

ՌԻԿԱ, 1 Դեկտ.— Ռիկայի թերթերը լայն մանրամասնութիւններ կուտան Ռուսիոյ մէջ՝ բազմաթիւ կէտերու վրայ գիւղացիական ապստամբութեանց:

Երեք լեդղոնացի գործաւորներ՝ որոնք զբաղած էին Ինտրայի երկաթուղիին երկայնքը հեռագրական թելերու նորոգութեամբ, լեհղոն սահմանագլուխին մօտ, գերի տարուեցան կարմիր զօրքերու կողմէ, որոնք լեդղոնական հողը մտեր էին: Երեք գործաւորները երկու օր գերի մնացին Պիկզովայի ռուսական կայարանին մէջ, յետոյ արձակուեցան: Գործաւորները այդ շրջանին մէջ նշմարած են զինուորական տենդային գործունէութիւն մը, լսած են գրեթէ անընդհատ հրացանաձգութեան ձայներ. կայարան հասած են բազմաթիւ վիրաւոր զինուորներ:

Թերթ մը կը գրէ թէ սահմանագլուխին մօտ բարձր բլուրի մը վրայ շինուած եկեղեցիի մը զանգակատունէն կարելի եղած է նշմարել մէկ քանի գեղերու ռմբակոծումը. գիւղերը կը գտնուին Տոնապուրկէն Լենինկրատ տանող ճամբուն վրայ. մեծ հրդեհներ պատահած են: Գիշերը երկինքը կարմիր էր լայն տարածութեան մը վրայ:

Անգլիոյ բողոքը Ռուսիոյ դէմ

ԼՈՆՏՈՆ, 1 Դեկտ.— Անգլիոյ Խորհրդարանին մէջ՝ ուղղուած կարգ մը հարցումներու պատասխանելով՝ արտաքին նախարարը յայտնեց թէ հրահանգ տուած է Մոսկուայի անգլիական դեսպանին որ անմիջապէս յարաբերութեան մտնէ խորհրդային իշխանութեանց հետ եւ յայտնէ անգլիական կառավարութեան բողոքը՝ Մոսկուայի դատավարութեան ընթացքին՝ Անգլիոյ դէմ եղած վերագրումներուն առթիւ:

Անգլիական կառավարութիւնը քննութիւն բացած է ստուգելու համար թէ Նոյեմբեր 25ին Մոսկուայի անթելի կայանէն կոչ ուղղուա՞ծ է անգլիացի բանուորներուն որ ապստամբին:

Թուրքեւռուս բանակցութիւնները

Թուրքեւռուս առեւտրական բանակցութիւնները որոնք ատենէ մը ի վեր կը շարունակուէին, երկրորդ անգամ ըլլալով ընդհատուած են:

Առաջին անգամ Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ ընդհատումը: Ռուսերը կ'ուզէին որ ճշտուի թէ իրենք տարեկան քանի մը միլիոն ոսկիի ապրանք պիտի գնեն Թուրքիայէն, իսկ գնուելիք նիւթերու ընտրութիւնը իրենց ձգուի: Այս առաջարկը մերժուեցաւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29ԻՆ

Խորհ. Հայաստանի տասնամեակին առթիւ, Փարիզի մէջ կազմակերպուած հանդէսին իբր մասնակից ցոյց տրուած են զանազան հայրենակցական միութիւններ չենք գիտեր ինչ կերպով եւ որոնց հաւանութեամբ:

Ահա առաջին հերքում մը.

... Խմբագրութիւն «Յառաջ»ի

Խնդրենք առանց յապաղումի ստորեւ մեր յայտարարութիւնը տպէք ձեր թերթին մէջ:

«Սեբաստահայերու փարիզի նահանգային միութեանս ծրագիր-կանոնագիրը քաղաքական ոեւէ գործունէութեան տրամադրութիւն մը չի պարունակեր: Հ. Օ. Կ.ի յառաջիկայ հանդէսին մասնակցելու եւ յայտարարութիւններ ընելու վարչութիւնս ոեւէ լիազօրութիւն չունի: Այս ի գիտութիւն պարտք կը համարենք ծանուցանել:»

Ի դիմաց Սեբաստահայ Նահանգային Միութեան Վարչութեան
Տօքթ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ (կնիք)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

«Վազգթ» հրատարակած է Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն Քրիսթիփորի (Քրիստափոր), Ռիւսթէմի (Ռոստոմ) եւ Սէմանի պատկերը, (Սիմոն) Դաշնակցութեան զինանշանին հետ, յետոյ կը գրէ.—

Քառասուն տարի առաջ, Թիֆլիսի մէջ կազմուեր էր քոմիթէ մը, որ կը պնդէր թէ հայկական անկախութեան պիտի աշխատի: Ասիկա Դաշնակցական քոմիթէն էր որ արիւն պիտի թափէր, հայկական անկախութիւնը պիտի շահէր եւ նոր Հայաստան մը պիտի կազմէր: Հայկական այս քոմիթէն աշխատեցաւ Թուրքիոյ մէջ գտնուող Հայերը գրգռել, զանոնք ոտքի հանել իրենց տէրութեան դէմ եւ այսպէս գործի ձեռնարկել, հոս ու հոն ռումբեր նետեց եւ շատ անմեղներու արիւնը մտաւ: Մասնաւորապէս ընդհանուր պատերազմի ատեն ամէնէն բարբարոսական ոճիրները գործեց, ընդհանուր պատերազմէն ետքն ալ շարունակեց իր ոճիրները: Զինադադարին, աշխատեցաւ Թրքական հողերը յափշտակել ի հաշիւ Հայերուն, բայց իր բոլոր ձեռնարկները ձախողեցան, եւ ի վերջոյ ծնունդ առաւ ռուսական Միութեան մաս կազմող Հայաստանը: Պահ մը հայկական այս արիւնարբու քոմիթէին անունը չէր լսուեր, բայց վերջին թղթաբերով հասած եգիպտական թերթեր ցոյց կուտան որ այս քոմիթէն տակաւին կը գործէ:

«Էլ Ահրամ»կը գրէ թէ եգիպտոսի Հայերը տօներ են Դաշնակ քոմիթէին քառասնամեակը, եւ փառաւորեր են յիշատակը քոմիթէին հիմնադիր Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Սիմոնի: Հանդէսին միջոցին պատուոյ տեղը դրուած էին այս երեք հիմնադիրներուն նկարները, Դաշնակցութեան դրօշը եւ զինանշանը:

ՀԱՅՖԱՅԷՆ ՔԱԼԷ

«Տէյլի Հէրըլտ» կը գրէ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը Սուրիոյ մէջ պիտի ծախսէ 4 միլիոն անգլ. ոսկի, որուն մեծ մասը պիտի յատկացուի երկաթուղիի շինութեան, անոր շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ Հայֆայէն (Պաղեստին) ուղղակի Քալէ երթալ:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Փարիզի ռամկավար թերթին 26 Նոյեմբերի թիւէն կը տեղեկանանք որ ՀՕԿը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եւ Փ. Հ. Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչը, կը կազմակերպեն, Սալ Վակրամի մէջ, «Հանդիսաւոր տօնակատարութիւն» մը, «Խորհրդային Հայաստանի տասնմեայ տարեդարձին առթիւ»։

Ի՞նչ կը նշանակէ «Խորհրդային Հայաստանի տարեդարձ. բացատրութիւնը։

Եթէ մինչեւ 1920 Նոյեմբեր, Հայաստանի Հանրապետութիւնը գոյութիւն ունեցած չըլլար իբրեւ ուրոյն քաղաքական միաւոր՝ այդ պարագային Հայաստանի կցուած «Խորհրդային մակդիրը կը դառնար պարզածական մը, աւելի կամ նուազ անիմաստ, եւ այդ տօնակատարութիւնը կը բացատրուէր իբր Հայաստանի մը ստեղծման տարեդարձ։ Ու մենք ալ կը միանայինք, տօնելու համար այդ պատմական թուականը՝ հոգ չէ թէ սովետական ըլլար այդ նորաստեղծ Հայաստանը։

Որքան որ ալ Դաշնակցութեան հակառակորդները պատմական փաստերն իսկ չարափոխելու չափ առաջ կ՚երթան՝ վարկաբեկումի իրենց մոլուցքին մէջ, սակայն եւ այնպէս շատ թարմ դէպքեր կան, զորս չէ կարելի բարեբախտաբար խեղաթիւրել, եւ այդպիսիներէն է այն անուրանալի փաստը որ 1920 Նոյեմբերին երկու տարիէն աւելի կ՚ըներ որ գոյութիւն ունէր ազատ եւ անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը՝ իր պետական բոլոր ստորոգելիներով։ Ուրեմն հանդէսը որ կը կազմակերպուի, վերեւ յիշուած հիմնարկութեանց նախաձեռնութեամբ, Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը չէ, այլ ուրիշ տօնակատարութիւն մը։

1920 Թուի Նոյեմբերին, Հայաստանի Հանրապետութիւնը նոր դուրս կուգար դժբախտ պատերազմէ մը, արնաքամ ու կոտորակուած։ Այդ վիճակէն օգտուելով, խումբ մը համայնավար Հայեր՝ յենուած օտար սուիններու վրայ՝ մտան Հայաստան, բռնի ուժով խորհրդային կարգեր մտցուցին հոն, եւ տապալելով երկրին օրինաւոր կառավարութիւնը, իրենք անցան անոր տեղը եւ կազմեցին Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը։

Հայաստանը Հայաստան մընալով՝ կատարուածը պարզապէս րեժիմի փոփոխութիւն մըն էր, Հայ ժողովուրդին ու հայկական բանակին վրայ յենուած ռամկավար կարգերով իշխանութեան մը տեղ՝ (թո՛ղ Դաշնակցական ըսեն, ոչինչ կը փոխուի), օտար սուիններու վրայ յենուած խորհրդային, համայնավար իշխանութիւն մը ստեղծելով։

Ուրեմն տօնակատարութիւնը որ կը կազմակերպեն Հօկը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եւ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչը, ուրիշ բան չէ բայց եթէ տօնակատարութիւնը րեժիմի մը փոփոխութեան, ռամկավար կարգերու տեղ խորհրդային, համայնավար կարգերու հաստատման։ Եւ «Խորհրդային Հայաստանի տասներրորդ տարեդարձ» բացատրութիւնը կը նշանակէ միայն ու միայն՝ Հայաստանի խորհրդայնացման տասներրորդ տարեդարձ։

Ո՞վ կը տօնէ երկրի մը խորհրդայնացման տարեդարձը. առնո՛նք միայն որոնք համակիր են խորհրդային, սովետական կարգերուն։ Որո՞նք գլուխ կը կանգնին կազմակերպելու համար այդ նպատակներուն պանծացումին ձօնուած հանդիսութիւնները. միա՛յն ու միայն համայնավարները։

Ռուսաստանի խորհրդայնացման տարեդարձն ալ ամէն տարի կը տօնուի Փարիզի մէջ եւ այլուր, բայց ամէ՛ն տեղ համայնավարներ ու սովետական իշխանութեան ներկայացուցիչներն է որ գլուխ կը կանգնին այդ հանդիսութիւններուն։ Ո՛չ մէկ տեղ եւ ոչ մէկ ատեն տեսնուած է որ ոչ-համայնավար Ռուսեր կազմակերպեն հանդէսները։ Դեռ ամիս մը չկայ որ Փարիզի սովետական դեսպանատան մէջ, դեսպանին նախագահութեան տակ՝ կատարուեցաւ Ռուսաստանի խորհրդայնացման տասներեքերորդ տարեդարձը։

Պարզ է ուրեմն, նոյնիսկ երախայի մը համար, որ դեկտ. 3ին, Սալ Վակրամի մէջ կը տօնուի Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձը, այսինքն ոչ միայն քաղաքական, այլ զուտ կուսակցական բնոյթ ունեցող յիշատակման թուական մը։

Հօկը այդպիսի հանդէս մը կազմակերպելով, ընենք եթէ ոչ իր կոչումին՝ գէթ իր դերին մէջն է, որովհետեւ ոչ ոքի համար գաղտնիք մըն է որ Հօկերը ոչ թէ Հայաստանի օգնութեան կոմիտէներ են, այլ կը ծառայեն աւելի իբր քաղաքական պրոպագանդի գործիքներ։ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչին համար եւս ընդունինք որ չեն կրցած խորացնել հարցը եւ անգիտակցութեամբ է որ գործիք եղած են ուրիշներու ձեռքը։ Բայց Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը ի՞նչ արդարացում ունի եւ ինչպէ՞ս կրնայ գլուխ կանգնիլ եւ կազմակերպել զուտ քաղաքական եւ ծայրայեղ ձախակողմեան կուսակցական տօնախմբութիւն մը։

Հոս ո՛չ շինարարութեան գործ կայ, ո՛չ օգնութեան ու աջակցութեան, եւ ոչ ալ հայրենասիրութեան։ Պատ ի պատ բացատրութիւններն ու ծուռ ու մուռ խուսափողականները արժէք չունին, այսքան պարզ ու լուսաւոր իրողութիւն մը քօղարկելու համար։

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, իր կանոնագրին առաջին յօդուածո՛վ իսկ իբր հիմնական պայման կը հռչակէ որինք զուտ մարդասիրական հաստատութիւն մըն էւ քաղաքական ո՛ր եւ է հանգամանք չունի։ Ինչպէ՞ս բացատրել ուրեմն որ այդ Միութիւնը այսօր գլուխ կը կանգնի հանդիսութեան մը, որ ուրիշ բան չէ բայց եթէ տօնակատարութիւնը համայնավար րեժէմի մէկ յաղթանակին՝ րեժիմ որ ո՛չ միայն խորթ է ու անհանդուրժելի հայ ժողովուրդի հսկայ մեծամասնութեան՝ այլ եւ խոտելի է քաղաքակիրթ աշխարհի բոլոր այն կառավարութիւններուն՝ ուր ապաստան գտած են հարիւր հազարաւոր Հայեր եւ որոնց մէջ Բարեգործականը հազարաւոր անդամներ կը հաշուէ։

Բացատրութիւնը մէ՛կ է ու պա՛րզ։ Բարեգործականի ռամկավար առաջնորդներն են որ այս արկածախնդրութեան մէջ կը նետեն Միութիւնն ուրիշ հետեւորդները, պարզապէս Մայիս 28ի Հայաստանի անկախութեան հըռչակման տօնին — զուտ տօն — հակադրելու համար Նոյեմբեր 29ը, այսինքն Հայաստանի խորհրդայնացման տօնը, որ իրենց համար ուրիշ ձեւով չի ներկայանար, բայց եթէ Դաշնակցական կառավարութեան տապալման հոգեպարար սիրտ զովացնող տեսարանով։

Այդ ռամկավար պարոնները սակայն աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար, որքաջութիւնը ունենային իրենք ուղղակի հրապարակ գալու ծածկատաբաց՝ երբ քաղաքական (!) կազմակերպութիւն՝ փոխանակ առաջ քշելու մարդասիրական կոչում ունեցող ընկերակցութեան մը եւ անոր ետին պահուըտելու։

Ու հիմա կարելի՞ է արդեօք հարցնել Բարեգործականի նորընտիր նախագահ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանին՝ թէ արդեօք տեղեկութիւն ունէ՞ր իր նախագահած Միութեան անձահ եւ վտանգաւոր նախաձեռնութեան մասին։

Այնքան աւելի թոյլատրելի է մեզի այս հարցումը՝ որքան լայն վարկ բացաւ ամէն երկիրներու Դաշնակցական մամուլը, Պ. Կիւլպէնկեանին, բարեկարգելու համար Բարեգործականի ֆինանսական գործերը՝ գործնական աշխարհի իր խոր փորձառութեամբ, եւ իր յայտնի չէզոքութեամբն ու անկողմնակալութիւնովը ազատելու այդ Միութիւնը ռամկավարներու կործանարար ազդեցութենէն։

Կրնայ պատահիլ որ իբր Բարեգործականի նախագահ Պ. Կիւլպէնկեան ուզէ ներկայ գտնուիլ, Սալ Վակրամի մէջ, իր նախագահած Միութեան հանդէսին։ Այդ պարագային գիտէ՞ արդեօք անիկա որ իր կողքին պիտի գան բազմիլ՝ երբ այդ տօնակատարութեան բո՛ւն տէր ու տիրականները՝ սովետական դեսպանատան պաշտօնական ներկայացուցիչները, ինչպէս սովորութիւն ունին գալու ամէն տարի։

Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան կը զգա՞յ վերջապէս թէ ինչ պիծականոցի մէջ կրնան նետել զինքը Բարեգործականի ռամկավար առաջնորդները, եթէ ժամանակին իրենց տեղը չդնէ զանոնք եւ այդ Միութիւնը դուրս չբերէ սայթաքումի այն ուղիներէն՝ ուր կը քաշեն զայն, մութին մէջէն, ռամկավարները։

ԱՀՕ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ

Աշխարհի չորս ծովերով ցրուած հայութիւնը, հոգեւէն իբարու շաղկապելու եւ իրարմով հետաքրքրելու համար, մանաւանդ գաղթահայ մամուլը, մեծ դեր ունի կատարելիք ներկայ տխուր իրականութեան մէջ, երբ ա՛յնքան արագօրէն կենդանի մահացումի կ՚ենթարկուին մեր շուարուն բազմութիւնները լայն բացուած ձուլումի կաթսաներուն ու լարուած ծուղակներուն մէջ։ Այս սպասման օրերուն, քանդիչ ու երկարատեւ անստուգութիւնը ցեղային համբերատար ոգին կրծելով աւանդութիւնները ժառանգ մնացած լաւատեսութիւնը կրտկարացնէ։ Այդ լաւատեսութիւնը նորոգելու եւ զայն հաւատքի վերածելու համար, գաղութները իրարու հետ սերտ շփում պէտք է ունենան, եւ իւրաքանչիւր գաղութի մէջ տեսնուած յուսատու երեւոյթ ու շինիչ շարժում լուսաշող ճառագայթներու պէս պէտք է փոխանցուին երկրէ երկիր, զանոնք եւս վարակելու համար այդ լուսաշող ջերմութեամբ։ Ամէն ճիգ որ կը թափուի ահաւոր ձուլումին դիմադրելու, զարթուցիչ փողի մը պէս թող հնչէ մամուլի էջերէն, եւ արձագանգէ չորս ծագերուն վրայ թափառող մեր հայրենակիցներու ծարաւի հոգիներուն։ Այս օրուան կլանիչ փոթորիկէն ազատուած ամէն մէկ ծիլ՝ վաղուան պատրաստուելիք մեծ ծաղկեփունջին մաս պիտի կազմէ, ուստի այս տեսակէտով տարուած աշխատանքները կ՚ունենան բարերար արդիւնք, շարժման մէջ դնելով լճացած գաղութները ու իր կարգին՝ սրճարաններու ծուլին եւ պարապորդներու սպառիչ փոշիին մէջ խրած երիտասարդութիւնը։ Այս եւ նման տեսակէտներէ տարուած, պիտի ջանամ Սելանիկի գաղութի ներքին կեանքին, ջանալով ներկայացնել զայն «Յառաջ»ի ընթերցողներուն այնպէս՝ ինչպէս որ է։

*
* *

Սելանիկը Յունաստանի երկրորդ մեծագոյն քաղաքը, ու միեւնոյն ատեն, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մայրաքաղաքն է։ Շնորհիւ իր բնական նպաստաւոր դիրքին, անցեալին մէջ նշանաւոր եղած է իբր վաճառաշահ քաղաք, ու այս հանգամանքը կը պահէ ներկայիս՝ որքան ալ սահմանափակուած ըլլան անոր սպասող շուկաները։ Թիւը։ 1917ի մեծ հրդեհը պատճառ դարձաւ անոր բոլորովին նոր դիմագիծ մը տալու, նախկին երերուն ու փայտաշէն տուներուն փոխարէն, այսօր անդադար կը բարձրանան գիտական նոր ոճով շինուած հաստատութիւններ, ու այս տենդագին վերաշինութիւնը կը շարունակուի տասը տարիէ ի վեր, պատրաստուած յատակագծի մը հիման վրայ, որուն համաձայն՝ Սելանիկը պալքաններու մէջ շքեղագո՛յն քաղաքներէն մէկը ըլլալու սահմանուած է։ Բնակչութեան թիւը, նախկինէն անհամեմատ կերպով աւելցած է, ներխուժող գաղթականներով ու քաղաքին ընդարձակումով։ Վերջին մարդահամարը ցոյց տուաւ որ Սելանիկ իր արուարձաններով ունի 400,000 բնակչութիւն, որուն հարիւրին 70ը Յոյներ, հարիւրին 20ը Հրեաներ ու հարիւրին 10ը զանազան ազգութեանց պատկանողներ են։ Հայերու ընդհ. թիւը 6—8000 կ՚ենթադրուի, որոնց մէկ տասներորդը հպատակներ են, մաս մը օտարահպատակներ. պատկառելի է թիւը անոնց, որոնք հպատակութեան համար 3—4 տարի է դիմումներ ըրած են, սակայն ցաւալի է որ մինչեւ այսօր ընթացք չէ տրուած, միշտ ձգձգումներու ենթարկուելով. մնացեալները թէ ինքզինքնին դեռ հիւր կը նկատեն, եւ թէ դիմում ընողներուն յուսահատ վիճակը տեսնելով, չեն համարձակիր պաշտօնատանց դըռները ափ առնելու, այս պատճառաւ կարգ մը յոյն պետական անձնաւորութեանց զանգատները իրաւացի չեն Հայերու հպատակութեան հարցի մասին, որոնք սովոր են անդադար կրկնելու թէ, Հայերը կը խուսափին Յունահպատակ ըլլալէ։ Հոս աւելորդ չ՚ըլլար ըսել թէ, Սելանիկը իբրեւ Թրանզիթի գլխաւոր կեդրոնն ու ներքին քաղաքներու միակ մեծ շուկան, սերտօրէն կապուած է գաւառներու տնտեսական կեանքին. այս պատճառաւ շատ ազդուած է տարիներէ ի վեր շարունակուող տնտեսական խեղդիչ տագնապէն, որ յառաջ եկած է գըլխաւորաբար ծխախոտի գերարտադրութիւնէն, ու անոր խընդրարկուներու նուազումէն։

Այս բերքը, որ այս շրջանի միակ գլխաւոր արտադրութիւնը կը կազմէ, իր լաւ որակը պահելով հանդերձ, արտասահմանի շուկաներու մէջ նուազած է սպառման քանակը ու իբր անխուսափելի հետեւանք, գիներու անհամեմատ անկում յառաջ եկած է, եւ որովհետեւ երկրագործը ստիպուած է իր ծխախոտը ձեռքէ հանել, պարտքերը վճարելու համար, իրական սնանկութեան չդիմելու համար սկսած է իր ընթացիկ կեանքը խիստ տնտեսութեան ենթարկել, գնելով միայն իր կենսական անհրաժեշտութիւնները։ Այս եւ նման պատճառներով, խանգարուած է առեւտրական մեքենային կանոնաւորութիւնը։ Տագնապը փարատելու համար կառավարութեան թափած ջանքերը դեռ որոշ արդիւնք մը չեն տուած. ու տագնապը կը շարունակուի մտահոգիչ կերպով, խորապէս ազդելով բոլոր դասակարգերուն վրայ անխտիր։ Անշուշտ, տիրող կառավարութիւնը երբ աւելի լայն պատեհութիւն ունենայ ու երկարատեւ վարկեր հաստատէ արտադրողներու, եւ միեւնոյն ատեն սպառողներ ստեղծէ արտասահմանի մէջ, առեւտրական կացութիւնը զգալապէս կը բարւոքի, եւ լայն շունչ առնել կուտայ տուրքերով ծանրաբեռնուած բնակչութեան, այլապէս փճացած տնտեսութեամբ քաղաքացիներ ունեցող երկրի մը մեքենան ցաւագինօրէն կը կաղայ, ստեղծելով ներքին ու արտաքին բարդութիւններ. որուն հետեւանքը անախորժ պիտի ըլլայ որեւէ երկրի համար։ Մեծ յոյսեր կան որ կառավարութեան բարձրագոյն օրկանը, լուրջ ու կորովի աշխատանքի լծուած է, արտաքին դիւանագիտութեան աղմկալից ցոյցերու տրնթեր, կազմելով նաեւ տնտեսական քաղաքականութիւն մը վարող յանձնախումբ մը, որ կազմակերպուած պայքարպիտի տանի հրապարակի անշարժութեան դէմ, քիչ մը ընդհանուր է երկրին ամէն կողմերը. միջոցներ պիտի ստեղծէ ու կտրուկ դարմաններ մտածէ այս ահաւոր հիւանդութեան՝ տնտեսական տագնապին դէմ։

*
* *

Սելանիկի ազգային մեքենան որ գէշ աղէկ կը գործէր մինչեւ ներկայ տարուան կէսին, խանգարուեցաւ հրաժարումով գործի գլուխ գտնուող Թաղականութեան, որուն մէջ լաւ արժանիքով անձեր թէեւ պակաս չէին, սակայն չկարողացան արդարացնել իրենց վրայ դրուած յոյսերը հաւաքաբար մնալով հոն, ուր իրենց նախորդները հասեր էին աւելի աննըպաստ պայմաններու մէջ։ Իրենց հրաժարումի նախօրեակին ընտրական մարմին մը ըստեղծեցին, պաշտօն տալով անոր Թեմականի ընտրութիւն կատարելու, աճապարանօք ու տնավարի այս ձեւին ընդդիմացան ու ձեռնպահ մնացին գաղութին մեծամասնութիւնը, որոնք կը պահանջէին նախ Սելանիկի ազգ. Մարմնի ընտրութիւն, ու ապա աւելի լայն հողի վրայ, մասնակցութեամբ գաւառներու, Թեմականի մը ընտրութիւն, որ ըլլար բոլորին ձայնով զօրացած ու հետեւաբար՝ աւելի հեղինակաւոր կերպով վայելելով ընդհանուրին համակրանքը։ Հրաժարող Թաղականութիւնը դժբախտաբար անգիտացաւ օրէնքի տրամադրութիւնները ու ընտրողներու հարիւրին 25ի մասնակցութեամբ, կազմուեցաւ Թեմականի Սելանիկի ներկայացուցիչներու մարմինը, որ հրահանգելով շրջաններու Թաղական խորհուրդներուն, ներկայացուցիչներ նշանակեցին Թեմական մարմնոյ մը նոյն անկանոնութեամբ ծնունդ տուաւ Թաղական խորհուրդի մը եւ հոգաբարձութեան մը, որոնք կը բաղկանան բարեմոյն ու ազգ. հիմնարկութեանց նախանձախնդիր անձերէ։ Ջեռնպահ եղող մեծամասնութիւնը չընդդիմացաւ կատարուածներուն, դիւրացնելու համար անոնց ճամբան, ուր կը խոստանան գեռ ձեռքի տալով մատակարարել դպրոցի ու եկեղեցի կարիքները։ Դեռ հազիւ սկսած նախորդ մարմինէն մարմին փոխանցման [...] մնացած 70,000 [...] գործելու համար ժողովուր[...] կոչ մը հրատարակեցին, շուշտ ինչպէս մի՛շտ, այս [...] գամ ալ ժողովուրդը պիտի [...] ընդայ գնահատել կացութ[...] լրջութիւնը ու պիտի [...] խանէ դրականօրէն. [...] խնդիրը կը վերաբերի [...] եւ եկեղեցիի պահպանման, [...] րոնք բարձր կը մնան [...] վէճերէն ու օրէնքի անկա[...] նութենէն։ Արդարեւ ինչպէս [...] տեղեկանամ այսօր, Տիկն[...] խնամակալութեան ներկա[...] ցուցիչները ընկերակցութե[...] կարգ մը ազգայիններու [...] մումներ ըրած են հաստատ[...] թիւններու ու ժողովուրդին [...] րոնք լայնօրէն մասնակցա[...] հանգանակութեան։

Սելանիկի այժմու [...] կեանքը այս ըլլալով, [...] նակ պիտի տանք նորըն[...] մարմիններուն սպասելով [...] գործունէութեան զարգացում[...]

** Սելանիկի մէջ գո[...] թիւն ունեցող դպրոցներու, [...] ռակցութեանց, հայրենակց[...] կաններու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, [...] Խաչի եւ մշակութային [...] մասին պիտի խօսիմ [...] մասնօրէն ու յաջորդաբար, [...] պէս նաեւ Հայերու իրաւակ[...] դիրքի, կառավարութեան [...] ունեցած անոր փոխ - յարաբ[...] րութեանց ու այս ուղղութեամբ [...] կատարուած ու կատարելի [...] խատանքներու մասին։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

Կիրակի գիշեր, 23 Նոյեմբեր, քաղաքիս Այնթրախթ սրահին մէջ տօնուեցաւ Դաշնակցութեան քառասնամեակը [...] բազմութեան մը ներկայու[...] եւ նախագահութեամբ ընկ[...] Սրենցի։ Օրուան առաջին բան[...] խօսն էր ընկեր Ց. Պապիկեան[...] ըսաւ թէ Րաֆֆիներու, Քաջ[...] Քաջիպաններու, Պէշիկթաշլեան[...] ներու, Խրիմեաններու շունչ[...] տակ հոգինները արդէն պատրաստ էին ընդունելու սրբազան հա[...] դութիւնը երբ Դաշնակցութիւն[...] տուաւ։

Ան ուրիշ բան չըրաւ բայց եթէ կազմակերպել փոթորկ[...] ցեղին կամքը խտացնել կազմա[...] կերպութեան մը մէջ եւ քառա[...] սուն տարի անշեղ եւ անսայթաք քալել դէպի նպատակը։ Ընկ[...] Դրօ, երկրորդ բանախօսը, [...] մութիւնը ըրաւ Դաշնակցութեան բոլոր ընդվզումներուն, պանք Օ[...] թօմանը թէ Խանասօրը, Սասուն ու Զէյթունը, Կովկասեան [...] ներն ու վերջին գրոհը, եւ [...] լուծեց թէ բոլոր այս բախում[...] ները չէին կրնար տեղի չունենալ [...] հայ ժողովուրդը եւ անոր հե[...] Դաշնակցութիւնը ամէն անգա[...] մուն ալ կը գտնուէին սարսափելի [...] երկընտրանքի մը [...] մա՞հ թէ ազատութիւն, կամ մեռ[...] նիլ պէտք էր եւ կամ կռուի[...] Դաշնակցութիւնը նախընտրեց [...] ուիլ՝ որովհետեւ չուզեց որ հայ ժողովուրդը մեռնի, այդ դաժան երկընտրանքը ահաւոր մղձաւանջի մը պէս միշտ կը հալածէ [...] եւ ամէն անգամուն ալ Դաշնակ[...] ցութիւնը պիտի գերադասէ ազա[...] տութեան կռիւը, ստրկական [...] հէն։ Երրորդ բանախօսն էր ընկ[...] Ս. Արարատեան, որ վերլուծեց [...] այն գաղտնիքը թէ ինչո՛ւ հա[...] մար հայ ժողովուրդը միշտ ձուլ[...] ուած մնաց Դաշնակցութեան հետ[...] անոր բոլոր խոյանքներուն [...] մանակ, թէ ինչո՛ւ համար [...] նոյնիսկ պարտութիւններէ յետոյ [...] հայ ժողովուրդը Դաշնակցութի[...]

նը ըսէ՞ք, թէ ինչո՞ւ անո՛նք որ հեռացան Դաշնակցութեան ծոցէն՝ միշտ բանով մը կապուած զգացին զիրենք, եւ թէ ինչո՞ւ նոյնիսկ դաշնակցութեան հակառակորդները միշտ ստիպուած եղան յարգել զայն։ Անոր համար որ Դաշնակցութիւնը իր ծրագիրը քաղեց հայ ժողովուրդի հոգերէն, եւ իր քառասուն տարիները զոհաբերեց հասնելու համար այդ իտէալին։

Երեկոյթը ունէր նաեւ գեղարուեստական յայտագիր։ Կոմիտաս երգչախումբը երգեց «Մշակ բանուոր»ը, «Մեր Հայրենիք»ը, «Քամ փորոտան»ը, «Հիմի էլ լռենք»ը եւ «Կախաղան»ը։ Նուագախումբ մը փոխն ի փոխ կը նուագէր եւրոպական կտորներ։ Տիկին Ա. Արծրունի նուագեց դաշնակի վրայ եւ Օր. Ա. Սվաճեան մեներգեց։ Պ. Պալճեան ըրաւ ընթերցում մը։ Յետոյ սկսան եւրոպական պարերը որոնք տեւեցին մինչեւ ուշ գիշեր։

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 15, Շաբաթ իրիկուն, տեղւոյս Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Bar Cigaleի ընդարձակ սրահին մէջ տօնուեցաւ Դաշնակցութեան քառասնամեակը։

Բեմը ծածկուած էր եռագոյն վարագոյրով, ճակատի մէջտեղը Դաշնակցութեան զինանշանը՝ [illegible]ջեւած ընկեր Ա. Գասպարեանի [illegible], մէկ կողմը Քրիստափորի, միւս կողմը Արամ Թաթուլի նկարները, եւ երեքը միասին առնուած էր եռագոյն երիզի մէջ։ Այս բոլորը իր վրայ կրող մեծ գորգի մը վերեւ հաստատուած էին, հայկական եւ ֆրանսական դրօշները։

Մուտքին մօտ դարձեալ եռագոյն ծածկոցով սեղանի մը առջեւ տեղ էին գրաւած Լորենեան քոյրը, որոնք ներս մտնող հանդիսականներու կուրծքը եռագոյն քօքարտով զարդարելու պարտականութիւնն ունէին։ Ոտքի վրայ էին, իրենց թեւերնուն եռագոյն [illegible] ունեցող Գործադիր Յանձնաժողովի անդամները, կարգապահութեան հսկելու, եւ հանդիսականները տեղաւորելու համար։ Ժամանակէն առաջ, գաղութին հետաքրքիր հայութիւնը, կը [illegible] տեղ գրաւել սրահին մէջ։ Տեղն է այստեղ շեշտել որ, Նիսի հայ գաղութը, բացառիկ դրութիւն մը կը ներկայացնէ ընդհ. գաղթահայութեան մէջ։ Ամէն գոյնէ, եւ ամէն դասակարգէ այլազան ըմբռնումներու տէր Հայեր կրնաք գտնել Նիսի մէջ, միլիոնատէրը, գրագէտը, հանրային գործիչը, առեւտրականը, արհեստաւորը, սեփականատէր գիւղացին ու բանուորը, ասոնց վրայ աւելցուցէք նաեւ այնքան կուսակցութիւններ, որքան կայ հայ իրականութեան մէջ, ու այս բոլորով հնարաւոր կ'ըլլայ ուրուագծել Նիսի հայութիւնը. այն տարբերութեամբ սակայն, որ այս բոլորի մէջ ոչ մէկ միացման օղակ, ոչ մէկ բարոյական կապ ու ընդհանուրը հետաքրքրող ոչ մէկ հասարակական գործ եւ հասարակական խնդիր գոյութիւն ունի։ Ամէնքը կ'ապրին մեկուսացած եւ կը հետաքրքրուին իրենց գործերով, իրենցմէ դուրս ուրիշ աշխարհ չեն ճանչնար։

Այս ընդհանուր անտարբերութեան մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կուգայ իր խօսքը ըսելու եւ հանրութիւնը հետաքրքրելու ազգային բախտով, ու ազգային ճակատագրով։

Հանդէսը բացուեցաւ ժամը 9ին, «Մեր Հայրենիք»ով եւ Մարսէյլէզով որ, երգուեցաւ խումբ մը դպրոցական փոքրիկներու կողմէ։ Օրուան նախագահ ընկեր Շէհրեան իր բացման խօսքին մէջ դրուատելով Դաշնակցութեան քառասուն տարուան գործունէութիւնը, սկսաւ յայտագրի համաձայն, կարգով բեմ հրաւիրել հանդէսի մէջ մասնակցութիւն ունեցող ընկերները։ Արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Գարեգին Գէորգեան, կարապետ Տէր Զաքարեան եւ ուրիշներ։ Հաճելի էր Օրիորդ Խանըքեանի «Հայաստան» մեներգը։ Ընկ՝ Թուրիկեանէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Ա. Արոյեան, խանդավառ ծափերու մէջ։ Կուսակցական նախանձախնդրութեամբ չէ որ պիտի անուանենք ընկերոջ բանախօսութիւնը Նիսի համար հոյակապ եւ աննախընթաց. «Հ. Յ Դ քառասնամեակը, Հայ կեանքի դժնդակ ու դառն պայմաններուն կը հանդիպի։ Այս դրութիւնը կրնայ շարունակուիլ այնքան ատեն, մինչեւ որ իւրաքանչիւր հայ անհատի եւ կամ ազգի մեծամասնութեան գիտակցութեանը մէջ պայծառօրէն չնստի այն ըմբռնումը թէ անհատական, խմբակցական եւ կուսակցական հաշիւներէ վեր պէտք է դասել ազգային ընդհանուր շահը։ Ազգային ընդհանուր իտէալի առաջ պէտք է խոնարհին բոլոր դրօշները։

«Ազգային բնոյթ կրող աշխատանքներու առաջ, պէտք է լռեն բոլոր տարաձայնութիւններն ու պայքարները եւ բոլորը մէկ սիրտ ու մէկ հոգի եւ պողպատեայ կամքով պիտի լծուին այդ նուիրական աշխատանքին, եւ գեր-մարդկային զոհողութիւններու առաջ կանգ չառնելով, պիտի ուխտեն հասնիլ ազգային մեծ իտէալին— Ազատութեան եւ Անկախութեան։ Ահա այս ոգին է որ կ'ուզեմ դուրս բերել իմ բանախօսութեամբ Դաշնակցութեան քառասուն տարուան գործունէութենէն»։

Յաճախ կ'ընդհատուէր ընկերոջ բանախօսութիւնը բուռն ծափահարութիւններով. ընկերը իր մէկ ժամէ աւելի տեւող հետաքրքիր եւ կուռ բանախօսութեամբ, արդար ցասումով, խարանեց շրջանիս մէջ տիրող երկպառակութիւնն ու անտարբերութիւնը, եւ կոչ ըրաւ հանրութեան յանուն ազգային շահերու, հրապարակ գալ եւ գեղեցիկ համերաշխութեամբ Դաշնակցութեան հետ միասին հանրային աշխատանքին լծուիլ։

Նախագահը իր փակման խօսքէն վերջ, ժողովուրդին ուշադրութիւնը հրաւիրեց դպրոցի դրութեան վրայ, թեթեւցնելու համար հոգաբարձութեան ծանր բեռը։

Ոչ միայն ընկերները եւ համակիրները, այլ նաեւ տարբեր կուսակցութեան պատկանող հայրենակիցներն անգամ ազդուեցան Դաշնակցութեան պաշտօնական խօսքին մէջ տիրող համերաշխութեան շեշտէն եւ իրենց արժանի գնահատանքն անգամ չէին քաշուեր յայտնելէ։

Հ. ԱՆԴՐՈՒՆԻ

ՍԷՆ ԳԵՏԸ Կ'ՈՂՈՂԷ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Անցեալ շաբթու Սէն գետը յորդեցաւ Փարիզի արուարձաններու մէջ, Փարիզ եւս վտանգի մէջ էր։ Շաբաթ օր նշաններ կային թէ վտանգը անցած է, յանկարծ կիրակիէն ասդին դարձեալ եւ այս անգամ աւելի մեծ չափով յորդեցաւ։ Այժմ «վտանգի աստիճանաչափ»էն աւելի բարձրացած է գետը։

Վերջերս տեղացող բոլոր անձրեւները, մասնաւորաբար Մառնի գետին ճամբով պատճառ դարձան այս յորդումին։

Առաջին առթիւ ողողուեցան արուարձանները, — Նոժան կը ծփայ ջուրերուն մէջ։ Այս աղուոր գիւղաքաղաքին այն տնակները, որոնք կը գտնուին Սէն գետին մէկ կղզիին մէջ, ամբողջովին ողողուած են։ Բնակչութիւնը փոխադրուած է Սէն-Մօր։

Շանփինեիի մէջ հարկ տեսնուեցաւ պարպել ամբողջ թաղամաս մը Պրի, Նոժան, Շանփինեի, Փերէօ քաղաքներէն բազմաթիւ ընտանիքներ զետեղուեցան Նոժանի բերդին մէջ։ Ժուանվիլի մէջ եւս պարպուեցան կարգ մը տուներ։ Փարիզի միւս կողմը, Վանվ եւ Պիյեանքուր եւս վտանգի մէջ են։ Սէն-Տընիի մէջ փողոց մը ամբողջովին ողողուած ըլլալով, հարկ տեսնուեցաւ կամրջակ մը շինել։ Սէն-Տընիի նկուղները բոլորն ալ ողողուած են։

Անիէրի մէջ եւս պարպուեցան քանի մը տուներ։ Քուրպըվուայի մէջ բազմաթիւ ընտանիքներ լքեցին իրենց տան առաջին յարկերը եւ բարձրացան վերնայարկերը։ Արժանթէօյլ եւս ջուրերու մէջ է։ Այստեղ ողողումը կատարուեցաւ յանկարծակի։ Բազմաթիւ թաղամասեր պարպուեցան հապճեպով։

Փարիզի մէջ եւս կարգ մը փողոցներ վտանգուած են։

Կը կարծուի թէ Սէն գետը դեռ պիտի բարձրանայ այս քանի մը օրերուս։

Փոթորիկը եւ անձրեւը կը շարունակուին։ Բրէսթի մէջ կարկուտ տեղաց աղաւնիի հաւկիթի մեծութեամբ, կոտրեց տուներուն ապակիները, քանդեց ու աւերեց պարտէզները։ Շարոլի մէջ փոթորիկին աւերները աւելի ծանր են։ Սէն-Պոնէ-տը-Ժուի զօրանոցին տանիքը հովը թռցուց մինչեւ 50 մեթր հեռու։ Տեղացիները կ'ըսեն թէ երբեք այդքան սաստիկ փոթորիկ չէին տեսած կամ կրցած երեւակայել։ Քաղաքին գրեթէ բոլոր տուները վնաս կրած են։ Մօտակայ ագարակները կիսաքանդ վիճակ մը ունին։ Ճամբաները գոցուած են արմատախիլ ծառերով։ Շէրպուրկի մէջ նաւ մը ձկնորսութեան համար ճամբայ ելած ըլլալով, ալեկոծութեան բռնուեցաւ, եւ ալիք մը կամրջակին վրայէն խլեց նաւազ մը եւ ծովը նետեց։ Անկարելի եղաւ գտնել նաւազը։ Էփէրնէի մէջ հովը տուն մը փլցուց։

Կը կարծուի թէ օդը պիտի խաղաղի դեկտեմբերի առաջին շաբթուն, սակայն գետերը պիտի շարունակեն դեռ յորդիլ։

Վտանգուած բոլոր շրջաններուն մէջ ձեռք առնուած են անհրաժեշտ միջոցները։ Բնակչութեան հրահանգ տրուած է չփակել տուներուն երկաթեայ ցանկապատները, որպէսզի յանկարծական ողողման պարագային կարելի ըլլայ նաւերով մօտենալ տուներուն, պատուհաններէն դուրս հանել արկածեալները կամ ուտեստ հասցնել։ Իսկ զինուորական իշխանութիւնը կը յայտարարէ թէ տրամադրելի տեղեր ունի իր զօրանոցներուն մէջ, անոնք որ վախու տակ կը գտնուին կրնան ապաստանիլ զօրանոցները։ Ընտանիքներ ալ կան, որ նախընտրած են ապաւինիլ իրենց տուներուն վերնայարկերը։

Կարգ մը արուարձաններու մէջ աշխատաւորներուն տրամադրութեան տակ դրուած են նաւակներ, գործի երթալու համար, որովհետեւ ջուրին հոսանքը քանդած էր կարգ մը կամուրջներ։ Մասնաւորաբար Պրիի թաղապետութիւնը նաւային կայաններ հաստատած է ողողեալ թաղերուն մէջ, եւ կորովի լուղորդներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն՝ ի հարկին փութալու համար օգնութեան։ Բարեբախտաբար քաղաքին ելեկտրական լուսաւորութիւնը չէ խանգարուած։

Ոչ մէկ կողմ արկած պատահած է։ Միայն կիրակի օրը, քանի մը հոգի նաւակ նստելով ուզեցին տեսնել ողողուած փողոցները։ Ջուրին հոսանքը զօրաւոր ըլլալով, մազապուրծ ազատեցան վտանգէն։

Փարիզի մէջ ժողովուրդը կամուրջներուն վրայ խռնուած, կիրակի օր կը դիտէր ջուրին բարձրանալը, մինչ հոսանքը կը քշէր երախաներու պուպրիկներ, սակառներ, եւայլն։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Մեզի ղրկուած տեղեկագրէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հայ կարմիր խաչը ունի բուժարան մը, որ հաստատուած է եկեղեցիին տակը։ Իր բժշկական մարմինը կը բաղկանայ մէկ բժշկապետէ, վեց այցելու բժիշկէ, երկու դեղագործէ, չորս հիւանդախնամ տիկիններէ։

Բուժարանին մէջ անցեալ մէկ տարուան ընթացքին խնամուած են 3216 հոգի։ Մասնաւորաբար շնչողական գործարաններու հիւանդութիւնները մեծ տեղ մը կը գրաւեն։

Գրեթէ ամէն կարգի հիւանդութիւն գոյութիւն ունի գաղութի հիւանդներուն մէջ, որոնք դիմած են Բուժարան։

Բուժարանը կատարած է նաեւ պատուաստներ ծաղիկի եւ կեղծմաշկի դէմ։

Հայ կարմիր խաչը ունի նաեւ յղի կիներուն օգնութեան բաժին մը։ Պիւտճէն նեղ ըլլալով, ընդունած է միայն 12 կին, որոնց նպաստ տրուած է 10 ամիս։

Ընդարձակելով իր գործունէութեան դաշտը, բազմաթիւ տըկարակազմ պատանիներ օդափոխութեան ղրկած է ամառ եղանակին։

Հ. Կարմիր Խաչին բժիշկները, կատարուած խնդրանքներուն վրայ այցելած են Փարիզի եւ արուարձաններու հիւանդներուն, դարմանած ու խնամած են զանոնք։ Հիւանդներէն շատերը շողաքննութենէ անցուցած է ֆրանսական բուժարաններու մէջ կամ պառկեցուցած է Փարիզի հիւանդանոցները։

Թոքախտաւորներուն համար ծախսած է 58,182.60։ Այս հիւանդներուն օգտակար ըլլալու համար, հրատարակած է գրքոյկ մը, զոր ձրի կը ղրկէ ուզողին։

ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ 25 Նոյ.— Անցեալ շաբաթ արկած մը պատահեցաւ որուն քիչ էր մնացեր զոհ երթար, խմբապետ Փիլոսի փոքրիկը՝ Աշոտ 9 տարեկան։

Աշոտ երբ ճամբուն միւս կողմը անցնիլ կ'ուզէր, եկող ինքնաշարժի մը զարնուելով մօտ 10 մեթրի չափ կը քշուի։ Անցորդներ ամիջապէս վերցնելով կը տանին բժիշկի մը որ նախնական խնամքներ ընելով, հարկ տեսաւ անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրելու։

Գրեթէ յուսահատ կտրած էինք որ կ'ազատի, որովհետեւ գլուխէն շատ ծանր կերպով վիրաւորուած էր։ Բայց այս մէկ քանի օրուան մէջ դարմանուելու յոյսեր տուած են բժիշկները։

Այս դէպքը բաւական յուզում պատճառեց Տէսինի դաշնակցական եւ համակիր խաւերուն, որովհետեւ փոքրիկին հայրը ընկեր Փիլոս սիրուած է ամէնքէն։

Կ. ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ

Փրոֆ. Եորկա, դասախօսութեան մը մէջ վերջերս կ'ըսէր թէ ռումէն ցեղը կը սիրէ Դակեան (Dacia) ժողովուրդէն, եւ ցեղակից է հայ ժողովուրդին, որ կը սիրէ Թրակիան (Trace) ցեղէն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

VIVRE, Իսկուհի Մինաս, արեւելեան նորավէպերու հաւաքածոյ, Edit. Figuière, 17 Rue Campagne Première. Paris. Գին 15 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԴԱՍԱԼԻՔԸ

Աղջիկները, Սիրանը, ծաղիկները․․ Ու մի ձայն՝ հակառակ իր կամքին՝ խօսում էր իր մէջ՝ «Դիւրին է, ի հարկէ, զոհաբերել նիւթականը, որ շահուած է [illegible]ութեամբ, ուրիշի պատնէշ ապահով թիկունքում, դիւրին է տալ, երբ գիտես, թէ նորը կը շահես։ Բայց այն, ինչ տրւում է առանց փոխարինութեան, այն է գնահատելին։ Զոհը արիւնն է, զոհը կեանքն է։ Հայրենիքի ազատութիւնը արիւն է պահանջում, որ ինքը զլացել էր, երբ հայրենիքը պէտք էր ունեցել իրան։ Դասալիք, այդ է լինելու իր մշտական անունը, ազատում [illegible]»։ Սիրանը, որին սիրում է ինքը, որի համար աշխատում է հարստանալ եւ կեանքի վայելքի ամէն յարմարութիւն ստեղծել, հրապուրւած է զինւորով, ու դասալիք է համարում բոլոր նրանց, որ երիտասարդ են, բայց զինւոր չեն։ Դասալի՞ք, արդեօք իրեն չէին վերաբերում այդ խօսքերը, արդեօք կորած չէ՞ Սիրանէն սիրուելու, նրան հարս ունենալու երազը։ Տխուր էր, նորէն ընկճւած էր, փոքրացած։ Ու երեք օր, երեք գիշեր, մինչդեռ զօրք ու ժողովուրդ՝ բան ու գործ թողած՝ զւարճանում էին թատրոններում, հրապարակներում, հանդէսներում, Կորիւնը տնէն դուրս չէր գալիս, ու Ղազարի փոխարէն անասուններին էր խնամում։

Հարսն ըմբռնում էր Կորիւնի ներաշխարհը եւ նրա հետ տառապում էր, տանջւում։ Անցան տօնի օրերը, ու կեանքը մտաւ իր սովորական հունի մէջ։ Կորիւնն զբաղւեց իր առեւտրի, իր մատակարարման գործով ու մոռացաւ իր ներսը կրծող որդը։

Սիրանը նորէն ժպտաց իրեն ու նա զւարթացաւ։ «Դատարկ բան. ինքն ինչո՞ւ լինի դասալիք։ Այն ժամանակ ուրիշ էր. չէր հաւատում յաղթանակի. միթէ՞ ինքը մենակ էր. իրեն պէս հազարներ չգնացի՞ն կռւի։ Չէ՞ որ յետոյ ինքն ուզեց զինւորագրւել. ինքն ինչո՞վ է մեղաւոր, որ մէկ հատիկ է տան նեցուկ։ Օրէնքն է իրեն ազատ թողել։ Եթէ տանեն՝ պատրաստ է գնալ։»

* * *

1920 մայիսի 28ը Հայաստանի անկախութեան երկրորդ տարեդարձը։

Մայիսը Երեւանում. կորուած դրախտն ի զուր են որոնում երկնքում այնտեղ չպիտի գտնի ոչ ոք։ Դրա՛խտ են ուզում տեսնել, թող գան Երեւան, որովհետեւ մայիս ամսին, արեւի շողերին հեծած, զեփիւռներով օրօրուն կորուած դրախտը նորէն իջնում է իր հին տեղը՝ Արարատեան դաշտ՝ Երեւան։ Ու դրախտ աշխարհում ազատութիւն է տօնւում։

Աբովեան պողոտայում, Արամեան փողոցի անկիւնէն քիչ վեր, յաղթական կամարն է բարձրանում. հայ արուեստ, հայ ուժ։ Ծիածանի կամարը նրբակերտ սիւների վրայ, բուրգերը երկնասլաց՝ նման Մասիսաց գագաթներին, նման հայ տաճարների սրածայր գմբէթներին, որ վե՛ր, վեր են թռչում երկինքը պատռելու եւ Աստւած որոնելու տենչով։ Եռագոյնը նուիրական, զինանշանը հայկական, ու նրանց շուրջը բարեկամ պետութիւնների դրօշների պարը դաշնութեան։ Ծաղկափթիթ պարտէզների, բիւրեղափայլ լեռների, երփներանգ հորիզոնների, կապտակապոյտ երկնքի, գեղը գեղ է այդ օրւայ համար ու քաղաքը զարդարւած է գորգերով, ծաղիկներով, կանաչ հիւսկէններով ու դրօշակնե՛ր, դրօշակնե՛ր ծածան։ Հայ կեանքը, հայ արուեստը, տնտեսութիւնը ցուցադրող կենդանի պատկերներ փողոցների անկիւններում հրապարակներում, գիւղական սայլեր, կառքերի, օթօների վրայ։ Նւագ, երգ…։

— Ցնծութի՛ւն, ցնծութի՛ւն, ցնծութի՛ւն…։

Մանուկ, պարմանի, երիտասարդ, ծեր, կին տղամարդ լեցո՛ւն, լեցո՛ւն սրտերով։ Ազատութիւնը թեւ է տւել բոլորին, ազատութիւնը գեղ է տւել դէմքերին, ազատութիւնը շողք է տւել աչքերին, ու դարեր շարունակ ստրկութեամբ տգեղացած հայ ժողովուրդը, այսօր ազատութեան միւռոնով օծւած՝ գեղեցի՛կ է, գեղեցի՛կ է, գեղեցի՛կ է վերստին։

Աբովեանը խաչաձեւող փողոցների անկիւններում, հրապարակներում հայ աշուղները նւագում են, երգում յեղափոխական երգերը ռազմի, գեղջկական չէ լէներ մելանուշ, սիրոյ տաղերը կարօտաւէնչ, ու հայ երգը անո՛ւշ է, անո՛ւշ է, անո՛ւշ… Տանիքներէն, պատշգամներէն, պատուհաններէն բոյլ բոյլ ծաղիկներ են տեղում վար, աղաւնիների երամներ են արձակւում, որ սլանալով վե՛ր, վե՛ր ճախրում են Յաղթական կամարի շուրջը, թնդանօթներ են որոտում, ժողովուրդը դէպի պատերն է սեղմւում։

— Ճամբա՛յ… կեցցէ՛, ուռա՛… Հայ զօրքը տողանցք է կատարում, նա պիտի անցնի Յաղթական կամարի տակով։ Անցնում են վաշտ առ վաշտ, անցնում են գունդ առ գունդ, հարիւրներ են, հազարներ։ Կանգնում են երկշարք Աբովեանում վերէն վար։ Գալիս են նախարարները Հայաստանի, նախագահը խորհրդարանի, համեստ ժողովրդի հարազատ զաւակներն են նրանք, տառապանքի դրոշմը ճակատներին, բայց հպարտ ու երջանիկ, չէ՞ որ նրանք այդ օրւան հասնելու համար՝ բռնութեան կուրծք տւած՝ ամբողջ կեանք են մաշեցրել լեռներում ու ձորերում, չէ՞ որ նրանք բռնակալների բանտերն են սրբացրել իրենց տառապանքներով, չէ՞ որ նրանք դասալիք չեն եղած հարազատ ժողովրդի օրհասի պահուն, այո՛, հպարտ են, երջանիկ։

— Կեցցէ՛ Հայրենիք, կեցցէ՛ ազատութիւն…։

— Կեցցէ՛ Հայ ազգը ու նրա զօրքը արի։

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Երկրորդ ընդհատումը եղաւ Էնկիւրիի մէջ, հետեւեալ պատճառով. — Ռուսերը կ՚ուզեն որ իրենք որոշեն թէ Ռուսիայէն ինչ տեսակ նիւթեր եւ որ քանակութեամբ պիտի բերուին Թուրքիա։

Ռուս առեւտրական ներկայացուցիչը քանի մը օրէն Մոսկուա պիտի երթայ։

Գերմանիոյ տագնապը

ՊԵՐԼԻՆ, 1 դեկտ.— Նախագահ Հինտէնպուրկ ունկնդրութեան ընդունեց վարչապետ Պրիւնինկը որ անոր հաղորդեց նախարարաց խորհուրդի որոշումները, ելմտական-տնտեսական բարեկարգումներու ծրագրին՝ հրովարտակներով գործադրութեան մասին։ Նախագահը այդ ուղղութեամբ իրաւասութիւն տուաւ վարչապետին։ Հրովարտակները գործադրութեան պիտի դրուին վաղուընէ։

Գերմանիոյ խորհրդարանը որ երկու օր վերջ պիտի հրաւիրուի, պիտի գտնուի կատարուած իրողութեան առջեւ։ Ելմըտական ծրագիրը իր օրակարգին վրայ չկայ. հետեւաբար անմիջապէս պարտաւոր պիտի ըլլայ զբաղելու 1931ի ելմտացոյցով։ Բացայայտ է սակայն թէ, այսառաջին իսկ նիստէն, Հիդլերեաններն ու ազգայնականները բանաձեւեր պիտի ներկայացնեն հրովարտակներու վերացման համար։ Եթէ վստահութեան քուէի հարց ծագի, հաւանաբար ընկերվարականները չպիտի ուզեն Պրիւնինկի տապալման պատասխանատուութիւնըստանձնել Գերմանիոյ այս ճգնաժամային պահուն, ու պիտի քուէարկեն ի նպաստ դահլիճին։

Համահնդկական Խորհրդաժողովը

Լոնտոնի համահնդկական խորհրդաժողովին այն յանձնախումբը որ պաշտօն ստանձնած է ուսումնասիրել Հնդկաստանի մէջ դաշնակցային պետութեան մը ծրագրին կիրարկման պայմաններն ու եղանակները, հաւաքուեցաւ քննելու համար յատուկ յանձնախումբի մըկողմէ ներկայացուցած տեղեկագիրը։

Առաջարկ եղած է Գերմանեան բաժնել Հնդկաստանէն, զայն օժտելով անջատ կառավարութեամբ մը։ Հնդկաստանի կառավարութիւնը կարգ մը առարկութիւններ կ՚ընէ Պիրմանիոյ բաժանման դէմ. բայց Սիմոնի տեղեկագիրը ի նպաստ Պիրմանիոյ բաժանման կ՚արտայայտուի։

Տէլհիէն տրուած հեռագրի մը համաձայն Հնդկաստանի կեդրոնական եւ նահանգային կառավարութիւնները որոշած են Լոնտոնի խորհրդաժողովին ներկայացնել նոր յիշատակագիր մը հնդկական դաշնակցութեան ծրագրին մասին, որ ներկայիս կ՚ուսումնասիրուի յատուկ յանձնախումբին կողմէ։ Այս յիշատակագրին հրատարակումը պատճառ պիտի ըլլայ կը կարծուի, որ համահնդկական խորհրդաժողովը դեկտ. 15էն յետաձգուի յառաջիկայ յունիսին։

Աֆղանիստանի խռովութիւնները

Պոմպէյէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, կը հաստատուի թէ ի նպաստ Ամանուլլահի կրկին գահակալութեան, շարժում մը ծայր տուած է։ Իմացուած է որ Տուրրանի ցեղախումբէն 15 երեւելիներ, որոնց ուժ կուտան զանազան ցեղախումբեր, ներկայացած են Նատիր Խանի եւ բացէ ի բաց անոր յայտնած են թէ իր իշխանութիւնը հաճելի չէ ժողովուրդին։ Պահանջ դրած են որ հրաժարի գահէն, զայն յանձնելու համար Ամանուլլահի, եւ այդ կերպով առաջքն առնելու համար արիւնահեղութեան։ Նատիր Խանի պատասխանը յայտնի չէ։

Անգլիական իշխանութիւնները ուշի ուշով կը հետեւին Աֆղանիստանի անցուդարձերուն։

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ի Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Զարզարեան, Ա. Գարօ, Բեռի, Գէորգ Չաւուշ եւ Քրիս խումբերու բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Կը խօսի Պ. Ղեւոնդ Մելոյեան Քուչակի սիրոյ երգերուն մասին։ Մէկ ժամ սինէմա։

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի վարչութենէն ստիպողաբար կը խնդրուի հանդիպիլ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի հանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Դեկտ. 7ին, յետաձգուած է անորոշ ժամանակով։ Տոմսերը կը պահեն իրենց արժէքը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Շապին Գարահիսարցի տիկին Պայծառ Քէօրիւքճեան (ծնեալ Սամուէլեան) որ մօտ ամիս առաջ Պոլսոյէն եկած է Փարիզ իր փոքրիկ աղջկան Մարգրիտի հետ։ Շապին Գարահիսարի Հայր. Միութենէն եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել իր ամուսնոյն Keurukdjian Haroutiounի, 9 Rue du Pas St. Georges, Bordeaux, Gironde.

Լուր տուողին 100 ֆր. նուէր։ Տիկին Պայծառէ կը խնդրուի ներկայանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Տէր եւ Տիկին Աւետիս Աբրահամեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ուզունեան եւ իրենց պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, զոքանչին եւ ազգականին

ՀԱՃԻ ՖԼՈՌ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 30 Նոյեմբեր, Կիրակի, Լոնտոնի մէջ, 81 տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Չորեքշաբթի Դեկտ. 3 կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցիին մէջ, Iverna Gardens, London, W. 8. Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Kensal Riseի գերեզմանատունը։

Անգլերէնի դասեր

Հայ Օրիորդ մը, sténo - dactylo, տրամադիր է անգլիերէնի դասեր տալ փափաքողներուն։ Մատչելի գիներ։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
4 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1434

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄՈՍԿՈՒԱ,-ՀՌՈՄ - ԷՆԿԻՒՐԻ

Ժընեւի խաղաղութեան տաճարը կ'երեւի դատապարտուած է դառնալու ապահով ապաստան մը, ուր քաղաքական դաւեր կը նիւթուին անվտանգ եւ քօղարկուած՝ լաւագոյն ձգտումներու հաւաստումով։ Կեդրոն՝ ուր պետութիւնները կը փութան խաղաղութեան գանձանակին մէջ նետելու իրենց լուման ու միեւնոյն ատեն կը մեկնին՝ իւրաքանչիւրը իր սարդի ոստայնը հիւսելու։ Բարձրաձայն ճառերէն յետոյ, որոնցմէ հիասթափում կը ծորի խաղաղութեան կարօտ սրտերուն մէջ, պետութեանց պատուիրակները, կ'երեւի առիթը կ'ունենան փսփսուքներու վճռական շեշտէն քաղելու դրական ու անմիջական քաղաքականութեան մը ուղեգիծը։ Այս կերպով խաղաղութեան այս դարբնոցը՝ կը ծառայէ պարտկելու իր դէմ կազմակերպուած խափանարարութեան փորձերը։ Ու, հրապարակային տաք ցոյցերու ժխորին մէջ՝ տակաւին գաղտնի դիւանագիտութիւնն է որ կը գործէ։

Այսպէս, արագ ակնարկ մը զինաթափութեան նախապատրաստական աշխատանքներուն զուգադիպող դէպքերուն վրայ, որոնք թերեւս կը ծառայեն աւելորդ անգամ մը եւս փաստելու, թէ պատերազմէն հազիւ տասներկու տարիներ յետոյ, տակաւին կը բանին միջազգային հակամարտութիւնները որոնք կրնան օր մը, նոր եւ աւելի ուժեղ բռնկումներու ծնունդ տալ։

Այն օրերուն իսկ, երբ միջազգային մամուլը ցնցող լուրեր կ'արձանագրէր Խորհրդային Միութեան մասին, Ռուսիոյ արտաքին գործավարը՝ Լիտվինոֆ յանկարծ կը հեռանար Ժընեւէն, դէպի Մոսկուա իր վերադարձի ճամբուն վրայ, Միլանի մէջ հանդիպելու համար Իտալիոյ արտաքին նախարարին Կրանտիի։

Ու Լիտվինոֆ հազիւ մեկնած, Հռոմ կը վազէր Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Թէվֆիք Րիւշտի։

Իտալական մամուլը անիմաստ խանդավառութեամբ մը, որ տնտեսական ու քաղաքական մասնաւոր կարեւորութեամբ մը կը մանրամասնէ այս զոյգ տեսակցութիւնները եւ ի հեճուկս Ֆրանսայի, կը ջանայ Իտալիան ցոյց տալ իբր քաղաքական նոր խմորումներու հովանաւոր կեդրոնը։

Մինչ ֆրանսական մամուլի մէկ մասը, այն որ մանաւանդ դէպքերու եւ դէմքերու շուրջ հանրային կարծիք կը կերտէ, երբ արտաքին նախարարներու այս հանդիպումը բնական ու տրամաբանական գտնելով մէկտեղ, անցուդարձերուն մէջ կը տեսնէ Իտալիոյ կողմէ փորձ մը միայն ամուլ ու սնամէջ՝ Ֆրանսան վրդովելու եւ երկչոտելու...։ Մաս մը եւս, պատերազմի ելքէն դժգոհներու խլրտում կը նշմարէ՝ դաշնագրերու վերաքննութեան յատակ մտադրութեամբ։

Ու շնորհիւ դէպքերու նպաստաւոր դասաւորման, Թէվֆիք Րիւշտի եւ Լիտվինոֆ թէեւ կրնան իրենց այցելութիւնները արդարացնել եւ անոնց վրայէն վերցնել քաղաքական թաքուն հետապնդումներու կասկածը, (հո՞ս չէ գաղտնի դիւանագիտութեան շնորհը) սակայն ձգտումը չափազանց թափանցիկ է եւ կը մատնէ նոր խմբաւորումներու սպառնալիքը, ըլլայ իսկ ժամանակաւոր եւ հակասական։

Զինուորական տեսակէտով, Ռուսիա ամրացած է արտաքին աշխարհի հանդէպ եւ իրաւունքով թերեւս, կրնայ ծիծաղիլ եւրոպական զինեալ միջամտութեան մը առասպելին վրայ, զոր Մոսկուայի դատավարութեան ընթացքին, կը շահագործէ ընդդէմ Եւրոպայի կարգ մը պետութեանց, անոնց դէմ ատելութեան նոր ներարկումով մը կազդուրելու եւ յոյսի վերջին շողով մը՝ համբերութիւն պարտադրելու համար հիասթափ ու սովահար ամբոխներուն։

Շնորհիւ ուժեղ, կիրթ ու մոլեռանդ բանակի մը, օժտուած ժամուան բոլոր գործիքներով, շնորհիւ մանաւանդ թունաւոր կազի հսկայ մթերքին, ու տրամաբանուած եւ կրօնք դարձած վայրագութեան մը՝ բոլշեւիզմը կրնայ կուրծք բռնել եւ նոյնիսկ ծնունդ տալ պատերազմի...

Իր ամենէն տկար կէտը, պատերազմական նաւատորմը կը փնտռի զօրացնել, Իտալիա յանձնարարուած նաւերով՝ որոնք պիտի երթան Սեւ ծովի եզերքներուն առջեւ պտտցնելու կարմիր սպառնալիքը։

Սակայն, զուրկ արտադրութեան ներքին, սեփական միջոցներէ եւ արտաքին ելմտական օժանդակութենէ, Ռուսիա կը գտնուի հնգամեայ ծրագրի սնանկութեան դրան առջեւ։

Չի բաւեր ունենալ աշխարհի ամէնէն զօրեղ բանակը, երկիրը վարելու համար դէպ իր ճակատագիրը։ Պէտք է մանաւանդ լեցուն գանձ։

Ու դիմելէ յետոյ ներքին ծայրայեղ բռնապետական միջոցներու՝ զորս գիտցաւ արդարացնել տեսաբանութեան մը երկաթներով, բնական է թէ պէտքը պիտի զգար արտաքին-դրամատիրական օժանդակութեանց, յատկացնելու համար հնգամեայ ծրագրին, որուն յաջողութիւնը՝ փրկութիւնը պիտի ըլլար բոլշեւիկեան վարչաձեւին ու տեսաբանութեան։

Պարապ տեղը չէր որ դեռ այս տարի, բոլշեւիկեան համագումարի բեմէն, Ստալին՝ իր եօթ ժամ տեւող ճառով՝ այլազան ու բազմազան սպառնալիքներու կարգին՝ հրաւէր կ'ուղղէր Եւրոպայի՝ վարկ բանալու Ռուսիոյ, եթէ կ'ուզեն որ վճարուի նախապատերազմեան պարտքերու մէկ մասը։

(1)

Մ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞Վ Է ՅՈՒԴԱՆ

Հալէպի ռամկավար թերթին խմբագիրը իբր կասկածելի արտաքսուելէ յետոյ երկրէն, սկսած է աջուձախ մատնիչներ փնտռել։ Արժանի պատասխան մը կուտայ իրեն «Ազդակ» (25 նոյեմբեր).

— «Սուրիահայութեան հանգիստն ու խաղաղութիւնը տարի մը ամբողջ խանգարել փորձելէ եւ հայ ժողովուրդը տեղական եւ հովանաւոր տէրութեանց աչքին կասկածելի ցոյց տալու աշխատելէ վերջ, Սուրիայէն արտաքսուած խառնակիչը, ադտոտ ճահիճներու մէջ ապաստանած ի զուր կը ջանայ քաւել իր մեղքերը եւ նորանոր զրպարտութեանց պատմութիւններ հիւսել ուրիշներու հասցէին։ Սուրիահայութիւնը ընդհանրապէս եւ Հալէպահայութիւնը շատ լաւ գիտեն ամբողջ պատմութիւնը այդ «խմբագիր»ի սխրագործութեանց, որ արժանացած է բոլորի քամահրանքին։ Տեղական եւ հովանաւոր տէրութիւնները անշուշտ գիտցած են որ ան խռովարար զրպարտիչ մըն է, որուն Սուրիա ոտք կոխած օրէն սկսեալ գաղութի մէջ թունաւոր սերմեր մտնել սկսան։

Անգամ մըն ալ կրկնենք փաստերը ցոյց տալու համար որոշապէս թէ՝ այսօրուան կռկռան գորտը, երբե՛ք ի՞նչ տխուր մատնութիւններ կատարած է, աշխատելով խանգարել մեր գաղութի անդորրութիւնը։

1.— Իր խմբագրութեամբ հրատարակուող հայատառ թերթուկ մը համարձակեցաւ զրպարտել երկու ծանօթ հայ մտաւորականներ, յայտարարելով որ անոնք Հալէպ եկած են եւ ներկայ գտնուած գաղտնի ժողովի մը։ Ակնարկուած մտաւորականները ոչ միայն այդ օրերուն Հալէպ գացած չէին, այլ անոնցմէ մէկը դեռ մինչեւ այսօր չի գիտեր Հալէպը։

2.— Իր խմբագրապետութիւնը ստանձնած օրէն սկսեալ, այդ թերթուկը սկսաւ հրապարակաւ զրպարտել հայ կուսակցութիւն մը, զայն մասնակից ցոյց տալով քրտական ապստամբական շարժումին եւ այլ արկածախնդրական արարքներու։

3.— Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ երբեմն երեւան հանուող համայնավարական շարժումը՝ հակառակ ընդհ. Ապահովութեան պաշտօնատան փաստերուն, հրապարակաւ նկատեց մատնութիւնը հակառակորդ կուսակցութեան մը եւ չվարանեցաւ ամենատգեղ զզուելի արտայայտութիւններ ունենալէ։

4.— Շատ պատուաւոր եւ ազգանուէր հայ երիտասարդ մը ամբաստանեց այնպիսի արարքով մը, որ իբր թէ ան իր հովանաւոր կառավարութեան մօտ ունեցած վստահութիւնը ի վնաս իր գաղափարական հակառակորդներուն կը գործածէ։

5.— Արաբ թերթերուն բրած վերջին հակահայ յայտարարութիւնները, որոնք ծանօթ են արդէն ընթերցողներուն։

Չենք յիշեր այլեւս գաղթականական խնդրին եւ տեղաւորման եւ աշխատանքներուն հանդէպ անոր բռնած ազգակործան ընթացքը։

Ըսէք այժմ, ո՞վ է Յուդան։

Ազատ ասպարէզ այլեւս իրեն, թող կռկռայ իր գտած ճահիճներուն մէջ. ոչ մէկ պատասխան մեզմէ այդ անարժան գրագէտ»ին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

ՇԷՅԽ ՄԱՀՄՈՒՏ Կ'ԱՐՇԱՒԷ

(ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑ)

Իրաքի կառավարութիւնը պաշտօնական հաղորդագրութիւն մը հրատարակած է քրտական ապստամբութեան մասին, Իրաքի սահմաններուն մէջ, զոր նոյնութեամբ եւ թարգմանաբար կը հրատարակենք ստորեւ։

«Քիւրտ լիտր եւ հին յեղափոխական Շէյխ Մահմուտ 1927ին Իրաքի կառավարութեան հետ համաձայնութեան եկած էր յետ այնու Իրաք երբեք ոտք չկոխելու եւ յեղափոխութեամբ չպարապելու համար։ Բայց վերջերս Թուրքիայէն փախչելով Իրաքի սահմանին վրայ ոտք կոխելուն պէս սկսաւ ապըստամբութեան մղել քիւրտ ցեղերը. այս պատճառաւ Իրաքի կառավարութիւնը մեծ բանակ մը ղրկեց Սիւլէյմանիէ, որ երկուքի բաժնուելով մէկ մասը Պէնժուին գնաց, իսկ միւսը՝ Ճուվարիէ։ Ապստամբները յարձակեցան Պէնժուի վրայ դեռ բանակը չհասած, բայց կառավարութեան բարեկամ մնացող քիւրտեր ետ մղեցին զանոնք։

Անկէ քանի մը օր վերջ մեր առաջին թեւը յառաջացաւ Պանանայի ուղղութեամբ որ կը գտնուի Սուէյլ գետին վրայ։ Ամսոյս 9ի լուսցող գիշերը ապստամբները մեր ուժերու տկար մէկ կէտին վրայ յարձակում գործեցին, ուր միայն վեց զինուորներ ունէինք։ Մեր ուժերը դիմադրեցին, մինչեւ որ մէկ հոգի մնաց որ հազիւ կրցաւ փախչիլ։ Այս ընդհարման միջոցին քիւրտերն ալ շատ կորուստներ ունեցան։

Մեր ուժերը ամէն օր այդ շրջաններու մէջ ռազմափորձեր կ'ընեն, որոնց կ'օգնեն նաեւ Քէրքուքի ու Սիւլէյմանիէի օդային ուժերը։ Ապստամբները կը հետապնդուին եւ մօտ օրէն կը զսպուին»։

«Էլ Ահրար»ի Պաղտատի թղթակիցը հաղորդելէ վերջ այս զեկոյցը, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կ'աւելցնէ.

ՈՎ Է ՇԷՅԽ ՄԱՀՄՈՒՏ

Շէյխ Մահմուտ քիւրտ ապստամբութեան գլխաւոր լիտրներէն մէկն է եւ թէ կրօնական թէ քաղաքական տեսակէտներով մեծ հեղինակութիւն եւ ազդեցութիւն ունի քիւրտերու վրայ։ Ան Իրաքի սահմանին վրայ Պէնժուի մէջ կը բնակէր։ 1926ի ապստամբութենէն վերջ Իրաքի կառավարութիւնը զայն հեռացուցած էր իր սահմաններէն։ Այդ շրջաններուն մէջ կը գտնուի քրտական Ժաֆ ցեղը որ 20.000 զինուած մարդիկ ունի, բոլորն ալ քաջ կռուողներ։ Այս ամսուան սկիզբը Շէյխ Մահմուտ վերադարձաւ Պէնժուի եւ յարձակեցաւ Իրաքի պահականոցին վրայ եւ սպաննեց պահակները, յանկարծակիի բերելով զանոնք։ Մաս մը Իրաքի զինուորներէն միացան ապստամբներուն որոնք միացեալ ուժերով յայտարարեցին Ժաֆ ցեղախումբին ապստամբութիւնը։

Շէյխ Մահմուտ այնքան մեծ ազդեցութիւն ունի Ժաֆ ցեղին վրայ որ անոնք չեն կրնար մերժել անոր կամքը։ Որով անոնք սկսան գործի եւ երեք մասերու բաժնուելով յարձակման ձեռնարկեցին։ Առաջին խումբը Ճուվարթա յարձակեցաւ, գլխաւորութեամբ Իղիրլի ցեղի Շէյխին, եւ առանց ընդդիմութեամբ գրաւեց Ճուվարթան։ Շուտով այս արշաւախումբը 10 քիլոմէթր տարածութեան մը տէր եղաւ։ Ամսոյս 9ին այս խումբը Պայանա հասաւ եւ հոն զօրաւոր բախում մը ունեցաւ Իրաքի ուժերուն հետ։ Շէյխ Մահմուտ երկրորդ թեւը ղրկեց դէպի պարսկական սահման եւ միացուց Իրաքի եւ Պարսկաստանի քիւրտերը։ Երկրորդը արշաւեց դէպի Հարաւ՝ Սիւլէյմանիէի եւ Պէնժուի միջեւ գտնուող ճամբան կտրելու համար. այս կերպով Իրաքի ուժերը չկրցան միանալ իրարու եւ տկար մնացին։

Հիմա Շէյխ Մահմուտ եւ իր հպատակ ցեղերը ընդարձակ տարածութեան մը վրայ սկսած են չէթէական գործունէութեան եւ անհանգիստ կ'ընեն Իրաքի կառավարութիւնը։

Հայերու կալուածները

«Էլ Ահրար» կը գրէ.—

Ֆրանս. կառավարութեան կողմէ անցեալները Պ. Լընայել Սուրիա եկաւ քննելու համար Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող կալուածային խնդիրը։ Պ. Լընայել վերադարձին իր տեղեկագիրը յանձնած է Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան։

Ֆրանսական շրջանակներէն կը հասկցուի որ երկու կառավարութիւններուն միջեւ գլխաւոր կէտերու շուրջ համաձայնութիւն գոյացած է կալուածային խնդրի առթիւ։ Երկու մասի բաժնած են այդ խնդիրը, առաջինը՝ բուն Լիբանանցիներու եւ Սուրիացիներու Թուրքիա գտնուող կալուածները եւ Թիւրքերու Սուրիա գտնուող կալուածները, երկրորդը՝ Հայերու պատկանող կալուածները, որոնց տէրերը հեռացուած են Թուրքիայէն։

Այս լուրը տալէն վերջ «Էլ Ահրար»ի լրատուն կը յուսայ, որ այլեւս չերկարաձգուիր կալուածներու խնդրին կարգադրութիւնը, քանի որ Հայերու կալուածները անջատուած են։

Թէվֆիք Րիւշտի Իտալիոյ մէջ

«Թան»ի Հռոմի մասնաւոր թղթակիցը կը գրէ.— Թէվֆիք Րիւշտի երբ Հռոմ կը գտնուէր, ստիպուեցաւ յաճախ պատասխանել Հռոմի, Աթէնքի եւ Էնկիւրիի միջեւ դաշինքի կնքման վերաբերեալ հարցումներուն։ Իտալիա բաւական ժամանակ զբաղած է անով՝ մէկ կողմէ կազմելու համար Պելկրատի վրայ ճնշման միջոց մը, միւս կողմէ նպաստելու համար Ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Ինչպէս յայտնի է, Վճռաբեկ Ատեանի ընդհ. ժողովը սակէ առաջ շատ նպաստաւոր որոշում մը տուած էր Սանասարեան խանի դատի մասին, որոշակի յայտնելով թէ Նարոյեան Պատրիարք խանին օրինական միւթէվէլլին է եւ թէ հետեւաբար այդ հանգամանքով կրնայ դատ բանալ։ Այդ որոշումով միեւնոյն ատեն կը ճանչցուէր Պատրիարքութեան գոյութիւնը, զոր սակէ առաջ չեղեալ նկատած էր Պոլսոյ Քաղաքային ատեանը, յայտնելով թէ Պատրիարքութիւնը գոյութիւն չունի իրաւապէս եւ գործնապէս (հիւքմէն վէ ֆիլէն)։

Հակառակ անոր որ որոշումը տրուած էր ընդհ. ժողովին կողմէ որ ամենաբարձր ատեանն է, Պոլսոյ կուսակալութեան փաստաբանները դիմեցին ամէնէն վերջին միջոցին եւ որոշումի սրբագրութիւն (թաճսիհի գարար) պահանջեցին։

Նկատելով որ ըլլալիքը պարզ գործողութիւն մըն է եւ ոչ թէ դատավարութիւն, Վճռաբեկ ատեանի ընդհ. ժողովը պէտք չտեսաւ երկու կողմէն փաստաբաններ լսելու, այլ ինքնիրեն սկսաւ քննել թղթածրարը։

Արդ, «Ազգարար» մասնաւոր աղբիւրէ մը կ'իմանայ որ խնդիրը շատ նպաստաւոր փուլի մը մէջ կը գտնուի եւ նոյնիսկ Վճռաբեկը տուած է իր որոշումը, մերժելով կուսակալութեան պահանջը։

Եթէ հաստատուի լուրը, այն ատեն նոր դատավարութիւն պիտի սկսի Պոլսոյ մէջ, շատ ապահով հիմերու վրայ։ Որովհետեւ էականը սկզբունքն է. անգամ մը որ ընդունուի թէ Պատրիարքը միւթէվէլլի է, այլ եւս դժուար չէ հաստատել թէ խանը ազգին սեփականութիւնն է։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թաւրիզէն «Յուսաբեր»ի թղթակիցը կը գրէ նոյ. 8 թուականով.—

Երկրիանցուդարձերուն լաւատեղեակ անձ մը, որ Երեւանէն նոր հասած է Թաւրիզ, մեզ պատմեց հետեւեալը.

«Կաթողիկոսական ընտրութիւնը խաբէութիւն է։ Հնգամեակի չորրորդ տարիին ծրագրուած է բոլոր եկեղեցիները գոցել տալ։ Աւելորդ բարդութեանց տեղի չտալու համար՝ Երեւանը կը մտածէ կաթողիկոսական «ընտրութիւն» կատարել տալ, առանց արտասահմանի պատգամաւորներու մասնակցութեան։ Բոլշեւիկներու թեկնածուն—իրանցմէն վտարուած մեսրոպն է»։

Աւելորդ կը համարեմ այս տեղեկութեանց վրայ որեւէ քառ աւելցնել իմ կողմէս։

ՀԱՄԱՀՆԴԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Լոնտոնի համահնդկական խորհրդաժողովին դաշնակցային յանձնախումբը կարեւոր որոշում մը տուաւ, հաւանութիւն յայտնելով Հնդկաստանէն Պիրմանիոյ բաժանման եւ Ռանկունը անջատ վարչաձեւով մը օժտելու առաջարկին։ Ընտրեց նաեւ յատուկ ենթախումբ մը, որ պիտի ուսումնասիրէ Պիրմանիոյ Հնդկաստանէն բաժանման պայմանները։

Հ. Յ. Դ. ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ինչպէս յետագային պիտի տեսնենք, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ֆրանսայի շրջանը՝ արտասահմանի մեր ութ կեդր. Կոմիտէութիւններէն եւ երկու Մեկուսիներէն՝ ամէնէն բարգաւաճը, ամէնէն երիտասարդը եւ ամէնէն զօրեղներէն մէկն է։

Եթէ հակառակորդի տեսակէտներով դիտենք այս իրողութիւնը, եղածը անբնական երեւոյթ է։ Հայ յեղափոխութեան առաջնորդութեամբ մեր կրած քաղաքական ահաւոր պարտութենէն յետոյ, Կարսի աղէտէն, Կիլիկիոյ պարպումէն, Իզմիրի հրդեհներէն, Պոլսոյ խուճապէն եւ վերջապէս Լօզանէն յետոյ այս յարաճուն զարգացումը անբնական երեւոյթ է, եւ արհեստով հակադաշնակցականի այս տեսակէտը ճիշդ։ Հակառակորդը՝ որ մեր նորագոյն պատմութեան մեծ ու հրավառ յուզումներուն անհաղորդ մնացած է կամայ թէ ակամայ, ու բնաւ բարեխղճութեամբ ու փիլիսոփայօրէն ուսումնասիրած, թափանցած չէ մեր չորս հազար տարուան պատմութեան տուն, գոյն, բովանդակութիւն դնող ցեղային կախարդիչ հէքեաթին, բնական է որ պիտի զարմանայ այնքան մեծ ու զարհուրելի փլուզումներէն յետոյ վերակառուցման հոյակապ ու աննկուն եւ ցեղադրոշմ այս յամառ ճիգին ի տես։

Պահ մը բռնենք այդ բթամիտ կամ չարամիտ հակառակորդի օձիքէն եւ հարկադրենք զինքը որ հոգիի անպարփակ թռիչքով մը անհունօրէն ետ երթայ դէպի մեր քառասուն դարերու պատմութեան խորհրդաւոր արշալոյսը։ Ի՞նչ կը տեսնենք։ Խօսի՛նք ամէնէն արհամարհելի հակառակորդի լեզուով. «հարիւր ցեղ, է՛ն հզօրներէն եւ է՛ն բարբարոսներէն», էն նուրբերէն եւ էն կոպիտներէն, անցան Հայաստան աշխարհի վրայէն, եւ հայ ժողովուրդի մէջքին վրայէն։ Ճի՞շդ է այս։ Այո։ Ո՛ւր է Բաբելոնը, Ասորեստանը, Մակեդոնացի Աղեքսանդրը։ Չկան։ Հակառակորդի յիշած հարիւր ցեղերէն առնուազն 90ը անանուն եւ եւ անհետ կորած են։ Երբ անոնք հեղեղանման անցած են են Հայաստան աշխարհէն, քար քարի վրայ չեն թողուցած, անլուծ սրբած են մեր երկիրը։ Հակառակ այդ բոլորին հայ ցեղը տեւած է եւ անհարկուօրէն երկար խաւարակուռ ժամանակաշրջաններ ետեւ նետելով «ինչպէս գետ մը մշտահոս ու երգեցիկ» հասած է սեմը 20րդ դարուն եւ զարկած է դարուս դրան ներս մտնելու համար յաւիտենականութենէն։ Առաջին Արմէնները՝ վաղնջագոյն դիցաբանական շրջաններուն, երբ աստուածները երկրի վրայ էին ու մարդոց հետ համակեցութիւն մը գտած էին, սքանչելի, խորհրդաւոր ու մաքուր երազ մը տեսան.— Եւրոպայէն եկանք, Արեւմուտքէն Արեւելք գաղթեցինք, այստեղ որ կանք այս երկրին մեր անունը տանք եւ այդ երկիրը դարձնենք Ասիոյ չքնաղ, դիւթական, բարգաւաճ պարտէզը։ Բանի քանդեն, աւերեն՝ շինենք ու վերաշինենք, շինե՛նք մենք մեզի եւ ուրիշներու բարիքին համար։ Արիական Արմէնը այսպէս ըմբռնեց իր դերը, ի՛ր կոչումը, եւ ուրիշին նախանձը ու վատոգի չարութիւնը գրգռող համբուրելի նուիրումով մը իր պատմական կոչումին ծառայեց։

Այս արդէն արմէնի՛զմն է։

Արմէնիզմը տեւողութեան ու շինարար հնէքի, ստեղծագործող անվեհեր կամքի անբովանդակելի համադրոյթ մը. ու հին Արմէններու լուսեղէն ձեռքերէն կերտուած իբրեւ կարծրացեալ բողութիւն. իսկ նոր Արմէններուն ներշնչումին ու զոհողութեան, խոյանքին ու հերոսութեան աղբիւր՝ կախարդիչ երազ մը համակ ցեղական։

Աւերիչ հողմերը քու ի՛նչ փոյթդ,
Դուն Ասիոյ նսեհին նետուած
Տիպար պարտիզպան.
Շինի՛ր ու վերաշինի՛ր...
Քալէ՛ դէպի դարերը հեռագեղ,
Շինի՛ր, շինի՛ր անհուն, անհատնում,
Արգասաւորէ՛ քրտինքովդ մաքրափա՛յլ
Այս դաշտերը խոպան,
Ծաղկեցո՛ւր ու ծաղիկներով վառէ՛
Այս լեռներն ամայի,
Քու կոխած տեղդ պիտի ծաղկի,
Հողերը որ անգամ մը քրտինքդ ըմպեն,
Պիտի մնան յաւիտեան անթառամ,
Յաւերժօրէն դալարուն...

Ահա թարգմանութիւնը ցեղադրոշմ այդ կախարդական հէքեաթի՛ն։

Բոլոր մրրիկներու ժամանակ ցեղին բեկորները ապաստաներ են յանո՛ւն այս հէքեաթին հայրենի տնմատոյց լեռներուն։ Ցեղը իր արիւնով պահեր է հէքեաթը, իսկ հէքեաթը ի՛ր երազ հուրքով պահեր է ցեղը. և մրրիկներէն, ալեկոծութիւններէն վերիվայրումներէն ու փլուզումներէն երկուքն ալ դուրս ելած են առողջ ու հրագեղ։

Այսպէս եղած է անցեալին մէջ։ Աւերակ ու շինութիւն։ Շինարարութիւն եւ աւերածութիւն։ Այս բոլորի ժամանակ ալ հաւատքը՝ ցեղային ուխտին ու հէքեաթին հանդէպ այսպիսի հաւատարմութիւն որ յատուկ է միայն աստուածաշնորհ ցեղերու։

Պատմութիւնը կրկնութի՞ւն է թէ ոչ։ Այո՛ կրկնութիւն է, յորդանորդ, յառաջընթաց շարժում մը որ պարբերաբար կը կրկնուի։ Այսօր՝ նորէն Արմէններու հնաւանդ պատմութիւնը չես գիտեր քանի երրորդ անգամ ըլլալով կը կրկնուի։ Ահաւոր նոր ուրական, թերեւս աւելի ահաւոր քան չորս հազար տարուան ընթացքին եղածները՝ անցաւ մեր երկրէն։ Քար քարի վրայ չթողուցին։ Ճիշդ է Կարսը, կսկծալի է Կիլիկիան, սարսափելի է Իզմիրը, ընդվզեցուցիչ ու խելագարող Լօզանը։ Պարտուած ենք։ Այնքան արիւն, այնքան աւեր, այնքան զոհ, այնքան մեռելներ՝ առանց հետեւանքի, կամ միակ հետեւանքով մնացողներու տարագրութեամբ։

Հակառակ առոր գաղութներու մէջ Դաշնակցութիւնը կը զօրանայ ու կը լայննայ. եւ աստիճանաբար ազդ կը դառնայ։ Թէեւ հազար լեզուներ կը կրկնեն որ այդ բոլորի համար մեղաւոր է Դաշնակցութիւնը։ Որբերը՝ որոնք հայր ու մայր մատաղ ըրին Դաշնակցութեան պարզած դրօշին՝ մեզի կուգան։ Բանուորները որոնք ինչք ու ստացուածք մատաղ ըրին՝ մեզի կուգան։ Գիւղացին որուն գիւղը «լքեալ գոյք» դարձաւ, եւ այսօր գործատան ծուխն ու մուրը կը քամէ պատառ մը, ափ մը հողի կարօտով մեզի կուգայ։

Այս բոլորը վերագրե՞լ պատահականութեան, անգիտակցութեան կամ անոր որ հակառակորդը մամուլի, խօսքի ազատութենէն չօգտուիր. հնարաւորութիւն չունի ազդելու, այս թափառական ծփուն հայրենիքի հետ հաղորդուելու։

Ոչ առաջինը, ո՛չ ալ երկրորդը։ Ճիշդ հակառակը։ Այս երեւոյթի մէջ ո՛չ պատահականութիւն, ոչ մէկ տրամադրութիւն կամ հակում որ անգիտակցական բնոյթ կրէ։ Տասը տարիէ ի վեր ե՛ւ իշխանութիւն, ե՛ւ մական, դիրք, փառք ու դրամ հակառակորդի կողմն է։ Դաշնակցութիւնը միանգամայն զուրկ է հակառակորդի առաւելութիւններէն։ Ինչո՞ւ ուրեմն դէպի Դաշնակցութեան այս լուրջ ու իմաստուն եւ ակալուր մղումը։

Որովհետեւ, հայ ժողովուրդը ինքզինք հոգեբանօրէն պարտուած չի զգար։ Պարտուած կը զգայ քաղաքականապէս։ Գիտակցութիւնն ունի գործուած բազմաթիւ սխալներուն, բայց բնաւ գանգատ չունի իտէալէն եւ պաշտամունք կը տածէ իտէալի համար մեռածներուն հանդէպ։ Եղածը կը համարէ նոր ու համայնաւեր ուրական մը՝ եւ ինք ցեղադրոշմ կախարդական հէքեաթը գրկած կ'ապաստանի Դաշնակցութեան (ինչպէս հին օրերուն մեր լեռներուն) զայն իր տաք, արտասուաթոր շունչով պահելու եւ դիեցնելու համար, իր կարգին անոր անմահ հուրքով ապրելու համար օտար այս աստղերու տակ։

Ոչ միայն պարտուած չըզգար, այլ յաղթական երեւոյթ ունի հայ ժողովուրդը վերի մատնանշուած աղէտներէն ու վերիվայրումներէն ողջ եւ առողջ ցեղային անմեռ ուխտը փրկել կարողացած ըլլալու համար։

20րդ դարու արմէնի՛զմ։

Ճէնկիզխան, Լէնկթիմուր, «հարիւր ցեղ էն հզօրներէն եւ էն բարբարոսներէն», երբ աւերելով, սրածելով անցան մեր երկրէն, սրածեալներու դիակներով Տեառնդառաջի աւանդական կրակին պէս վառ մնաց արմէնիզմը, «աւերիչ հողմերը քու ինչ փոյթդ, շինի՛ր, շինի՛ր։»

Հայրենիքէն հեռու, Դաշնակցութիւնը տառապէս հայացած, ցեղային դարաւոր կախարդիչ հէքեաթի խնկաման դարձեր է. աւանդապաշտ, հայրենաշունչ ու հայրենամոլ։

Արմէնիզմը շինարար հնէքի, տեւողութեան ստեղծագործող անվեհեր ոգիի զմայլելի համագրոյթ մը եւ Դաշնակցութիւնը գաղափարախօսը՝ մեծ տեսանողը այդ խենթեցնող, մաքուր, հրաշալի չորս հազար տարուան տեսիլքին, որքան ցեղական, նոյնքան արիական, որքան արիական նոյնքան համամարդկային.— Մերձաւոր Արեւելքի այն հողամասը որ մեր անունը առած է եւ առնուազն 4—500 փառապանծ ու տեսլապաշտ սերունդներու դամբարանը դարձեր է, պէտք է որ նորէն, ի գին ամէն զոհողութեան՝ դառնայ «Ասիոյ պարտէզը» հարուստ, բարգաւաճ՝ ու բարեաց բաշխիչ իր շրջապատին համար։

Ահա թէ ինչո՛ւ պարտութեանց, ձախողանքներուն, անաթեմաներուն եւ անէծքներուն հակառակ Դաշնակցութիւնը հզօրագոյն ազդակն է մեր կեանքին, որովհետեւ ան է կրկին հակառակ իր շատ մը վրիպումներուն, խոշոր ու աղետաւոր սխալներուն՝ այդ կախարդական հէքեաթին (ցեղին յաւերժութեան) մեհենափառ ու խստակրօն քրմապետը։

(2) Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՊՆԴՈՒԹԻՒՆ

Ոչ դուք Զարշըլը Աըթինն եղէք, ոչ ալ ես տոքթ. Շաւարշն ըլլամ։ Սակայն խոստովանինք որ դժուար է ճշգրիտ բացատրութիւն մը տալ պնդութեան մասին։ Ճիշդ է, Զարշըլը Աըթին աղա չէր հասկնար պնդութիւն բառին իմաստը, բայց մեծամեծ փրոֆէսէօրներն իսկ չեն կրցած սահմանել այս հիւանդութիւնը։ Տոքթ. Մարթինէ, որ բժշկական հեղինակութիւն մըն է, կը վախնայ յանձնապաստան երեւալէ՝ պնդութեան սահմանը տալու ժամանակ։ Եւ կը կարծէ թէ ոչ ոք, կ'իմանա՞ք, ոչ ոք կրցած է լրիւ ըսել թէ ո՞ւր կը սկսի պնդութիւնը, ո՞ւր կը վերջանայ, ի՞նչ նշաններ կը ներկայացնէ, ի՞նչ բարդութիւններ կը ստեղծէ, եւ ի՞նչպէս կը դարմանուի։

Կը տեսնուի, որ այս շատ սովորական բառը ինչքա՛ն գլուխ պայթեցուցած է։ Ուրեմն ծանր բան մըն է պնդութիւնը։

Հիւանդութիւն մըն է։

Եւ ահաւո՛ր հիւանդութիւն։ «Ընկերային աղէտ մը»։ Հիմա նկարագրեմ, եւ պիտի տեսնէք ու պիտի վախնաք։

* * *

Կենդանիները, մասնաւորաբար բուսակերները, երբեք չեն տառապիր պնդութենէ։ Մարդիկ եւս, առենօք, զերծ էին պնդութեան աղէտներէն։ Քաղաքկրթութիւնն էր, որ մեզի նուէր բերաւ պնդութիւնը։ Ապրելու եղանակը, սնունդի տեսակը, ինչպէս նաեւ քաղաքավարութեան պահանջները ազդեցին մեր աղիքներուն վրայ եւ պատճառ եղան պնդութեան։ Ուրեմն պնդութեան մանրէներն են քաղաքավարութիւնը եւ սնունդի տեսակը։

Կը կարծէք թէ լա՞ւ եղաւ, որ մեր աղիքները վարժուեցան ծուլութեան։ Ափսո՛ս, ո՛չ։ Տոքթ. Փոշէ «մարդասպան» կը կոչէ ծոյլ աղիքը, որ չի գործեր եւ պնդութիւն կը ստեղծէ։ Իսկ ես պիտի կոչէի «պատերազմի պատասխանատու»։ Վասն զի պնդութիւնը բոլորովին կը փոխէ մարդոց հոգեբանութիւնը, այնպէս որ, երբ մէկը ազգի մը գլուխը կանգնած է եւ պնդութիւն ունի, ամէնէն աննշան վէճին առթիւ՝ պատերազմ կը յայտարարէ։ Մի՛ զարմանաք, բոլոր անոնք որ պնդութիւն ունին, զայրացկոտ, նեղսիրտ, ջղայնոտ, խստաղէմ նկարագիր մը կ'ունենան։ Տոքթ. Փոշէ աղջիկներուն կը յանձնարարէ չամուսնանալ այն երիտասարդներուն հետ, որոնք պնդութիւն ունին։ Ես, շարունակելով այդ յանձնարարութիւնը, կ'ուզէի թելադրել երիտասարդներուն, որպէսզի չամուսնանան այն աղջիկներուն հետ, որոնք պնդութիւն ունին։ Որովհետեւ պընդութեան փորձանքը աւելի մեծ է քան... ամուսնութեան փորձանքը։ Չեմ ուզեր երկար խօսիլ այն ազդեցութեան մասին, զոր աղիքները կը գործեն ջղային կեդրոնական դրութեան վրայ, մեր հոգեկան դրութեան վրայ, մեր հոգեկան վիճակին յեղափոխութեան մէջ, նկարագիրներու վատասերման ճամբով։

Պնդութիւնը ծանրապէս կ'ազդէ նաեւ ջիղերու առողջութեան վրայ։ Ամէն մարդ, որ պնդութիւն ունի, կը ճանչնայ գլխու այն ահաւոր ցաւը, որ երկաթի պէս կը ճնշէ, կը սեղմէ, կարծես կը կոտրէ ճակատին ոսկորը։ Յօնքերուն տակէն, ոսկորին մէջէն խուլ ցաւ մըն է այդ, որ վերջ չունի, դեղ չունի եւ նմանը չունի։

Հետզհետէ պնդութիւնը կը սկսի իր աւերները գործել, յամրաբար թունաւորելով մարմինը։ Մէզը լեցուն է թունաւոր տարրերով։ Արիւնը նոյնպէս։ Աղիքներն են, որ կը ծծեն «ճամբան կեցած» կղկղանքին թոյները։ Ժամանակ մը յետոյ աղիքները կը լայննան եւ կը կորսնցնեն իրենց բնական ձեւերը, յատկութիւնները։ Եւ երշիկի պէս խցուած, խճողուած՝ կը ճնշեն արեան խողովակներուն, մէզին ճամբաներուն վրայ։ Ալ երեւակայեցէք թէ ի՞նչ բարդութիւններ կը պատահին այնուհետեւ։ Կղկղանքը այնքան կը չորնայ, որ երբեմն կը խգտէ աղիքին յետսամասը կամ դուրս կը թափէ զայն։ Աղիքի բորբոքում, սրբանի երակներու լայնացում (մայասըլ), դէմքի կարմրութիւն կամ գունատութիւն (հողի գոյն), նշաններ ոլոնք ի վերջոյ կը կորսնցնեն իրենց կարեւորութիւնը բաղդատմամբ ծագած ահաւոր բարդութիւններուն այս կամ այն գործարանին մէջ։

* * *

«Ընկերային աղէտ» կոչուած է, որովհետեւ նախ շատ տարածուած է, յետոյ ընկերային ներկայ պայմաններն են, որ զայն ստեղծած են։

Թուե՛նք այդ պատճառները.—

1.— Սովորութիւն.— Բաղաքակրթուած ժողովուրդներու մէջ, պատշաճութիւնները, արհեստի պարտաւորութիւնները, նստակեաց կեանքը հետզհետէ կը մոռցնեն ամէն օր աղիքները պարպելու բնական պահանջը։ Այսպէս ստացուած սովորութեան կազմութեան կը նպաստեն նաեւ կարգ մը հոգեբանական պատճառներ, — շատեր կը պժգան այդ անքաղաքավար գործողութենէն, կը պժգան պէտքարանէն։ Դեռատի աղջիկներ կան, որ տեսակ մը ամօթխածութիւն կը զգան, եւ որքան կրնան՝ կը զգուշանան պէտքարանին մօտերը երեւալէ։

Լանջակալ (քորսէ) գործածութիւնը, մարմնամարզի պակասը, յղութիւնը պատճառներ են, որոնք աւելի եւս սովորական կը դարձնեն պնդութիւնը կիներուն մօտ։

2.— Սնունդը.— Սնունդին տեսակն ալ պատճառ մըն է պնդութեան։ Պնդութիւնը կը տեսնուի աւելի քաղաքացիներուն, քան թէ գիւղացիներուն մօտ, որովհետեւ քաղաքացիները ճերմակ հաց կ'ուտեն, առատ միս, հաւկիթ, բրինձ, կարկանդակ, պանիր, եւայլն, որոնք աւելցուկ չեն ձգեր։ Ընդհակառակն գիւղացիները կ'ուտեն սեւ (թեփոտ) հաց, բանջարեղէն, պտուղ եւայլն, որոնք աւելցուկ շատ կը ձգեն։ Վայրի կենդանիներն ալ նոյն այդ պատճառներով պնդութենէ զերծ են։

3.— Կարգ մը հիւանդութիւններ.— Շաքարախտը, իսթէրին, Թապէսը, ստամոքսի եւ լեարդի տկարութիւնները։

4.— Մեքենական պատճառներ.— Աղիքներու սեղմում, աղիքներու հանգոյց ու կապ, խլիրդ (քանսէր), աղեթափութիւն, եւայլն։

5— Զանազան պատճառներ — Թունաւորում (կապարով եւ ափիոնով), ջղային անդրադարձ շարժումներ (ռէֆլէքս), երկար ատեն կռնակի վրայ պառկիլը։

6— Հետաքրքրական պարագայ մը.— Երբ մայր մը պնդութիւն ունի, իր երախան ալ կ'ունենայ յաճախ։ Այն երախաները, որոնք իւղոտ կաթով, արուեստական եղանակով մը ամլացուած (ըսթէրիլիզէ) կաթով կը սնանին, պնդութիւն կ'ունենան։

* * *

Ահա գլխաւոր նշանները պընդութեան.—

Գլխու պտոյտ, աչքերու մթագնութիւն, դժուարաշնչութիւն, մէջքի ցաւ, լուսնոտի նման տագնապներ, սիրտի բաբախում, մորթին վրայ վէրքեր, բերնի գարշահոտութիւն, ախորժակի պակաս, ստամոքսի բացխում, թմբուկի ձեւ որովայն, յառաջընթաց նիհարութիւն, ուժաթափութիւն, թմրութիւն, ծուլութիւն, մղձաւանջ, ձեռքերուն եւ ոտքերուն ծայրերը կը պաղին, ջղայնութիւն, բարկութիւն եւ տխրութիւն։

* * *

Գիտցէք, որ անփոխարինելի հաճոյք մըն է փորը պարպելը։ Պատահա՞ծ է ձեզի, որ մոռցած ըլլաք երկու օր, երեք օր ձեր փորը պարպել։ Այն ատեն ի՛նչ մեծ հաճոյք է պահ մը բանտարկուիլ խցիկի մը մէջ եւ կատարել բնական այդ պահանջը։ Ի՛նչպէս կը վերակենդանանաք ու կը թարմանաք։ Հրաշալի զգայութիւն մըն է այդ։ Ո՛չ, պէտք չէ այլեւս կեղծ ամօթխածութեամբ մը զանց առնել այս դասը։ Պէտք է խօսիլ այս մասին դպրոցներուն մէջ, տուներուն մէջ եւ ամէն տեղ։ Այս «ընկերային աղէտը» շա՛տ տարածուած է մեր ամօթխած ժողովուրդին մէջ, պէտք է սրբագրել ու դարմանել։ Լքելով միւս հիւանդութիւնները, ես կը խօսիմ պնդութեան մասին, որովհետեւ գիտեմ որ հոգեբանական ու ֆիզիքական ի՛նչ հետեւանքներ ստեղծած է մեր մէջ։ Պարզապէս տգեղցուցած է մեր ցեղը, (գոնէ տգեղութեան պատճառներէն մէկն ալ այս է), թուամազութեան, անսովոր ձեւով մազերու բուսնելուն գլխաւոր պատճառն է պնդութիւնը։

* * *

Լա՛ւ, դարմանե՛նք։

Դարմանումի միջոցները … մաթիւ են։

1.— Սովորութիւն.— … րութիւն ընել ամէն օր «… ելլել», եթէ նոյնիսկ պա… չզգաք։ (Պէտք է գիտնալ … ամէն օր «դուրս ելլելը» ե… նշանակեր թէ պնդութիւն … նիք)։

2.— Մարզանք.— Նստակ… ները փորի շփումներ եւ մար… կրթանք պէտք է կա… ամէն օր։

3. Դեղ.— Շատ են … Կարգ մը դեղեր կ'ազդեն … իւղային լպրծուն յատկու… նով (ճինտ եաղը)։ Ուրիշ դե… իրենց ջրաքարշութեամբ… ղի լուծողականները կ'ա… աղիքներուն ներծորումը… պակսեցնեն աղիքներու … Մասնաւորապէս ինկլիզ… կոչուած դեղը կը գալարէ… ները։

4. Սնունդ.— Բանջարե… եփուած, պտուղ՝ առատ … դեւով (սալորը եւ թուզը … խընտրելի է եփուած)։ Զգ… ցէք միսէն եւ թէյէն։

5. Գործնական կանոն… Առտուն ծոմ բերնով գա… պաղ ջուր, կամ երկ… անգամ մը դգալ մը … ջուր, իրիկունը դգալ մը … քաւիղ (փարաֆին)։

6. Գրեխ.— Ժամանակ մը … (ճօքնա) նորոյթ էր … մէջ։ Թագաւորներն իսկ … գրեխ կ'ընէին՝ պարպելու … մար իրենց աղիքները։ … շատ ծաղրած է գրեխը … պատուակա՛ն գործիքը։ … գործածեցէք զայն, առանց … կանչ կախելու Մոլիէրին…

Բժ. Շ. ԱՅՎԱԶ…

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ա. Ա. (Իսսի).— Ձեզի կը … կեմ տոքթ. Քօլօլեանի Թոք… տաւորները գրքոյկը, որ … շատ օգտակար ըլլայ։

Մ. Պ. (Մոթէյվիտէօ).— … քննութեան (radioscop…) դիւնքը, զոր ղրկեր էիք, … տատէ թէ առողջ է ձեր … սը։ Ձեր տուած տեղեկութիւն… բաւական չէին՝ ճասկնալ… մար հիւանդութիւնը։ … կարծեմ թէ երիկամնային … դութիւն մըն է ձեր ունեց… Մանրամասնութիւններ …

Ա. Փ. (Վալանս).— Ցուփ … orthogastrine առ, օրակ… անգամ գործածէ այդ … ճաշերէ առաջ, բանջար… պտուղ, կաթ եւ բուսա… (purée) կեր։ Նամակով … մանրամասն ցուցակ մը …

ԳԱՂՈՒԹՆԵ…

ԻՆՁՈՒ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱ… ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹ…

Պուքրէշի «Նոր Արշ…» թերթը կը հետեւեալը.—

Թեհրանէն ստացուած … նաւոր նամակէ մը կը … նանք թէ՝ կաթողիկոսակ… րութիւնը չպիտի կատարուի 193… գարունէն առաջ։ Լուր կը … խորհրդային կառավարութ… կ'ուզէ կաթողիկոս ըն… միայն Խորհրդ. Միութեան … մաններուն մէջ ընտրուած … գամաւորները, առանց … սահմանի պատգամաւոր… մասնակցութեան եւ այս … ճառով ալ կ'երեւի թէ, կ… կոսական ընտրութիւնները … ձգուեցան անորոշ ժաման… ջոցով։

Ըստ այդ նամակի… պատմեն որ Ռուսիոյ մէջ … կան հալածանքը վերսկսած … բուռն թափով եւ միայն … կոստանէն գաղթած քանի … քահանաներ մնացած են խոր… Հայաստանի մէջ, եւ թէ … տարիներու ընթացքին արգ… կեղեցիները պիտի փակուին…

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԸ

«Փօլիթիքա» հետեւեալը կը գրէ.—

Պետական գանձին եւ Հայ համայնքին միջեւ անլոյծ մնացած խնդիրներէն մէկն ալ Սանասարեան խանին գործն է։ Անցեալ տարեան խանին գործն է։ Անցեալ սերը քաղաք՝ երկրորդ ատեանին եղմէ պետ. գանձին ի նպաստ տրուած որոշումը համայնքին նպաստ բեկուած էր։

Գործը այս ձեւը առնելուն վրայ, պետական գանձին փաստաբանները որոշումը սրբագրելու գործողութեան մը համար դիմում կատարած են։ Որոշումը սրբագրելու («թասհիհը գարար») խնդրագիրը վճռաբեկին ընդհ. ժողովին ղրկուած է։

Վճռաբեկին ընդհ. ժողովը քանի մը օրէն այս դատը սկիզբէն մինչեւ վերջը պիտի քննէ եւ որոշում մը պիտի տայ՝ քաղաքային երկրորդ ատեանը անպայման պիտի ենթարկուի այս տրուելիք որոշման։

ՍՈՒՏ ՄԸ

Աւկէ առաջ, պոլսահայ շաբաթաթերթ մը հրատարակեց կարգ մը յայտարարութիւններ, զոր իբր թէ իրեն ըրած է հելլէն արտաքին նախարար Պ. Միխալաքոփուլոս։ Հոն ի միջի այլոց կ'ըսուէր թէ նախարարը դժգոհ է Յունահայերէն, թէ Ռուսիա խոստացած է զանոնք փոխադրել հոն։ Արդ. հելլէն արտաքին նախարարութենէն բարձր պաշտօնատար մը «Նոր Օր»ին յայտարարած է թէ նախարարը լուր չունի որ Պոլսոյ մէջ այդ տեսակ թերթ մը կայ եւ թէ ոեւէ հայ լրագրողի յայտարարութիւն չէ ըրած։ «Կրնաք հերքել եւ յայտնել թէ նախարարը լաւագոյն զգացումներով տոգորուած է Հայերուն հանդէպ»։

*** Կիսապաշտօնական «Մեսաժէ տ'Աթէն» եւ Աթէնքի միւս թերթերն ալ նոյն ձեւով հերքումներ հրատարակած են։

ՍՈՒՐԻԱ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Հիւս. Սուրիոյ Գամըշլըի շըրջաններուն մէջ գաղթականներու տեղաւորումը կը շարունակուի, շնորհիւ Հալէպի կեդր. խնամակալութեան ջանքերուն։

Հայ գաղթականները, որոնք ճողճող գետի բարեբեր տարածութիւններուն վրայ տեղաւորուած են, արդէն հողին կապուած են եւ խաղաղօրէն կը շարունակեն իրենց աշխատանքները։ Խնամատարութեան միջոցներով զարդ կառուցուած են մօտ 150 բնակարաններ, եւ դեռ զանազան ծրագիրներ կը մշակուին նոր տուներու շինութեան համար։ Խնամատարութիւնը մտադիր է նոր դիմումներ եւ կոչեր հրատարակել՝ շարունակելու համար հանգանակութեան գործը, ի նպաստ գաղթականներու։

*** Պէյրութի Առաջնորդարանին դիմումին վրայ, ֆրանս. քօմիսէրութիւնը յանձն առած է քանդել չտալ հիւղակները այն գաղթականներուն, որոնք կը հաստատեն թէ հետամուտ են տուն վարձելու կամ շինելու։ Մինչեւ հիմա գաղթականները 225 հնչուն ոսկի ծախսած են, հող գնելու համար։

*** Պէյրութի մօտերը, Պուրճ Համուտի մէջ, մօտ ատենէն պիտի սկսի շինութիւնը հայկ. թաղի մը։ Ամբողջ ծախքը պիտի հոգայ ֆրանս. քօմիսէրութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Շինութիւնը մինչեւ գարուն պիտի վերջանայ։

ԻԲՐ ԹԷ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐ ԿԸՅԱՐՁԱԿԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Հալէպէն «Էլ Ահվալ»ի թըղթակիցը 12 նոյ. թուականով կը գրէ իր թերթին —

Համայնավար թուցիկները շուկաներու մէջ ցրուելու սկսելուն պէս ոստիկաններ մեծ փութկոտութեամբ հայկական քէմբերը գացին խուզարկութիւններ կատարելու համար։ Անոնցմէ երկուքը Սիւլէյմանիէ թաղին մէջ հայկական հիւղակներէն ներս մտան եւ խուզարկելու սկսան երկու տուներ. Հայերը իսկոյն շրջապատեցին այդ տուները եւ ոստիկանները վախնալով պզտիկ տղու մը հետ Ազիզիէի պահականոցէն օգնութիւն ուզեցին։

Երբ ոստիկանները Մուխթարի տունը ապաստանած էին, Հայեր տան առջեւ գտնուող փայտերը առնելով յարձակեցան անոնց վրայ՝ տան բոլոր կողմերէն սկսաւ յարձակումը. մինչեւ որ Ազիզիէի գօմիսէրը քանի մը ոստիկաններով հասաւ եւ ազատեց զանոնք։ 17 Հայեր ձերբակալուեցան, որոնք կը պնդեն թէ՝ ոստիկանները առանց ընտանեկան անձեռնմխելիութիւնն ու օրէնքը նկատի ունենալու տուներէն ներս մտան եւ խուզարկութիւն կատարեցին։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՊՐԱՅԻԼԱՅԻ ԴՊՐՈՑԸ

Երկար ձգձգումներէ եւ պայքարներէ վերջ ընտրուեցաւ Պրայիլայի Թաղական Խորհուրդը։

Նախորդին օրով եկեղեցին օժտուեցաւ հասութաբեր կալուածով մը, իսկ նորընտիր Թաղականութիւնն ալ՝ որ մեծ մասամբ հիներէն կազմուած է, առաջին օրէն իր մտահոգութեան առարկան ըրաւ դպրոցի շէնքին շինութիւնը։

Որոշուած է առաջիկայ գարնան շինել դպրոցի շէնքը եկեղեցիի բակին մէջ։ Այս ձմեռուան ընթացքին պիտի աշխատին ֆոնտ մը ստեղծել այս նպատակին համար, պարահանդէս, վիճակահանութիւն, երեկոյթներ տեղի պիտի ունենան։ Հոգաբարձութիւնը արդէն գործի լծուած է։

Կան ծնողներ որ իրենց երախաները դպրոց չեն ղրկեր, կան այնպիսիներ ալ որ հակառակ իրենց կարողութեան՝ չեն ուզեր, օժանդակել դպրոցին։ Անցեալ տարի դպրոցը 30 աշակերտ արձանագրուած էր, մինչդեռ այս տարի արձանագրուածներու թիւը հազիւ 20 է։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԼՐՏԵՍԸ ԿԸ ԿԾԿԷ

Թաւրիզէն կ'իմացնեն.—

Ինչպէս կը յիշէք, նախկին չէկիստ Աղաբեկովը իր յուշերուն մէջ կը յայտնէր, որ Չէկան, պարսկական թղթատարական Թաւրիզի բաժանմունքի մէջ ունեցած իր գործակալ-պաշտօնեայի լրտեսութեան շնորհիւ, ձեռք կ'անցնէր մասնաւորաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան նամակագրութիւնը Թաւրիզի, Փարիզի եւ Երկրի միջեւ։

Աղաբեկովը միայն դէպքը յիշատակած էր, առանց լրտեսին անունը տալու։ Արդ. այս վերջինը — «Հնչակեան» Վահագն Աղասեան — նոյն օրն իսկ, երբ Աղաբեկովի յուշերը Թաւրիզ կը հասնին, կը ձգէ քաղաքը եւ ահարեկ ու խուճապահար՝ ինքնաշարժ մը առած կը կծկէ դէպի Խորհրդային Հայաստան։

«Հնչակեան» Վահագն Աղասեանը երկտող մը ձգած է, որով կը խնդրէ գինքը... չորոնել եւ իրեն այլեւս չսպասել։

ԱՄԵՐԻԿԱ

ՔԷՅՄՊՐԻՃԻ ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Հոկտ. 26ին Քէյմպրիճի մէջ տեղի ունեցաւ Մասաչուսեցի երեքհարիւրամեակի միջազգային հանդէսը, որուն կը մասնակցէին 12 ազգեր՝ իրենց ազգային տարազներով, պարերով ու երգերով։ Հանդիսականներու թիւը կը հասնէր մօտ 4000ի։

«Գողթան երգիչներ»ը — Double Quartette— երգեցին գեղեցկօրէն Եկմալեանի «Քրիստոս Պատարագեալ»ը։ Գ. Սիւնիի «Լուսնակ»ը երգուեցաւ երաժըշտական նուրբ ըմբռնումով։ Երգչախումբը կը կրէր հայկական տարազ։ Օրուան սօլօիստն էր ծանօթ երգչուհի Նուարդ Ղազօեան Ճիվէլէկեան, որ երգեց երեք հայերէն երգեր՝ խլելով բուռն ծափեր եւ արժանանալով գեղեցիկ ծաղկեփունջի մը։ Օր. Արշալոյս Ցերանեան պարեց շնորհալիօրէն եւ գնահատուեցաւ ծաղկեփունջով մը։

Քաղաքապետի կինը հիացմունքով շնորհաւորեց Տիկին Ճիվէլէկեանի երգեցողութիւնը եւ հայկական յայտագիրը։

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳԻՒՏԸ

Ամերիկայի թերթերէն «Փէթըրսըն Իվնինկ Նիւզ» կը գրէ թէ՝ Եաղուպ Յովհաննէս Զատիկեան անուն 60ամեայ հայը յաջողած է կատարելագործել գիւտ մը, որով ան պիտի կարենայ ապահով կայաններ հաստատել ծովու վրայ սաւառնակներու համար։ Այս կայանները իրենց տեղերէն չպիտի շարժին, խնդիր չէ թէ ծովը որքան ալեկոծի։

Զատիկեան այս գիւտին վրայ աշխատած է ամբողջ տասը տարի եւ վերջապէս յաջողած է կատարելագործել զայն։ Իր խօսքով՝ այս կայանը կը նմանի թմբուկի մը կամ տափանաւի մը։

Ծերունի հնարիչը ոչ ոքի կը յայտնէ իր գիւտին գաղտնիքը։ Ան պիտի ներկայացնէ իր նմոյշը Սըն նաւաշինական ընկերութեան (Չէսթըր, Փիլատելֆիա) որ շատ դրամ վատնած է նոյն ուղղութեամբ։

Զատիկեան Ամերիկա գացած է 11 տարի առաջ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՓԱՆԿԱԼՈՍԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Փանկալոսի վերջին շարժումը, որուն մասին քննութիւնները բուռն կերպով կը շարունակուին, ենթադրուածէն աւելի ծանրակշիռ բնոյթ ունի։ Բազմաթիւ սպաներու ձերբակալութեան կը սպասուի։ Յունական թերթ մը այս մասին հետեւեալ զգտյացունց տեղեկութիւնները կը հաղորդէ։

Վարչապետը անձամբ յայտարարած է, կ'ըսէ թերթը, որ 1500 սպաներ յարած են այդ շարժումին, որուն 700ը կը պատկանէին Աթէնքի պահակազունդին եւ մեծ մասով զինուորական վարժարանէն, որոնք ասկէ առաջ ո եւ է նմանօրինակ շարժումի չեն մասնակցած։ Ասոր համար է որ զօր. Քաթէհաքիս, անցնելով պատերազմական նախարար Սուֆուլիսի տեղ, սպաները ստուարաթիւ խումբերով տեղափոխեց։

Պ. Վէնիզէլոս համոզուած է որ խնդիրը կը դառնայ արքայական շարժումի մը մասին, որ կապ ունի Եօրկիոս թագաւորին Լոնտոնի մէջ վերջերս ըրած յայտարարութիւններուն հետ։ Շարժումին մէջ մաս ունէին նաեւ Աթէնքի քաղաքային բազմաթիւ պաշտօնեաներ։

Ծովային եւ օդանաւային ոչ մէկ սպայ մասնակցած է այս շարժումին, հակառակ անոր որ յիշեալներուն մէջ գժգոհութիւն կը տիրէ, պարենաւորման վերջին գայթակղութիւններուն հետեւանքով։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ

Զօր. Փլասթիրաս արտասահման մեկնեցաւ, իսկ զօր. Օթօնիօս, հակառակ անոր որ դժգոհ է կառավարութենէն, պատրաստակամութիւն յայտնած է օգնելու կառավարութեան։ Ասկէ զատ Պ. Վէնիզէլոս ներկայիս կը ջանայ իր շուրջը համախմբել հանրապետական պարագլուխները, մասնաւորաբար զօր. Քօնտիլիս, որուն առաջարկած է պատերազմական նախարարութեան պաշտօնը։

Քօնտիլիս թէեւ չէ մերժած առաջարկը, սակայն փափաք յայտնած է որ Պ. Փափանասթասիուն ալ դաշինքին մասնակցի, հանրապետական ուժեղ ճակատ մը կազմելու համար։ Պ. Միխալաքօփուլոս եւ իր բարեկամները միայն դէմ են այս երկուքին ներկայութեան դաշինքին մէջ։

Ինչ որ ալ ըլլայ Պ. Վէնիզէլոս տրամադիր է հանրապետութիւնը վտանգի մէջ հռչակելու եւ կոչ ուղղելու բոլոր հանրապետական տարրերուն, այսպէսով վարչաձեւի խնդիրը սեղանի վրայ բերելով։ Այս մասին բանակցութիւններ կատարուելէ վերջն է որ դաշինքին փոփոխութեան խնդիրը պիտի լուծուի։

Քաղաքական ոչ մէկ խմբակցութիւն դեր ունեցած է վերջին շարժումին մէջ։

ՆՈՐ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Միւս կողմէ Աթէնքէն ալ կը հաղորդեն թէ կէս գիշերէն վերջ, Ա. զօրաբանակի եւ պահակագունդի սպաներուն մէջ բուռն շարժում մը երեւան եկած է։ Այս մասին այլազան զրոյցներ սկսած են շրջան ընել, որոնց համաձայն իբրեւ թէ փանկալոսեան նոր ըմբոստութիւն մը ծագած է։ Սակայն այս լուրերը հերքուեցան։

Իսկ Սթլանիկի զինուորական եւ ոստիկանական ուժերուն վտանգի ազդանշան տրուած է։ Կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, փանկալոսեանները մտադրած էին նոր շարժում մը փորձել կառավարութիւնը տապալելու համար։

Պետական հարուածը կէս գիշերին տեղի պիտի ունենար. վայրկենապէս պիտի գրաւուէին բոլոր հանրային հաստատութիւնները, մասնաւորաբար հեռագրատունը եւ երկաթուղիի կայարանը։ Կառավարութիւնը գաղտնի կը պահէ ամէն բան, ամէն հաւանականութեան առաջքը արագօրէն առնելու համար։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կարգ մը բաժանորդներ տակաւին չեն փակած իրենց հաշիւները։ Կը հրաւիրենք անմիջապէս ղրկել բաժնեգինները մինչեւ 31 Դեկտեմբեր։ Հակառակ պարագային կը դադրեցնենք թերթերը այդ թուականէն յետոյ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՅՆ ԵՒ ՀԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

«Միւլլիէթ» իր նոյ. Թիւով կը գրէ.

Փոխանակութեան Խառն Յանձնաժողովի չէզոք նախագահներէն Մ. Րիվասի հիւանդութիւնը կը շարունակուի։ Այս պատճառով Բ. Պիւռօն իր որոշեալ գումարումը չէ կրցած կատարել և կարելի չէ եղած որոշել Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ բաշխուելիք 150,000 անգլ. ոսկիի բաշխման եղանակը։

Ընդհ. Ժողովի գումարման մէջ դեռ չէ որոշուած փախստականներու կալուածներուն գրաւմանց արտօնութեան համար ըլլալիք ծանուցման պայմանաժամը։ Ընդհ. Ժողովը հակամէտ կը թուի ընդունելու որ պայմանաժամը մէկուկէս ամիս ըլլայ։

Կառավարութիւնը իր տեղեկացած փախստականներու կալուածները գրաւելու համար այժմէն յանձնաժողովին դիմած է։ Գրաւել հարկ եղած 10—11 կտոր կալուած կայ ներկայիս։ Ընդհ. Ժողովը գումարուելով այս պայմանաժամը պիտի որոշէ եւ իսկոյն պիտի յայտարարուին այն կալուածները որոնց գրաւումը պահանջուած է կառավարութենէն։

Այս գործողութիւնը լոկ յոյն փախստականներու կալուածներուն յատուկ է։

Հայ փախստականներու կալուածներու գոյութիւնը իմացուածին պէս, անոնք պիտի գրաւուին իսկոյն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԴԱՍԱԼԻՔԸ

— Ուռռա՛, ուռռա՛ ուռռա՛...

Ու որոտում են թնդանօթների ուրախ, ու ճախրում են աղունիները երամ, երամ ու տեղում են ծաղիկները բոյլ բոյլ, ու ճառագայթում են հայեացքները երջանիկ։

— Ցնծութի՜ւն, ցնծութի՜ւն, ցնծութի՜ւն...։

Ու անցնում է դասը հոգեւոր, խաչը մարդասիրութեան, եղբայրութեան, բարւոյ... ու հնչում շարականները տրտմանուշ, ու հնչում է Տէր կեցոն։

— Օրհնութի՜ւն օրհնութիւն, օրհնութի՜ւն։

Ու անցնում է զօրքը Ցաղթական կամարի տակով, անցնում է հպարտ, երջանիկ։

Դարեր շարունակ ազատութեան համար հնչող խօսքն է փորել Ցաղթական կամարի հիմերը, դարեր շարունակ ազատութեան համար թափած արիւնն է բարձրացրել նրա սիւները, միլիոններով նահատակ ժողովրդի ցասումն է կերտել նրա բուրգերը, Աբարան, Ղարաքիլիսէ, Սարդարապատ են կապել նրա կամարը, ու նա կանգնած է հաստատ, բարձրանում է աներեր, վստահ է, որ հիմքը քար է, ապառաժ։

Անցնում է զօրքը, ու նրա յետեւէն յախուռն Արաքի հոսանքի նման՝ շարժւում է ժողովուրդը ծփծփուն, մի անյայտ ուժէ մղւած յառաջանում է, անցնում Ցաղթական կամարի տակով։

Ծերունիներ համբուրում են սիւները հաստատ, պառաւներ թաց աչքերը քսում են դրօշների սրբազան։

— Մատա՛ղ, մատա՛ղ քո փառքին, ո՜վ հիասքանչ հայրենիք։

Ու կորիւնն էլ՝ ժողովուրդի հոսանքին անձնատուր՝ հասնում է կամարին, բայց դեռ չանցած նրա տակով՝ գլուխը բարձրացնում է վեր, ու աչքն ընկնում է իրենց տան պատուհանին, այնտեղ է մայրն արցունքոտ աչքերով, այնտեղ է Սիրանը, ու դեռ ծաղիկներ է թափում դէպի Ցաղթական կամարը, այնտեղ կան եւ ուրիշ մայրեր, որ զաւակ ունեն զօրքի շարքերում, նահատակներ ազատութեան պայքարներում, եւ ուրիշ Սիրաններ, որ նշանած ունեն հայրենի սահմաններում, լեռներում, ձորերում։

Թնդացում են կորիւնի քայլերը. ծնկները դողում են, ու նրան թւում է լսել բիւրաւոր ձայներ.

— «Եւ դո՞ւ, դո՞ւ պիտի անցնես Ցաղթական կամարի տակով, ինչո՞ւ, ի՞նչ իրաւունքով, երբ հայրենիքը քեզ պէտք ունէր՝ դու չգնացիր, կամարը բարձրացաւ առանց քեզ։ Դու, դասալիք, հեռո՛ւ Ցաղթական կամարէն»։

Ժողովրդի հոսանքը հրում էր նրան, բայց նա չէր կարողանում շարժուել, պիտի ընկնէր, պիտի կոխկրտուէր։ Հազիւ հաւաքած իրեն՝ քաշուեց դէպի կողք, բարձրացաւ մայթի վրայ, իրենց տան առջեւն էր։

Գնալ տուն, բայց ինչպէ՞ս, չէ որ մօր հայեացքն իրեն դասալիք է անւանում, թէեւ չի խօսում, բայց չէ՞ որ մէկ անգամ ապրուած, մէկ անգամ մտածուած գաղափարն անջնջելի մնում է ուղեղում ու միշտ կեանքի կանչւում, երբ առիթ է ներկայանում։ Չէ՞ որ Սիրանի ծաղիկներն իրեն համար չեն, այլ զինուորի, գուցէ այն վերջինն էլ Ղազարի համար է, չէ՞ որ Ղազարն արիւն է թափել, վէրք ստացել, հայրենիքի համար աչքէն է զրկուել։ Եւ միթէ՞ արժանի չէ Ղազարը։ Արժանի է, անշուշտ, իսկ ինքը՝ դասալիք յաւիտեան։ Ու նրան թւաց, թէ խօսում էր բարձրաձայն, թէ շատերը լսեցին, ու այժմ նայում են իրեն, ծաղրում են, արհամարհում ու կանչում «Դասալի՛ք, դասալի՛ք...»։

Նա համարեա թէ սկսեց վազել, ծռեց Ռոստոմի փողոցը, փափաքեց գնալ մի այնպիսի տեղ, ուր մարդ չլինէր, ու ձայն չլինէր։

Գնա՛ց, գնա՛ց, բարձրացաւ Կոնդ թաղը, իջաւ Հրազդանի ձորը, Խորումբուլախ։ Իջաւ գետեզերքը, նստեց մի քարի վրայ, յոգնած էր, տառապած, հիւանդ։

Անցան վայրկեաններ, Հրազդանի՝ ռազմի քայլերը, կարկաչը, տերեւների շընկշընկոցը, պարտէզի թարմ կանաչութիւնը նրան հանգստացրին, նրա մտքերը կանոնաւորեցին։

«Ի՜նչ յիմարութիւն, ախր ինքն ինչո՞վ է մեղաւոր, եթէ կռիւը երկար տեւէր, գուցէ երթար, չէ՞ որ ինքն ուզեց զինուորագրուել, բայց օրէնքը...»։ Նայեց ժամացոյցին, կէս օր էր, այժմ տեղի պիտի ունենար տօնակատարութեան պաշտօնական բացումը, ուր ներկայ պիտի լինէին օտար ներկայացուցիչներ, հիւպատոսներ եւ ժողովրդի ընտրանին։

Ինքն էլ հրաւիրատոմս ունէր, մէկ հատ էլ Սիրանի համար։ Խոստացել էր Սիրանին միասին գնալ, բայց զգում էր, որ անկարող է գնալ, անկարող էր գտնել այնտեղ, ուր տիրում էր «իրաւունք ունեցողի» շունչն ու հոգին։ Բարձրացաւ տեղէն, ջրի եզերքով գնաց աւելի վեր, ծառերի տակ մի անկիւն տեղ, խոտերի վրայ երեսն ի վար պառկեց, քնեց։ Երեկոյ էր, երբ զարթնեց խոնաւութենէն մի քիչ մրսած էր գլուխը ծանր, իջաւ քաղաք։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(Շար.)

բուլկքի մէջ իր տարածման եւ ազդեցութեան զարգացման: Այս դաշինքը որ յունեւթուրք վերջին համաձայնութենէն յետոյ կարելի դարձած էր, երբեք չպիտի հրատարակուի:

«Այս մասին Թէվֆիք Րիւշտիի ըրած յայտարարութիւնները շատ յստակ են: Իր կարծիքով՝ այս հարցը արդէն սեղանի վրայ չէ, որովհետեւ մասնակի զանազան համաձայնութիւններով արդէն լուծուած է: Հռոմի, Աթէնքի եւ Էնկիւրիի միջեւ կնքուած միակ համաձայնութեան մը մասին շըրջող զրոյցները, կարգ մը օտար թերթերու կարծել տուին թէ Թէվֆիք Րիւշտիի Հռոմ այցելութիւնը՝ կապ ունի խաղաղութեան դաշնագրերու վերաքննութեան պայքարին հետ: Գիտենք սակայն թէ, Թուրքիա իրականացուցած ըլլալով իր բոլոր ձգտումները, բնաւ դժգոհ չէ իր բախտէն, միջազգային տեսակէտով: Ան ուրեմն, կողմնակից է ներկայ գոյավիճակի պահպանման եւ անոր գործունէութիւնը կը սահմանափակուի դաշնագրերու շրջանակին մէջ, ինչպէս կ՚ապացուցի «գոյավիճակի» հիման վրայ կնքուած թուրքեւյոյն նոր դաշնագրով:

«Գալով դէպի Պուլկարիա իր ճամբորդութեան, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, շատ նպաստաւոր կերպով արտայայտուեցաւ, շեշտելով Էնկիւրիի եւ Սոֆիայի բարեկամական փոխադարձ յարաբերութիւնները: «Անկախ եւ ուժեղ Պուլկարիա մը, աւելցուց, անհրաժեշտ է Պալքաններու խաղաղութեան համար»:

«Այս առթիւ պէտք է յայտնել թէ Թուրք դիւանագիտութիւնը առենէ մը ի վեր կը մտածէ պուլկարեւռուս մերձեցում մը պատրաստել: Ըստ երեւոյթին, Սոֆիայի տեսակցութեանց մէկ նիւթն ալ այդ պիտի ըլլայ:

«Գալով Կրանտի-Լիտվինոֆ տեսակցութեան, Թէվֆիք յայտնեց թէ Թուրքիա՝ իբր բարեկամ Ռուսիոյ, չէր կրնար չախմանալ երկու պետութեանց միջեւ յարաբերութեանց զարգացումով: Դիտել տանք այս առթիւ թէ, այն երկու երկիրները որոնք ամէնէն լաւ յարաբերութիւնները կը մշակեն Ռուսիոյ հետ, Իտալիան եւ Թուրքիան են եւ սակայն այս երկիրներու կառավարութիւններն են որ արգիլելով համայնավար կուսակցութեանց կազմութիւնը եւ նոյնիսկ առանց որեւէ դատի բանտարկելով բոլշեւիկեան քարոզիչները, ամէնէն աւելի թշնամի են մոսկոֆեան տեսաբանութեանց:

«Կարելի է եզրակացնել թէ՝ բոլոր այն երկիրները որ կ՚ուզեն Մոսկուայի հետ լաւ յարաբերութիւններ ունենալ պէտք է, ինչպէս դիտել կուտար թուրք պաշտօնակից մը, սկսին համայնավարները մէջտեղէն վերցնելով»:

.˙. Թէվֆիք Րիւշտի իր հետեւորդներով հասաւ Սոֆիա, կայարանը դիմաւորուեցաւ պուլկար արտաքին նախարարին Պուրոֆի եւ ուրիշ պաշտօնատարներու կողմէ: Այս այցելութիւնը թէեւ պաշտօնական բնոյթ չունի, սակայն թոյլ պիտի տայ որ կարծիքներ փոխանակուին, քաղաքական կացութիւնը քննուի, դիւրացնելու համար պալքանեան երկիրներու գործակցութիւնը:

Մոսկուայի դատավարութիւնը

Մոսկուայի դատավարութիւնը կը սկսի հետզհետէ կորսնցնել իր զաւեշտական հետաքրքրութիւնը: Առ այժմ օտար պետութեանց զինուորական միջամտութեան հարցը մէկդի ձգուած է եւ դատը կը շարունակուի ցոյց տալու համար թէ մեղադրեալները կազմակերպած էին հնգամեայ ծրագրին ձախողութիւնը:

Ըստ անխուսափելին Ռամզինի, դաւադիրները կը գործէին մանաւանդ հանքերուն եւ ելեկտրական ուժի հայթայթման մէջ: Դաւադիրները կը ջանային որ մեծ կեդրոններու յատկացուած վառելանիւթը կարելի եղածին չափ հեռուներէն գայ:

Միւս կողմէ, անոնք ամբողջ երեք տարի, աշխատեցան ուշացնել Մոսկուայի եւ Տոնէցի աւազանին միջեւ երկաթուղիին շինութիւնը, եւ այս նպատակով՝ գրասենեակներուն միջեւ բացին կեղծ վիճաբանութիւն մը: Իրենցմէ ոմանք կը պաշտպանէին ծրագիրը, ուրիշները կը յարձակէին անոր վրայ:

Պետութեան ծրագրերու յանձնախումբին մէջ, դաւադիրները ուշացուցին Տոնէցի աւազանին ելեկտրականացումը եւ ածուխը մեքենական եղանակով հանելու ծրագիրը:

Ռամզինէն յետոյ, ամբաստանեալները կարգով եկան մանրամասնութիւններ տալու իրենց խափանարարական գործունէութեան մասին:

ԱՆԵՇՏԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Անցեալ Հինգշաբթիի դատավարութեան ընթացքին, քիչ մնաց որ անակնկալ յայտնութիւն մը ջուրը ձգէր օտար պետութեանց կողմէ զինուորական միջամտութեան մը առասպելը, բայց բոլշեւիկները դիւրաւ յուսահատող չեն. եւ գիտեն խաղը ազատելու եղանակը: Յանկարծ ելեւան ելաւ որ Փոլ Ռիաբուշինսկի՝ յայտնի գործարանատէր, որուն համար Ռամզին ըսեր էր թէ 1927ին եւ 1928ին Պրիանի եւ Փուանքարէի հետ տեսակցութեանց գլխաւոր միջնորդն էր, մեռած է Փարիզի մէջ 1924, յուլիս 19ին եւ թաղուած Պաթինյոլի գերեզմանը: Ուրիշ միջնորդ մը, միշտ ըստ Ռամզինի, Վիշնէկրացքի որ բոլշեւիկներու անկումէն յետոյ՝ ելմտական նախարար պիտի ըլլար, մեռեր էր 1925 Մայիսին, եւ թաղուեր էր Փէռ-Լաշէզի գերեզմանը: Այս յայտնութիւնները պաղ ջուր լեցուցին դատավարութեան վրայ, որ սակայն կանգ չառաւ:

Զինաթափութեան յանձնախումբը

ԺԸՆԵՒ, 2 Նոյ.— Զինաթափութեան յանձնախումբը երրորդ անգամ ըլլալով քննեց զինաթափութեան պայմանագրութեան նախագիծը, ընդունելով օդանաւային նիւթեղէնի սահմանափակման վերաբերեալ հատուածները:

Յանձնախումբը մերժեց Գերմանիոյ պատուիրակին կոմս Պերնստորֆի առաջարկը, որով կ՚ուզէր այժմէն արգիլել տալ կարգ մը զէնքերու գործածութիւնը:

Հեղձուցիչ կազերու խնդրին առթիւ, անգլիական կառավարութիւնը հարց կուտար թէ արտօսրաբեր կազերու գործածութիւնը հակառա՞կ է 1925ի Ժընեւի արգիլման համաձայնագրին:

Ընդունուեցաւ ֆրանսական պատուիրակութեան բանաձեւը, որով կ՚առաջարկուէր որ մինչեւ ընդհ. զինաթափութեան խորհրդաժողովի կազմութիւնը պեպութիւնները ուսումնասիրեն հեղձուցիչ կազերու մասին, համաձայնութեան գալու եղանակները:

Հ. Յ. Դ. ԵԻՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ.

ժողովի կը հրաւիրէ փարիզի, Անիէռ-Պուա-քոլոմպի, Պիյեանքուռի, Շավիլի, Ալֆոռվիլի, Սարսէլի, Առնուվիլ-լէ-կոնէսի եւ քաշանի բոլոր խումբերու ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 120 Bld. Bellevilleի ճաշարանին վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Յ. Դ.

ԳԱԻԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Զարդարեան, Ա. Գարօ, Քեռի, Գէորգ Չավուշ եւ Քրիս խումբերու բոլոր ընկերները, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այս կիրակի ժամը 4ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի, Բասկալի Ապառաժ խումբի եւ Շասի Ռոստոմ խումբի խմբապետներէն, ներկայ գտնուիլ նոյն ժողովին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը խիստ կարեւոր հարցի մը շուրջ ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի, Պուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր անդամները այս կիրակի ժամը 3ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. Կոմիտէն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Ա. Շ.— 140:
Շալամօն, Գ. Ա.— 35:
Հալէպ, Հ. Գ.— 70:
Քորտովա, Հ. Յ. Դ. Ակ.— 10 տոլար:
Լա Կոտինիէռ, Ն. Դ.— 230:
Մարսէյլ, Կ. Պ.— 35:
Սէն Շամոն, Գործ.— 212.60:
Քէրքուք, Բժ. Փ.— 100:
Տէսին, Օր. Վ. Ճ.— 245:
Սարսէլ, Մ. Ժ.— 100:
Քրէվքէօր, Պ. Տ.— 35:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթըլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ-հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի: Մասն. լաբօրաթուար: Խորհրդ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12:

Անգլերէնի դասեր

Հայ Օրիորդ մը, sténo-dactylo, տրամադիր է անգլիերէնի դասեր տալ փափաքողներուն: Մատչելի գիներ: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ

Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ բժիշկներուն, 123 Boul. Sébastopol մէթ. Սէն Տընի, Ռէօմիւր: Վեներական ախտեր, ջերմամիզութիւն սուր եւ հինցած, անկարողութիւն, ֆրանկախտ, արեան, մորթի հիւանդութիւններ, արեան և մէզի քննութիւն, քիթի, կոկորդի եւ ականջի ցաւեր: Դարմ. ելեկտրականութեամբ, ռէօնթկենեան եւ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով: Խորհրդակց. ամէն օր 9 12 եւ 2-8: Կիր. 9 12:

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ: Կը խօսի Պ. Ղեւոնդ Մելոյեան քուչակի սիրոյ երգերուն մասին: Մէկ ժամ սինէմա:

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի վարչութենէն ստիպողաբար կը խնդրուի հանդպիլ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

Վարձու է

Ալֆորվիլի մէջ «Երեւան» արճարանը որ ունի նաեւ խանութին վրայ բնակութեան յարմար սենեակ մը, ջուր, ելեկտրականութիւն: Մանրամասնութիւններու համար դիմել տիկին Միրզախանի, 136 Rue Etienne Dolet, Alfortville.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Շապին Գարահիսարցի տիկին Պայծառ Քէօրիւքճեան (ծնեալ Սամուէլեան) որ մօտ ամիս առաջ Պորտօէն եկած է Փարիզ իր փոքրիկ աղջկան Մարգրիտի հետ: Շապին Գարահիսարի Հայր. Միութենէն եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել իր ամուսնոյն Keurukdjian Haroutiounի, 9 Rue du Pas St. Georges, Bordeaux, Gironde.

Լուր տուողին 100 ֆր. նուէր: Տիկին Պայծառէ կը խնդրուի ներկայանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ԳԻՆ՝ 30 ՖՐԱՆՔ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
5 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1435

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՍԿՈՒԱ-ՀՌՈՄ - ԷՆԿԻՒՐԻ

Մոսկուա հեւ ի հեւ կը վազէ օտար դրամին ետեւէն, կա-պալիստ թէզունը— զոր բռնելու համար, չի վարանիր նոյնիսկ խախտելու իր սկզբունքներն եւ տեսաբանական ատելու-թիւններուն հիմերը։

Այդ յամառ յոյսով էր որ Լոնտոն զրկեց իր պատուիրակ-ները՝ Անգլիոյ հետ կարգադրելու ռուսական պարտքերու վէճը։ Այդ մտադրութեամբ էր դարձեալ որ կազմակերպեց «տըմ-փինկ»ը, զրկանքի եւ անօթութեան դատապարտելով իր հա-ւաքատ ժողովուրդը, եւ օտար հրապարակը ողողելով իր երկ-րին արտադրութիւններովը, որոնց դէմ, բացայայտ է թէ, եւ-րոպական ու ամերիկեան ոչ մէկ գին կրնար մրցիլ։ Յաջողեցաւ գոնէ Իտալիոյ հետ կնքել առեւտրական-ճարտարարուեստա-կան պայմանագրութիւն մը, որուն արդիւնքը դժուար թէ կա-րենայ գոհացնել բոլշեւիկեան ակնկալութիւնները։ Ռուսիոյ կողմէ՝ նախանիւթերու հայթայթման եւ դէպի Սեւ ծով նա-ւարկութեան առաւելութիւններու փոխարէն, Իտալիա պիտի հայթայթէ Ռուսիոյ նաւային եւ մեքենական յանձնարարու-թիւնները։ Փոխանակութիւն՝ որ դրամով կը հաշուուի, բայց դրամ չի ձգեր։ Եւ Իտալիա իր կարգին, զերծ չէ տնտեսական տագնապէն, որ կը ճնշէ աշխարհը։ Եւ մինչդեռ, ապրուստի սարսափելի սղութեան հակառակ, դեռ նոր, մէկ կողմէ օ-տար երկրի նուազում կը պարտադրէր աշխատաւոր խաւերուն, միւս կողմէ՝ ստիպուած է մտահոգուիլ յարաճուն գործատու-թեամբ, որ ճարտարարուեստի կարգ մը կեդրոններու մէջ՝ նոյնիսկ խլրտումներու եւ խռովութիւններու տեղի կուտայ։

Այսուհանդերձ, ընդունելով մէկտեղ թէ կնքուած պայմա-նաւորութենէն, երկու կողմերը կը քաղեն առաւելագոյն օգուտ-ներ, տնտեսականը սակայն, միակ պատրուակը չէ ռուսեւ-իտալական մերձեցման։

Կայ ժանաւանդ քաղաքականը։

Իտալիա դժգոհ պատերազմի ելքէն, այսօր բացէ ի բաց կը վարձէ իր նախկին զինակիցներուն դէմ ու կը փնտռէ նոր զինակիցներ՝ երէկուան պարտեալները՝ զորս դժուար չէ գտնել։

Ռուսիա, զինուորական տեսակէտով աւելի քան ամուր, այց տնտեսապէս քայքայուն ու քաղաքականապէս պաշար-ուած, գրեթէ միջազգային հսկողութեան տակ, պէտք ունի սակայն շղթան կտրելու եւ դուրս թափանցելու, ու կը շահա-գործէ եւրոպական մեծ ու փոքր հակամարտութիւնները։ Այս-պէս է որ, երկու հակադիր ծայրերը Հռոմ եւ Մոսկուա զիրար կը գտնեն ու գիծը կ՚երկարեն Պերլին, որ իր պահանջներով լաւ կը մօտենայ Իտալիոյ։

Չմոռնանք որ Միլանէն մինչդեռ Լիդվինոֆ կրնար ուղ-ղակի Մոսկուա չուել, պէտք տեսաւ կանգ առնելու Պերլին, անտարակոյս որ ռուս եւ գերման բանակներու կապակցութիւնը կըլլալ առասպել չէ, վերջին յայտնութիւններէն յետոյ։

Եթէ երեք երկիրներուն միջեւ նոյնիսկ գաղտնի դաշինքմը չկայ, իւրաքանչիւրին ձգտումները կը բաւեն որ անոնք զիրար գտնեն նոյն ճամբուն վրայ, ուր քալեն կողք կողքի՝ մինչեւ որոշ հանգրուան մը, հոն դարձեալ իրարմէ բաժնուելու համար իրենց եղբայրներու պէս։

Մոսկուա, Հռոմ, Պերլին ուրեմն կը կազմեն կորիզը, որուն շուրջ կուգայ բոլորուիլ փոքր դժգոհներու խմբակը Պալքանի մէջ, գլխաւորաբար կազմակերպիչ ունենալով Թուրքիան որ մէկ կողմէ Իտալիոյ, միւս կողմէ Ռուսիոյ խաղերուն իբրեւ գործիք, չի տեսնուիր թէ ի՞նչ շահ կրնայ հետապնդել ընդդէմ Եւրոպայի մէկ քանի պետութեանց կազմուող խմբակցութեան մէջ, երբ հրապարակաւ կը յայտարարէ տիրացած ըլլալ իր ազգային երազին եւ գոհ իր ներկայ գոյավիճակէն։

Պարզ է թէ յոյնեւթուրք մերձեցումը գործն էր Իտալիոյ որ դժգոհ Միջերկրականի իր բաժինէն, յոյնեւթուրք դաշ-նակցութեամբ Եգէականը կը վերածէ սահմանափակ լիճի մը։

Եթէ կայ սակայն թաքուն քաղաքականութիւն մը իր հե-տագայ նկատումներով, հոդ կանգ չառներ անշուշտ։

Թէվֆիք Րիւշտիի Հռոմ այցելութիւնը, որուն ուզուեցաւ տալ քաղաքավարական բնոյթ, իր գաղտնիքը կը մատնէ, անոր Սոֆիա այցելութիւնով։

Իտալական, յոյն եւ թուրք համաձայնութեամբ, ծովը փա-կելէ յետոյ Եուկօսլաւիոյ առջեւ՝ Իտալիա կը շարունակէ իր ազդեցութիւնը տարածել Պալքաններու մէջ եւս, Սոֆիա ղրկելով Թէվֆիք Րիւշտին, որ դարձեալ, երկու խաղ կը փոր-ձէ,— մէկ կողմէ Ռուսիոյ քաղաքական մուտքը դիւրացնել Պալքաններու մէջ, զայն յարաբերութեան դնելով Սոֆիայի հետ, միւս կողմէ, յոյնեւթուրք բարեկամական դաշինքի շրջանա-կին մէջ առնել Պուլկարիան, որոշ զիջումներ առաջարկելով Մակեդոնիոյ, եւ ջանալով հաշտեցնել յոյնեւպուլկար շա-հերը։ Հոտ եւս, Թէվֆիք Րիւշտի հաւանաբար մեծ դժուարու-թիւններու չհանդիպի։ Խաղը հասունցած նախընթաց պատ-րաստութիւններով, անշուշտ պիտի տայ իր պտուղը։ Իտա-լիա նոր չէ որ իր քաղաքական թակարդին մէջ կը ջանայ առնել Պուլկարիան, որ զոյգ ճնշումներու տակ—, Թուր-քիոյ բարեկամական հաւաստիքները ու Իտալիոյ կողմէ յա-րակցութեամբ տարուած աշխատանքները Հռոմի պուլկար դես-պանին միջոցով, պատրաստ որս մը կը դառնայ քաղաքական ներկայ գոյավիճակէն դժգոհներու խմբակցութեան համար։

(2)

Մ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԵՂԾԻՔԻ ՄԸ ՄԵՐԿԱՑՈՒՄԸ

«Հայրենիք»ի խմբագրական-նէն (19 նոյ.)

— «Խորհրդային թերթերը ժամանակ առ ժամանակ յար-ձակումներ կը գործեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ՝ մեղա-դրելով զայն այն յանցանքին մէջ, որ իբր թէ ան՝ մրացած թուրք թաթար մուսաւաթա-կաններուն եւ վրաց մենշեւիկ-ներուն, զինեալ ապստամբու-թիւնով կ՚աշխատի հրահրել եւ կամ օտար պետութեանց զինեալ միջամտութիւնը առաջ բերել կովկասի մէջ՝ այդ ամբողջ հո-ղամասը խորհրդային միութենէն անջատելու համար։

Հակառակ անոր, որ բազմա-թիւ առիթներով մենք վճռակա-նապէս յայտարարած ենք, թէ հակառակ ենք զինեալ ապստամ-բութեան կամ օտար միջամտու-թեան կովկասի մէջ եւ ոչ մէկ գործ ունինք այդ ուղղութեամբ ոչ մուսաւաթականներու եւ ոչ իսկ մենշեւիկներու հետ, բոլշեւիկ-ներայսու հանդերձ յամառօրէն շարունակած են եւ կըշարունա-կեն իրենց յօդուածներու եւ ճառերու մէջ՝ դաշնակցական-ներն ալ խառնել մուսաւաթա-կաններու եւ մենշեւիկներու նիւթած դաւերուն հետ։

Երկուքէն մէկը, բոլշեւիկները կամ չեն հաւատար մենք հրա-պարակով ժխտելով թէ հանդերձ՝ մութին մէջ կը գործակցինք մուսաւաթականներուն եւ մեն-շեւիկներուն. եւ կամ գիտնալով հանդերձ որ մենք մուսաւաթա-կաններու եւ մենշեւիկներու հա-կախորհրդային դաւերուն մաս-նակից չենք, պրոպագանդի հա-մար չգիտնալ կը ձեւանան եւ մեզ ալ կը խառնեն անոնց հետ, որպէս զի հայ հանրային կար-ծիքը գրգռեն մեզի դէմ։

Մենք վստահ էինք, թէ բոլ-շեւիկները շատ լաւ գիտէին մեր իրական դիրքը, բայց անա-մօթաբար կը կեղծէին, եւ մեր այդ համոզումն ալ արտայայտ-ւած էինք մէկէ աւելի անգամ-ներ։

Այժմ նախկին չեկիստ Գ. Աղաբեկով կուգայ հաստատելու մեր այդ համոզումը։

Գ. Աղաբեկով կը պատմէ, թէ ինչպէս 1925էն սկսած բոլշե-ւիկեան Չեկան Պոլսոյ մէջ իր ձեռքը կ՚անցնէ եղեր մուսաւա-թականներու, մենշեւիկներու, կովկասեան լեռնականներու, Ուկրայնացիներու եւ ուրիշ հա-կախորհրդային կազմակերպու-թեանց արձանագրութիւններն ու նամակագրութիւնները։

«Մեր ձեռքն ինկած փաստա-թուղթերէն—կը հաղորդէ նախ-կին չեկիստը, որ ինքն ալ Պոլիս եղած էր դեռ անցեալ տարի— մենք իմացանք, որ դաշնակցա-կանները հակառակ են կովկաս-եան հակախորհրդային կուսակ-ցութեանց միութեան, որովհե-տեւ կը վախնան Թրքական վտանգէն»։ (Տե՛ս «Պոսլետիա նովոստի», 3 նոյեմբեր 1930)։

Ուրեմն, այլեւս կասկած չկայ, որ խորհրդային իշխանութիւնը դիտաւորեալ կերպով դաշնակ-ցականները եւս կը խառնէր ի-րեն դէմ մուսաւաթականներու եւ մենշեւիկներու կողմէ նիւ-թուած դաւերուն հետ, խաղալ ուզելով հարկաւ հայ հասարա-կութեան հակաթուրք զգացում-ներուն հետ ի վնաս իրեն աւելի դաշնակցութեան։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պարսկաստան Արարատը ձգեց Թուրքիոյ

Թուրք պաշտօնական շրջանակներու համաձայն, նոյ. 29ին, Էնկիւրիէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ Պարս-կաստան մերժած ըլլալով սահմանագլուխի սրբագրութեան առաջարկը, Թուրք կառավարութիւնը կը մտածէ տեղաւորուիլ Արարատի շրջանին մէջ, թոյլ չտալու համար Քիւրտերուն որ նոր յեղափոխութիւն պատրաստեն։

Սակայն, «Թան»ի տրուած հեռագրի մը համաձայն «պարս-կական հողի վրայ քրտական նոր արշաւի մը հետեւանքով, համաձայնութիւն մը կնքուած է Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ՝ Այս համաձայնութեան հիման վրայ, Պարսկաստան Ա-րարատը կը ձգէ Թուրքիոյ, փոխարէն ստանալով իր հարա-ւային սահմանին վրայ հողամաս մը։

Թուրք Հանրային Պարտքը

ԲԱԺՆԵՏԷՐԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵԼ...

Հանրային Պարտքի խնդրի մասին հետեւեալ տեղեկութիւ-նը կուտան Պոլսոյ շահագրգռուող շրջանակները.— Պահանջա-տէրերու ժողովին վերջին բողոքագիրը երեք օր առաջ տրուած է Փարիզի Թրքական դեսպանին, որ իրողութիւնը իսկոյն հա-ղորդած է կառավարութեան։

Այս բողոքագրին պարունակութեան մասին առնուած լու-րերու համաձայն, բաժնետէրերը կառավարութիւնը կը հրա-ւիրեն որ 1928ին Փարիզի մէջ կնքուած համաձայնագրին 17րդ յօդուածը նոյնութեամբ գործադրէ, եւ պայմանաժամը լրացած կտրօններու փոխարժէքը մինչեւ տարեգլուխ վճարէ։ Հակա-ռակ պարագային, բաժնետէրերու ժողովը ստիպուած պիտի ըլլայ յայտարարութիւն մը հրատարակելու թէ Թուրք կառա-վարութիւնը իր յանձնառութիւնները չի գործադրեր։

Կառավարութիւնը մօտերս իր պատասխանը պիտի տայ։

*** «Փօլիթիքա»յի խմբագրապետ Իսմայիլ Միւշթաք, անդրադառնալով այս խնդրին, դիտել կուտայ.— Կառավարու-թիւնը 1928ի պայմանագրով ճշդուած գումարին մէկ երրոր-դը միայն կրցած է տալ։ Մինչդեռ Փարիզի Վարչական Խոր-հուրդը ամբողջական գումար կ՚ուզէ եւ կ՚ըսէ. «Եթէ չտրուի, պիտի ստիպուինք յայտարարել Թուրքիոյ սնանկութիւնը»։*

Եթէ այս հեռագիրը պարապ սպառնալիք չնկատենք, այլ նոյնիսկ գործադրելի որոշում մը, դարձեալ մեր տալիք պատասխանը ժխտական պիտի ըլլայ։ Անհնելիքները որ կ՚ուզէ պարտականին հոգին առնել, ընդհանրապէս չի կրնար բան մըն ալ ձեռք ձգել։

Գալով այն սպառնալիքին թէ պիտի յայտարարեն որ մենք չենք յարգեր մեր յանձնառութիւնը, ասիկա նախ գործնական օգուտ մը չունի, եւ յետոյ պիտի դժուարացնէ ապագային կա-տարուելիք բանակցութիւնները։

Այս դէպքը հաստատեց թէ Թուրքիա սխալ ըրաւ, ամէնէն առաջ ճանչնալով օսմ. պարտքերը եւ բանակցութեան սկսելով։ Եթէ գիտնայինք թէ այս եւրոպացի էֆէնտիները, որոնք դեռ տասնոց առած չեն պարքերու բաժնեկից միւս երկիրներէն, այսպէս պիտի շահագործէին մեր պատուաւորութիւնը, կամ բանակցութեան չէինք մտներ եւ կամ անվերջ կը ձգձգէինք բանակցութիւնը։

Թէվֆիք Րիւշտի Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն.— Թէվֆիք Րիւշտի որ քանիցս անցաւ Սոֆիայի կայանէն, առանց կանգ առնելու, վերջերս ընդունեց պուլկար արտաքին նախարարին հրաւէրը քանի մը օր կենալու Սոֆիա, Հռոմէն վերադարձին։ Երկուշաբթի օր հասաւ Սոֆիա, ընկերակցութեամբ թուրք օրագրողներու եւ եւ խորհրդարանի անդամներու եւ ընդունուեցաւ թագաւորին թիկնապահներէն եւ արտաքին նախարարութեան բարձր պաշ-տօնատարներու կողմէ։

Թէվֆիք Րիւշտի մամուլի ըրած իր յայտարարութիւն-ներով, կրկնեց ինչ որ ըսեր էր Հռոմի մէջ, թէ վիճելի բոլոր խնդիրները Պուլկարիոյ հետ բարեկամաբար կարգադրուած ըլլալով, իր այցելութիւնը կը նշանակէ միայն բարեկամու-թեան հաւաստիք մը՝ հանդէպ երկրի մը, որուն մասին բուռն համակրութիւն կը տածէ։

Պուլկար թերթերը, կը յիշեն թէ Թուրքիա միակ երկիրն է, որուն հետ բոլոր հին ու նոր վէճերը հարթուած են եւ կը շեշտեն թէ թուրք արտաքին նախարարին այցելութիւնը կը ծառայէ աւելի ամրացնելու միջպալքանեան յարաբերութիւն-ները եւ թէ անարդար պիտի ըլլար կասկածներ ունենալ Պուլ-կարիոյ վրայ։ Պուլկար օրագրողները կը պատրաստեն մտեր-մական ընդունելութիւն մը՝ ի պատիւ թուրք օրագրողներուն որոնք կ՚ընկերակցին Րիւշտիի։

Թէվֆիք Րիւշտի հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է մամուլին.— Իբր Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան վարիչ, կը նկատեմ թէ թուրքեւպուլկար բարեկամութիւնը կը կազմէ ողնայարը Թուրքիոյ պալքանեան քաղաքականութեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՑՈՅՑԸ ԻՐԱՔԻ ՎԵՂԱՐԱԿԻՐ ԼՐՏԵՍԻՆ ԴԷՄ

Աղաբեկովի յայտնութիւննե-րէն կը պարզուէր թէ Պաղտատի առաջնորդ Ռուբէն եպիսկոպոսն ալ մտած է Չեկայի լրտեսնե-րուն շարքին մէջ, Ահա թէինչ կը գրեն այս առթիւ Պաղտատէն «Յուսաբեր»ի։

Ժողովուրդին մէջ յուզումը օրէ օր աւելի ու աւելի կը սաստ-կանայ կեփեուի վեղարակիր գործակալին դէմ։

Կիրակի, նոյ. 16ին, եկեղե-ցիին մէջ պատարագ պիտի տե-ղի ունենար։

Լուր տրուեցաւ անարգ Աղէ-ֆին, որ... խաչը կախած ու վե-ղարը դրած չհամարձակի եկե-ղեցի գալ եւ ամբողջ ժողովուր-դը մէկէն ոտքի հանէ իր դէմ։ Մեր լրտեսը ե՛ւ «պատիւ» փրկե-լու ե՛ւ կրամագլուխ շահած ըլլալու միտումով՝ օր մը առաջ «հիւանդ» ձեւացաւ ու մտաւ անկողին։

Նոյ. 16ին, ժամերգութենէն վերջ, ժողովուրդը դիմեց Առաջ-նորդարան ու պահանջեց տես-նել անզգամ չեկիստը։

Յայտնեցին, որ «ծանրապէս հիւանդ» ըլլալով՝ ի վիճակի չէ տեղէն շարժելու։ Ասոր վրայ ժողովուրդը բարձրաղաղակ իր զայրոյթն ու ցասումը յայտնեց, անմիջապէս, տեղին վրայ, յանձ-նախումբ մը կարգելով որ գրաւորապէս պիտի դիմէ Ա-ժամեայ քաղաքականին եւ լըր-տեսին անմիջական վտարումը պահանջէ երկրէն։

Անուղղակի լուր ունիմ, որ այս անխիղճ ու անարգ ցուդան արդէն պայուսակները կը պատ-րաստէ՝ հիսկէ դէպի Մուսուլ մեկնելու համար։

Անկարելի է առանց տասն անգամ շիկնելու փողոցներէն անցնիլ, երբ կը լսես, թէ ինչ-պէս օտարները «հայ մթրանիի (արաբերէն վարդապետ) գաղտ-նի բոլշեւիկ» ըլլալու մասին կը խօսին։

Այս սեւազգեստներն ու սե-ւահոգիները գոնէ ա՛յս ամօ-թը կրնային խնայել մեր դժբախտ ժողովուրդին։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԼՈՒՐԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

«Ազդարար» Սանասարեան խանի դատին մասին, կը հաղորդէ թէ լուրը ճիշդ է, եւ թէ վճռաբեկ Ատեա-նը որոշած է մերժել Պոլսոյ կու-սակալութեան սրբագրութեան պահանջը։

Որոշումը դեռ Պոլիս հաղորդ-ուած չըլլալով, յայտնի չէ թէ ե՞րբ պիտի սկսի դատավարու-թիւնը։ Սակայն, վճռա-բեկին որոշումով շատ կարեւոր սկզբունք մը կ՚ապահովուի, այն է պատրիարքին «միւթէվէլլի»ու-թիւնը։

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Հռոմէն տրուած պաշտօնա-կան զեկոյցի մը համաձայն, իտալական ոստիկանութիւնը երեւան հանեց հակաֆաշիստա-կան մեծ դաւադրութիւն մը։

Քսանեւչորս անձեր, որոնց երկուքը կիներ, բոլորն ալ գրե-թէ գրագէտ կամ արուեստագէտ ձերբակալուեցան։ Անոնց մէջ է „Քորիերէ Տէլլա Սէրա”յի նախկին տնօրէնը։

Ատկից զատ, զրոյց կը շրջի նաեւ թէ բազմաթիւ անձեր որոնք կապ ունին դաւադրու-թեան հետ, ձերբակալուեցան Հռոմի մէջ եւ շրջակայքը։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՍԵՂԱՆԱՒՈՐ ՈՒՍՏՐԻՔ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԿԱՐԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Հարիւր տարի է ի վեր նմանօրինակ ցնցում եւ տագնապ տեսնուած չէր Փարիզի սակարանին մէջ։ Սեղանաւոր Ուստրիքի շահագիտական խաղերուն իբր զոհ կը հաշուուին արդէն չորս գաւառական դրամատուններ եւ տասը հինգ սակարանի միջնորդ տուներ, որոնք դադրեցուցած են իրենց վճարումները։

Միեւնոյն պատճառաւ հրաժարեցան երեք նախարարներ, որոնք հեռուէն կամ մօտէն յարաբերութիւն ունեցած են Ուստրիքի հետ եւ կազմուեցաւ խորհրդարանական յանձնաժողով մը որ պիտի քննէ թէ երեսփոխաններէ կամ ծերակուտականներէ որո՞նք իրենց քաղաքական ազդեցութիւնը ծախած կամ վարձու տուած են այդ սեղանաւորին կամ իր ընկերներուն։

Այս միեւնոյն պատճառաւ հաշուեյարդարի ենթարկուեցան մէկ միլիառ ֆրանքի անուանական արժէքով այլեւայլ արժեթուղթեր որոնց գինները թաւալգլոր անկումներ կրեցին բնականաբար, վնասելով շատ մը դրամատէրերու։

Ուստրիք պատերազմէն առաջ սրճարանի կառսօն եղած Պորտոյի մէջ եւ իր բնական ձարպիկութեամբ յաջողած է հետզհետէ յառաջանալով 1919ին Փարիզի մէջ հիմնել դրամատուն մը մէկ միլիոն ֆրանք դրամագլխով։ Այդ մէկ միլիոն դրամագլուխը նորանոր յաւելումներով 1929ին, այսինքն տասը տարուան մէջ կը հասնի 100 միլիոնի։

Քանի մը անգամներ լուրեր շրջած են հրապարակին վրայ թէ Ուստրիքի դրամատունը պիտի սնանկանայ, բայց քիչ վերջը կը տարածւէր թէ ֆորտը միջամտած է կամ Պանք տը Ֆրանսը օգնած է եւն. եւն.։ Ըստ ոմանց Ուստրիք ոչ միայն ֆրանսայի, այլ եւ ամբողջ Եւրոպայի մեծագոյն ելմտագէտներէն մէկն էր, ըստ ուրիշներու սրիկայ եւ անխիղճ դրամաշորթ մը, որ յաջողած էր մէկ քանի մեծ անձնաւորութեանց բարեկամութիւնը շահագործել միամիտներ կողոպտելու համար։

Այսպէս թէ այնպէս, քանի մը օրէ ի վեր արդէն բանտարկուած է ան եւ քննութեանց արդիւնքը ցոյց պիտի տայ իր գործելակերպերու օրինաւորութիւնը։

Այս առթիւ Երեսփ. Ժողովի մէջ եղած վիճաբանութեան պահուն Թարտիէօի դահլիճն հազիւ 14 ձայնի մեծամասնութիւն ունեցաւ եւ քիչ մնացած էր որ տապալէր։

Եթէ ընդհանուր միջազգային տագնապը չպատահէր եւ ամերիկեան սակարանի փլուզումները չյեղաշրջէին հրապարակը, Ուստրիք պիտի կարողանար թերեւս շարունակել իր գործառնութիւնները եւ փակել իր վնասները, բայց 1927ի բարգաւաճ տարիներուն ծայրայեղ լաւատեսութեամբ մը սուղ գիներով հաւաքած էր շատ մը արժեթղթեր եւ դժուար էր զանոնք առանց զգալի վնասներու ձեռք հանել. գրեթէ բոլոր արժեթղթերն ալ հարիւրին 25էն մինչեւ հարիւրին 60 կորսնցուցած էին իրենց 1928ի գիներէն. այս վնասներն ինք չտուժելու համար հրապարակ հանեց քանի մը նոր ընկերութիւններ որոնցմէ յիշենք Extension industrielle եւ Holding Française (Holfra) որոնց նպատակն էր արժեթղթերու առուծախով զբաղիլ։ Այս նոր ընկերութեանց դրամագլուխներն ամբողջովին յատկացուեցան նախապէս սուղ գնուած այլեւայլ արժեթղթերուն եւ այսպիսով Ուստրիք իր ձեռքին տակ ունեցաւ բաւականաչափ պատրաստ դրամ, ուրիշ շահագիտութիւններ ընելու համար։

Extensionի արժեթուղթերն հրապարակ ելան անցեալ տարի 169 ֆրանքով եւ բարձրացան 2400 ֆրանքի, այսօր կ'արժեն 60ֆր.... Շատեր պիտի զարմանան անշուշտ թէ ինչպէս կարելի այդչափ բարձրացնել արժեթուղթի մը գինը, բայց երբ նկատի ունենան թէ սակարան յաճախողներէն շատ քիչեր իսկապէս տեղեակ են իրենց գնած թուղթերու իրական արժէքին, վերահաս պիտի ըլլան թէ որչափ դիւրին է համոզել հասարակ ժողովուրդը, երբ մանաւանդ մէկ քանի լրագիրներ գնուած են այդ նպատակաւ եւ կարող յանձնակատարներու յանձնուած է արժեթուղթեր զետեղելու գործը։

Յաճախ խնդիր եղած է սակարանի գործառնութիւնները պետական հակակշռի տակ առնել եւ արգիլել նմանօրինակ զեղծումները, բայց միջոցներն ալ ապարդիւն են անոնց համար, որոնք իրենց չգիտցած գործերուն մէջ կը մտնեն եւ չեն պաշտպաներ իրենց շահերը։ Արեւելքի մէջ խորթ աչքով կը նայէին սակարանի գործեր ընողներուն եւ «խումար» կը նկատէին սակարանական շահագիտութիւնը. մասամբ ճիշդ է այս հայեցակէտ եթէ նկատի ունենանք թէ առհասարակ գնուած կամ ծախուած արժեթուղթի անունն է միայն որ ծանօթ է եւ երրորդի մը խորհուրդին անսալով է որ ընտրութիւն մը կ'ընեն, առանց ապահով ըլլալու թէ այդ երրորդը անշահախնդիր է թէ ոչ։

Սակարանին գործառնութիւնները կը պահանջեն շատ մը ծանօթութիւններ, զորս կարելի է ստանալ երկայն եւ լուրջ ուսումնասիրութիւններով եւ ելմտական թերթերու անընդհատ ընթերցումներով։ Հակառակ պարագային արդիւնքը անտարակուսելիօրէն կործանարար է եւ վտանգաւոր։

Սակարանի մէջ նշանակուած գիներն ամէնքն ալ որեւէ բաժնեթուղթի իրական արժէքը չեն ներկայացներ. շատ մը միջոցներով կարելի է բաժնեթուղթի մը գինը չափազանց եւ անիրաւ կերպով ուռեցնել, օրինակ կեղծ հաշուեկշիռներ հրապարակ հանելով, սակարանի մը միջնորդի մը հետ համաձայնութեամբ ներկայացուած թուղթերը գնելով եւ նորեր պահանջելով եւն. այսպիսով թէեւ սկիզբը քանի մը հարիւր հազար ֆրանք կրնայ կորսուիլ, բայց գիներու բարձրացմամբ կը փոխարինուի վնասը եւ շահադէտները կը յաջողին դրամ շորթել միամիտ գնորդներէն։

Այս խաղերը կարելի չեն անշուշտ միջազգային մեծ դրամագլուխով բաժնեթուղթերուն համար, որոնց գիներուն վրայ ազդելու համար տասնեակ միլիոններ պէտք են, բայց նոր հրապարակ հանուած փոքր գործերը կրնան շատ դիւրաւ ենթարկուիլ անխիղճ դրամատէրերու շահախնդրական խաղերուն։

Սակարանի միջնորդները երկու դասակարգ են, առաջինները որոնք Նափոլէոն կայսեր ժամանակ հաստատուած են, կը կոչուին agent de change եւ եօթանասուն հատ են, անոնք ընտրուած են ամենապատուաւոր եւ մեծահարուստ կալուածատէրերէ եւ եօթանասունն ալ իրարու հաւաքաբար պատասխանատու են. այսինքն եթէ մէկերնին սնանկանայ, միւս 69ը պարտաւոր են վնասը բաժնել իրենց մէջ եւ վճարել յաճախորդին։ Այս agent de changeները միայն իրաւունք ունին սակարանին ներսը գրասենեակ ունենալու եւ երդուած են իրենց հաշուոյն չխաղալու։

Ասոնցմէ զատ կան 150ի չափ coulissier կոչուած միջնորդ տուներ, որոնք կը գործեն միայն սակարանի դուրսի շրջանակին մէջ, բայց ունին իրենց syndicat կոչուած միութիւնը եւ որոշ երաշխաւորութիւններ տալ պարտական են գործելու իրաւունք ստանալու համար։ Այս 150 տուներէն 15ը հատ արդէն դադրեցուցած են իրենց վճարումները եւ 25 մըն ալ կ'երերան, ընդհանուր տագնապին պատճառաւ։

Ամէն անգամ որ դրամական տագնապ մը կը ծագի, աչքերը Պանք տը Ֆրանսին կ'ուղղուին, որպէսզի օգնութեան հասնի, բայց Պանք տը Ֆրանսը կրնայ օգնել միայն առողջ գործերու, եթէ ժամանակաւոր կերպով վարկի պէտք ունենան, արդէն կործանած կամ ձախողած գործերուն չի կրնար միջամտել ան։ Պանք տը Ֆրանսը ազգային դրամի եւ տնտեսական բարօրութեան պահապանն է եւ պարտական է դիւրութիւններ տալ ամէն անգամ որ դիմուի իրեն, բայց հանրային շահը կը պահանջէ որ ան հեռու մնայ շահագիտութենէ կամ կասկածելի գործերու մէջ մաս ունենալէ։

Ատամի դրամատան սնանկութիւնն արգիլուեցաւ Պանք տը Ֆրանսի եւ ուրիշ քանի մը մեծ սեղանաւորներու միջնորդութեամբ, բայց Ուստրիքը չի կրնար նմանօրինակ միջամտութեան մը վրայ յոյս դնել։ Արդարութեան կը մնայ տալ անոր արժանի հատուցումը։

Մ. Տ.

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՊՂՏՈՐ ՎԻՃԱԿԸ

«Էլէֆթէրօս Անթրօփօս» կը գրէ նոյ. 28ի թիւով —

Քաղաքային ու զինուորական իշխանութիւններու հերքումներուն հակառակ, զինուորական շարժման մասին տարածուած լուրերը կը հաստատուին նոր տեղեկութիւններով։

Նոր ձերբակալութիւններ եղած են, որոնց մասին խօսք անգամ չեն ըներ կառավարական շրջանակները։

Պատերազմական նախարարութեան տնօրէն հազարապետ Պ. Փոթօսինկէլօս ամբողջ օր մը հեռախօսով կապ պահած է Սելանիկի եւ Լարիսայի պահակախումբերուն հետ։

Հանիայէն Բիրէա եկած «Քանարիս» շոգենաւը Կրետէի զօրաբաժնին պատկանող 300 զինուոր բերաւ, որոնք տեղաւորուեցան Նոր Քաֆինիոյ զօրանոցներուն մէջ։

Կրետէէն կը սպասուի «Արքատիա» շոգենաւը որ կը բերէ 500 զինուոր իրենց բոլոր կազմածներով։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐ ՏՕՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Լրացաւ արդէն Հայ Կ. Խաչի քսանամեակը։

Առաջին անգամ ըլլալով, Ամերիկայի մէջ 1910 թուականին հիմնուեցաւ Հ. Կ. Խաչը — ճիշդ այս օրերուն։ Ազգային ինքնագիտակցութեան եւ լինելութեան ճանապարհին վրայ, տարագիր Հայ կինը, Մայր-Հայրենիքի իղձը իր սրտին մէջ ծրարած հրապարակ իջաւ իբրեւ կազմակերպուած ու հասարակական գործօն, իր դրօշին տակ հրաւիրելով բոլոր հաւատաւորները, որոնք ընդունակ ու ատակ էին ինքնազարգացման ուղիէն ընթանալու, մեր հանրային ասպարէզին մէջ նուիրաբերելու իրենց աշխատանքի եւ զոհողութեան արդար բաժինը...

Եւ այդ նուիրական թուականէն ի վեր, Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչը զանազան փուլերէ անցնելով, աստիճանաբար զարգանալով եւ մեծնալով՝ հետզհետէ իր ճիւղերը տարածեց անխտիր բոլոր հայաբնակ վայրերու մէջ։ Եւ այսօր իր քսանամեակի լրումին Հայ Կ. Խաչը ընդհ. կեդրոնն ունենալով Ամերիկայի մէջ, Շրջանային կեդրոնական վարչութիւններ եւ բազմաթիւ մասնաճիւղեր ունի — Ատրպատականի, Իրաքի, Սուրիոյ, Թրակիոյ-Մակեդոնիոյ, Հին Յունաստանի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Արեւմտեան Եւրոպայի, Եգիպտոսի, Հավանայի, Քանատայի եւ Միացեալ Նահանգաց մէջ...

Հայ ժամանակակից պատմութիւնը վկայ է, որ Հայ Կ. Խաչը, միջազգային ըմբռնումներով եւ համազգային սահմանումներով, մեր իրականութեան մէջ կատարած է եւ կը շարունակէ կատարել իր կոչման եւ պարտականութեան համապատասխան ԳՈՐԾ։

Այդ պատմութեան պատուանդանին յենած, եւ իր կատարած առաքելութեան իրաւագետնին վրայ անխախտ հաւատքով եւ կուռ շարքերով կեցած, Հայ Կ. Խաչի Տասներորդ Ընդհ. Պատգամաւորական Ժողովը, որոշեց տօնել իր քսանամեակը, այս հանդիսաւոր առիթով հրաւիրելով նուիրաբերող հայ ժողովուրդը, քննական հայեցքով նոր լուսարձակ մը պտտցնելու Հայ Կ. Խաչի քսան տարուան գործունէութեան վրայ։

Իբրեւ գործօն մասնիկը հայ ժողովուրդին, անոր ծոցէն ծնած եւ անոր նիւթական ու բարոյական լայն օժանդակութեամբն ու աջակցութիւնովը իր գործունէութիւնը եւ գոյութիւնը քսան տարիներէ ի վեր շարունակող կազմակերպութիւն մը, Հայ Կ. Խաչը, հրաւէր կը կարդայ եւ կոչ կ'ուղղէ այդ միեւնոյն ժողովուրդին, ամենուրեք մեզի հետ ըլլալու մեր այս Տօնին առիթով, լաւ եւս ծանօթանալու համար մեր պատմական-բարեսիրական առաքելութեան եւ դերին, հաշիւ ու համար ստանալու՝ քսան տարուան իր կատարած նուիրաբերութեանց...

Արդ, ներկայիս հրապարակային կոչ կ'ուղղենք նաեւ բոլոր երկիրներու միաճակատ Հայ Կ. Խաչի Շրջանային կեդր. վարչութեանց եւ իրենց Շրջաններու բազմաթիւ մասնաճիւղերուն, որպէս զի այժմէն սկսած մինչեւ յառաջիկայ փետրուար ամսոյն 22ը նկատեն Հայ Կ. Խաչի քսանամեակը տօնելու ժամանակամիջոց, ամենուրեք սարքելով տօնական հանդիսութիւններ։ Փետր. 22ը Հայ Կ. Խաչի աւանդական Տօնին Օրն է։ Այդ Օրը ամենուրեք պիտի կատարել քսանամեակի մեծ ու միացեալ — միջմասնաճիւղային հանդիսութիւնները։

Նոյեմբեր, դեկտեմբեր, յունուար եւ փետրուար ամիսներու ընթացքին սարքուելիք հանդիսութեանց մէջ, մեր Մարմիններն ու տեղական Յանձնախումբերը՝ Հայ Կ. Խաչի քսան տարուան պատմութիւնը հայ հասարակութեան լայն խաւերուն սեփականութիւնը դարձնելու աշխատանքին պիտի լծուին։ Այդ ընել կարենալու համար, կը յանձնարարուի դիմել քսանամեակի առիթով մեր լոյս ընծայած Հ. Կ. Խաչի Ալպոմին, ուր բոլոր շրջաններու պատմութիւնը ամենէն ճշգրիտ գծերով արձանագրուած կայ։ Աւելի մանրամասնութեանց ի խնդիր՝ դիմել կանխապէս, կեդր. վարչութեանս։

Այսպիսով, ամենուրեք տօնելով այս քսանամեակը, աւելի՛ եւս զօրացնելով Հայ Կ. Խաչը, զօրացուցած եւ խորացուցած կ'ըլլանք ամենուրեք այն մեծ ու անխախտ հաւատքը, որ Հայ Կ. Խաչը ունի եւ կը սնուցանէ իր մէջ — տօնելու համար իր քսանեւհինգամեակը ազատ եւ անկախ Մայր Հայաստանի մէջ...

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Պոստոն, Ամերիկա
15. Նոյ. 1930 (կնիք)

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ

Հակառակ Հռոմի կառավարութեան ջանքերուն, արտաքին աշխարհէն ծածկելու տնտեսական տագնապը, որուն ենթարկուած է երկիրը, յայտնի եղաւ թէ բանուորներուն պարտադրուած է հարիւրին 8 զեղչ մը իրենց օրավարձքերուն վրայ։ Լոնտոնէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, գրեթէ ամէն օր անգործ աշխատաւորները ցոյցեր կը կատարեն Թուրէնի նահանգին մէջ։ Երկուշաբթի օր հաց փոխադրող բեռնատար ինքնաշարժ մը կողոպտուեցաւ սոված անգործներու կողմէ։ Ցոյցերը կը շարունակուին անգործներու հսկայ բազմութեանց կողմէ, որոնց գլուխէն կը քալեն կիներ՝ իրենց բազուկներուն վրայ վերցուցած իրենց մանուկները եւ պոռալով «կեցցէ Տուչէն, բայց ուտելիք կ'ուզենք»։

Ոստիկանութիւնը կը զգուշանայ միջամտելէ։

*** Իտալական նաւային ընկերութիւնները մեծ ջանքեր թափած են արեւելեան Միջերկրականի նաւահանգիստներուն հետ իրենց յարաբերութիւնները զարգացնելու համար։

Իտալական թերթերը ուրիշ փորձ մը եւս կը հաղորդեն։ Դեկտ. 31էն սկսեալ, նաւային շաբաթական յատուկ սպասարկութիւն մը պիտի հաստատուի Թրիէսթէի եւ Սուրիոյ ու Պաղեստինի նաւահանգիստներուն միջեւ, Եաֆա, Հայֆա Պէյրութ։

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ

Բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ համայնավար կեդր. Կոմիտէի որոշումով Սիրցով եւ Լոմինաձէ վտարուած են Կեդր. Կոմիտէէն։

Խորհրդային Միութեան Գործադիր Կ. Կ.ի Դիւանը իր պաշտօնէն հանեց Շմիթը, փոխ նախագահ Գործադիրներու Խորհուրդին։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀՐԱԲՈՒԽՆԵՐԸ

Վերջերս թերթերը ծան... ցին Սթրոմպոլի հրաբուխին ժ... քումը։

Այս հրաբխային լեռը գտնուի Լիպարեան կղզիներ... մաս կազմող կղզիի մը մէջ, զետեղուած է Սիկիլիոյ հիւսիսային եզերքին հիւսիսային կող... Անոր բարձրութիւնը 660 մէ... է, գագաթը կազմուած է հրա... բխային կոնաձեւ խառնարանէ, որ հրավառ է եւ գիշեր ցե... ծուխ ու լավա դուրս կու տայ, այս պատճառաւ Միջերկրականի փարոս անունը առած է։

Ան դարերէ ի վեր պահ... իր հրաբխային գործունէ... թիւնը առանց սակայն վնաս... տեղացի ժողովուրդին որ ... ստորոտին վրայ բնակութիւն հաստատած է եւ խաղաղ մշ... կութեամբ կը զբաղի։ Հոն հող... շատ պարարտ ու արգասաբեր է շնորհիւ խառնարանէն դուրս հ... սած հրաբխային նիւթերուն։

Հրաբխային լեռները ընդհանրապէս երեք յաջորդական... ջաններէ կ'անցնին։ Առաջինը՝ գործունէութեան շրջանն է, ... յայտնուի զօրաւոր ժայթքու... մով. անոր կը յաջորդէ խաղաղ շրջանը, երբ խառնարանէն ... դարտօրէն դուրս կը հոսին ... ու լաւա, երրորդը՝ հանգիստ... ջանն է, ուր հրաբխային լեռն... մարած վիճակ մը կը ներկայա... ցնեն։ Հակառակ ասոր, երբ... մարած կարծուած հրաբուխն... յանկարծ կ'արթննան եւ ծնու... կու տան զօրաւոր ժայթքումներ...

Երկրիս մակերեսին վրա... գտնուած հրաբխային երկիրներ... կարելի է որոշ սահմանագծ... ներու բաժնել. Մէկ գիծը ... կարի խաղաղական ովկիան... եզերքներուն ուղղութեամբ ... 35 հազար քիլոմեթր երկայն... թեան մը վրայ օղակ կը ձեւ... ցնէ։

Այդ օղակը դէպի արեւ... մեծ շեղում մը կը կէ... լով Նոր Զէլանտայէն դէպի ... լասքայի թերակղզին, միւս կ... մէ դէպի Արեւմուտք կր... Ամերիկայի ծովեզերքներուն ... բայ կ'ուղղուի դէպի Անտեան ... նաշղթաներուն բարձունք...

Հրաբխային լեռներու նմա... նօրինակ շերտաւորումներ կ... կարին նաեւ Հնդկական ովկիան... ոին շրջապատին, ինչպէս նաեւ Ատլանտեան ովկիանոսի եզերք... ներուն վրայ։ Վերջապէս Մի... կրական ծովին միջին եզերք... վրայ կը բարձրանան շատ ... հրաբխային լեռներ։

Պատմութեան մէջ արձան... գրուած հրաբխային ժայթք... ներուն ամենէն զարհուրելի ... աղէտաբերը եղած է Քրաքաթո... այի ժայթքումը։ Քրաքաթոա ... հրաբուխը կը գտնուի Սոնտա... կղզիին մէջ, որ զետեղուած ... Ճավա եւ Սումաթրա կղզիներ... միջեւ, որոնք մաս կը կազմ... Սոնտի արշիպեղագոսին։

1883 օգոստոս 11ին ... տուաւ ժայթքումը, որ ... բան բաղդատաբար հանդարտ... սակայն նոյն ամսուն 25ին ... թումը սկսաւ մեծ համեմ... տութիւններ առնել, ... համար 26ին, իր սաստկ... ծայրագոյն աստիճանին։

Ծուխի թանձր սիւն մը ... ելաւ հրաբորբոք ու ... խառնարանէն, եւ դէպի երկին... 20 հազար մեդր բարձր... մը վրայ տարածուեցաւ, ... Հրակէզ մոխիրը անձրեւի ... գետին ինկաւ եւ կրակի ... մը ծածկեց շրջակայ ... սերը։

Յետոյ խառնարանէն սկսան ժայթքել չէչաքարեր, գուրս խառնուած ցեխի հետ, եւ քանի մը քիլոմեթր բարձրալէ վերջ խոշոր կտորներով ինկան մօտակայ գաւառները, գիւղերու, քաղաքներու վրայ եւ ծովին մէջ։

Այս դժոխային քաոսին յաջորդեց գիշերային թանձր մթութիւն մը, որ 18 ժամ տեւեց, այդ միջոցին բնութեան բոլոր ուժերը կատաղի մոլուցքով մը ահ ու աւեր սփռեցին ամէն կողմ։ փոթորկալից ծովը իր ահեղամռունչ ալիքներով քար ու քանդ ըրաւ ծովեզերեայ բոլոր քաղաքները եւ ջուրով ողողեց զանոնք։

Երբ բնութիւնը իր հանդարտութիւնը գտաւ եւ լոյսը վերստին ծագեցաւ, քաղաքներ կործանած, գիւղեր ծովամոյն եղած, եւ ծովեզերեայ բլուրներուն վրայ 3 քիլոմեթր դէպի ցամաք նետուած էին շոգենաւեր, վայրոշարժեր, կաթսաներ եւայլն։

Ջուրերու գրաւման շրջանակէն անդին, մոխիրը ծածկած էր անսահման տարածութիւններ ուր ամէն կեանք վերջնականապէս ջնջուած էր։ 40.000է աւելի մարդ հոգի գացած էին աղէտին։

Սէպէզի եւ Սէպուքոն կղզիներուն կէսը ալիքներով ծածկուած էր, եւ Քրաքաթօա կղզիի ամբողջ հիւսիսային մասը ջուրով ողողուած։ Միւս կողմէ՝ 16 պզտիկ կղզիներ ծովի խորերէն դուրս ելած էին։

Կ՚ըսուի թէ հրաբուխէն դուրս ժայթքած նիւթերու ծաւալը 18 միլիառ խորանարդ մեթրի կը հասնէր, իսկ ծանրութիւնը՝ 36 միլիառ թոնոյի։

Ինչպէս կը տեսնուի, Քրաքօթայի ժայթքումը եղած է անօրինակ աղէտ մը եւ եզական իր տեսակին մէջ։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՔԻ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

ՊԱՀԱՆՋԱՏԷՐԵՐԸ ՊԻՏԻ ԸՆԴՈՒՆԻ՞Ն

Հանրային Պարտքի վճարման խնդիրը կարեւոր փուլի մը մէջ մտած է վերջերս։ Պահանջատէրերու պատուիրակները իրենց նախորդ դիմումով պահանջած էին որ 100ին 25ի մասնավճարը ամբողջութեամբ տրուի, հակառակ պարագային պիտի յամառին թէ Թուրքիա իր յանձնառութիւնները չի յարգեր։

Այս առթիւ կառավարութիւնը Մայիսին պատասխանած էր թէ տնտեսական տագնապին պատճառով կարելի չէ 1928ի համաձայնութիւնը գործադրել, եւ պատուիրակները նոր բանակցութեան հրաւիրած էր։ Այս բանակցութեան հետեւանքով, ելմտագէտ Պ. Րիսթ Ենկիւրի եկած եւ երկար քննութիւն կատարած էր կառավարութեան վճարելու կարողութեան մասին։

Կառավարութիւնը Պ. Րիսթի տեղեկագրին վրայ յենլով պնդած էր իր վճարելու ի վիճակի չըլլալուն վրայ, որովհետեւ ելմտագէտը այն եզրակացութեան եկած էր թէ տնտեսական եւ ելմտական տագնապի մէջ կը գտնուի երկիրը, ու այս առթիւ առաջարկած էր նաեւ որ կարգ մը տուրքեր գեղչուին։

Բաժնետէրերը, սակայն, իրենց նախորդ որոշման վրայ պնդած եւ պահանջած են որ Նոյեմբեր 25ի մասնավճարը ամբողջութեամբ տրուի, որովհետեւ հակառակ պարագային իրենց վերի յիշուած սպառնալիքը պիտի գործադրեն։ Կառավարութիւնը, դիտել տալով որ կացութիւնը բացորոշ է արդէն, նոյեմբեր 25ի մասնավճարին մէկ երրորդը Օսմանեան Դրամատունը յանձնած է, ինչպէս գրած էինք արդէն։ Ասոր վրայ, բաժնետէրերու վարչական ժողովը գրաւոր բողոքագիր մը յանձնած է Փարիզի Թրքական դեսպանին, մասնավճարը ամբողջութեամբ չտրուելուն համար։

*** Պահանջատէրերու պատուիրակները Յունաստանի կառավարութեան դէմ են վերջերս, Հանրային Պարտքէն իրենց ինկած բաժինը չվճարելու համար։ Հելլէն արտաքին նախարար Միխալաքափուլօս պատասխանած է թէ ոեւէ վճարում չեն կրնար ընել, մինչեւ որ պահանջատէրերուն եւ Թուրքիոյ միջեւ համաձայնութիւն չգոյանայ։

«Ազգամ» կը գրէ թէ ուշագրաւ պարագայ մըն է որ Պալքանեան պատերազմէն վերջ Թուրքիայէն բաժնուած վայրերուն ինկած պարտքի բաժինը մինչեւ հիմա ոչ մէկ կառավարութիւն վճարած է։

*** Ենկիւրիէն կը հաղորդեն թէ կառավարական շրջանակները կարեւորութիւն չեն տար այն լուրերուն թէ վճարուած մասնավճարի մէկ երրորդը առնուա՞ծ է թէ ոչ, որովհետեւ այդ գումարը Օսմանեան Դրամատան կողմէ Հանրային Պարտքի բաժնետէրերու հաշուոյն անցուած է արդէն։

ԹՈՒՐՔ-ՊԱՐՍԻԿ ՍԱՀՄԱՆԸ

Թուրքեւպարսիկ սահմանին սրբագրութեան համար երկու կառավարութեանց միջեւ բանակցութիւն կը կատարուի։ Այս բանակցութիւնները վերջին փուլի մէջ մտած են։ Թեհրանի Թրքական դեսպանին միջոցաւ, այս խնդրին մասին Թուրք կառավարութեան տեսակէտը պարզող յիշատակագիր մը տրուած է, որուն պատասխանին կը սպասուի։

Առաջարկուած սրբագրութեան համաձայն, Փոքր Մասիսն ու Այպէյ լեռները ամբողջութեամբ Թրքական սահմանէն ներս պիտի գտնուին, ասոր փոխարէն Պարսկաստանի հող պիտի տրուի հարաւի կողմէն։

Սահմանի սրբագրութեան յանձնաժողովը այս տեսակէտին շուրջ իր աշխատանքը կը շարունակէ։

ՆԱԼԼՈՒԽԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 29ը շաբաթ գիշեր Հարոլայի շքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Շավիլի Նալլուխանցիներու Երիտասարդաց Միութեան երեկոյթ պարահանդէսը, ի նպաստ իրենց գրադարանին։ Ժամը 9ին արդէն սրահը լեցուն էր։ Հանդէսը բացուեցաւ «Փամ փորոտան»ով զոր ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս, որմէ վերջ խօսք առաւ օրուան նախագահ Պ. Դաւիթ Տ. Գալուստեան, եւ հակիրճ կերպով ծանօթացուց Նալլուխանցիներուն անցեալը եւ ներկան, ծանրացաւ մասնաւորապէս այլասերման եւ ձուլման վտանգին վրայ ու կոչ ուղղեց ներկաներուն ազգային զգացումներուն օրպէսզի ոյժ տան միութիւններուն եւ կուսակցութիւններուն, իբրեւ կարեւոր ազդակներ, Հայը Հայ պահելու այս օտար երկիրներուն մէջ։

Բացման խօսքէն վերջ Օր. Քնարիկ Նազարեան երգեց «Պարզիր աղբիւր»ը։ Վերջը բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Պ. Կէօքճեան որ հայ դատին պատմականը ըրաւ, մէջ բերելով շատ մը դրուագներ ազատագրական ձեռնարկներէն եւ ծանրացաւ ազգապահպանման անհրաժեշտութեան վրայ։ Պ. Գ.Գ. Մինասեան յաջող կերպով երգեց «Հայաստան»ը Պ. Ն. Ջիւմպիւլեան արտասանեց «Տրտունջքը» որմէ վերջ տեղի ունեցան հայկական պարեր գեղջկական տարազներով Շավիլի Երկ. Երիտ. Միութեան անդամուհիներուն կողմէ։ կատարուեցաւ նաեւ աճուրդ մը, 19րդ դարու ազգ. դէմքերու մեծադիր խմբանկարը յաջողապէս պատրաստուած «Ֆօթօ Ֆէպիւս»ի կողմէ։ Հոն էին մեր մէջ յեղափոխական ոգին արթնցնողները, մեր ազատութիւնը կերտողները, հայրենաշունչ երգերու հեղինակները եւայլն եւ գոյացաւ 1150 ֆրի հասոյթ մը որ շահեցաւ Պ. Նիկողոսեան, իր կարգին 50 ֆր. եւս նուիրելով ծափերու մէջ ընդունեց նկարը։ Աճուրդէն վերջ բեմադրուեցաւ «Երկու խուլերը» քրքջալից զաւեշտը։ Դերակատարները Պ. Պ. Կ. Թագըմճեան, Պետրոս Հայրապետեան, Կղեմէս Մկրտիչեան, Ջիւմպիւլեան եւ Օր. Պէաթրիս Պօղոսեան, շատ յաջող էին, մանաւանդ Օր. Պօղոսեան, հակառակ առաջին անգամ բեմ ելլելուն յաջողապէս կատարեց իր դերը։ Կ՚արժէ յիշել Պ. Թագըմճեանի ջանքերը իբրեւ լաւ ղեկավարող եւ կազմակերպող։

Ներկայացումէն վերջ Օր. Մարի Մինասեան երգեց «Քէլէ», Տիկ. Գ. Գեղուհի Թագըմճեանի նուագի ընկերակցութեամբ։ Պ. Պ. Թագըմճեան ղեկավար, Ս. Դպիրեան, Ս. Պարոնեան եւ Տիկ. Գեղուհիէ բաղկացեալ Շավիլի նորակազմ նուագախումբը մէջ ընդ մէջ յաջողապէս նուագեց ազգ. երգեր։

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը վերջացաւ ժամը 12,15ին որմէ վերջ սկսաւ պարահանդէսը։

Միութիւնը ջանք չէր խնայած երեկոյթ պարահանդէսը ներկայանալի ընելու համար եւ իրօք գնահատելի արդիւնք մը ունեցաւ։

Ներկայ մը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի Ա. խումբը անցեալ կիրակի գացած էր Պրէսթ, մրցելու համար տեղւոյն A. S. Brestի Ա. խումբին դէմ, որ Պրըթանյի ամենազօրաւոր խումբերէն է։ Բոլոր զօրաւոր խումբերը որոնք բախտը ունեցած են հրաւիրուելու յիշեալ խումբէն, վերադարձած են պարտուած, եւ 5, 6, 7, կօլի տարբերութեամբ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը, որոնք մինչեւ խաղի կիսուն 1ի դէմ 2 կօլով կը յաղթէին, ստիպուեցան տեղի տալ երկրորդ կիսուն, իրենց հակառակորդ խումբին գերազանցութենէն աւելի, 3000ի չափ ներկայ տեղացիներուն ջղայնացնող պոռչտուքներուն պատճառաւ։ Որովհետեւ տեղւոյն ժողովուրդը չէ վարժուած տեսնել իր խումբին պարտութիւնը, կ՚ուզէր որ անպայման յաղթէր ան։ Այս էր ամենամեծ պատճառներէն մին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին 2ի դէմ 3 կօլով պարտութեան։

Այսուհանդերձ, խաղէն առաջ թէ վերջ, մեր տղաքը մեծ համակրական ցոյցի առարկայ դարձան, եւ իրենց այցը մարզական դէպքէ մը աւելի ազգային դէպքի մը բնոյթը ստացաւ, եթէ նկատի ունենանք երկուստեք խօսուած ճառերը, մեր տղոց եղած աննախընթաց ընդունելութիւնը եւ ժողովուրդին, «Կեցցէ Հայաստան եւ կեցցէ Ֆրանսա» կոչերով ընդառաջ երթալը, օթօքարին, ու իրենց մարզական քայլերգը (Յառաջ Նահատակ) թնդացնող մեր տղաքը կը տանէր։

Գալով խաղի արժէքին, մեր տղոց մաքուր եւ պարզարիւն խաղը սքանչացման արժանացաւ բոլոր խաղը դիտողներուն կողմէ։

Ահա թէ այս առթիւ Պրէսթի «La Dépêche» թերթը ինչ կը գրէ։

«Ներկաներու եւ դաշտին մասին մանրամասնութիւններ տալէ վերջ կ՚ըսէ. «Հայերը ցոյց տուին խիստ գիտական եւ մտածուած խաղարկութիւն մը, իսկ տեղացիք ունեցան աշխոյժ խաղ մը, ուր scienceը բոլորովին բացակայ չէր սակայն»։

Յետոյ իրենց խաղացողներու մասին շռայլուած գովասանքներէ վերջ կը բացագանչէ.

«Բայց Աստուած իմ, որքա՜ն ազգայնամոլներ Parc des sportsի հանդիսատեսներուն մէջ ինչո՞ւ անարգել պոռչտուքներով խեղճ հայ «menager»ը որ ղըժուարաւ հակառակ իր կամքին ընդունեց դատաւորի պաշտօնը։ Պէտք չէր այդ վարմունքը ունենալ իրեն հանդէպ, եթէ նոյնիսկ իրապէս կողմնակցութիւն ընէր ան իր ազգակիցներուն։ Ինքը չէր կրնար մերժել մեր կողմէ իրեն առաջարկուած այդ պաշտօնը եւ ցաւով կը յայտարարէր որ հանդիսատեսներու այդ անախորժ պոռչտուքը մարզական ոգիի հակառակ էր։ Մենք անմիջապէս իրեն պատասխանեցինք որ պէտք չէր կարեւորութիւն ընծայէր այդ պոռչտուքներուն, որոնք միայն արձակուած էին մէկ քանի մոլեռանդ ոգի ունեցող անհատներէ, եւ առանց յետին մտքի»։

Բացի ժողովրդին այս մէկ քանի քիչ մը կոշտ բացագանչութիւններէն, խաղը անցաւ խիստ կանոնաւոր, շնորհիւ երկուստեք խաղացողներու օրինասիրութեան։

Հայոց ձախ մէջ յառաջապահը Կարապետեան, իր խաղի մասին ունեցած հմտութեամբ, դաշտին վրայ լաւագոյն խաղացողն էր։ Իր ճարպիկ դարձուածքներն ու ճշգրիտ բասերը յաճախ ժողովուրդին ծափերուն արժանացան։ Անոր հետ միասին կեդրոնի յառաջապահը, Տայեան, աջ մէջ յառաջապահը Հայկ Արամ, աջ միջնապահը Ղազարեան եւ բերդապահը Վիչէն, լաւագոյններէն եղան։ Սակայն բոլոր խումբը կը ներկայացնէ խիստ համաչափ ամբողջութիւն մը եւ կը խաղար դասական խաղ մը։ Խաղի առաջին կիսուն Հայերը գերակշիռ էին, եւ իրենց կեդրոնի յառաջապահն ու աջ մէջը մէյմէկ կօլ ըրին, Կարապետեանի տուած խիստ գեղեցիկ բասերուն վրայ։

Խաղի կիսուն Հայերը կը յաղթէին 1ի դէմ 2ով։ Խաղի երկրորդ կիսուն, տեղացիք ըստիպուեցան իրենց բոլոր ճիգը թափել, եւ հազիւ կրցան երկու նշանակէտ ընել, որովհետեւ Հայոց կորովի պաշտպանողականը իրապէս դժուար էր խորտակել։ Հայ դատաւորին (Պօղոսեան) դատավարութիւնը անաչառ եւ լաւ էր, եւ պէտք է ցաւիլ այն անարգական ածականներուն համար, զորս ժողովուրդէն մէկ քանի մոլեռանդներ տուին իրեն, որովհետեւ անոր տուած որոշումներէն մէկ քանին իրենց ճաշակին չէր համապատասխաներ։

Իսկ Պրըթանիի գաւառի l'Ouest-Eclaire թերթէն կը քաղենք հետեւեալ տողերը Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին մասին։

«Խաղը եղաւ քաղաքիս խումբին սոյն տարեշրջանին կատարածներուն ամենագեղեցիկը։ Մասնաւորապէս Հայոց խաղը հաճելի թուեցաւ, իր գեղեցիկ փասերով եւ արագ յարձակումներով, զորս անոնք ըրին հակառակ հանդիսատեսներէն մէկ քանի մոլեռանդ ապուշներու (միշտ միեւնոյնները) ջղայնացուցիչ արարքներուն։

«Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը լաւ տպաւորութիւն թողուց։ Ան խաղաց խիստ յատկանշական հանդարտութեամբ եւ վստահութեամբ։ Հայոց իրենց գնդակին վրայ ունեցած արուեստագէտի տիրապետութեամբ երկար եւ ճշգրիտ passeերը, հիացման առարկայ դարձան։

«Յարձակողականի մէջ հիացանք մանաւանդ, կեդրոնի եռեակ յառաջապահներու խաղին (Կարփպետեան, Տայեան, Հայկ Արամ) որոնք խիստ վտանգաւոր եղան մերիններուն համար։ Խումբին երեք միջնապահները ընդհանրապէս, իսկ աջ միջնապահը մասնաւորապէս, խիստ գործունեայ էին։

«Յետսապահները նմանապէս խիստ կորովի եւ պարզարիւն խաղացուածք մը ունեցան։ Իսկ բերդապահը հիանալի կերպով պաշտպանեց իր բերդը։

«Եզրակացնելով, խումբը ունի խիստ մարզուած կազմ մը, եւ կը ներկայացնէ առաջնակարգ արժանիք եւ կարող հայթայթելու արեւմտեան գաւառներու խումբերուն հաճելի եւ հետաքրքրական խաղեր։»

Տեղացի վարիչները խիստ գոհ այն արդիւնքէն, խոստում տուին հայ խումբէն ամէն տարի կրկնել իրենց այցելութիւնը։ Եւ նոյնիսկ Պրըթանիը գաւառի ուրիշ քաղաքներէ եկած վարիչներ առաջարկներ ըրին ապահովելու համար Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ա. խումբին իրենց քաղաքը այցելութիւնը։

Յառաջիկայ կիրակի խումբը կը մեկնի Gningamp որ Պրէսթէն 100 քիլոմեդր աւելի մօտ է Փարիզի։

Բ. Ժ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ ու յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԴԱՍԱԼԻՔԸ

Քաղաքում լուսաւորութիւն կար, բոլոր տները, հիմնարկութիւնները, շուկաները ողողուած էին գոյնզգոյն լոյսերում։ Հըր թիռներ էին թռչում վեր ու պայթելով երկնքում՝ լոյսի անձրեւ էին տեղում քաղաքի վրայ, պատուհաններէն դուրս, մանուկների ձեռքերէն աստղեր էին պծին տալիս, ու քաղաքը գըլգում էր մի անուշ ձայնով, ժողովուրդը դուրսն էր, փողոցներում։ Լոյսերի մէջ ողողուած Յաղթական կամարն էր շուրջն էր համախմբել քաղաքի մանուկներին, որոնք խումբ խումբ «Զինւոր զինւոր» էին խաղում եւ «Մեր Հայրենիք» երգելով կամարի տակով անցնում էին դառնում։ Ու հայկական եռագոյնը, շրջապատուած բարեկամ դրօշներով՝ զեփիւռին անձնատուր, փրփռում էր հոգեթով, ապագայ հայ զինւորի գլխների վերեւ։

Կորիւնն յանցաւորի նման անցաւ կամարի մօտով, ու մտաւ տուն։

Հարսը մենակ էր, սենեակում լոյս չէր վառւում. կամարն այնքան մօտ էր նրանց պատուհանին, որ նրա լոյսերն ընկնելով ներս՝ ողողում էին սենեակը մի երազային, անուշ լոյսով։

Կորիւնը մօրը չասաց իր սովորական բարի երեկոն, պատուհանէն հեռու երկարեց անկողնու վրայ։

— Սիրանը բաւական սպասեց քեզ, ինչպէ՞ս մոռացար, որ աղջկան խոստացել էիր հանդէս տանել։

— Յետոյ, չգնա՞ց, հարցրեց Կորիւնն անտարբեր։

— Բարեբախտաբար տոմսերը տունը, սեղանին էիր թողել, թէեւ մի քիչ ուշ, բայց Ղազարի հետ միասին գնացին։ Ես ասացի, որ գնան, դու առանց տոմսի էլ կարող ես ներս մտնել, քեզ ճանաչում են։ Փառաւոր էր հանդէսը, չէ՞։ Փառք տիրոջ, որ նման օրուան էլ արժանացանք։

Կորիւնը չպատասխանեց։

«Ղազարը, Սիրանը Ղազարի հետ, եւ ինչո՞ւ ոչ, Ղազարն հերոս է, նրա կուրծքը զարդարուած է քաջութեան խաչով։ Սիրանը նրա հետ աւելի համարձակ, աւելի հպարտ կը զգայ իրեն»։

Հարսն հասկացաւ, որ Կորիւնը լաւ չէ տրամադրուած, նրա սիրտն լցւեց թախիծով, ինչո՞ւ իր միակ զաւակը, իր աչքի լոյսը ուրախ չէ հայրենիքի համար այդ բազարիկ ցնծութեան օրը։

Մինչդեռ քաղաքը զւարձանում էր հազար ցնծութեամբ՝ մայր ու որդի սգաւորի նման լուռ էին, տխուր։ Մայրը լուսամուտի առջեւ հայեացքը յառած Յաղթական կամարին, որդին սենեակի խորքում, իր փակ աչքերի խուզարկու հայեացքն իր հոգու խորքն ուղղած։

***

Անցաւ տօնի օրը, սկսեց առօրեայ կեանքը։

Կորիւնը մի մաուզերատրձանակ գնեց եւ կառավարութենէն արտօնագիր ստանալով՝ սկսեց մշտապէս մօտը պահել։ Անհրաժեշտ էր։ Կառավարութեանը մասցու մատակարարելու համար՝ նա շրջում էր գիւղէ գիւղ, երբեմն գնում էր շատ հեռուները՝ Կարս, Աղբաբա, Օլթի, Կաղզւան։

Հարսն ուրախ էր, վերջապէս իր զաւակն էլ զէնք էր կրում, տղամարդու տեսք էր ստացել։

Զամբորդելու համար, երբ Կորիւնն հագնում էր զինւորական ձեւով, տասնոցը դրսէն կապում էր մէջքը, մայրն հրճւում էր ուրախութենէն։ Այդ հագուստով Կորիւնն աւելի բալ ձրահասակ էր երեւում, թիկունքն աւելի լայն մէջքն աւելի բարակ ու սապօգների մէջ սեղմւած ոտներն աւելի բարձեւ։ Իսկ ատրճանակը՝ կաշէ պատեանէն դուրս ցցած իր կոթով՝ կորովի տեսք էր տալիս նրան։

Կորիւնն էլ այդպէս աւելի լաւ էր զգում իրեն, քայլերն աւելի համարձակ էին լինում, տրամադրութիւնն աւելի բարձր, փափախն աւելի յետ էր քաշում եւ մազերի մի գեղեցիկ խոպոպ թողնում լայն ճակատի վրայ։ Կորիւնը գիտէր, որ Սիրանն էլ այդպէս աւելի է հաւանում իրեն։

Բայց երկար չտեւեցին այդ երջանիկ օրերը։ Պատերազմ, անհաւասար օրհասական պայքար, պարտութիւն ու զինադադար, ու ապա, կարմիր մղձաւանջ՝ խորհրդային կառավարութիւն։

Այլեւս չէր կարելի զէնք կրել, պէտք էր յանձնել կառավարութեան։ Կորիւնը ձեռք բերեց մի հին մաուզեր, յանձնեց կառավարութեան, իսկ իր մաուզերը պահեց մի աննկատ տեղ։

Կորիւնին յաջողեց պաշտօնի անցնել պարէնբաժնում։ Այստառեւտուր չկար այլեւս, պէտք էր յարմարւել ժամանակի պահանջին։

Ջրապտոյտում ընկած տաշեղի նման Կորիւնն յանձնւել էր հոսանքին. անկամ տարուբերւում էր ափէ ափ։ Պէ՞տք էր մասնակցել «Շաբաթօրեայ» համայնական աշխատանքներին՝ մասնակցում էր, պէ՞տք էր հայհոյել հին կառավարութեանը՝ հայհոյում էր, պէ՞տք էր ծափահարել խորհրդային վարիչներն ու կարգերը՝ ծափահարում էր, վերջապէս, վարւում էր այնպէս որ «հակա» չհամարւի եւ չանցնի Չեկայի ցանկը։

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(Շար.)

եւ ուրախութիւնն ունեցայ Պուլկարիոյ մէջ գտնելու կատարեալ արձագանգը իմ զգացումներուս։ Կուսակից չեմ որեւէ քաղաքական ճակատի։ Ընդհակառակն, իմ ջանքերս կը ձգտին միայն խաղաղութեան ամրացման եւ միւս կողմէ կազմալուծման բոլոր տեսակի թշնամական ճակատներուն, որոնց ցաւալի հետեւանքները ցոյց տուաւ ընդհ. պատերազմը։

Մոսկուայի դատավարութիւնը

Մոսկուայի մասնաւոր դատարանը հարցաքննեց ամբաստանեալներէն Կուպրիանոֆը. որ յայտնեց թէ դաւադիրները կը ջանային գործարաններուն մեծ մասը հաստատել Խորհրդ. Միութեան արեւմտեան սահմաններուն մօտ, որպէսզի զինուորական գործողութեանց առաջին օրերէն իսկ, անոնք իյնան թշնամիներուն ձեռքը։

Ռամզին կրկին լսուեցաւ եւ այս անգամ յայտնեց թէ զինուորական միջամտութեան պատրաստուող պետութեանց ախորժակը այնքան մեծ էր, որ եթէ զանոնք գոհացնել ուզէին, պէտք պիտի ըլլար Ռուսիան բաժանել եւ տնտեսապէս զայն գերի դարձնել։!

Վկայ մը, ճարտարագէտ Կլակովսկի, յայտնեց թէ 1927ին, Ռամզին երբ արտասահմանէն վերադարձաւ, յայտնեց թէ Փարիզի բանակցութեանց ընթացքին, մասնաւորաբար զբաղեր էին զինուորական միջամտութեան պատրաստութեամբ։ Կը մտածէին այդ միջամտութիւնը իրականացնել Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ բանակներով, Ֆրանսայի հրամանատարութեամբ եւ ելմտական օժանդակութեամբ։ Այդ զեկոյցին վրայ, ճարտարագէտներու կեդրոնը մտածեց նուիրուիլ խափանարարութեան գործին, նուազեցնելու համար երկրին ինքնապաշտպանման կարողութիւնը եւ տնտեսական ուժը։ Ձեռնարկուեցաւ քայքայելու սահմանամերձ երկաթուղիները։ Եւ նիւթեղէնի պակասի պատրուակին տակ, այդ երկաթգծերը նուազ քանակութեամբ ստացան անհրաժեշտ նիւթեր քան երկրին ներսի երկաթուղիները։

Դատարանը իբր վկայ լսեց նաեւ ուսուցչապետ մը Եուրովսկի որ տարբեր ամբաստանութեան մը տակ կը գտնուի։

Եուրովսկի 1928ին իմացած էր ճարտարարուեստական կուսակցութեան մասին։ Կը ճանչնար անոր կեդր. կոմիտէին անդամները, Ռամզինն ու Չարնովսկին։ 1928ի սկիզբները Եուրովսկի արտասահման կը գտնուէր. այդ կուսակցութեան մասին տեղեկութիւններ քաղեց ռուս գաղթականներու ներկայացուցիչին Միլիուքոֆէն, որ կը կարծէր թէ զինեալ միջամտութեան գաղափարը հասունցած է Ֆրանսայի մէջ։ Խօսելով Ֆրանսայի ընկերվարականներու դիրքին մասին՝ հանդէպ միջամտութեան, Միլիուքոֆ կը կը կարծէր թէ թէեւ գործաւորները առհասարակ բացառական դիրք կը բռնեն պատերազմի դէմ, բայց ընկերվարական ղեկավարները միջամտութիւնը եթէ ոչ բացէ ի բաց, գոնէ սկզբունքով պիտի պաշտպանէին, Միլիուքոֆ հաւանական կը նկատէր որ միջամտութիւնը տեղի ունենայ 1930ին։ Սակայն Եուրովսկի լսեց թէ թուականը յետաձգուած է։ Ամէնէն յարմար կը նկատուէր 1931—32ը։ Այդ թուականին եւս միջամտութեան ղեկավարութիւնն ունիւթական պահանջներու գոհացումը պիտի ստանձնէր Ֆրանսա։ Զինուորական գործողութիւններուն պիտի մասնակցէին Լեհաստան եւ Ռումանիան, յետոյ Եսթոնեան, Եուկօսլաւիան եւ նաեւ թերեւս Չեխօսլովաքիան։

Իւրաքանչիւրը իր մասնակցութեան փոխարէն բաժին մը պիտի ստանար ռուսական հողերու բաժանման մէջ։

Ռուսիա կը գործէ Անգլիոյ մէջ

ԼՈՆՏՈՆ 3 դեկտ.— Այսօր բազմաթիւ երեսփոխաններ հարց տուին վարչապետին թէ երէկ իրիկուն Մոսկուայի ռատիոկայանէն տրուած եւ անգլիական կայարաններէն ստացուած կոչը, որ հրաւէր կ'ուղղէր անգլիացի բանուորներուն ըմբոստանալու, դրժումը չէ՞ խորհրդային կառավարութեան խոստման ո՛չ մէկ գրգռութիւն փորձելու Անգլիոյ մէջ եւ թէ կառավարութիւնը չպիտի՞ դիմէ անհրաժեշտ միջոցներուն։

Արտաքին նախարարը պատասխանելով վարչապետին տեղ, ըսաւ.— Տակաւին արտաքին նախարարութիւնը չէ՛ ստացած կոչին ստորագրութիւնը։ Բայց հատուածները որ ինծի ներկայացուեցան, ինձ կը ներշնչեն այն համոզումը թէ, թէեւ այդ կոչը իսկապէս ըմբոստացման հրաւէր մը չի կազմեր, ինչպէս կը կարծեն կարգ մը երեսփոխաններ, սակայն իրողութիւնը ըստ ի[ն]ս կը կազմէ խորհրդային կառավարութեան կողմէ տրուած խոստման դէմ շալ ժում մը։

Այս հիման վրայ, հրահանգ տուի Մոսկուայի անգլիական դեսպանին, որ բողոքէ խորհրդային կառավարութեան։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ.

ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի, Անիէռ-Պուա Քոլոնպի, Պիյեանքուռի, Շավիլի, Ալֆորվիլի, Սարսէլի, Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի եւ Քաշանի բոլոր խումբերու ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 120 Bld. Bellevilleի ճաշարանին վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Երեկոյթ - պարահանդէսը

3 յունուար 1931, Chalet d'Edvard սրահին մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պօմօն Սէն Ժիւլիէնի Ջաւարեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական հանդիպումը այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Bar Heury, Bld. Fauvette, Beaumont, կը դասախօսէ՝ ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Զարդարեան, Ա. Գարօ, Քեռի, Գէորգ Չաւուշ եւ Քրիս խումբերու բոլոր ընկերները, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այս կիրակի ժամը 4ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի, Բասկալի Ապառաժ խումբի եւ Շաւի Ռոստոմ խումբի խմբապետներէն, ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը խիստ կարեւոր հարցի մը շուրջ ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի, Պուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր անդամները այս կիրակի ժամը 3ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ Խան, Համազասպ, Վարդկէս խումբերը այս կիրակի առաւօտ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Շապին Գարահիսարցի Տիկին Պայծառ Քէօրիւքճեան (ծնեալ Սամուէլեան) որ մօտ ամիս առաջ Պորտօէն եկած է Փարիզ իր փոքրիկ աղջկան Մարգրիտի հետ։ Շապին Գարահիսարի Հայր. Միութենէն եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել իր ամուսնոյն Keurukdjian Haroutiounի, 9 Rue du Pas St. Georges, Bordeaux, Gironde.

Լուր տուողին 100 ֆր. նուէր։ Տիկին Պայծառէ կը խնդրուի ներկայանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
6
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1930
6 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1436

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄՈՍԿՈՒԱ-ՀՌՈՄ - ԷՆԿԻՒՐԻ

Յոյն եւ Թուրք վեցեակ մը պայմանագրութիւններու եւ դաշինքներու կնքման առեն, երկու կողմերը հպարտութեամբ յայտարարէին թէ իրենց համաձայնութիւնը կոչուած է մեծ դեր կատարելու Մերձաւոր Արեւելքի և ամբողջ աշխարհի խաղաղութեան տեսակէտէն։ Իսկ Մուսթաֆա Քէմալի հետ գլուխ-գլխի տեսակցութենէ մը ելքին, Վենիզելոսի հաւաստիամը թէ Մերձաւոր Արեւելքի վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու մասին համաձայնութիւն են գոյացուցած, թաքուն սպառնալիք մըն էր, ուղղուած անծանօթ հասցէի։

Այդ համաձայնութիւնն է որ քայլ առ քայլ սկսած է գործել արդէն եւ երկրէ երկիր կապ նետելով, Նախկին Թշնամիներէն կերտելով այսօրուան բարեկամներ՝ հաստատել իր շըրջանակը։

Նախապատերազմեան ազդեցութիւններու պայքարն է որ կրկին նոյն տարրերով ու նոր յաւելումներով՝ իրեն գետին կը պատրաստէ ապագայ բախումներու — ըլլայ իսկ դիւանագիտական եւ խաղաղ — ու նոր նուաճումներու համար։ Զինաթափութեան խորհրդակցութեանց զուգադիպող քաղաքական այս տենդոտ գործունէութիւնը՝ իր արմատները կը գտնէ ընդհ. պատերազմի ելքին մէջ իսկ։

Իտալիա որ վարանումով ու մեծ յաւակնութիւններով մտաւ պատերազմի մէջ, անընդհատ իր յուսախաբութիւնը կը գոռայ եւ Ֆրանսայի հետ իր հակամարտութեան մէջ, կը մղուի շրջանակ ստեղծել իր նախկին զինակցին դէմ, զայն կերպով մը բռնելու համար քաղաքական ճնշումի տակ, որմէ կը յուսայ պարտադրել խաղաղութեան դաշնագրերու վերաքննութիւն մը։ Իրեն բնական դաշնակից կը գտնէ անշուշտ Գերմանիան որ իր շահերու պարտադրութեամբ իսկ, պիտի կանգնի նոյն այն ճամբաներուն վրայ, ուրկէ կը քալէ Ֆրանսան։

Գերմանիա սակայն, այնքան ալ խանդավառ ականջ չի թուիր տալ Իտալիոյ փափաքներուն եւ Հունգարիոյ վարչապետին Պէթլէնի այցելութիւնը Պերլին, Էնկիւրիէն անմիջապէս ետքը, կ'երեւի չէ տուած սպասուած արդիւնքը։

Այսուհանդերձ, Իտալիոյ քաղաքականութիւնը որ էապէս կը ձգտի հարուածել ֆրանսական ազդեցութիւնը Պալքաններու մէջ նախ, յաջողած պէտք պիտի ըլլայ նկատել, եթէ կարենայ Պուլկարիան քաշել իր ետեւէն, եւ զայն առնել յոյնեւթուրք համաձայնութեան շրջանակին մէջ։ Այս կերպով, քայլ մը եւս առած կ'ըլլայ կեդրոնական Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ ֆրանսական ազդեցութիւնը կոտրելու եւ մեղմացնելու ձեռնարկը։ Ու Ֆրանսայի բարեկամները կը մնան շրջապատուած։ Յոյնեւթուրք բարեկամութիւնը մէկ կողմէն թոյլ տալով իտալեւթուրք մերձեցում մը նոյն դաշինքներու տարածումով երրորդ կողմին վրայ, որուն միանալու համար, բարեկամութեան պէտք չունի Հունգարիա։ Իսկ Եուկօսլաւիա կը մնայ արգելափակ։ Միւս կողմէ Պուլկարիոյ յարումով նոյն շրջանակին, Ռումանիան է որ կը խեղդուի երկու զօրեղ ճընշումներու տակ՝ երբ ժամանակին Թեվֆիք Րիւշտիի առաքելութեան յաջող ելքով, Ռուսիա ոտք դնէ իր նախկին պաշտպանեալին Պուլկարիոյ հողերուն վրայ։

Իսկ եթէ պատահի որ Գերմանիա եւս փորձուի մտնել խմբակցութեան մէջ, արդէն կազմուած կ'ըլլայ զօրեղ գործիք մը որ Եուկօսլաւիայէն ու Ռումանիայէն յետոյ, ճնշման տակ կ'առնէ նաեւ Լեհաստանն ու Չեխօսլովաքիան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ կը կանգնի դաշնագրերու վերաքննութեան պահանջով։

Այդ չէ՞ արդեօք որ Թուրքիան կը մղէ ոգի ի բոին լըծուելու խմբակցութեանց կազմութեան, հակառակ խաղաղասիրական իր ծանօթ ճառերուն եւ գոյավիճակէն գոհ ըլլալու յայտարարութեանց, որոնց ոչ ոք ականջ կը կախէ անշուշտ։ Սոֆիայի մէջ՝ Րիւշտիի կը հերքէր օտար թղթակիցներուն, թէ որեւէ կերպով Թուրքիա չի ձգտիր Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ իր մուտքը պատրաստել, հոն կազմելու համար պետութեանց նոր խմբաւորում մը։ Պարզ է սակայն թէ խմբաւորումը կազմուած է արդէն Ազգ. Դաշնակցութենէն դուրս եւ իր ձգտումներով անոր դէմ։

Իսկ Ռուսիա, ինչպէս ըսինք քաղաքական այս սադրանքներուն մէջ կը հետապնդէ տնտեսականին հետ նաեւ քաղաքական նպատակներ։

Ըսուեցաւ թէ Լիտվինոֆի Միլան այցելութեան թաքուն նպատակն էր Հունգարիոյ կողմէ Խորհրդ. Միութեան ճանաչումը պատրաստել։ Իտալիոյ միջնորդութիւնը այդ մտադրութեամբ, ցարդ ձախողած էր։ Իսկ այս անգամ Թուրք արտաքին նախարարն է որ նոյն խաղը կը փորձէ Պուլկարիոյ մէջ։ Ձեռնարկին յաջողութիւնը այս կամ այն երկրին մէջ անշուշտ, մէկ կողմէ ի նպաստ Իտալիոյ Պալքաններու մէջ կը տեղաւորէ նոր ոսոխ մը ընդդէմ Ֆրանսայի եւ անոր քաղաքականութեան, միւս կողմէ կը զօրացնէ Ռուսիոյ դիրքը, որուն շնորհիւ, իր վտանգաւոր հետապնդումներուն համար նոր ասպարէզ մը եւս գտած կ'ըլլայ։

Մոսկուայի- Հռոմի եւ Էնկիւրիի միացեալ խաղը չափազանց թափանցիկ է եւ մեծ սպառնալիք մը կը կազմէ Ազգերու Դաշնակցութեան գործին։

Մ. Ե.

ԹՈՒՐՔԻԱ-ԵՒՐՈՊԱ ԴԷՄ ԴԷՄԻ ՀԻՆ ԱՏԵՆ ՋՐԱՀԱԽՈՐ ԿԸ ՂՐԿԷԻՆ

Ջէքէրիա պէյ *Սօն Փօսթայի* մէջ կը գրէ պարտքերու խնդրի մասին.— Հիմա դէմ դէմի կը գտնուինք Եւրոպայի հետ: Այս խնդրին մէջ Եւրոպացիները կը շարունակեն իրենց աշխարհակալական հին մտայնութեամբ շարժիլ, եւ կ'ուզեն որ իրենց ամէն հրամանին առջեւ գլուխ ծռենք ու ամէն պայման ընդունինք։ Հիմա, փոխանակ զրահաւոր ղրկելու մեր ծովեզերքները, ինչպէս կ'ընէին առաջ, մեզ վախցնելու համար կը սպառնան թէ աշխարհի պիտի ծանուցանեն որ չենք ուզեր մեր պարտքը վճարել։

Ոչ ոք իրաւունք ունի երկրին տնտեսութիւնը վտանգելով վըճարել այն դրամները որոնք փոխ առնուած էին փատիշահներու եւ խալիֆաներու իշխանութիւնը տեւականացնելու համար։ Հետեւաբար, կառավարութիւնը սխալ մը ըրաւ 1928ին ընդունելով հին պարտքերու վճարման սկզբունքը։ Սակայն, այսօր անկարելի է չգնահատել ընթացքը զոր կառավարութիւնը բռնած է Եւրոպայի դրամատէրներուն դէմ: Ըսմէթ փաշայի դահլիճը մինչեւ հիմա յաջողեցաւ Եւրոպայի աշխարհակալներու դէմ մղած իր պայքարին մէջ, եւ այսուհետեւ ալ բովանդակ ազգին օժանդակութիւնը պիտի վայելէ այս պայքարին համար։

3 ԽՄԲԱԿԻ ՋՐՈՅՑՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Խալքի երեք խմբակի բաժնուելու լուրը, որ *Ազգամ* հրապարակ նետեց, թերթերը կը զղաղեցնէ դեռ եւ Էնկիւրիէն շարունակ ճշդումներ կը ղըրկուին: Հաստատուած է թէ այս մասին խօսակցութիւն մը տեղի ունեցած է Սաւառնակի Համաժողովի ընթացքին, Ազգ. ժողովի նախագահ Քեազըմ փաշայի ներկայութեան: Խօսակցութիւնը կատակով մը սկսած է: Սէրպէսթի ընկ.ի. Քարտուղար Նուրի պէյի հարցուցեր են թէ ինչ դիրք պիտի բռնէ ասկէ վերջ Ազգ. ժողովին մէջ: Իսկ ան պատասխաներ է ըսելով. «Ես անկախ պիտի մնամ, դուք ալ, եթէ կ'ուզէք, խմբակներու բաժնուեցէք»։

Այս խօսքին վրայ, կարծիքի փոխանակութիւն տեղի ունեցեր է, այս տեսակ բանի մը կարելիութեան մասին:

Քեազըմ փաշա ալ *Ազգամի* թղթակցին յայտարարած է թէ ստոյգ է որ այդ տեսակ խօսակցութիւն մը տեղի ունեցած է, բայց եղածը մտքերու փոխանակութիւն մըն էր միայն։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Դամասկոսի «Էքօ տը Տամաս» թերթը կը գրէ իր նոյ. 25ի թիւին մէջ.—

Հալէպի մէջ երեւան հանուած համայնավարական բջիջէնյայտնի եղաւ թէ՝ Սուրիոյ մէջ համայնավարութեան օճախը հայ գաղթականներուն մէջ կը գըտնուի։

Տակաւին չի գիտցուիր որ ուղղակի յարաբերութեան մէ՞ջ են Մոսկուայի հետ, թէ՝ պարզապէս Մերձ. Արեւելքի համայնավարական պրոպականտայի գրասենեակին հետ, որուն կցուած են Պաղեստինի Սիոնիստ համայնավարները։

Խիստ հրամաններ տրուեցան մօտէն հսկելու համար համայնավարական շարժումներու, անոնց գործունէութեան եւ հետապնդելու կասկածելիները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԱՐՏԻԷՕ. ՏԱՊԱԼԱԾ

Ֆրանսական ծերակոյտի վերջին նիստին մէջ, ծերակուտական Հէրի հարցապնդում ուղղած էր կառավարութեան ընդհ. քաղաքականութեան շուրջ, վարչապետ Թարտիէօ բոլոր քննադատութեանց պատասխանեց, եւ պահ մը կարծուեցաւ թէ կրցած է ծերակոյտի վստահութիւնը շահիլ. բայց Պ. Թարտիէօյի ճառէն յետոյ, յաջորդաբար միջամտեցին ուրիշ ձախակողմեան երեսփոխաններ որոնք ուժգնօրէն հարուածեցին դահլիճը։ Ամէնէն վերջ, խօսք առաւ ձախ ռամկավարներու նախագահ Պիէնվընիւ—Մարթէն, որ յայտարարեց իր խումբին կողմէ թէ վստահութիւն չպիտի յայտնէ կառավարութեան, որովհետեւ կը հաստատէ թէ հանրապետութեան հիմնական սկզբունքներուն եւ դահլիճի քաղաքականութեան միջեւ հակադրութիւն կը տեսնէ ու կասկածի եւ երկդիմութեան քաղաքականութեան տեղ յայտարարեց ան, կ'ուզենք դնել քաղաքականութիւն մը, որ ձգտի հետապնդել ընկերային յառաջդիմութեան գործը։

Պ. Թարտիէօ վստահութեան խնդիր յարուցած ըլլալով, քուէարկութենէն յետոյ յայտնուեցաւ թէ 139ի դէմ 147 ձայնով՝ դահլիճը կը մնայ փոքրամասնութեան մէջ։

Նոյն օրն իսկ դահլիճը իր հրաժարականը ներկայացուց հանրապետութեան Նախագահին որ արդէն իսկ յաջորդ դահլիճի կազմութեան համար խորհրդակցութեանց սկսած է։

Նկատի առնելով որ ֆրանսական խորհրդարանը չունի յըստակ մեծամասնութիւն, չի կարծուիր թէ քանի մը օրուան ընթացքին, կարելի պիտի ըլլայ յաջողցնել յաջորդ դահլիճին կազմութիւնը։

Թեվֆիք Րիւշտի Պուլկարիոյ մէջ

Թուրք արտաքին նախարարը, ընդունելով օտար մամուլի ներկայացուցիչները, իր հիացումը յայտնեց իրեն հանդէպ Պուլկարիոյ կողմէ ցոյց տրուած խանդավառ ընդունելութեան եւ կրկնեց թէ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը կայուն եւ անփոփոխ, վճռապէս դէմ է դաշնակցութեանց կազմութեան եւ պետական խմբակցութեանց, որոնք իրարու դէմ կը կանգնին. բայց դրացի երկիրներու հետ բարեկամական յարաբերութեանց ամրացումը կը փնտռէ, ինչպէս նաեւ հեռաւոր երկիրներու հետ։ Պատասխանելով այն հարցման թէ Թուրքիա պիտի միջամտէ՞ Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, կարգադրելու համար անոնց առկախ խնդիրները, Թ. Րիւշտի յայտնեց թէ նման միջամտութիւնները ուրիշներու գործին, աւելի վնասակար են քան թէ օգտակար, բայց նկատելով ստեղծուած նպաստաւոր մթնոլորտը, յոյս յայտնեց թէ պուլկարեւյոյն վէճերն ալ իրենց կարգին պիտի հարթուին, ինչպէս հարթուեցան թուրքեւյոյն վէճերը վեց տարի տեւող բանակցութիւններէ վերջ։

Զրոյց կը շրջէր թէ Թուրքիա, ուրիշ կարգ մը պետութեանց հետ համախորհուրդ, կը պատրաստէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ իր մուտքը, հոն կազմելու համար պետութեանց նոր խմբաւորում մը։ Րիւշտի կը յայտնէ այս առթիւ, թէ Թուրքիա որ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ չէ, կը հետապնդէ համեստ եւ իրապաշտ քաղաքականութիւն մը և չպիտի փափաքէր իր ուժերէն վեր դերեր ստանձնել։

Թեվֆիք Րիւշտի եւ իր հետեւորդները չորեքշաբթի օր մեկնեցան դէպի Էնկիւրի։

Բաժնետէրերուն տարօրինակ մէկ ընթացքը

Կ'ՈՒԶԵՆ ԴՐԱՄԱՊԷՍ ՃՆՇԵ՞Լ ՄԵԶ

«Սօն Փօսթա» այս խորագիրներուն տակ կը գրէ.— Ինչպէս յայտնի է, տարակարծութիւն մը կայ մեր եւ Հանրային Պարտքի բաժնետէրերուն միջեւ։ Անոնք կ'ուզեն որ նեղուինք, սնանկանանք, եւ սակայն վճարենք իրենց առնելիքը։ Մինչդեռ մեր ալ կարծիքը սա է.— Ասկէ առաջ կնքուած պայմանագրութիւնը այսօր ծանր է մեզի համար եւ եթէ անոր համաձայն վճարում ընենք, շատ գէշ կացութեան պիտի մատնուինք։ Բայց այն միջոցին, երբ անոնք դրամ կ'ուզեն եւ մենք ալ լուծման եղանակ մը, ահա մեր ձեռքը անցաւ «Տէյլի» թերթը որ հինէն ի վեր ծանօթ է իբր հակաթուրք օրկան մը։ Բաժնետէրերը այս թերթին մէջ յայտարարութիւն մը հրատարակած են, որով պարզապէս կը յանձնարարեն որ միջազգային սեղանաւորական հրապարակը ոեւէ վարկ չընէ մեզի։

Օտար բաժնետէրերը, նկատի առնելով ծագած տնտեսական տագնապը, պարզապէս կ'ուզեն ճնշել վեր վրայ։ Իրենց յայտարարութիւնը Հավաս գործակալութեան միջոցաւ ամբողջ աշխարհի հաղորդուած է։

Այլեւս պարզ է թէ ինչ ընթացք պէտք է բռնել առնելիքաւորի մը հանդէպ որ այս տեսակ զէնքերու կը դիմէ.— Բացարձակապէս ոեւէ բանակցութիւն չկատարել։ Այս մարդիկը որոնք իրենց տոկոսի հաշիւներով մինչեւ հիմա քանի մը պատիկը ստացած են իրենց դրամին, այս խեղճ ազգին կաշի՞ն քերթել կ'ուզեն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏԻ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ՏԷՐ Կ'ԵԼԼԵՆ

Սուլթան Ապտիւլ Համիտի ժառանգորդներէն 27 էմիրներ եւ 20 Սուլթաններ դատ բացած են անգլիական կառավարութեան դէմ, որով կը պահանջեն իրենց բաժինը Մուսուլի քարիւղէն, առարկելով որ Սուլթան Համիտ ժամանակին գնած էր այդ նաւթահորերը, գիտնալով թէ ապագային շատ թանկարժէք պիտի ըլլան անոնք: Հարուստ եւ դրամատէր ընկերութիւններ մեծ գումարներ կը տրամադրեն անոնց այժմէն, դատը շահելու պարագային ստանալու պայմանաւ։

Անգլիացիները սակայն կը յայտարարեն որ Թուրք արդի կառավարութիւնը համաձայն է իրենց եւ իրենք գնած են զայն։

ԹՈՒՐՔ ՄԵԾԱՒՈՐՆԵՐ ՊԻՏԻ ՄԵՌՑՆԷԻՆ...

«Էլ Աճրար»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ.—

Պոլսոյ մէջ գաղտնի ոստիկաններ 8 Հայեր ձերբակալեցին, որոնցմէ մէկը կղերական մըն է։ Ասոնց համար 10 օրուան բանտարկութեան վճիռ տրուած ըլլալով հարցաքննիչ դատաւորի կողմէ, խնդրին էութիւնը խիստ գաղտնի կը պահուի։ Բայց կը հասկցուի որ ասոնք կառավարութեան կարգ մը մեծ դէմքերը սպաննելու համար դաւադրութիւն մը կազմակերպած էին։

«Միլլէթ» թերթը կը գրէ որ ոստիկանական տնօրէնութիւնը Պոլսոյ Պատրիարքը հրաւիրած է հարցաքննութեան համար, որովհետեւ ձերբակալուած կղերականը Պատրիարքարանի քարտուղարն էր։

ՏԽՐՈՒՆԻ ՊԷՏԷՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Չորեքշաբթի 25 նոյ.ի «Լա Սիրի»ի մէջ կը կարդանք.

Ոճրադատ ատեանը երէկ նիստ գումարեց հետապնդելու համար Հնչակեան լիտր Տխրունի Պէտէրեանի սպանութեան վերաբերեալ խնդիրները։ Իբրեւ ոճրագործ կ'ամբաստանուի Ստեփան Սանդուրեան, որ կը կոչուի Քիւչիւք Ստեփան՝ հայ հետաքրքիրներու մեծ բազմութիւն մը կար։

Քերքուքի դատարանին ատեանին ղրկած պատասխանը չկըրցաւ ցոյց տալ թէ ամբաստանեալը, 17 յունուար 1929, ոճիրի վայրկեանին Քէրքուք կը գտնուէ՞ր թէ ոչ։

Երեք պատանիներ եկան յայտարարելու դատարանին՝ որ անոնք տեսած են Սուրիոյ փողոցէն փախչիլը, աջ ոտքէն կաղացող երիտասարդի մը։

Չորրորդ վկայ մը, Վարդան 4 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած, եկաւ յայտնել իր կասկածները (?) մեղապարտին ինքնութեան մասին։

Նիստը յետաձգուեցաւ։

ՊԵՐԼԻՆԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ

ՊԵՐԼԻՆ, 4 դեկտ.— Համայնավարներու եւ անգործներու կողմէ կազմակերպուած հաւաքոյթի մը վերջաւորութեան, ցոյցեր տեղի ունեցան Պերլինի ժողովրդական թաղերուն մէջ։

Ցուցարարները փորձեցին կտրել ոստիկանական շղթան, որ կը պաշտպանէր նախարարներու եւ խորհրդարանի թաղին անցքը։ Ոստիկաններու կողմէ ետ մղուեցան, բայց քիչ անդին աւելի ուժեղ կերպով կազմակերպուած, փորձեցին դէպի Պերլինի քաղաքապետարանը երթալ։ Սակայն կրկին ետ մղուեցան ոստիկաններուն կողմէ։ Բարկծուեցան ոստիկան փոխադրող ինքնաշարժները։ Երկու կողմէն բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

Այս ամիս կը լրանայ Զ. Ե. Ո. Միութեան հնգամեակը։

1925 դեկտ. 17ին էր, որ խումբ մը չափահաս որբեր հիմը դրին այս կազմակերպութեան, Փարիզի մէկ անկիւնը։ Հինգ տարի է անցեր արդէն, եւ այսօր այդ Միութիւնը դարձած է կորովի կազմակերպութիւն մը, որ ունի աւելի քան քսան մասնաճիւղ։ Ան իր ոտքերը դրած է բոլոր հայ գաղութներուն մէջ, Ֆրանսայէն մինչեւ Սուրիա, Յունաստանէն մինչեւ Ամերիկա։ Ահա թէ ինչո՛ւ պարտք սեպեց տօնել իր հնգամեակը (գալ շաբաթ օր 13 դեկտեմբերին), ճիշդ ինչպէս աշխատաւորը իր հունձքէն յետոյ կը նստի գոհանալու համար պահ մը։ Առաջին հունձքն է այս հնգամեակի գործունէութիւնը, որ Զ. Ե. Ո. Միութիւնը կը ներկայացնէ այսօր։ Մենք վստահ ենք թէ իր տասնամեակը 10 անգամ աւելի մեծ գործունէութեան մը պատկերը պիտի բերէ մեզի։ Կորովի եւ խանդավառ յետպատերազմեան սերունդն է, որ կազմուեցաւ 1920էն սուղին եւ արդէն կը փորձէ ցոյց տալ իր դիմագիծը։

Զ.Ե.Ո.Միութիւնըմանկապարտէզի Միութիւն մըչէ,որ մարգախաղերով եւ նման զբօսանքներով հաճոյք եւ զուարթութիւն պատճառէ ծնողքներուն։ Զ. Ե. Ո. Միութիւնը ցուցանք ալ չէ, որ քանի մը հայրենասիրական երգեր կանչէր փողոցներու մէջ, դրօշ շարժէր հանդէսներու պահուն աժան ամբոխավարութեան համար։ Զ. Ե. Ո. Միութիւնը արտայայտութիւնն իսկ է գաղափարի մը, գործադրութիւնն է ցանկութեան մը, երբ յանուն այդ դրօշին բանտ կը մտնէ,չի ձգեր այնտեղ,դարձեալ դուրս կը հանէ, եւ ի գին ամէն տառապանքի, նոյնիսկ կոխի՝ կը պաշտպանէ հայրենիքի գաղափարը։

Վասնզի Զ. Ե. Ո. Միութիւնը կազմակերպութիւնն է այն հայորդիներուն, որոնք տեսան իրենց ծնողքին մահը Շապին-Գարահիսարի, Զէյթունի, Վանի, Հաճընի եւ միւս բոլոր արիւնահեղ հերոսամարտներուն մէջ կամ տաժանելի անապատներուն վրայ։ Այդ հայորդիները ժամանցի համար չէ,որ իրարու քով կուգան, այլ հող ուզելու համար միայն։

Այս Միութեան անդամները գործնական ոգի ունին, ճառ եւ խօսք մտիկ չեն ըներ, այլ միայն գործ կ'ուզեն եւ բազուկ կը շարժեն։ Այդ գործասիրութեամբ եւ ձեռներէցութեամբ էր, որ հիմը դրին իրենց օրգանին, երկունքին, գործնականութեան այդ ոգիով էր, որ հիմնեցին տպարան մը, վաճագնեան տպարան։ Կը յիշէք անշուշտ ձեռնարկը Զ. Ե. Ո. Միութեան Պէյրութի մասնաճիւղին, որ կ'ուզէ հրաշալի յուշարձան մը կանգնել Տէր Զօրի հայ նահատակներուն համար։ Իրենց խօսակցութեան ընթացքին, երբեք չէք լսեր անոնց բերնէն ցաւատրութիւն մը, որ բնազանցական դրոշմ ունենայ, արտայայտութիւն մը, որ անիմաստ ռառակոյտ մը ըլլայ, ինչ որ կ'ըսեն՝ շօշափելի է, ինչ որ կը պահանջեն՝ կարելի է, ինչ որ կը ծրագրեն՝ գործնական է։ Ոչ մէկ օգնութիւն դուրսէն, միայն իրենց միջոցներուն կ'ապաւինին անոնք։ Կարծես ձգտումն ունին ամէն պահանջ գոհացնելու իրենց ընդունակութիւններով։ Հինգ տարի չեղաւ տակաւին, բայց ահա թերթերը կը գրեն թէ որբերը կ'երեւին ամէն տեղ — մինչեւ համալսարանները։ Այսօր որբերու այդ բազմութենէն ներկայացուցիչներ կան բժշկական եւ արհեստագիտական վարժարաններու մէջ։ Կան որբեր, որ կը հետեւին զինուորական ասպարէզին, ուրիշներ վաճառականութեան, ուրիշներ հողագործութեան։ Մասնաւորապէս այս վերջին ասպարէզին մէջ մեծ նուաճումներ կատարած են անոնք. ահա թէ ինչո՛ւ Զ. Ե. Ո. Միութեան կեդր. Վարչութիւնը ծրագրած է հիմնել ագարակ մը։ Ագարակը մեծ դեր պիտի խաղայ այս կազմակերպութեան մէջ։ Ագարակը, իբրեւ արդիւնաբերութեան գեղեցիկ միջոց, ոչ միայն նիւթապէս պիտի նպաստէ Միութեան, այլ նաեւ պիտի դառնայ տուն մը, (եթէ կ'ուզէք մանրանկար հայրենիք մը), ուր պիտի խըմբուին նոր ազատագրուած որբերը, գործազուրկ ընկերները, եւ ուր պիտի տեղի ունենան դասախօսութիւններ, նաեւ... ամուսնութիւններ։ Որբերու Միութեան ագարակը հետզհետէ պիտի դառնայ կազմակերպութեան ղեկավարութեան գործիքը։

Մի՞թէ այս ուղեգիծը չի սրբագրեր այն սխալը ըմբռնումը, որ շատեր ունին որբերու միութեան մասին, անոր վերագրելով գութի եւ կարեկցութեան գաղափար մը։ Ընդհակառակն, ուժի եւ ինքնաբաւ աշխատանքի Միութիւնն է ան, եւ եզական Միութիւն մը, որ որբերը կ'առաջնորդէ դէպի ... ճակատ հայրենիքի համար։

Երկունքի մէջ գրուեցաւ թէ նորութիւն մը չէ այդ նպատակը։ Մօտաւորապէս 70 տարի առաջ, արեւելեան Եւրոպայի մէկ անկիւնը նետուած հայ գաղութի մը մէջ ստեղծուած էր կազմակերպութիւն մը, որ զինուորական նկարագիր ունէր (կտրիճ կը կոչուէին անդամները)։ Աւելի յետոյ Մինաս Չերազն էր, որ կը խօսէր չարքաշական ընկերութեան մասին։ Ու վերջապէս, եթէ այսօր հայ որբերը կը փորձեն դառնալ զինուորաքաղաքացիներ, նոր բան մը չէ դարձեալ։ Ամէն ազգ այդպէս կը շարժի։ Մեր երիտասարդութիւնը երբեք, գէթ միտքով, պատրաստուած չէ զինուորական կրթութեամբ։ Իսկ որբե՞րը, որոնց մէջ ընդոծին է վրէժխնդրութիւնը։ Կ'ուզէ՞ք որ տակաւին անոնք ծառայեն Հայերու կամ Ամերիկացիներու շահագործութեան։ Գաղտնիք չէ հիմա թէ ինչե՛ր կատարուեցան ամերիկեան եւ հայկական որբանոցներուն մէջ։ Կարդացա՞ծ էք Գրիգոր Զօհրապի փոստալը. —Ժամանակ մը այդ սպասուհիները կը հայթայթէին հայկական գաւառները (Պարտիզակ, Արսլանպէկ)։ Իսկ այսօր այդ դերը կատարելու կը կանչուին հայ որբուհիները։ Հայ հարուստներու տուներուն մէջ նոր հասած երիտասարդին համար, — որպէսզի «գէշ տեղերը» չերթայ, — անտէր ու համր մէկը պէտք է անշուշտ։ Եւ վերջապէս կարգ մը վարժապետներու, խումբ մը Ամերիկացիներու համար պաշտօններ պէտք են, եւ որբերու անունով բացուած պաշտօն մը խանութէ մը աւելի շահաբեր է։ Այնտեղ որբերը ապրանքներ են միայն։ «Ազգասիրութի՞ւն» կը կարծէք որբերու անունով կատարուած շատ մը «գործերը»։ Օ՛, բերան բանալ մի տաք։

Այդ անպարկեշտ ճամբան երբեք փորձուած չէ ուրիշ ազգերու մէջ։ Մեր դարաւոր թըշնամին, Թուրքիան իսկ դաս կուտայ մեզի, երբ իր որբերը կը հաւաքէ եւ անոնց կուտայ զինուորական կրթութիւն մը։ Գուլէլիի զինուորական վարժարանը Թուրք որբերն են, որ կը լեցնեն։ Եւ այդ զինուորական վարժարանի շրջանաւարտներն են, որ կը կազմեն Թուրք զէնքի փառքը, Թուրքիոյ տաղանդաւոր զինուորական հրամանատարները։ Եւ յիշենք Ֆրանսան, որ իր որբերը կ'առաջնորդէ զինուորական վարժարանները։ Ecole Hériot կը կոչուի Լա Պուասիէրի դպրոցը, որ կ'ընդունի 5 տարեկան որբերը եւ զանոնք կը պատրաստէ զինուորական վարժարաններու համար։ Ֆինիսթէրի մէջ Ecole des pupilles de la marineը որ կը պատսպարէ միշտ 500 որբ, 7—14 տարեկան, իսկ Ecole des Moussesը՝ 14 — 17 տարեկանները, զորս կը պատրաստեն ծովային զինուորութեան համար։

Ուրեմն շատ չտեսնել՝ երբ հայ որբերը զինուորական նախասիրութիւն ունին, գոնէ կը պատրաստուին միտքով։ Եւ յետոյ, ձեզմէ բան մը կ'ուզե՞ն։ Հայ ժողովուրդին կը մնայ գէթ համակրանքով դիտել հայ որբերուն ինքնապատրաստութեան շարժումները։ Տեսէ՛ք, մարդու բան չըսած՝ ահա ունեցան նուագախումբ մըն ալ։ Պիւլանքուրի որբերը, որոնք կազմած էին եփրատ նուագախումբը, կը միանան մայր կազմակերպութեան։ Եւ Զ. Ե. Ո. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը, զօրացնելու համար այս նուագախումբը, Մարսէյլի որբերուն նուագներն ալ բերել տալով՝ մտադիր է կազմել զօրաւոր նուագախումբ մը Փարիզի մէջ։

Ո՞վ է որ բարեկամ չէ այս տղոց։ Կարելի՞ բան է բարեկամ չըլլալ։ Չէ՞ որ անոնք իրենց կազմակերպութեամբ կը խորհրդանշեն հայ հայրենիքը։ Երբ դուք կաք եւ այսպէս կաք, Հայ հայրենիքը կայ ու կ'ապրի։

Այսպէս կ'ըսէ մեր ազգային բանաստեղծը, Ա. Ահարոնեան։ Եւ ան, ճշմարտապէս Հայ, լաւ կը ճանչնայ հայ որբերը, զորս կը սիրէ Արարատի չափ։ Չէ՞ որ իսկական Արարատն են որբերը։ Մօտ հարիւր հազար հայ որբեր ցրուած են աշխարհի անդին։ Երբ միանան անոնք, համախմբուին ու բռունցք բարձրացնեն, այն ատեն կը կազմուի մարդկային Արարատ մը, աւելի բարձր եւ աւելի հզօր, քան հողէ համանուն բարձունքը։ Եւ Ահարոնեան, մղուելով իր սէրէն որբերու Արարատին մասին, երբ իրեն կը դիմեն՝ խնդրելով նախագահել Զ. Ե. Ո. Միութեան հնգամեակի տօնին, կը պատասխանէ.

— Հարիւր Միութիւն երբ ինծի դիմէ, ես կը նախընտրեմ Զ. Ե. Ո. Միութեան հրաւէրը։

Վահագնաշունչ հայ որբերը, որ լսեն այս խօսքը, պիտի պատասխանեն մեծ նախագահին.

— Կեցցէ՛ Արարատը եւ իր մեծ երգիչը, Ա. Ահարոնեան։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԵՄ

Comédie Françaiseը անցեալ երկուշաբթի՝ ցերեկոյթին՝ ներկայացուց իբրեւ Répition Générale, մամուլին եւ հրաւիրեալներու հոծ եւ ընտրուած բազմութեան առաջ Ch. Vildracի մէկ նոր կոմեդիան, «Քէն»ը (La brouille) որուն կ'ընկերանար Վիլէէ տը Լ'Իլ Ատանի մէկ արար տամը — «ըմբոստումը» — La Revolte)։

Վիլտրաք կը խոստովանի որ իր նոր գործը արտաքոյ կարգի եւ ցնցող պարագաներու վրայ չէ հիմնուորած, այլ պարզ երեւոյթի մը, քսան տարիներէ ի վեր մտերիմ երկու բարեկամներու քէնին՝ եւ երկու ընտանիքներու միջեւ այդ քէնին պատճառած շարք մը հոգեկան փոթորկումներու եւ նըկարագիրներու ուսումնասիրութեան վրայ, ուսումնասիրութիւն մը որ հեղինակը տարած հասցուցած է իր ամենէն հեռաւոր եւ ճշգրիտ սահմաններուն, bon enfant վիրաբոյժի մը նշդրակով՝ բայց միշտ ժպիտը շրթունքին։

Կապրիէլ Դէն (Léon Bernard) ճարտարապետ, եւ Անտրէ Պաքէ (Henri Dumas) քսան տարուան մտերիմներ են իրենց ընտանիքներով մտերմութիւն մը որ ազգականութեան պիտի վերածուի շուտով, ճարտարապետին որդին եւ Ցիւմայի աղջկան ամուսնութեամբ։

Ցիւմա իբրեւ գործի մարդ, հսկայ շինութիւններու ձեռնարկող, ստիպուած կը զգայ ինքզինք ճաշի հրաւիրել պատգամաւոր մը (L. Dubosq) որուն հանդիպումը եւ ներկայութիւնը վիրաւորանք մը կը համարի ճարտարապետը։

Պատգամաւորին մեկնումէն յետոյ երկու բարեկամներու մէջ կարծիքներու եւ դատողութիւններու ընդհարումը կը սկսի։

Ճարտարապետը շիտակ եւ անյողդողդ է բարոյական սկզբունքներու մասին։ Ցիւմա իբրեւ գործի մարդ ստիպուած է սակայն քաղաքական ազդեցիկ անձնաւորութիւններու հետ շփուիլ եւ նոյնիսկ խնկարկել, յաջողցնելու համար ձեռնարկներ՝ որոնք կախում ունին պաշտօնական շրջանակներու որոշումներէն։

Հակաճառութիւնը կը հասնի հետզհետէ այնպիսի ստիճաններու, որ երկու բարեկամները կը կորսնցնեն իրենց պաղարիւնութիւնը, կը մոռնան պահ մը քսան տարուան մտերմութիւնը, կը փոխանակեն վիրաւորական խօսքեր նուաստացնող ածականներ — այդ բոլորը երկու կիներուն եւ երկու զաւակներուն ներկայութեան — եւ տեսարանի մը մէջ՝ ուր երկու նախկին բարեկամները զիրար կը հարուածեն բառերով գրեթէ կուրծք կուրծքի, վերջին վիրաւորանք մը բերնին՝ ճարտարապետը կը մեկնի իրեններով, խզելով իր քսանամեայ բարեկամութիւնը։

Անմիջապէս ըսեմ՝ որ այդ հետզհետէ զարգացող քէնի տեսարանը մինչեւ իր ցնցող վախճանը երկու արուեստագէտները տարին անհման կատարելութեամբ եւ տաքութեամբ, կատարելութեան վերջին սահմաններուն հասցնելով հոգեկան վրդովումներու ստիճանաւորումները եւ երանգները, գրաւելով հանդիսականները։

Երկրորդ վարագոյրին կը գտնենք ճարտարապետը եւ տղան իրենց studioին մէջ։ Քէնին հակազդող երկու թարմ հոգիները կը հսկեն սակայն, իրենց միջնորդ ունենալով հեռախօսը...

Երկու նախկին բարեկամներու կիներն ալ անգործ չեն։ Եւ կը սկսի ծածուկ աշխատանք՝ մը բարեկամութեան ոստայնին բրդած թելերը կապկպելու, սիրուն աշխատանք մը, գրաւիչ տեսարաններով եւ սրամիտ, հաճելի խօսակցութիւններով համեմուած, քողամերկելով իւրաքանչիւրին ներքինը, ցոյց տալով իրենց հոգին, անսեթեւեթ, առանց ծեքծեքումի, քանի որ հարցը մտերմիկ է, եւ առիթ չկայ հասարակութեան մը առաջ ցուցադրելու պայմանագրական կեցուածքներ։

Եւ կը պատահի՝ ինչ պիտի պատահէր, ինչ որ կը ցանկային երկու հակառակորդներն իսկ։

Իրենց շուրջը լաւիկ գործողները կը յաջողին կրկին դէմ դիմաց բերել՝ այս անգամ ճարտարապետին տունը՝ երկու նախկին մտերիմները, որոնց հանդիպումը խաղին ամենագեղեցիկ կտորներէն մէկն է դարձեալ։

Քիչ մը շփոթած, վարանոտ, բառեր կարճ եւ անհոգի, յետոյ խօսակցութիւնը կ'սրագանայ, կը մտերմանայ նոր ձեռնարկի մը շուրջը որուն յաջողութեան համար խորհուրդներ կուտայ ճարտարապետը։ Պահ մը կայ, որ երկու մտերիմները փոխադարձաբար կը ծգնին այս անգամ իրարու արժանիքները գերագնահատել, արժէքաւորել, եւ այդ պահը իր մարդկային զգացումներու ճշգրիտ վերարտադրութեամբ հոգիի մանկական մաքրութեան արտայայտութեամբ այդ երկու չափահաս եւ ապրած մարդկանց քով՝ յուզիչ է եւ զմայլելի։

Եւ ձեռքերը կ'երկարին ինքնաբերաբար, թեւերը կը բացուին երկու մտերիմները կը զգան իրենց սրտերուն ներդաշնակ եւ անխռով բաբախումը։

Բարեկամութիւնը կրկին կը հովանաւորէ երկու ընտանիքները, որոնք կը կազմեն երեք ներդաշնակ զոյգեր՝ կրկին սերտօրէն միացած։

Ճակատագրել հեշտանքի այն գործին բոլոր նրբութիւնները եւ համայքը՝ չպիտի փորձեմ, որովհետեւ անկարելի է. պէտք է տեսնել Վէնարի եւ Ցիւմայի անզուգական խաղը, ապրիլ անոնց ստեղծած տպաւորիչ մթնոլորտին մէջ, լսել հեղինակին գեղեցիկ լեզուն, եւ տեսնել բեմադրութիւնը — որ Վէռնարինն է — ըմբռնելու համար գործին գեղարուեստական արժէքը։

Խանդավառ եւ անվերջ ծափերու մէջ էր որ Պ. Վէռնար եկաւ հասարակութեան յայտնելու հեղինակին անունը, որ ողջունուեցաւ ծափերու կրկնապատկումով։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԱՆԿԻՒԷՆԻ ՄԷՋ

Բարեկեցիկ, սեփականութեան եւ հարստութեան տէր, եւ ընդհանրապէս հաստատուն գործ ունեցողներէ կազմուած, թուական տեսակէտով պատկառելի գաղութ մը ունինք հոս։

Բազմաթիւ տիտղոսաւորներ ունինք, որոնք մինչեւ այժմս ալ կ'օգտուորուին յիշելով իրենց անցեալը, ազգային-պետական, հանրային կուսակցական եւ առեւտրական մարզերուն մէջ։

Այս բոլորին հետ սակայն, դարձեալ այստեղ հայ կեանքը, այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնենք ընդհանրապէս չկայ հոս, ի փառս, ամէն տեսակի տիտղոսաւորներուն։

Ճիգերը որ կը գործադրուին հայաշատ կեդրոններուն մէջ, յանուն մեր ազգային գոյութեան պահպանումին, դժբախտաբար ո՛չ միայն խորթ այս միջավայրին համար, այլ եւ գուցէ շատեր կը նկատուին աննպատակ եւ աւելորդ։

Ու այս է պատճառը հաւանաբար, որ հոս հնարաւոր միջոցներն իսկ չօգտագործուիր ի խնդիր հայ նոր սերունդի փրկութեան, եւ մեր ազգային բազմազան կարիքներու բաւարարման։

Արդար ըլլալու համար սակայն հարկ է խոստովանիլ, որ կան քանի մը անուանական կազմակերպութիւններ, որոնք սահմանափակուած որոշ շրջանակի մը մէջ, կը գոհանայ տարին անգամ մը պնակ պտտցնել։ Միակ կազմակերպութիւնը սակայն, որ քիչ մը աւելի կենդանութիւն ցոյց կուտայ, այդ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղիս մասնաճիւղն է։ Քանի մը տասնեակ երիտասարդներէ եւ հասուն հայրենակիցներէ կազմուած այս կազմակերպութիւնը, երկու տարիէ ի վեր կարելին կը գործադրէ իր գայլուկներու խումբերով մեր երկսեռ մանուկները կապել ոչ միայն իրենց մայրենի լեզուի, այլեւ իրենց ազգային կեանքին հետ։ Ասկէ առաջ ունէր որպէս գնդախաղի առանձին խումբը, որ սակայն լուծուած է վերջին շրջանին։

Ինչպէս շատ մը հայ կազմակերպութիւններ, այս միութիւնն ալ իր նիւթական միջոցներու կարեւորագոյն մասը կը թայթէ իր տարեկան երեկո ժողովրդական համակրութ գործնապէս այս միութեան դէպ կ'արտայայտուի ամէ գամ, երբ առիթը ներկայ Անցեալ տարուան երեկոյթ թական մեծ յաջողութիւնը րաւոր փաստ մըն է այս կէտէն։

Այս պարագան սակայն պէս կ'երեւի այնքան ալ չնկատուեցաւ մեր շրջ աւելի խոշոր գործերով պարոններու կողմէն։ Գաղութ սմսեղուկ միջոցներով, ան յաջողին. Հ. Մ. Ը. Մ.ի երեկ որոշած օրն եւ սրահը ստիպելու համար վերջ միացած ձեռնարկով հրապ գալու։ Նպատակը պարզ էր. խորդ տարուան յաջողութի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ժողովրդականութ նը յաջողութեան լաւագոյն ւականներ ըլլալով, ուրկէ մա Բարեգործականի հաշուին նագրելը լաւագոյն միջոցներ ժեցնելու համար այդ րու դիրքը։

Այս եւ բոլոր մեքեն թիւններուն ծանօթ Հ. Մ. Ը. Մ. տեղի կուտայ կատարուած տի առաջ վստահ միանգա որ վերջին հաշուով ձեռնա չպիտի ունենար նախորդ տա րու յաջողութիւնը։ Ու այս այն բացարձակ իրողութենէ, անգամ մը հոս Բարեգործակ հանդէպ եթէ ո՛չ թշնամ առնուազն վերապահութիւնը հանուր իրողութիւն մըն է։

Շաբաթ օրուան երեկոյ հակառակ բոլոր թափուած քերուն եւ զոհողութիւնն բացառաբար Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ զոհաբերող անդամներ մէն, եկաւ աւելորդ անգամ ալ ապացուցանելու վերեւի մադրութիւնները։ Բարեգործ կանի տեղական մասնաճիւղի րոնները ո՛չ միայն չկատար իրենց յանձնառութիւնները, եւ իրենց ստանձնած 250 սակներէն միայն 8ը սպառ

Այս բոլորէն անկախ լի է դիտել որ, որ կազմակերպ ըը այս տարի իրենց կ գործադրած էին երեկոյթի կական գոյն տալու, բան մը որ նորութիւն է Անկիւէնի հա Հայ փոքրիկ երկսեռ գայլ րուն խաղերը հայկական գոյնին ձօնուած արտասանու նը փայլը կը կազմեն հանդէսին։ Յաջող էր նոյնպէս րաժշտական մասը, շնորհիւ արուեստագէտներուն։ Կ'արժէ շել նոյնպէս, որ այս տարի հը զարդարուած էր առանձ ջողութեամբ — Հ. Մ. Ը. Մ. Բարեգործականի նշանախ եւ խորհրդանիշերով, Պ. տունիի կողմէն։

Փորձը, որ կատարուեցաւ տարի, պէտք է լաւ դաս մը ըլլ Հ. Մ. Ը. Մ. տեղական մ նաճիւղը, առանց ազդուելու անշնորհք եւ անձոռնի խ նկատի ունենալով տեղական մաններն ու պահանջները, մանաւանդ իր միութեան նորդած նպատակները պէտք լծուի աւելի ընդարձակ եւ գուն աշխատանքի։ Ան կարող է ուժեղ եւ ամուր ազգ դառնալ նոր սերունդի մարզ եւ բարոյական կրթութեան ծին մէջ, եւ նոյնպէս ղեկավ օրկան մը այս տեղի հայ կե քին մէջ ընդհանրապէս։

Հարկաւոր է եւ ժամա մտածել այլեւս այս ուղղութ ներով ալ, վստահ ապագայ ջողութիւններու։

X.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՆԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Խորհ. Հայաստան»ի 15 նոյ. թիւէն. —

…կարծես վիճակով երեք գի…ղերու յանձնուած ըլլար …թիկ տուփի նպարեղէնի խանութին ղեկավարութիւնը՝ Ս. Ցարութիւնեան, Հ. Գինոսեան եւ Կ. …թինեան …ոլբանդեան ամէն օր կը գինովնան, յետոյ կը սկսին աշխատանքի:

Այս եռապետութիւնը «գործով» կը մեկնի Լենինական: Վա…ին մէջ անմիջապէս կը սկսի «կա…ւոր գործը». Բագոսատօնը: …կոնծաբանութի՛ւն:

Լենինականէն ալ երեք կառ…ով կը մեկնին քէյֆի: Իրենց …նախագահը Ցարութիւնեան, կոն…ելէ յետոյ, կը փորձէ ցոյց տալ …նաեւ իր ռազմական կարողութիւնը եւ ատրճանակով կը կրակէ աշխատաւորի մը գլխարկին, որպէս …ի գլխէն վար ձգէ:

Այս եռապետութիւնը այսպիսի «կարեւոր գործ»երու համար …ծախսեր 2309 րուբլի: Ալ չենք խօսիր ուրիշ կերուխումներու եւ մըսխումներու մասին:

…դատարանի յանձնուեցան …համաշխարհային յեղափոխութեան այս յառաջապահ զինուորները:

ԶԱՐԻԱ ՎՈՍՏՈԿԱ ԵՒ ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թիֆլիսի մէջ կը հրատարակուի ռուսերէն լեզուով օրաթերթ մը, կոմունիստ կուսակցութեան երկրային կոմիտէին օրգանը, «Զարիա Վոստոկա»:

Երեւանի մէջ կը հրատարակուի հայերէն լեզուով օրաթերթ մը, հայ կոմունիստներու կեդր. կոմիտէի օրգանը, «Խորհրդ. Հայաստան»:

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ առաջինը երկրորդին մասին 17 նոյ. թիւով—

«Խորհ. Հայաստան»ի նոյ. 12ի խմբագրական եւ «օպպորտունիստական» կոպիտ սխալներով …խմբագրականը նմոյշ մըն է …այն տեսակէտին թէ կարելի չէ …պայքարիլ աջ-ձախ պլոքին դէմ» (…ՄԲ — կ'ակնարկուի Ստալինի հակառակորդներուն, Սիրցովի, Լոմինաձէի եւ Շացկինի, որոնք …երբեմն փորձեցին տապալել կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն, աւելի ճիշդ Ստալինի ղեկավարութիւնը): Այսպէս կրկնելով այդ պլոքին զրպարտութիւնները, «Խորհ. Հայաստան» …ը պայքարի Լոմինաձէի սխալներուն դէմ: Սակայն փոխանակ մերկացնելու Լոմինաձէի խաղերը, գործ ան կը փորձէր տեղաւորելու համար իր մարդիկը բանւորական շրջաններուն եւ Բագուի մէջ: «Խորհ. Հայաստան» կը գայրանայ որ «քաղաքային կուսակցական կազմակերպութիւններու ներկուսակցական ժողովրդավարութեան ասպարէզին մէջ կը տրուին արտօնութիւններ, որոնցմէ օգտուելու համար իրաւունք չունին գիւղական կուսակցական կազմակերպութիւնները»:

Այդ օրաթերթին կարծիքով, գիւղական կուսակցական կազմակերպութիւններուն մէջ, գիւղացիներուն յետամնացութեան պատճառով, պէտք է թոյլ տալ ինքնաքննադատութիւնը: Բայց այս օրաթերթը կատարած է նաեւ ուրիշ կարգ մը սխալներ ալ: Թերթը կրնայ ճիշդ ճամբան ցոյց տալ Հայաստանի կոմունիստ կազմակերպութիւններուն միայն այն ատեն, երբ հարուածէ սխալները Լենինեան դիրքերէն»:

Այս բարձր քննադատութիւններուն, տեսէք թէ ի՛նչ խոնարհութեամբ կը պատասխանէ Երեւանի մեր աքլորը, «Խորհր. Հայաստան»ի կոկոզավիզ խմբագիրը Եկաւեան (19 նոյ.) —

«Կուսակցութեան երկրային կոմիտէին օրգանը, «Զարիա Վոստոկա» իր խմբագրականով ճըշտօրէն կը նշէ այն կոպիտ քաղաքական սխալները, որ մեր թերթը կատարած է իր նոյեմբեր 12ի խմբագրականով»:

Եւ յետոյ քառասուն անգամ «ես մեղաւոր» ձեւով կրկնելէ յետոյ թէ «կոպիտ սխալներ» գործած է, խոնարհելով, երկրպագելով եւ սողալով գիտել կուտայ «ղեկավար օրգանին թէ իրաւունք է պահանջել, որ սխալները ցոյց տալէ զատ, բազմակողմանի ձեւով տայ հարցերը»: Եւ կ'ուզէ պնդել, կը խնդրէ որ համարձակութիւն տրուի իրեն ըսելու թէ «Զարիա Վոստոկա» ղեկավար օրգանը մինչ այդ բնաւ արտայայտուած չէր այդ հարցերուն մասին, եւ միշտ կը լռէր: Եւ յանկարծ, — օ՜ քաջութիւն Երզնկացի Նորընծայի, — կ'առարկէ թէ «Զարիա Վոստոկա» բմահաճ ընդհանրացումի մը ձգտում ունի, թէ վերէն վար կը լուայ «իր պայքարը»:

Եկաւեան դեռ նոր եկաւ «Խ. Հայաստան»ի խմբագրութեան գլուխը: Բայց ամիսը չանցած՝ ծանր դիտողութիւն մը: Վախնամ աթոռը չտաքցուցած՝ երթայ:

Եկաւ ու գնաց: Կուգան ու կ'երթան Երեւանի պոռոտախօս «հայ» քաղաքագէտները: Մէկ օր միայն իրենց կը յանձնուի Երեւանի փողոցներուն մէջ բարձր պոռալու արտօնութիւնը, յանկարծ ինքզինքնին տէր կը կարծեն աշխարհին: Աթոռը կը շարժի ու կ'երթան, որովհետեւ չեն գիտեր թէ իրենք տէրը չեն այդ երկրին, այլ խամաճիկներ Մոսկուայի:

Ի՞ՆՉ ՎԷՃ Է ԱՅՍ

Ամիս մը առաջ Լոմինաձէն էր, որ կը վարէր «Զարիա Վոստոկան»: Անդրկովկասեան Երկրային կոմիտէին այս ազդեցիկ անդամը, ընկերակցութեամբ Չապլինին, Ռուհուլա Ախունդովին, Գոգոբերիձէին, Նարիմանովին, Ռախմանովին, օգտուելով «Զարիա Վոստակա» պաշտօնաթերթին հեղինակութենէն եւ իրենց դիրքէն, մեղադրելով Բագուի կոմունիստները թէ անոնք «կը քայքայեն Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը, եւ Բագուի կոմունիստ կազմակերպութիւնը կ'ուզեն հակադրել Անդրկովկասեան Երկրային կազմակերպութեան, կ'աշխատէին զօրացնել Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը, դիմադրելու համար կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին (Ստալինին): Պարզ խօսքով Թիֆլիսի հեղինակութիւնը տարածել ոչ միայն Բագուի եւ Երեւանի վրայ, այլ մինչեւ Մոսկուա, գէթ ըստ Ստալինի հաւատարիմ խմբակին տեղեկութիւններուն:

Թիֆլիսի գերիշխանութեան հին պայքարն է դարձեալ:

ՓԱՏԻՇԱՀԸՄ ՉՕՔ ԵԱՇԱ

Այս վէճին առթիւ, որ սարսեց Մոսկուայի կարմիր սուլթանին գահը, հրավառ ներշնչումով մը կը շարժին արդէն Երեւանի մեր պրոլետ գրողները, եւ ահա Ալազան: «Կուսակցական պոէմ» մը ունի «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ.

Համատարած պայքար,
Ու մարտական գրոհ,
փայլիր յար ու պայծառ,
Բայլշեւիկեան դրօշ:

Ողջո՜յն
Միլիոն բազկի
երկաթներից կռած
երկար տէմպի, վազքի,
դու անխորտակ զրահ:

Ողջո՜յն
դու անյողդողդ
մեր կամքերից կերտած
Պողպատէ առաջնորդ
բայլշեւիկեան ցեկա:
Ողջո՜յն
մեր գու մարտի,
Ողջո՜յն
մեր գու մարտի
եւ երկաթէ դարի
ղեկավար ու մարտիկ
ԻՈՍԻՖ ՍՏԱԼԻՆ:

Ստորագրած է Ալազան: Ի՛նչ հրաշալի բանաստեղծութիւն այսպիսի արուեստ դուք չէք կրնար գտնել այլ տեղ: Ժամանակ մը Պոլսոյ մէջ ալ Ալազանի նման բանաստեղծներ ունէինք, որոնք Սուլթան Համիտին դէմ գործուած ամէն մահափորձի առթիւ՝ քերթուածներ կը գրէին եւ կը վերջացնէին. «Փատիշահըմ չօ՛ք եաշա»: Ի՞նչ տարբերութիւն կայ Երեւանի Ալազանին եւ Պոլսոյ հաֆըզներուն միջեւ:

ԵՐԿԻՐԸ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸՆ Է

Նշանաւոր երկրաբան փրոֆ Ճոն Ուոլթըր Կրէկորիի կարծիքով երկիրը կատարեալ մեքենայ մըն է «առանց որեւէ գիտակից մղումի կամ սեփական ազատ կամքի»:

Որեւէ լաւ կանոնաւորուած մեքենայի նման՝ երկիրը կը բաղկանայ զանազան մասերէ եւ «կը դառնայ միջոցին մէջ ու իր առանցքին վրայ՝ տիեզերական գլխաւոր ուժերուն ենթարկուելով մեքենական հնազանդութեամբ»:

«Երկրային մեքենայի տարբեր մասերուն մէջգործողութիւնը կարելի ընծայած է մարդուն բնաշրջութիւնը եւ տակաւին կ'իշխէ անոր ճակատագրին», որովհետեւ ան է որ կը պահէ երկրին մակերեսը չոր ու բնակելի, ու կը բաժնէ ծովերը այնպէս որ երկիրը չի տառապիր անձրեւի ու թարմ ջուրի պակասէն, եւ օդի բաղկացուցիչ տարրերը կը պահէ այնպիսի համեմատութեան մը մէջ, որ կը պահանջուի շնչելու համար, եւ երկրի ծոցէն դուրս կը բերէ հանքային նիւթեր՝ մշակելի հողը պարարտացնելու եւ մեքենական չափագէտները կ'օժտէ այնպիսի նիւթերով, որոնք հիմքը կը կազմեն այս քաղաքակրթութեան զարգացման»:

Փրոֆ Կրէկորի իր այս յայտարութեամբ կը պատասխանէ ուրիշ հռչակաւոր բրիտանացի գիտնականի մը, աստղագէտ Սըր Ճէյմըս Ճինսի, որ դասախօսութեան մէջ յայտարարեց թէ՝ տիեզերքը արարքն է մտքին եւ զայն կարելի է ներկայացնել մաթեմաթիքական փորմիւլներով: Բընութեան օրէնքները, — կ'ըսէ Ճինս — կազմուած էին այնպէս՝ ինչպէս արուեստագէտ մը կը յօրինէ նկար մը կամ բանաստեղծութիւն մը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կարգ մը բաժանորդներ տակաւին չեն փակած իրենց աշիւները: Կը հրաւիրենք անմիջապէս ղրկել բաժնեգինները մինչեւ 31 Դեկտեմբեր: Հակառակ պարագային կը դադրեցնենք թերթերը այդ թուականէն յետոյ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈՐՈ՞Ւ ԴԻՄԵՆՔ

ԼԻՈՆ, 28 նոյ.— Որպէսզի պատկերը լրիւ ըլլայ, կ'ուզեմ կարգ մը տեղեկութիւններ եւս տալ ներկայ գործաւորական կեանքի մասին, ինչպէս գրած էի անցեալ օր այս ձմեռնամուտին գործազրկութիւն մը հաւանական կը նկատուի: Ամէն պարագայի տակ, կարգ մը գործարաններ գործաւոր կ'արձակեն: Ուրեմն երբ իրականութիւնը այսպէս է ի՞նչ պէտք է ընել գործազրկութեան մը պահուն, ո՞ւր պէտք է դիմէ հայ աշխատաւորը իր ցաւը լսել տալու համար, որո՞ւ դուռ պէտք է զարնէ մանաւանդ որ ընկերային ապահովագրութեան օրէնքին մէջ սոյն կէտը շեշտուած է «թէ գործազրկութեան պահուն օտարականները չեն կրնար օգտուիլ տեղացի աշխատաւորներու նման՝ ապահովագրական սնտուկէն» փաստ մը որ յուսահատեցուցիչ է հայ աշխատաւորին:

Արդ կարելի չէ՞ր գոնէ կազմակերպել մարմին մը, որ նեղ օրերու զօրավիգ հանդիսանար գիրուցան հայ աշխատաւորութեան: Ցաւը մեծ է, իսկ դարմանը խորհողներ չկան: Փորերնին կուշտ կռնակնին տաք եղող պարոնները ի՞նչ կը խորհին այս մասին. արդեօք վայրկեան մը իրենց ուշադրութիւնը կը դարձնե՞ն գաւառներէն հասնող աղիողորմ ճիչերուն. վայրկեան մը կ'ուզեն լսել հայ աշխատաւորութեան հարազատ ձայնը: Եթէ ոչ աւելորդ կը համարին այս տեսակ մանր մունր խնդիրներով զբաղիլ:

Քանի այսպէս անկազմակերպ ենք ու օտար երկիրներ կը թափառինք քանի այսպէս անտէր անտիրական ենք, միշտ ալ տժէնէն ուժգին հարուածը մեզի պիտի հասնի: Հերիք է ժամու, ժամկոչի պատմութիւնները, քիչ մըն ալ բարի եղէք լսելու մեր ձայները գործարաններուն անկիւններէն, եւ օր առաջ այս ուղղութեամբ ձեր կարելին ըրէք, յանուն ձեր ազգասիրութեան,

Կ. Ց.

ՄԵՆՔ ԵՒՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Գաղութիս Հայր. Միութիւններէն շատեր երբ կը սկսին կազմալուծուիլ եւ կամ կը դանդաղեցնեն իրենց գործունէութիւնը հրապարակ կընետուին նորագոյններ նոր եռանդով ու խանդավառութեամբ:

Տարի մը առաջ այս սիւնակներուն մէջ «Իսկ մե՞նք...» խորագրին տակ շեշտեր էի Հայրենակցական Միութեան մը անհրաժեշտութիւնը նկատելով Մարսէյլի մէջ բնակութիւն հաստատած հայրենակիցներու արժէքը, ինչպէս նաեւ իրարու օգնութեամբ գաղթականական այս դառն կեանքի բարուոքումը:

Այսօր հրճուանքով կարելի է յայտարարել թէ «Քէօթահեայ Հայրենակցական Երկսեռ Միութեան» հիմը դրուած է նոյ. 29ին շաբաթ երկոյ Քաֆէ Ֆրանսի սրահին մէջ: Ստեղծուած էր տաքուկ մթնոլորտ մը, տեղի ունեցան երկար խորհրդակցութիւններ եւ վիճաբանութիւններ: Կ'արժէր շնորհաւորել այն երիտասարդներն ու պատանիները, որոնք առաջադրուած գաղափարներէն ոգեւորուած՝ կ'առաջարկէին կազմակերպչական աշխատանքները փութով լրացնել եւ նոր տարւոյ առթիւ հրապարակ հանել իրենց հայրենակից տարաբախտ Կոմիտաս վարդապետի կենդանագիրը կրող պատի օրացոյցներ:

Կատարուած խորհրդակցութիւններէն յատուկ կ'երեւի թէ Քէօթահիոյ Հայրենակցական Միութիւնը չպիտի սահմանափակէ իր գործունէութիւնը լոկ անկարող հայրենակիցներու օժանդակութեան խնդրով, այլ՝ ան առաւելապէս պիտի հետաքրքրուի նոր սերունդի կրթական, բարոյական եւ ֆիզիքական յառաջդիմութիւնով ու հայրենակիցներէն խոստմնալից պատանիները պիտի ջանայ ուղարկել Համազգային Ճեմարանի նման բարձր վարժարաններ: Խօսքէն գործի յանձնելով ժողովը ընտրեց առժամեայ յանձնախումբ մը հետեւեալներէ՝

Պ. Պ. Հաճի Մարտիրոս Առաքելեան ատենապետ, Եդուարդ Շէհրեան ատենադպիր, Կարապետ Մասլակճեան գանձապահ, խորհրդականներ Յարութիւն Գարօղլանեան, Արսէն Մասլակճեան, Յարութիւն Առաքելեան Ստեփան Միլտոնեան:

Վերոյիշեալ յանձնախումբի պարտականութիւնն է պատրաստել կանոնագիր-Ծրագիր մը եւ նոր տարւոյ առթիւ կազմակերպել ընտանեկան երեկոյթ մը: Իր կանոնագիր-Ծրագիրը ընդհ. ժողովէն վաւերացուելէ վերջ հիմնական յօդուածները պիտի հրատարակուի եւրոպահայ թերթերուն մէջ:

Ս. Միլտոնեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԴԱՍԱԼԻՔԸ

Ջնջած այդ բոլորին՝ նրա …ունն էլ ենթարկեց խուզարկութեան, բռնագրաւումի, տա…ան ձին, կառքը, տարան կովը, …ան իրեղէնները, անկողինները, կնքեցին գինու պահեստը, …տարան տան ձմեռուայ պարէնը, …ղուի առան հաւերն ու նրանց …ձուլիք հաւկիթները. վերջապէս տարան, ինչ կարելի էր …տանել, ինչ անհրաժեշտ էր մի ընտանիքի: Բարեբախտաբար …Կարսի ու Ղազարի առողջ բը…զւը ժամանակին գործի էր …նցել եւ կարողացել էր թա…քստոցներում մի քիչ ուտելիք …պահովել:

Կորիւնը չէր խօսում, չէր բողոքում, երեւացի էր գտնում կարծես այդ բոլորը եւ ամէն …տասուտ սուլելով գործի էր գնում:

Մթնոլորտը գնալով ծանրացաւ. աքսորեց հայ սպայակոյտը, գլխատելով ժողովրդի ռազմի ուժը՝ չեկան ազատ համարձակ սկսեց կողոպուտի, ձերբակալութեան: Ձերբակալուեցին կուսակցական ու անկուսակցական, արհեստաւոր ու վաճառական, մտաւորական ու շինական, կին եւ նոյն իսկ մանուկ: Վիշտն ու զայրոյթը բուն դրեց թալանուած քաղաքի ազատ մնացած բնակչութեան հոգում:

Ղազարին էլ բանտարկեցին, չէ՞ որ կամաւոր էր եղել, հերոսի անուն ունէր, զէնք գործածել գիտէր, ի՛նչ փոյթ թէ [illegible] է. հայրենասիրական ոգի ունէր, որից սոսկում էր կարմիր բռնակալութիւնը:

Կորիւնին ձեռք չտւին. նա այնքան էլ վտանգաւոր չէր, նրան ղեկավարողէին հանդուրժել: Նրա էլ ժամանակը կգար մի օր:

Ղազարին էլ տարան: Կորիւնը տեսաւ թէ ինչպէս նա չեկիստներով շրջապատուած՝ գընում էր համարձակ, հպարտ: Ղազարին էլ տարան, իսկ Կորիւնն ազատ է. ու այս անգամ, աւելի քան երբեք, նա իրեն ընկճուած, փոքրացած զգաց: Ինքն ի՞նչ է որ, մի դասալիք, իր նմանները, որքան անպէտք, նոյնքան էլ անվտանգ են որ եւ է կառավարութեան համար:

Հարսը լացեց Ղազարի համար, բայց կարծես երջանիկ չէր նաեւ իր հարազատ զաւկի ազատ լինելուն: Ամէն մայր սգաւոր էր, կամ աքսորում, կամ բանտում, կամ փախստական՝ սար ու ձորում զաւակ ունէր, իսկ հարսը երջանիկ մայրերէն էր, զաւակն ազատ էր, իր թեւի տակ: Երջանի՞կ էր արդեօք, չգիտէր, միայն այն էր լաւ գիտակցում, թէ չի ուզում փողոց դուրս գալ, եկեղեցի, շուկայ գնալ, չի ուզում որեւէ սգաւոր մօր հանդիպել: Լացող մայրերի կողքին ի՞նչ ունէր նա, փառք Աստծուն, որ իր զաւակն ազատ է, զգա՞ր վիշտն ուրիշների, բայց օտար վշտի համար թափուող արցունքները որքան էլ անկեղծ լինեն, չեն ամոքի ցաւը վշտակրի, եթէ լացողն էլ վիշտ չունի: Ու հարսը՝ կարծես ամօթահար, քաշեց տուն, փակեց դուռ ու պատուհան:

Ընդհանուր ձերբակալութիւնների պատճառով հիմնարկութիւններում աշխատանքը կանգ էր առել, Կորիւնն էլ գործի չէր գնում, ամբողջ օրը տունը փակուած՝ շրջում էր սենեակում ու ծխում, ծխո՜ւմ: Մայր ու որդի համարեա չէին խօսում:

Փետրուար 16ի գիշերն է. քաղաքում զինուորական դրութիւն է յայտարարուած հրաման կայ երեկոյեան հինգին յետոյ դուրս չգալ փողոց: Ու քաղաքացիները փակուել են իրենց մութ ու պաղ սենեակներում: Ձիւն է տեղում խոշոր փաթիլներով, տեղում է արագ, դիզւում է բարդ-բարդ, կարծես մի բան է ուզում ծածկել մարդկանց աչքերէն, երկնքէն, Աստուծոյ տեսողութենէն: Քուն չէր գալիս մարդկանց աչքերին, ինչպէ՞ս քնել. դեռ ամէն վայրկեան կարող էին ծեծել դռները եւ դուրս քաշել տներէն կին ու մանուկ, հարս ու աղջիկ, իրենց փախած հարազատի, կամ ազգականի փոխարէն բանտ առաջնորդուելու համար:

Կէս գիշեր է. յանկարծ մի անորոշ սահմռկեցուցիչ վայուն: Օ... ո՛ւ... օ... ո՛ւ..., որ չգիտես որտեղէն է լսւում, սոսկում է սփռում կիսամեռ քաղաքում: Ի՞նչ ձայն է այս, աւերակներէն բոցեր են դուրս եկել՝ նրա՞նք վայում, սովածգայլերի վոհմակնե՞ր մտել քաղաք, նրա՞նք են ոռնում, թէ դժոխքի դուռն է բացուել Երեւանում եւ գեհենում տանջւողների մռնչոցն է լըսւում:

— Օ... ո՛ւ ո՛ւ... օ... ո՛ւ ո՛ւ...

Քնած մարդ չմնաց քաղաքում, ոտքի ելան, մօտեցան պատուհաններին, դռներին, նոյն իսկ համարձակուեցին դուրս գալ բակերը, գլուխները դուրս հանել փողոց:

Խաւարի մէջ ստուերներ մօտեցան ստուերների, ստուերներ ներս սողացին կիսաբաց դռներէ, ու «լուրը» գետինը զրնգացնելով՝ հասաւ ամէնին, ամէնին...

— «Բանտարկեալներին են կոտորում, հազարաւոր բանտարկեալներն են, որ օրհասի առջեւ օգնութիւն են կանչում»: Կոտորո՛ւմ են, կոտորո՛ւմ: Ու անորոշ «Օ... ո՛ւ ո՛ւ...ն»: Մարմին առաւ լսողների հոգում. այժմ լսում են պարզ, որոշ...

— «Օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն...»

Բանտի պարիսպները բարձր են ամրակուռ, երկաթապատ դռներն ամուր, անխորտակելի: Ո՞վ պիտի հասնի, ո՞վ պիտի օգնէ. Աստուա՞ծ... հայ ժողովուրդը Արտաւազդի հետ միասին, Մասիսի վիհերում, վաղուց է թաղել բոլոր աստուածներին եւ միակ Աստծուն, ու չի հաւատում Աստծոյ օգնութեան: Սահում են ժամերը, բայց չի դադարում օգնութեան կանչը:

— «Օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն...»

Կորիւնը դուրս է եկել փողոց, չկայ: Հարսը կիսաբաց դըռան արանքում, կթոտած ծնկներով կանգնած՝ դուրս է նայում, սպասում է:

— Ա՜խ, գոնէ շուտ լուսանայ...

Բայց այդ գիշերն անվերջանալի է կարծես ու մութը խեղդող:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԻԶԱՆԴ

(Շար.)

Թուրքիա կը պահանջէ ներել

ՁԱՐՄԻՏՍ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կառավարութիւնը, բաժնետէրերուն տալիք իր պատասխանը պատրաստած է եւ այս օրերուն անոնց պիտի ղրկուի ֆրանսական դեսպանատան միջոցաւ։

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, պատասխանին մէջ կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ յանձնառութիւնները կը պահէ, միայն թէ 1928ի համաձայնագրին համաձայն կարելի չէ վճարում ընել, ներկայ տնտեսական տագնապին հետեւանքով։ Կառավարութիւնը կ'առաջարկէ որ վճարման համար աւելի թոյլատու եղանակ մը (ֆորմիւլ) գտնուի, միայն թէ պայման կը դնէ որ նոր չփումներ ըլլալէ առաջ, բաժնետէրերու ժողովը պէտք է պաշտօնապէս հերքէ ֆրանս. թերթերու կողմէ եղած հրատարակութիւնները։

Մոսկուայի դատավարութիւնը

Զորեքշաբթի օրուան դատավարութեան ընթացքին Մոսկուայի դատարանը կարճ հարցաքննութեան մը ենթարկեց երկու վկաներ, որոնք հաստատեն թէ «Ճարտարարուեստական կուսակցութեան» կեդրոնական կոմիտէն ուղղութիւն եւ հրահանգ կուտար կազմակերպելու համար բջիջներ, կազմուած՝ հակայեղափոխական նախկին սպաներէ, որոնք կ'աշխատէին զանազան ճարտարարուեստական ձեռնարկներու մէջ, որպէս զի անոնց միջոցաւ խափանարարութիւնը գործադրուի, զինուորական միջամտութեան ընթացքին։

Ընդհ. դատախազը Քրիլէնքօ դատարանէն պահանջեց որ դատական թղթածրարին մէջ դրուի Ֆրանսայի նախկին նախագահ Պ. Փուանքարէի յօդուածները, որոնք հրատարակուած են փարիզեան թերթի մը մէջ, 1930 փետր. 28ին եւ նոյ.30ին։

Դատարանը յետոյ նիստը շարունակեց դռնփակ, քննելու համար օտար պետութեանց գործակալներու հետ ամբաստանեալներուն ունեցած յարաբերութիւնները։

Ուեթերորդ դատավարութիւնն է որ տեղի կ'ունենայ եւ երկար ժամեր տեւող հարցաքննութեանց ընթացքին, տակաւին չտրուեցաւ փաստ մը որ հաստատէր անգլիական եւ ֆրանսական զինեալ միջամտութեան պատրաստութիւնները։

Մոսկուայի դիւանագիտական շրջանակները ընդհանրապէս այն կարծիքէն են թէ դռնփակ նիստը պարզապէս խոստովանութիւնն է թէ դատախազ Քրիլէնքոյի ամբաստանութիւնները Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դէմ անհիմն են։

Իտալիոյ մէջ դաւադրութիւններ

Իտալիոյ զանազան վայրերու մէջ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կը կատարուին։ Երեք տարբեր խմբակցութիւններ են որ լծուած էին դաւադրութեան ընդդէմ ֆաշիստական վարչաձեւին, յեղափոխական-հանրապետական, համայնավար եւ ազատական ձգտումներով։ Ձերբակալուածներուն մէջ, ինչպէս գրեր էինք երէկ, կան 24 մտաւորականներ, որոնք Լոմպարտիա կը բնակէին։ Կ'ամբաստանուին թէ Փարիզի հակաֆաշիստական կեդրոնին հետ յարաբերութեան մէջ էին, բռնութեամբ տապալելու համար ֆաշիստ կառավարութիւնը։

Ազատական խմբակցութիւնը որ երեք ամիս առաջ միայն կազմուած էր, գաղտնօրէն կը տպէր եւ ցրուել կուտար յեղափոխական թերթ մը, որ 9 թիւ լոյս տեսաւ։

Ռուսիա եւ զինաթափումը

ԺԸՆԵՒ, 4 դեկտ.— Զինաթափութեան յանձնաժողովը այսօր կէսօրէ վերջ, նիստ պիտի գումարէր լսելու համար տեղեկագիրը որ պիտի ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին։ Բայց տեղեկագիրը տակաւին պատրաստուած չըլլալով, նիստը յետաձգուեցաւ։

Զինաթափութեան պայմանագրութեան նախագիծը տպագրութեան յանձնուած է։

Կ'ըսուի թէ Ռուսիոյ ներկայացուցիչը Լունաչարսկի գրած է յանձնախումբի նախագահին թէ չպիտի ստորագրէ պայմանագրութիւնը եւ իրեն պիտի ղրկէ Ռուսիոյ տեսակէտները պարզող յիշատակագիրը։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ.

ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի, Անիէռ-Պուա Քոլոմպի, Պիյեանքուրի, Շավիլի, Ալֆորվիլի, Սարսէլի, Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի եւ քաղանի բոլոր խումբերու ընկերները վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 120 Bld. Bellevilleի ճաշարանին վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին անպայման ներկայ գտնուիլ վաղը կիրակի ժամը 2ին 120 Bld. Belleville ճաշարանին վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պոմոն Սէն Ժիւլիէնի Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական հանդիպումը վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Bar Heury, Bld. Fauvette, Beaumont։ կը դասախօսէ՝ ընկ. Հայկ Սերէնկիւլեան։

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը կիրակի ժամը 4ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի, Բաւկալի Ապառաժ խումբի եւ Շասի Ռոստոմ խումբի խմբապետներէն, ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը խիստ կարեւոր հարցի մը շուրջ ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի, Պուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր անդամները վաղը կիրակի ժամը 3ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ Խան, Համազասպ, Վարդկէս խումբերը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ligue internationale contre l'Antisémitismeի տարեկան համաժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 9րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 4 Rue Drouo Փարիզ։ Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին տեղի կ'ունենայ հացկերոյթ ի պատիւ համաժողովի անդամներուն եւ միջազգային մամուլի ներկայացուցիչներուն, Guand Orientի սրահներուն մէջ 10 Rue Cadet Փարիզ։

Շավիլի երիտասարդաց երկսեռ միութեան ընդհ. ժողովը այս իրիկուն ծանօթ հաւաքատեղին։

ԱՌՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Աղքատախնամ ընկերութիւնը ի գիտութիւն հայրենակիցներու կը ծանուցանէ թէ հայ երիտասարդներ ի զուր տեղը Փարիզ գալով աղքատախնամին չի դիմեն, զի այս միջոցիս գործ գտնել անկարելի դարձած է, իսկ այն բաղդախնդիր երիտասարդները որոնք իրենց բան գործ ըրած են տունէ տուն պտտելով դրամ շորթել իրենց հաճոյքներուն համար, արդէն անոնց մասին լուր տրուած է ուր որ անկ է։ Այս առթիւ նորէն կը յայտարարենք թէ, ոմանք դարձեալ աղքատախնամին կը դիմեն ճամբու ծախքերուն համար։ Աղքատախնամի պիւտճէին մէջ այդ նպատակաւ տրամադրելի գումար չի գտնուելուն, կը զգուշացնենք այնպիսիները որպէսզի ժամավաճառ չըլլան յոյսերնին աղքատախնամի վրայ դնելով։

(Կնիք)

Հայ երիտասարդ մը

կը փափաքի հայ ընտանիքի մը մէջ pensionով բնակիլ։ Կը նախընտրէ 8, 17, 18 եւ 20րդ Թաղամասերը։ Գրել՝ Massis, 115 bld. Ney, Paris (18).

ԱԶԴ

Յառաջիկայ Յունուարի սկիզբները, Փարիզի մէջ, Տոքթ. Միհրան Կ. Քէշիշեանի խմբագրութեամբ, պիտի հրատարակուի «Առողջ Կեանք» անունով բժշկա-առողջապահական ամսագիր մը, որուն՝ իրենց աշխատակցութիւնը պիտի բերեն հայ եւ օտար բժշկական դասու լաւագոյն ուժերը։ «Առողջ Կեանք» երեւան պիտի գայ ընդարձակ բայց իրագործելի ծրագրով մը, նպատակ ունենալով տարածել մեր մէջ ընդհանուր առողջապահութեան օրէնքները, սւսուցանել բազմաթիւ հիւանդութիւններէ զգուշանալու միջոցները, տալ տնական բժշկութեան եւ տնական դեղարանի յատուկ ծանօթութիւնները, զբաղուիլ նաեւ գեղեցկագիտական առողջապահութեամբ որ խորապէս կը հետաքրքրէ տիկիններն ու օրիորդները, տալով այս առթիւ խնամքով պատրաստուած ուսումնասիրութիւններ, որոնց հետեւելով միշտ կարելի է երկար ատեն անվթար պահել ֆիզիքական գեղեցկութիւնը եւ աւելցնել մարմնական շնորհն ու հրապարոյրը, կամ զայն ձեռք ձգել։

Ամսագիրը, պիտի ունենայ նաեւ գիտական բաժին մը դիւրահասկնալի հետաքրքրական եւ օգտակար։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.

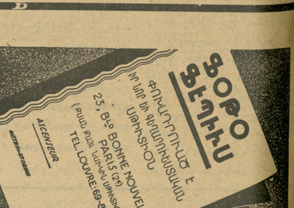
40 ֆրանք, Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Թուրքիոյ եւ Պալքաններու համար։ 2 տոլար միացեալ երկիրներու համար։

Թղթակցութիւն, յօդուած, դրամ ղրկել միայն հետեւեալ հասցէին.

Dr. Mihran G. Kechichian, 6 Rue Victor-Cousin Paris (5e)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
7 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1437
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Գալ շաբաթ օր, Զափահաս Որբերը Փարիզի մէջ կը տօնեն իրենց հնգամեակը։ Եւ եթէ այդ առթիւ, տակաւին գոհունակութիւնը չունին գործը լրացուցած, զայն իր անհրաժեշտ վախճանին հասցուցած ըլլալու, Հայութեան այս արմատախիլ զաւակները կրնան արդար հպարտութիւնը ցուցադրել ամրացած ու լարուած ձեռնարկին։

Յիշեցէք հեգնանքի եւ կանխակալ թշնամութեան մթնոլորտը, ուր իբր անհրաժեշտութիւն՝ ծնունդ կ'առնէր այս Միութիւնը, խորթ անակնկալներու վախը նստեցնելով կարգ մը մտքերու մէջ եւ սարսելով սնափառ ու անպէտ խնամակալութիւններու յաւակնութիւնները։

Հասուն, մտացի, անլուր ու այլազան տառապանքներու դասերովը կրթուած պատանիներ ու երիտասարդներ էին որ նոր կեանքի անելին մէջ, օտար քառուղիներու կլափէն, հարազատ Հայու իրենց ճամբան կը մտադրէին հարթել իրենց իսկ ձեռքերով։

Եւ այսօր, երբ քաջութիւնը կ'ունենան իրենց անունին տակ կանգնելու Հայութեան առջեւ, իրենց ձեռքին մէջ բռնած անդուլ գործունէութեան մը տեղեկագիրը, թող թոյլ տան որ այդ պահուն չլսենք զիրենք. այլ Ջարդերու եւ աքսորներու բոլոր զարհուրանքներէն, հայ գոյութեան վրիպած օրհասէն վերջ՝ նախ մեր աչքերը կշտացնենք իրենց հասակին սլացքովը, ու մահուան բոլոր դաւերուն դէմ՝ ապրելու իրենց հրաշքովը։ Թող հանդուրժեն որ իրենց խօսքերը մենք ընդհատենք ու կրկտրատենք մղձաւանջային յիշողութեան մը դրուագներովը եւ զիրենք ձգած Փարիզի սրահներուն մէջ, պահ մը փորձուինք վայրագութեան ճամբաներու եւ մահուան անապատներու մէջ որոնել անոնք որ գացին չգործուած մեղքեր քաւելու եւ առանց կտակի, սեւ պարտութեան մը դառնութիւններուն հետ՝ ժառանգ ձգեցին որբերու հսկայ փաղանգը։

Թող թոյլ տան որ ճառերու, երգերու եւ ուղերձներու տօնական աղմուկը կտրելով, իբր կազմակերպութիւն՝ իրենց գոյութեան եւ գործունէութեան մէջ փնտռենք վաւերացումը ողբերուն ձգտումներուն ու լուսաշող երազին, որոնք միակ կամուրջները կը մնան աննիւթական ու այլապէս ամուր՝ հայ անցեալին ու անտէր ներկային, անյօղբազմութիւններուն մէջ։

Եւ իրենք, բազմութեան մէջ որ պիտի փութայ իրենց հնգամեակը ողջունելու խանդավառ, հպարտ ու քաղցր յուզումով, թող գտնեն յամառ գործի հրահրանքը ու մոռնան դառնութիւնները զորս կրկին կրեցին, այս անգամ թերեւս աւելի սուր ու աւելի ծանր, շնորհիւ կեղծ, վատ ու շահախնդիր տարրերու փսփսուքին։

Այդ օր, թող տեսնեն յուզման ծանրութիւնը զոր տեսակ մը բախտակցութեան զգացումը կը դնէ դէմքերուն վրայ, ու բոլոր դառնութիւններէն վեր, թող հաղորդուին յոյսով, որ տնուոր բազմութիւնները կը կապէ իրենց՝ անտուն երիտասարդներուն ու անգամ մը եւս գիտնան թէ անկախ բոլոր քսութիւններէն ու «վատ հովիւ»ներու սադրանքներէն, այս ժողովուրդը արժանի է ամէն զոհողութեան ու ամէն երախտագիտութեան։

Եւ այս թող ըլլայ հնգամեակի խորհուրդը։

Սակայն տարեդարձները գնահատութեան շրջան մը կը բանան անցեալ գործունէութեան եւ գալիք հետապնդումներու։

Զափահա Որբերը, շարունակեն այդպէս կոչուիլ թէ անուանափոխութեան մը ենթարկուին, ստանձնած են առաքելութիւն մը որ կը բխի որբութեան զգացումէն, եւ իրենց ուսին կը բեռցնէ նաեւ նոր օրերու պահանջները։

Անշուշտ, ինքնամփոփման եւ հաւաքման գործը զոր կը հետապնդեն իրենց առաջին օրէն իսկ գնահատելի յամառութեամբ, գիտենք թէ վերջացած չեն նկատեր։ Ու այս ձեռնարկին մէջ, որեւէ թելադրութիւն դրական օժանդակութեամբ միայն կրնայ արդարանալ երիտասարդներու մօտ, որոնք ունին արդէն հաստատ գիտակցութիւնը իրենց պարտքին եւ փաստը տուած են թէ առանց խնամակալի եւ անխուսափելի միջնորդներու, կրնան իրենց ոտքերով իսկ կոխկռտել դժնդակ կեանքի մը խոչընդոտները, եւ ազատ ամէն ազդեցութիւններէ, անկաշկանդ ու գրեթէ ինքնակիրթ, աւանդական զգացումներու թարմութիւնովն օծել վտանգուած գաղութները։

Հոդ կանգ չպիտի առնէ սակայն իրենց գործը։

Եթէ որբութեան զգացումն ու ըմբռնումը տուն տուին իրենց կազմին, մէկ կողմէ պիտի յամառին անշուշտ ամբողջացնելու որբերու մեծ ընտանիքը, իրենց բազմաճիւղ ցանցին տակ առնելով ցրուած որբերը, որոնք Յունաստանի մէջ, Սուրիա, նաեւ Ֆրանսա եւ այլուր, քաղաքներու եւ գիւղերու մութ անկիւնները կ'ապրին այլասերման ու առանձնութեան տխրութիւնը։ Միւս կողմէ, չպիտի կրնան աչքէ հեռու բռնել նոր օրերու զոհերը։ Որբերը որ ճերմակ ջարդի մանգաղին տակ կը շատնան գաղութներու մէջ եւ անոք ու անտէր, պզտիկուց իսկ կը դառնան լքումի եւ թշուառութեան վատութենէն, ո՛չ մէկ ապաւէն կրնան յուսալ բարեգործական ապիկարութիւններէ։

Այս պարտքն ալ թող ըլլայ իրենց ճիտը։ Մ. Ե.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանսայի նախարարական տագնապը

Թարտիէօյի դահլիճին անկումը շփոթութեան մատնած է նոյնիսկ Ծերակոյտը՝ որ իր քուէով տապալեց զայն։

Հանրապետութեան Նախագահը շարունակեց իր խորհրդակցութիւնները կուսակցութեանց եւ խորհրդարանական խմբակցութեանց պետերուն հետ, եւ ի վերջոյ, դահլիճին կազմութիւնը կ'ըսուի պիտի յանձնէ Պ. Պարթուի։ Խորհրդարանական շրջանակներու մէջ մեծ փափաք կայ իրականացած տեսնելու հանրապետական կեդրոնացում մը, որուն վրայ կոթնի նոր դահլիճը։ Շահագրգռուած խմբակցութիւնները այս ուղղութեամբ ջանքեր կը թափեն եւ լաւ տրամադրութիւններ ցոյց կուտան իրարու հետ հասկացողութեան մը գալու։ Հաւաքոյթի մը ընթացքին, արմատականները՝ որոնք ամենէն աւելի լեցուած էին Թարտիէօյի դահլիճին դէմ, հաշտարար ոգի մը ցոյց տուին։ Հիմնական այս ուղեգիծը որդեգրուելէ վերջ — «հանրապետական կեդրոնացում»—, դիւրին պիտի ըլլայ համաձայնութեան գալ կարգ մը կէտերու շուրջ, որոնց գլխաւորն է Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան հարցը։

Կը թուի թէ դահլիճը որեւէ կազմ չպիտի կրնայ երկար կեանք ունենալ, եթէ չկոթնի Պ. Պրիանի իբր արտաքին նախարար։ Այս կէտին շուրջ, խորհրդարանի մեծամասնութիւնը անդրդուելի կը մնայ։

Միւս կողմէ, ներքին նախարարի ընտրութեան շուրջ ալ կարելի պիտի ըլլայ կը կարծուի, համաձայնութեան մը գոյացնել, քանի որ արմատականները չեն պնդեր որ անպայման իրենց յանձնուի այդ կարեւորագոյն նախարարութիւնը, եթէ ներքին նախարարի նշանակումը կատարուի չէզոք գետնի վրայ։

⁂ Եւրոպական մամուլը բուռն կերպով կը հետաքրքրուի դահլիճի անկումով եւ կը մտահոգուի յաջորդով։ Թարտիէօյի անկումը անակնկալի չէ բերած Պերլինը ուր շաբաթ մըն է կը սպասէին արդէն այդ լուրին։ Գերման մամուլը կը նախատեսէ Պ. Փուանքարէի վերադարձը իշխանութեան գլուխ, ինչ որ ճիշդ չէ, քանի որ նախկին վարչապետն ու նախագահը վճռապէս մերժած է գործօն որեւէ մասնակցութիւն նախարարական կազմին մէջ, եւ միւս կողմէ կը վախնայ որ Պ. Պրիան կը մեկնի։ «Պերլինէր Թակէպլաթ» կը գրէ.— Ծերակոյտը չուզեց վստահութիւն յայտնել նախարարութեան մը, որ բացայայտ կերպով աջերու քաղաքականութիւնը կը վարէր, կոթնելով ձախերուն։ Մեծամասնութեան որոշումը ցոյց կուտայ ձախերու ազդեցութիւնը զօրացնելու եւ կեդրոնացման կառավարութիւն մը հիմնելու կամքը։

Իսկ Լոնտոն կը մտահոգուի որ փոփոխութիւն կրնայ մտնել արտաքին նախարարութեան մէջ, ըստ «Թայմզ»ի, նոր դահլիճին կազմութիւնը դժուար կը թուի ըլլալ, քանի որ Թարտիէօյի յաջորդը իր խումբը պիտի կազմէ Խորհրդարանական նոյն խմորներով։ Խորհրդարանին մէջ, Պ. Թարտիէօյի մեծամասնութիւնը կազմուած էր աջով ու կեդրոնով։ Ծերակոյտին մէջ, ան ինկաւ ձախերու մեծամասնութեամբ։ Նոր կառավարութիւնը որ պիտի կոթնած ըլլայ մէկ կամ միւս մեծամասնութեան վրայ, պիտի իյնայ Խորհրդարանին կամ Ծերակոյտին մէջ։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը կարծէ որ, եթէ Պ. Փուանքարէ չընդունի վարչապետութիւնը, միակ անձը որ պիտի կրնայ այդ պաշտօնն ստանձնել, դարձեալ Պ. Թարտիէօն է, որ Փուանքարէի յաջորդեց անցեալ տարի։

Բայց առհասարակ Լոնտոնի մէջ չեն կարծեր թէ Փուանքարէ գոնէ առայժմ պիտի ուզէ գործօն դեր ստանձնել։

Մոսկուայի դատավարութիւնը

ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Մոսկուայի դատավարութիւնը կը մօտենայ իր ելքին։ Դատախազ Քրիլէնքօ արդէն սկսաւ իր մեղադրական ճառին, որուն առաջին մասը տեւեց 4 ժամ։

Ըստ «Թաս» գործակալութեան Քրիլէնքօ կը հաստատէ թէ հնգամեայ ծրագիրն է որ դաւադիրները ուզած են ձախողութեան մատնել բոլոր ճարտարարուեստի ճիւղերուն մէջ։ «Կը գտնուինք ըսած է, հակայեղափոխական բոլոր ուժերու գործակցութեան մը առջեւ, որոնք կ'ուզեն քայքայել Խորհրդ. Միութիւնը։ Քրիլէնքօ յիշեց 1930 յունիսին, բոլշեւիկեան համագումարին մէջ Ստալինի խօսած ճառէն հատուած մը։ «Անկնադարձի շրջան մը անցուցինք, ո՛չ միայն Խորհրդ. Միութեան, այլ նաեւ ամբողջ աշխարհի դրամատիրական երկիրներուն մէջ։ Բայց, մինչդեռ այդ շրջանէն Խորհրդ. Միութեան տնտեսութիւնը դէպի նոր զարգացում քալեց, դրամատիրական երկիրներու տնտեսութիւնը նուազեցաւ։»

Քրիլէնքօ կը կարծէ թէ այս հաստատումը անխուսափելի կերպով պայքար մը երեւան բերաւ դրամատիրական երկիրներու միջեւ, սաստկացուց Խորհրդ. Միութեան հանդէպ անոնց ատելութիւնը։

Քրիլէնքօ յիշեց նոյնպէս Ստալինի ճառին հետեւեալ կէտը»։ Պատերազմի վտանգը կը մեծնայ արագօրէն։ Յաղթուող եւ պարտուող երկիրներու միջեւ, տարակարծութիւններն երթալով կը շատնան։ Գալով դատին, բոլշեւիկ դատախազը կը բացատրէ թէ պէտք է զայն դիտել երկրին արտաքին ապահովութեան եւ ընկերվարական շինարարութիւնները հանդարտօրէն շարունակելու կարելիութեան տեսակէտէն։ Կանգ առնելով Ռամզինի այն յայտարարութեանց վրայ, թէ ճարտարարուեստական կուսակցութիւնը կը ձգտէր գաղթական զօրավար Լուքամսկիի զինուորական տիրապետութիւնը պատրաստել երկրին մէջ, Քրիլէնքօ կը յայտնէ թէ ցարական վարչաձեւի վերահաստատումը՝ այդ տիրապետութեան ծրագրին մաս կը կազմէր։

Գալով օտար զինուորական միջամտութեան խնդրին, դատախազը կը կարծէ թէ որեւէ պատճառ չկայ չհաւատալու թէ ֆրանսական սպայակոյտին կից կայ յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնն է միջամտութիւնը պատրաստել։ Եւ իբր փաստ. կը յիշէ Փարիզեան «Վիքթուար» թերթին մէջ հրատարակուած յօդուած մը, որուն հեղինակը կ'առաջարկէր «վիրաբուժական գործողութիւն» մը կատարել, Խորհրդ. Միութիւնը վտարելու համար քաղաքակիրթ երկիրներու ծոցէն։ Այս յօդուածին մէջ, Քրիլէնքօ փաստը կը գտնէ թէ Ֆրանսայի ղեկավար շրջանակները համամիտ էին զին. գործողութիւն մը ընդդէմ Ռուսիոյ։

Իր մեղադրական ճառին վերջաւորութեան, դատախազը Քրիլէնքօ պահանջեց որ ութ գլխաւոր մեղադրեալները մահուան դատապարտուին։

Զինաթափութեան յանձնաժողովը

Զինաթափութեան յանձնաժողովին խմբագրական մարմինը, ժողովին ներկայացուց զինաթափութեան ընդհ. պայմանադրութեան վերջնական նախագիծը, որ կը բաղկանայ 31 մեծադիր էջերէ եւ կը բովանդակէ 59 յօդուածներ։ Ունի վեց ստորաբաժանումներ՝ առանձին գլուխներով՝ 1.— Պաշտօնէութիւն, ա) բանակի թիւ, բ) զինուորական ծառայութեան տեւողութիւն։ 2.— Պատերազմական նիւթեղէն. ա) ցամաքային բանակի սպառազինում բ) նաւատորմ, գ) օդանաւային տորմիղ։ 3.— Ելմտական բաժին- ծախքեր. 4,— Տեղեկութեանց փոխանակում. 5.— Քիմիական սպառազինում։ 6.— Ընդհ. տրամադրութիւններ, ա) Զինաթափութեան մնայուն յանձնախումբ, բ) խախտումներ, գ) բողոքի ձեւակերպութիւններ, դ) վերջնական տրամադրութիւններ։

Ըստ էութեան վիճաբանութիւնը մերժուած ըլլալով, յանձնաժողովը ընդունեց նախագծի տրամադրութեանց մեծ մասը, կարգ մը ձեւական ուղղումներ մտցնելով։

Ինչպէս երէկ գրեր էինք, խորհրդային պատգամաւորութիւնը, Յանձնաժողովի Նախագահութեան հասցուցած է տեղեկագիր մը ուր կը բացատրէ խորհրդային տեսակէտը զինաթափութեան պայմանադրութեան նախագծի բոլոր գլուխներուն մասին։

Տեղեկագիրը կը բովանդակէ իւրաքանչիւր նիւթի մասին՝ խորհրդային պատգամաւորութեան բոլոր վերապահումները եւ կը յիշեցնէ թէ ինչ պայմաններու տակ, յաջորդաբար մերժուեցան իրենց առաջարկը անմիջական զինաթափութեան մասին, լրիւ եւ ընդհանուր, ինչպէս նաեւ, ուրիշ առաջարկ մը աստիճանական եւ մասնակի սահմանափակումներու մասին։ Պատգամաւորութիւնը կը յայտնէ թէ հակառակ իր այս վերապահումներուն, կը մնայ միշտ իր տեսակէտներուն վրայ, զորս պիտի պաշտպանէ յառաջիկայ խորհրդաժողովին մէջ։

Աշխատաւորականները դաշինքին դէմ

Անգլիական դահլիճին կացութիւնը որ արդէն խախուտ է, աւելի կը ծանրանայ կարգ մը հիմնաւոր զրոյցներով։

Աշխատաւորական Մօզլի եւ իր համախոհները պատրաստած են յիշատակագիր մը, որով կը պահանջեն անգործութեան դէմ կարգ մը միջոցներու կիրարկումը։ Այդ առաջարկուած միջոցները մէկ տարի առաջ մերժուեր էին եւ որուն հետեւանքով՝ Մօզլի հրաժարեր էր դահլիճէն։

Յիշատակագիրը խստօրէն կը քննադատէ անգործութեան հարցին մէջ, կառավարութեան ցոյց տուած անկարողութիւնը։ Կ'առաջարկուի մինչեւ իսկ ժամանակաւոր կերպով դահլիճը զրկել անգործութեան հարցին մէջ ամէն իրաւասութենէ եւ ստեղծել հինգ հոգինոց կոմիտէ մը, որ լիազօրաբար զբաղի միմիայն այդ հարցումով։ Այս յիշատակագիրը չպիտի հաղորդուի կառաառավարութեան, այլ թերթերու միջոցաւ երկրին բոլոր կողմերը պտտի տարածուի եւ անոր հրատարակութեան պիտի յաջորդէ հրապարակային հաւաքոյթներու կազմակերպումը ամբողջ երկրին մէջ։

Աշխատաւորականներու այս նոր քայլը մեծապէս յուզած է կառավարութիւնը։

Ազատ. Աշխատաւորական դաշինք մը

Անգլիոյ վարչապետը յայտնեց խորհրդարանին թէ ընտրական բարեփոխումներու նախագիծ մը պիտի ներկայացուի Ծնունդի արձակուրդէն առաջ։ Ընտրական օրէնքի բարեփոխումը՝ այն պայմանն էր, որուն փոխարէն ազատականները իրենց օժանդակութիւնը կը խոստանային աշխատաւորական դահլիճին։ Կառավարութեան այս յայտարարութիւնը կարծել տուած է թէ Ազատականներու եւ Աշխատաւորականներու միջեւ կնքուած է դաշինք մը,

Փարիզ մթութեան մէջ

Թանձր մառախուղ մը բռնած է Մանշի եւ Հիւս. ծովերը, հիւսիս.-արեւմտեան Եւրոպան, Ֆրանսա, Անգլիա եւ Գերմանիա, արգիլելով նաւարկութիւնը։

Շաբաթ մինչեւ կէսօր տակաւին, Փարիզ թաղուած էր կէսմթութեան մէջ, թանձր մառախուղին պատճառաւ։

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԻՑ

ԹԱՒՐԻԶ, Նոյեմբեր 21

Ռուս տրանզիտով Բեռլինից նոր եկած մէկ յոյն վաճառականի պատմածներից.—

Բեռլինից երբ պատրաստւեցի ճանապարհւել Պարսկաստան, Ռուսաստանի տնտեսական վիճակին լաւատեղեակ անձինք ինձ խորհուրդ տւին տասը օրւայ հաց վերցնել: Սկզբում ես չէի կարողանում հաշտւել այդ մտքի հետ, որովհետեւ պատճառաբանում էի, որ կենտրոնական քաղաքներում կամ թէ չէ կայարաններում. միշտ կարող էր կէս կիլոյի չափ հաց ճարել: Սակայն երբ Մոսկւայից նոր Բեռլին եկած մէկ գերմանացի առեւտրական պատմեց իր գըլխուն եկածը, նոր համաձայնւեցի եւ բաւական չափով հաց եւ այլ մթերքներ վերցրի:

Երբ հասայ Մոսկւայ, բարեկամներիս ասածները ճշդելու համար մի օր մնացի եւ դուրս եկայ փողոց պտտելու:

Ամենուրեք մեռելային դրութիւն էր տիրում. անցեալի շքեղ խանութները այլեւս գոյութիւն չունէին, մասնաւոր գործ կամ խանութ նմուշի համար չտեսայ. միայն դրանց փոխարէն այս կամ այն անկիւնում կոոպերատիւներ էին, որոնց առաջ շարան-շարան հերթի կանգնածներ էին:

Հետաքրքրութեան համար ինչ որ թիւ 14 կոոպերատիւի առաջ կանգ առայ եւ պոչ կանգնածներից ամենէն վերջինից հարցրի:

— Ներեցէք տիկին, եթէ ես էլ գնամ խանութ, ինձ էլ հաց կըտան:

Դիմացինս մի րոպէ հեգնեց, ծիծաղեց ու ապա պատասխանեց.

— Դուք երեւի արտասահմանից էք գալիս:

— Այո, նոր եմ եկել, բայց միթէ՞ նոր եկողը կէս կիլօ հաց չի կարող ճարել:

— Ո՛չ բարեկամս. դուք մեր կարգերին. ծանօթ չէք նախ եւ առաջ դուք պիտի որեւէ թաղամասում արձանագրւէք, յետոյ այդ թաղի կոմիտէն կ'որոշի ձեզ հաց տալ թէ ոչ, ու յետոյ՝ կըգաք եւ մեզ պէս հերթի կը կանգնէք. վերջն էլ կամ մի կտոր խմորի պէս հաց կը տանէք կամ թէ չէ դատարկաձեռն կը վերադառնաք, հացի փոխարէն մի քանի գետնախնձոր տանելով: Ես բանւորի կին եմ. վեց ժամից աւելի է ինչ հերթի եմ կանգնել. տեսնում էք ինձնից առաջ որքան մարդ կայ, (ցոյց է տալիս երկար պոչը) շատ հաւանական է որ ինձ բաժին չհասնի: Խօսակցութիւնը ընդհատում եմ եւ շարունակում եմ ճանապարհը: Երկու րոպէից նորէն հանդիպում եմ կոոպերատիւի մօտենում եմ խանութին որպէսզի ներս մտնեմ. բայց կանգնած ոստիկանը թոյլ չտալիս առարկելով, որ հերթի պիտի սպասեմ:

Ես ոստիկանին հասկացնում եմ որ մէկ հատ լուցկի պիտի գնեմ նորէն թոյլ չի տալիս եւ ցոյց է տալիս կանգնած պոչի ծայրը: Այստեղ էլ երկար չեմ սպասում եւ թեքւում եմ մի ուրիշ փողոց. դեռ մի քանի քայլ չարած հանդիպում եմ թիւ 52 կոոպերատիւին. բայց այստեղ հերթի կանգնածներ չկային. մտնում եմ ներս եւ խնդրում եմ մի տուփ լուցկի. անմիջապէս ծառայողը կնիժկա է պահանջում. ես հասկացնում եմ, որ ճամբորդ եմ. բայց նա հաշւի չի առնում եւ շատ կոպիտ պատասխանում է, մենք առանց կնիժկայի որեւէ բան ծախել չենք կարող:

Ինքս ինձ խորհրդային կարգերը անիծելով, դուրս եմ գալիս խանութից եւ ուղեւորւում էր հիւրանոց:

Նախ քան հիւրանոց հասնիլը մէկ ռուս կին ցնցոտիների մէջ, արտասուքը աչքերին մօտենում է ինձ եւ ողորմութիւն է խնդրում. մինչեւ իմ հարցումները տալը, խեղճ կինը լաց լինելով սկսում է պատմել, որ ինքը ութ ժամ հերթի է կանգնել բայց իրեն հացչիհասել. իսկ երախաները տանը քաղցած են:

Տեսարանը սրտաճմլիկ էր. քիչ առած տեսածներս եւ այդ կնոջ պատմածն ու լացը ինձ վրայ շատ վատ ազդեց. կնոջը հանգստացրի, խոստանալով քիչ հաց ճարել իրեն համար:

Մի քանի քայլից մենք հասանք հիւրանոցի դրան առաջ. բարձրացայ համարս եւ մօտ մէկ կիլօ հաց բերի ու տւի խեղճ կնոջը. Նրա ուրախութեանը չափ ու սահման չկար. արտասւելով տասը անգամ «սպասիբօ» (շնորհակալութիւն) ասաց ու հեռացաւ:

Դրանից յետոյ, ամբողջ մի ժամ ես չէի կարողանում հանգստանալ եւ ճիշդ որակումը տալ այն երկրին, որ յեղափոխական Ռուսաստան է կոչւում: Հիւրանոցիս տէրը մի ազնիւ մարդ էր. երբ պատմեցի տեսածներս ու այդ կնոջ դէպքը. նա բոլորովին չզարմացաւ եւ շատ հանգիստ ասաց.

— Մուսիօ, այդ կնոջ նման միլիոնաւորներ կան Մոսկւայում: Նրա պատմելով այս ձմեռ Մոսկւայի ազգաբնակչութիւնը, սովի առաջ է կանգնած եւ դժւար թէ կառավարութիւնը կարողանայ միջոցներ ձեռք առնել:

Մոսկւայի սովը տեսնելուց յետոյ, վերցրածս հացը խնայելով էի ուտում: Մէկ օր Մոսկւայ մնալուց յետոյ ճանապարհւեցի Բագու:

Գնացքի մէջ զանազան տիպի մարդիկ էին մօտենում ինձ, նրանց դէմքից ու խօսակցութիւններից պարզ երեւում էր որ չէկիստներ են, նրանցից շատերը ճիշդ այն ժամին էին մօտենում ինձ, երբ ես մի կտոր հաց էի ուտում, այնքան անքաղաքավարի ու անամօթ էին այդ մարդիկ, որ առանց հիւրասիրելու ձեռքները մեկնում, հաց ու կալբաս էին վերցնում. իսկ ես զայրանում էի, բայց միաժամանակ էլ խղճում էի քանի որ գիտէի քաղցած են,

Չորրորդ օրը նոյ. 5ին հասայ Բագու, նախ քան համաշխարհային պատերազմը ես եղել էի Բագւում: Եռ ու զեռի մէջ գտնւող Բագուն դարձել էր մի գիւղաքաղաք, շէնքերը նոյնութեամբ մնում էին. բայց փարթամ կեանքը ու առեւտուրը գոյութիւն չունէին. բացի հատ ու կենտ մրգեղէնի խանութներից, ուրիշ որեւէ խանութ չկար, նորէն այս կամ այն փողոցի անկիւնում դատարկ դարակներով կոոպերատիւներ էին:

Ազգաբնակչութիւնը անհաւանական վիճակի մէջ կ'ապրի. պարսկահպատակները իրենց ամբողջ ունեցւածքը կորցրել են եւ դատարկաձեռն նստել, նախկին հարուստ վաճառականները (թէ հայ թէ պարսիկ) այժմ միրգ են ծախում. իսկ ոմանք էլ խորհրդային կարգերին դէմ լինողներ յայտարարելով, ծանր հալածանքների են ենթարկւած: Ջեկան երբ ցանկանում է մէկին բանտարկել, այդ ճալիկն է կպցնում:

Որովհետեւ այդ օրերին բոլշեւիկները հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 13րդ տարեդարձը պիտի տօնէին, ապա ուրեմն Ջուլֆան փակ պիտի լինէր երեք օր, ուստի բարւոք համարեցի մնալ Բագւում: Բոլշեւիկների այլանդակութիւնների մասին շատ էի լսել, բայց չէի տեսել: Ծաղրանքի համար, նրանք մէկին մոլլայի, միւսին տէրտէրի, երրորդին ցարական զինւորի հագուստ էին հագցրել եւ ամբողջ երկու օր փողոցները պտտեցնելով ծաղրում ու ծիծաղում էին: Ազգաբնակչութիւնը զզւանքով էր նայում այդ բոլորին: Երկու օր մնալու պատճառով, ստիպւած եղայ մէկ ստերլին մանրացնել. ծանօթներս ինձ տարան Վալիւտայի բանկը այդտեղ առանց սակարկութեան ձեռքիցս առան ստերլինը եւ ինը ռուբլի սովետական թղթադրամ տւին. որ ներկայ կուրսով 6 ղռնի է հաւասար կամ թէ չէ 10 ֆրանքի (ֆրանս.): Օրը ցերեկով այսպիսի կողոպուտ միմիայն խորհրդային կարգերում կարող էք տեսնել: Նրանց այլանդակութիւններին ու տնտեսական ծանր վիճակի մասին գաղափար կազմելու համար, պէտք է լինել այդ երկրում եւ տեսնել թէ ի՞նչ է կատարւում: ամբողջ երկիրը վեր է ածւած դժոխքի՝ ազգաբնակչութեան 85 առ հարիւրը ցնցոտիների մէջ է ու սոված, ապրում են միայն կուսակցականները, զօրքը, պաշտօնեաները եւ կիսով չափ էլ բանւորները: Երբ միտինգներն ու ցոյցերը վերջացան, Բագւից ճանապարհւեցի եւ առանց Թիֆլիս իջնելու հասայ ռուսական Ջուլֆա, մի գիշեր էլ այդտեղ մնալով վերջը անցայ պարսկական հողը եւ ազատ շունչ քաշեցի:

ՍԱՐՈՒՐԵԱՆ

ՃԵՐՄԱԿ ԴԱՇՏԸ

Կրկնուած խորագիր մը՝ միեւնոյն խորքով: Առաջինը, երեք տարի առաջ, ահաւոր պատկերացում մը՝ պատմական «Ճերմակ դաշտ»ին, որ գերազանցօրէն հայկական է, անտեսուած ու լքուած իր դժնդակ ճակատագրին:

«.. Բայց ո՛չ այն ձիւնապատ դաշտերը մեր բնաշխարհին... Ասիկա, անապատի ամայութեան գիրկը, մահադաշտ մըն է անջրդի, ոսկորներով ճերմկցած... յաղթաջուր Եփրատը ճիշդ քովէն կ'անցնի... Այս լքուած սպանդանոցը շատ հեռու չէ մեզմէ (Սուրիայէն): Ան փռուած է անտէր ու անտուէր, գետին անդիի դէմը՝ Տէր Զօրի դիմաց...»:

Ճիշդ երեք տարի առաջ, սըրտի անհուն թախիծով մը «Ազդակ»ի մէջ, վերապրող սերունդին սեփականացնել փորձած էի անապատի այս սպիտակ տարածութիւնը, ուր սերմանողը, փոխանակ ցորենի, անիծեալ օր մը, իր ոճրածին ափերով ցանած է հոն, մարդկային գանկեր, բաժնուած ծնօտներ, ջախջախուած կզակներ, փշրուած ատամներ, չորցած կըմախքներ, ասդին անդին անթիւ անհամար, որոնք կ'այրին ու կը մրկին անապատի կրակին տակ: Բախտաւոր օրերուն, միայն ամպերը կը կախուին ու կուլան անոնց վրայ. իսկ անցորդը կ'անցնի անոնց քովէն անտարբեր ու անապատի լաճերը կը խաղան ոտնագնդակ անոնցմով:

Ու դառնագոյն շեշտերու, ցաւակոծ հարցումներու տարափի մը տակ, փորձած էի ուժգին կոչով մը փրկել անոնց աճիւնները արեւէն ու աւազէն, անտուէր ամայութենէն ու չարաղէտ մոռացումէն: Հեծեծանք ու երեսծեծանք, ողբ ու բողոք, կշտամբանք ու պաղատանք իրար խառնած ու ծրարած՝ ուղղած էի վերապրող սերունդին, մանաւանդ անոր տիտղոսաւոր ղեկավարներուն:

«... Պէտք չկա՞յ ապագայ պատմաբանին համար, գէթ հողաթումբ մը կանգնել անոնց վրայ, իբրեւ կենդանի յիշատակարանը արիւնածուփ, կարմիր եղեռնին: Ի՞նչ... ա՞յս ալ չգար մեր ձեռքէն.. Ո՞վ չիտար ունեցածը այս տեսակ սրբազնագոյն ձեռնարկի մը համար»:

Ու աչքերս պաղատագին յառած էր Սուրիոյ երեք առաջնորդանիստ Ազգ. մարմիններու, որպէսզի, իբրեւ ամէնէն մերձաւոր դրացիները հայկական սպանդանոցին, ըլլան նախաձեռնարկները «Ճերմակ դաշտ»ի սրբագործումին: Բայց, վերջնկէտիս մէջ, տխուր նախազգացումով մը աւելցուցած էի թէ վախնամ որ այս սրտառուչ տողերս ըլլան միայն հեծեծանք մը անարձագանգ, մամուլի ապերախտ էջերուն, մանաւանդ մեր Ազգ. իշխանութեանց քար սրտերուն մէջ:

Այդպէս ալ եղաւ: Երեք տարուան մէջ, ոչ մէկ անդրադարձում՝ հրապարակային եւ ո՛չ ալ ուղտի շարժում մը՝ մեր փրկութեան շնորհազարդ առաջնորդներուն մէջ: Անգամ մը միայն, վերջին դասակարգէն վեղարաւոր մը, իր առաջնորդական թաւշափափուկ աթոռին վրայ բազմած ու յոյնածալ սքեմին տակէն փորը դուրս ցցած՝ կը փորձէր քնանալ ու քնացնել զիս իր ներկայութեան, «Ճերմակ դաշտ»ին վրայ իր սեւ պատանքը ձըգած ու սրտառուչ կոչիս շեշտերը չորս պատերու մէջ խեղդած:

— Գեղեցիկ է առաջադրութիւնդ... բայց ես ինչպէ՞ս կրնամ հասնիլ ամէնուն... մանաւանդ մինչեւ Տէր Զօր...:

Բայց այս մարդը. իր երեք տարուան առաջնորդական պաշտօնավարութեան շրջանին, կրցաւ հասնիլ ամէնուն: Ինչպէս պատարագի եւ քարոզի, հանդէսներու, պաշտօնական ընդունելութեանց եւ փոխադարձ այցելութեանց, իր շքախումբով. լրագրական մեծադղորդ յօյտարարութիւններով, իր անձնու աթոռը միշտ գովաբանելով: Միջոցն ու ժամանակը չպակսեցաւ իրեն «Ցաթեւ»ի հրատարակութիւնով, գրական ամբարտակներ կառուցանելու միշտ իր անձին շուրջ: Ու էն վերջը հասաւ իր «Մուրազ»ին... եպիսկոպոսացումով:

Բայց այս խաւարապատ պատկերին տխուր շրջանակէն դուրս՝ երեք տարուան մէջ, հանդիպեցայ մէկու մը, որ ոչ վեղար ունէր ոչ աստիճան: Թղթվուրդի պարզ զաւակ մը՝ երիտասարդ ու աշխոյժ, որ դուլ ու դադար չունի, կը հասնի ամէն բանի — ցեղին ցաւին: Իսկապէս նոր օրերու պարմանի տէրվիշ մը՝ որ կը թափառի բոպիկ ու մերկ ըլլալու աստիճան համեստ արտաքինի մը տակ իր հոգին բանտած: Եւ որուն ոտքերը իսկապէս կ'այրին ո՛չ թէ անապատի կիզիչ աւազներէն, այլ վտարանդի ցեղին ծխաշունչ կրակով: Այս ալ զինուոր մը՝ հանրային ճակատի վրայ... միւսներն ալ՝ զինուորներու... չունենամ տեսակէն, մեր պաշտօնական շրջանակներէն ներս՝ կառչած իրենց անուներն ու աթոռին:

Այս համբուրելի ձեռքն է որ օրին մէկը կ'երկարէ մատները «Ազդակ»ի էջերուն եւ հրատարակութիւնս բանած սեղմապինդ անոյշ եւ սրտապնդիչ ժպիտով մը կը նայի շեշտակի աչքերուս եւ կը յարէ խրախուսիչ ու յուսատու բառերով:

— Գեղեցիկ է առաջադրութիւնդ... Օրին մէկը եւ այն ալ մօտիկ թուականաւ, իրականացած պիտի տեսնես զայն... գործնական քայլեր առնուած են արդէն:

Միջոցն ու հեռաւորութիւնը կը բաժնեն մեզ իրարմէ եւ սակայն խոստումը կը մնայ անբաժան ու անմեռ, աչքերս միշտ Սուրիոյ կապոյտ երկինքներուն յառած ակնապիշ, օրէ օր երջանկաբեր լուրի մը սպասումովս անհամբեր:

Ու ինչ արտակարգ խնծիղ ու խանդավառութիւն, մանաւանդ ինչ պատկեր յուզումնալից... Ահա կը հասնի լուրը «Յառաջ»ով: կարդա՛նք, միասին կարդանք ու միասին դիտենք «Յուսոյ»ի ճակատը զարդարող «Հրաշալի նկարը, որ մաքէթն է այն յուշարձան-մատուռին, որուն հիմնադրութեան ձեռնարկած է Զ. Ե Ո Միութեան Պէյրութի մասնաճիւղը...»: Ու դեռ կ'ուզէ՞ք աւելի մանրամասնութիւններ... ձեռքէ ձեռք պըտտցուցէք «Յառաջ»ի 1425րդ թիւը որ իր խմբագրականովը վերէն վար արձագանգը հնչեցուցայս ծափահարելի ձեռնարկին: «Դարերու վրէժին համար պահակները թող հսկեն:» Այո, շատ ճիշդ, բայց ո՞ր պահակները... Պատասխանը թող տան Տէր Զօրի անշիրիմ ու անթաղ նահատակներու աճիւնները միայն, որոնց վրայ յարգանքի յուշարձանը վաղը պիտի կոթողեն անոնց որբերու կարաւանը, բրիչի տեղ իրենց մատները եւ բահի տեղ իրենց եղունգները գործածելով:

Քաւ լիցի որ այս տեսակ պատուաբեր ձեռնարկի մը նախապատուութիւնը իմ վրաս առած ըլլամ, երեք տարի առաջ, լրագրական սիւնակներէն նման սրտառուչ կոչ մը ըրած ըլլալուս համար: Իմինս հոգեկան գոհացում մըն է, շատ շատ, սրտի ու մտքի անճառ հեշտանք մը: Բոլոր պատիւը կը վերաբերի բահով ու բրիչով հրապարակ իջած մեր նորահաս սերունդին:

Սակայն, սա պահուս տխուր զուգակշիռ մը մռայլ խորհրդածութիւններու կը տանի, կը կապէ ամբողջ հաւատքս, որուն հիմնաքարերը խախտած ու փշրուած կը զգամ արդէն: Ու կ'եզրակացնեմ նոյնքան տխուր ու մռայլ ... տերով. թէ՝ այն ինչ որ մեր ... տօնական ազգ. մարմինները, ... րենց սեւ ու ճերմակ գլուխներ... չեն կրնար եւ կամ՝ չեն ու... ի գլուխ հանել, անդին, ժողով... դին անհայր ու անմայր զաւա... ները, գլխաւորութեամբ երիտ... սարդ ու ազգասէր տէրվիշի ... — որուն անունը պիտի չ... հրատարակել, իր համեստութ... նը վիրաւորած չըլլալու համ... կրնան ի գլուխ հանել դ... դէմ վրէժը իրենց սրտին ու հ... հատակներու արցունքը աչքերուն մէջ, միշտ արթ... ու միշտ պարտականութեան ... մին վրայ պահակ կեցած:

Այս ցեղը պիտի ապրի յ... ձին իր նոր սերունդին, որ անմ... յոյսերով ու անմար երազներ... գիտէ ապրեցնել իր մեռելներ... անգամ:

ՏԻԳՐԱՆ ՓԻՐԱ...

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ԱՆՈՒՆԴ

Բ.

Անունդ հի՜ն, անունդ հի՜ն՝ երազի մը պէս չարագուշակ,
Մութ մոլեխենդի մը պէս դառնահամ է այս գիշեր...
Իբրեւ անսուրբ հաղորդութիւն անունդ արիւնս թունաւորեց
Եւ անցորդները խոնարհ՝ իմ կորսուած հոգւոյս համար,
Բանդագուշանքի նման խեղճուկ աղօթք մ՛ւմնջեցին...
Բարեկամներդ անբարի, փողոցին մէջ՝ աչքերս ի վար անյարիր՝
Անունն ի՛նչ է, որ ըսին — ագռաւի բերնէն ինկած հոտած մի...
Որուն վրայէն որդերն ալ արտորանքով մը կ'անցնին...
կաւէ արձան՝ անունն այդ կեղծ, պղինձ լումայ անարժէք
Ջոր ցեղին մէջ կը նետեն մանուկներն իսկ անոպայ...

կը մտածեմ... անունդ հի՜ն՝ ճակատագի մ'ատելավառ,
Որ ակօսի մը պէս խռովեց պայծառութիւնը ճակատիս,
Անունդ չար հով մը եղաւ, եւ արեւիս ծագէն առաջ՝
իմ լուսածիր ճամբուս վրայ՝ երջանկութեան յապտերս փչեց...
Անունդ դալուկ՝ աշնանացուց մանկութիւնը հոգիիս
Եւ վաղահաս ծմեռի մը պէս անողորմ՝ ծիւնե՜ց,
Ձիւնե՜ց գարունէ հասակիս երդիքին վրայ...
Անագորոյն հեղեղի մը հանգոյն՝ անունդ սրբեց տարաւ՝
Սիրաստեղծեալ այգիները՝ շաղաւարուած երազներուս
Եւ տղմաթաթաւ յորձանքներդ անբարի՝
Աւա՜ղ, կատաղօրէն անրջանքիս ակունները մարեցին...
Անունդ իմ բարի այլասիրութիւնս դառնութիւն դարձուց,
Եւ սէրերուս քաղցր գինին՝ քացախի պէս թթուեցուց...
Անունդ՝ մեռած հաւատք է հիմայ, կրօ՜նք անահեաճ,
Ուր Տապանակները Ուխտիս դագաղներու պէս շար ի շար՝
Անյարութիւն ցայգի մը մէջ՝ մահի նման անընկեց են...
Եւ անունդ՝ սուգի շղարշ սեւաթոյր՝ կը ծածանի հոգւոյս ...
առյաւէտ...

Օ՜, անունիդ անէ՜ծք, անէծք եղաւ իմ անունիս ինքնիշխան...
Եւ բարկութիւնն արարչութեան դրախտէն դուրս ըրաւ ինձ...
Անունդ հի՜ն՝ օձի մը պէս, էգի մը պէս եւաբարոյ՝ յոյսին ...
հողը ...

Եւ ինչպէս հիդրա մը եօթնագլուխ, ռուշինայէ աչքերով՝
կասկածանքի սեւ պատէն դուրս՝ հնամենի՝ աւերած՝
Ամէն գիշեր, հասակս ի վեր կը սողոսկի՜, կը սողոսկի՜,
Խոնջ ուղեղիս անմեղութիւնն ակումիտ՝ դառնահամբոյր խայթե...
Եւ ոճրապարտ մտածումներ՝ մրրիկներու պէս անպարփակ՝
Հիմնայատակ իմ կիրքերուս տիեզերքը կը դղրդեն...

Օ՜, կ'ատեմ ես կ'ատեմ անունդ հի՜ն, չարաբաստիկ,
Որ բոցի պէս խարեց զիս,
Ու ընդարմացած իսկայ փողոցը կեանքին,
Ուր ժամանակը ժանգի նման իմ պողպատութիւնս քամեց...

Անունդ հի՜ն, անունդ հի՜ն՝ երազի մը պէս չարագուշակ,
Պաղ դաշոյնի մը պէս հոգեհան է այս գիշեր...:

ՈՒԽՏԱՒՈ...

ԱՒԵԼԻ ՈՒԺԵՂ ՔԱՆ ՄԱ...

Ա. ԿՈՒՊՐԻՆ

— Մնաս բարո՛վ:

= Ա՜խ, չէ, սիրելիս... մ...
սեր մնաս բարով... զտեսութիւ...

— Մնաս բարո՛վ:

= Կը նշանակէ երբե՛ք:

— Դուն ինքդ գիտես: Մ...
բարով:

= Երբե՛ք:

Ան այդ տարօրինակ հ... համար պատասխան չգտաւ... րախացաւ որ կ'երթայ, վերջ... խորտակելով այդ եռամեայ ... չիչ ու ձանձրալի կապը. ... խղճահարութեան յուզումը ... չէր տար իրեն աւելի խիստ ըլլ...լու:

Երկրորդ զանգը հնչեց ... վերը, գնացքի միջանցք...

...սուած «փլաթֆորմ»ի քով կե-...ած իր կինը, այնպէ՛ս փոքր ու ...ւր, Թախծոտ դէմքով, շատոնց ...ափոթ իր հանգստութեան մէջ..., ...ւ յանկարծ մէկու մը ստախօս ...փարիզը» յիշեց. «Ցածախ ...ախուսը յաղթութիւն կը հա-...րաքի սիրոյ մէջ»։

Ու անհամբերութեամբ ը-...սաւ.

— Ինչո՞ւ նոյն բանը մեզի ...սարսափեցնէ հարիւր անգամ։ ...չէ՞ որ թէ՛ դուն թէ՛ ես համա-...նած էինք թէ բաժանումը ...անհրաժեշտութիւն մըն է մեզի համար։

= Այո՛։ Ա՛յդ կ'ուզէիր դուն։

— Իսկ դո՞ւն։ Մի՞թէ դուն ալ ...համաձայնեցար ինծի հետ։ ...մ գուցէ դեռ քի՞չ կուգայ ...եզի ա՛յն ստորնացումները, որ ...ինք եւակի չափով կրեցինք մեր ...այս քանի մը տարիներու ա-...մուսնութեան ընթացքին։

Կինը լռեց։ Ամուսինը անոր ու ...հաւասարիմ չունի հայեացքին մէջ նմանութիւն մը գտաւ, այն ...չունին, զոր դեռ նոր էր ծծած իր սերը։

Զանգակը, մանր հարուածնե-...րով արագ ու երկար հնչել սկսաւ, ...ոսքը լռեց ակնթարթ մը եւ ա-...գօ իրարու ետեւէ երեք ուժեղ ...ւ գանգազ հարուածներ թռան ...օգին մէջ։

Ամուսինը նրա մօտաւ, իսկ ...կինը արդէն վեր էր բարձրացու-...ած իր դէմքի քօղը՝ բաժանման ...համբոյրի համար, երբ յանկարծ ...անակընկալ միտք մը ստիպեց ...ինքը հեռու կենալ։

— Թանկագինս, — շշնչաց ...ն, խոր ա՞խ քաշելով։

— Թանկագինս ... վերջին ...ղիրքս մը եւս...

— Ի՞նչ։

— Հիմա կը բաժնուինք... ...ղիշտ... գիտե՛մ, դուն այլեւս ...ս սիրեր զիս.. բայց... դարձեալ ...ամ մը նուիրէ ինծի... Նայէ՛, ...հիմա ժամը 11էն պակաս է քա-...որդ։ խօսք տո՛ւր, որ այսօր ...մինչեւ ժամը 12ը պիտի յիշես ...նծի. քեզի համար դժուար չէ՞ ...ղար ատ։

Ամուսինը խնդաց։

= Լա՛ւ, ո՛չ մէկ դժուարու-թիւն չկայ ատոր մէջ բայց ...ո՞ւ համար է այդ խ՛ղճերքը։

— Դուն խօսք կուտա՞ս։

= Այո՛, կուտամ, միայն թէ ...ւ ո՞ւ կը խնդրես։

— Նայէ՛, այդ միեւնոյն ժամուն ես վայրկեան առ վայրկ-...եան քու մասիդ պիտի մտածեմ, ...պիտի մտածեմ ամբողջ կամքի ...լարուածութեամբ, ամբողջ սիրոյ ուժով։ Ո՞վ գիտէ։ Գուցէ կամքի համար տարածութիւն գոյութիւն չունի ու մենք անգամ մըն ալ կը տեսնենք մէկզմէկ։

— Ի՜նչ տարօրինակ կը խօսիս։

— Բայց միշէ, դուն խոստացար։

= Ես կը պահեմ խոստումս, մի՛ անհանգստանար։

— Դուն խիստ, խոր, կրքոտ կերպով կը մտածես։

= Այո՛, այո, ճիշդ բարով։

Գնացքը ճամբայ ինկաւ, ամուսինը նստաւ նստարանին վրայ եւ ակամայ սկսաւ անոր անիւներուն ձայնին հետեւիլ... Ազատութեան տարօրինակ զգացումը վայրկենապէս չքացաւ անոր հոգին ու իր տեղը զիջեց սարսափելի, աղօտ եւ անտանելի վշտին։ Ինչ որ գաղտնի ուժ մը, անողոք խստութեամբ, ամենափոքր, ամենաչնչին մանրամասնութիւնը յիշողութեան կոչեց իր մէջ այն վէպին, որ այս վայրկեանին միայն աւարտեցաւ իր կողմէ՝ թեթեւցած սրտով անոր վերջին էջը կարդալով։ Ինչո՞ւ միտքէն չելլար մեծ բանաստեղծին այս երկտողը.

«Բայց, որպէս գինի, Թախիծն
անցած օրերու
Որչափ որ հին՝ այնքան ուժով է
իմ մէջ»։

Կէս գիշերը մօտ էր։

Անիւներուն ռիթմը, ճրագներուն լոյսը, կարմիր վարագոյրներուն ծոծիլը, շոգեշարժի ճչային սուլերը չեն թողուր քնանալ... Իսկ միտքը միշտ աւելի արագ կը թռչէր դէպի իր տխուր, փոքրիկ ու շատոնց ծանօթ ու այժմ թողած իր կինը, հիմա այս հպարտ մարդը ամէն ինչ պիտի տար, ե՛ւ իր հպարտութիւնը ե՛ւ իր ազատութիւնը, միայն թէ կարելի ըլլար, թէկուզ մէկ վայրկեանով, տեսնել այդ լքած կինը։ Ու յանկարծ աչքը բանալով, ճիշդ վայրկենական մղձաւանջէ արթնցողի մը պէս, իր առջեւ բազմոցին վրայ նստած տեսաւ զայն կտաւի մէջ փաթթած։ Կինը ոչի՛նչ ըսաւ, բայց իր աչքերը կը նայէին անվերջ սիրով ու լուռ յանդիմանութեամբ։

— Ո՞վ ես դուն, ինչո՞ւ ես հոս, պոռաց ան սարսափած վեր ցատկելով իր տեղէն։

Կինը տխուր կերպով շարժեց գլուխը ու, վայրկեանի մը մէջ՝ որպէս վաղորդեան մառախուղ՝ ու շոգիացաւ։

Յաջորդ օրն իմացաւ, թէ իր կինը թունաւորուած որ ճիշդ նոյն գիշերը, երբ ինքը մեկնած էր քաղաքէն։

Թարգ. Խ. ԵԴԱՆԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԱԹԱՐ. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ատենօք մեծն Աղեքսանդր Աթէնք կը փոխադրէր Բաբելոնի մատենադարանները, պարսկական արուեստի թանգարանները եւ փոքրասիական ժողովուրդներու ստեղծագործութիւնները, ինչպէս երէկ Նափոլէոն Փարիզ կը փոխադրէր Իտալիոյ եւ Ռուսիոյ արուեստի նմոյշները, այսօր ալ անգլիացի եւ ֆրանսացի մտաւորականները կարծես կը մրցին իրարու հետ լեցնելու համար իրենց երկրին մատենադարանները արեւելեան ժողովուրդներու գրականութեամբ։

Ամէն օր ֆրանսական գրականութիւնը կը ստանայ նոր ժողովուրդի մը բանաստեղծութեան թարգմանութիւնը։

Այսպէս է, որ ասորական պարսկական, հնդկական, չինական, ճափոնական բանաստեղծութիւններու շարքին՝ աչա լոյս կը տեսնեն թաթարական ժողովրդական բանաստեղծութիւններու թարգմանութիւնները։

Ն. Կ Դըմիտրիէվ կը ներկայացնէ Բագուի, Խրիմի եւ ուրիշ գաւառներու թաթարական երգերը որոնք կատարելապէս նման են թրքական երգերուն։ Անգամ մը թուրք գրագէտ մը, Քէօփրիւլիւ Զատէ Ֆուատ պէյ, կը գրէր թէ հայ ժողովրդական երգերը, հայ աշուղական գրականութիւնը բնաւ ինքնատպութիւն չունի եւ կը կրէ թուրք ժողովրդական բանաստեղծութեան ազդեցութիւնը։ Քէօփրիւլիւ զատէ կը տառապէր թրքական մեծամոլութենէն. որ կարգ մը թուրք գրագէտներու այդպէս ներշնչեց թէ Հոմերոսը ... թուրք է, Հօմեր անունով երգիչ մը։ Այս ապուշութիւնը միայն թուրք մը կրնար ըսել անշուշտ։ Հայ ժողովրդական երգերը իրենց ինքնատիպ արուեստն ունին, մասնաւորաբար անտունիները, որոնց ծագումը թերեւս ճիշդ է փնտռել Ժ. դարու մէջ, ինչպէս կը պնդէ Վ. Հացուն Գուլամճեան։ Անոնք բոլորովին տարբեր են, եւ չափազանց բարձր, թուրք թաթարական այն բազմաթիւ երգերէն, որոնք վերջերս թարգմանուած են ֆրանսերէնի։ Այդ թուրք-թաթարական երգերուն մէջ շատ քիչ կը գտնէք գեղեցիկ կտոր մը։ Ահա, ընտրութենէ մը յետոյ, աղուոր քառեակ մը թուրքերէն լեզուով։

Քարփուզ քէստիմ քան կիպի,
Ցուտաքլարը պալ կիպի,
Աչըրպ պաքտըմ եռրկանընը,
Թազէ եաղմըշ քար կիպի։

Թարգմանութիւնը.— «Ձմերուկ մը կտրեցի, արեան գոյն ունէր,— Անոր շրթները մեղրիպէս էին։— Բացի նայեցայ վերմակին տակ,— Անոր մարմինը նոր տեղացած ձիւն պէս էր»։

Ուրիշ գեղեցիկ կտոր մը.—

Ա՛յ իմ առջինեկ պէնոտ եարս,
կը սիրեմ քեզ, բայց ոչ ոք գիտէ։
Սիրահարեցայ քեզի անխնայ,
կ'այրիմ կը մրկիմ, բայց ոչ ոք
գիտէ։
Եթէ տեսնէի դէմքդ ամէն ժամ,
Եթէ գիտնայի թէ զիս կը սիրես,
Եթէ արժանանայի ժամադրու-
թեանդ,
Աւելի պիտի սիրէի քեզ, եւ ոչ ոք
պիտի գիտնար։
Սիրեցի քեզ, չեմ ուրանար,
իմ սիրտս կառչեցաւ քեզի,
Սիրականս, մի՛ փախիր ինծմէ,
Վշտէս պիտի լայի, ոչ ոք պի-
տի գիտնար։
Եթէ կարենամ համբուրել շրթ-
ներդ,
Եթէ գիտնամ թէ դուն ալ զիս
կը փնտռես,
Եթէ կարենամ իյնալ բազուկ-
ներուդ մէջ,
Կ'ուզէի մեռնիլ, թող ոչ ոք
գիտնար։

Իսկ, հայ ընթերցող, եթէ յիշէինք մեր ամենագեղեցիկ երգերէն մէկը, Քուչակէն կամ Սայաթ Նովայէն, ի՞նչ պիտի ըսէիր դուն հիմա՝ անքէզ։

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

Գուրգէն Մահարի, Երեւանի երիտասարդ եւ արժէքաւոր գրողներէն մէկը, հետեւեալ «էպիգրամ»ը գրած ու նուիրած է Կոստան Զարեանին։

կարդացի«Ցատրագոմի Հարսը»դ
Ո՛վ դատարկ գոմի փեսայ,
երկար փնտռեցի իմաստը,
բայց ոչ մի իմաստ չտեսայ։
Է՛, գրի՛ր, ի՞նչ ես մտածում,
ի՞նչ մտքեր ունես ծանծաղ,
Պաղնասեան փետրով տիրացու,
Բուրվառիդ որքա՞ն վճարեմ։

Մահարի ուզեր է խայթել աւանց երբեք սրամտութեան։ Թերեւս ուզեր է վրէժ լուծել Զարեանէն, որ ուժեղ կծեց Երեւանի գրողները։ Անմիջապէս յիշենք, որ Զարեան, քաջալերուած այն յարձակումներէն, զորս վերջերս կատարեց աջ-ձախ, առանց պատասխան ստանալու, գլուխը կորսնցուց եւ շարունակեց ասեղ զարնել նաեւ փարիզի հայ նոր գրողներուն (Հայրենիք. Նոյ.)։ Անոնց անունի յարձակումները միշտ կը մնան կենդանական, — անուն արտասանելու դիւրութիւն չունին անոնք։ Ընդհակառակն, Զարեան իր տաղանդով պէտք էր հետ ըլլար նորերուն, եւ միայն անունո՛վ զարնէր մակաբոյծ գրողներուն։ Ինչու որ, փարիզ ունի նաեւ հայ երիտասարդ գրողներ,— երբեմն աւելի տաղանդաւոր քան Զարեանը, որ վերջերս, ինքզինք սպառելէ յետոյ, Հայոց, բառաբանին մէջ ճատրակ խաղալով, mots-croisésներ շինելով, կ'ուզէ միամիտները շլացնել։ Արուեստը ճատրակի խաղ չէ, եւ Զարեան կրնայ ուժեղ նշդրակի հարուած մը ստանալ արտասահմանի երիտասարդներէն, որոնք, խայթելու անխղճանական մրցումին մէջ, կրնան ասպարէզ կարդալ իրեն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԸ

Ռուսիոյ բոլոր «Հանրապետութիւն»ներուն մեծ ողիմպիականէն յետոյ, որ այս ամառ տեղի ունեցաւ Մոսկուայի մէջ, Հայաստան եւս կատարեց առանձին ողիմպիական մը, ներկայացնելու համար իր արուեստի բոլոր ճիւղերու «նուաճում»ները։

Այդ ողիմպիականը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 25—դեկտեմբեր 5։

Երեւանի պետական թատրոնը ներկայացուց բեմավար Վաղարշեանի «Օղակում» թատերախաղը։ իսկ Լենինականի պետական թատրոնը՝ «Մարոք» եւ «Լեռ» թատերախաղերը (բեմադրութեամբ Վ. Աճէմեանի), «Վերաձուլումը» (բեմադրութեամբ Բուրջալեանի)։

Պատանիներու թատրոնը ներկայացուց «Հրազան թիւ 492, 116»ը, Շրջիկ թատրոնը՝ գիւղական կատակերգութիւն մը։ Թրքական Շրջիկ թատրոնը ներկայացուց «Իծէ» խաղը։

Ողիմպիականին մասնակցեցաւ նաեւ Պետական Երաժշտանոցը իր նուագախումբով։ Ցուաւ երկու երեկոյթ մէկը նուիրուած՝ հայկական եւ հարեւան ժողովուրդներու երաժշտութեան, միւսը՝ դասական երաժշտութեան։ Ցեղի ունեցան նաեւ երգահանդէսներ, աշուղական երեկոներ։

Հայաստանի խորհրդային Գրողներու Միութիւնը հրատարակեց միօրեայ թերթ մը։ Ցուեցաւ ցուցահանդէս մը ճարտարապետական, քանդակագործական, նկարչական գործերու։ Շարժանկարի ընկերութիւնը խաղց «Կիկոս» եւ «Երկիր Նայիրի» ֆիլմերը։

Եղան նաեւ պարի երեկոներ ներկայացնելով ժողովրդական եւ դասական պարեր, ինչպէս նաեւ «Զուլհականոց» պարախաղը։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՈՒՐԵՐ

Նոյն ժամանակամիջոցին Հիւսիսային Կովկասի մէջ (Խարկով) տեղի ունեցաւ յեղափոխական գրականութեան միջազգային համաժողովը, որուն կը մասնակցէին հայ ներկայացուցիչներ ալ։

** Նոյեմբեր 20ին Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցաւ Անդրկովկասեան երեք Հանրապետութիւններու (Վրաստան, Հայաստան եւ Ազրբէջան) թատերգութեան համաժողովը։

** Մոսկուայի մէջ պատրաստուած ու Երեւան ղրկուած են 48 ձայնաթիթեղներ, որոնք կուտան հայերէն երգերը՝ երգուած հայ արուեստագէտներու կողմէ.— կալի երգ, դերեկօ, Թխկոնտա, Էնգելի, Պարսկական քայլերգ, Հիջազ, Ալմաստ, Սեդա (Սպենդիարեան), Սայաթ Նովա, եւ ուրիշ բոլշեւիկեան երգեր։ Առնուազն 24 ձայնաթիթեղ կարելի է արտածել Եւրոպա։

** «Խորհ. Հայաստան» օրաթերթը սկսաւ երկու շաբաթը մէկ անգամ հրատարակել գրական գեղարուեստական յաւելուած մը, «Արուեստի ֆրոնտում» 8 էջով, ճիշտ ինչպէս ժամանակին «Ազատամարտ» կ'ընէր 16 էջով։ Առաջին թիւին բովանդակութիւնն է.— Արուեստը մասսաներին (Խմբ.), ցաղթական վերելքը (Ա. Վշտունի), յեղափոխական գրականութեան միջազգային բիւրոյին յայտարարութիւնը, վերակառուցենք գրական գիտութիւնը (Ա. Կուտ), էպիգրամներ (Գ. Մահարի), վերջին բոլշեւին (Ն. Զարեան), ցաղթուած անապատը (Վ. Անանեան), ժամանակակից պրոլետարական երաժիշտներ (Ա. Թէքլէմէզեան), ցէքը մեզ կինո-խրոնիկա (Գ. Մաշքարեան), բերքի լեզուն (Աշոտ Շայբոն), Անդրկովկասեան դրամկոմները առաջին համաժողովը (Ա. Հախումեան), գրախօսականներ, գրական լուրեր եւլն.։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԴԱՍԱԼԻՔԸ

Աղամաժութիւն Կորիւնը տուն չկար, արտաքուստ հանգիստ էր մնում, բայց հոգում խռովք կար, որ զգացւում էր շնչառութիւնէն, ձայնէն։

— Հա՛րս, ճրագը բեր, տասը պիտի հանեմ։

Հարսն սթափւեց, առանց առարկելու՝ ճրագ բերեց, երկուսով գնացին տան այն մասը, ուր պահւած էր ատրճանակը։

Մի քանի վայրկեան ու ատրճանակը Կորիւնի ձեռին էր։ Գնաց սենեակ, ստուգեց ատրճանակը, փամփուշտները տեղն էին։ Ատրճանակը գործում էր կարգին։ Կորիւնը վերցնելով պահեստի փամփուշտներ՝ դուրս նետւեց դռնէն։

— Ո՞ւր, Կորիւն, ո՞ւր այս ուշ ժամին, այս ահրալի գիշերին։

— Վե՛րջը, հարս, վե՛րջը կ'իմանաս։

գնաց։

Հարսը մնաց մենակ։ Ղազարն էլ չկար, գոմում անասունների տաք շունչն էլ չկար, ու պարապ, պաղ տունը՝ նահապետական ձիթաճրագի թոյլ լոյսով ողողուն՝ ստւերների մի բոյն դարձաւ։

— Օգնութի՛ւն օգնութի՛ւն...

Դեռ կոտորում են, կոտորում, անմեղ, անպաշտպան մարդկանց։

Ու ստւերները կերպարանք առան, լոյսի շողերը աղերսող հայեացքներ դարձան ու պարապը լեցւեց արիւնով, արիւնո՛վ...։ Սոսկում, ո՜հ, երբ պիտի լուսանայ։

Լուսաբացին մի վերջին անգամ էլ լսեց օգնութեան սամոնկեցուցիչ կանչը եւ լռեց։

— Սո՛ւս, սո՛ւս, սո՛ւս... Օդն է փսփսում ահաւոր հէքեաթը հարսի ականջին, ու լոյսն ուշանում է,

Վերջապէս առաւօտ եղաւ, բայց ոչ ոք լուսաբացը չնկատեց, խաւար էր սրտերում, չէ՞ որ ամէն մարդ մի հարազատ, մի ընկեր ունէր բանտում եւ նրան էր սպանւած, մորթւած կարծում։ Կէս օր եղաւ, բայց ոչ ոք երկինքն ու արեւը չտեսաւ, չէ՞ որ բոլոր հայեացքներն իրենց հոգու խորքն էին ուղղած եւ այնտեղ էին լոյս ու յոյս որոնում։

Երկին գիշեր եղաւ, բայց ոչ ոք մութի մօտենալը չզգաց, չէ՞ որ խաւարով, սեւով լեցուն էր միջոցը բոլոր։ Ու ականջները՝ դեռ չը մոռացած անցած գիշերւայ օրհասի ձայնը՝ իրենց շուրջն իսկ կարծում էին լսել օգնութեան կանչը։

Հարսը երկար սպասեց, բայց Կորիւնը տուն չեկաւ. գիշերը դրան թեթեւ զարկը լսելու համար շունչ պահեց, բայց դուռը զարնող չեղաւ։

17ի գիշերն էլ ոչ ոք քնեց ու լուրը գրնգաց բոլոր դռներէն, բոլոր սրտերէն ներս. «Կոտորում են Նորէն, կոտորո՛ւմ են, կոտորում»։

Ու յանկարծ լուսաբացին, ոչ ոք իմացաւ, թէ ինչպէս ձմեռւայ կէսին մայիսեան արեւ ծագեց, ոչ ոք իմացաւ, թէ փրկութիւնը որտեղէն ծնեց միայն մի լուր, աւետիսի պէս բարի, բոլոր սրտերէն ներս հոսեց։

«Գալիս են, մերոնք (դաշնակցականները), գալիս են բանտը խորտակելու, գալի՛ս են ազատելու»։ Ու քանաքեռի կողմէն լըսւող հրացանի մի պայթիւն բաւական եղաւ, որ ժողովուրդը ոտի կանգնի, բահով, բրիչով, թոնրի խաչերկաթով, թաքստոցներէն հանւած ժանգոտւած զէնքերով զինւած՝ ծեր ու երիտասարդ, կին ու մանուկ, հարս ու աղջիկ գըլխաբաց, կիսամերկ, ոտնաբոպիկ, ով ինչպէս կար, ով ինչպէս կարող էր դուրս նետւէր ու սեղմ շարքերով դէպի բանտը մղւէր։

Ու եղաւ փետրւար 18ը, օրը օրերի, որ ճաշակել տւեց Հային ազատութեան իմաստը լիուլի։ Խորտակւած են դռները բանտի, ազատւած են հազար կեանքեր, որ ճաշակել էին սարսափը մահի։ Ազատ է Երեւան, ազատ է դաշտն Երեւանեան։ Հնչում է վերստին «Մեր Հայրենիք»ը սրտաբուխ, փողփողում է եռագոյնը նւիրական, ու մարդիկ երջանկութենէ արբած՝ ծանօթ-անծանօթ գրկւում են, համբուրւում, համբուրւում։

— Աւետի՛ս, աւետի՛ս, աւետի՛ս...

Հարսն էլ է գնացել բանտի վրայ։ Նրա հայեացքն ամէն տեղ որոնել է Կորիւնին, բայց չի գտել։ Բանտի դրանը նրա գորովով բացւած գրկի մէջ Ղազարն է ընկել ուրախ, երջանիկ։

Ինչպէ՜ս նկարագրել, ինչպէ՜ս պատկերացնել այն մեծ ուրախութիւնը, որ ժողովուրդն ապրում է ազատութեան համար։

Ընդհանուր ուրախութիւնն ըմբոշխնելէ վերջ՝ մարդիկ քաշւեցին տները, օրուայ անզուգական երջանկութիւնն աւելի խորն ապրելու համար։

Հարսը լայն բացեց իր տան դռները. սեղան սարքեց եւ անցնող դարձողին, ծանօթ անծանօթին ներս հրաւիրեց մի բաժակ գինի խմելու՝ բանտէն ազատած իր տղի՝ Ղազարի կենացը։

Ու հաւաքւեցին բարեկամներ, ծանօթներ, կերան, խմեցին։

Իսկ Կորիւնը չկար, նրան չէին տեսել, նրանից լուր չունէին։

Ու յանկարծ մի շշուկ անցաւ բերնէ բերան.

— «Չլինի թէ գնացել է «Նրանց» հետ»։

Թէեւ այդ ասած էր այնքան զգոյշ, որ հարսը չլսէր, բայց նա լսեց, աւելի ճիշտ զգաց։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
9 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1438

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի դատավարութիւնը, որուն մանրամասնութիւնները օրը օրին հաղորդեցինք միայն անհրաժեշտ չափով, վերջացաւ, տալով սպասուած առաջին արդիւնքը. հինգ մահապարտ եւ երեք բանտարկեալ։

Այժմ, փորձենք գնահատել զայն իբր կենդանի ողբերգութիւն, որուն անշուշտ չի պակսիր շէքսփիրեան զաւեշտի տարրը։ Խաղին գլխաւոր հերոսը՝ այն որ դէպքերու ծնունդ կուտայ եւ զանոնք կը դասաւորէ ըստ կամս, վայրագութեան ճանկին եւ իր բարբարոս զօրութեան փաստարկումին համար, — բոլշեւիկեան իշխանութիւնը — կը մնայ մութին մէջ, խորհուրդի սատուերները կախելով բեմին վրայ…

Եւ ահա խաղին նիւթը։ Խումբ մը անձեր կը դաւակցին ընդդէմ չարաշուք աստուածութեան որ բոլշեւիզմ կը կոչուի։ Պիտի տապալեն զայն, կտրելով անոր ուժին ու մեծութեան երակները — պիտի քայքայեն խորհրդ. տնտեսութիւնը եւ յարմար առենին պիտի փորձեն մեծ հարուածը, եւրոպական պետութեանց զինուորական միջամտութիւնը։

Բայց պահապանները արթուն են եւ օր մըն ալ խաղը երեւան կը հանեն, ու կը տեսնեն թէ 2000 դաւադիրներու փաղանգ մըն է որ կը փորձէ հիմերը խախտել տաճարին, մեհեաններու եւ հրացանազարկներու հոգիներուն… ալ օժանդակութեամբը։ Եւ սակայն ութ անձեր միայն, բաւական կը նկատուին քաւելու մեղքը ըմբոստացման, որ բռնած է ամբողջ երկրին մտածող գանկերը։

Ու հո՛ս կը սկսի զաւեշտը։ Ութ անձեր, առաջուց արդէն նահուան դատապարտուած, կը քակեն խոստովանութիւններու թելը, մէկը միւսէն աւելի թուլերան, վիպասան, եւ ուժեղ երեւակայութեան տէր։ Իբր փաստ՝ ասասպելները կը վազեն իրարու ետեւէ։ Հոգ չէ նոյնիսկ թէ արտաքին եւ հեռաւոր երկու մեծ ոսոխներու փուանքարէի, Պրիանի եւ մեղադրեալներուն միջեւ միջնորդները, յանկարծ յայտնուի թէ մեռած են տանկցութեանց թուականէն շատ առաջ…։

Բոլշեւիկը նման խոչընդոտներու առջեւ, կանգ չառներ ու տրէն, կը յաջողի հանդիսատես ամբոխին փաստել թէ եթէ անօթի է եւ պատառ մը հացին ետեւէն կը վազէ հեւ ի հեւ տանց հասնելու, եթէ մերկ է եւ քուրջերու կարօտը կը քաշէ. թէ հակառակ բոլոր ցանկութիւններուն, ու բռնի ճիգերուն, երկիրը չի լողար առատութեան ու ճոխութեան մէջ, յանցանքը այս մարդոցն է, որոնք արտաքին թշնամիներու օժանդակութեամբ, ջանք չեն խնայած հայրենիքը վտանգելու եւ ծախելու օտարներուն…

Պէտք է խոստովանիլ. բեմադրութիւնը պատրաստուած էր վարպետ եւ արուեստագէտ ձեռքերու խնամքով։ Ջանք չէր խնայուած խաղը դարձնելու համար հաճելի եւ հետաքրքրական եւ հանդիսատես հասարակութեան բուռն խանդավառութիւնն ու որոտնդոստ ծափերը… ի լուր մահապատժի պահանջին, կը փաստեն բեմադիրներուն եւ դերակատարներուն անուրանալի տաղանդը…

Բայց պիտի ըսենք թէ խաղը հիմնովին կեղծ է եւ դերակատարները փոխանակ ուղղակի քալելու իրենց հետապնդած նպատակին, անպէտ շեղումներ ու աւելորդ շարժումներ կը կատարեն։

Կը թուի նաեւ թէ աւելի հետաքրքրական պիտի ըլլար խաղը փոխանակ կոչելու Մոսկուայի դատավարութիւնը, կոչել «Հնգամեայ ծրագրի սնանկութիւնը»…, որուն շուրջ կը դառնան արդէն հակամարտութիւնները։ Այս կերպով գոնէ, հեղինակը հանդիսատեսներուն նախաճաշակ մը տուած պիտի ըլլար անխուսափելի ձլքին, եւ դառն անակնկալի սաստկութիւնը մեղմացուցած պիտի ըլլար, քանի անոր դէմ է միայն որ կը լարէ ու կը զինէ իր բոլոր հորոսները։

Պէտք է խոստովանիլ նաեւ թէ հեղինակը որ Ստալին կը կոչուի, գերմարդկային քաջութեան մը փաստերը եւ անսովորական բնազդներու ուժը ցոյց կուտայ, մաքառելով ճակատագրական հարուածին դէմ, որ հետզհետէ կը մօտենայ, սպառնալով իր ուժգնութեան տակ փշրել բոլոր հակամարտակաքերը։

Սակայն, որովհետեւ աւելի քան ճիշդ են ստացուած լուրերը, որոնցմէ յայտնի կ'ըլլայ թէ բացի Հայաստանէն — որ համաձայն Բաքեզործականի վարիչ-պատուիրակին հաւաստիքներուն եւ ռամկավար գործիչի մը ականատեսի վկայութեանց, միակ յաւիտենական դրախտավայրը, — Խորհ. Միութեան մնացեալ մասերը կ'ապրին վտանգաւոր զայրոյթի օրեր, յոյս ունի որ դատավարականայս խաղը տայ յուսացուած արդիւնքը, երկիրը վտանգուած ցոյց տալով, բազմազուրկ ժողովուրդին մէջ գրգռել հայրենասիրութեան բուրժուական? զգացումը ժողովրդութեան գերագրգռութեամբ մը զինել զայն ընդդէմ անհամբերութեան…, բ) հնգամեայ ծրագրի սնանկութիւնը արտկել ժամանակի մը համար, մինչեւ որ մտքերուն մէջ ասիճանաբար տեղաւորուի հաւանականութիւնը և օրմընալանարժ անակնկալի պէս չպայթի. գ) արտաքին եւ ներքին թըշնամութիւնները ցոյց տալով երկրին տնտես. քայքայման պատճառ, յուսատու նոր խաղալիքով մը օրօր կարդալ անօթի փորերուն, դ) սարսափի եւ հալածանքի նոր մղձաւանջով մը զարկել ըմբոստ գանկերն ու բազուկները եւ պատրաստել պատուական հահանջ մը։

Իսկ դա՞ը այս եղերական զաւեշտին. — Ռուսիա կը դիմէ հրապի խարդախ սնանկութիւն։

Մ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ՓՐԿԵՆՔ ԱՊՐԻԼ 24Ը

Ցուսաբերի *խմբագրականէն (29 Նոյեմբ.).*

— «Ապրիլ 24ը յաւերժացնելու համար — ըլլայ երգով, աղօթքով, գրչով թէ վրձինով — անհրաժեշտ է թարմ վիճակի մէջ պահել եղեռնի պատմութիւնը, Ապրիլեան սպանդը իր բովանդակ ահաւորութեանը մէջ։

Ապրիլ 24ը կարող է փրկուիլ պատմութեան համար հանճարով ու դրամով։ Մեր ցեղային հանճարը տակաւին չարթնցաւ. ասոր համար կարող ենք դառնանալ, սակայն մեղադրել — երբեք։ Այդպէս չէ դրամը։ Մենք այդ նիւթը ունինք — եւ ունիսք պահանջուածին բիւրապատիկ քանակով — Ապրիլեան նշխարները, յուշերը, դրուագներն ու պատկերները փրկելու համար։

Սակայն չգտնուեցաւ ունեւոր հայ մը, որ դաժեստ գումար մը զոհէր, կնաքի կոչէր ձեռնհաս մարմին մը եւ այս գանձը ասոր միջոցով անհետացումէ փրկէր։

Այս ցաւոտ հարցին անդրադարձանք այն արտակարգ յաջողութեանը առիթով, որ ունեցաւ շարժանկարը ժապաւէնի վրայ առնուած Թմարքի ծանօթ գիրքը, — «Աբեւմտեան ճակատին վրայ ոչ մէկ նորութիւն»։

Ինչ դեր որ խաղաց գիրքը հակապատերազմական տրամադրութիւնները խմորելու գործին մէջ, նոյն դերը ու նոյնքան յաջողութեամբ պիտի խաղայ ժապաւէնը՝ դառնալով հակապատերազմեան պրոպագանդի ազդու միջոցներէն մէկը։

Արդ, կարելի չէ՞ արդեօք գէթ ժապաւէնի՛ վրայ առնել Ապրիլ 24ը։

Նահանգ առ նահանգ, դըրուած մէկիկ-մէկիկ բերել եւ գծել պատկերը այն զարհուրելի ոճիրին, որ Թուրքը գործեց հայութեան նկատմամբ։ Ցուցադրել աշխարհին անճիտումը առաքինի ցեղի մը, տարագրութեան արիւնոտ ճամբաներուն վրայ, հսկայ կարաւաններով, ղեկավարութեամբը Թուրք կառավարութեան եւ մասնակցութեամբը թրքական անզէն ու զինուած հորդաներու։

Եւ այս ժապաւէնը ոչ միայն անհետացումէ գանձ մը պիտի փրկէր մեզ համար, այլեւ իբր պրոպագանդի ազդու միջո՛ց պիտի ծառայէր ի նպաստ Հայ դատին եւ ընդդէմ ոճրապարտ Թուրք կառավարութեան։

Գործ մը, որ դիւրութեամբ գլուխ պիտի գար, եթէ երբեք նիւթական միջոցը ըլլար։ Եթէ գտնուէր հայ արծաթաւոր մը, որ մատուռ շինելու փոխարէն պատմական այս ահաւոր դըրուագը փրկէր՝ ցնցելու համար մարդկութեան խիղճը եւ սարսափի մատնելու համար բուն իսկ դահիճը՝ ոճրադաւ ընկերին։»

ԱՆԳԼԻՈՅ ՏԱԳՆԱՊԸ

Մօզլի որունհամար գրեր էինք թէ աշխատաւորական դահլիճին դէմ կը գործէ, զայն յայտարարելով անկարող՝ անգործութեան դէմ պայքարին մէջ՝ կ'առաջարկէ հետեւեալ միջոցները. 1) հինգ նախարարներէ բաղկացած դահլիճ մը հաստատել, որ բացառիկ իրաւասութիւններ ունենայ, 2) օժանդակել նոր ճարտարարուեստներու զարգացման եւ միւսներու արդիացման, 3) ստեղծել ներածումներու վրայ հսկող հակակշռի դիւան մը, 4) առեւտրական համաձայնութիւններ գոյացնել տոմինիոններու հետ, 5) լայն ծաւալով հանրային աշխատանքներու ձեռնարկել, 6) պատերազմական պարտքերու վճարումը դադրեցնել առժամաբար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանսայի նախարարական տագնապը

Ֆրանսայի դահլիճի կազմութիւնը կը շարունակէ ծանր դժուարութիւններու հանդիպիլ, կուսակցութեանց անհաշտ ընթացքին հետեւանքով։ Ծերակուտական Լուի Պարթու որ ստանձեր էր դահլիճին կազմութեան հոգը, ստիպուեցաւ հրաժարիլ իր մտադրութենէն։ Համամիտ ըլլալով հանրապետական լայն միացման մը, Պ. Պարթու կոչ ըրեր էր բոլոր կուսակցութեանց, բացի ընկերվարականներէն, որոնք դէմ են մասնակցութեան։ Ատկից զատ, ան արդէն հաւանութիւնն առեր էր նախկին վարչապետ Պ. Թարտիէօյի որ նոր դահլիճին մէջ պիտի ստանձնէր Հանր. Շինութեանց նախարարութիւնը, ինչպէս նաեւ Պ. Պրիանի որ պիտի շարունակէր իր գործը։ Դահլիճին մասնակցելու համար կոչ ըրեր էր նաեւ արմատականներուն, որոնց վերջնական պատասխանին կը սպասէր։ Ու կը յուսար թէ իր ջանքերը պիտի արդիւնաւորուին։ Սակայն արմատականները իրենց մէկ հաւաքոյթին մէջ վերջնապէս որոշեցին չմասնակցիլ որեւէ դահլիճի, որուն կ'անդամակցի ռամկավար-հանրապետական խմբակցութենէն որեւէ մէկը։

Արմատականներու այս պատասխանէն յետոյ, Պ. Պարթու անկարելի նկատելով յաջողութիւնը, հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց իր հրաժարականը։

Հանրապետութեան նախագահը դահլիճին կազմութիւնը այս անգամ յանձնեց Փիէռ Լավալի։

ՔԻՒՐՏԵՒԹՈՒՐՔ ԿՌԻՒՆԵՐԸ
ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ

«Ցուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք. —

Սեպտեմբերի արիւնալի կռիւներէն ետքը, քրտական շարժման վարիչներէն Բրօ, որ քիւրտ կառավարութեան կուսակալն է հիւսիսային նահանգներու մէջ, վտանգուած վայրերէն կը հեռացնէ կիներն ու երախաները, կը համախմբէ բոլոր կռուող ուժերը եւ անոնց գլուխն անցնելով՝ դարձեալ կը շարժի դէպի Արարատ։

Սեպտեմբեր 13ին, Արարատի վրայ առատօրէն տեղացած ձիւնը կը հարկադրէ Թուրք զօրքերը լքել իրենց գրաւած ամայի դիրքերը եւ իջնել դէպի Արարատի ստորոտը, ռազմական կարեւոր կէտերուն վրայ պահակագունդեր ձգելով՝ 100-500 սուինաւոր զինուորներով։

Բրօի զօրքերուն յանդուգն ու անակնկալ յարձակումներուն հետեւանքով, արիւնալի կռիւներէ վերջ, այս բոլոր պահակագունդերը կը բնաջնջուին եւ կամ խուճապահար կը լքեն դիրքերը ու կը նահանջեն։

Կը մնայ միայն ամենէն զօրաւորը, Սարտար-Պուլաքի պահականոցը, ուր 500 զինուորներ կային։

Հոկտեմբերի սկիզբները ապստամբները անակնկալ յարձակում կը գործեն Պայազիտի Թրքական զօրքերուն վրայ, կռիւները տեղի կ'ունենան ճիշդ Պայազիտի տակը, բազմաթիւ Թուրքեր կը գերուին, ութ սպաներով, որոնցմէ մէկը «Փըրգայ»ի հրամանատար, փաշայի աստիճանով։ Այս կռուին մէջ քիւրտ ապստամբներուն ձեռքը կ'անցնին նաեւ երկու ինքնաշարժներ բաւականաչափ մթերքով։

Այս կռիւներէն քիչ վերջը, հոկտեմբերի կէսերուն, քրտական ուրիշ զօրախումբ մը, ղեկավարութեամբ Ֆարզանտայի, յարձակում կը գործէ Էրզրում-Պայազիտ ճանապարհին գտնուող Դիադինի զօրակայանին վրայ եւ Թուրքերէն կը խլէ ռազմամթերքով բեռնաւորուած 90 ուղտեր եւ բազմաթիւ գերիներ։

Թրքական հաղորդագրութիւնը այն մասին, թէ այս կռիւներուն մէջ Ֆարզանդան սպաննուած է, սուտ է։ Ճիշդն այն է, որ Ֆարզանդան վիրաւորուած է եւ այժմ կ'ապաքինի Արարատի մէջ։

Աւելորդ է ուրիշ անգամ մըն ալ յիշատակել, որ Թրքական զօրքերը այս կռիւներուն, ինչպէս նաեւ ձմրան ձիւնին ու բուքին պատճառով, քաշուած են Արարատէն, եւ ապստամբ Արարատցիները վերստին եկած եւ գրաւած են իրենց նախկին դիրքերը։

Ռամիշվիլի սպաննուած

Վրաց սոց. դեմոկրատ կուսակցութեան ականաւոր դէմքերէն Ռամիշվիլի՝ նախագահ 1918ի վրացական կառավարութեան, որ վարեր էր նաեւ պատերազմական, ներքին եւ կրթական նախարարութիւնները, սպաննուեցաւ կիրակի օր, իր մէկ հայրենակցին կողմէ։

Բոլշեւիկներու նուաճումէն յետոյ, Ռամիշվիլի իր ընկերներուն հետ հեռացեր էր Վրաստանէն եւ հաստատուեր էր Փարիզ։

Կիրակի օր, վրացական պատուիրակութենէն իր բարեկամին Մէնակարիի հետ, ինքնաշարժով կ'իջնէր կոպլէն, ուր խօսելու պիտի երթար քաղաքական հաւաքոյթի մը մէջ։ Հազիւ քանի մը քայլ էր առեր փողոցին մէջ, երբ մէկը քանի մը բառ պօռալով մէկտեղ, քաշեց ատրճանակը եւ շատ մօտէն՝ երկու հարուածով սպաննեց զայն, Ռամիշվիլիի՝ ընկերը Մէ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

2 ՔԻՒՐՏ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ ԱՆՎՆԱՍ

Ամենաստոյգ աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ, քրտական շարժման երկու ականաւոր վարիչները, Վալի եւ Մօրութ, որոնց կեանքը վտանգուած կը նկատուէր, այժմ ողջ են եւ ապահով։

Ինչպէս յայտնի է, Սեպտ. 12ի Թրքական յարձակման հետեւանքով քրտական ուժերու մէկ մասը ցրուեցաւ, ոմանք անձնատուր եղան, իսկ ուրիշներ ալ ձգեցին իրենց դիրքերը եւ նահանջեցին։ Արարատ մնացած ղեկավարներուն մէջ կը գտնուէին Վալին ու Մօրութը իրենց ընկերներով, որոնք մինչեւ Նոյ. 13ը հոն մնալով ու բոլոր յարձակումներուն դիմագրաւելով, այժմ ողջ են ու անվնաս։

«ԵԱՐԸՆ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ինչպէս գրած էինք, «Եարըն» ասկէ առաջ շատ ծանր ամբաստանութիւններ ըրաւ Իզմիթի կուսակալին դէմ, ըսելով թէ ան կիներու պատուին դպչած է եւն. եւն.։ Ասոր վրայ, կուսակալը անուանարկութեան դատ բացաւ եւ կոչնագիր ղրկուեցաւ Պոլիս, բայց Արիֆ Օրուճ պէյ բժշկական տեղեկագիր ղրկեց թէ հիւանդ է եւ չի կրնար երթալ։

Դատարանի վերջին նիստին, Իզմիթի ընդհ. դատախազը պահանջած է ձերբակալուած վիճակի մէջ դատել Արիֆ Օրուճ եւ «Եարըն»ի պատասխանատու տնօրէն Սիւլէյման Թէվֆիք պէյերը, եւ դատարանն ալ ընդունած է։

Որոշումը Պոլիս հաղորդուած ըլլալով, ոստիկանութիւնը ձերբակալած է երկուքն ալ եւ նոյն իրիկունն իսկ ոստիկան զինուորներու հսկողութեամբ Իզմիթ ղրկեց, դատուելու համար։

ՎՈՐՈՇԻԼՈՖ ԵՒ ՍՏԱԼԻՆ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻՆ

Պերլին հրատարակուող ռուսական «Ռուլ» թերթը կը հրատարակէ Ռուսիայէն ղրկուած թղթակցութիւններ, որոնց համաձայն Ստալին բանակցութեան պիտի սկսի հաշտուելու համար աջ ընդդիմադիրներուն հետ, որոնց գլուխը կը գտնուի պատերազմական գործավար Վորոշիլոֆ։ Այս հաշտութեան հիմ պիտի ծառայէ մեղմ քաղաքականութեան մը պայմանը հանդէպ գիւղացիներուն, ինչպէս նաեւ արմտիքի արտածման արգիլումը։

*** «Տէյլի Թելէկրաֆ» կը գրէ թէ համաձայն Լոնտոնի դիւանագիտական շրջանակներու կողմէ ստացուած տեղեկութեանց, խորհրդ. կառավարութիւնը չափազանց կը մտահոգուի աջ հոսանքի յարաճուն ծաւալումով։ Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Ռիկովի կուսակիցները գաղտնօրէն կը քաջալերուին բոլշեւիկեան պաշտօնական շրջանակներու կողմէ։ Հնգամեայ ծրագրի ձախողումը շատ նուազեցուցած է Ստալինի եւ իր կուսակիցներուն հեղինակութիւնը։

ՀԷՆՏԸՐՍԸՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ?

«Տէյլի Մէյլ»ի այն լուրը թէ Անգլիոյ վարչապետը Մաքտոնըլտ Հնդկաստանի փոխ արքայ պիտի կարգուի, մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծուած է կարգ մը շրջանակներու մէջ, որոնք կ'ենթադրեն թէ կառավարութեան գլուխը՝ անոր պիտի յաջորդէ Հէնտըրսըն։

Այս լուրին կապուած է նաեւ նախարարաց խորհուրդի մէջ փոփոխութեան զրոյցներ։ Կ'ըսուի թէ դահլիճին մէջ տեղ պիտի տրուի մէկ քանի ազատական պետերու։

ՋԵԿՈՅՑ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանէն նոր փախած «պրոլետգրող» մը կը գրէ.—

Քերենսկիի ժամանակ երբ ռուս կառավարութիւնը ուզում էր վճռական կերպով պատերազմի շարունակութիւնը աւստրօգերմանական զինակցութեան դէմ, ահա այդ ժամանակ Զաւիցերիոյ գերման դեսպանը այցելում էր Լէնինի խեղճ բնակարանը եւ նրա առաջարկում էր միլիոններ (րուբլի ոսկի) նիւթական միջոցը, տարածելու համար Ռուսաստանում բոլշեւիկեան ուսմունքը։ Այսպիսով Գերմանիան ուզում էր քայքայել ռուս պետ. ապարատը նրա հետ բանակը, որի շնորհիւ նա հնարաւորութիւն կ՚ունենար արեւելեան ճակատում գտնուող իր զօրքերը փոխադրել արեւմտեան ճակատ եւ վճռական ճակատամարտներ շահիլ այնտեղ։ Այսպէս Գերմանիան Լէնինին տալիս էր երկու բան միատեղ. տնտեսական (փող) եւ մտաւորական միջոց (բոլշեւիկեան ուսմունք)։ Այս երկու բաների ծագումը հաւասարապէս գերմանական էր։ Նա մի քիչ երկար խօսեց «Պրոլետարի դիկտատուրայի» մասին։ Այս խօսքը եթէ լուր վերլուծման ենթարկելու լինենք, կամ կատարելու լինենք ինչպէս կ՚ասէ ժողովուրդը, կը ստացուի հետեւեալը. «ո՛վ բանւոր դասակարգ, արի ինձ հետ մենք պիտի գըռնանք եւ միասին պիտի կործանենք բուրժուական պետութիւնը. այս ծառայութեանդ — ընկերակցութեանդ — համար ես քեզ պիտի վարձատրեմ կանխիկ եւ թագաւորավայել կերպով — քեզ նւիրելով բուրժուազիայի ինչքն ու հարստութիւնը եւ դրանից զատ լաւագոյն պաշտօնները։ Իսկ ինձ համար պիտի պահեմ շատ չնչին բան, պետական մեքենայի ղեկը եւ ուրիշ ոչինչ։ Այսպիսով հնարաւոր պիտի լինի մեզ իրականացնել միաժամանակ, հաւասարութիւն, սոցիալիզմ եւ պրոլետարիատի դիկտատուրա»։

Այդ ժամանակւայ միւս ռուս կուսակցութիւնները, իրենց հետեւորդներին խոստանում էին միայն պաշտօններ, մինչդեռ բոլշեւիկները խոստանում էին ոսկեղէն եւ անմիջականդրամատ։ Եւ ահաւասիկ սրա համար է որ այն բոլոր մարդիկ որոնք ուզում էին հարստանալ ուղղագիծ կերպով, այսինքն անմիջապէս, առանց սրտի եւ խղճի մարդիկ. (խուլիգանները) բոլշեւիկ դառան եւ իրենց մասնակցութեամբ ուժեղացրին բոլշեւիկների լենինեան կուսակցութիւնը, եւ հնարաւոր դարձուցին նրա տիրապետութիւնը։ Կարճ ժամանակւա ընթացքում, Լէնինի կուսակցութիւնը, բոլշեւիզմը հսկայ յառաջդիմութիւններ արեց եւ վերջը նա կարողացաւ յափշտակել պետապարատի ղեկը եւ բուրժուազիայի հարստութիւնը, այս վերջինը տուեց անօրինակ վեհանձնութեամբ, ինչպէս եւ կարեւոր պաշտօնները իր հետեւորդներին։ Բայց այս վերջինների ռոճիկները այնքան ճղճիմ էին որ այս հողի վրայ նրանք ունեցան մէկից աւելի հիասթափութիւններ։ Բոլշեւիկ պետութիւնը բռնագրաւեց բուրժուազիայի հարստութիւնն ու գոյքը որի հետեւանքով այս վերջինը ստիպուած եղաւ փակելու իր գործարանները, ձեռնարկութիւնները ու հանքերը եւ պատուինել արտասահման։ Այս բոլորի պատճառով 10,000,000 չափ բանւորութիւն և որոնք 100,000,000 ընտանիք էին պահում, մնացին գործազուրկ։ Ամենէն տարրական ողջմտութիւնը կը պահանջէր յետաձգել այս գործարանների եւ հանքերի փակումը։ Այնքան ժամանակ մինչեւ որ բոլշեւիկեան պետութիւնը հնարաւորութիւն ստեղծէր աշխատեցնելու նրանք իր սեփական միջոցներով։

Բայց այդպիսի մարդկային նկատառումներ բոլշեւիկների համար գոյութիւն չունէին։

Տնտեսական անօրինակտագնապը որ յաջորդեց, տեւեց 7 տարի։ Եւ 7 տարւայ ընթացքում, «պրոլետարիատի երկրում» ապրող բանւորը աշխատում էր եւ ստանում էր օրական մի քիլօ հացի աշխատավարձ։ Այն ինչ այդ յեղափոխական ցուցանակը չունեցող երկրների բանւորութիւնը այդ ժամանակ ստանում էր 20-200 քիլօ հացի արժէքի համազօր աշխատավարձ։ 1925ում երկրի տնտեսական դրութիւնը համարեա թէ բարելաւած էր, եւ այս միջին բարեկեցիկութեան վիճակը տեւեց մինչեւ 1928ին, որից յետոյ Ստալին սկսեց ընթացք տալ իր անմիտ կոլեկտիւիզացիայի քաղաքականութեան։ Այս պատճառով նորից սկսեց քայքայել դաժանօրէն կերպով երկրի տնտեսական դրութիւնը։ Ստալինը հետապնդում է բոլշեւիկի դիմակի տակ, զուտ ազգային նպատակներ... այն է քայքայել Ռուսաստանը... այնպիսի զարհուրելի չափերով... որ ապագայում նա չկարողանայ բընաւ Վրաստանի պէս մի փոքրիկ պետութեան վրայ անգամ տիրել եւ կամ բռնանալ։ Նրա քաղաքականութեան հետեւանքով Վրաստանը անպայման շահելու, իսկ Հայաստանը եւ Ռուսաստանը մնասելու է,

1929ին կատարուած վիճակագրութեան համաձայն, Վրաստանում ծառայողների ռոճիկի միջին չափը 160 րուբլի, իսկ Հայաստանում 70 րուբլի։

Սոյն թիւերը որոնք քաղուած են բոլշեւիկների վիճակագրութեան տեղեկագիրներից ցոյց են տալիս, թէ ինչքան ընկեր Ստալինը աշխատում է իբրեւ եռանդուն եւ ակտիւ «կոմունիստ» յօգուտ իր ազգին։

Եթէ Լէնինը ռազմագիտական նկատառումներով, ժամենտը յարմար չգտաւ կողոպտելու համար գիւղական հարուստները, ահա Ստալինը, այդ յարմար բոպէն եկած է համարում եւ յայտարարում է յանուն կոլլեկտիվիզացիայի կողոպտել նըրանց։ Ինչպիսի լպիրշ վերաբերմունք որ ունեցաւ Լէնին քաղաքներում ապրող հարուստների նկատմամբ նոյն վերաբերմունքը ցոյց է տալիս այժմ Ստալին, գիւղական հարուստների նկատմամբ։ Բայց այստեղ ես ուզում եմ մատնացոյց անել մի աղաղակող հակասութիւն Լէնինի եւ Ստալինի միջեւ։

Երբ Լէնին Նեպը (Նոր Տընտեսական Քաղաքականութիւն) ուզեց ստեղծել (1920) նա արտասանեց բազմաթիւ ճառեր, որոնց մէջ նա արտայայտում էր Կոլլեկտիվիզացիոնի մասին իր տեսակէտը։ (Մենք յետագայում պիտի բացատրենք թէ ինչու այդ ճառերը. Ստալինի յիշողութիւնից ջնջուել են)։ «Ներկայ սերունդը մեծացել է կապիտալիստական տիրապետութեան տակ, դաստիարակուած է բուրժուական դպրոցներում, եւ սնուած է կապիտալիստական գրականութեամբ, ուզենալ դայն կոլլեկտիվացնել, վտանգաւոր է եւ անտեղի» եւ նա ստեղծեց Նեպը առնուազն 40 տարւայ այսինքն մի սերնդաշրջանի համար։

Այստեղ կայ մի կէտ լուսաբանելիք...։ Թէ ինչո՞ւ համար Ստալինի տասը տարի յետոյ (Նեպը յայտարարելուց) ուզում է հարկադրաբար գիւղը կոլլեկտիվացասիոն ենթարկել, մոռնալով անցեալի եւ... «Լէնինի» դասերը։ 1.— Նախ նա ուզում է իրականացնել իր ազգային նըպատակները... այն է քայքայել Ռուսաստանը, այն աստիճան որ նա ապագայում չկարողանայ այլ եւս, Վրաստանի պէս մի փոքրիկ պետութեան գլխին տէր կանգնել։ 2.— Պարենաւորելու համար սովահար քաղաքները... ուրիշ խօսքով բանւորութիւնը։ Բացատրենք այս վերջին նախադասութիւնը։ Կապը գիւղի եւ քաղաքի, գիւղացութեան եւ բանւորութեան միջեւ խզուած է եւ ներկայումս գիւղացիութիւնը չի ցանկանում պարենաւորել քաղաքների բնակչութիւնը։ (Նրա յեղափոխական ակտիւութիւնը հասել է սրտին այդ կէտին!) Խորհրդ. պետութիւնը վերցնում է գիւղացիների աւելցուկ հացահատիկը երկու րուբլիով, փութը (կամայական եւ ցածր) գներով այնինչ շուկայում նա արժէ 15 րուբլի։ Նոյն դրութեան մէջ է գտնւում խաղողը, գինին եւյլն.։

Գիւղացիութեան դժգոհութեան մի ուրիշ աղբիւրն էլ այն է, որ գիւղացու սպառած հացի փութը 15 րուբլի արժէ. մինչդեռ քաղաքի բնակչութիւնը նոյն հացը ստանում է քիլօն 18 կոպեկով։

Կամայական եւ ցած գներով խորհրդային պետութիւնէն վերցնում է վարչական միջոցներով գիւղացիութիւնից բերքը... նրա փոխարէնը տալիս է ոչ թէ գիւղացու անհրաժեշտ եղող ապրանք, այլ թղթադրամ... որով նա ոչինչ չի կարողանում անել։ Բոնի հացամթերում... խաղողամթերում... եւյլն.։ Մի կարեւոր պատճառ էլ որ ունի գիւղացիութիւնը, անբաւարար մնալու խորհրդային իշխանութիւնից, այդ այն անհաշտ դիրքն է ու վերաբերմունքը որ նա ունի դէպի իր Կրօնը։

Բոլշեւիկների օրով երկիրը միշտ աւելի սպառել է ինչքան նա չի արտադրել։ Որի հետեւանքը այն է եղել որ նա սպառել է կապիտալիստական ժամանակներից մնացած ամէն տեսակ ապրանքների աւելցուկային սթօքը։ Հիմա որ դրութիւնը շարունակւում է մնալ նոյն.այսինքն աւելի շատ են սպառում քան չեն արտադրում. ամէն տեսակի ապրանքները դառել են տեֆիցիտային։ Սրա հետեւանքով է որ բոլշեւիկները սպառել են Բանկում ունեցած իրենց ոսկու պաշարը։ Եւ բանը հասել է այն կէտին որ սկսել են վարչական կարգով լռեցնել ժողովրդական ստամոքսի ամենաբանաւոր եւ ամենաանմեղ գանգատներն ու բողոքները։ Ներկայումս գիւղացիութեան վերաբերմունքը դէպի քաղաքը վերին աստիճանի թշնամական է։

Այն երկիրը որ աւելի սպառում է ինչքան չի արտադրում, ուզէ չուզէ, պիտի դրսից անհրաժեշտ ապրանքները, ներմուծէ ոսկու փողով... որի հետեւանքով իր ոսկու պաշարը պիտի սպառի... եւ թղթադրամի կուրսը պիտի ընկնի։ Ամէն տեսակի ապրանքներ պակասելու պատճառով... այս տարի այդ հողի վրայ, բազմաթիւ ըմբոստութիւններ են պատահել բազմաթիւ քաղաքներում։ Ներկայումս բոլշեւիկները կարծես հասկացել են... որ դրութեան նմանօրինակ շարունակութիւնը կարող է աղէտաբեր լինի, իրենց տիրապետութեան համար... եւ այդ անցանկալի տընտեսական դրութիւնը բառնալու նպատակով։ Խորհրդային Ռուսաստանի Կենտ. Գործկոմը (Կոմինտերնի հետ միասին) հետեւեալ որոշումներ են տուել. «որոշումներ որոնք համապատասխան են բոլշեւիկների երկիրների ներքին եւ արտաքին պայմաններին, հիմա այստեղ ծանրանանք այն արտաքին պայմանների վրա, որոնց մէջ գտնւում է բոլշեւիկ երկիրները... որոնց համապատասխանեցրել են այդ որոշումները...

Բոլշեւիկները հասկացել են որ արտաքին պետութիւններից ոչ մէկը չի կարող այլ եւ իրենց վրայ յարձակւել եւ պատժել իրենց։ Թէկուզ նրանք գործելու լինեն ամենամեծ յանցանք կամ ոճրագործութիւն։ Միջազգային եւ ներազգային օրինաւորութեան ասպարիզում, բոլշեւիկների համար հարուստ եւ կուլակ լինելն ամենամեծ յանցանքն է (ինչպէս եւ այն աւազակին համար, որ մտադրել է անպայման եւ ամեն գնով թալանել հարուստին, բայց քանի մի պետութիւն է հարկաւոր նախ իր թշնամուն՝ կուլակին ո եւ է ձեւով մեղադրել) ոչ միայն կուլակը ինքը մեղաւոր է, այլ եւ մեղաւոր է նրա հետ իր կինը, երեխան, ընտանիքը... եւ նրա աքսորելիս, դէպի Սիբիր, աքսորում են եւ նրա հետ իր ընտանիքը։ Իրաւունքի այսպիսի հասկացողութիւն նախամիջնադարեան է։

1.— Կելլոկի համբաւաւոր պայմանագիրը իրար վրայ չյարձակւելու մասին, որով պատերազմը յայտարարուած է օրէնքից դուրս։

2.— Մեծ պատերազմի հետեւանքով պետութիւնները եւ ժողովուրդներ այն աստիճան ուշասպառ են դառել որ այլեւս պատերազմի մասին խօսել նրանց առաջ հնարաւոր չէ։

3.— Թուրքիոյ պէս մի փոքր պետութիւն պատռեց Սեւրի դաշնագիրը եւ չգտնւեց մի պետութիւն որ նրան կարգի հրաւիրէր։

4.— Մեծ պատերազմի յաջորդող այս խաղաղութեան ժամանակաշրջանը առաջ է բերել իր հետ մի այնպիսի թըմբիր եւ իներսի... որ այլեւս խիստ անհաւանական է դարձրել որ եւ է դարձ դէպի պատերազմ։

«Ահա այս բոլորին նկատառումներով խորհրդային մուկը հասկացել է որ կապիտալիստական կատուները — հոգեբանօրէն ասելով այլեւս իր վրա չեն յարձակւելու...» եւ Ռուսաստանի տնտեսական ծանր դրութիւնը վերացնելու համար, Խորհր. երկիրների կենտ. գործկոմը կոմինտերնի հետ համերաշխաբար գոյացրել է հետեւեալ որոշումները... որոնք միանգամայն համապատասխանում են նրանց ներքին եւ արտաքին պայմաններին։

1.— Դադարեցնել ընդհանրապէս եւ պակասեցնել մասնաւորապէս տեֆիցիտային (պակասող) ապրանքների արտածումը,

3. Կեղծել բոլոր օտար արժեթուղթերը եւ թղթադրամները եւ այս միջոցով փող ճարել վճարելու համար ներմուծւող տեֆիցիտային ապրանքները։

4 — Այս վերջին կէտը յաջող կերպով իրականացնելու համար սերտ կապ ստեղծել գերման թեքնիսիէնների հետ։

5.—Խորհրդ. Միութեան սահմանակից վայրերում... Չինաստանի, Պարսկաստանի հիւսիսային սահմանամերձ որոշ կէտերում ու կեղրոնացնել մեծ քանակութեամբ տեֆիցիտային ապրանքներ ... յետագայում, այնտեղ կեղրոնացնել կոմկուսակցութեան գաղտնի ուժերը... բոլշեւիկեան ապստամբութիւն առաջ բերել եւ այդ ապրանքները անվճար տանել դէպի խորհրդ. երկիրներ։

Ահա սրանք են բոլշեւիկ քաղ. ղեկավարների վերջին գիւտերը որոնք արժեն ցուցադրելու ... հիացմունքի առարկայ դառնալու համար։

Սոյն տեղեկութիւնները քաղուած են մի Թրոցկիստից երեւանում)։ Եւ յետագայում նրանց ճշտութիւնը այլ աղբիւրներով հաստատուած. եթէ գաղտնի ոստիկանութիւնը մի քննութիւն կատարէ թէ ոսկի փողի կամ օտար վալիւտաների ծագումի մասին...որով վճարում են իրենց երկիր ներածւող ապրանքների արժէքը...շուտով 100 տոկոսով կը պարզւի ճշմարտութիւնը։

ԼՈՒՍԱՊԱՏ

ՕՏԱՐ ԲԱՆՒՈՐՆԵՐԸ

Համաձայն ռուսական վիճակագրութիւններու, ներկայիս Ռուսիոյ մէջ կ՚աշխատին 4500 օտար մասնագէտ բանւորներ, որոնց 2500ը գերմանացի, հազարը ամերիկացի, մնացեալները Չեխեր, Շուէտացիներ, Իտալացիներ, եւայլն։ Կան նաեւ քանի մը տասնեակ հազար հասարակ բանւորներ, որոնք կը պատկանին արեւելեան ազգերու։

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Յեղափոխական հրդեհը, որ բռնած է ամբողջ Հարաւային Ամերիկան, ձիւնի հիւսիւման գըլորուելով կամաց կամաց հսկայ գունտ մը կը վերածուի։

Երբ այս տողերը կը գրենք յեղափոխութիւնը Պրազիլիոյ Միացեալ Նահանգներու մէջ իր ամենակատաղի բոպէները կ՚ապրի։ Յեղափոխութիւնը ողջակիզած է ոչ միայն այս կամ այն քաղաքը միայն, ինչպէս եղաւ Հարաւային Ամերիկայի կարգ մը միւս Հանրապետութիւններու մէջ. ո՛չ, այժմ կռիւ է ամբողջ պրազիլիական հողամասին վրայ։ Այս կը նշանակէ որ արիւն կը հոսի Հարաւային Ամերիկայի ամենակարեւոր մասին մէջ, կը նշանակէ որ Հարաւային Ամերիկայի 3/5 մասը գալարման մէջ է, որ ութ եւ կէս միլիոն քառակուսի քիլ. հողային տարածութիւն մը անսովոր օրեր կ՚ապրի եւ որ Հարաւային Ամերիկայի ողնաշարը տեղէն ելած է, որովհետեւ Պրազիլիոյ Միացեալ Նահանգները Հարաւային Ամերիկեան հողամասի համար այն նշանակութիւնն ունի ինչ որ Միացեալ Նահանգները ամբողջ Հիւսիս. Ամերիկայի համար։

Հարաւային Ամեր. այս հըսկան,— արեւելեան սահմանէն իր առջեւ բաց ծով ունի, Ատլանտեան ովկիանոսն է, որ կ՚ողողէ անոր եզերքները 6500 քիլ. տարածութեամբ, իսկ մնացեալ մասերը ամբողջապէս ծածկուած են հսկայական լեռնաշղթաներով ու ապառաժներով որոնք պատճառ կ՚ըլլան Պրազիլիոյ նշանաւոր շոգերուն ու շատ մը տեղերու անմարդաբնակութեան։

Շատ տարօրինակ պիտի թուէր եթէ Պոլիվիայէն, Փերուէն ու մանաւանդ Արժանթինէն վերջ, Պրազիլիան, յեղափոխութեան այս մշտական օրրանը հանգիստ մնար։ Վերջի դէպքերը եկան ցոյց տալու, որ ներկայ յեղափոխական շարժումը նոյն իսկ իր նախորդը դեռեւս չէ ունեցած։

Առաջին իսկ ակնարկով, օտարին համար, տարօրինակ ու անհասկնալի պիտի ըլլայ ներկայ յեղափոխութիւնը, ի նկատի ունենալով, որ դեռ նոր լմնցաւ նախագահական ընտրութիւնները, ուր նորընտիր նախագահը բացարձակ քուէներ շահեցաւ։

Այնուամենայնիւ պրազիլիացին բացասական վերաբերմունք ու դիրք մը ունեցաւ վերջի ընտրութիւններու ու ներկայ կառավարութեան հանդէպ, որովհետեւ ատիկա շատ լաւ գիտցաւ ու զգաց, որ ընտրութիւնները տարուեցան բացարձակ կեղծիքներով։

Այժմ մանաւանդ պարզուեցաւ, որ տիրող կուսակցութիւնը պաշտպանողականները, ոչ մի միջոց չեն խնայած իրենց նպատակին հասնելու համար, որով եւ կառավարական ղեկը տեսակ մը մենաշնորհի վերածած։

Աւելորդ կը համարենք «Յառաջ»ի ընթերցողին համար խոբացնել Պրազիլիոյ ներկայ յեղափոխական շարժման այլեւայլ պատճառները, որոնք սակայն իրենց խոր հոգեբանական հիմերն ունին։ Կը բաւականանանք ըսելու, որ ներկայ շարժման գլխաւոր ազդակները կը ներկայանան պաշտպանողական ու ազատական երկու աչքառու կուսակցութիւնները, իրենց կարգին շարժման մէջ դնելով երկրի այս կամ այն նահանգները։ Ներկայ դէպքերուն գլխաւոր առանցքը կը կազմեն Ռիօ Գրանտէ դէ Սուլ, իսկ միւս կողմէ Սան Պավլօ նահանգները։ Այս երկու նահանգներն ալ Պրազիլիոյ համար աչքառու տնտեսական ու քաղաքական արդակներ ունին, իսկ ամէն մի նախագահական ընտրութիւն առիթ կը ստեղծէ երկու նահանգներու միջեւ գոյութիւն ունեցող պայքարը աւելի ու աւելի խորացնելու։ Եթէ պատահի որ նախագահական աթոռը Ռիօ Գրանտէի ներկայացուցիչը շահի, ուրեմն պարզ պիտի ըլլայ որ դժ. գոհութեան ազդանշանը Սան Պավլօյի նահանգէն պիտի ծայր առնէ, իսկ եթէ ո՛չ ուրեմն հակառակը։ Այսպէս փոխնիփոխ։

Բացի կուսակցական պայքարը, ուրեմն կայ նաեւ նահանգներու փոխադարձ մրցումը որու շնորհիւ Պրազիլիան մշտականապէս նստած կը մնայ վառօդի տակառին վրայ իր կարգին միշտ պայթելու ենթակայ։

Բայց եւ այնպէս, գոնէ այս անգամ, Պրազիլիոյ համար [illegible] մի կասկած չկար, ու ինչպէս [illegible] տեցինք բնաւ չէր նախատեսուած որեւէ յեղափոխական շարժում մը, մանաւանդ որ ազատական կուսակցութեան չշահող թեկնածուն տօքթ. Վարգաս հանգիստ[illegible] կերպով յայտարարեց, որ ինք հակառակ ժողովրդական քուէարկութեանց կեղծուած ըլլալուն, այնուամենայնիւ կը հպատակի ներկայ ընտրութեան։

Կը թուէր, որ գոնէ այս անգամ Պրազիլիա խաղաղ կեանք մը պիտի ունենար։

Բայց հազիւ կարճ ժամանակ մը անցած՝ ներկայիս ամբողջ Հարաւային Ամերիկեան [illegible] լեկոծող յեղ. փոթորիկը անցաւ նաեւ Պրազիլիոյ վրայէն ուր հո[illegible]ղը արդէն պատրաստ էր, ու ամէն նակարծ ժամանակամիջոցին [illegible] բռնկեց երկրի մէկ ծայրէն միւսը։

Յեղ. շարժման առաջին ազդանշանը տուաւ դժգոհ նահանգներէն Ռիօ Գրանտէ դէ Սուլ [illegible] րուն անմիջապէս միացան քանի մը կարեւոր նահանգները իրենց տեղական ոստիկանական ու զինւորական ուժերով։ Վերջինները միացեալ ճակատով կը քալեն դէպի կեդրոնական իշխանութեան կեդրոնատեղին Սան. Պավլօ ու Ռիօ. տէ- Ժանէրիօ։ Մասնաւոր յեղ. տրամադրութիւն գոյութիւն [illegible] Պրազիլիոյ հարաւ. մասերը որոնք արագօրէն սկսան շարժման միացած են։

Կեդրոնական կառավարութիւնը ոչինչով կ՚ուզէ զիջիլ ու ամէն միջոց ի գործ դրած է ճնշելու իր դէմ եղած կեդրոնական շարժումը։

Հիմակ ու հիմա դժուար է եզրակացնել թէ ինչո՞վ կը վերջանայ ներկայ պայքարը, յեղափոխութի՞նը պիտի յաղթէ, թէ կառավարութիւնը, բայց պարզ է, որ ներկայ արիւնալի կռիւները, երկրի մէկ ծայրէն միւսը տեղի ունեցող անսովոր դէպքերը արագօրէն պիտի անդրադառնան [illegible] Պրազիլիոյ, առանց այս ալ [illegible] այնքան նպաստաւոր տնտեսական կացութեան վրայ։

* * *

Առ ի գիտութիւն մեր հայ[illegible] բնակիչներուն, որոնց համար [illegible] ով գիտէ, թերեւս տակաւին [illegible] Հարաւային Ամերիկայի [illegible] հեռուէն հեռու քաղը [illegible]

…փոքր, ի նկատի ունենալու են …երկերս տեղի ունեցող յեղ. շարժումները որու պատճառաւ օրը օրինկը փոխուին երկրի օրէնքները՝ …ուշադրութեան է առ… …ած ժանաւանդ ներգաղթային օրէնքը:

Վերջերս Լեհաստանէն տեղս հասած ընտանիք մը, հակառակ բոլոր օրինականութեանց ամիսէ մը ի վեր ծովուն վրայ կը մնայ …հակառակ հոկայական նիւ…թական զոհողութիւններու մինչեւ …մա անկարելի եղած է յիշեալ ընտանիքը ազատել այդ միան…ձայն ցաւալի կացութենէն:

Կը խնդրենք ի նկատի ունենալ նման պարագաները ու գոնէ …պասել մինչեւ կատարեալ նոր…մալ կացութեան վերահաստատումը:

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՋՐՀԵՂԵՂԸ ԳԻՏԱԿԱՆՕ՞ՐԷՆ

Մինչեւ վերջերս աստուածա…շնչային ջրհեղեղի մասին գիտուններս զանազան կարծիքներ կը յայտնէին: Ոմանք ենթադրեցին թէ Աստուածաշունչի այդ նկարագրութիւնը իրական վտանգ մըն էր որուն ժառանուած էին մարդիկ բազմաթիւ դարեր առաջ, …ուրիշներ կը խորհին թէ այդ …եքեաթը մտացածին բան մըն էր:

Վերջերս 50 տարիներու ընթացքին Միջագետքի մէջ պեղումներ եղան ու ձեռք ձգուեցան զանազան ձեռագիրներ եւ այլ …ուղթեր որոնք եկան վկայեցին …նպաստ այն վարկածին թէ՝ իսկապէս մէկ քանի հազար դար առաջ այս կամ այն ձեւով ջրհեղեղի նման բան մը պատահած է: …երջին ամիսներուն, Միջագետքի մէջ կատարուած քննութիւններ եկած են այն եզրակացութեան թէ՝ Տիգրիսի ու Եփրատի միջեւ արտակարգ հեղեղ մը պատահած է: 1929ին ալ, այդ շրջանին մէջ հեղ մը ամբողջովին լուրով ծածկեց երկիրը: Ա…միներ շարունակ, այդ շրջանը …նդարձակ ծովի մը երեւոյթը …նէր, ուր հաստատ կը մնար միայն …յաթուղին:

Անգլիացի գիտուն մը. Հարոլտ …է, նոր գիրք մը հրատարակած …ջրհեղեղի մասին: Ըստ իրեն, …հեղեղը տեղի ունեցած է Քրիստոսէ 4200 տարի առաջ, 4200էն 3500ի ընթացքին, երեք հատ …հաւոր ջրհեղեղներ եւս պատահած են Միջագետքի մէջ:

1929ին, Ուրի մէջ (Միջագետք) գտնուեցան Թագաւորներ…ուն գերեզմանները: Այս պա…

բացած նոր լոյս մը սփռեց աստուածաշնչային ջրհեղեղին վրայ: Գերեզմանին մէջէն գտան հին ծաղկամաններ եւ ամաններ որոնք վկայեցին թէ հազարաւոր տարիներ առաջ, Միջագետքի մէջ ապրած է քաղաքակիրթ ազգ մը:

Անկէ յետոյ փրոֆ. Լանկթօն Քիշի կողմերը քննութիւններ կատարեց երկու մեծ գետերու միջեւ ու գտաւ այդ մեծ հեղեղէն հետքեր: Գտնուած են նաեւ քարացած փուշերը՝ գետի եւ ծովու ձուկերու, բայց ոչ մէկ մարդկային հետք: Որոշ է, որ ամբողջ տարածութիւնը ջուրով ծածկուած է եւ ջուրը հասած է քանի մը մեթր բարձրութեան: Համաձայն ձեռք ձգուած փաստերու, գիւղերու եւ քաղաքներու բոլոր բնակիչները մեռած են, բացի Սուրուբակ գիւղի վարիչէն, որ ազատուած է իր ընտանիքով:

Դարձեալ նո՛յն փաստերը համաձայն, Սուրուբաք գիւղին պետը— Զիվուդրոս Ութա Նաբիսթիմ, այսինքն Նոյ, Սամարիացի իր մէկ բարեկամին թելադրութեամբ առաջուընէ շինած է շատ նախնական նաւ մը ու հոն ապաստանած է իր ընտանիքով: Մեծ հեղեղէն վերջ, ողջ մնացած են նաեւ Սամարիացի պահակները, որոնք եղած են բարձր տեղեր ու զոհ չեն գացած: Անոնք այդ երկրին բացարձակ տէրերը դարձած են:

Իսկ ջրհեղեղին յաջորդող երկրաշարժէն վերջ, Քիշի իշխանութիւնը իր ձեռքն առաւ այդ շրջանը եւս:

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՇԱՄԻ ՄԷՋ

Շամն ալ ետ չմնաց Հ. Յ. Դաշնակցութեան քառասնամեակի տօնակատարութենէն որ անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ Սալ տը ֆէթի սրահին մէջ ժամը 3ին մասնակցութեամբ Վիէնի կոմիտէի: Սրահին ճակատը կը ծածանէին հայկական եւ Ֆրանսական դրօշները կողք կողքի: Օրուան նախագահ ընկ. Միհրան Գաբրիէլեան հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս երգել «Մեր Հայրենիք»ը եւ բացման խօսքէն յետոյ եղանարտասանութիւններ, երգեր: Օրուան բանախօսը ընկեր Արամ Գառօնէ խօսք առնելով ներկայացուց մեր յեղափոխութեան ծագման եւ զարգացման գրդապատճառները տնտեսական ու քաղաքական, շեշտեց տեղը որ կը վիճակի Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Բանախօսութենէն յետոյ աճուրդ կատարուեցաւ, որմէ գո…

…յացաւ մօտ 160 ֆրանք: Ներկայացուեցաւ նաեւ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը, ղեկավարութեամբ Պ. Կ. Մութաֆեանի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս ուժերու:

Ժողովուրդը ցրուեցաւ շատ գոհ տպաւորութեան տակ:

Նշան Յովհաննէսեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ

Պատահմամբ, ձեռքս անցաւ փարիզեան ամկավար Թերթին 97 թիւը, ուր անստորագիր մարդուն մէկը, գովելով Լա Սիօթայի Հայութեան զոհողութիւնները «իւր տոհմային գիծը պահելու տեսակէտէն», կ'անցնի Լա Սիօթայի մանկապարտէզի հարցին, առանց խղճի խայթի, այսպէս արտայայտուելով: «Ինչպէս Հարաւային Ֆրանսայի միւս գաղութները, կամ գաւառները. Լա Սիօթան ալ ունեցաւ դպրոցի նման բան մը, որ տասը ամիս միայն կրցաւ պահել իր գոյութիւնը, նիւթական միջոցներու չգոյութեան եւ վարիչներու անձեռնհասութեան պատճառով»: Բուն իրականութիւնը յայտնելը, կ'երեւի մեր հայրենակցին համար շատ ալ հաճելի չէ, ատոր համար լռելեայն կ'անցնի: Ահա այստեղ է որ յիշեալը դիտումնաւոր կերպով կը զգուշանայ դպրոցի շուրջ անցած տգեղ եւ իրենց համար աւրատ բերող այլանդակութիւնները հրապարակ հանելէ, որովհետեւ այնտեղ մարդոց իսկական դէմքը կ'երեւի ամբողջ այլանդակութեամբ: Կը գրէ նաեւ թէ երախաներու հայրերը իրենց ապրուստէն կտրելով, 12—15 ֆր., կուտան ամսական գիշերային դասերու ղրկելով իրենց պաւակները:

Հիմա տեղն է հարցնելու Պ. յօդուածագրին,— ինչո՞ւ անցեալ տարի երբ դպրոցը բացուեցաւ մեծ ջանքերու շնորհիւ, իր գոված ազգասէրները պառակտիչ վարժուհիին սադրանքներուն թեւ ու թիկունք տալով Լա Սիօթայի միակ փարոս եղող դպրոցը փակելու պատճառ դարձան կուսակցական պղտոր նկատումներով:

Հաւաստի աղբիւրէ կ'իմանամ որ վարժուհին դեռ իր պաշտօնավարութեան կիսամեայ շրջանին, միտք յղացած էր իր այսօրուան ծրագիրը մէջտեղ քշելու: 22—25 երեխաները կը յաճախեն երեկոյեան դասի, մէկ ժամուան համար 12—15 Ֆր. վճարելով, իսկ ցորեկները ալ մեքենայով տափատ կը կարէ: Աւելի ձեռնտու հաշիւ:

Մէկ քարով երկու թռչուն զարնուած կ'ըլլայ: Առաջին Պ. յօդուածագրի եւ իր շրջակայներու ծրագիրը իրականացաւ, երկրորդ՝ վարժուհին աւելի կ'օգտուի իսկ թէ այդ մէկ ժամուան կիսատ դասատուութենէն ինչ կ'օգտուին երեխաները, ատոր գնահատութիւնը կը թողում երախաներու ծնողներուն: Ինչպէս առաջուց ալ գրած եմ, ալ ամէն օր ծնողներու հետ ստեղծուած անախորժութիւնները եւ դպրոցի շուրջ եղած կռիւները ուսուցչութեան միջամտութիւնը եւ քաղաքապետութեան նկատառութեան եւ ուշադրութեան առարկայ դարձան:

Ա. Ահարոնեանի յոբելեանին առթիւ բախտ ունեցանք մեր մէջ տեսնելու Մարսէյլի Ազգային իշխանութեան ատենապետն ու ատենադպիրը եւ դպրոցներու տնօրէն Արոյեանը, հանդէսը վերջանալէն յետոյ, խնդիրը դարձեալ սեղանի վրայ դրուեցաւ դարման մը գտնելու մտահոգութեամբ: Խօսք կուտան, Մարսէյլ հասնելուն խնդիրը լաւ ուսումնասիրելէն յետոյ, պէտք եղած կարգադրութիւնը ընել Առաջնորդի աջակցութեամբ եւ այդ դեռ յունիսի սկիզբներն էր:

Այսպէս անցաւ մինչեւ սեպտեմբերի 15ը, անկէ յետոյ դպրոցի վերաբացման համար Հոգաբարձութիւնը կը ստանայ գրութիւն մը տեղւոյս քաղաքապետութեան ներկայացնելու համար: Հոգաբարձութիւնը գրութեամբ մը կը խնդրէ ազգ. իշխանութենէն թէ որպէս զի խնդիրը քաղաքապետութեան ներկայացուի յարմար եղանակով Մարսէյլէն մէկը գայ: Երկու օր յետոյ Հոգաբարձութիւնը ծանօթ քահանայի մը ստորագրութեամբ հեռագիր մը կը ստանայ թէ յաջորդ օրը կուգայ այդ խնդրով: Երկու օր կը սպասուի, ոչ ոք կու գայ:

Անկէ յետոյ որքան կրցայ իմանալ, քաղաքապետութեան ներկայացուելիք գրութիւնը դարձեալ Մարսէյլէն ուղուեցաւ, եւ յայտնի չէ ինչ հետեւանք տրուեցաւ: Եւ գաղութիս ձայնը, մնաց «Ձայն բարբառոյ յանապատի»: Ահա այնպիսի անպատասխանատու պայմաններու տակ էր իրերու դրութիւնը, երբ հրապարակը պարապը գտնելով, գաղութիս գլխին փորձանք դարձած վարժուհին, օգտուելով առիթէն, քալեցուց իր գործը որուն ուժ կուտային մութ ուժերը:

Անցորդ

ՊՆԱԿԱԼԷՋ ՌԱՄԿԱՎԱՐԻ ՄԸ ՅԱՓՌՏՈՒՔՆԵՐԸ

ՇԱՄ, 25 Նոյ.— Պոտած միջոցիս խանութի մը դրան վրայ կարդացի յայտարարութիւն մը ստորագրուած Ռ. Ա. կուսակցութեան տեղւոյն ակումբին կողմէ: «Հրապարակային բանախօսութիւն, պիտի խօսի կուսակցութեանս նորընտիր գործիչ Այսինչ Անինչեան: Մուտքը ազատ է»: Փափաքեցայ երթալ եւ գացինք քանի մը ընկերներով:

Մի ոմն Գուլուճեան ասկէ առաջ ամերիկեան հաստատութեան մը հաշուոյն քրիստոնէական շարժանկար կը ցուցադրէր Ֆրանսահայ գաղութներուն մէջ, իսկ այսօր Ռամկավարներուն կողմէ վարձուած՝ իր անպատկառ լեզուն է որ կը ցուցադրէ ազատատենչ ժողովուրդին:

Յէն 5 տարեկան երախաներու պոռչտուքներուն վրայ, բեմ եկաւ օրուան բանախօսը, իր պատկանած կուսակցութեան վայել ձեւակերպութիւնով մը, ինքզինքը ներկայացուց երախաներուն ու կարգադիր յանձնախումբին: Լռութիւն ազդարարելէ յետոյ սկսաւ խօսիլ, ու նախ գովքը հիւսել ռամկավար կուսակցութեան: Եւ որովհետեւ, այդ կէտին մէջ, շուտով կը սպառի որեւէ դասախօսի պաշար, շարունակեց ճառը՝ յարձակելով Դաշնակցութեան վրայ անմիտ, անտրամաբան, անկապ զաւրատուքներով, արիւն քրտինք մտաւ Դաշնակցութիւնը քննադատելու համար իբր ընկերվարական կուսակցութիւն, որ Քիւրտերու անկախութեան ձգտումին ու ճիգերուն կը նպաստէ եղեր եւ գաղութները կը պառակտէ եղեր Միացեալ Անկախ Հայաստան քարոզելով:

Ստալինի այս վերջին ժամու բազմերես խնկարկուին բերնով Շամի Հայերը առիթն ունեցան անգամ մըն ալ գնահատելու ռամկավար կուսակցութեան հակահայ քաղաքականութիւնն ու պառակտիչ դիրքը:

Արդուարիս

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայէն հասած տեղեկութիւններու համաձայն, գաւառներուն մէջ կեանքը դարձած է այլեւս անհանդուրժելի:

Ամէն բանուոր պառկելու համար բարձ մը միայն ունի եւ երկու հոգիի համար մէկ վերմակ: Արգիլուած է աւելի բարձ ունենալ որովհետեւ բուրդը կ'ուզեն արտածել: Տուներուն մէջ յաճախակի դարձած են խուզարկութիւնները, ինչ որ աւելի է՝ կը գրաւեն կը տանին՝ արտածելու համար: Երբեմն կը պատահին մատնութիւններ, թէ այսինչը աւելորդ բուրդ ունի, մատնողը կը ստանայ քիլօ մը հաց իբրեւ վարձատրութիւն, իսկ ենթական կը յանձնուի դատարան: Երբ ձեր տունէն տաք միսի ջուրի հոտ գայ, եթէ իմանան որ քիչիկ մը շաքար կամ ալիւր ունիք, նոր նեղութիւններու կը մատնուիք:

Արգիլուած է աւելորդ շապիկ ունենալ. մէկը կը հագնիք, միւսը իբրեւ փոխնորդ: Մանուկի մը համար կաթ գնելն իսկ կասկածի կ'ենթարկէ ձեզ:

ՆՈՐ ԲԱՐՔԵՐ

Բնակարանի տագնապը աներեւակայելի աստիճանի մը հասած է: Մասնաւորաբար ուսանողները բնակելու անկիւն մը չունին եւ շուարած են: Բազմաթիւ ուսանողներ միասին կը պառկին մէկ սենեակի եւ մէկ անկողնի մէջ:

«Կոմսոմոլսկայա Պրավդա» այս առթիւ կուտայ պատմութիւն մը, որ իրականութեան պատկերն է: „Մոսկուայի Կարլ Լիբնեխտ ուսումնարանը, լուծելու համար իր ուսանողներուն բնակարանի տագնապը, որոշեց այնպէս ընել, որ ամէն դասարանի աշակերտ բնակի միայն իր դասարանի աշակերտներուն հետ:

Եւ յանկարծ ուսումնարանին տնօրէնը Եոզեվիչ իրիկուան ժամը 10ին կը մտնէ ուսանողներուն բնակարանները, գործադրելու որոշումը գերյեղափոխական ձեւով մը: Կը կոտրէ սենեակներուն փականքները, դուրս կը նետէ ուսանողներու անկողինները, գիրքերը եւայլն: Ու ի վերջոյ կը մտնէ ուսանող Ալեքսանդրին սենեակը: Այս ուսանողը միասին կը բնակէր իր կնոջ հետ, որ նոյնպէս ուսանող էր: Թէյ կը խմէին անոնք: Տնօրէնը կը յայտարարէ, որ Ալեքսանդր դուրս պիտի ելլէ սենեակէն, կնոջ թողլով սենեակը, ուր պիտի բնակի Ալեքսանդրի կնոջ դասարանէն ուրիշ երիտասարդ մը: Ալեքսանդր կը պնդէ, որ ինք իրաւունք ունի բնակելու իր կնոջ հետ, եւ ոչ թէ ուրիշը, եթէ նոյնիսկ ինք եւ իր կինը նոյն դասարանի աշակերտներ չըլլան: Բայց ո՞վ մտիկ կ'ընէ: Այսպէս տնօրէնը երիտասարդ մըն ալ տեղաւորեց սենեակի մը մէջ, ուր կը բնակէին չորս մանկամարդ աղջիկներ: Ալ կրնաք երեւակայել այդտեղ կատարուած հովուերգութիւնները:

Եւ դեռ 50 ուսանող դուրսը մնաց: Եոզեվիչ անոնց առաջարկեց բնակիլ… պէտքարանին մէջ»:

Այս տեղեկութիւնները չմոռնանք, բոլշեւիկ թերթ մըն է, որ կուտայ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՐԻՒՐ ՆՈՐԱԳԻՐ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐ

Վառնայէն կը գրեն.—

Դաշնակցութեան քառասնամեակը արժանավայել շուքով մը տօնուեցաւ այստեղ: Այս տօնակատարութիւնը այնքան մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց Վառնայի անկուսակցական երիտասարդութեան մէջ, որ բազմաթիւ երիտասարդներ, խումբ խումբ եւ ինքնաբերաբար, սկսած են դիմել Հ. Յ. Դ. տեղական մարմնին, արձանագրելու համար Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ:

Մարմինը, իւրաքանչիւր դիմողի շուրջ ստուգումներ կատարելէ վերջ, որոշած է բոլոր նորագիրներուն երդումի արարողութիւնը կատարել, յատուկ հաւաքոյթի մը մէջ, ուրիշ քաղաքներու Հ. Յ. Դ. քառասնամեակի տօնակատարութեանց եւս մասնակցելու նպատակով շրջանները եղած ընկ. Գ. Նժդեհի Վառնա վերադարձէն յետոյ: Դաշնակցական մկրտուելիք այս երիտասարդներու թիւը հարիւրի կը հասնի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍԵՎՐԱՆ, 30 Նոյ.— Անցեալ կիրակի Սեվրանի Արաքսը Chatillon հրաւիրուած էր մրցելու համար տեղւոյն Ֆրանսական Ա. խումբին որուն յաղթեց 2ի դէմ 0ով:

Հակառակ որ Ա. կիսախաղին Արաքս 10 տղոցմով խաղաց հակառակորդը չկրցաւ ոեւէ արդիւնք մը ձեռք բերել. իսկ Բ. կիսախաղին մեր տղաքը կարողացան 2 նշակէտ շահիլ:

Օ. Լօրէնեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ ՊԷՋՃԵԱՆ ՄԱՅՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ (Գում Գաբու, 1830—1930), Թ. Ազատեան: Տպ. Պոլիս, 1930, գին 20 ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԴԱՍԱԼԻՔԸ

«Այսինքն փախած բոլշեւիկների հետ» մտածեց Հարսը. «մի՞թէ կարող է պատահել, իր զաւակը, իր հայդուկ ամուսնու միակ զաւակը փախած բոլշեւիկների ու հայրենիք ուրացողների …, օ՜, ինչ ծա՛նր հարուած, օ՜, …ամօթ, որքան դժբախտ, որ…, անիծուած մայր է եղել ին…: Ձեռները դողացին, գինու …ը երերաց, գինին թափուեց բա…կէն դուրս: Ծնկները ծալուեցին, …: Եթէ ասէին, թէ կորիւնն …նուած է՝ աւելի քիչ պիտի …նչէր գուցէ, ի՜նչ ամօթ.. Ու …վատ զգաց իրեն, նւաղում էր:

— Ջո՜ւր, ջո՜ւր…:

Յանկարծ դուռը բացուեց եւ …էկը կանչեց.

— Ճամբայ, տեղ բացէք …կողնու վրայ, բերում են, վիրաւորուած է, մի վախենաք, վտանգաւոր չէ:

— Ի՞նչ, ո՞վ, ո՞վ է վիրաւորը:

— Կորի՛նը, Կորի՛նը…:

Ու մի քանի Սասունցիներ ներս բերին վիրաւոր, արիւնաքամ, դժգոյն Կորիւնին, դրին անկողնու վրայ: Հարսն սթափւեց, լուռ, նայում էր տղին ու չէր կարողանում խօսել: Մի Սասունցի դառնալով Հարսին՝ ասաց.

— Քուրի՛կ, ուրախացիր, քաջ է տղադ, հայդուկ Ասլանին արժանի զաւակ. առիւծի պէս էր կռւում, առիւծի պէս:

— Ձեզ հե՞տ, ձեզ հե՞տ էր տղաս. մերոնց համա՞ր կռւեց, այո՞, ասացէ՛ք..

Ու յանկարծ Հարսն սկսեց հեկեկալ:

— Մեզ հետ էր, հապա ո՞ւմ հետ պիտի լինէր:

— Մա՛յր մի՛ լայ, թէեւ վիրաւոր, բայց երջանիկ եմ, երջանի՛կ…

Մայրը գրկեց որդու գլուխը ու գունատ ճակատն ողողեց կաթոգին համբոյրներով.

— Կորի՛նս, բալէ՛ս…

Ու այնպէս անուշ էին այդ զգացմունքները, այնպէս կազդուրիչ համբոյրները Կորիւնի ցաւած հոգու համար:

Նա համբուրում էր մօր ձեռը, կարծես ներողութիւն էր խնդրում ինչ որ անցած, բայց չներուած մեղքի համար:

Ամէն ոք մի քնքշանք, մի գուրգուրանք ունէր նրա համար, ամէն ոք որեւէ կերպ օգտակար էր ուզում լինել նրան, ամէն ոք երախտագէտ հայեացք ունէր նրա համար, ու այնպէս լա՛ւ էր, այնպէս լաւ:

Բժիշկ բերին, հիւրերն հեռացան: Վէրքը խնամուեց, կապուեց:

Ու օրեր շարունակ նրա սնարի մէկ կողմը մայրն էր նստած, միւս կողմը Սիրանը, ու վերջ չկար նրանց քնքշանքին, սիրոյն, գորովին: Ու Կորիւնը երջանիկ էր այնքան՝ որքան չէր եղել երբեք:

Օ՜, ինչ լաւ է ազգիդ, հայրենիքիդ համար պայքարելը, արիւն թափելը:

Որքան ծա՜նր է, որքան արժէքաւոր հայրենիքի համար թափուած մի կաթիլ արիւնը:

Կորիւնը վիրաւորուած է սրունքէն, վէրքը թեթեւ տեսակէն չէր. բայց խնամքի պատճառով ապաքինւեց: Ապաքինւեց, բայց մի ոտով կաղ մնաց:

Ի՞նչ փոյթ չէ որնա իր թափած արիւնով սրբել էր ճակատէն «դասալիք» անունը:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ

ՎԵՐՋ

Կը խնդրուի թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

նկարի, յարձակեցաւ ոճրագործին վրայ, որ կրկին յաջողեցաւ գործածել իր ատրճանակը եւ յարձակողը թեթեւօրէն վիրաւորեց գլխէն, սակայն հասնող ոստիկաններու շնորհիւ, կարելի եղաւ զինքը զսպել ու տանիլ ոստիկանատուն։

Ոճրագործը 35 տարու Վրացի մըն է եւ ոստիկանատան մէջ յայտարարեց թէ անձնական վրէժի մը գոհացում կուտայ։ Կ'աշխատէր Օտէնքուռի մէկ գործատան մէջ՝ ուրկէ կը կարծէ թէ Ռամիշվիլի զինքը վտարել տուած է։

Ռամիշվիլիի բարեկամները, մասնաւորաբար Ժորտանիա, վրացական հանրապետութեան նախագահը, կը կարծեն թէ ոճրագործին յայտարարութիւնները կեղծ են։

Ոճրագործը առենին կը պատկանէր սոց. դեմ. կուսակցութեան, բայց շատոնց է որ հեռացած էր անկից եւ ամէն կապ խզած։

Ռամիշվիլի, մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտար ի պաշտպանութիւն Վրաստանի՝ ընդդէմ բոլշեւիկեան բռնապետութեան։ Վրաստան մնացած իր բարեկամներուն հետ կը շարունակէր գաղտնի կապեր պահել, եւ այդ կերպով կը վարէր ընդդէմ բոլշեւիկեան իշխանութեան ըմբոստացում մը՝ որմէ շատ կը մտահոգուէին երկրին կարմիր վարիչները։ Վերջերս դեռ, անոնք գաղտնի հաւաքոյթ մը ունեցեր էին։ Չեկան իմացեր էր եւ թերթերը մեծ աղմուկ հաներ էին, խռովութեան պատասխանատու ցոյց տալով Ռամիշվիլին, որ մահուան սպառնագրեր կը ստանար։

Վրաց պատուիրակութիւնը կը կարծէ թէ ոճրագործը բոլշեւիկներու ձեռքը գործիք եղած է։ Ոճրագործը յայտնած է թէ զէնք ելլն. գնելու համար, բարեկամէ մը 2000 ֆրանք առած է։ Ոստիկանութիւնը կը փնտռէ արդէն թէ ո՞վ է այդ խորհրդաւոր բարեկամը որ զինած է ոճրագործին ձեռքը։

Կարճ եւ կտրուկ...

ՄՈՍԿՈՒԱ, 7 Դեկտ.— Գերագոյն դատարանը մահուան դատապարտեց Ռամզինը, Լարիչէվը, Զարնովսկին, Քալիննիքովը եւ Ֆէտօթովը, իսկ տասնական տարի բանտարկութեան Քուբբիանովը, Սիդնինը եւ Օչքինը։

⁂ ՄՈՍԿՈՒԱ, 7 Դեկտ.— Թոմսկի մէջ, հրացանազարկ եղան ճարտարագէտ Վլատեմսկին, Բազմարուեստեան վարժարանի ուսուցիչ Տոպմոքանսկին, աշխատանքի գործավարութեան կին պաշտօնեաներէն մէկը՝ Տիկ. Լեվիցկայա, 3 ուսանողներ եւ 5 գործաւորներ։

Սիպերիական թերթ մը կը գրէ թէ հրացանի բռնուած է նաեւ ռուս բարձրաստիճան կղերական մը։

Մազանոֆ՝ Լէնինկրատի համագործակցականին նախկին պետը եւ իր օգնականը, որոնք մահուան դատապարտուեր էին «սննդեղէնի մէջ խափանարարութեան» յանցանքով, այսօր հրացանի բռնուեցան Լէնինկրատի մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Մօր, Թ. Ք.— 70։
Տէսին, Ա. Ի.— 20։
Տէսին, Գործ.— 800։

Սավայեան, Մարտիկեան, Ծաղիկեան ընտանիքները եւ իրենց պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց սիրելի մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՍԱՎԱՅԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Նոյ. 25, Շաբաթ իրիկուն Պրիւսէլի մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռեմ Մուշի Խաս գիւղացի եղբօրորդիս Աղեքսանդր Դաւիթեան, որ ասկէ 9 տարի առաջ կը գտնուէր Հար.Ամերիկայի Պուէնոս Այրէս քաղաքը։ Սակայն մօտ 18 ամիս է որ նամակ չեմ ստացած։ Իմացնել Սմբատ Դաւիթեանի, 11bis rue de Chemin de Fer, Clamart, (Seine), France.

կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPAHN

ԳԻՆ՝ 30 ՖՐԱՆՔ
ԱՄԵՐԻԿԱ 1ուկէս տոլար

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
10
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1930

10 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1439

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄ

Ամիսներէ ի վեր խմորուող տագնապը պայթեցաւ վերջապէս, եւ ուժեղ մեծամասնութենէ զուրկ՝ Ֆրանսայի օրէնսդիր ժողովները կը փնտռեն մարդը, որ աջ կամ ձախ, նոյն քաղաքական մտայնութիւնը կոտորակող արգելքները խափանէ եւ ստեղծելով նոյն հիմէն մեկնող հոսանքներու կեդրոնացում մը, տեւելու վստահութեամբ ստանձնէ գործին պատասխանատուութիւնը։

Ծերակոյտ ու Խորհրդարան իւրաքանչիւրն ինքն իր մէջ, ներկայիս կը ցուցադրեն հակադիր ուժերու զուգակշռում մը, շատ քիչ տարբերութեամբ, որ չի կրնար ոեւէ նախարարութեան համար հաստատուն յենարան դառնալ։ Իսկ բնի մեծամասնութիւնը՝ գոյացած անհատական հմայքի, ներքին մանր ստորանքներու, եւ խորհրդարանական խմբակցութեանց շահերու շաղախումով, ամենէն փխրուն նեցուկն է ոեւէ դահլիճի համար։

Թարտիէօյի երկրորդ դահլիճը տեւեց տասներեք ամիս՝ միայն պատահական մեծամասնութեամբ մը, շնորհիւ արտաքին քաղաքականութեան, որ կը բխէր խորհրդարանական ձախերու հիմնական ըմբռնումներէն եւ ներքին խնդիրներու մէջ՝ անոնց տրուած մասնակի գոհացումներով։ Սակայն իր անկման մէջ, գլխաւոր դերը պէտք է վերագրել ընդդիմադիրներու ուժին։ Անշուշտ Ուստրիքի գայթակղութիւնը իր վարկաբեկիչ նշանակութիւնն ունեցաւ ու կրնար ինքնին, ծառայել անոր տապալման, երբ մանաւանդ վարչապետ Թարտիէօ բացայայտօրէն, Խորհրդարանին մէջ պաշտպանութիւնը կը ստանձնէր մեղադրեալ Նախարարին։ Սակայն, հոդ եւս, եթէ կրցաւ իր դահլիճին գոյութիւնը փրկել վերջին ճարտարութեամբ մը, եւ ի հեճուկս ձախ ընդդիմադիրներուն, բայց անկապ մեծամասնութեան մեղքը քաւեց ծերակոյտին մէջ, միայն 8 քուէ տարբերութեամբ։

Իր յաջորդին Պարթուի արագ ձախողութիւնը նոր դահլիճի կազմութեան մէջ, աւելի յստակօրէն կը ցուցադրէ խորհրդարանական խախուտ կացութիւնը։ Ինչ որ տապալեց Թարտիէօն եւ ձախողութեան դատապարտեց Պարթուն, դժուարութիւններու կը մատնէ Լավալը որ կուսակցական ու խմբակցական սուր հակամարտութիւններուն, դժուար թէ կարենայ գիջումներ պարտադրել եւ յաջողիլ հոն ուր իր նախորդը ձախողեցաւ։

Արմատականներու եւ հանրապետական-ռամկավարներու փոխադարձ թշնամութիւնը տարիներու պատմութիւն ունի եւ կը կազմէ տագնապի լուծման գլխաւոր արգելքը։ Ու հակառակ հանրապետական-ռամկավարներու յօժարութեան եւ զիջումին, արմատականները կը շարունակեն վճռապէս մերժել ամէն գործակցութիւն անոնց հետ։ Իսկ որ եւ է մէկը որ կը ստանձնէ դահլիճին կազմութիւնը, ներկայ պայմաններու մէջ չի կրնար անտեսել արմատականներու ուժը։

Ատկից զատ, Պ. Լավալի համար դժուարութեան պատճառ մը կը դառնայ այն յայտարարութիւնը զոր ըրաւ առաջին իսկ առթիւ, թէ առանց Թարտիէօյի մասնակցութեան, չպիտի ընդունի կազմել որ եւ է դահլիճ։ Մարտի ձեռնոց մըն է նետուած արմատականներուն, որոնք տրամադիր ըլլալ կը թուին զայն վերցնելու։

Իր դահլիճին մէջ, լայն տեղ տալով Հէրրիոյի կուսակցութեան, ապահովելով նախկին վարչապետին Թարտիէօյի գործակցութիւնը, առանց անտեսելու հանրապետական-ռամկավարները, որոնք կարեւոր թիւ մը կը կազմեն խորհրդարանին մէջ եւ կը պահանջեն իրենց աթոռներն ունենալ կառավարութեան մէջ եւս, Պ. Լավալ կը յուսայ թերեւս ստեղծել ուժերու համադրութիւն մը եւ Թարտիէօյի մեծամասնութիւնը կապել ընդդիմադիրներու քուէներուն։

Արմատականները վերջին պահուն, հաւանաբար հաւանին ոեւէ դահլիճի մէջ նախկին վարչապետին ներկայութեան, որ իր հետ կը բերէ խորհրդարանական կեդրոնի ձայները։ Սակայն իրենց անհաշտութիւնը հանդէպ հանրապետական ռամկավարներուն եւ անոնց հետ ոեւէ գործակցութեան մերժումը, կը խիթն քաղաքական հիմնական տարբերութիւններէ։ Այս վերջինները դէմ են Լոքարնոյի քաղաքականութեան եւ աշխարհականացման, որոնք կը կազմեն արմատականներու «հաւատամք»ը։

Ու մեծամասնութեան մը բացակայութենէն վրդոված աջ ու ձախ տարրերը, որոնք կը յամառին քարոզել ուժերու կեդրոնացումը, կը հանգիպին այս անելին։

Կ'ըսուի թէ քաղաքական խմբակցութիւնները հաշտեցնելէ յուսահատ, Պ. Լավալ պիտի ջանայ գործակցութիւնը ապահովել անձերու, որոնք իրենց անհատական հմայքով, կրնան հաւանութիւնը ապահովել խորհրդարանին։ Այդ պարագային, պէտք պիտի ըլլայ ընդունիլ թէ վտանգաւոր խաղ մըն է որ պիտի փորձէ, որովհետեւ այդ պիտի նշանակէ պառակտումը փոխադրել խմբակցութեանց ներսը։ Օրուան բոլոր դէմքերը կը պատկանին ոեւէ խմբակցութեան մը, որուն որոշման դէմ, դժուար թէ ուզեն մեծ քայլեր առնել։

Իսկ այս կամ այն պայմաններու մէջ կազմուած նախարարութիւնը, եթէ առաջին առթիւ իսկ չտապալի, բացայայտ է թէ իր գոյութիւնը պիտի կապէ միայն մէկ քանի քուէներու վերակշռութեան։

Մ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՂԷՏԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

«Նոր Օր»ի խմբագրականէն (3 դեկտեմբեր).

—«Հայ ժողովուրդի ողբերգութիւնը իր բոլոր երեսներով պարզուած է մեր առջեւ ներկայիս: Թրքահայաստանի մէջ ունէինք աւելի քան երկու միլիոն բնակիչ, ազգային կալուածական մեծ հարստութիւն, տուն-տեղ եւայլն։ Ոչ-հայկական նահանգներու մէջ տեղաւորուած հայութիւնը Թուրքիոյ տնտեսական եւ առեւտրական կեանքին ջիղը դարձած էր:

Ընդհանուր պատերազմը եւ անոր հետեւանքը եղող վերիվայրումները աշխարհը հիմէն ցնցեցին։ Բոլորովին նոր պետութիւններ կազմուեցան եւ ուրիշներ՝ որոնք դարերու պատմութիւն ունէին՝ սրբուեցան երկրի երեսէն։ Ազգեր, որոնց գոյութիւնը զգալի անգամ չէր, մէկ օրէն միւսը լոյս աշխարհ եկան: Զանգուածային հաւաքականութիւնները հարկադրաբար մէկ տեղէն միւսը տեղափոխուեցան: Մէկ խօսքով կազմուեցան նոր մարդկութիւն եւ աշխարհագրական նոր դասագիրք:

Այս ահաւոր յեղաշրջումը եթէ բարիք եղաւ 1914էն առաջ անկախութենէ զուրկ կարգ մը ազգերու, կասկածէ վեր է թէ չարիք եղաւ հայ ժողովուրդին համար։

Մեր ապիկարութեան, անփորձութեան եւ անկազմակերպ ըլլալուն համար — դեռ որքան թերութիւն կ'ուզէք թուեցէք — մարդկային մեծ կորուստներ ունեցանք, կորսնցուցինք մեր ոտքի տակի հողը եւ օրին մէկն ալ՝ արմատէն պոկուած ծառի պէս, մահափիւռ փոթորիկի թեւերուն վրայով՝ նետուեցանք օտար ու անհարազատ ափեր։

Տասը տարիէ ի վեր գաղթական ենք ու հանգիստ չունինք: Հարկադրաբար կը տանինք տասը պետութիւններու քմահաճոյքը, որոնք իբրեւ բարեկամ կամ թշնամի՝ ամէն օր մեր երեսին կուտան մեր թերութիւնները, օտար ափերու ճամբան ցոյց տալով մեզի։

Տեղին է որ ծանրութիւնով քննուի ողբերգութիւնը, եթէ ոչ տրամաբանական դատումներու յանգելու, գոնէ մեր երէկը ճանչնալու ոգիով։ Առարկայական պայմաններ չկան երէկուան պատմութիւնը գրելու համար: Ոչ ալ ունինք միտքն ու դատողութիւնը, որ պէտք է պաղարիւնութեամբ մօտենալու բոլոր անցքերուն, վերլուծելով ու վերաքննելով զանոնք, առանց զգացումներու եւ երեւակայութեան։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Կիրակի օր, Սպանիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ, աւելի քան երկու հարիւր քաղաքական հաւաքոյթներ տեղի ունեցան, կատարեալ հանդարտութեամբ։ Սէվիլլայի մէջ, հացագործներու գործադուլը կը սպառնայ ընդհանրանալ, գործաւորներու եւ գործատէրերու միջեւ, բանակցութեանց անյաջող ելքին հետեւանքով։ Ուտրիայի մէջ, անգործութեան պատճառով, երեք հազար գործաւորներ մեծ ցոյց մը կատարեցին փողոցներուն մէջ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐԸ

Սկովտիոյ հանքագործները սկսան աշխատիլ նախատեսուած պայմաններով, այսինքն 15 օրուան մէջ 11 օր աշխատանք։ Այս համաձայնութիւնը ի զօրու պիտի ըլլայ մինչեւ յառաջիկայ Մարտ 1։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանսայի նախարարական տագնապը

Պ. Պարթուի հրաժարումը դահլիճը կազմելու յանձնառութենէն, բաւական զարմանքի մատնած է Փարիզի քաղաքական շրջանակները, որոնք դիւրին յաջողութիւն մը կ'ակնկալէին։ Եւ ինչպէս երէկ գրեր էինք, Հանրապետութեան Նախագահը դահլիճի կազմութիւնը այս անգամ յանձնեց Պ. Փիէռ Լավալի, որ կը գտնուի նոյն դժուարութիւններուն առջեւ, որոնք ձախողութեան մատնեցին Պ. Պարթուն։ Պ. Լավալ, նման Պ. Պարթուի, լաւատեսութեամբ լծուած է աշխատանքի, որ ներկայ պայմաններու տակ, չի գիտցուիր թէ ի՛նչ արդիւնք պիտի տայ։ Իր առաջին քայլին իսկ, յայտարարելէ վերջ թէ «ամէն պարագայի, չպիտի ընդունիմ դահլիճը կազմել առանց իմ բարեկամիս Անտրէ Թարտիէօի դրական աշխատակցութեան», արդէն ապահոված է Պրիանի, Թարտիէօյի, եւ Պարթուի մասնակցութիւնը, եւ կը շարունակէ տեսակցութիւններ ու խորհրդակցութիւններ ունենալ կուսակցութեանց եւ խորհրդարանական խմբակցութեանց պետերուն ու քաղաքական կարեւոր անձնաւորութեանց հետ։ Սակայն Թարտիէօյի անունը կասկած կը ներշնչէ որ ընկերվարականներն ու արմատականները վստահութեամբ նային կազմուելիք ոեւէ դահլիճի։

Թուրք համայնավարներուն դատը

Պոլսոյ Ատեանը սկսաւ դատել 16 համայնավարներ, որոնցմէ 13ը ոչ ձերբակալեալ վիճակի մէջ կը գտնուին։ Ամբաստանեալներուն մէջ հինգ կիներ կան եւ մէկ լիսէի աշակերտ մըն է։

Դատարանը որոշեց դատավարութիւնը դռնփակ կատարել, նկատելով որ խնդիրը երկրին ներքին ապահովութեան հետ կապ ունի։

Նոր կուսակցութիւն կազմել կ'ուզեն

Նոր կուսակցութիւն մը կազմելու գաղափարը հետզհետէ կը զօրանայ Այտընի երիտասարդութեան մէջ։ Երիտասարդները Մ. Քէմալի գալստեան կը սպասեն, անկէ խնդրելու համար որ իրենց կազմելիք ռամկավար կուսակցութեան պետ մը ընտրէ։ Այս կուսակցութիւնը Հանրապետութեան զօրավիգ մը պիտի ըլլայ եւ անոր, սիրո՛վ պիտի յարի եղեր Արեւմտեան Անատոլուի շրջանակի ժողովուրդը։

Մոսկուայի դատէշտին վերջին անակնկալը

Մոսկուայի արտակարգ դատարանին նախագահը Քալինին, հպատակելով արդարութեան գործավարին հրահանգին, շնորհքի արժանացուց Ռամզինը եւ իր չորս ընկերները Լարիչէֆ, Չարնովսկի, Քալիննիքոֆ եւ Ֆետոթով։ Ասոնց դէմ արձակուած մահուան պատիժը վճիռը, կը փոխուի 10 տարուան բանտարկութեան։

Իսկ մնացեալ երեքը որոնք 10ական տարի բանտարկութեան դատապարտուած էին, նոյնպէս շնորհի կ'արժանանան։ Անոնց բանտարկութեան պատիժը կ'իջնայ 8 տարուան. բայց ասկից զատ 5 տարի զրկուած պիտի մնան քաղաքական իրաւունքներէ։

Խորհրդային կառավարութիւնը իր այս բացառիկ շնորհը կը մեկնաբանէ անով որ դատապարտեալները խորապէս զղջացած են իրենց ոճրին համար, եւ թէ բանուորական ու գիւղացիական կառավարութիւնը վրէժ չի սնուցաներ...։

Լէնինկրատի Խորհուրդը անմիջապէս Երիտասարդ Համայնավարներուն հրահանգ տուաւ որ վերցնեն Ձմեռնային Պալատին դիմացը կանգնած կառափնատը, ուր մահապատժի տի ենթարկուէին Փուանքարէի, Պրիանի, Տէթէրտինկի եւ Չըրչիլի պատկերները։ Եւրոպական այս չորս մեծամեծներու պատկերները ուրեմն, իրենց կեանքը կը պարտին բոլշեւիկեան անհուն ներողամտութեան...

Անգլիական բողոքին կարմիր պատասխանը

Կը յիշուի թէ Մոսկուայի դատավարութեան առաջին օրերուն, Մոսկուայի անթելի կայանը կոչ ուղղեր էր Անգլիոյ աշխատաւորութեան որ ըմբոստանայ կառավարութեան դէմ, եւ թէ այդ առթիւ անգլիական կառավարութիւնը, Մոսկուայի իր դեսպանին միջոցաւ բողոք յայտներ էր Խորհրդ. կառավարութեան դէմ, թէ դրժած է երկրին մէջ համայնավար գրգռութիւն չսերմանելու իր խոստումը։ Բողոքին իբր պատասխան Մոսկուա կը յայտնէ թէ այդ կոչը ուղղող անթելի կայանը կը պատկանի սէնտիքաներու կեդրոնական խորհուրդին եւ թէ դուրս կը մնայ կառավարութեան հակակշռէն ու հսկողութենէն եւ թէ ուրեմն, բոլշեւիկեան կառավարութիւնը չի կրնար միջամտել հակակշռելու համար անոր յայտագիրը։

Մոսկուա պատասխանեց նաեւ Անգլիոյ դիտողութիւններուն թէ կը զարմանայ որ անգլիական կառավարութիւնն եւս ամբաստանուած է Մոսկուայի դատավարութեան մէջ։ Բոլշեւիկեան պատասխանը կը յայտնէ թէ կառավարութիւնը իրաւունք չունէր արգիլելու որ մեղադրեալները խոստովանութիւններ ընեն։ Սակայն դիտել կուտայ որ կառավարական դատա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲՈԼՇԵՒԻԿ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐԻ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԱՀԸ

Քանի մը օր առաջ, իր սենեակին մէջ սպաննուած գտնուեցաւ Հռոմի բոլշեւիկեան դեսպանատան առաջին քարտուղարը Լէվին: Ըսուեցաւ թէ անձնասպան է եղեր: Սակայն, Հռոմէն «Տէյլի Մէյլ»ի ղրկուած թղթակցութեան մը համաձայն, քաղքին դիւանագիտական շրջանակները չափազանց վրդովուած են շրջող զրոյցներուն հետեւանքով, որոնք Լէվինի մահուան պարագաներուն կը կապեն շատ աւելի խորհրդաւոր ենթադրութիւններ։

Անցեալ Շաբաթ օր Հռոմի կարմիր դեսպանատան կողմէ կարճ զեկոյց մը կը հաղորդէր թէ Լէվին անձնասպան եղած է ատրճանակի հարուածով մը:

Բայց ահա պատմութիւնը որ ամբողջ Հռոմի մէջ բերնէ բերան կը շրջի: Քանի մը օր առաջ, Չեկայի երկու գործակալներ Հռոմ հասան, քննութիւն մը կատարելու պաշտօնով։ Պետական գաղտնիք մը յայտնուած էր եւ կ'ուզէին գիտնալ թէ ո՞վ էր պատասխանատուն։ Առաջին անգամէն իսկ կասկածեցան Լէվինէն զոր ուրբաթ օր հրաւիրեցին դեսպանատուն, բացատրութիւններ տալու եւ ինքզինքը արդարացնելու համար։ Երկար հարցաքննութենէ մը վերջ, երիտասարդ դիւանագէտը խոստովանեցաւ թէ թերեւս քիչ մը անզգուշութեամբ եղած էր մէկ քանի պարագաներու մէջ։ Չեկայի գործակալները ըսին իրեն որ սենեակէն դուրս ելլէ պահ մը, թոյլ տալու համար որ խորհրդակցին իր մասին։ Լէվին երբ դէպի դուռ կը յառաջանար, Չեկայի գործակալներէն մէկը յանկարծ հանեց իր ատրճանակը եւ անոր գլխուն գնդակ մը տեղաւորեց: Ատկից վերջ, իտալական ոստիկանութիւնը կանչուեցաւ եւ ոճիրը ներկայացուեցաւ իբրեւ անձնասպանութիւն:

Ըստ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին, այս պատմութիւնը շատ աւելի իրական կը թուի ըլլալ, քան թէ բոլշեւիկեան դեսպանատան պաշտօնական զեկոյցը: Նախ, ստոյգ է որ Չեկայի երկու լրտեսները խորհրդաւոր կերպով եկած են Հռոմ եւ ուղղակի իջած դեսպանատուն: Երկրորդ՝ մեռնելէ մէկ քանի ժամ առաջ, Լէվին տեսնուած էր բարեկամներու հետ, որոնք կը պատմեն թէ արտակարգ ոեւէ բան չէր նշմարուեր վրան եւ ոեւէ մտահոգութիւն չունէր: Անոնք ապշութեամբ իմացան Լէվինի մահուան լուրը, կարդալով թերթերու մէջ խորհ. դեսպանատան կարճ զեկոյցը։

Պէտք է աւելցնել նաեւ թէ խորհ. դեսպանատունը ոչինչ ըրած է այս զրոյցները հերքելու համար: Որեւէ լրագրողի թոյլ չեն տար որ դեսպանատան դռնէն ներս մտնէ, իսկ իտալական ոստիկանութիւնը՝ իրեն ուղղուած հարցումներուն հանդէպ լռութիւն կը պահէ:

ՄՕՉԼԻ ԿԸ Վ. ՏԱՐՈՒԻ

Անկախ Աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչ կոմիտէն մտադիր է հրաւիրել իր 5 անդամները որոնք ստորագրած են Մօզլիի յայտարարութիւնը ընդդէմ կառավարութեան, որ ետ առնեն իրենց ստորագրութիւնը։ Անկախ աշխատաւորականներու պետը Մաքսթըն կը յայտնէ թէ Մօզլիի ըմբռնումները դէմ են կուսակցութեան քաղաքականութեան։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յայտնի է թէ Ռուսիան՝ ամբողջական ընկերվարացման ենթարկելու համար, խորհրդային իշխանութեան կողմէ մշակուած «Հնգամեայ ծրագիրը», բռնած է ձախողութեան ճամբան եւ այս ձախողութիւնը զգալիէմանաւանդ անոր համար որ ի գին մեծամեծ տառապանքներու պարտադրուեցաւ ժողովուրդին: Այնպէս որ, բոլշեւիկները կը ջանան Հնգամեայ»ի բոլոր սխալներուն պատասխանատու փնտռել քիչ մը ամէն տեղ,երկրէն ներս թէ դուրս, արեւմտեան պետութիւնները, որոնք իբր թէ պղտոր մեքենայութիւններ լարեր են, եւ ճարտարագէտները որոնք կ'ամբաստանուին հակայեղափոխական խափանարարութեամբ:

«Օրը Օրին» տրուած լուրերու արագ յաջորդականութեան մէջ, ընթերցողը կրնայ շփոթել հանգոյցին թելերը: Յստակ ըմբռնելու համար ամբողջ աղմուկին պարագաւթիւնը, ամփոփենք որքան որ կարելի է, տասն օր տեւող հրէշային դատավարութեան մը այս ողբերգական զաւեշտը:

Ութ մասնագէտներ, ուսուցչապետներ եւ ճարտարագէտներ դատի քաշուեցան: Դատավարութիւնն սկսաւ անցեալ երկուշաբթի եւ վերջացաւ ուրբաթ օր, ըսենք, դատախազ Գրիլէնքոյի մահապատժի պահանջով, որ ունկնդրող կարմիր հասարակութեան բուռն ծափերուն ու խանդավառ դանչերուն է արժանացեր, կը հեռագրէ ուրախութեամբ, բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը:

Անցողակի ըսեք թէ՝ նման տեսարաններու կազմակերպութեան մէջ իսկ՝ բոլշեւիկները գերազանցեցին եւրոպական թատրոններու տնօրէնները, որոնց համար կ'ըսուի թէ երբ քչլիք թատերախաղ մը ունենան, վարձու ծափահարողներ կը հաւաքեն փողոցներէն, անոնց աղմուկով շլմորելու համար վճարող հասարակութիւնը:

Իսկ բոլշեւիկեան դատախազութեան ամբողջ դիւայնութիւնը պատկերացնելու համար, յիշենք թէ ամբաստանեալներէն Սիդնինի լակոտը, Մոսկուայի թերթերուն մէջ, հրատարակութեան տուած է նամակ մը,որովհետեւ հայրը կըներկայացնէ իբր Թշնամի բանուորական դասակարգին եւ կը պահանջէ որ մահուան դատապարտուի:

Խորհրդ. թերթերը նոյ. 11ին հրատարակեցին 4 մեծադիր էջերու վրայ ընդհ. դատախազին Գրիլէնքոյի ամբաստանագիրը: ութ գլխաւոր մեղադրեալներու դէմ, որոնք կ'ամբաստանուին թէ մասնակցած են հակայեղափոխական կազմակերպութեան մը, «ճարտարագէտներու կազմակերպութեան «միութիւն» կամ «ճարտարարուեստական կուսակցութիւն»ու իբր ոճրային արարքներու հեղինակ, կ'իյնան Խորհր. Միութեան պատժական օրէնքի 58րդ յօդուածի 3, 4 և 6 հատուածներու տրամադրութեանց տակ:

«Ընկեր» Գրիլէնքոյի անվերջ եւ անակիզբ մեղադրականը կ'եզրակացնէ:

Այս անձերը, զանազան ժամանակներով մասնակցած են կազմակերպութեանց, որոնք հիմնուած են քայքայելու եւ խափանելու համար Խորհ. Միութեան տնտեսական կառուցուածքը եւ դիւրացնելու համար քաղքենի իշխանութեան վերահաստատումը: Քանի մը տարիներու ընթացքին շարունակած են իրենց աւերի գործը, այս նպատակին համար Ռապինովիչի եւ Փոլչինսկիի նախաձեռնութեամբ (որ հրացանազարկ եղած է),խմբուեցան միակ կազմակերպութեան մը մէջ: որ կը կոչուէր «ճարտարագէտներու արհեստագիտական կեդրոն:

2) Աւելի յետոյ, համոզուելով որ քաղքենիութեան քաղաքական ու տնտեսական իշխանութեան վերահաստատումը միայն խափանարարութեամբ ապահովելու իրենց ջանքերը անզօր են, անհրաժեշտ նկատելով զինու զօրութեամբ տապալել խորհրդային վարչաձեւը, այս մարդիկը իրենց խումբը վերածեցին քաղաքական կուսակցութեան մը, որ կոչուեցաւ «Ճարտարարուեստական կուսակցութիւն»:

3) Յետոյ, տեսնելով որ խորհրդային վարչաձեւը տապալելու եւ դրամապետութիւնը հաստատելու համար, անկարելի է երկրին ներսը զինեալ ըմբոստացում կազմակերպել, այս մարդիկը յարաբերութեան մըտան արտասահմանի մէջ հիմնուած կազմակերպութեան մը հետ, ժողովուրդի թշնամիներու կողմէ, որոնք երկրէն փախեր էին: Ամբաստանեալները համաձայնելէ վերջ այս կոմիտէին անդամներուն հետ, իրենց հակայեղափոխական գործունէութիւնը ի սպաս դրին օտար բանակներու միջամտութիւնը պատրաստելու, այս նպատակին համար օգտագործելով օտար պետութեանց եւ «Առեւտուրի և Ճարտարարուեստի Կոմիտէ»ին նիւթական օժանդակութիւնը:

4.) Միեւնոյն ատեն. «Ճարտարարուեստի եւ Առեւտուրի Կոմիտէ»ին միջոցաւ, յարաբերութեան մտած են ֆրանսական ղեկավար շրջանակներուն հետ, զորս կը ներկայացնէին ֆրանսական կառավարութեան նախկին պետ Փուանքարէ, արտաքին նախարար Պրիան: Այս շրջանակները կը պատրաստէին զինուորական գործողութիւն մը ընդդէմ Խորհրդ. Միութեան: Գործողութիւնը յանձնուած էր ֆրանս. ընդհ. սպայակոյտէն սպաներու Ժուանվիլ, Ժանէն եւ Ռիշար:

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամբաստանութիւնը իբր թէ կըթնած է ամբաստանեալներուն գրաւոր կամ բերանացի խոստովանութիւններուն վրայ:

Այսպէս փրոֆ. Ռամզին կը խոստովանի թէ Խորհրդ. Միութեան դէմ զինեալ յարձակման նպատակն էր, «Խորհրդ. Կառավարութեան անկումէն յետոյ Ռուսիան օժտել քաղքենի հանրապետականկառավարութեամբ: Ռուսիոյ ապագայ կառավարական վարչաձեւի ընտրութեան հարցին մէջ, առաջարկուեցան կառավարական զանազան եղանակներ. առաջարկուեցաւ նոյնիսկ միապետութիւնը վերահաստատել: Սակայն այս առաջարկը մերժուեցաւ այն պատճառաւ որ նախկին կայսերական ընտանիքը չափազանց վարկաբեկուած էր եւ թէ շատ դժուար պիտի ըլլար նորը փնտռել: Ատկէց զատ, միապետութեան վերահաստատումը կրնար մեծ դժգոհութիւն պատճառել ժողովրդական խաւերուն: Ապագայ հանրապետութեան օրէնսդրական օրկանը պէտք է ըլլար երկաստիճան ընդհ. քուէարկութեամբ ընտրուած խորհրդարան մը: Բայց ընդունուած էր թէ պետական հարուածէն անմիջապէս յետոյ, անհրաժեշտ էր հաստատել զինուորական տիրակալութիւն մը, այդ կերպով ամրացնելու համար նոր կարգերը»:

Այս նպատակներուն հասնելու համար, ճարտարագէտներու կազմակերպութեանց միութեան անդամները արեւմտեան Եւրոպայի նիւթական ու ճարտարարուեստական բարձր անձնաւորութեանց հետ յարաբերութեան մտան: Նաեւ արտասահման ապրող ռուս գործատէրերու հետ:

Այդպէս է որ համաձայն Ռամզինի պատմութիւններուն, ինքն իսկ, 1927ին, Փարիզի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ռիապուշինսկիի հետ,ռուսական հիւսկեղէնի ճարտարարուեստի թագաւորը:

Իր կարգին, Քալինիքոֆ եւ տեւեալ խոստովանութիւնները կ'ընէր 1930 հոկտ. 10ին:

«Դիտցածս այն է որ հանգուցեալ Փալչինսկի սերտ յարաբերութիւն ունէր ֆրանսական եւ անգլիական դրամատէրերուն հետ: Ռապինովիչ համաձայնած էր Լեհաստանի հետ. Քրէննիքոֆ շատ լաւ կապեր ունէր Վիքքէրս ընկերութեան հետ, իսկ Ֆետէրովիչ ուրիշ ընկերութեանց հետ»:

Ըստ ամբաստանագրին, այս բոլոր հաստատութիւններն ու անձերը պարտաւոր էին նիւթապէս օժանդակել խորհրդային տնտեսութեան քայքայման գործին եւ այսպէս պատրաստել օտար զինուորական միջամտութիւնը: 1928 հոկտեմբերին— միշտ ամբաստանագրին է որ այդպէս կը հաստատէ— ճարտարագէտներու կազմակերպութեանց Միութենէն երկու անդամներ Ռամզին եւ Լարիչէֆ Փարիզի մէջ հանդիպում մը ունեցան Տէնիսոֆի հետ՝ նախագահ «Առեւտուրի եւ Ճարտարարուեստի կոմիտէին», ինչպէս նաեւ Ռիապուշինսկիի, Նօպէլի, Ղուկասոֆի (ծագումով հայ), Ստարինքէվիչի եւ Մէշչէրսկիի հետ:

Ինչ բանի մասին խօսեր էին այս մարդիկը իրենց առաջին եւ յաջորդական տեսակցութեանց ընթացքին: Ահա թէ ի՞նչ կը պատմէ Ռամզին այս մասին.

— Նոյն օրն իսկ մեր երկրորդ հանդիպման ընթացքին, կը պատմէ Ռամզին, մասնակի երկար տեսակցութիւն մը ունեցայ Տէնիսոֆի հետ: Տէնիսոֆ ինք ըսաւ թէ մեծ վստահութիւն ունի միջամտութեան յաջողութեան վրայ, որովհետեւ այս անգամ, յատակագիծը շատ ամրօրէն պիտի պատրաստուի նիւթական թէ զինուորական տեսակէտով: Այսպէս ուրեմն, նախապէս գործուած սխալները այս անգամ չպիտի կրկնուին:

«Ռիապուշինսկի այն ատեն դիտել տուաւ թէ օգտագործելով լեհական, ռումանական, պալթեան պետութիւններու եւ Վրանկէլի բանակի մնացորդ ուժերը, զինուորական միջամտութիւնը իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենար 6-800 հազար մարդեր, որոնք Պալթիկի եւ Սեւ ծովու մէջ գործող նաւատորմերու օժանդակութեամբ, պիտի կրնային դիւրաւ պարտութեան մատնել խորհր. ուժերը: Իմ հարցմանը թէ ո՞վ ուղղակի պիտի հոգայ միջամտութեան ծախքերը, Տէնիսոֆ յստակ պատասխան չտուաւ: Ըսաւ միայն թէ առ այժմ, այդ հարցը ուսումնասիրուելու վրայ է: Տէնիսոֆի եւ Նօպէլի խօսքերէն ենթադրեցի թէ անհրաժեշտ դրամը պիտի հայթայթուէր Տէթէրտինկի, անգլիական, ֆրանսական եւ մաս մըն ալ գաղթական ռուս դրամատէրներու կողմէ:»

Բայց Փարիզ գալէ առաջ, Ռամզին եւ Լարիչէֆ Լոնտոն գացին, ուր տեսակցութիւն ունեցան Սայմընսի եւ Սըր Ֆիլիփի հետ. վարիչ տնօրէն Վիքքէրս ընկերութեան: Անոնք տեսնուեցան նաեւ համբաւաւոր գնդ. Լօրէնսի հետ:

«Ճարտարագէտ Սայմընս կը պատմէ Ռամզին ինչպէս նաեւ Ֆիլիփ մեզ գիտցուցին թէ միջամտութեան կազմակերպման կեդրոնը Ֆրանսան էր, որ ծրագիրը պիտի գործադրէր Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի ձեռքերով, թէ Անգլիան պատրաստ էր մասնակցելու միջամտութեան, օժանդակելով թէ դրամով եւ թէ իր նաւատորմով: Վերջապէս ըսին նաեւ թէ Անգլիոյ մէջ՝ միջամտութեան հոգին Լորտ Չըրչիլն էր»:

Ընդհ. դատախազ Գրիլէնքոյի ամբաստանագիրը ուրիշ վկայութիւններ եւս կը բովանդակէ: Նախ, ճարտարագէտ Սիդնինի յայտարարութիւնները: Սիդնին երբ Փարիզէն կ'անցնէր հոն տեսակցած է տուաւ նախկին նախարար Քոնովալոֆի հետ, որ ըսած է.— Դեռ վերջերս, Փուանքարէ իր մօտ կանչեց Թրէթեաքոֆը եւ Ռիապուշինսկին. խորհուրդ տուած է անոնց հրահանգել Ռուսիոյ ճարտարագէտներու կազմակերպութեան որ պատրաստեն միջամտութեան գետինը:

Սիդնին կ'ըսէ նաեւ թէ Փուանքարէ խոստացաւ ուժգնօրէն պաշտպանել միջամտութիւնը եւ թէ կը կարծէ որ կարելի պիտի ըլլայ Ռուսիոյ դէմ զինուորական գործողութիւնները սկսիլ 1930 31ին, շատ մեծ յաջողութեան յոյսերով: Գալով գործողութեանց յատակագծին, անոր մշակումը յանձնուած է ֆրանսական սպայակոյտին:

Բայց միջամտութիւնը որ տեղի պիտի ունենար 1930ին, բնականաբար... յետաձգուեցաւ

(1)

ՀԱՅՐ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Օգտուելով յայտնի բանասէրին ներկայութենէն, Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութիւնը եւ Երիտասարդականը հրաւիրած էին զինք հայ հաւաքավայրը, խօսելու համար հայ մատենագրութեան ոսկեդարու մասին: Վերջերս անսովոր դարձած բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը եւ զգալի ոգեւորութիւն մը կը տիրէր:

Հայր Ակինեան վեր հանեց Պարթեւ Արշակունեաց հելլէնասիրութիւնը, որոնց հետ քաղաքականապէս եւ կրթապէս կապուած էին հայ Արշակունիները: Յետոյ երբ Սասանեաց հարստութիւնը քաղաքական եւ կրօնական վտանգ հանդիսացաւ Հայաստանի, Արշակունիները նոյն հելլէնասիրութիւնը աւելի սերտօրէն շարունակեցին պահել: Տրդատ Մեծ հռոմէական պետութեան յարեցաւ եւ ասորական ճամբով հասած նոր վարդապետութեան՝ քրիստոնէութեան կրօնքը ընդունելով ամբարանդեց իր կապը հելլէն մշակոյթի ենթակայ դրացի ժողովուրդներու հետ, թուլը կանգնելու համար Սասանեան ազդեցութեան առջեւ: Ներսէս Մեծ հելլէնական ազդեցութիւնը աւելի զօրացուց եւ 387ին երբ Հայաստան բաժնուեցաւ հզօր պետութեանց միջեւ, զգացուեցաւ նախ Սասանեանց ձգտումը քրիստոնէական ասորական ազդեցութեան ենթարկելու հեռացնելով հելլէնականէն, երկրորդ հիւս. արեւելեան գաւառներու մազդէական կրօնի վտանգը, երրորդ յունական վտանգը քաղաքականապէս անջատուած Հայերուն համար:

Մաշտոց, որ զինուորականէր, ազգինքախտը վճռուած նկատեց. միակ փրկութիւնը տեսաւ քրիստոնէական կրօնի ուժեղացման մէջ: Մտաւ հոգեւորական ասպարէզ եւ իրեն գործունէութեան շրջան ընտրեց Գողթն-Սիւնիքը, ուր քրիստոնէութիւնը դեռհաստատ արմատ չէր գտած: Բայց լեռնականայսշրջանին մէջ կենդանի քարոզչութիւնը բաւական չեղաւ; պէտք էր գրաւոր քարոզութիւն հիմնական եւ տեւող, իսկ ասոր յաջողութեան համար դպրոցներ՝ դաստիարակուած նոր սերունդ մը յառաջ բերելու համար: Սեփական գրի անհրաժեշտութիւնը՝ զգացուեցաւ այն ատեն: Սահակ կաթողիկոս եւ Վռամշապուհ թագաւոր քաջալերեցին Մաշտոցը,որ անձամբ գնաց, ասորական եւ յունական ազդեցութեանց կեդրոններ հմուտ խորհրդարաններու օժանդակութեամբ յօրինելու համար հայ լեզուի սեփական նշանագրեր: 407 թուականին, գրի գիւտին հետ տրուեցաւ սկիզբը հայ գրականութեան: Մաշտոց ձեռնարկեց առաջին անգամ հայ գրերով թարգմանելու «իմաստութեան գիրքը», եւ յաջողած վերադարձաւ Վաղարշապատ: Ժողովուրդը ընդունեց Մաշտոցը մեծ ցնծութեամբ. այսպէս փրկուած էր հայ մշակոյթը եւ հայ ամբողջականութիւնը:

Մաշտոցի աշակերտները մնացին Եդեսիա եւ Ամիտ, ծանօթանալու համար օտար գրականութեանց եւ թարգմանելու քրիստոնէական եկեղեցիի նշանաւոր գլուխ գործոցները: Անոնք հասան մինչեւ Պոլիս եւ օգտուեցան արքունի մատենադարաններէն: Իսկ Մաշտոց ստանձնեց Հայաստանի դպրոցական կազմակերպութեանց գործերը: Ժողովուրդը ոգեւորուած էր, ծեր եւ տղայ կը մըրցէին սորվելու նոր գիրերը:

Մինչ այդ Ասորեստանէն եւ Յունաստանէն կը հասնէին հայրենաբարբառ նորհատորներ, որոնք արուեստանոցներու մէջ օրինակուելով կը տարածուէին մինչեւ հեռաւոր գաւառներ: Ու եկեղեցիին մէջ կը հնչէր այլեւս հայրենի բարբառը եւ հասկնալի լեզուով ծէս, ուր մինչ այն յոյն եւ ասոր լեզուն կը տիրէր՝ անըմբռնելի հայ ժողովրդական լայն խաւերուն,

Թարգմանչաց յաջողութիւնը կը կայանայ մանաւանդ անոր մէջ որ անոնք ունէին որոշ ծրագիր, քարոզել կրօն եւ գիտութիւն: Առաջ թարգմանեցին Ս. Գիրքը յետոյ մեկնեցին եւ տուին անոր վարդապետութեան թարգմանութիւնը: Գրեցին ծիսական մատեաններ, Մաշտոց, պատարագամատոյց, եկեղեցական պատմութեան, եկեղեցիի հերոսներու կամ վկայից պատմութիւն, ընդհ. պատմութիւն, երկնագրութիւն, տոմարագիտութիւն, փիլիսոփայութիւն եւնոյնիսկ վէպ՝ Աղեքսանդրի պատմութիւնը: Յիսուն տարուան մէջ հայ գրականութեան տուին յոյն եւ ասորի գրականութեան նշանաւոր հեղինակներու գործերը: Եւ ինչ որ Ե. դարու հայ մատենագիրները 50 տարուան ընթացքին արտադրեցին, յաջորդ 1500 տարուան գրականութիւնը չկրցաւ այդ ճոխութեան հասցնել իր ստեղծագործութիւնները:

Թարգմանութիւնները կատարուած էին օտար բնագրերէ, բայց բոլորովին ազատ եւ հիանալիօրէն բնական հայրենի ոճով յարմարցուած հայ բարբառն էր որ կը գործածուէր անգիր բանահիւսութեան մէջ: Անոնք երբեք բռնազբօսիկ չեն իրենց արտայայտութեանց մէջ, այլ զուտ հայկան նկարագրի, կատարեալ քերականութեան, հարուստ ոճի եւ բառամթերքի նըմոյշներ, մրցակից՝ յոյն եւ լատին դասականներու ոճին ու լեզուին:

Հայր Ակինեան կը շեշտէ որ ամենազուտ հայերէնը կը ներկայանայ մեզ այս շրջանի գրականութիւնը, յաջորդ շրջաններուն,ազդուելով յունական ոճէն ուզեցին ներմուծել (օրինակ՝ «Ներ»մուծել, այս «Ները»ը հայեցի չէ, նոյնպէս «Ներ»գործել եւլն.) օտար տարրեր որոնք սակայն ոչ թէ ճոխացուցին այլ մթագնեցին զայն: Դժբախտաբար այս ոսկի գրականութիւնը դեռ չէ յայտնաբերուած ամբողջութեամբ. շատ բան կը գտնուի անտիպ, շատ ալ կորսուած է: Եթէ կ'ուզենք աշխարհաբարը զարգացնել ճիշտ եւ հայ նկարագրով, պէտք է մեր ուշադրութիւնը ուղղենք յատկապէս ե. դարու դասական ծայերէնին, որ ծարուստ է բառամթերքով եւ ոճաբանութեամբ եւ կըներկայացնէ պատրաստ նիւթ բառակերտութեան ուսման:

Հայր Ակինեանի խօսքերը ուշադրութեամբ ունկնդրուեցան ներկաներէն որոնք երկարատեւ ծափերով իրենց շնորհակալութիւնը յայտնեցին յարգելի բանասէրին: Պ. Աբեղեան ամէնուն թարգմանը ըլլալով շնորհակալութեան խօսքեր ըրաւ մաղթելով որ աւելի յաջողութեամբ պսակուին մրաշան վարդապետին աշխատանքը զոր մտադիր է շարունակելու Միւնիխ, Թիւբինկըն, Փարիզ եւ Երուսաղէմ:

Մասնաւոր ժամադրութեամբ Յառաջին համար ընդունուեցաւ Հայր Ակինեանէն, համառօտ ծանօթացուց իր աշխատանքներուն եւ փաստագրութեան ձեւը: Առ նուազն երկու ստուար հատոր պատրաստ ունի գիտականօրէն բացատրող՝ հայ մատենագրութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով, օրինակ նոյն գործի քանի ընդօրինակութեանց հարազատութեանց եւ արժէքի մէջ բուռներով: Հայր Ակինեան փաստեր, արդիւնք մանաւանդ վերջին չորս տարուան հետազօտութեանց՝ Էջմիածին եւ Երեւան, որոնք մեր գիտական պատմութեան մէջ խիստ կարեւոր փոփոխութիւններ կը բերեն: Ապահովաբար ամիսէ մը Փարիզ հասնի, ուր եւ մտադիր է հրապարակ դնելու որոշ մասը իր վերջին աշխատութենէն, աւելի ուշ եթէ պայմանները թոյլատրեն ընթացիկ հատորներու մէջ հրատարակութեան պիտի տայ իր «Մատենագրութիւն Պատմութեան Հայոց 407 - 1750»:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԵՐԿԻՐԸ ԱՆՕԹԻ Է ԵՒ ՄԵ...

«Հիւր կազէթէ».— Այն ... ջոցին երբ կազի փաշան ... ճամբորդութեան մը ելած է ... հարկ է կացութիւնը պարզ ... յայտնել: Որովհետեւ, այս ... գամուան ճամբորդութիւնը ... վորական այցելութիւն մը ... այլ բոլորովին ուրիշ իմաստ ...

Պոլիսը, երկրին մտաւորական ... այս գեղեցիկ կեդրոնը, այս ... աննախընթաց թշուառութեան ... մէջ կը գալարի: Անօթութիւնը ... դրամի չգոյութիւնը ամպի ... սեւցուցած են Պոլսոյ հորիզ... Եւ այս ամպերը ամէն օր ... կուտակուին Պոլսոյ վրայ, ... աճաւոր բեռին տակ կը ... Մարդիկ որոնք երէկ բան ... էին, այսօր պատըռտած ... ներով կը պտըտին փողոցներ... մէջ: Ամենամեծ վաճառատ... ներուն մէջ իսկ միայն ճանճ... կը վզվզան: Դրամատէրերը ... նածալ կը սպասեն, վարկը եւ ... տահութիւն ըսուածը պատմ... թեան անցած անհաւատալի ... ներ են: Ընդհ. պատերազմի ... մէկէն սեւ օրերուն անգամ, ... ղովուրդը տնտեսական այ... ահաւոր տագնապի մատնուած չէր:

Ով որ կ'ուզէ գաղափար ... մել ժողովուրդին թշուառութեան ... մասին, թող անգամ մը ... պէտէսթէնը երթայ եւ տեսնէ ... ի՞նչպէս ժողովուրդը ծախու ... նած է իր ունեցածները՝ ... պէս, այս վայրին մէջ գո... ղենները կը վաճառուէին, ... մա՝ ճերմակեղէնի ծրարներ ... բարձի երեսներ: Ցետոյ, ... մէջ տուն չկայ որ գրաւի ... հըլլայ:

Վաճառականը անօթի, ... տօնեան անօթի, որբերը եւ ... րիները անօթի, երկիր մը ուր ... ծայրէն միւսը մարդիկ անօթի... մերկ են:

Այո՛, Պոլսոյ ներքին ... այսքան տխուր եւ ցաւագ... Երբեմնի ուրախ եւ շէնշող ... այսօր կուլայ, ինչպէս մայր ... որուն զաւակները օրերէ ի... հացին երեսը տեսած չեն:

«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋ ՊԻՏԻ ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ»

«Եարըն». իր առաջին ... եւ վեց սիւնակի վրայ, դր... հետեւեալ վերտառութիւնը ... «Երդում ըրինք, մինչեւ վեր... մինչեւ մեր գրչին կոտր... չդիտի դադրինք պայքար... յանուն երկրին»:

Ցակն ալ, հինգ սիւնակի վր... գրած է. «Երկիրը ընդհանուր...

է եւ ամէն մարդու բնական իրաւունքն է հետաքրքրուիլ հանրային գործերով: Երկրին հորիզոնին վրայ չոքած մշուշը՝ չորս-հինգ ամսուան հաւաքուած մշուշը չէ, այլ վերջին երկու տարուան մէջ խտացուած մշուշոտ օդը»:

ՊՈՅՍՈՅ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

«Հիւր Ատամ».— Մաչքայի կողմերը շէք ափարթըմաններ շինուեցան եւ կը շինուին: Տնտեսական տագնապի շրջանին, յանձնախումբերը եւ մեծ յանձնակատարները, մենաշնորհ ունեցողները եւ. նոր հարուստ դարձան: Մաչքայի ափարթըմաններու շինութիւնը ցոյց կուտայ որ այս նոր հարուստներուն շահը դանդաղ կը քալէ:

Տնտեսական տագնապին հետեւանքով, առեւտրականները եւ յանձնակատարները կորսնցուցին իրենց դիրքը: Իսկ մանր արհեստաւոր դասը սնանկացաւ: Գիւղացիներն ալ թողուցին իրենց հողը եւ սկսան քաղաքները խուժել, կամ ճամբաներու վրայ իբր բանուոր աշխատիլ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

«Միլլիէթ».— Իտալիոյ մէջ Մերարտաքին գործավարին գտած ընդունելութիւնը շատ վեր է բարեկամական սովորական յայտարարութիւններէն, եւ բացառիկ նշանակութիւն մը ունի:

Յայտնի կ՚երեւի որ Թուրք եւ իտալական բարեկամութիւնը գծգոհ թողուցած է կարգ մը շրջանակներ: Նոյն իսկ կարգ մը ֆրանսական թերթեր տարօրինակ մեկնաբանութիւններ տուին Թեվֆիք Րիւշտի պէյի Հռոմ այցելութեան:

Ծանօթ է Թուրք եւ իտալական յարաբերութեանց սկզբնական շրջանը: Տեսակ տեսակ զրոյցներ կը վերագրէին Իտալիոյ, եւ կ՚աշխատէին շահագործել այս յերիւրածոյ զրոյցներուն ստեղծած մթնոլորտը:

Երկու երկիրներու իրատես վարիչները չէին կրնար հանդուրժել այս կացութեան շարունակութեան, որովհետեւ երկու կողմերն ալ նոյն շահը ունին.— Խաղաղութեան մէջ կարգանալ:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ

Ամերիկեան խմբակի մը անունով դիմում կատարուած է կառավարութեան, Պետական դրամատան բաժնեկից ըլլալու համար: Պատասխան տրուած է թէ պէտք է դիմումը կատարուի դրամատան վարչական խորհուրդին որ այս օրերս պիտի ընտրուի: Յայտնի չէ թէ ի՞նչ կերպով պիտի կարենայ մասնակցիլ այս խմբակը, որովհետեւ կանոնագրին համաձայն, C սէրիի բաժնեթուղթերը միայն կարելի է վաճառել Ամերիկացիներուն, մինչդեռ այս մէկուկէս միլիոն ոսկիի բաժնեթուղթերը ամբողջութեամբ տրամադրուած են արդէն Թուրքիոյ մէջ գործող օտար դրամատուններու եւ մենաշնորհ ունեցող ընկերութեանց:

Այս կացութիւն բերումով կամ խմբակին առաջարկը պիտի մերժուի կամ օրէնքը պիտի փոխուի, կամ ուրիշ լուծման եղանակ մը պիտի գտնուի:

«ՈՒԹ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՇԻՒԸ»

«Հիւր Ատամ»ի խմբագրականէն.— Մենք կը հրատարակուինք, որպէսզի թարգման հանդիսանանք ժողովուրդին ցաւերուն, որպէսզի հաշիւը հարցնենք Իզմիրի յաղթութենէն եւ Լօզանի դաշնագրէն ի վեր անցած ութը տարիներուն, որպէսզի բարձրաձայն աղաղակենք թէ ժողովուրդին համբերութիւնը սպառած է այլեւս:

Ամէն Թուրք հայրենակից կը հարցնէ.— Ի՞նչ եղաւ անցնող ութը արժէքաւոր տարիներու ընթացքին, Լօզանէն յետոյ իշխանութեան գլուխը անցնող անձերը որքան կրցան օգտագործել այդ ատենուան իրենց աչնգին համբաւը եւ ազգեցութիւնը:

Ութը տարի առաջ, մեր բարոյական կորովը որքա՞ն բարձր էր, եւ յոյսերը որքա՜ն առողջ: Ամէն մարդու մօտ կատարեալ էր կամք ըսուած բանը որ կը բաւէ լեռները տապալելու: Առատութեան եւ երջանկութեան պարիկը մէկ թեւ երկարութեան չափ մօտեցած էր մեզի եւ ժպտելով կը կանչէր մեզ: Եթէ մեր մէկ ձեռքը երկարէինք այս հայրենիքին մէջ, առատութիւն եւ բարօրութիւն պիտի ծնէր ամէն կողմ: Իսկ ութը-տասը տարի յետոյ,— այսինքն հիմա,— երկիրը պիտի դառնար բարեկարգ, ծաղկած ու ժպտուն:

Մինչդեռ, այսօր կը տեսնենք երկիր մը որ կը գալարուի տագնապներու եւ զրկանքներու մէջ, ամբողջովին կորսնցուցած իր զուարթութիւնը: Երկիր մը, ուր Սէրպէսթի նման անդամալոյծ կուսակցութիւն մը ծնելուն պէս, անոր շուրջը սկսան հաւաքուիլ որպէս թէ Մեսիա մը ըլլար:

«ՁԱՆԱՔԳԱԼԷ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ»

Ազգ. Պաշտպանութեան գործավարութեան որոշումով, Զինուորական թանգարանին առջեւ Ձանաքգալէի պատերազմը խորհրդանշող յիշատակարան մը պիտի շինուի: Այս յիշատակարանը, բացի երկու մարմար սիւներէ, ամբողջութեամբ շինուած պիտի ըլլայ թշնամի թնթանօթներու արձակած ռումբերով: Այս ռումբերէն խիստ շատ եւ բազմաթիւ տեսակներով ու մեծութեամբ կը գտնուին թանգարանի տնօրէնութեան տրամադրութեան տակ: Ռումբերուն մէջ ամէնէն խոշորներն են անգլիական «Քուին Էլիզապէթ» գերտրէտնօթին կողմէ արձակուած մարդահասակ ռումբերը:

Յիշատակարանը միեւնոյն ատեն գործնական դասարան մը պիտի ըլլայ զին. ուսանողներուն համար, որովհետեւ ռումբերու հաւաքածոյ մը պիտի ըլլայ եւ իւրաքանչիւրին վրայ ալ գրուած պիտի ըլլայ թէ ո՞ր թուականին ո՞ր զրահաւորին կողմէ արձակուած է:

ՄԱՌԱԽՈՒՂԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Դեկտեմբերի առաջին շաբթուն թանձր մառախուղ մը անցաւ արեւմտեան Եւրոպայի վրայէն: Այս մառախուղը մասնաւորապէս անշնչելի էր Լիէժի մէջ: Եւ զարմանալի է, որ աւելի քան 70 հոգի մեռան այդ շրջանին մէջ, մառախուղին հետեւանքով: Միայն Լիէժի մէջ մեռան 14 հոգի մէկ օրուան մէջ: Կենդանիներն ալ վնասուեցան եւ շատեր սատկեցան: Գիտական շրջանակներըզարմանքի մատնուեցան:

Անմիջապէս գիտական քննութեան ձեռնարկուեցաւ: Ոմանք տարակեցին թէ շրջանին գործարաններն են պատճառը: Այդ գործարաններուն ծուխը սակայն չէր կրնար վնաս հասցնել, քանի որ այդ օրերուն չէին բանիր գործարանները: Եւ յետոյ այս մահերը առաջին անգամ է, որ այսքան մեծ թիւով տեղի կ՚ունենային, հակառակ անոր որ գործարանները միշտ աշխատած են այդ շրջանին մէջ:

Եւ ահա, քննութիւններու այս վիճակին մէջ, լուր կուգայ Լոնտոնէն թէ մառախուղը Լոնտոնի մէջ կ՚աւելցնէ մահերու թիւը: Այնպէս որ կարելի է եզրակացնել թէ մառախուղը թունաւոր ոչինչ ունէր, ինչպէս կարծուեցաւ նախապէս:

Լիէժի բնակչութիւնը անմիջապէս անուն մը տուաւ այս մահերու պատճառին,— «Մառախուղի հիւանդութիւն» անունով կնքեց զայն:

Բժշկագիտական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ մառախուղը շատ գէշ կ՚ազդէ սիրտի եւ թոքերու տկարութենէ բռնուած մարդոց, մասնաւորապէս տարիքոտներուն վրայ: Վերջին մահերուն մէջ սակայն կային երիտասարդներ ալ: Պատճառը հաւանաբար այն է, որ մառախուղը չափազանց թանձր էր: Նոյն իսկ Փարիզի մէջ եւս զգալի էր այդ, եւ ի՞նչպէս կը հազացնէր, կոկորդը կ՚այրէր, շնչահեղձ կ՚ընէր եւ մինչեւ թոքերուն մէջ զաւ կը պատճառէր:

Եւ սակայն բժշկագիտական շրջանակները տակաւին կը զբաղին այս վերջին համաճարակին ծագման քննութեամբ: Եւ հատեր կ՚աւաղեն նոյն ատեն, որ ճարտարարուեստը անտառ կազմող գործարաններու այս դրացնութիւնը քաղաքներու մօտ, դեռ ի՛նչ վտանգներ պիտի պատճառէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԷՃԵՐ ՈՒ ՆՈՐԷՆ ՎԷՃԵՐ

Կը շարունակուին վէճերն ու քննութիւնները Երեւանի ու ներքին գաւառներու կուսակցական շարքերուն մէջ: Հակառակ վտարումներուն, հակառակ այլազան կուսակցական պատիժներուն, հակառակ նոյնիսկ Սոլովկեան կղզիներու աքսորին՝ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան մէջ մարդիկ կան, որ չեն կրնար լռել եւ կը քննադատեն: Քննադատութիւնները, ինչպէս գրած ենք յաճախ, բաւական խիստ են, եւ անոնց լեզուն՝ բուռն: Ամէն ատեական կը նետուի երբեմն երբեմն, ամէն անգթութիւն կը գործադրուի եւ վէճը... կը շարունակուի:

Մասնաւորաբար Երեւանի կայարանի կոմունիստ բջիջը շատ անհանդարտ է: Այնտեղ վէճերը քիչ մը աւելի բուռն կ՚ըլլան:

Վանօ Այվազեան այդ բջիջին մէջ խօսք կ՚առնէ եւ կը քննադատէ ղեկավարները, որոնք ժողովներով ու իրենց թերթերով գլուխ կը տանին թէ «աջ» ընդդիմադիրներ կան, «ձախ» ընդդիմադիրներ կան, որոնց կը սպառնան պոռպռան բանաձեւերով: Բոլոր այդ բանաձեւերը կեղծ ու խաբէութիւն կը համարի Այվազեան, որ կ՚ըսէ.

— «Աջ թեքումը, եւ ընդհանրապէս թեքումները ծայր են առնում կաբինետներում: Ջուր էք իրար խառնել»:

Եւ Լոմինաձէ-Սիրցով «դաւաճանութեան» մասին Հայաստանի բանուորական ժողովներուն բանաձեւերը կը նկատէ «կաբինետային»:

— «Այն որոշումները, որոնք կայացուած են Սիրցով-Լոմինաձէի եւ ուրիշների նկատմամբ, կաբինետային որոշումնր են»:

Պարզապէս ըսել կ՚ուզէ թէ Հայաստանի մէջ բանուորը կամ գիւղացին, մտաւորականը կամ կուսակցականը տեսակէտներ չունին, այլ կը կրկնեն տուն տրուած խօսքերը, «վերի» հրահանգները, բարձրադիր «գրասենեակներու» հրամանները: Ասկէ զատ ուրիշ բան չէ գրուած «Խորհ. Հայաստան»ի 16 Նոյ. թիւին մէջ:

Եւ դարձեալ Լոմինաձէ-Սիրցովի դէմ բանաձեւերու տարափ մը լեցուած են «Խորհ. Հայաստան»ի ամբողջ մէկ շաբթուան թիւերը: Այս վէճերէն զատ հայ ժողովուրդը ուրիշ բան չպիտի՞ կարդայ:

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի կառավարութիւնը, տեսնելով որ ձախողեցաւ ներքին փոխառութիւնը,— բայց ի՞նչպէս չձախողէր, հայ գիւղացիին քով սանթիմ մնա՞ց որ փոխ տայ կառավարութեան,— այժմ կը դիմէ նոր ճարպիկութեան մը, քիչ մը քաղքենի:

Վիճակահանութիւն սարքած է, գրուելով 25 եւ 5 րուբլինոց տոմսեր: Պիտի շահին 300.000 հոգի:

Բայց այս մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ «Խորհրդ. Հայաստան» (24 Նոյ.):

«Ո՞վքեր են շահողները: Նախընթաց փոխառութիւնների փորձը ցոյց է տալիս, որ շահած տոմսի մասին տեղեկութիւնը դժուարութեամբ է հասնում շահող քաղաքացուն: Բաւական է յիշատակել, որ Խորհրդ. Միութեան փոխառութիւնից մօտ 25 միլիոն րուբլու շահած գումար շահողները դեռ եւս չեն պահանջել»:

Ինչո՞ւ: Գնդակահարուա՞ծ են: Կամ թէ չե՞ն վճարեր: Բայց պէտք չէ՞ եզրակացնել թէ այս անգամ եւս 300,000 շահողները ոչինչ պիտի ստանան: Ինչո՞ւ պէտք: Հրամայուած է ծախել վիճակահանութեան տոմսերը «գիւղացիներուն մէջ», որպէսզի «ապահովէ հնգամեակը չորս տարում կոչուած փոխառութիւնը»:

ԿԵՂԾՄԱՇԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Բժիշկ Ալեքսանեան կը գրէ թէ վերջին ամիսներուն բաւական տարածուած է կեղծմաշկը Երեւանի մէջ, եւ կը սպառնայ համաճարակ դառնալ: Երեւանէն զատ, հիւանդութիւնը կը տեսնուի նաեւ շրջաններուն մէջ:

Սակայն ամէնէն աւելի Երեւանն է, որ վարակուած է: Միայն Հոկտեմբեր ամսուն Երեւանի մէջ պատահած են կեղծմաշկի 54 դէպք:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կարգ մը բաժանորդներ տակաւին չեն փակած իրենց հաշիւները: Կը հրաւիրենք անմիջապէս ղրկել բաժնեգինները մինչեւ 31 Դեկտեմբեր: Հակառակ պարագային կը դադրեցնենք թերթերը այդ թուականէն յետոյ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի խառն խումբը որ Quingamp քաղաքը հրաւիրուած էր մրցելու համար տեղւոյն խումբին դէմ,, 3000 աւելի հանդիսատեսներու ներկայութեամբ, լաւ խաղարկութենէ մը վերջ յաղթական ելաւ 1ի դէմ 4 նշանակէտով: Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը իր նուրբ եւ ճարպիկ խաղարկութիւնով գնահատման արժանացաւ բոլոր հանդիսատեսներէն, մրցումէն վերջ տեղական թերթերը մեծ գովասանքներ ըրին Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղայոց ճարպիկ եւ կարգապահ խաղարկութեան մասին:

Ահա թէ ինչ կը գրէ Փարիզի l'Echo des Sports թերթը.— Հայ խումբը իր նուրբ եւ ճարպիկ խաղերով զարմացուց տեղական ժողովուրդը: Առաջին անգամ էր որ մենք տեսանք ֆութպոլի խումբ մը որ իր բարձր խաղարկութեամբ լաւ դաս մը տուաւ մերիններուն:

Գ. Գ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԷՆ

ԱԼԲՈՄ

ԱՆՏՕՆ ՉԷԽՈՎԷՆ

Տիտղոսաւոր խորհրդական Կըրատերով, բարակ ու նիհար, ինչպէս ծովային վարչութեան շէնքին վրայի ձողը, առաջ անցաւ ու դառնալով Ժըմէկյխովին՝ ըսաւ.

— Ձե՛րդ գերազանցութիւն: Մեր ամբողջ հոգիով յուզուած ու զգածուած ենք ձեր երկարամեայ կառավարչութեան եւ հայրական դգածութեան պատճառով...:

— Աւելի քան ամբողջ տասը տարի,— թելադրեց ետեւէն Զաքուսինը:

— Աւելի քան ամբողջ տասը տարի, մենք, ձեր ստորադրեալները, այսօրուան մեզի համար նշանաւոր... այս... օրը, իբր նշան մեր յարգանքի ու խորին շնորհակալութեան կը բերենք մեր այս նկարներով լի ալբոմը ու կը նուիրենք ձեզ եւ կը ցանկանք, որ ձեր նշանաւոր կեանքի ընթացքին եւս երկար ու երկար,— մինչեւ ձեր մահը,— չլքէք մեզ...

— Արդարութեան ու յառաջդիմութեան ճանապարհին առանց ձեր հայրական խրատներու... աւելցուց Զաքուսինը, իր ճակտին քրտինքը սրբելով: Ըստ երեւոյթին, ան շատ կը ցանկար խօսիլ եւ ամենայն հաւանականութեամբ, պատրաստի ճառ ալ ունէր: Ու թող ձեր դրօշը երկա՜ր ու երկար ծածանի հանճարի, աշխատանքի ու արդարութեան ասպարէզին մէջ,— լմնցուց ան:

Ժըմէկյխովի ձախ խորշամած այտին վրայ արցունքներ սահեցան:

— Պարոններ, ըսաւ ան դողդոջ ձայնով, ես չէի սպասեր ու երբեք ալ չմտածեցի թէ դուք պիտի տօնէք իմ այս յոբելեանս ...Սաստիկ զգացուած եմ... Այս վայրկեանները չպիտի մոռնամ մինչեւ գերեզման եւ, հաւատացէք... հաւատացէ՛ք բարեկամներս, որ ո՛չ մէկը ձեզի այնպէս շատ բարիք չի ցանկար, ինչպէս ես ...իսկ եթէ ո՛եւէ ատեն ալ բան մը եղած ըլլայ, այն ալ ձեր օգտին համար եղած է...

Ժըմէկյխովը, իսկական պետական խորհրդական, համբուրուեցաւ տիտղոսաւոր խորհրդական Կրատերովին հետ, որ պէտք է ըսել թէ երբեք այդ տեսակի պատուի չէր սպասեր, հիացումէն գունատեցաւ: Ետքը կառավարիչը ձեռքով շարժում մը ըրաւ, որ կը նշանակէր թէ, յուզումէն խօսիլ չի կրնար եւ կարծէք թէ ալբոմը ո՛չ թէ նուիրեր են անոր, այլ խլած են իրմէ: Վերջը քիչ մը հանգստացաւ, քանի մը զգածուած խօսքեր ըսաւ ու ձեռք տուաւ ամէնուն որ սեղմեն եւ ապա ուրախութեան բարձր աղաղակներուն մէջ վար իջաւ, նստեցաւ կառքը ու գնաց: Կառքին մէջ նստած ատենը զգաց որ սիրտը ինչ որ անծանօթ զգացումով լեցուած է ու նորէն սկսաւ արտասուել:

Տունը նոր ուրախութիւն մը կը սպասէր իրեն: Հոն անոր ընտանիքը, ազգականներն ու ծանօթները այնպիսի ովասիոն մըն էին պատրաստեր անոր որ, Ժըմէկյխովին թուեցաւ թէ, այնպիսի օգուտ մըն է բերեր իր հայրենիքին, որ եթէ ինքը աշխարհիս վրայ եղած չըլլար, ապա մեծ վնաս մը պիտի ունեցած ըլլար իր ազգը ատկէ:

Յոբելինական ճաշասեղանը բաղկացած էր կենացներէ, հաւերէ, գրկախառնութիւններէ եւ արցունքներէ. մէկ խօսքով ինքը, Ժըմէկյխովը, երբեք չէր կարծեր թէ, իր ծառայողները այդչափ իրենց սրտին մօտ կը գտնէին անոր յոբելեանը:

— Պարոններ, ըսաւ ան անուշնեղէնէն առաջ, ասկէ երկու ժամ առաջ եւս լի ու լի բաւարարուեցայ կրած այն բոլոր տանջանքներուս համար, որուն հարկադրաբար կ՚ենթարկուի ան մարդը, որ կը ծառայէ, այսպէս ըսած, ո՛չ թէ ձեւի, ո՛չ թէ դասի, այլ միմիայն պարտականութեան համար: Ես իմ ամբողջ պաշտօնավարութեանս ընթացքին, իբր սկզբունք ընդունած եմ ո՛չ թէ հասարակութիւնը մեզ համար, այլ մենք իրեն համար: Եւ այսօր ես բարձրագոյն նուէրը ստացայ իմ այդ գաղափարիս համար: Իմ ստորադրեալներս ալբոմ մըն են բերեր ինծի համար... Ահա... Ես զգածուած եմ:

Տօնական դէմքերը դարձան դէպի ալբոմը եւ սկսան նայիլ:

— Իսկ ալբոմը հրաշալի է, ըսաւ յոբելեարին աղջիկը, Օլխան, կը կարծեմ թէ յիսուն րուբլի կ՚արժէ: Կը լսե՞ս ես կը պահեմ զայն, այնքան լաւ է:

Ճաշէն ետքը Օլխան իրեն հետ միասին սենեակ տարաւ զայն եւ կղպեց սեղանի գզրոցին մէջ: Յաջորդ օրը ալբոմին մէջէն հանեց նուիրատու պաշտօնեաներուն լուսանկարները ու անոնց փոխարէն իր դպրոցական դասընկերուհիներուն նկարները դրաւ: Այսպիսով նշանազգեստները իրենց տեղը ճերմակ ուսանողներուն զիջեցան: Քօլիան, նորին գերազանցութեան պզտիկ մանչը, ժողուեց աստիճանաւորներուն նկարները ու անոնց հագուստները կարմիր գոյնով ներկեց: Անպեխներուն կանանչ պեխեր դրաւ, իսկ մօրուք չունեցողներուն ալ շագանակագոյն մօրուքներ շինեց: Ու երբ այլեւս նկարելու բան մը չմնաց, այդ պատկերներէն խաւաքարտեայ մարդեր ձեւեց, աչքերնին գնդասեղով ծակոտեց ու սկսաւ զինուոր խաղալ: Ետքն ալ հանեց տիտղոսաւոր խորհրդական Կրատերովի նկարը ամրացուց լուցկիի տուփին վրայ ու այդ դրութեան մէջ տարաւ հայրիկին քով, իր առանձնասենեակը:

— Հայրի՛կ, նայէ՛, յուշարձան:

Ժըմէկյխովը քրքջաց բարձրաձայն, ծռեցաւ ու քնքուշութեամբ համբուրեց Քօլիայի երեսները:

— Դէ գնա՛, չարաճճի՛, մայրիկին ալ ցուցուր, թող ան ալ նայի:

Թարգմ. Խ. Եգանեան

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Տաղանդաւոր ջութակահար Ժորժ Սինանեան վաղը Հինգշաբթի իրիկուն նուագահանդէս մը կուտայ Փարիզի Երաժշտանոցին սրահին մէջ: Պիտի նուագէ միջազգային նշանաւոր երաժիշտներու գործերը:

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋԸ

խազը իր ճառին մէջ չէ պնդած Անգլիոյ եւ իր հպատակներուն վերագրուած արարքներուն վրայ։

Երէկ կէս օրէն յետոյ, Անգլիոյ արտաքին Նախարարը այս երկու պատասխանները կարդաց Խորհրդարանին մէջ։ Պահպանողականներէն շատերը յայտնեցին թէ գոհ չեն այդ պատասխաններէն եւ պահանջ դրին որ կառավարութիւնը նոր բացատրութիւններ ուզէ Մոսկուայէն։

Եգիպտական նոր կուսակցութիւնը

ԳԱՀԻՐԷ, 8 դեկտեմբեր.— Եգիպտոսի ժողովրդական Նոր կուսակցութեան բացումը կատարուեցաւ այսօր Գահիրէի մէջ, նախագահութեամբ վարչապետ Իսմայիլ Սըտքը փաշայի, որ ստանձնած է անոր ղեկավարութիւնը։ Իր ճառին մէջ, Սըտքը փաշա քննադատեց Վաֆտի կողմէ ընդունուած եւ կիրարկուած օրէնսդրութիւնը որ ազգային Խորհրդարանին մենաշնորհը կը դարձնէր Թագաւորին իրաւունքները։ Յետոյ յոյս յայտնեց թէ կարելի պիտի ըլլայ Անգլիոյ հետ կնքել պայմանագրութիւն մը՝ Եգիպտոսի անկախութեան հիման վրայ, պահպանելով բրիտանական շահերը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՏԱԼՕՌՈՒՍ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ.— Թրիէսթէէն կը գրեն թէ իտալական իշխանութեանց ներկայացուցիչներու եւ խորհրդային հիւպատոսին ներկայութեամբ, Մոնֆալքոնէյի նաւարանէն ծով իջուցուեցաւ վիոթքա նաւը, որ շինուեր էր Ռուսիոյ հաշւոյն։ «Թան»ի մասնաւոր թղթակիցը այս առթիւ կը գրէ թէ Միլանի տեսակցութենէն յետոյ, անտեղի չէ շեշտել գործունէութիւնը, զոր ցոյց կուտայ բոլշեւիկեան նաւային պատուիրակութիւնը Իտալիոյ մէջ։ Իսկ իտալական մամուլը ոչ մէկ տող կը գրէ պատուիրակութեան մասին, որ ամէն օր կ'այցելէ Իտալիոյ նաւարանները եւ աչքէ կ'անցնէ անոր նաւային ուժը։ Կասկածներ կան որ ռուսեւ իտալական զինակցութիւն մը կը պատրաստուի գաղտնօրէն։

ՎԱՏԻԿԱՆԵԱՆ ԴՐԱՄ.— Պապին անունով կոխուած դրամները շրջաբերութեան պիտի դրուին տարեգլխէն սկսեալ եւ օրինաւոր ընթացիկ արժէք պիտի ունենան Իտալիոյ բոլոր շրջաններուն մէջ։ Պապը, Իտալիոյ կառավարութեան հետ կնքուած համաձայնութեան հիման վրայ, կրնայ ուզած չափով ոսկի դրամ կոխել տալ իտալական փողերանոցին մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռեմ Մուշի Խաս գիւղացի եղբօրորդիս Աղէքսանդր Դաւիթեան, որ ասկէ 9 տարի առաջ կը գտնուէր Հար. Ամերիկայի Պուէնոս Այրէս քաղաքը։ Սակայն մօտ 18 ամիս է որ նամակ չեմ ստացած։ իմացնել Սմբատ Դաւիթեանի, 11bis rue de Chemin de Fer, Clamart, (Seine), France.

կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPAHN

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԴԵԿՏ. 21ին SALLE GAVEAU*ի ՄԷՋ*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ **Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ**

ՄՈՒՏՔ՝ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերու համար դիմել այժմէն «Յառաջ»ի խմբագրութեան

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԱԼ ՏԸ ԺէՕԿՐԱՖԻԻ ՄԷՋ, 184 Bld. St. Germain, Paris

13 դեկտեմբեր շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Հ. Մ. Ը. Մ.ի

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆՈՎ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար

RECITAL DE VIOLON ԺՕՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ

վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Salle des Concerts du Couservatoireի մէջ, 2bis Rue du Conservatoire, Paris.

Տոմսերը՝ 30, 20, 15, 10, 8 եւ 5 ֆրանք

ԶԱՊԷԼ ՔԷՄԷՆՋԷՃԵԱՆ
ԵՒ
ՌՈՒԲԷՆ ՇԱՀՄԻՐԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Պոլիս 21 Նոյ. 930 Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ՎԱԼԱՆՍԻ Երջ. կոմիտէն դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ կը խօսի՝ ընկ. Գեղամ Սարոյեան։ Նիւթ՝ Ռուս բոլշեւիկները եւ Եւրոպա։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի եւ բացակայողները պատասխանատու պիտի նկատուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7 30ին Ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌ Պուա-Քոլոնպի մէջ կազմուած է Պատանեկան միութիւն մը, որուն առաջին ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 79 Rue des Chambards, Bois Colombs սրճարանին մէջ։ Անդամակցիլ փափաքողները կը հրաւիրուին այս ժողովին։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ, կը խօսի Տոքթ. Ամատեան, Նիւթ ունենալով՝ *Ազգերու հոգին*։ մէկ ժամ սինէմա։

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի անդամուհիներու փորձը այս իրիկուն ժամը 8.30ին 71 Ave. Klébér.

Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ անդամագրուիլ փափաքողները այս իրիկուն ժամը 8ին, 181 Cours Lafayette, քաֆէ տը լա կառի ներքնասրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 1840։
Շավիլ, Գայս.— 100։
Ռոան, Գործ.— 130.80։
Պրայիլա, Օ. Ա.— 145։
Լա Սիօթա, Գործ.— 105։
Լիոն, Խօր,— 150։

ԱԶԴ

Յառաջիկայ Յունուարի սկիզբները, Փարիզի մէջ, Տոքթ. Միհրան Կ. Քէշիշեանի խմբագրութեամբ, պիտի հրատարակուի «Առողջ Կեանք» անունով բժշկա-առողջապահական ամսագիր մը, որուն՝ իրենց աշխատակցութիւնը պիտի բերեն հայ եւ օտար բժշկական դասու լաւագոյն ուժերը։ «Առողջ Կեանք» երեւան պիտի գայ ընդարձակ բայց իրագործելի ծրագրով մը, նպատակ ունենալով տարածել մեր մէջ ընդհանուր առողջապահութեան օրէնքները, սորվեցնել բազմաթիւ հիւանդութիւններէ զգուշանալու միջոցները, տալ տնական բժշկութեան եւ տնական դեղարանի յատուկ ծանօթութիւնները, զբաղուիլ նաեւ գեղեցկագիտական առողջապահութեամբ որ խորապէս կը հետաքրքրէ տիկիններն ու օրիորդները, տալով այս առթիւ խնամքով պատրաստուած ուսումնասիրութիւններ, որոնց հետեւելով միշտ կարելի է երկար ատեն անվթար պահել ֆիզիքական գեղեցկութիւնը եւ աւելցնել մարմնական շնորհն ու հրապարոյրը, կամ զայն ձեռք ձգել։

Ամսագիրը, պիտի ունենայ նաեւ գիտական բաժին մը դիւրահասկնալի հետաքրքրական եւ օգտակար։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.

40 ֆրանք, Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Թուրքիոյ եւ Պալքաններու համար, 2 տոլար մնացեալ երկիրներու համար։

Թղթակցութիւն, յօդուած, դրամ ղրկել միայն հետեւեալ հասցէին.

Dr. Mihran G. Kechichian, 6 Rue Victor-Cousin Paris (5e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 Ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930

11 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1440

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊՆԱԿԱԼԷԶՆԵՐՈՒ ՈՐՋԸ

Փարիզի ռամկավար թերթը որ սկսած է հանգուցեալ «Երեւան»ի դերը խաղալ երկչոտ ու դիմակաւոր, բայց նոյն անզրգուելի քսութեամբ, պէտք տեսեր է անդրադառնալու մեր մէկ քանի գրութեանց, որոնցմով Հայաստանի խորհրդայնացման տօնին ու բարեգործականի մասնակցութեան միջեւ կապի բացակայութիւնը ցոյց կուտայինք։

Ռամկավար մտքի վաւերական փտութեան փաստը՝ այս թիւին մէջ իսկ, մեր ընթերցողները անգամ մը եւս թող համատեն մեր աշխատակցին Աճոյի հետ։

Իսկ մենք, անգամ մը եւս յայտնենք. գիտենք թէ խօսքի ուժով միայն, նախկին յիմարներ զսպելու մեր աշխատանքը ամուլ է։ Ամուլ է նաեւ արհեստաւոր վաշխառուներ խղճահարութեան կանչելու, ի բնէ պնակալէզներ հպարտութեան հրաւիրելու ամէն ջանք։

Ռամկավար կեդրոնի անդամները զիրար գտած են. իսկ անոնք որ դուրս են մնացած, իրարու կը հանդիպին Բարեգործականի օճախին մէջ...

Մարդիկը գոյութեան պայքար է որ կը մղեն ու այդ պայքարին մէջ, բնական է որ պիտի մոցնեն իրենց նկարագրին ամենէն ցայտուն ու խաթարած գիծերը, անմտութիւն, անխղճութիւն եւ գետնաքարշ քծնանք։

Սին վերագրումներ չէ որ կ'ընենք եւ ոչ ալ հայհոյութիւն։ Այլ բնորոշում յստակ ու յստակ բառերով, որոնց հաստատումը կը գտնէք իւրաքանչիւր ռամկավար «անձնաւորութեան» անցեալ ու ներկայ կեանքին մէջ։

Ու, այդ խառնուածքն է, որ ռամկավար խմբագրին տուն է տուեր երկու գլուխ-գործոց նենգութեան, անմիտ ու թափանցիկ։ Առաջինին մասին կը խօսի մեր աշխատակիցը Աճօ։ Կարճ պահ մը կանգ առնենք երկրորդին վրայ։

Ռամկավար թերթը մեզ կը վերագրէ.— Բարեգործականը մասնակցելով Հայաստանի խորհրդայնացման տօնակատարութեան, ֆրանսական կառավարութեան կասկածը կը հրաւիրէ իր վրայ(!)։»

Մէկ սուտ։ Մեր գրութիւնները մէջտեղն են։ Այդ տեսակ բան չենք ըսած։ Բայց հիմա կ'ըսենք։ Ո՛չ միայն Բարեգործականը կասկած կը հրաւիրէ իր վրայ այդ անշնորհ ու կեղծ համակրանքով, այլ նոյնիսկ հայ ժողովուրդին ողջմտութեան կը բախի։ Փաստ՝ որ Որբերու հանգանակութիւնը Փարիզի մէջ եւ շրջակայքը ժողովրդային դժկամակութեան կը հանդիպի եւ միմիայն այդ պատճառով։

Երկրորդ։ Այդ թերթին խմբագիրը ով որ է, իրեն համար սովորական քսութեամբ, կը փորձէ մեր գրութեան կապել համաձայնով անհարեկելու ձեռնարկներ։

Զենք գիտեր թէ ուրիշ որո՞նք եւ ի՞նչ են հեռաձայնած Բարեգործականի կեդրոնին։ Բայց մեր իրաւունքն էր ճշտում մը կատարել ու կատարեցինք։

Սակայն, ռամկավար սողունի մը հետ գլուխ գլխի, Բարեգործականի վարիչ-տնօրէնին հետ չհեռաձայնեցինք ՀՕԿի քարտուղարին, որ ոստիկաններու թիւր սրահին ներսն ուղղուրը չատցնել տայ։ Աղո՛ւոր պատկեր. չէ՞։ Խորհրդայնացումը որ կը տօնուի բուրժուա... ոստիկաններու պաշտպանութեան տակ...

Այս ալ մենք գիտենք։

Բայց ահա սուտ մը եւս։ Իբր թէ խորհրդայնացման տարեդարձը տօնուեր է «մեծ խանդավառութեամբ»։ Ռամկավար թերթը կրնայ օրօրել իր միամիտ ընթերցողները. բայց մեր աչքը մեզ չի խաբեր, ու սրահին կէս պարապութիւնը սուտերներով չի լեցուիր։ Գիտենք թէ ինչ խարդախութեամբ արձանագրուեցաւ կարգ մը Հայրենակցականներու մասնակցութիւնը տօնի մը՝ որուն կասկածով ու հեգնանքով կը նայէին։ Հրատարակեցինք Սեփաստիոյ Հայրենակցականի հերքումը։ Սեղանի վրայ ունինք նաեւ Շապին Գարահիսարինը։ Իսկ եթէ կայ մաս մը ժողովուրդ շատ քիչ, որ կ'երթայ իբր ժամանց լսելու վարձկան մունետիկներու պաղ ու պոռոտ բարբարջանքները, թող այդ ալ կազմէ ռամկավարներու միակ սփոփանքը, ժամանակաւոր ու փխրուն։

Բայց այս մանրամասնութիւնները չեն որ կը հետաքրքրեն մեզ։ Այլ այն որ. ռամկավար հացկատակներու ազդեցութեան տակ, Բարեգործականը քայլ առ քայլ կը շեղի իր սաւքելութենէն ու կը բռնէ յաջորդական անկումներու ճամբան։ Գիտենք թէ այս մարդոց ցնցուած ու դդմած ուղեղն է որ կը բանի Բարեգործականի կեդրոնին մէջ, որ իր պղտոր ջուրին հետ, կը փորձէ նաեւ ռամկավարներու խաղը։

Բայց տղայական խաղի պէս դիւրին է փորձաքարի զարնուելով ալ անկեղծութիւնը։

Եթէ իսկապէս, «Խորհր. Հայաստանը աւերակներու եւ մոխիրներու մէջէն կը վերակենդանանայ, կը զօրանայ եւ կը նշոյլ հասնի լաւագոյն օրերու», ինչպէս կը հաւաստէ ռամկավար թերթը, եթէ Հայաստանի այդ բարեշրջումը կը բխի խորհրդային կարգերէն ու վարչաձեւէն, եթէ իրօք Հայաստանը «ազատ» է ու չի հեծեր զարշ ու վայրագ բռնութիւններու տակ, ռամկավարներուն կը մնայ պատռել իրենց աղուէսի դիմակը ու գաղութներուն մէջ շրջիլ կարմիր գործակալի ծպտումով։

Իսկ Բարեգործականը, փոխանակ իր տնօրէնին բերնով համերու անհաւատալի կեղծիքը պոռչտալու, թող գոհացում տայ խորհրդ. վարիչներու պահանջին եւ իր հսկայական գումարները Թրքսթով ապահովագրելու տեղ, կտակներով միասին թող յանձնէ Հայաստանի կառավարութեան։

Մեր գիտցած անկեղծութիւնը այդ կը պահանջէ։ Մ. Ե.

ԹԷՀՐԱՆԻ ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

Թէհրանի դեսպան Խուսրէվ պէյ, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է Թրքօ պարսիկ յարաբերութիւններուն մասին.

— Արարատի մէջ ոչ իսկ յեղուզակ մը մնացած է այսօր, եւ այդ ձիւնապատ, անմատչելի լեռը իսկական ապահովութեան մը տակ կը գտնուի ներկայիս։ Շնորհիւ մեր զինուորներուն հերոսական ջանքերուն, արագ եւ ջախջախիչ յարձակումով մը կարելի եղաւ ամբողջովին նուաճել յեղուզակները, եւ առ յաւէտ թաղել Քիւրտիստանի երազը եւ խռովարարներու փափաքը։

Թուրքեւպարսիկ սահմանի վէճն ալ հարթուեցաւ եւ Պարսկաստան հաւանեցաւ մեզի թողուլ Արարատը։ Յառաջիկային, այս լեռը որջը չպիտի դառնայ յեղուզակներուն, եւ Դաւրէժ, Էրզրում, Տրապիզոն առեւտրական ճամբան զերծ պիտի մնայ ամէն վտանգներէ։ Սահմանային երկրորդական խնդիրներն ալ մօտերս պիտի կարգադրուին եւ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին սահմաններու լրիւ անդորրութիւնը ապահովելու համար։

Պէտք կը զգամ յիշեցնելու թէ պարսիկ կառավարութիւնը չխնայեց իր օժանդակութիւնը մեզի, յեղուզակներուն դէմ կազմակերպուած զսպողական շարժումին առթիւ իր հողերուն մէջ ապաստանած հրոսակները զինաթափ ըրաւ, անոնց պարագլուխները ձերբակալեց, ամբոխները ընկճելու համար զէնքի դիմեց։ Քիւրտ աշիրէթներուն մէկ մասը աքսորեց եւ ամէն միջոց ձեռք առաւ որպէս զի հրոսակները որեւէ օժանդակութիւն չգտնեն,

Միւս կողմէ, ըմբոստներու գլխաւոր պարագլուխները Իհսան Նուրի, Շէյխ Ապտիւլ Քատիր, Քէօր Հիւսէյին փաշայի որդիները զինաթափ եղան իրենց արբանեակներուն հետ, եւ Դաւրէժի մէջ ձերբակալուելէ յետոյ Թէհրան բերուեցան։ Պարսիկ կառավարութիւնը խոստացած է արգիլել այս ոճրագործներուն փախուստը, եւ զրկել զիրենք ամէն տեսակ հաղորդակցութենէ։

Թուրքեւպարսիկ առեւտրական յարաբերութիւնները պէտք եղածին չափ զարգացած չեն։ Ատոր հիմնական մէկ պատճառն էր քրտական վերջին ըմբոստութիւնը, որով մեր առեւտրական միակ ճամբան. Դաւրէժ-Տրապիզոն գիծը խափանուեցաւ։ Անհրաժեշտ է սահմանային սրբագրութիւնը փութացնել, եւ միւս կողմէ կատարելագործել Տրապիզոն-Էրզրում-Դաւրէժ պողոտային հաղորդակցութեան միջոցները։ Այս կերպով, առեւտրական լաւագոյն գործառնութիւնները պիտի ունենանք Պարսկաստանի հետ։

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ ՄԱՌԱԽՈՒՂԸ

Պելճիքայի Լիէժիսի շրջանին մէջ 70ի չափ զոհեր խլող մառախուղը կը շարունակէ մտահոգել ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը։ Վարչապետը Պ. Ժասփար ամէն կարգադրութիւն լրացուցած է, որպէս զի գիտական քննիչ յանձնախումբը առաջ տանի իր պրպտումները, երեւան հանելու համար Լիէժիսի շրջանին մէջ խորհրդաւոր մահերու պատճառը, որ մշուշին վերագրուեցաւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նախարարական տագնապը

Ամբողջ օրը Պ. Փիէռ Լավալ տեսակցութիւններ ու խորհրդակցութիւններ ունեցաւ կուսակցութեանց պետերուն եւ քաղաքական անձնաւորութեանց հետ։ Եւ ամենէն վերջ կրկին տեսակցեցաւ նախկին վարչապետ Պ. Թարտիէօյի հետ, որուն ներկայութիւնը նոր կազմուելիք դահլիճին մէջ՝ զօրեղ ընդդիմութիւններու կը բախի։

Պ. Լավալ տակաւին ցանկ չէ պատրաստած եւ խօսակցութեանց ընթացքին նախարարութեանց բաշխման խօսք չէ եղած։ Կարեւորը՝ խօսակցութեանց եւ խմբակցութեանց միջեւ նախ համաձայնութիւն ստեղծելն է եւ կամ գոնէ հակամարտութիւնները թուլցնել, որով գոնէ կարելի ըլլայ ելքի մը յանգիլ։

Սակայն, իր այս յոյսերն ալ չեն իրականացած, որովհետեւ հակառակորդ կուսակցութիւնները կը մնան անհաշտ, իսկ Պ. Լավալ անպայման կ'ուզէ իր կողքին ունենալ նախկին վարչապետը իբր անդամ նոր դահլիճին. ատկէց զատ, տակաւին չէ վճռած թէ պիտի հրաժարի՞ վերջնապէս հանրապետական-ռամկավարներու եւ արմատականներու գործակցութենէն։

Արմատականները, որովհետեւ տակաւին չէ յայտնուած թէ ի՞նչ բաժին պիտի իյնայ իրենց նախարարութեան մէջ, կը շարունակեն պնդել թէ կը մնան իրենց տեսակէտին վրայ, այսինքն ո՛չ մէկ գործակցութիւն ռամկավարներու հետ։ Այնպէս որ եթէ Պ. Լավալ ուզէ անպայման արդիւնքի մը յանգիլ, կը թուի թէ խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ դահլիճ մը, որ շատ կը նմանի նախորդին։ Այդ պարագային, նոյն կռիւներն են որ պիտի շարունակուին կառավարութեան շուրջ։

Եւրոպայի պարտքերը եւ Ամերիկա

Նիւ-Եորքի ելմտական բարձր շրջանակները բուռն հետաքրքրութեամբ կը զբաղին կարգ մը հաւաքոյթներով, զորս կ'ունենան միջազգային կարեւոր դրամատէրներ, ինչպէս նաեւ անոնց եւ ամերիկեան կարեւոր անձնաւորութեանց միջեւ կատարուած բանակցութիւններով։ Միեւնոյն ատեն զրոյց կը շրջի նաեւ թէ Ուաշինկթընի մէջ՝ միջազգային ելմտական կացութեան մասին կարեւոր յայտարարութիւն մը պիտի կատարուի պաշտօնական շրջանակներու կողմէ։

Առջի առտու, Միջազգային Պարտքերու կարգադրման դրամատան նախագահը տեսակցութիւն մը ունեցած է ելմտական նախարարին Մելլընի հետ, կը կարծուի թէ երկուքը մէկ տեսակցութիւն մը պիտի ունենան նախագահին Հուվըրի հետ։

Ցարդ գաղտնի կը պահուէր տեսակցութիւնը զոր Դաշնակցային Պահեստի դրամատան տնօրէնը Հարրիսըն ունեցած է կեդրոնական Եւրոպայի դրամատուններու տնօրէններուն հետ։ Հիմայ որ յիշեալը Նիւ-Եորք վերադարձած է, կը սպասուի որ յայտարարութիւններ ընէ իր տեսակցութեանց բնոյթին մասին։

Այս կարծիքը հիմնուած է Եընգի ճառին վրայ, ուր ակնարկութիւններ կային պատերազմական պարտքերու եւ հատուցմանց մասին։ Ելմտական շրջանակները մէկ օրէն միւսը կը սպասեն որ նորութիւններ իմանան այդ խնդիրներուն մասին։

Ամերիկա եւս բաց ունի

Ուաշինկթընէն կը գրեն «Թայմզ»ի.— Ծերակուտական Պորահ յայտարարութիւն մը հրատարակեց որով կը պնդէ թէ Ամերիկայի ելմտացոյցին բացը 190 միլիոն չէ, ինչպէս նախագահ Հուվըր ըսեր էր, այլ առնուազն 400 միլիոն տոլար։ Եւ հետեւաբար, կը պահանջէ որ տուրքերը աւելնան։ Ծերակուտական Պորահ չի կարծեր թէ կարելի է ներկայ տագնապին դէմ դարման մը ընել օգնութեան այն տեսակ միջոցներով, որոնք ելմտական գանձին բեռը կը ծանրացնեն ու կը նախատեսէ աւելի լայն ծրագիր մը որ փոփոխութեան ենթարկէ մաքսատուրքերը եւ նոր օգնութիւն մը հասցնէ ագարակապաններուն, անոնց տրուած արտածման դիւրութիւններով։

Կարմիր նաւազները կ'ըմբոստանան

ՎԱՐՇԱՒԱ, 9 դեկտ.— Ռուսիայէն ստացուած լուրերու համաձայն, Սեբաստափոլի նաւազները ըմբոստացած են։

Խորհրդային կառավարութիւնը անմիջապէս հրաման տուաւ, որպէսզի ըմբոստացումը անմիջապէս զսպուի։

Մասնաւոր զօրախումբեր ղրկուեցան այդտեղ եւ կը պատմուի թէ աւելի քան 100 նաւազներ հրացանի բռնուեցան։

Հնդկաստանի դէպքերը

Լոնտոնէն կը տեղեկացնեն թէ Հնդիկ ազգայնականները սկսած են իրենց զէնքերը ուղղել անգլիացի սպաներուն դէմ։ Երկրորդ սպան է որ կը սպաննուի երկու օրուան մէջ, Հնդիկ տասնապետի մը կողմէ եւ վախ կայ որ դէպքերը շարունակուին։

Լահոր ահաբեկչական կեդրոն մը դառնալ սկսած է։ Նոյն քաղքին մէջ 3 անգլիացի սպաներ սպաննուեցան իրենց հնդիկ զինուորներուն կողմէ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՉԵԿԱՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոն, 9 Դեկտ.— Ատեն մը կայ, Տէյլի Մէյլ կը յայտնէր թէ երեք բոլշեւիկեան գործակալներ Լոնտոն հասած են, Լոնտոնի խորհրդային դեսպանին Սոքոլնիքոֆի յայտնելու համար անմիջապէս Մոսկուա վերադառնալու հրամանը, որպէսզի բացատրութիւններ տայ աջ համայնավարներու հետ իր յարաբերութեանց մասին։

Փոխանակ հնազանդելու, Սոքոլնիքոֆ դեսպանատան մէջ բանտարկած էր երեք գործակալները։

Այս յայտնութեան վրայ, Մոսկուայի կառավարութիւնը լայն քննութիւն մը բանալ հրահանգեց։ Արտասահմանեան հակակշռի ճիւղը նշանակեց յատուկ մասնախումբ մը, որ անցեալ ուրբաթ օր Լոնտոն հասաւ դատելու դեսպանը եւ բացատրութիւններ ուզելու համար բոլշեւիկեան երեք գործակալներու բանտարկութեան մասին, որոնք կեդր. գործադիր կոմիտէի անդամներ են եղեր։

Սոքոլնիքոֆ բացատրած է անոնց թէ անոնք սխալմամբ բանտարկուած են։ Այդ որոշումը տուած է իր պաշտօնատարներուն հետ խորհրդակցելէ յետոյ։ Անոնք համաձայն եղած են Մոսկուայի երեք մարդոց ներկայացուցած լիազօրագիրը ստուգելու։

Այդ պայմաններուն մէջ ըսած է Սոքոլնիքոֆ, այն ատեն միայն կրնար ենթարկուիլ եւ Մոսկուա վերադառնալ, եթէ հրամանը իրեն տրուած ըլլար արտաքին գործավարութեան կողմէ։ Այս հարցաքննութեան ընթացքին, դեսպանը իր հաւատարմութիւնը յայտնած է հանդէպ Ստալինը եւ հաւաստած թէ ոչ մէկ կապ ունի աջ համայնավարներու հետ։

Մասնախումբը մտիկ ըրած է դեսպանին բացատրութիւնները, բայց որ եւ է վճիռ չէ տուած։

Քիչ ատենէն այս մարդերը Մոսկուա պիտի վերադառնան բանտարկեալ լրտեսներէն մէկուն հետ։ Մնացեալ երկուքը պիտի մնան Լոնտոն, հսկելու համար Սոքոլնիքոֆի վրայ։

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԷՆ ՁԱՅՆԵՐ ԿՈՒԳԱՆ

Պերլին, 9 Դեկտ.— Երէկ գիշեր Հիթլերեանները ցոյցեր կատարեցին այն սինէմային առջեւ, ուր կը ներկայացուի Ռըմառքի համբաւաւոր գործը, «Արեւմուտքէն նոր բան չկայ»։

Հազարաւոր Հիթլերեաններ ժամադրութիւն տուեր էին սինէմային առջեւի հրապարակը։ Ելթեւեկը դադրեցաւ. եւ ցուցարարները սպառնական դիրք բռնած ըլլալով, ոստիկանները քանիցս ստիպուեցան յարձակում գործել։

Ժամը գիշերուան 10ի ատենները, հսկայ թափօր մը սկսաւ շարժիլ. փողոցներուն մէջ ցոյց կատարելու համար, սակայն ոստիկանութիւնը բիրերով սկսաւ յարձակիլ եւ ցրուել ամբոխը, որ բաղկացած հազարաւոր անձերէ, սկսաւ փախիլ քովնտի փողոցներէ, քիչ ատեն կրկին հաւաքուելու եւ ազգայնական երգեր գոռալու համար։

Քսանեւհօթ անձեր ձերբակալուած են։

ՉԵԿԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Պուքրէշի ոստիկանութեան պետը սպաննուեցաւ առջի օր։ Այս անձն էր որ երեւան հանած էր Ռումանիոյ մէջ գործող բոլշեւիկեան լրտեսական կազմակերպութիւնը։ Կը կարծուի թէ Չեկայի մարդիկն են որ սպաննած են։

Կալացի մէջ եւս, 3 ռուս ահաբեկիչներ վիրաւորեցին ռուսն ապահովութեան նախկին գործականներէն մէկը։

ԱՆԳԻՏԱԿԻՑ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ռամկավարները աշխարհի ամէնէն զգոյշ արարածներն են, երբ հարցը կը վերաբերի իրենց պատուական անձին: Ամէն անգամ որ Դաշնակցական Մամուլը կը մեղադրէ զիրենք — եւ իրաւամբ — բոլշեւիկներու հացին վրայ իւղ քսելու յանցապարտ արարքին համար, անոնք իրար կ'անցնին, Եգիպտոսէն Ամերիկա եւ Ամերիկայէն Փարիզ, եւ ճոռոմ բացատրութիւններով կը ջանան արդարացնել իրենք զիրենք՝ վախնալով որ գուցէ կասկածելի տարր նկատուին իրենց բնակած երկիրներու իշխանութեանց կողմէ:

Ա՛յդ է պատճառը որ Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձի հանդէսին կազմակերպութեան գործին մէջ, Ռամկավար կուսակցութիւնը չէր ուզած ոչ մէկ դեր ստանձնել եւ առաջ քշած էր Բարեգործականը եւ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչը: Մինչդեռ, անուանապէս գոնէ իբր քաղաքական կազմակերպութիւն եւ ամէն կողմ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան թմբուկը զարնող կուսակցութիւն՝ ամենէն աւելի ինքն էր որ այդպիսի հանդիսութեան մը նախաձեռնութիւնն ստանձնելու կոչումն ունենալ կը թուէր: Ու թո՛ղ մեզ չառարկուի որ Բարեգործականը եւ Կարմիր Խաչը շինարարական ձեռնարկներ ունին Հայաստանի մէջ եւ այդ պատճառով է որ պէտք տեսած են Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձի հանդէսը կազմակերպելու, որովհետեւ այդ բարուրանքը տարրական վերլուծումի մը մինչեւ անգամ չի կրնար դիմանալ: Ամենէն խըստապահանջ խորհրդային իշխանութիւնն իսկ չի՛ կրնար ենթադրել որ քաղքենի կազմակերպութիւններ նախաձեռնութիւնն ստանձնեն խորհրդայնացման տօն կատարելու: Եւ ո՛չ ալ կը սպասէ ապահովաբար այդպիսի արտառոց եւ վրան բաց կատակերգութիւն մը՝ Անոնք շատ շատ փափաք կրնան յայտնել որ այդ կազմակերպութիւնները — հրաւէրի վրայ — մասնակցին այդպիսի հանդիսութիւններու:

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն իրողութիւնը: Փարիզի ռամկավար թերթուկը պէտք տեսեր է, իր դեկտեմբեր 3ի թիւին մէջ խմբագրական յօդուած մը նուիրել Սալ Վակրամի մէջ կատարուած զաւեշտին՝ Բարեգործականը արդարացնելու յետին մտքով անշուշտ:

Պիտի ուզէինք ամբողջութեամբ արտատպել այդ չնաշխարհիկ յօդուածը, ցոյց տալու համար թէ խօսքի լաւագոյն աճպարարներն անգամ, հակառակ իրենց ամբողջ կեանքը երկու չուանի վրայ խաղալով ձեռք բերած խոր փորձառութեան՝ երբեմն ի՛նչ վրան բաց պաշտպանողականներ կրնան հիւսել, երբ հիմնաւորել ջանան իրենց ըմբռնումներուն իսկ հակառակ թէզեր՝ պարզապէս Դաշնակցութեան ժողովրդականութիւնը կրծելու միամիտ հաւատքով:

Այդ լպրծուն խմբագրականին առաջին կէսը, որ Ռամկավարներու իսկական տեսակէտները կը ցոլացնէ, բացարձակ հերքումն ու հակասութիւնն է երկրորդ կէսին՝ ուր անոնք կը պաշտպանեն այն թէզը, որուն իրենք ալ չեն հաւատար: Եւ ընթերցողը ապշած կը մնայ թէ ինչպէ՞ս կարելի է այդ երկու հակասութիւնները հաշտեցնել իրարու՝ եւ նո՛յն յօդուածին մէջ:

Բայց ձգենք որ խմբագրականը ինքը խօսի:

Ռամկավար օրգանը, ըմբռնել տալու համար իր ընթերցողներուն Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձին իմաստը, անհրաժեշտ կը նկատէ յետադարձ ակնարկ մը նետել բոլշեւիկեան յեղափոխութեան վրայ, եւ այս տողերով կը գնահատէ զայն.

«Տապալուող Ռոմանովեան միապետական րէժիմին աւերակներուն վրայ իրենց տեղը գրաւելու եկող դեմոկրատական կարգերը չկրցան տոկալ դեռ չմարած հրաբուխին պոռթկումներուն եւ տեղի տուին հոկտեմբերեան ընկերային արմատական յեղափոխութեան որ կուգար յանուն կոմունիզմի ստեղծել Խորհուրդներու իշխանութիւնը: Պատերազմը արտաքին ճակատներէն փոխադրուեցաւ երկրին ներսը, քառամեայ քաղաքացիական կատաղի կռիւները հրդեհեցին մեծածաւալ Ռուսիան, ոչնչացուցին անոր դարաւոր մշակոյթն ու հարստութիւնն եւ միլիոնաւոր կեանքեր խլեցին: Դեռ մինչեւ այսօր ամէն տարի հարիւրաւոր կեանքեր կը հնձուին եւ հազարաւոր դէմքեր կը դալկանան ձերբակալութիւններով եւ աքսորներով» (Ընդգծումները իմս են: ԱՀՕ):

Ու ճիշտ 17 տող վարը, այդ արիւնոտ պատկերը կը լուսաւորուի յանկարծ՝ երբ նկարագրականը կը հասնի Հայաստանին:

«Այդ ժողովուրդներու կարգին անկիւն մը գրաւած է նաեւ մեր հայրենիքը՝ Կովկասեան Հայաստան՝ որ պատերազմին ու յեղափոխութեան տուաւ իր մեծագոյն տուրքը, ինկաւ արիւնաշաղախ եւ յօշոտած, մինչեւ որ գտաւ իր փրկութիւնը եւ խաղաղութիւնը խորհրդային իշխանութեան Անդրկովկասի վրայ տարածուելէն յետոյ: Այդ փրկութեան խաղաղութեան եւ վերածնունդի տասնամեակն է որ կը տօնէ այսօր Խորհրդ. Հայաստան»:

Զարմանալի յեղափոխութիւն որ Ռուսաստան մտնելով կը հրդեհէ այդ մեծածաւալ երկիրը, կ'ոչնչացնէ անոր դարաւոր մշակոյթն ու հարստութիւնը, միլիոնաւոր կեանքեր կը խլէ, կը շարունակէ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ հարիւրաւոր կեանքեր հնձել գնդակահարութիւններով եւ հազարաւոր դէմքեր դալկացնել ձերբակալութիւններով ու աքսորներով՝ մինչդեռ անդին, այդ նոյն յեղափոխութիւնը, նո՛յն Ռուսաստանի անբաժան մաս կազմող եւ սուրի ծայրով գրաւուած Հայաստան երկրին մէջ առանց ճանճի մը թեւն իսկ կտրելու՝ կը բերէ խաղաղութեան բարիքները եւ փրկութիւնը:

Բայց ա՛յդ ալ չի բաւեր ռամկավար օրկանին, որ տարուած իր քնարերգական խանդավառութենէն եւ աւելի տպաւորիչ դարձնելու համար իր խմբագրական խօսքը, կը շարունակէ.

«Հայ ժողովուրդը տասը տարիէ ի վեր կապած է իր ճակատագիրը Խ. Միութիւնը ներկայացնող ռուսեւդրացի ժողովուրդներուն, գտած է իր ֆիզիքական եւ քաղաքական գոյութեան ապահովութիւնը, վերակազդուրած է ինքզինքը արդէն եւ նուիրուած այն խաղաղ աշխատանքին՝ որ երէկուան անապատացած Երեւանեան նահանգէն կը վերստեղծէ հայկական հայրենիքը, ինքնավար եւ ազատ Հայաստան»:

Խե՛ղճ ինքնավարութիւն՝ որ շղթայակապ կը հեծէ աշխարհի ամէնէն դաժան բռնակալութեան լուծին տակ եւ բիւրի՛ցս եղկելի ազատութիւն՝ որուն մահասփիւռ ստուերին տակ հազիւ թէ շնչելու համարձակութիւն ունեցող էակները՝ իրենց ականջներուն հաւատարմութենէն իսկ կը վախնան:

Բայց ձգենք այդ կէտը, որովհետեւ մեր նպատակը քըննադատել չէ այստեղ, այլ ճըշմարտութիւնն իսկ խոստովանցընել տալ մեր Փարիզի անգոյն հարեւանին:

Հրաշքներու դարը շատոնց անցած է, պարոն Ռամկավարներ, եւ Գեդէոնի փսիաթին աստուածաշնչային լեգենտալով չէք կրնար համոզել ձեր ընթերցողներն իսկ, թէ հեղեղանման անձրեւներ կարող են թափիլ երկինքէն եւ բոլորովին չոր ձգել երկու տնաչափ տարածութիւն մը: Ամեհի ուրականէն փոթորկուած ծովուն վրայ խաղաղ կղզեակ մը չի կրնար գոյութիւն ունենալ: Եռացող ջուրի կաթսայի մը մէջ պաղ ջուրի կայլակներ փնտռելը առնուազն անմտութիւն է: Բոլշեւիզմը, որ հուրով ու սուրով մտաւ Ռուսաստան, աքսորով ու զանգուածային գնդակահարութիւններով շարունակեց, ան կը շարունակէ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ իր բռնակալութիւնը, ինչո՞ւ կ'ուզէիք որ խնայէր Հայաստանին՝ ուր կիրքերը շատ աւելի բուռն են ու վայրագ: Կարմիր փոթորիկը, որ իր մահահոտ շունչովը արշաւեց Ռուսաստանի մէկ ծայրէն միւսը, ինչպէ՞ս կրնար հրաշիւք իմն կանգ առնել յանկարծ Հայաստանի սահմաններուն վրայ:

Ձեր տեսութեան կամ առաջին մասն է ճիշտ՝ եւ զայն պէտք է տարածել Խորհր. Միութեան մաս կազմող բոլոր երկրամասերուն վրայ, եւ կամ երկրորդ մասն է ճիշտ եւ այն ատեն պէտք է ընդունինք որ խորհրդ. իշխանութեան Ռուսիոյ մէջ հաստատուիլը այդ երկրին համար ալ բարիք մը եւ փըրկութիւն մը եղած է, թոյլ տալով որ անիկա վերակազդուրէ իր ուժերը, նուիրուելով խաղաղ աշխատանքի:

Եւ որովհետեւ հանուր աշխարհի գիտութեամբ առաջին տեսութիւնն է ճիշտ, ուրեմն ռամկավար օրգանը ինքնիր բերնովը կ'ընդունի եւ ճերմակի վրայ սեւ մելանով կ'արձանագրէ հետեւեալ փաստը, իր իսկ խօսքերով.

Որ բոլշեւիզմը, տարածելով իր կարմիր թեւերը Հայաստանի վրայ՝ պատերազմը արտաքին ճակատներէն փոխադրուեցաւ երկրին ներսը, քաղաքացիական պատերազմի կռիւները հրդեհեցին մեր հայրենիքը, ոչնչացուցին անոր դարաւոր մշակոյթն ու հարստութիւնը եւ տասնեակ հազարաւոր կեանքեր խլեցին: Ու դեռ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ, ամէն տարի հարիւրաւոր կեանքեր կը հնձուին գնդակահարութիւններով եւ հազարաւոր դէմքեր կը դալկանան ձերբակալութիւններով եւ աքսորներով:

Ու Հայաստանը արիւնոտող այս կարմիր տարեդարձն է ահա որ կազմակերպեցին անցեալ օր, Բարեգործական Միութեան դրօշին տակ՝ հա՛, Ռամկավարները:

ԱՀՕ

ԸՆԿԵՐՈՋ ՇԻՐԻՄԻՆ ԱՌՋԵՒ

Նոյեմբերի 18ին, Պուէնոս-Այրէսի արուարձաններէն՝ Պինէյրոյի մէջ վզի թեթեւ գործողութենէ մը առաջացած արեան վարակումէն, քանի մը օրուան հիւանդութենէն վերջ իր մահկանացուն կնքեց ընկեր Արմենակ Մխիթարեանը:

Ցաւագին դառն է, երբ ընկեր մը դեռեւս վառ յոյսերով ու հայրենիքի լաւագոյն երազներով լեցուն, միանգամայն երիտասարդ, հազիւ միայն երեսուն գարունը բոլորած հողին կը յանձնուի:

Ընկեր Արմենակը Դաշնակցութեան շարքային զինուորներէն էր, որոնք լուիկ մնջիկ իրենց առօրեայ կեանքին հետ գիտեն հոսեցնել պայքարի հրաշալի գաղափարը, վարակելով նաեւ շրջապատը: Մէկը այն քիչերէն որոնք տեսած ու ապրած են հայրենիքի մեծ ու կարճատեւ անկախութիւնը: Ասոր համար երջանիկ էր. բայց եւ այնպէս սիրտը խոցուած ու վշտացած, ամէն ինչէ դառնացած երբ իր այնքան սիրած ու փայփայած անկախութեան գաղափարը ոտնատակ եղած, բրտօրէն ճըմլուած կը տեսնէր:

Հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, եղած է մէկը այն դաշնակցական երիտասարդներէն, որոնք խելագարօրէն անտեսելով ամէն վտանգ ու կեանքի հանգիստը ռազմի դաշտն են նետած, կուրծք տալու մեր դաւաճան թշնամուն, երբ ան՝ մեր գոյութեանն է սպառնացած, ու ընկ. Արմենակի երիտասարդական ամենավառ շրջանը ոչ այլ ինչ է եղած, եթէ ոչ հայրենիքի ազատութեան համար մղուող պայքարներու շարան մը. Վանակի պօլկէն մինչեւ Անդրանիկի պարզ զինուոր մը՝ Նախիջեւանէն Շուշի, Զանգեզուրէն խոյ անկէ իր սիրելի հայրենիքի Վասպուրականը անցնելու յոյսով...

Ու սակայն, աւա՜ղ, կեանքի դառն ճակատագրի մէկ հարուածով խոցուած սրտով, հայրենիքի ոտնատակման նախօրեակներուն ընկ. Արմենակը շատերուն հետ ինքն ալ հեռաւոր ու օտար հորիզոններու պանդխտութեան ցուպը ձեռքն առած, մոլար ու թափառական այս անհարազատ ափերու վրայ իր շունչը կ'առնէ:

Գործարանային կեանքի, առօրեայ տնտեսական հոգերու կողքին, երբեք, եւ ոչ մէկ րոպէ չէ մոռցած իր սրբազան պարտականութիւնը, ու միշտ ալ առիթը ստեղծած իրեն բաժին ընկած կուսակցական պարտքը կատարելու:

Իր ժամանակին, Պերիսոյի կոմիտէի լաւագոյն ու գործունեայ ընկերներէն է եղած:

Մեծ է ցաւը, ու Հարաւային Ամերիկայի Դաշնակցական կոմիտէներու համար կորուստը զգալի երբ ամէն մի ընկերոջ վրայ հըսկայական պարտականութիւն կ'իյնայ այս խարխափող գաղութներու այսօրուան, ու մանաւանդ վաղուան ազգային կեանքի մէջ:

Համեստ ու պարզ աշխատաւոր մըն էր ընկ. Արմենակը, ու որպէս Դաշնակցական շարքային զինուոր ատելութեամբ կը նայէր մեր այսօրուան այլասերուող երիտասարդութեան վրայ. գիտէր անհունօրէն հրճուիլ ու ապրիլ ազգային կեանքով: Մայիս 28ը, մանաւանդ, ամենաքաղցր յիշատակներու ժամեր էին իրեն համար ու գիտէր վազել ամէնէն շուտը, վերջինը դուրս ելլելու պայմանաւ:

Սակայն կարօտը սրտին, աչքը դէպի ա՛ն կողմը, դեռ երիտասարդ, յաւիտեան հեռացաւ:

Ու ինչքան դառն է երբ մարդը հազար ու հազար թշնամու գնդակի մէջէն անվտանգ անցնելով, կուգայ Ատլանտեանի այս հեռաւոր ափերուն վրայ, պատահական, յիմար ցաւով մը մեռնելու:

Եւ ընկ. Արմենակը մեռաւ, ամէնէն աւելի թշնամու վրէժը սրտին, իսկ անոր համար համահաւասար թշնամիներ էին թէ Թուրքը եւ թէ բոլշեւիկները:

Ընկերոջ դագաղը ծածկուած էր ընկերներէ, բարեկամներէ ու կազմակերպութիւններէ ղրկուած թարմ ծաղկեպսակներով: Աչքի կ'իյնար Պինէյրոյի Հայ Դպրոցասէր Երիտասարդաց Միութեան ծաղկեպսակը իր սիրած եռագոյնի ժապաւէնով: Ցնտոյ Դպրոցասիրաց Միութեան եւ դպրոցի վարչութեան կողմէ: Իսկ Վասպ. Հայր. Միութիւնը փոխան ծաղկեպսակի վաղամեռիկ ընկերոջ յիշատակին համար խոստացաւ գումար մը նուիրել ընկերոջ բնական շրջանի Հայ վարժարանին:

Նոյեմբեր 19ին գերեզմանին վրայ, Պինէյրոյի ու Պուէնոս-Այրէսի Դաշնակցական ընկերներու կողմէ ընկերոջ մը քանի մը խօսքերէն վերջ, խոր լռութեան մէջ ու կսկիծը սրտերնուս կը բաժնուինք թարմ շիրիմէն, հետերնիս տանելով ընկերոջ քաղցր յիշատակը, երդուելով միշտ կանգուն պահելու իր սիրած ու փայփայած գաղափարի լուսատու աստղը՝ Հ. Յ. Դ. դրօշը:

Հանգի՛ստ ոսկորներուդ սիրելի Արմենակ:

Ս. Թ.

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ութ մտաւորականներու դատավարութիւնը կազմակերպուեցաւ ու բեմադրուեցաւ մեծ խընամքով իսկական թատերախաղի մը պէս եւ իբր այն ալ վերջացաւ կէս զաւեշտական աճպարարութեամբ մը: Ութէն հինգը մահուան դատապարտուելէ վերջ, երէկ ալ հաղորդուեցաւ թէ շնորհի եւ ներման արժանացեր են, անոր համար որ դառնօրէն զղջացեր են եղեր իրենց գործած ոճիրին համար, եւ թէ մանաւանդ որ, բոլշեւիկեան կառավարութիւնը որ միլիոններու արիւնը խմեց առանց յուզման ու վարանման, նոյնիսկ հեշտանքով, ինչպէս գինեմոլը կը պարպէ լեցուն բաժակը, վրէժի զգացում չի սնուցաներ եղեր...: Ո՛վ անյիշաչարութիւն, որ բարբարոսութիւն կը կոչուիս:

Որովհետեւ այս կազմակերպուած դատին նպատակներէն մէկն ալ, ցոյց տալ էր թէ Եւրոպա զինեալ միջամտութիւն կը պատրաստէ ընդդէմ Ռուսիոյ, ամէնէն առաջ, բոլշեւիկները հարցում ուղղեր էին արտասահմանի մէկ քանի ձախակողմեան գրոց-բրոցներուն, թէ ինչ կ'ընէին, եթէ Եւրոպա յարձակէր Խորհ. Միութեան վրայ: Այս առթիւ, բոլշեւիկեան «Բրավտա» պաշտօնաթերթը, իր ամբողջ առաջին էջը կը զարդարէր անոնց նպաստաւոր պատասխաններով:

Գանք սակայն դատին: Ըսինք թէ դատը պատրաստուած էր իբրեւ իսկական թատերախաղ մը: Դատաւորները սրահին խորը նստած էին կարմիր կտաւով ծածկուած սեղանի մը առջեւ, անոնց կը նախագահէր երիտասարդ մը Վիշինսկի, որ սակայն յոգնած ծերի մը կերպարանք ունի: Անոր մօտ, ուրիշ սեղանի մը վրայ, իր արմունկները կռթնցուցած է կառավարական համբաւաւոր դատախազը Քրիլէնքօ, որ կրնայ անշուշտ պարծենալ թէ ներկայ ժամանակներու ամէնէն մեծ կատակերգութեան առաջին դերակատարութիւնը տարաւ կատարել յաջողութեամբ:

Դատական ատեանին կռնակը բազմած են անխուսափելի եւ զարհուրելի կէփէուին անդամները, իբրեւ գերագոյն հսկողներ, որոնց պաշտօնն է դատաւորներու կամաւոր թէ ակամայ շեղումներն ու թերացումները ուղղել, իրենց ծանօթ միջոցներով: Իսկ դատական ատեանին դիմացի կողմը տեղաւորուած են աթոռները, որոնց վրայ դպրոցական աշակերտներու պէս, որոնք կը պատրաստուին քննութիւն անցնել, սակայն պատասխանելու համար առաջուց իրենց տրուած հարցումներուն միայն, նստած են մեղադրեալները եւ անօրինակ քաջութիւնով մը կը խոստովանին մեղքեր, զորս դժուար թէ գործած ըլլան:

Դաւադրական այդքան նուրբ ընդունակութիւն ցոյց տուող կամքերը, դժուար թէ այդքան ալ դիւրաւ, բանան իրենց բերանները, եւ մամիկի պէս, որ իր թոռան առասպելներ կը պատմէ, պատմեն ու պատմեն հնարելով անընդհատ: Բայց ահա եւ ծիծաղելին: Ամբաստանեալներու շարքին վրայ, պարապ կը մնան չորս աթոռներ. անոնց վրայ պիտի նստէին ֆրանսայի հանրապետութեան նախկին նախագահը Փուանքարէ, արտաքին նախարար Պրիան, Անգլիոյ պետական համբաւաւոր դէմքերէն Չըրչիլ եւ քարիւղի թագաւոր մը Տէթէրտինկ..: Բացակայ են սակայն, եւ անոնց բացակայութեան, դատապարտութիւնը պիտի կրեն ա. թոռները..

* * *

Գանք ամբաստանեալներուն: Դատական տարեգրութիւններու մէջ, այսքան դիւրախօս ամբաստանեալ առաջին անգամն է որ կը տեսնուի: Առաջին անգամ կը հարցաքննուի Ռամզին, որ արդէն աշխարհահռչակ դէմք դարձաւ եւ իբր գիտնական համբաւը որ կը շահած գիտական աշխատանքներով ամբողջ տարիներու ընթացքին, մէկ օրէն միւսը շահեցաւ ինքզինքը ամբաստանելով: Իրմէ վերջ հարցաքննութեան կը կանչուին մնացեալ եօթը ամբաստանեալները, որոնք կուգան կէս առ կէս կրկնել Ռամզինի խոստովանութիւնները: Իսկ դատավարութեան ամենէն զաւեշտական դրուագը կը սկսի ճարտարագէտ Քուբիանսքի հարցաքննութեամբ: Երբ այս մարդը կը վկայէր թէ ֆրանսացի պաշտօնական անձնաւորութիւններ եւս մասնակցին դաւադրութեան մէջ, յանկարծ Քրիլէնքօ կը կտրէ խօսքը եւ ամբաստանեալին կ'ազդարարէ որ «բարեկամ պետութեան» մասին որեւէ ակնարկութիւն չըլլայ եւ թէ օտար միջամտութեան հարցը պիտի քննուի դռնփակ նիստի մէջ:

Երբ բոլոր ամբաստանեալներուն առաջին հարցաքննութիւնը վերջացաւ, Քրիլէնքօ պահանջեց որ բոլոր վկաները լսուին, որովհետեւ, կարգ մը կէտեր մութ մնացեր էին:

Դատարանին Նախագահը իրաւունք տուաւ դատախազին, որ ծառայեց քանի մը օր ձգելու դատը: Ամբաստանող կողմը կը փորձէր հաստատել թէ դաւադրութիւնը սարքուած էր ընդդէմ հնգամեայ ծրագրին եւ կը քաջալերէր վկաները որ ամէն մանրամասնութիւն տան ֆրանսացի եւ այլ օտարներու հետ դաւադիրներու յարաբերութեանց մասին: Այսպէս է որ վկաներ եւ ամբաստանեալներ մէկը միւսին հետ մրցման ելած կը կրկնեն ու կը կրկնապատկեն ինչ որ քանի ըսուեր էր եւ այս յարատեւ կրկնութիւններու ընթացքին, կը գործեն վկայութեան կանչելու նոյնիսկ մեռելներ ու յանկարծ երեւան կ'ելլէ թէ ճարտարագէտ Փոլ Ռիապուշինսկի որ ըստ Ռամզինի գլխաւոր միջնորդն էր դաւադիրներու Փուանքարէի ու Պրիանի մէջ 1927-28ին, մեռած է 1924 յուլիս 19ին եւ թաղուած Փարիզի Պօթինեօլի գերեզմանատան մէջ.

Ուրիշ որեւէ դատարանի մէջ (բոլշեւիկեան աշխարհէն դուրս անշուշտ) նման հաստատում մը պիտի բաւէր որեւէ ամբաստանեալ անպարտ արձակելու եւ դատը անտեղի եւ անհիմն յայտարարելու, սակայն բոլշեւիկեան կարեւորութիւն չունի, կը բաւէ որ մէկը՝ մեղադրեալ տակ կը խօսի:

Մնացեալը գիտենք արդէն:

ՄՇՈՅ ԳԵՂԱՄԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Նոյեմբեր 26ին քաֆէ վոլ-թէրի մէջ տեղի ունեցաւ փարիզի հայ գրական Միութեան դ. երեկոյթը նուիրուած՝ Մշոյ Գեղամ Տէր Կարապետեանի։

Պ. Կարօ Սասունի ամփոփ կենսագրականէն յետոյ՝ անցաւ հեղինակին գործերուն, զորս բաժնեց երկու կարգի,—1) գրական-գեղարուեստական, 2) պատմական-ազգագրական։

Զանցառնելով Գեղամ Տէր Կարապետեանի գրական-գեղարուեստական գործերուն գիծին, Պ. Սասունի կանգ առաւ միայն անոր պատմա-ազգագրական նիւթերուն վրայ։

Գեղամ Տէր Կարապետեան երկու խոշոր հատորներու մէջ ամփոփած է ընդհանրապէս Տարօնի եւ մասնաւորապէս Ս. Կարապետ վանքի պատմութիւնը։ Տալով անոնց պատմականը՝ հեղինակը ձգտեր է տալ նաեւ ժամանակակից դէպքեր, մօտ երկու հազար տարուան շրջան մը ընդգրկելով։ Կուտայ մանրամասն նկարագրութիւնը յիշեալ գաւառի բոլոր վանքերուն՝ սկսած հերոսական շրջանէն, մինչեւ մեր օրերը։ Այս նկարագիրներուն կից՝ կը սկսի քաղաքական անցուդարձերու յիշատակումը Ը. դարէն եւ կը հասցնէ մինչեւ 1908 կը յիշէ նաեւ այդ գաւառի դպրոցական-կրթական վիճակը որ իր պաշտօնին բերումով (Գեղամ Տէր Կարապետեան երկար տարիներ դասաւանդած է Մշոյ Մխիթարեաններու դպրոցին մէջ) լուրջ ուշադրութեան է առնուած։

Իր պատմական աղբիւրները հայ պատմիչներն ու ձեռագիրներն են, որոնց մէ ձեռքի տակ ունեցածներն արտագրեր է ինք հեղինակը։ Այդ ձեռագիրները, բացի մէկ փոքր մասէն, որ Էջմիածին փոխադրուեցաւ, կորսուեցան։

Մէկ հատորի մէջ հեղինակը ամփոփեր է ձեռագրերուն ժամանակը, գրութեան տեղն ու պարագաները։ Կայ 487 յիշատակարան մէկտեղուած մէջ եւ 550 միւսին մէջ։ Այս երկուքն ալ կորսուած են։ Պ. Կ. Սասունի ձեռքի տակ ունէր III տետրակը, որուն մէջ արտագրուած են 700 յիշատակարաններ։

Ազգագրական բաժնին մէջ դրած է երեսուն էջնոց տետրակ մը, ուր հաւաքած է ժողովրդին մէջ շրջան ընող աւանդութիւններ, առասպելներ, ժողովրդական բառախաղեր, այնպէս, ինչպէս կան։ Ասոնք ուրեմն, երբ պատմական տարբեր շրջաններէ են առնուած, ենթարկուած են հեղինակին քննական դիտողութեան։

Գեղամ Տէր Կարապետեան հարուստ ազգագրական նիւթ հաւաքած է, բայց ամբողջութեամբ մեզի չէ հասած դժբախտաբար, եւ որոնք հաւաքած էր Մշոյ տարբեր գաւառներէն եկող իր աշակերտներուն միջոցաւ, ու րոնցմէ է Պ. Կ. Սասունի։ Հաւաքեր է օրինակ՝ բազմաթիւ հարսանեկան երգեր, կիներու բերնէն ժողովրդական հաւատալիքներ, մերի վէպը, զոր չէ ընդօրինակած։ Հաւաքեր է նաեւ քրտական նիւթեր-առածներ, ասացուածքներ եւլն. եւ թարգմաներ է։

Ազգագրական իր աշխատութեան մէջ ամէնէն արժէքաւորը Տարօնի գաւառաբարբառին բառարանն է, ուր կան տեղական արտայայտութեանց բազմաթիւ ձեւեր եւ դարձուածքներ։ Այդ իր մէջ ունի բառերու տեղական բարբառին յատուկ՝ բարդումներու բազմաթիւ ձեւեր (օր.՝ տղայ, տղեկնաք, տեղարք, տղեկ-տանք, տղաձգակ, տղօրէք եւլն.)։

Գեղամ Տէր Կարապետեան կազմած է նաեւ Տարօնի բարբառին քերականութիւնը, որ լրիւ գաղափար կուտայ այդ գաւառաբարբառին մասին։ Այս աշխատանքը կարեւոր դեր է կատարած իր գեղարուեստական գրուածքներուն համար, որոնք գրուած են Տարօնի բարբառով՝ դառնալով տեսակ մը բանալի երբեմն։

Ամփոփելով իր զեկոյցը՝ Պ. Կ. Սասունի դիտել տուաւ, որ հեղինակին պատմական զոյգ գործերը կրնան հում նիւթի դեր կատարել մեր քննական պատմութեան համար։ Ձեռագիրներուն յիշատակարանը պէտք է տպել այնպէս, ինչպէս կայ, որովհետեւ քննութեան պէտք ունի։ Բառարանն իր ամբողջութեամբ հրատարակելի է եւ մեծ խնամք կը պահանջէ, իսկ ազգագրական նիւթերը յարմար է գնել համապատասխան գիրքերուն մէջ։ Այս տեսակէտէն բանախօսը ունկնդիրներուն լուրջ ուշադրութեան կը յանձնէր ազգագրական հանդէսի ստեղծումը, որպէսզի այնտեղ կարելի ըլլայ հաւաքել մասնաւորապէս մեր արեւմտեան Հայաստանի նիւթերը։

Ներկայիս երբ բազմաթիւ գաղութներու մէջ համախումբ հայ զանգուածներ ունինք եւ կազմակերպուած հայրենակցական միութիւններ, այդ գործն աւելի դիւրին է գլուխ բերել, քան առաջ։ Եւ որովհետեւ ազգագրութեան տեսակէտէն տարիներն ու օտար պայմանները կործանարար դեր կը կատարեն, Պ. Կ. Սասունի յոյս կը յայտնէ, որ Գրական Միութիւնը եռանդուն միջոցներու կը դիմէ յիշեալ նիւթերու ժողովման եւ հրատարակման համար։ Կ'առաջարկէ օր առաջ դիմել ազգային մարմիններուն եւ դրամական միջոցներ հայթայթելով՝ անմիջապէս լուրջ գործի անցնիլ։

Նոյն տեսակէտը կը պաշտպանէ բանախօսէն յետոյ նաեւ Պ. Տիգրան Բէգզադեան՝ յանձնարարելով, ի պահանջել հարկին, Ազգագրական Հանդէսի հրատարակութեան խնդիրը յանձնել Միութեան գալ ընդհանուր ժողովին քննութեան։

Գալ բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ ուրբաթ, դեկտեմբեր 12ին։ կը խօսի Պ. Ռէն՝ «Պատերազմի եւ խաղաղութեան գաղափարը»։

ՏԵՂԵԿԱՑՈՒ

ԲՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ամսոյս 7ին, Աստօրիա օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ Բրիւսէլի Հայ Տիկնանց Միութեան կողմէ կազմակերպուած թէյասեղան ցերեկոյթը, ի նպաստ Հայ Որբերու Կիրակիի Նուիրահաւաքութեան։

Միութեան ատենապետուհի, Տիկին Նուարդ Մսրեանի բացման խօսքէն վերջ, եղան արտասանութիւններ, երգեր եւ վիճակահանութիւն։ Պարերը սկսան ժամը 6ին, եւ մեծ ոգեւորութեամբ շարունակուեցան մինչեւ կէս գիշեր, հաճելի ու մտերմական մթնոլորտի մը մէջ։

Այս առթիւ կ'արժէ վեր հանել Բրիւսէլի Տիկնանց Միութեան գովելի գործունէութիւնը յօգուտ ազգային կարիքներու՝ ընդհանրապէս, եւ գաղութիս զանազան կարօտութեանց մասնաւորապէս։ Միութիւնը անցեալ տարեգլուխին 20 աղքատիկ տղոց զգեստ եւ կօշիկ հայթայթած է 5050.55 ֆրանքի, տեղական այլեւայլ կարօտութիւններու համար իր պիւտճէէն տրամադրած է 8478 ֆր. ընդհ. գումար 13 528 ֆր. 55 սանթիմ։

Ջերմապէս շնորհաւորելի են Միութեան անդամուհիներուն անձնուէր ու եռանդուն ջանքերը, որոնք ամէն՝ առթիւ կը ջանան օգտակար հանդիսանալ գաղութիս։

Պէտք է բարի օրինակ առնեն այրերը, որոնց սառն անտարբերութիւնը ազգային հարցերու եւ տեղական կարօտութեանց հանդէպ տխուր իրականութիւն մըն է, աններելի ու դատապարտելի։

Արդարեւ, ժամանակէ մը ի վեր գաղթային վարչութիւնը դադրած է գոյութիւն ունենալէ, ակումբը փակուած է եւ ազգային ամէն շարժում մեռելութեան դատապարտուած։

Մինչեւ ե՞րբ այս անտարբերութիւնը։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿՈՉ ԲՈԼՈՐ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՏԱՌԵՐԸ ՍԻՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

Հայրենակիցնե՛ր,

Մենք, խումբ մը երիտասարդներ, հալածական խլեակներ խաչուած հայութեան, թէեւ անտուն ու թափառական, բայց նախանձախնդիր հայ լեզուին ու գրականութեան, նախաձեռնարկ եղանք կազմել քաղաքիս մէջ «Հրայր Վահան Գրասիրաց» Միութիւն մը, նպատակ ունենալով ծանօթացնել հայ գրականութիւնը տարագիր հայ երիտասարդութեան, զարկ տալ անոր մտաւոր ու բարոյական դաստիարակութեան, փրկել թափառական սերունդը այլասերման վտանգէն, ծանօթացնել Հայկազնեան ոսկեղնիկ լեզուն նորահաս երիտասարդութեան, հակազդելու համար այն բոլոր գրականութեանց ու լեզուին, որոնք կ'ուզեն վանել մերմայրենի լեզուն ոչ միայն հրապարակէ, այլ եւ մեր ընտանեկան յարկերէն։

«Հրայր Վահան Գրասիրաց»ը հաւատարիմ իր կոչումին, պիտի աշխատի անկարելին կարելի դարձնել եւ իր ուժերու ներած չափով պիտի մը լոյս, քանի մը հայերէն խօսք աւելի սորվեցնել ուսումնակարօտ հայ երիտասարդութեան, բայց անկարող ըլլալով մինակը գոհացում տալ շատ մը կարիքներու, կը դիմէ ձեզ հայ հայրենակիցներ, մշակութային, հրատարակչականներ եւ թերթերու խմբագրութիւններ, որ չզլանաք մեզ ձեր նիւթական թէ՝ բարոյական աջակցութիւնը։

Հայրենակիցներ, «Հրայր Վահան Գրասիրաց»ը առանց քաշուելու գիրք եւ գրականութիւն կը մուրայ եւ կոչ կ'ընէ ձեզի որ ձեր գրադարաններու ու դարակներու փոշիներուն տակ թաղուած գրքերէն ղրկէք մեզ. որով կարողանանք գոհացում տալ ուսումնակարօտ հայ երիտասարդութեան բուռն փափաքներուն, կատարելով ձեր ազգասիրական պարտականութիւնը եւ քաջալերելով մեզ մեր նոր ձեռնարկին մէջ եւ սատարելով հայ խօսքին ու հայ գրականութեան տարածման։

Ի դիմաց «Հրայր-Վահան Գրասիրաց»ի վարչութեան
Ատենապետ՝ Ա. Մանուկեան,
Ատենադպիր՝ Ս. Խաչիկեան
Հասցէ՝ Armensko Tchitalitchy 11 Rue Lermondova, Burgas (Bulgarie).

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ, 4 դեկտ.— Երկաթուղագծէն հինգ վայրկեան հեռաւորութեան վրայ հարթ դաշտավայրի մը մէջ տարածուած է այս գիւղը, միյարկանի ու երկյարկանի մաքուր, մեծ ու փոքր շէնքերով, որոնց արտաքինէն մարդ շուտով կարող է հասկնալ թէ գիւղը հայկական է։

Գիւղը ունի մօտ 400 տուն հայ բնակչութիւն մը, լուսաւորչական եւ կաթոլիկ։ Մեծ մասամբ արհեստաւոր, գործաւոր, խանութպան անունով հայ՝ Սարգիս, Մարկոս, Մարտիրոս, առաջին վայրկեանին ոգեւորիչ ու մխիթարիչ տեսարան մը կը ներկայանայ, ի հարկէ նորեկի մը համար, երբ չէ թափանցած գիւղին ներքին, ազգային, ընկերական, կրօնական, կեանքին։

Գիւղին երկայնքն ի վար կը թափառին տասնեակներով պատանիներ, երիտասարդներ որոնցմէ շատերը կը շարունակեն գոնէ անունով հայ մնալ։ Երեւոյթով մաքուր ու կոկիկ են, բայց անոնց հոգին պարզուած է հայ զգացումէ։ Իրարու հետ կը խօսին թուրքերէն կոշտ բառ բառով, երբեմն ալ «ալաթուրքա» ֆրանսերէն մը բարիլոյսը փոխուած է «պոնժուր»ի։

Եւ առհասարակ գիւղին հայերն են որ այս տխուր երեւոյթը ի յայտ կը բերեն, եւ աւելի ցցուն կերպով կը շեշտեն ազգային անտարբերութիւն մը որ զարմանք կը պատճառէ։ Բայց մի՞թէ գաթոլիկը նոր ազգ է. մարդ վայրկեան մը կը մտածէ այդ երեւոյթին վրայ, չի կրնար եւ գտնել մարդ մը կաթոլիկ կամ բողոքական ըլլալով կը դադրի՞ հայ ըլլալէ միթէ՞ Հայր Ալիշանը, Վարուժանը, Հայր Ղազիկեանը, ամբողջ Մխիթարեանները կաթոլիկ չեն. բայց դադրած ե՞ն հայ ըլլալէ. մտնենք անոնց հիմնած վարժարաններէն ներս, հայութիւն եւ ազգայնական ոգով տոգորուած հայ անհատներ հասցուցած են ու սատարած ազգային մշակոյթի պահպանման։

Ցիսուն մեթր անդին կը նշմարուի եկեղեցիի մը գմբէթն ու զանգակատունը, հայ կաթողիկէ եկեղեցին է։ Հայ կաթոլիկ կրօնականը գրաբար հայերէնով կը կատարէ եկեղեցական արարողութիւնը վայրկեան մը մարդ կը մոռնայ այս ամէնը եւ կը սկսի մտածել այս քաոսային վիճակին մասին։

Գիւղին պաշտօնական լեզուն թուրքերէնն է, հայախօս հայ լուսաւորչականներն այդ ախտէն վարակուած են։ Ազգային ոչ մէկ հաստատութիւն, ոչ եկեղեցի, ոչ դպրոց եւ ոչ մէկ շարժում գոյութիւն ունի։

Բացի Դաշնակցութենէ, ոչ մէկ քաղաքական կուսակցութիւն գոյութիւն ունի։ Հ. Մ. Ը. Մ. իր լայն շրջանակէն դուրս ըրած է, այս բեղուն շրջան, նոր տասնեակ մը պատանի, սկաուտներ կը թափառին փողոցներու երկայնքը՝ տասնեակներով մանուկներ ֆրանսական դպրոցներու մէջ, կը մոռնան իրենց լեզուն, ազգն ու ծնողքը ու կը ձուլուին շուտով, սկաուտներու ու գայլուկներու ոչ մէկ շարժում։

Ն. Արծրունի

ԿՈՅՐԵՐԸ ՃԵՐՄԱԿ ԳԱՒԱԶԱՆՈՎ

Փարիզի մէջ կ'աշխատին ընդունիլ տալ առաջարկ մը, որուն համաձայն կոյրերը այսուհետեւ պիտի պտըտին ճերմակ գաւազանով։

ԵՐԿՐԻՍ ԾԱՆՐՈՅԹԻՒՆԸ

Տոքթ. Փօլ Հէյլ կը հաղորդէ թերթերուն թէ, եօթը տարուան խղճամիտ ուսումնասիրութիւններէ յետոյ, յաջողած է կշռել երկիրս, որուն ծանրութիւնն է թոնոյով 6,592 եւ ծայրը 18 զէրօ, (թուղթի մը վրայ գրեցէք եւ կարդացէք՝ եթէ կրնաք)։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կարգ մը բաժանորդներ տակաւին չեն փակած իրենց հաշիւները։ Կը հրաւիրենք անմիջապէս ղրկել բաժնեգինները մինչեւ 31 Դեկտեմբեր։ Հակառակ պարագային կը դադրեցնենք թերթերը այդ թուականէն յետոյ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

ԱՆԳՈՐԾ ԱԲՐԱՀԱՄԸ

Երբեմն կը պատահի որ տարուան մէջ իսկ ձմեռուան անհամութիւնները վայելող փարիզ քաղաքը, յանկարծ աշնան կամ ձմրան մէջ ալ գեղեցիկ, գարնանային օրեր ունենայ։

Աշնան մէջ այդպիսի օր մըն էր։

Արեւը կ'աճապարէր հասնիլ դիմացի շէնքին ետին, ուր կը կենայ Քլիշի գացող օթօպիւսը։ Որոշեցի իրմէ առաջ ոտքով հոն հասնիլ, առանց հանրակառք առնելու։ Պտոյտ մը ըրած կ'ըլլամ, խորհեցայ, խաբելով ինքզինքս՝ խնայելու համար քանի մը սուերը։ Անգործութեան ժամանակ էր, հասկնալի է, չէ՞։

Եւ քալեցի։ Հազիւ հասած կամուրջին վրայ... որո՞ւ կ'ուզէք որ հանդիպիմ.—Աբրահամին, ափսո՜ս որ դուք չէք ճանչնար զինքը։

Հին գլխարկ մը մի՛նչեւ ականջները, կօշիկները ցեխոտ, կալւճ բաճկոն մը, 15 օրուան մօրուքով եւ իրեն յատուկ 25-45 տարեկան ցուցնող անորոշ ալտայայտութիւնով։ Նիհար ու քիչ մը կուզիկ։

Կռթներ էր կամուրջին եզերքի պատուարին ու ջուրին կը նայէր։ Լուրջ, հանդիսաւոր, գրեթէ յուզուած երեւոյթով։ Առնուազն 50 մը ըլլալու էր այդ պահուն տարիքը։

Զարմանալի, ի՞նչ կ'ընէ աս մեր միամիտը։

Ջինքը Պոլիս, Եէտի-Գուլէի մէջ ճանչցած էի. փայտ կը կրէր հիւանդանոցին վառարաններուն, ազատ ժամանակն ալ խենթերու բաժինին առջեւ խենթ Ազնիւին կը նայէր. ինքն ալ գրեթէ կէս ապուշ մը, ծոյլ ու դանդաղ. երբեմն լուռ սփինքս, երբեմն ալ շատախօս։ Խեղճը ո՞ւրկէ ուր հոս եկած էր։

Հետաքրքրութիւնս օթօպիւսներէն աւելի շուտ հասաւ։

— Բարեւ՛, Աբրահամ աղբար։

Դարձաւ, կլորցուց աչքերը, երկար քիթը աւելի երկարեց ու անտարբեր, աւելի ճիշդ դժգոհ կերպով լուռ մնաց։

— Չճանչցա՞ր։

Ուսերը վեր նետեց, կախուած պեխերը դէմ քին հետ ծամածռելով.— ինչո՞ւդ պէտք, ճանչցայ կամ ոչ.— ըսելու պէս։

Մօտեցայ։ Մարդկային է ուրիշին ցաւովը մխիթարուիլ, շատ հաւանաբար Աբրահամ անգործ էր, եւ գուցէ ինձմէ աւելի գէշ դրութեան մէջ։

— Ի՞նչ կ'ընես, բարեկամս, լա՞ւ ես, կ'աշխատի՞ս, հարցուցի։

Շոթունքներուն եզերքէն— ծըթ մը նետեց, ու նոյնքան պաղութեամբ դարձաւ գետին կողմը։

Այդ պահուն ջուրին մինչեւ կէս մակերեսը, բարձր տունի մը շուքն էր գրաւեր, իսկ միւս կէսը արեւը, տալով՝ երկու կամուրջներուն տարածութեան մէջ գտնուած գետին՝ խոշոր, ահաւոր մեծութեամբ ակռայի մը ձեւը, արմատը սեւ երկաթ, իսկ վրայի մասը ոսկի։

— Հոգդ մի ըներ, ես քեզի գործ կը գտնեմ։ Հիմա ա՛ռ սա սիկառէթը։

Առաւ գլանիկը եւ ժպտեցաւ։ Ցայտնի էր որ գոհ էր ու պիտի խօսէր։

— Ինչպէ՞ս եղաւ որ հոս եկար, Աբրահամ աղբար։

— Ծօ՛, հերիք է, քառասուն հեղ ըսինք, Սահակ էֆէնտին բերաւ։ Ու կարծես կռահելով յաջորդող հարցումս, եւ մանաւանդ խիստ թօնը իջեցնելով.

— Բերաւ հոս ըսինք եա՛, քանի մը օր պահեց, աշխատցուց, օր մ'ալ ելաւ, «գործս թէրս գնաց, ըսաւ, Աբրահամ օղուլ, գլխուդ ճարը նայէ»։ Մէկալ որ գործարան ըմ դրաւ, տէ՛ գնա՛ աշխատէ։ Ըղորտ որ քչէ՛ տէ քչէ՛, առտուընէ մինչեւ իրկուն վակոնը հոգիս կը հանէր ամմա, կինէ գործ էր։ Հատաւ, դուրս ըրին, տաս օր կ'ըլլայ, պարապ իմ։

— Անկէ ի վեր գործ փնտռեցի՞ր. վերէն գործ չի թափիր, գիտե՞ս.։

— Ինչ կ'ըսես պէ աղբար, հոգիս դուրս եկաւ փնտռելէն։ Ո՛ր հայ քրիստոնեան բան ըմ ըսաւ, թամ ըսաւ, կիսատ ըսաւ՝ վազեցի, ասոր անոր ոտքը ինկայ ճամբայ հարցուցի։ Շա՛ն տղայ տեղին լեզուն ա չեմ հասկնար, նուֆուսի թուղթս ա սխալ է... փնտռեցի՛ մի, ծօ ես ըսեմ դուն հասկցիր, կիտնական տղայ ես...։

Աբրահամ խոշոր ձեռքերը ճաթած գրպաններէն քաշեց, գլանիկը աւելի տեղաւորեց բերնին անկիւնը, աչքին մէկը ծուխին պատճառով կիսախուփ ըրաւ ու հինգ մատները հաշուելու համար պատրաստ պահելով սկսաւ,

— Էն առաջ գացի տօմաթէսի խոշոր գործարանը, հոն որ չի հասած, խամ լոլիկները կարմիրի կը ներկեն. չեմ գիտէ, պարոն Հմայեակը ցուցուց։ Մտայ, թուղթերս տուի, ըսին՝ ժամանակը անցեր է, ուշ է, չառին։ Աս մէկ։

Հասկցայ որ խեղճ Աբրահամին հետ խաղցեր են. բայց միտքս դրի մինչեւ ծայր երթալ, ուստի քիչ մը աւելի քաշուելով կամուրջին մէկ անկիւնը, առանց ինքզինքս աւելու՝ մօտիկ ըրի, քաջալերիչ հետաքրքրութեամբ։ Անցորդները հազիւ թէ մեր կողմը կը նայէին։

— Անկէ ելայ, գացի մաքառնայի գործարանը, մաքառնայ ծակելու, չը յաջողեցաւ, ան ա անո՞նկ։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շար.)

Անգլիոյ անգործները կը շատնան

ԼՈՆՏՈՆ, դեկտ. — Ընդհանրապէս կը պատահի որ դէպի Ծնունդ անգործներու թիւը կը նուազի: Սակայն այս տարի բոլորովին հակառակն է որ կը պատահի եւ այս իրիկուն իսկ հրատարակուած վիճակագրութիւն մը կը հաստատէ թէ դեկտ. 1ին կառավարական նպաստ ստացող անգործներու թիւնվրայ 19179ի յաւելում մը եղած է բաղդատմամբ նախորդ շաբթուան թիւին: Այսօր, անգործներու ընդհ. թիւն է 2 միլիոն 305,639, այսինքն մէկ միլիոն աւելի քան անցեալ տարի նոյն շրջանին:

⁂ Նոյեմբերի վերջ հրատարակուած վիճակագրութենէ մը կը հասկցուի թէ Գերմանիոյ մէջ անգործներու թիւն է 3 միլիոն 76,2000, անցեալ տարի նոյն շրջանին անգործներու թիւն էր 2 միլիոն 101,000: Ըսել է հարիւրին 80ի չարաշուք յաւելում մը:

Պիրմանիոյ բաժանումը

Լոնտոնի համաՀնդկական խորհրդաժողովին յատուկ յանձնախումբը, որ կը զբաղի Պիրմանիոյ Հնդկաստանէ բաժանման հարցով, հաւանութիւն յայտնեց այն բանաձեւին, որով կը պահանջուի որ անգլ. կառավարութիւնը յայտարարէ թէ սկզբունքով կ'ընդունի բաժանումը:

Նոյնպէս կը պահանջուի որ կառավարութիւնը ճշդէ թէ բաժանումը չպիտի վտանգէ Պիրմանիոյ մէջ պատասխանատու կառավարութեան մը հաստատման ծրագիրը:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՈՎ ԱՌԹԻՒ

ՍԱԼ ՏԸ ԺԷՈԿՐԱՖԻ ՄԷՋ, 184 Bld. St. Germain, Paris

13 դեկտեմբեր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի

Կը խօսին Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ (Հ. Յ. Դ.)

Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (Հ. Մ. Ը. Մ.)

եւ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (Զ. Ե. Ո. Մ.)

գեղարուեստական ճոխ բաժին հայ եւ օտար արուեստագէտներով, Զ. Ե. Ո. Միութեան ԵՓՐԱՏ նուագախումբը:

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած փարիզի Հար. շրջանի (Պանթէօն, Քաշան, Պուրկ-լա-Րէն, Ռոպէնսոն եւ Մոնրուժ) Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ՝ ի նպաստ իր բացած դպրոցին:

20 դեկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, 3 Villa d'Orléans (voie privée hauteur du 67 Ave. d'Orléans) մէթրօ՝ Alésia.

Հայերէն երգեր եւ արտասանութիւններ դպրոցին երկսեռ 30 աշակերտներէն:

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան պարեր եւ հաճելի անակնկալներ. ընտիր ճազպանտ, Թառիստ Աբգար կը նուագէ, մատչելի պիւֆէ:

Ով որ կը սիրէ հայ մանուկը եւ հայ լեզուն, թող հաճի ներկայ ըլլալ:

Մուտք՝ այրերու 7.50, կանանց 5 ֆրանք

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Ֆ. Հայ Արիներու փարիզի շրջանի երէց, սկաուտ, եւ գայլիկներու խումբերու կողմէ

Կը նախագահէ՝ ԿՈՄՍ ՀԱՆՐԻ ՄԱՐԹԻ

Անդամ սկաուտական միջազգային կոմիտէին

13 դեկտ. շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Salle d'Iénaի մէջ, 10 Ave. d'Iéna (Թրոքատէրոյի մօտ):

RECITAL DE VIOLON ԺՕՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ

Այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Salle des Concerts du Couservatoireի մէջ, 2bis Rue du Conservatoire, Paris.

Տոմսերը՝ 30, 20, 15, 10, 8 եւ 5 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

7րդ ՏԱՐԻ Ղեկավար Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ 119րդ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

THÉATRE CONSERVATOIRE RENÉE-MAUBEL

8—10 Rue do l'Orient, Métro Abbesses

Ի պատիւ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

20 դեկտեմբեր շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին կը ներկայացուի՝

ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ (ՏՌԱՄ 4 ԱՐԱՐ)

Կը մասնակցին՝ տիկ. Սիրուհի Նշանեան, Անահիտ, Քնարիկ, Պ. Պ. Տ. Նշանեան, Ա. Կոթիկեան, Ա. Գմբէթեան, Շ. Սարեան, Տէրվիշեան, եւայլն:

Գիները ժողովրդական

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Վ.ԱԼԱՆՍԻ Շրջ. կոմիտէն դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Կը խօսի՝ ընկ. Գեղամ Սարոյեան: Նիւթ՝ Ռուս բոլշեւիկները եւ Եւրոպա:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի եւ բացակայողները պատասխանատու պիտի նկատուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌ Պուա-Քոլոնպի մէջ կազմուած է պատանեկան միութիւն մը, որուն առաջին ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 79 Rue des Chambards, (Bois Colombs) սրճարանին մէջ: Անդամակցիլ փափաքողները կը հրաւիրուին այս ժողովին:

Զ. Ե. Ո. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ: Կը խօսի Տօքթ. Ալմաստեան, նիւթ ունենալով՝ *Ազգերու հոգին*: Մէկ ժամ սինէմա:

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայր. միութեան ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Փըթիթ Սուրսի մէջ: Մէթրօ՝ Օտէօն:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Քաֆէ Voltaireի մէջ, (21 rue de l'Odéon), կը խօսի Պ. Ռէն: Նիւթ՝ Պատերազմի եւ խաղաղութեան գաղափարը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քէմփէր, Բ. Կ.— 350:
Վիէն, Գուրծ.— 210.
Ռոման, Ս. Ս.— 100:
Կրընոպլը, Ա. Թ.— 70:
Շաս, Պ. Ա.— 125:
Պելֆոռ, Կ Հ.— 70:
Օլթէն, Յ. Մ — 200:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արմաշցի Հեղինէ Վարդինեան, մօր անունը Սրբուհի, հօր անունը Կաբրիէլ, ամուսնին անունը Սիրուն, երկու աղջիկներուն անունը՝ Բաբուհի եւ Սիրագարդ: Կը կարծուի Սուրիոյ գիւղերուն մէջ: Կը խնդրուի տեղեկութիւն տալ Շ. Նարդունիի, *Յառաջ*ի հասցէով:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPAHN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
12 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1441

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

Քանի որ առիթը կուտան, խօսինք անգամ մը եւս Բարեգործականի մասին, որուն մասնակցութիւնը Հայաստանի խորհրդայնացման տօնին՝ իբր կազմակերպիչ մանաւանդ, ոչ մէկ առողջ տրամաբանութեան մէջ կը սեղմուի ու կը բացատրուի լո՛կ չարաշուք ազդեցութեամբը ռամկավար տարրին, որ Բարեգործականը կը դարձնէ շահագործման եւ քաղաքական պղտոր հետապնդումներու մեքենայ:

Շահագործում բառը սակայն իր ամենավերջին ու նուազագոյն իմաստով միայն կը համապատասխանէ աղտոտ իրականութեան: Որովհետեւ ինչ որ կատարուած է ու կը կատարուի, վաշխառուի խիղճը միայն կրնայ ընդունիլ գոհունակ հրճուանքով: Որեւէ Մալէզեան, ռամկավար միայն կրնայ ըլլալ խղճով եւ ըմբռնումով, 10 տարի պայմանագրելու համար ամսական աւելի քան 10,000, երբ գիտէ թէ 1000ով միայն, գիւղի մը կամ նոյնիսկ քաղաքներու մէջ՝ կարելի է անխափան ապահովել բազմաթիւ մանուկները՝ ընդդէմ վատասերման, ձուլման ու թափառուն կեանքի մը բոլոր վտանգներուն:

Որեւէ Մալէզեան, ռամկավար միայն կրնայ ըլլալ, բրոքանտոր... յանձնախումբ մը հնարելու եւ հոն տեղաւորելու համար նախկին խենթ մը՝ Զօպանեան եւ իր ուրիշ արբանեակները, երբ գիտէ թէ անոնց իւրաքանչիւրին տրուած 800 ֆրանքով, շաբաթական մէկ նիստի փոխարէն, կարելի է բազմաթիւ թշուառութիւններ սփոփել:

Ու որ եւ է Թէրթ, ռամկավար միայն կրնայ ըլլալ՝ Բարեգործականի զեկոյցներու հրատարակման փոխարէն, կլոր գումարներ գանձելու համար:

Ու դեռ չենք խօսիր մանր բայց նոյնքան թունաւոր դեղատուներուն մասին, գիտնալով մէկտեղ թէ ի հաշիւ այս եւ նման մսխումներու է որ անխնայ կը կրճատուին ժողովրդային պահանջներու յատկացումները:

Բարեգործականի կեդրոնը կը բոլորէ շռայլութեան շրջան մը, որ մի միայն կը ծառայէ այդ հաստատութիւնը վարկաբեկելու, եւ զայն դարձնելու ցմահ պնակալէզներու համար՝ անդորր եւ ապահով ծուլարան, ի վնաս կարօտ ու տքնաջան ժողովուրդին:

Եւ երբ կը ձգտինք վերջացած տեսնել այս անպէտ մսխումները, գիտենք թէ մեր արդար պահանջը պայմանաւորուած է լո՛կ հեռացումովը Ռամկավարներուն, որոնք նաեւ, իրենց սովորական վատութեամբ, Բարեգործականի կոնակին պէտք ունին՝ իրենց քաղաքական աճպարարութիւնները խաղալու համար:

Ինչո՞ւ իրենք, անճարակ թմբկահարները խորհրդ. կարգերուն, վատօրէն կը զգուշանան մասնակցելէ Հայաստանի խորհրդայնացման տօնին, երբ կը հաւատեն թէ բռնութեան կարմիր մականին տակ՝ երկիրը «աւերակներու եւ մոխիրներու մէջէն կը վերակենդանանայ, կըզօրանայ եւ կը ձգտի հասնիլ լաւագոյն օրերու», եւ ծերուկի կթոտ քայլերով իրար կ'անցնին՝ պաշտպանելու համար Բարեգործականի մասնակցութիւնը.,.:

Փաստը՝ անհերքելի եւ պայթակղեցուցիչ, այն է որ քսակի եւ քաղաքականութեան կապակցութիւններով, ռամկավար ու Բարեգործական կեդրոնները ջանք չեն խնայեր զիրար լրացնելու: Ու շահակցական այս հաշուակալ համաձայնութիւնն է որ ամենէն բարեմիտ չեզոքին իսկ՝ իրաւունք կուտայ կասկածով ու վարանումով նայելու Բարեգործականի ամբողջ կազմին:

Բայց, եթէ իրօք, այս հաստատութիւնը բխած է ազգային պայմաններու պարտադրութենէն ու պիտի ծառայէ դժբախտութեան նոր օրերու պահանջներու գոհացման, անհրաժեշտ է որ ուղղէ իր ողնայարը եւ կարենայ հայութեան շեշտել հպարտ աչքեր:

Այս համոզումով էր որ մղուեցանք հաւատքով նայիլ Պ. Կիւլպէնկեանի, երբ իր ազգային կեանքէ կամաւոր մեկուսացումը թօթափելէ վերջ, կ'անցնէր Բարեգործականի գլուխը, եւ իր առաջին խօսքերով իսկ՝ կուգար հաստատել իր վրայ դրուած յոյսերը:

Բայց գիտենք դժուարութիւնները որոնց պիտի բախի, խմբակը՝ որ Բարեգործականը վերածած է պնակալէզներու որջի, ընդունակ է ամէն քսութեան եւ նոյնիսկ սայթաքեցնելու Կիւլպէնկեանի մը փորձուած կամքը:

Ու խաղերը սկսած են արդէն գործել:

Այս մարդիկը չեն կրնար հանդուրժել մաքուր ու վճռական կամքերու: Եւ եթէ չյաջողին իրենց պղտոր ձգտումները պարտադրել Կիւլպէնկեանի, անշուշտ պիտի փորձեն զայն վհատեցնել, եւ ստիպել որ քաշուի: Ըսինք՝ անոնց համար հացի եւ ագահութեան պայքար է, զոր պիտի մղեն վատերու քաջութեամբ, կռնակէն զարնելով:

Կ'երեւի, այս է որ հասկցած է Պ. Կիւլպէնկեան, որ հազիւ գործի գլուխ անցած, դեռ քանի մը օր առաջ, պէտք տեսեր է հեռանալու բարեգործականի մէկ նիստէն.իսկ ազնուաշուք ժողովականները իրար ենանցեր ետեւէն փութացնելու պատուիրակութիւն մը, անոր սիրտը առնելու համար, որովհետեւ, գիտէին անշուշտ թէ դեռ շատ կանուխ է... Թոյլ տալու համար որ Պ. Կիւլպէնկեան գլուխն առնէ երթայ զզուանքով ու նողկանքով...

Բնորոշ ազդանշան...

Մ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ՌՈՒՍԻԱՆ

Պուքրէշի "Հայաստան,,ը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (27 նոյ.)

— «Ճակատագիրը մեր երկրի բախտը կապեր է Ռուսիոյ հետ: Վերջինիս կեանքի մէջ անդրադարձող երեւոյթները իրենց վճռական ազդեցութիւնը կ'ունենան նաեւ մեր փոքրիկ հայրենիքի վրայ:

Բացի ընդհանուր պատճառներէ նաեւ այս յոյժ կարեւոր պարագան կը պարտադրէ մեզի լրջօրէն հետեւելու Ռուսիոյ մէջ տեղի ունեցող անցուդարձերուն, այլապէս ռուսական հսկայ նաւի տատանումներու ատեն մեր վերջին փոքրիկ նաւակն ալ կը կորսնցնենք:

Այն ինչ որ տեղի կ'ունենայ վերջին երկու ամիսներու ընթացքին Ռուսիոյ պետական կեանքի բոլոր մարզերուն վրայ աննախընթաց է թէ իր ձեւովը եւ թէ իր խորքովը:

Ճշմարիտ է՝ կոմունիստական վարչաձեւը իր խելացնոր վազքի ընթացքին, իր գոյութեան 13 ամեայ պատմութեան շրջանին բազմաթիւ անկումներու եւ բարձրացումներու առիթներ է տուեր՝ ճշմարիտ է՝ կոմունիզմը իբրեւ ընկերային-քաղաքական վարդապետութիւն իր յախուռն նուաճումներու, յաղթանակներու առաջին իսկ օրէն ինքզինքն ուտելու, բարոյապէս սնանկանալու բոլոր տուեալներն ունէր, ճիշդ է՝ ան իր քաղաքական ու տնտեսական անիրագործելի պահանջներով համայն Ռուսաստանը Չեկայի մտրակներով դէպի անդունդը կը տանէր, սակայն ամէնէն յոռետեսներն անգամ կանխատեսել չէին կրնար այն ահաւոր ողբերգութիւնը, որու ծանրութեան տակ այսօր յուսահատօրէն կը տքան խորհ. Միութեան բոլոր ժողովուրդները:»

Մէկ բառով կրնաք որակել Ռուսիոյ խռովայոյզ կացութիւնը՝ դժոխք:

Մեծագոյն սխալը գործած պիտի ըլլայինք եթէ այս ներքին վերիվայրումներուն մէջ մենք եւս մխրճուէինք: Խորհրդային Միութեան մէջ եղող բոլոր ժողովուրդներու կացութիւնը անհամեմատ աւելի լաւ է, քան՝ մերը: Մենք բացառիկ պայմաններու եւ վտանգներու շրջան մը կ'ապրինք, Թրքական արշաւանքի կամ սադրանքներու մշտական վտանգը կախուած կայ մեր գլխուն, մեր գերագոյն հոգերու առարկան պիտի ըլլայ մեր ներքին ճակատին ամրապնդումը, բոլոր միջոցները պիտի գործադրենք փոքրիկ Հայաստանը հեռու պահելու Ռուսիոյ մէջ ծաւալող իրադարձութիւններէ որքան ալ այս դժուար ըլլայ ստեղծուած անտանելի դրութեան պատճառաւ:»

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՄԱՐ 2 ՄԻԼԻՈՆՆՈՑ ԲԱՆԱԿ

Զօր. Սըմմըրօլ, ամերիկեան բանակի սպայակոյտի նախկին պետը, իր տարեկան տեղեկագրին մէջ կարեւոր թելադրութիւններ կ'ընէ Ամերիկայի սպառազինութեան մասին:

Զօրավարը կը պահանջէ որ 2 միլիոն հոգինոց բանակ մը ստեղծուի, ինչ որ անհրաժեշտ է Ամերիկայի ապահովութեան համար: Այս բանակը պատերազմի մը պարագային 2 ամսուան մէջ կարելի պիտի ըլլայ զօրակոչի ենթարկել:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նախարարական տագնապը

ՓԻԵՐ ԼԱՎԱԼ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ
ԿԱՐԳԸ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆՆ Է

Ծերակուտական Լուի Պարթու յետոյ, Պ. Փիէր Լավալ ստիպուեցաւ հրաժարիլ դահլիճը կազմելու իր յանձնառութենէն: Վերջ տալու համար արմատականներու անհաշտ ընթացքին, Պ. Լավալ անոնց յատկացուցեր էր 4 նախարարութիւն եւ 2 փոխ-նախարարութիւն: Բայց արմատականները դարձեալ եւ այս անգամ գրաւոր ու վճռական պատասխան մը տուին, յայտնելով թէ կը մերժեն ամէն գործակցութիւն Թարտիէօյի և հանրապետական-ռամկավարներու հետ:

Իր կարգին Ֆրանքլէն-Պույեոնի խմբակը բանաձեւ մը քուէարկեր ընդդէմ որեւէ դահլիճի, որուն պիտի մասնակցի Պ. Պրիան: Այս դժուարութիւններուն առջեւ, Պ. Լավալ որ մեծ լաւատեսութեամբ ձեռնարկեր էր դահլիճի կազմութեան եւ յոյս կը ներշնչէր թէ պիտի յանգի յաջող ելքի մը, ստիպուեցաւ իր հրաժարականը ներկայացնել հանրապետութեան նախագահին:

Կը կարծուի թէ այս անգամ, հանրապետութեան նախագահը կոչ պիտի ընէ արմատականներու, որ ստանձնեն դահլիճին կազմութիւնը:

Թուրքիոյ ելմտական հոգերը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— Էնկիւրիի լաւատեղեակ շրջանակները կը յայտնեն թէ Թուրքիոյ ելմտական կացութիւնը կը պահանջէ շարունակական մտահոգութիւն եւ ուշադրութիւն եւ թէ ելմտական արդի գործավար Սարաճ օղլու Ահմէտ, որուն առողջական վիճակը երկար խնամքի կը կարօտի պիտի հրաժարի: Անոր տեղ պիտի նշանակուի ուրիշ մը: Ըսմէթ փաշա մօտ ատենէն Պոլիս պիտի երթայ տեսակցելու համար Մ. Քէմալի հետ: Երկու պետական մարդոց տեսակցութեան մեծ կարեւորութիւն կը տրուի:

Խալք կուսակցութեան մէկ ժողովին մէջ, արտաքին գործավարը զեկոյց տուաւ Թրքական հանրային պարտքերու վերաբերեալ տեսակցութեանց մասին, զորս ունեցած էր իր ճամբորդութեան ընթացքին, Եւրոպայի կարգ մը պետութեանց ներկայացուցիչներուն հետ: Այս առթիւ կը յայտնեն թէ, քանի մը օրէ ի վեր Թուրք հանրային պարտքի մասին Թուրք մամուլին մէջ երեւցած տեղեկութիւնները անճիշտ են եւ յերիւրածոյ:

Էնկիւրիի հաւաստի շրջանակները առհասարակ կը կարծեն թէ պարտապահանջներու պատգամաւորները չպիտի ուզեն Էնկիւրի երթալ բանակցութիւնները վերսկսելու համար:

Ջեկան Ռումանիոյ մէջ

ՊՈՒՔՐԷՇ, 10 դեկտ.— Ընդհ. Ապահովութիւնը կը յայտնէ թէ կալացի մէջ երեւան հանած է բոլշեւիկ ահաբեկչական կազմակերպութիւն մը: Խուզարկութեանց եւ ձերբակալութեանց ընթացքին, ոստիկան մը յարձակման ենթարկուեցաւ ահաբեկիչներուն կողմէ եւ ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ:

Ձերբակալուեցան 6 ահաբեկիչներ, որոնց վրայէն պայթուցիկներ գտնուեցան: Անոնք խոստովանեցան թէ իրենք են հեղինակները Պուքրէշի մէջ վերջին գարնան ընթացքին, երկաթուղիի վրայ գործուած ոճրափորձերուն:

Խուզարկութեանց ընթացքին, ոստիկանութիւնը երեւան հանեց պայթուցիկ նիւթեր, որոնք վայրաշարժներու յատուկ ածուխին պիտի խառնուէին: Այս կերպով արկածներու տեղի տալու համար:

Ահաբեկիչները խոստովանեցան թէ դրամ, հրահանգ եւ պայթուցիկ կը ստանային Օտեսայէն: Պեսարապիոյ ճամբով անոնք եկած էին Ռուսիայէն:

Ահաբեկչական կազմակերպութեան կեդրոնը կը գտնուի եղեր Քիեւի մէջ, ուր կ'ըսուի թէ ահաբեկչութեան եւ ահաբեկիչ տարրեր հասցնելու յատուկ դպրոց մը կը գտնուի:

Հաստատուեցաւ որ ձերբակալուած անձերը, երկու շաբաթը անգամ մը Ռուսիա կ'երթային, իրենց գործունէութեան տեղեկագիրը տալու եւ հրահանգներ ստանալու:

Կրանտի-Լիտվինոֆ տեսակցութեան վերջ

ԼՈՆՏՈՆ, 10 Դեկտ.— «Տէյլի Թելէկրաֆ» կը գրէ թէ Իտալիա հաւանած է օժանդակելու Ռուսիոյ որ առեւտրական նաւատորմ մը կազմէ: Ըստ «Տէյլի Թելէկրաֆ»ի քաղաքական բաժնի աշխատակցին, իտալեւռուսական տնտեսական համաձայնութեան վերջին արդիւնքն այդ է, եւ այդ է որ ամենէն աւելի ուշադրութիւնը գրաւած է Կրանտիի եւ Լիտվինոֆի վերջին տեսակցութեան ընթացքին:

Սկսելու համար, իտալական նաւարանները պիտի սկսին նաւերու շինութեան ի հաշիւ Ռուսիոյ, որ միեւնոյն ատեն արհեստագէտներ եւ գործաւորներ պիտի ղրկէ Իտալիա, որպէսզի վարժուին նաւային շինութեան արհեստին մէջ: Երբ այս գործաւորները ձեռք բերեն անհրաժեշտ փորձառութիւնն ու վարժութիւնը, ռուսական նաւերու շինութիւնը պիտի շարունակուի Ռուսիոյ նաւարաններուն մէջ՝ Իտալիայէն գնուած գործիքներով եւ իտալացի մասնագէտներու ղեկավարութեամբ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Ընկ. Շ. Միսաքեան որ 5 ամիսէ ի վեր Յունաստան կը գտնուէր, մեկնած է արդէն եւ այսօր կը հասնի Փարիզ:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պուլկար երեսփ. ժողովին մէջ, գահաճառին տրուելիք պատասխանին առթիւ ընդդիմադիրները կարգ մը քննադատութիւններ ըրին: Պատասխանելով անոնց, արտաքին նախարար Պ. Պուրոֆ ըսաւ.

Պուլկարիա լաւ յարաբերութիւն ունի անխտիր բոլոր մեծ պետութեանց հետ: Մեր հարեւաններուն հետ ալ լաւ յարաբերութիւն ունինք, եւ անցած է այն շրջանը երբ տարակարծութիւնները վերջնագրերու եւ ծանր ծանուցագիրներու տեղի կուտային: Այժմ վէճերը կը հարթուին հաւասար պետութեանց յատուկ բարեկամական ձեւով եւ լեզուով:

Եուկօսլաւիոյ հետ բնականոն են մեր յարաբերութիւնները: Երկու դաշնագիր կնքեցինք, մէկը սահմանի եւ միւսը սահմանամերձ կալուածներու մասին:

Յունաստանի հետ կ'աշխատինք լուծել տարակարծութիւնները, եւ հաւանաբար իրաւարութեան դիմում ըլլայ: Բայց իմ կարծիքով աւելի լաւ է որ երկու երկիրները ուղղակի համաձայնին, որպէսզի բարոյական մերձեցում մըն ալ գոյանայ: Դրամով գնուած բարեկամութիւնները չեն կրնար առողջ եւ պատուաբեր հիմ մը կազմել տեւական ու ապահով քաղաքականութեան մը համար: Պալքանեան մերձեցումը պէտք է հիմնուի փոխադարձութեան եւ ազգերու հաւասարութեան սկզբունքին վրայ, Պուլկարիա չի կրնար իր տնտեսութեան հարուած տալ, հարեւաններու բարեկամութիւնը շահելու սիրոյն:

Թուրքիոյ հետ ամէն տեսակ տարակարծութեան հաւանականութիւնը անհետացած է, շնորհիւ կնքուած համաձայնութեանց: Թեվֆիք Րիւշտի պէյի այցելութիւնը փաստ մըն է այն փափաքին, որով Թուրքիա կ'ուզէ աւելի ամրացնել երկու երկիրներու բարեկամական յարաբերութիւնը: Այս այցելութիւնը միեւնոյն ատեն փաստ մըն է թէ Պուլկարիա կը քալէ դէպի յոյսը որ պիտի ապահովէ իր արդար իրաւունքներուն յարգումը:

Խօսելով փոքրամասնութեանց մասին, Պ. Պուրոֆ յոյս յայտնեց որ անոնց վերաբերեալ տրամադրութիւնները աստիճանաբար պիտի գործադրուին:

Իսկ պատասխանելով աշխատաւորական երեսփոխանի մը Մոսկուայի դաւադրութեան մասին ըրած հարցումին, ըսաւ.— Պուլկարիա չի կրնար գործ ունենալ Սովիէթներու դէմ ուղղուելիք որեւէ արկածախնդրութեան:

ՆՈՐ ԴԱՍԱԼԻՔ ՄԸ ԵՒՍ

Խորհ. Միութեան Գիտական Ակադեմիոյ անդամներէն Ուսբէնսկի, երկու տարի առաջ Ամերիկա ղրկուած էր, գիտական պրպտումներ կատարելու համար:

Վերջերս սակայն, ուրիշներու կարգին ինքն ալ Մոսկուա կանչուեցաւ: Բայց գիտնականը կը մերժէ վերադառնալ եւ հետեւաբար ի բացակայութեան պիտի դատուի Մոսկուայի մէջ:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՇՓՈԹԻ ՄԷՋ

«Կարմիր Սուլթանի» նման, կարմիր բռնակալ Ստալինն ալ դատապարտուած է ապրիլ յաւիտենական սպառնալիքներու աճ ու դողի շրջան մը։

Բացի այն բազմաթիւ «դաւաճանութիւններէն» որոնք կը կազմակերպուին «արտաքին աշխարհի հակայեղափոխական գործիչներու» կողմէն, յաճախակի են դարձած «ներքին դաւաճանութեան» պատմութիւններն ալ։ Տակաւին վերջերս էր, որ Երեւան կը հանուէր դաւադրական խոշոր ծրագիր մը ուղղուած Ստալինեան բռնատիրութեան դէմ, համայնավար կուսակցութիւն աջ եւ ձախ թեւերու կողմէն կազմակերպուած։

Սխալ ըլլայ թէ ուղիղ իրենց իսկ աղբիւրներէ հրապարակուած այս կարգի պատմութիւնները. փաստը այն է որ իբր հետեւանք՝ նորանոր ալեկոծումներու են ենթարկուած բովանդակ խորհրդային երկիրները։

Պայքար «աջ ու ձախ երկերեսանիներու» նշանախօսքին տակ, բազմաթիւ շնորհազրկումներ, հալածանքներ, աքսորներ տեղի կ'ունենան։ Կ'իյնան բազմաթիւ հեղինակութիւններ, կուսակցական, քաղաքական եւ մտաւորական ասպարէզներէն, որոնք դեռ երէկ առաջնորդներ էին եւ կուռքեր կարմիր դըրախտին մէջ։

Համառուսական համայնավար Կեդրոնական Կոմիտէի յարկին տակ երեւան եկած այս շարժումները բնականաբար արձագանգ պիտի գտնէին նաեւ զանազան երկրային կազմակերպութիւններու մէջ։ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի առաջին քարտուղար Լոմինաձէյի շնորհազրկումը եւ անոր եւ իր համախոհներու դէմ սկսուած պայքարը, արտայայտութիւնն է բուն Մոսկուայի ներքին անցուդարձերուն։

Սիրցովի շնորհազրկման եւ իր դէմ սկսուած հալածանքի ընթացքին է, որ կը յայտնաբերուի խմբական գաղտնի գործունէութեան ցանցը ղեկավարուած Սիրցովի եւ Լոմանիձէյի կողմէն։

Իրենց ուղղութիւններով տարբեր այս գործիչները, որոնցմէ առաջինը ծանօթ է իբր «աջ», իսկ երկրորդը՝ Տրոցկիի ձախ արտայայտութիւններով, ըստ երեւոյթին «փոխադարձ զիջումով» կարողացած են համագործակցութեան գետին մը գտնել։

Եւ համաձայն խորհրդային թերթերուն, Լոմինաձէ իբրեւ քարտուղար Անդրկովկասեան Երկրորդ Կոմիտէին, Ստալինի դէմ շարժումը պիտի պատրաստէր նաեւ իր շրջանին մէջ, օգտուելով իր բացառիկ դիրքէն։

Տակաւին քանի մը օր առաջ Լոմինաձէի իւրաքանչիւր խօսքը պատգամի տեղ ընդունող Հայաստանի մեր հերոսները, այսօր միայն, եւ այն ալ անակնկալօրէն կը փոխեն իրենց դիրքը այս «դաւաճանին» դէմ։ Եւ որովհետեւ անգամ մը բանադրուած են այլ եւս երեկուան «ղեկավարները» Մոսկուայի բռնակալի կողմէն, իրար են անցեր բոլորը, բանադրուողներուն հարուած մը աւելի իջեցնելու միտումով։

Այստեղ է ահա որ կը սկսի իրական կատակերգութիւնը։ Եւ մանաւանդ ողբերգութիւնը Խ. Հայաստանի ղեկավարութեան, անկամ, անջիղ եւ կամակատար Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի։ Այս ամէնը խրատուած գոյներով երեւան կուգայ Լոմինաձէի դէմ սկսուած պայքարի ընթացքին։

Հոկտեմբեր 4ին, վերջինիս ղեկավարած մարմինը ընդարձակապատում յուշագրով մը դիմում կը կատարէ Անդրկովկասեան կուսակցական կազմակերպութիւններուն, օրուան հըրատապ խնդիրներուն նուիրուած։

Հոկտեմբեր 9ին, «Խորհրդ. Հայաստան»ը «Ընդառաջ ղեկավար շտապի դիմումին» խմբագրականով մը ըստ էութեան վերլուծելով այդ դիմումը կը գնահատէ որպէս «բոլոր ֆրոնտներում սոցիալիստական ծաւալուն արշաւի խիզախ շարունակման մի մարտածրագիր»։

Ո՛չ մէկ կասկած կար ընդհանրապէս այդ դիմումով մատնանշուած «Ստուերոտ կողմերի, բացերի, ճեղքվածների վրայ», ինչպէս նաեւ առարկութեան «դըրանց անյապաղ վերացման հրամայականութեան» դէմ։

Եւ ընդհանրապէս իր ամբողջութեանը մէջ անառարկելի այդ փաստաթուղթի մասին նուիրուած խմբագրականը կը վերջանար հետեւեալ գնահատումով.

«Անդրերկոմի այս դիմումը կուսակցական կարեւորագոյն մի տոկումենտ է, որն օրերս գումարուելիք շրջանային գոնֆերանսների աշխատանքների ուղեցոյց պէտք է հանդիսանայ. Նա լայն մասսայականացման պիտի ենթարկուի, պիտի դառնայ մեր բոլոր կազմակերպութիւնների եւ ամբողջ ակտիվի աշխատանքի ու պայքարի դրօշը»։

Օրեր կ'անցնին. Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի դիմումը կը մնայ անարձագանգ մասնաւորապէս Պաքուի մէջ, իսկ յետոյ նոյն այդ շրջանէն բոլորովին բացասական գնահատութեան կ'արժանանայ։

Յետագայ դէպքերը, որոնք երեւան կը հանեն Սիրցովի գործունէութիւնը, պատճառ կը դառնան Լոմինաձէի ալ շնորհազրկումին։ Եւ ահա կը սկսին փոխուիլ լեզուները։

Անգամ մը որ Մոսկուայէն սկսած է հալածանքը Լոմինաձէի դէմ, իբրեւ գործակից Սիրցովի, ալ բաւական է որ Անդրկովկասի եւ մասնաւորաբար Հայաստանի մէջ հաւատաքննութեան կարգը սկսուի անոր իւրաքանչիւր մէկ գործի կամ արտայայտութեան մասին։

«Անդրերկոմի դիմումը», որու մասին տեսանք «Խորհրդ. Հայաստան»ի գնահատութիւնը, հիմա այլ եւս արժանացած է ընդհանուր դատողութեան։ Որովհետեւ այդ դիմումին մէջ է որ Լոմինաձէ սահեցուցած է իր «ձախ» տրոցկիստական տեսութիւնները։

Թէ ի՞նչ տեսութիւններ են ատոնք, եւ առհասարակ ի՞նչ գլխաւոր խնդիրներ են արծարծուած այդ նշանաւոր դիմումով, կ'անդրադառնանք առանձին։ Այսօրուան համար ըսենք այսքան, որ հոն մենք կը գտնենք այնպիսի իրողութիւններ, որոնց մասին խօսիլը յանցանք կը նկատուի առհասարակ օրուան իշխանաւորներու կողմէ։ «Խ. Հ.» հիմայ երբ արդէն սուր պայքարի մէջ է Լոմինաձէյի դէմ, իբրեւ գլխաւոր հեղինակը այդ դիմումին, արդէն իսկ կորսնցուցած է ինքզինքը։ Ան իր նախկին դրական վերաբերմունքի փոխարէն որդեգրած նոր ուղղութեան մէջ դատապարտելով հանդերձ «կուսակցական այդ կարեւոր դոկումենտը» երբեմն սակայն կը սխալի անուղղակիօրէն պաշտպանելով անոր մտքերը։ Եւ ճիշդ այս փոփոխամտութեան համար ալ ան նկատողութեան ենթարկուեցաւ եւ «Զարիա Վոստոկա»ի եւ Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին։

Ի դէպ աւելորդ չըլլայ նկատել, որ ըստ երեւոյթին այս ընդհանուր շփոթին մէջ Թիֆլիսն ու Երեւանը չեն մոռցած իրենց հաշիւները մաքրելու «Զարիա Վոստոկա»ն, իր թոյլ վերաբերմունքով, նախնական շրջանին չուզեց Լոմինաձէն հարուածել այն ուժգնութեամբ ինչպէս որ կը պահանջէր Մոսկուան։

Ասոր համար ալ «Պրաւդա»ն Մոսկուայէն խիստ կշտամբանքի տեսութիւնով մը մեղադրեց Թիֆլիսի օրկանը։ «Խ. Հ.»ը իր կարգին ձայնակցելով «Պրաւդայ»ին նոյնքան կծու ակնարկներ թափեց Զարիա Վոստոկայ»ի հասցէին գտնելով ցեղին Մոսկուայի դատապարտութիւնը

Հիմա «Խ. Հ.»ն է սակայն, որ արդէն կը մեղադրուի Թիֆլիսի իրենց յիշեալ օրկանին, այն առարկութեամբ թէ՝

«մերկացնելով Սիրցով- Լոմինաձէյի եզակի ֆրակցիոն աշխատանքը եւ քննադատելով Անդրերկոմի դիմումի ոպորտունիստական սխալները, ինքը («Խ. Հ.») քաղաքական կոպիտ սխալ է կատարել, ըստ էութեան կրկնելով ոպորտունիստների ձեւակերպումը՝ ռէալ աշխատավարձի շուրջ ճեղքուածի մասին եւ խճողուած ձեւակերպում է տուել ներկուսակցական դեմոկրատիայի մասին»։

Այս բոլորէն մեզի հետաքրքրողը այն է որ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնի մէջ տարիներէ ի վեր բոյն դրած ներքին պայքարը, այլեւս դուրս եկած իր համեմատաբար նեղ շրջագծէն, լայնօրէն տարածուած է Անդրկովկասեան երկիրներու մէջ։

Խորհ. Հայաստանի մեր թեթեւամիտներու անջիղ, անկամ եւ աննկարագիր կեցուածքը իրական փորձանք մըն է մեր երկրին համար։

Մինչ վերեւի հրամաններու ենթարկուելու իրենց «բարեմասնութեան» հետեւանքով ծիծաղելի դրութեան կ'ենթարկեն իրենք զիրենք։

Երէկ Լոմինաձէի հետ եւ ուրիշի դէմ, այսօր հակառակ կեցուածքի մէջ, ու ընդհանրապէս առանց սեփական ուղղութեան, պատճառ մըն է նաեւ հակառակորդներ շահելու Անդրկովկասեան իրենց կազմակերպութեան մէջ ալ։

Այս ընթացքով ալ պիտի բացատրել նաեւ այն դժբախտ իրողութիւնը — որ Հայաստանի մեր գործիչները ոչ միայն կըշիռք չեն իրենց կուսակցութեան ընդհանուր կեանքին, այլ եւ Թիֆլիսի մէջ ալ, իբրեւ կեդրոնը Անդրկովկասեան դաշնակցային պետութեան։

Մինչեւ ե՞րբ ուրիշի հրամանին տակ։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԱՋԸ

III

ՀՈՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Նախորդ յօդուածներով ընդհանուր ակնարկ մըն էի նետած շինութեան ներկայ տենդոտ գործունէութեան վրայ եւ ի վեր հանած ֆրանսահայոց եւս կարեւոր մասնակցութիւնն այդ շարժման։ Յաջորդաբար պիտի ջանամ ծանրանալ շինութիւնով կապուած այլ գործողութեանց վրայ հակիրճ կերպով, պարզելով կարգ մը կէտեր՝ գլխաւորաբար բնակութեան հարցին շուրջ։

Շինել կամ շինել տալ ընդհանրապէս կարեւոր ու շատ կընճռոտ խնդիր մըն է նկատուած ու կը թուի ալ տակաւին ընտանիքի անփորձ հայրերուն։ Նման ձեռնարկ մը թուական կը կազմէ ընտանեկան արտակարգ եղելութեանց տարեգրութեան մէջ։ Գլխաւոր առաջին գործողութիւններն են, հողին ընտրութիւնն ու գնումը, ճարտարապետին հետ խորհրդակցութիւնը, յատակագիծերու եւ նախահաշիւներու պատրաստութիւնը եւն. այս վերջինին կողմէ։

Այս առթիւ ընտանիքի բոլոր անդամները մեծ թէ փոքր անհրաժեշտ կը նկատեն իրենց տեսակէտը եւ բազում պէտքերը պարզել, թափ տալով անյոգ երեւակայութեան մը։ Թեր ու դէմ կարծիքներու փոխանակութիւնը, անհատական հակադիր փափաքներու բախումը, հեգնական փոխանակութիւններ բնական նախընթացներն են այս կարեւոր ձեռնարկին։ Մինչ խեղճ ընտանիքի հայրը մէկդի թողլով ապագայ տանտէրի իր սեփական երազները պարտաւոր է ստեղծուած բոլոր տարակարծութիւնները հաշտեցնել իր քսակին եւ ճարտարապետին թելադրութեանց։

Առաջին ամէնակարեւոր գործողութիւնը սակայն հողին ընտրութիւնն է որուն հարկ եղած կարեւորութիւնը չեն ընծայեր ոմանք, տարուած ըլլալով զուտ նիւթական մտահոգութիւններէ։ Մեծ է սակայն դերը հողին ընտրութեան, շէնքին յաջողութեան մէջ ու սկիզբէն առնուած սխալ քայլ մը կարող է ծանրապէս ճընշել ապագային վրայ։

Թաղի մը ընտրութիւնը կախում ունի անհատին ընկերային ու նիւթական դիրքէն, հետեւաբար կարելի չէ այս կէտը ուսումնասիրութեան նիւթ ընել։ Բայց անգամ մը թաղը ընտրելէ վերջ, բնակարանի շինութեան յարմար հողը պէտք է լրացնէ կարեւոր կարգ մը պայմաններ զորս պիտի ջանանք համառօտակի ամփոփել։ Եթէ նկատի չառնենք հողին նիւթական արժէքը, մեր նախընտրութիւնը պէտք է տանք կանոնաւոր եւ եթէ կարելի է քառանկիւնաձեւ հողերու։ Անկիւնի հողերը առ հասարակ աւելի արժէքաւոր կը նկատուին իրենց երեսի առաւել տարածութեան պատճառաւ. պարագան կը տարբերի սակայն երբեմն, երբ հարկ ըլլայ մանաւանդ հողին գնման առթիւ նոր շինուած փողոցին ալ կիսովճարումը նել կամ եթէ նկատի առնուին թաղապետական կարգ մը տուրքեր որոնցմէ ոմանք համեմատական են երեսի տարածութեան։

Առաւելութիւն պէտք է տրուի հողին լայն ու փողոցի կողմի ճակատին դէպի հարաւ ուղղութեան, գլխաւորաբար փարիզ եւ շրջակաները։ Որովհետեւ առհասարակ ճակատի կողմն է որ կը զետեղուին բնակութեան եւ ընդունելութեան սենեակները որոնք հարաւ, հարաւ-արեւելք եւ կամ հարաւ-արեւմուտք պէտք է ուղղուած ըլլան, հիւսիսը վերապահուած ըլլալով խոհանոցին կամ սպասարկութեան այլ մասերուն։ Զգուշական միջոց մըն է հողին գնումէն առաջ ճարտարապետին պատրաստել տալ նախնական ու հակիրճօրէն գծագրուած ծրագիր մը, տեղւոյն լաւագոյն ու կարելի օգտագործումը ուսումնասիրելու համար։

Կարեւոր է նաեւ տեղեկութիւններ հաւաքել դրացի այլ շինութեանց վրայ ու աղտոտ կամ հակառողջապահիկ գործարաններու գոյութեան մասին ապագայ անակնկալներէ խուսափելու համար։ Արդէն իսկ ճարտարապետը (դարձեալ կը կրկնենք անհրաժեշտութիւն մըն է առնենին դիմել արուեստի մարդուն, որ է ըսել նախ քան հողին գնումը, չնչին զոհողութեան մը փոխարէն՝ անդարմանելի սխալներու եւ անպատեհութեանց առաջքը առնելու նպատակաւ) կը դիմէ թաղապետարան տեղական կարգ մը օրինական պարտադրութիւնները ուսումնասիրելու եւ ըստ այնմ ծրագիրը պատրաստելու համար։ Ամէն ոք գիտէ թէ Փարիզի, ինչպէս Ֆրանսայի միւս բոլոր քաղաքներուն մէջ տեղական յատուկ օրէնսդրութիւն մը գոյութիւն ունի որ մասնաւոր սահմանագծի մը մէջ (gabarit) կ'ամփոփէ բոլոր շինութիւնները փողոցին լայնքին համեմատութեամբ։ Նմանապէս կարգ մը սեղմումներ ի գործ կը դնէ բարձրութեան, մակերեսի, պատուհաններու ծաւալին եւլն. ի տեսակէտով ի մեծ օգուտ փողոցին առօրեայ լուսաւորութեան եւ առողջապահական պայմաններուն։ Նոյնանման օրէնքներ գոյութիւն ունին արուարձաններու եւ իւրաքանչիւր համայնքի (commune) մէջ, որոնց պէտք է տեղեկանալ առողջապահական ներքին պարտադրութիւններէն զատ, կառուցուելիք շէնքին բարձրութիւնը, ցցուած մասերու սահմանները balconներու, bow-window եւ baw-windowներու եւլն. մակերեսը կարենալ նախատեսելու համար։ Տարբեր կէտ մը որուն վրայ կ'արժէ ուշ դարձնել, այն ալ Փարիզի եւ առհասարակ մեծ քաղաքներու շրջականերուն ապագայ ընդլայնացման ծրագիրներու պատրաստութեան առթիւ նորաստեղծ պարտադրութիւններն են։

Արդարեւ, վերջերս Սէնի եւ Սէն-է-Ուազի նահանգային վարչութիւնը նկատի առնելով տակաւ բարձրացող բողոքները, Փարիզի շրջականերուն անկազմակերպ վիճակին ու տիրող անկանոնութեանը մասին, քաղաքային ճարտարապետութեան տեսակէտով ձեռնարկեց Փարիզէն մեկնող գլխաւոր ուղիներու պահպանման ու ծաւալման ձգտող ընդհանուր ծրագիր - քարտէսի մը մշակման։ Սոյն ծրագրին մէջ նկատի առնուեցան զանազան արուարձաններու սեփական պէտքերը եւ իրարու միջեւ հաղորդակցութիւնները։

Միւս կողմէ, շրջականերու ստացած կարեւորութեան առաջ, անհրաժեշտ էր կարգ մը միջոցներ ձեռք առնել նորաստեղծ թաղերու աճումը քաջալերելով հանդերձ, բազմամարդ կեդրոններու առողջապահիկ եւ ապագայ գեղեցկագիտական պայմաններն ապահովելու նպատակաւ։ Ֆրանսայի միւս նահանգներէն շատերը հետեւեցան այս շարժման, առանձինն պատրաստելով տեղական ընդարձակման ծրագրեր։ Յաճախ սակայն իրարու հակընդդէմ շահեր պաշտպանելով ինչ որ տեղի տալ սկսաւ անվերջ բախումներու զանազան իշխանութեանց միջեւ։ Իրերու այս վիճակին վերջ մը տալու համար է որ նախարարական վճիռով մը նախագիծ-օրէնք մը հրատարակուեցաւ բոլոր communeներուն պարտադիր, ապագայ ծաւալման եւ բարեզարդութեան յատակագիծերը պատրաստելու։ Եւ որպէս զի ապահովուի նաեւ այդ բոլորին միջեւ խոր կապակցութիւն եւ վարչական կեդրոնացում, ստեղծուեցաւ նախարարական մասնաւոր սպասարկութիւն մը։

(I) Ե. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

20 ՄԻԼԻԱՐ

Վիճակագրութեան մը համաձայն Միացեալ Նահանգներու բնակչութեան հարիւրին 40ը՝ տէր անթել նուագի։ 1929 տարուան ընթացքին անթել նուագի վաճառումը կը հասնի 20 միլիար 400 միլիոն ֆրանքի։

Բոլոր ճարտարարուեստներուն մէջ, ինքնաշարժի առուտուրն իսկ այսքան տարածուած չէր։

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՖՐԱՆՍ. ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՀԱՅԵԼԻՆ

Դահլիճը տագնապի մէջ է ...

Պարթու յուսահատեցաւ ... Այժմ Փիէր Լավալն է, որ ստանձնած է դահլիճի կազմութեան հոգը։ Եւ ֆրանսական թերթերը, որոնք առաջին առթիւ կը նախատեսէին թէ ... շատ ուշ պիտի լուծուի դահլիճի տագնապը, այժմ կը խօսին յոյսի նշոյլներու մասին։ Ոմանք իրենց լաւատեսութիւնը կը կապեն Լավալի տաղանդին, ճկուն ու ճարպիկ քաղաքական կեանքին, եւ իր բարեկամական շրջանակներու լայն գիծին։ Ուրիշներ, հակառակ այդ յոյսի նշոյլներուն, դժուար կը գտնեն յաջողութիւնը։ Ահա մէկ քանի թերթերու կարծիքը։

ԲԱՑ ԴՈՒՌ

«Փարի-Սուար», այս խորագիրին տակ, կը գրէ եւ կը հաւատայ թէ արմատականները պատրաստ են համերաշխութիւնը ապահովելու.

— «Արմատական ընկերվարականները, խորհրդակցութիւն մը յետոյ, յայտարարեցին թէ «պատրաստ են աջակցելու հանրապետական համերաշխութեան այն ցանկութեամբ, զոր արտայայտած էր Տերակոյտը։» Այս յայտարարութիւնը բաց դուռ մը կը ձգէ, որ թոյլ կուտայ շարունակելու բանակցութիւնները Մարէնի խմբակին հետ։

Սակայն, խորհրդարանի նրբանցքներուն մէջ արմատական երեսփոխանները չէին ծածկեր իրենց ցանկութիւնը, որ գործակցութեան համար պայման կը դնէ իրենց խմբակին տեսակէտներուն ճանաչումը։»

ՀԱՀԱՆՋԿՈՏ

Թան կը քննադատէ արմատականները, որոնք կ'ընդունին թէ համերաշխութեան ոգի ցոյց չեն տար.

— «Ստոյգ է, յստակ եւ անհերքելի ստուգութիւն, որ արմատական-ընկերվարականները կ'ուզեն կազմել նախարարութիւն մը զուտ ձախերէ։ Անոնք մերժեց յետոյ առաջարկը, որ կը ներկայացնէր հաշտընթաց Պարթու, երբեք չպիտի յօժարին համերաշխութեան գաղափարին։»

Այս կուսակցութիւնը որ խորհրդարանին մէջ մեծամասնութիւն չունի, այսքան բացարձակ, այսպիսի գլուխ-գործոց այլամերժութիւն մը ցոյց տալով, մեծամասնութեան մը դէմ նետուելով, կը հաստատէ թէ կորսնցուցած է հանրապետական տարրական ըմբռնումը։ Ու ձախերու տիրակալութեան զատ ուրիշ բան չեն ուզեր մտիկ ընել եւ չեն ուզեր հասկնալ։»

«ՊԱՅՔԱՐԻ ԴԱՀԼԻՃ»

Ու Լէոն Պլէլի, խօսելով «Ասոնց գաղափարներուն» մասին, կը հարցնէ թէ «ժամանակը եկած չէ՞ որ արմատական հայրենասէրները լրջախոհութեան գան։ Եւ այսպէս կը շարունակէ ընթերցանսիժանի տնօրէնը.

— «Կը կարծեն թէ կրնան կառավարութիւնն ստանձնել իրենց երեք քուէի տարբերութեամբ Ծերակոյտին մէջ, ընդդէմ մեծամասնութեան՝ Խորհրդարանին մէջ։ Կ'ուզեն, որ մեծամասնութիւնը ընդունի այն դահլիճը, որուն իրենք կուտան «պայքարի դահլիճ» անունը։ Ներքին տագնապը, որ այսպիսի վէճէ մը ծնունդ կ'առնէ, կրնայ շատ ծանր դառնալ»։

ԾԱԽՈՒԱԾՆԵՐԸ

«Լիպէրթէ»ի խմբագիրը կատաղութիւն կը զգայ եւ կը յարձակի «ծախուածներուն» վրայ, վախնալով որ անոնք տաճար (խորհրդարան) կը մտնեն ... երկրէնքներ բաշխելու համար երկրին։

— «Անոնք, այդ կասկածելի թարմները, որ տապալեցին թարդիէօյի դահլիճը ծերակոյտին ...

մէջ, չհամարձակեցան կուիը փոխադրել խորհրդարանին մէջ: Ապահովաբար պիտի գայթէին այնտեղ»:

ՏԱՐԱԿՈՅՍ

«Փօփիւլէր» կը տարակուսի, որ Լավալ յաջողի: Արմատականները չպիտի աջակցին: Եւ թէ Լավալ աջ դահլիճ մը կազմէ, տիրական դիրք մը ապահովելով Թարտիէօյի, դարձեալ յաջողութիւնը պիտի չգտնէ:

— «Ամէն պարագայի, մենք կը շարունակենք հաստատել թէ երկիրը անհանդուրժելի կը գտնէր կառավարութիւնը մարդու մը, որ խորհրդարանին մէջ պաշտպան կանգնեցաւ Ուսթրիքի»:

ԿՏՐՈՒԿ

«Քոթիտիէն» կը ջատագովէ հիմնական փոփոխութիւն մը դահլիճի դէմքերուն մէջ: Չի հաւատար այս կամ այն խմբակին բերած օժանդակութեան, զոր կը նկատէ միայն պատրանք: Եւ ոչինչ աւելի առողջ, ոչինչ աւելի դիմացկուն կը համարի այս երկրորդ փորձին մէջ ալ, զոր կը կատարէ Տումէրկ դահլիճի կազմութիւնը յանձնելով Լավալի: Եւ կ'առաջարկէ բոլորովին նոր դէմքեր բերել մէջտեղ:

ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՕ, 8 Դեկտ.— Երկար ժամանակէ ի վեր մռայլ ու գրեթէ մեռած կեանք մը կ'ապրի մեր գաղութը: Այս վիճակին գլխաւոր պատճառը տնտեսական տագնապն է, որ ազդած է բոլորին տրամադրութեան վրայ, եւ յետոյ գաղութիս անդամներուն թիւը, որ գրեթէ ամէն օր կը նուազի:

Ազգային մարմինը այլեւս ստիպուած կը զբաղի միայն դիւանագիտական մանր գործերով: Ունինք սակայն Ուսանողական Միութիւնը, որմէ միշտ կարելի է որոշ գործունէութիւն մը սպասել, բայց ուսանողներն ալ մինչեւ վերջերս զբաղած էին իրենց համալսարանական քննութիւններով, որոնք շատ լուրջ ու տեւական աշխատանք մը կը պահանջեն: Այժմ արդէն բոլորն ալ յաջող կերպով աւարտած են իրենց քննութիւնները, եւ կը յուսանք որ գաղութին մէջ կենսունակ գործունէութեան մը պիտի լծուին: Քաղաքիս համալսարանը աւարտած են այս տարի հետեւեալները՝ ճարտարագիտութեան՝ Վահէ Կավաֆեան, Պարոյր Մարիմեան, բժշկութեան՝ Եդուարդ Արսլանեան, քիմիագիտութեան՝ Սերովբէ Եղիկեան, Էրնէսթ Թախթաճեան, Հարպիս Ալէմշահ:

Իսկ Գուրգէն Ալէմշահ միակ հայ երիտասարդն է որ աւարտած է երաժշտական Ակադեմիան: Այժմ այս երիտասարդներուն համար, որոնք ունին իրենց յոյսերը ու երազները, կը սկսի ուրիշ պայքար մը, որ այսօր աւելի դժուարին է, կեանքի պայքարը:

Կ'իմանամ որ, ոմանք պիտի ջանան հաստատուիլ Եւրոպայի մէջ, իսկ ուրիշներ մտադիր են մեկնիլ Հայաստան, եթէ ժամանակին հասնի մուտքի արտօնութիւնը, որ պէտք է գայ Մոսկուայէն: Համալսարանական կեանքէն հեռացող այս երիտասարդներուն տեղը կը գրաւեն, 8 նոր ուսանողներ, բոլորն ալ Վենետիկի Մ. Ռ. վարժարանի շրջանաւարտներ:

Ամսոյս 7ին Մ. Ռ. Նախկին Սանուց Միութիւնը, բացառիկ ժողով մը գումարելով, ամբողջացուց միութեան վարչութեան անդամներուն թիւը: Այսպէս պարոններ, Դրօշունիի եւ Մարիմեանի տեղ, որոնք հեռացած ըլլալով Միլանոյէն, իրենց հրաժարականները ներկայացուցած էին, ընտրուեցան պարոններ Ֆէսճեան եւ Պայխան:

Ա. Ս.

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ՍԽԱԼԸ»

Հիւր Ատամ կը գրէ.—

Լօզանէն ի վեր մեր դրամը անդադար ինկաւ, տուրքերը շատցան եւ սկսան ճնշել, արտադրութիւնը նուազեցաւ, բերքը չի ծախուիր, վաճառման շուկաները կը կորսուին, եւ դրամն ու դրամագլուխը աննախընթաց չափով չկան: Օտար դրամագլուխ ալ գայ, նախաձեռնութեան ոգին ու բարոյական ուժը ցնցուած, կոտրած են ...:

Մեր հանրային կառքը ինչո՞ւ այսպէս երկիւղալի տիղմի մը մէջ խրեցաւ: Անկեղծօրէն կ'ըսենք թէ այս սխալը Ըսմէթ փաշային կը պատկանի: Լօզանէն յետոյ երբ վարչապետ դարձաւ, կարծեց թէ երկիրը պիտի շէննայ, եթէ տուրքեր դրուին, երկաթուղի եւ ճամբայ շինուի, ու դէզ մը օրէնքներ հրատարակուեցան: Մինչդեռ չխորհեցաւ թէ Թուրքիա չի նմանիր այն երկիրներուն, որոնք հարիւր տարուան մէջ մէկ կամ երկու պատերազմի մտած են: Տասը տարուան մէջ, չորս պատերազմ մղեցինք եւ վէրքերով ծածկուեցանք: Հաշտութեան վաղորդայնին, մեր կրթական գործը եռ էր, ճամբան եռ, դրամը եռ, արհեստը եռ, երկրագործութիւնը եռ, բնակչութիւնը քիչ, հարստութիւնը քիչ:

Այս երկիրը վարչական սովորական միջոցներով միթէ կրնա՞յ վերաշինուիլ եւ յառաջդիմել: Անտարակոյս ոչ: Մեծ, խոր եւ քրոնիկ հիւանդութիւնները մեծ, հիմնական եւ գիտական միջոցներով միայն կրնան բուժուիլ:

Վարչապետ եղած միջոցին, Ըսմէթ փաշա գոնէ երկու տարի խորհելու, ձեւելու, չափելու եւ գիտական ծրագրով մը գործի սկսելու էր:

1924-1925ին, Ըսմէթ փաշա, սովորութիւն դարձուցած էր հանդիպած տեղը կրկնելու թէ «բերքը կրկնապատկելու է», եւ թէ «արտասահմանէն տասը փարա չպիտի առնենք»: Աւելին ըլլալով, մեր համեստ պիւտճէով սկսաւ երկաթուղի շինել: Ասոնք հաճելի երազներ էին, բայց երազներ որոնց գործնականութեան արժէքը նկատի առնուած չէր:

Ըսմէթ փաշա նկատի չառաւ թէ մենք չենք կրնար կղզիացած ապրիլ, եւ թէ անհրաժեշտ է քարտէսի մը վրայ գծել մեր շուրջի ազգերու ընթացքն ու արտադրութիւնները եւ խորհիլ անոր վրայ: Մե՜ղք կորսուած առիթներուն:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԱՌԵՒՏՐ. ՍԵՆԵԱԿ

Պալքանեան երկիրներու առեւտրական համագործակցութեան համար, պալքանեան առեւտրական սենեակի մը կազմութեան գաղափարը կայ: Այս մասին ծրագիրներ կը կազմուին շահագրգռուող երկիրներու կողմէ: Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, այս համագործակցութեան պիտի մասնակցին Թուրքիա, Յունաստան, Պուլկարիա, Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա:

Ներկայիս իւրաքանչիւր երկիր անջատաբար կը քննէ խնդիրը, ի հարկին մօտերս ընդհանուր խորհրդակցութիւններ եւ բանակցութիւններ կատարելու համար: Ծրագիրը յաջողելու պարագային պալքանեան առեւտր. սենեակին ամէնէն յարմար կեդրոնը նկատուած է Պոլիսը:

ՊՈԼՍՈՅ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, Պոլսոյ մէջ հետեւեալ գործարանները կը գտնուին.— Մետաքսեղէնի 11 գործարան՝ 150 հորով, տարեկան արտադրութիւն 450.000 մեթր:

Բուրդէ կերպասներու գործարան 4 հատ, տարեկան արտադրութիւն՝ 150.000 մեթր:

Հիւսուածեղէնի եւ գուլպայի գործարան 40 հատ, տարեկան արտադրութիւն՝ 400.000 մեթր:

Խաղախորդարան 35 հատ, տարեկան կ'արտադրուին ամէն տեսակի կաշի 5,5—6 միլիոն քիլօ:

Կրաղիւսի 5 գործարաններ՝ որոնք տարեկան 200.000 քիլօ արտադրութիւն ունին:

ՖԷԹՀԻ ՊԷՅԻ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄԸ

Գրած էինք թէ լուծուած Սէրպէսթ կուսակցութեան պետ Ֆէթհի պէյ Ազգ. Ժողովին գրաւոր հարցապնդում մը տուած է կառավարութեան դէմ, Ատանայի ընտրութեանց շուրջ: Ֆէթհի պէյ իր «Թաքրիր»ին մէջ կը յայտնէ թէ Ատանայի նախորդ եւ ներկայ Թաղապետական ժողովի նախագահին եւ անդամներուն յանցապարտութեան մասին քաղաքային քննիչներուն տեղագիրը ներքին գործավարութենէն պետական խորհուրդին տրուած էր: Պետական խորհուրդն ալ անոնց յանցապարտութիւնը հաստատած ըլլալով որոշած էր որ դատի ենթակուին:

Յետոյ, սակայն, կուսակալին փոփոխութեան վրայ, տեղւոյն նահանգային ժողովը այս խնդրի մասին դարձեալ քննութիւն կատարած եւ թղթածրարը կրկին ղրկուած էր պետական խորհուրդին որ իր նախորդ որոշումին վրայ պնդած էր: Այս թուականէն ի վեր, ամբաստանեալները ոչ թէ միայն չեն դատուած, այլ թաղապետութեան գլուխը անցած են:

Ֆէթհի պէյ կը հարցնէ թէ որո՞ւ կողմէ տրուած հրամանի վրայ այս անձերուն դատը յետաձգուած է, եւ կը խնդրէ որ վարչապետը բերանացի պատասխան տայ:

ԲՈՂՈՔՆԵՐ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՇՈՒՐՋ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ թաղապետական ընտրութեանց մասին նոր բողոքագիրներ եկած են նաեւ Կիւմիւշխանէէն, Էսկիշէհիրէն, Ատանայէն, Ագսարայէն, Պէրկամայէն, Պուրտուրէն, Սէվերէկէն, Կէպզէէն, Կազի Այնթապէն եւ Հավզայէն: Ներքին գործավարութիւնը պիտի զբաղի այս բողոքներով եւ տեղեկագիրները պետական խորհուրդին պիտի յղէ:

Միւս կողմէ, նախապէս եղած բողոքներուն վրայ ներկայիս քննութիւն կը կատարուի Տիւզճէի, Սիվրիհիսարի, Ֆէրիքի եւ Քէսքինի ընտրական տեղեկագիրներուն վրայ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՏԷՍԻՆ, 8 Դեկտ.— Չնայած փոքր գաղութ մը ըլլալուն Տէսինի մէջ եռ ու զեռը անպակաս է: Անցնող ամիսներու ընթացքին ներկայացումներու շարք մը ունեցաւ Տէսին:

Մարութեանի վերջին խաղէն յետոյ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը, ձեռնարկեց ներկայացման մը, որու անունն էր «Արշակ Բ»: Այս մասին արդէն մի քանի շաբաթ առաջ գրուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ:

Նոյեմբեր 30ին արժանացանք Շիրվանզադէի «Նամուս» խաղին եւս, որու նախաձեռնողն էր «Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւն»ը, որոնց «բարեպաշտ ... ձգտումները անտես չառաւ Տէսինահայը, ինչ չափով արժանի էին: Կէս օրէ վերջը ժամ 2.30ին հասարակութիւնը արդէն տեղ բռնած էր:

Ժամը 3ը 25 կ'անցնի եւ ահա մէկը վարագոյրի դուրսի կողմէն բեմ կը բարձրանայ իբր օրուան նախագահ: Վարագոյրը կը բացուի վերջապէս եւ Պ. Ցայեանը օրուան նախագահ, կը սկսի ճառել որովհետեւ Ե. Տ. Մ.ը իր վրայ «պարտականութիւն» էր դրած քանի մը խօսք արտասանել իրենց նպատակի մասին: Խրիմեանները, Մեսրոպները, Նարեկացիները իրար ետեւէ յիշեց: Անոնց յիշատակն է որ կը յարգէ եղեր Ե. Տ. Մ.ը:

Մէկ քանի խօսք «Նամուս»ի մասին: Գիտէինք որ պիտի ներկայացուէր «Նամուս»ը, բայց չէինք գիտեր արարուածները կէսի վերածուած՝ վարագոյրը պիտի գոցուէր: Խաղարկութիւնը չափազանց դժգոհ թողուց ներկայ հասարակութիւնը:

Եւ այսպէս իրարու ետեւ, շարք, շարք ներկայացումներու կ'արժանանայ մեր գաղութը: Ամսոյս 25ին ալ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը եւս կը ներկայացնէ «Ուշ լինի-նուշ լինի» օփերէթը: Իսկ յունուար 4ին, Զմիւռնիոյ Հայրենակցական Միութիւնը եւս կը ներկայացնէ Շիրվանզադէի «Չար Ոգին», որուն ղեկավարն եւ գլխաւոր դերակատարն է Պ. Գազազը:

Յաջողութիւն եւ եռանդ մեր կազմակերպութիւններուն, բայց թող բարի ըլլան իրենց ոյժերու համապատասխան չափով ասպարէզ գալ ...

Մագսուտեան

ՌՕԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

Մօտ 4 ամիսներ առաջ մեր որբ ընկերներէն մին Պ. Յակոբ Ժամագործեան ուզելով իր արձակուրդի օրերը անցնել Մարսէյլ, Իսիլէ Մուլինոյէն կը մեկնի ինքնաշարժ հեծանիւով եւ դժբախտ արկածի մը հանդիպելով կ'իյնայ Ռօանի հիւանդանոցը, ուր շատ չանցած [illegible] հայ որբ մըն ալ, նոյնպէս արկածի հետեւանքով դարմանուելու կը ղրկուի:

Անոր միջոցաւ ալ, մեր դժբախտ հայրենակիցը կը ծանօթանայ Ռօանի հայութեան, որոնցմէ շատ լաւ տպաւորութիւններով բաժնուած է, անոնց գուրգուրանքին առարկայ դառնալէ վերջ:

Ռօան Փարիզէն 430 քիլոմեթր հեռու, 40-45 հազարի մօտ բնակչութեամբ ճարտարարուեստական քաղաք մըն է՝ ունի մեծ գործարաններ: Լուառ գետը կ'անցնի քաղաքին ճիշդ կողէն:

1925-26ին մէկ քանի հայեր կուգան կը տեղաւորուին հոն, եւ երթալով ինչպէս ամէն գաղութ հոն ալ կը շատնան, ապահովելով հանգիստ ապրուստ մը: Ներկայիս 300-350ի մօտ հայութեամբ գաղութ մըն է, մեծամասնութեամբ կ'աշխատին գործարաններու մէջ: Շրջուն վաճառորդներ եւս կան: Ունին սրճարան-ճաշարան մը, իրենց հաւաքատեղին: Իրենց բնակարանները տրամադրուած են գործարաններու կողմէն բարձր հինգյարկանի մաքուր շէնքեր, ջուրով, կազով եւ ելեկտրականութեամբ: Մէկ քանիներ ունին իրենց անձնական տուները:

Հոս պզտիկները բոլորն ալ հայախօս են, իսկ մեծերը գովելի նախանձախնդրութեամբ մը կ'ապրին հայ մտքով ու սրտով: Ահա թէ ութ տարեկան պզտիկ տղայ մը հարցումիս պատասխանելով ի՞նչ կ'ըսէ.

— Հայ եմ եւ հայ պիտի մեռնիմ, քաջ պիտի ըլլամ ապագային, հայրենիքս պաշտպանելու համար:

Քաղաքական կազմակերպութիւն ըլլալով կայ Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէ մը, որուն յարած են գրեթէ գաղութին բոլոր ժրաջան ու գործունեայ տարրերը, չկայ ուրիշ ոչ մէկ կազմակերպութիւն

Ա. Եագուպեան

ՁԻՒՆ ՈՒ ՄՇՈՒՇ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Առատ ձիւն տեղաց Սկովտիոյ եւ Անգլիոյ վրայ: Թանձրաթանձր մառախուղ մը գիշերուան պէս պատեց բրիտանական կղզիները: Ցուրտ, կծու ցուրտ է Լոնտոնի մէջ: Փողոցները սառած ըլլալով, կառքերն ու ինքնաշարժները վախով ու յամր կ'անցնին: Շոգեկառքերն իսկ դժուարութեան մատնուեցան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

Անգործ Աբրահամը

— Յետո՞յ:

— Յետոյ, պզտիկ Արշաւիր կ'ըսեն, հայու լաւ տղայ, մ[illegible] տուաւ, ըսաւ «Աբրահամ, [illegible] փօստան գործ հարցուր», ըսելով փօստայի դրան մօտ [illegible] կը կենայ լեզուն դուրս [illegible] որ բոլոր նամակ ձգողները փուլը լեզուի վրայ քսեն, [illegible]ցնեն, պահարանին փակցնեն ու ղրկեն: Շիտակը ի՞նչ [illegible] պահեմ, շատ խելքս [illegible], ամմա ի՞նչ ըրած, [illegible]գործութիւն որ կայ... չերկարցնեմ, գացի: Ատ պաշտօնի մարդը չի տեսայ, պայց, երբ որ գոց դռան մը առջեւ կը սպասէի, ուրիշ մ'ա կար, կերպ մը հասկցուցի. ես լեզու ցուցուցի, ան գօտի ցուցուց, վերջը ըսաւ կօմփլէ (complet): Ատ անասունած խօսքն որ իմացայ ալ ո՞ւր կը կենամ, կծկէ՛...:

Աբրահամ ձեռքերը թօթվեց ու մոռցած համբերը՝ մտածումի մէջ ինկաւ.

— Ծօ ինծի հաց չի կայ հոս, պէ պապամ, հաց չի կա՛յ...:

— Շարունակէ՛, Աբրահամ աղբար, շարունակէ՛:

— Անկէ գացի նորէն մեր խահուէն. ատ օրհնեալ ծակն ա որ չըլլէր, հալս ի՞նչ կ'ըլլէր... Աստուած մի արասցէ: Մէկ ալ չիլ Կարապետ կ'ըսեն, եկաւ. թերթը հանեց, բան մը կարդաց: Սանքի մարդ մը կայ եղեր, որի փո՞րն է կը ցաւի եղեր թէ կզակն է կոտրէ, աս կէտը չորոշեցի: Սա պէտուրատ մարդ, ուժով մարդ մը կը փնտռէ, եղեր, որ իրա համար մաքինայէն քաշուած ուտելիքի վրայ, սանկ օխայի մը չափ թքէ որ ինք կարողանայ ուտէ ու մարսէ: Դէ՛ ի՞նչ գիտնամ ճանըմ աղբար, ըսաւ համոզեց, խօ իմ բարիքը կ'ուզէ: Գացինք մէկտեղ, մտայ ես ղռնէն: Հէյ վա՜խ, ուրիշ մը ինծէ աւելի աչք բաց է եղեր:

Կարենալ չխնդալու համար լեզուս կը խածնէի. մտքիս առջեւ կը պահէի իմ ալ անգործութիւնս. հազիւ կը յաջողէի: Բարեբախտաբար ինք ուշադրութիւն չէր ըներ: Շարունակեց:

— Առջի օր ղահվէն կաթ մը խմելէն ետք, (հա՛, չի մոռանամ, լաւ տղաներ չեն պակսիր, չէն, կը ծիծաղեն, կը ծիծաղացնեն, ղահվէիս փարան ա կու տան): Ինչ է նէ, Օննիկը եկաւ: Բարեւ սծու բարին ըսաւ հըսաւ, «եկուր, Աբրահամ, եկուր, պոռաց, թեւէս բռնեց դուրս տարաւ»: Քալելուն հետ մէկտեղ ըսաւ որ, չուզեր է միւսներուն աչքը բանայ, ինծի համար լաւ գործ մը կայ: Հէ՛յ կիտի շուն երկիր, ինչ բաներ պի սորվեցնես... Դուն եկուր տես որ աս Աւրօբային մէջ մեռելները չեն թաղեր, պզտիկ տուներու մէջ կ'եփեն ու կը պահեն, ամիսն անգամ մ'ըլ թրաշ կէնին եղեր... խօսքով չի գիտնաս հա՛, իրաւէն իրաւ ածելիով... դուն գիտէ՞ր ասի:

— Չէ, Աբրահամ աղբար, հաստատեցի զարմանք կեղծելով:

— Է լաւ, ըսաւ, երթանք սափրիչ ըլլանք մեռելներուն. ըսաւ, թեթեւ գործ, օրը երկու երեք երես քերթել, կտրի ա չարունիր, ամմականն է աս ղըտար փարա, (անցած վախտ է մոռցայ քանի էր): Գացինք...: Բախտիս մէջ չունեմը... հը՛, թէօ՛պէ: Հոտ ա բռնած էր:

— Ե՞տքը:

— Երէկ առտու ա իմ տեղացի Մարկոսի հետ Հայոց ժամը գացինք: Նա՛, տաս փարա չի մնաց, զաթի չորս օր է ղահվէով կ'անցընէի: Հասանք դռան առջեւ, չորս դին անգործ, բերաննին բացեր սատկած ճանճ կորսան: Մտանք ներս. կէնճ տօքթօր մը կար, ըսաւ թէ հիւա՞նդ ես, դեղ տամ. գործ տուող դեղ մը տուր, ըսի, Տօքթօր, չը հասկցաւ, հանեց հինտ եաղու հապեր տուաւ... տահա գրպանս կը կենան, ահա: Ինչ է նէ, անցնինք: Մարկոս լեզուանի է, խօսաւ, խնդրուաւ. ըսին, չկա՛յ, չը կա՛յ, գործ կայ, փարա չը կայ, Հայոց ազգ կը կործանի: Մէկ ալ անդիէն, հաստ պարոն մը կայ. փորը կուշտ, խղճաց, ոտքի ելաւ, ու ըսաւ,— աղբատիք տեղըմ կար, որբազանի մօրուք, եւ տէրտէրներու փիլոններ իւթիւ անելու համար՝ բռնուած է. ուրիշ մը կար ժամուն խունկ զնելու. մոմեր վառելու, կաթածներ վերցնելու, ան ա բռնուած է, տահա ուրիշ մը կար՝ զանձանակներ պահելու, պարունակութիւն տեղաւորելու, ան ա բռնուած է, հիմի բան մը չկայ...: Նստաւ տեղը: Աս ճամբն ա փոր չկշտացուց: Ետ եկանք քէօր փօշման:

Ալ յուսահատուայ, ըսի Պոլիս դառնամ, հոն ինչ ըլլայ չոր հաց մը կը գտնեմ. ղահվէի ժողովուրդին ա հասկցուցի: Խաչիկն է թէ,— Աբրահամ եկու քեզ համար փարա ժողվեմ, ճամբուդ ծախքը հոգամ: Շուտով թուղթ մը գրեց, թեւիս մէկը այսպէս չօլախի նման կապեց, ու դռնէ դուռ հարուստներուն տարաւ: Աչք-բաց տղայ է հա՛, ծօ ի՞նչ սուտ ըսեմ, հըսաւ, իբր թէ ես Հայաստանի ֆէտայի եմ եղեր, պատերազմի մէջ վիրաւորուեր, չեմ գիտէ զաւակներ ունիմ, կնիկս հիւանդ է: Ես գլխով նըշան կ'անէի, բերանս չէի բանար: Աղուոր-աղուոր տիկիններ շատ խղճացին, բարեգործ պարոններ մխիթարանք արին, ըսին թէ որ քիչ մը ոտնաւոր կապել գիտնայի, քիչ մը ա ֆրանսերէն խօսալ, դէհ, բանս լաւ էր, Թագաւորական պաշտօն մը կուտային, իս քչէն քիչ պարժապետ կ'ընէին... գլուխդ չցաւցնեմ ատկէ ա շատ բան դուրս չելաւ, փոր մը հաց եղաւ. չեղաւ:

Հոս Աբրահամ երկար մը հառաչեց ու աւելի խեղճացած աւելցուց.

— Գուլպաներս ա չծախուաւ...

— Ինչպէ՞ս թէ...:

— Խաչիկին հետ կուզայինք, խանութի մը առջեւէն անցանք... փիս հո՛տ մը, փիս հո՛տ, մը, ծօ Խաչիկ ի՞նչ է աս, ըսաւ,— հա, Աբրահամ, հոս գիտե՞ս մեր երկրի պէս շիտանով պանիր չեն մակրդեր, հապա հոտած գուլպայով, տա՛ր գուլպաներդ ցուցուր, զաթի լաւ լէշ կը հոտին, հացիմ փարա կ'ըլլէ:

ՓԱՑԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շար.)

Ամերիկեան Ծերակոյտը եւ Ֆրանսա

Ամերիկեան Ծերակոյտի նախորդ օրուան նիստին մէջ, վերջին երաշտէն վնասուած ագարակապաններուն օգնելու հարցը պատճառ դարձաւ որ կարգ մը ծերակուտականներ արտայայտուին ինպաստ Գերմանիոյ եւ ընդդէմ Ֆրանսայի:

Ծերակուտական մը, վիճաբանութեանց ընթացքին յայտնեց թէ շատ համակրանք չի տածեր հանդէպ Գերմանիոյ, որ կը պնդէ թէ չի կրնար կատարել պատերազմական հատուցումները: Ծերակուտականին այս խօսքը պատճառ դարձաւ որ արտաքին քաղաքական հարցեր խառնուին ներքին խնդրի վիճաբանութեան:

Արտաքին յանձնախումբի նախագահը Պորահ խօսք առնելով, փորձեց պատերազմի պատասխանատուութիւնը բաժնել եւրոպական պետութիւններուն վրայ, — Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա, ըսաւ, ինչպէս նաեւ բոլոր եւրոպ. այն պետութիւնները որ 1911էն մինչեւ 1914 կը կիրարկէին զինուորագրութեան եղանակը, պէտք է հաւասարապէս պատասխանատու նկատուին Մեծ. Պատերազմին: Պատերազմի վերջաւորութեան Գերմանիա բոլորովին տարբեր կացութեան մէջ էր քան Դաշնակիցները: Զրկուած էր իր բոլոր աղբիւրներէն ու միջոցներէն եւ մխրճուած ըլլալով շատ դժուար կացութեան մը մէջ, չէր կրնար վճարել իր պարտքերն ու պատերազմական հատուցումները: Համամիտ չեմ անոնց, որոնք պատերազմի միակ պատասխանատու կ'ուզեն բռնել Գերմանիան:»

Պորահէ վերջ խօսք առաւ ուրիշ ծերահուտական մը Բէփլանտ, որ պահանջեց որ ամերիկեան կառավարութիւնը շատ խստապահանջ չգտնուի Գերմանիոյ հանդէպ.— Ֆրանսա ըսաւ խեղդուած է Գերմանիոյ կողմէ կատարուած հատուցումներով եւ գերման ապրանքներով: Հարաւային Ամերիկայի շուկաներուն մէջ մեր մրցորդն է: Եթէ պնդենք Գերմանիոյ հատուցումներուն վրայ, մենք պիտի խեղդուինք»:

Երրորդ ծերակուտական մը եւս Ռիտ, իր կարգին սկսաւ քննադատել Ֆրանսայի ընթացքը, ըսելով թէ Ամերիկա Ֆրանսայի շնորհած էր իր պահանջներուն 2)3ը եւ այդ կերպով թոյլ տուած էր որ ան դառնայ աշխարհի ամենէն բարգաւաճ ժողովուրդը, ոսկիի հսկայ պահեստներով, բանուկ ճարտարարուեստով մը եւ առանց անգործութեան վախի:

Վատիկան եւ Մոսկուայի դատը

Վատիկանի թերթը «Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ» խմբագրականով մը կ'անդրադառնայ Մոսկուայի դատավարութեան: Թերթը յաջորդաբար կը դասաւորէ դատավարութեան հետաքրքրական, այլանդակ եւ անհասկնալի երեւոյթները եւ հարց կուտայ թէ ի՛նչ նպատակ կրնան հետապնդած ըլլալ բոլշեւիկները: Կը հաստատէ թէ օտար անձնաւորութեանց դէմ հաւաքուած մեղադրանքի փաստերը, երբեք երեւան չհանուեցան եւ թէ այս դատին եզրակացութիւնը, մահապատիժներու բանտարկութեան վերածումը՝ ծիծաղելի կը դարձնէ բոլշեւիկներու փորձը:

Թերթը դիտել կուտայ նաեւ թէ ցարդ բոլշեւիկները նուազ անյիշաչարութիւն ցոյց տուած են, երբ խնդիրը կը դառնար կրօնական արարողութեան մը հետեւանքով տրուելիք դատապարտութեանց շուրջ: «Շիտակ է թէ կ'եզրակացնէ, անօգուտ է այս դատէն բան մը հասկնալու ըլլել»:

Ռաքովսկի ծանր հիւանդ

Մոսկուայէն հեռագիր մը կը յայտնէ թէ Փարիզի խորհրդային նախկին դեսպանը Ռաքովսկի ծանրօրէն հիւանդ է: Կը յիշուի թէ իբր ձախ համայնավարներու ղեկավարներէն մէկը, Ռաքովսկի աքսորի դատապարտուած էր:

Լրտեսական գործ մը

Իյէռի ոստիկանութիւնը ու Թուլոնի ընդհ. ապահովութիւնը այս միջոցիս քննելու վրայ են լրտեսական գործ մը, որ կ'երեւի կոչուած է մեծ աղմուկ հանելու:

Իյէռի մէջ, կիրակի իրիկուն իտալացի ֆաշիստներու եւ հակաֆաշիստներու միջեւ տեղի ունեցած կռիւի մը հետեւանքով, ոստիկանապետը հարցաքննութեան ենթարկեց տեղական ֆաշիստներու պետը, որ ազատ արձակուեցաւ:

Իր օգնականն եւս հարցաքննուեցաւ, շրջուն վաճառորդ մը, որուն վրայէն գտնուեցաւ Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան վերաբերեալ փաստաթուղթ մը: Փաստաթուղթը որ կը կրէ 1929 թուականը, կարեւոր նկատուած է բայց դեռ անոր գաղտնիքին կարելի չէ եղած թափանցել: Ատկից զատ անոր վրայէն գտնուեցան նաեւ Իտալիայէն գտնուած նամակներ, որոնցմով պարզուեցաւ թէ, ֆաշիստական գործակալ էր ան:

Հարցաքննութեան ընթացքին, յիշեալը պնդեց թէ այդ փաստաթուղթը գտած է Թուլոնի մէկ պանդոկին սենեակէն ուր պահ մը ծառայեր էր իբր սպասաւոր, թէ որեւէ կարեւորութիւն չէր տուած անոր: Սակայն հիմնաւոր կասկածներու վրայ, յիշեալը բանտարկուած է եւ քննութիւնները առաջ կը տարուին:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ
ՍԱԼ ՏԸ ԺԷՈԿՐԱՖԻԻ ՄԷՋ, 184 Bld. St. Germain, Paris
13 դեկտեմբեր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի
կը խօսին Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ (Հ. Յ. Դ.)
Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (Հ. Մ. Ը. Մ.)
եւ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (Զ. Ե. Ո. Մ.)
գեղարուեստական ճոխ բաժին հայ եւ օտար արուեստագիտուհիներով, Զ. Ե. Ո. Միութեան ԵՓՐԱՏ նուագախումբը,
Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Ֆ. Հայ Արիներու փարիզի շրջանի երէց, սկաուտ, եւ գայլիկներու խումբերու կողմէ
կը նախագահէ՝ ԿՈՄՍ ՀԱՆՐԻ ՄԱՐԹԻ
Անդամ սկաուտական միջազգային կոմիտէին
13 դեկտ. շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին
Salle d'Iénaի մէջ, 10 Ave. d'Iéna (Թրոքատէրոյի մօտ):

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ՎԱԼԱՆՍԻ Երջ. կոմիտէն դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: կը խօսի՝ Ընկ. Գեղամ Սարոյեան: Նիւթ՝ Ռուս բոլշեւիկները եւ Եւրոպա,

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի եւ բացակայողները պատասխանատու պիտի նկատուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին ծանօթ հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌ Պուա-Քոլոնպի մէջ կազմուած է Պատանեկան միութիւն մը, որուն առաջին ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 79 Rue des Chambards, (Bois Colombs) սրճարանին մէջ, Անդամակցիլ փափաքողները կը հրաւիրուին այս ժողովին:

ԱՆԻԷՌ-Պուա-Քոլոնպի Զ. Ե. Ո. միութեան ժողովը այսօր ժամը 8.30ին 178 Ave. d'Argenteuil, Asnières.

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայր միութեան ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Փլթիթ Սուրսի մէջ: Մէթրօ՝ Օտէօն:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ եւ պարահանդէս կազմակերպուած ցէսինի Ջմիւռնիոյ նահանգային Հայր. միութեան կողմէ, 4 յունուար 1931 կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Լիոնէզի ճաշասրահը: կը խնդրուի նկատի առնել սոյն թուականը:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Քաֆէ Voltaireի մէջ, (21 rue de l'Odéon), կը խօսի Պ. Ռէն, Նիւթ՝ Պատերազմի եւ խաղաղութեան գաղափարը,

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արմաշցի Հեղինէ Վարդինեան, մօր անունը Սրբուհի, հօր անունը Գաբրիէլ, ամուսնին անունը Սիրուն, երկու աղջիկներուն անունը՝ Բարուհի եւ Սիրազարդ, կը կարծուի Սուրիոյ գիւղերուն մէջ, կը խնդրուի տեղեկութիւն տալ Շ. Նարդունիի, Յառաջի հասցէով,

— կը փնտռուին գոնեայի գաղթականներէն Ղազէր Աղա Թելֆէեան (ապուխտագործ) իր քեռայրը գալայճը Խաչէր աղա Խաչատուրեանի զաւակները Յակոբ եւ Եղիա 20 եւ 25 տարեկան, քոյրերնին Տիկին Էլիքա 35 տարեկան, որոնք մինչեւ 1921 Գոնիա կը գտնուէին: կը կարծուի թէ այժմ Յունաստան կամ Սուրիա կը գտնուին: Իմացնել Դեղագործ Յակոբ Խաչատուրեանի, 159 Rue Pierre Corneille, Lyon, France. Լուր տուողին նուէր,

կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

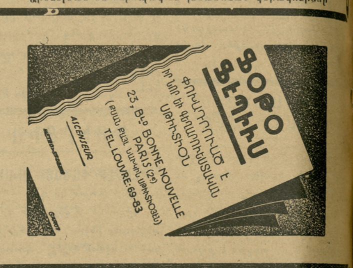
ՍՏԱՑԱՆՔ

Ռապաթ, Յ. Եղբ.— 140,
Կըրնոպլը, Յ. Մ.— 105,
Լիոն, Գործ.— 1000,
Լիոն, Ե Վ.— 100:
Մարսէյլ, Մ. Ա.— 70:
Լը Ման, Ս. Մ.— 35:
Մարսէյլ, Խ. Յ.— 150,
Փոն տը Շէրիւ, Գործ.— 300:
Կըրնոպլը, Ղ. Գ.— 35:
Պանեօ, Ե. Յ.— 70:
Օպրիէ, Մ. Կ.— 140:

ՍԻՄԻԹՆԵՐ

Անուան արժանի է միմիայն այն սիմիթը որ պատրաստուած է A. LA GARDE, 1 Rue St. Lazare, PARIS (9e) Nord Sud, N. D. de Lorette. Téléphone Trudaine 95-21

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPAHN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
13 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1442

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱԴՐԱԿԱՆ ՋԱՒԵՇՏԸ

ԱԿՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Պելճիքայի կարմիր խաչի կողմի միջամտութեան շնորհիւ, բոլշեւիկեան դժոխքէն ազատելով, մէկ քանի օր առաջ իր հայրենիքը վերադարձաւ պելճիքացի ճարտարագէտ մը Մաքս Հէնքարթ, որ 24 տարիէ ի վեր կը բնակէր Ռուսիա: Ահա թէ ինչպէս կ'ամփոփէ իր տպաւորութիւնները Մոսկուայի դատավարութեան մասին:

— Չեմ գիտեր թէ Եւրոպայի մէջ կարելի՞ է երեւակայութեամբ գաղափար կազմել Ռուսիոյ ներկայ կեանքին մասին: Թշուառութիւնը հոն խոր է եւ տարածուած, վարչաձեւը գարշելի, հարստահարութիւնները տեւական: Ինչ որ կը ճզմէ ամենէն աւելի հաւասարակշիռ, ամենէն դիմացկուն մարդը, ինչ որ կը խեղդէ ամենէն ամուր ուղեղը, կէփէուի սարսափն է: Ուր որ ալ ըլլաք, ամենէն սեղմ մտերիմներու շրջանակին մէջ իսկ, սարսափի շնորհիւ, կէփէուի կողմէ վարձուած մատնիչ մը կայ: Իւրաքանչիւր ոք իր կեանքը կը փրկէ, ուրիշ մը մատնելով: Ռամզին անշուշտ, օր մը, անխոհեմութիւնը գործեց թեթեւ բառ մը արտասանելու: Թերեւս բան մըն ալ չըսաւ, բայց մատնուեցաւ:

Երբ տարիներէ ի վեր գիշերը կը լսէք փողոցէն անցնող ինքնաշարժի մը աղմուկը, որ գիտէք թէ կանգ պիտի առնէ տան մը առջեւ, ձերբակալութեան մը համար, որ երկու ժամ յետոյ մահուան պիտի փոխուի, երբ մարդ միշտ ենթակայ է այս մղձաւանջին «թէ՛ ի՞մ տանս թէ դրացիին տան առջեւ կանգ պիտի առնէ», այն ատեն խիղճը տեղի կուտայ: Ձեր լաւագոյն բարեկամին մահը կը թեթեւցնէ ձեզ:

Մարդ իր գոյութիւնը կը փրկէ ուրիշները ծախելով: Ռամզին՝ իր կեանքը փրկելու համար, անմեղներ դատապարտել տուաւ, ընդունեց դատավարութեան ընթացքին, հրապարակաւ կարդալ դատախազ Քրիլէնքոյի բարբանջանքները: Մենք, իր աշխատակիցները չարդարացուցինք զինքը, բայց ըմբռնեցինք իր վատութիւնը. ու մեղքցանք զինքը:

Երբ բոլշեւիկները Մոսկուայի դատը ծանուցին, Ռամզինի աշխատակիցները գիտէին թէ ամբաստանագրին մէջ որեւէ ճշմարիտ բան չկայ: Ռամզին եւ իր համհարզները, տարապայման աշխատանքի լծուած արհեստագէտներ, իրենց գործէն զատ ուրիշ բանով չէին զբաղեր: Կը նախզգայինք զաւեշտը որ պիտի պարզուէր: Բայց ժողովուրդին մէջ, «դաւադրութեան» երեւան ելլելը զարմանալի շարժում մը առաջ բերաւ,— Ուրեմն, դաշնակիցները կը մտածէին վերադառնալ. վայրագութեանց վերջը մօտ էր... Օտար միջամտութեան ուժերու Ռուսիա մուտքը պիտի պատճառէր ընդհ. ըմբոստացում: Բայց դատը կոտրեց ժողովուրդին խանդավառութիւնը: Ամբաստանեալները կը կարդային յայտարարութիններ որոնցմով կը լեցուէր թերթերու էջերը: Իսկ բարձրախօս գործիքներով անոնք կը տարածուէին ամէնէն փոքր համախմբումներուն մէջ իսկ: Դաւադրութիւնը զաւեշտ մըն էր եւ Ռուսերը որ կրնան անհաւատալի, խաբուած, յետամնաց ըլլալ, բայց խելացի են, հասկցան:

Ինչո՞ւ Ստալին դիմեց այս խեղկատակութեան:

Բազմաթիւ պատճառներով: Նախ որ մեծադղորդ դատ մը ժողովուրդին պահ մը մոռցնել կուտայ թշուառութիւնը: Այդ կերպով արտասահմանը պատասխանատու ցոյց կը տրուէր դժուարութիւններուն, ժողովուրդին կը տրուէր ելուզի մը, իսկ համայնավարներուն ալ՝ տագնապին բացատրութիւնը: Հընգամեայ ծրագրի գործադրութեան համար՝ բոլշեւիկներու կողմէ ժողովուրդին պարտադրուած զոհողութիւնները, այս կերպով ցոյց կը տրուէին իբր հետեւանք քաղքենի տարրերու հալածանքին:

Յետոյ, ազդարարութիւն մը տրուած կ'ըլլար բոլոր անոնց որոնք փրկութիւնը կը յուսային արտաքին միջամտութենէ եւ ցոյց կը տրուէր պատիժը որ իրենց կը սպասէ:

Այս դատը կը ծառայէր նաեւ օրինականացնելու կէփէուի ըմբոստացնող չափազանցութիւնները:

Այդ կերպով նաեւ կը բացատրուէր հնգամեայ ծրագրի ձախողութիւնը գիւղերու մէջ եւ անոր ամբողջական ձախողութեան մասին մտքերը կը պատրաստուէին:

Երկար պիտի ըլլայ պարզել բազմաթիւ պատճառները, որոնք կ'արգիլեն Ստալինը հաստատել համայնավար վարչաձեւը, հոն ուր Լէնին ձախողեցաւ:

Կարգ մը կէտերու մէջ, պիտի յաջողի... Ուրիշ կէտերու մէջ արդէն ձախողած է: Ամէն տեղ հաստատել ամենէն կատարելագործեալ մեքենայութիւնը, երբ նախանիւթը կը պակսի, կը նշանակէ դատապարտուած ըլլալ առաջուց, որ արտադրութեան սուղի նստի:

Գալով Ռամզինի եւ ուրիշ ճարտարագէտներու դէմ բացուած դատին, ժողովուրդին մեծ մասը հասկցած է զզուելի զաւեշտը որ խաղցուեցաւ: Շնորհի արժանանալէ յետոյ, Ռամզին իր ճարտարագիտական աշխատանքները կը շարունակէ բանտին մէջ, որովհետեւ բոլշեւիկները չեն կրնար զրկուիլ անոր աշխատանքներէն: Քանի մը ամիսէն պիտի ազատուի եւ դարձեալ իր նախկին պաշտօնը պիտի ստանձնէ:

Ներկայ պայմանները թոյլ չեն տար ըսելու թէ ո՞ւր կ'երթայ Ռուսիա: Ստալինի ուժը ամբողջովին կարմիր բանակի գնդացիրներուն մէջ է: Եթէ բանակը ելլէ իր ձեռքէն, վարչաձեւն ալ վերջ կը գտնէ: Բայց ներկայիս կարելի չէ ըսել թէ կրնայ այդ բանը պատահիլ: Ներկայիս, Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ կրնայ պատահիլ ամէն ինչ եւ ոչինչ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԻՍԿ ԹՈՒՐՔԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՋԱՐԴԷ...

Թուրք ընդդիմադիրներու թերթը La République Enchaînée որ լոյս կը տեսնէ Փարիզի մէջ, կը հրատարակէ Քամըշլըի իր մասնաւոր թղթակցին հետեւեալ նամակը նոյ. 18 թուականով.

— Արեւելեան Նահանգներու ըմբոստացման հետեւանքով ստեղծուած ծանր կացութիւնը ցարդ արգիլեց զիս ձեզ գրելէ: Յուլիսէն ի վեր, ըմբոստութիւնը բռնած է Արեւելեան Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքները: Եւ այս շարունակական կռիւները կը ներկայացնեն փոփոխական յաջողութիւններ Քիւրտերուն համար, որոնք յաճախ մեծ յաղթանակներ տարին: Այսպէս է որ երկու անգամ Մէրտինը պաշարուեցաւ յեղափոխականներուն կողմէ, բոլոր գիւղերն ու նոյնիսկ գիւղաքաղաքները ենթարկուած էին ըմբոստներու նուաճման:

Զինուորական գործողութիւնները սկսան 15 օր առաջ, հակառակ ձմրան: Այս գործողութեանց կը վստահէր կառավարութիւնը զինադադար մը ձեռք ձգելու եւ կռուի պատրաստուելու համար: Մի վախնաք ձեր ընթերցողներուն յայտնելէ թէ գիւղացիներու, լեռնականներու, անմեղներու, կիներու եւ մանուկներու կոտորածները վերսկսած են: Ամենէն զարհուրելի վայրագութիւններն իսկ գործուեցան: Երբեմն անկարելի է հետքը գտնել այն գիւղերուն, ուրկէ անցած են զօրախումբերը: Ջարդերը որոնք կազմակերպուած են կառավարութեան հրամանով, ամբողջ աշխարհի կարեկցութիւնը կը գրգռեն, բացի ղեկավարներէն: Յանուն մարդկութեան, պէտք է այս դժբախտներուն օգնութեան սուրալ:

Ազատագրութեան գաղափարը ծնած է բոլոր սրտերուն մէջ: Արդէն մեծ ճամբայ հարթած է ժողովուրդին մէջ, հակառակ կառավարութեան ճնշումին: Շարունակեցէք ձեր ջանքերը ազգին ու հայրենիքին համար: Դուք որ պաշտպաններն էք ճնշուածներուն, ցոյց տուէք աշխարհի թէ ինչպէս, քսաներորդ դարուն մէջ, ժողովուրդ մը կը ջարդեն այն տեսակ եղանակներով ու միջոցներով, զորս միջին դարն իսկ պիտի այպանէր: Ձեր պարտականութիւնն է լոյս սփռել այս մութ եղերերգութեան վրայ որ կը խաղցուի Արեւելեան վիլայէթներուն մէջ: Մէրտինը, Սավուրը, Միրայաթը, Նիսիպինը, Ճէզիրէն, եւ Արեւելեան Նահանգներու բոլոր գիւղերը կատարելապէս չանհետացած, պէտք է ահազանգ հնչեցնել դէպի քաղաքակիրթ աշխարհը:

ՃԻՇԴ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒՆ ՊԷՍ

Տիգրանակերտէն Տօղրու Եօլի կը գրեն.—

Քրտական վերջին ըմբոստութեան հետեւանքով, քէմալական կառավարութիւնը, ըմբոստներէն վրէժ լուծելու համար, գրաւեց երկրին բոլոր խաղաղ երեւելիներու ինչքերը եւ անոնց հողերը սկսաւ բաժնել իր կուսակիցներուն: Որ եւ է քիւրտ հարուստ, ասկից վերջ, չպիտի կրնայ հազար «տէօնիւմ»է աւելի հող ունենալ:

...ՈՒ ՆԱԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՊԷՍ...

Դարձեալ Տօղրու Եօլի մէջ կը կարդանք.—

Քէմալական կառավարութեան գործած ոճիրներն ու հարստահարութիւնները Արեւելեան Նահանգներու գիւղերուն ու քաղաքներուն մէջ, աննկարագրելի են: Այս շրջաններուն մէջ տիրող թշուառութիւնն ու անօթութիւնը սիրտ կը պատռեն: Կը հանդիպիք անձերու, որոնք քանի մը քիլօ հացի հացի համար իրենց զաւակները կը ծախեն: Քաղաքացիները կը հեռանան իրենց տուներէն, լեռներն ապաստանելու համար: Անոնցմէ ոմանք Եփրատ գետը կը նետուին եւ ուրիշներ իրենց զաւակներն ու կիները սպաննելէ վերջ, անձնասպան կ'ըլլան, այլ եւս չհանդուրժելով իշխանութեանց վայրագութիւններուն եւ հալածանքներուն:

Երկրաշարժ Երզնկայի մէջ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 11 դեկտ.— Երկրաշարժի բուռն ցնցում մը քանդեց Երզնկայի շրջանը: Աւերներու մասին ճշգրիտ թիւերը կը պակսին տակաւին, բայց կը կարծուի թէ երկրաշարժը մեծ թիւով զոհեր պատճառած է:

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, երկրաշարժի պահուն լսելի եղած են ընդերկրեայ գոռումներ եւ ցնցումը 50 երկվայրկեան զգալի եղած է հիւսիս-արեւելեան եւ հարաւ-արեւմտեան ուղղութեամբ:

Հանրային բազմաթիւ հաստատութիւններ եւ քանի մը դպրոցներ վնասուած են: Մզկիթ մը, բանտ մը եւ քանի մը տուներ քանդուած են: Քանի մը բանտարկեալներ վիրաւորուած են:

Երկրաշարժը զգալի եղաւ նաեւ Քէմախի մէջ, բայց առանց վնաս հասցնելու:

Ստալինի դէմ դաւադրութիւնը

ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐԸ

ԼՈՆՏՈՆ, 11 Դեկտ.— «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ ի վիճակի է լոյս սփռելու խորհրդաւոր անցուդարձերուն վրայ, որոնք վերջին ամիսներս տեղի ունեցան Ռուսիոյ մէջ: Անգլիական թերթը հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ դէպքերը եւ անոնց անդրադարձումները արտասահմանի մէջ, հաստատելով անոնց վաւերականութիւնը:

Կազմակերպուած էր մեծ դաւադրութիւն մը զոր Ստալին յաջողեցաւ ի դերեւ հանել վերջին պահուն, շնորհիւ իր լրտեսական ցանցին:

Տէյլի Մէյլ»ի կողմէ տրուած դաւադիրներու ցանկը շատ երկար է: Անոնց մէջ են Ռիկով, Թոմսկի, Վորոշիլով, Ուիշլիխթ, Պուտիէնի, Սիրցով, Լոմինաձէ, Փիաթաքոֆ և ուրիշներ:

Դաւադիրները բաժնուած էին երեք խումբի. առաջինին գլուխը կը կենար Ռիկով, Քաղաք, Դիւանին մէջ՝ բացէիբաց Ստալինի դէմ պայքարելու յանձնառութեամբ: Երկրորդ խումբը կը ղեկավարէր Սիրցով, որ նոյ. 7ին տարեդարձի օրը՝ պետական հարուած մը պիտի փորձէր: Այս խումբը կրցաւ դրական օժանդակութիւնը ձեռք բերել բանակի եւ նաւատորմի մէկ մասին ու Մոսկուայի պահակազօրքին:

Երրորդ խումբը, որուն գլուխն էր Լոմինաձէ, պաշտօն ունէր գրաւելու Կովկասը եւ Ուկրայինան:

Ստալինը տապալելէ վերջ, երեք խումբերը պիտի միանային եւ պիտի կազմակերպէին նոր կառավարութիւնը:

Բայց, շնորհիւ իր լրտեսական ցանցին, Ստալին յաջողեցաւ երեւան հանել դաւադրութիւնը եւ դիմեց միջոցներու, որոնցմով կրցաւ զայն ձախողութեան մատնել, առանց սակայն կարենալ արգիլելու զինարաններէն զէնքերու եւ ռազմանիւթերու գողութիւնը: Չկրցաւ նոյնպէս ձախողեցնելու Շէհէրզինի՝ ոսկիի եւ բլաթինի հանքերուն վերահսկիչին եւ Փիաթաքոֆի դաւադրութիւնները, որոնք էական մեծ օժանդակութիւն բերին դաւադիրներուն:

Ստալին սկսաւ ձերբակալել կամ աքսորել կարգ մը սպաներ եւ պաշտօնատարներ եւ յաջողեցաւ Մինսք փոխադրել տալ Մոսկուայի պահակազօրքը՝ նոյ. 6ի գիշերը եւ այս կերպով խափանեց Սիրցովի յատակագիծը:

Պետական հարուածի ձախողութիւնը սակայն չկրցաւ արգիլել կարգ մը ըմբոստացումներ՝ որոնք տեղի ունեցան Մինսքի, Խարքովի եւ Պաքուի մէջ:

Իսկ դաւադրութեան մասնակցող արտասահմանի խորհրդային դեսպաններուն դէմ, Ստալինի գործը աւելի կը դժուարանար անշուշտ: Ստալին փորձեց զանոնք Մոսկուա կանչել, մասնաւորաբար Սոքոլնիքովը (Լոնտոն) եւ Եուրէնէֆը (Վիեննա): «Տէյլի Մէյլ» այս կերպով կը բացատրէ նաեւ Հռոմի կարմիր դեսպանատան քարտուղարին Լէվինի անձնասպանութիւնը:

Անգլիոյ ներքին կացութիւնը

Անգլիոյ նախարարական շրջանակներուն մէջ, կռիւը կը շարունակուի հատուածական տարրերուն եւ կառավարական մեծամասնութեան միջեւ:

Վէսթմինսթրրի մէջ, Սնոտըն կը մեղադրուի իբր ազահի քաղաքականութիւն վարող: Բայց ելմտական նախարարը անդրդուելի կը մնայ եւ ընդդիմադիրներուն յայտնած է թէ ոչ մէկ դրամ ունի իրենց պահանջներուն յատկացնելիք:

Համահնդկական խորհրդաժողովին մէջ եւս ծանր տարակարծութիւններ կան եւ բանակցութիւնները խզելու սպառնալիքին առջեւ, կատարուած Աղա Խանի կողմէ, Մաքտոնալտ ստիպուած է միջամտել: Վարչապետը կը շարունակէ հաշտեցման իր ջանքերը, բայց դեռ շատ դժուարութիւններ կը մնան հարթելի:

Ազատականներն եւս պառակտումի պահեր կ'անցրնեն: Սըր Ճոն Սայմըն հրաւէր ուղղած է Լոյտ Ճորճի: Վէճը հարթելու համար, ազատականներու խորհրդարանական խմբակը նիստ գումարած է: Սայմըն կը պահանջէ որ ներկայ դահլիճին անկումը՝ անմիջական նպատակը դառնայ ազատական խմբակին:

Լոյտ Ճորճ դէմ է Սայմընի առաջարկին եւ կը պաշտպանէ հակառակ տեսակէտը:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Այս առտու տակաւին նախարարական տագնապին ելքը չէր տեսնուէր:

Առջի իրիկուն, Պ. Փիէր Լավալ հրաժարեր էր դահլիճը կազմելու յանձնառութենէն: Ճիշդ Պ. Պարթուի պէս, բախեր էր նոյն խոչընդոտին, արմատական-ընկերվարականներու վճռական մերժումին՝ մտնելու դահլիճի մը մէջ, որու պիտի մասնակցին նաեւ հանրապետական-ռամկավարները: Անոնց մերժումը մասնաւորաբար ուղղուած էր նախկին վարչապետին Թարտիէօյի դէմ: Ատկից զատ, Պ. Լավալ դժկամակութեանը հանդիպած էր քաղաքական այն մարդոց, որոնց աջակցութեան ու գործակցութեան վրայ մեծ յոյս դրած էր: Այս պայմաններուն մէջ, չէր կրնար անշուշտ գլուխ հանել իրեն վստահուած պաշտօնը:

Երէկ առտու, հանրապետութեան նախագահը Պ. Տումէրկ, Շան զ'Էլիզէ հրաւիրեց ծերակուտական Պ. Սթէկը, հետեւելով այն սովորութեան որ կը պահանջէ գործի հրաւիրել նախորդ երկու փորձերը վիժեցնող կուսակցութիւնը:

Պ. Սթէկ ստանձնած է դահլիճը կազմելու հոգը: Բայց կ'ենթադրուի թէ աւելի ծանր դժուարութիւններու պիտի հանդիպի քան Պարթու եւ Լավալ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՉԸ "ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ,,

«Լցուէք ըմբոստութեան ոգով եւ պայքարի եռանդով, մեկնէք ձեր կոշտացած ձեռքը ձեզ շրջապատող դասակարգային ընկերներին եւ բազմացնելով սրանց յեղափոխական շարքերը, պայքարէք յանուն կապիտալիստական աշխարհի կործանման, յանուն սոցիալիստական աշխարհի յաղթութեան, յանուն խորհրդ. Միութեան եւ նրա մասնիկը կազմող խորհրդ. Հայաստանի հաստատուն գոյութեան եւ յարաճուն բարգաւաճման»: *Ս. Կասեան*, («Խորհրդ. Հայաստան», Նոյ. 11):

Նոյեմբեր 29ին լրացաւ Հայաստանի խորհրդայնացման տասնամեակը՝ ցօննակատարութիւնները այս առթիւ Հայաստանի մէջ թէ դուրսը կազմակերպուած օրուան իշխանաւորներուն եւ անոնց անանուն մանկլաւիկներու կողմէն, բնականօրէն պիտի ձգտէր ո՛չ միայն փառաբանելու օրուան «ուրախառիթ» եւ «երջանկաբեր» նշանակութիւնը, այլ եւ պիտի ջանար աւելի քան քօղարկել պատմական դէպքերն ու անցքերը կապուած այդ թուականին հետ։

Անէ զատ համայնավար իշխանաւորները ոչ մէկ միջոցի առաջ կանգ պիտի առնէին վարդագոյն գոյներով ներկայացնելէ Հայաստանի կացութիւնը խորհրդային իրաւակարգի տակ, իբրեւ պերճախօս ապացոյց իրենց դրական տիրապետութեան: Եւ իբրեւ բնական շարունակութիւն այս կարգին, անոնք եւ իրենց համախոհները պիտի փորձէին ոգի ի բոլին հարուածել Դաշնակցութիւնը, որքան իբրեւ «Թշնամի Խ. Հայաստանի», նոյնքան եւ իբրեւ «հեղինակ»ը հայութեան կրած բոլոր հին ու նոր զրկանքներուն եւ տառապանքներուն:

Այսքանը սակայն անբաւական պիտի ըլլար պանծացնելու մեր երկրի խորհրդայնացման «յաղթական տասնամեակը»: Հարկաւոր էր նոր թիւ մըն ալ ընդհանուր հանդիսութեանց ծրագիրը ամբողջացնելու համար: Այդ բացառիկ պատիւը բնական էր որ տրուէր օրուան «կարկառուն» վաբիչներէն մէկուն Պ. Կասեանին՝ նախագահը Խ. Հայաստանի գործադիր կոմիտէին: Եւ որովհետեւ կ'ենթադրեմ թէ շատերը ինձ նման առիթ չեն ունեցած մասնակցելու մեր ակնարկած տօնակատարութեանց ուստի չափով մը գոնէ հաղորդակից ըլլալու համար ընդհանուր խրախճանքներուն ներկայացնենք Պ. Կասեանի կողմէ հեղինակուած թիւը:

Ի դէպ ըսեմ թէ քանի մը ժամանակ է ի վեր կը սպասէի, որպէսզի Փարիզի տօնակատարութիւնը «փայլուն» ներկայացնելու ցաւէն տառապող թերթը օգտագործէր այս պատեհութիւնը:

«Բազմահազար» ժողովուրդի խանդավառութիւնը ինչքա՜ն պիտի բարձրանար Սալ Վակրամի թէ Փարիզի փողոցներու մէջ, եթէ ոչ ամբողջութեամբ, գէթ քանի մը քաղուածքով հանրութեան փոխանցուէր Պ. Ս. Կասեանի «բաց նամակը» ուղղուած «գաղթահայ աշխատաւոր զանգուածներին»։

Կ'երեւի սակայն Փարիզի տօնակատարութեան կազմակերպիչներն ու անոնց անպաշտօն օրկանը, կ'ուզեն մեր ժողովուրդի մէջ սէրը Խ. Հայաստանի հանդէպ խորացնել ո՛չ թէ Հայաստանի վարիչներու այլ իրենց իսկ «փրկարար» ճառերովը…

Այսպէս կամ այնպէս, չենք դժկամակիր մենք սրբագրելու այս թերացումը, որ միաժամանակ կ'ըլլայ նաեւ մեր տուրքը մեր երկրի տէրերուն եւ իրենց յաղթանակի տօնակատարութեան:

Ըսի արդէն, որ Պ. Ս. Կասեանը «Նոյեմբեր 29ի նախօրեակին» գաղթահայութիւնը մասնակից ընելու համար «մեծ եւ պատմական» օրուան ուրախութիւններուն, մեր թերթի կէս ծաւալէն աւելի ընդարձակ նամականով մը իրապէս «պատմական» յուշագիր մըն է, որ կ'ուղղէ «գաղթահայ աշխատաւոր զանգուածներին»:

«Շուտով լրանալու է տաս տարին այն օրից — կը սկսի ան — երբ Հայաստանի ապստամբ բանւորութիւնը եւ աշխատաւորութիւնը ղեկավարող յեղափոխական կոմիտէն Դիլիջանի ծիւնապատ բարձունքներից յայտարարել է Հայաստանը *Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան*, իսկ դաշնակցական ոճրագործ եւ արիւնարբու կառավարութիւնը որպէս ժողովրդական լայն զանգւածների ոխերիմ Թշնամու՝ ընդմիշտ *տապալուած*»: («Խորհրդ. Հայաստան», Նոյ. 11 - 12):

Աչա ուրեմն բուն նշանակութիւնը «պատմական մեծ օրուայ տասնամեակին» որ տօնուելու էր Հայաստանի բանւորներուն եւ գիւղի աշխատաւորներու կողմէն «մեծ ցնծութեամբ՝ իբրեւ *իրենց դասակարգին* յաղթութեան շքեղ այլայլացումի, նոր կացութեան արեւածագի տասնամեակը:

Ճշդում մը սակայն անհրաժեշտ է մեր երկրի «մեծ» առաջնորդի «բաց նամակը» պատմական դէպքերու անճշդութենէն փրկելու համար:

Տասը տարի շարունակ հայ համայնավարները հակառակ իրենց ցուցադրած «անվախութեան», քաջութիւն չունեցան «Հայաստանի խորհրդայնացման» փաստը դնել այնպէս, ինչպէս որ ան գոյութիւն է ունեցած: Անոնք գիտակցօրէն կեղծեցին բոլոր մանրամասնութիւնները, Հայաստանի օրուան կացութիւնը 1920 Նոյ. 29էն առաջ, եւ ընդհակառակն օր ցերեկով փորձեցին Հայաստանէն ներս եւ դուրս կլլեցնել անճշդութիւններ: Եթէ վերջին հաշուով կուսակցական պայքարներու ընթացքին մէկ քանի անթոյլատրելի արարքներ «ներելի» կը դառնան, յամենայն դէպս աններելի է այդ միջոցներու տեւականացումը:

Հայ համայնավարները սակայն ըստ երեւոյթին Հայաստանի խորհրդայնացման շուրջ ստեղծուած իրենց սուտ առասպելները կ'ուզեն ընդունիլ, իբրեւ ճշմարտութիւն: Այլապէս ինչո՞վ բացատրել այն անիմաստ եւ սուտ պատմութիւնը թէ 1920 Նոյ. 29ի փոփոխութիւնները Հայաստանի մէջ յառաջացած են «բանւորութեան եւ աշխատաւորութեան ապստամբութեան» հետեւանքով: Պ. Ս. Կասեանը որ մէկն է այդ օրուան «հերոսներէն» կրնա՞յ փաստել, իբրեւ «Յեղափոխական կոմիտէի» նախագահ ո՞ւր, ե՞րբ եւ ի՞նչ ուժեր ապստամբած էին «Դաշնակցական ոճրագործ եւ արիւնարբու» կառավարութեան դէմ: Ան կարո՞ղ է ըսել թէ ո՞ւր դիմաւորուած է Հայաստանի յեղափոխական ժողովրդի կողմէն, երբ ինք իբրեւ Հայաստանի Ռազմայեղափոխական կոմիտէի նախագահ՝ ռուսական IIրդ զօրաբանակի հետ Ադրբէջանէն ներս կը մտնէր Հայաստանի սահմանը:

Եթէ իրապէս Հայաստանի մէջ ի նպաստ իրենց ժողովուրդը ապստամբած էր օրուայ կառավարութեան դէմ. ապա ինչո՞ւ համար Պ. Կասեանները սահմանագլուխէն կը շարունակէին բանակցիլ երկրի օրինաւոր կառավարութեան հետ իրենց ներկայացուցիչ Պ. Լեգրանի միջոցով: Եւ վերջապէս կարող է յիշել ոեւէ դէպք, որ ցոյց տար դասակարգային պայքարը արդարացնող իրենց «նեյնիմ»ները:

Ի հարկէ ո՛չ Պ. Կասեանը եւ ո՛չ ալ ոեւէ մէկը, որ դատելու, դիտելու եւ ճշմարիտը խոստովանելու ընդունակութիւնն ունի, չիկրնար Նոյ. 29ի փոփոխութիւնները արդիւնք նկատել Հայաստանի բանւոր եւ գիւղացի աշխատաւորութեան ապստամբութեան, ընդդէմ օրուան օրէնսդիր իշխանութեան:

Եւ ընդհակառակն ան հարկադրուած պիտի ըլլայ պատմութեան համար խոստովանելու բոլորովին այլ իրողութիւններ, հիմնովին հակառակը կասեաններու տեսածին եւ պատմածին: Իրողութիւն մը, որու մէջ Հայաստանի բանւորութեան ու գիւղացիութեան փոխարէն, իբրեւ իրական դերակատար երեւնկուցան Ռուսական կարմիր բանակն ու Ադրբէջան ապաւինած կասեանն ու իր խմբակը, իբրեւ «դաւադրող», Հայաստանն ու իր ժողովուրդը կռնակէն հարուածող, *ստոր եւ անարգ տարրեր:*

Պարտութիւնը, որուն ենթարկուեցաւ Հայաստանը, նաեւ Ռուսական խարդաւանանքներու հետեւանքով, հայ թրքական պատերազմին մէջ — ինչ խօսք որ գլխաւոր եւ հիմնական պատճառն է մեր երկրի խորհրդայնացման:

Ս. ԹՈՎՄԱՍ

ՑԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԱՋԸ

IV

ՀՈՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Երէկուան մեր գրութիւնը կը կը վերջացնէինք, թէ ըսելով թէ շինութեան գործին մէջ. միօրինակութիւն մտցնելու համար, ստեղծուեցաւ նախարարական մասնաւոր սպասարկութիւն մը հետեւեալ նպատակներով:

Ա.— Պահպանել ու ստեղծել գլխաւոր ուղիներն ու հաղորդակցութեան միջոցները լաւագոյն պայմաններու մէջ ու արդիական վերջին ըմբռնումներու համաձայն:

Բ) Օգնել ու խորհուրդ եւ մասնագէտներ տրամադրել տեղական ուժերու անբաւականութիւնն պարագային վերոգրեալ յատակագիծերու ուսումնասիրութեան առթիւ:

Գ.— Ստանձնել ի պահանջել հարկին սոյն ծրագիրներու պատրաստութիւնը:

Դ. Ու գլխաւորաբար իրարմէ տարբեր եւ հակոտնեայ շահերը հաշտեցնել իրարու հետ յօգուտ ընդարձակ ու դաշն ամբողջի մը իրականացման:

Ե. — Հսկել առողջապահական պայմաններու կիրարկման:

Այս բոլոր ծրագիրներու ուսումնասիրութիւնը եւ ապա իրականացումը սակայն կը կարօտի տակաւին երկար տարիներու ու իբր օրինակ կրնանք յիշել Փարիզ քաղաքն իսկ որ Hausmann*ի ծրագրին գէթ մասամբ իրականացման համար կարողացած է հասնիլ մէկ քանի տասնեակ տարիներու աշխատանքէն վերջ՝ Տակաւին վերջերս էր որ մեծ* Boulevard*ները միացուեցաւ շրջագծային երկրորդ* Zône*ի գլխաւոր ուղիներէն միոյն,* Boulevard Haussmann*ի քիչ մը օդ եւ կենդանութիւն պարգեւելով սոյն խճողեալ թաղին:*

*Սպասելով սակայն մեծ ծրագրերու իրականացման, տեղական իշխանութիւնները գէթ ամամեայ կերպով պարտաւորուած են մէկ քանի միջոցներ ձեռք առնել, աչքէ չկորսնցնելով ապագայ ընդհանուր բարեփոխութեան հիմերը: Առ այդ, շատ մը թաղերու մէջ մասնաւոր տարածութիւններ կը վերապահուին խոշոր գործարաններու, ձուլարաններու եւ առհասարակ օդին ապականութեան ստատրող բոլոր հաստատութեանց, զանոնք ըստ կարելւոյն բաժնելու համար բնակութեան յատկացեալ վայրերէ: Միւս կողմէ կը տրամադրուին գետիններ ապագայ պարտէզներու, square*ներու, մարմնակրթանքի դաշտերու համար ինչպէս նաեւ դպրոցական, բժշկական եւ վարչական այլ հաստատութեանց յատուկ: Գալով բնակութեանց յատկացեալ հողաբաժիններու, առաւելագոյն օդ, լայն ուղիներ, պարտէզներով շրջապատուած, մտահոգութեան գլխաւոր նիւթերը եղած են օրէնքին նախագիծերը պատրաստողներուն: Այս նպատակաւ է որ արուարձաններէ ոմանց նոր շինութիւններուն կը պարտադրեն ա) չբարձրանալ որոշ սահմանէ վեր, բ) երկու երեք մեթր երբեմն նոյնիսկ աւելի, ներս քաշել փողոցի սահմանագիծէն առ ի նախատեսութիւն ապագայ ընդլայնման: Այս կէտը կարեւոր է նկատի առնել հողին գնման միջոցին: Յաճախ ծրագրի մը իրականացումը որոշ պահանջքի մը համաձայն կը դժուարանայ հողին տարապայման նեղութեան կամ բարձրութեան պատճառաւ: գ) Արգիլել որոշ համեմատութենէ մը աւելի մակերեսով շինութիւն, գլխաւորաբար ազգային եւ նահանգային ուղիներէ հեռու գտնուող հողամասերու համար: Սոյն համեմատութիւնը կը տարբերի հարիւրէն երեսունէն մինչեւ յիսուն: Գիտենք շատեր որ անգիտանալով այս պարագան ու հրապուրուած ընծայուած գինէն տիրացած են բաղդատաբար ընդարձակ հողերու ուր հազիւ կարելի եղած է միայն փոքր տնակ մը բարձրացնել: Ահա թէ ինչպէս: Հողին մակերեսին մօտաւորապէս կէսը տրամադրուած է նոր փողոցի մը շինութեան կամ նախկին ճամբուն ընդլայնման: (*Lotissement*ի մէջ ետնուելուն: Պէտք է ըսել որ այս կէտը կարելի է նախատեսել քանի որ* lotissement*ներու նոր օրէնքին համաձայն ուղիները սկզբունքով պէտք է աւարտած ըլլան բաժիններուն ամբողջութեամբ ծախուելէն առաջ: Ուրեմն կիսովին գիտակցութեամբ է որ այս պարագան գիմագրաւած են վերոգրեալ անհատներէն ոմանք): Միւս կողմէ շինութեան սահմանագիծը փողոցին ճակատներէն 2ական մեթր ներս է քաշուած անկիւնի հող ըլլալուն պատճառաւ եւ տեղական օրինական պարտադրութեանց համաձայն.* (zône non aedificandi)*: Լրացնելու համար այս բոլորը, մնացեալ մասին ալ վրայ հարիւրէն յիսուն համեմատութեամբ միայն թոյլատրուած է շինութիւնը: Այս պարագան բացառիկ է սակայն եւ ցանցառ է այս բոլորը միացած գտնել միանգամայն:*

Եթէ շարունակենք աչքէ անցնել կարելի բոլոր հաւանականութիւնները հողի մը ընտրութեան առթիւ, պէտք չէ ուշադրութենէ վրիպեցնել հողին խաւային կազմն ու ներքնական բնոյթը: Հողաբարդ, խախուտ ու կասկածելի հողերէ կարելի եղածին չափ պէտք է զգուշանալ: Հաստատ հիմեր գետեղել կարենալու համար, յաճախ հարկ կ'ըլլայ խոր փորել ու մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնել որոնք ծախսի նոր դուռներ են: Ջրային կակուղ, կաւային անհաստատ եւ աւազային հեղուկ հողերն ալ լաւագոյն է մէկ կողմ թողուլ մանաւանդ երբ կ'ուզուի խոշոր ու բազմայարկ շէնքի մը կառուցման ձեռնարկել: Այս առթիւ դարձեալ կը կրկնենք աւելորդ զգուշութիւն մը չէ ո եւ է շինութեան սկսելէ առաջ դիմել ճարտարապետին կամ այլ մասնագէտի մը որոնց պարտականութիւնն է ու դերը նախատեսել ներկայ եւ ապագայ անպատեհութիւններն ու զանոնք դիմագրաւելու միջոցները:

Կ'արժէ նաեւ քիչ մը ծանրանալ հանքերու եւ քարահանքերու պարագային վրայ, մանաւանդ Փարիզի եւ շրջականերուն մէջ: Ծանօթ է որ Փարիզի կարգ մը թաղերուն եւ հիւսիս ու հարաւային արուարձաններուն մէջ երկար տարիներու ընթացքին, քարի հանքեր են շահագործուած բացօթեայ կամ գետնափոր:

Բացօղեայ քարահանքերը, շինութեան հողի յատկացուելուն առթիւ ժամանակի ընթացքին լեցուած են հողով՝ բան մը որ դիւրին է հաստատել եւ ըստ այնմ միջոցներ ձեռք առնել: Աւելորդ չէ սակայն մէկ քանի խորաչափութիւններով տեղեկանալ հողին իսկական խորութեան փոխանցման ձեւակերպութիւնները աւարտելէ առաջ: Տարբեր է սակայն գետնափոր քարահանքերու պարագան, եթէ մանաւանդ անկայուն փապուղիներ գտնուին հողին ձիգ եւ մակերեսին մօտ: Յաճախ պէտք կ'ըլլայ գետնափոր աշխատութիւններ կատարել տալ այս պարագային, մակերեսի խաւը ամրապնդելու համար:

Դժուար չէ երեւակայել նման աշխատութեանց ծաւալն, ու հետեւաբար գինը: Սոյն անպատեհութիւններէն ալ խուսափելու լաւագոյն միջոցը, քարահանքերու տնօրէնութեան դիմելն է ուր մեծ մասամբ հարկ եղած տեղեկութիւնները կը տրուին հողին կազմին, քարահանքին իսկական դիրքին եւ ձեւի մասին:

Նկատելի կէտ մըն ալ յանձնառութեանց տետրերու մէջ ընդհանրապէս նշանակուած հարկերը. կրնայ պատահիլ որ դրացի հողատէր մը դէպի ճանապարհ որոշ եւ ուղղակի ելք մը չունենալով, նոր հողատէրը պարտաւորուի իր հողաբաժինէն մասնաւոր անցք մը տրամադրել: Օրէնքը բացարձակ է այս մասին, լաւագոյն է նախապէս տեղեկանալ:

Lotissement*ի ձեւին տակ ծախուող գետինները թէպէտ առ երեւոյթս յաճախ հրապուրիչ գիներ կ'ընծայեն, բայց ներքնապէս կարող են շարք մը անպատեհութիւններ ունենալ: Այս մասին ծանօթ են մէկ քանի տարի առաջուան խայտառակութիւնները: Հակառակ եղած խոստումներու, անգամ մը նոտարի առաջ առուծախի գործողութիւնները աւարտելէ յետոյ, ոչ փողոցի, ոչ կայուղիի, ոչ ջուրի եւ ոչ ալ ելեկտրականութեան շինութիւններն ու գետեղումները կ'աւարտէին: Առկից ի վեր կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ հանրութեան բարեմտութիւնը այս ձեւ շահագործողներուն դէմ, եւ թէպէտ ներկայիս նմանօրինակ գեղծումները մեծ մասամբ սանձուած են, բայց աւելորդ չէ անգամ մը քննութիւն մը կատարել որոշում մը տալէ առաջ:*

Գետի մը կամ գետակի մը մօտաւորութեան պարագային, յանձնարարելի է տեղեկանալ ու ճշտել շրջանային յորդումներու բարձրագոյն մակարդակը: Ապագայ անհաճոյ անակընկալներէ խուսափելու լաւագոյն միջոցն է:

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՅՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

Դեկտ. 6ին Մայր եկեղ[…] մէջ մեծ հանդիսութեամբ […] ունեցաւ Պէզճեան Մայր վարժ[…] րանի հաստատութեան հարիւր[…] եակը: Պոլսոյ զանազան թաղե[…] խուռն բազմութիւն մը փութ[…] ցած էր իր մեծարանքի եւ երախ[…] տագիտութեան հարկը մատուց[…] նելու այս դարաւոր հաստատ[…] թեան հիմնադիրին, բարերար[…] րուն, կրթական վաստակաւոր[…] րուն եւ հոն ուսում առնող[…] մաթիւ մտաւորական ու հասա[…] յին դէմքերու յիշատակին:

Նորոյեան Պատրիարք [Հ]ա[…] դիսաւոր թափօրով եւ ամպհով[…] նիի ներքեւ Աղգ. Պատրիարքա[…] րանէն առաջնորդուեցաւ եկեղեց[…] պատարագեց եւ օրուան այ[…] տօնը պանծացնող քարոզով հրա[…] ւիրեց ժողովուրդը ամէն գոհունա[…] թիւն յանձն առնել, կրթական հաստատութիւնները եւ մանա[…] ւորաբար Մայր վարժարանը կա[…] պահելու բարգաւաճ վիճակի մէ[…] հետեւելով նախորդներու գեղեցիկ օրինակին:

Երգեցողութիւնները «Մու[…] ունեցան Մայր վարժարանի «Կոմի[…] թան» երգչախումբին կողմէ Պ[…] մալեան բազմաձայն եղանակ[…]

Պատարագի արարողութեան վերջ մասնաւոր հոգեհանգստ[…] կատարուեցաւ Պէզճեան ամիրա[…] շիրիմին վրայ ուր ծաղկեպսակ[…] դրուած էր:

Մայր վարժարանի բարերա[…] ներուն կենդանագիրները քաշո[…] րու վրայ հանուած բաժնուեցա[…] ժողովուրդին: Ցիշատակարանի[…] քոյկներու սպառումէն եւ[…] բեւոր հասոյթ մը գոյացաւ:

Ցոբելինական հանդիսութեան իրենց մասնակցութիւնը բերա[…] էին ազգային մարմիններու[…] կրթական հաստատութիւններ[…] ներկայացուցիչները:

Եկեղեցական արարողութի[…] ներէն վերջ տեղի ունեցաւ [ձ]ա[…] տաղաբաշխութիւնը ժողովու[…] անխտիր, յիշեցնելով հին շր[…] ներու սովորութիւնները:

Ցարմար առիթով մը դ[…] ցական առանձին հանդէս մը[…] սարքուի մօտերս, ի յիշա[…] Մայր վարժարանի հարիւրա[…] կին:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

«ՄԱՍԻՍ» ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Պուքրէշէն կը հեռագ[…] Յուսաբերի.—

Պուքրէշի մէջ կազմուեր[…] ընկերութիւն մըն ալ՝ արժ[…] խրախուսանքի եւ աջակցութ[…] Ընկերութիւնը, ինչպէս ա[…] նէն յայտնի կ'ըլլայ, զուտ[…] տարակչական է: Առ այժմ[…] չունի իր վերջնական մշակ[…] կանոնագրութիւնը, որպէս զի[…] րելի ըլլար ներկայացնել պատ[…] րը՝ Սակայն, ընկերութեան հի[…] նադրման արձանագրութեան[…] բաւականաչափ ճշդուած են ն[…]

Դիտողութեանց սոյն շարք[…] վերջացնելու համար ըսենք ո[…] գործաւորներու կամ շինութեա[…] նախանիւթերու կեդրոնին[…] ռաւորութիւնը կամ մօտաւոր[…] թիւնը կարող են ազդել հողի[…] մը արժէքին վրայ: Լաւ հոգ[…] պէտք է ըլլայ մատչելի եւ մ[…] փոխադրութեան միջոցներու[…]

Յաջորդիւ կը ծանրանա[…] նութեան եւ բնակութեան ար[…] ըմբռնումներուն վրայ:

Ե. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

խմաւր հիմերը՝ ամփոփուած վեց կէտերու մէջ.

Հրատարակչական Ընկերութեան նպատակն է ունենալ սեփական տպարան՝ իր բոլոր կազմածներով եւ հրատարակել հայերէն պարբերականներ, գրքեր, դասագրքեր, մանկական զանազան տեսակի գրքոյկներ, ինչպէս նաեւ՝ հայ մշակոյթը ռումէն եւ օտար հասարակութեանց ծանօթացնելու համար՝ ռումէն եւ օտար լեզուներով հրատարակութիւններ։

Այս նպատակն իրագործելու համար Ընկերութիւնն պէտք է ունենայ հինգ հարիւր հազար լէյի (մօտ երեք հազար տոլար) դրամագլուխ՝ կազմուած հազար հատ բաժնեթուղթերէ։ Իւրաքանչիւր բաժնեթուղթ արժէ հինգ հարիւր լէյ։

Ընկերութեան անդամ կրնան ըլլալ բոլոր անոնք, որոնք կը գնեն բաժնեթուղթերէն։ Իւրաքանչիւր բաժնեթուղթ ունի մէկ ձայն, իսկ ամէն մէկ բաժնետէր անկէ կրնայ ունենալ մէկէ աւելի քանակով։

Ընկերութեան դրամագլուխին մէկ երրորդը գանձուելուն պէս՝ կը հրաւիրուի բաժնետէրերու ընդհանուր ժողով, որուն կը վերապահուի անոր կանոնագրութեան վաւերացումը եւ օրինականացումը։ Ընդհ. ժողովը կ'ընտրէ վարչական խորհուրդը եւ հաշուեքննիչ մարմինը որ կը մշակէ ընկերութեան ապագայ գործունէութեան ծրագիրը։

Բաժնեթուղթի արժէքը (հինգ հարիւր լէյ) վճարելի է արձանագրուելու ատեն։

ՍՈՒՐԻԱ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Եգիպտոսի «Համազգային» միութիւնը սկսած է մասնաճիւղեր հաստատել Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ եւ արդէն ձեռնարկուած կազմակերպութեան։ Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար «Համազգային»ի ընդհ. խնամակալական մարմին մը արդէն կազմուած է նախագահութեամբ պ. Գասպար Իփէքեանի։

ԱՆՁՐԵՒԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԷՄՊԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Վերջին անձրեւներու հետեւանքով յառաջ եկած աւերներն ու վնասները հետզհետէ երեւան կ'ելլեն։

Պէյրութի հայկ. քէմբերը շատ ողբերգական վիճակ մը առած են, անձրեւի առաջին օրը բոլոր հիւղակները կղզիի մը ձեւ առած էին։ Ջուրերը հիւղակներէն ներս թափանցելով բոլոր գոյքերն ու անկողինները թրջեցին, որոնք հետեւեալ օրուան արեւէն հազիւ կրցան չորնալ։ 10 հիւղակներ քանդուած են անձրեւի հետեւանքով։ Ամբողջ գիշերը տարաբախտ ընտանիքներ անքուն սպասած են իրենց վախէն։

ԱՄԵՐԻԿԱ

102 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅ ՄԸ ՄԵՌԱԾ ՖԻԼԱՏԷԼՖԻԱՅ ՄԷՋ
ՏԷՐ 27 ԹՈՌՆԵՐՈՒ

Ֆիլատէլֆիոյ ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ հոկտեմբեր 10ին մեռած է պ. Գրիգոր Աթթարեան, 102 տարեկան հասակին։ Մահը տեղի ունեցած է Փրեսպիթերիըն հիւանդանոցին մէջ կատարուած գործողութենէ մը ետք։

Համաձայն հանգուցեալին որդւոյն պ. Լ. Աթթարեանի, մահացած 102 տարեկան հայրը իր կեանքի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին երբեք բժիշկի դիմած չէր։ Միայն անցեալ շաբթու պէտք տեսաւ այցելել բժիշկի մը, որովհետեւ ներքին գործարաններու հիւանդութիւն մը ստիպեց զինքը։

Այս հիւանդութիւնը զգալէն շաբաթ մը առաջ պ. Գրիգոր Աթթարեան քալած էր ամբողջ Տըլաուէյը գետի կամուրջին մէկ ծայրէն միւսը։

Աթթարեան, կ'ըսէ Ֆիլատէլֆիոյ ամերիկեան մէկ թերթը, հայ մըն էր որ այս երկիրը եկած էր 1914ի մեծ պատերազմը ծագելէ առաջ՝ այցելելու իր որդւոյն։

Պատերազմի պատճառով չկրցաւ վերադառնալ երկիր՝ իր ծննդավայր քաղաքը Սեւերեկ. Քիչ ատեն ետք իմացաւ թէ Հայաստանի մէջ իր ազգականները կոտորուած են թուրքերէն։ Այս երկրին մէջ շատ նուիրատուութիւններ ըրաւ կարօտեալներուն։ Ունի 27 թոռ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵԿԱՒԵԱՆՆ ԱԼ ԳՆԱՑ

Ինչպէս կը նախատեսէինք, «Խ. Հայաստան»ի խմբագիրը, Եկաւեանն ալ հրաժարեցուցին խմբագրութենէն։ Եկաւ գնաց, այս է դաժբանականը, զոր պէտք է ըսել Երեւանի բոլոր պաշտօնեաներուն համար։ Եկաւեանի տեղ առժամեայ խմբագիր նշանակուեցաւ Գուլոյեան։

Ս. ԿԱՍԵԱՆՆ ԱԼ

Հայաստանի առաջին կար-«ռազմյեղնախ»ը Ս. Կասեանն ալ այժմ կը պատկանի ազգայնական հոսանքին. գէթ այդպէս կը համարի Երեւանի Կոմունիստ Կեդր. Կոմիտէն, որ իր 21 նոյ. նիստին մէջ կը դատապարտէ Ս. Կասեանը։ Ահա տանք մանրամասնութիւններ։

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ (?)

Ծանօթ է արդէն Լոմինաձէի հարցը։ Այս վէճին առթիւ արտայայտուած էր նաեւ ''Խորհ. Հայաստան,, թերթը (խմբագիր Եկաւեան), որ կը պաշտպանէր Լոմինաձէն, երբ ան դեռ տէրն ու տիրականն էր Անդրկովկասեան երկրամասին։ Լոմինաձէին անկումէն յետոյ, Եկաւեան փորձեց նահանջով մը փրկել իր դիրքը. հազար մեղայ կարդաց (ո՞ւր Զուբարի քաջ դիմադրութիւնը)։ Ընդունա՞յն։ Կեդր. Կոմիտէն ժողով գումարեց, միասնաբար Կեդր. Վերահսկիչ Յանձնախումբին եւ Երեւանի «ակտիւ» կոմիտէին։ Օրակարգի վրայ դրուած էին կուսակցութեան ներքին վէճերը։ Զեկոյց տուաւ Կիրով։ Յետոյ խօսեցան Խանջեան, Կասեան, Ամատունի, Խաչիկօղլեան, Գումեդին, Գուլոյեան, Լալայեան եւ ուրիշներ։

Բոլորը, խոնարհաբար եւ հետեւողաբար Կիրովի, կը դատապարտէին Լոմինաձէի գործունէութիւնը։ Կ'ըսէին թէ Լոմինաձէ, տիրապետելու համար Անդրկովկասեան կոմունիստ կազմակերպութիւններուն, կ'ուզէր իր մարդիկը դնել կուսակցական ղեկավար դիրքերու վրայ։ Լոմինաձէ այդ ձեւով աշխատեր է ոչ միայն Բագուի, այլ նաեւ Երեւանի մէջ։ Այս պատճառով որոշուեցաւ քննութիւն մը կատարել Երեւանի մէջ, քանդելու համար Լոմինաձէի համակիրներուն խումբը։

Խօսողները խստիւ յարձակեցան նաեւ ''Խ. Հայաստան,, թերթին վրայ։

Միայն մէկը, Ս. Կասեանն էր, որ հակառակ արտայայտուեցաւ վերէն հրամայուած քննադատութիւններուն ձեւին։ Կասեան նախ ըսաւ թէ երկար ժամանակէ ի վեր չէր արտայայտուած, բայց այս անգամ չէր կրնար լռել եւ անհրաժեշտ կը գտնէր մեղադրել Երեւանի Կեդր. Կոմիտէն։ ''Խ. Հայաստան,, (խմբագիր Գուլոյեան) քննադատելով Ս. Կասեանի «Ելոյթը», կ'ըսէ թէ ան իր ճառին մէջ դրաւ ''արդէն հնցած, կուսակցութիւնից անբաւական բոլոր տեսակի տարրերի համար շաբլոն դարձած մեղադրանքներն ու բանբասանքները։ Կասեան, սակայն, յարձակեցաւ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին վրայ, ուր ''կոլեկտիվ ղեկավարութեանը փոխարինում է միանձնեայ ղեկավարութիւն,,։ Կասեան կը պնդէ, որ ինքը, իր հետ նաեւ քանի մը ընկերներ ''հնարաւորութիւն չունեն արտայայտուելու, ղեկավարութեանը մասնակցելու, թէ կուսակցութեան մէջ գոյութիւն ունի անտանելի ռէժիմ, բացակայում է ինքնաքննադատութիւնը, աշխատանքների ընթացքում Կեդր. Կոմիտէն առաջնորդւում է նեղ խմբակային շահերով, աշխատանքից հեռացնում է լաւագոյն կոմունիստներին, եւլն.,,։

Եւ զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ Կասեան ուզեց իր պաշտպանութեան տակ առնել Կեդր. Կոմիտէին կողմէ դատապարտուած շարք մը ընկերներ, որոնք «զոհ են գնացել խմբակային մեքենայութիւններին»։ Եւ յետոյ տնտեսական հարցերուն առթիւ, կ'ըսէ թերթը, Կասեան պաշտպանեց ազգայնական տեսակէտներ։

Այնուհետեւ բոլորը յարձակեցան Կասեանի վրայ, անուանելով զայն «աջ-օպպորտունիստ», «նացիոնալ-ուկլոնիստ», որ կ'ուզէր «կուսակցութենէն դժգոհ տարրերը համախմբել եւ կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ հանել։ Անմիջապէս բանաձեւ մը պատրաստեցին, դատապարտեցին Կասեանը, «անթոյլատրելի» գտան իր ''ելոյթը,, դատապարտեցին նաեւ Եկաւեանը, որ վախնվախ ուզեց պատասխանել ''Զարիա Վոստոկա,, թերթին եւ հրաժարեցուցին զայն։ ''Խ. Հայաստան,, Նոյ. 23 եւ 25 թիւով տալէ յետոյ այս վէճին պատմութիւնը, 26ին կը գրէ թէ արժանի հարուած մը տրուեցաւ Կասեանի ''ելոյթ,,ին, բայց կ'ուզէ սրբագրութիւն մը կատարել եւ կ'ըսէ թէ Կասեան դեռ ամբողջովին ազգայնական գիծի վրայ չէ։

Ինչո՞ւ այս փոթորիկը։

Վասնզի Լոմինաձէի օրով ''Խորհ. Հայաստան,, կը հետեւէր ''Զարիա Վոստոկա,,յի թմբուկի ձայնին։ Երբ Լոմինաձէ ինկաւ, ''Խորհ. Հայաստան,, չկրցաւ յաջող նահանջ մը կատարել, այսինքն մէկէն ի մէկ չհասկցաւ թէ իր նոր տէրը ո՞վ է, որո՞ւն ըսածը կրկնէ, եւ ելաւ վէճի ''Զարիա Վոստոկա,,յի հետ։ Անմիջապէս դէ՛ Մոսկուայէն հասաւ պատասխանը։ ''Պրավդա,, ծանր շեշտով մը կը յարձակէր ''Խորհ. Հայաստան,,ի վրայ։ Երեւանի Կեդր. Կոմիտէին սիրտը թունդ ելաւ, հրաժարեցուց Եկաւեանը, բայց Կասեան չհանդուրժեց խամաճիկի այս խաղերուն, ուզեց ցոյց տալ իր առանձնականութիւնը։ Բայց Երեւանի մէջ արգիլուած է առանձին երեւալ։ Ահա թէ ինչո՞ւ ինկաւ նաեւ Ս. Կասեան։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կարգ մը բաժանորդներ տակաւին չեն փակած իրենց հաշիւները։ Կը հրաւիրենք անմիջապէս ղրկել բաժնեգինները մինչեւ 31 Դեկտեմբեր։ Հակառակ պարագային կը դադրեցնենք թերթերը այդ թուականէն յետոյ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 8 դեկտ.— Հ. Ե. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը այս տարի եւս կազմակերպեց եւ տօնեց «Մշակոյթի Օր»ը։ Ժամանակէն առաջ բաւական կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր երրորդ թաղապետարանի սրահին մէջ։ Որբերը բեմը զարդարած էին հայկ. եւ ֆրանս. եռագոյններով, որոնց առջեւը զետեղուած էին մեր մեծ յեղափոխական գրագէտներու Ա. Ահարոնեանի, Րաֆֆիի եւ Գամառ-Քաթիպայի մեծադիր նկարները, Միութիւնը իր կողմէն զետեղած էր հետեւեալ վերտառութիւնը ''Յարգանք հայ մշակոյթին,,։

Հանդէսին կը նախագահէր պ. Թ. Ալվազեան, որ խնամեալ ամփոփ ճառով մը պատկերացուց անցեալի գրական մեծ դէմքերը յիշեց Մեսրոպի եւ Սահակի կատարած դերը մեր ազգապահպանման տեսակէտով։

Բեմ հրաւիրուեցաւ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի ներկայացուցիչ ընկ. Ա. Գառօնէն։ Ընկերը գեղեցիկ ճառով մը ոգեւորեց ներկաները, «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 40 երկար տարիներ, պայքարած է մեր Ազգ. անկախութեան համար, առանց երբեք մոռնալու հայ լեզուն եւ հայ գիրը, դուք ամէնքդ ալ գիտէք որ հայ մտաւորական մշակներու ամենամեծ տոկոսը տուեր է Դաշնակցութիւնը իր Զարդարեաններով, Վարուժաններով, Սիամանթօներով եւ տակաւին շատ շատերով, եւ ներկայիս մեր ազատութեան մեծ երգիչը, Ա. Ահարոնեան ծներ է Դաշնակցութեան ծոցին մէջ։ Լիոնի մեր հայ գաղութը եթէ կը սիրէ իր մշակոյթը պէտք է աշխատի հոս ստեղծել իր մանկապարտէզը, որպէսզի կարողանայ սովրեցնել Ա. Բ. Գ.ը իր յաջորդներուն»,

Խօսեցաւ նաեւ պ. Վ. Զուլլերեան.—«Պատերազմէն առաջ մեծ հանդէսներ կազմակերպեցինք նուիրուած Թարգմանչաց տօնին, ամբողջ հայութիւնը, մեծ թէ փոքր բերաւ իր յարգանքը, մեր մշակոյթին եւ անոր ստեղծագործներուն։ Ներկայիս այս օտար, բայց հիւրընկալ ափերուն վրայ մենք ստիպուած ենք, ալ աւելի սիրով փարիլ մեր լեզուին, որովհետեւ ան էր որ միայն մեզ պահեց մինչեւ այսօր իբրեւ ազգ, անոր պահպանումովը միայն մենք պիտի կարողանանք, վերստանալ մեր կորսնցուցած իրաւունքները»։

Հանդէսին գեղարուեստական մասին փայլ մը տուաւ պ. Ա. Մելքոնեան, որ յաջորդաբար նուագեց «Հայաստան», «Կիլիկիա» եւ «Անուշ» օբերէթէն կտոր մը։ Արտասանութիւններ ըրին Օր. Մ. Աճէմեան «Սիամանթօի պարը» եւ պ. Մ. Ղազարեան։ Հանդէսը փակուեցաւ «Փամ փորոտան»ով զոր նուագեց պ. Ա. Մելքոնեան։

Հ. Ե. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը, մօտերս պիտի կազմակերպէ թատերական երեկոյթ մը, հրաւիրելով ծանօթ դերասան Մ. Մարութեանը։ Ամբողջ հասոյթը պիտի յատկացնէ իր կեդրոնին միջոցաւ, Պէյրութի իր մասնաճիւղին, Տէր Զօրի անապատին մէջ կանգնելիք յուշարձանին։ Վստահ ենք որ լիոնահայ գաղութը պիտի քաջալերէ մեր որբերը, անոնց այդ ազգային ձեռնարկին մէջ։

Թղթակից

ՄԱՐԴ ՄԸ ՇԻՆԵՆՔ

Կ'ըսեն թէ Աստուած երկիրը ստեղծելէ յետոյ ձանձրացաւ։ Եւ յանկարծ գաղափար մը յղացաւ.

— Մարդ մը շինենք, ըսաւ։ Մնացածը գիտէք։

Ամերիկացիներն ալ, աշխարհի վրայ տնտեսական իրենց տիրապետութիւնը տարածելէ յետոյ, ձանձրացան եւ հիմա կը փորձեն մարդ շինել։

Առայժմ գործը այնքան յառաջացած չէ։ Դեռ միայն կենդանի շինած են։

Սակայն այս անասնագործութիւնը բոլորովին տարբեր է Եհովայի գիտցած եղանակներէն։ «Չիքակօ Թրիպուն» թերթը կը գրէ, որ «Քլիվլընտ Քլինիք Ասոսիէյշըն»ի բժէշկներէն մէկը իր աշխատանոցին մէջ փորձի մը ընթացքին տեսաւ որ ծնունդ առաւ կենդանի էակ մը։

Դեռ նոր սպաննուած կենդանիի մը ուղեղը ելեկտրականութեամբ մոխիրի վերածելէ յետոյ «փրօթէին» եւ քիմիական զանազան տարրերու հետ խառնելով՝ կաւ շինեց։ Յետոյ դարձեալ ելեկտրականութեամբ ստեղծեց բջիջ մը, զոր իրենց չորս աչքերով տեսան ամերիկացի գիտունները, երդում կ'ընէ ամերիկացի թերթը։ Այս արուեստական անասնիկը օժտուած է «աճելու եւ բազմանալու» կարողութեամբ, թէեւ Եհովա այդ հրամանը տուած չըլլայ իրեն։ Գիտունները կ'ըսեն թէ կ'ուտէ կը խօսի։ Կը սնանի «փրօթէին»ով, կը բնակի շիշի մը մէջ (բնակարանի տագնապէն լո՞ւր ունէր արդեօք)։

Գիտունները կ'ըսեն թէ չափազանց զգայուն է անասնիկը։ Թմրեցուցիչ տարրեր ծծելով, կը քնանայ երկար ատեն։

Ամերիկացի բժիշկը, վկայելու համար իր փորձին ճշդութիւնը, կ'ըսէ թէ երբեք ուրիշ կենդանի էակ մը դրուած չէր շիշին մէջ, եւ այդ անասնիկը ծնունդն է ելեկտրականութեան եւ տարրաբանութեան դերին։

„Չիքակօ Թրիպուն" կը հաւատայ թէ մեծ գիւտ մըն է այս որ կը ներկայացնէ ելեկտրական ուժին եւ կենսական զօրութեան կապերը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

Անգործ Աբրահամը

— Չե՞ս մի երթար, անանկ ա ծակեր են, անանկ ապաւոյց պանիր ծախող աղջիկ բարկացաւ։ Ես ա ամչցայ։ Չի կրցայ հասկցուիլ վէսսէլամ...։

Աբրահամ լռեց ու նորէն դարձաւ գետին կողմը։

— Ի՞նչ պիտի ընես հիմա, ըսի կարեկցութեամբ։

— Էն առաջուան ընելիքս

— Ո՞րը։

Չպատասխանեց. քթին ծայրովը ջուրը ցուցուց։

— Ջո՞ւրը...։

— Հա՛։ Կընետուիմ, ոստիկանները կուգան կ'ազատեն, երկու ամիս կը կերցնեն, կը խմցնեն, անկէ ետք լաւ գործի մ' կը դնեն։ Հիմի պալաս մէկ կողմ գնա՛ որ ոստիկան անցնիլը չփախցնեմ։

— Ի՞նչ կ'ըսես Աբրահամ, քեզ խաբեր են պիտի պոռայի, երբ յիշեցի որ երբեմնի նշանաւոր յամառութիւնը կը բռնէ։ Անմիջապէս հանեցի թերթ մը գրպանէս ու ըսի.

— Ուշ մնացեր ես, բարեկամս, այդ բախտին ալ ուշ մնացեր ես, տե՛ս, կարդա՛, գրըուած է որ ասկէ յետոյ ոչ մէկ գետ նետուող պիտի փրկեն, կեղծ ըլլալը հասկցեր են։

— Վա՜խ իմ գլխիս, ալ ի՞նչ ընեմ, թիւ՜...։

— Մի՛ յուսահատիր, Աբրահամ աղբար, շատ լաւ գործ մը կայ, եկուր որ ըսեմ։

Մօտիկ սրճարանին մէկ անկիւնը տեղաւորուեցանք։ Արեւը շատոնց մարը մտած էր։ Ելեկտրական լոյսերը կը շատնային։ Երկու սուրճով-կաթ ապսպրեցի ու սկսայ բացատրել գործը.

— Ագարակի գործ է, ծերուկս, քու սիրած գործդ։

— Հա՛ վալլահ։

— Թեթեւ, շատ թեթեւ գործ։ Առտուն կ'ելլես, նապաստակները կ'արթնցնես, ու հազար խլուրդ կայ կը քշես դաշտ արածելու։

— Խլո՞ւրդ... սայլանկօզ որ կ'ըսեն պոլսեցիք։

— Այո՛, ի՞նչ կայ որ, կ'ըսեմ ջանալով դէմքիս պարզութիւնը չկորսնցնել.— Հոս Եւրոպա է։

— Է լաւ, դուն ինծմէ լաւ գիտես։

— Յետոյ կուգաս հաւերուն նայիլ, ոչխարները կը քթուես, ու քսան հատի չափ թուխս նստածներ կան, մէկիկ մէկիկ կը հանես վար կը տանիս, ջուրին ու կերին քով. եւ որպէսզի հաւկիթները չպաղին, պէտք է ձեւով մը տաքցնես...

— Զարմա՛նք բան....

— Հապա՛, այստեղի հաւերը տարօրինակ քմահաճոյքներ ունին։

— Աղէկ ամմա, տաքցուած ատենս որ կոտրի՞ն։

— Հոստեղի հաւկիթները չեն կոտրիր, մի վախնար։ Անկէ ետք հորթերը կան, անօթեցած կ'ըլլան, պիտի ծծցնես.. ծայրը քաուչու «էմզիքով»։ Հասկցա՞ր։

— Ե՞տքը։

— Ետքը հինգ-տասը խոզ կայ, շփել պէտք է կռնակնին, գիրցնելու համար։

— Ե՞տքը, ե՞տքը.

— Ետքը եթէ ուզես, օրօր մը կ'ըսես մինչեւ նապաստակները աչքերնին գոցեն, ապա կ'ուտես կը խմես կը պառկիս։

— Հայտա՛, լա՛ւ է, լա՛ւ է, ըսաւ Աբրահամ ձեռքերը շփելով։ Այդ պաշտօն հազիւ քսան տարու կար։

— Ո՞ւր կը գիշերես, հարցուցի։

— Աղքատներուն օթէլը, Ազիլտինի,(Asile de nuit)։

— Լա՛ւ, առ ասիկա եւ վաղը կէսօրին հոս եղիր։

Աբրահամ գրպանեց պզտիկ թղթադրամը, ու հեռացաւ ուրախ, մոռցած գետն ալ, գետ նետուիլն ալ։ Ես ալ ուշ ատեն եկայ օթօպիւսին մօտ, մոռցած շատ բաներ։

Չեմ գիտեր թէ յաջորդ օրը ժամադրութեան գնաց, թէ ինծմէ աւելի լաւ գործ ճարողի մը հանդիպեցաւ։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ՊԱՊԻՆ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

Կաղանդէն սկսեալ ամբողջ Իտալիոյ մէջ շրջաբերութեան դրուի հանուին Պապին պատկերով տպուած դրամներ։

Պապին դրամները պիտի ըլլան ոսկի, արծաթ եւ նիքէլ։

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԴԵԿՏ. 21ԻՆ SALLE GAVEAU*Ի ՄԷՋ*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ՝ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերու համար դիմել այժմէն «Յառաջ»ի խմբագրութեան

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԱԼ ՏԸ ԺԷՕԿՐԱՖԻԻ ՄԷՋ, 184 Bld. St. Germain, Paris

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի

Կը խօսին Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ (Հ. Յ. Դ.)

Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (Հ. Մ. Ը. Մ.)

եւ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (Զ. Ե. Ո. Մ.)

գեղարուեստական ճոխ բաժին հայ եւ օտար արուեստագէտուհիներով, թաւ ջութակահար Mr. WORMS, երգչուհի Mme. Jane HÉRAULT HARLÉ, ջութակահար Օր. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ: Զ. Ե. Ո. Միութեան ԵՓՐԱՏ նուագախումբը, Լուսարձակով ցոյց պիտի տրուին աքսորի տեսարաններ, որբերու խմբանկարներ, եւայլն:

Մ Ո Ւ Տ Ք՝ 3 Ֆ Ր Ա Ն Ք

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած փարիզի Հար. շրջանի (Պանթէօ, Քաշան, Պուրկ լա-Րէն, Ռոպէնսոն եւ Մոնրուժ) Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ՝ ի նպաստ իր բացած դպրոցին:

20 դեկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, 3 Villa d'Orléans (voie privée hauteur du 67 Ave. d'Orléans) մէթրօ՝ Alésia.

Հայերէն երգեր եւ արտասանութիւններ դպրոցին երկսեռ 30 աշակերտներէն:

եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան պարեր եւ հաճելի անակնկալներ. ընտիր ճազպանտ, Թառիստ Աբգար կը նուագէ, մատչելի պիւֆէ:

Ով որ կը սիրէ հայ մանուկը եւ հայ լեզուն, թող հաճի ներկայ ըլլալ:

Մուտք՝ այրերու 7.50, կանանց 5 ֆրանք

Պատրաստուեցէք Հ.Մ.Ը.Մ.ի «Իթալի»ի

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

27 Դեկտ. Շաբաթ իրիկուն, Salle Renard*ի մէջ,* 12 Rue Renard

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

պատմական նոր մէկ վէպը՝ (Մարիամ Մագթաղինացիի կեանքէն)

Ռ Ա Պ Պ Ի

խորհրդանկարուած ՄԵԼՔՈՆ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԷ

գին՝ 15 ֆր. դիմել հեղինակին՝ 208bis Rue Lafayette, Paris (10)

ԿԱՂԱՆԴԻ ԳԵՂԵՑԿԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸ

ԼԵՌՆԵՐ եւ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳՐՔԻ Ա. ՏԱՐԻՆ 1931

Մեծադիր, պատկերազարդ եւ ճոխ բովանդակութեամբ

Խմբագրութիւն՝ Մ. եւ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Գինը՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Պալքաններ եւ Թուրքիա 40 ֆրանք. Ամերիկա, Անգլիա, Եգիպտոս եւ Պարսկաստան 2 տոլար:

Դիմել ընդհանուր հասցէին, «Chanth», Arts et Lettres, 94 rue Lafayette, Paris (10e). *կամ* L. Kévonian*ի,* 235 Fbg. St. Martin, Paris (10e).

ՁԵՐ ԱՅՍ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԷՆ

24 Rue Bergère PARIS (9) Tél. Prov. 05-49

"MADELEINE„ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ ԹԷ,

վաճառատունը ծախուած ըլլալով, ստիպուած է իր ապրանքները, կանանց զգեստներ, մանթօներ, գլխարկ, lingerie, bonnetterie, եւն. մինչեւ ամսոյս վերջը ամենաչնչին գիներով վաճառել:

Առիթէն օգտուիլ փափաքողները թող պճապարեն:

Աշխատողներու դիւրութեան համար վաճառատունը բաց պիտի մնայ ամէն օր (նաեւ կիրակի մինչեւ 8.30):

Հասցէ՝ MADELEINE, 33 Rue des Dames, Métro Place Clichy.

Պ Ա Լ Ե Ն Ց

ԳՐԱՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏՈՒՆԸ փոխադրուած է 51 Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e). Tél. Danton 88-65, *ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԻ ԳՐԱՏՈՒՆԸ:* Պ. Պալենցի բոլոր յաճախորդները այսուհետեւ պէտք է դիմեն յիշեալ հասցէին, ուր պիտի գտնեն հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն կարգի գրքեր:

ՀԱՄԵՂ ՍԻՄԻԹՆԵՐ

Հացագործ BOYERի մօտ

95 Rue du Belleville

ԲԺՇԿ. ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

10 Rue Beaugrenelle, Paris (15)

Մէթրօ՝ Beaugrenelle

Միզանցքի, փրոսթաթի, մորթի, արիւնի, կանանց հիւանդութիւններ եւ ֆրանկախտ: Ամէն օր ժ. 10—12 եւ 3 9: կիր. եւ տօն օրեր 10-12:

ԳԵՂՈՒՀԻ ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ

(ԿԱՐՈՒՀԻ)

Ամէն տեսակ կանացի հագուստներ: Հասցէ՝ 11bis Rue Julien - Certain, Viroflay.

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ի Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պօմօն - Սէն Ժիւլիէնի «Ջաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական հանդիպումը վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Bar Henry, Bld, Fauvette: կը դասախօսէ՝ ընկ. Ազգին Մարտիրոսեան:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի անդամներու փորձը այս կիրակի ժամը 4ին, 71 Ave. Kléber.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քղիի Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2.30ին, 14 րիւ տը Քոլպէռ, Պառ Թապաքի մօտ: Օրակարգ՝ վարչութեան ընտրութիւն: կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Կ. Ս.— 10,
Պոլէն, Գուրծ.— 250:
Միս, Ս.— 15:
Մորսան սիւռ Օրժ, Կ. Ք.— 70:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արմաշցի Հեղինէ Վարդինեան, մօր անունը Սրբուհի, հօր անունը Գաբրիէլ, ամուսնին անունը Սիրուն, երկու աղջիկներուն անունը՝ Բարուհի եւ Սիրազարդ, կը կարծուի Սուրիոյ գիւղերուն մէջ, կը խնդրուի տեղեկութիւն տալ Շ. Նարդունիի, *Յառաջի* հասցէով:

— կը փնտռուին Գօնեայի գաղթականներէն Ղազէր աղա Թելիֆեան (ապուխտագործ) իր քեռայրը գալայճը Խաչէր աղա Խաչատուրեանի զաւակները Յակոբ եւ Եղիա 20 եւ 25 տարեկան, քոյրերնին Տիկին Էլիզա 35 տարեկան, որոնք մինչեւ 1921 Գօնիա կը գտնուէին: կը կարծուի թէ այժմ Յունաստան կամ Սուրիա կը գտնուին: Իմացնել դեղագործ Յակոբ Խաչատուրեանի, 159 Rue Pierre Corneille, Lyon, France. Լուր տուողին նուէր:

կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

Կ'ուզուի տնական գործերու օգնելու համար, մնայուն աղջիկ մը որ քիչ մը ֆրանսերէն գիտնայ:

դիմել՝ Հ. Սէթեանի, 20 Passage des Petites-Écuries, Paris (10)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ-հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի: Մասն. Լապօռաթուառ: Խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9— 12.

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPAHN

ԱԶԴ

Յառաջիկայ Յունուարի սկիզբները, Փարիզի մէջ, Տոքթ. Միհրան Կ. Քէշիշեանի խմբագրութեամբ, պիտի հրատարակուի «Առողջ Կեանք» անունով բժշկա-առողջապահական ամսագիր մը, որուն՝ իրենց աշխատակցութիւնը պիտի բերեն հայ եւ օտար բժշկական դասու լաւագոյն ուժերը: «Առողջ Կեանք» երեւան պիտի գայ ընդարձակ բայց իրագործելի ծրագրով մը, նպատակ ունենալով տարածել մեր մէջ ընդհանուր առողջապահութեան օրէնքները, ուսուցանել բազմաթիւ հիւանդութիւններէ զգուշանալու միջոցները, տալ տնական բժշկութեան եւ տնական դեղարանի յատուկ ծանօթութիւնները, գրաղուիլ նաեւ գեղեցկագիտական առողջապահութեամբ որ խորապէս կը հետաքրքրէ տիկիններն ու օրիորդները, տալով այս առթիւ խնամքով պատրաստուած ուսումնասիրութիւններ, որոնց հետեւելով միշտ կարելի է երկար ատեն անվթար պահել ֆիզիքական գեղեցկութիւնը եւ աւելցնել մարմնական շնորհն ու հրապուրոյրը, կամ գայն ձեռք ձգել:

Ամսագիրը, պիտի ունենայ նաեւ գիտական բաժին մը դիւրահասկնալի հետաքրքրական եւ օգտակար:

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.

40 ֆրանք, Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Թուրքիոյ եւ Պալքաններու համար: 2 տոլար միացեալ երկիրներու համար:

Թղթակցութիւն, յօդուած, դրամ ղրկել միայն հետեւեալ հասցէին.

Dr. Mihran G. Kechichian, 6 Rue Victor-Cousin Paris (5e)

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ

Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ բժիշկներուն, 123 Boul. Sébastopol *մէթ. Սէն Տընի, Ռէօմիւր: Վեներական ախտեր, ջերմամիզութիւն սուր եւ հինցած, անկարողութիւն, ֆրանկախտ, արեան, մորթի հիւանդութիւններ, արեան և մէզի քննութիւն, քիթի, կոկորդի եւ ականջի ցաւեր: Դարմ. ելեկտրականութեամբ, ռէօնթկենեան եւ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով: Խորհրդակց. ամէն օր 912 եւ 2-8: Կիր. 9 12:*

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (փառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:

Տիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31.49

(կառ տիւ Նօռի եւ կառ տը լ'էսդի մէջտեղը)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՏԻԿԻՆ Բ. ՍԷՐՃԱՆԵԱՆ

42 Rue Tourtille, BELLEVILLE *Մէթրօ՝ Պէլվիլ*

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ

Թ Ա Ր Մ Լ Ա Ւ Ա Ժ Ա Ն

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38-43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ Տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6: Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19:

Քաշխօլ շինողներ, առիթէն օգտուեցէք

Վաճառատունս իր հայ յաճախորդներուն գոհացում տալու համար, ամէն տեսակ գոյներէ մետաքս ամբարած է: Այս կտորներ եւ կամ Ա. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի անուամբ դիմողները 30 ֆրանքի ճերմակ եւ 33 ֆրանքի գունաւոր տեսակները պիտի կրնան գնել: Վճարումի համար դիւրութիւն:

դիմել՝ D. Dwekի, 9 Rue Provence, Paris.

THÉ YAVROU ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1880ԻՆ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԴԵՂԻՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏ ԾՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԿԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՈՒԷՐՆԵՐ (surprise)

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

23, Rue Sénac :-: MARSEILLE

? ?

SEVA

LE PLUS ÉLÉGANT PHONO FAISANT MEUBLE ET PORTATIF

APPAREIL DÉPOSÉE

ՄԻԱԿ ՖՈՆՈԿՐԱՖԸ ՔԱՐՄԱՅՈՒՑ ԱՇԽԱՐՀԸ

PARIS SUISSE LONDRES ET SUD-AMÉRIQUE

LA MARQUE MONDIALE

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
14 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1443

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԽՈՀԵՐ

Գալ կիրակի, Դաշնակցութիւնը Փարիզի մէջ՝ կը տօնէ իր քառասնամեակը: Ո՛չ թէ յոբելեանը լրացած գործին, այլ հանգրուանը նոր մեկնումներու պատրաստութեան:

Իր կեանքի միջինքին, Դաշնակցութիւնը ճամբորդն է որ, բարձունքն ի վեր պահ մը կանգ կ՚առնէ յետադարձ ակնարկի հպարտութեամբ: Մեկնակէտը ուր հրաժեշտի առաջին ողջոյնը տուաւ ապահով ծուլութեան ու հանգստի ուրախութիւններուն, կը սկսի արդէն խառնուիլ ժամանակի մշուշին: Կը յիշէ: Առաջին քայլերը նետեր էր անփորձ խանդավառութիւններու հեւքովը, նորածին հաւատքի վարանումներով: Ու ճամբու կէսին՝ հասնելու կամքը կը շեշտէ գագաթին որ վայրէջքի ու վերելքի անակնկալներէն վեր՝ կը ցցուի խորհրդաւոր գանձարանի հմայքով ու կը կանչէ: Պիտի քալէ: Ոտքն ամուր է, յոյսը յորդուն, ու կամքը բնազդի պէս որ նահանջ չի ճանչնար:

Գալ կիրակի, Փարիզի մէջ, Դաշնակցութեան գլուխը պահ մը պիտի խոնարհի ու կքի յուշերու սրբնթաց ու խելայեղ խուժումէն ու նորէն պիտի բարձրանայ հպարտ ու շողապատ, անգամ մը եւս չափելու համար զոհողութեան ու տառապանքի ճամբան, որ իրն է նա՛խ, ներքին ճակատագրին իսկ պարտադրութեամբ:

Եւ ինչպէս միշտ, այդ օր ալ, ժողովուրդը որ ազատ ու ամփոփ միջավայրերերու մէջ, իր գործօն համակրութեամբ կամ հակակրութեամբ, դէպքերու ընթացքը պիտի շեղէր, շտկէր, դանդաղեցնէր կամ փութացնէր, պիտի գայ ականջ տալու Դաշնակցութեան ձայնին: Անոր հետ, ինքն ալ պիտի ատաղէ անողոք բախտի մը խաղերուն առջեւ, ամենազոհ ճիգերու ամլութիւնը ու պահ մը, դիւցազնական մեծութիւններու շունչովը թարմանալէ յետոյ, պիտի անիծէ վատութեան ոգին, որ միշտ նոյն՝ երէկ, այսօր եւ վաղն ալ, մատնեց, կը դաւէ ու պիտի նիւթէ: Անոր հետ դարձեալ, պահ մը կրկին պիտի մռայլի ներկայ տրտմութիւններով ու նորէն, հաւատքի կենդանութեամբ հաղորդուած, պիտի բռնկի վաղուան յոյսերով:

Ու այդ օր, ինչպէս միշտ, հակառակորդը նորէն պիտի փփսայ իր քսութիւնը, գիշերուան շշուկներու պէս անիմաստ, մութ ու խառնակ: Ծնած է ատոր համար: Ատով կը կը վերջանայ իր օրական կեանքը:

Ու Դաշնակցութիւնը նորէն պիտի շարունակէ քալել յամառութեամբ մը, որուն ուժի աղբիւրը դարերու խորութեան մէջ է ծածկուած:

Այսօր դեռ, անոր պատմութիւնը հակառակորդն է որ կը գրէ. իր բոլոր վատութիւններու ներշնչումովը:

Վաղը, իսկատիպ պատմաբանը երբ ուզէ Դաշնակցութեան հարազատ դէմքը գծել, նախ պէտք պիտի ունենայ անոր յղացման խորհուրդը փարատելու ու պրպտելու համար ծնունդին դէպքերու ներքին իմաստը, անոնց տրամաբանական կապակցութիւնը, պիտի խրի դարերու փոշեկոյտին մէջ:

Դաշնակցութեան բոլոր հակառակորդները, իրենց գոյութեան իրաւունքին ժխտումը եւ իրենց ամենէն հիմնաւոր թշնամութեան հերքումը կը գտնեն Հայոց պատմութեան եւ անոր իմաստին մէջ:

Դաշնակցութիւնը ծնած ազատագրութեան նշանաբանին տակ, ինչ որ այսօր կը հետապնդէ առաւելագոյն ուժերու զոհաբերումով, նորութիւն չէ Հայոց պատմութեան համար: Անկախութեան մեր ձգտումը պարզապէս՝ վեւ ադարծի փորձ մըն է դէպի հնաւանդ իրաւունքներու վերստացումը, անշուշտ նոր ըմբռնումներու լոյսովը պայծառացած:

Ատով՝ Դաշնակցութեան առաքելութիւնը կը դառնայ ճակատագրային պարտադրութիւն նա՛խ, — ցեղը տանիլ երազին, որ անցեալի ներշնչումներով ու ներկայի թելադրութիւններով հիւսուած, կը նայի վաղուան, կը յամառի անոր յոյսերով, մտքի ու սրտի, զգացումի եւ գիտակցութեան անքակտելի դաշինքի մը կամքով:

Ատով՝ Դաշնակցութիւնը կը դառնայ պատմական մեծ ու անխուսափելի խաղին ընտիր գործիքը.ներշնչուն դերակատարը: Անոր համար որ դաշնակցականութիւնը նախ խառնուածք մըն է, ինքնատիպ՝ նոյնիսկ իր բոլոր տկարութիւններուն մէջ, միջին գիծէն դուրս ու վեր,և այդ խառնուածքին մէջ, ամենէն աւելի հայ հնութեան ազդեցութիւններն են որ կը բանին:

«Մեռելներու եւ ողջերու կենակցութիւնը» փիլիսոփայերիւրանքը չէ: Ողջ, ուժեղ եւ խօսուն, երկրին մէջ թէ անկից դուրս, օտարութեան լպրծուն ափերուն վրայ մանաւանդ, ներքին իրականութիւն մըն է դաշնակցական հոգիին եւ ուղեղին մէջ:

Ատով իսկ, Դաշնակցականին մէջ հայ զգացումը կը դառնայ կրօնք, աշխարհական ու բնական, իր յատուկ պատուէրներով ու օրէնքներով: Ատով, ցեղին կտակը — անկախութեան երազը՝ անոր մէջ կը յամառի ուխտի հմայքով ու տիրականութեամբ:

Եւ եթէ. չկրցաւ բոլոր ցեղը հաւաքել մեռելներու եւ լաւագոյն ողջերու երազին շուրջ, թող այդ ըլլայ իր պարտութիւնը:

Պիտի գործէ սակայն մինակ ու գիտէ թէ պիտի հասնի: Իր գիտակցութեան մէջ՝ իր վաղուան յաղթանակը:

Մ. Ե.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ ԱՌԱՅԺՄ...

Պ. Սթէկ որ ուրբաթ օր կէս օրին, իր քաղաքական կուսակիցներուն եւ բարեկամներուն հետ խորհրդակցելէ յետոյ, ընդուներ էր ստանձնել դահլիճին կազմութիւնը, յաջողեցաւ գործը գլուխ հանել եւ երէկ առտու նախարարական կազմը ներկայացուց հանրապետութեան նախագահին:

Նախարարական տագնապը ուրեմն, որ ցնոր տնօրինութիւն, վերջ կը գտնէ այս կերպով, կը նկատուի ամենէն դժընդակն ու կնճռոտը, վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին:

Տագնապին արագ լուծումը գլխաւորաբար դժուարացաւ անոր համար, որ միջկուսակցական հակամարտութիւններուն վրայ կուգար բարդուիլ նաեւ Ուսթրիքի գայթակղութիւնը:

Ընկերվարականները որոնք հեռու կը մնան նախարարական մասնակցութեան հոգերէն, ամբողջ ուժով ձեռք առին Ուսթրիքի գործը, անոր տալու համար քաղաքական բնոյթ, քանի որ հաստատուեցաւ թէ գործին մէջ մատ ունէին նախկին դատական նախարարը, երկու փոխ-նախարարներ եւ քաղաքական այլ անձնաւորութիւններ:

Այս պարագան է որ ձախողեցուց Պարթուն եւ Լավալը եւ դժուարացուց Սթէկի գործը: Նախարարական կազմին մէջ կը հանդիպինք հետեւեալ շատ ծանօթ անուններուն, վարչապետ եւ գաղութներու նախարար՝ Սթէկ, փոխ-վարչապետ եւ դատական՝ Շէրոն, ներքին՝ Ժորժ Լէյկ, արտաքին՝ Պրիան, պատերազմական՝ Պարթու, ելմտական՝ Ժէրմէն-Մարթէն, ծովային՝ Ալպէռ Սարրօ, հանր. շինութիւններ՝ Տալատիէ, Ազգ. տնտեսութեան՝ Լուշէօր, օդային՝ Փէնլըվէ, կրթական՝ Շօթան:

Նոր դահլիճը կը բաղկանայ 18 նախարարներէ եւ 12 փոխ-նախարարներէ:

Օտարականները Ֆրանսայի մէջ

Յատուկ շրջաբերականով մը, Ֆրանսայի վարչապետութիւնը նահանգապետներուն կը յիշեցնէ թէ ի՞նչ են օտարականներու պարտականութիւնները, որոնց փոխարէն, Ֆրանսայի մէջ կը վայելեն Ֆրանսացիներու հաւասար ազատութիւն: Մասնաւորաբար կը շեշտէ լիակատար հիւրասիրութիւնը զոր կը վայելեն, ազատօրէն ճամբորդելու հնարաւորութիւնը, իրենց անհատական յարմարութիւններուն համաձայն հաստատուելու թոյլտուութիւնը, հանրապետութեան օրէնքներով երաշխաւորուած հանրային եւ ընկերային իրաւունքներու կիրարկումը՝ անոնց վրայ խստօրէն պարտք կը դնեն ենթարկուիլ կարգուկանոնին, չխառնուիլ ներքին քաղաքական կեանքին եւ իրենց անձնական կիրքերուն յագեցման ու վէճերուն կարգադրութեան համար, կռուադաշտի չվերածել երկիրը, որ զիրենք կ՚ընդունի եւ ապաստան կուտայ իրենց:

Վորոշիլոֆ կը ճառէ

ԼՈՆՏՈՆ, 12 Դեկտ.— Ռիկայէն թերթերուն կը հեռագրեն թէ խորհրդ. պատերազմական գործավարը Վորոշիլոֆ, խօսելով Մոսկուայի զինուորական վարժարանի ուսանողներուն, ժընեւի մէջ զինաթափութեանց խորհրդաժողովի ձախողութիւնը վերագրեց «մեծ պետութեանց կեղծաւորութեան», ինչ որ կը հաստատուի եղեր խորհրդային պատուիրակութեան առաջարկներուն՝ անոնց կողմէ մերժումովը: «Խորհրդային Միութիւնը, ըսաւ, գիտէ թէ ինք անպարտելի է, եւ հետեւաբար, կրնայ հանդարտօրէն հետապնդել ճարտարարուեստացման նպատակները եւ հնգամեայ ծրագրի իրականացումը:

«Սակայն, աչքէ հեռացնելու չենք թէ աշխարհի զինապաշտները ծարաւի են աշխատաւորներու արիւնին: Օր մը անոնք հրաւէր պիտի կարդան Խորհրդ. Միութեան, եւ այն ատեն, խորհրդ. ուժերը օդին մէջ, եւ ծովու ու ցամաքի վրայ, պէտք է պատրաստ ըլլան ոչ միայն ետ մղելու նուաճողները, այլ նաեւ զանոնք ընդմիշտ անդամատելու»:

Իր ճառէն յետոյ, Վորոշիլոֆ զինուորական վարժարանի ուսանողներուն առաջարկին որ հարցումներ տան իրեն, եթէ ունին: Վայրկեանի մը վարանումէ յետոյ, անոնցմէ մէկը հարցուց.

— Յոյս կա՞յ որ մեր հացի եւ միսի օրական բաժինը աւելնայ»:

Վորոշիլոֆ իբր իր նիւթէն եւ իրաւասութենէն դուրս, անշուշտ խոհեմութիւն համարեց մերժել պատասխան տալ նման անկապ... հարցումի մը:

Ռամզին եւ իր ընկերները

Ռիկայէն «Մորնինկ Փօսթ»ի թղթակիցը կը տեղեկացնէ թէ Զեկան գաղտնօրէն Նիժնի-Նովկորոտի բանտը տարաւ ութ ճարտարագէտները, որոնք Մոսկուայի դատավարութեան ընթացքին իբր հնգամեայ ծրագրի խափանարարներ եւ արտասահմանի հակայեղափոխական ուժերու օժանդակութեամբ կարմիր բռնապետութեան դէմ դաւ սարքողներ դատապարտուած էին: Կը յիշուի թէ անոնցմէ հինգը դատապարտուեր էին մահապատժի, որ գերագոյն շնորհով մը... բանտարկութեան վերածուեցաւ:

Միւս կողմէ սակայն, խորհրդային աշխատանքի գործա-

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

Վերջին պահուն խորին ցաւով կ՚իմանանք ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿԱՅՆԱԲԱԶՈՒԿԻ մահը, որ տեղի ունեցած է երէկ, դեկտ. 12:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

վարութիւնը երեւան հանած է խափանարարութեան պարագաներ՝ բանուորական շրջանակներու մէջ եւ որոշած է կարգել յատուկ յանձնախումբ մը, որ քննութիւն պիտի կատարէ գործարաններուն մէջ: Քննութիւնները պիտի կատարուին երկրին ամենէն մեծ հարիւր գործարաններուն մէջ: Յանցաւոր նկատուած գործաւորները՝ անտառներու մէջ տաժանակիր աշխատութեան պիտի դատապարտուին:

Արեւելեան Նահանգներու մէջ

Արեւելեան Նահանգներու ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ, որ առենէ մը ի վեր Պոլիս կը գտնուի, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է. «Արեւելեան Նահանգներու մէջ հրոսակներու մնացորդն իսկ չկայ: Անդորրութիւնը կատարեալ, կացութիւնը բնականոն է:

100 միլիոն կուտան Թուրքիոյ

Էնկիւրիէէն կը գրեն թէ գերմանական զօրաւոր խմբակ մը, երէկ, Հանրօգուտ գործավարութեան 100 միլիոն ոսկիի փոխատուութիւն մը առաջարկած է: Առաջարկուած փոխատուութեան 50 միլիոնը երկաթուղիի, 50 միլիոնն ալ հանրօգուտ շինութեանց համար պիտի ըլլան:

Առաջարկին համաձայն, հանրօգուտ գործերը կառավարութեան հակակշռին տակ եւ թուրք յանձնառուներուն միջոցով պիտի ըլլան: Խմբակը առաջին 5 տարիներուն բնաւ դրամ չպիտի առնէ, միւս 5 տարիներուն իր դրամը պիտի վճարուի:

Հանրօգուտ գործավարութիւնը այս առաջարկը կը քննէ:

Թուրքիա, Իտալիա, Ռուսիա

Հռոմէն «Թան»ի թղթակիցը կը գրէ.— Պուլկարիայէն չմեկնած Թուրք արտաքին նախարարը Թէվֆիք Րիւշտի իտալական Սթէֆանի գործակալութեան ըրած է կարգ մը յայտարարութիւններ, որոնցմէ կ՚արժէ անջատել հետեւեալ հատուածը:

— Արդէն յայտարարեցի իտալական մամուլին, ըսեր է Րիւշտի, թէ թուրքեւյոյն դաշինքը կարեւոր տեղ մը կը բռնէ մեր քաղաքականութեան մէջ եւ կարելի է զայն նկատել իբր գլխաւոր յենարան մը: Կրնամ ձեզ յայտնել թէ յառաջիկայ գարնան Մուսթաֆա Քէմալի հետ Աթէնք պիտի երթանք Վենիզելոսի փոխ-այցելութեան: Այս բարեկամութիւնը որ կը համապատասխանէ հանրապետութեան նախագահին, ինչպէս նաեւ քաղաքական անձնաւորութեանց եւ թուրք ժողովուրդի փափաքներուն, իր գոյութեան իրաւունքը կը գտնէ դրացիներուն հետ բարեկամութեան եւ գործակցութեան մեր քաղաքականութեան մէջ: Այդ քաղաքականութիւնը մեզ կը պարտադրուի Թուրքիոյ աշխարհագրական դիրքով: Այս բարեկամութիւնը մասնաւորապէս կ՚ուղղուի Պուլկարիոյ, որուն հանդէպ երկար ատենէ ի վեր լաւ զգացումներ կը տածենք եւ փոխադարձ: Միեւնոյն ատեն կը կարծենք թէ Պալքանեան խաղաղութեան ամրապնդումը պէտք ունի ուժեղ եւ անկախ Պուլկարիոյ մը: Գալով միւս երկիրներու հետ մեր յարաբերութեանց յայտնի է թէ թրքական քաղաքականութիւնը ուղղուած է դէպի Հռոմ եւ Մոսկուա եւ կը կոթնի շատ ամուր հիմերու վրայ, որոնք հետզհետէ աւելի կը զարգանան, շնորհիւ այցելութիւններուս եւ յարաբերութիւններուս:Հռոմէն, իմ երկիրս կը տանիմ Իտալիոյ արտաքին նախարարին՝ Կրանտիի Էնկիւրի այցելութեան խոստումը, որ պիտի իրականանայ մօտ ատենէն:

Սպանիոյ մէջ խռովութիւն

Ժաքոյի պահակազօրքը (սպանիական բերդաքաղաք) ըմբոստացած է: Ժաքոյի եւ Մատրիտի միջեւ յարաբերութիւնները խզուած են:

Զինուորական այս ըմբոստացումը քաղաքական է եւ հանրապետական բնոյթ կը կրէ, եւ մանաւանդ աւելի կարեւորութիւն կը ստանայ այն պատճառով որ ժողովուրդն ալ միացած է զինուորներուն ու զինուած:

Ըմբոստները որ գրաւած են կայարանն ու քաղաքապետարանը, յարաբերութեան բոլոր միջոցները արտաքին աշխարհի հետ խզած են:

Կառավարութիւնը որ կը յուսայ 2 օրուան մէջ խեղդել ըմբոստացումը, Ժաքոյի վրայ ղրկած է զօրախումբեր:

Ներքին նախարարը յայտնեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ, կառավարութիւնը դիմած է միջոցներու, որոնցմով կարճ ատենուան մէջ պիտի զսպուի ըմբոստութիւնը եւ թէ, քանի կը տեւէ այս կացութիւնը, թիւրիմացութիւններու եւ անհիմն դրոյցներու առաջքն առնելու համար, որոշած է գրաքննութիւն հաստատել: Գրաքննութենէ պիտի անցնին ըմբոստացման եւ քաղաքական բնոյթ կրող կռիւներու վերաբերեալ լուրերը:

ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ՄԸՆ ԱԼ

Անգլ՝ թերթ մը կը յայտնէ թէ մօտերս Ազգերու Դաշնակցութեան հրաւէրով գումարելի ելմտական միջազգային խորհրդաժողովը, բոլորին հաւանութեան կ՚արժանանայ, նկատելով որ բոլոր պետութիւնները համաձայն են թէ համաշխարհային տնտեսական տագնապին պատճառն է միջազգային ելմտական անկայուն կացութիւնը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՉԸ "ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ,,

Բ.

Համայնավար կուսակցութիւնը Արեւելեան իր քաղաքականութեան մոլուցքէն գինովցած, տակաւին 1920ի սկիզբը, հաշտուած էր Հայաստանը զոհելու գաղափարին հետ:

Թուրքիան վերջնականապէս իր կողմը շահելու, եւ զայն Միջագետքի ուղղութեամբ մասնաւորաբար Անգլիոյ սպառնալիք ծառայեցնելու համար, ան (Ռուսիա) ո՛չ միայն չէր ընդդիմացած Հայաստանի հանդէպ Թուրքիոյ մշակած ծրագիրներուն, այլ եւ իր օժանդակութիւնն էր խոստացած, հարկ եղած պարագային: (Ընկիւրիի 1925-1926ի դատավարութիւններու ընթացքին շահեկան մանրամասնութիւններ հրապարակուեցան այս մասին, հաստատելով առանց այդ ալ ռուս-թրքական գործակցութեան ծրագիրը):

Ռուսական կառավարութեան խուսափողական վերաբերմունքը Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութեան բանակցութեան ընթացքին (1920ին Մոսկուայի մէջ), Պ. Լեգրանի քաշքշուքներն ու խաղերը Երեւանի մէջ — Նոյեմբերի նախօրեակին — անոնց «միջնորդութիւն»ը հայ-թրքական պատերազմին եւ վերջապէս Հայաստանի ամենատագնապալի մէկ շրջանին թիկունքէն հարուածելը, կասեաննե-րը չեն որ պիտի յաջողին ջրել: Լաւ է ոչինչ գրել այս մասին, իսկ եթէ պէտք կը տեսնեն, ապա ուրեմն, թող բարի ըլլան հրապարակել բոլոր այն որոշումները, որոնք կը վերաբերին Հայաստանի ճակատագրին, որոշումներ տրուած են մասնաւորաբար Պաքուի մէջ, Հայ համայնավար ղեկավարներու կողմէն:

Բայց հարկ չկայ աւելի կանգ առնելու այս կէտին վրայ, հերքելու համար կասեաններու քննութիւններն ու կեղծիքները: Որովհետեւ այս մասին իրենց այսօրուան պնդումներուն, իրենք ալ չէին հաւատար Նոյեմբեր 29էն յետոյ, իրենց իշխանութեան առաջին շրջանին: Այլապէս ի՞նչ իմաստ ունէին Պ. Պ. Աւիսի եւ Ա. Յովհաննիսեանի (շնորհազրկուած Հայաստանի Յեղափոխական Կոմիտէի կարեւոր գործիչներ) այն ապացուցուած յայտարարութիւնները թէ՝

— «Առանց քաղաքացիական կռիւ չի խորանայ խորհրդային իրաւակարգը: Հայաստանի մէջ մենք կ'ամրանանք միայն՝ երբ Երեւանի փողոցներու մէջ բանւորութեան գրոհին տակ արեան մէջ խեղդուի հայ ազգայնականութիւնը:»

Խոստովանինք, որ Պ. Կասեան յամենայն դէպս ի բնէ արիւնէ խուսափող, այնքան ալ չէ ոգեւորուած այս կարգախօսքով. եւ ասոր համար ալ ժամանակին իր իսկ ընկերներէն պատուուած է «տիրացու» տիտղոսով: Այսպէս կամ այնպէս, ասոնք բոլորը ցոյց կուտան թէ Հայաստանի խորհրդայնացումը եղած է առանց յեղափոխութեան, այլ իբրեւ հետեւանք Հայաստանի քաղաքական գերազանցապէս աննպաստ պայմաններուն, որոնց յառաջացման մէջ պատուոյ տեղն ունին իրենք հիմայնավարները ընդհանրապէս իսկ Պաքու ապաստանած հայ հիմայնավարները մասնաւորապէս:

Պ. Կասեանի նամակի յառաջաբանի մասին այս գիտողութիւններէն ետք, լսենք սակայն յաջորդական մասերը:

Ան նկարագրելով Հայաստանի բանւորութեան եւ գիւղացիութեան զգացած խանդավառութիւնը, այս «Մեծ օրուան» առթիւ չի մոռնար աւետելու որ այս

«Աւիթով խորը ուրախութեան զգացմունքով պիտի լցուին նաեւ միւս խորհրդային երկրների բանւորներն ու գիւղացիները:»

Այս տասը տարուան ընթացքին բազմաթիւ անգամներ խորհրդային դրախտով հետաքրքրուածները առիթ են ունեցած արձանագրելու նման «ուրախութեան զգացմունքները»: Անդրկովկասեան Դաշնակցային կառավարութեան եւ Երկրային կոմիտէի մէջ Խ. Հայաստանի կատարեալ «չէզոքացումը», մեր երկրի համար կենսական նշանակութիւն ունեցող տնտեսական ծրագիրներու մերժումը եւ կամ անտարբեր վերաբերմունքը, Անդրկովկասեան Դաշնակցային Հանրապետութեան նիւթական հսկայական աղբիւրներէն Հայաստանի տրամադրուած աննշան տոկոսը, եւ վերջապէս «Մեծապետական» տրամադրութիւններու խորացումն եւ ծաւալումը «Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի» մէջ նշաններ են այդ ուրախութեան չէ՞, Պ. Կասեան:

Ճիշտ է, ոչ միայն Դաշնակցական, ալ ոեւէ խելքը գլխին մարդ դժուար թէ կարողանայ ըմբռնել այս բոլորէն ետք իրական արժէքը այդ կարգի ուրախութիւններուն, որոնք ըստ ամենայնի կը հաւատան թէ գոյութիւն ունին: Այո՛, վստահ ենք թէ ձեր դրացիները գոհ են ձեր յաղթանակին, որովհետեւ առանց այդ իրողութեան իրենք չպիտի յաջողէին տեսնել Հայաստանը քաղաքականապէս անվտանգ եւ տկար եւ մանաւանդ շահագործուելու ենթակայ ի հաշիւ իրենց սեփական երկիրներու շահերուն:

Պ. Կասեանի տեսողութիւնը սուր է, ան կը տեսնէ աշխարհի չորս անկիւնները, խանդավառութեան մթնոլորտը ամէն կողմ մեր խեղճ ու կրակ երկրի խորհրդայնացման առթիւ

«Նոյն զգացմունքով (ուրախութիւն) պիտի հիմակուի ողջ աշխարհի բանւոր դասակարգը, ինչպէս նաեւ «բոլոր գաղութների եւ կիսագաղութների ժողովուրդները»:

Զարմանալի է սակայն, որ հոս Եւրոպայի բանւորութեան ո՛չ միայն ուրախութիւնը, այլ ոսկական հետաքրքրութեան եւ է արտայայտութեան ականջալուր չեղանք մենք հոս ինչպէս նաեւ Հնդկաստանի, Չինաստանի, Աֆրիկէի գաղութներէն ալ ոեւէ արտակարգ շարժում, Հայաստանի խորհրդայնացման տասնամեակի առիթով:

Զգարմանանք սակայն, որովհետեւ կասեանները կը տեսնեն ու կը լսեն այն ամէնը ինչ մենք տեսնել ու լսել չենք կրնար:

Էականը սակայն այս չէ — այլ Պ. Կասեանի մտային սաւառնումը, ան բոլորը իրեն ուրախակից նկատելով կ'ուղէ ծանօթանալ գաղթահայ աշխատաւորութեան տրամադրութիւններուն հարցնելով.

«Իսկ դո՞ւք:

«Դուք որ արիւնախում իմպերիալիստների սարքուած եղբայրասպան պատերազմի մահաշունչ եւ աւերող բոցերի մէջ կործնելով ձեր տունն ու տեղը, ձեր մերձաւորներին ու սիրելիներին, գաղթականութեան ցուպը վերցնելով՝ ընկել էք նոյն այդ աւազակ իմպերիալիստների տիրապետութեան տակ գտնուող երկիրները.—

«Դուք, որ Ապտիւլ Համիտների դաժան ըէժիմից, թալէաթների եւ էնվէրների սրից, կրակից փախել էք ձեր ծննդավայրերից եւ իբր թէ սիրալիր հիւրընկալութիւն գտել աշխատաւոր զանգուածների, շլինքին նստած կապիտալիստներին պատկանող եւ սրանց շահագործութեան ցանցով պատած երկիրներում.—

«Դուք, որ ձեզ ու ձեր շահերը ազգային եւ օտար կապիտալին գաղտագողի վաճառող, իմպերիալիստական հզօրներին հլութեամբ եւ հնազանդութեամբ սպասաւորող, ձեր դժբախտութիւնը, ձեր թափառաշրջութիւնն իր կործանարար գոյութեան միակ աղբիւրը դարձրած կուսակցութեան՝ դաշնակցութեան դժբախտ զոհերն էք, մի կուսակցութիւն, որն իր տասնեակ տարիների գոյութեան ընթացքում ասել է հայ եւ թուրք աշխատաւորութեան արիւնով, որի գոյութեան պատուանդանը եղել են հայ եւ թուրք աշխատաւորութեան հազարաւոր դիակները.— (Ընդգծումը իմս է. Ս. Թ.):

«Ահա դուք, նամանաւանդ դուք, միթէ՞ կարող էք անտարբեր մնալ դէպի Հայաստանում ցարական ու դաշնակցական բռնակալութեան տակ ապրած հալածուածների ու տառապածների, ճնշուածների ու շահագործուածների, իրաւազուրկ ու ոտնահարուածների ազատագրման տասնամեակը»:

ՍԱՀԱԿ ԹՈՎՄԱՍ

ԳՆՉՈՒՆԵՐ

Բ.

ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈՇԱՆԵՐԸ

Հնդկաստանէն եւ Պարսկաստանէն վերջ գնչու ժողովուրդի առաջին կարեւոր հանգրուաններն եղած են Հայաստանն եւ Փոքր Ասիան: Անոնք արդէն ութերորդ դարէն սկսեալ շփման մէջ էին Հայերուն հետ եւ Ժ. դարուն մկրտուեցան խմբովին ըստ Ուխտանէս եպիսկոպոսի: Նոյնանալով Հայերու հետ, հայ բոշաներն անշուշտ բաժնեցին հայ ժողովուրդի բոլոր տառապանքները անցնող դժխեմ հազարամեակի ամբողջ շրջանին եւ շատ զարմանալի եւ անբացատրելի էր թէ ինչպէս խուլամի վայրագ տիրապետութեան տակ անոնցմէ մեծ մաս մը շարունակած է պահել իր քրիստոնէութիւնը, հակառակ ամէն տեսակ պետական բռնութեանց եւ իրենց կրօնական թեթեւ զգացումներուն:

Մեծ պատերազմէն առաջ, ըստ Սրուանձտեանի «Թորոս Աղբար»ին, հայ բոշաները կ'ապրէին Սեբաստիա եւ Գասթէմունի իբր 6,000, Մարզուան 3000, Թոքատ եւ Բէօթահիա 5000, Էրզրումի շրջանը 2000, Ակն եւ Արաբկիր 1000, Կարս, Երեւան եւ Աղեքսանդրապոլ 2000 եւայլն, Վանի շրջանները գտնուածները մահմետական էին.

Փոքր Ասիոյ եւ Հայաստանի բոշաներէն նստակեացներն առհասարակ քրիստոնեայ էին — հայ կամ յունադաւան — իսկ վաչկատուները — չինգէնէ — մահմետական, սիւննի աղանդէն: Լսած եմ, թէ Տերսիմի մէջ ալ ապրած են հազարի մը չափ չինգէնէ գզըլպաշներ, որ պայտարագործութեամբ եւ երկաթագործութեամբ կը պարապէին:

Հայերուն նման բոշաներն ու չինգէնէներն ալ զինուորական ծառայութեան արժանի չէին նկատուեր թրքական Սահմանադրութենէն առաջ եւ խարաջ — զինուորական տուրք — կը վճարէին պետութեան:

Պոլսոյ շրջակաները, Մարմարայի արեւելեան կողմը բազմաթիւ էին յունադաւան բոշաները: Zapari կոչուած ցեղը — մահմետական — ամենէն բարբարոսն էր եւ անոնցմէ կ'ընտրուէին Թուրքիոյ դահիճներն ու կախաղանի չուանը քաշողները: Բժիշկ Պասպատի իր Les Tchinghianes de l'Empire Ottoman գրքին մէջ կը յիշէ թէ անգամ մը Պոլսոյ մօտերը գտնուած են երկու մուխտարներու (հարկահաւաք) դիակներ, որոնք աչքերնէն ցիցերով գամուած էին գետնին, զապարիներու կողմէ: Այս վայրի գնչուհիներէն տեսնուած են այնպիսիներ, որ կամաւոր կերպով հաշմանդամած են իրենց երախաները, հանրութեան կարեկցութիւնը գրգռելու համար մուրացկանութեան ժամանակ: Հայ բոշան թեէւ առաջին ակնարկով տարբեր կ'երեւի ընդհանուր գնչու տիպէն, բայց անոնց նմանութիւններն աւելի շատ են քան տարբերութիւնները: Մասնաւորապէս անոնց լեզուն, ինչպէս ըսինք արդէն, ըստ Ֆինքի, ամէնէն անաղարտ մնացածն է բաղդատմամբ միւս գնչու գաւառաբարբառներուն:

Այր բոշան քիչ անգամ կ'երեւի քաղաքներու մէջ: Անոր գործն է քաղաքի մօտերը զարնուած սեւ վրաններուն տակ ամբողջ օրը մաղ, խոզանակ, կողով, սակառ եւ այլն պատրաստել: Մէկ բոշան օրական մինչեւ հինգ մաղ կրնայ հիւսել, մետաղեայ կամ մետաքսեայ թելերով եւ կամ կենդանական լարերով: Մաղի տեսակները շատ են նայելով լարերու խըտութեան. շարմաղ, ձարմաղ եւայլն: Կը շինեն նաեւ գոյնզգոյն մաղեր եւ խոզանակներ:

Կին բոշան է որ կը զբաղի առեւտրական մասով. կը շալկէ ինչ որ կրնայ բեռցնել իր տոպրակին մէջ եւ կը պտըտի տունէ տուն. կը սակարկէ եւ միեւնոյն ժամանակ կը մուրայ այնպիսի աններեսութեամբ որ յաճախ անտանելի է. հացն առնելէ վերջ մինչեւ որ պատառ մը պանիր ալ չառնէ, տունէ դուրս չելլեր: Ոչ մէկ ընծայ կը մերժէ, որչափ ալ որ աննշան ըլլայ եւ կը նետէ իր տուրիկին (պայուսակին) մէջ: Ան աւելի կը նախընտրէ փոխանակել իր ապրանքներն ուտեստեղէնի կամ այլեւայլ առարկաներու հետ քան դրամով ծախել: Երբ արդէն հաւաքած է բեռը, կը մեկնի մօտակայ գիւղը, ուր կ'ունենայ հայ գիւղացի բարեկամ մը եւ կը վստահի անոր իր բեռը, որ յաջորդ օրը այրը պիտի գայ կրելու դէպի վրան:

Նոյեմբերի սկիզբներուն կը վերջանայ աստանդական կեանքը եւ բոշան ամբողջ ընտանիքով կը փոխադրուի քաղաքի եզերքները գտնուած մասնաւոր թաղերու խրճիթները: Կարնոյ «Բոշաներուն Մահլան» Սանասարեան վարժարանի դէմն էր, քաղաքի ամենէն օդաւէտ եւ լաւ մասին վրայ: Կիներու տուն դառնալէն վերջն է որ այրերն իրենց էշերով խմբովին կ'երթան ուռենիի ճիւղ, ձիու պո՛չի մազ եւ կենդանիի աղիք հաւաքելու համար եւ այնուհետեւ ամբողջ ձմեռը փակուած կը մնան խրճիթներուն մէջ: Ամէն օր կը վառի սանթօն (օջախը) պայտ պատրաստելու, կերակուր եփելու, բնակարանը տաքցնելու եւ միեւնոյն ժամանակ երեկոյին լուսաւորելու համար: Վառարան կամ ճրագ գոյութիւն չունին: Շաբաթը անգամ մըն ալ կը վառի թոնիրը. հաց թխելու համար:

Անոնց սիրական կերակուրներն են խաւիծն ու փիլաւը, զոր կը պատրաստեն ամէն տեսակ ընդեղէններով,— պլղուր, կորկոտ, կանտըմա, սըմընդ (մանր պլղուր) փըթիկ (փոշի պլղուր), իսկ հանդիսաւոր օրերուն բըրինձով: Հացը կը պատրաստուի գարիով, հաճարով եւ ցորենով: Կերակուրները միշտ համեմուած են կծուով եւ թթուով: Կծուն կը պատրաստեն տաք դեղով (կանաչ պղպեղ), իսկ թթուն կամ խաղողի ազոխէ եւ կամ խակ սալորէ, ինչպէս Հայերը:

Բիչ շատ բարեկեցիկները կը հագուին հայ գիւղացիի նման, վաչկատուններն ունին լայն բաճկոն, կարճ շալվար եւ ձմեռն ալ աբա մը, առհասարակ ամէնքն ալ ահագին եւ բազմաթիւ կարկտաններով: Շպարը հագուադէպ է եւ բոշան հինայ ալ չի գործածեր ինչպէս Քըրտուհին կամ Հայուհին:

Իրարու հանդէպ շատ բարեկամ են եւ մարդասէր. ոչինչ կը մերժեն ազգակցի մը. անոր դուռը միշտ բաց է որեւէ կարօտ բոշայի համար: Օտարներու հետ շփում ունենալէ կը զգուշանայ Բոշան, որովհետեւ գիտէ թէ Թուրքը եւ Հայը հաւասարապէս կ'ատեն զինքը. բոշային փափաքն է հայ քաւոր (կնքահայր) մը ունենալ հարսանիքի կամ կնունքի համար: Քաղաքացի Հայը կը կոչէ գա, չուտ, որ կը նշանակէ վաճառական, իսկ գիւղացի Հայը կըլարաւ որ կը նշանակէ երկրագործ. Թուրքը պսու (անօրէն, այլազգ) է իսկ Ռուսը սիմօրով (մեծ գլուխ):

Յարգանք ունին դէպի կրօնաւորը եւ կը վախնան անոնց անէծքէն. անոնց քահանան միշտ հայ է, որովհետեւ ըստ Հայուն անոնք Կայէնի սեւմունդէն ըլլալով անիծուած ժողովուրդ մըն են եւ չեն կրնար Աստուծոյ պաշտօն մատուցանել: Սրուանձտեան գրած է թէ անոնք «Ջերմեռանդ են եկեղեցիի, եկեղեցականաց եւ եկեղեցիի օրինաց», բայց շատ հաւանական է թէ առ երեսս է անոնց ջերմեռանդութիւնը եւ ի ցոյց մարդկան: Միայն նոր տարին կը տօնեն եւ այդ օրն է որ կը լուացուին բացառաբար եւ կը պարպեն օդիի վերջին շիշը: Ազգային տօն մըն ալ ունին որ կը կոչուի կակկավա, կաթսաներու տօն եւ կը զուգադիպի գարնան կամ Զատկուան տօնին:

Ուսման փափաք չկայ. շատ քիչերը հայ դպրոց կը ղրկեն իրենց տղաքը ձմեռուան երեք չորս ամիսներուն միայն եւ հազուադէպ ուսեալներն ալ կը խորշին աւելի վերջերը վրան վերադառնալէ եւ կը մնան քաղաքը:

Երբ պսակէն վերադառնան, փեսան կը մտնէ թոնիր եւ կը յամառի դուրս ելլելէ, մինչեւ որ նոր հարսը գայ եւ աւէ՛ աւէ եկու, եկու կանչէ, խոստանալով տան բոլոր անդամներու ներկայութեան թէ «պիտի մուրայ եւ կերակրէ»: Այս հանդիսաւոր յանձնառութիւնը կը նկատուի երաշխիք ապագայ տիկնոջ հաւատարմութեան, հնազանդութեան եւ մանաւանդ աշխատասիրութեան: Ընտանեկան պատիւը նուիրական է հայ բոշային համար: Փեսացուներն առհասարակ նախանձոտ են իրենց կիներուն համար եւ միակ կռիւները բոշաներուն մէջ կնոջ պատճառաւ տեղի կ'ունենան:

Մասնաւոր դեղեր կը պատրաստեն դաշտերու այլեւայլ ծաղիկներէն եւ իշու կաթէն եւ ամէն հիւանդութեանց համար կը գործածեն: Հայ գիւղացիներն ալ յաճախ անոնց դեղերուն կը դիմեն իրենց հիւանդներուն համար: Հիւանդի վերջին վայրկեաններուն ազգականները կը փափաքին, որ, եթէ հնարաւորութիւն կայ, հայ տէրտէրը պահպանիչ մը կարդայ կամ աւետարան մը բանայ անոր գլխուն:

Եւրոպացի գնչուներուն նման երաժիշտներ չկան հայ բոշաներուն մէջ, եւ սա զիտ... հասկնալի է միջավայրին պատճառաւ: Անոնք խաչպար մը միայն ունին, որ տիկով ու քչփչով կը պարուի, Հայերու ...վորական շրջապարերուն նման. Հայ գաւառացի կիներուն նման առանձին եւ դէմ դիմաց պարելու ալ ունին, որոնց ժամանակ ... ոտք ճօթիկ կը զարնեն բթ... մատի եւ միջամատի շփման...

Մ. ՏԷՐՊԷՏԷՐԵԱՆ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՅԻՇԱՏԱԿ

ԿԸ ՅԻՇԵՍ...

Լուսայորդ ու հեշտալի քաղցր պահերն երջանիկ,
Երբ շրթներս շրթներուդ՝ խենթ համբոյրով կ'իջնէին,
Ու կը բացուէր՝ անուրջէ ծաղիկի նման գեղեցիկ՝
Լուսնկան, աղբիւրին մէջ, մազերուդ մէջ տրտմագին,

Կը փշրուէր ծովուն վրայ լուսափառ արեւն աշնան,
Ու աչքերըս կ'իյնային մութ խորն շագանակէ աչերուդ,
—Երկու պզտիկ կարապներ բաժակներու մէջ անձայն—
Կը լեցուէր լիճն հոգիիս, գոյնով, բոյրով, ծափծափով:

Ու կը կարծես թէ կ'իջնէին ցուրտ սենեակիս որմերուն,
Գարունն էր բորբ արեւով, ծառերն ամբողջ ծաղկաւէտ,
Ու սրտիս մէջ՝ կ'ըլլար շունչդ բոց ու մրրիկ անանուն,

Կը մեռնի լոյսն ու կ'իջնէ տրտում գիշերն անպարփակ,
Իրիկնային աստղածոր լռութեան մէջ կը բացուին
Հոգիիս, խորունկ աչերդ մութգոյն ու մազերդ տրտմագին,

Պ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԷՆ

ՄԱՀ ՄԸ

(ՊԱՏԿԵՐ)

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Կէս գիշեր էր:

Փոքրիկն Արտեմիս բաց... աչքերն ու յօրանջեց, մէկու մը... նման, որ կիսավառ տան մը... փլատակներուն տակէն նոր դուրս... եկած է:

Մայրը՝ քառասունի մօտ... կլոր ու ազնուական կին մը, կէս... արթուն, լուսնկային աղօտ... հիւանդագին ցոլքերէն օգտուե... լով, գտաւ Արտեմիսին թաթիկ... ները, հին ու բարակ ծածկոց... մը տակ թաքնուած, եւ ափերուն... մէջ առնելով, գորովագութ եւ... յուզուած շեշտով մը հարցուց՝

— Ի՞նչ ունիս, զաւակս, ի՞... տեղդ կը ցաւի, բան մը կ'ուզե՞...

— Ո՛չ, մամա՛... աչքերս կը... մարմրին... ոտքերս կը դողա... մամա՛, մամա՛, բռնէ գլխ... չունիմ... կը տանի՛ն գլխս, նայէ՛ նայէ՛... ըսաւ ու լռեց, սեւ... մահուան քօղովը ծանրացած... մոլորուն աչքերը անհունին գա... մելով:

Խե՛ղճ հայու կին:

Աղջկանը ձեռքերը իր... ձեռքերուն մէջ բռնած... անթարթ եւ ուշադիր նայեցաւ... դէպի հոն՝ ուր մատնանշած էր... Արտեմիս: Նայեցաւ ընդ երկար... ու ո՛չ միայն բան մը չտեսաւ, այլ անապատին մենութեան... մէջէն կարծեց լսել մա... հագոյժ ձայներ ու մռունչներ... ու կարծեց տեսնել նաեւ, սեւ... ու դաժան ուրուականներ, որոնք... անօթի գազաններու պէս երախ... նին բացած, դիւային քրքիջներ... րով իրենց կողմը կուգային... կամ աւելի ճիշդ՝ դէպի իր մէջ... հատիկ աչքի լոյս զաւկին վրայ... կուգային:

Երկար մնաց այս դիրքին մէջ... թաղուած՝ յոյզերու եւ յուշերու, խոր ու թախծոտ աւետարաններ... մաշած ու դեղնած էջերուն մէջ:

Ա՜խ, այդ յոյզերն ու կրակէ... յուշերը:

*** Արբունքի հասած՝ նոր աղ... ջիկ էր, գեղեցիկ ու գրաւիչ... շատեր՝ գիւղին աղուոր մանչե... րէն, կ'ուզէին ունենալ զինքը... ո՛չ մէկին կը հաւնէր:

Օր մը, Արտեմիսին հայրը... տեսաւ, իրենց տանը ճամբուն...

աղբիւրի մը առջեւ, պեխը նոր բուսած, ճերմակ ու կարմիր երիտասարդ մը։ վայրկեանին իսկ, սրտին խայթ մը զգաց, մինչեւ այդ անծանօթ փոփոխութիւն զգալ ինքնիր վրայ։

Ու սիրեց զայն։

Ու նարօտը ճակտին, նոր էր արդէն, ի՛նչ քաղցր ու հրապուրելի օրեր էին։ Զաւակ կը ունենքեր ու մէկիկ մէկիկ Աստուած այս վերջինը իրեն ձգած էր։

Ու հիմա անհամ ու տխուր միայնութիւն։ Ո՛չ ճերմակ ու տղան կար՝ Արտեմի հայրը եւ ո՛չ ալ աղուոր

Մայրէ ի ծայր անապատ եւ մնացած։

ինչպէ՛ս, ինչպէ՞ս տոկար այս մահուանը, որ ծառացումով մը գամ կը մնար ամիսներէ ի վեր, զաւկին գլխուն վերեւը։

Այսպէս թաղուած յիշատակներու եւ մտածումներու սպառող մէջ. մոռցած էր զոտնուիլն իսկ։ Յանկարծ մահերգի նմանող ձայնը եկաւ կտրել մտածմանը շղթան։

— Մամա՛, մամա՛, կը տան նորէն... Նայէ՛, նայէ՛, ճերմակ ու փոքրիկ, թեւաւոր ու աղջիկներով. ծաղկեպսակներով եւ վարդի՛ տրցակներով։ Տե՛ս, տե՛ս, ի՛նչ երկար ոսկեգոյն մազեր ա՛լ ունին։ կանչեն զիս...։ Մամա՛... մամա՛... հոս նայէ՛, հո՛ս, հայրիկս... հայրիկը՛... չե՞ս տեսներ, տե՛ս, տե՛ս... ուղեղը ճակտին ետեւի կողմէն դուրս թափած, ճակատը՝ ճերմակ ու արիւնոտ լաթերով փաթթուած, աչքերէն արիւն կը վազէ՛ ու բերանէն կրա՛կ...։

Ա՛խ... ա՛խ...

Բացագանչեց եւ օդին մէջ տարածուն լերկ ու բարակ՝ կմախացած թեւերը թուլօրէն ձգեց անկողնին վրայ։

Թշուա՛ռ աղջիկ։

— Խե՛ղճ զաւակս... օգնեցէ՛ք, օգնեցէ՛ք, ամբողջ յոյսս եւ է աղջիկը, կը խենդենամ... շնո՛րհ, շնո՛րհ... մարդե՛ր, բարեկամներ եւ թշնամիներ... կ՚աղաղակէր թշուառ հայ մայրը իր զաւկին սառելու վրայ ձեռքերը պինդ պինդ բըռնած։

Հոգեվարքը չէր զգար այլեւս։ Գիշերը կը յառաջանար. անապատը՝ անծայրածիր գերեզմանոցի մը նման լուռ էր ու սարսռազդեցիկ։ Լուսնին շողերուն ներքեւ, վրանները կը սըփռուէին ծովուն վրայ նետուած լաստերու նման։

Խեղճ կինը, զաւկին ձեռքերը ափերուն մէջ, կը դիտէր հետզհետէ մահուան մօտեցող անոր դէմքին եւ աչքերուն տառապանքը։

Անոր մահի գոյնը ճակտին վրայ կը կարդար չարչարանքը երեններուն եւ տառապանքը ցեղին, յանուն քրիստոնէութեան անբարոյացուցիչներու երեսէն։

Ու կը զգար որ ափերը կը սառէին պահէ պահ։ Հիմայ՝ աղջիկը կը խոկար, ընդհատ ու ... Անոր աչքերը՝ անդունդէն դուրս ժայթքող աղօտ լոյսերու նման կը փշրուէին պապին մէջ։

Յանկարծ ցնցուեցաւ հոգեվարը։ Խեղճ կինը ամէն բան մոռցած կարծեց. ափերը տարաւ անոր բերնին եւ զգած անըմբռնելի եւ ցուրտ շնչառութեան մը հեծեծանքը եւ ծռեցաւ հոգեվարին վրայ։

Հիւանդը կրկին զառանցանքի մէջ էր։

— Մամա՛, պիտի մեռնիմ այլեւս, հայրիկիս քով կ՚երթամ հոս շատ նեղ կուգայ ինծի,ա՛խ, կը խեղդուիմ... հայրիկս որ սպաննեց, պիտի պատմեմ անոր եւ բոլորիս չարչարանքը, պիտի խօսիմ անոր, մեր գիւղին թուրք քոմանտանին մասին, որ մազերդ քաշեց ու ծեծեց քեզ... Թուրքերն ու Արաբները... Ա՛, ա՛, աս ինչքան միսեր կան հոս... ճերմակ, կարմիր ու դեղին... այս ի՛նչ կոտորած է մամա՛, կը վախնա՛մ, փրկէ զիս... բռնէ՛ թեւերէս։ Օ՛, օ՛։ Նայեցէ՛ք, նայեցէ՛ք, այս ինչքան մարդեր... բոլորն ալ կարմրուն եւ առողջ... հասակաւոր եւ պեխաւոր... բոլորն ալ կապուած, բոլորն ալ բռնադատուած։

Ա՛, ա՛, գետը դիտեցէ՛ք, գե՛տը.. դիակներով լեցուն...դիակներով ծածկուած։ Օգնութի՛ւն.., օգնութի՛ւն...։

Ճչաց ու լռեց։

Աստղերը մարած էին երկնակամարէն ու լուսաբացը սկսած։ Վրաններէն կը լսուէին ցաւի,բողոքի եւ լացի ձայներ, խեղճ կինը՝ ծռած հոգեվարքին վրայ, մրափած էր քիչ մը։Օգնութեան վերջին ճչոցէն սթափելով՝ թեւերուն մէջ սառած գտաւ իր ամբողջ յոյսն ու արեւը։

Ո՛չ մէկ ձայն, ու ո՛չ մէկ աղաղակ։

Անիծեց աշխարհն ու մարդկութիւնը եւ լռեց՝ համբուրելով իր կեանքին բուն իմաստին՝ իր աղջկանը սառ ու քար կտրած ճակատէն։

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անիրաւ է ճակատագիրը եւ սեւ են օրերը։ Տօնական օրեր չկան ժողովուրդի մը համար, որուն արմատը արիւնոտ է դարձեր։ Ունինք ինքնամփոփուելու, մարզուելու, ինքնաճանաչման յեղափոխական տօներ։ Չենք զուարճանար, կ՚ուրախանանք։ Ամէնս մէկտեղ կը հաւաքուինք անցեալը վերագնահատելու եւ անկէ նոր եռանդ առնելու։

Ինքնատիպ է Դաշնակցութիւնը։ Արդարօրէն յաւակնոտ հպարտութիւնը՝ իր անցեալի նկատմամբ, կը նախընտրէ կեղծ համեստութենէն։ Ամէն տեղ նոյն հպարտութիւնը անցեալի նկատմամբ եւ նոյն ինքնավստահութիւնը գալիքին հանդէպ։ Եւ ինչո՞ւ չպիտի ըսենք բարձրաձայն ամէն ինչ՝ որ ըրած ենք, ամէն գործ՝ որ կատարած ենք։ Խանասորէն մինչեւ Մայիս 28, մինչեւ փետրուար 18 շղթայ մը ունինք հերոսական դրուագներու։ Իսկ քառասնամեակները տօնն է բոլոր հայ-յեղափոխական հերոսական տօներու։

Տօնն է մեր ծննդեան, մեր ամէնուս՝ ողջ թէ մեռած, ծեր թէ երիտասարդ բոլոր Դաշնակցականներուս։ Ծննդեան տօնն է դարերու սարկութիւնն ապրած ժողովուրդի մը քաջ զաւկին. տօնն է դաշնակցական գաղափարի հերոսացած թէ անյայտ մնացած բոլոր մշակներուս։

Ինչ գալարող երգունք եւ ինչ հրաշալի ծնունդ։

Մտիկ ըրէ ընկեր։ Քառասուն տարի ետ գնայ. լսէ արձագանգը մեր մօր երգունքի զուսպ ցաւերուն. լսէ ճարճատիւնը մեր հրդեհուած հայրենիքին. տես լուռ բողոքը մեր կեղեքուած հայրերու եւ աղեխարշ ձայները մեր սգաւոր մայրերու եւ լլկուած քոյրերուն։ Լսէ գայրոյթը մեր վեհ լեռներուն. Մտիկ ըրէ...այո՛, այդ մեր սարերն են որ իրենց կոչերը կը պատռեն, այդպէս դժոխային աղմուկ բարձրացնելով։ Արարատեան դաշտը կը տքայ ու արիւն կը քրտնի դարերու ստրուկ կեանքի ծանրութենէն։Անողորմ թշնամիին վայրագութիւնները մեր քարերուն լեզու են տուած։

Ու հիմա տես ընկեր, նայէ գոյգ Մասիսներուն, որ ազդուած երգունքի այդքան մեծ ցաւէն իրենց անցեալի ազատութիւնը կուլան եւ կը ժպտին արցունքներու մէջէն մեծ ծնունդի մը ցաւով։ Մտիկ ըրէ զօղանջը Էջմիածնի զանգակներուն որ աւետիս կը ցրուեն Հայոց աշխարհին։

Բնութեան գայրոյթէն ծներ է երախայ մը հսկայ։

Տե՛ս ընկեր, տե՛ս ի՛նչ ստինքներ են քամուեր մեզ սնուցանելու համար եւ ի՞նչ երգունք է մեզ ծնունդ տուեր, տե՛ս ընկեր, տես ու հպարտացիր ու մանաւանդ տես ու արժեցուր յոյսերը որ քու ծնունդիդ կապուեցան։

Եւ վերջապէս նայէ քառասուն անգամ քառասուն կնճիռներ կան ճակտին. անոնցմէ ամէն մէկը տասնեակ հերոսական մաքառումներու յոգնութենէն մնացած սպի մըն է։ Ու երիտասարդ է ան։ Նայէ անոր սեւ աչքերուն ուրկէ բոց կը ցայտէ. նայէ անոր բազուկներուն որ այնքա՛ն ջլուտ են եւ բռունցքներուն որ պողպատի պէս ամուրեն եւ ծանր։

Այդ հսկան քառասուն տարի անընդհատ կռիւ է մղեր բոլոր տեսակի թշնամիներուն դէմ եւ տես թէ ինչպէ՛ս խրոխտ է անոր կեցուածքը։ Ու նայէ անոր աչքերուն՝ հոն յոգնութիւն կա՞յ. նայէ՛ անոր շրթունքներուն՝ հոն տրտունջ կա՞յ եւ վերջապէս նայէ՛ տե՛ս թէ՝ հոն, այդ փռչնթաթախ մազերուն մէջ ճերմակ կա՞յ։ Ո՛չ ո՛չ, երիտասարդ է դեռ եւ պիտի քալէ երկար ժամանակ, մինչեւ որ հասնի հայ ժողովուրդի սեփական խրճիթը։Պիտի քալէ մի՛շտ անյողդողդ. մի՛շտ արհամարհելով ետեւէն ձգուած վայնասունները, երբեմն յաղթական ու յոգնաբեկ. երբեմն պատրուած ու վիրաւոր. բայց միշտ հպարտ ու յամառ, ան միշտ պիտի քալէ դէպի նպատակը, դէպի պարտականութիւնը որ իրեն է վստահուեր։

Ցորդա՛նք քառասուն տարուան պատմութիւնը կերտող մեր բոլոր ընկերներուն։ Մենք ալ իրենց յիշատակով կ՚երդնունք իրենց ճամբէն քալել։

ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲՐՈՒՏՆԵՐԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Խորհրդաւոր բան մը ունի բրուտին արհեստը։ Ահա թէ ինչու բազմաթիւ բանաստեղծներ երգած են բրուտը։ Մեր մէջ՝ յիշենք մեր երիտասարդ գրողներէն՝ Օհան կարօն։

Աստուածաշնչական աւանդութիւնն է թերեւս պատճառը, որ խորհուրդ մը կը հագցնէ բրուտին։ Արդարեւ առաջին բրուտըն եղաւ Եհովան, որ կաւ առաւ եւ մարդ մը շինեց։ Ոմանք մարդեղութեան այս խորհուրդը կ՚ոգեկոչեն, երբ բրուտը կաւ կ՚առնէ եւ անօթներ կը շինէ։

Եւ ի՛նչ անօթներ։ Ճշմարիտ արուեստ մըն է այդ։ Արեւելեան այս հրաշալի եւ պատմական արուեստը այսօր եւս ունի իր հիացողները։

Արուեստագէտ բրուտի մը գործերուն ցուցահանդէսին առթիւ, ահա թէ ինչ կը գրէ Օգանփան.

— «Ամէն արուեստ կամ արհեստ կարծես ընտրովի կը գտնէ իր մարդիկը։ Երաժշտութիւնը խռովայոյզ մարդոցմէ չէ, որ կ՚ընտրէ իր իր թենորները։

Ընտրեալ մըն է նաեւ բրուտը։ Ան կը պաշտէ կրակը, որ իր վարպետն է, ծնած է խռովայոյզ, կը մնայ խռովայոյզ. վասն զի զրադաշտական ատրուշանին առջեւ օրէնք է քմայքը։ Եզերական պայքար մը կը մղէ տարրերուն դէմ, զորս դժուար է ծառայեցնել իր նպատակներուն»։

Վերջերս բրուտի մը անիւը գտնուեցաւ։ Անիւին վրայ քանդակուած էր քառեակ մը Լոնկֆէլլոյի բանաստեղծութիւններէն։ Լոնկֆէլլօ տասնեւվեց տարեկան էր, երբ գրեց այդ տողերը յանպատրաստից.

Ոչ մէկ արուեստ կարելի է բաղդատել բրուտին արուեստին հետ։

Մենք, բրուտներս, անօթներ կը շինենք։

Այն կաւով, որմէ շինուած ենք մենք։

ՏՈՍԹՈՅԵՒՍԿԻ

Շատ յարգի է հիմա ռուս վիպագիրը, Տոսթոյեւսկի։ Ամէն թերթ կ՚աշխատի անտիպ բան մը հրատարակել Տոսթոյեւսկիէն։ Ու այս առթիւ ոմանք, խօսելով անոր կեանքին մասին, զանազան մեղադրանքներ կ՚ընեն իր կնոջ։ Ու կինը թերեւս պատասխանելու համար այդ մեղադրանքներուն, հրատարակութեան տուաւ գիրք մը, որ կը ներկայացնէ Տոսթոյեւսկիի կեանքը։ Դեռ նոր ելաւ այդ գիրքին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը։

Տիկին Տոսթոյեւսկի աւելի շատ իր մասին կը խօսի, քան իր ամուսնին։ Եւ սակայն կարեւոր մանրամասնութիւններ ու լուսաբանութիւններ կու տայ Տոսթոյեւսկիի աշխատելու եղանակին, խաղամոլութեան, լուսնոտութեան յաճախակի տագնապներուն, պարտապահանջներու հալածանքներուն, կնոջ ու զաւակներուն կապած խոր սիրոյն մասին։ Տոսթոյեւսկի Քարամազոֆ եղբայրներուն մէջ կը նկարագրէ իր մէկ զաւկին մահը, եւ դիւահարներուն մէջ՝ իր կնոջ ծննդաբերութիւնը։

Տոսթոյեւսկի արագ գրելու փափաքով, իր մօտ առաւ մանկամարդ «սթէնոկրաֆ» մը, որ վերջը դարձաւ իր կինը։ Իր երկրորդ կնոջ հանդէպ սէրը այնքան խոր էր, որ ան կը պնդէ թէ անիրաւաբար զինք մեղադրեցին որ իր ամուսինը շատ կը հեռացնէ իր բարեկամներէն։

Ընդհանրապէս, կինը աշխատած է խնայել այն տառապանքը, որ վիպագրին կը պատճառէին պարտապահանջները։

Այս գիրքը, խօսելով Տոսթոյեւսկիի կեանքի այն շրջանին մասին, որ զինուորական վարժարանի ուսանողութենէն կ՚երկարի մինչեւ Սիպերիայէն վերադարձը, (այսինքն թիապարտութեան, աքսորի, առաջին ամուսնութեան եւ գրական գործունէութեան կեանքը), ծանօթութիւններ կու տայ նաեւ Տոսթոյեւսկիի երիտասարդութեան շրջանի յեղափոխական ձգտումներուն եւ խոստովանութիւններուն մասին։ Ցնորոյ էր, որ Տոսթոյեւսկի քալեց մինչեւ արեւմուտքի թշնամիներուն փիլիսոփայութիւնը, ռուսական ազգայնամոլութիւնը, օրթոտոքս եկեղեցիին եւ ցարիսմի պաշտպանութիւնը։ Այս տատանումներուն ակնարկելով, Ֆրոյտ կ՚ըսէ թէ «Տոսթոյեւսկի կը ճօճէր կրօնասիրութեան եւ անկրօնութեան միջեւ»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ՃՆՇՈՒՄ ԲԱՆԵՑՆԵԼ

«Բօլիթիքա»յի խմբագրականէն — Խօսելով այն որոշման մասին, որով Թուրքիա կը յայտնէր թէ միայն իր ելմտական կարողութեան համաձայն կրնայ վճարել օսմանեան պարտքերը, «Թայմզ» ասկէ առաջ հաւանական կը գտնէր որ շահագրգռուող կարգ մը պետութիւններ դիւանագիտական ձեռնարկ մը ընեն։

Մասնաւոր, բայց հաւաստի աղբիւրէ մը առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսա դիմած է Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ եւ առաջարկած դիւանագիտական հաւաքական ձեռնարկ մը (այսինքն ճնշում մը?) կատարել Էնգիւրի։ Թէեւ չենք գիտեր թէ Լոնտոն, Պերլին եւ Հռոմը ի՞նչ ընդունելութիւն ըրած են այս առաջարկին, բայց նոյն աղբիւրէն մեր քաղած լուրերուն համաձայն, ֆրանսական առաջարկը պաշարին վերապահութեամբ դիմաւորուած է կամ դիմաւորուելու վրայ է։

Գիտնալու համար թէ անգլիական կառավարութիւնը ի՞նչ ընթացք պիտի բռնէ, կը բաւէ աչքի առջեւ ունենալ որ Ֆրանսա կ՚ուզէ ֆրանքով վճարել Անգլիոյ ունեցած իր պարտքը, այսինքն մէկ հինգերորդի իջեցնել զայն։ Արդ, Լոնտոնը բացայայտ է որ չպիտի ուզէ գործակցիլ Ֆրանսայի այնպիսի խնդրի մը մէջ, ուր այս վերջինը բոլորովին հակառակ տեսակէտ մը կը պաշտպանէ։

Դժուար չէ գուշակել նաեւ Պերլինի տալիք պատասխանը։ Գերմանիա անդադար կը պնդէ թէ չի կրնար վճարել հատուցումները, որոնց բեռը հաշտ չի գըտներ արդարութեան սկզբունքին հետ։ Արդ, եթէ իրաւացի չգտնէ Թուրքիոյ տեսակէտը որ տնտեսական շատ աւելի գէշ կացութեան մէջ կը գտնուի, ինք իր ձեռքով կտրած կ՚ըլլայ ճիւղը որուն վրայ կանգնած է։

Գալով Իտալիոյ, Հռոմի կառավարութիւնը շատոնց գիտէ որ Թուրքիա պատրաստ է բանակցութեան մտնելու օսմ. պարտքերու խնդրին շուրջ եւ այս նպատակով ալ Էնգիւրի կանչեց բաժնետէրերու ներկայացուցիչները։ Երբ մէջտեղը կայ այս գործնական, արդար ու բարեկամական լուծման ձեւը, բնականաբար Իտալիոյ խոհեմ ու հեռատես վարիչները գիտեն թէ սխալ է դիմել ճամբու մը որ թէ՛ սխալ է եւ թէ՛ անել։

Հետեւաբար կարելի է նախատեսել թէ ի՞նչ վախճան կը սպասէ ֆրանսական ձեռնարկին։ Միւս կողմէ։ Թարտիէօյի դահլիճին անկումով, հաւանական է որ ջուրը իյնայ նաեւ առաջարկը։ Բայց եթէ Ֆրանս. նոր դահլիճն ալ հետեւի իր նախորդին, դարձեալ արդիւնք մը չպիտի կրնայ ձեռք բերել։

Այն ինչ որ կ՚ընէ Ֆրանսա իր պարտքերուն համար, ինչո՞ւ ներելի չի գտներ մեզի՝ մեր պարտքերուն համար։

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ 250 ՄԻԼԻՈՆ ԿԸ ՇԱՀԻՆ

Հետզհետէ կ՚աճին ու կը բազմանան մուրացկանները Նիւ-Եորքի մէջ։ Կատարուած քննութեան համաձայն, 2.000 մուրացկաններ կան Նիւ-Եորքի մէջ, եւ կը շահին տարեկան 250 միլիոն ֆրանք։ Ցանախ կը ձերբակալուին մուրացկաններ, որոնք, տակաւին իրենց «գործին» նոր սկսած ըլլալով հանդերձ, 50.100 տոլար շինած կ՚ըլլան իրենց գրպանին մէջ։ Իրական «գործ» մըն է մուրացկանութիւնը եւ ունի իր կազմակերպութիւնը, իր ճարտարարուեստը։ Խանութներ կան, ուր միայն անթացուպեր եւ ցնցոտիներ կը ծախուին։ Եւ ամէն տեսակ առարկաններ, որոնք կրնան գթաշարժութեան արուեստին ծառայել։

Մուրացկանները այնքան հարստացած են, որ ինքնաշարժով կ՚երթան իրենց մուրալու թաղը։ Կիներ կան, որ ձեռքի կառքով փողոցէ փողոց կը պտտցնեն լացող ու մերկ երախաներ։ Յանկարծ կը մարին փողոցին մէջ, ուրիշ կին մը, հարուստ հագուած, կռնակը մուշտակ, մատները ադամանդ, օգնութեան կը հասնի, անցորդները կը հրաւիրէ որ օգնեն, կը հաւաքէ տոլարները, ինք ալ տոլար կու տայ։ Եւ կը մեկնի, քիչ յետոյ բաժինն ստանալու այս նորօրինակ մուրացկանութենէն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի շրջանի ֆութպոլի խառն խումբին փայլուն յաջողութիւնները արդէն սկսած են մեծապէս գնահատուիլ ֆրանսական շրջանակներէ։ Արեւմտեան Ֆրանսայի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին գեղեցիկ յաղթանակներուն առիթով տեղական թերթերը լայն սիւնակներով կը գնահատեն հայ խումբին ճարպիկ խաղարկութիւնը Drapeau Fouègreի խումբին վարիչները մրցումի հրաւիրած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը։ Ֆրանսական այս խումբը կը պատկանի Ouestի պատուոյ դասակարգի խումբին եւ իր զօրաւոր կազմով Ֆրանսայի լաւագոյն խումբերուն կարգը կը դասուի։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը ընդունելով իրեն եղած հրաւէրը պիտի մրցի անոր դէմ տեղւոյն գեղեցիկ մարզադաշտին վրայ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի վարիչները նկատի ունենալով մրցման խիստ կարեւորութիւնը խումբը զօրացուցած են կարող մարզիկներով։

Ուրեմն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներուն կը մնայ այդ օրը իրենց եռանդուն խաղերով, կարճ ու ճարպիկ բասերով ցոյց տալ իրենց արժանիքը զոհ ձգելով ներկայ եղող բոլոր հանդիսատեսները։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը ճամբայ ելլաւ երէկ (շաբաթ) իրիկուն ժամը 6ին Կառ Մօնփարնասէն եւ Fougère պիտի հասնի գիշերուան ժամը 11ին։ Մրցումը պիտի սկսի,այսօր ցերեկ, ժամը ճիշդ 2ին։ Գ. Գ.

Հ. Մ. Մ.Ը ՊՈՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

Յառաջիկայ կիրակի, Հ. Մ. Մ.ի Ֆութպօլի Ա. խումբը Պորտօ քաղաքին մէջ պիտի մրցի սպանիական Real Deportiko խումբին դէմ։

Պօրտօ քաղաքը Փարիզէն 600 քիլոմեթր հեռաւորութիւն մը ունի, եւ հակառակ երկար ճամբորդութեան, որ ամբողջ գիշերը պիտի տեւէ, եւ նկատի առնելով Հ. Մ. Մ.ի այժմու զօրեղ կազմը, մեծ յոյս ունինք որ կիրակի օր Հ. Մ. Մ. յաղթութիւն մը եւս աւելցնէ իր ցանկին մէջ։

Հ. Մ. Մ։ իր ուղիղ խաղով եւ դաշտին վրայ պահած կանոնաւորութեամբ, սիրուած ու գնահատուած միութիւն մըն է գաւառներու մէջ։ Մեծ յոյս ունինք որ Պօրտոյի հայ գաղութը, կիրակի օր ներկայ պիտի գտնուի մարզադաշտը ծափահարելու եւ քաջալերելու իր հայրենակիցները, Սպանիացիներուն քով։ Մեր հայրենակիցները այժմէն կրնան վստահ ըլլալ որ անմոռանալի ժամանց մը պիտի ունենան կիրակի կէսօրէ վերջ։

Հ. Մ. Մ.ի խումբը պիտի մեկնի շաբաթ գիշեր 8ուկէսի շոգեկառքով Կառ տ՚Օսթէրլիցէն։

Ժամադրութիւն ժամը 8ին։

Վ. Հ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», Զ. Ե.Ռ. Միութեան,Թերթը 19—20 միացեալ թիւերը, ճոխ բովանդակութեամբ եւ բազմաթիւ նկարներով։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են ֆրանսա՝ 25 ֆր. արտասահման մէկուկէս տոլար։ դիմել A. Kapikian, 17 Avenue Philippe Auguste, Paris.

CINÉMA ALMA-PALACE (MAGIC-CITY)

RUE DE L'UNIVERSITÉ (ANGLE AVE. BOSQUET) MÉTRO: ALMA ET ECOLE MILITAIRE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 26ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1 ԱՄԷՆ ՕՐ

SOIRÉE եւ MATINÉE, ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

"ԵՐԳԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ„ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԱՌՆՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ Ն. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆԻ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. ՔՆԱՐԻԿԻ ԵՒ ՊՐ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆԻ

ԳԻՆԵՐԸ՝ ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ 5 — 12,50 ՖՐԱՆՔ, ՑԵՐԵԿՆԵՐԸ 4 — 10,50 ՖՐԱՆՔ

ԿԸ ՍԿՍԻ ՍԻՆԷՄԱՅԻ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԴԵԿՏ. 21ԻՆ SALLE GAVEAU*Ի ՄԷՋ*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ՝ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերու համար դիմել այժմէն «Յառաջ»ի խմբագրութեան

ՄԱՆՕԹ ԲԺԻՇԿ ՏՕՔԹ. Կ. ԽԱՆՃԵԱՆ

Թելեֆոն Gut. 03—81: Հաստատուած է՝ 21 Rue Pronchet, Paris (8), Ա. յարկ, աջ կողմի դուռը, ուր իր հիւանդները կ'ընդունի ամէն օր ցերեկէ վերջ ժամը 3էն 6 (բացի կիրակիէ) եւ ժամադրութեամբ։

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

վարձու է Թրոքատէրօի Թաղամասին մէջ խանութ մը, որ ունի փոքրի սենեակ եւ աշխատանոց, պայմ 4 տարի, ըրփրիզ 15.000ֆր., տարեկան վարձք՝ 4000։ դիմել՝ մինչեւ դեկտ. 25 Մուրատեանի, 3 Rue Sommerard. Paris (5).

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ճերմակիք.) եւ վարեխի։ Մասն. Լապօ. ռաթուար։ Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12,

---

BRASSERIE HAROLA

3 Rue la Vieuville
Place des Abbesses
Métro: Abbesses, Tél. Marc. 39-88

ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ

Պարահանդէսի, հացկերոյթի, երեկոյթներու եւայլնի համար։ Մասնաւոր գին Հայերու

ԲԺՇԿ. ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

10 Rue Beaugrenelle, Paris (15)

Մէթրօ՝ Beaugrenelle

Միզանցքի, փրոսթաթի, մորթի, արիւնի, կանանց հիւանդութիւններ եւ ֆրանկախտ: Ամէն օր ժ. 10—12 եւ 3-9: կիր. եւ տօն օրեր 10-12:

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

Docteur ès-sciences occultes

գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (Կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.է։ 62 RUE DE LA ROCHEFOUCAULD *բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ.* MÉTROPIGALLE.

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ

Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ բժիշկներուն, 123 Boul. Sébastopol *մէթ. Սէն Տընի, Ռէօմիւր։ Վեներական ախտեր, ջերմամիզութիւն սուր եւ հինցած, անկարողութիւն, ֆրանկախտ, արեան, մորթի հիւանդութիւններ, արեան և մէզի քննութիւն, քիթի, կոկորդի եւ ականջի ցաւեր։ Դարմ. ելեկտրականութեամբ, ուլթրավիոլէթ եւ անդրամանիշակագոյն ճառագայթներով։ Խորհրդակց. ամէն օր 912 եւ 2-8։ Կիր. 9 12։*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPAHN

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԵՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:

Տիադէրմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-49

(կառ. տիւ Նօռի եւ կառ. տը լ'Էսդի մէջտեղը)

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE: *20—37*

կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւններ

կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ: կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ!

Ս. ԳԱԼԹԱՔՃԵԱՆԻ

Նոր հասցէն է՝ 14bis Rue St. Georges, Paris

Ուր պիտի գտնէք նորագոյն զուտ անգլիական կերպասներու ճոխ մթերք, արանց հագուստի, ինչպէս նաեւ մասնաւոր drap կանանց վերարկուի համար:

Գիները բացարձակօրէն անմրցելի ! Մէթրօ՝ de Pelletier

ԴԵՐՁԱԿ

Ս. ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

3 Rue Montholon, PARIS (9e) Métro: Poissonnière

ՁԵՐ ԱՅՍ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԷՆ

24 Rue Bergère PARIS (9) Tél. Prov. 05-49

կ'ուզէք ճաշակել արեւելեան անուշեղէններու ամենահամեղը՝ պատրաստուած մասնագէտ

ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

փնտռեցէք ամէն տեղ միմիայն MELKON վաճառանիշով *լոքումը, փախլաւան, հէլվան, գատայիֆը* եւ իզմիրի համբաւաւոր *բիւզմանի հէլվան* եւայլն:

O. OHANESSIAN

25 Rue Vilin. PARIS (20) Tél. Ménil. 69—15

Կ'ուզէ՞ք օգտուիլ բացառիկ զեղչէ մը

եւ հագուիլ ըստ ձեր ճաշակին խնամուած հագուստներ դիմեցէք կանանց, եւ արանց դերձակ

ԿԱՐՕ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

նոր հասցէն

65 Bld. Sebastopol PARIS (1er) Tél. Central 99-31

Ձեր հաւանած գինով տրուած ԱՊՍՊՐԱՆՔԷՆ ՎԵՐՋ՝ ցոյց տուէք այս կտրօնը, պիտի ունենաք հարիւրին 10 զեղչ

"MADELEINE„ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ ԹԷ,

վաճառատունը ծախուած ըլլալով, ստիպուած է իր ապրանքները, կանանց զգեստներ, մանթօներ, գլխարկ, lingerie, bonnetterie, եւն. մինչեւ ամսոյս վերջը ամենաչնչին գիներով վաճառել։

Առիթէն օգտուիլ փափաքողները թող աճապարեն։

Աշխատողներու դիւրութեան համար վաճառատունը բաց պիտի մնայ ամէն օր նաեւ կիրակի մինչեւ 8.30:

Հասցէ՝ MADELEINE, 33 Rue des Dames, Métro Place Clichy.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երկշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ

Columbia

(En exclusivité)

Լ. ՆՇԱՆԵԱՆ

56 RUE PIAT, PARIS (20e), METRO: BELLEVILLE

ՕՐ. ՋԵՓԻՒՌ ԱՊԷԼԻ

ԵՒ

ՏԻԿԻՆ ԹՕՓՃԵԱՆԻ ՆՈՐ ԵՐԳԵՐԸ

Պահանջեցէք մասնաւոր քաթալոկը

Թիւ 1	Տավրոս	ՕՐ. ՋԵՓԻՒՌ ԱՊԷԼ
	Տուլ - Տուլ	» »
3	Հօ՛յ Նազան իմ	» »
	Հայրենի գարուն	» »
4	Հայ դրօշին	» »
	Աւազակի սէրը	» »
5	Կիւլի ճան	» »
	Նոր տարի	» »
6	Հայրենիք	ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՊԷԵԱՆ
	Միծեռնակ	» »
7	Գարուն	ՏԻԿԻՆ ԹՕՓՃԵԱՆ
	Քէմէրս շողեր	» »
10	Տալվորիկ	» »
	Իմ չինարի եարը	» »
11	Քէլէր - Ցօլէր	» »
	Կուժն առա ելայ սարը	» »

Ձեր մեքենան գնելէ առաջ այցելեցէք մեր վաճառատունը:

ԿԱՆԽԻԿ ԵՒ ԱՊԱՌԻԿ

ՋՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ, ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ցոյց կը տրուին մեր գրասենեակին կողմէ՝

1.— փարիզի շրջակաները ամէն ուղղութեամբ հողաբաժիններ գնելու։

2.— Ամսավճարով տուսշինելու ամբողջութեամբ կամ մասամբ վճարուած հողամասերու վրայ:

3.— վիլլաներ, տուներ եւ բնակարաններ գնելու եւ վարձելու։

4.— Տուներու եւ ամէն տեսակ fonds de commerceներու վրայ գրաւականով փոխառութիւն ստանալու:

5.— Ամէն տեսակ ապահովագրութեանց մասին դիմեցէք

ՏԱՐԱՍՈՎ ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Գրասենեակը, 18 Rue Chaussé d'Antin, Métro Opéra եւ Chaussé d'Aantin, ամէն օր ժամը *10—12* առաւօտները եւ *4—7* կէսօրէ վերջ, կիրակի եւ տօն օրեր ժամը *10*—1: Հեռախօս Provence *87—32 եւ 82—48*։

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart Մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.
Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ *Աղիքի* հիւանդութիւններ յատուկ յարկաբաժին *Վեներական* եւ *Մորթի հիւանդութեանց* ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *Ռաքիթ*, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօղացաւ: ինչպէս նաեւ Assurances Socialesի հիւանդներ։

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր:

CORDONNERIE «AKAP»

Maison A. KAPIKIAN

17 Ave. Philippe Auguste, PARIS (11) Tél. Roq. 39-89

Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՈՆ

Չափու վրայ տոկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու համար ոտքի կազմախօսական ձեւը ուսումնասիրած կօշկակարը միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի: Մասնագիտութիւն *Բալէ տը Շիւի*։ Հեռաձայնով իսկ կրնաք խորհրդակցիլ։ ժամադրութեամբ չափ առնելու կուգայ:

Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

Քաշլօղ չինողներ, առիթէն օգտուեցէք

Վաճառատունս իր հայ յաճախորդներուն գոհացում տալու համար, ամէն տեսակ գոյներէ մետաքս ամբարած է։ Այս կտրօնով եւ կամ Ա. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի անուամբ դիմողները 30 ֆրանքի ճերմակ եւ 33 ֆրանքի գունաւոր տեսակները պիտի կրնան գնել։ Վճարումի համար դիւրութիւն։

Դիմել՝ D. Dwekի, 9 Rue Provence, Paris.

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՅԱՃԱԽՈՐԴՆԵՐՈՒՍ

Ստացած եմ մեծ քանակութեամբ զանազան տեսակի սուրճեր

Քաֆէ Մատակասքար Ա. տեսակ	12.75,	բ. գ. տեսակ աւելի աժան
» Սանթօս Good Ա. »	14.25	» » » »
» Santos supérieur »	18	» » » »
» » Domincul	20	
» » Caracoli	22	
Քաֆէ Mocca Hodeldan	24	իսկականը եւ ոչ թէ կեղծը
» Godlup	25	
» Ceylan	28	
» Margajid	31	

Կը յայտարարեմ յաճախորդներուս թէ սուրճի գիները կը տարբերին համաձայն իրենց տեսակին: Զգուշացէ՛ք աժան սուրճերէն: Այցելեցէք մեր գործատեղին գաղափար կազմելու համար սուրճի տեսակներու մասին։

Հասցէ՝ **"CAFÉ SULTAN„**

TOROSSIAN

92 Rue d'Angoulème Métro: Couronnes, Tél. Ménil. 56—06

SEULE AGANCE EXCLUSIVE EN FRANCE

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՅՈՒՆԱՐԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

"La Voix de son Maître"

20 ՖՐ.

Phonos & Disques Columbia

POLYDOR REGISTERED TRADE MARK

20 ՖՐ.

H. ARTINIAN, 26 28 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

Մեր փլաքներու ճոխ մթերանոցին մէջ կը գտնուին նաեւ ամէն վաճառանիշէ ֆոներ,— DECCA, COLUMBIA, PATHÉ, POLYDOR, NIRONA, DIAMOND, *եւն.։ Գիները՝ 120, 180, 300, 450, 525, 750, 800, 1000 եւ մինչեւ 2,800 ֆր. Նպարեղէններուն լաւը, ժողովրդ. գիներով։ Բաց է ամէն օր։*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
16
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1930

16 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1444

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԲՈՅՐ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

...փոքր ազգ ենք եւ մեր սրտերուն ամենէն լուսաւոր ան...իւններուն մէջ գիտենք տեղաւորել ու լուռ հպարտութեամբ, ...ակաւոր պարտեալի վեհութեամբ կրել ամէնէն մեծ ու խոր ...ւերը: Ցաւեր՝ որոնց վհատեցնող թելադրութիւններն ու ազ...ծութիւնները, թերեւս, այսօրուան հզօրները, բազմամիլիոն ...փոփ ու ազատ ժողովուրդները պիտի փշրէին, քայքայէին, ...յանձնէին ուրացումներու եւ դրժումներու, Նուիրական ու ...նաւանդ ըմբռնումներու դէմ յոռեգոյն ըմբոստացման:

Ու, օտարութեան այս ափերուն վրայ, որոնց, երախտա...գիտութեամբ, դառնութեամբ ու հեգնանքով, կուտանք «հիւ...ընկալ» տիտղոսը, առիթը չէ որ կը պակսի անոնց վերարծարծման:

Ամէն ազգ, իր ցաւն ունի անշուշտ, քաղաքակրթութեան ...քսաներորդ դարուն այս փոխանցման բաւիղին մէջ: Բայց ո՛չ ...մէկ ազգ կը ճանչնայ ցաւը որ Հայունն է, պարզ՝ պահանջի ...մը բնազդական նախնականութեամբ եւ իրաւունքի մը սկզբ...նական տարրականութեամբ,—Հայ ապրելու իրաւունքը, գո...յութեան ու տեւականութեան երաշխիքներով ու ցաւը՝ որ ...ծղիի յորդառատ աղբիւրի պէս կը բխի զրկանքէն:

Զափահաս Որբերու հնգամեակը որ տօնուեցաւ շաբաթ ...իրիկուն, Փարիզի մէջ, ծառայեց անգամ մը եւս բանալու եւ ...գրգռելու վէրքը՝ ներկաներու սրտին մէջ, սակայն, հոն կաթե...ցնելու համար սփոփանքի մը հեղուկը, բուժումի յոյսերով:

Իրօք, խորթ ու ժռայլ այս հորիզոններուն տակ, հայրենա...կան երազներով տառապող գանկերուն համար, ի՛նչ աւելի մեծ ...մխիթարութիւն, յոյսի ու կորովի ի՛նչ ամուր ու իրական ...ներշնչարան, քան տեսնել նորահաս փաղանգ մը կուռ, խան...դավառ ու յանդուգն, որ աքսորի ճամբաներուն ու ջարդի ա...նապատներուն վրայ՝ մարզուելէ յետոյ դառնութեան ու տառա...պանքի դարբնոցներու մէջ, Հայու յամառ ու ըմբոստ հոգի մը ...կը ցցէ օտարութեան բոլոր դիւթանքներուն, դիւրին վայելք...ներուն եւ ինքնամատոյց զեղխութիւններու յորձանքին դէմ:

Ու այդ հոգին՝ իրաւատէր միակ միջնորդը մեր մեռելնե...րուն ու վերապրողներուն, շաբաթ իրիկուն, հրապարակաւ՝ ...մուրհակ մը ստորագրեց ի հաշիւ Հայոց գալիք պատմութեան, ...որ Հայու հարազատ ձեռքերով արձանագրուելու համար, այլ...եւս չի գոհանար խոստումներու եւ դիւրին երդումներու շռայ...լութեամբ, այլ կը պահանջէ ու կը պարտադրէ աւելի կորով, ...աւելի զոհողութիւն, մտածուած, գիտակից խենթութիւններու յանդգնութեամբ:

Մենք չենք մոռնար երբեւիցէ հպարտ ու անվարան խռո...ովանութիւնը, զոր Զափահաս Որբերը կատարեցին հայրենա...զուրկ բազմութեան առջեւ, թէ ունին որբութեան պատճա...ռին խոր գիտակցութիւնը ու զայն իր վերջին հետեւանքին ...տանելու կամքը:

Հետաքրքրութեամբ, պարծանքով ու հոգեկցորդ եղբօր ...կցտակցութեամբ, լսեցինք Միութեան տեղեկագիրը որ աւելի՛, ...յանդուգն յայտարարութիւն մըն էր խորապէս մտածուած ու ...ներշնչուն, քաղաքական ու հայկական:

Ըմբոստացանք իրենց հետ՝ իրենց դառնութիւններով, ոգե...ւորուեցանք իրենց յոյսերով ու հպարտացանք ծնողազուրկ ու ...անզաւակ երիտասարդներու իրենց խանդավառութիւններով: ...Բայց ինչ որ հո՛ն, օտար սրահին օդը հայացուց, ու մեզ բո...լոր ապրեցուց հայ հողի պատրանքը, հարազատ, ազատ ու ...ինքնօրէն՝ Որբին սրտաբուխ խոստումն էր, ակամայ պոռթ...կումի բնազդականութեամբ, հաւատքի թելադրականութեամբ ...ծնուն, — չծուլանալ երազանքի բանաստեղծական հեշտանքով ...ու ցեղին դարաւոր երազը՝ երբ առողջ հունտի ծլարձակում, ...խնամել անդադար՝ մշտարթուն պահակներու պէս ուխտի յամա...ռութեամբ ու ցմահ յանձնառութեան հոգածութեամբ:

Ու որբերը թող չմոռնան յուզումը որ բռնեց սրահը՝ երբ ...հայ ըմբոստ ոգիին բանաստեղծը Ահարոնեան եւ իրենց ներ...կայացուցիչը Նարդունի, գիրկ գիրկի՝ սերունդներու համբոյրը կը ...փոխանակէին: կենդանի պատկե՞ր: Ո՛չ: կեանքի հրաշք, խոր...հրդաւոր, վեհաշուք ու պերճիմաստ: Գերագրգիռ յուզման ու ...խանդավառ, կատաղի ծափերու այդ պահուն, ըմբռնեցի՞ն թէ ...նոյն փշոտ ու դաժան ճամբուն վրայ՝ իրենք՝ կրտսերները ձեռք ...կուտային անդրանիկին, ու կը հաղորդուէին պարտուած մե...ծութիւններու, մեծագոյն յանդգնութիւններու նշխարներով:

Զգացի՞ն թէ համբոյրի մը ուժով կը խորտակէին սերունդէ ...սերունդ բաժանումներու պատնէշը ու որբութեան իրենց յա...ւակնութիւնները կէսառկէս կը բաշխէին անոնց հետ որ ի...րենց տրտում հայրերով ու թախծոտ մայրերով՝ ինկեր են օ...տարութեան այս ափերը՝ քաւելու հայ անունին մեղքը ու ե...րազելու հայկական հպարտութեան լաւագոյն օրերը, վերար...ծարծումը հայ ատրուշանի բոցերուն, որուն իրաւատէր պա...հակները կը մնան նա՛խ որբերը բոլորէն առաջ:

Վերջացնենք՝ մեր կարգին կրկնելով.— «Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ»:

Իրօք: Այդ տպաւորութիւնը՝ անգիր մուրհակի պէս, նման ...հնաւանդ ու անմեռ ուխտի մը պահանջներուն, կ'արժէ որ կրկնուի ամէն անգամ որ Որբը հանդիպի Հայուն:

Մինչեւ լիակատար հատուցանէ իր «ճիտին պարտքը»...:

Մ. Ե.

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ՄԷՋ

Պերլինի «Ֆօսիշէ Ցայթունկ» թերթը «Վառօդարանը Անդրկովկասի մէջ» խորագրով յօդուած մը կը հրատարակէ Թիֆլիզի իր մասնաւոր թղթակցէն, ընդգծելէ ետք խորհրդային կառավարութեան կողմէ ստեղծուած դժուարութիւնները, ազգային կեդրոններու (Հայաստան, Վրաստան եւ Ազրպէճան) գոյութեամբը, թղթակիցը կ'ըսէ թէ բաւական է փոքրիկ կայծ մը՝ պատերազմական այս թաքուն վիճակը իսկական յեղափոխութեան փոխակերպելու համար: Երկրին անգամ ըմբոստութեան շրջան մը սկսած է, զոր Մոսկուայի կառավարութիւնը խիստ ճարտարօրէն պահած է: Թիֆլիզի մէջ այն տպաւորութիւնը կայ թէ պաշարման մնայուն վիճակ մը կը տիրէ, տեսնելով զրահապատ կառախումբերը, որոնք կայարաններուն մէջ կը մտնեն: Բայց մանաւանդ Հայաստանի մէջ է որ արիւնը հոսած է: Արդարեւ, վիրաւորներով լեցուն երեք կառախումբեր անցած են միմիայն Թիֆլիզի մէջէն:

Միւս կողմէ, վրացի գիւղացիները ըմբոստացած են կոլխոզներու դէմ եւ կռիւները նուազ արիւնալից չեն եղած:

Թղթակիցը կը նկարագրէ այն անգթութիւնը, որով իշխանութիւնները գնդացիրի բռնած են կիներն ու մանուկները: Հետաքրքրական դէպքը այն է, որ երկրին ընթացիկ դրամը է տոլարը եւ ոչ րուպլին, որ իր եօթներորդ արժէքին ինկած է:

Շրջանի ընդհանուր հրամանատարը Ռուս մըն է, բայց ամբողջ ազգաբնակչութիւնը խորապէս հակառակ է գրաւող ուժերուն: Նոյնիսկ գործարաններու գործաւորական շրջանակներուն մէջ մարդոց 70 առ հարիւրը հակաբոլշեւիկ է:

ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ՄԷՋ

Կարսէն Պոլսոյ ճամբով կը հաղորդեն թէ, պաշարման վիճակ յայտարարուած է կովկասի սովիէթական հանրապետութեան մէջ, Լեռնականներու նոր եւ կարեւոր ըմբոստութեան մը հետեւանքով:

Ըմբոստներու զօրաւոր խմբակ մը, հրամանատարութեամբ մուսավաթական Ռիւսթէլ Ռամազան օղլուի, մեծապէս վճռական յաղթանակ մը տարած է Կէֆէուլի ջոկատներուն վրայ, որոնք իր դէմ կուգային Ճիպրայիլի շրջանը, Ադրբէջանի մէջ:

Կարմիրները, 8 ժամ տեւող պատերազմէ մը ետք, անկարգօրէն քաշուած են, տեղին վրայ ձգելով 600 մեռեալ եւ մեծաքանակ ռազմամթերք:

Միեւնոյն ատեն, Ադրբէջանի Կէֆէուի պետը՝ Ալիեֆ, սպաննուած է իր քննական առաջին պտոյտին ատեն:

ՄԵԾ ՋԵՂԾՈՒՄ ՄԸ

Աթէնքի ազգային դրամատան պետական փոխառութեանց պարտաթուղթերու սպասարկութեան մէջ երեւան հանուեցաւ հսկայ զեղծում մը, որ 60 միլիոն տրախմիէն աւելի է:

Զեղծումին մէջ մաս ունին դրամատան բարձրաստիճան պաշտօնատարները: Ընդհ. տնօրէն Պ. Տրոսօփուլոս խիստ քննութեան ձեռնարկած է, բոլոր պատասխանատուութիւնները երեւան հանելու համար:

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց դրամատան պաշտօնեաներէն Փանախօթօփուլոսը, որ միջեւալ սպասարկութեան տնօրէնն էր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանսայի նոր դահլիճին շուրջ

Ծերակուտական Պ. Սթէկի վարչապետութեամբ կազմուած նոր դահլիճը գործի ձեռնարկեց երէկ, շաբաթ օր ներկայանալէ յետոյ հանրապետութեան նախագահին: Նախարարներն ու փոխ-նախարարները նշանակող նախագահական հրովարտակը լոյս տեսաւ կիրակի օր, ֆրանսական պաշտօնաթերթին մէջ:

Դահլիճը խորհրդարանին պիտի ներկայանայ այս հինգշաբթի օր: Գործունէութեան հիմնական ուղեգիծ ընդունած է «ծառայել անաչառ արդարութեամբ՝ կրքերու խաղաղեցման, խաղաղութիւնը պահպանել՝ երկրին ապահովութեան երաշխիքով, ելեւմուտքի հաւասարակշռութիւն՝ պահել, եւ երկրին տնտեսական զարգացումը հետապնդել, ընկերային յառաջդիմութեամբ»: Խորհրդարանի առաջին նիստէն իսկ՝ պիտի պահանջէ որ ելեւմուտքի վիճաբանութիւններուն տրուի նախընտրութիւնը:

Ծերակոյտը, որ տապալեր էր Թարտիէօյի դահլիճը եւ բացեր էր նախարարական տագնապը, գոհունակութեամբ լսեց Սթէկի յաջողութիւնը: Միայն մէկ քանի ձախ հանրապետականներ եւ արմատականներ կը ցաւին որ նախարարական կազմին մէջ աւելի լայն տեղ տրուած է չափաւոր տարրերու:

Իսկ Խորհրդարանին մէջ, մթնոլորտը բոլորովին տարբեր է: Մեծամասնութիւնը որ 1928էն ի վեր նեցուկ հանդիսացեր էր Փուանքարէի, Պրիանի եւ Թարտիէօյի դահլիճներուն, դէմ է ներկայ նախարարութեան:

Ձախ հանրապետականները որոնց կը պատկանի նախկին վարչապետը Թարտիէօ, ժողով մը գումարելով, քուէարկեցին հետեւեալ բանաձեւը.—«Թէ խմբակցութեան անդամներէն մէկ քանիին դահլիճին մէջ ներկայութիւնը՝ որեւէ կերպով երկդիմութեան մէջ չի կրնար դնել խմբակցութեան քաղաքական վերաբերմունքը»: Այս խմբակցութենէն նոր դահլիճին մէջ կան 4 անդամներ:

Խորհրդարանական ուրիշ խմբակ մը եւս, որուն մէջ են նախկին դահլիճէն Մաժինօ, եւ Ժան Ֆապրի, դէմ արտայայտուած է ներկայ դահլիճին, ինչպէս նաեւ հանրապետական-ռամկավար խմբակը, որուն դէմ այնքան ուժգնօրէն կռուեցան արմատական-ընկերվարականները, ձախողեցնելով յաջորդաբար Պարթուն եւ Լավալը: Այս վերջինները գոհ են որ նախարարական տագնապը վերջ կը գտնէ այս կերպով:

Իսկ ընկերվարականները կը յայտնեն թէ իրենք ձեռնպահ պիտի մնան, եթէ որեւէ վտանգ չսպառնայ ներկայ դահլիճին: Հակառակ պարագային, իրենց քուէները պիտի կեդրոնացնեն ի նպաստ անոր:

Սթէկի դահլիճը կը բաղկանայ 18 նախարարներէ եւ 12 փոխ-նախարարներէ, ինչպէս գրեր էինք:

Փոխ-նախարարներէն երկու հոգի որոնք կը պատկանին Թարտիէօյի խմբակին, հրաժարեցան, ենթարկուելով իրենց կուսակիցներու որոշման:

Քիւրտերը կը շարունակեն գործել

Ուրֆայէն կը հաղորդեն թէ հակառակ ձեռք առնուած այնքան միջոցներուն, հարաւային սահմանին վրայ դէպքերը անպակաս են: «Սուրիոյ մէջ կազմուած աւազակախումբերը առիթը գտնելնուն պէս մեր հողը կը մտնեն ու կողոպուտ կը կատարեն:»

Հարաւէն եկած վեց աւազակներ Ուրֆայի եւ Պիրէճիկի միջեւ ու Պիրէճիկէն 10 քիլոմեդր հեռու, հինգ ինքնաշարժերու վրայ կրակ բացած ու զանոնք կեցնելով մէջը գտնուողները կողոպտած են: Ինքնաշարժներէն երեքը քամիօն, միւսները մարդատար էին: Աւազակները ճամբորդները կողոպտելէ վերջ, մահուան սպառնալիք կ'ընեն շարժավարներուն եւ ինքնաշարժերը նստելով մինչեւ սահմանագլուխը կ'երթան, եւ շարժավարներուն 5ական ոսկի պարգեւ տալէ վերջ կը ձգեն ու կը հեռանան:

Կողոպուտի երկրորդ դէպք մըն ալ եղած է Տիարպէքիրի եւ Սէվէրէկի միջեւ: Աւազակները երկու ինքնաշարժ կողոպտած են այս վայրին մէջ: Երկու օր առաջ, մէկ ժամ տեւող ընդհարում մը եղած է մաքսանենգներու եւ դէտերու միջեւ, ու վեց պարկ ծխախոտ գրաւուած է:»

Պոլսոյ մեծ հրդեհը

Պոլսոյ արուարձաններէն Պէշիկթաշի մէջ, մեծ հրդեհ մը ծագած է: Թաղը մեծ մասամբ փայտեղէն բնակարաններէ բաղկացած ըլլալով, դժուար եղած է հրդեհը սահմանափակել: Ցարդ աւելի քան 400 տուներ այրած են:

Հրդեհին զոհ գացած են նաեւ բազմաթիւ անձեր: Տակաւին կարելի չէ եղած զոհերու ճիշդ թիւը ստուգել:

Փոփոխութիւն Թուրք դահլիճին մէջ

ՊՈԼԻՍ, 14 դեկտ.— Հանրապետութեան նախագահին, Մուսթաֆա Քէմալի նախագահութեամբ կարեւոր խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ երէկ Տոլմա-Պաղչէի պալատին մէջ: Այս խորհրդակցութեան կը մասնակցէին Ըսմէթ փաշա Լւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՈՃԻՐԸ

ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ԿԻՆ ՄԸ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐԷ 2 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ

Լիոնի մէջ Հայու մը գործած ոճրին մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն հեռաձայնով.— Ոճիրը գործուած է Պրոնի մէջ, Լիոնէն 8 քիլոմեդր հեռու արուարձան մը: Այրի Տիկ. Միրաքեան, 40 տարու, շուկայէն կը վերադառնար իր տունը, Ավընիւ Ֆելիքս Ժիրար: Տունը նոր գնած էր, երկու օր առաջ, եւ նոյն առտուն միայն հոն փոխադրուած: Ցանկարծ, պարտէզին խորը պահուըտած մէկը ատրճանակով կրակեց վրան: Փամփուշտը ծակած էր սիրտը ու խեղճ հայուհին կ'իյնար անշունչ:

Դրացիները զէնքի ձայնէն իբար անցած, դուրս խուժեցին եւ ժանչցան ոճրագործը, 22 տարու հայ մը, Եզեկիէլ Կէօվէրճինեան, որ զէնքը ձեռքը՝ կը սպառնար անոնց կրակել՝ եթէ համարձակէին մօտենալ:

Դրացիներէն մէկը, ֆրանսացի մը յաջողեցաւ խուսափիլ՝ առանց գրաւելու ոճրագործին ուշադրութիւնը եւ լուր տուաւ գիւղին ոստիկանին որմէ առաջ, ոճրի վայրը հասեր էին Օհաննէս Միրաքեան, 19 տարու, զոհին զաւակը եւ իր բարեկամը Նշան Փափազեան, որոնք զգուշութեամբ փորձեցին տանը մօտենալ, որովհետեւ, դրացիներուն վրայ երկու ձեռք ատրճանակ պարպելէ եւ զանոնք փախուստի մատնելէ յետոյ, ոճրագործը կը դեգերէր տան պարտէզին մէջ: Սակայն, երիտասարդները չկրցան աւելի առաջ երթալ, որովհետեւ ոճրագործը նշմարեց զանոնք, ատրճանակն ուղղեց ու կրակեց հինգ անգամ, վիրաւորելով զանոնք, մէկը երեք հարուածով՝ աջ բազուկէն, միւսը՝ մէկ հարուածով՝ ձախ ձեռքէն:

Այդ միջոցին, լուր տրուած ըլլալով, վրայ հասան Լիոնէն 8 ոստիկաններ, երբ ոճրագործը տան մօտերը ծառուտ հողակոյտի մը ետին էր ապաստաներ:

Ոստիկաններէն մէկը նշմարեց զայն եւ հրամայեց որ զէնքը նետէ ու մօտենայ:

Ոճրագործը, առանց ականջ կախելու, զէնքը ուղղեց ոստիկանին եւ կրակեց երեք անգամ. Հարուածները վրիպեցան: Ոստիկանը իր կարգին կրակեց ոճրագործին վրայ եւ վիրաւորեց զայն:

Այս վիճակին մէջ ձերբակալուած, հիւանդանոց տարուեցաւ ոճրագործը, զոր դժուարութեամբ կրցան զսպել, այնքան կատաղութեամբ կը մաքառէր: Իր գրպանէն գտնուած բժշկական վկայագրէ մը հասկցուած ըլլալով թէ՝ ջղային տագնապներու ենթակայ է, խենթերու յատուկ շապիկ հագցուցին եւ դրին հիւանդապահի մը տեւական հսկողութեան տակ: Տակաւին չէ յայտնուած թէ ի՛նչ է ոճրին պատճառը:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԵՒ ՈՂՈՂՈՒՄ

ԱՏԱՆԱ, 14 դեկտ.— Յորդառատ անձրեւներու հետեւանքով Սիհունը յորդեցաւ: Ջուրերը ողողեցին Ատանայի թաղերը, մեծ վնասներ հասցնելով:

Երզնկայի մէջ երկրաշարժի երեք նոր ցնցումներ զգալի եղան, ինչպէս նաեւ Տրապիզոնի մէջ: Վնաս չկայ:

ՆԱՄԱԿ ՄԸ ԿՈՎԿԱՍԷՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԸ ԻՐ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՄԷՋ ԱՊՐՈՂ ԱԶԳԱԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

Նոյնութեամբ գրի կ'առնեմ կովկասից նոր ստացուած մէկ նամակի հետեւեալ մանրամասնութիւնները, մինակ ուղղագրութիւնը փոխելով:

ՍԱՐՈՍ

Ցարգելի եղբայրներ եւ քոյրե՛ր,

Անշուշտ օտար հորիզոնների տակ դուք հայրենիքի կարօտն էք քաշում, առանց իմանալու թէ այդ հայրենիքում ապրող ժողովուրդը ինչ օրեր է ապրում շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան կարգերի:

Հայ ժողովուրդը գլխատուած հօտի կը նմանի, բոլշեւիկները ինչպէս ուզում են այնպէս էլ քշում են նրան: Ամենից առաջ պիտի ասեմ, որ վերջերս մեր կողմերից բաւական մարդիկ են անցնում ձեր շրջանները, շատ զգոյշ պիտի լինէք, նրանց մէջ կան գայլեր, որոնք ոչխարի մորթ են հագած եւ Չէկայի գործակալներ են, պէտք չէ նման սրիկաներին ընդունել եւ հաւատալ, նրանք վարակիչ ախտ են, կարող են այդտեղ էլ միամիտ մարդկանց խաբել, ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ մեր ժողովուրդը խաբեց բոլշեւիկների խոստումներից եւ իր անկախութիւնը ձեռքից բաց թողեց: Այժմ խորհրդային իշխանութիւնը ղասաբ դարձած. աչքին լաւ երեւացող մարդկանց մէկ-մէկ գլնդակահարում է, իսկ միւս կողմից էլ մեր ամբողջ ունեցածքն է թալանել:

Մեր ցորենը, իւղը, պանիրը մեր ձեռքերիցը խլել է. մասնաւոր առեւտուրը արգիլել է: Այս րոպէին ոչ գիւղացին եւ ոչ էլ քաղաքացին չեն կարողանում իրենց քրտինքով աշխատած բերքը ծախել կամ փոխանակել հարեւանի հետ. հիւանդը հոգի է տալիս մէկ բաժակ կաթի համար. երախաները մահանում են, բայց կոպերատիւները չկայ են պատասխանում ու խեղճ հիւանդի տէրը ինքն իրեն անիծում է խորհրդային կարգերը, որ թոյլ չեն տալիս մէկ կով, կամ մէկ հաւ պահելու, որպէս զի հիւանդին ու ծծկեր երեխային օգնութեան հասնին: Երեք ամսից աւելի է մսի երես չենք տեսել. հագուստեղէնի, ոտնամանի անունները մոռացել ենք, ոտնաբոբիկ ու տկլոր ենք: Երբ մէկը համարձակւում է այս ուղղութեամբ խօսել, իսկոյն ձերբակալում ու աքսորում են. իսկ ոմանց էլ ելեքտրական տոկով են սպանում: Կարող եմ ասել, որ այժմ ամբողջ Կովկասում յիսուն հազարից աւելի բանտարկուած անմեղ մարդիկ կան. իսկ ամենօրեայ սպանութիւնները սովորական բաներ են դարձած:

Այս տարի գարնանը, խորհրդային իշխանութիւնը խիստ միջոցների դիմելով, կոլեկտիւացման խնդիրը առաջ տարաւ. բայց եղան շրջաններ, որոնք չենթարկւեցին կառավարութեան որոշմանը եւ զինուած մարդիկ լեռներ բարձրացան. հէնց կառավարութեան ցանկացածն էլ այդ էր, որպէսզի նրանց այսինքն անհաշտ տարրերին դուրս բերի գիւղից եւ կոտորի: Այդպէս էլ եղաւ. հաւաքեց իր զօրքը, թնդանօթներով ու գնդացիրներով դուրս եկաւ ապստամբներին ճնշելու: Գիւղը գիւղի դէմ, եղբայրը եղբօր դէմ հանեց եւ իր նպատակին հասաւ:

Ապստամբները պաշար չունենալու պատճառով, շատ շուտ զինեցին: Ընկաւ ձմեռը, եկաւ գարունը, կառավարութիւնը տրակտորներ բերաւ եւ ցորեն ցանած հողերը վարեց ու տէրերին պարտադրեց բամբակ ցանել ոչ սեր մի փողը տւաւ եւ ոչ էլ ծախսերը, չնայած որ սերմի փութը 15 ռուբլով էր գնել գիւղացին:

Մի կողմից բոլշեւիկները զուլումի ենթարկեցին գիւղացուն, միւս կողմից էլ Աստուած: Ցանուած բամբակները ջուր չլինելու պատճառով ամբողջովին փճացաւ, իսկ դրա մեղքը կառավարութիւնը ձգեց գիւղացու վրայ, առարկելով որ լաւ չեն հերկել հողը, ոմանց 3 տարի, ոմանց 2 տարի բանտ նստեցրին, իսկ ոմանց էլ 2 3 հարիւր ռուբլի տուգանքի ենթարկեցին:

Նիկոլայի օրօք մեր երկրում բանւորների թիւը հարիւրին 15ից չէր անցնի, իսկ այժմ հարիւրին հարիւրով բանւորներ ենք դարձել, որովհետեւ գիւղացուն զրկեցրել են հողից:

Ռուսաստանի ժողովուրդը (ուզում է ասել ռուս ժողովուրդը), անշուշտ անցեալներում Հայաստանի մասին գաղափար չի ունենցել, բայց այժմ հազարներով սոված ու մերկ մեր փողոցներում թափառում են ու աշխատանքի բորսաների դռներն են մաշում գործ խնդրելով: Նրանցից շատերը քաղցածութիւնից պատերի տակ մահանում են ու մեր ցաւերի վրայ նոր ցաւեր աւելացնում:

Սիրելի հայրենակիցներ, ահա խորհրդային կարգը եւ մեր ներկայ վիճակը: Մեր աչքերը յառած ամեն օր սպասում ենք, թէ երբ պիտի ազատագրւենք այս գազանների ու աւազակների ձեռքից:

Գ. Կ.

Տնեցին իրենց գիւղերը, մի մասը կոտորւեց. իսկ մի մասն էլ հեռացաւ տարբեր ուղղութիւններով: Կառավարութիւնը դրանով էլ չբաւականացաւ: Ապստամբների ունեցածքը գրաւեց. իսկ նրանց ընտանիքներն էլ աքսորից հեռաւոր վայրեր:

Համատարածի ժամանակ Դ.ի շրջանում մօտ 400 փոքր երեխաներ, որը ցրտից, որը սովից, որն էլ ընկաւ սայլերի ու եզան ոտքերի տակ մահացաւ:

Դեռ այս վէրքերը չբուժուած, նոր նոր տուրքերի ենթարկւեց գիւղացիութիւնը:

Երբ ծառերի պտուղը հասաւ, գիւղացիները ուրախացան, որ կը տանեն քաղաք իրենց պտուղները, կը ծախեն եւ իրենց ընտանիքի կարիքների մի մասը կը հոգան, բայց այդ էլ չյաջողւեց, որովհետեւ մի գիշերւայ մէջ շրջապատեցին գիւղերը, փակեցին այգիների ճանապարհները ու յայտարարեցին որ բոլոր ծառապտուղի տէրերը պարտադիր կերպով իրենց հասունացած մրգերը պիտի ներկայացնեն այգեգործական պահեստը: Ինչ խօսք որ նրանց հրամանը ճշտութեամբ կատարւեց: Ու այդպէս հաւաքեցին տանձը, խնձորը, դեղձը եւ մի կոպէկ չտուին: Այս բոլորից յետոյ, սեպտ. 5ին սկսեցին միւս տուրքերը հաւաքել, առանց ժամկէտներ նշանակելու, խեղճ գիւղացիները աղաչում, պաղատում են որ սպասեն մինչեւ խաղողների հաւաքելը, բայց պրիստաւից վատ բոլշեւիկ պաշտօնեաները չեն համաձայնւում եւ միլիցապետների միջոցով վերցնում են տուրք չվճարողների տան իրերը. այն էլ ոչ թէ իրենց հասանելիք տուրքի չափով, այլ կրկնակի եռակի:

Մեր յոյսը խաղողն էր, նա էլ բռնագրաւեցին եւ նորից դրամ չի տուին: Այն բանւորները որոնք խաղողի այգիներում աշխատել էին, իրենց խաղայինների գլուխն էին կոտրում եւ աշխատավարձ պահանջում, իսկ այգետէրերը ձեռքները ծալած ոչինչ չէին կարողանում պատասխանել, քանի որ ամբողջ բերքը բռնագրաւել էին եւ ոչինչ չէին վճարել: Այգետէրերը օրերով սոված, ծարաւ, վարկային ընկերութեան գրասենեակների դռան առաջ կանգնած աղաչում էին, որ գոնէ իրենց խաղողների արժէքի մի մասը տան. բայց ո՞վ է լսողը:

Մեր շրջանի իւրաքանչիւր գիւղի կոպերատիւ 45 կտոր ամերիկան էր բերել ժողովուրդին ծախելու՝ պայմանով, որ ամեն մի գիւղացի 35 ռուբլի բաժնեվճար տայ կոպերատիւին, որից յետոյ կը ստանայ վեց մեդր ամերիկան:

Խեղճ գիւղացիները զուրկ ամեն ինչից, վիզները ծռած կոպերատիւների առաջ. նայում են ամերիկանների թոփին ու ա՜խ քաշում, քանի որ գրպանում մի կոպէկ չունի, իսկ ունեցածքն էլ ձեռքից խլել են:

Չի զարմանաք թէ ասեմ, որ Հայաստանի ազգաբնակչութեան հարիւրին 80 բոլորովին տկլոր ու քաղցած վիճակի մէջ կ'ապրի:

1929 թւականին Գ. Բ.ում, Վ. Բ.ում եւայլ շրջաններում հողժողկոմի կարգադրութեամբ պարտադրեցին գիւղացիներին, որ ցորենի փոխարէն բամբակ ցանեն, այդպէս էլ եղաւ, սակայն այն հողերը որո՛նք անոյժ էին ցորեն

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՉԸ "ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ,,

Գ.

Որքա՜ն բառ եւ որքան անհամ ձոռամաբանութիւններ:

Պ. Կասեանը այս ճանապարհով չէ որ պիտի պարզէր իր բուն նպատակը՝ գաղթահայը զինելու Դաշնակցութեան դէմ: Որովհետեւ տակաւին բաւական խելք. դատողութիւն եւ մանաւանդ առողջ բնազդ ունի այս ժողովուրդը: Ու-ան հակառակ Կասեանին չի կարող պատմական դէպքերն ու քաղաքական իրողութիւններն ալ լուծել Լէնինեան տրամադրութիւններով:

Գաղթահայութեան ներկայ ճակատագիրը վերագրել «իմպերիալիստների սարքած եղբայրասպան պատերազմի»ն առանց Խորհ. Միութեան ալ ակնյայտնի պատասխանատուութեան, չէ՞ որ ծիծաղելի է եւ միակողմանի միամտութիւն: Եթէ ակնարկը առհասարակ համաշխարհային պատերազմի եւ մասնաւորաբար հայութեան ենթարկուած տառապանքներու մասին է, Պ. Կասեանը կալո՞ղ է հերքել, որ հայութիւնը շատ աւելի աժան կարող էր դուրս գալ բոլոր տակնուվրայութիւններէն, եթէ հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը «իմպերիալիստական» պատերազմը չվերածէր նաեւ քաղաքացիական պատերազմի:

Գաղթահայը նոր չէ որ պիտի սորվի իր դահիճներու անունները: Ան գիտէ թէ Սուլթան Համիտի չափ մեր գեղիդահիճներն են եղած Թալէաթներն եւ Էնվէրները:

Բայց զարմանալին Պ. Կասեանի նոր խոստովանութիւնը եւ վերաբերմունքն է մասնաւորաբար Թալէաթ-Էնվէր խմբակի մասին: Ինչպէ՞ս է որ համայնավորները կ'ընդունին այս մարդոց պատասխանատուութիւնը, երբ նոյն այս մարդիկ 1918-1921ին անդադար կը սիրաբանէին անոնց հետ, Արեւելքի մէջ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը տարածելու ծրագիրներու շուրջ: Մոռցա՞ն այս հրէշներու հետ իրենց (համայնավար) մարմիններու եւ գործիչներու բանակցութիւնները, Պերլինի եւ Մոսկուայի մէջ: Մոռցա՞ն, որ Էնվէր, մինչեւ Պաքու կը հրաւիրուէր մասնակցելու իրենց խորհրդաժողովին: Ինչո՞ւ այդ օրերուն նոյն այդ ոճրագործները չդատապարտուեցան, երբեւ Թրքահայ «աշխատաւոր կանգուածների» իրական դահիճները: Ինչո՞ւ հաշուի չէիք առներ այդ օրերը այդ նոյն զանգուածներու տրամադրութիւնները եւ մինչեւ այսօր ալ կը սիրաբանէք նոյն այդ հրէշներու իրական եւ օրինաւոր յաջորդներու հետ:

Այս բոլորը սակայն, երբեք պատասխանի համար. որովհետեւ այն ինչ որ կ'ըսէ Պ. Կասեանը այդ տողերուն մէջ լոկ ամբոխավարական տգեղ խաղ մըն է, խոստովանելով Համիտեան «դաժան ռէժիմի» եւ Թալէաթ-Էնվէր «սրի ու կրակի» պատճառած իրական պատուհասը Թրքահայութեան գլխին, ան (Կասեանը) հայ համայնավարի յատուկ սինիզմով» կը կրկնէ ըստ ամենայնի բոլոր ոճրագործ թուրքերու մեղադրանքները հայութեան հասցէին: Թրքահայութիւնը զոհեր նկատել Դաշնակցութեան.

«Որն իր տասնեակ տարիների գոյութեան ընթացքում սնուել է հայ եւ թուրք աշխատաւորութեան արիւնով»:

Թուրքի յատուկ արտայայտութիւն է, որ սակայն կատարեալ պաղարիւնով կը կրկնէ Կասեանը: Գաղթահայը այս կարգի մեղադրանքներ կը լսէ զզուանքով եւ ատելութեամբ, իսկ անոնց հեղինակները կը գնահատէ իր չնշուած դահիճներու արժէքով: Ի՞նչ ուրեմն այս ժողովուրդի մէջ կուսակցական ատելութեան ձեր ապուշ եւ խելագար թափին մէջ կ'ուզէք արդարացնել մեր դահիճնե՞րը, որո՛նք միլիոնաւոր մեր սիրելիները կոտորեցին: Կ'ուզէք արդի՞ւնքը նկատել մեր մարտիրոսութիւնը, 1915ի աղաւոր եղեռնը Դաշնակցութեան կողմէ «թուրք աշխատաւորութեան» թափած արեան փոխվրէ՞ժը այս է՞ իմաստը ձեր ստոր եւ անարգ արտայայտութիւններու, խօսեցէք այս մասին պարզ եւ յստակ, Պ. Կասեան:

Գաղթահայ աշխատաւոր զանգուածը ամէնէն առաջ այս մասին է որ պէտք ունի ձեր ուղիղ վերաբերմունքին: Որմէ ալ կախուած կ'ըլլայ անոր վերաբերմունքը ձեր հանդէպ:

Բայց տակաւին լսենք համբերատարութեամբ զինքը շարունակելով իր նամակի ընթերցումը:

Կասեանը գաղթահայու անցեալ եւ ներկայ դժբախտութիւնները իւրայատուկ ձեւով գնահատելէ ետք —կը կարծէ թէ ան եւս Հայաստանի բանւորութեան եւ գիւղացիութեան նման ըմբռնած է Դաշնակցութեան վնասակար գոյութիւնը եւ հետեւաբար պէտք է որ համապատասխան վերաբերմունքով ճշդէ իր դիրքը: Բայց կասկած մը, որ ըստ երեւոյթին անհանգստութիւն կը պատճառէ մեր պատգամախօսը: Անոր կարծիքով, որ չափով որ բարձրանայ գաղթահայութեան կենդանի հետաքրքրութիւնը «Խորհրդային աշխարհի» որ ըսել է նաեւ Խ. Հայաստանի հանդէպ, որ չափով որ խորանայ համակրանքը, սէրը դէպի այդ աշխարհի բոլոր շարժումները

— «Այնքան աւելի շանթահարուելու է, այնքան աւելի թունալից դառնալու, այնքան աւելի լպիրշանալու է Դաշնակցութիւնը»:

Լոկ կասկածի արդիւնք չէ այս եզրակացութիւնը, այլ հիմնաւորուած անցեալի փաստերով:

«Եթէ տասըտարուայ ընթացքում, կանգ չառնելով եւ ո՛չ մի միջոցի առջեւ, դիմելով հրէշաւոր ստերի, զզուելի խաբեբայութիւնների, ստոր կեղծիքների, լպիրշ զրպարտութիւնների, դաշնակցականները ձգտել են պահելու ձեզ անգիտութեան մէջ Խ. Հայաստանի նկատմամբ, մթագնելու ձեր միտքը դէպի աշխատաւորների սոցիալիստահայրենիքը, թունաւորելու ձեր աշխատաւորական գիտակցութիւնն եւ զգացմունքները սոցիալիստական կեանքի հերոսական շինարարութեան հանդէպ, ապա այսօր մեր տասնամեակի առիթով նրանք պիտի կրկնապատկեն, եռապատկեն, տասնապատկեն իրենց այդ վայրահաչութիւնները»:

Կասեանին եւ իր կուսակցութեան համար միայն գործածուելիք արտայայտութիւններն ու բառերը իրենց դարձնելով, հարկ է սակայն աւելի լրջութեամբ անդրադառնալ բուն խնդրին:

Նորութիւն չէ Դաշնակցութեան հասցէին նետուած սա մեղադրանքը թէ՝ ան կը ձգտի թշնամական տրամադրութիւններ տարածել գաղթահայութեան մէջ Խ. Հայաստանի հանդէպ:

Այս նոյն երգը կը լսենք նաեւ անկէ ալ, ո՛չ համայնավար մեր հակառակորդներէն:

Եթէ ի վերջոյ այս բոլորը նպատակ ունին եւ ընդունինք թէ կը ձգտին նպաստելու գաղթահայութեան եւ Խ. Հայաստանի մէջ կապը ամրացնելու, ապա ուրեմն պէտք է խոստովանիլ որ ցարդ գործադրուած միջոցները անցած են անօգուտ:

Ուրեմն այս ժողովուրդը հակառակ իրապէս բոլոր «վայրահաչութիւններուն», համայնավար եւ իր համախոհ տարրերու կողմէն չհաւատար Դաշնակցութեան վերագրած բոլոր մեղադրանքներուն: Ան ընդհ. խօսքերու վրայ տրամադիր չէ ընդունելու Դաշնակցութեան թշնամանքը Խ. Հայաստանի հանդէպ, «կարմիր» ըլլայ ան թէ դեղին, որովհետեւ ինչ որ ըլլայ հոն հայրենիքն է մօտ մէկ միլիոն հայութեան:

Ս. ԹՈՎՄԱՍ

ՊԱՏԵՐԱ՜ԶՄ

Հունգարիոյ պատերազմական նախարարը, Կոմպոս, ռազմաշունչ ճառ մը խօսեցաւ Պուտափէշթի մէջ:

— Երկիրը կը գողայ Եւրոպայի մէջ: Մենք կը գտնուինք պատմական մեծ դէպքերու նախօրեակին: Փրկութեան մեր միակ միջոցն է քաջաբար եւ ճակատէ՛ն դիտել ու քննել իրողութիւնները, եւ պատրաստուիլ կռուելու անոնց դէմ:

Եւ «յանուն խաղաղութեան, փափաքելով սպառազինուած տեսնել Հունգարիան», ըսաւ թէ ազատագրութեան ժամը պիտի հնչէ շուտով:

ԳՆՉՈՒՆԵՐԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈՇԱՆԵՐ[Ը]

Ինչպէս Թուրքիոյ այլեւ[այլ] համայնքները, բոշաներն ալ ունէին իրենց ազգապետը, [որ] աթոռակալ կը կոչուէր, ինչպէ[ս] ժամանակին Հինգչէնկեներուն[…] միւտիր: Ունէին նաեւ աչխ[…] րու (ծերերու) խորհուրդ, նմա[ն] Տերակոյտի, որ կը գտնէր ի[…] րենց մէջ տեղի ունեցած անհա[…] մաձայնութիւնները: Շատ ան[…] կաւաղէպ պարագաներու մէ[ջ] միայն բոշաները պետական[…] դատարանի կը դիմէին, որով[…] հետեւ ամօթ կը համարուէր ի[…] րենց գործերու կարգադրութեան[…] պուններու յանձնել: Անոնց ա[…] թոռակալը պաշտօնապէս ճանչ[…] ցուած էր նաեւ ցարական վա[…] չութենէն, որ անոր խորհուրդ[…] ներուն կը դիմէր գնչուներու ըն[…] տանեկան խնդիրներու կարգա[…] դրութեան համար: Երեւանի մէ[ջ] Մելիք Աղամալեաններու նա[…] հապետը — Մելիք Սահակ — եղած է բոշաներու աթոռակալ[ը]

Անոնց անուններն առհասա[…] րակ հայկական են, ինչպէս եւրոպացի գնչուներունը՝ եւրո[…] պական: Յաճախ բոշան կը յի[…] ուի իր մօր անունով քան հօր[…] ազգանունի կամ մականունի սո[…] վորութիւն չկար, ինչպէս չկա[յ] նաեւ Թուրքերու մեծամասնու[…] թեան մէջ: Այսպէս օրինակ կը[…] սեն՝ Անթառամին Սեդրոսը, կա[մ] Մայամին Խաչօն եւայլն:

«Բոշայէն փաշաչելլար» կ'ըսէ հայ գիւղացին, բայց երբե[ք] բացարձակ ճշմարտութիւն [չէ] այդ, մեր գրագէտներէն եւ նշա[…] նաւոր մարդկերէն մէկ երկուքը բոշաներէ սերած են: Այսպէս, օրինակ, Ալամդարեան վարդապետ, փրոֆէսոր Քերովբէ Պատկանեան, Շիրվանզադէ եւ Վրթանէս Փափազեան, յիշելու համար միայն գլխաւորները:

«Բնար Հայկական»ի էջ 585 կը կարդանք.

«Յարութիւն վարդապետ Ալամդարեան ծնած 1796 թուին Հաշտարխանի մէջ, հօր անունն էր Բաշմախչի (մաշկակար) Մանուկ. հօրը հայրն էր բոշա Յովսէփ, խոյայ (պարսկահայոց մէջ) խանի դրօշակիր. 14 տարեկանին աշակերտեցաւ հայկաբան պոլսեցի Սերովբէ վարժապետի քով եւ 1828ին վարդապետ ձեռնադրուեցաւ. 1833ին գնաց Նոր Նախիջեւանի Ս. Խաչ վանքը եւ աւագակներու յար[…] ձակմանց ենթարկուելով մեռա[ւ] 1834ին: Գերեզմանը կը գտնուի Նալբանդեանի գերեզմանին դի[…] մացը, Ս. Խաչի մատուռին քով»:

Միեւնոյն «Բնար Հայկական»ի 354 էջին մէջ կայ Թ. Պատկանեանի կենսագրութիւն այսպէս.

«Քերովբէ Տէր Պետրոսեան Պատկանեան որդին էր Սղամբոլու քաղաքի աւագ քահանային եւ դօցէնտ հայկական լեզուի Պետերբուրգի համալսարանում: Հօրեղբօր որդին է Րաֆայէլ Տէր Գաբրիէլեանի (Քամառ Քաթիպա) եւ մօր կողմէն թոռն է Յարութիւն վարդապետ Ալամդարեանի, որ նախապէս քահանայ էր եւ այրիանալուց յետոյ վարդապետ ձեռնադրուեցաւ:»

Իսկ Ալամդարեան, գիտենք թէ, բոշայի սերունդ էր:

Գալով Շիրվանզադէի եւ Վ. Փափազեանի, «Բանասէր»ի մէջ 1900 թուի հատոր Բ.ի մէջ Գրիգոր Վանցեան կը գրէ խմբագրին ուղղուած նամակով մը:

«Բացի Շիրվանզադէի անձնական հաստատումէն, ունինք նաեւ ուսուցիչ Աթաբէգեանի վկայութիւնը, որ գրաւուած է այդ խնդրով եւ կ'ըսէ թէ Շիրվանը դերձակ Մինասի տղան է. Մինասը տէնգչի Մովսէսի տղան է, իսկ ասոր կինն է բոշանց ծաղիկը որ ծնած է Շամախում բոշա Յովակիմից՝ բոշա Յովակիմը ծնուած է Շամախում եւ բոշա Աստուրից, իսկ սա եկած իր եղբօրորդի Գրիգորը եկած են Մազանդարանից... Այսօր ալ

...մախում Շիրվանը կը կոչեն ...ղանց Մինասի տղայ... Իսկ ...ճանէս Փափազեան 1883ին ...ջանդրաբոլում ինք ան- ...ջանդրաբոլում հաղորդած է մեզ ուրիշ ...մը հաղորդած է մեզ ուրիշ ...րեկամներու ներկայութեան, ...քէ ինք բաշայի սերունդէ է մօր ...մէ. մեծ հայրը Երեւանցի բո- ...մէն է եղեր որ Վանայ մէջ ...մփրիչութեամբ կը զբաղուէր ...իր աղջիկը՝ Անթառամ՝ կնու- ...թեան տուած է Փափազեան ա- ...ւան մէկու մը, որմէ ծնած են ...ճանէս եւ իր եղբայրները»..

...Գ. Վանցեան այդ նամակին ...էջ կը յիշէ նաեւ գնչու բա- ...ռատեղծուհի Գինա Ռայնիչիչի ...կեանքն եւ գրած ...ստեղծութիւններն, որ եւ- ...րոպական համբաւի արժանա- ...ցած են եղեր: Այդ կինը մեծ- ...ցեր է 1840 - 1850 թուական- ...ներուն Պոլսեցի հայ ընտանիքի ...մը մօտ եւ երգած է հայերէն ...ու թուրքերէն:— Հակառակ ...ատ մը պրպտումներուս, որեւէ ...ւմ չգտայ, որ այդ գնչուհիի ...ւ իր գրածներու մասին որեւէ ...տեղեկութիւն կարողանար տալ ...ինծի:

* *

...Հայ բոշաներն առհասարակ ...հայերէն կը խօսին մինչեւ իսկ ...իրարու մէջ Գ-ը Յ-ի կը փոխեն ...ու կը հնչեն օրինակ հայնիլ, ...փոխանակ հագնելու կամ Գիյօր ...փոխանակ Գիրգորի. Ջ. եւ Ծ. ...երն աւելի դիւրութեամբ զ ...ը հնչեն: Լեզուին հազիւ հինգ ...ց հարիւր բառէ կը բաղկա- ...նայ: Վերացեալ գաղափարնե- ...րու համար բառեր չունին եւ ոչ ...ալ տարբերութեանց նրբութիւն- ...ներ. ագուաւին սեւ թռչուն կ'ը- ...սեն, ծովին մեծ ջուր: Ունին ...նաեւ այլեւայլ խումբերու մի- ...ջին յատուկ մասնաւոր բառեր. ...ինչպէս, օրինակ, Արաբկիրի ...ալ արհեստաւորներն ունէին ...մասնաւոր բառեր թուրքերու ...ներկայութեան գաղտնի խօսե- ...լու յատկացուած. բոլոր կը ...ըսէին ... ղրուշ եւ ստակ փա- ...ու չորս բոլոր քսան ստակ կը ...ըսէին 4 ղրուշ 20 փարա:

Գնչու լեզուին մէջ կան ա- ...րական եւ իգական հոլովներ. ...արական բառերը օ եւ իգական- ...ները իով կը վերջանան: Այս- ...պէս, ռաքլօ = երիտասարդ, ...ռաքլի = աղջիկ: Բառերու սե- ...ռականը կը գործածուի երբ ա- ...րական. իսկ բայերու աներեւոյթ ...ը միեւնոյն ժամանակ հրա- ...մայականն է — աներեւոյթը կը ...վերջանայ ավա կամ ավավ՝ ...ը: Օժանդակ բայը կը խո- ...նարհուի այսպէս՝

Անձնական դերանուններն են. ...Յոգնակիի նշանը երբեմն ա ...ինչպէս, բալ = մազ, բալա ...մազեր, եւ երբեմն մասնաւոր ...տրամադրի մէջ ս. գայ = մայր, ...գայս = մայրեր:

Բացասական մասնիկն է նա ...ով կը շինուին շատ մը ածա- ...կաններ,

Անհաւասիկ թիւերու անուն-

ները այլեւայլ գաւառաբար- բառներու մէջ:

Ահաւասիկ նաեւ բոշայերէն նախադասութեան մը նմոյշը.—

Բադուլնիս բուճու կամ կա- րեցի մերավիս բուճու գլրավեցի (այսօր շատ գործ ըրի ես, շատ շրջեցայ):

Ահաւասիկ ոտանաւոր մը.—

Աւէ իննա ճոսել վէսէ զու- գաճիս, բիէմ մանուս ավէ նա- լիս դլայիս (եկուր տղայ այս- տեղ նստէ մօտս, վախնամ մարդ գայ անունս յայտնես):

Փոքր Ասիոյ եւ Թրքահայաս- տանի հայ բոշաներն անշուշտ կոտորուեցան հայկական ար- հաւիրքներու ժամանակ եւ վե- րապրողներն Թրքացած ըլլալ պէտք են բոլորովին: Իսկ Կով- կասի բոշաները ցայժմ կը շա- րունակեն իրենց նախապատե- րազմեան կեանքը, յարմարելով նոր միջավայրին. համախմբը- ւած են Արագածի փէշերուն վրայ եւ Լենինականի մէջ: Ա- նոնք ալ ունին իրենց կոմըջիէջ- ներն ու կոմերիտներն եւ, եթէ քիչ մը աւելի բազմաթիւ ըլլա- յին, թերեւս պիտի կազմէին «անկախ» Բոշայաստան մը Խ. Ս. Հ. Մ.ի շրջանակին մէջ:

Եթէ գնչու ժողովուրդը մին- չեւ այժմ կրցած է պահել իր ինքնութիւնն իբր առանձին ժողովուրդ, այդ պարտական է իր բացասական յատկութեանց եւ մասնաւորապէս իր աստան- դական կեանքին եւ քաղաքա- կրթութեան հանդէպ տածած նողկանքին: Որեւէ ազգայնա- կան զգացում կամ անջատողա- կան ձգտում գոյութիւն ունե- ցած չէ անոնց մէջ բառին իս- կական իմաստովը: Եւ այս իսկ պատճառաւ քաղաքակրթու- թեան ծաւալումով ոչ շատ հե- ռաւոր ապագայի մը մէջ ապա- հովաբար գնչուն պիտի ջնջուի աշխարհի վրայէն՝ առանց որ եւէ դրական հետք թողած ըլ- լալու պատմութեան էջերուն մէջ...

Մ. ՏԷՐՊԷՏԷՐԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԽԱԼՔԻ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Խալք կուսակցութեան մաս- նաճիւղերու ընդհ. ժողովները պի- տի սկսին եւ օճախներու վարչա- կան ժողովները պիտի ընտրուին: Որոշուած է որ ընտրութիւնը ազա- տօրէն տեղի ունենայ, եւ նախա- պատուութիւն տրուի այն անձե- րուն որոնք յեղափոխութեան գա- ղափարները իւրացուցած են եւ կասկածէ զերծ անցեալ ունին: Այս կերպով, գործերէն հեռու պիտի պահուին այն անձերը որոնք կու- սակցութեան գործերը իրենց մե- նաշնորհը դարձուցած էին:

Օճախներու ընտրութիւններէն վերջ, նոր կանոնագրով գործու- նէութիւնը պիտի սկսի, կուսակցու- թեան ներքին թէ հանրային տե- սակէտով: Սերտ շփումներ պիտի ըլլան ժողովուրդի զանազան խաւե- րուն հետ, յաճախակի ժողովներ գումարելով կեդրոններուն մէջ: Կուսակցութիւնը աւելի մօտէն յարաբերութիւն պիտի ունենայ արհեստակցական միութիւննե- րուն հետ:

ՎԱՇԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ներքին գործավարութիւնը կուսակալութիւններուն շրջաբե- րական-հրահանգ մը ղրկած է որպէս զի հակակշռի տակ պահեն այն մասնաւոր հաստատութիւն- ները որոնք փոխատուութիւն կ'ը- նեն ժողովուրդին: Այս հրահանգը արդիւնքն է այն քննութիւննե- րուն որ եղած են կազինի ճամբոր- դութեան առթիւ, որովհետեւ տեսնուած են այն կարգի հաս- տատութիւններ ու անհատներ ո- րոնք ժողովուրդը շատ կը նեղեն ծանր տոկոսներով:

Այս հրահանգին վրայ, առեւ- տրական տնօրէնութեան կողմէ յանձնախումբ մը կազմուած է որ փոխատու հաստատութեանց համար կանոնագիր մը պատրաս- տէ: Այս կանոնագրով տեւակա- րէն հակակշռի տակ պիտի գտնուին փոխ դրամ տուողներուն գործո- ղութիւնները, եւ տոկոսները բա- նաւոր աստիճանի մը պիտի իջե- ցուին:

«ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆԻՆ ՅԱՂԹՈՂԸ»

«Ինգըլապ»ի մէջ Ալի Նաճի պէյ կը յարձակի Ըսմէթ փա- շայի հին ու նոր քննադատներուն վրայ, սկսելով Րաուֆ պէյէն մինչեւ Րէֆէթ փաշա եւ Ֆէթհի պէյ:

Առաջինին համար կ'ըսէ թէ զինադադարին երկրին զէնքերը յանձնեց թշնամիներուն, եւ ի վերջոյ անկումէ անկում իյնա- լով, հայրենադաւներուն գիրկը ինկաւ:

Րէֆէթ փաշա գինովցաւ Պոլ- սոյ մէջ իրեն եղած ցոյցերէն եւ սայթաքեցաւ: Վերջ ի վերջոյ: Իզմիրի անկախութեան ատեանին առջեւ բարոյապէս կախուեցաւ: Նոյնպէս եւ Գարապէքիր ու միւս փաշաները:

Ֆէթհի պէյ, որ առատ ամսա- կան կը ստանար Փարիզի մէջ, երբ Իզմիր գնաց ու զարդանիշերու վրայ իր պատկերը տեսաւ, բոլո- րովին գինովցաւ, կասկածելի տար- րերուն միացաւ, եւ ի վերջոյ ին- կաւ:

Գալով Ըսմէթ փաշայի, ան պարտութեան մատնեց Լորտ Քըր- զընները, եւ անոր յաջորդելու համար, պէտք է անոր արժանիք- ները ունենալ, անոր նման գիտնալ երկիրը շէնցնել:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՊԻՏԻ ՏՕՆՈՒԻ

Յառաջիկայ Կիրակի երեկոյ, Դեկտ. 21ին Salle Gaveauի մէջ

Կը նախագահէ՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

ՀԱՅ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅԺՄԷՆ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՏՈՄՍԵՐԸ — Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՔԸ

Ինչպէս յայտնի է, Հանրային պարտքի բաժնետէրերը վերջին անգամ՝ բողոքագիր մը ղրկած էին կառավարութեան, մասնա- վճարը ամբողջութեամբ չտրուե- լուն համար, եւ կը յայտնէին թէ ի հարկին ստիպուած պիտի ըլլան Թուրքիոյ ելմտական վի- ճակը բացատրելու շահագրգռուող կառավարութեանց եւ ճարտարար- ուեստական հաստատութիւննե- րուն:

Փարիզի Թրքական դեսպա- նատունէն տեղեկագիր մը եկաւ վերջին կացութեան մասին ցե- ղեկագիրը կը յայտնէ թէ բաժ- նետէրերու պատուիրակները իտա- լական, ֆրանսական, գերման եւ անգլիական կառավարութիւննե- րուն դիմելով միջնորդութիւն խնդրած են բայց մերժուեր են: Այս անյաջողութեան վրայ, պատուիրակները դիմած են Թուր- քիոյ հետ առեւտրական դաշինք կնքող պետութիւններուն, առա- ջարկելով որ իրենց առեւտրական կապերը խզեն, բայց դարձեալ չեն յաջողած:

Ի վերջոյ, բաժնետէրերու ներ- կայացուցիչները որոշեր են ամ- բողջ աշխարհի ելմտական եւ ճարտարարուեստական հաստա- տութեանց ուղղուած յայտարա- րութիւն մը հրատարակել, թե- լադրելով որ Թուրքիոյ բացած վարկերը դադրեցնեն: Բայց ասկէ ալ օգուտ մը չտեսնելով, որոշեր են դարձեալ բանակցութեան սկսիլ:

Բաժնետէրերու պատուիրակ- ները կ'ուզեն որ այս անգամ բա- նակցութիւնները Փարիզի մէջ կա- տարուին, բայց կառավարութիւնը Էնկիւրիի վրայ կը պնդէ:

Բանակցութեանց մէջ ըլլալիք առաջարկներն են. Ա. 1928ի հա- մաձայնագիրը ջնջել, Բ. Տոկոսի համեմատութիւնը իջեցնել, Գ. Գ. վճարման պայմանաժամերը բարեփոխել ներկայ ելմտական վիճակին համաձայն:

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

„ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԷՆ ՆՈՐ ԲԱՆ ՉԿԱՅ"Ն ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գերման շարժանկարներու վերահսկիչ կեդրոնական յանձ- նախումբը որոշեց մերժել Ռը- մաքի համբաւաւոր գործին «Արեւմուտքէն նոր բան չկայ» ֆիլմին ներկայացումը: Նման որոշումներ տուած են նաեւ պա- տերազմական եւ ներքին եւ արտաքին նախարարութեանց մասնագէտները: Առաջինը յայտ- նած է թէ ֆիլմը ուղղուած է գերման բանակին դէմ, անոր համար որ ներկայացուած զին- ուորներէն մէկը՝ ոճրագործի գլուխ ունի: Արտաքին նախա- րարութեան քննիչ մասնագէտը յայտնեց թէ արտասահմանէն ստացուած են տեղեկագրեր, որոնց համաձայն անոր ներկա- յացումը կը վնասէ Գերմանիոյ համբաւին: Ներքին նախարարու- թիւնը իր մերժումը կ'արդա- րացնէ Գերմանիոյ մէջ տիրող յուզումով՝ հետեւանք այս ֆիլ- մին ներկայացման:

Իսկ խորհրդարանի ընկեր- վարական խմբակը հետեւեալ հարցապնդումը ուղղեց կառա- վարութեան.— Այդ գործին ներ- կայացման արգելքը իբր վնա- սակար Գերմանիոյ հեղինակու- թեան, զայրոյթը գրգռած է հանրապետականներուն եւ խա- ղաղութեան բարեկամներուն:

Այս ֆիլմը, զոր շատերը կը նկատեն իբր լաւագոյն քարոզ- չութիւնը ի նպաստ խաղաղու- թեան եւ ժողովուրդներու հաշ- տեցման, կարելի չէ երկրին ներսը թէ անկէ դուրս, մեկ- նաբանել իբր անարգական հան- դէպ մեծ պատերազմը մղող գեր- ման բանակին: Արտաքին, ներ- քին եւ պատերազմական նախա- րարութեանց քննութիւնները չեն համապատասխաներ ժողո- վրդային լայն խաւերու զգաց- ման: Անոնք ընդհակառակն կը կազմեն ազգայնական գրգռու- թեան համար մեծ քաջալերանք մը»:

«Ընկերվարական կուսակ- ցութիւնը կը պահանջէ ուրեմն կառավարութենէն, գիտցնել թէ ինչ կը մտածէ ընել, դարմանե- լու համար տնտեսական ու քա- ղաքական վնասը որուն կ'են- թարկուի Գերմանիա, արտա- սահմանի մէջ այս ֆիլմին ներ- կայացման արգելքովը»:

ՆՈՐԷՆ ՏԻԿԻՆ ՀԱՆՕՆ

Համբաւաւոր Տիկին Հանօն որ դեռ նոր ազատեցաւ բանտէն դարձեալ կոչուած է դատնալու օրուան հերոսուհին:

Իր հին պարտապահանջնե- րէն մէկը, քիմիագէտ. ճարտա- րագէտ մը, դիմում կատարած է հարցաքննիչ դատաւորութեան, վստահութեան զեղծում վերա- գրելով Տիկին Հանոյի եւ դատ բանալով անոր դէմ:

Ճարտարագէտը կ'ըսէ թէ «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի սնանկու- թեան առթիւ, Տիկին Հանօ իր անձնական հաշւոյն, բազմաթիւ միլիոններ կորզած է: Հարցա- քննիչ դատաւորը պաշտօն յանձնեց դատական ոստիկա- նապետի մը, որ երեք մասնա- գէտներու ընկերակցութեամբ պրպտումներ ու քննութիւններ կատարէ: Երբ ոստիկանապետը ներկայացաւ Տիկին Հանօի այս վերջինը խստօրէն մերժեց իր գրասենեակը ենթարկել որեւէ քննութեան ու պրպտումի: Եր- կար բանակցութիւններէ վերջ, երբ տիկին Հանօ կը յամառէր ոստիկանապետին արգիլել իր գրասենեակին մուտքը եւ անոր յանձնել իր արկղին բանալին, այս վերջինը որոշեց կողպարար մը կանչել:

Ոստիկանապետը գրաւեց Տիկ. Հանոյի հաշուետետրերը, զանոնք յանձնելու համար հար- ցաքննիչ դատաւորին, որպէսզի քննուին մասնագէտներուն կող- մէ: Իսկ արկղը կնքուեցաւ:

Տիկ. Հանօ իր կարգին բողոք ներկայացուցած է դատական այս գործողութիւններուն դէմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

1901 նոյեմբեր 4ի առաւօ- ...ը երեք քիւրտեր յանկարծակի ...կան եւ դուռը բաց անելուն տե- ...ն մեզ:

Քիւրտերը կը վերադառնան ...րդակ եւ կ'ըսեն հազարապե- ...ին, թէ վանքը ֆէտայիներ ...ւանք: Հարիւրապետը կ'ըսէ ...հազարապետին:

Բերդակցիք մեզ լուր ղրկե- ...ին թէ՝ լսեր են ձեզ հոդ ըլլալը, ...որք կուգայ: Մենք ունէինք ըն- ...դամէնը 8000 փամփուշտ, 10 ...հազար բերտանկայի գնդակ, նոյն- ...չափ կապար եւ մի ձեռք գործիք ...հնագան տեսակների չախմախը ...գնդակ, քար: Մուշէն ստացած ...21 արծաթը ղրկեցի Մուշ՝ռուսա- ...կան 21 տուփ վառօդ բերել տուի: ...կանչեցի Գէորգին, Հաճիին, Վա- ...ղարշակին եւ այսպէս խօսացի.

«Ժողովուրդը յուսահատուած օրթօտոքսութեան դիմած է: Չորս կողմերնիս մատնիչով լցուած է: Փոխանակ երթալու դաշտ մեռ- նելու, հոս կը մնանք, կը կռուինք ու կը մեռնինք»,

Նրանք համաձայնեցան: Մնա- ցած զինուորները երբեք խաբար չէին այդ բանից: Մենք կը սպա- սէինք Ցարութիւնի գալուն: Սպա- ղանաց Մակարի տղայ Կարօն Ցա- րութիւնի քով գտնուած տղայոց մէկի հրացանը կը գողնայ ու կը հեռանայ: Այդ պատճառաւ Ցա- րութիւնը յետ կը մնայ որպէսզի էդ հրացանը առնէ ու յետ բերէ: Եթէ այդ հրացանի խնդիրը չըլ- լար՝ դեռ չպաշարուած՝ Ցարու- թիւնը երկու օր առաջ մեր քովը պիտի ըլլար: Ես Ցարութիւնին նա- մակ մը գրեցի.

«Այսինչ այնինչ իրեղէնները կը վերցնես, կուգաս Ծիրինկա- տարի առաջի աղբիւրը: Ամէն գի- շեր երեք ընկեր կը ղրկեմ այդ աղբիւրի քով քեզ սպասելու, որ- պէսզի միասին գաք. եթէ ընկեր- ները չտեսնես՝ գիտցիր որ պա- շարուած եմ, չեմ կրցեր ընկեր- ներ ղրկել: Այդ ատեն աղբիւրից կ'իջնես կումկումներով, կուգաս Արաբօ քարը, կը պոռաս մեր փարոլան «լուսնակ, լուսնակ» ու կը զարնես. մենք ալ ներսէն կը զարնենք: Դրան առաջ դիրքեր կան քեզ համար շինուած, որ- պէսզի գալու ատեն ներս մտնես: Դուռը քեզ համար բաց է. եթէ մտնել չկրցար մեր քով, դեռ չլուսցած՝ կը վերադառնաս, կ'երթաս Սասուն»:

Նոյեմբեր 4ի կէսօրն անցած էր: Բերդակէն(*) հարիւրապետ մը ձի հեծած, 17 զօրք հետը, կուգայ դէպի վանք: Իւրաքան- չիւրի վրայ 3 3 կարգ փամփուշտ կար: Դրանք Աստուածածնի տակ դուրս եկան, մենք ալ տեսանք: Հաւատորիկի կողմը չանցած՝ պա- հապանները փողը հնչեցին: Հա- րիւրապետի քովը գտնուած պո- ռոզանն ալ սկսեց փող հնչել: Վան- քի գարգեահները փակուած էին: Դուռը հասնելուն մնացեր էր 300 քայլ: Ներսը գտնուած զինուոր- ները պատրաստ կանգնած էին՝ 27 կանոնաւոր հրացան, 17 չախ- մախը:

Կանչեցի Վաղարշակին, Գէոր- գին, Հաճիին եւ չորս հոգուս մէջ ըսի.

«Մտէք դրան յետեւ թալա- ները: Նրանք միամիտ են, երբ ներս մտնեն՝ զարնէ՛ք մի երկու ղոլպ վրանին. սպաննուածը կը սպաննուի, չսպաննուածը կը բռնէք, կը դնէք սենեակի մէջ: Իրանց փամփուշտները իրանց վրայ կը ծախսէք: Ինչպէս ըլլէք, որ հարիւ- րապետին չսպաննէք:

Մնացեր էր նրանց 150 քայլ դրանը հասնելու: Աճապարանքով մեր գործերը առաջ կը տանէինք: Վաղարշակը համաձայնեց առա- ջարկիս. կոտո Հաճին եւ Գէորգը չհամաձայնեցին, առարկելով թէ Ցարութիւնը չեկաւ, նաեւ թէ՝ վանքին թնդանօթ կը զարկեն, կը ռմբակոծեն:

«Մինչեւ ե՞րբ պիտի այսպէս ըլլայ, — ըսի ես, — երբ ալ ըլլայ մենք պիտի զարնենք: Աւելի լաւ է էս քչին զարնենք, փամփուշտնին վերցնենք, յետոյ թող շատանան»:

Բայց ըսածիս էլի չհամա- ձայնեցին:

Հարիւրապետը հասաւ փոքր դրան առաջ. ձիուց իջաւ, ֆէսը վար առաւ գլխուց, երեք անգամ խոնարհութիւն արաւ վանքին, կ'ուզէր ներս մտնել՝ դուռը գոց էր: Յետոյ եկաւ մեծ դուռը, որ երկփեղկանի է: Էն ալ գոց գտաւ: Հետերնին եկած էր Աղցայ գիւղի քիւրտը: Նա պոռաց.

«Մօվսէս, դարգեահ բաշի, դուռը բացէ՛ք»:

Հոդ կը գտնուէր Այնթապցի վարպետ մը իր ընտանիքով, զոր բերած էր Բաբգէն վարդապետը: Բաբգէն վարդապետը գացած էր, եկած էր Մշոյ Առաջնորդ Խոսրով վարդապետը: Այդ վարդապետին ըսի՝ «ըսէ ինչ որ քեզի ըսեմ՝— դուռը չի բացուիր, արգիլուած է»:— «Ինչո՞ւ համար արգիլուած է»:— «Անցեալ օրն ալ քանի մը զօրք եկան, երախաներ վախեցան, Ֆէրիկ փաշան եւ Խոսրով վարդա- պետը ըսին՝ առանց մեզնից հրա- ման ընելու ոչ ոք չընդունէք»:— «Խօմ մենք քիւրտ չե՛նք, մենք թագաւորի զօրքն ենք, մեզ հետ կայ իւզբաշի. որբերը թագաւորի որբերն են:

(Շար.)

(*) Հաւատորիկը վանքէն մի ժամ է, Բերդակն ալ վանքէն մէկ ժամ է, Առախ գրեթէ կէս ժամ է:

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՈՆ, ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ, ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ
շրջաններու կոմիտէները խորին ցաւով կը ծանուցանեն

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ ուրբաթ օր կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ:

ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ընտանիքը, ազգականներն ու բարեկամները կը ծանուցանեն մահը

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, այսօր, ժամը 9.30ին, թաղման արարողութիւնը պիտի կատարուի Շավիլի գերեզմանատան մէջ (կայարան՝ Մօնփարնաս) ժամը 10.30ին:

Փարիզի, Պերլինի, Լոնտոնի Թուրք դեսպանները ինչպէս նաեւ Ժընեւի զինաթափութեան խորհրդաժողովին մասնակցող Թուրք պատուիրակութեան զինուորական խորհրդականը՝ Ճէվատ փաշա:

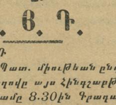
Խորհրդակցութեան գլխաւոր առանցքը կազմած է հանրային պարտքերու խնդիրը:

Զրոյց կը շրջի նաեւ թէ գործավարներու խորհուրդին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ նախատեսուած են:

Թուրք հանրային պարտքերը

Հանրային Պարտուց վարչութեան խորհուրդին մէջ Թուրք պահանջատէրերու պատուիրակը, Ջէքիայի պէյ Պոլիս հասաւ: Լրագրողներուն յայտնեց թէ մասնաւոր որեւէ պաշտօն չունի: Սակայն ստացուած ստոյգ լուրերու հիման վրայ, կը կարծուի թէ Ջէքիայի պէյ պիտի ջանայ Թուրքիոյ եւ պարտապահանջներուն միջեւ հաշտեցման ուղի մը գտնել, կիրարկելու համար Փարիզի համաձայնութիւնը, որ նկատի առած է Թուրքիոյ վճարման կարելիութիւնները:

Բանակցութիւնները կը դժուարանան, որովհետեւ Թուրք կառավարութիւնը, ազդուելով Հանր. Պարտուց վարչութեան վերջին բողոքէն, որ վատ ազդած է միջազգային ելմտական շրջանակներուն վրայ, կը յայտնէ թէ առաջարկուած պայմանները անընդունելի են:

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան ընդհանուր ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Չ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլօրիայի մէջ: Կը խօսի Պ. Օհան Կարօ, նիւթ ունենալով աշուղ Սայաթ Նովան: Մէկ ժամ սինէմա:

Չ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները վաղը իրիկուն ժամը 8ին Cours Lafayètte 181 café de la Gare*ի ներքնասրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 980:
Փարիզ, Լ. Ե.— 35:
Կարտան, Ս. Հ.— 245:
Ժուանէօզ, Ս. Մ.— 70:
Միլան, Գործ.— 88,25 լիրէզ:
Ալէս, Մ. Կ.— 140:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արմաշցի Հեղինէ Վարդինեան, մօր անունը Սրբուհի, հօր անունը Գաբրիէլ, ամուսնին անունը Սիրուն, երկու աղջիկներուն անունը՝ Բ սրուհի եւ Սիրազարդ: կը կարծուի Սուրիոյ գիւղերուն մէջ: կը խնդրուի տեղեկութիւն տալ Շ. Նարդունիի, Յառաջի հասցէով:

— կը փնտռուին Գոնեայի գաղթականներէն Ղազէր աղա Թելֆէճեան (ապուխտագործ) իր քեռայրը Գալայճը Խաչէր աղա Խաչատուրեանի զաւակները Յակոբ եւ Եղիա 20 եւ 25 տարեկան, քոյրերնին Տիկին Էլիզա 35 տարեկան, որոնք մինչեւ 1921 Գոնիա կը գտնուէին: Կը կարծուի թէ այժմ Յունաստան կամ Սուրիա կը գտնուին: Իմացնել դեղագործ Յակոբ Խաչատուրեանի, 159 Rue Pierre Corneille, Lyon, France. Լուր տուողին նուէր,

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ԱԶԴ

Յստաշիկայ Յունուարի սկիզբները, Փարիզի մէջ, Տօքթ. Միհրան Կ. Քէշիշեանի խմբագրութեամբ, պիտի հրատարակուի «Առողջ Կեանք» անունով բժշկա-առողջապահական ամսագիր մը, որուն՝ իրենց աշխատակցութիւնը պիտի բերեն հայ եւ օտար բժշկական դասու լաւագոյն ուժերը: «Առողջ Կեանք» երեւան պիտի գայ ընդարձակ բայց իրագործելի ծրագրով մը, նպատակ ունենալով տարածել մեր մէջ ընդհանուր առողջապահութեան օրէնքները, սորվեցնել բազմաթիւ հիւանդութիւններէ զգուշանալու միջոցները, տալ տնական բժշկութեան եւ տնական դեղարանի յատուկ ծանօթութիւնները, զբաղուիլ նաեւ գեղեցկագիտական առողջապահութեամբ որ խորապէս կը հետաքրքրէ տիկիններն ու օրիորդները, տալով այս առթիւ խնամքով պատրաստուած ուսումնասիրութիւններ, որոնց հետեւելով միշտ կարելի է երկար ատեն անվթար պահել ֆիզիքական գեղեցկութիւնը եւ աւելցնել մարմնական շնորհն ու հրապուրոյրը, կամ գոյն ձեռք ձգել:

Ամսագիրը, պիտի ունենայ նաեւ գիտական բաժին մը դիւրահասկնալի հետաքրքրական եւ օգտակար:

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.

40 ֆրանք, Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Թուրքիոյ եւ Պալքաններու համար: 2 տոլար միւսցեալ երկիրներու համար:

Թղթակցութիւն, յղուած, դրամ ղրկել միայն հետեւեալ հասցէին.

Dr. Mihran G. Kechichian, 6 Rue Victor-Cousin Paris (5 e)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPAHN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
17 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1445

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Բարդ, վտանգոյն անակնկալներով լի, դաժան ողբերգութիւն մըն է հայ կեանքը, որուն ելքը՝ կրնան միայն նշմարել յստակ կամքերն ու խոր անդրդուելի հաւատքները, հակառակ բոլոր ձախողութիւններուն։

Ցրուած՝ աշխարհի բոլոր անկիւնները ոչ միայն ենթակայ ենք օտար ու եթէ ոչ թշնամի՝ գոնէ անբարեացակամ օրէնքներուն, այլ նաեւ բոլորովին տէրը չենք մեր կամքին, եւ ո՛չ իսկ մեր քսակին։ Ու ամէնէն եղկելին։ Բոլոր երկիրներուն մէջ, ուր ապաստան ենք գտած, ոչ միայն պիտի մտահոգուինք մեր անմիջական ներկայով, մեր ազգային հեռանկարներով, մեր հաւաքական գոյութեան տգատ ապահովումով, այլեւ, աւելի քան բնիկները, օրը օրին պարտադրաբար պիտի հետեւինք մեր նոր ու անհարազատ բնակավայրերու քաղաքական ու տնտեսական ելեւէջներուն։ Մանաւանդ տնտեսական։

Տուն ու տեղէ եղած, աշխատանքի եւ արտադրութեան ամէն միջոցներէ զուրկ, գաղթական հայութեան մեծագոյն տոկոսը՝ այսօր, իր բազուկները միայն կրնայ ներկայացնել համաշխարհային դրամատիրութեան, չոր ապրուստ մը ապահովելու համար։ Հոն իսկ սակայն, նիւթական համեստ ապահովութիւնը՝ ի գին դաժան աշխատանքի, որ նաեւ պիտի պաշտէր հանդարտեցնելու Հայուն գերագրգիռ ու տրտում միտքին, կը պա՛կսի։ Ու բոլորը գիտեն թէ տնտեսական որեւէ տագնապի առաջին զոհերը ամէն տեղ իրենք են, անտէր ու հայրենազուրկ հայութեան բեկորները։

Այսպէս նաեւ Ֆրանսայի մէջ, որ տնտեսական տագնապի տարածուն ալիքներուն առջեւ, չի կրնար անշուշտ մինակը անկի երկար տոկալ, հակառակ պաշտօնական ու լաւատես յայտարարութիւններուն։

Անշուշտ, տակաւին Ֆրանսա կը մնայ բաղդատաբար, տնտեսապէս ամէնէն ապահով երկիրներէն մէկը։ Սակայն, տագնապի ազդանշանները արդէն կը տրուին, մանաւանդ ճարտարարուեստի գլխաւոր կեդրոններէն, ուր բնականաբար, առաջին զոհերը կ՚ըլլան օտարականները եւ անոնց մէջ ալ՝ նախ Հայերը, որոնց ի զուր է թելադրել որ ամուր կառչած մնան իրենց գործերուն։

Դրամատէրը ինչ ազգի ալ պատկանի, գիտէ Հայուն յամառ ու բարեխիղճ աշխատանքը գնահատել առատ գործի ու բարգաւաճութեան լաւագոյն օրերուն միայն։ Իսկ տագնապի մտահոգութիւններուն առջեւ, եթէ ոչ խիղճով կամ անտարբերութեամբ, գոնէ օրէնքի իսկ կաշկանդումով, ստիպուած պիտի ըլլայ աւելի երկարատեւ աշխատանք ապահովելու համար տեղացիին, զրկել օտարը։

Տնտեսական տագնապը, ի հարկէ, Ֆրանսայի մէջ, տակաւին չէ առած սպառնական համեմատութիւններ, փողոց թափելով գործազուրկներու հսկայ բանակներ, ինչպէս դրացի երկիրներու մէջ։

Սակայն, այժմէն իսկ մտահոգուելու համար հայ աշխատաւորին կացութեամբ, պէտք չկայ սպասելու որ անգործութեան վտանգը դառնայ իրական. կը տեսնուի արդէն որ գաղութներէն, տեղէ տեղ անձկութեան ձայներ կը հասնին։

Չհարցնենք թէ ո՞վ պիտի մտահոգուի անոնցմով, երբ, տէրերն արդէն բնտանիքի տէր օգնութեան կանչեր կը փրցնեն։

Ֆրանսական կառավարութիւնը, բացայայտ է թէ ամէնէն առաջ կը մտահոգուի իր հպատակներով։ Իսկ ընկ. ապահովագրութեանց օրէնքը, ո՛չ մէկ երաշխիք կուտայ օտարականին՝ ընդդէմ անգործութեան։ Չկայ ազգ. կեդրոնական մարմին մը, որ այժմէն իսկ միջոցներ պատրաստէ ու կարգադրութիւններու հետամտի։

Կան սակայն, բոլոր խարդաբղէտ Միութիւնները, Բարեգործականէն սկսեալ մինչեւ ամենափոքր Հայրենակցականները, որոնք չպիտի մոռնան թէ քսակովը կ՚ապրին այն բարեմիտ ու աշխատաձեռն ժողովուրդին, որ տագնապի օրերուն, դատապարտուած է տանջուելու եւ հեծելու ամէնէն սեւ թշուառութեամբ։

Մեծ մասն այդ միութիւններուն բաղկացած ժողովրդական տարրերէ, պարտաւոր են հիմակուընէ իսկ միջոցներ խորհիլ ու գործնական կարգադրութիւններ նախասահմանել, երբ դեռ ուշ չէ, փոխանակ վերջին պահուն անզօր վարանումներով, տարանցումի մատնուելու եւ նոր դառնութիւններ քաղելու։

1926ի անգործութեան օրերու թշուառութիւնը պէտք չէ որ կրկնուի այս անգամ, եթէ պատահի որ տագնապը նոյն սաստկութեամբ չոքի Հայ աշխատաւոր բազուկներու վրայ։ Այն առթիւ, իրենց բաց ձեռքերով, անոնք ցոյց տուած են որ արժանի են ամէն օժանդակութեան, որ որքան ալ անհամեստ ըլլայ բաղդատմամբ պահանջին, կը բաւէ գոնէ չափով մեղմելու ցաւերն ու կարօտութիւնը, պայմանաւ որ ըլլայ կազմակերպուած եւ դրուած ամուր հիմերու վրայ։

Այս պայմանը, կազմակերպուած եւ ամուր օժանդակութիւն մը ապահովելու համար, կ՚արժէ որ բոլոր միութիւնները այժմէն իսկ տեսնեն անհրաժեշտ նախապատրաստութիւնները, որպէս զի դիւրաքանչիւրն իր վայրին մէջ, կարենայ գոնէ սահմանափակելու համար չարիքը։

Մ. Ե.

МАМՈՒԼ

ՀՈԳԵԿԱՆ ԿԱՊԸ

«Յուսաբեր»ի խմբագրականէն (6 դեկտ.)

— «Հայաստանի մէջ բացայայտ ծիգ մը կայ արտասահմանեան հայ գրականութեան կապուելու։ Պատնէշները,որոնք Երեւանը կը բաժնեն գաղութէն, գրական չեն, այլ քաղաքական։ Խորհրդային իշխանութիւնը դաշնակցական գրագէտէն կը սարսափի այնքան, որքան կը սարսափի դաշնակցական գործիչէն։ Ու ճիշդ այդ պատճառով ինչ դաժանութեամբ որ կը հետապնդէ վերջինին գործը, նոյն մոլեգնութեամբ ալ կը հալածէ առաջինին գրիչը։

Ու յաճախ, իր այս սարսափին ու մոլեգնութեանը մէջ, Երեւանը բոլոր ոչ-համայնավար գրիչներու տակ դաշնակցական դէմքեր կը տեսնէ՝ անզգալաբար բովանդակ հայ քնարը մեր կուսակցութեան սեփականութիւնը հռչակելով։

Երեւանի համար դիւրին չէ տարբերել դաշնակցական գրագէտը ոչ-դաշնակցական գրագէտէն։ Ու դժուար է անոր համար, որ խորհրդային գրաքննիչը ոչ թէ գրականութեամբ հեղինակին անձը կը ճշդէ, այլ անձո՛վ գրականութեան բնոյթը կը սահմանէ։ Ու ճիշդ հոսկէ ալ կը սկսին Չեկայի խարխափումները՝ յաճախ զինք ծիծաղելի կացութեան մատնելով. օրինակ «դիւրին» է Ահարոնեանի գրականութեան արժէքը սահմանել, որովհետեւ դժուար չէ անոր քաղաքական դաւանանքը ճշդել. — քանի որ արգիլուած է մարմնեղէն Ահարոնեանի, իբրեւ դաշնակցականի, մուտքը Հայաստան, արգիլուած է մուտքը նաեւ հոգեղէն Ահարոնեանի՝ անոր գրականութեան։ Ահա այսքան հեշտ է Չեկայի աշխատանքը բոլոր մեծ ու փոքր, անփայլ ու փայլուն Ահարոնեաններու նկատմամբ։

Այս ախտաւոր մտայնութիւնը արդիւնք է նոյնքան ախտաւոր ըմբռնումի ընդհանրապէս գրականութեան մասին։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

Միացեալ Նահանգները ձեռնարկած են վերակազմութեան ենթարկելու իրենց պատերազմական նաւատորմը, որ 4 գլխաւոր բաժանումներու պիտի ենթարկուի, մարտանաւեր, հետախուզական նաւատորմ, ընդծովեաներ եւ խարսխային նաւատորմիղ։

Այս վերակազմութիւնը կը լրացնէ գործողութեանց նոր յատակագիծը, որ ամբողջովին պիտի իրագործուի Փանամայի ռազմափորձերուն ատեն։ Գործողութեանց այս յատակագիծը 4800ի կ՚իջեցնէ նաւային զօրքերու թիւը եւ գործունէութենէ դուրս կը ձգէ 49 հին նաւեր, 120.000 թոնօ տարողութեամբ։ Այս կերպով, այս ելմտական տարուան ընթացքին՝ Ամերիկա կը խնայէ 3 միլիոն 440 հազար տոլար. իսկ յառաջիկայ շրջանին 7,758.000 տոլար։

Դուրս ձգուած են 16 թորփիլահալածներ, 25 ընդծովեաներ, 2 յածանաւեր եւ ուրիշ հին նաւեր։

Մարտանաւերու տորմիղը պիտի գործէ Խաղաղականի մէջ եւ բաղկացած պիտի ըլլայ զրահաւորներէ, յածանաւերէ, թորփիլահալածներէ, սաւառնակ փոխադրող նաւերէ եւ ականադիրներէ։

Հետախուզական նաւատորմը պիտի գործէ Ատլանտեանի մէջ եւ բաղկացած պիտի ըլլայ յածանաւերէ, թորփիլանաւերէ եւ զպրոց-նաւերէ եւ օդանաւ փոխադրող նաւերէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անգլիա դժգոհ Ռուսիոյ պատասխանէն

ԼՈՆՏՈՆ, 15 Դեկտ.— Խորհրդարանին մէջ հարցապնդման մը պատասխանելով թէ Մոսկուայի դատավարութեան առթիւ, Անգլիոյ դէմ եղած վերագրումներուն հետեւանքով, կառավարութիւնը պիտի շարունակէ՞ հետապնդել իր բողոքները, արտաքին նախարարը Հէնտէրսըն բսաւ ու կառավարութեան հրահանգին վրայ, Մոսկուայի անգլ. դեսպանը խորհրդ. իշխանութեանց յայտնեց թէ Մոսկուայի դատին ընթացքին, դատախազին կողմէ եղած վերագրումներուն հետեւանքով՝ մեր բողոքին տրուած պատասխանը գոհացուցիչ չէ, եւ թէ իբր կառավարութեան՝ Մոսկուայի իշխանութիւնները չեն կրնար դրժել ամէն պատասխանատուութիւն։

Իր պատասխանին մէջ՝ խորհ. արտաքին գործավարը կրկին շեշտեց թէ դատախազը ստիպուած էր ի նկատի ունենալ ամբաստանեալներուն յայտարարութիւնները եւ թէ այդ կէտին մէջ, կառավարութիւնը ոչ հրահանգ կրնար տալ, ոչ ալ որեւէ պատասխանատուութիւն ստանձնել։ Միայն դատական ատեանը իրաւունք ունէր պրպտումներ կատարել եւ վճիռը կարենալ տալու համար պարտաւոր էր մեղադրանքներն ստուգել։ Վճիռը տրուած ըլլալով՝ խորհ. կառավարութեան այլեւս ըսելիք որեւէ բան չի մնար։

— Այս պատասխանին առջեւ, եզրակացուց Անգլիոյ արտաքին նախարարը, հրահանգեցի Մոսկուայի դեսպանին, որ Խորհ. Իշխանութեանց յայտնէ բուռն դժգոհութիւնը որ կը զգանք իր բռնած դիրքէն։

Չէմպըրլէնի պնդումին վրայ, Անգլիա Մոսկուայէն պիտի պահանջէ տրուած վճռին պատճէնը։

Արտաքին նախարարը յայտնեց նաեւ թէ խնդրին քննութենէն յետոյ, կառավարութիւնը որոշած է Մոսկուա չղրկել զինուորական կցորդ։

Չեկան կը շարունակէ աքսորել

Մոսկուայէն Պերլինի թերթերուն կը հաղորդեն թէ վերջին 10 օրերու ընթացքին, Չեկան Սիպերիա աքսորած է 380 անձեր, որոնք կ՚ամբաստանուէին հակախորհրդային գործունէութեամբ եւ դրամի, ինչպէս նաեւ սննդեղէնի վրայ շահադիտութեամբ։

Աքսորականներուն արգիլուած է մտնել կեդրոնական Սիպերիա։ Անոնք ստիպուած են բնակիլ միմիայն հիւսիսային Սիպերիոյ մէջ։

Սպանիոյ խռովութիւնները

Ժաքայի զսպումէն յետոյ, ըմբոստացման հոսանքը այժմ փոխադրուած է Սպանիոյ մայրաքաղաքին Մատրիտի մէջ։

Երէկ առտու, Մատրիտի օդանաւային կայանէն կը թռչէին վեց օդանաւեր, որոնց մէկը կը ղեկավարէր Ֆրանքօ, յայտնի հանրապետական, որ վերջերս փախեր էր բանտէն։ Օդանաւերը Մատրիտի վրայ կը տեղացնէին թռուցիկներ՝ որոնցմով ժողովուրդը կը հրաւիրէին միանալու ըմբոստներուն։ Թռուցիկները, միեւնոյն ատեն կը յայտնէին թէ եթէ պահակազօրքը շատ կարճ ժամանակի մէջ չմիանայ յեղափոխականներուն, զօրանոցները պիտի ռմբակոծուէին։ Թռուցիկներու այս տարափէն անմիջապէս յետոյ, 5.600 ըմբոստներ՝ որոնց գլուխը կը գտնուէին զօրավար մը եւ Ֆրանքօ, կը խուժէին օդանաւային կայանը, գերի կը բռնէին կայանէն պահակ զինուորները, կը գրաւէին ձեռնառումբերը եւ զանոնք կը փոխադրէին օդանաւերը։

Սակայն, Մատրիտի զինուորական հրամանատարը շուտով լուր առաւ եւ անմիջապէս կայանին վրայ ղրկեց ուժեղ զօրախումբեր։ Տեղի ունեցած բախումի մը ընթացքին, ըմբոստներէն բազմաթիւ վիրաւորներ եւ սպանեալներ ինկան, իսկ ղեկավարներէն Ֆրանքօ յաջողեցաւ օդանաւով փախիլ։

Ահա՛ քանի մը մանրամասնութիւններ դէպքին ծագման մասին։

Ժաքայի ըմբոստութենէն յետոյ, հաւանական դէպքերու առաջքն առնելու համար, կառավարութիւնը կարգ մը միջոցներու դիմած էր։ Առջի օր, Մատրիտի ժողովուրդը զարմանքով տեսաւ օդանաւ մը որ թռուցիկներ կը նետէր։ Ժամը 10ի ատենները հինգ օդանաւեր եւս միացան անոր, որոնք իրենց թեւերուն վրայ կարմիր դրօշներ կը կրէին։ Արդէն լուր տարածուեր էր թէ Մատրիտի զինուորական օդանաւային կայանը ըմբոստացած է։ Ասոր վրայ, կառավարութեան հրամանով, ոստիկանութիւնը կարգը պահպանելու համար, գրաւեց հանրային բոլոր հաստատութիւնները։ Բազմաթիւ զօրախումբեր շարժման մէջ դրուեցան, զսպելու համար ըմբոստները։

Ըմբոստ օդանաւորդները, իրենց օդանաւերով ապաստանած են Փորթուկալ։ Անոնց մէջ են ըմբոստութեան երկու ղեկավարները Ֆրանքօ եւ զօրավար Քուիպօ տէ Լանօս։

⁂ Ամբողջ Սպանիոյ մէջ, յեղափոխական այս դէպքերուն հետեւանքով, պատերազմական վիճակ յայտարարուած է։ Երկաթուղային սպասարկութիւնները ո՛չ մէկ տմասակ կուտան ճամբորդներուն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԼԻՈՆԻ ՈՃՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Երէկ հաղորդեր էինք Լիոնի մէջ Հայու մը կողմէ գործուած ոճիրին մանրամասնութիւնները։

Այս առթիւ, Փարիզեան կարեւոր թերթ մը «Ֆիկարօ» կը գրէ.— Փարիզ այլեւս այնքան ընդարձակ չէ իբր կրկէս ծառայելու համար օտար յեղուզակներու, որոնք մեր երկիրը կուգան իրենց տարճանակները փորձելու, ըլլայ գոհացնելու համար իրենց քաղաքական կրքերը, ըլլայ յագեցնելու համար իրենց ստոր բնազդները»։

Ու պատմելէ յետոյ Լիոնի Հայուն ոճիրը, կը յայտնէ,— Մինչեւ ե՞րբ թոյլ պիտի տրուի որ գաղթականները մեր հողին վրայ հետապնդեն իրենց վէճերը։ Եթէ անոնք չեն յարգեր իրենց տրուած ազնիւ հիւրընկալութիւնը, կառավարութեան վրայ պարտք կ՚իյնայ մեզ ազատել այս անբաղձալիներէն»։

7750 ՅՈՅՆ ԳԵՐԻՆԵՐ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՄԷՋ

ԲՈՂՈՔ ՄԸ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԷՄ

Յունական «Ֆօս» թերթը կը գրէ.—

Հազարէ աւելի կիներ որոնց ամուսինները տակաւին իբրեւ գերի կը մնան փոքր Ասիոյ մէջ, շնորհիւ այն ոճրային անտարբերութեան, որով վարչապետը Էնկիւրիի գտնուած ատեն չէ զբաղած հելլէն բանակի այս մնացորդներու վիճակով, խմբագրած են երկար յուշագիր մը, զոր պիտի յանձնեն կառավարութեան։

Այս յուշագրին մէջ կ՚ըսուի թէ, Պ. Վենիզելոս, Էնկիւրիի մէջ դիտմամբ չէ քրքրած այս խնդիրը եւ չէ հետաքրքրուած վիճակովը Անատոլուի մէջ գտնուող գերիներուն, որոնց թիւը, Միջազգային Կարմիր Խաչի պաշտօնական տեղեկագիրներուն համաձայն 7750ի կը հասնի։

Այս տեղեկութիւնները կ՚ըսեն թէ, գերիները ամէն տեսակ չարչարանքներու ենթարկուած են։ Անօթի, մերկ, պարկերէ շինուած ցնցոտիներ հագած, բոլորովին հիւծած անասնական կեանք կ՚անցընեն իրենց գտնուած վայրերուն մէջ։ Եզներու տեղ զանոնք կը լծեն սայլերուն, իրենց շալակներով հսկայ քարեր կը փոխադրեն, երկաթուղագծեր եւ կամուրջներ կը շինեն, քար կը կոտրեն, Թուրքերու անասունները կ՚արածեն եւ կը գործածուին ամէնէն ծանր եւ սպառիչ գործերու մէջ։ Եւ այս բոլորը պատառ մը չորհացի փոխարէն։

Այս յուշագրով, կը պահանջուի կառավարութեան անմիջական միջամտութիւնը, որպէս զի առանց ժամանակ կորսնցնելու կարելի ըլլայ ազատել այս գերիները։

Նմանօրինակ դիմումներ պիտի ընեն նաեւ գաղթականական այլ կազմակերպութիւններ։

ՓՈՒԱՆՔԱՐԷ ՀԻՒԱՆԴ

Շաբաթ իրիկուն, Փարիզի մէջ զրոյց կը շրջէր թէ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախկին նախագահը եւ քանիցս վարչապետ Փուանքարէ ծանրօրէն հիւանդացած է անակնկալ կերպով։ Թերթերը երէկ միայն լուրը հաղորդեցին։

Պ. Փուանքարէ փոխադրուած է հիւանդանոց ուր կը դարմանուի բժիշկներու տեւական հսկողութեան տակ։

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԻՑ

… Նոյեմբեր 27

Խորհրդային Հայաստանում երկար տարիներ ապրած չէզոք մէկ գրողի՝ (բայց ոչ պրոլետ) Ն. Նշտունու Թարմ յուշերից:

— Խորհրդային Հայաստանի գրողները իրենց կոմունիստական գաղափարախօսութիւնից ամենափոքրիկ շեղում մը անգամ անելու հնարաւորութիւնը չունին իրենց գրուածքներում, հակառակ այն փաստին, որ ամենից շատ են խօսում քննադատութեան ծաւալման մասին: Իրականութեան մէջ փաստօրէն նրանք խեղդում են այդ քննադատութիւնները անգամ գրականութեան ամենաչէզոք բնագաւառներում եւ հարցերում: Նրանց ամենաշնորհալի գրականագէտ Ե. Չարենցը այժմ աքսորուած է Հայաստանի սահմաններից՝ ամենագռեհիկ մի յանցանքի համար, որին Թիւլը ամօթխածութեան դէմ է…: Հայ բոլշեւիկ գրականութիւնը չունի ոչ մի աչքառու եւ արժանաւոր ղեկավար, ովքեր ներկայումս ղեկավարում են այդ գրականութիւնը, նրանք աւելի հաւակնութիւններ ունին, քան թէ արժանիք:

Ազատ Վշտունի, Նայիրի Զարեան. Դաբաղեան, Կարմէն եւ շատ շատերը— հոյակապ ոչնչութիւններ են եւ ուրիշ ոչինչ. նոյնիսկ այնպիսի ինտելիգենտ կոմունիստներ կան, որոնք աուրթ եղած դէպքում, երբ խօսք էր լինում պրոլետ գրողների մասին, ասում էին՝ «մեր գրողները աւելորդ տեղը թուղթ եւ թանաք են սպառում ու պետական միջոցները վատնում»:

Գոնէ գրածները մի բանի նմանէր, ոչ հայերէն է եւ ոչ էլ չինարէն: Ամբողջապէս այդ գրողները պետքաղ վարչութեան (Չեկա) տեսակէտն են արտայայտում բացառապէս իրենց գրուածքների մէջ: Երբեք դուք չէք տեսնի եւ չէք հանդիպի մէկ ազատ գրողի, որը համարձակէր ամենաթեթեւ շեղում մը ունենալ պետական գրական հայեցագծից եւ ինքնուրոյն կարծիք ունենար: Վա՜յ նրան, ով դուրս կը գայ այդ շրջանակից, անմիջապէս նրա անունը կը գրւի սեւ տախտակի վրայ եւ կ'ամբաստանւի որպէս թեքում ունեցողի ու կը զրկւի իր պաշտօնից: Դրանով էլ չի վերջանայ խնդիրը, նրան կը բանտարկեն ու կ'աքսորեն:

Ահա այսպիսի դժոխային պայմանների մէջ կ'ապրի Հայաստանի գրականութիւնը:

Ներկայիս Խորհ. Հայաստանի կառավարական կազմը բաղկացած է ամենաակտիւ կուսակցականներից, որոնք առանց բացառութեան իրենց աշխատանքներից դուրս միշտ «արտաժամեաներ» են կատարում: Այս «արտաժամեաներ»ը պէտք հասկանալ այսպէս,— իրենց գործից դուրս լրտեսի դերում սրա-նրա հետեւից ընկած հետախուզութիւններ են կատարում: Եւ այս աշխատանքը կատարւում է մեծ եռանդով: Նրանք ապրում են խիստ բարեկեցիկ պայմաններում, եւ այս, այն միակ յատկանիշն է, որով նրանց անվրէպ կերպով կարելի է տարբերել եւ ճանաչել ժողովրդից:

Կոլէկտիվիզացիոն քաղաքականութիւնը առաջ է բերել նրանց մէջ աջ ու ձախ թեքումներ: Պատահած են այնպիսի կուսակցականներ, որոնք իրենց կուսակցական տոմսը յետ են վերադարձրած, յայտարարելով, որ այլեւս իրենց համար պատիւ չեն համարում կուսակցութեան մէջ մնալը: Ինչ խօսք, որ այդպիսիներն էլ են ենթարկւում Չեկայի խստութիւններին:

Խորհրդային երկրում դրութիւնը այսպէս է, եթէ մի մարդ կուսակցական է, մարդու շարքին են դասում, իսկ եթէ նա կուսակցական չէ, այլ ունի կուսակցականի գաղափարախօսութիւնը եւ արտայայտութիւնը իր առօրեայ կեանքում, այդպիսիներին մարդապոչի տեղ են դնում՝ իսկ ովքեր ծանրաբեռնուած են ընտանիքով եւ չեն հետաքրքրւում քաղաքականութեամբ, մի խօսքով չէզոքներ են, նրանց նախ, մարդու հաշւի չեն դնի եւ երկրորդ՝ նրանց այնպիսի աշխատանքներ են տալիս, որ առաջին երկու կատեգորիայի պատկանողները հրաժարւում են անել, իսկ վա՛յ էն մարդուն, որ կը համարձակւի քննադատելու խորհրդային կարգերը, այդպիսիները կամ պէտք է զէնք վերցնեն բարձրանան լեռները, կամ թէ չէ պէտք է թողնեն խորհրդային երկրի սահմանները անլեգալ կերպով:

Խորհ. Հայաստանի քաղաքներում եւ թէ գիւղերում ժողովրդի տնտեսական դրութիւնը ուղղակի զարհուրելի է, միայն այս ամառ Երեւանի կոոպերատիւների առաջ շարան-շարան կանգնած պոչերում երկու կին մահացած է, բազմաթիւ երախաներ վիրաւորուած են ոտքերի տակ գնալով, իսկ անհաշիւ կանայք վիժած են հերթի կանգնած միջոցին աջ ու ձախ սեղմումներից:

Քաղաքացիները Բանկոպի անդամ լինելով, սկզբում այն համոզումը ունէին, որ սննդամթերքի պարենաւորման կողմից աւելի լաւ վիճակի մէջ պիտի ապրեն, քան առաջ, սակայն իրենց այդ երազները ի դերեւ ելան եւ հիասթափուած են այժմ, չնայած այն հանգամանքին, որ նրանք իր ժամանակին վճարել են 30-150 ռուբլի անդամավճար:

Ազգաբնակչութիւնը իր անհրաժեշտ կարիքները բաւարարելու համար միանգամային զուրկ է: Այսպէս օրինակ, մէկ կոճի թել, մէկ տուփ ծխախոտ, մէկ կտոր օճառ ստանալու համար, նա պէտք է բազմաթիւ ժամեր հերթի կանգնի: Հաշւել են, որ եթէ բանւորը առանց աշխատելու ռոճիկ ստանայ, նա պէտք է նորից առնւազն օրւայ մէջ 10-17 ժամ յատկացնէ հերթերում իր եւ իր ընտանիքի համար անհրաժեշտ մթերքները ստանալու համար:

Եւ այս բոլորը արւում է «յեղափոխական» բոլշեւիկեան «դրախտ»ում:

Շարունակ սեւ հաց ուտելուց եւ իւղ գործ չածելու պատճառով, ժողովրդի հարիւրի 75ը հիւանդ է ստամոքսի զանազան հիւանդութիւններով, որոնց բոլորին բժիշկները պատւիրել են դեղատոմսով գործ ածել՝ սուխարի, սպիտակ հաց, կաթ եւ կարագ, բայց աւա՜ղ, հիւանդները մահանում են, որովհետեւ այդ կենսամթերքների անունները մենակ դեղատոմսի մէջ են կարդում:

Ամբողջ Երեւանի կոոպերատիւները պտտէք- վերոյիշեալ մթերքների երեսը չէք տեսնի, իսկ եղած դէպքում էլ, դեռ կոոպերատիվ չհասած բաժանւում են իրենց վստահելի կուսակցականների միջեւ՝ կոլէկտիւների ձեւով:

Եթէ դուք այսօր անցնէք Հայաստան եւ ամբողջ քաղաքների բանկոպները հետազօտութեան ենթարկէք, դատարկութիւնից բացի ուրիշ բան չէք տեսնի, իսկ դրա հակառակ այլ պատկեր են ներկայացնում Չինկոպները (Չինւորական կոոպերատիւներ), որոնք լեփ լեցուն են ամէն տեսակի ապրանքներով:

Անշուշտ ընթերցողին կը հետաքրքրի այս գաղտնիքը:

(1) ԽԱՄԵՆ

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ԻՍԿՈՒՀԻ ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

Ա.

Նոյ. 14ին, Զագազիկի մէջ, երկարատեւ ու ծանր հիւանդութենէ մը ետքը մեռաւ տիկին Իսկուհի Թիրեաքեան, կինը ան մոռանալի Հրաչին (Հայկ Թիրեաքեան):

Հանգուցեալը իր ծաղիկ հասակէն արդէն նուիրուած էր յեղափոխական գործին եւ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերու մէջ, իր դիւցազնատիպ ամուսինին հետ մասնակցած էր ամենէն պատասխանատու ձեռնարկներուն եւ անոր հետ երկար տարիներ բաժնած տաժկական զնտաններու եւ աքսորի տառապանքը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ շաբաթ կէսօրէն վերջ, մեծ բազմութեան մը ներկայութեան: եկեղեցիին բակը կարճ դամբանական մը խօսեցաւ Դաշնակցութեան Զագազիկի կոմիտէին ներկայացուցիչը:

Ստորեւ կը հրատարակենք հանգուցեալի ինքնակենսագրական նշմարները, որոնք պատմական վաւերաթուղթերու կարեւորութիւնը ունին:

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՆՇՄԱՐՆԵՐ

Ծնած եմ Պոլիս 1874ի մայիս 1ին: Մանկութեան օրերս շատ ուրախ անցուցած եմ քրոջս Զապէլի եւ եղբօրս հետ:

Այն ատեն մանկապարտէզներ չկային, ուստի նախնական կրթութիւնը տունը առած եմ: Տասներկու տարեկան հասակիս մտեր եմ Նարեկեան վարժարան (այժմու Եսայեան), ուր մնացեր եմ մինչեւ չորրորդ կարգ. ապա անցեր եմ Բերայի Աղէկանց Արհեստանոցը եւ աւարտեր եմ դայն 7 ընկերուհիներուս հետ, որոնցմէ մտերիմներս եղած են Մառի Պէյլէրեան (բանաստեղծուհին) եւ Տիկին Նիկողոսեան:

Արհեստանոցի այդ երեք տարուան շրջանին, ի թիւս մեր լաւագոյն ուսուցիչներու, հայերէնի դասատու էր Մելքոն Կիւրճեանը (Հրանդ) որ մեծ ազդեցութիւն ունեցեր է վրաս, ներշնչելով ինծի հայրենիքին եւ յեղափոխական գործին նուիրուելու գաղափարը: Դասաբանի եօթ ընկերուհիներէս հինգը պահպանողականներ էին, իսկ Մառին եւ ես՝ կարմիր յեղափոխականներ: Հոն, դպրոցին մէջ, երկուքս ալ ուխտեցինք նուիրուիլ մեր դատին եւ միասին աշխատիլ մեր ուժերուն ներած չափով:

1890ին հնչակեաններ եկած էին Պոլիս (որոնց մէջ էր Արվախի — Վորդ-Պատրիկեան). անոնք, ի մէջ այլոց, նաեւ օրիորդաց խումբ մը կազմեցին: Այդ միջոցին էր որ տեղի ունեցաւ Պատրիարքարանի ցոյցը: Ինծ առաջարկեցին նոյն օրը Պատրիարքարան գտնուիլ և ճերմակ դրօշ մը ձեռքս, սպասելիրենց կարգադրութեան, Որքա՜ն երջանիկ էի ես այդ օրը եւ գիշերը, միշտ մտածելով թէ ես ալ նման բանի մը օգտակա՜ր պիտի ըլլամ:

Որոշեալ ժամին երթալով մեր ժողովատեղին, կը սպասէի ինձ յանձնուելիք դրօշին: Ու մեծ եղաւ յուսախաբութիւնս, երբ ընկերները ըսին ինծի, թէ դեռ փոքր եմ այդ կարգի վտանգաւոր գործերու մէջ նետուելու համար, եւ թէ առաջարկը ըրած էին միայն զիս փորձելու նպատակով:

Ցոյցը տեղի ունեցաւ, որուն հերոսը, Ջանկիւլեան, ձերբակալուեցաւ: Այդ օրերուն ընկերուհիներս եւ ես անսահման ոգեւորութեամբ կը զբաղէինք զէնքեր ու թերթեր տեղափոխելով:

Դպրոցական շրջանս աւարտելով, նոյն վարժարանին մէջ պաշտօն ստանձնեցի, իսկ մէկ ու կէս տարի ետքը անցայ Մաքրի-գիւղի ազգային վարժարանը: Այդ ժամանակ արդէն հեռացած էի հնչակեան կուսակցութենէն: Այդ (կուսակցութիւնը իր կարգ մը ապիկար անդամներու շնորհիւ՝ արդէն քայքայման վիճակի մէջ էր:

Ուսուցչական պաշտօնս զոհացում չէր տար ինծի: Իրաւ է, ամբողջովին աշակերտներուս նուիրուած, օրն ի բուն կ'աշխատէի, բայց հոգիս ուրիշ պահանջ ունէր:

Այդ ատենն էր որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մուտք գործած էր Պոլիս եւ կազմակերպութիւններ առաջ բերած: Ընկեր մը առաջարկեց ինծ՝ անդամագրուիլ Դաշնակցութեան եւ օրիորդաց խումբ մը կազմել: Ամենայն ուրախութեամբ ընդունեցի առաջարկը, եւ քանի մը օր յետոյ ունէինք արդէն մեր խումբը՝ բաղկացած հինգ անդամուհիներէ: Մեր առաջին աշխատանքը եղաւ ձեռագործներ պատրաստել վիճակահանութեան համար: Կը հաւաքուէինք Օր. Իւստիկի տունը, որ հետզհետէ դարձաւ Դաշնակցականներու ժողովատեղին:

Տարի մը յետոյ թողուցի ուսուցչական պաշտօնս եւ ամբողջովին նուիրուեցայ կուսակցական գործունէութեան: Դաշնակցականներէն Հրաչ կ'ապրէր Օր. Իւստիկի տունը: Հոն տեղի կ'ունենային կուսակցական ժողովները, որոնց կը մասնակցէին Բարգէն - Սիւնի, Աշոտ, Եդուարդ, Միկօ եւ ուրիշներ: Ես ալ յաճախ ներկայ կ'ըլլայի այդ ժողովներուն:

1896ի յուլիսն էր: Օր. Իւստիկի տունը մեծ իրարանցում կը տիրէր: Ամէն կողմէ ընկերներ հաւաքուած էին Պոլիս՝ մեծ ձեռնարկ մը կազմակերպելու համար: Արմէն Գարօն, Հրաչը, Աշոտը, Օր. Իւստիկը եւ ես երկու ամիսէ ի վեր զբաղած էինք ռումբեր լեցնելով, որոնց թիւը 600ի կը հասնէր:

Ժամանակը եկած էր գործածելու այդ ռումբերը:

Ընդհ. ժողովներու մէջ (որոնց կը մասնակցէին ռուսահայ ընկերներէն Բորիս, Արվախի, Մար իսկ տեղացիներէն Գնունի, Միսաքեան, Բարգէն, Աշոտ, Հրաչ, Գարօ եւ ուրիշներ) մշակուեցաւ Օսմ. Պանքի գրաւման եւ Սամաթիոյ կռիւին նախագիծը: Սամաթիոյ գործին ղեկավարութիւնը յանձնուեցաւ Գնունիին եւ Անդրէասեանին: Դէպքի ատեն երկուքն ալ զոհուեցան, երեւան բերելով աննման հերոսութիւն:

Պանքի գրաւումէն առաջ Օր. Իւստիկի տունը ամբարուած ռումբերը փոխադրած էինք զանազան տեղեր: Այդ աշխատանքը կատարած էինք Արմէն Գարօն, Հրաչը եւ ես, յաճախ կասկածելով եւ հետապնդուելով ոստիկանութեան կողմէ:

Պանքի ցոյցը նշանակուած էր օգոստոս 16ին: Նախորդ գիշերը փոքրիկ հաւաքում մը ունեցանք՝ վերջին մնաք-բարեւները ըսելու: Հրաչը, հրաժեշտ առնելով, գնաց Խասգիւղ, իսկ Գարօն մնաց: Շատ տխուր էր: Երկար խօսեցանք, ու վերջը ան ինծ յիշատակ մը տուաւ մահէն նոքը իր սիրելիյոյն յանձնելու: Հրաչը չկարողացայ այլեւս տեսնել:

Հետեւեալ կէսօրին պանքը արդէն գրաւուած էր: Բաբկէնը սպաննուած էր շէնքին դրան առջև (*)իսկ Գարօն և Հրաչը, 24 ժամ պանքին տէր ըլլալէ յետոյ՝ ելած էին անկէ ռուս դեսպանատան միջնորդութեամբ:

Դէպքէն յետոյ ոստիկանութիւնը քանի մը օր շարունակ խուզարկութիւններ կը կատարէր: Մենք, օր. Իւստիկ, քոյրս եւ ես, փախանք տունէն: Բայց, նկատի ունենալով որ տունը տակաւին ռումբեր մնացած էին, վերադարձանք, ռումբերը ջրհորը իջեցուցինք եւ մեկնեցանք՝ այլեւս չվերադառնալու պայմանով:

Մեր մէկ ընկերուհին, որ իտալահպատակ էր, միջոցներ տուաւ մեզ՝ հետերնիս ունենալով ծնողքս եւ Օր. Իւստիկը՝ անվտանգ կերպով Պուլկարիա անցնելու: Աւստրիական նաւ մը նստանք եւ, հարիւրաւոր փախստականներու հետ, երկու օրուան սոսկալի փոթորիկէ մը վերջ, ապաստանեցանք պուլկարական հողը:

(*) Իր ձեռքէն ինկած ռումբի պայթումէն:

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԸ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

Շաբաթ գիշեր Փարիզի Աշխարհագրութեան Ընկերութեան գեղեցիկ ու մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Զ. Ե. Ո. Միութեան հնգամեակը, Նախագահութեամբ Ա. Ահարոնեանի:

Երկու օր առաջ արդէն սպառած էին տոմսերը: Եւ շաբաթ երեկոյ կանուխէն եկած էր ժողովուրդը, լեցնելու սրահը, ուր շատեր ոտքի վրայ մնացին: Երկար ատենէ ի վեր այսպիսի խանդավառ հանդէս մը չէ տրուած փարիզի մէջ: Հանդիսականներուն տրամադրութիւնը չափազանց բարձր էր, ի պատիւ Զաւահաս Որբերու: Հիմա մեր ժողովուրդը կատարեալ յարգանքով կը հետեւի Ճառախօսներուն եւ գեղարուեստական բաժնին, եւ ոչ թէ միայն չաղմկեր, այլ նաեւ ցոյց կուտայ իր համակրանքն ու խանդավառութիւնը:

Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները, գլխաւորութեամբ սկաուտ պետ Աբէլեանի, որոնց միութիւնն ալ կը մասնակցէր հանդէսին:

Ներկաներուն մէջ էին տիկին Ահարոնեան, տիկ. Շ. Միսաքեան, Մ. Վարանդեան, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. կոմիտէին բոլոր անդամները, Մ. Պարսամեան, տոքթ. Լ. Գրիգորեան, Օրնէր Թորոսեան, դերասան Ա. Շահխաթունի, Հրանտ Սամուէլ, նկարիչ Հ. Ալեանաք, սկաուտներու ազգային պետ՝ Գ. Յակոբեան, Հ. Մաթէոսեան, Գ. Պետրոսեան, Դաշտենեան, Փէպիւս, կարօ Ռաշգլեան եւ ուրիշներ:

Ուղերձներ ղրկած էին փարիզի Հայ Գրական Միութիւնը, Եւրոպայի Հայ Միութիւնը, Գարակէօզեան Որբանոցը, Սէվրի Մխիթարեան վարժարանը եւ ուրիշ ազմակերպութիւններ:

Նախագահ պ. Ա. Ահարոնեանի մուտքը ողջունուեցաւ բուռն ծափահարութեամբ:

Ցետոյ պ. Ահարոնեան բեմ բարձրացաւ ֆրանսական եւ հայկական քայլերգներով, զորս նուագեց Զ. Ե. Ո. Միութեան «Եփրատ» նուագախումբը: Ցետոյ հանդէսը բացաւ գեղեցիկ ճառով մը.

Ա. Ահարոնեանի ճառը

«Զաւահաս որբեր Հայոց աշխարհի:

Այսօր դուք կը տօնէք ձեր կազմակերպութեան հնգամեակը: Հինգ տարիներ, որոնք ձեր սեփական ջանքերով դարձած են հարուստ ու բեղմնաւոր, ինքնուրոյն եւ ոգեւորիչ:

Հայոց աշխարհին մէջ երբ որբ երախաները չափահասութեան տարիքը թեւակոխէին, գեղի քահանան զանոնք կը տանէր իրենց ծնողներուն գերեզմաններուն մօտ «պահպանիչ» կ'ըսէր անոնց գլխուն եւ «հոգւոց» կը կարդար ննջեցեալներուն հոգւոյն:

Այսօր, իմ սիրելի Զաւահաս Որբեր, ձեր Միութեան հնգամեակը տօնելով՝ չափահասութեան պսակն է որ կը պահանջէք. պէտք է որ գեղի քահանան, Հայոց աշխարհի քահանան ձեզ ալ տանի ձեր ծնողներու յիշատակին: (Այս առթիւ հրաւիրեց մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգել անոնց յիշատակը):

Զաւահաս Որբեր, Միութիւն, երեք բառեր են եւ երեք բառերու մասին եւ նախագահական խօսքս ունիմ սելիր: Ինծ ըսեմ թէ ինձ հա[illegible] մեծագոյն յարգանքն է որ [illegible] բացահուած է այս երեկոյ, [illegible] շքեղ, իմաստալից երեկոյի նախագահութեամբ:

Առաջին հայեացքով դժ[illegible] կը թուի իրարու հետ հաշտեցնել այս երկու բառերը, որոնք յան[illegible] կանչական անունը կը կազմեն [illegible] սերունդին, Զաւահաս եւ [illegible] Ինչ կը նշանակեն այս բառ[illegible] գիտենք թէ որբ կը կոչուի [illegible] երախան, որուն ծնողները մեռած են, ուտելու հաց չունի, հագնելու չունի, զրկուած է գուրգուրանք[illegible] բաներ որոնք ամենուրեք [illegible] են: Բայց այդ որբը չէ [illegible] աշխարհի որբը: Հայոց աշխարհի որբերը տարբեր են, տարբեր են անոր համար որ անոնց հայրերն ու մայրերը մեռած չեն [illegible] խողխողուած են, սպաննուած [illegible] մեր որբերը ոչ միայն զրկուած են սնունդէ եւ գուրգուրանքէ, այլ նաեւ զրկուած են հայրենիքէ: Ահա այս է որ կը կազմէ [illegible] նոնց որբութեան գերագոյն [illegible] տիձանը:

Բայց ինչո՞ւ չափահաս [illegible] սենք: Երբ որբը մեծնայ [illegible] զուկներու ուժ, մտածելու բողութիւն, չարն ու բարին [illegible] նազանելու յատկութիւն [illegible] նայ, ան կը դառնայ չափահաս եւ կը դադրի որբ կոչուելէ: [illegible] հայ որբը երբ չափահաս դառնայ ան չի դադրիր տակաւին որբ [illegible] ուելէ, որովհետեւ ան միշտ [illegible] կուած է հայրենիքէ: Ան [illegible] է որ որբ կոչուի՝ մինչեւ որ հայ[illegible] րենիք վերադառնայ, մինչեւ [illegible] օրը որ դուք կարենաք [illegible] ձեր հօր գերեզմանին մօտ [illegible] որբեր էք:

Ձեր ձեռքին մեծ [illegible] մը կայ, աշխարհի մեծերէն [illegible] ուած՝ եւ դրոշմուած՝ ձեր [illegible] րերու արիւնով: Ուժեղ պա[illegible] զայն ձեռքերուն մէջ, անով է [illegible] պիտի պահանջէք ձեր իրաւ[illegible] եւ շահիք ձեր դատը, հայրենի[illegible] քի դատը:

Այսօր երկու երիտասարդ[illegible] կան հաւաքոյթ կայ (ակնար[illegible] լով Ֆրանսահայ Արիներու [illegible] կոյթին): Ցաւալի երեւոյթ[illegible] ւակներս, մենք մեծերս, [illegible] պեցանք անմիաբանութեան [illegible] րեսէն, բայց ես վստահ եմ [illegible] դուք ցեղին կենսունակութեան [illegible] բնազդով օժտուած՝ պիտի կա[illegible] նաք միանալ եւ միացնել [illegible] ձեր քենոտ մեծերը:

Կը տառապինք թիւի երե[illegible] մեր ամբողջ կեանքը [illegible] թիք է, մեր գոյութիւնը [illegible] մէջ է: Ցարգեցէք իրար եւ [illegible] ցուցէք ձեր ճիգերը ամէն [illegible] որ շղախ կը պատրաստեն [illegible] րենիքի համար. Վստահ եմ [illegible] ձեր ծրագիրը այդ ուղղութեա[illegible] է որ կ'առաջնորդէ ձեզ, եւ [illegible] այդպէս է ես պատրաստ եմ [illegible] կեանքիս վերջին թելը [illegible] ձեզի: Եւ ո՞վ կը սիրէ ձեզ [illegible] մասնէ ձեզի պէս, ան է որ կը [illegible] հայրենիքը: Դժուար է ձեր [illegible] բան, այն ճամբան զոր դուք [illegible] բացիք, ո՛վ չորցած եղեւնի[illegible] վերընձիւղած ծիլերը, դժուար [illegible] բայց գեղեցիկ եւ յուսալից [illegible] մէ իւրաքանչիւրը թող կէ[illegible] սրտին մէջ իր ցեղին աւանդ[illegible] թիւնները, յոյսերը, գեղեցկ[illegible] թիւնները, հայրենիքին քաղ[illegible] յիշատակները, ամէն օր [illegible]

...ս, հաւատքով ու փ...քով, ...մինչեւ որ օր մը դառնայ իր ...նը գերեզմանը. վերագտնելու ...ը գտնելու — Հայր, հանգի՛ստ ...իր, ես այլեւս չափահաս որբ ...եմ, ես հայրենիքիս քաղաքացին ...եմ»։

Պ. Ա. Ահարոնեանի բանախօսութենէն յետոյ որ քանիցս ընդմիջուեցաւ բուռն ծափահարութիւններով, նուագախումբը ...ցուց «Ցոլուորիկը»։ Ետքը ...սկաուտ մը կարդաց հետեւեալ ուղերձը:

Զ. Ե. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ողջո՜յն ձեզ, վահագնաշունչ ...յորդիք,

...նահատակներու ձայնն էք ...ուք կենդանի,

...կտակակատարը անոնց վերջին ...նէծքին:

...դուք հայութեան զոհարա...նէն դուրս եկաք, երբ բողոք՝ թքնելու «արդարութեան» ե...րեսին:

Ձեր բռունցքը սարսափն է թշնամիին եւ ձեր կուրծքերը վահան մեր ցեղին...

Ո՛չ, դուք գութ ու գորով չէք մուրար, դուք բոցաշունչ եւ բոցաձայն երիվարը վրէժի...։

Մեր սրտերը ձեզի հետ են ո՛վ պղպատէ բազուկներով քաջորդիք.

Ողջո՜յն ձեզ, ողջո՜յն։

Արեւակէզ ճակատներով եղբայրներ:»

Այս ուղերձէն ետք, Թատրոնակահար Պ. Worms նուագեց երեք կտոր, Մոցարթէն, Ա. Պարթեւեանէն եւ Օփիէրէն:

(Շարունակելի)

ԱՂԱԲԵԿՈՎԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԵՆԷՆ ՅԵՏՈՅ

Հայազգի Պ. Ճիուզէփփէ Պերնարտի որ Աղաբեկովի յուշերուն մէջ խնդրոյ առարկայ դարձած էր, կը խնդրէ մեզմէ հրատարակութեան տալ հետեւեալ հերքումնագիրը՝ Աղաբեկով Պ. Պերնարդին ցոյց կուտար իբր իր գործակալը:

Քապուլի իտալական պատուիրակութեան թարգման ըլլալով, զիս ցոյց կուտայ՝ իբր իր «տեղեկատու» պատուիրակութեան գործերուն մասին, եւ իբր Աֆղանիստանի ելմտական նախարարութեան խորհրդական, երբ կ'ըսէ թէ երկրին տնտեսական ու ընկերային կեանքի զանազան ճիւղերուն մասին՝ իրեն տեղեկութիւններ կը հաղորդէի. այս մարդը ո՛չ միայն իմ պատիւս, այլ յիշեալ կառավարութեանց արժանապատուութեան հետ կը խաղայ։

Աֆղանիստանի «խորհրդային պատուիրակութեան քաղաքական կցորդ»ի հանգամանքով, (այսպէս գրուած էր իր այցաքարտին վրայ) Աղաբեկով կը յաճախէր դիւանագիտական շրջանակները եւ շատ անգամ ինծ կը հանդիպէր պաշտօնական ընդունելութիւններու եւ ճաշկերոյթներու ընթացքին: Քապուլի եւրոպական գաղութը փոքր ըլլալով, հանդիպումները յաճախակի էին։ Ատեն մը, ամիսը երկու անգամ Քապուլի բոլոր Եւրոպացիները բացի Անգլիացիներէն իրարու կը հանդիպէին խորհրդ. պատուիրակութեան երեկոյթներուն մէջ։

Նման հանդիպումներ ոչ մէկ իրաւունք կուտան Աղաբեկովներուն, իրենց յուշերը զարդարեն մեր անուններով, երբ իրենց "մարդոց,, անունները, անոր համար որ մեր տուները կը յաճախեն, առանց սակայն գիտնալու մեր ընկերութեան հետ իրենց շփումներուն իսկական նպատակը:

Իտալական եւ աֆղան կառավարութեանց գիտութեամբ եւ արտօնութեամբը, Աֆղանիստանի մէջ կը ներկայացնէի մէկ քանի կարեւոր առեւտրական տուներ, որոնց անունները չփոթուած են Աֆղանիստանի յուշերուն մէջ։ Այդ տուներէն նաֆթ Սէնդիքան, իտալիոյ գործակատարին միջոցաւ ինձմէ խնդրեց ներկայացնել զինք իբրեւ պատուաւոր եւ առեւտրական մէկը, եւ ռուսերէնի ծանօթ: Այդ ներկայացուցչութիւնը որ եւ է մասնաւոր պայման չունէր: Մեր պայմանագրութիւնը կնքուեցաւ I դեկտեմբեր 1924ին, Քապուլի մէջ, իտալիոյ արքայական պատուիրակութեան կողմէ: Պայմանագրութիւնը, կը կրէ 105 համարը վեց ամսուան համար էր (ռուսական քարիւղը սուղ ըլլալով եւ անգլիական քարիւղը աժան ըլլալով), իմ գործս աւարտեցաւ, ծախելով Քապուլի քաղաքապետութեան 80 - 90 թիթեղ (եթէ չեմ սխալիր), եւ մեր պայմանագրութեան համաձայն, ծախուած ամէն թիթեղէ 800 900 փրանք ստացայ (200-225 րուփի): Ալ անկից յետոյ ուրիշ որ եւ է աշխատութիւն չեմ կատարած սովետներու հետ Քապուլի մէջ, որովհետեւ չուզեցի շարունակել ներկայացուցիչ ըլլալ, քանի որ շահաբեր չէր:

Կարելի՞ է արդեօք որ ես իբրեւ պաշտօնական ներկայացուցիչ իտալական եւ աֆղան կառավարութեան Քապուլի մէջ եւ ստանալով արդէն իսկ ամերիկեան մէկ տունէ միայն 240.000 փրանք տարեկան, առանց հաշուելու պաշտօնական ռոճիկս, զիջանէի 800-900 փրանք նուէրի մը՝ ծանր թիթեղներու բեռը վրաս առնելու տեղ, կը նախընտրէի անգլիական փայլուն ոսկիները, որոնք Պ. Աղաբեկովի յայտարարութեանց համաձայն Աֆղանիստանի սովետական դեսպանատան մէջ կը գտնուէին։ Այդ օրուան թուականով դիմեցի Թէհրանի ֆաշիստական կոմիտէին, որուն գանձապահն էի ես Քապուլի մէջ, հոն գտնուած միջոցիս, խնդրելով որ Թէհրանի իտալական դեսպանին օգնութեամբ քննէ Աղաբեկովի յայտարարութիւնները, հասկնալու համար թէ ի՞նչ նպատակով այդ մարդը ուզած է զիս պատուել իր ազնուախոհ հոգածութեամբը...։

Իբրեւ ազատ վաճառական, ես կ'աշխատէի առեւտրական զանազան հաստատութիւններու հետ, առանց հարցնելու թէ ի՞նչ ազգէ են եւ ո՞ր կառավարութեան կը պատկանին:

Վերջապէս, պարտք կը համարեմ յայտարարել թէ չորս տարի Աֆղանիստան բնակելէ յետոյ, այդ երկրէն մեկնեցայ պատուաբեր նամակներով եւ զանազան պատուանշաններով՝ իտալական եւ աֆղան:

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պոմպէի մէջ զրոյց շրջեցաւ թէ Մանչեսթըրէն ղրկուած կտաւեղէն փոխադրող բեռնատար ինքնաշարժի մը վարիչը՝ ոստիկանի մը դրդումին անսալով, դիտմամբ կոխկռտեց հնդիկ կամաւոր մը, որ մեռաւ. կառավարութիւնը կը հերքէ այս պարագան: Իրականութիւնն այն է որ գերագրգռութեան պահու մը մէջ, կամաւորը իբր նոր տեսակի ցոյց մը օտար ապրանքներու վաճառման դէմ, նետուեցաւ բեռնատար ինքնաշարժին տակ: Ժողովուրդը չափազանց յուզուած է կամաւորին այս կերպ անձնասպանութենէն եւ անոր դիակը կը պտտցնեն թաղէ թաղ, հոծ թափօրի մը ընկերակցութեամբ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ

Լեհական թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը մտադրութիւն ունի պաշտօնապէս բողոքներ եւ դիտողութիւններ ներկայացնելու Ֆրանսական կառավարութեան, Ռուսիոյ դէմ զինեալ միջամտութեան մը պատրաստութեան մէջ՝ ֆրանսայի պետական մարդոց մասնակցութիւնը պատրուակելով:

* * * Քէրէնսկիի թերթը «Տնի» Ռուսիայէն ստացուած հետեւեալ նամակը կը հրատարակէ կառավարութեան կողմէ՝ արմտիքի բռնագրաւման մասին:

— Ամբողջ զօրախումբեր, գնդացիրներով եւ հրձիգ գործիքներով զինուած, պաշտպանուած յատուկ դիմակներով, բռնի կը հաւաքեն արմտիքը, գետնախնձորը, բանջարեղէն եւայլն: Բայց, որովհետեւ կարելի չէ բոլորը փոխադրել՝ միջոցներու անբաւականութեան պատճառով, փորուած փոսերու մէջ կը թաղեն մնացեալը: Երբ զօրախումբերը կը մեկնին, անօթութենէ մահուան սպառնալիքին տակ մնացած գիւղացիները կ'երթան փոսերէն դուրս հանել իրենց բերքերը՝ Ցածախ կը յաջողին:

Բայց, տեւով չեն գոհանար: Անոնք կը յարձակին նաեւ արմտիք փոխադրող կառախումբերուն վրայ: Այնպէս եղած է որ 5—6 վակոն արմտիք փոխադրելու համար, կառախումբին մէջ կը տեղաւորեն 20ի չափ «յոտից ցգլուխ» զինեալ պահակներ:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՊԻՏԻ ՏՕՆՈՒԻ

Ցառաջիկայ Կիրակի երեկոյ, Դեկտ. 21ին Salle Gaveauի մէջ

Կը նախագահէ՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

ՀԱՅ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅԺՄԷՆ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՏՈՄՍԵՐԸ — Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԿԱՐՄԻՐ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ

Կալացի ոստիկանութեան կողմէ, ընդհ. ապահովութեան կեդրոնին ուղղուած տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ վերջերս երեւան հանուած ահաբեկչութեան մասին բացուած քննութիւնները վերջացած են:

Տեղեկագիրը կը հաստատէ թէ ահաբեկչական կազմակերպութեան պետերը, որոնք Ռուսիայէն կուգային, ուղղակի յարաբերութեան մէջ են Թիրասփոլի կէփէուի կեդրոնին մէջ:

Առաջին ահաբեկչական ոճիրը գործուեցաւ Պրաշիի կայարանին մէջ՝ Գոստանցայի մօտ: Ահաբեկիչները նոր պատրաստութիւններ կը տեսնէին օդը հանելու Կալացի մօտ, երկաթուղիին փապուղիները եւ մտադրութիւն ունէին օդը հանելու Դանուբի մէկ կամուրջը:

Ահաբեկիչները որոնք մէկ տարիէ ի վեր կը գործէին Ռումանիոյ մէջ, ձաոնուեցան կէփէուի լրտեսներէն լեհացիի մը կողմէ:

Ամբաստանեալները խոստովանած են միեւնոյնատեսնթէլըտեւութեամբ ալ կը զբաղէին եւ կը ջանային կալացի օդանաւային կայանէն եւ Դանուբի նաւատորմին վերաբերեալ գաղտնիքներ կորզել:

ՍՏԱԼԻՆԻ ՏՂԱՆ՝ ՀՕՐԸ ԴԷՄ

Վարշաւիայէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, կարմիր բանակին զաւակը Յաքոբ Ստալին ձերբակալուած է Մարտանաւու մը վրայ, Օտեսայի նաւահանգստին մէջ:

Ստալինի զաւակը ատենէ մը ի վեր բուռն պայքար կը մղէր ի նպաստ ընդդիմադիր տարրերուն, որոնց ուժ տալ կը թելադրէր Սեւ ծովու նաւատորմի նաւաստիներուն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴՐԱՄ ՓՈԽ ԿՈՒՏԱՆ

Էնկիւրիէն եկած լուրերը կը յայտնեն թէ նոր փոխառութեան առաջարկներ եղած ըլլալու մասին զրոյցներ կը շրջին: Գրած էինք թէ գերման խմբակ մը 60 եւ շուէտական խմբակ մըն ալ 290 միլիոն ոսկի առաջարկած են հանրօգուտ շինութեանց համար:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, պելճիքական խմբակ մըն ալ, որուն գլուխը ծերակուտական մը կը գտնուի, 500 միլիոն ոսկի փոխ տալու առաջարկ ըրեր է կառավարութեան: Ցայտնի չէ թէ խմբակը ինչ պայմաններ ունի, միայն թէ հանրօգուտ շինութեանց ծրագրով հետաքրքրուած է եւ կառավարութենէն խնդրած է որ անոր մէկ օրինակը տրուի իրեն ուսումնասիրութեան համար:

ՍՊԱՆԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հակառակ Սպանիոյ մէջ հաստատուած խիստ գրաքննութեան, կարելի եղած է կարգ մը մանրամասնութիւններ քաղել ֆրանք եւ սպանիական սահմանագլուխին մօտ, Ժաքա բերդաքաղաքին մէջ ծագած զինուորական ապստամբութեան մասին:

Վերջին տեղեկութիւններուն համաձայն, ապստամբութիւնը բոլորովին ճախողած ու զսպուած է կառավարական զօրախումբերու կատարուած գործողութեանց հետեւանքով:

Ցակաւին յայտնի չէ թէ որքան մեռեալ եւ վիրաւորներ կան. բայց կ'ըսուի թէ ըմբոստները ունեցած են հարիւրի չափ սպաննեալներ եւ վիրաւորներ, որոնց մէջ երեք հարիւրապետներ:

Կառավարական ուժերու եւ ըմբոստներու միջեւ կռիւը կէս ժամէ աւելի չէ տեւած եւ երբ Ժաքայի ըմբոստ քաղքենիները լսեցին յեղափոխականներու պարտութիւնը անմիջապէս ձգեցին քաղոքն ու լեռ բարձրացան:

Բազմաթիւ ըմբոստներ ալ անցած են սահմանը եւ Ֆրանսա ապաստանած:

Կռիւին ականատես վկայ մը կը պատմէ թէ ըմբոստները կը պատրաստուէին խրամներուն մէջ տեղաւորուիլ երբ երկու տարբեր ուղղութեամբ իրենց վրայ ղրկուած երկու զօրասիւներ եւ ութ հրետանի յարձակման սկսաւ: Թնդանօթաձգութիւնը կատարել սարսափի մատնեց ըմբոստները, որ սկսան նահանջել, երբ արդէն պաշարուած էին կառավարական ուժերուն կողմէ: Ըմբոստներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ համալսարանի ուսուցիչ մը:

Ըմբոստ սպաներէն չորս հարիւրապետներ որոնք գերի ինկան խռովարար ուժերու ձեռքը: Կ'ըսուի թէ անմիջապէս հրացանի բռնուեցան:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Կոմիտասեան խնամ. Ցանձնաժողովը մտադրած ըլլալով մօտերս համերգ մը սարքել ի պատիւ եւ ի յօգուտ վարդապետին, պէտք ունի իգական ձայներու, խմբական կազմը ամբողջացնելու համար:

Այն օրիորդները որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս խումբին, թող հաճին դիմել Հայոց Եկեղեցին, ամէն Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8էն 8.30, ուր խմբապետ Ն. Սերգոեան պիտի սպասէ արձանագրութիւնները կատարելու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Իգրաշին մինչեւ հիմա վանք չէ տեսեր, եկեր է այցելելու եւ պիտի շուտով վերադառնայ: — «Դէհ, ըսին, որ չէք բանար, բան մը տուէք, որ փռենք մեր իգրաշին նստի»:

Պարսպէն կարպետ մը նետել տուի, փռեցին նստան: Իգրաշին ու բաշ-չաւուշը առանձին մի երեք քառորդ ժամ խօսացին, յետոյ ելան գացին. զօրքն ալ հետերնին: Գացած ատեննին, փողը հնչեց իրենց կողմից եւ հաւատարիկայ կողմից:

Այդ ատենին՝ անգլիական կոնսուլն ու մըստըր Բօլն էլ Մուշ կը գտնուէին, ուր մօտ 20 օր մնացին: Նրանք առաջարկեցին թէ՝ «Հայեր, ինչ բողոքներ տուեր էք ռուսաց կոնսուլին, նոյնը տուէք եւ ինձ»: Բայց ոչ մի հատ մարդ մօտը չգնաց, բոլորն էլ ռուսաց կոնսուլին կը դիմէին: Մոկունք գիւղը բողոքականներ կային, որոնք գիւղի մէջ ժողովարան մը ունէին: Անգլիական կոնսուլն ու մըստըր Բօլն եկան այդ գիւղը, այրուած գիւղի լուսանկարը քաշեցին: Նոյեմբեր 7ի առաւօտը դարձան գացին Բաղէշ:

Վանքի ոչխարէն մորթելու համար միշտ 40 հատ ներս կը պահէին: Գէորգն ու Հաճին ըսին. «Մեզ են հոս մնան, թող սարը երթան, զրկենք»: Հովիւը նրանք ալ սարը տարաւ: Մի 15 կով, եզ վանքից մի 200 քայլ հեռու կ'արածէին:

Նոյեմբերի 7ին ժամը 7ին լուր եկաւ թէ՝ չորս կողմից զօրք կուգայ: Տաւարը անմիջապէս ներս բերել տուի, ջաղացքէն բերած մի 10 բեռ ալիւր ներս առի:

Մեր զինուորները կ'ըսէին. «Դէ՛հ, ելի՛ր, դուրս երթանք սարը դիրք բռնենք»:— «Դէ՛հ, մնաս չունի, կ'ըսէի, դուրս կ'ելլանք, ի՞նչ է որ կ'աճապարէք»:

Զօրքերը թագնուելով կուգային: Ձէսերը սկսան երեւալ: Քօվս ունէի գեղեցիկ դիտակ մը որ Բաբգէն վարդապետն էր ղրկեր: Ատով նայեցայ՝ տեսայ որ Ծիրինկատարի սարը Մշոյ զօրքը լցուած է: Զօրքերը սկսան 400 քայլի վրայ համարձակ ման գալ:

Կօմ... էֆէնտին երբեմն կառավարութեան գաղտնիքները կ'իմացնէր: Նա պոռաց. «Մանիսաջի, մանիսաջի, դուռը բացէ՛ք»: Ինչ որ հարիւրապետին՝ նոյնը կրկնել տուի վարպետին դրանց պատասխանի համար... էֆէնտին ըսաւ. «Ամէն բան յայտնի եղեր է, ալ ծածկելու ոչինչ կայ, ո՞վ են էդ ղարիբ մարդիկը: «Գիտէ՞ք ես ով եմ.. էֆէնտին եմ, իսկ Քօվս ալ նախկին Մըհէ չաւուշը: Այսինքն՝ կը հասկցնէր՝ եթէ խփէք ինծի չխփէք, Քօվին»:

Ճանչցողները ըսին թէ էդիկ Մըհէ չաւուշն է, Խալիլի ընկերը: Աշխարհի մէջ եթէ վատ արարած մը կար, էդ Մըհէ չաւուշն էր. Հայերուն նա շատ մնասներ ըրեր էր: Վաղարշակը միշտ համաձայն էր, որ զարնէինք, միւսները չէին համաձայներ, կ'ըսէին՝ սպասենք Յարութիւնին:

Վանքի մեծ դրան առաջ կայ մի մեծ կալ, իսկ դիմացը՝ մարագն ու Թալլան, որի հեռաւորութիւնը 60 քայլ է: Զօրքերը ընտելացան, մեծ բազմութեամբ լցուեցան էդ մեծ կալի մէջ: Նրանք կը կարծէին թէ 2-3 հոգով ենք եւ պիտի անձնատուր ըլլանք: Մատնիչներու մէջ եղած են նաեւ Հայեր:

Բոլոր զինուորներս՝ թէ չախմախը, թէ՝ բերտանկա, պատրաստ կանգնած էինք: Կալի մէջ ասեղ ձգէիր զօրքերու մէջ՝ գետին չէր ընկնի: Ըսի. «Տղե՛րք, ես կ'երթամ զանգակատուն՝ զանգը խփելուն պէս դուք բոլորդ կը զարնէք քանի մը գալպ: Մինչեւ իրենք փախնին, դուք 3-4 գալպ իրարու ետեւէ կուտաք»:

Տղերք հը համաձայնեցին ըսելով, թէ Յարութիւնն ու տղերքը դեռ չեն եկած, կամ՝ կրնայ ըլլալ թնդանօթ եւայլն:

Իրիկունը մութ ընկաւ՝ մաս մը զօրքեր Թալլան լցուեցան 40 փամփուշտ հետերնին: Պահապաններ դրի, չորս կողմը որոշ տեղերից պատեր ծակեցի, դիրք շինեցի եւ ըսի Հաճիին ու Գէորգին. «Յարութիւնն էս իրիկուն անպատճառ կուգայ, զարնենք հիմա, յետոյ զանգը քաշենք եւ քանի մը չախմախը միշտ զարնենք, որպէսզի Յարութիւն գիտնայ որ կռիւ է»:

Յարութիւնը երեք օր ժամ կուգայ հրացանի պատճառաւ, բայց չի կրնար գտնել: Հետը կը վերցնէ քանի մը սասունցի ու կուգայ որոշածս աղբիւրի վրայ: Կը տեսնէ ինձնից՝ զինուոր ղրկուած չկայ, բայց ըսածս ճամբան կը թողնէ եւ ուրիշ ճամբով կուգայ: Վանքից 2000 քայլ վերեւ կը տեսնէ չորս կողմը կրակ կը վառուի: Յարութիւնի ընկերները կ'ըսեն, թէ տղերքը պաշարուած են: Նա կ'ըսէ.«Հոգ մի՛ ընէք, կը զարնենք, ներս կ'երթանք»:

Քիչ մըն ալ կը ցածրանան Թաղէոս Առաքելի աղբիւրի ետեւը: Յարութիւնը հետը կը վերցնէ Խիանցի Սարգսին, Սիմոնին, Կէլիկուզանցի Ղազարին, Զաթոյին, Եղոյին, Մխիթարայ Օհանին, Զօլլայ Արթինին, Մշեցի Փոթիկեան Արամին, Մոկաց Իսրոյին, որը առանց զէնքի էր եւ կամա՛ց կը ցածրանան:

Զօրքերը կը տեսնեն: Երբ Յարութիւնը կը մօտենայ, զինուոր մը, որ շատ լաւ հայերէն է գիտցեր, ըսեր է՝ «արէ՛ք, տղե՛րք, տղերքը՝ Անդրանիկ, Գէորգ Թալլան են»: Յարութիւնը կը տեսնէ, որ էդ ձայնը իրեն անծանօթ է, կ'ըսէ. «Լուսնակ»: Պատասխան չկայ: Նորէն կը կրկնէ՝ «լուսնակ»: Նորէն ձայն չկայ: Այն ատեն Յարութիւնը կ'ըսէ՝ «տղե՛րք, զարկէ՛ք, թշնամի է»:

Հրացաններու ձայնը դուրս գալուն՝ մենք պարիսպէն պոռացինք՝ «լուսնակ»: Յարութիւնը պոռաց. «Տղե՛րք, զարկէ՛ք, մեզ վառեցին ծառներու մէջ»:

(Շար.)

կառավարութեան կողմէ տրուած տեղեկութեանց համաձայն, հանդարտութիւն կը տիրէ Սպանիոյ ամբողջ գաւառներուն մէջ։

Ամերիկայի ելմտական տագնապին առթիւ

Նիւ-Եորքի կարեւոր դրամատուններէն «Միացեալ-Նահանգներու դրամատունը» սնանկացաւ։ Այս սնանկութիւնը խոշոր անդրադարձումներ ունեցաւ Սակարանին վրայ։ Բազմաթիւ արժեթուղթեր մեծ անկում կրեցին։ Այս սնանկութեան հետեւանքով, ամերիկեան Ծերակոյտը հաւանաբար որոշէ քննութիւն կատարել ամերիկեան դրամատուններու նիւթական կացութեան մասին։

«Տէյլի Հէրըլտ» կը գրէ թէ ամերիկեան ուրիշ դրամատուն մը եւս պիտի փակէ իր դռները այս մէկ քանի օրուան մէջ։

Վճարումները դադրեցուցած են նաեւ բազմաթիւ երկրորդական դրամատուններ։

Անգլիական կարեւոր թերթեր, որոնց մէջ «Թայմզ» կը բացատրեն Նիւ-Եորքի ելմտական այս կացութիւնը եւ կը կարծեն թէ Ամերիկայի ելմտական այս ներկայ վիճակը հետեւանքն է ամերիկեան դրամատուններու գործունէութեան եղանակին։

Կը կարծուի թէ Ամերիկա, Ֆրանսա եւ Անգլիա մօտ ատենէն պիտի ստիպուին գործակցիլ ոսկի-պահեստի բաշխումին մասին կարգադրութեան մը գալու համար։

Ամերիկայի կարմիրները Ֆրանսայի դէմ

Հազար հինգ հարիւր ամերիկացի համայնավարներ փորձեցին տողանցք մը կատարել Նիւ-Եորքի ֆրանսական հիւպատոսարանին առջեւէն, կրելով դրօշներ՝ որոնց վրայ ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեան դէմ անարգական ու թշնամական արձանագրութիւններ կային։ Ոստիկանութիւնը արգիլեց ցոյցը, որուն հետեւանքով՝ գիրկ գիրկի կռիւ մը տեղի ունեցաւ։

Ոստիկանութիւնը պատռեց դրօշները։ Հազարաւոր անձեր հաւաքուած էին դիտելու կռիւը։

Կռիւներ տեղի ունեցան նաեւ ցուցարարներուն եւ հաւաքուած բազմութեան միջեւ։ Ոստիկանութիւնը կրկին յարձակեցաւ եւ մեծ դժուարութեամբ միայն յաջողեցաւ ցրուել ցուցարարները։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

Կռիւը Պերլինի փողոցներուն մէջ

Կիրակի երեկոյ Պերլինի չորս թաղամասերուն մէջ տեղի ունեցան ուժեղ ցոյցեր, զոր կազմակերպած էին Հանրապետականները՝ բողոքելու համար «Արեւմուտքէն նոր բան չկայ» շարժանկարին արգելքին դէմ։ Այս ցոյցերուն ընթացքին պատահեցան կռիւներ եւ վիրաւորուեցան 2 հանրապետականներ եւ 4 հիթլերեաններ։ Յայտարարուած ըլլալով թէ Հիթլեր ճառ մը պիտի խօսի այս հինգշաբթի երեկոյ, հանրապետականները որոշած են ամէն միջոցաւ խանգարել։

ՈՃԻՐ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Ծխախոտի վարչութեան ընդհ. տնօրէն Պէհճէթ պէյ, երբ իր գրասենեակը կը մտնէր, յարձակում կրեց նոր ճամբուած պաշտօնեայի մը կողմէ, որ քանի մը ձեռք ատրճանակ պարպեց իր վրայ։

Պէհճէթ թեթեւօրէն վիրաւորուեցաւ. ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ անոր ընկերակցող ուրիշ պաշտօնեայ մը։ Ոճրագործը անձնասպան եղաւ։

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1931

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հար. շրջանի (Պանեէօ, Քաշան, Պուրկ լա-Րէն, Ռոպէնսոն եւ Մօնրուժ) Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ՝ ի նպաստ իր բացած դպրոցին։

20 դեկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, 3 Villa d'Orléans (voie privée hauteur du 67 Ave. d'Orléans) մէթրօ՝ Alésia.

Հայերէն երգեր եւ արտասանութիւններ դպրոցին երկսեռ 30 աշակերտներէն։

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան պարեր եւ հաճելի անակնկալներ. ընտիր ճազպանտ, Թառիստ Աբգար կը նուագէ, մատչելի պիւֆէ։

Ով որ կը սիրէ հայ մանուկը եւ հայ լեզուն, թող հաճի ներկայ ըլլայ։

Մուտք՝ այրերու 7.50, կանանց 5 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան ընդհանուր ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը՝ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Առաքել Թաթուլեան, Օդիտա Սերոբեան, Թովմաս Սերոբեան կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց ամուսնոյն, աղջկան եւ քրոջ՝

ՋԱՐՈՒՀԻ ԹԱԹՈՒԼԵԱՆի

որ կնքեց իր մահկանացուն 20 տարեկան հասակին մէջ, տակաւին մէկ ամիս առաջ, թաղելէ յետոյ իր փոքրիկը՝ կարապետը։

Թաղման արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ 4. Ave. Porte d'Italie (մէթրօ իթալի), այսօր, Չորեքշաբթի առտուան ժամը 9ին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլօրիայի մէջ։ Կը խօսի Պ. Օհան Կարօ, նիւթ ունենալով աշուղ Սայաթ Նովան։ Մէկ ժամ սինէմա։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս իրիկուն ժամը 8ին Cours Lafayètte 181 café de la Gare*ի ներքնասրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Լիոնի պատ. Միութեան կողմէ Գ. Սմառ. Քաթիպայի եւ Միքայէլ Նալպանտեանի հարիւրամեակին առթիւ դեկտեմբեր 20ին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քրայովա, Յ. Զ.— 200։
Փարիզ, Ղ. Ս.— 105։
Փարիզ, Գ. Զ.— 50, մինչեւ 5 փետրուար 1931 կը պարտիք 90 ֆրանք։

EMPIRE Մեւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPAHN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
18 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1446

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Երկար բանակցութիւններէ ու բուռն ջանքերէ յետոյ, Ֆրանսա ունեցաւ վերջապէս իր դահլիճը, որ իր քաղաքական եւ ընկերային ընդհանուր ուղեգիծը ճշդելէ յետոյ, այսօր կը ներկայանայ Խորհրդարանին։

Թարտիէօյի անկումէն յետոյ, Պարթու սատանձներ էր դահլիճին կազմութիւնը, միջկուսակցական համերաշխութեան ու գործակցութեան նշանաբանով։ Իր անմիջական յաջորդը Լավալ՝ նոյն լաւատեսութեամբ ու նոյն սկզբունքներով՝ յանգեր էր՝ նոյն ձախող ելքին։

Իսկ Սթէկի դահլիճը երեւան կուգայ գերագրգիռ ու հրատապ մթնոլորտի մը մէջ, հակառակ իր կամքին ու բաղձանքին սրելէ յետոյ կուսակցական հակամարտութիւնները եւ Խորհրդարանը յստակօրէն բաժնած՝ երկու առանձին հատուածներու։

Այս պայմաններուն մէջ, որոշակի չի նշմարուիր թէ ինչ բախտ վիճակուած է իրեն եւ նոյնիսկ եթէ կարենայ խորհրդարանին մէջ՝ առաջին հանդիպման մը հարուածները կրել անվրդով ու անվտանգ, պիտի կարենա՞յ տեւել եւ պահպանել ամուր մեծամասնութիւն մը, որ վտանգի պահերուն իբր վահան ծառայէ իրեն եւ առաջուց, սայթաքման դատապարտէ քուէի խաղերը։

Ըմբռնելու համար տարտամ կացութիւնը նոր դահլիճին, հակիրճ ակնարկ մը նետենք պատճառներուն վրայ, որոնք ձախողեցուցին Պարթուի եւ Լավալի ջանքերը։

Պարթու փորձեց քալել համաձայն «կեդրոնացման» թելադրութիւններուն, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը յղյեղուէին՝ քաղաքական պահանջի յամառութեամբ։ Այս հիման վրայ, ան փորձեց իրականացնել չափաւոր տարրերու եւ արմատականներու գործակցութիւնը, բայց հանդիպեցաւ այս վերջիններու բուռն մերժումին։ Չէին կրնար անշուշտ նոյն դահլիճին մէջ վարել քաղաքականութիւն մը, որ ուշ կանուխ դատապարտուած էր բախելու ռամկավարներու ներքին եւ արտաքին քաղաքական ըմբռնումներուն՝ ընդդէմ Լոքարնոյի ոգիին եւ աշխարհականացման սկզբունքին։

Պարթուի յաջորդը՝ Փիէր Լավալ, նոյնքան ճկուն եւ աւելի յանդուգն, կեդրոնացման նոր եւ ամուլ փորձերէ վերջ, ձգտեցաւ «անձնական» դահլիճ մը յաջողցնել, գործի կանչելով կուսակցական հեղինակաւոր դէմքեր՝ որոնք յօժարէին նախարարական կառքին լծուիլ, նոյն իսկ հակառակ իրենց խմբակցութեան կամքին ու մերժումին։ Լավալի ձախողութեան այս կանխիկ պատճառին վրայ կը բարդուէր նաեւ միշտ, արմատականներու բացասական դիրքը։

Իսկ Սթէկի կը մնար կռնակ տալ արմատականներուն եւ անոնց հետեւորդ խմբակցութիւններուն, իր դէմ լարելով Թարտիէօյի մեծամասնութիւնը, հակառակութեան վարանումի ամէն նշոյլ վերցնելով անոնց մտքերէն։ Իր դէմ ունի ուրեմն նախկին մեծամասնութիւնը որ Թարտիէօյի ձեռքին մէջ՝ ուժեղ զէնք մը կը դառնայ ընդդէմ նոր դահլիճին, վստահաբար իր հետ ունենալով արմատականները, եւ Թարտիէօյի ընդդիմադիր փոքր խմբակցութիւնները, վերջին պահուն միայն նժարին մէջ ընկերվարականներն եւս համրելու յոյսով։

Կրնայ նաեւ պատահիլ որ քաղաքական ներկայ փափուկ կացութեան մէջ՝ նոր տագնապ մը եւս չստեղծելու մտահոգութեամբ, Սթէկի ընդդիմադիրները մեղմացնեն իրենց անհաշտ ընթացքը եւ ժամանակաւոր վարկ մը բանան նոր դահլիճին։ Հաւանական է, մանաւանդ որ Փուանքարէ որուն վրայ դրեր էին իրենց վերջին յոյսը գայն կրկին գործի գլուխ տեսնելու եւ ընդդէմ ձախ ընդդիմադիրներուն՝ իր հեղինակութեամբ տագնապին վերջ դնելու ենթադրութիւններով, իր հիւանդութեամբ կրկնակի շփոթի կը մատնէ աջերը։

Իսկապէս սակայն, դժուար կացութեան մը առջեւ կը գտնուի նոր դահլիճը, որ իր մէջ կը համրէ Ֆրանսայի ամենէն հեղինակաւոր դէմքերէն ոմանք։ Սթէկ կոթնելով մէկտեղ արմատականներուն, որոշ չափով կրցած է իրականացնել Լավալի եղանակը, եւ շնորհիւ մէկ քանի նախարարներու, որոնք իրենց խմբակցութեանց կամքին հակառակ, յօժարած են մտնել նոր դահլիճին մէջ, կրնայ նաեւ պատահաբար վստահիլ մաս մը աջերու — նախկին մեծամասնութեան — քուէին։

Եւ սակայն, ատով եւս ոչինչ կը փոխուի կացութենէն, որուն հիմնական պատճառը, ինչպէս ըսեր էինք նախօրօք, միաձոյլ եւ ուժեղ մեծամասնութեան մը բացակայութիւնն է։

Թարտիէօ Խորհրդարանին մէջ շահելէ յետոյ, Ծերակոյտին մէջ կորսնցուց միայն 8 քուէի տարբերութեամբ, ինչ որ նախկին մեծամասնութեան յոյս կը ներշնչէ ուզուած պահուն տապալելու Սթէկի նախարարութիւնը։

Եւ այդ յոյսը ամրացնելու, նախկին մեծամասնութեան մէջ վարանումի եւ պառակտումի տարրերը վերցնելու համար, աշխատող գրիչներ ու բերաններ չէ որ կը պակսին։ Բուռն պայքար մը բացուած է արդէն նորակազմ կառավարութիւնը ցոյց տալու իբր նախկին Քարթելի վերակենդանացումը եւ կերպով մը գայն բոլորովին նետելու ձախերու գիրկը։

Այլեւս, քաղաքական տարակարծութիւնները չէ որ կը բանին կառավարական կազմին շուրջ, այլ կուսակցական նկատումներն ու հետապնդումները։ Մ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ՎՃԻՌԻ ՄԸ ԱՐԺԷՔԸ

Պոլսոյ «Ազդարար»ը կը բացատրէ խմբագրականի մէջ (7 դեկտ.)

— «Բացառիկ կարեւորութիւն ունի այն որոշումը, զոր վճռաբեկ ատեանը այս անգամ տուաւ Սանասարեան խանի դատի մասին։

Իրականին մէջ, խանէն աւելի՝ Պատրիարքութեան գոյութեան կը վերաբերի որոշումը, եւ հետեւաբար շատ աւելի խոր ու լայն արժէք կը ներկայացնէ։

Արդարեւ, երեք տարի առաջ, երբ խանին գրաւման խնդիրը դատի ինկաւ, Պոլսոյ քաղաքային Բ. ատեանը ամէնէն առաջ սկզբունքով զբաղեցաւ.— Նարոյեան պատրիարք իրաւունք ունի՞ իբր սեփականատէր, իբր «միւթէվէլլի ներկայանալու» եւ երկար դատավարութենէ մը յետոյ, 20 ապրիլ 1929ին շատ ծանր որոշում մը, տուաւ, յայտարարելով թէ «Պատրիարքութիւնը ջնջուած է իրաւապէս եւ գործնապէս», թէ պատրիարքը չի լրացներ «միւթէվէլլի»ի հանգամանքը, եւ թէ, վերջապէս, չի կրնար սեփականատիրութեան դատ բանալ։

Հարուածը կրկնակի էր ուրեմն՝ մէկ կողմէ Սանասարեան խանը ձեռքէ կ'ելլէր, իսկ միւս կողմէ նոյն ճակատագրին կը դատապարտուէին ազգային միւս բոլոր կալուածները, որովհետեւ, եթէ ատոնք ալ իրենց կարգին գրաւուէին, չկար իրաւասու մէկը որ կարենար դատարան դիմել եւ վերստացում պահանջել։

Եւ ինչ որ աւելի դժնդակ կը դարձնէր կացութիւնը, այդ ալ այն էր որ որոշումը տրուեցաւ միաձայնութեամբ։

Ազգ. իշխանութիւնը, սակայն, որ ամբոխ չէր, այլ գիտէր թէ ի՞նչ կ'ընէ եւ ո՞ւր կը դիմէ, չյուսահատեցաւ այս անակնկալ հարուածէն, այլ շարունակեց դատը, այն կատարեալ վստահութեամբ թէ արդարութիւնը երեւան պիտի գայ ուշ թէ կանուխ։ Եւ ի պատիւ իր իրաւասութեան, պէտք է ըսել թէ արդիւնքը եկաւ լիովին եւ բան մ'ըն ալ աւելիով արդարացնելու իր յոյսերը։ Այսպէս, վճռաբեկ ատեանը հիմնովին ջնջեց Պոլսոյ դատարանին որոշումը, բացէ ի բաց յայտարարելով թէ՝

Ա.— Պատրիարքութիւնը գոյութիւն ունի իրաւապէս եւ գործնապէս։

Բ.— Ներկայիս պատրիարքը Նարոյեան արքեպիսկոպոսն է։

Գ.— Իբրեւ պատրիարք, Նարոյեան արքեպսկ. արդէն իսկ «միւթէվէլլի է, այս հանգամանքը ըլլալով ի պաշտօնէ, այսինքն օրուան պատրիարքին ինքնաբերաբար փոխանցելի, առանց որեւէ քննութեան եւ վկայականի։»

ՅՈՅՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

ԱԹԷՆՔ 16, Դեկտ.— Յոյն ներքին նախարարը իր հրաժարականը տուաւ հետեւեալ պատճառներով։ Երեւան ելաւ որ հացի գինը սահմանելու համար կազմուած յատուկ յանձնախումբը իր հաշիւներուն մէջ սխալներ գործած էր եւ այդ սխալներուն հետեւանքով՝ հացին գինը սովորականէն աւելի բարձր պիտի նշանակուէր։ Կը հաստատուի թէ յանձնախումբէն բազմաթիւ անդամներ խոշոր գումարներ են ստացած վաճառականներու կողմէ, որոնք ուզած են առիթէն օգտագործել կեղծ հաշիւներ ներկայացնելով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նոր սեղմումներ Խորհ. Միութեան մէջ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 16 դեկտ.— Խորհրդային Միութեան կեդր. Գործադիր Կոմիտէն եւ Գործավարներու Խորհուրդը, որոշեցին ջնջել ինքնավար հանրապետութեանց տեղական ներքին գործավարութիւնները։ Այս հանրապետութեանց գործավարներու խորհուրդին պիտի կցուին համայնական տնտեսութեան, զինուորական եւ հանրային ապահովութեան կեդրոնական վարչութիւններ։ Բանտերը պիտի դրուին արդարութեան գործավարներու հակակշռին տակ։ Հանրապետութեանց կեդրոնական գործադիր կոմիտէներու դիւանները պիտի կատարեն քաղաքային գործողութեանց, հպատակութեան փոփոխութեան, օտար անցագրերու եւ օտարներու քաղաքային իրաւունքներու համապատասխան վերաբերեալ արձանագրութիւնները։

Սպանիոյ ձախողած յեղափոխութիւնը

Երէկ գրեր էինք թէ Սպանիոյ յեղափոխութեան ղեկավարները օդանաւերով ապաստանած էին Փորթուկալ։ Փորթուկալի պատերազմական նախարարը յայտնած է մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ սպանիացի փախստականները կը նկատուին քաղաքական ապաստանեալներ եւ ոչ թէ գերիներ։ Ներկայիս անոնք կը գտնուին Մաֆրա, եւ խօսք տուած են չհեռանալ շրջանէն, մինչեւ որ իրենց մասին որոշ կարգադրութիւններ ըլլան։ Անոնց մասին, Փորթուկալի կառավարութիւնը տակաւին որեւէ գրութիւն չէ ստացած Սպանիոյ կառավարութենէն։

Ահա թէ փախստական սպաները ինչպէս կը ներկայացնեն դէպքերը։

Յեղափոխութեան թուական նշանակուած էր երկուշաբթի օր, առտուն ժամը 6ը։ Բայց հարիւրապետներէն մէկը անխոհեմութիւն գործեց ու որոշուած ժամանակէն առաջ սկսաւ գործել, գրաւելով կառավարութեան ուշադրութիւնը, ինչ որ շփոթի մատնեց յեղափոխականները։ Ամէն միջոց ձեռք առած էր Մատրիտի օդանաւային կայանը պաշտպանելու համար։ Բազմաթիւ օդանաւեր սկսան սաւառնիլ քաղքին վրայ, թռուցիկներ տեղացնելով։

Բայց ուրիշ կազմակերպութեանց պատկանող յեղափոխականները չմիացան շարժման եւ ժամը 9ին, կառավարական զօրախումբերը սկսան ռմբակոծել օդանաւային կայանը։

Կացութիւնը վտանգաւոր էր յեղափոխականներուն համար, որոնցմէ ոմանք որոշեցին փախիլ, ուրիշներ՝ անձնատուր ըլլալ։ Եւ մինչդեռ ճերմակ դրօշը կը պարզուէր կայանին վրայ, օդանաւերով ոմանք կը փախէին դէպի Փորթուկալ։

Ապտիւլ Համիտի ժառանգորդները

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ անգլեւթուրք խառն դատարանը մերժեց իրաւունք տալ Ապտիւլ Համիտի ժառանգորդներուն (չորս այրի կիներ, մէկ աղջիկ եւ եօթը զաւակներ), որոնք Թուրք կառավարութենէն կը պահանջէին բռնապետին ստացուածքները՝ երկու միլիառ ֆրանք արժէքով։

Միւս կողմէ իտալեւթուրք խառն դատարանը որ նոյնպէս Պոլսոյ մէջ կը գործէ, նման վճիռ մը տուաւ Ապտիւլ Համիտի այն կալուածներուն մասին, որոնք կը գտնուին Պաղեստին եւ Պէնկազի։

Երկու դատարանները իրենց վճիռները տուած են հիմնուելով Լօզանի դաշնագրին 60 եւ 65րդ յօդուածներուն վրայ։ Ժառանգորդները դատապարտուեցան վճարելու դատական ծախքերը։

Թուրքիոյ հանրային պարտքը

Զրոյցներ կը շրջին թէ օտար պետութեանց ներկայացուցիչները առաջարկներ ըրած են Թուրք կառավարութեան՝ հանրային պարտքերու կարգադրութեան համար։

Պերլինի Թուրք դեսպանը Քէմալէտտին Սամի փաշա առաջարկներ ստացած է գերման պահանջատէրներու կողմէ կարգադրութիւն մը յաջողցնելու նպատակով։ Իտալացիներն ալ իրենց կողմէ նման փափաքներ յայտնած են։ Իսկ Պոլսոյ անգլիական դեսպանը իր միջնորդութիւնը առաջարկած է վէճը հարթելու համար։ Թուրք կառավարութիւնը անոր յանձնած է հարցին պատմականն ու Թուրք կառավարութեան եւ պահանջատէրներու պատուիրակներուն միջեւ փոխանակուած թղթակցութեանց պատճէնները։ Ֆրանսացիներու կողմէ տակաւին որ եւ է առաջարկ չէ ներկայացուած։ Ֆրանսական շրջանակները կը կարծեն թէ այս զրոյցները կը ձգտին ճնշում բանեցնելու ֆրանսացի պահանջատէրներուն վրայ, որոնք ամենէն աւելի շահագրգռուած են այս խնդրով։

Օրճոնիքիձէի շնորհազրկումը

Բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ համայնավար կուսակցութեան հակակշռի կեդր. յանձնախումբը իր լիակատար նիստին մէջ, իր կողմէ՝ Քաղաք. Դիւանի թեկնածու նշանակած է Անտրէ Անտրէյէֆը՝ Օրճոնիքիձէի տեղ։

(Ստալինի նախկին աջակիցն ու մտերիմը Օրճոնիքիձէ՝ խառնուած էր Սիրցովի, Լոմինաձէյի եւ ուրիշներու կողմէ կազմակերպուած վերջին դաւադրութեան, իր մասին տրուած այս որոշումը մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ստանայ ենթակային բուռն նկարագրին պատճառով, որ զինքը կը դարձնէ վտանգաւոր հակառակորդ մը Ստալինի)։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ
ԲԱՑԱՌԻԿ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ
8 ԷՋ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՉԷ ՄԱՐԱԾ

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՈՒՐՖԱՅԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պէյրութի «Էլ Ահվալ» արաբական թերթէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Քիւրտ ապստամբները տեսնելով որ իրենց եղած խոստումները չեն յարգուիր, նորէն գլուխ ցցեցին եւ այս անգամ աւելի վճռականօրէն գործի լծուեցան։ Մոսկուան մեծաքանակ ուտելիք եւ ռազմամթերք տուաւ անոնց եւ թոյլատու ընթացք մը բռնեց։ Քիւրտերը այս թոյլատուութենէն չափազանց քաջալերուած իրենց կեդրոնն ու ճակատը ընդարձակեցին եւ կարեւոր ուժեր փոխադրեցին Իպրահիմ փաշա լեռներուն երկայնքը, որ կ'երկարի Քէօշէհիրէն մինչեւ Ուրֆա եւ Թուրք եւ սուրիական սահմանը։ Այժմ այդ ընդարձակ տարածութեան վրայ գտնուող բոլոր քիւրտերը կը մասնակցին ապստամբութեան եւ պատրաստ են ընդհանուր շարժման։ Շարունակ տեղի կ'ունենան կռիւներ, որոնք շատ բուռն են եւ սաստիկ, մանաւանդ Տիարպէքիրի շրջանին մէջ։

Քրտական այս վերջին ահեղ շարժումը սկսաւ շատ յանկարծակի եւ անակնկալի մատնեց Թուրքիան։ Կռիւներու սաստկութիւնը կը շեշտէ նաեւ վերջերս Իպրահիմ Թալի պէյի էնկիւրի կանչուիլը, ուրկէ նոր հրահանգներ ստանալէ վերջ, ան նորէն Արեւելեան նահանգներ մեկնեցաւ։

Քիւրտ ապստամբութեան ներկայ վիճակը առաջուանէն շատ աւելի ընդարձակ եւ բուռն է եւ ապստամբները աւելի լաւ զինուած եւ լաւ կազմակերպուած են քան առաջին ապստամբութեան օրերուն։ Հիմա Թուրք կառավարութիւնը սկսած է շատ մեծ ուժեր կեդրոնացնել Տիարպէքիրի կողմերը, ուր մօտ օրէն տեղի պիտի ունենան արիւնահեղ կռիւներ եւ ճակատագրական բախումներ։

Թուրք կառավարութիւնը *միլիս* (կամաւոր) գունդեր կազմած էր Տիարպէքիրի եւ Ուրֆայի շրջաններուն մէջ քրտական վերջին ապստամբութեան օրերուն եւ բոլորն ալ լաւ մը զինած։ Ատոնց մէջ բազմաթիւ քիւրտեր կը գտնուէին։ Բայց երբ տեսաւ որ ապստամբութիւնը այդ շրջանները փոխադրուեցաւ, ստիպուեցաւ լուծել զանոնք եւ հաւաքել անոնց զէնքերը։ Սակայն հաշիւը տարբեր դուրս եկաւ. *միլիս*ներու մեծամասնութիւնը փախաւ եւ միացաւ ապստամբներուն։

Սուրիական եւ Իրագի սահմաններուն վրայ կատարուած քրտական այս ուժեղ պատրաստութիւնները Թուրքերուն շատ վախ պատճառել սկսած են եւ մինչեւ անգամ Թուրք արտաքին գործավարութիւնը իր Պէյրութի հիւպատոսին միջոցաւ դիմած է մարզպանութեան եւ կարգ մը անուններ տուած, որոնք իբր թէ կը նպաստեն քրտական այս շարժումը։ Այդ անունները մարզպանութեան կողմէ յանձնուած են ընդ. հ. Ապահովութեան տնօրէնութեան հետապնդուելու համար։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՉԸ "ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ„

Դ.

Ի՞նչ լուրջ եւ իրական փաստերու ապաւինած, Դաշնակցութիւնը կը մեղադրուի հակահայաստանեան ուղղութեան մէջ։ Ցարդ այս մասին ո՛չ մէկ արժէքաւոր փաստ կարողացան տալ մեզի մեր ամէն տեսակի հակառակորդները։

Ծիծաղելի պիտի ըլլար առնուազն, Դաշնակցութեան ընդդիմադիրի կեցուածքը Խորհրդային Հայաստանի վարչաձեւի եւ օրուան վարիչներու վտանգաւոր քայլելու հանդէպ, բացատրել իբրեւ թշնամական կամ հակահայաստանեան։

Մենք այն հաստատ եւ խոր հաւատքն ունինք թէ այս ընդհանուր շրջագծին մէջ յայտնաբերած մեր քննադատական ուղղութիւնը որեւէ ձեւով չի ձըգտիր հեռացնելու գաղթահայը եւ մանաւանդ իր տառապող ժողովուրդին։ Դատապարտելով եւ խարազանելով բոլոր տեսակի ծայրայեղութիւնները, շատ անգամ փոխադրուած Մոսկուայէն հայ համայնավար ղեկավարութեան ապիկարութիւնը՝ երկրի սեփական շահերու անտեսման եւ յաճախ ալ ուղղակի ուրացման հետեւանքով, պատճառ մը չէ նոյնպէս որ մենք պարկեշտութեամբ չարձանագրենք այն բոլոր դրական աշխատանքները որոնք կատարուած են երբեւէ։

Մեր հիմնական տարբերութիւնը այն է, որ հայութիւնը այդ դրական աշխատանքներու համար, պարտական չէ Ռուսաստանին, խորհրդային ըլլայ թէ ոչ, եւ ոչ ալ մեր կարմիր հերոսներու մտքի հասունութեան ու ճկունութեան։ Ու ընդհակառակն, մեր համոզումը այն է Խորհ. Հայաստանը առանց խորհրդային վարչաձեւին իր իսկ ժողովուրդի ձեռներէցութեան եւ շինարարութեան ոգիին կռթնած, այս տասը տարուան ընթացքին կարող էր զարգանալ եւ յառաջդիմել անհամեմատօրէն աւելի, քան որ ան է այսօր։ Այլ խօսքով մենք չենք ուզեր երեւութական, աննշան առաւելութիւններու գինով մթագնել մեր ժողովուրդի մէջ հաւատքը դէպի իր սեփական արժէքը, ուժը, եւ մանաւանդ դէպի իր ազատ ապրելու տեւական պահանջը։ Եթէ մեր այս ընթացքն է, որ կը բացատրուի բացասական, ապա ուրեմն զուր տեղն իսկ կը յոգնին Պ. Կասեանները ազատագրել գաղթահայը այդ ընթացքէն ծնած առողջ տրամադրութիւններէն։

Ռամկավարները համայնավարներէն աւելի կը գրեն եւ կը խօսին մեր այս ուղղութեան դէմ, ամենատգեղ եւ զզուելի ձեւերով. բայց հակառակ այդ բոլորին գաղթահայը ռամկավարի գծած ուղիներով չէ որ կը կապուի Հայաստանին։

Եթէ ի վերջոյ Կասեաններու համար բարոյական արժէք կը ներկայացնեն գաղթահայ աշխատաւոր զանգուածները, ապա ուրեմն անհրաժեշտ է անոնց մէջ հիմնական բեկում յառաջացնող նոր միջոցներ։ Այս ուղղութեամբ ո՛չ ոք կարող է իրական դեր կատարել — եթէ ո՛չ ինք՝ Խ. Հայաստանը իր կարմիր ապերներովը։ Ի վերջոյ կ'ուզեն որպէսզի գաղթահայը անվերապահօրէն իր երեսը ուղղէ Հայաստանին.— Եթէ այո՛, ապա ուրեմն պէտք է գործով իրական եւ կենդանի գործով Հայաստանին տալ այն բովանդակութիւնը, որ երազն է եւ նպատակը գաղթահայութեան։ Կասեանները ի վիճակի՞ են այս աշխատանքի, եւ կամ տրամադի՞ր, այն ատեն կարող են հանգիստ ըլլալ, որ ինչ ալ ուզէ, ինչ ալ փորձէ Դաշնակցութիւնը չպիտի կարողանայ ազդել այս ժողովուրդի վրայ։ Մենք միամիտներ չենք այս կարգի հրաշքներ ակընկալելու համար վարչաձեւէ մը եւ իր մէջ դարձող անյքան դերակատարներէ, որոնց մահն իսկ է մեր ակնարկած պահանջները։

Իրենք ալ տարբեր կերպ արդէն իսկ խորհած չունին, հակառակ մեր ռամկավար աղբարիկներու պնդումներուն, եւ սակայն աւելորդ ալ չեն նկատեր նուազել իրենց անվարժ այն բոլոր գործիքներու վրայ, որոնք որեւէ ձեւով աղմուկ յառաջացնելու չափ շնորհք եւ կարողութիւն ունին։

Աւելորդ է ըստ էութեան անդրադառնալու Պ. Կասեանի ցնդաբանութիւններու այն մասին ուր ան կ'աշխատի կապ մը տեսնել Դաշնակցութեան եւ «կապիտալիստական երկիրներու» միջեւ։ Սակայն որպէսզի գաղափար մը հնարաւոր ըլլայ կազմել այս մարդոց հիւանդոտ երեւակայութիւններու մասին, տանք քանի մը հատուածներ։

Իր ուզած եղանակով բացատրելով Դաշնակցութեան տարած հակահայաստանեան քարոզչական աշխատանքները, Պ. Կասեան կը շարունակէ.

«Մարող եւ մեռնող կապիտալիստական աշխարհը Դաշնակները ներկայացնում են եւ աւելի եւս պիտի ներկայացնեն իբրեւ մի չքնաղ արքայութիւն, որտեղ բանւոր դասակարգը եւ աշխատաւոր գիւղացիութիւնն ապրում է իբրեւ թէ առանց դժուարութիւնների, առանց զրկանքների, վայելում մարդավայել կեանք։

«Նրանք (դաշնակց.) ամէն ջանք գործ են դնելու, որ թագցնեն ձեզանից այն ընդհանուր եւ համատարած չքաւորութիւն եւ զրկանքները, որոնց մէջ թաւալւում են այսօր կապիտալիստական աշխարհի պրոլետարիատը եւ աշխատաւոր տարրերն ընդհանրապէս։»

Կարճ խօսքով Դաշնակցութիւնը ըստ Պ. Կասեանի բովանդակ գաղութներու մէջ իր բովանդակ ուժերը լարած կը ճգնի մէկ կողմէն վտարանել, սեւցնել ու նսեմացնել խորհրդային երկիրներն ու իրենց ընդհանուր զարգացման վիճակը միւս կողմէն աւելի ուժգնութեամբ կ'աշխատի «կապիտալիստական» աշխարհի գովքը հիւսել ու ծածկել հայ աշխատաւորութենէն բոլոր դժուարին եւ ծանր իրողութիւնները։

Եւ ի վերջոյ այս բոլորով Դաշնակցութիւնը իբր թէ կը հետապնդէ «չորս իրարից բխող եւ իրար պայմանաւորող նպատակ։»

«Նախ՝ ամուր պահել ձեր (գաղթահայի) մէջ կապիտալիզմի անսասանութեան, բուրժուական կարգերի առաւելութեան եւ բուրժուազիայի գերիշխանութեան անխուսափելի անհրաժեշտութեան սին համոզումը։

«Երկրորդ՝ թշնամական տրամադրութիւն ստեղծել ձեր մէջ ընդդէմ սոցիալիզմի... ընդդէմ խորհրդային իրաւակարգի որ դարձել է համաշխարհային յեղափոխական պրոլետարիատի եւ բոլոր ճնշուած ու կեղեքուած տարրերի եւ ազգերի (արդեօ՞ք, Ս. Թ.) ազատագրական կռուի նշանաբանը։

«Երրորդ՝ հեռու պահել ձեզ ձեր շուրջը տեղի ունեցող դասակարգային պայքարից...։

«Չորրորդ՝ ներշնչել ձեզ իրենց սին յոյսերը, հրէշ իմպերիալիստների արիւնաթաթախ ձեռքերով եւ իրենց ակտիւ մասնակցութեամբ կործանել ձեր սոցիալիստական հայրենիքը, ստեղծել «ծովից-ծով Հայաստան» եւ հաստատել իրեն դաժան իշխանութիւնը, մի իշխանութիւն, որին անէծքով է յիշում խորհրդային Հայաստանի աշխատաւորութիւնը»։

Հարկ կա՞յ լրջօրէն առարկելու այս իրապէս զառանցագին արտայայտութիւններուն, երբ Դաշնակցական մամուլը ճիշդ ու ճիշդ հակառակ ուղղութիւնն է որ կը թելադրէ գաղթահայ աշխատաւորութեան։

Առանց «կապիտալիստական» աշխարհի դէմ սուրեր ճօճելու մեր մամուլը ո՛չ մէկ ճիգ կը խնայէ քանդելու այն բոլոր սին ու պատիր յոյսերը, որ հայութիւնն ունեցած է եղեր անցեալի եւ զուցէ այսօր նոյն այդ դրամատիրական աշխարհի հանդէպ։

Համաշխարհային տնտեսական տագնապի իրական վերլուծումը, առանց ծայրայեղ ենթադրութիւններու եւ մանաւանդ նախասիրութիւններու կարեւոր մէկ գիծն է մեր մամուլին։

Բայց ամէնէն զզուելին Կասեանի այն վերագրումն է որ իբր թէ Դաշնակցութիւնը կը ձգտի Հայաստանի տապալումին «իմպերիալիստների արիւնաթաթախ ձեռքերով»։ Միանգամընդմիշտ վերջ տալու այս կրկնուող վիվլուկին, գաղթահայ աշխատաւորութեան եւ նոյնիսկ դաշնակցական զանգուածներու բարիքին համար Պ. Կասեանները յանձն չպի՞տի առնէին արդեօք այս ուղղութեամբ գոնէ իրենց ունեցած փաստերը ? հանրային դատաստանին յանձնել։ Որովհետեւ մէկ հատիկ իրական, լուրջ եւ հիմնաւոր փաստ շատ աւելի պիտի նպաստէ Դաշնակցութեան դէմ իրենց բացած պայքարի յաջողելքին, քան ընդհանուր եւ նոյն իսկ անըմբռնելի ոլորապտոյտ բազմաթիւ ըսի ըսաւները։

Լուրջ նկատառութեան կէտ մը ունի սակայն Պ. Կասեանը, այդ իբր թէ Դաշնակցութեան հետապնդած երրորդ նպատակն է։ Հոն ճիշդ է, որ կան ճշմարտանման բաներ մը, մանաւանդ գաղթահայը հեռու պահել, գանազան երկիրներու մէջ «դասակարգային պայքարներից» որու մասին սակայն կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ եւ վերջին յօդուածովը։

Ս. ԹՈՎՄԱՍ

ԻՍԿՈՒՀԻ ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

Բ.

Մեր հեռանալէն քանի մը օր յետոյ լուր առինք, թէ մեր տուները խուզարկուած են, իրերը գրաւուած, իսկ մենք ի բացակայութեան 101 տարուան թիապարտութեան դատապարտուած։

Մեզի այլեւս Պոլիս վերադառնալու յոյս չէր մնար. հաստատուեցանք Վառնա։ Մեծ մտատանջութեան մէջ էի սակայն, որովհետեւ Պանքի ընկերներէն ոչ մէկ լուր կար։ Բայց քիչ վերջը Մարսէյլէն նամակ մը ստացայ Հրաչէն, որ կ'իմացնէր թէ ֆրանսական իշխանութիւնները բանտարկած էին զիրենք՝ իբրեւ անիշխանականներ. ցաւեցինք որ բանտը մնալէ յետոյ Գարօն եւ Հրաչը ուղարկուած էին Զուիցերիա, իսկ մնացեալ ընկերները՝ Հարաւային Ամերիկա։

Ո՜րքա՜ն ուրախալի էր այն օրը, երբ Հրաչի եւ Գարոյի նամակները ստացայ Ժընեւէն, ուր անոնք այլեւս ազատ էին։

Վառնա ես եւ քոյրս ուսուցչուհիի պաշտօն ստանձնեցինք ազգային վարժարանին մէջ։ Հոն ալ ընկերական շրջանակ մը ստեղծեցինք եւ շատ ուրախ օրեր անցուցինք գաղթականութեան այդ շրջանին։ Զրկուած տունէ-տեղէ, կորսնցուցած ամէն հանգիստ՝ նորէն շատ երջանիկ կը զգայի զիս։

Գարնան Հրաչը եկաւ Ժընեւէն։ Շատ փոխուած գտայ զինքը. աւելի կայտառ ու աշխոյժ։ Մնաց Վառնա մօտ երկու ամիս։ Բաժանումը դժուար էր. այս անգամ նա երկիր պիտի երթար։ Խոստացայ սպասել իրեն։

Չկարենալով երկիր մտնել, Հրաչը անցեր էր Եգիպտոս, Կիպրոս եւ ուրիշ վայրեր։ Իսկ մենք միշտ Վառնա էինք, ուր ես կը շարունակէի ուսուցչուհիի պաշտօնը։ Դպրոցէն ազատ ժամերուս ալ անգործ չէի. երբ Հրաչը առաջին անգամ Վառնա եկաւ, հետը մեծ քանակութեամբ գրքեր բերած էր։ Դաշնակցական ընկերներուս հետ գրադարան մը բացինք, որ մեծ օգուտներ ունեցաւ։

Հինգ տարի ետքը, 1901ին, Հրաչը վերադարձաւ, ու մենք ամուսնացանք։ Շաբաթ մըն ալ Պուլկարիա մնալէ վերջ, անցանք Կովկաս, նախ Սուխում, Հրաչի քոյրերուն մօտ, ապա Թիֆլիս։

Երեք ամիս ետքը անցանք Իգդիր՝ նախ գնաց Հրաչը, գաղտնաբար, Մանթաշեւի նաւով, ապա ես՝ կանոնաւոր ռուսական անցագրով։ Հոն էին նաեւ քանի մը ուրիշ ընկերներ։

1902ի Մայիսին ծնաւ անդրանիկ զաւակս՝ Բաբկէնը։ Հազիւ չորս ամսու էր, երբ գիշեր մը ոստիկանութիւնը հարիւրէ աւելի զինուորներով շրջապատեց մեր տունը եւ, մանրակրկիտ խուզարկութենէ մը ետքը, ձերբակալելով Հրաչը՝ գլխաբաց, ոտաբոբիկ ու ծեծի տակ բանտ տարաւ։ Մեր ամբողջ ունեցածը կողոպուտի ենթարկուեցաւ։ Հրաչի ձերբակալման պատճառը քանի մը օր առաջ Իգդիրի մէջ տեղի ունեցած ահաբեկչական գործողութիւնն էր։

Երկրորդ առաւօտ նորէն քանի մը ոստիկաններ եկան եւ զիս զաւակիս հետ կառք նստեցուցին՝ բանտ տանելու համար։ Նոյն պահուն մեր ընկեր Մինաս Խաչատուրեանը, որ գիշերուան պատահածէն ոչ մէկ լուր ունենալով անհոգ ու անտարբեր մեզ մօտ կուգար, նոյնպէս ձերբակալուեցաւ եւ մեզի հետ միասին բանտ առաջնորդուեցաւ։

Զիս Բաբկէնի հետ ուղղակի ոստիկանապետի մօտ տարին։ Ամբողջ օրը հոն մնացինք եւ երեկոյեան ուշ ատեն բանտ փոխադրուեցանք։ Բանտի դրան խոշոր բանալիին կռնչոցը շատ գէշ ազդեց վրաս. բայց, աւելի ամուր գրկելով Բաբկէնս, աներկիւղ ներս մտայ։

Մերկ ու ցուրտ գետնայարկ մը. ոստիկան մըն ալ մեզի ընկեր։ Քառասուն օր հոդ մնացի։ Ու ամէն օր, կէս գիշերէ վերջ, վայրագ ոստիկաններով կուգային հարցաքննելու զիս։ Վերջապէս յուսահատելով թէ պիտի չկարենան բան մը կորզել ինձմէ, սպառնացին զաւակս խլել։ Սոսկալի հարուած մըն էր այդ ինծի համար։ Ու ատկէ ետք ամէն գիշեր, երբ կը լսէի դրան բացուիլը, կը ցատկէի տեղէս ու կը գրկէի Բաբկէնը։

Քառասուն օր տեւեց այդ տառապանքը, մինչեւ որ հարցաքննութիւնը վերջացաւ։ Այնուհետեւ այլեւս հանգիստ ձգեցին զիս՝ թոյլ տալով տեսնուելու միւս բանտարկեալ կիներու հետ։

Հազիւ ազատուած էի ոստիկաններու այդ չարչարանքներէն, երբ յանկարծ առաւօտ մը շատ կանուխ զիս ոստիկանապետի մօտ տարին։ Հոն ինծի կարդալու տուին Հրաչի մէկ ծածկագիր նամակը, որ բռնուած էր բանտի մէջ։ Զուր անցան հաւաստումներս, թէ չէի հասկնար զայն։ Երեք օր շարունակ, ոստիկանատուն տանելով զիս, կը պահանջէին որ անպատճառ կարդամ։ Մինչեւ իսկ Քեամիլ փաշան անձամբ խօսեցաւ ինծի, խոստանալով ոչ միայն ազատ արձակել զիս, այլեւ խոշոր դրամական պարգեւ մը տալ, եթէ յայտնեմ նամակին բովանդակութիւնը։ Սակայն, տեսնելով որ ամէն ջանք անօգուտ է, զիս այս անգամ Հիւանդանոց նետեցին, ուր Մարմարէ յատակին վրայ խոտէ խշտեակէ մը զատ ուրիշ ոչինչ կար։ Հոն հիւանդացայ եւ քանի մը օր վերջ նորէն բանտ փոխադրուեցայ։

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Բ.

Յետոյ բեմ բարձրացաւ Զ. Ե. Ո. Միութեան կեդր. վարչութեան նախագահը, Ծ. Նարդունի, որ կարդաց գրաւոր երկար ճառ մը։ Կուտանք մէկ մասը.

Զ. Ե. Ո. Միութիւնը աւանդութիւն դարձուց ամէն տարի տօնել Ապրիլ 11ը, որ տօնն է մեռելներուն։

Այսօրուան տօնը՝ տօնն է ողջերուն։ Եթէ տխրութիւն մը կայ Ապրիլ 11ի տօնին մէջ, դուք պիտի տեսնէք, որ խանդավառութեան, եռանդի, քաջութեան եւ կեանքի շունչ մը կայ այս նոր տօնին մէջ։

Լաւ ուրեմն, հասկնանք թէ ի՞նչ տօն է այս։

Փոքր Ասիոյ բարձրաւանդակներուն վրայ պատմութեան ամենահին ժողովուրդներու,— Ասորիներու, Բաղդէացիներու, Փռիւգիացիներու եւ ուրիշներու,— կարգին կ'ապրէր ու կը պայքարէր հայ կամ արմէն ժողովուրդն ալ։ Հազար հազար տառապանք, պատերազմ, կոտորած, աքսոր տեսաւ, բայց դիմացաւ հայ ժողովուրդը, եւ ապրեցաւ հասնելով մինչեւ այսօրուան։ Միւս ազգերը մեռան։ Հայ ժողովուրդը ի վերջոյ դէմ յանդիման եկաւ նոր թըշնամիի մը, որ կը կոչուի Թուրք։ Ի՛նչ կռիւներ ըրին իրարու հետ։ Ի վերջոյ պահ մը Թուրքը յաղթանակը տարաւ, եւ դուրս նետեց մեզ մեր երկրէն։

Առաջին անգամ պարպել տուաւ ամբողջ գիւղերն ու քաղաքները, քշեց տարաւ դէպի անապատները։ Բայց այս ժողովուրդը ետ դարձաւ նորէն։ Երկրորդ անգամ բոլորովին դուրս նետեց մեզ այն երկրամասէն, ուր կը գտնուի մեր հայրենիքը։

Այս գործողութիւններուն ընթացքին կատարուեցան վայրագութիւններ, որոնք ծանօթ են ձեզի։ Ամբողջ տարիներ Կիլիկիոյ դուռներուն առջեւ, ձորերու մէջ, թուփերու տակ, անապատներու վրայ թափառեցաւ մանուկներու բազմութիւն մը, որ կը սնանէր սատկած կենդանիներու միսով, յարդով կամ խոտով։ Մեռան անոնցմէ շատերը, — հիւանդութիւնները հնձեցին եւ անոնց դիակները ձգեցին անթաղ։ Թշնամին եւս երբեմն կը զարնէր, կը սպաննէր այս երախաները։ Հայ զինուորները կը պատմեն թէ ինչպէս Ատանայի շրջանին մէջ, ճախճախուտի մը եզերքը նետուած էին հարիւրաւոր երախաներ, որոնք կուլային ու կը ճըչային, մինչ Թուրք զինուորները կ'ըսէին թէ ի՛նչ տեսակ գորտեր են որ մեծցեր են, ու կը ծիծաղէին կատուներու նմանցնելով այդ անօթի անսուաղ երախաները, որոնք հազիւ չորս-հինգ տարեկան կային։

Հայրենակիցներ,

Ահա այդ չորս-հինգ տարեկան երախաներն են, որոնք ձորերէն, ճախճախուտներէն եզերքէն եկեր են եւ հանդէս կուտան ձեզի։ Այո՛, այդ տղաքն են այս որբերը, որոնք հրաշքի պէս ողջ մնացած են։ Ես չեմ ուզեր շարունակել անոնց պատմութիւնը, որովհետեւ կը տխրեցնեմ ու կը լացնեմ ձեզ — այնքան տխուր եւ սրտակեղեք են այդ պատմութիւնները։

Չեմ ուզեր շարունակել այդ պատմութիւնները, որովհետեւ կ'ուզեմ ոչ թէ լացնել, այլ քաջութիւն ներշնչել ձեզի ու խանդավառել, ձեր տրամադրութիւնը բարձրացնել, հայկական ջերմութիւն հաղորդել, որովհետեւ օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ նպատակը ա՛յդ է միայն։

Ուրեմն, բացատրենք այդ նպատակը։

Ջարդերէն ազատած այս տղաքը պատերազմէն յետոյ դրուեցան որբանոցներու մէջ։ Մեր ազգային իշխանութիւնները պահ մը զովելի եռանդ ցոյց տուին, Թրքական տուներէն, արաբական վրաններէն, անապատներէն ու գիւղերէն հայ որբ հաւաքեցին ու դրին որբանոցներու մէջ։ Այդ որբերը տարիքի հաշիւով կարելի է բաժնել (1920ին) երեք խումբերու.

1.— Անոնք որ ծնած էին 1905ին, ուրեմն 15—18 տարեկան։

2.— Անոնք, որ ծնած էին 1910ին, ուրեմն 15—15 տարեկան։

3.— Անոնք, որ ծնած էին 1915ին, ուրեմն 5—10 տարեկան։

Կարելի է ըսել՝ 3 տարբեր սերունդ։ Աւելցուցէք նաեւ այն ահաւոր տարբերութեամբ միջավայրները, ուր նետուած էին անոնք, տառապանքները զորս տեսած էին, պատերազմի մթնոլորտը որ ամէնուն հոգիին վրայ կը ճնշէր, եւ զրկանքը ծնողքէ եւ ընտանիքէ, — անոնք պատճառներ, որ այս որբերը պիտի տային տարօրինակ նկարագիրներ։

Եւ աւելցուցէք նաեւ մեր ազգային կազմակերպութիւններու ահաւոր ապիկարութիւնները, որոնք այս որբերը դրին ճամբու մը մէջ, որ ոչ ծրագիր ունէր, ոչ ալ կազմակերպութիւն։ Հայ հարուստը իր տանը համար ծառայ-հոմանուհի կը պէտք ունէր, եկաւ որբուհի կը առաւ, Ամերիկացին գթութեան շապիկ հագած՝ իր քաղաքացիներուն պաշտօն մը ստեղծելու համար եկաւ որբանոցներ ստեղծեց, եւ մենք երբե՛ք, երբեք հակակշիռ իսկ չպահանջեցինք ոչ իրենց բարոյական, ոչ իրենց կրթական եւ ոչ իրենց մարդկային ըմբռնումներուն մասին։

Յունական պատերազմի աղէտալի վախճանին, երբ որբերը որբունքի հասած էին մեծ մասամբ,— տարիք մը որ հոգեկան պատերազմի մը նշանակութիւնն ունի,— որբերը փաթաթէսի չուվալի կամ գինիի տակառի պէս լեցուցին նաւերուն մէջ եւ ղրկեցին Յունաստան։ Այնտեղ ամերիկացի պաշտօնեաները բռնապետութիւն մը ստեղծեցին, որովհետեւ փորա կուտային մարդիկը, իսկ մեր հայ վարժապետները ուսուցելու հացի պէտք ունէին, չէին կրնար ձայն հանել։ Ունեցանք Հայեր ալ, որոնց սիրտին մէջ ապահովաբար ցեխ կար, [illegible] թէ ինչո՛ւ ամէն վատութիւն ըրին այս հայ որբերուն։

Յունաստանի որբանոցներուն մէջ տեղի ունեցածը երբեք տեղի չունեցաւ հարէմներու մէջ։ Պատմութիւններ գիտեմ, որ կը վկայեն թէ ի՛նչպէս կը կատարուէին վիժումները այդտեղ։ Պատմութիւններ գիտեմ, որոնք կը սահմռկեցնեն ձեզ։

Հինգ-վեց տարիէ ի վեր որբերու հետ եմ, միշտ իրենց խնդրեր եմ որ պատմեն իրենց կեանքը։ Որբերու Միութեան իբրեւ ղեկավար մէկ անդամը իմացեր եմ պատմութիւններ որոնք զիս չեն քնացուցեր ամբողջ գիշերներ։ Չեմ ուզեր ձեզ գայթակղեցնել, այդպիսի պատմութիւններ ընելով։ Բայց [illegible]

ռանակնենք որբերու զոհողութեան։

Յանկարծ հայկական որբերը գութեան մասին Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ ձանձրոյթ մը յառաջացաւ։ Ամերիկայի միսիոնարները հասկցան, որ այլեւս կարելի չէ գութը շարժել եւ դրամ հաւաքել։ Անհրաժեշտ էր ցրուել որբերը։ Եւ որբանոցները խումբ խումբ սպասուհի ղրկեցին, որբերը տուն շինելու, ագարակները աշխատցնելու ղրկեցին, բռնութեամբ եւ սպառնալիքով։

Այստեղ եկան մաս մը որբեր, Ֆրանսայի ագարակներուն մէջ։ Անգամ մը Թուրի մէջ ֆրանսական հողագործական տնօրէնը կ'ըսէր ինծի.

— Զարմանալի տղաք են ձեր որբերը, աշխատած ենք որ զանոնք դնենք շատ աղէկ կեցած ագարակներուն մէջ, որպէսզի խաբուելով կապուին աղէկան ու միան այստեղ։ Եւ սակայն ձեր հայ որբերը չեն հասկնար իրականութիւնը, ֆրանսացի աղէկան վրայ իսկ չեն նայիր։

Հայրենակիցնե՛ր, չեմ ուզեր շարունակել նաեւ պատմութիւնը այն որբերուն, որոնք հոս Ֆրանսայի մէջ ապրեցան 6–7 տարիէ ի վեր։ Այստեղ եւս խոր է տառապանքը։ Եթէ եւ ուզէի ձեր գութը շարժել, կը բաւէր միայն մէկ պատմութիւն ընել եւ ձեր մէջ ամէնէն քաջն իսկ կուլար։

Սիրելի հայրենակիցնե՛ր,

Դիմանալիք դէպքեր չեն որբերու պատմութիւնները։ Եւ սակայն որբերը տեսան, որ չկայ կազմակերպութիւն մը, որ իրենցմով զբաղի։ Եւ միացան ու կազմեցին Զ. Ե. Ո. Միութիւնը, յայտարարելով.

— Վա՜յ ձեզի, որ մեր իրաւունքը կ'ուտէք այսուհետեւ։

Ահա այդ Միութիւնն է, որ հինգ տարի առաջ կազմակերպուելէ յետոյ, մասնաճիւղեր հիմնեց ամէնկողմ։ Այսօր մասնաճիւղեր ունինք Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, Եգիպտոս, Ամերիկա, Սուրիա եւ Յունաստան։ Անգլիական վիճակագրութիւն մը մօտ 100.000 կը հաշուէր հայ որբերու թիւը։ Ընդունինք իբրեւ իրական թիւ 50 հազար։ Մեր նպատակն է միացնել զանոնք բանակի մը պէս։

(Շարունակութիւնը յաջորդով)

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏԻ ՄԱՅՐԸ ՀԱՅ(?)

Պերլինի ֆօսիշէ ցայթունկ թերթը իր Նոյեմբ. 16ի թիւին մէջ հետեւեալ տարօրինակ տեղեկութիւնը կուտայ.

Հանգուցեալ վարչապետ իշխան Պիւլովի յիշատակներուն մէջ, Վիլհէլմ Բ. կայսեր մասին իր գրածներուն մէջ, ան հետեւեալ տողերը կը գրէ Կարմիր Սուլթանին ծագման համար.

«Անիկա (Սուլթան Ապտիւլ Համիտը) աւելի Հայու կը նմանէր քան Թուրքի։ Սուլթան Համիտի մայրը իսկապէս Հայուհի մը պէտք է եղած ըլլայ, տրուած ըլլալով որ Սուլթաններու կիները առհասարակ գերիներ եւ ոչ-Թուրքեր կ'ըլլային։

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզ. Հայ Արիներու Միութեան փարիզի շրջանը իր տարեկան 5րդ հանդէսը կազմակերպած էր 13 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ Սալ Ե՛նայի սրահին մէջ՝ ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեան։

Խումբ մը արիներու կողմէ ներկայացուած զանազան խաղերէ եւ սկաուտիզմի գաղափարին թարգման տեսարաններէ ետք, խօսք առաւ Պ. Ա. Խատիսեան՝ շնորհակալութիւն յայտնելով ներկայ ֆրանսացիներուն ու ֆրանսային։ Բանախօսը պարզեց հայ արիներու քաշած դժուարութիւնները՝ հեռո՜ւ հայրենի երդիքէն, անհարազատ պողոտաներու վրայ, եւ փափաք յայտնեց որ հայ ժողովուրդի բարեկամները հայ թէ օտար, շարունակեն իրենց թանկագին աջակցութիւնը մինչեւ որ արդարութիւնը յաղթանակէ եւ այս ժողովուրդը իր հանդէսը իր տան մէջ կազմակերպէ։

Ցետոյ բեմ եկան արիները, խաղոյկ ու բանակումի պատկերներ ներկայացնելով ամբողջ։ Կարգը Ֆ. Հ. Ա. Միութեան ծանօթ բարեկամ եւ հռետոր Պ. Մարք Սանիէին էր. «Մենք ըսաւ Պ. Սանիէ, Հայաստանը կը ճանչնայինք ու պիտի ճանչնայինք աշխարհագրութեան քարտէսին վրայ միայն, եթէ հոս, մեր երկրին մէջ, մեր աչքերովը չտեսնէինք հայ ժողովուրդին մէկ մասը ու չհիանայինք անոր գործունէութեան, շինարարութեան եւ հայրենասիրութեան ոգիին, որ անխարդախ է։ Խորապէս ազդուած եմ առաջին օրէն իսկ այս ժողովուրդին անկեղծ հայրենասիրութենէն ու ազատութեան յամառ ձգտումէն»։

Կարճ միջնադարէ մը ետք կրկին ներկայացումներ սկաուտներու կողմէ, գեղեցիկ տեսարաններ ու զուարճալի կատակներ։ Սհիւռ խումբի կողմէ պատրաստուած եռանգոյն մը բեմ բերուեցաւ Պ. Ջամալեանի կողմէ եւ պիտի յանձնուէր այն անձին որ առաւելագոյնը պիտի տար զայն ստանալու համար։ Կարճ միջոցի մը մէջ հազար հարիւր ֆրանքի բարձրացած Պ. Ս. Ցովհաննէսեանի տրուեցաւ որպէս պատւոյ անդամ։ Ֆ. Հ. Ա. Մարսէյլի մասնաճիւղին ներկայացուցիչ Պ. Ս. Քէշիշեան կարդաց ֆրանսերէն ճառ մը, յայտնելով իրենց մասնաճիւղին բարգաւաճ վիճակը։ Ծիծաղաշարժ կատակերգութենէ մը վերջ բեմ ելաւ կոմս Հանրի Մարթի եւ սկաուտական միջազգային գրասենեակէն նոր ստացած շնորհաւորական հեռագիրը կարդալով ըսաւ. «Անհատական անկեղծ համակրանքիս միացուցած Ս. Միջ. կոմիտէի անդամի համակրանք», որտեղ կ'ողջունեմ Հայ Արիներու հանդէսը, եւ հաւատքս աւելի կը զօրանայ այս երիտասարդութեան հանդէպ որ կոչուած է զօրեղ ազդակ մը դառնալ վաղուան Հայաստանի վերականգնումին։»

Բանախօսին խրախուսիչ ճառէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցան Պ. Սանիէ եւ Պ. Ա. Խատիսեան որոնց տրուեցաւ սկաուտական ոսկի շքանշանը ղրկուած Լօրտ Պէյտըն Փաուլի կողմէ, ի վարձ իրենց մատուցած ծառայութեան։ Ցետոյ Հ. Արիներու ընդհանուր պետը խօսքն ուղղելով օտարազգի բարեկամներուն շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին։ Հանդէսը վերջացաւ ֆրանսերէն ներկայացումով մը։

Յաջորդ օրը կիրակի, ճաշասեղան մը տրուեցաւ ի պատիւ օրուան հիւրերուն Ֆ. Հ. Ա. Միութիւնը հովանաւորող Մարքիոյն կողմէ։ Այս առթիւ, մասնաւորապէս պատրաստուած հայկական եռագոյն մը նուիրուեցաւ կոմս Հ. Մարթիի սա խօսքերով «Յարգելի սկաուտ պետ, քեզի կը նուիրենք այս եռագոյնը զետեղուելու գրասենեակիդ մէջ որպէս զի դուք եւ գրասենեակի այցելողներ ամէն անգամ որ նայիք անոր, յիշէք երկու միլիոն զոհերու թափած արիւնը, որոնք ինկան այս դրօշակին ծածանման համար եւ երկու միլիոն ողջերը աստանդական, որոնք անկեղծ կը սպասեն այս ազատութիւն ու անկախութիւն խորհրդանշող եռագոյնին»։

Կ. Նիկողոսեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳԸ

ԻՆՉ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Երթեւեկի նոր կանոնագիրը, որ Գործավարներու Խորհուրդին կողմէ վաւերացուեցաւ վերջերս հետեւեալ տրամադրութիւնները կը բովանդակէ։

I — 150նոցներու ցանկին պատկանողները Թրքական հպատակութենէ վտարուած անձերը, ինչպէս նաեւ կայսերական գերդաստանին պատկանողները չեն կրնար Թուրքիա վերադառնալ։ Իսկ ա՛յն իսլամները որոնք Թրքական անցագրով արտասահման փախած են, կրնան երկիր վերադառնալ 2րդ յօդուածին մէջ յիշուած տրամադրութեան համաձայն։

2 — Թրքահպատակ ա՛յն իսլամները որոնք կ'ուզեն Թուրքիա գալ, պէտք է դիմեն իրենց բնակած տեղւոյն Թուրք հիւպատոսին, որ երեք յայտագիր պիտի տայ իրենց։ Այդ յայտագրին իւրաքանչիւր բաժինին մէջ պէտք է յստակ կերպով արձանագրեն իրենց անունը, ինքնութիւնը իրենց լուսանկարին հետ։ Հիւպատոսները իրենց մօտ պիտի պահեն յայտագիրներէն մէկը, եւ միւս երկուքը պիտի ղրկեն Ներքին գործավարութեան պատկան դիւանին, եւ իրենց ստացած հրահանգին համաձայն, անցագիր պիտի տան յայտագրին տիրոջ։

3.— Այն Թրքահպատակ իսլամները, որոնք օսմանեան կամ Միլլի կառավարութեանց անցագրով մեկնած են Թուրքիայէն, առանց յայտագիր տալու կրնան հպատակութեան թուղթ եւ վերադարձի անցագիր ստանալ։

Ամէն անոնք որ իրենց օսմ. անցագրին յենլով նոր անցագիր հանած, նոր վիզէ կամ հպատակութեան նոր արտօնագիր ստացած են, պէտք է դիմեն տեղւոյն Թուրք հիւպատոսին, որ իրենց անցագրին թուականը եւ թիւը, ինչպէս նաեւ իրենց ինքնութիւնը պիտի հաղորդէ կառավարութեան, եւ ճամբորդին եւ Թալիք տեղւոյն ամէնէն բարձր քաղաքային պաշտօնատարին։ Հիւպատոսները անցագիր կամ հպատակութեան թուղթ տալէ առաջ պէտք է կառավարութեան դիմեն ամէն անոնց մասին, որոնք հինէն ի վեր արտասահման կը բնակին եւ 5 տարիէն աւելի շրջանի մը մէջ իրենց անցագիրը նորոգել չեն տուած։

4. Ոչ-փոխանակելի օրթոտոքս Յոյները, որոնք Թուրք հանրապետական կառավարութեան անցագրով մեկնած են, ինչպէս նաեւ անոնք որ Պոլիս գտնուող իրենց ընտանեկան պետերուն քով կ'ուզեն դառնալ, կ'ենթարկուին 10 Յունիս 1930ին ստորագրուած Թուրքեւ-Հելլէն համաձայնագրին տրամադրութիւններուն։ Այս առթիւ, հիւպատոսները փոխանակութեան յանձնաժողովի Թուրք պատուիրակութեան տեղեկութեանը կը դիմեն։ Այն պարագային երբ խնդրարկուներու ինքնութիւնը կասկածելի կը թուի, հիւպատոսները կը դիմեն ապահովութեան գործերու տնօրէնութեան եւ ըստ այնմ անցագիր կուտան։

5.— Այն Հայերը, որոնք Միլլի եւ Հանրապետական կառավարութեանց անցագրով արտասահման մեկնած էին եւ վտարուած չեն հայրենակցութենէ, կրնան Թուրքիա վերադառնալ։

6 — Այն հայ կիները, որոնց ամուսինները Թուրքիա կը գտնուին, ինչպէս նաեւ 18 տարին չլրացուցած Հայու զաւակները, որոնք հայր չունին եւ որոնց մայրերը Թուրքիա կը գտնուին, յայտագիր տալով կրնան վերադառնալ։ Այս իրաւունքէն պիտի օգտուին նաեւ արտահման գտնուող այն հայ աղջիկները, որ ամուսնացած չեն տակաւին։

7.— Թրքահպատակ այն Հրէաները, որոնք առանց անցագրի մեկնած են Թուրքիայէն, պարտաւոր են յայտագիր տալ։

8 — Այն Թուրք հայրենակիցները, որոնք Միլլի կառավարութեան անցագրով մեկնած են, եւ որոնք տեսնելով որ իրենց գտնուած տեղը Թուրք հիւպատոս չկայ, հարկադրուած են օտար անցագիր ստանալ վերադառնալու համար, Թուրքիա կ'ընդունուին անցագրի օրէնքին տրամադրութեան եւ գործողութեան համաձայն։

9 Էթապլիի վկայագիր ունեցող Յոյները թէեւ ազատ են երթալու այն տեղերը, ուր յոյն ժողովուրդը փոխանակութեան ենթակայ է, բայց ոչ մէկ տեղ կրնան իրենց ընտանիքով տեղաւորուիլ։ Անոնք չեն կրնար կալուածի տէր ըլլալ, եւ երեք ամիսէն աւելի չեն կրնար բնակիլ։ Իսկ այն Հայերն ու Յոյները, որոնք կառավարութեան կողմէ արգիլուած շրջաններ կ'ուզեն երթալ, պարտաւոր են արտօնութիւն ստանալ։

10.—7 Յուլիս 340 թուակիր երթեւեկի կանոնագրին տրամադրութիւնները ջնջուած են։

«ԵՐԳՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

Երկուշաբթի կէսօրէ ետք, մամուլի ներկայացուցիչները հրաւիրուած էին դիտելու «Երգն Հայաստանի» ֆիլմը, զոր պատրաստած է Ն. Կորգանեան։

Կեանքը, որ ցոյց կը տրուի այդ պաստառով, տեսակ մը «պատկերազարդ Հայոց պատմութիւն» էր ներկայ օրերէն։ Հայ ժողովուրդն է, որ յանկարծ, Իզմիրն աղէտէն ետքը, դուրս կը նետուի երկրէն, կը տարածուի յունական կղզիներուն վրայ, կուգայ կը հասնի մինչեւ Փարիզ։

Եւ այնուհետեւ կը ներկայացուի «հայկական Փարիզը» հայկական վարժարանները, գրագէտները, հանդէսներ, հին եւ նոր յուշարձանները։

Ն. Կորգանեան, իրարու կապելու համար բոլոր այս տեսարանները, դիմեր է պատմուածքի մը (narration), որ... աւելորդ է։

Ի՞նչ հարկ այդպիսի միամիտ վիպակի մը։ Թէ ցիկ. Ղազարեան Իզմիրի աղէտէն փախելով Ֆրանսա եկած է ու կը վերյիշէ կամ կը դիտէ մեր առջեւը պարզուած տեսարանները, պատմութիւն մըն է որ ջուրով փակցուած է ֆիլմին։

Այս ֆիլմը պարզապէս ժամանակակից հայ պատմութիւնն է, աւելի ճիշդ լուսանկարը գաղութներու մեր կեանքին։ Եւ իբրեւ այդպիսի գործ մը, կը ստանայ երկու արժէք, — Նախ նիւթ կը հայթայթէ մեր պատմագրութեան, եւ երկրորդ խանդավառութիւն կրնայ ստեղծել գաղութներու մէջ, հիմա գաղութները այնպէս մը բաժնուած են իրարմէ, որ մեր ազգային դէմքերու եւ դէպքերու ողջ ձեւով լուսանկարումը, կենդանի ձեւով ամէնուն ցուցադրումը մը ջերմութիւն մը կը ստեղծեն։

Այսպիսի ալպոմ մը, լուսանկարչական ժապաւէն մը, որ մելամաղձոտ յուզում մը կը թրթռացնէ նախ հանդիսատեսին մէջ, յոյսի եւ հաւատքի կը տանի մէջ։ Այս տեսակէտով, պէտք է սպասել որ պաստառի վրայ առնուի ոչ միայն հայկական Փարիզը, այլ նաեւ հայկական բոլոր գաղութներու կեանքը։ «Յուսաբեր» կը թելադրէր պատրաստել հայկական տարագրութեանց եւ եղեռնին շարժանկարը, այս եւս նոյնքան կարեւոր պահանջ մըն է։

Ֆիլմին ցուցադրութեան պահուն կ'երգուէին հայկական երգեր, խմբերգներ եւ շարականներ։

Դիտել տանք, որ մեր պատահական դերակատարները դեռ անփորձ են «սինէմա քաշուելու համար», իրենց քալուածքն իսկ կը մատնէ այդ։ Չենք ուզեր յիշել հայերէնի եւ ֆրանսերէնի սխալները։

Բայց առանց արուեստի պահանջներ ներկայացնելու, կը յուսանք որ բեմադիրը պատեհութիւնը կ'ունենայ վաղն ալ պատկերացնելու արտասահմանեան հայ գաղութին կեանքը, առանց վիպումի փորձութեան, առանց սինէմա պատրաստելու յաւակնութեան, միայն ֆիլմ տալու համար հայկական ներկայ կեանքէն, ինչ որ թէ օգտակար կրնայ ըլլալ մեզի եւ թէ կը խանդավառէ գաղութները։

«Երգն Հայաստանի»ն թերեւս կ'ըլլայ այն ատեն «Խմբերգ Հայաստանի»ն։

Ն.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մինչեւ էջ ատեն Յարութիւնը վիրաւորուած է եղեր. նմանապէս Ղազարը վիրաւորուած ընկած է եղեր։

Երբ զարկինք՝ բոլոր զօրքերը փախան, գացին կորան, ո՛չ մարդ մնաց։ Յարութիւնի հետ ներս [illegible] Սարգիսը, Սիմոնը, Զաթօն, [illegible] եւ բերին բաւականին վառօդ ու տոպրակ մը չախմախլիի [illegible]։

Ղազարը ընկած կ'ըլլայ, [illegible] Իսրոյին կ'ըսէ. «Ա՛ռ հրացանս, զարկ ինծի, սպաննէ ու գնա՛»։ Իւրօն կ'առնէ նրա հրացանն ու փամփուշտները, բայց առանց սպաննելու կը հեռանայ։

Փոթիկեան Արամ, Զօլլա Արթին, Աւէի Օհան, Կէլիէկուզանցի [illegible] Յովհաննէս, եւս մի Յովհաննէս եւ վանքի ջորեպան Մառնիկցի տղայ մը կը վախնան Յարութիւնի հետ ներս գալու ու յետ կ'երթան Սասուն։

Յարութիւնին վիրաւոր պառկեցուցինք։ Իսկ Ղազարը ընկած տեղէն կը պոռար. «Անդրանիկ, Անդրանիկ, ես զարնուեցայ, հոս ընկած եմ։ Կ'ըսէի տղայոց՝ սպաննեցէք զիս, թշնամու ձեռքը չընկնիմ։ Չսպաննեցին, հիմա զիս ի՞նչ կ'ընեն»։ Ղազարին զօրքերը աւելի մօտ էին։ Անոնք ալ կը լսէին, ինչ որ կը պոռար։

Տղան կը գտնուէր մարագի վերեւ բարձր տեղ մը։ Կը մտածէի՝ մի 10 տղայ հանել բերել տալ։ Բայց մարագի վրայ զօրք էր եւ լուսնակ գիշեր. եթէ տղերք հանէի, անպատճառ երկուքն ալ պիտի վրայ տային։ Այդ պատճառով ոչ մի տղայ չհանեցի եւ դռնէն կը քաշւէրէինք. թէ՝ «մի՛ վախնար, եկո՛ւր, քիչ մը կորիճ եղիր եկուր»։ Նա սողալով կ'իջնէ Թաթոս Առաքելի աղբիւրը. հոն ջուր կը խմէ եւ քիչ մը կը կազդուրուի։ Երբ մարագի կողքով կ'անցնէր, զօրքերը Թալլայի դուռը բացին, որ տղան բռնեն։ Դուռը ճիշդ մեր դիմացն էր։ Խուփէն զալպ մը տուինք, դուռը բաց ընել տուի, գացին՝ տղան ներս բերին։

Թէ՛ Յարութիւնը եւ թէ՛ Ղազարը միեւնոյն ձախ կողմից էին զարնուած։

Յարութիւնը զարկուած էր ձախ կողմի նստելու տեղէն, առաջէն դուրս էր տուեր։ Գնդակի եղած տարածութիւնը՝ հովանոցի մը չիշ մտցուցի՝ կ'ըլլար 30 սանթիմեդր։ Իսկ Ղազարինը՝ ձախ թեւի արմուկը կոտրած, գնդակը մտած էր ձախ կողքը, միւս կողից չէր դուրս տուած։ Կողքից դուրս ընկած էր փոքրիկ հաւկիթի մը չափ ծրագու։ Թեւի վէրքը կը տեսնէինք. բայց կողքինը տեսանք միայն այն ատեն, երբ շորերը հանեցինք։ Նա միշտ կը խնդրէր եւ ջուր կ'ուզէր։ Մեծ աման մը ջուր բերել տուի, բոլորը խմեց, առաւօտ լուսաբացին մեռաւ։ 30 տիրացու հագան շապիկնին, վանքի դրան մօտ պարզեցինք դրօշակը, իրգելով թաղեցինք։

Առաւօտը արեւ ծագեց, դուռը բանալ տուի, Արաբօ հայրը (90 տարեկան) Թալլայէն բերել տուի։ Հսկայ մարդ մըն էր, երկար, ճերմակ մօրուաւոր։ Տղերքը եկան ըսին՝ «հեռուէն բան մը կ'երեւայ, բայց չենք կրնար նշմարել։ Ագռաւները վրան կ'իջնեն ու կ'ելլեն»։ Դիտակով նայեցինք՝ Թաթոս Առաքելի աղբիւրի քով ընկած փէսեր էին։ Մարդ ղրկեցինք, բերել տուինք երկու փէս եւ թաշկինակ մը արեան մէջ շաղախուած։

Հարցուցի Արաբօ հօրը. «Ափօ՛, լաւ է, որ զօրքերը քեզ չսպաննեցին»։— «Դուք ողջ մնացէ՛ք, ես ծերացեր եմ, սպաննէին ալ ոչինչ»։— «Քենէ զօրքերը ոչի՞նչ չհարցուցին»։— Հարցուցին՝ թէ ներսը որչա՞փ մարդ կայ, ի՞նչ տեսակ մարդիկ են։ Ես ըսի՝ վեց ամիս է ներս չեմ գացեր, հիւանդ պառկած, ընկած եմ հոս։ Օր մը քիչ մը հաց ապուր բերին ինծի, ո՛չ մարդ եմ տեսեր, ո՛չ ալ գիտեմ թէ ներսի մարդիկ ինչ մարդիկ են։ Ըսին՝ որ տեղացի՞ ես, ըսի՝ Բռնաշէնցի եմ։ Հա՞, ըսին զօրքերը, Սասունցի՞ ես։ Մէջերնին մարդ մը կար, նա չէր ուզեր որ վատ բան խօսէին ինծի։ (Ծերունին պատմելով նա Մահմատ էֆէնտին է եղեր)։ Ուզեցին վերմակս ու տակիս մինդարը, առին տարին. չգիտեմ բրինձարնե՞ր գրած էին վրա՞ն։ Ա՛յ, ա՛յ, արիւն է, երկուքն ալ արիւն է»։ 4-5 օր ապրեցաւ, Արաբօ հայրն ալ մեռաւ իր բնական մահով։

*
* *

Կռուէն օր մը վերջ Գէրիկ փաշան, Բաղէշի կուսակալը, Մշոյ մութեսարիֆը, Խոսրով Առաջորդն ու քաղաքական ժողովը նամակ մը գրած էին ինծի թէ՝ «անպատճառ անձնատուր պիտի ըլլաք, չէ նէ բոլորիդ կեանքը կը վնասուի»։ Նամակաբերը Յովհաննէս հայր սուրբն էր (վանքի վանահայրը) եւ Առախ գիւղացի կին մը։

Կռուի սկզբի օրը անգլիական կոնսուլն ալ լսեց մեր հրացաններու ձայնը, բայց գնաց Բաղէշ։ Ռուսաց կոնսուլը կը մնար Մուշ։

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իշխանուհի Սաթենիկ Արղութեան երկայնաբազուկի մահուան առթիւ, Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչ ին փոխան ծաղկեպսակի նուիրած են Հ. Յ. Դ. Բիւրօն 300 ֆրանք, Շավիլի Արղութեան ենթակոմիտէն 100 ֆրանք։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Այս Կիրակի երեկոյ **Salle Gaveau**-*ի մէջ մեթրօ՝* **Miromesnil**

Նախագահական մարմին՝ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Բժիշկ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Լ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Լ. ՄՕԶԵԱՆ, Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ, Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ, Ս. ՆԱԽԱՎԱՐԵԱՆ, Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ։

Կը նախագահէ՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսին՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆԿՎ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկիններ ԶԱՊԷԼ ԱՐԱՄ, ԻԴԱ ԱՐԴ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, Ա. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Օր. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ, Պ. Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ), Օր. Ա. ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ)։ Օր. ԱՐՏԵՄԻՍ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Պ. Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Շ. ՍԱՐԵԱՆ, Նուագախումբ։

Ծխելը արգիլուած է։ *Մինչեւ 7 տարեկան տղոց մուտքը արգիլուած է*

ԱՅԺՄԷՆ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՏՈՄՍԵՐԸ *Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ*

ՀԱՆԴԷՍԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

7րդ ՏԱՐԻ — Ղեկավար Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ — 119րդ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

THÉATRE CONSERVATOIRE RENÉE-MAUBEL

8—10 Rue do l'Orient, Métro Abbesses

Ի պատիւ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

20 դեկտեմբեր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին կը ներկայացուի՝

ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ **ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ** (ՏՐԱՄ 4 ԱՐԱՐ)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Սիրուհի Նշանեան, Անահիտ, Քնարիկ, Պ. Պ. Տ. Նշանեան, Ա. Կոթիկեան, Ա. Գմբէթեան, Սուրէնեան, Էրվիշեան եւ Աբգար։ *Գիները ժողովրդական*

ԳԱՄԱՌ ՔԱԹԻՊԱ ԵՒ ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. միութեան կողմէ
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի
եւ մասնակցութեամբ ազգ. միութիւններու

Այս Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

կը նախագահէ Ա. ԱՆԹԻՔԱՃԵԱՆ, կը խօսին ընկերներ Ա. Չուլլէրեան եւ Արամ Գառօնէ, գեղարուեստական ճոխ բաժին,

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլօրիայի մէջ։ Կը խօսի Պ. Օհան Կարօ, նիւթ ունենալով աշուղ Սայաթ Նովան։ Մէկ ժամ սինէմա։

ԱՆԻԷՌ Պուա Քօլօմպի Զ. Ե. Ո. Միութեան ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի փորձը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 71 Ave. Kléber.

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ Հայր. Միութեան ընդհամական ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 40 rue de Belleville-ի սրճարանին վերնայարկը։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին 71 Ave. Kléber. *Կը խօսի Բժ. Աժատեան, «Հեղինակները եւ մտային հիւանդութիւնները»։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուին գօնեայի գաղթականներէն Ղազէր աղա Թէլփէեան (ապուխտագործ) իր քեռայրը գալայճը խաչէր աղա խաչատուրեանի զաւակները Յակոբ եւ Եղիա 20 եւ 25 տարեկան, քոյրերնին տիկին Էլիզա 35 տարեկան, որոնք մինչեւ 1921 գօնիա կը գտնուէին ու կարծուի թէ այժմ Յունաստան կամ Սուրիա կը գտնուին։ Իմացնել դեղագործ Յակոբ խաչատուրեանի, 159 Rue Pierre Corneille, Lyon, France. Լուր տուողին նուէր,

կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի կոմիտէներու ներկայացուցիչները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ԲՈԼՈՐ կոմիտէներէն եւ խումբերէն կը խնդրուի իրենց մօտ գտնուած Հ. Յ. Դ. Քառասնամեակի տոմսերը վերադարձնել ընկ. Գեւոնեանի ամենաուշը այս Շաբաթ իրիկուն մինչեւ ժամը 7։

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան ընդհանուր ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը՝ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 5ին։ Կը խօսի ընկ. Ա. Մարտիրոսեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. Անթուանի Ընկ. Կարօ խումբի դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 5ին։ Կը խօսի ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. Լուի Ակնունի ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 3ին։ Կը խօսի ընկ. Մ. Մարութեան։ Կը հրաւիրուին Ս. Մարկրիթի ընկերները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. Լուի Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին։ Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջ. կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլ քաղաքի Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Իշխան ենթակոմիտէներու բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 3ին, սովորական վայրը։ Կը դասախօսէ ընկ. Բ. Միլտոնեան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ԱԶԴ

Յառաջիկայ Յունուարի սկիզբները, Փարիզի մէջ, Տօքթ. Միհրան Կ. Քէչիշեանի խմբագրութեամբ, պիտի հրատարակուի «Առողջ Կեանք» անունով բժշկա-առողջապահական ամսագիր մը, որուն իրենց աշխատակցութիւնը պիտի բերեն հայ եւ օտար բժիշկներ ու գրագէտներ։ «Առողջ Կեանք» երեւան պիտի գայ ընդարձակ բայց իրագործելի ծրագրով մը, նպատակ ունենալով տարածել մեր մէջ ընդհանուր առողջապահութեան օրէնքները, ուսուցանել բազմաթիւ հիւանդութիւններէ զգուշանալու միջոցները, տալ տնական բժշկութեան եւ տնական դեղարանի յատուկ ծանօթութիւնները, զբաղուիլ նաեւ գեղեցկագիտական առողջապահութեամբ որ խորապէս կը հետաքրքրէ տիկիններն ու օրիորդները, տալով այս առթիւ խնամքով պատրաստուած ուսումնասիրութիւններ, որոնց հետեւելով միշտ կարելի է երկար ատեն անվթար պահել ֆիզիքական գեղեցկութիւնը եւ աւելցնել մարմնական շնորհն ու հրապարոյրը, կամ գայն ձեռք ձգել։

Ամսագիրը, պիտի ունենայ նաեւ գիտական բաժին մը դիւրահասկնալի հետաքրքրական եւ օգտակար։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.

40 ֆրանք, Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Թուրքիոյ եւ Պալքաններու համար։ 2 տոլար Միացեալ երկիրներու համար։

Թղթակցութիւն, յօղուած, դրամ ղրկել միայն հետեւեալ հասցէին.

Dr. Mihran G. Kechichian, 9 Rue Victor-Cousin Paris (5e)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPAHN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
19 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1447

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱԶԱՏ ԵՒ ԻՆՔՆԱՎԱՐ"

Մոսկուայէն տրուած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ «Խորհր. Միութեան Գործադիր Կոմիտէն եւ Գործավարներու Խորհուրդը որոշած են ջնջել ինքնավար հանրապետութեանց ներքին գործավարութիւնները»։

Բայց որովհետեւ, հեռագրին մէջ «Հայաստան» անունը չէր յիշատակուած, շատերն անդրադարձած ըլլալու չեն թէ ի՛նչ նոր սեղմումի է որ կ'ենթարկուի խորհրդ. հանրապետութեանց կարգին՝ նաեւ «Ազատ եւ ինքնավար» Հայաստանը, յանուն «վարչական վերակազմութեան»։

Առաջին անգամը չէ անշուշտ, որ Մոսկուայի կեդրոնական բռնապետութիւնը յաջորդաբար կը հարուածէ տեղական... ազատութիւնները եւ ազգային ինքնորոշման պիտակին տակ, աստիճանաբար կը սեղմէ բոլոր հաստատութիւնները, որոնք իր սահմաններուն մէջ՝ իբր հանրապետական ծաղրանկար կազմակերպուած ժողովուրդներուն՝ պատրանքը պիտի կրնային տալ անգոյ ինքնավարութեան մը։

Այն օրէն ի վեր, երբ սուիններու ուժով՝ մուրճին ու մանգաղին սարսափը բռնեց Կովկասը, Քրէմլին իր ձեռքերուն մէջ կեդրոնացած պահեց ներքին ու արտաքին անկախութեան կիրարկման բոլոր բանալիները։ Արտաքին յարաբերութիւններ, դիւանագիտական եւ առեւտրական, պատերազմ. ելեւմուտք, հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները, վերջապէս ամէն ինչ որ կը պահանջէ իսկապէս անկախ պետութեան մը գոյութիւնը։

Պարզ է թէ ռուսական բոլշեւիզմը, որ մահատարած փտանգի պէս Ռուսիոյ մէջ փռուեցաւ ազատութեան ու անօրինակ բարգաւաճման խոստումներով, իր շուրջը չի կրնար հաշտ աչքով դիտել թէեւ համայնավար, բայց օտարածին հանրապետութիւններ, որոնք ազգային յատկութիւններու հպարտութիւնը փափսան իր ականջներուն։

Ու պահ մը զանոնք թմրեցնելէ յետոյ ընկերվարական... ազատութեան ու տեղական ինքնավարութեան օրօրներով, աստիճանաբար սեղմեց ճնշիչ մեքենան։ 1929 նոյեմբերին, արդէն ջնջեր էր ազգ. հանրապետութեանց հողագործական գործավարութիւնները։ Նոյն տարին դեկտեմբերին, կը խափանէր նաեւ Հայաստանի, Խրիմի եւ Պաշկիրի դատական գործավարութիւնները, մինչ միւս կողմէ, անշուշտ, մասնաւոր դրդումներու վրայ եւ մտքերու անհրաժեշտ նախապատրաստութեան համար, թերթերու մէջ պայքար կը բացուէր «լուծարքի ենթարկելու ներքգործժողկոմատը»։ Ահա մէկ տարի յետոյ, այդ ալ կը կատարուի։

Կը մնայ գիտնալ թէ ինչ շնորհ տակաւին Մոսկուա կը թողէ անաղարտ, երբ հանրապետութիւն բնորոշելու համար խորհր. Միութեան բաղկացուցիչ երկիրները՝ երբ անոնցմէ խլած է արդէն անկախութեան բոլոր ստորոգելիներն ու յանուն ներքին ինքնավարութեան՝ զանոնք վերածած ծաղրանկարային նահանգապետութիւններու, որոնք աւելի ազատ չեն, քան որեւէ եւրոպական պետութեան ամէնէն հեռաւոր ու մերժուած գաղթավայրերը։

Շատ ենք խօսած բոլշեւիզմի ներքին քաղաքական ըմբռնումներուն մասին, շատ պղպղած ու քրքրած իմաստը որ կու տայ ազատութեան եւ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին։ Ու մեզ համար անակնկալ չէ տեսնել սեղմումները, որոնք յաջորդաբար կը կաշկանդեն խորհր. փոքր հանրապետութիւնները։ Կը սպասենք նոյնիսկ աւելի կոպիտ ճնշումներու։ Իրաւասութիւններու կեդրոնացումը նոյն ձեռքերուն մէջ, ճապէս կը բխի որեւէ բռնապետութեան կիրարկման պահանջներէն ու անհրաժեշտութիւններէն ու քսաներորդ դարու ամենէն վիթխարի ու գարշ բռնապետութիւնը չի կրնար խուսափիլ իր օրէնքէն։

Թող պահ մը մտածեն անոնք որ Մոսկուայի հետ՝ խառնուելու աստիճան սերտ կապակցութեան մէջ կը յամառին տեսնել Հայաստանի «ազատութիւնն ու ինքնավարութիւնը», ու հակառակ ճնշումի, հալածանքի, թշուառութեան ու անհանդուրժելի կեանքին որ «դրախտավայրը» կը վերածէ ամայափակ գնտանի, տակաւին, հայրենաբաղձ գաղութներուն մէջ՝ սուտի ու խեղաթիւրումի անպարկեշտութիւնը կը պտըտցնեն թերթէ թերթ ու բեմէ բեմ։

Ծղճիմ ու նուազագոյն շինարարութիւնը որով կը փորձեն հմայել գաղութները, ոչ մէկ կերպով կրնայ արդարացնել բարբարոս իշխանութեան մը յաջորդական ճնշումները, որոնք Մոսկուայէն մեկնած՝ զանազան հանրապետութեանց... կարգին՝ կը ձգտին խեղդել նաեւ Հայաստանը, մինչեւ զայն վերածեն անգոյն նահանգի մը։

Բոլշեւիզմը իր մենատիրութեան մոլուցքով, հող է որ երթայ ու շատ հեռու չի մնար ցարական վարչաձեւի ձըգտումներէն, աւելի յոռեգոյն տարբերութեամբ մը սակայն։

Հոն, Հայաստանի գլխուն նստած բոլշեւիզմը սերունդ կը սպանէ, մատաղ հոգիներէն փետելով անցեալի ամէն ազգութիւն, ամէն ինչ որ մարդը կը կապէ իր շրջավայրին, ազգային աւանդութիւններու եւ հեռանկարներու ուժով։ Հայ անունին տակ, հոն, միջազգային անգոյն մարդը կը պատրաստուի այսօր։ Մէկ սերունդ յետոյ, մեր երկրին մէջ Լէնինի պղծանակը կատարեալ պիտի ըլլայ։

Եւ այդ օր, «ազատ եւ ինքնավար» Հայաստանի ասօրեան պաշտպաններն ու խորհր. կարգերու թմբկահարները, թէ իրօք հայ են, չենք գիտեր թէ ո՞ւր պիտի փնտռեն ու գտնեն «Երկիր դրախտավայր»ը...։

Մ. Ե.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք Ազգ. Ժողովին մէջ՝ ընդդէմ պատերազմի՝ Ազգերու դաշինքին 8րդ յօդուածին կիրարկումն ապահովող յանձնախումբին մասին՝ հարցման մը պատասխանելով, Ֆեթհի պէյ դիտել տուաւ թէ յանձնախումբին երրորդ նիստէն ի վեր՝ որուն առաջին անգամ ըլլալով մասնակցելու հրաւիրուեր էր, Թուրքիա կը պաշտպանէ այն տեսակէտը որուն համաձայն ներկայ պայմաններու մէջ ապահովութեան երաշխիքները կը կայանան չէզոքութեան մէջ եւ թոյլ չեն տար որ սահմանափակ բնոյթ ունեցող չէզոքութեան, իրաւարարութեան եւ ապահովութեան փոխադարձ դաշինները կնքուին որեւէ պետութեան դէմ։ Այս եղանակը աւելցուց Ֆեթհի, կը կազմէ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան էական գիծը եւ ներկայիս ամէնէն աւելի տարածուածն է։

ՌՈՒՍԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒԺԵՂԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայի դատավարութենէն յետոյ, որ վերջացաւ համաշխարհային խաղաղութեան ուղերձներով... բոլշեւիկեան, բանւորական սէնտիքաներու թերթը «Թրուտ» կը հրահանգէ.— ճարտարարուեստական իւրաքանչիւր ձեռնարկի մէջ պէտք է զինուորական քարոզչութիւնը յարմարցնել արտադրութեան մասնայատկութիւններուն եւ կարելիութիւններուն։ Պէտք է որ պաշտպանութեան հարցերը յստակօրէն բացատրուին ամէն մէկ գործաւորի։ Բոլոր գործաւորներն ու գործաւորուհիները պիտի կրթուին այնպէս որ ամէն մէկը գիտնայ իր տեղը եւ օգտակար ըլլայ պաշտպանութեան։ Այս նպատակով ալ, իւրաքանչիւր ձեռնարկի մէջ՝ պէտք է մշակել զինուորական կրթութեան ծրագիր։ Այս աշխատանքին յարաճուն կարեւորութիւնը՝ թոյլ չտար այլեւս, որ բանւորութեան կրթական հոգերուն մէջ՝ երրորդ կարգի վրայ դրուի զինուորական կրթութիւնը։ Պիտի մշակեն մանրամասն ծրագիր մը, որ առանց բացառութեան, իւրաքանչիւր ձեռնարկի կողմէ կիրարկուի։

ՔԱՋԱԳՈՐԾ ԹՈՒՐՔԸ

Առջի օր, Սէն-Միշէլի բազմամարդ պողոտային մէջտեղը կանգնած երիտասարդ մը սուլիչ մը կը փչէր ու կառքերու երթեւեկը կը կանոնաւորէր։ Ոստիկան մը հարցուց թէ ի՞նչ հանգամանքով կը շարժէր, բայց իր հարցման իբր պատասխան ուժգին հարուած մը ստացաւ հայհոյչներու ընկերակցութեամբ։

Անցորդները օգնութեան փութացին ոստիկանին, մարդը զսպելու համար։ Հասկցուեցաւ թէ քսան տարու Թուրք մըն է, Ֆախրի, հսկայակազմ, որ բանտ գնաց քիչ մըն ալ խելքը կարգի դնելու։

ԱՆԳԼԵՒԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ, արտաքին նախարարը Հէնտըրսըն խոստովանեցաւ թէ անգլեւեգիպտական դաշինքի մը կնքման համար, կառավարութեան կողմէ առաջարկուած պայմանները եթէ ընդունուին Եգիպտոսի կողմէ, հետեւանքը պիտի ըլլայ Եգիպտոսէն անգլ. ուժերու հեռացումը, բայց աւելցուց թէ սպասելով որ այդ հարցին շուրջ բանակցութիւնները վերսկսին, տակաւին զինուորական ուժերը քաշելու հրահանգ չէ տրուած։

ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

որ կը տօնուի այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին, Salle Gaveauի մէջ

Կը հրաւիրուին քաղաք. կուսակցութիւնները, ազգ. կազմակերպութիւններն ու միութիւնները։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Քիւրտերը կը շարունակեն գործել

Էնկիւրիէն տրուած լուրերու համաձայն, մէկ պահէն միւսը կը սպասուի որ Արարատի քիւրտ ցեղախումբերը նոր յարձակում մը փորձեն ընդդէմ Թուրքիոյ։

Պարսիկ կառավարութեան կողմէ ազատ ձգուած քիւրտ ղեկավարներն ու քիւրտ ցեղախումբերը վերստացած ըլլալով իրենցմէ գրաւուած զէնքերը, համախմբուած են սահմանագլուխին երկայնքը եւ սպառնական դիրք ցոյց կուտան։

Թրքական զօրախումբերն ու տեղական կամաւորները հրաման ստացած են՝ Քիւրտերու կողմէ յարձակման պարագային՝ զանոնք հետապնդել պարսիկ հողին վրայ իսկ։ Թրքական սպայակոյտը զսպումի մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ։

Պաճարախտը սաստկացած Թուրքիոյ մէջ

Պաճարախտը, որ Էրզրումի եւ շրջականներուն մէջ բաւական տարածուած էր, վերջերս յանկարծ եւ այնքան տարածուած է որ հասած է մինչեւ Սվազ եւ Կեսարիա։ Անասուններու այս ախտը Ռուսիայէն եկած է, անկէ բերուած արջառներու միջոցով։

Տնտեսական գործավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած եւ անասնաբուժական յատուկ մարմիններ ղրկած է վարակուած շրջանակները։ Մասնագէտներու կողմէ պայքարը թէ՝ շատ դժուար տեղի կ'ունենայ եւ թէ բաւական երկար պիտի տեւէ։

Պաճարախտի աւերները [illegible] տուած են երկրին տնտեսութեան։

Ձեռքի պակասը Ռուսիոյ մէջ

Ըստ բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութեան, խորհրդային ճարտարարուեստի մասին կատարուած վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ 1931ին, պէտք պիտի ըլլայ 1,300,000 օրակեալ բանուորներ ճարել՝ աւելցնելու համար արդէն աշխատողներուն վրայ։

Շինարարական նախատեսուած աշխատանքները յառաջիկայ եղանակին համար պիտի պահանջեն մօտ 3 միլիոն բանուորներ, այնպէս որ 1930ի բաղդատմամբ, գործաւորներու թիւը պէտք է աւելնայ հարիւրին 15։

Բոլշեւիկեան թերթ մը գործարաններու մէջ կը մատնանշէ բազմաթիւ աւերներ, զորս կը գործեն բանուորները։ Մասնաւորաբար, անոնք կ'աւրեն եւրոպական կատարելագործուած մեքենաները։ Միայն սեպտեմբերի ընթացքին, Սթալինկրատի մէկ գործատան մէջ 150ի չափ մեքենաներ խանգարուած են։ Անոնց նորոգութիւնը միայն, այդ գործատան արժած է 13 միլիոն ֆրանք։

Այս գործատան մէջ աշխատող ամերիկացի մասնագէտները կ'ըսեն թէ ռուս բանուորները երբեք իրենց չեն դիմեր խորհուրդ հարցնելու համար։ Հպարտութիւնը, զարգացման մասին անոնց ցոյց տուած դժկամակութիւնն ու արդի մեքենաներուն դէմ անոնց արհամարհանքը պատճառ դարձած են որ գործատան արտադրութիւնն զգալապէս նուազի։

Բոլշեւիկները դրամանենգ

ՊԵՐԼԻՆ, 17 Դեկտ.— Դրամաթուղթերու հսկողութեամբ զբաղող սպասարկութեան մէկ զեկոյցը կը յայտնէ թէ շրջաբերութեան տրուած են բոլշեւիկեան 5 րուբլինոց կեղծ դրամաթուղթեր։

Այս կեղծ դրամաթուղթերը իսկականներէն զատել անկարելի է։ Ցարդ Գերմանիոյ մէջ, կարելի եղած է ձեռք ձգել 1925ին հրապարակ հանուած 200 կեղծ դրամաթուղթեր։ Հինգ րուբլինոց երկու ծրարներ կան որոնք բոլորովին իրարու նման են եւ կը կրեն նոյն թուահամարներն ու նոյն թուանշանները։

Գերման Պետական Դրամատան մասնագէտները կը յայտնեն թէ այն դրամաթուղթերը այնքան վարպետութեամբ կեղծուած են որ իսկական կը թուին։ Այս պատճառով ալ ոստիկանութիւնը հրաւիրեց ժողովուրդը որ բոլշեւիկեան 5 րուբլինոց ունեցողները, իրենց դրամը յանձնեն յատուկ սպասարկութեան։

Այս առթիւ, գերմանական թերթ մը կը յայտնէ թէ աշնան, գերմանական տուն մը ապսպրանքներու փոխարէն Ռուսիայէն ստացաւ 15,000 րուբլի, 3 եւ 5 րուբլինոց դրամաթուղթերով։ Դրամաթուղթերու դէզին մէջ, տեսնուեցաւ որ կարգ մը թիւեր կը համապատասխանէին նոյն շարքէն ուրիշ դրամաթուղթերու։

Այս գործը ժամանակին յանձնուած էր Մոսկուայի գերման դեսպանին ուշադրութեան։ Դեսպանը իրողութիւնը յայտնած էր Խորհր. կառավարութեան որ պատասխաներ էր թէ տպագրական սխալի արդիւնք է։

ՉԵԿԻՍՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ

ԹԱՒՐԻԶ, 4 դեկտ. (Սեփ. թղթ.). Քանի մը օր առաջ տեղումս լուրեր էր պտտւում, որ Արսէն եպիսկոպոս Ղըլըճեանը Թեհրանում անհետացել է։

Թեհրանից ստացած մէկ նամակից, այսօր պարզւեց, որ կառավարութիւնն է նրան հեռացրել. ճիշտ այնպէս, ինչպէս Մեսրոբ Մագիստրոսին։ Չեկայի գործակալ Ղըլըճեանին տարել են փահլաւի (Էնզէլի) եւ ռուսական նաւ են նստեցրել։ Նաւապետը սկզբում չի ցանկացել ընդունել, պատճառաբանելով որ եպիսկոպոսը վիզէ չունի, սակայն կառավարութեան կտրուկ պահանջի հետեւանքով ստիպուած ընդունել է։

ՀԱԿԱՍԵՄԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Երեսփոխան եւ հակահրէական շարժման ղեկավարներէն ուսուցչապետ Քուզայի մէկ ճառը լսելէ յետոյ, բազմաթիւ ուսանողներ, ցոյցեր կատարեցին Պուքրէշի փողոցներուն մէջ, երեքշաբթի գիշեր մինչեւ ժամը 2։ Ցուցարարները փորձեցին մինչեւ արքայական պալատ երթալ, բայց չկարենալով, գոհացան կոտրելով մասոնական ակումբին ապակիներն ու աթոռները։ Յետոյ ուզեցին ցոյցեր կատարել ընդդէմ ոստիկանութեան պետին։ Ոստիկան մը վիրաւորուեցաւ թեթեւօրէն։ Տասնեւութ անձեր ձերբակալուեցան։

ԱՐԳԵԼՔ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Միացեալ Նահանգները երկու տարուան համար արգելք դրած են բոլոր անոնց առջեւ, որոնք կ'ուզեն Ամերիկա մտնել, բացի անոնցմէ որոնք ծնողքներ եւ մօտաւոր ազգականներ ունին։

ՌԱՔՈՎՍՔԻ ՀԻՒԱՆԴ

Ռաքովսքի՝ Փարիզի խորհրդային դեսպանը անշուշտ Փարիզ կը բնակի, բայց զարմանալի է որ իր մասին լուրերը Մոսկուայէն կուգան։ Բոլշեւիկեան թերթերը կը գրեն թէ հիւանդ է։

800 ՄԻԼԻՈՆ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ

Նիւ Եորքի մէջ կազմուած յանձնախումբ մը որ պաշտօն ունէր դրամ հաւաքելու ի նպաստ գործազուրկներուն, յաջողեցաւ հանգանակել 800 միլիոն տոլարի գումար մը։ Այս առթիւ տրուած խնջոյքի մը վերջաւորութեան, յանձնախումբին նախագահը յայտնեց թէ արդէն 21,324 ընտանիքի անգործ տէրերուն աշխատանք է հայթայթուած։ Անոնք շաբաթական 3 օր աշխատանքի փոխարէն պիտի կրնան ստանալ 375 ֆրանք։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ամերիկեան 16 դրամատուններ, որոնց 8ը պետական, փակեցին իրենց գոները՝ Արկանսասի մէջ։ Նոյնպէս, Քալիֆորնիոյ եւ Օհիոյի մէջ՝ կարգ մը դրամատուններ՝ դադրեցուցած են իրենց վճարումները։

ՓՈՒԱՆՔԱՐԷՅԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի պետական մարդուն Փուանքարէյի հիւանդութիւնը կը շարունակէ մտահոգել Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակներն ու հանրութիւնը։ Բժշկական վերջին տեղեկագրին համաձայն, նախկին նախագահին առողջական վիճակը հետզհետէ բարւոքելու վրայ է։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Աշխատաւորական կուսակցութեան գործադիր խորհուրդը նիստ գումարեց խորհրդակցելու համար, կառավարութեան այն օրինագծին շուրջ, որ պիտի ներկայացուի Խորհրդարանին՝ ընտրական օրէնքի բարեփոխման պահանջով։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՏԱՐԱԾՈՒՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Մրցանիշ կոտրելը յետպատերազմեան նորութիւն մըն է։ Կարծէք միջազգային տագնապն ալ այդ փառքին կը ձգտի։ Արդարեւ ելմտական տագնապ մը երբեք այսչափ ընդարձակ եւ այսչափ երկարատեւ եղած չէր։

Երկիրներ կան որ տարիէն աւելի է կը տապլտկին տագնապին մէջ, ինչպէս Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները։ Ուրիշներ ալ հետզհետէ կը մտնեն անոր մէջ։ Ամէն տեղ անգործութիւն, սնանկութիւններ, գիներու անկում եւայլն։

Մասնաւորաբար անգործութիւնը սոսկալի աղէտի մը հանգամանքն ստացած է ամէն տեղ եւ լի է անակնկալներով։ Ըստ Օրիորդ Պոնտֆիլտի, որ Մեծն Բրիտանիոյ աշխատանքի նախարարուհին է, դեկտեմբեր ամսուն Անգլիոյ մէջ շաբաթը երկու միլիոն ստերլին բաժնուած է անգործներուն։ Անգործութեան մրցանիշ — 2.305.000 նպաստընկալ անգործ։ Այս նպաստներու ընդհանուր գումարը պիտի ընէ տարին 13 միլիառ ֆրանք...

Ամուսնացած գործաւորը կը ստանայ շաբաթը 27 շիլին, ամուրին 17 շիլին, կինը 15 շիլին, պատանին 7ուկէս շիլին եւ օրիորդը 6 շիլին։ Շիլինը հաւասար է 6.20 ֆրանքի եւ Անգլիոյ պետական հաշուեցոյցը պիտի քննենայ 40 միլիոն ոսկիի բաց մը, զոր պէտք է գոցել նոր տուրքերով։

Ըստ ամերիկեան առեւտրական նախարարութեան վերջին տեղեկագրին, վաճառականութիւնը [illegible] 15 [illegible] դատմամբ 1928ին, որ փայլուն տարի մը չէր։

Ֆորտի գործարանը փոխանակ 5000ի, 3000 ինքնաշարժ միայն կ'արտադրէ օրական։ Բոլոր նահանգներու անգործներու թիւը 5 միլիոնէն աւելի է եւ կ'ըսուի թէ մեծ քաղաքներու գիշերային ակումբները, թատրոնները եւ մինչեւ իսկ սինէմաները հազիւ իրենց ծախքերը կը գոցեն։ Գաւառական շատ մը երկրորդական դրամատուններ դադրեցուցած են իրենց վճարումները եւ ահաբեկ ժողովուրդը խուռներամ կը դիմէ մեծերուն պահ դրուած դրամները ետ պահանջելու համար։

Հում նիւթերու գիները կը շարունակեն իրենց թաւալգլոր անկումը։ Եգիպտական բամպակը 1919ին կ'արժէր մօտ 100 ֆր. քիլօն, մինչդեռ այսօր հազիւ 9 ֆր. կ'արժէ։ Ամերիկեան բամպակը հաւասարած է նախապատերազմեան գինին, այսինքն 5-6 ֆր մինչդեռ 1925ին կ'արժէր 30 ֆրանք։

Արծաթի անկումը ահագին վերիվայրում պատճառած է Հնդկաստանի, Պարսկաստանի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ, ուր այդ մետաղն ընդունուած էր իբր չափանիշ։ Շատ մը ելմտագէտներ կը խորհին թէ աւելորդ եւ վնասակար եղած է դրամի միամետաղեան դրութիւնը եւ տագնապի գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ այդ է։

Իւրաքանչիւր երկիր իւրայատուկ միջոցներու կը դիմէ տագնապը մեղմելու համար։ Անգլիան ինչպէս ըսինք, նպաստ կը բաշխէ անգործներուն։ Շատ մելան սպառուած է ելմտագէտներու կողմէ, այս դրութեան թեր ու դէմ։ Արդիւնքէն միայն դատելով, կը տեսնենք թէ տագնապը չի մեղմանար եւ ժողովուրդը ծուլութեան կը վարժուի։ Նպաստի ահռելի գումարը կը սպառնայ խանգարել պետութեան ելմտական հաւասարակշռութիւնը եւ այս պայմաններուն մէջ՝ տուրքերու յաւելումներն աւելի կը դժուարացնեն կացութիւնը։ Աշխատաւորական դահլիճն ալ չկրցաւ վերջ տալ նպաստի այս դրութեան եւ ապահովաբար անոր առաջին զոհն ալ ինք պիտի ըլլայ։

Ֆրանսայի մէջ, Թարտիէօի դահլիճը հանրօգուտ մեծ շինութեանց ծրագիր մը պատրաստեց, որուն պիտի յատկացուի հինգ միլիառ ֆրանքի գումար մը, գործ հայթայթելու համար աշխատաւորներուն։ Սթէկի դահլիճը պիտի յաջողի՞ քուէարկել տալ ազգային կոչուած այդ ծրագիրը։ Մօտաւոր ապագան ցոյց պիտի տայ։

Պետական հաշուեցոյցին մասին տակաւին որեւէ վճռաբանութիւն եղած չէ եւ պէտք չէ զարմանալ եթէ մինչեւ մարտ քուէարկել կարելի չըլլալով խորհրդարանն ստիպուի առժամեայ ամսական նախահաշիւներ քուէարկելու։

Իտալիոյ մէջ նուազ դժնդակ չէ ելմտական տագնապը, երկիրն ի բնէ աղքատ ըլլալով, մեծ դժուարութիւններ կան տագնապը մեղմելու։ Իտալացիի դիմադրական ուժը շատ աւելի տկար է քան Ֆրանսացիին կամ Անգլիացիին։

Ֆաշիստ վարչաձեւի միակ միջոցը բռնի խնայողութիւնն է։ Իտալական թերթերը կը գրեն թէ քանի որ բանտարկեալները կրնան առանց մեռնելու տոկալ համեստ կենցաղի մը, ինչո՞ւ ժողովուրդը չպիտի կրնայ կէսով զեղչել իր ծախքերը։ Պետական պաշտօնեաներու թոշակները զեղչուած են եւ գործաւորներու աւուրչէքներն ալ կը պակսին հետզհետէ։

Օրէնք մը պիտի քուէարկուի մօտերս, որպէս զի ստիպէ կալուածատէրերը վարձքերը պակսեցնելու։ Միեւնոյն ժամանակ հրովարտակով մը պատուիրուած է վաճառականներուն 10-15 առ հարիւր զեղչել ապրանքներու գիները։ Ֆաշիստ պահակներ կը հսկեն հրովարտակին տառացի գործադրութեան։

Հետաքրքրական է յիշել այստեղ թէ Ամերիկայի նախագահ Հուվըր ալ կը ջատագովէր չափաւորութիւնն իբր միջոց առուտուրի զարգացման եւ կը յորդորէր իր հայրենակիցները ծախսել կարելի եղածին չափ շատ։

Ո՞րն է ճիշդը արդեօք։ Կարծեմ աւելի խելացի կ'ըլլար հարուստներուն չափաւորութիւն եւ աղքատներուն խնայողութիւն քարոզել։ Բայց ո՞ւր կը վերջանայ աղքատութիւնն եւ ո՞ւր կը սկսի հարստութիւնը։ Շատ հարուստներ կան որ իրենք զիրենք աղքատ կը նկատեն, իսկ աղքատներ որ հարուստներէ աւելի կը ծախսեն...։

Ո՞ւր պիտի յանգին այս միջոցները եւ ի՞նչպէս պիտի վերջանայ այս մրցանիշ-տագնապը։ Բոլոր ձեռք առնուած միջոցներն ալ արուեստական եւ բռնի են եւ ինչ որ բռնի է եւ ոչ ինքնաբուխ ու կամաւոր, չի կրնար տեւական ըլլալ։

Կարծուեցաւ թէ պատերազմէն քանի մը տարի վերջ կարելի պիտի ըլլար արդէն բուժել վէրքերն ու վերահաստատել ընդհանուր բարօրութիւնը։ Ժողովուրդները ու անոնց ղեկավարները հետզհետէ վերահաս կ'ըլլան թէ կարելի չէ անպատիժ խաղալ ժողովուրդներու ճակատագրին հետ։

Ի՛նչ պատճառներ ալ մէջ բերուին, անկարելի է ուրանալ թէ այս տագնապին գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ մեծ պատերազմին յառաջ բերած փոփոխութիւններն են, քաղաքական, ընկերային շատ մը մարզերու մէջ։

Նախապատերազմեան կարգուսարքերու հաստատման համար ժողովուրդները քանի մը դարերու փորձառութիւնն ունէին։ Այս նոր կարգուսարքերը, նոր մտայնութիւնը, նոր կենցաղները, նոր վարչաձեւերն ալ իրենց փորձառութեան շրջանը պէտք է անցընեն։ Տակաւին խարխափման շրջանին մէջ ենք։

Մաղթենք որ Ֆրանսան մնայ իր համեմատաբար բարգաւաճ վիճակին մէջ եւ քաղաքական անկայուն կացութիւնը նոր բարդութիւններ չստեղծէ երկրին մէջ։

Մ. Տ.

ԱԿՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԻՑ

II

Խորհրդ. Հայաստանի բոլոր քաղաքների Ձինկոոպներում եղած ապրանքները զրւում է կարմիր հրամանատարներին, չեկիստներին, կուսակցականներին եւ նրանց կամակատար զինւորներին։

Այս բոլորը նրա համար է արւում, որպէսզի վերոյիշեալները շարունակեն իրենց դահճային աշխատանքը — անտրտունջ եւ անդադար։

Քաղաքներում ազգաբնակչութիւնը նեղւում է նաեւ մանր դրամ չլինելուց։ Վերջերս արծաթ դրամը սկսել է պակսել շուկայում եւ դրա հետեւանքով ստեղծւել է այնպիսի մի դրութիւն, որ այլեւս հնարաւոր չէ որեւէ մէկ ապրանքից 10 20 կոպէկի բան գնել։ Եթէ պատահում է ցանկանում ես 10 կոպէկի բան գնել, ստիպւած ես այդ նոյն ապրանքից մէկ ռուբլու չափ գնել, քանի որ մանր դրամ չկայ։

Այս հանգամանքը խիստ ծանր կերպով անդրադառնում է բանւորների տնտեսական դրութեան վրայ։ Առհասարակ ամբողջ Հայաստանի ազգաբնակչութիւնը ցնցոտիների մէջ կ'ապրի։ Կօշիկ, Կտորեղէն կարելի է ասել չկայ։ Լէնինականի եւ նոր Արաբկիրի ճուլհականոցների արտադրածը ամբողջովին ուղարկւում է Ռուսաստան։ Քաղաքներում բանւորների աշխատավարձը համեմատած կեանքի թանգութեան հետ համարեա թէ չէ աւելացած, մինչդեռ սովետական դրամը խիստ ընկած է, այնպէս որ ռուսական 10 ռուբլիանոցը այժմ արժէ 250 ռուբլի եւ այն էլ դժւարութեամբ է ճարւում։ Այնպիսի պայմաններում շատ բնական է, որ գիւղից քաղաք արտահանւող պահւող մթերքները՝ (ցորեն, իւղ, պանիր եւայլն) [illegible] բերել քաղաք եւ փոխանակել սովետական թղթադրամի հետ, որովհետեւ այդ դրամով նա հնարաւորութիւն չունէր ոչինչ գնելու։

Ահա այս պատճառով գիւղացին սկսեց իր մթերքների արտահանումը զարհուրելի չափով կրճատել եւ քաղաքը մատնել սովի։

Նրա դժգոհութեան միւս պատճառն էլ այն էր, որ խորհրդային իշխանութիւնը գիւղացու մասին չէր ուզում հոգալ ու մտածել։ Նա քաղաքի բանւորութեան աշխատանքով բաւարարելուց յետոյ, նրան ծախում էր հաց՝ կիլօն 18 կոպէկով, մինչդեռ այդ օրերին ցորենի փութը շուկայում ծախւում էր 5 ռուբլի եւ այնպիսի գիւղացիական բազմամարդ տնտեսութիւններ, որոնք շուկայից էին ձեռք բերում իրենց հացը, նրանք ստիպւած էին լինում իրենց տան իրերը ծախել եւ վերոյիշեալ արժէքով ցորեն գնել։

Խորհրդային իշխանութիւնը գիւղերում կազմակերպեց անաստւածների խմբակներ, որոնք նոյնպէս պատճառ եղան գիւղի եւ քաղաքի կապի խզւելուն։ Նրանք այդ խմբակների միջոցով փակեցին բոլոր գիւղական եկեղեցիները եւ անտեղի կերպով վիրաւորեցին ժողովրդի կրօնական զգացմունքները, որի հետեւանքով էլ գիւղացիութիւնը լարւեց ինքնաբերաբար եւ որոշեց սովի ենթարկել քաղաքը եւ որեւէ մթերքով չպարենաւորել։ Այսպիսի դրութեան մէջ, ուրիշ ելք չկար պետութեան առաջ,— կամ սովահար պէտք է անէր քաղաքը, ինչ որ անկարելի էր եւ կամ կոլեկտիւացնէր գիւղը,— այսինքն նրանք, որոնք առաջապահ դիրքերում էին կանգնած գիւղում եւ քաղաքը սովահար անելու որոշումը ունէին — ոչնչացնել նրանց իբրեւ կուլակ եւ հակայեղափոխական։

Իր նպատակներին հասնելու համար, 1930 գարնանը խորհր. իշխանութիւնը ձեռնարկեց գիւղերում կոլտնտեսութիւնների աշխատանքներ, կարծելով որ ժողովուրդն էլ իր կուսակցական մասսայի նման ստրկաբար եւ անտրտունջ իր գլուխը պիտի խոնարհեցնէր, բայց իրականութիւնը եկաւ սառը ջուր ածելու ցնորքներից տաքացած իրենց գլուխներու վրայ եւ այդ ժամանակ միայն նրանք հասկացան ժողովրդի եւ կուսակցական մասսայի ակներեւ եւ ակնբախ տարբերութիւնը, որ մի ժամանակ կուրութեան պատճառով չէին կարողանում նշմարել։

Գիւղը դէմ դուրս եկաւ թէ՛ կառավարութեան եւ թէ քաղաքին։ Ստեղծւեց մի անհաւասար հերոսական կռիւ, որոնք շատ թանկ նստեցին երկու կողմերի վրայ։

1930 փետրւարին «Խորհր. Հայաստան» թերթը իր մտաւորական խմբագիրների շքախմբով դիւային եւ խօլական ցնծութեան մէջ՝ կարծում էին արդէն խնդիրը լուծւած է եւ Հայաստանի գիւղը Մոսկւայի հրամանի համաձայն հարիւր տոկոսով արդէն կոլեկտիւացել է։ Իրենց ուրախութեան չափ ու սահման չկար այլեւս. պէտք էր լինել հարիւր տոկոսով բըթամիտ եւ ապուշ կարծելու համար, որ Հայաստանի գիւղը 1930 գարնանը կարելի է հարիւր տոկոսով կոլեկտիւացնել, երբ 1929ին կոլեկտիւացման ենթարկւած տնտեսութիւնները հարիւրին մէկ տոկոս անգամ չէին կազմում,

Նոյնիսկ եթէ մենք մտածելու լինենք պահ մը, որ նրանք կը կարողանային կոլեկտիւացնել գիւղը 90-100 առհարիւրով, նրանք չպիտի կարողանային տրամադրել գիւղին շարժումը ղեկավարող կադրը եւ տնտեսական միջոցները։ Ահա թէ ինչպիսի հապճեպ եւ անմտածւած ձեւով սկսեցին կոլեկտիւացումի շարժումը Հայաստանում։

Ի միջի այլոց թւենք այստեղ նրանց խեղկատակութիւններից մի նմոյշ։

Երեւանի բէիջներից մի քանիսը որոշեցին քանդել Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին։ Երբ իրենք որոշեցին, կարծեցին թէ Մոսկւան էլ է այդպէս որոշած, առանց սպասելու որեւէ հրահանգի սկսեցին եկեղեցու գաւիթը քանդել։

Էջմիածինը դիմեց Մոսկւային եւ մի կերպ դադրեցնել տըւաւ եկեղեցու քանդումը։ Այս դէպքը մեծ իրարանցում առաջ բերեց հայ կոմունիստների մէջ։ Նրանց արժանապատւութիւնը վիրաւորւեց, որ Մոսկւան համարձակւել է իրենց ներքին գործերին միջամտել. ուզեցին նորից իրենց էջը քշել. բայց գերադաս մարմինները նրանց կանգնեցրին եւ որպէսզի իրենց պարտութիւնը թագցնեն հասարակութիւնից, խամաճիկներից կազմւած մի «հնագէտների» կոմիսիա եկաւ քննեց եկեղեցին եւ գտաւ որ այնտեղ մեծ արժէք ներկայացնող հնութիւններ կան, որից յետոյ «հրամայեց» դադրեցնել քանդումը։

Սրանով հայ կոմունիստները ուզեցին ասել, որ իրենք եկեղեցին ոչ թէ Մոսկւայի հրամանով է որ չեն քանդում, այլ որովհետեւ կոմիսիան գտաւ, որ հնութիւններ կան։

Այս էլ մի ուրիշ տեսակի խաչագողութիւն է, հասարակութիւնը խաբելու համար։ Այսպիսի խեղկատակութիւնների մենաշնորհ միայն բոլշեւիկներին կը պատկանի։

ԽԱՄԵԼ

ԻՍԿՈՒՀԻ ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Անցաւ վեց ամիս, եւ տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը Ահաբեկիչ Խորէն մահուան դատապարտուեցաւ, Հրաչը 101 տարուան բերդարգելութեան, իսկ ես կարգ մը ուրիշ ընկերներու հետ (մինաս, «Խենթ» Արմենակ եւայլն)՝ աքսորի։

Նախապէս Պոլիս ղրկեցին զիս։ Հոն, երկու ամիս բանտը մնալով սարսափի օրեր կ'անցընէի։ Արդարեւ, եթէ նորէն հարցաքննութիւն կատարուէր, երեւան պիտի գար որ Պոլսեցի եմ եւ Պանքի դէպքին առիթով ի բացակայութեան 101 տարուան բերդարգելութեան դատապարտուած եմ։ Բարեբախտաբար՝ երկրորդ ամսուն վերջը զիս, առանց հարցաքննութեան, Սամսոնի բանտը փոխադրեցին։ Հոն, բանտի մէջ, 1903ի մայիսին ծնաւ երկրորդ զաւակս՝ Հերմինէն։

Սամսոնէն զիս Տրապիզոն պիտի աքսորէին։ Սակայն նկատի ունենալով տկար վիճակս եւ երկու փոքրիկներս, որոշեցին ազատելով զիս բանտէն՝ պահել հոն իբրեւ աքսորական։

Հինգ տարի ալ աքսորականի կեանքը վարեցի ու երբ զաւակներս քիչ մը մեծցան, որոշեցի փախչիլ։ Գրեցի Պոլիս ընկերներուն, անոնք ալ հաւանութիւն տուին։ Վռամեանը շատ ոգեւորիչ նամակ մը գրած էր ինծի։

Փախուստի համար Կովկասի ընկերները Սուխումէն առագաստանաւ մը ղրկեցին՝ երկու լազ մակուկավարներով, որոնց ընկերացած էին երկու դաշնակցականներ։ Ասոնցմէ մէկը, Սամսոն հասնելուն պէս, եկաւ զիս գտաւ։ Նոյն օրը ամէն կարգադրութիւն ընելով՝ գիշերանց նաւակ մը նստանք դէպի առագաստանաւը երթալու համար։

Սաստիկ փոթորիկ էր ու անձրեւ։ Նաւակը կը կորսուէր ալիքներու մէջ։ Փոքրիկները կուլային։ Մինչ առագաստանաւը, որ պիտի սպասէր մեզի ծովափէն հեռու, չկար, ու մակուկավարները զուր կը կռուէին ալիքներուն դէմ՝ գտնելու համար առագաստանաւը։ Մինչեւ առաւօտ այդ վիճակին մէջ տարուբերուեցանք ծովի վրայ եւ արշալոյսին ստիպուած տեղ մը ափ ելանք։ Ամբողջ օրը հոն սպասեցինք յուսահատ. առագաստանաւը չէր երեւար։

Օրը մթնեց՝ գիշերելու տեղ պէտք էր. բարձրացանք ծովեզրէն վեր, ուր եգիպտացորենի արտեր կային. երախաներս հոն քնացան։

Լուսաբացին նշմարեցինք մեր առագաստանաւը, որ՝ ծովեզրին մօտեցած՝ նշաններ կուտար մեզ։ Իջանք ափը եւ, մեծ դժուարութեամբ առագաստանաւ մտնելով, ճամբայ ելլանք։

Օդը մեղմ էր, եւ մեր տրամադրութիւնը զուարթ։ Երեք օր հանգիստ ճամբորդութիւն մը ունեցանք։ Չորրորդ օրը, երբ արդէն մօտեցած էինք Սուխումին, փոթորիկը վերսկսաւ ու քանի մը ժամուան ընթացքին այն աստիճան սաստկացաւ, որ մեր նաւին ընկղման վտանգ կը սպառնար։

Որոշեցինք դուրս գալ ափ, ուր ալ որ լինէր։ Մակուկավարը դէմ էր ատոր, առարկելով թէ այդ կողմերը միշտ վտանգաւոր եղած են։ Ի վերջոյ մեր ստիպմամբ տակ տեղի տուաւ, ու ամայի տեղ մը մենք ափին մօտեցանք։ Սակայն, հազիւ ալիքներէն ազատուելով ոտք դրած էինք ցամաք հողին, գնդակներու տարափ մը տեղաց մեր գլխուն. ու նոյն պահուն լսեցինք բարձրէն ռուս պահակներու կոչը. «Ստո՛յ (կեցի՛ր)»։ Չհամարձակեցայ գլուխս բարձրացնել, զաւակներս անմիջապէս պառկեցուցի աւազին մէջ ու ծածկեցի վերարկուովս։ Հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր. ու առագաստանաւը, գնդակներէ ծածկուեցաւ, հեռացաւ իսկոյն։

Քիչ ետքը պահակները իջան մեզ մօտ եւ ձերբակալելով տարին Սուխումի բանտը։ Ամբողջ ամիս մը հոն պահելէ եւ խիստ հարցաքննութեան ենթարկելէ յետոյ որոշեցին զիս Թուրքիա վերադարձնել։ Սակայն, մեր ազգականներէն Կօթպաշեան, որ քաղաքի ծանօթ դէմքերէն էր, կրցաւ իր երաշխաւորութեամբ ազատ արձակել տալ մեզ։

Հետեւեալ օրը տուն գացինք եւ ի՜նչ վիճակի մէջ։ Շրջապատուած ազգականներով, մոռցայ սակայն ամէն նեղութիւն եւ տառապանք։

Կը պատրաստուէի կերպով մը իմացնել Հրաչին իմ այս յաջող փախուստը. բայց նոյն օրը հեռագիր ստացայ Թիֆլիսի ընկերներէն թէ Տաճկաստան սահմանադրութիւն հռչակուած է, եւ բանտարկեալները ազատ են։ Չէի հաւատար այդքան մեծ երջանկութեան, որ իմ փրկուած օրս ալ բանտէն ազատուէր։

Քանի մը օր վերջ հեռագիր ստացայ Հրաչէն թէ ազատ է եւ ճամբայ ինկած դէպի Սուխում։ Քիչ օրէն մեզ մօտ էր արդէն։ Երախաներս չէին ճանչնար իրենց հայրը։ «Ա՞ս է սնտուկին (*) հայրիկը, մայրի՛կ», կը հարցնէին։

Ամբողջ երկու ամիս տօնական տրամադրութեամբ անցուցինք Սուխումի մէջ մեր բոլոր ազգականներով։ Հրաչը յետոյ անցաւ Թիֆլիս, Բագու, իսկ ես գացի Ռուսճուք ծնողացս մօտ։ Ձմեռ մը հոն մնալէ վերջ, ամառը ծնողացս հետ եկայ Պոլիս.

(Հոս յուշերը կ'ընդհատուին)

(*) Ակնարկ Հրաչի լուսանկարին, որ պահուած էր սնտուկին մէջ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մուրճ-Մանգաղ կը գրէ թէ Հիւսիսային Կովկասի մէջ, հայ մը, Սարգսեան, գնդակա[illegible] հարուեցաւ վերջերս, այն [illegible] ամբաստանութեամբ թէ արծաթ դրամ պահած է տանը մէջ։

Լենինի անուան յիշատակարան մը կանգնեցին վերջերս Մոսկուայի մէջ, Կարմիր հրապարակին վրայ։ Հսկայ գործ մը, գունաւոր թանկագին մարմար[illegible] Աւարտեցաւ 16 ամսուան մէջ [illegible]

Չ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Գ.

Շարունակելով իր ճառը, Տ. Նարդունի աւելցուց.

Այժմ ըսենք թէ ի՞նչ գործեր տեսնուած են այս հինգ տարուան ընթացքին, որ Միութեան իրաւունք կուտայ տօնել հնգամեակ մը։

Եթէ նկատի ունենանք Միութեան միայն աճումը, որ հիմա քսան Մասնաճիւղեր ունի եւ հետզհետէ կ'աւելնայ մեզի միացողներուն թիւը, եթէ նկատի ունենանք Միութեան միայն այս հինգ տարուան մէջ գիմացող կեանքը, մենք իրաւունք պիտի ունենայինք պարծենալու հնգամեակով։

Այս հնգամեակն է, որ որբերու բազմութիւնը մէկ գիծի վրայ պիտի համախմբէ։ Նախ որբերու մամուլը, օրգանը Երկունքն էր, որ գոռ եւ ինքնավստահ ձայնով մը կը պայքարի, կը սպառնայ, կը գործէ եւ ազդութիւն կուտայ։ Վերջերս Որբերու Միութիւնը ունեցաւ նաեւ իր տպարանը, Վահագնեան տպարան, որպէսզի դիւրաւ տանի իր պայքարը, եւ նոյն ատեն հասոյթի աղբիւր մը գտնայ։ Միւս կողմէ Միութեան անդամները ինքնօգնութեամբ եւ իրենց եռանդով ահա հասած են համալսարաններու դուռները։ Ուսանողներ ունինք գրականութեան, բժշկութեան եւ թեքնիք ասպարէզներու մէջ։

Մասնաւորապէս ագարակային աշխատանքներու մէջ՝ մասնագէտներ ունինք։ Ընկեր մը մեզ կը վստահեցնէ թէ մէկ ձիով եւ երկու կովով ու քիչիկ մը հողով կրնայ հիմը դնել ագարակի մը, մինակը կառավարել եւ յառաջդիմել։ Ընկերներ ունինք որոնք մեքենաշարժ արօրով հող վարելու համար առաջնութիւն շահած են օտար երիտասարդներու մէջ։ Ընկեր մը վկայական ստացեր էր ու կը պարծենար թէ մէկ վայրկեանէն կրնայ մէկ քիլօ կաթ կթել։ Վերջապէս ընկերներ ունինք, որ զինուորական վարժարան մտած են, ընկերներ որ օդանաւորդ են, ընկերներ որ սինէմա կը դարձնեն, բոլորը գործնական աշխատանքներ կ'ընեն, եւ ոչ թէ հին սերունդի երիտասարդներուն պէս մատներու վրայ ոտանաւոր կը համրեն։

Վերջապէս Վահագնեան բանակն է, որ կը պատրաստուի։ Բոլորին մէջ կայ նոյն ոգին, — Հայրենիքին համար, եւ վրէժ [illegible] իրենց ծնողքներուն։ Ահա թէ ինչո՞ւ, հակառակ կատարուած բռնութիւններուն, չեն ուզեր ամուսնանալ օտարներուն հետ։

Ահա այս տղաքն են, որ հնգամեակով վստահութիւն կը ներշնչեն ապագայ գործունէութիւններու համար։

Ապագայ ծրագիրներու մասին խօսելէ առաջ, անհրաժեշտ կը համարիմ ծանօթացնել ձեզի մեր հակառակորդներն ու բարեկամները։

Հայրենակիցներ,

Մեր պատմութեան մէջ, եւ թերեւս օտար ժողովուրդներու պատմութեան մէջ եւս նորօրինակ միութիւն մըն է Որբերու Միութիւնը։ Մանաւանդ երբ գիտնանք թէ Որբերու Միութիւնը գութի Միութիւն չէ։ Որբերն են, որ ժամանակին սպասուոր պիտի ըլլային ճակատագրապէս։ Այսօր կուգան կը մտնեն ազգային կեանքին մէջ եւ կ'ուզեն արժեցնել իրենց սերունդի իրաւունքները։ Իրենք կ'ըսեն թէ գանգուածեղ սերունդ են, որ հասած են, ամէն պատրաստութիւն ունին։ Ու երբ, իբրեւ արտայայտութիւն իրենց ընդվզումին հանդէպ Ապրիլեան եղեռնէն, կ'ուզեն տօն մը սարքել։ Կարգ մը պառաւներ, որոնք իրենց անունին շուրջ համբաւը միշտ թարմ պահելու ցանկութիւնն ունին, կ'ուզեն իրենք տօնել Ապրիլ 11ը եւ կռիւ մը կը ծագի։ Ատկէ՛ց կը սկսի քէն մը այս Միութեան դէմ։ Որբերը մեթալիք չեն տար այդպիսի քէներու եւ քէնոտներու։

Ամէն ազգային կազմակերպութիւն թող նկատի ունենայ, որ Չափահաս Որբերը կը կազմեն օրուան սերունդը։

Նոր սերունդն է, որ եկեր է եւ իր տեղը կը գրաւէ հրելով դուրս նետելով այն որ օրուան մթնոլորտին հետ հաղորդուած չէ։

Ռամկավարները, գժտեցնելու համար որբերը որբերուն հետ, որբերը ժողովուրդին հետ, կուսակցականութիւն վերագրեցին այս Միութեան, Դաշնակցական է ըսին։ Պաշտօնապէս կը յայտարարեմ.

— Պարապ փորձեր են այդ վերագրումները։ Երբեք կարեւորութիւն չենք տար ռամկավարներու ամբաստանութիւններուն, եւ ատոր համար, նոյնիսկ ռամկավարները բարկացնելու համար, կամ միայն քէյֆի համար՝ եթէ ուզենք՝ կը յայտարարենք թէ Դաշնակցական Միութիւն է Որբերու Միութիւնը։ Թող պոռան իրենց բոլոր թերթերով։ Մէկ նախադասութիւնով այնպիսի ասեղ մը կը զարնենք, որ իրենց տարուան մը գրած յօդուածներով չեն կրնար վրէժ լուծել։

Եթէ այս մարդիկը խելացի են, կը լռեն։

Ու դարձեալ կը յայտարարեմ.

— Մեզի միշտ բարեկամ է եղած Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Որովհետեւ կը գնահատէ մեր նպատակը։ Բայց երբեք Դաշնակցութիւնը մտածած չէ իր ձեռքը դնել այս Միութեան վրայ։ Այդ հզօր կուսակցութիւնը ռամկավա՞ր մը խաբելու համար է, որ վարագոյրի ետեւէն պիտի գործէր։ Դաշնակցութեան եւ Որբերու Միութեան բարեկամութիւնը կը ծագի ազատ եւ անկախ հայրենիքի մը նոյն սէրէն։ Ու մինչ Դաշնակցութիւնը քաղաքական գործունէութիւն ցոյց կուտայ՝ հասնելու համար այդ նպատակին, Որբերու Միութիւնը իր անդամները կը պատրաստէ անոր գաղափարին։ Մենք այդ գաղափարով մեծցնելէ յետոյ մեր ընկերները, կը ձգենք որ ան ետքէն հետեւի ո՞ր կուսակցութեան որ կ'ուզէ։ Մենք այս գիծէն չպիտի շեղինք երբեք։ Այսօրուան Յառաջին ազգերու բաժնին մէջ, պատկեր մը տեսայ եւ ուրախացայ, վերը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը տօնէր իր քառասնամեակը, անմիջապէս վարը Որբերու Միութիւնը կը տօնէր իր հնգամեակը։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կրնայ ուրախ ըլլալ, որ իր քառասունին, իր ուժերու լրումին հազիւ հասած, արդէն Որբերու Միութիւնը նոյն նպատակին համար կազմակերպուած՝ իր հնգամեակը կուգայ տօնել։

Ո՛չ, երբեք բաց չպիտի մնայ, սերունդները պիտի հասնին իրարու ետեւէ, հրմշտկելով իրար։ Որբերու Միութիւնը վրէժի գաղափարին համար գիշեր ցերեկ կ'աշխատի եւ նոր Վահագններ կը պատրաստէ։ Եթէ ռամկավարները պաշտօնեայ կը պատրաստեն Բարեգործականի գրասենեակներուն համար, Որբերու Միութիւնը զինուորներ կը պատրաստէ մեր ազատագրութեան համար, եթէ Բարեգործականը մարդ կը հասցնէ ժամուն զանգը մոմ ծախելու համար, Որբերու Միութիւնը երիտասարդ կը պատրաստէ հայրենիքի սիրոյն կռուելու համար։ Հայրենակիցնե՛ր, չեմ գիտեր թէ ի՞նչ է ձեր գաղափարը, բայց ահա մեր վերջին խօսքը,— Որբերու Միութիւնը վրէժի Միութիւն մըն է, որ հայրենիք կը պահանջէ, իւրաքանչիւր հայ որբ իր հօրը գերեզմանը կը պահանջէ։ Եւ կը պատրաստուի ատոր համար միտքով եւ գործով։ Երբ ամէն հինգշաբթի երեկոյ կը հաւաքուինք Պլորիայի մէջ, մէկ կողմէն սինէմա կը դարձնենք, միւս կողմէն կը վիճաբանինք զանազան նիւթերու շուրջ, միշտ հայրենիքն է որ կը ներշնչէ մեզ։ Երբ ուրիշ երիտասարդներ պարելու կ'երթան, երբ կարգ մը մարդիկ բամբասանք կը հիւսեն, մեր ընկերները կ'աշխատին։ Վրէժը արթուն կը պահէ զանոնք։ Թանկագին զինուորներ են որբերը, ահա թէ ինչո՛ւ ես իրենց հետն եմ։ Լքած եմ ասպարէզիս հոգերը, լքած ամէն բան, լքած նաեւ գրականութիւնը, ես որբերուն հետն եմ։ Այնքան ատեն, որ կ'ուզեն, ես իրենց հետը պիտի ըլլամ, ի գին ամէն զոհողութեան։ Երբ չունինք հայրենիք, եթէ չպիտի ունենանք մեր հայրենիքը, գետինն անցնի բժշկութիւնն ալ, գրականութիւնն ալ, եւ ամէ՛ն բան։ Մենք հիմա կատուի պէս ո՞ւր նետեն՝ ոտքի վրայ կ'իյնանք, դիւրին է ապրիլը կամ ապրուստ շահիլը, մենք երիտասարդ ենք։ Բայց մենք ապրուստ շահելէ առաջ՝ հայրենիք կ'ուզենք։ Որբերը հայրենիք կ'ուզեն, ուրեմն ես իրենց հետն եմ։ Ու սորվեցնելու համար թէ ի՞նչ է հայրենիքը, ես միշտ կը խորհիմ պատկերը տալ հայրենիքին, գոնէ մանրանկար հայրենիք մը ստեղծել իրենց։ Այդ մանրանկար հայրենիքը ագարակն է։

Ագարակը պիտի ունենայ երկու նպատակ։

Ֆրանսան, Յունաստանը եւ Սուրիան կը ներկայացնեն առաւելութիւններ ագարակ հիմնելու համար։ Մարտ ամսուն կը մեկնիմ Յունաստան, անկից Սուրիա եւ այն ատեն դուք կը տեսնէք թէ այս ուրիշէն սանթիմ մը նպաստ չստացած Միութիւնը ի՛նչպէս կը հասնի իր նպատակներուն։ Ագարակը պիտի հասցնէ այդ նպատակներուն։ Ոչ միայն գործ պիտի հայթայթէ որբերուն, այլ անոնց մէջ պիտի արթնցնէ հողին սէրը, ընտանիքին սէրը։ Այնտեղ պիտի փոխադրենք մեր տպարանը, մեր թերթը, հոն պիտի ըլլան դասախօսութիւններ եւ ամէն տեսակ մարզանքներ։ Ագարակին անունով, կարելի պիտի ըլլայ դուրսէն որբեր բերել իբրեւ աշխատաւոր։ Ու նաեւ աղջիկներ։

Այժմ որբերուն մեծամասնութիւնը ամուսնանալու տարիքին մէջ կը գտնուի։ Ի՞նչ ընել, — այստեղ եւս զանազան հարցեր կան։ Ուշ կամ կանուխ կռիւ պիտի ըլլայ։ Ամուսնութիւնը արգելք մը չէ՞ կռիւին, պատերազմին։ Բայց որբուհին եւս պէտք է պատրաստել այդ գաղափարին։ Այն ատեն ի՞նչպէս ընել։ Միայն ու միայն որբուհիներով մասնաճիւղեր կազմեցինք, որպէսզի դիւրանայ որբը որբին հետ ամուսնութիւնը։ Ագարակը եւս պիտի նպաստէ ատոր։ Պէտք է ստեղծել ագարակներ, իբրեւ օջախներ ոչ միայն արդիւնաբերութեան, այլ նաեւ ընտանիքի։ Փոքրիկ հայրենիք մը վերջապէս, որ ձուլումի վտանգէն ալ փրկէ զանոնք։

Մեր հնգամեակի տօնը այդ գաղափարներուն պանծացումն է։ Ահա թէ ինչո՞ւ հնգամեակին նախագահութիւնը խնդրեցինք որ ընդունի Պ. Ահարոնեան։

Ինք մարմնացումը հայրենիքին, ինք վրէժխնդրութեան ձայնը այնտեղ թաղուած մեր ռազմիկներուն, թող ի՛նքն ըլլար առաջնորդը հայ որբերուն, եւ ցոյց տար կարմիր մշուշին ետեւ անոնց ծնողքներուն գերեզմանը։

Ահարոնեան իր գրականութեամբ, իր հոգեկան ամբողջ ապրումներով կապուած կը մնայ Չ. Ե. Ո. Միութեան։

Զինք հրաւիրեցինք նախագահել այս Վահագնեան սերունդի տօնին։

Ու հիմա ես իրմէ ուրիշ բան մըն ալ կը խնդրեմ։

Փառաւո՛ր նախագահ,

Այս տարի հայ ժողովուրդը անվերապահ յարգանքն արտայայտեց ձեզի, պահ մը ամէն հայ ձեզի նայեցաւ, ինչպէս ամէն օր ամէն հայ ժամ մը հոգիով կը նայի Արարատին, այս հայ որբերն ալ թրթռացին ձեր անունը արտասանելով ձեր յոբելեանի օրը։ Դուք եւս կը սիրէք այս Միութիւնը, եւ ըսիք թէ հարիւր միութիւն որ կանչէ ձեզի, դուք միայն Որբերու Միութեան հրաւէրը կ'ընդունիք։ Ու եկաք։

Կը յիշէք անշուշտ Խրիմեան Հայրիկի Պապկէ պսակը։ Անիկա իր թոռնիկը կը պսակէ մաճին ու արտին հետ։ Դուք եւս Խրիմեան Հայրիկի պէս փառաւոր՝ եկէք եւ պսակեցէք այս չափահաս որբերը հայրենիքի գաղափարին և վրէժի զգացումին հետ։

Մենք հայրենիք կ'ուզենք, տո՛ւր վրէժխնդրութեան գաւազանը եւ հայրենիքի պսակը այս նոր փեսացուներուն, որ կը կոչուին չափահաս որբեր։

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՊՈՒՔՐԷՇ, (Սեփ. թղթ.)— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Օրը Պուքրէշի մէջ տօնուեցաւ մեծ շուքով Այնթրախթ սրահին մէջ, ուր ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։ Օրուան տօնին առթիւ պատշաճ բանախօսութիւններ ըրին՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղին կողմէ Պ. Ս. Սարունի եւ Շրջ. Վարչութեան կողմէ Պ. Ա. Թովմասեան, որոնք ի վեր հանեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի դերը մեր վաղուան սերունդին մարմնի եւ հոգիի դաստիարակութեան գործին մէջ։ Հանդէսին գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան Կոմիտաս երգչախումբը առաջնորդութեամբ Պ. Գ. Ճէրահեանի, Տիկին Ա. Արծրունի (դաշնակ), Օր. Ա. Սվաճեան (մեներգ), ինչպէս նաեւ սկաուտներ արտասանութիւններով։

Յետոյ սկսաւ հանդէսին գեղարուեստական մասը՝ ուր մասնաճիւղին մարզիկներն ու սկաուտները մարզանքներ ըրին, կենդանի պատկերներ ձեւացուցին եւ կազմեցին շատ յաջող բուրգեր՝ որոնք արժանացան ներկաներուն խելայեղ ծափերուն։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի օրը եկաւ անգամ մըն ալ ապացուցանել այդ անվերապահ համակրութիւնը զոր Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը վայելէ մեր գաղութին մէջ։

ՄԱՍԻՍ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆԸ.— Ռումանիոյ մէջ կազմուելու վրայ է «Մասիս» հրատարակչական անանուն ընկերութիւնը, նպատակ ունենալով հիմնել սեփական տպարան իր բոլոր կազմածներով եւ հրատարակել բացի տպարանական ամէն տեսակ գործերէ, հայերէն պարբերականներ, գրքեր, դասագրքեր, մանկական զանազան տեսակի գրքոյկներ, ինչպէս ռումէն եւ օտար լեզուներով հրատարակութիւններ։ Ընկերութեան դրամագլուխն է 500,000 լէյ, կազմուած հազար հատ բաժնեթղթերէ։ Ընկերութեան դրամագլուխին մէկ երրորդը գանձուելուն պէս պիտի հրաւիրուի բաժնետէրներու ընդհ. ժողով, որուն վերապահուած է ընկերութեան կանոնագրութեան վաւերացումը եւ օրինականացումը։

Նոյն ընդհ. ժողովը պիտի ընտրէ Վարչական Խորհուրդը և Հարցաքննիչ Մարմինը եւ պիտի մշակէ Ընկերութեան ապագայ գործունէութեան ծրագիրը։ Ընտրած է առժամեայ Վարչական մարմին մը որ լիազօրուած է հրապարակ հանելու բաժնեթղթերը, կատարելու գանձումները եւ նախապատրաստական աշխատանքներ ընելու օրինական իշխանութեանց մօտ ընկերութեան վաւերացումը ձեռք բերելու համար։ Հրապարակ հանուած են առժամեայ բաժնեթուղթեր՝ ստորագրուած Պ. Պ. Ս. Արարատեանէ (նախագահ), Ս. Մատէնճեանէ (քարտուղար) եւ Ե. Յովնանեանէ (գանձապահ)։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Բ. հրապարակային դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի 7 դեկտ., Ռումանահայ Կեդր. Մատենադարանի սրահին մէջ։ Դասախօսեց Պ. Յ. Ճ. Սիրունի՝ նիւթ ունենալով «Թատրոնը հին Հայաստանի մէջ»։ Երրորդ հրապարակային լսարանը պիտի նուիրուի Միքայէլ Նալբանդեանի եւ Քամառ Քաթիպայի՝ անոնց ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՌԱՏԻՕ-ԿԱՅԱՆԷՆ կիրակի օր բանախօսութիւն մը ըրաւ Պ. Վօյքովէսքու՝ նիւթ ունենալով ռումէն կեանքի մէջ եւս մեծ դեր կատարած հայ հին առեւտրական մը՝ Մանուկ պէյ Միրզայեանը, որ 1769ին Ռուսճուք ծնած, նախ ուշագրաւ կեանք մը ունեցած է Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ՝ իբրեւ խորհրդականը համբաւաւոր Պայրաքտար Մուսթաֆա փաշային, յետոյ գործած է Ռումանիոյ մէջ իբր առեւտրական եւ քաղաքական դերակատար, հուսկ ուրեմն հաստատուած է Պեսարապիա՝ հիմնելով Հընչէշթ գիւղը, եւ ի վերջոյ ունենալով եղերական մահ մը 48 տարեկան հասակին մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Յովհաննէս վարդապետին բերանացի պատասխանեցինք թէ՝ «Գնա՛ ըսէ, երբեք որ վերջը կը պատասխանենք իրենց»։ Երբ Յովհաննէս վարդապետը այդպէս կը [illegible] լուրը, էնոնք կը կատղին, թէ աս ի՞նչ յանդգնութիւն է՝ ըսեն. «Շուտ գնա՛ պատասխան [illegible]»։ Յովհաննէս Հայր սուրբը [illegible] եկաւ, գրեցինք փոքրիկ նամակ մը ըսելով. «Մինչեւ 3 [illegible] չիմանայ, մենէ պատասխան [illegible] ստանար»։ Նրանք Մշու ամ[illegible] գիւղացիներու հետ ամէն [illegible] ժողով ունէին։

[illegible] կը շարունակուէր։ Մուշէն 180 վարպետ բերին, դաշտէն 300 [illegible] զանազան տեղերից գեղացիներ կը կրէին։ 190 գետնափոր [illegible] շինեցին։ Հողը կը փորէին եւ գերանները հողով կը ծածկէին։ Գետնափորը կը ծառայէր զինուորներու քնելու եւ հանգստանալու համար։ Գետնափորներու առաջ քարէ պատնէշներ կանգնեցրին եւ այդպիսով դիրքեր շինեցին մեր դէմ։ Պատնէշներու վրայ կային ծակեր՝ հրացանները ուղղելու համար։

5-6 օրն վերջ նամակ մը եւս գրեցին սպառնալիքով։ Պատասխանեցինք. «Մինչեւ մեր պահանջներուն բաւարարութիւն չըրուի՝ մենք հոս տեղէն չենք դուրս գար. թնդանօթ կը բերէ՛ք, զօրք աւելի կը շատցնէ՛ք, այդ ձեր գիտնալիք բանն է։ Երբ Մայիսեան ծրագրի ռեֆորմները երկրի մէջ մտնան, մենք այն ատեն էստեղից դուրս կուգանք»։

Նամակաբերը դարձաւ Յովհաննէս Հայր սուրբն էր մի կնոջ եւ մի մարդու հետ։ Յովհաննէս վարդապետը մեզի գաղտնի ըսաւ. «Ինձ լուր եկաւ Ախլաթէն, թէ Հրայրի քովէն խումբ մը եկած էր (մեր առաջուան ընկերներն են եղած, որոնք Հրայրի քով կը մնային)։ Սպաղանաց Մակարն ալ դաշտն էր 10 ընկերներով, 20 ոսկու չափ փող է հաւաքեր (Մակարը գիտնալով թէ ես այլեւս չեմ կրնար ազատուիլ՝ անունով փող էր հաւաքեր եւ ինքը ծախսեր)։ Իրենք 15 հոգի են, 15 հոգի ալ ժողովուրդն են հաւաքած, կ'ուզեն ձեզի օգնութեան գալ»։ «Ես ըսի՝ «Եթէ հեռուէն կուգան, մի-մի հրացան կը զարնեն ու կը հեռանան՝ թո՛ղ երբեք չգան։ Թէ կ'ուզեն ներս գալ, թո՛ղ էսինչ ճանապարհով գան, պորագն թող պռան, զարնեն, մենք ալ էստեղից կը զարնենք դուռը բաց կ'ըլլայ էնոնց համար. թո՛ղ ներս գան»։ Յովհաննէս վարդապետը աւելցուց թէ՝ կառավարութիւնը 40 հատ նարդիվաններ (սանդուխներ) կը շինէ՝ յարձակում գործելու նպատակով։

Երկու օր անցաւ։ Երրորդ օրը՝ գիշերը յանկարծ հրացաններու ձայն բացուեց։ Մութ գիշեր էր, քիչ մըն ալ անձրեւային։ Զինուորները ըսին թէ՝ տղերքը եկան։ Պոռացող պոռացող չկար։ Ես ըսի՝ զարկէ՛ք։ Մեզ վրայ յարձակում էր, 3500 կրակ մէկէն կը բացուէր, փողերը կը հնչէին Քողնոցի գլխէն, Խորոմ Խաչէն, Արաբօ քարէն, Աստուածածնի յետեւից, այգու հնձանէն, եւ անխնայ կը զարնէին մեզ։

Բացի վանքի պատուհաններէն ես ծակել էի տուեր մի 50-20 ծակ եւս, իւրաքանչիւր զինուորին պատուիրեր էի 4-4 ծակերէն բանելու, որպէսզի հրացաններու բոցը չորս կողմից դուրս գայ, թշնամին գիտնայ թէ մեր ոյժը շատ է։ Ես երկու դռներուն կը զարնէի։ Դռներուն քաշուած է հին ժամանակեայ երկաթ (ժիստ, թիթեղ), վրան խոշոր գլուխներով գամեր են զարնուած, բերդանկան չէր ծակեր, ատոր համար Մոսինով կը զարնէի։ Ես հասկցայ, որ թշնամին կ'ուզէ մեր ուժերը փճացնել, փամփուշտները ծախսել տալ, ուստի պոռացի՝ «Տղե՛րք, մի զարկէք, միայն մէկ-մէկ չախմախը զարկեցէ՛ք»։

Երկինքը ինչպէս աստղերը կը փայլէին, զօրքերու հրացաններու կրակը այնպէս կը փայլէր մեր չորս կողմը։ Այդպէս կէս ժամ շարունակ կը զարկէին, ապա քիչ մը դադրեցրին։ Հրամանատարի վրանի կողմէն նորէն փողը հնչեց, հնչեցին նաեւ միւս փողերը։ Խիստ հրացանաձգութիւնը տեւեց մէկ ժամ եւ նորէն դադարեց։ Գէորգն ու Հաճին դրինք զինուորներու վրայ, որ չթողնեն քնանան, իսկ ես զինուորները կանչեցի առանձին առանձին, եւ իրենց դատարկ փամփուշտները սկսեցի լցնել Մինչեւ առաւօտը լեցուցի 333 փամփուշտ։ Զախմախլիներու պակասն ալ հոգացինք եւ իւրաքանչիւրը իր դիրքի մէջ նստեց։

Վանքի մեծ դուռը Թալայի դրան դիմացն էր, մաս մը զօրք եւս Թալան լցուեցան։ Կասկածելով թէ Թալայէն թնդանօթ կը զարնեն դրան, ես հող ամբարցնել տուի։ Դուռը ունէր մէկուկէս սաժէն բարձրութիւն, վրան կամարաձեւ քարուկիր էր շինուած։ Գիշերը 100 հոգի մինչեւ լոյս աշխատեցրի եւ լցնել տուի հող մեծ քանակութեամբ եղած քար ու հողով։ Ա՛լ ապահով էինք այդ կողմից։ Իսկ փոքր դրան կողմից եւս ապահով էինք, որովհետեւ մօտիկ տեղ յարմարութիւն չկար թնդանօթ դնելու եւ զարնելու։

(Շար.)

ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԷՔ Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Այս կիրակի երեկոյ **Salle Gaveau**ի *մէջ*

47 rue de la Boêtie, *Մեթրօ՝* **Miromesnil**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Նախագահական մարմին՝ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Բժիշկ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Լ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Լ. ՄՕԶԵԱՆ, Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ, Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ, Ս. ՆԱԽԱՎԱՐԵԱՆ, Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ։

Կը նախագահէ՝ **Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ**

կը խօսին՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆԿՎ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկիններ ԶԱՊԷԼ ԱՐԱՄ, ԻԴԱ ԱՐԴ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, Ա. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Օր. ԱՂԱՔԷԿԵԱՆ, Պ. Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ), Օր. Ա. ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ)։ Օր. ԱՐՏԵՄԻՍ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Պ.Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Շ. ՍԱՐԵԱՆ։ Նուագախումբ։

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Ծխելը արգիլուած է։ *Մինչեւ 7 տարեկան տղոց մուտքը արգիլուած է*

ԱՅԺՄԷՆ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՏՈՄՍԵՐԸ *Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ*

ՀԱՆԴԷՍԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Հանրակառք Թիւ 26, 28, 37 եւ 41։ Օթօպիւս՝ AT, ATbis, AH, AQ, B, AB, իջնել ruc la Boétie.

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած փարիզի Հար. շրջանի (պանթէօ, քաշան, պուրկ լա-րէն, ռոպէնսոն եւ մոնրուժ) յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ՝ ի նպաստ իր բացած դպրոցին։

վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, 3 Villa d'Orléans (voie privée hauteur du 67 Ave. d'Orléans) մեթրօ՝ Alésia։

Հայերէն երգեր եւ արտասանութիւններ դպրոցին երկսեռ 30 աշակերտներէն։

եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան պարեր եւ հաճելի անակնկալներ. ընտիր ճազպանտ, Թառիստ Աբգար կը նուագէ, մատչելի պիւֆէ։

Ով որ կը սիրէ հայ մանուկը եւ հայ լեզուն, թող հաճի ներկայ ըլլալ։

Մուտք՝ այրերու 7.50, կանանց 5 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

7րդ ՏԱՐԻ — Ղեկավար Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ — 119րդ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

THÉATRE CONSERVATOIRE RENÉE-MAUBEL

8—10 Rue do l'Orient, Métro Abbesses

Ի պատիւ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին կը ներկայացուի՝

ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ **ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ** (ՏՌԱՄ 4 ԱՐԱՐ)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Սիրուհի Նշանեան, Անահիտ, Քնարիկ, Պ. Պ. Տ. Նշանեան, Ա. Կոթիկեան, Ա. Գմբէթեան, Սուրէնեան, Տէրվիշեան եւ Աբգար։ *Գիները ժողովրդական*

ԳԱՄԱՌ ՔԱԹԻՊԱ ԵՒ ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. միութեան կողմէ Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ ազգ. միութիւններու

Վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

կը նախագահէ Ա. ԱՆԹԻՔԱՃԵԱՆ, կը խօսին ընկերներ Ա. Ջուլլէրեան եւ Արամ Գառօնէ, գեղարուեստական ճոխ բաժին,

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի, կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին, Սէվրի Մուրատեան վարժարանի սրահին մէջ կը բանախօսէ վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան Նորընտիր Աթոռակալը Հ. Գաբրիէլ վրդ. Նահապետեան։ Նիւթ՝ *Հայաստանի աւերակները*, Մոգական լապտեր։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ։ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Brebant Marseillaisի սրահին մէջ. 140 Ave des Chartreux. նախագահութեամբ Գր. եպիսկ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ։ կը մասնակցին դերասաններ Պ. Պ. Մարութեան, Ազարեան եւ քնար նուագախումբը։ Պարերը կը ղեկավարեն Պ.Պ. Եուսուֆեան եւ Ղամսխեան։ Հայկական հարսանիք հայկ. տարազներով. Մուտք 10 ֆր.։ Հաղորդկց. միջոցներ՝ հանրակառք Թիւ 41, 48 եւ 53

ԹԱՏԵՐԱ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Սեբաստիոյ Գոչհիսարի Հայր. Միութեան կողմէ։ 25 Դեկտ. Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Փըթի Ժուռնալի սրահին մէջ, 21 rue Cadet. Métro Cadet.

կը նախագահէ *Սուրէն Փիլիկեան։*

կը ներկայացուի՝ ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ

եւրոպական եւ հայկական պարեր, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ ընտիր ժազ։

Տոմսերու գիներն են՝ 10 եւ 7.50 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Շավիլի երիտ. երկսեռ միութեան կողմէ 27 դեկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՍԻՄԻԹՆԵՐ

Անուան արժանի է միմիայն այն սիմիթը որ պատրաստուած է A. LA GARDE, 1 Rue St. Lazare, PARIS (9e) Nord Sud, N. D. de Lorette. Téléphone Trudaine 95.21

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPAHN

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԲՈԼՈՐ կոմիտէներէն եւ խումբերէն կը խնդրուի իրենց մօտ գտնուած Հ. Յ. Դ. Քառասնամեակի տոմսերը վերադարձնել ընկ. Գեւոնեանի ամենաուշը վաղը Շաբաթ իրիկուն մինչեւ ժամը 7։

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 5ին։ Կը խօսի ընկ. Ա. Մարտիրոսեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻՍ. Անթուանի Ընկ. Կարօ խումբի դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 5ին։ Կը խօսի ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. Լուի Ակնունի ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 3ին։ Կը խօսի ընկ. Մ. Մարութեան։ կը հրաւիրուին Ս. Մարկըրիթի ընկերները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. Լուի Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին։ Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջ. կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլ քաղաքի Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Իշխան ենթակոմիտէներու բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 3ին, սովորական վայրը։ Կը դասախօսէ ընկ. Բ. Միլտոնեան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՐՕ.— Բաբգէն Սիւնի խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի ժամը 1ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Խաժակ խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի ժամը 3ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոմպի Զ. Ե. Ո. Միութեան ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի փորձը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին 71 Ave. Kléber.

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ Հայր. Միութեան անդամական ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 40 rue de Belleville sի սրճարանին վերնայարկը։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. միութեան անդամական ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, Պ. Մ. Ամիրխանեանի սրճարանին մէջ։ կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին,

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Յակոբ Գարապաճեան, Տէր եւ Տիկ. Արտաշէս Պիպէռեան, Տիկ. Արաքսի Աշճեան, Տիկ. Արուսեակ Չէմէնեան եւ այրի Տիկ. Աղաւնի Գարապաճեան իրենց բոլոր պարագաներով խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք՝

ՏԻԿ ԱՍՏՂԻԿ ԳԱՐԱՊԱՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Պիպեռեան)

մահուան առթիւ անձամբ կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Դատեմի Ուսումնասիրաց Ընկերութեան Լիոնի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ՅԱԿՈԲ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մահուան առթիւ. (որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 4ին Սէն Շամոնի մէջ), իր կնոջ եղբօր եւ պարագաներուն։ Հանգուցեալը կը թողու այրի մը եւ չորս անչափահաս զաւակներ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ ընկ. Յովհաննէս Սէմէրճեանի՝ իր սիրեցեալ եղբօր ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆի ողբալի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Ալճերիոյ մէջ 22 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ։

Հայկազուն Աբրահամեան
փարիզ

***

Փարիզի Քրիստափոր ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Յովհաննէս Սէմէրճեանի՝ իր եղբօր ընկեր ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին 71 Ave. Kléber. *Կը խօսի Բժ. Ադամեան, «Հեղինակները եւ մտային հիւանդութիւնները»։*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարթիկ, Օ. Ք.— 35,
Սէնթ Ան, Կ. Ա.— 35։
ՍէնՓիէռՄուազ'Օպընա, Կ.Յ.—15։
Պէլֆոռ Ե. Տ.— 35։
Ռընաժ, Գործ.— 263։
Փարիզ, Քէֆ.— 175։
Վալանս, Ս. Ս.— 100։
Մարսէյլ, Գործ.— 980։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քորփուէն Ովաննա Գայանեան կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Աւետիս եւ Յարութիւն Գայանեանները, մեծը՝ 20 տարեկան, պզտիկը՝ 17, որոնք ասկէ երկու-քուկէս տարի առաջ Յունաստանէն Ֆրանսա եկած են։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել յառաջի միջոցաւ Հրանտ Սրապեանի։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
20 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1448

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ՎԱՂԸ ԳԻՇԵՐ, ՍԱԼ ԿԱՎՕ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԽՈՀԵՐ

Վաղը բոլորս Սալ Կավօ, անցեալի հպարտութեամբ ու վաղուան մտահոգութեամբ, անցեալի ազնուագոյն ներշնչումով ու լաւագոյն վաղուան համար՝ կռուի, յանդգնութեան եւ անվհատ պայքարի նոյն ուխտերով։

Ծնած՝ հայրենիքին համար ու հայրենական հողերու վրայ, Դաշնակցութիւնը իր քառասնամեակը կը տօնէ գեղածիծաղ, բայց անհրապոյր Սէնի եզերքները։

Հակադրութի՛ւն, որ երբ ճակատագրին ամենէն վատ խաղն ու հեգնանքը, կրնայ միայն հայութեան հայ սուխները հրճուեցնել։

Սնած ու մեծցած գաղտ բռնութեան մը նկուղներուն մէջ, Դաշնակցութիւնը այսօր իր հասակը կը ցցէ ազատ երկինքներու տակ։ Ականջէ ականջ ազատութիւն կը փսփսար վախով, վաղտնի, զգուշութեան հազար խորամանկութիւններով, կասկածի բոլոր վարանումներով։ Այսօր իր նպատակը կը գոռայ բեմէ բեմ ու թերթէ թերթ, ազատ, անվախ, անկասկած։

Ո՛չ։ Մենք չուզեցինք այս ազատութիւնը որ մերը չէ, չի կրնար ըլլալ, նոյնքան հակահայ ու աւելի կեղծաւոր քան Համիտներու բռնութիւնը։

Ու ձգտումներու եւ իրականութեան կոպիտ այս բախումը որ հակադրութեան ողբերգական ցանցին տակ կը պլորէ Հայուն երազն ու Դաշնակցութեան մտասեւեռումը, անողոք ու ծակող կուռքի պէս կը պահանջէ անընդհատ՝հաւատքի, զոհողութեան, յանդգնութեան ու գործինոր յաւելումներ՝միշտ կրկնապատկուած ու միշտ անբաւական՝ մինչեւ «Մահ կամ Ազատութիւն», մինչեւ այն Ազատութիւնը որ մերը պէտք է ըլլայ, Հայունը, մեր հողերուն վրայ՝ մեր կամքով շարժելու, մեր օրէնքով գործելու, մեր քմահաճոյքով շինելու, քանդելու, տնեղծելու, աստուածանալու կամ նոյն իսկ խենթենալու իրաւունքը՝ հայկական, հարազատ ու անկապտելի։

Իր Քառասնամեակի սեմին՝ Դաշնակցութիւնը իր այդ յանձնառութիւնն է որ կը կրկնէ ու կը վերանորոգէ։ Որովհետեւ, անցեալը լո՛կ ցուցադրելու իբր հոյակապ ու մեծաշուք թանգարան՝ որուն պատմութիւնը կը սկսի սեմէն ու կանգ կ'առնէ խորքի պատին վրայ, դեռ ատենը չէ եկած։ Կը շարունակուի։

Կը շարունակուի. անոր համար որ հնամենի, հաստաբուն ու միշտ կենսունակ ցեղին երազը չի կրնար վրդովիլ քսութեան փսփսուքներով ու վատութեան, նահանջի թելադրութիւններով։ Հայուն հոգին՝ ստրկութեան շղթան քակեց օղակ առ օղակ այն ատեն, երբ վրէժի եւ ըմբոստութեան առաջին ղօղակը պայթեցուց յանդուգն ձեռք մը։

Կը շարունակուի։ Որովհետեւ, եթէ դարերու այլազան ու վատասերող ազդեցութիւնները, բոլոր բռնութիւնները, ջարդերն ու աքսորները չխախտեցին ցեղին հոգին, ո՛չ մէկ ուժ կրնայ զայն վրիպեցնել իր ճակատագրէն, որ կը փնտռէ իր գործիքը։

Ու Դաշնակցութիւնը մշտանորոգ գործիքն է հայ ճակատագրին։

Ու թո՛ղ, ո՛չ մէկ քսութիւն հարց տայ.— Ի՞նչ իրաւունքով եւ որո՞ւ հաւանութեամբ։ Հաւանութի՞ւն։ Ո՛չ անշուշտ անոնցմէ որ փլած հոգիներու ստորնացումներն ուխտած են վաւերացնել միայն հանգստի, եւ ապահով կեանքի աստուածին, ի՛նչ ճահիճի մէջ ալ գտնեն հանգստի վատութիւնը եւ ի՛նչ բանտի մէջ ալ ապահովեն կեանքի ծուլութիւնը։

Պատմութեան մէջ՝ իրաւունքն անորն է որ կը յաւակնի ու կը յանդգնի, ճակատագրի խաղերուն դէմ կը պատնիշէ յեղափոխական հոգիի մը պոռթկումներուն հետ՝ յստակատես ու մարգարէական մտքի մը յղացումները ու դէպքերու ընթացքը կը փորձէ դասաւորել բարձրագոյն ու անշեղ կամքի մը պարտադրութեամբ։ Ո՛վ ունի այդ հոգին, չի վարանիր ու ճամբուն վրայ կը հետեւի փաղանգին՝ որուն ամենէն մանր քաջութիւնը՝ մահուան արհամարհանքն է։

Ո՛վ ունի այդ միտքը չի ծուլանար, ու դարերու թնճուկին տակ թաղուած գուշակելէ յետոյ ցեղին երազը՝ կը տքնի անոր յարութեան գիւտին։

Եւ ո՛վ ունի այդ կամքը, չի յամենար երազանքի հեզգութեամբ։ Կը քրտնի գործին վրայ։

Ու բոլորը միացած՝ կը փնջեն ամրակուռ դաշնակցութիւնը հոգիի, մտքի ու կամքի, որ ճակատագրական պարտադրութեամբ, բոլոր բռնութիւններուն դէմ պիտի քալէ հայ յեղափոխութեան ճամբէն։ Հող, գրկանքներու եւ տառապանքներու ճամբուն վրայ, ո՛չ ոք թող հաւանութեան լիազօրագիր պահանջէ, ու ո՛չ ոք թող իրաւունքի վաւերաթուղթ փնտռէ։

Որովհետեւ, եթէ պէտք է որ հայը հայ ապրի, խօսքը անոնցն է, որ գիտեն հայու լեզուով խօսիլ։

Եւ եթէ,պէտք է որ հայուն երազը քակէ դարերու թնճուկը ու յաւիտենական լոյսին՝ ազատ ու հպարտ,մերկ բոլորկեղծիքներէն, զգուշութիւններէն, վարանումներէն ու ներքին վատութիւններէն պարզէ իր գեղեցկութիւնը, գործը անոնցն է որ ձեռք ունին ու կը պեղեն, կը բարձրացնեն, կը շոյեն ու կը զարնեն երբ պէտք է, համաձայն պարագային, դէպքին ու դէմքին ու միշտ նոյն նպատակին համար։

Հո՛դ է, եւ այդ է Դաշնակցութիւնը իր ուժով եւ հմայքով։

Մ. Ե.

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՄԱՏՆԻՉԸ

«Վռնտուած հայ լիտր մը» վերնագրով կը գրէ Դամասկոսի «Էլիֆպա» թերթը.—

«Հնչակ կուսակցութեան նախագահ Միհրան Աղազարեան, անցեալները արաբ թերթերուն յայտարարած էր թէ Հայերը օտար քաղաքականութեան խաղալիք դարձան եւ շատ մեծ վնասներ եւ դժբախտութիւններ տեսան անկէ, հետեւաբար ան կ'առաջարկէր որ, Հայերը պէտք է փոխեն իրենց ընթացքը ազատուելու համար միջազգային խաղերէն։

Այս լիտրը կը գտնուէր առաջ Պէյրութ եւ Թրիբոլի՝ վերջը Հալէպ գնաց, հոն առեւտուրով զբաղելու համար։ Ժամանակ մը Հալէպ կենալէ վերջ ոստիկաններ եկան եւ անոր հաղորդեցին որ իսկոյն հեռանայ Հալէպէն, յայտնելով որ կասկածելի մարդ մըն է ինք՝ Աղազարեան չկրցաւ կենալ հոն եւ վերադարձաւ Պէյրութ եւ անկէ ալ եկաւ Դամասկոս։ Հոս, Դամասկոսի մէջ, ան կառավարութեան պետ Շէյխ Թաճէտտին էֆէնտիին աղերսագիր մը ներկայացուց՝ բողոքելով Հալէպէն հեռանալու համար իրեն տրուած հրահանգին դէմ։

Աղերսագիրը կառավարութեան պետին կողմէ փոխանցուեցաւ ներքին գործոց նախարարութեան եւ անկէ ալ ոստիկանութեան։ Այս վերջինը սակայն Հալէպի ոստիկանութենէն հարցուցած է անոր վտարման պատճառը։

ՇԱԼԻԱՓԻՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՉՄԻԼԻՈՆ

Ռուս համբաւաւոր երգիչը Շալեափին անցեալ մարտին երբ Փարիզ կը գտնուէր, Օտէոնի մէկ գրատան ցուցափեղկին առջեւ, զարմանքով տեսաւ գիրք մը, որուն հեղինակութիւնը իրեն կը վերագրուէր — «Նշանաւոր արուեստագէտին Շալիափինի յուշերը.— Էջեր իմ կեանքէս»։ Արդ, արուեստագէտը նման գիրք մը հրատարակելու համար, ֆրանսացի թէ այլ որեւէ գրավաճառի հետ, կարգադրութիւն մը չէր ըրած՝ ցիշեց սակայն թէ երբ տակաւին Մոսկուա կը գտնուէր, սկսեր էր իր յուշերը գրի առնել՝ Սակայն չէր աւարտեր ու ձեռագիրը յանձներ էր իր բարեկամներէն մէկուն։

Շալիափին գրաւել տուաւ գրքերը՝ Ոստիկանութիւնը քննութիւն մը բացաւ եւ այդ կերպով, երեւան ելաւ թէ գրքերը ծախու հանած էին ուղղակի եւ պաշտօնապէս փարիզի խորհ. առեւտրական պատուիրակէւթեան կողմէ՝ Շալիափին խորհ. միութեան դէմ դատ բացաւ Սէնի առեւտրական դատարանին առջեւ եւ պահանջեց երկու միլիոն վնասուց հատուցում՝

Դատավարութեան ընթացքին, յայտնուեցաւ թէ Շալիափինի ձեռագիրը գողցուած էր իր բարեկամէն, եւ տպուած խորհ. պետական տպարանին մէջ՝ իսկ թարգմանութեան իրաւունքը ծախուած էր ֆրանսական հրատարակչական տան մը՝

Շալիափինի փաստաբանը պնդեց թէ ռուս պետութիւնը գիրքը տպած ու ծախած է Ռուսիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ՝ իբր առեւտրական, որ սակայն, խարդախութիւն գործած է, քանի որ ձեռագիրը իրեն չէ յանձնուած հեղինակին կողմէ՝

Իսկ խորհ. պատուիրակութեան փաստաբանը կը կանգնի դիւանագիտական անձեռնմխելիութեան գետնին վրայ եւ կը պնդէ թէ այդ դատը պէտք է տեսնուի խորհ. դատարանի առջեւ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ քաղաքական և այլ կազմակերպութեանց ու միութիւններու կողմէ, Հ. Յ. Դ. Քառասնամեակի տօնին մասնակցող պատուիրակութիւններէն կը խնդրուի, սրահ մուտքի պահուն ներկայացնել իրենց լիազօրագրերը։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանս. դահլիճը Խորհրդարանին առջեւ

ԵՐԵՔ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻՆ

Ֆրանսայի նորակազմ դահլիճը, Հինգշաբթի օր ներկայացաւ Խորհրդարանին եւ ինչպէս կը սպասուէր, առաջին առթիւ իսկ՝ աջերու կողմէ բուռն յարձակումներու ենթարկուեցաւ եւ սակայն 284ի դէմ 291 ձայնով, վստահութեան քուէ շահեցաւ վիճաբանութիւններէն յետոյ, հակառակ որ խորհրդարանական տարեգրութեանց մէջ, աննախընթաց միջադէպ մըն ալ կուգար աւելի ծանրացնելու դահլիճին կացութիւնը։ Խորհրդարանի նիստը հազիւ բացուած էր, երբ լսուեցաւ թէ նախարար մը և երկու փոխ-նախարարներ, երեքն ալ ձախ հանրապետականներ, հրաժարած են դահլիճէն, յայտնելով թէ՝ եթէ դահլիճը վստահութիւն պիտի շահի ընկերվարականներու քուէներով, իրենք յաջորդ օրն իսկ չպիտի կրնան այլեւս մասնակցիլ կառավարական կազմին։ Իսկ անոնց այս յայտարարութեան վրայ, վարչապետ Պ. Սթէկ խնդրեց անոնցմէ որ դահլիճին հետ չներկայանան Խորհրդարան։

Ձախերը երեք նախարարներու այս քայլին մէջ նշմարեցին վերջին պահու ռազմափորձ մը՝ ձախողութեան մատնելու դահլիճը, քանի որ անոր երեք ժողովներուն մասնակցեր ու հաւանութիւն յայտներ էին կառավարական յայտարարութեան։

Ահա կառավարական յայտարարութեան գլխաւոր գիծերը, հակիրճ կերպով.— Արտաքին խաղաղութիւնը կը համապատասխանէ բոլոր Ֆրանսացիներու միահամուռ փափաքին։Բայց լոկ փափաքով չիրականանար։ Շահեր, նախապաշարումներ, քէներ տակաւին կը ճնշեն ժողովուրդները։ Յամառօրէն եւ արթնամտութեամբ պէտք է հետապնդել խաղաղութեան գործը, առանց աչքէ վրիպեցնելու ազգային պաշտպանութեան հոգերը։ Տնտեսական տագնապը սկսած է ծայր տալ Ֆրանսայի մէջ։ Տագնապը կը պահանջէ բուռն, կորովի ճիգեր, մանաւանդ որ ապրուստի եւ արտադրութեան գիներն ալ կը սղեն։ Ֆրանսա պիտի ջանայ միջազգային շուկան զօրացնել, առանց արտաքին շուկաները փակելու ֆրանսական արտադրութեան առջեւ»։

Վարչապետը՝ իր կառավարութեան տեսակէտները յայտնելէ վերջ երկրագործական, գաղթային, ելմտական ու ժողովրդային կրթական հարցերու մասին, վերջացուց հետեւեալ կերպով.— Միջազգային խաղաղութիւն՝ ապահովութեամբ եւ դաշնագրերու հանդէպ յարգանքով։ Ազատութիւն բոլորին՝ հանրային կարգի պահպանման պայմանով, ելմտական արթնութիւն եւ պարկեշտութիւն, մտքերու խաղաղեցում եւլն.։

Վարչապետին յայտարարութենէն յետոյ, հարցապնդումներն սկսան, ու վերջացան դահլիճի հանդէպ վստահութեան 7 քուէի առաւելութեամբ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Սեպտեմբերին, վօլթերրայի ոստիկանութիւնը ձեռք անցուցեր էր հակաֆաշիստ թռուցիկներ, զորս ցրուեր էր համայնավարական գաղտնի կազմակերպութիւն մը՝ Միեւնոյն ատեն գաղտնօրէն տրպուած համայնավարական թերթեր կը տարածուէին քաղքին մէջ,եւ Թագաւորին ու Մուսոլինիի հանդէպ անարգական յայտարարութիւններ կը փակցուէին պատերուն վրայ՝

Երկար պրպտումներէ յետոյ, ոստիկանութիւնը երեւան հանեց համայնավար կազմակերպութիւն մը՝ բաժնուած մասնաճիւղերու եւ բջիջներու՝ Ձերբակալուեցան 45 անձեր, որոնց 15ը ազատ արձակուեցան՝ ի չգոյէ փաստի։ Իսկ մնացեալ երեսունը՝ Հռոմի մէջ պիտի դատուին այս օրերս։

Թուրք հանրային պարտքերը

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Հանրային Պարտքի խնդրին շուրջ բանակցելու համար Պոլիս պիտի գան ոչ թէ բաժնետէրերու պատուիրակները, այլ եւ ուղղակի բաժնետէրերէն կազմուած խմբակ մը։

Պոլսոյ օտար շրջանակներու կարծիքով, բաժնետէրերը ուզածէն խիստ միջոցներ ձեռք առնել Թուրքիոյ դէմ, եւ ձեռնարկներ ըրած են ընդհանուր ելմտական «պօյքօթ»ի մը համար։ Բայց այս ձեռնարկները ապարդիւն անցած են եւ հիմա ստիպուեր են անձամբ Էնկիւրի գալ տեսակցելու համար, Բաժնետէրերը ամէնէն աւելի իրար անցած են վերջերս տեղի ունեցած փոխատուութեան առաջարկներուն վրայ։ Պահանջատէրերը կը խորհին եղեր որ եթէ Էնկիւրիի այս անգամուան բանակցութիւնն ալ վճռական արդիւնք մը չտայ, իրենց կառավարութիւններուն միջոցով Լա Հէյի Իրաւարար Ատեանին դիմեն։

"ՅԱՌԱՋ",Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ

Հ. Յ. Դ. Քառասնամեակին առթիւ, «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւը լոյս կը տեսնէ կրկին ծաւալով եւ բազմաթիւ նկարներով։

Յօդուածներ ունին Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Լ. ՄՕԶԵԱՆ, ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ, Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ, ՈՒԽՏԱՒՈՐ, ԱՐԱՄ ԳԱՌՕՆԷ, Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Բ. ԳԱՎԷՉ, Պ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ, Ս. ԹԱԹՈՒԼ և ՈՒՐԻՇՆԵՐ։

Գին՝ 1 ֆրանք

ԲԱՑՈՒՄ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ

Երեքշաբթի օր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, փարիզի մէջ բացումը կատարուեցաւ ուսանողական ոստանի հայկական բաժնին։Գեղեցիկ շէնք մըն է որ արժած է մօտաւորապէս 3 միլիոն, նուիրատուութիւն Պօղոս Նուպար փաշայի՝ շէնքը կը բաղկանայ 70 սենեակներէ, օդասուն եւ պայծառ, որուն մէջ արդէն քանի մը տասնեակ ուսանողներ տեղ բռնած են՝

Բարեգործականի ներկայացուցիչներէն զատ, բացման հանդէսին ներկայ էին նաեւ ծերակուտական Պ. Հօնօրա եւ փարիզի համալսարանին վարիչը Պ. Շարլէթի՝

ՍՊԱՆԻԱ ԽԱՂԱՂԱՏ

Մատրիտի մէջ, Սպանիոյ մեծամեծները, ազնուականներ, քաղքենիութեան եւ ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ զրագէտներ ժողով գումարեցին, կարծիքի փոխանակութիւն ունենալու համար թէ ինչ կերպով կարելի պիտի ըլլայ վերջ տալ քաղաքական խռովութիւններուն։ Որովհետեւ, եթէ դէպքերը կրկնուին, կրնան վտանգել ազնուականներու եւ քաղքենիներու կացութիւնը։ Ու, բոլոր ժողովականներու համոզումն այն է թէ յեղափոխութիւնը հանրապետական վարչաձեւ չէ որ կը հետապնդէ, այլ մանաւանդ խորհրդ. վարչաձեւի տակ՝ տեսակ մը անիշխանութիւն։

Ժողովը մշակեց յեղափոխութեան դէմ պայքարի յատակագիծ մը, որուն հաւանութիւն յայտնեցին բոլոր ներկաները։ Անոր գործադրութեան մասին լռութիւն կը պահուի։

Վերջին 24 ժամուան ընթացքին, համաձայն կառավարական զեկոյցի մը,կացութիւնը բարւոքած է գաւառներու մէջ։ Պարշելոնայի բանւորական սէնտիքային կողմէ յայտարարուած գործադուլը չէ տուած սպասուած արդիւնքը։ Ճարտարարուեստական կեդրոններու մէջ, ինչպէս Պիլպաօ, Վալանս, Սարակոս եւ Պարշելոնա աշխատանքը կը վերսկսի։

Լուրջ միջադէպ մը տեղի ունեցած է միայն Ալէքանդէի մէջ, ուր համայնավարները քանդեցին երկաթուղին եւ հեռագրական ու հեռաձայնական հաղորդակցութեան միջոցները։ Բայց բոլորն ալ ձերբակալուեցան։ Մարօքէն բերուած օտար լեգէոնի զինուորները որոնք կը փոխադրուէին շոգեկառքով ստիպուեցան պահ մը կանգ առնել։ Կարգ մը փոքր քաղաքներու մէջ, ըմբոստացման փորձեր կատարուեցան սակայն, շուտով զսպուեցան։

ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԽՄԲ.— Ողբացեալ ընկերուհի Սաթենիկ իշխան Արղութեանի յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր, փարիզի Հայոց եկեղեցին, նախագահութեամբ վ.ռամշապուհ արքեպիսկոպոսի որ դամբանական մըխօսեցաւ: Ներկայ էին Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի եւ Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի անդամները, ընկեր Ահարոնեան, իշխան Գ. Արղութեան, Տիգրան Բէգզատեան, հանգուցեալին ազգականները եւ ուրիշ ընկերներ ու բարեկամներ, որոնց մեծ մասը դագաղին հետեւեցաւ մինչեւ Եւճավիլի գերեզմանատունը:

Ընկեր Մ. Վարանդեան մեզի յանձնած է այս գրութիւնը փոխան դամբանականի։

Գերեզման իջաւ աւագագոյնը մեր Դաշնակցական ընկերուհիներէն, 90ական թուականներու մեր անդրանիկ փաղանգէն։

Ո՞վ չի ճանչնար Սաթենիկը, Իշխան Արղութեանի ամուսինը եւ զինակիցը: Ո՞վ չի ճանչնար Մատենեանններու երախտաւոր գերդաստանը, որ տուաւ շարքմը անձնուէր սպասաւորներ հայոց ազատութեան դատին.— Նիկօլ, Նատալիա, Սաթենիկ։

Մոլեռանդ հայրենասէրներ— եւ հայրն ու մայրը: Հայրենասէր— եւ լայնախոհ, ազատամիտ: Ազատ մթնոլորտի մէջ սնուեցին, մեծցան եւ զաւակները Ամէնէն նշանաւորը —ինքը Սաթենիկը: Վաղաժամ ազատագրեց ինքզինքը հայ նահապետական կեանքի կապանքներէն: Վաղաժամ Թօթափեց միջավայրի գռեհիկ նախապաշարումները եւ համարձակ, բաց ճակատ բեմ նետուեցաւ տղամարդոց հետ՝ հայրենիքին սպասաւորելու, հայ ժողովուրդը դաստիարակելու ժամանակակից ոգով։ Դիւրին բան չէր այն օրերուն։ Ասկէ 40 տարի առաջ էր, հայ ազատագրական շարժման արշալոյսին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան սկիզբներուն։

Մենակ չէր։ Իրեն հետ էր իր քոյրը, Նատալիան, որ քանի քանի անգամ բանտ նետուեցաւ իր քարոզչութեան ընթացքին, իրեն հետ էր Դարիա Գօլօշեանը (Թադէոսեան)։ կային ուրիշներ: Բեմ նետուեցաւ Սաթենիկը եւ առաջին իսկ օրերէն կապեց իր կեանքը մեր Յովսէփ Արղութեանի հետ, որ մէկն էր Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն։

Թիֆլիզի մէջ կարճատեւ եղաւ երկու նշանուածներու գործունէութիւնը։ Նշանուածներ էին à la Մանցօնի (Promessi sposi)։ Նշանուածներ էին եւ ուխտեալներ Ս գործին: 1891ին Պարսկաստանը —յեղափոխական գործիչներու առաջին հանգրուանը: Պարսկաստանը— գուռը Վասպուրականի, մեր զէնքերու մթերանոցը, մեր ռազմական խումբերու մարզարանը։

Նշանուածները հաստատուեցին Թաւրիզի մէջ— եւ մինչ Յովսէփ կ'երթեւեկէր Սալմաստի ու Վանի միջեւ, Սաթենիկը, վարժուհի տեղական հայ դպրոցում, համակ եռանդ ու ոգեւորութիւն, կ'արծարծէր Հայոց ազատութեան դատը հայ կանանց շրջաններում, կը կազմակերպէր կանանց խումբեր։

Կուգար երբեմն կովկաս, կը մասնակցէր կուսակցական ժողովներուն: Խելօք, վճռական, դէմքով ազդու, հոգով արի, հայրենասէր օրիորդի ներկայութիւնը կը խանդավառէր մեր երիտասարդ շարքերը:

Տեսայ զինքը առաջին անգամ 1895ի օգոստոսին, Կարսի մէջ, երբ մեր Հայաստանցի հարիւրաւոր գործիչները խումբ խումբ, զինուած կ'անցնէին սահմանը։ Եւ այդ առաջին հանդիպումս տեղի ունեցաւ ինծի համար անմոռանալի թատերական պարագաներում, զոր երբեք չպիտի մոռնամ: Իմ առաջին պտոյտն էր Արարատեան աշխարհում ու ռուս թրքական սահմաններուն մօտ, նոր կը տեսնէի մեր հայդուկ ընկերներն ու ընկերուհիները։ Եւ երբ հասայ կարս, տեղւոյն կոմիտէն տարաւ զիս երեկոյեան փէդայիներու ժողովատեղին։ Ընդարձակ, անշուք սրահ մը, խուռն երկսեռ բազմութիւն, ընթրէքի սեղանի շուրջ, երաժշտական խումբ, երգեր ու ճառեր։ Եւ հոն բազմած էր Սաթենիկը, շրջապատուած Հայոց աշխարհի տիտաններով, Սերոբ. Հրայր, Աշոտ Թ. Թուլ, Առիւծ Աւագ, Դուրբախ, Նազօ... (Անդրանիկը մեկներ էր իր խումբով, քանի մը օր առաջ)։ Յաջորդ օրը իրենց հարիւրաւոր ընկերներով սպառազինուած, պիտի անցնէին զուլումի երկիրը՝ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպելու։

Վերադարձաւ օրիորդը Պարսկաստան: Նշանուածները ամուսնացան: Յովսէփը կը շարունակէր իր գործը, մերթ իբրեւ ուսուցիչ, տեսուչ, մերթ իբրեւ զինատար խումբի առաջնորդ: Դարձաւ ի վերջոյ Խանասորի իշխանը։ Արշաւանքէն վերջ, մատնուեցան ռուս կառավարութեան, աքսորուեցան դէպի հեռաւոր Վիատկայի նահանգը, մնաց այնտեղ շուրջ երեք տարի: Սաթենիկն ալ բռնեց նոյն ճամբան, գնաց բաժնելու աքսորական ամուսնու դառնութիւնները։

Ապա երկուքով — նորէն կովկաս, ուր կենդանի մասնակցութիւն ունեցան ռուսահայութիւնը փոթորկող բոլոր շարժումներուն: 1915ին կամաւորական 6րդ գունդին հրամանատարն է։ Եւ հոն, Երեւանի շրջակայքում, երկրորդ անգամ մը տեսայ Սաթենիկը, ամուսնուն քով, ինչպէս միշտ կ'ոգեւորէր, կը քաջալերէր հին հայդուկը։ Իշխանը մեկնեցաւ դէպի ամէնէն վտանգաւոր ճակատներէն մին — Ռէվանտուզ — ուր հերոսական կռուին մէջ նահատակուեցաւ մեր քեռին։ Իշխանը մեկնեցաւ դէպի կրակ, իր կինակցուհին խրախուսանքի տակ, անգամ մը եւս գրկելով արժանաւոր ամուսինը եւ իր սիրելի Արփիկը, ռազմիկներուն միակ զաւակը, որ այնքան յուզիչ սիրով այս վերջին տարիներուն կը խնամէր իր մայրիկը անողոք ցաւի ճիրաններուն մէջ...:

Երկար է պատմութիւնը մեր այս երկու թանկագին ընկերներու արկածալից կեանքին։

Եւ ահա ճակատագրի անգութ խաղը՝ Երկուքն ալ՝ այսօր պառկած սառը հողին տակ, հեռու, օտար հորիզոններում, Պարիզեան խուլ արուարձանին մէջ։ քով քովի, անբաժան — ինչպէս անբաժան եղեր են իրենց ամբողջ կեանքի ընթացքին։ Խոնարհինք նուիրական դամբարաններուն առջեւ, հանգիստ մաղթենք բազմատանջ աճիւններուն։

Երիտասարդ ընկերներ եւ ընկերուհիներ, ձեր խնամքին կը յանձնուին այդ զոյգ դամբարանները, գուրգուրանքով շրջապատեցէք զանոնք: Հոգացէք, որ անոնք չծածկուին անտարբերութեան մամուռով: Հոգացէք, որ այդ սիրելի անունները չմատնուին մոռացութեան ալիքներուն: Ներշնչուեցէք, ընկերուհիներ եւ ընկերներ, անոնց նուիրական յիշատակովը, շարունակեցէք անոնց գործը: Թո՛ղ այդ զոյգ շիրիմները գաղափարային ուխտագնացութեան վայր մը դառնան: Թո՛ղ մեր երկու վեթերանները գերեզմանէն ալ շարունակեն ներշնչել, ոգեւորել ու դէպի գործ մղել սերունդները։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՉԸ «ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ»

(Ե. եւ վերջին մաս)

Գաղթահայ աշխատաւորութիւնը հեռու պահել զանազան երկիրներու մէջ դասակարգային պայքարներէ, տեսակէտ մըն է, որուն դէմ չի կրնար ըլլալ ոեւէ Հայ, եթէ իրապէս կը մտածէ այդ նոյն աշխատաւորութեան բարիքը։

Կասեանը եւ անոր նման մտածողները, անշուշտ այս ընթացքին մէջ կրնան «դասակարգային թշնամի» տեսնել, եւ կամ «հակայեղափոխական» ուղղութիւն մը, ընդդէմ «մարտնչող պրոլետարիատին»։

Թերեւս արդար են իրենց այս դատողութիւններու մէջ, նկատելով իրենց հիմնական աշխարհայեացքը ընկերվարութեան, ազգութեան եւ յեղափոխութեան մասին։

Եւ սակայն հայ միտքը իր զարգացման ընթացքին իսկ ստիպուած է հաշուի առնել ո՛չ միայն իր ազգային միջավայրը այլեւ շրջապատը։

Գաղթահայութեան քաղաքական անստոյգ վիճակը, մեր ազգային հաւաքականութեան պահպանման անհրաժեշտութիւնը, աւելի եւս կը թելադրեն հեռու մնալ զանազան երկիրներու ներքին վէճերէն։

Եւրոպական բոլոր երկիրներու մէջ, ո՛չ միայն չեն հանդուրժեր մեր այս կարգի ամբարքներուն, այլեւ ամենահասարակ դէպքն իսկ յաճախ ամենավատ ընդհանրացումներով կ'օգտագործեն ի վնաս մեզի։ Եւ թող Կասեանը երբեք չմխիթարուի այն առարկութեամբ թէ այդ կարգի երեւոյթները յատուկ են «կապիտալիստական» երկիրներուն։ Գաղթահայ աշխատաւորութիւնը մասնաւորաբար հոս Ֆրանսայի մէջ, այս ուղղութեամբ լաւ դասեր ունի առած։ Եթէ յաճախ զանազան կուսակցութիւններ կը քաջալերեն մեր աշխատաւորութեան մասնակցութիւնը այս կամ այն դասակարգային կամ արհեստակցական կազմակերպական ձեռնարկներու մէջ, ատոնք բոլորն ալ արդիւնք են իրենց կուսակցական շահերու պահանջին։ Մինչդեռ նոյն այդ կուսակցութիւնները ո՛չ մէկ գնով չեն ուզեր պաշտպանել եւ ո՛չ մէկ օտարական, ով ալ որ ըլլայ ան։

Ի՞նչ ըրաւ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը իր կազմակերպած կուսակցութիւնը, իր կազմակերպած ցոյցերուն մասնակցելու մեղադրանքով երկրէն արտաքսման դատապարտուածներու համար։ Ո՞վ պաշտպանեց գաղթահայ աշխատաւորը այլ առիթներով իր կրած զրկանքներու եւ մանաւանդ գործազրկութեան շրջանին։ Ո՛չ մէկը ի հարկէ, երբ երկրի իշխանութիւնը կը դնէ անոր ի նպաստ յատուկ օրէնքներ։

Եւ վերջապէս գիտենք թէ յաճախ ալ կուսակցական հակամարտութեանց, ներքին իրարանցումներու զոհ կ'երթան միշտ օտարական աշխատաւորները, որոնց կարգին նաեւ մեր հայրենակիցները։

Հարկ չկայ աւելի ընդհանրացնել այս հարցը։ Կասեանը եւ բոլոր տեսակի Կասեանները իրենց այդ կարգի մեղադրանքներէ առաջ, եթէ իրապէս անկեղծ են իրենք իրենց զգացումներու մէջ, թող ջանան անհետացնել այն բոլոր խոչընդոտները որոնք կը թելադրեն հեռու պահել գաղթահայը դասակարգային վէճերէն։

Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը երբ մէկ կողմէն կը մերժէ ամէն պատասխանատուութիւն հայ գաղթահայ աշխատաւորութեան, դնելով հայմամթլօսի վիճակին մէջ, ո՞ր տրամաբանութեան եւ բարոյական օրէնքի վրայ կռթնած կը թելադրէ նոյն այդ աշխատաւորութեան.

«Լցուէք ըմբոստութեան ոգւով եւ պայքարի եռանդով, մեկնէք ձեր կոշտացած ձեռքը ձեզ շրջապատող դասակարգային ընկերներին եւ բազմացնելով սրանց յեղափոխական շարքերը, պայքարէք յանուն կապիտալիստական աշխարհի կործանման...»։

Հայաստան նստած այս տողերն ուղղել գաղթահայ աշխատաւորութեան, ոճիր է, ամենավատ տեսակի «սինիզմ», որու դէմ պէտք է պայքարի ո՛չ միայն Դաշնակցութիւնը, այլեւ բոլորը, եթէ մազաչափ պատասխանատուութեան գիտակցութիւն ունին այս ժողովրդի հանդէպ։

Գաղթահայ կեանքի անդորրութեան մասին պատէ պատ զարնուող պարոնները կը գնահատեն արդեօք, թէ ո՞ւր կը տանի իրենց ստրկական համակերպումը Հայաստանի ցաւագար վարիչներու այս կարգի արարքներու հանդէպ։ Կ'ըմբռնե՞ն վերջապէս թէ որքան վտանգաւոր խաղ է յանուն հայրենասիրութեան սիրաբանիլ անոնց հետ, որոնց համար Հայը այնքան արժէք ունի եւ իմաստ, որքան կրնայ նպաստել «միջազգային պրոլետարիատի» դատին։

Դառնանք սակայն Պ. Կասեանին։ Ան առանձին կարեւորութեամբ կը ծանրանայ Դաշնակցութեան մեղադրանքներու մասին, որով վիճելի կը նկատուին Հայաստանի շինարարական ձեռնարկները եւ մանաւանդ անկախութիւնը։ Փաստարկութիւնները նոր չեն, ոչ ալ անկողմնակալ։ Շինարարութեան մասին, մեր մամուլը իրենց միակ աղբիւրներէն օգտուելով կուտայ իսկական պատկերը անոնց չափազանցութիւններու եւ մանաւանդ առանց... երախտագիտութեան։

Կասեանը իր բոլոր փորձերով ատկէ աւելին չըներ եւ չապացուցաներ։ Իսկ անկախութեան մասին իր ըրած բոլոր փաստարկութիւնները ոչ միայն ծիծաղելի են, այլ եւ անիմաստ ու անըմբռնելի։

Ամէնէն առաջ ան ի զուր այս հարցի շուրջ շփոթ կը ծածկէ իր իրական միտքերը։ Մենք կ'երեւի թէ համայնավարը կը ժխտէ անկախութիւնը եւ հայրենիքը այն իմաստով որ կ'ըմբռնենք մենք գաղթահայերս։ Կասեանը կրնա՞յ խոստովանիլ, որ իրենք անկախ են իբրեւ երկիր, իբրեւ ազգ եւ իբրեւ պետութիւն։ Ի հարկէ ո՛չ։ Փա՛ստ, — իր իսկ Կասեանի վերջին «ելոյթ»ը (Տես Յառաջ 13 դեկտ.) որով վտանգաւոր կացութիւն մըն է ստեղծուած իր համար։

Այդ ի՞նչ տեսակի անկախ երկիր է, որ Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէի նախագահը, այլ խօսքով խորհրդարանի նախագահը կը դժգոհի թէ՝ ինք եւ իր հետ շատերը «հնարաւորութիւն չունին արտայայտուելու» շնորհիւ այն սարսափելի մթնոլորտին որ ստեղծուած է երկրին մէջ։

Իսկ հոն ուր միտքը կաշկանդուած է, լեզուները փակուած, ուր մենատիրութիւնը, կամայականութիւնը, կեղծիքն ու զրպարտութիւնը թագաւորած, աւելորդ է խօսիլ անկախութեան մասին։ Դեռ չենք ուզեր կրկնել թէ ի վերջոյ երկիրը մեքենայ մըն է, խաղալիք մը, որու իրական տէրը վերջին հաշւով Ստալինն է, ամենավատթարագոյն բռնապետը։

Այս բոլորէն ետք, աւելորդ են ծանրանալ Պ. Կասեանի միւս կէտերու վրայ, որովհետեւ կեղծիքը, ինչպէս միակողմանի վերաբերմունքը ամբողջապէս կլանած են զայն: Ան մինչ մէկ կողմէն վայնասուն կը նկատէ Դաշնակցութեան տեղեկութիւնները Զէկայի եւ առհասարակ Խորհրդային արիւնոտ վարչաձեւի մասին, հակառակ երկրի «խաղաղ եւ անդորր» վիճակին, միւս կողմէն սակայն կը գրէ.

«Անտարակոյս, բանւորութեան դիկտատուրան, ամենադաժան կերպով պատժում է նրան, որը համարձակւում է փորձել իր հիմքերը»։

Եւ գիտէ՞ք թէ որոնք են այս հիմերը փորողները, «աշխատաւոր զանգւածների դասակարգային թշնամիներ», որ թարգմանի Հայաստանի գիւղացութիւնը, մտաւորականութիւնը, հոգեւորականութիւնը եւ բոլոր ո՛չ համայնավարները։

Հոս արդէն վերջակէտ մը, վերջ տալու համար այս շարքին: Փորձը որ ըրած է Կասեանը Խ. Հայաստանի տասնամեակի առիթով վերջին հաշւով ո՛չ այլ ինչ է եթէ ո՛չ դասակարգային մարտակոչ մը, գաղթահայ աշխատաւոր զանգուածին, ընդդէմ «կապիտալիստական աշխարհին» ընդհանրապէս եւ Դաշնակցութեան մասնաւորապէս։

Հայ աշխատաւորութիւնը, այս հրաւէրին չէ որ կը սպասէ Խ. Հայաստանի վարիչներէն, որովհետեւ շատ լաւ գիտէ դասակարգային պայքարներու արժէքը, իր բնակած միջավայրերուն մէջ իսկ։

Պահանջը որ ունի գաղթահայը, հայրենիքի հարազատ ձայնն է, մօր մը գորովով եւ կարօտով, հայրենի հարազատ կառավարութեան կանչը հոգածու քնքշութեամբ, վերջ տալու համար այս աստանդական եւ վտանգաւոր իրականութեան։ Իսկ երբ այդ բոլորը անկարելիութիւններ են այսօր, գաղթահայը նորէն անտրտունջ կը փնտռէ իր հայրենիքը, միայն թէ ձգեն զինք հանգիստ եւ անխռով...։

Ս. ԹՈՎՄԱՍ

ՉՈՐՍ ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՅԱՐԻՆ

Վէպ չպիտի պատմեմ ձեզի։ Ու կը խնդրեմ «Յառաջ»ի պ. խմբագրէն, որպէսզի այս յօդուածաշարքը չնետէ թերթին ստորնայարկը՝ ուր առհասարակ կը զետեղէ չեղած կամ չըլլալիք բաները, իրենց մտացածին հերոսներով։

Իմ հերոսներս կեղծ չեն. միս ու ոսկոր ունին ձեզի պէս։ Աւելին. դուք բոլորդ կը ճանչնաք զանոնք նոյնիսկ եթէ անոնց անունը չտամ։

Ոչ ալ ձեզ հաճոյք պատճառելու համար՝ դէպքեր պիտի հնարեմ։ Ես պիտի պատմեմ միայն քսաներորդ դարու մէջ պատահած բաները...

*
* *

Վէպին առաջին հերոսը Պարոնիկեանն է։Չէ՞ք ճանչնար զինքը, Տօքթօր Արմենակ Պարոնիկեան, տէրը, տնօրէնը, գանձապահը, նախագահը, պատուիրակը, եւ ամէն ինչը գերմանեւհայ լուսաւորչական առաքելութեան, որ կարծեմ գոյութիւն չունի։ Եթէ գոյութիւն ունի ալ՝ իր երեւակայութեան մէջն է միայն։ Երբեմն ալ իր երեւակայութենէն աշխարհ կ'իջեցնէ զայն գերման միամիտներ ճարելու համար։ Ու այդ միամիտները իրա՛ւ կը հաւատան որ հայ եւ գերման առաքելութիւն մը կայ, ու շուտով Տիրոջը փառաւ[ո]րը պիտի բերէ բոլոր Հայերը։ Այսքանն ալ արդէն բաւ է որ միամիտ քսակները բացուին, ու չէքով լեցուի Պարոնիկեանին գրպանը։

Ահա՛ Պարոնիկեանը։ Բայց դեռ ան չամբողջացաւ։

Այս ան պատուելին է որ քանի մը տարի առաջ իրար անցուց աշխարհի բոլոր հայ թերթերը։ Ան էր որ Պոլքանները ման եկաւ հայ եկեղեցին բարեկարգելու համար, Յունաստանը, Ռումանիան ու Պուլկարիան փորձեց ճանկը ձգել, եպիսկոպոսներու եւ տէրտէրներու հետ պագտուեցաւ, ժպտեցաւ վարժապետներուն ու խմբագիրներուն, եկեղեցիները մտաւ քարոզ խօսելու, ու ամէն տեղ ցուցուց չէքի մը ծայրը առանց մէկու մը տալու: Հիմա եկեր էր ցուցնելու, վե՛րջը պիտի տար, եթէ իրեն յանձնէին հայ եկեղեցին, որպէսզի փրկէ...

Ու քիչ մնաց պիտի փրկէր եթէ «Յառաջ»ը չըլլար...

Ան էր որ՝ Գերմանիա դարձին՝ հատո՛ր մըն ալ գրեց իր գերման որսերուն հաւատացնելու համար թէ արդէն իր ճիրաններուն մէջն է հայ եկեղեցին։ Ուսուցիչները, իմաստակութիւնները, իմ[ա]ցողութիւնները կը վխտային այդ հատորին մէջ, որպէսզի իր հարկատուները հաւատային թէ Պարոնիկեանը արդէն հրաշքը կատարած է։ Ու ինչպէ՞ս չհաւատային. Ան լուսանկարներ ալ տպած էր իր գրքին մէջ։ Անոնք քաշուած էին հայ եպիսկոպոսներուն հետ պագտուած ատենը, կամ յեղափոխականներու հետ ձեռք մինւոյն սեղանին վրայ։ Փաստը երբոր կը տեսնեն ինչպէ՞ս չհաւատան։ Ցուցո՛ւր դուն փաստը գերման միամիտները իրենց քսակը շուտ մը կը բանան, մանաւանդ երբ հայ ազգը պիտի գայ Տիրոջը փարախը...

Ու ան էր դարձեալ որ հայ ժողովուրդին քարոզեց «սիրեցէք զթշնամիս ձեր»։ Ան իր գրքին մէջ պատմեց տեսիլք մը՝ ուր Յիսուսը իբր թէ երեւցած է իրեն գիշեր մը, զինադադարի վաղորդայնին, երբ դեռ թարմ էր զարհուրելի սպանդը, եւ երբ Պարոնիկեան, Լայփցիկի մէջ բժշկական ուսանող, միտքը կը բերէր իր տանջուած ժողովուրդը եւ անոր [ջարդ]ուած միլիոն մը զոհերը, երբ միտքը կը բերէր իր իսկ պարագաները՝ որ նոյնպէս հնձեց թշնամին։

Այդ պահուն է որ ան կը լսէր անուշ ձայն մը որ իրեն կ'ըսէր, պէտք չէ վրէժխնդիր ըլլաս, այլ պէտք է թշնամիներդ սիրես։ Ու իբրեւ թէ այդ րոպէէն կը սկսի սոսկալի փոթորիկ մը իր հոգիին մէջ, ու կը տեւէ մինչե՛ւ առաւօտ[եան] վերջը, երբ Յիսուսը այլեւս կը համոզէ զինքը: «Ու այդ գիշերը, կ'ըսէ Պարոնիկեան, առաջին անգամ աղօթեցի ես սրտանց թուրքին փրկութեանը համար..։»

Ու երբ կը շրջէր Պալքանները, այս մարդուն շրթունքէն մե՛ղր կը վազէր։ Ան գիտէր քաղցրացնել իր առաջարկները։

Դիմացինը հայ եպիսկոպո[ս] մըն էր. Պարոնիկեան անմիջապէս կ'երկարէր խայծը.

— Սրբազա՛ն, դուք պիտի ըլլաք իմ ճեմարանիս տեսուչը։

Անգործ վարժապե՞տ մըն էր խօսակիցը՝ Պարոնիկեան գիտէր զայն ճանկը ձգել։

— Իմ ճեմարանիս մէջ ուսուցիչ պիտի ըլլաք դուք։ Եւ լ[աւ] ռոճիկով։

Ու այսպէս փաստո՛վ գիտէր խօսիլ խմբագիրներուն, վարժապետներուն, սեղաններուն, փոր[ձ]աւորներուն, տնտեսներուն, լուսարարներուն հետ։

Ու միշտ գրպանէն կ'երեւ[ա]ր չէքին տեղակը...

*
* *

Արդ այս մարդուն է որ այս [ա]մառը «առաքելական» ճա[մ]բորդութիւն մը կատարած է, դարձեալ դէպի Երուսաղէմ, Եգիպտոս եւ Յունաստան, այլեւս վճռած հայ ժողովուրդը Տիրոջը [փարախը] բերել։ Կ'երեւայ այս ան[գամ] քիչ մը աւելի կրցած է հողը շահիլ։ Ու Գերմանիա դարձին

ն կ'աւետէ յաղթանակը իր գեր-
ն գոհերուն։ Ան իր առաքելու-
թիւնը կը պատմէ իր օրգանին
որ Հայաստանի (Das neue Armenien) 25րդ թիւին մէջ, որ-
ն փաստով ցոյցնէ իր յաղ-
թանակը։ Առաջին տասնըրեք
ը լուսանկարներ են՝ որոնք
կը ներկայացնեն հայ եպիսկո-
պոսներ ու վարդապետներ, յաճախ
րոնիկեանը եւ իր կինն ալ մէկ-
ղ ցետոյ (էջ 14-18) կը պատ-
է իր առաքելութիւնը եւ իր բա-
րութիւնները հայ հոգեւո-
կանութեան հետ՝ հայ եկեղե-
ին իր ուղկանը ձգելու համար։

Պարոնիկեան արդէն կը փայ-
ակէ։ Ան վստահ է ա՛լ վերջ-
կան յաղթանակին։

Երկու տարի առաջ երբ ան
խողեցաւ՝ անպիտան «Ցառաջ»ն
էր պատճառը։ Հազիւ ծուլն էր
գեր ուղկանը՝ ան փախցուց տըխ-
ր ձուկերը։ Գերմանիոյ մէջ
նք ձանչցողները իր դիմակը
առեցին, ու պահ մը չուարե-
ցին զինքը։

Բայց օրհնեալ է Սէրը որ օգ-
նութեան եկաւ իրեն Այս անգամ
ալ պիտի յաջողի։ Իր հետն են
րապահանի բոլոր կարկառուն
եւորականները, որոնց ալ կ'ե-
ւայ ցուցուցեր է չէքին տետ-
կը, իր տետրակին մէջ ան ար-
ն կը խօսի յաղթականի մը պէս
ր ճզմած է թշնամին։

Օրհնեա՛լ է Տէրը՝ որ մեղքցաւ
հայ հեթանոս ժողովուրդին։

Պարոնիկեանը կը յուսայ
նիսկ ձեռք ձգել Ամենայն
յոց կաթողիկոսութիւնը։ Քուէ-
րը գրպանն են, չէքի տետրին
վիկը։ Արդէն հիմակուընէ ան
ած է վարդապետները, նոյնիսկ
եղաները եպիսկոպոս ձեռնա-
ել...

Աչքէ անցուցէք, խնդրեմ,
«Նոր Հայաստան»ին 25րդ թիւը։
ուսաղէմի ժառանգաւորաց դպ-
ին տեսուչ Կորիւն վարդապետը
եպիսկոպոս է շինած հոն, Աղեք-
անդրիոյ Մամբրէ վարդապետը՝
քեպիսկոպոս, նոյնիսկ եպիսկո-
ս օծած է Երուսաղէմի ինը Նոր-
այ աբեղաները։

Արամիտ ընթերցողը հարկաւ
հց ինչու՞ն։ Որպէսզի գեր-
ն որսերը գիտնան թէ Պարոնիկ-
նը եպիսկոպոսներու ամբողջ
ակ մը ունի ձեռքին տակ, ու
ի կրնայ ամբողջ հայ ժողո-
րդը տիրոջը փարախը բերել։

*
**

Հիմա որ գլխաւոր հերոսը
ի նկարագրեցի, դառնանք
իս հերոսներուն։

ՇՐՋԻԿ

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Զեկոյց բանախօսութենէն յետոյ, զոր Շ. Նարդունի կարդաց յաճախակի ծափահարութիւններու տակ, նախագահ Ա. Ահարոնեան ոտքի ելաւ եւ համբուրեց Նարդունիի ճակատը, մինչ ան յուզուած կը համբուրէր Ահարոնեանի ձեռքը։ Ժողովուրդը եւս խանդավառուած էր երէց և կրտսեր սերունդներու նոյն արտայայտութենէն եւ կը ծափահարէր շարունակ։

Յետոյ Ահարոնեան խօսեցաւ.

— «Այս զեկոյցը պատկեր մըն է իրական եւ ողբերգական, բայց յուսալի եւ ուժեղ։ Սիրելի Նարդունի, եւ Զափահաս Որբեր, Հայոց անդաստանի ծիլեր, ոչինչ, ո՛չ գրականութիւն, ո՛չ գիտութիւն եւ ո՛չ մէկ բան, այո՛, ոչ մէկ բան չէ կարեւոր՝ եթէ չկայ հայրենիք։ Այո՛, սիրելի զաւակներս, բոլորիդ հետ եմ, հայրենիք պէտք է եւ պէտք է զայն կերտել»։

Յետոյ Տիկին Ժան Հէրօ-Հարլէ երգեց երեք եւրոպական կտորներ։

Հանդէսին երկրորդ մասն սկսելով բեմ հրաւիրուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը Գ. Յովհաննէսեան.

— Ես ալ որբ մըն եմ հայրենազուրկ, եւ կ'ուզեմ յարգանքի բաժինս ձեզ բերել ի տես հընգամեայ հսկայական վերելքին, բուն առջեւ կը գտնուինք։ Ձեր միութեամբ խոշոր կորիզ մը կը բերէք, նշան ձեր աննկուն կամքին։ Մենք ի՞նչ պիտի ընէինք ձեր կողքին։ Ծափահարելը չի բաւեր։ Ձեր կարաւանը փոքր է սկսուած գործին համար եւ ճամբան երկար է։ Մենք ձեր կարաւանին կը միանանք։ Կ'ուզենք այն մուրհակէն, որուն մասին խօսեցաւ մեր մեծ հռետորը, կտոր մըն ալ մենք վերցնել, բաւ է որքան անտարբեր մնացինք, հայրենակիցներ։ Կորսուելու դատապարտուած ենք եթէ այսպէս շարունակենք։ Օրինակ առէք մեր որբերէն, եբեկուան որբերէն։ Թող քարանան այն Հայերը, որոնք վայրկեան մը իսկ կը մտածեն թէ մեր Դատը կորսուած է։

Զափահաս որբեր, ձեր հայրերը մեզմէ բախտաւոր մեռան, անոնց հոգիներուն մէջ գոնէ հաւատքը կար։ Պահեցէք այդ հաւատքը, այդ թանկագին ժառանգութիւնը ձեր մատաղ հոգիներուն մէջ»։

Օր. Ալիս Երամեան Ջութակով նուագեց երկու կտորներ։ Յետոյ խօսեցաւ Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին կողմէ Մ. Գույումճեան։

—«Ինչպէս սովորութիւն է, այսօր ալ Զ. Ե. Ո. Միութեան հընգամեակի տօնին առթիւ, անոր պատմականն ընենք սկսելով ծագումէն։ Ո՞վ հիմնեց այս կազմակերպութիւնը։ Պատասխանը անմիջական է.— Թուրքը։ Մեր ցեղին կէսը բնաջնջելու համար Թալէաթը կը հրամայէր 7—70 տարեկանները ջարդել։ Մինչեւ 7 տարեկանը խնայելով՝ Թուրքը նուազագոյն խիղճը չէ ունեցած սակայն մեր ցեղին հանդէպ։ Այդ կը կազմէր իր դիւային ծրագրին երկրորդ մասը, այն էր թրքացնել եւ ձուլել։ Իրականացա՞ւ Թուրքին ծրագիրը։ Ցեղին կէսը բնաջընջել յաջողեցաւ, բայց անոր բեկորները, մինչեւ 7 տարեկան խնայուած որբերը ոտքի ելան անապատներէն իրենց ծնողներուն վերջին մրմունջներուն ունկնդիր ցեղին ուռճացման հայ շառաւիղներ հանդիսանալու համար։ Անապատներէն վերջ ազգային եւ ամերիկեան որբանոցներուն մէջ նորանոր զրկանքներ, նորանոր տառապանքներ իրենց մէջ զարգացուցին վրէժխնդրութիւնը, որպէսզի անոնք արդար պատուհասը դառնան իրենց հիմնադրին։ Այս սերունդը սկսած է ամէն կողմ խլրտիլ։ Եթէ իրենց շարժումը գիտակցական չէ, բնազդական է։ Այս Միութիւնը կրանիտ պէս կ'ամրացնէ հայ ժողովուրդի գործօն տարրերը։ Մեր անցեալը դառնութեան պատմութիւն է։ Այս Միութիւնը այսօրուան հանդիսաւորութեամբ նոր յանձնարարագիր մը կը ստորագրէ։ Դաշնակցութեան համակրանքը միշտ իրեն հետ պիտի ըլլայ, որովհետեւ այս Միութիւնը ժառանգորդն է ատրուշանի վերածուած մեր հայրենիքին։ Զափահաս Որբեր, որքան կարելի է հեռու մնացէք անմիաբանութենէ եւ կուսակցական վէճերէ,նուիրուելով ձեր սրբազան նպատակին։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ձեզմով կը գտնէ նոր ազդակ մը ժողովուրդի ազատագրական պայքարին մէջ։ Նոր նոր շարքեր կազմած միասնաբար դէպի կռիւ դէպի հայրենիք»։

Ժողովուրդը, տեսնելով ներկայութիւնը Շ. Միսաքեանի, որ նոր կը վերադառնար Յունաստանէն, բուռն ծափահարութիւններով բեմ հրաւիրեց զայն։ Ընկերը յանպատրաստից ուզեց քանի մը խօսք ըսել։

— Շատ բան ունիմ ձեզի ըսելիք, ուրիշ առիթով մը։ Որբերու հետ գտնուեցայ Մակեդոնիոյ գիւղերուն մէջ։ Ամէն տեղ նոյն պատմութիւնն է որ կը շարունակուի, անասելի եւ ահաւոր։ Որբերու անհամար թիւ մը, ցրուած աւելի քան 50 գիւղերու մէջ։ Օրական 18-22 ժամ աշխատանք ծխախոտի դաշտերու մէջ։ Անոնք մեզի կ'ըսէին.— Գացէք եւ ամէն տեղ պատմեցէք «Հայ ենք մենք եւ Հայ կը մնանք»։ Բայց անոնք Հայ են այնքան որքան կրցած են հայերէն սորվիլ անապատներու մէջ կորսուած իրենց ծնողներէն կամ որբանոցներու մէջ։ Ցիրուցան՝ լեռներու եւ գիւղերու մէջ, անոնք կտրուած են ազգային կեանքէ։ Անհրաժեշտ է նոր ճիգ մը փորձել, ընդարձակել Զ. Ո. Մ. ցանցը Ֆրանսայէն Մակեդոնիա եւ մինչեւ Սուրիա, երեք հիմնական թեւերով, փրկելու համար այս թանկագին բեկորները»։

Ցայտագիրը աւարտած ըլլալով, Զ. Ե. Ո. Միութեան կողմէ Բաբգէն Քէշիշեանի շնորհակալական խօսքերէն յետոյ, այսպէս կատարեց փակումը Ա. Ահարոնեան.

— Այս փառաւոր երեկոյին, քաղցր, ոգեւորիչ, կրթիչ եւ յուսալից, հայ ժողովուրդի գիտակից մասը իր Զափահաս Որբերուն հետ էր։ Եթէ թերթերու մէջ չեն յիշեր ձեր անունը, այդ ոչինչ կը նշանակէ։ Փաստն այն է որ ժողովուրդը մեծ համակրանք ունի ձեզի հանդէպ։ Մենք հին սերունդ, միջակ սերունդ, տեսնելով այս ոգեւորիչ շարժումը, մենք եւս թափ կ'առնենք եւ կ'երիտասարդանանք։ Մեր քաջալերութիւնը, մեր սիրտը, մեր հոգին ձեզի հետ է այժմ եւ միշտ»։

Ու երբ Որբերու «Եփրատ» նուագախումբը կը թնդացնէր քայլերգը, բազմութիւնը կը մեկնէր գոհ տպաւորութեամբ։

Յ. ԱՆԱՍԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԻ ՇԷՆՔ ՄԸ ԿԸ ԳՆԵՆ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 դեկտ — Մէկուկէս ամիս առաջ Մարսէյլի առաջնորդը պաշտօնական կոչ մը կ'ուղղէր հայ ժողովուրդին քաղաքիս կեդրոնին մէջ վերջերս գտնուած յարմար շէնք մը գնելու եւ զայն յատկացնելու մանկապարտէզ նախակրթարանի։ Այդ շէնքին արժէքն է 350,000 ֆր. մօտաւորապէս, որուն 230'000ը ապահովուած է երեք ազնիւ առատձեռն բարերարներէ։ Սակայն բարերարները մէկ պայման կը դնեն, այն է՝ մնացորդ 120,000 ֆրանքը Մարսէյլի գաղութը հանգանակէ նախապէս, որմէ յետոյ բարերարները անմիջապէս պիտի տրամադրեն իրենց խոստացած գումարները։ Այդ հանգանակութեան գործը գլուխ հանելու համար Առաջնորդը Ազգ. կեդրոն Վարչութեան հետ համախորհուրդ ընտրեց 9 հոգիէ բաղկացած յանձնախումբ մը, որ պաշտօն ունի ամէն Հայու անխտիր դիմելու խնդրելով անոնց լուման, որպէսզի կարելի եղածին չափ շուտով Հայ մանկտւոյն ազգային դաստիարակութեան ամենագլխաւոր ազդակը եղող վարժարանը ստեղծէ։ Մարսէյլի բոլոր արուարձանները երբ ունին իրենց սեփական մանկապարտէզները, քաղաքիս կեդրոնի Հայութեան ամօթ պիտի ըլլար չունենալ իրենը։

Արդ մենք հաւատացած ենք թէ Մարսէյլի Հայութիւնը լայնօրէն պիտի մասնակցի այդ հանգանակութեան եւ իրեն դիմող յանձնախումբին անդամները ձեռնունայն չպիտի վերադարձնէ։ Ուրախ ենք յայտարարելու թէ քաղաքիս 30ի չափ Հայրենակցական Միութիւնները արդէն անման եռանդով լծուած են այս գործին եւ կը տրամադրեն այս ազգօգուտ նպատակին՝ ո՛չ միայն իրենց գանձին մէջ գտնուած պատրաստ գումարները, այլ նաեւ որոշում տուած են իրենց բոլոր անդամակիցներուն եւ անդամ չեղող քաղաքացիներուն նիւթական օժանդակութիւնը ապահովել ամէն գնով։ Երբ այս նուիրական գործը՝ այսքան ջերմ եւ անվերապահ ընդունելութիւն կը գտնէ ժողովրդական համեստ, բայց լայն խաւերու մէջ, ասիկա արդէն յաջողութեան ամենամեծ գրաւականն է մեզի համար։

Յանձնախումբիս նախագահն է Պ. Արմենակ Կիւլպէնկեան։

Հանգանակութեան փակման թուական որոշուած է 1 փետրուար 1931։

Ի դիմաց կեդր. հանգանակիչ յանձնախումբի ատենապետ՝ Գ. Գ. Խայիկեան, ատենադպիր՝ Մ. Կապուտիկեան։

Ց. Գ.— Ուրախ ենք աւելցնելու թէ երկու օր առաջ՝ նոտարին քով 5000 ֆրանքի կանխավճար մը ծգուած է վերոյիշեալ նպատակին, որով գործին յաջողութիւնը գրեթէ ապահովուած է։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ե. Ե. Մ. ՇԱՎԻԼ

7 Դեկտ. կիրակի օր Շավիլի Երկ. Երիտ. Միութեան գնդախաղի խումբը բարեկամական մրցում մը կատարեց E. Romenville (R) խումբին դէմ, որուն յաղթեց 3ով 0։

Իսկ անցեալ կիրակի 14 դեկտեմբեր խումբը մեկնեցաւ Ivry մրցելու համար տեղական C. A. Ivry (R)ի դէմ։ Ֆրանսացիներուն բուռն յարձակողականները ապարդիւն մնացին մեր պաշտպանողական գիծին առջեւ. իսկ մեր յառաջապահներուն եւ միջնապահներուն լաւ խաղարկութիւնը ապահովեց խումբին յաղթանակ մը եւս, շահելով 4 նշանակէտ՝ 0ի դէմ։

Վաղը Վիռօֆլէյի դաշտին վրայ (Rue Versailles, Viroflay) տեղի կ'ունենայ հետաքրքրական մրցում մը մեր եւ C. O. Suresnes (Latil) խումբին միջեւ ժամը 13.15ին։

Ժամադրավայր մարզիկներու. — «Du puits sans vins» հանրակառքի կայանին առջեւ ժամը 12.15ին։

Կ. Թ.

ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Մուրճ-Մանգաղ» (21 Նոյ.) կը պատմէ թէ գանձակի մէջ հայ մը, Գ. Ցակոբեան, լուր կուտայ իշխանութեան թէ Նիկոլ Արամեան արծաթ դրամ պահած է տանը մէջ։ Քննութիւնը արդարեւ երեւան կը հանէ 100 րուբլի արծաթ, զոր կը գրաւէ կառավարութիւնը եւ Արամեանն ալ գնդակահարութեան կը դատապարտէ։ Ցետոյ այս դատավճիռը կը փոխուի 10 տարուան բանտարկութեան,

Ժամանակ մը յետոյ Արամեանի ընկերը Մսագործ Սիմոն Մովսէսեան, երկու բարեկամներու հետ, քաղաքէն դուրս կը տանի Ցակոբեանը եւ կը մորթէ, վրէժը լուծելու համար իր ընկերոջ։ Այս ոճիրին ականատես կ'ըլլայ փոքրիկ այծարած մը, որ կը փախչի եւ կ'ազատի ոճրագործներուն ձեռքէն։

Լուր կը տրուի քաղաքին իշխանութեան, որ երեք օր կը փնտռէ Ցակոբեանի դիակը եւ չի յաջողիր գտնել։ Ոճրագործներն ալ փախած էին, բայց ի վերջոյ կը ձերբակալուին։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱՅ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ

Ընդհ. Պատերազմի ընթացքին շատ Հայեր գերի տարուեցան ռուս կամ ուրիշ բանակէ մը, եւ կորսուեցան ու մեռան Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Հունգարիոյ մէջ կամ այլուր։ Ռուս Սինոդին պատուիրակը, Փիեր տը Ժանքովսքի, կը յայտնէ թէ իր տրամադրութեան տակ ունի ինչպէս ռուս նոյնպէս հայ մեռելներու անուանացանկը, անոնց թաղուած տեղին յիշատակութիւնը։

Բոլոր այդ տեղեկութիւնները պաշտօնական են։ Անոնք որ մեռել մը ունին կամ կորսուած ընտանեկան անդամ մը, կրնան դիմել ռուս սինոդին պատուիրակին որուն հասցէն է.

Pierre de Jankowski, délégué général, Berlin-Chalottenburg, Wallstrasse 30, II Treppen.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մտած օրերէս մինչեւ դուրս
ծ օրերնիս բուք, քամի, անձ-
ւախառն ձիւն էր։ Զօրքերու
թիւնը շատ վատ էր։

*
**

Երկու օր վերջ նորէն նամակ
ղրկեցին ինծի։ Երբ սուրհան-
կ կուգար՝ (մի կին եւ մի
մարդ) նամակը մատներու
առաջ, զօրքերը պոռոզանը
հնչեցնէին, հրացանաձգու-
նը կը դադարէր։ Նամակին
ատասխանեցի. «Մենք նամա-
իրար չենք կրնայ հասկացնել։
ղ Ֆէրիկ փաշան եւ Բաղէշի
ին հոս գան, անձամբ կը խօ-
ք իրարու հետ»։
Մեր իրանց գրած նամակնիս ամէն օր սուլթանին հեռագրով կը հաղորդէին։ Էնտեղից իրատէի սանիէ եղաւ, թէ՝ թող երթան սարկոմիսէր Մուղդար էֆէնտին եւ երկրորդ կոմիսէր Մահմուտ էֆէնտին։ Հետերնին դրին Խօսրով եւ Յովհաննէս վարդապետները եւ ուղարկեցին մեր քով։ Նրանք եկան Աստուածածնի տակ։ Յովհաննէս վարդապետին առաջ ղրկեցին, իրենք յետեւից կուգային։

Վանքի Առաջնորդարանի սենեակը մաքուր փռուած էր։ Ինը աչքի զարնող լաւ տղաներուց իւրաքանչիւրին վրայ 6-6 կարգ փամփուշտ լեցուցի։ Վանքի մէջ մօժի դատարկ սնտուկներ կային, բերի նրանք ալ իրարու վրայ դարսեցի, վրայի արկղներու մէջ լիք փամփուշտներ լեցուցի։ Վառօդով տոպրակներ քովս էին, նաեւ տուփերով գործիքներն ալ հոդ էին դրուած։ Մնացած տղաները եւ միաբանութիւնը լեցուցի ննջարանի մէջ, պատուիրեցի որ ոչ ոք դուրս չգայ, պահապան մըն ալ դրի, որ պատուէրիս հակառակ ոչ ոք դուրս չգայ։

Վաղարշակն ու Տէրկեւանցի Թարսեղը դուռը բաց ըրին՝ հրամեցէ՛ք ըրին։ Մուղդար էֆէնտին չէր ուզեր ներս գալ, դուռը վերցուցեր էր իրեն, որովհետեւ կը յիշէր իր ըրած չարիքները Հայերու գլխուն։ Մի տասը րոպէ ձգձգուեցաւ ներս գալերնին։ Վերեւէն Վաղարշակին պոռացի. «Թէ հրաման եղած է՝ թո՛ղ գան, ի՞նչ կայ վախնալու։ Եթէ զարնելու ըլլայինք՝ Աստուածածնի մօտ կը զարնէինք. մենք խաբելով մարդ չենք սպաններ։ Դուռը գոցէ՛, վերեւ եկո՛ւր»։ Դուռը գոցելու ատեն Մահմուտ էֆէնտին ոտը կը դնէ դրան արանքը եւ կ'ըսէ. «Կեցի՛ր, ոտս կոտրեցիր»։ Վերջապէս ներս մտան։

Վաղարշակն առջնին ընկաւ, բերաւ Առաջնորդարանի սենեակը։ Կոմիսէրներու վրայ սուրեր ու ատրճանակներ չկային, արձակեր էին, միակ պաշտօնական շորերնին էին հագած։

Խօսրով բռնեց ձեռքս եւ ըսաւ. «Ջաւակս, համբուրէ՛ր»։ «Ես ալ ադ կը մտածեմ, ըսի, հայր սուրբ, համբուրեմ չէ նէ չհամբուրեմ»։ «Համբուրէ՛ր, համբուրէ՛ր», ըսաւ։ Միւսներուն ալ՝ «բարի էք եկեր» ըսի։

Մեր խօսակցութիւնը տաճկերէն էր։ Ես Յովհաննէս հայր սուրբին 95էն կը ճանչնայի. մի հարիւր անգամ տեսնուած էինք իրարու հետ, բայց իրան Խօսրով կը կանչէի։ Կոմիսէրները կ'ըսէին. «Անունները դուն սխալ կուտաս՝ Խօսրո՞վն է՞ս է, Յովհաննէսն է՞ս է»։ Մուղդար էֆէնտին ըսաւ. «Մենք հօս եկեր ենք Թագաւորի հրամանաւ, առաջարկութիւններդ ի՞նչ է, ըրէ՛»։ «Թուղթ ու գրիչ բերէ՛ք, ըսի, ու գրեցէ՛ք»։

Նրանք չորսն ալ մէկ ըսին, թէ գրելու պէտք չկայ, թէ, կ'երդուին, որ բոլոր խօսածներս, առանց խօսք մը աւելցնելու կամ պակսեցնելու հոն ըսելու։ Մենք առաջարկեցինք մեր պահանջները։

Ես ըսի. — «Մայիսեան բեփորմները եւրոպական մեծ պետութիւններու երաշխաւորութեամբ պիտի մտնեն երկրի մէջ, Սուլթանը ինքը ընդունեց այդ եւ ստորագրեց, բայց յետոյ ըրաւ ընդհանուր կոտորածը, որ գրեթէ մինչեւ օրս ալ կը շարունակուի։ Ամառը Դաշտի մէջ գանազան գիւղերէն սպաննեցիք 59 Հայ։ Խալիլը ե՞ս եմ սպաններ, ենոր գլուխը կտրողը ես ինքս եմ եղեր, ինչպէս նա կոչեց Սերոբինը։ Ահա ես ալ իրեն պատուանշանը, որ սուլթանէն ստացեր է։ Դուք ձերբակալեր էք Ալվարինջցի, Բերդակցի, Տէրկեւանցի 30էն աւելի անմեղ մարդիկ, որոնք յեղափոխութիւնը կ'ատեն եւ Թագաւորին հաւատարիմ են։ Ես ուրախ կ'ըլլայի եդպէս մի 60 ալ բռնէիք։ Շարիֆ աղայի խնդրին համար բանտարկեցիք մինչեւ 20 հոգի, Մոկունք գիւղը այրեցիք, սրիկա՛յ մը Շարիֆ աղանիդ, սրիկա՛յ մըն ալ Եսթերը։ Նրանք իրար մէջ գործ են ունեցեր, դուք մեղաւորները պատժելու փոխարէն՝ ամբողջ գիւղը քանդեցիք, որ տարին տէրութեանը կուտար 600 ոսկի, եւ եդչափ մարդ ալ ձերբակալեցիք։ Ի՞նչ է պատճառը, որ 300 բանտարկեալներու մէջ 15 օրուան մէջ բանտի մէջ կը մեռնին 7 Մոկունքցիներ։ Բացարձակ յայտնի է, որ թունաւորեր էք մարդիկը»։

Մուղդար էֆէնտին ըսաւ.

(Շար.)

ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԷՔ Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Վաղը՝ կիրակի երեկոյ Salle Gaveauի մէջ

47 rue de la Boêtie, մէթրօ՝ **Miromesnil**

ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Նախագահական մարմին՝ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Բժիշկ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Լ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Լ. ՄՕԶԵԱՆ, Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ, Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ՝ Ս. ՆԱՒԱՎԱՐԵԱՆ, Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ։

Կը նախագահէ՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսին՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԷՆ

PIERRE RENAUDEL, ՎԱՌԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԵՒ JEAN LONGUET, ՆԱԽԿԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկիններ ՋԱՊԷԼ ԱՐԱՄ, ԻԴԱ ԱՐԴ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, Ա. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Օր. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ, Պ. Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ), Օր. Ա. ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ)։ Օր. ԱՐՏԵՄԻՍ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Պ.Պ.Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Շ. ՍԱՐԵԱՆ արտասանութիւն։

G. MARTINET (թաւջութակ) Ա. մրցանակ փարիզի պետական երաժշտանոցէն
S. MARTINET (ալթօ) » » » » »
N. LEICKNAM (ջութակ) » » » » »
J. CACHEUX (դաշնակ) » » » » »

S. MARTINET պիտի նուագէ H. Busserի «Rapsodie Arménienne»ը *հայ ժողովրդական մօթիֆներով կտոր մը որ իբր նիւթ տրուած էր պետական երաժշտանոցի այս տարուան մրցումներուն։*

կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Ծխելը արգիլուած է։ *Մինչեւ 7 տարեկան տղոց մուտքը արգիլուած է*

ՄՈԳԱԿԱՆ ԼԱՊՏԵՐՈՎ ՑՈՅՑ ԿԸ ՏՐՈՒԻՆ ՅԵՂԱՓՈԽ. ԴԷՄՔԵՐ, ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐ ԵՒՆ.

ՀԱՆԴԷՍԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Հանրակառք Թիւ 26, 28, 37 եւ 41։ Օթօպիւս՝ AT. ATbis, AH, AQ, B, AB, իջնել ruc la Boétie.

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած փարիզի Հար. շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ՝ ի նպաստ իր բացած դպրոցին։

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, 3 Villa d'Orléans (voie privée hauteur du 67 Ave. d'Orléans) մէթրօ՝ Alésia։

Մուտք՝ այրերու 7.50, կանանց 5 ֆրանք

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունուար 10ին Salle d'Horticultureի մէջ, 84 rne de Grenelle Métro, Bac.

Կը նախագահէ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Երգ, նուագ, պարեր, մինչեւ առաւօտ։ կը մասնակցին արուեստագէտներ։ *Մուտք 10 ֆրանք*

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

7րդ ՏԱՐԻ ղեկավար Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ 119րդ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

THÉATRE CONSERVATOIRE RENÉE-MAUBEL

8—10 Rue do l'Orient, Métro Abbesses

Ի պատիւ դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին կը ներկայացուի՝

ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ **ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ** (ՏՌԱՄ 4 ԱՐԱՐ)

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Սիրուհի Նշանեան, Անահիտ, Քնարիկ, Պ. Պ. Տ. Նշանեան, Ա. Կոթիկեան, Ա. Գմբէթեան, Սուրէնեան, Տէրվիշեան եւ Աբգար։ *Գիները ժողովրդական*

ԳԱՄԱՌ ՔԱԹԻՊԱ ԵՒ ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. միութեան կողմէ
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի
եւ մասնակցութեամբ ազգ. միութիւններու

Այսօր իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

կը նախագահէ Ա. ԱՆԹԻՔԱՃԵԱՆ, կը խօսին ընկերներ Ա. Զուլլէրեան եւ Արամ Գառօնէ, գեղարուեստական ճոխ բաժին,

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ։ Այսօր իրիկուն ժամը 8.30ին Brebant Marseillaisի սրահին մէջ. 140 Ave des Chartreux. Նախագահութեամբ Գր. եպիսկ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ։ կը մասնակցին դերասաններ Պ. Պ. Մարութեան, Ազարեան եւ քնար նուագախումբը։ Պարերը կը ղեկավարեն Պ.Պ. Եուսուֆեան եւ Ղամսիսեան։ Հայկական հարսանիք հայկ. տարազներով։ Մուտք 10 ֆր.։ Հաղորդկց. միջոցներ՝ հանրակառք Թիւ 41, 48 եւ 53

ԹԱՏԵՐԱ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Սեբաստիոյ Գոչհիսարի Հայր. Միութեան կողմէ։ 25 Դեկտ. Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Փըթի Ժուռնալի սրահին մէջ, 21 rue Cadet. Métro Cadet.

կը նախագահէ *Սուրէն Փիլիկեան։*

կը ներկայացուի՝ ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ

եւրոպական եւ հայկական պարեր, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ ընտիր ժազ։

Տոմսերու գիներն են՝ 10 եւ 7.50 ֆրանք։

ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ ԱՄԷՆԷՆ ՀԻՆԸ
ԵՒ ԱՄԷՆԷՆ ԱԺԱՆԸ

Մ. ՀԱՊԵԱՆ

31 rue Cramme 31 Bois Colombes Tél. Charlebourg 16-29

Ամէնէն ընտիր եւ աժան արեւելեան նպարեղէնները այս վաճառատան մէջ է որ պիտի գտնէք

Նոր տարւոյ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ բոլորովին Թարմ ապրանքներ

% 10 ԶԵՂՉՈՎ

Ապսպրանքները արագ կը յանձնուին բնակարանները

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվառ Օտտօի Վառաժեան ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը վաղը Կիրակի ժամը 5ին։ Կը խօսի ընկ. Ա. Մարտիրոսեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻՍ. Անթուանի Ընկ. Կարօ խումբի դասախօսութիւնը վաղը Կիրակի ժամը 5ին։ Կը խօսի ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. Լուի Ակնունի ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 3ին։ Կը խօսի ընկ. Մ. Մարութեան։ Կը հրաւիրուին Ս. Մարկրիթի ընկերները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջ. կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլ քաղաքի Բրիստափոր, Ռոստոմ եւ Իշխան ենթակոմիտէներու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի ժամը 3ին, սովորական վայրը։ Կը դասախօսէ ընկ. Բ. Միլտոնեան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՐՕ.— Բաբգէն Սիւնի խումբի ընկերական ժողովը վաղը կիրակի ժամը 1ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Խաժակ խումբի ընկերական ժողովը վաղը կիրակի ժամը 3ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԺԻԽԱՆԴՆԵՐ

Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ բժիշկներուն, 123 Boul. Sébastopol *մէթ. Սէն Տընի, Ռէօմիւր։ Վեներական ախտեր, ջերմամիզութիւն սուր եւ հինցած, անկարողութիւն, ֆրանկախտ, արեան, մորթի հիւանդութիւններ, արեան և մէզի քննութիւն, քիթի, կոկորդի եւ ականջի ցաւեր։ Դարմ. ելեկտրականութեամբ, ռէօնթկինեան եւ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով։ Խորհրդակց. ամէն օր 912 եւ 2-8։ Կիր. 9 12։*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ Հայր. Միութեան անդամականժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, 40 rue de Bellevilleի *սրճարանին վերնայարկը։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. միութեան անդամականժողովը վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8էն, Պ. Մ. Ամիրխանեանի սրճարանին մէջ։ կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին,

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՏԻԿԻՆ Բ. ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ

42 Rue Tourtille, BELLEVILLE *Մէթրօ՝ ՊԷԼՎԻԼ*

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ

ԹԱՐՄ ԼԱՒ ԱԺԱՆ

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

"MADELEINE,, ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ ԹԷ,

վաճառատունը ծախուած ըլլալով, ստիպուած է իր ապրանքները կանանց զգեստներ, մանթօներ, գլխարկ, lingerie, bonnetterie, եւն մինչեւ ամսոյս վերջը ամենաչնչին գիներով վաճառել։

Առիթէն օգտուիլ փափաքողները թող աճապարեն։

Աշխատողներու դիւրութեան համար վաճառատունը բաց պիտի մնայ ամէն օր նաեւ կիրակի մինչեւ 8.30։

Հասցէ՝ MADELEINE, 33 Ruc des Dames, Métro Place Clichy.

Քաշխօլ շինողներ, առիթէն օգտուեցէք

Վաճառատունս իր հայ յաճախորդներուն գոհացում տալու համար, ամէն տեսակ գոյներէ մետաքս ամբարած է։ Այս կտրոնով եւ կամ Ա. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի անուամբ դիմողները 30 ֆրանքի ճերմակ եւ 33 ֆրանքի գունաւոր տեսակները պիտի կրնան գնել։ Վճարումի համար դիւրութիւն։

Դիմել՝ D. Dwekի, 9 Rue Provence, Paris.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատական նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարխտի։ Մասն. լաբօրաթուար։ Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12։

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով։

Տիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31.49

(կառ. տիւ Նօռի եւ կառ. տը լ'էսդի մէջտեղը)

RÉVEILLON
LE 24 ET 31 DECEMBRE

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ 61 RUE MR.-LE-PRINCE, PARIS (6)

Չափաւոր գիներով ճաշացուցակ, մեղէն 10—15 ֆր. աղանդեր 2—4ֆր., ուրախ մթնոլորտ, միւզիքեւ պար մինչեւ առաւօտ

69, RUE
D'ANGOULÊME
PARIS (XI)

ՌԱՏԻՕ ՄԱՍՆԱԳԷՏ Պ. Ա. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

2 rue des Fossés St. Jaèques. Paris (5)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ

Columbia

(En exclusivité)

Լ. ՆՇԱՆԵԱՆ,

56 RUE PIAT, PARIS (20e), METRO: BELLEVILLE

ՕՐ. ԶԵՓԻՒՌ ԱՊԷԼԻ
ԵՒ
ՏԻԿԻՆ ԹՕՓՃԵԱՆԻ ՆՈՐ ԵՐԳԵՐԸ

Պահանջեցէք մասնաւոր քաթալոկը

Թիւ		
1	Տավրոս	ՕՐ. ԶԵՓԻՒՌ ԱՊԷԼ
	Տուլ - Տուլ	» »
3	Հօ՛յ Նազան իմ	» »
	Հայրենի գարուն	» »
4	Հայ դրօշին	» »
	Աւազակի սէրը	» »
5	Կիւլի ճան	» »
	Նոր տարի	» »
6	Հայրենիք	ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՊԷԵԱՆ
	Ծիծեռնակ	» »
7	Գարուն	ՏԻԿԻՆ ԹՕՓՃԵԱՆ
	Քէմէրս շողեր	» »
10	Տալվորիկ	» »
	Իմ չինարի եարը	» »
11	Քէլէր - Ձոլէր	» »
	Կուժն արա ելայ սարը	» »

Ձեր մեքենան գնելէ առաջ այցելեցէք մեր վաճառատունը։

ԿԱՆԽԻԿ ԵՒ ԱՊԱՌԻԿ

THÉ YAVROU ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1880ԻՆ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԴԵՂԻՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏ ՏՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԿԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՈՒԷՐՆԵՐ (surprise)

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

23, Rue Sénac :-: MARSEILLE

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930

21 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1449

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 1 ՖՐԱՆՔ

ՓԱ՜ՌՔ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ԶՈՀՈՒԱԾ ԱՆՀԱՄԱՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

Հանդիսաւոր տօները չեն որ պիտի բացատրեն Դաշնակցութեան իմաստն ու արժէքը: Ոչ ալ ճառերն ու երգերը:

Աւելի խոր, աւելի խօսուն եւ աւելի տոկուն քան բոլոր ճառերն ու երգերը, մենք ունինք պատմութիւնը մեր կեանքին: Պատմութիւնը ամէն օրուան: Եւ ամէն տեղի:

— Լսէ՛, ընկեր, այս կայանին մէջ, վրանի մը տակ էր որ ըրինք հիմը մեր կազմակերպութեան, 1923ին: Անձրեւ, ցեխ: Վրանը՝ կարկտան, մենք՝ փախստական, մեր հագուստը՝ ցնցոտի: Եւ ահա կը տեսնէք պատկերը, —Շրջ. կոմիտէ, Պատ. Միութիւն, խումբ խումբ ընկերներ, նոյն իսկ ընկերուհիներ:

— Եօթը հոգի էինք մենք ալ, մեր կայանին մէջ: Ժողով՝ փուռի մը անկիւնը: Ժողովուրդը տակաւին չունէր գլուխը դնելիք տեղ մը: Տարին չանցած, արդէն կը հաշուէինք 120 ընկեր:

Եւ կայաններ կան ուր մեր ընկերները մինչեւ ութ քիլոմեդր ճամբայ կը քալէին, ժողովի երթալու համար:

Եւ ութ տարին մեծ փոփոխութիւն մը չէ բերած անոնց կեանքին մէջ: Գիւղէ գիւղ պտոյտ՝ $1\frac{1}{2}$-2 ժամ հեռաւորութեամբ, ժողովի համար (Մակեդոնիա): Ժողով՝ փլփլած տան մը անկիւնը, ուր ոչ աթոռ կը գտնուի, ոչ նստարան, ուր մոմն անգամ դուրսէն կը բերեն (Կրետէ): Եւ ժոմի լոյսով ժողով: Ժողով՝ հազիւ դարձած աշխատանքէն, գիշերուան ժամը 11ին, աշխատաւորի գոգնոցը վրան:

Դաշնակցութիւն, դաշնակցականգործ՝ այնպէս ինչպէս քառասուն տարի առաջ, սարի մը ստորոտը, մարագներու կամ գիւղերու կամ քարայրներու մէջ: Դաշնակցութիւն՝ առանց սեթեւեթի: Առանց փողկապի եւ ձեռնոցի: Կուրծքը բաց, ձեռքերն ու երեսը մրոտ, մազերն խառն ի խուռն: Եւ բարի, բարի աչքերով:

×

Դաշնակցութեան գլխաւոր ուժն անոր մէջ է որ, գիտցաւ, կրցաւ միշտ մնալ պատնէշին վրայ, հակառակ բոլոր փոթորիկներուն, որոնք ամէնէն առաջ կ'իջնէին իր գլխուն: Մանաւանդ իր յեղափոխական, աշխատաւոր շարքերու գլխուն:

Դաշնակցութիւնը շատոնց թաղուած կ'ըլլար, առանց այդ բարի եւ արի բազմութեանց, որ գունդագունդ լեցուցեր են եւ կը լեցնեն, տակաւին, իր շարքերը, ամէն ժամանակ եւ ամէն տեղի մէջ.

Փոթորիկներու պահուն ալ, ինչպէս վրիպումի վայրկեաններուն, այդ նոյն բազմութիւնն է որ կը մնայ պատնէշին վրայ: Եւ կը պահէ մեզ կանգուն՝ պատնէշին վրայ:

Առաջին իսկ օրէն հայ գիւղացին իր ճակատագիրը կապեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ:

Հայ մշակը իր ամէնէն սրբազան երդումը կատարեց Դաշնակցութեան զինանշանին վրայ:

Եւ փոխադարձաբար, Դաշնակցութիւնը ամէնէն աւելի ներշնչուեցաւ ու գործեց գիւղին մէջ: Եւ գիւղին համար:

Գիւղէն, սարէն էր որ մեր կուսակցութիւնը արշաւեց դէպի քաղաքները, իր խիզախ եւ խրոխտ կերպարանքը պտտցուց պողոտաներուն վրայ:

×

Այս երկրին բարբարոս դէմքերէն մէկը յայտարարած է, ճակատագրական պահու մը.

— Պիտի կռուիմ Փարիզի առջեւ. պիտի կռուիմ Փարիզի մէջ. պիտի կռուիմ Փարիզի ետին:

Քառասուն տարի յետոյ ալ, Դաշնակցութիւնը կը յայտարարէ, նոյնքան անողոք վճռականութեամբ.

— Պիտի կռուիմ թշնամիներուն առջեւ, պիտի կռուիմ թշնամիներուն մէջ. պիտի կռուիմ թշնամիներուն ետին:

Ինչ որ կը նշանակէ,— պիտի կռուիմ բոլոր ճակատներուն վրայ, յանուն այս ժողովուրդի փրկութեան: Յանուն հայրենիքի ազատութեան:

Թո՛ղ չմեղադրեն մեզ արիւնախանձ ախորժակներով: Եւ ոչ ալ յետամնաց, ժամանակավրէպ ունակութիւններով: Գիտենք թէ ո՛ւր ենք:

Մե՛նք ալ տեղեակ ենք «աշխրքի բաներուն»: Այո, պարոններ, այս աշխարհը բոլորովին ո՛ւրիշ բան է:

Եւ սակայն, այս գիտակցութիւնն իսկ մեր վրայ կը դնէ պարտք աւելի ամուր կենալ պատնէշին վրայ: Աւելի արթուն եւ աւելի աշխոյժ:

Ի՞նչ կը քարոզէին, կամ կը փորձէին կատարել մեր անդրանիկները քառասուն տարի առաջ:

— Հաւաքել յեղափոխութեան, ազատագրութեան ցիրուցան, պատահական, յաճախ հակամարտ կայծերը եւ վերածել մէկ խուրձի, ուղղելով մէկ նպատակի.— Ազատութիւն եւ հայրենիք: Մէկ դրօշի տակ համախմբել բոլոր հալածական, աշխատաւոր եւ ռազմունակ տարրերը: Զարին հանդէպ դառնալով երկու անգամ աւելի չար, զարնել՝ զարնողին: Ներշնչել ինքնավստահութիւն եւ ապրելու կամք: Մաքրել խանութպանի եւ փերեզակի արատը, պատրաստելու համար Քաղաքացին: Քակել, քանդել բոլոր տեսակի շղթաները: «Բանուոր հօտը» դարձնել ժողովուրդ, հատուածները՝ մէկ ամբողջութիւն: Ժողովուրդին հարիւրին 80ը ըլլալով մշակ — բուն բանուորը յետոյ ունեցանք — ձեւակերպել եւ պաշտպանել անոր իրաւունքները: Կազմակերպել, կարգ կանոնի վարժեցնել արի, չարքաշ այլ «պաշըպօզուք» բազմութիւնները:

Այս բոլորը եւ դեռ ուրիշ առաջադրութիւններ՝ անշուշտ հայրենիքի համար: Հայրենիք եւ ազատութիւն ստանալու, կազմակերպելու համար:

Ո՞վ կրնար պնդել, թէ ամբողջովին իրականացած են այս բոլորը: Թէ մենք «անելիք չունինք այլ եւս»:

Եւ ո՞վ կրնար, առանց վտանգելու իր պարկեշտութիւնը, յայտարարել թէ կա՛ն ուրիշ ուժեր որո՛նք ընդունակ են եւ պատրաստ՝ տիրաբար գլուխ հանելու այդ աւանդը: Նոյն իսկ անոր մէկ մասը:

Սնապարծութեան տօն մը չէ Դաշնակցութեան Քառասնամեակը: Ոչ ալ ածան պատեհութիւն՝ փող հնչեցնելու եւ թմբուկ զարնելու: Դաշնակցութեան օր մը այս ալ, քառասնամեակով ճոխացած:

Քառասուն տարուան գինուորութիւնը չէ փրկած մեզ՝ մեր յանձնառութիւններէն:

Աւա՛նդ մը կայ սերունդէ սերունդ փոխանցուած, և մենք պատնէշին վրայ կը մնանք ոչ միայն մեր հիմնական ծրագրով և առաջադրութիւններով, մեր կենդանի խօսքով ու գործով, մեր արու կերպարանքով եւ պայծառ աչքերով, այլեւ իբրեւ հատուցում ուրիշներու անյատակ տգիտութեան եւ քստմնելի ապիկարութեան:

×

. . . Քառասնամեա՛կ: Երկունք մը՝ զարհուրելի եւ աննման: Արիւծի մռունչ՝ անդնդախոր վերիվայրումներով:

Ողջո՛յն այն թանկագին փաղանգին որ անխնայ սպառ դրաւ իր միտքն ու սիրտը, շնչասպառ իյնալով ազատութեան ճամբուն վրայ:

Եւ համբոյր այն անհամար եւ անանուն քաջերուն որ Դաշնակցութեան դրօշին տակ, կամ Դաշնակցութենէն առաջ, կամ անոր հետ զուգընթաց, կամ ուրիշ դրօշի տակ, կռուեցան մինչեւ վերջին շունչը, ազատութեան եւ հայրենիքի կարօտով:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Դաշնակցութեան Քառասնամեակին առթիւ, կ'արժէ գրի առնել քանի մը թուականներ, որ տրամաբանօրէն կը յանգին մեր կուսակցութեան հիմնարկութեան.—

1862ին՝ տեղի կ'ունենայ Զէյթունի ապստամբութիւնը:

1870ին՝ գաղտնի կազմակերպութիւն մը կը ստեղծուի Էրզրումի մէջ:

1872ին՝ Վանի մէջ կը հիմնուի «Միութիւն ի փրկութիւն»:

1884ին՝ Թրքահայ տառապանքներու արձագանգը հասած ըլլալով Կովկաս, Թիֆլիսի մէջ կը կազմուի «Հայրենասիրաց միութիւն»ը, որ իբրեւ օրկան կ'ունենայ «Ազատութեան Աւետաբեր»ը:

1885ին՝ Մարսէյլի մէջ կը հրատարակուի «Արմենիա»ն, Մ. Փորթուգալեանի խմբագրութեամբ:

1887ին՝ կը հրատարակուի «Հնչակ»ը:

1889ին՝ Թիֆլիսի մէջ կը հաստատուի «Երիտասարդ Հայաստան» կազմակերպութիւնը:

1890ին՝ ցոյց մը տեղի կ'ունենայ Կարինի մէջ եւ արիւն կը թափուի:

1890ին Թիֆլիսի մէջ տեղի կ'ունենայ «Երիտասարդ Հայաստան»ի ընդհ. ժողով եւ ՀԻՄԸ ԿԸ ԴՐՈՒԻ «ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ», բոլոր յեղափոխական խումբերը միացնելու առաջադրութեամբ, սակայն ձախողելով, կը վերածուի ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ:

1890ին լոյս կը տեսնէ «Դրօշակ»ի առաջին թուցիկը. իսկ 1892ին կը մշակուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդրանիկ ծրագիրը:

ՌՈՍՏՈՄ, ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Ա. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԵ՛Ր,

Այսօր Հայոց հարցը նոր շրջանի մէջ է մտնում, դարերից ի վեր ստրուկ Թրքահայաստանը ազատութիւն է պահանջում:

Հայը, որ դեռ երէկ չլինքը ծռած Եւրոպայից օգնութիւն էր աղերսում, այսօր համոզուելով, որ օտարի վրայ դրած յոյսը ցնորք է, վճռել է իր ձեռքով պաշտպանել իր իրաւունքը, իր կայքը, պատիւը, ընտանիքը...

Դարերով ճնշուել է հայ ժողովուրդը Թուրքբռնապետների լծի տակ: Դարերի ընթացքում ցանել է, բայց պտուղը երբեք չի վայելել. աւազակ տիրողը յափշտակել է: Դարերի ընթացքում անարգել են նրա սրբութիւնները, բայց կրել է այս բոլորը, կրել է համբերութեամբ, շարունակելով ողողել հայրենիքի հողը իր քրտինքով... Դարերի ընթացքում Հայը կարծէք թէ կամեցաւ ապացուցանել մարդկութեանը թէ կարելի է ազատութիւն ձեռք բերել կուլտուրական ճանապարհով: Քաղաքակիրթ Եւրոպան խոստացաւ վերջ տալ Թուրքերի բարբարոսութիւններին Հայաստանում: Սակայն անցան տարիները տարիների յետեւից եւ Հայերի դրութիւնը իրանց հայրենիքում ոչ թէ միայն չը լաւացաւ, այլ աւելի ծանրացաւ եւ այժմ մրանգամայն անտանելի դժոխային է դարձել, Հայի պէս համբերող ազգն անգամ անկարող է շարունակել իր գոյութիւնը այդպիսի երկրում:

Բայց համբերութիւնն էլ ունի իր սահմանը: Գագաթնակէտին հասցրած հալածանքները վերջապէս սթափեցրին Հային. այսօր նա վճռել է կամ մեռնել կամ ազատուել, եւ ահա Էրզրումը եւ ապա Կ. Պոլիսը աներկիւղ բողոքում են անիրաւութիւնների դէմ, հայը այլեւս չիխնդրում, այլ պահանջում է, պահանջում է զէնքը ձեռքին:

Սուլթանը սարսափահար է. Թուրք կառավարութիւնը գլուխը կորցրել է,

Այսօր Եւրոպան իր առաջ տեսնում է մի ամբողջ ժողովուրդ, մի ամբողջ ազգ, որ սկսել է պաշտպանել իր մարդկային իրաւունքները:

Այդ ժողովուրդը հասկացել է, որ իր ուժը իր մէջ է, երէկուան ստրուկ, համբերող Հայաստանցին այսօր յեղափոխական է դարձել,

Հայոց հարցի վճռի յետաձգելը այլեւս անկարելի է: Այսպէս մի պատմական ճգնաժամի միջոցին, առաջին հարցը, որ պէտք է զբաղեցնէ ամէն մի լուրջ հայրենասէրի,—այդ՝ բոլոր յեղափոխական ուժերի միութեան եւ դաշնակցութեան հարցն է:

Այդ յեղափոխական գաղափարի դրօշակիրն է «Հայ յեղափոխականների դաշնակցութիւն»ը որ սորանով դիմում է բոլոր Հայերին եւ հրաւիրում է կանգնել մի դրօշակի տակ:

«Հայ յեղափոխականների դաշնակցութիւնը» թէեւ նոր է հանդէս գալիս իբրեւ կազմակերպութիւն, բայց նա վաղուց գործող խմբերի միութիւնն է, խմբերի, որոնք նոյնիսկ հայ ժողովրդի ձգտումների ծնունդն են... «Դաշնակցութիւնը», ձգտելու է միացնե բոլոր ուժերը, կապելով իր հետ բոլոր կեդրոնները, նպատակ դնելով Թուրքաց Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական ազատութիւնը: «Դաշնակցութիւնը» մտել է այն կռուի մէջ, որ սկսել է ինքը ժողովուրդը տաճկաց կառավարութեան դէմ, ուխտելով մինչեւ արեան վերջին կաթիլը կռուիլ, հայրենիքի ազատութեան համար,

Միանանք ամէնքս ժողովրդի հետ, որ բարձրացրել է ազատութեան դրօշակը. նա, ով այսօր երեսը կը դարձնէ ժողովրդից եւ չի հետեւիր նրան, նա այդ ժողովրդի հակառակորդն է նրա թշնամին է...

Ուրեմն, եղբայրներ, միանանք յանուն սուրբ գործի ընդհ. թշնամու դէմ: Եւ դուք, երիտասարդներ, միշտ եւ ամէն տեղ վսեմ գաղափարների պաշտպաններ, միացէք ժողովրդի հետ:

Եւ դուք, ալեզարդ ծերունիներ, ոգեւորեցէք ձեր որդոց եւ օգնեցէք նոցա ձեր բազմամեայ փորձառութեամբ:

Եւ դուք հարուստներ, բաց արէք ձեր քսակները, զէնք հայթայթելու ժողովրդին, որ նա կարող լինի պաշտպանել իր կուրծքը, որ բաց է արել թշնամու դէմ, Եւ դու, հայ կին, ոգի ներշնչիր սուրբ գործի մէջ: Եւ դու, հայ ոգեւորական, օրհնիր ազատութեան զինուորներին...

Սպասելու ժամանակ չէ...

Համախմբուենք, Հայեր, եւ քաջութեամբ առաջ տանենք հայրենիքի ազատութեան սուրբ գործը:

''ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ,,

ԾԱՆՕԹ. (Գրուած Ռոստոմի ձեռքով).— Դաշնակցութեան առաջին մանիֆեստն է, 1890ի գարնանը հրատարակած: Ոչ մի տեղ չէր ճարւում. գտնուած է Պետրոգրադ, գաղտնի բաժանմունքի թղթերի մէջ, ուրիշ կարեւոր հաւաքածոյ դոկումէնտների հետ: Որքան յիշում եմ, այս կոչը խմբագրել է Քրիստափորը:

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐ(*)

... Ծնունդ առաւ հայ ժողովուրդի նոր զաւակը կարճատեւ ու տագնապալի երկունքէ յետոյ — եւ ծնունդի պարագաները մասամբ արդէն կանխորոշեցին անոր գալոց ճակատագիրը։ Ծնուած էր նոր քաղաքական կազմակերպութիւնը հայ ազգային խտէալով, կը յենուէր այն գաղափարական երիտասարդութեան ստուար շարքերուն վրայ եւ կ'ազդարարէր ազատութեան գաղափարին հետ ռամկավարութեան հաւատամքը։ Հայ ունեւոր դասակարգը վաղժամ լքեց զայն։ Հայ խոշոր բուրժուազիան շարունակեց իր կրաւորական դիրքը շարժման հանդէպ՝ անոր ամբողջ տեւողութեան ընթացքին։ Հեռացան նորակազմ «Դաշնակցութենէն» և այդ խոշոր դրամատիրութեան անուանի բանբերները, խտէոլոգները։ Մնացին հրապարակի վրայ բուն ժողովրդական տարրերը։ Մնաց հրապարակի վրայ — Հայկական դեմոկրատիան։ Նա՛ էր, որ կը կազմէր կուսակցութեան ողնաշարը։ Նա էր, որ պիտի լեցնէր մեր շարքերը 40 տարի շարունակ։

Անշուշտ, ուրիշ դասակարգերէն եւս — վերին, բարեկեցիկ, հարուստ ու նոյնիսկ ազնուական խաւերէն մնացին գործիչներ մեր շարքերուն մէջ — իրենք ալ ազնուական սրտով ու մտքով. անոնցմէ էր իշխան Արղութեան, մեր առաջնակարգ ռահվիրաներէն. անոնցմէ էր Սիմոն Զաւարեան։ Բայց գործիչներու ճնշող մեծամասնութիւնը առաջին իսկ տարիներէն, թէ Կովկասի եւ Թուրքիոյ մէջ, հայ ժողովուրդի խոնարհ, համեստ խաւերէն էին — շինականի, արհեստաւորի, մանր առեւտրականի կամ քահանայի զաւակներ, ուսուցիչներ — Ներսիսեան ու Թեմական դպրոցներու եւ Ճեմարանի ուսումնաւարտներ — գրասենեակի ծառայողներ, համալսարանաւարտ ճարտարագէտներ, բժիշկներ, պետական պաշտօնեաներ եւայլն։

Հայկական շարժումը չէր կարող ուրիշ բնոյթ մը ունենալ բայց եթէ միայն դեմոկրատիկ, ժողովրդավար, վասնզի հոսանքը սնուցանող ակունքներն էին, մէկ կողմէն՝ Խրիմեան ու Ալիշան, միւս կողմէն՝ Րաֆֆի եւ Նալբանդեան։ Հայ յեղափոխական մտաւորականութիւնը գաղափարային ժառանգութիւնն էր այդ մեծ, ժողովրդածին ռահվիրաներուն։

* *

... Ուժերու անհաւասար գերգնահատումը եւ մօտալուտ յաղթանակի հաւատը կը ծնէին յախուռն, գահավէժ, քաոսային թռիչքներ։ «Ժողովուրդը պատրա՛ստ է» — կուգային ազդարարելու սահմանի միւս կողմէն՝ Սարկաւագները, Զաքրեանները ու Յունոնները։ «Ժողովուրդը պատրաստ է — տուէ՛ք միայն զէնք, դրա՛մ ու առաջնորդ»... Կռի՛ւ...։ Նպատա՞կը։ Ատով շատ ալ չէին մտահոգուեր... «Բան մը, անշուշտ, պիտի ըլլայ»... «Պուլկարիոյ պէս բան մը»... «Լիբանանի պէս բան մը»...

Էականը կռիւն է, մնացածը երկրորդական է։ «Դաշնակցութիւնը» երեք տարի ծրագիր չունի... Թէեւ արդէն գործիչները հաստատուեր էին երկրի մէջ, զինագործարանը կը բանէր Թաւրիզում, զէնքերը կը փոխադրուէին երկիր, իսկ Կովկասը պատած էր կոմիտէներու ցանցով... «Մենք գործի կուսակցութիւն ենք» — Շատոնց յայտարարեր էին վարիչները։ Զինակիր խումբ մը, որ մէկ տասնեակ հրացան ու դաշոյն կը փոխադրէր Հայաստան, անհամեմատ աւելի արժէք ունէր, քան տասնեակ ծրագիրներ գալոց քաղաքական եւ ընկերային կարգերու մասին։

Եւ կռուի բոլոր ձեւերը ընդունելի են։ Զա՛րկ Թուրքին ու քիւրտին, կառավարական պաշտօնեաներուն, ժողովուրդի հարստահարիչներուն, ազրուկներուն, զա՛րկ եւ ներքին ոսոխներուն, ուխտադրուժ ընկերներուն, ամէն կարգի հայ ցեցերուն, դաւաճաններուն, լրտեսներուն ու մատնիչներուն։ Զա՛րկ, վրէ՛ժ...

Եւ ի՛նչ խօլական ձեւեր կ'առնէր վրէժխնդրութեան տենչը։ Ալաշկերտցի Յունօն — մեր անդրանիկ ռազմական փաղանգէն — իր որսած Քիւրտերը ողջ-ողջ կը տապկէր եւ արիւնն ալ կը խմէր։ Ղարաբաղցի Աբրահամը — Կուկունեանի արշաւախումբէն — իր սպաննած Քիւրտերու ականջները կը կտրէր եւ արիւնաթաթախ կը ծծէր։

Վրէժխնդրութեան վայրենի բռնկումներ — նաեւ հայ մարդոց դէմ։ Սարկաւագը տէրրօրի կ'ենթարկուի, վասնզի արգելք կը լինի Կուկունեան արշաւախումբի շուտափոյթ մեկնումին։ Արսէն Թոխմախեան — Խրիմեանի քանքարաւոր աշակերտներէն — չարաչար կը խոշտանգուի նոյն Յունօի ձեռքով (ըստ ոմանց՝ նոյն իսկ ողջ-ողջ կը վառուի թոնիրին մէջ), վասն զի շշուկ մը տարածուեր էր — բնաւ չփաստուած — թէ նա պաշտօն ունէր Թուրքերու կողմէն լրտեսելու հայ յեղափոխանները Պարսկաստանի մէջ։ Դժբախտ Կերեկցեանը կը սպաննուի Էրզրումի մէջ, տեղական մեր Կոմիտէի որոշումով, կը սպաննուի իր համաքաղաքացի Արամ Արամեանի ձեռքով (ամենամաքուր, գաղափարական մեր ընկերներէն), որովհետեւ Կերեկցեան տարբեր կարծիք կը դաւանէր յեղափոխական տակտիկի մասին...։ «Ով մեզ հետ չէ, թշնամի է...»։ «Զա՛րկ բոլոր հակադաշնակցականներուն...»։

«Դաշնակցութեան կեդրոնը» խստիւ կը դատապարտէր տեռորական այդ սանձարձակ թռիչքները, որոնք, աւա՛ղ, անխուսափելի էին այն հեռաւոր օրերուն, հայկական շղթայազերծ կիրքերու մթնոլորտում — անխուսափելի եղած են եւ մեզմէ բարձր ազգերու մէջ։ Յիշենք միայն Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը, երբ մարդիկ կը կոտորուէին ամենաթեթեւ կասկածներու հիման վրայ, մատնութեամբ, կամ պարզ, գռեհիկ հակառակութեան պատճառով։ Հայոց իրականութիւնը աւելի դաժան մեթոտներ կը բերէր այդ կարգի մարզանքներու մէջ։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(*) Հատուած մը «Հ.Յ.Դաշնակցութեան պատմութիւն»էն, որ պիտի լոյս տեսնէ յառաջիկային։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԷՆ

Ո՞վ աւելի մեծ համարձակութիւն, աւելի մեծ բարոյական իրաւունք կ'ունենար անձնուիրութեան հրաւիրել ժողովուրդի բոլոր կենսունակ տարրերին, քան ինքը՝ առաջինը արեան դաշտ նետուող յեղափոխականը։ Ո՞վ արդեօք, ի՛նչ մարդ, ի՞նչ քարոզիչ կամ քարոզիչներ կարող էին Պոլսից մինչեւ Վան, Ռուսաստանից մինչեւ Ամերիկա ցնցել հայութիւնը՝ բոլորի սրտին միեւնոյն զարկը հաղորդելով, բոլորի առջեւ պարզ ամփոփելով մեր ընդհանուր ազգային իղձերը, քան այդ անուամ էին հին յեղափոխական ձեռնարկները։ Ո՞ր գրողը արդեօք, ո՛ր լեզուագէտը, ո՞ր հարուստը, ո՞ր հռետորը կարող էր հայկական պահանջների մասին այնքան հրատարակութիւնների մէջ այնքան լեզուներով, այնքան գրել, այնքան տպագրել, այնքան սրտեր ու մտքեր յուզել, որքան գրել, տպագրել, զգալ ու մտածել էր տալիս հայ ժողովուրդի ծանր, անտանելի, գժոխային կացութեան թարգմանը — յեղափոխական բողոքը։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆ

Խաչիկ Գնունի, Սուրէն (Արտաշէս Անդրէասեան), Արտաշէս Միսաքեան, Եգիպտացի, Բաբկէն Սիւնի

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔԸ

Քառասնամեայ ճակատամարտներէն ու բարկ քուրաներէն անցնելով՝ Դաշնակցութեան բանակի մնացորդները կանգ կ'առնեն այսօրուան մշուշապատ հորիզոնին վրայ, պահ մը ետ նայելու դէպի իրենց անօրինակ անցեալը։ Սակայն այդ անցեալը շատ է մեծ եւ մեր ժողովուրդի ապրած փոթորիկը շատ է տարապայման, այսօրուան կըշիռներուն համար։

Հայ ժողովուրդի ազատագրութեան մեծ գործը Դաշնակցութիւնն իր ուսերուն վրայ վերցուց, ու անոր հասնելու համար հայ միտքը եւ բազուկը կազմակերպեց։ Քառասուն տարուան հրդեհի մէջէն Դաշնակցութիւնը քալեց դէպի այդ նպատակը եւ հրապարակ դրաւ իր միտքը եւ բազուկը։ Ու դժնդակ պայքարի քուրաներէն հայ ազգը կազմակերպուեցաւ, հայ քաղաքական մտածողութիւնը ձեւաւորուեցաւ եւ հայ կռուող ուժը մարմին առաւ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր վերջնական նպատակին դեռ չհասաւ, թէեւ բարոյական եւ ֆիզիքական յաղթանակներ տարաւ, սակայն իր եւ հայ ժողովուրդի կորուստներն այնքան շատ եղան, որ ժամանակակից մարդու համար, փոթորիկներէն վերապրած հայութեան համար անցեալ յաղթանակները մերկացան իրենց փայլերէն եւ սրբուեցան շատերու սրտէն, այսօրուան կանխիկ յուսահատութեան տեղի տալով։ Այդ յաղթանակները մնացին պատմութեան բաժին, պարտուած հոգիներու մշուշով ծածկուած, որպէս զի օր մը յարութիւն առնեն։ Ազգերու պատմութիւնը օրերու խնդիր չէ, ու պարտութիւնները մահուան նըշանակութիւն չունին անոնց համար։

Դաշնակցութեան քառասնամեայ անցեալը Դաշնակցականներու եւ համակիրներու համար, այսօր տակաւին հոգի եւ արիւն է, միս եւ ոսկոր չէ դարձած։ Մեր հոգին կը խլրտի եւ մեր արիւնը կ'եռայ այդ անցեալով։ Ուրեմն քառասուն տարուան ժառանգութիւնը անցած է մեզ, վերապրողներուս, հետեւաբար այդ հսկայ անցեալը իր ամբողջ մեծութեամբ կ'ապրի հայ ժողովուրդի հոգիին ու արեան մէջ։ Այսինքն, այդ մեծագործութիւնը կայ ու կը մնայ, տիրական է մեր պատմութեան մէջ, բայց շօշափելի ձեւ ու կաղապար չէ ստացած, չի տեսնուիր, այլ կը զգացուի։ Որովհետեւ Հայոց պատմութեան փոխանցման այս շրջանին, գերմարդկային ուժերն իսկ անզօր են յուսահատ բազմութեան մը ցոյց տալու յաղթանակի կոթողը հրդեհուած հայրենիքի փոշիներէն վեր բարձրացնելով։ Ու մեծագործութիւնը կը մնայ անարժէք պարտուած հոգիներուն համար, իսկ հաւատաւորներու համար մեծագործութիւնները կը մնան իրենց յարաբերական արժէքով, կամ հոգեկան բաւարարութեան չափանիշով։

Սակայն պատմութիւնը հոտ կանգ չառներ... ու այսօրուան խեղճուկ ըմբռնումները վաղուան հովերէն կը տարտղնին ու տեղի կուտան պատմութեան նոր վճիռներուն։

Անցած քառասնամեակը, գալիք քառասնամեակի ընթացքին միս եւ ոսկոր պիտի դառնայ։ Հոգեկան ըմբռնումները շօշափելի ապացոյցներով պիտի արձանանան գալիք սերունդներուն աչքին. ու այն ատեն միայն հայ ժողովուրդը պիտի ըմբռնէ այն մեծ հպարտութիւնը որ մեր այնքան ողբերգական անցեալէն իրեն կուգայ։

Երբ Սարդարապատի դաշտին մէջ կը բարձրանայ Հայաստանի ազատութեան արձանը, որու վրայ արձանագրուած կ'ըլլայ հայ ժողովուրդի վճռական ճակատամարտի պատմութիւնը, երբ Վանի ժայռին վրայ կ'աւելնայ նոր արձանագրութիւն մը Ապրիլեան հերոսամարտը յաւերժացնելու, երբ Տարօնի մէջ Հրայրի եւ Գէորգ Չաւուշի բրոնզէ հասակը կը կանգնի անմահութեան իրաւունքով, այն ատեն հայ ժողովուրդի հաւատաւոր ու անհաւատ զաւակները, Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը, յարութիւն առած այս հսկայ կոթողներուն առջեւ՝ նոր պիտի ըմբռնեն մեծութիւնը անցեալ օրերուն։

Դաշնակցութեան արիւնաներկ պատմութիւնը արձանագրուած կը մնայ հայրենի հողին վրայ, ու համբերութեամբ կը սպասէ իր յարութեան, իսկ ոգին փոխանցած է վերապրողներուն, որոնք իրենց պապերու ճանապարհէն պիտի քալեն, ուղիղ դէպի նոյն նպատակը, հայ ժողովուրդի ամբողջական ազատագրութիւնը, կեդրոնացնելով հայ ժողովուրդի միտքը, կամքը եւ բազուկը մէկ կուռ բանակի մէջ, որ կը կոչուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւն։

Թելադրանքը որ մեզի կուգայ քառասուն տարիներու խրատական պատմութենէն, հրամայական է եւ սրբազան Դաշնակցականներու համար։ Յստակ ըմբռնում, վճռական կամք, կարգապահ բանակ՝ յանդուգն ու արի։

Ա՛յդպէս պէտք է ըլլան բոլոր դաշնակցականները։

Ա՛յդպէս պէտք է ըլլան մեր բոլոր համակիրները։

Եւ այդպէս պիտի ըլլան, ստիպուած, նաեւ բոլոր անոնք որ անհաւատ են։

Մեզի պէտք է երկաթէ բանակ, գիտակից եւ կեդրոնացած մէկ հրամանատարութեան տակ։ Քառասուն տարուան քուրայէն անցած կազմակերպութիւնը այլեւս մտքի տատանում պէտք չէ ունենայ. ու երբ միտքը կազմակերպուած է, կարող էք վըստահիլ բազուկի ուժին, որ այդ պարագային կը դառնայ վճռական, յանդուգն եւ ճակատագրական։

Ամէն մէկ դաշնակցական, քառասնամեակի խոհերու ընթացքին, պէտք է գիտակցի ու հաւատայ, որ իր մէջ կը մեծնայ Քրիստափոր մը իր միտքով, Զաւարեան մը իր խիղճով, Ռոստոմ մը իր կամքով, Գէորգ Չաւուշ մը իր Վահագնեան արիութեամբ։

Ու երբ մեր հազարաւոր տիտանները յարութիւն առնեն ձեր հոգիի ու արեան մէջ, ընկերնե՛ր, այն ատեն միայն դուք կարողէք Դաշնակցութեան ըսել.

— Երկաթէ բանակը պատրաստ է, հրամայէ՛։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Դժուար է քանի մը հապճեպ գիծերու մէջ տալ Դաշնակցութեան քառասուն տարիներու գործունէութեան պատկերը։ Դժուար է որովհետեւ անոր գործունէութիւնը տարածուած է ամէն մարզի մէջ, ամէն ճակատի վրայ, ուր որ հաւաքական գոյութեան համար ճիգի եւ պայքարի անհրաժեշտութիւն ստեղծուած է։ Այսուհանդերձ, քառասնամեակին առթիւ, որ կը տօնուի այս պահուս ամենուրեք, կ'արժէ առաւելապէս ծանրանալ անկախութեան գաղափարին վրայ, որ այսօր, ու մանաւանդ վաղը, կը հանդիսանայ միակ յենարանը, փրկութեան միակ լաստը հայ ժողովուրդի գոյութեան, ընդդէմ չարին ու բարիին, որ կը խուժեն ամէն կողմէ անոր վրայ, ջանալով աղճատել անոր հոգին եւ վտանգել անոր ապագան։ Ու նաեւ անոր համար, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը, իբրեւ հարազատ թարգման մեր ժողովուրդի իրական պահանջներուն, կըցաւ անկախութեան գաղափարը բիւրեղացած ձեւով մէջտեղ դնել, «ըլլալ թէ չըլլալ»ու վճռականութեամբ, եւ իր գործունէութեան խարիսխը դարձնել զայն։

* *

Հակառակ մեզ շրջապատող դժնդակ պայմաններուն, հակառակ մեր ժողովուրդի գոյութեան սպառնացող բազմաթիւ ազդակներուն, կազդուրիչ է տեսնել լուսաւոր կէտ մը, որ իբրեւ առաջնորդ աստղ, կոչուած է փոթորիկներուն մէջէն, մեր յաբաշխարհ ու վարանոտ բազմութեանց ակնարկը իր վրայ բռնել ու առաջնորդել զայն դէպի վաղուան փրկութեան հանգրուանը։

Այս լուսաւոր կէտը, անտարակոյս, անկախութեան գաղափարն է, որ հետզհետէ լայն ծաւալ կը գտնէ հայ ժողովուրդի խոշոր զանգուածներուն մէջ։ Ու պէտք է դարձեալ արձանագրել որ, այս գաղափարը այլեւս մտասարգանք չէ եւ ոչ ալ բաղձանքը պարապ մը, ինչպէս կ'երգէր Պատկանեան, այլ անհրաժեշտութիւն ու պահանջ։ Մեր ժողովուրդը, գոնէ այն մասը, որ թրծուած է անկախութեան խտէալով, կը խորհի ու կը զգայ մանաւանդ թէ, անկախ գոյութիւն մը միակ երաշխիքն է ու միակ միջավայրը, ուր կրնայ շնչել ու ապրիլ ինք, եւ զարգանալ ու տեւել։ Ան գիտէ այլեւս արժէքն ու իմաստը ազատ ու անկախ կեանքին, որովհետեւ եթէ անկախութիւնը՝ հազիւ շրթներուն հասած, խլուեցաւ դարձեալ իրմէ, առանց զայն լիաշուրթն վայելելու, այսուհանդերձ ամէնէն աւելի եւ խորապէս կը ճանչնայ անազատ կեանքին ամբողջ դառնութիւնը, ամենօրեայ ու պժգալի։ Գիտէ ու կը ճանչնայ, իր ներկայ վիճակին մէջ եւս, արհամարհանքն ու խորշանքը որ միշտ իր շուրջը կը դեգերի, գիտէ մտալլկումը վաղուան անստուգութեան սարսափին, մանաւանդ գիտէ ու կը զգայ ծանրութիւնը լուծին՝ թըշնամիէն գայ անիկա թէ բարեկամէն։ Եւ այս բոլորին գիտակցութեամբ եւ փորձառութեամբ, հայ մարդուն միտքը չի վարանիր տրամաբանութեան բաւիղներուն մէջ, զգացումը զիկզակ ճամբաներ չի փնտռեր, դիրքը որոշ է եւ ճամբան շիտակ։ Որքան ատեն որ գիտէ այս բոլորը ու կը մնայ հաւատարիմ իր զգացումներուն, պիտի ըլլայ միշտ տոգորուած անկախութեան գաղափարով, ոսկոր ու արիւն դարձած իր մէջ։

Այս գաղափարն է միայն, որ դառնալով հաւաքական սեփականութիւն, ու միեւնոյն ատեն ձեւափոխուելով թանձրացեալ ուժի, մարմին պիտի տայ այն խտէալին որ բոլորին հոգիէն կը բխի։ Բայց մինչեւ մարմնացումը մեր անկախութեան երազին, պէտք է որ մենք մնանք հայ, պէտք է որ հայ ժողովուրդը, ինչ հորիզոնի տակ ալ գտնուի, նախ տէր կանգնի ինքզինքին, իր անցեալին ու իր ժառանգութեանց։ Մնայ Հայ, հարազատ՝ իր ներշնչումով և անեղծ՝ իր հոգիով։

Եւ ահա, անկախութեան գաղափարն է դարձեալ, միա՛յն գաղափարը, որ փրկարար դեր պիտի կատարէ Հայը հայ պա հելու գործին մէջ։ Ուծացման այլասերման երեւոյթը ա չունի գրաւելիք այն տարրերէ որոնց մէջ բոյն դրած է, իր պատուաստ, անկախութեան գա ղափարը։ Իրապէս, ճշմարիտ պատուաստն է անիկա ապա գայնացման այլազան երեւոյթ ներուն դէմ։

Առանց ուրանալու այլասեր ման դէմ զանազան ազդակներ առաւել կամ նուազ ազդու թիւնը, պէտք է ընդունիլ ա կայն որ, անկախութեան գա ղափարը անոնց մէջէն կը հան դիսանայ առաջինը եւ ամենէն ուժեղը, որ կրնայ չէզոքացնել որեւէ օտարոտի ազդեցութիւն ու ծառայել իբր արգելակ։

* *

Հայ կեանքին մէջ, դժբախ տաբար, միայն Դաշնակցու թիւնն է եղած դրօշակիրը հայ անկախութեան գաղափարին։ Մնացեալները կա՛մ եղած են չափազանց տկար, անընդունակ որեւէ դեր կատարելու, եւ կամ հակառակորդ՝ այդ գաղափարին։ Դժբախտաբար ըսինք, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը անկեղծօրէն փափաքող միայն կրնար ըլլա որ, իրմէ դուրս ուրիշ տարրեր ու հոսանքներ եւս ուժ տային նոյն գաղափարին, հոգ չէ թէ տարբեր միջոցներով։ Չէ եղած այսպէս, ինչ որ խթան դարձած է որ ան աւելի եւս ուժգին եւ աւելի եւս կատաղի կերպով տապնդէ հայ. ժողովուրդի, Հա յաստանի անկախութիւնը։

Ծագո՞ւմը այս գաղափարի Շատ հեռուները կը տանի այս պրպտումը, բայց ինչ որ կը վերաբերի իրականութեան հետ սերտօրէն կապուած գա ղափարին՝ շատ հին չէ անոր ծնունդը, վերջին պատերազմէն ի վեր, եթէ ուզենք այս գաղափարին զարգացման գլխաւոր հանգրուանը նշանակել։ Բայց ճիշդ ըլլալու համար, պէտք է ըսել որ, պատերազմէն առաջ Դաշնակցութիւնը թէեւ ուղղակիօրէն ո՛չ իր ծրագրին եւ ո՛չ ալ իր ընթացիկ քաղաքակա նութեան մէջ ունէր Հայաստա նի անկախութեան հետապնդումը, այսուհանդերձ այդ գաղափարը կար միտքերու մէջ ձեւաւորուած ու հիմնաւորուած, առանց սակայն խօսքով կամ գրչով արտայայտուելու։ Իր կան գործի ընթացքին, կարելի էր նշմարել նոյն գաղափարի հետապնդման թաքուն ջա լերը ամէն խնդրի մէջ։ Իբրեւ իրապաշտ կուսակցու թիւն, որ վաղուանը միայն կը դարձնէ այսօր, առանց հեռաւոր ցնորքներու համար ուժ սպա ռելու, Դաշնակցութիւնը, նախ քան պատերազմը, աւելի հա մեստ պահանջներու կը ձգտէր աւելին՝ ոչ պայմանները եւ ոչ ալ հնարաւորութիւնները թոյլ կրնային տալ յուսալու։ Բայց ընդհ. պատերազմը եկաւ ամէն ինչ յեղաշրջելու, ինչպէս պայ մանները, նոյնպէս նաեւ կարե լիութիւնները, ու ահա այդ մի ջոցին էր որ, գաղափարը իբրեւ կուտակուած ուժ, իջաւ կեան քին մէջ եւ իրականութիւն դար ձաւ։ Գաղափարը՝ այլեւս քան պատերազմի զգացում մտածուած բայց զսպուած յղա ցումը չէր, որովհետեւ ճիշդ վայրկեանն եկած էր կեանքի փոխանցելու համար զայն։

Այսօ՞ր։ Այնքան պայքարն րէ եւ զոհերէ վերջ, գաղափար այսօր աւելի ուժեղ է քան երբ այսօր աւելի ծաւալուն է քան որ եւ է ատեն, հետեւաբար վայրկեանն է որ պիտի գա արժէք ու մարմին տալու համար անոր։

Դաշնակցութիւնը՝ քառասուն տարիներու պայքարներով հա սուն եւ ուժեղ՝ հայ ժողովուրդ անկախութեան միահաղոյն պա հանջով, ինչպէս երէկ, վա եւս պիտի գիտնայ ընտրել գա ռական վայրկեանը, այդ գաղա փարին զսպանակները լարել եւ ռումբի մը պէս կեանքի մէջ։

ԼԵՒՈՆ ՄՕԶԵԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԽՈՒՄԲԸ

1. Սեպուհ, 2. Անդրանիկ, 3. Մուրատ, 4. Ճնդօ, 5. Աւետիս 6. Առաքել, 7. Մուշեղ

ԴՈՒՄԱՆԻ ԽՈՒՄԲԸ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Քառասնամեակի առթիւ պայմանադրական յօդուած մը չէ այս: Փորձ մըն է շատ անյաջող մէկ կենդանագիրը տալու այսօրուան Դաշնակցութեան:

Յատկապէս այսօրուան կ'ըսենք, որովհետեւ, այս Քառասնամեակը առաւելապէս անցնող քառասուն տարիներուն եղած, կատարուած գործերու քննութեան նուիրուած է:

Քառասուն տարին ե՛ւ երկար ե՛ւ շատ կարճ շրջան է: Մահկանացու անհատի համար աչարկուօրէն երկար շրջան է քառասնամեակը: Պատմութեան մէջ ակնթարթ մը միայն: Անհատական կեանքի տեւողութեան մասին մեր անձնական մօտեցումի ամենայն առումով խի՛ստ երկար, պատմութեան, ժամանակի տեւողութեան հանդէպ մեր ամէնէն անանձնական և ամէնէն ժլատ վերաբերմունքով խիստ կարճ այս շրջանը՝ Հ. Յ. Դ. Քառասնամեակը՝ մեզի կը ներկայանայ երեք երեսով: «Անցեալը»՝ որ իբրեւ շօշափելի, տեսանելի իրողութիւն՝ ծնունդ կ'առնէ 1890 թիւէն, «Ներկան»՝ որ կը գրկէ մեր ամբողջ այսօրուան գրեթէ բովանդակ կեանքը (իր բացասական ու դրական անդրադարձումներով) և

ԵԸԼՏԸԶԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

կառքը պատրաստ...

«Ապագան»՝ որ կը շօշափէ ու կը շոյէ, կը գօտեպնդէ ու թափ կու տայ վաղուան համար մեր ըմբռնումներուն իր երազանցական բովանդակ ու շքեղ կարելիութիւններով:

Անցեալը վերլուծելու, քննելու ու դատելու մեր բոլոր ջանքութիւնները որքան ալ բնական ու արդար թուին, ժամանակակից սերունդը երբե՛ք անաչառ, արդար ու ապառիկ դատաւոր չի կրնար ըլլալ:

Որովհետեւ, Դաշնակցութեան պատմութիւնը մեռած պատմութիւն չէ, այլ «գործող պատմութիւն է»: Քառասուն տարին երկար ժամանակաշրջան չէ, և այսօրուայ սերունդը, նոր սերունդը (որ անաչառ, արդար ըլլալու նախադրեալ առաւելութիւնները ունի և իրաւունք ու պարտականութիւն՝ առարկայական դատումներ ընելու) տակաւին իր դիմագիծը պարզած չէ, մեր քառասնամեակի պատմութեան իր խանդն ու անձնուէր տրամադրութիւնները նուիրաբերած է, բայց ոչ տակաւին իր միտքն և ուղեղը:

Այսօր՝ նոր սերունդին սիրտն է որ կը բաբախէ ու հոգին կը թեւածէ: Իսկ ուղեղները դեռ հակած են անցեալի դեռ տեւող սերունդի յուշագրութեանց վրայ, ու բանաստեղծական դմայլանքով լեցուած ենք անցնող քառասուն տարիներու հերոսական ու վսեմ խոյանք-դրուագներով:

Իսկ այն սերուգը որ պատմել ու յուզել սկսած է, տակաւին ղեկավար է և քառասուն տարուան գործերու առնուազն վերջին երեսնամեակի գործակատար ու բաժնեկից: Սպասել այս սերունդէն որ անանձնական ըլլայ, գիտուն-վերլուծող և զերծ ենթակայական տրամադրութիւններէ, կը նշանակէ անտեսել պատմութիւն գրելու հիմնական նախադրեալները: Նախադրեալներ՝ առանց որոնց անհնար է պատմութիւնը գիտութիւն դարձնել ու պատուանդան:

Քանի դեռ մեր պատմութիւնը կը գործէ, մերթ բուռն ու յորձանուտ, մերթ հանդարտ ու հեզասահ, երբեմն դանդաղ քայլերով, յաճախ ոստումներով և խոյանքներով կը թաւալի միշտ յառաջ, քանի դեռ Դաշնակցութիւնը իր վերջին խօսքը ըսած չէ, և անակնկալները կը պահէ, իր ամենօրեայ ծնունդները զինք չեն ազատեր մշտակայ երկունքի ցա[illegible] է որ այսօր բոլորս ալ ի՛նչ կարծիքներ որ ալ ունենանք բանաստեղծական դմայլանքով ու կրօնական ջերմեռանդութեամբ վայրկեան մը [illegible] ու երկիւղած դէպի ետ նայինք: Օրուան հոգերէն և վաղուան անստուգութիւններէն մռայլած մեր դէմքերը պայծառացնելու համար, ի տես [illegible] փառաւոր գուպարին, որ Արմէններու հնաւանդ ցեղին եղաւ անցնող քառասնամեակի ընթացքին, ցեղին հզօր ու արգաւանդ ծիլին ի տես՝ [illegible] հին հին փառքը վերակերտելու, գոյութեան ահեղ պայքարի մը [illegible] ահաւոր ոդիսականներով և անսահման հերոսերգութիւններով [illegible] Արեգնաշող դէմքը հերոսներու, անոնց որ շանթը բռնել կամեցան, [illegible] ու բարձրագլուխ տողանցումը յիսուսակերպ գործիչներու, անստուեր [illegible] սրբազնօրէն խաղաղական գոհութիւնը հայրենիքի խաւելին հ[illegible]

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ "ԽՕՍՔԸ,,

Այս տեսակէտէն դիտե՛նք Դաշնակցութիւնը: Ան ի՞նչ արժէքներ ստեղծեց: Կամ յանուն որպիսի՞ արժէքի այնքան մեծ արժէքներ զոհաբերեց: Որ այդ արժէքը (ինչ ստեղծել կ'ուզենք) վաղը նոր արժէքով մը չպիտի՞ փոխարինուի: Մեր յեղափոխութեան նպատակը ի՛նչ է կամ ի՛նչ տարբերութիւն ունի ուրիշ մեծ ազգերու յեղափոխութիւններէն: Մեր յեղափոխութիւնը հին ու նոր արժէքներու բախումը չէ որ յաւիտենական է: Մեր յեղափոխութեան հիմնական նպատակակէտը ազգային քաղաքական ազատութեան խնդիրն է՝ ազգային սահմաններով և սակայն համամարդկային խաղաղութեան ու համերաշխութեան ընդհանուր ու նպաստաւոր պայմաններու տակ, որ ոչ թէ այսօրուան կամ վաղուան արժէք է, այլ յաւիտենական արժէք է, որքան ժամանակ որ արեւը կեանք պարգեւէ երկրին: Այս տեսակէտով ոչ թէ այս կամ այն դասու, այս կամ այն դարաշրջանի յատուկ արժէք կը ստեղծենք մենք, այլ կ'ուզենք ստեղծել արժէք մը (հայրենիք) որ որքան այս դասուն է, նոյնքան միւս դասուն է, որքան անցեալ ժամանակաշրջանի մը կը պատկանի, նոյնքան և աւելի պիտի պատկանի յաւիտենօրէն գալիք տարիներուն, անընդհատ զարգացումի ուղիով: Ահա՝ այս պատճառաւ է որ չափազանց հետաքրքիր է Դաշնակցութեան ներկան, քան թէ անցեալը: Մեսրոպեան տառերով գրուեցա՞ւ թէ ոչ, որ հայութիւնը անորոշ ազգութեան կը պատկանի, հայը անհայրենիք, հայմաթլոս ժողովուրդ է: Այո՛ գրուեցաւ:

Արդ, տարրական տրամաբանութեամբ իսկ հասկնալի՞ է որ բովանդակ հայ ժողովուրդը համադրուած ճիգերով ու յամառ կամքով ջանայ այս անպատուաբեր ու սպաննող կացութենէն դուրս գալու: «Այո՛, պիտի աշխատի», է պատասխանը:

Կազմակերպուած աշխատանքի, կամ աշխատանքի գիտականացման այս դարաշրջանին, ունէ՞ կազմակերպութիւն պիտի գոյութիւն ունենայ թէ ոչ, ցեղին կամքը լծելու համար վերի անվիճաբանելիօրէն յաւիտենական «Արժէք»ը իր տեղը դնելու համար:

Պատասխանը կրկին այո՛ է:

Դաշնակցութիւնը այս նպատակին համար գործող միա՛կ հայ կազմակերպութիւնն է այսօր: Լաւ է որ կազմակերպութիւն է, քան թէ կուսակցութիւն:

Հայ ժողովուրդը ծնած է զայն քառասուն տարի առաջ քիչ մը տարբեր պայմաններու տակ, ու տարբեր բովանդակութեամբ թերեւս: Այսօր՝

մեռածներուն՝ Թո՛ղ բաւական ըլլան մեր «դմայլանքը» ներշնչումի փոխելու և այդ բոլորին համար կառուցուած հոգեղէն խորանին առջեւ մեր ՈՒԽՏԵՐԸ երդումներու փոխելու.— Արմէնիաւանդ ճամբով քալելու:

Անցեալի մասին այսքան այսօր:

* * *

Երբ մեր անցեալի մասին մենք չենք կրնար առարկայական և արդար ու անաչառ ըլլալ, պիտի սպասենք այդ արդարութիւնը հակառակորդէ՞ն:

Հակառակորդէն՝ որ մեր անցեալին խառնուած է ասիական-թաթարական կիրքով ու մեղքով, իսկ ներկային իր վատութեամբ ու դաւաճան համակերպութեամբ ուղեկից եղեր է, իր ու մեր կամքէն անկախ այն մեղադրելի մեղքով որուն օրինակներով լեցուն է տիեզերական պատմութիւնը, անշունչ իրերէն ու քարերէն մինչեւ ամենէն բարձր իմացական գոյացութիւնները՝ որ գեղեցկին դիմաց կանգնած է տգեղը, բարձրին դիմաց ցածն ու յաճախ թզուկը, լոյսին դիմաց խաւարը, զօրութեան դիմաց տկարութիւնը, բարոյականի դէմ անբարոյականը, դրականին դիմաց բացասականը: Բոլոր անհատներու եւ ցեղերու պատմութիւնը այս հակադրութեանց կանոնին վրայ հիմնուած է: Այո՛, անգամ Արմէններու ցեղը չի կրնար բացառութիւն կազմել այս տիեզերական կանոնէն, առաւել եւս Արմէններու մաքուր մեր ցեղը, որովհետեւ, իր վրայէն անցնող ամէն բռնակալ դար ահագին տիղմ կուտակած է մեր մէջ, անցնող ու եկւոր խուրաքանչիւր ցեղ մաս մը թունաւոր արիւն ներարկած է մեր երակներուն մէջ:

Գանք ներկային:

Ամէն Ազգ կազմակերպուած հոսանք ու դիմացկուն գաղափարներ ունի: Հոսանքներու գաղափարները յաճախ ժամանակաշրջաններ՝ դարաշրջաններ կը գրկեն: Աւելի հեռուն չեմ երթար: Ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը դարագլուխ բացաւ: Ռուսական յեղափոխութիւնը ընկերային շարժման մէջ մեծ փակագիծ մը բացաւ: Վաղն անտարակուսելիօրէն՝ նոր յեղափոխութիւն մը նոր դարագլուխ պիտի բանայ այսօրուան շատ մը արժէքներ արժէքազրկելու ու շարք մը նոր արժէքներ ստեղծելու համար: Եւ այսպէս հին ու նոր արժէքներու որոտագին բախումները մշտապէս պիտի տեւեն քանի արեւը վերէն կեանք տայ մեր մոլորակին:

անոր ներքին բովանդակութիւնը քչիկ մը փոփոխելով ու հարստացնելով, արտաքին կազմակերպութեան ձեւը զանգուածեղինացնելով, իր յոյսը կապեր է անոր:

Այսօր՝ քառասուն տարի յետոյ, հայ ժողովուրդին աւելի լու, վերի նպատակներուն աւելի շտապ, արագ ճանապարհով տանող կազմակերպութիւն մը չկարենալ ստեղծելու չոր փաստը ինքնին ապացոյց է, որ լաւագոյն կազմակերպութիւնը Դաշնակցութիւնն է:

Ամէն շարժում ենթակայ է բարեշրջութեան գործողութեան. Դաշնակցութիւնը կենսունակ է, որովհետեւ անընդհատ կը բարեշրջուի, անընդհատ կը բարեշրջուի, որովհետեւ կենսունակ է:

Այսօր աւելի քան երբե՛ք Դաշնակցութիւնը դարձեր է տարապայման անհրաժեշտութիւն, այսօր աւելի քան երբեք Դաշնակցութիւնը այրող պէտքի մը գոհացումն է:

Եթէ Դաշնակցութիւնը գոյութիւն չունենար, այսօր պիտի ծնէր: Եթէ Դաշնակցութիւնը (իբրեւ կազմակերպութիւն) այսօր վերջ տայ իր գոյութեան, վաղը դաշնակցականութիւնը, դաշնակիզմը (իբրեւ գաղափար) իր կազմակերպութեան ուրիշ ձեւը պիտի գտնէ անպայման կերպով:

Այսօր աւելի շատ են մեր ազգային գոյութեան սպառնացող վտանգները՝ քան երէկ, այսօր քայքայումն ու անճիտումը աւելի ապերասան կը գործեն՝ քան երէկ: Եթէ ծովու վրայ թափառական, իրարմէ հազարաւոր ու հազարաւոր մղոններով հեռու աստանդական հայութեան հոգեկան կեանքը քայքայող մութ ու բութ հազարաւոր ազդակներու դէմ Դաշնակցութիւնը ծառացած է հայրե-

ԵԸԼՏԸԶԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Դէպի Եըլտըզ...

նիքի կենդանի գաղափարով, հոգիներէն փուլ եկող արժէքները ամուր պահելով, վհատութեան ու հիասթափութեան՝ յոյսն ու հաւատը հակադրելով, վատութեան ու նահանջին հակադրելով կռիւին ու պայքարին գեղեցկութիւնը, շքեղ ոստաններու խայծերուն դէմ հանելով մեր երկնամերձ հայրենիքին ձիւնափառ գեղեցկութիւնները, օտար քառուղիներէն մատնացոյց ընելով Աւետեաց երկիրը, Հայոց հայրենիքը, ուր թէեւ երկրաշարժները հանգած են, հայ հանճարը պէ՛տք է ճառագայթէ ուժգնօրէն. ա՛յս, ոչ միայն հայ ցեղի յաւիտենականութեան համար, այլեւ Մերձաւոր Արեւելքի բարիքին համար:

Հայ ժողովուրդը 40 դար ծգներ ու արիներ է և շատ գեղեցկութիւններ ստեղծեր՝ սակայն դեռ իր վերջին խօսքը չէ ըսած. արմէնիզմի հնաւուրց կտակը Մերձաւոր Արեւելքի համար անակնկալներ պահած է. հայութիւնը պիտի տեւէ, պէտք է որ տեւէ: Անոր տեւելու աստուածայնօրէն արդար ու տարերային մղումին առհաւատչեան, անտարակուսելի երաշխիքը Դաշնակցութիւնը. այս Քառասնամեակի առթիւ, իղձ մը հզօր ու անկեղծ, երանի՛ թէ հայութիւնը տեւելու և իր խօսքը ըսելու համար տիրանար իր հայրենիքին և այդ օրը թող մեռնէր Դաշնակցութիւնը իբրեւ կազմակերպութիւն. որովհետեւ, անով դաշնակիզմը յաղթած կ'ըլլար իբրեւ գաղափար թէ՝ ազգային քաղաքական անկախութեան խնդիրը ազգային սահմաններով այս կամ այն դասակարգի, այս կամ այն դարաշրջանի յատուկ արժէք չէ, այլ յաւիտենական միակ արժէքն է որ գոյութիւն պիտի ունենայ որքան որ արեւը ջերմութիւն պարգեւէ մեր երկրագունդին:

ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ

1.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այն ուժն է, որ ճգնեցաւ խուրձի մը վերածել ցիր ու ցան կայծեր, եւ մէկ դրօշի տակ համախմբել նախ փոքրաթիւ խումբեր, յետոյ ամբողջ բազմութիւններ: — «Ազատութիւն կամ մահ»:

2.— Դաշնակցութիւնը այս նստակեաց եւ կորաքամակ ժողովուրդէն արտադրեց — ու զարգացուց — սերունդ մը, ընդունակ սուր եւ հրացան գործածելու նոյնքան ճարտարութեամբ եւ գիտակցութեամբ, որքան խոփն ու արօրը: — «Ակն ընդական, ատամն ընդ ատաման»:

3.— Դաշնակցութիւնը դաշտերէն եւ լեռներէն դէպի քաղաք փոխադրելով ազատութեան հանգանակը, գործի վերածելով երգերն ու հառաչանքները, արշաւելով «ընդ հուր եւ ընդ սուր», յաջողեցաւ միս ու ոսկոր դարձնել վերացական գաղափար մը, — Ազատութիւն եւ հայրենիք:

Եւ ահա քառասուն տարի վերջն ալ կը քալէ նոյն ճամբէն: Զարաչար տանջուած, բայց աննկուն: Հայ ժողովուրդի կիսուն հետ կորսնցուցած իր ալ ազնուագոյն կէսը, բայց նորէն պատնէշին վրայ. հալածական՝ հայրենիքի մէջ, բայց խոր, անկորնչելի ակօսներ ձգած հոն. ջեռնաթափ՝ իր իսկ ձեռքով ձեւաւորուած պետութեան իշխանութենէն, բայց շրջապատուած գուրգուրանքով եւ յարաճուն բազմութեամբ՝ աշխարհի ո՛ր եւ է մասին մէջ: Եւ միշտ գործօն:

(«Դրօշակ», 1928, թիւ 10)

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱՅ ԿԱՆԹԵՂԸ

Ո՛չ պատմութիւն է, որ կը գրենք, ո՛չ յոբելեան է, որ կը կատարենք, այլ պարզ ու համեստ տարեդարձ մըն է, որ կը տօնենք, անգամ տարաշխարհիկ պայմաններու մէջ։

Հանգրուան մըն է վե՛հ ու գեղակերտ, չքնա՛ղ ու հոյակապ։

Կորովակերտ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, լո՛ւռ ու մտախոհ, իր քառասնամեայ հսկայ բեռը շալկած, փեռեկտուած սրտով, դաւադիր հորիզոններու արիւնոտ ճամբաներէն ծակոտած սրունքներով, Մովսէսի հովուական ու առաքելական մականը ձեռքին, կանգնած է պատմութեան ատեանին առջեւ, հայութեան առջեւ։

Քառասուն տարի առաջ, մեր մեծ զաքքինները, սարուկ ու հալածական մեր ցեղէն, կը կոչէին ու կը կոփէին զոհաբերող ու անձնուրաց, յանդուգն ու խիզախ, կորովի ու շրջահայեաց, ըմբոստ ու մարտական հայ մարդը, իսկական, մաքրամաքուր հայը, որ իր հայրենի երդիքին տակ դարձած էր թուլասիրտ ու երկչոտ, անջիղ ու յուսաբեկ։

Մեծ էր երկունքը։

Բացառիկ էր պատմական վայրկեանը։

Անփառունակ էր Դաշնակցութեան ծնունդը։ Սակայն անհրաժեշտ էր և անխուսափելի։

Բնաշխարհի կորաքամակ ու զրկուած, թուխ ու աշխատունակ մեր ժողովուրդը կը հալէր օրէցօր և ելք կը փնտռէր։

Յեղափոխութեան մեծ պատգամախօս անզուգական Րաֆֆին գրչի խօլական թռիչքով մը մեզ կը յանձնէ մեր ժողովրդի վատթար, անյոյս ու անլոյս վիճակի մէկ նկարագիրը հետեւեալ տողերով.

«Ժողովուրդը գտնւում էր այն դրութեան մէջ, որպէս մի թռչուն, որի բոյնը քանդուած է չար երեխայի ձեռքով. նա նըստած է միշտ օրօրուող տերեւի վրայ և չգիտէ ի՞նչ անէ. նա սիրտ չունէր կրկին նորոգելու իր խրճիթը, որովհետեւ մտածում էր արդեօք երկա՞ր կարող է՛ բնակուել նրա մէջ, սիրտ չունէր միւս անգամ ցանել իր արտը, որովհետեւ յոյս չունէր, թէ կը յաջողուի՞ իրան քաղել իր հունձը…»

Այո՛. մեր ժողովուրդը նստած էր «տերեւի վրայ»։

Եւ տարիներու այդ յուսահատ գալարումները եկեր համադրուեր էին ըմբոստացումի, օրհասական հզօր աղաղակի մը մէջ, որ պիտի կոչուէր հայկական յեղափոխական շարժում։

Եւ ահա, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կանգնեցաւ մեր պատմութեան ամպիոնին վրայ, իր գաղափարական բովանդակ հմայքով, իր անսասան հաւատքով ու կամքով։

Սպարդական անողոք կարգերու տակ փոթորկեց մեր իրականութիւնը և դաստիարակեց իր նուիրական Ուխտի բոլո՛ր հաւատացեալները, դարձնելով հայրենատենչ ու ազատատենչ, հրեղէն զաւակները մեր պատմութեան։

Վայրկեան մը դո՛ւրս հանեցէք Հայոց վերջընթեր պատմութեան ծաւալուն էջերէն Դաշնակցութեան քառասնամեայ գործը, և դուք կը տեսնէք այն ահաւոր անդունդը, որ կը բացուի հոն։

Դաշնակցութիւնը խորթ զաւակ չէ՛ և ոչ ալ օտար բոյս, մեր միւս կուսակցութիւններուն նման։ Անիկա, իր մշտաբուխ ուժն ու զօրութիւնը կը ստանայ հայ ժողովրդի գոյամարտի վէրքերէն ու տառապանքներէն, անոր մրմունջներէն ու տրտունջներէն, կամքի ու կորովի անտեսանելի ակունքներէն, գաղափարական թռիչքներէն ու ազատութեան մարմաջէն։ Դաշնակցութիւնը միակ արտայայտիչն է մեր ժողովրդի, եւ մեր ժողովուրդը միակ արտայայտիչը Դաշնակցութեան։

Համազգային քաղաքական պատասխանատուութեան ծանր կոչումով է ծնած Դաշնակցութիւնը և այդպէս ալ կը մնայ։

Եւ ատոր համար է, որ արեան բողոքը երկա՛ր ժամանակէ ի վեր չոքած է Դաշնակցութեան գործին ու գաղափարին վրայ, որովհետեւ հայկական մռայլ հորիզոններուն վրայէն կ՚ուզէր ընդմիշտ թօթափել ստրկական լուծը։

Եւ Դաշնակցութեան մեծագոյն յաջողութիւններէն մէկը հո՛ն է, որ կ՚ընդգրկէ հայ ժողովրդի բոլոր բաղձանքները։

Այդպէս էր անցեալին մէջ, այդպէս կ՚ըլլայ ե՛ւ այսուհետեւ։

Դաշնակցութիւնը երբե՛ք չդրժեց իր ուխտը։ Նա եղաւ այնտեղ, ուր մեր ժողովուրդն էր։ Նա մի՛շտ քալեց անոր առջեւէն, բայց չդարձաւ «թիկունքի հերոս» և թուղթի մունետիկ։

Եւ ատոր համար, գիւղական համեստ խրճիթներէն, փոշեպատ աւաններէն ու աղմկալից քաղաքներէն գունդ առ գունդ կուգային դաշնակցական գաղափարական մեծ ընտանիքը կազմելու, և իրենց կուրծքը պատնէշ դարձնելու հայ ժողովրդի ապահովութեան համար։

Գիւղացին բերած էր իր բահն ու բազուկը, քաղաքացին իր սուրն ու վառօդը, մտաւորականն իր խելքն ու գրիչը, և այդ բոլորէն կերտած սրբազան զինանշան մը՝ բահի, գրչի ու սուրի խորհրդաւոր եղբայրակցութեամբ, իբրեւ հաւաքական կամքը Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Բացուած վէրքի նման, մեր բոլոր վճիռներուն տակ, զինանշանի կարմիր կամքն է դրուէր, իբրեւ պատգամ։

Անճառելի խորհուրդ մըն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր սրբատիպ առաքեալներու՝ Զաւարեանի, Քրիստափորի և Ռոստոմի շնչով տաքցած, և Հրայրներու, Սերոբներու, Գէորգ-Չաւուշներու, Անդրանիկներու, Մուրատներու, Դումաններու և ուրիշ բիւրաւոր անոնման հայդուկներու դիւցազնամարտերով պսակազարդուած։

Մեր քառասնամեայ պատմութեան ամենէն շքեղ ու լուսաւոր էջերը կը պարտինք մեր հայդուկային փաղանգի երկաթէ բազուկներուն, որոնք երբե՛ք չգիտցան դողալ հայրենիքի ներքին ու արտաքին թշնամիներուն հանդէպ։

Դարձեալ անոնք էին, որ մոռցած ամեն ի՛նչ, տուն ու տեղ, ծնող ու ընտանիք, կին ու զաւակ, «Սուրբ Գործ»ի կանթեղը բռնած, ջերմեռանդ նուիրումով ու մոգական ուժով, ազգային արժանապատուութեան հպարտ գիտակցութեամբ տոգորուած, իրենց արիւնով օծեցին մեր հայրենի դաշտերն ու ձորերը և պատրաստեցին վերազարթնումը մեր ժողովուրդին։

Դաշնակցութեան խնկաբոյր Պանթէոնի, յաւերժ անմոռանալի փառքերն են անոնք, որ մշտնջենապէս մեզ ուժ ու կորով պիտի ներշնչեն։

Մեր վէրքերը տակաւին չեն սպիացած։ Մեր դիւցազնամարտի և յեղափոխական շարժման բուն նպատակը — տաճկահայ ժողովուրդը թրքական սպանդին զոհ է դարձած զանգուածօրէն…

Եւ այսօր, մեր յեղափոխութեան տաք մոխիրներուն և մեր բոլոր նահատակներուն անհանգիստ շիրիմներուն վրայ պահակ ենք կեցած երկիւղած հաւատքով, օր մը դա՛րձեալ եռագոյնը տեսնելու Արարատեան դաշտին մէջ։ Այդպէս, Դաշնակցութիւնը կ՚ըլլայ հաւատարիմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՋՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ՓԱՌՔ ԵՄ ԱՍՈՒՄ

Տարիների առաջ կանգնած յաղթ ու խրոխտ,
Եկել եմ իմ երգը ասեմ այս առաւօտ։
Հիւսիս, հարաւ, եւ արեւելք եւ արեւմուտք,
Ուր որ կ՚ապրիք ու կը շնչէք,
Լինէք բանտում թէ աքսորում
Ո՛ր բնակալ երկնքի տակ էլ որ լինէք,
Նետում եմ Ձե՛զ, հէ՛յ ընկերնե՛ր
Իմ մտերիմ երգը հրէ…

Փա՛ռք եմ ասում արդարութեան ուղին հարթող զոո պայքարին,
Ժանգոտ, խոնաւ դնչեր փշրող յաղթ [illegible]ձեռքերին փա՛ռք եմ ասում։
Փա՛ռք եմ ասում ես պողպատի շառաչիւնին, այդ մեծ երգին,
Ստրկութեան քունը խզող այդ աղմուկին փա՛ռք եմ ասում։
Փա՛ռք եմ ասում հայրենիքի համար ընկած մարտիկներին,
Հերոսներին բոլոր մեռած ու կենդանի՝ փա՛ռք եմ ասում։
Բազուկներին հաստ, ջլապինդ, հայեացքներին սարսափ ազդող,
Բոլո՛ր ընդոստ ճակատներին փա՛ռք եմ ասում։
Փա՛ռք ասում եմ ես քրտնաթոր մշակներին, բանւորներին թոքախտաւոր
Իր վաստակով ապրող բոլո՛ր հոգիներին փա՛ռք եմ ասում։
Փա՛ռք եմ ասում կեանքի մռայլ աղջամուղջում կռւողներին,
Եւ յաղթողին ու ընկնողին արիաբար, փա՛ռք եմ ասում։
Ուղեղներին այն լուսացիր, ու դէմքերին արեւհայեաց,
Գրքի վրայ միշտ կռացած գլուխներին փա՛ռք եմ ասում։
Փա՛ռք եմ ասում հսկայ ժայռը ճեղքողներին,
Գրանիտէ կամք կերտողին փա՛ռք եմ ասում։

Հազար փառքի ու ողջոյնի խօսքեր ունիմ այս առաւօտ,
Որ սրտիս մէջ պիտի պայթի, ինչպէս ռազմի մի հրանօթ.
Եկե՛լ եմ ես, գաղափարի այս յաղթական, այս մեծ օրին
Ողջունելու ու փարելու եղբայրաբար ձեր բոլորին…
Օրհնուած լինի սերունդների մուտքը վսեմ, հազարաւոր.
Օրհնուած լինի տարիների երթը շքեղ ու բեղմնաւոր,
Հազար բարի՛, հազար ողջո՛յն ընկերներին իմ սիրելի,
Եղբայրների՛ն, ի՛մ հարազատ եղբայրներին հազա՛ր ողջոյն…

Փա՛ռք եմ ասում բանտի խոնաւ նկուղներում ապրողներին,
Մահի առաջ գաղափարին պինդ փարւողին փա՛ռք եմ ասում։
Ու հեռաւոր աքսորներում ընկերներին իմ տառապող,
Ասում եմ փա՛ռք ես բոլորի՛ն, հազա՛ր բերան
Փա՛ռք եմ ասում։

ԱՐԱՄ - ԳԱՌՕՆԷ

Ամէն մի բռնակալութիւն թշնամի է աշխատաւոր ժողովրդին և պէ՛տք է լինի։ Նա պէ՛տք է որ աշխատի քայքայուած պահել նրա նիւթական, մութ խաւար թագաւորացնել նրա մտաւոր աշխարհում. փչացածութիւն, կեղծիութիւն, լրտեսութիւն, գողութիւն և այլ հազար ու մի ախտ սերմանել նրա բարոյական կեանքում, որ ինքը կարողանայ հաստատ ու անսասան մնալ, որ ինքը հող ունենայ իր ոտքերի տակ…

Միշտ նիւթական հարստութեան հետեւում է ուշ թէ շուտ մտաւոր և բարոյական հարստութիւն։ Եւ ուր կայ մտաւոր ու բարոյական զարգացում, այնտեղ չի կարող երկար դիմանալ որ եւ է բռնակալութիւն. զարգացած մարդը չի թողնի, որ իրեն կեղեքեն…

Մտաւոր և նիւթական հարստութիւնը ժողովրդի կեանքում անքակտելի կերպով կապուած են իրար. մէկը կայ՝ կայ և միւսը։

Գ. ԽԱԺԱԿ («Դրօշակ», 1894, Թիւ 8)

*
* *

Ազգերու ամէնէն վսեմ արտայայտութիւնը յեղափոխականներն են եղել։ Ով որ չունի այդ ոգին, դատապարտուած է մեռնելու։ Թուրքիան չըմբռնեց, թէ հայութեան մէջ աճող բարոյական ուժ մը կայ. անիկա զինեց դաշտեր պարզեց, բայց սարսռահար կը տեսնէ այսօր, թէ չարաչար սխալած է։ Դիակները ինկան, բայց յեղափոխական գաղափարը կանգուն է աւելի անվեհեր և աւելի վճիտ ու խռէականացած։ Երնէ՜կ այն ազգին, որ իր ծոցին մէջ կը կրէ յեղափոխիչ ուժեր։

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ («Դրօշակ», 1896, Թիւ 27)

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐ ԿԱՐՆՈՅ ՄԷՋ

ԵՂԻՇԷ ԹՕՓՃԵԱՆԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կուսակցականներ, ընկերներ, համակիրնե՛ր, մենք բոլորս որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեր սրտին մօտ զգացեր ենք ու կը զգանք, տօնե՛նք անոր Քառասնամեակը նաեւ մեր ներքին լռութեան, յիշատակներու մեր թագուն օճախին առջեւ։

Երբ զոռ խօսքերու, ծափերու աղմուկը ալ դադրի, վառե՛նք ընտանի կանթեղը մեր ներսիդին. մեծ ստուերներ մեզի այցելութեան պիտի գան. պիտի խօսին մեզի այնպէս ինչպէս թէ երբեք մեռած չըլլային. անգամ մըն ալ պիտի ապրին իրենց երբեմնի գոյութեան անմոռանալի այն պահերը երբ իրենց ակնարկը լեցուն էր հոգիի բոցերով։

Որքան տրամաթիք դէպքեր Դաշնակցութեան կեանքը զարգարեցին. անոնց ամէնը անգամ մըն ալ մեր մէջ պիտի արթնցնեն երբեմնի սարսուռը. որքան յաճախ, մեր երիտասարդ օրերուն, Դաշնակցութիւնը լեցուց մեզ, իր ալիքներուն տակ կորսուեցանք, ան փոխարինեց մեր անձնական կեանքը… Այսօր, մենք ալ մեր Քառասնամեակը տօնենք. յիշենք անոնք, այն մեծ դէմքերը, որոնց շունչին, ակնարկին տակ հասունցանք. մեր ներքին տօնակատարութեան թող ոչ մէկ բառ աւելցնենք մեզմէ. յաւերժօրէն լռած անոնց շրթունքը բաւական է մեզ լեցնելու համար անցեալի արձագանգներով։

* *

Կարին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան զարկերակն էր. կուսակցութեան սրտէն բխած բոլոր տենդերը և ալիքները կ՚անցնէին անկէ. ճիշդ է, մարտական ուժերու, հայդուկային արշաւանքներու հանգրուան մը չէր ան, չէր կրնար ըլլալ, բայց մտաւորական կեդրոն մըն էր ան, որ վայելած է միշտ ղեկավար դէմքերու ներկայութիւնը ու կուսակցական գաղափարականութիւնը տարածած է ներս, երկրին աւելի հեռաւոր անկիւնները։

Բնաւէր ծննդավայրիս ուրուապատկերին վրայ, ընտանի յիշատակներու հետ միասին, քանի քանի հանրային դէմքեր, կարկառուն որմանկարի մը նման դուրս կը ցցուին. իրենց ակնարկը անթարթ, իրենց դէմքը անդրաշխարհիկ մշուշով մը քօղարկուած, այսուհանդերձ ո՛րքա՛ն մօտ կը զգանք զիրենք մեզի, մեր մտածումներուն մէջ իրենց աւիշն է որ կը դառնայ տակաւին, կը դառնայ միշտ. կարծէք շարունակութիւն մըն ենք մենք, վերապրողներու անհետացած այդ սերունդին, մեր արմատները զուգախառնուած անոնց ճիւղերուն հետ։

Կը բաւէ ինձ ակնարկս ետ դարձնել զգալու համար անոնց հանդիսաւոր ներկայութիւնը. իրենց ձայնը իսկ կը հնչէ տակաւին. ոչինչ կրնայ ջնջել հետքերը այն քայլերուն, որով անցան անոնք մեր կեանքի ճամբայէն։

1905 6 թուականներուն Տքդ. Զաւրիեւի բժշկական առաքելութիւնը Կովկասէն կ՚անցնի երկիր. երկար շրջան մը անոնք կանգ առին նաեւ Կարին. ռուսական անունին տակ թագնուած հայկական առաքելութիւն մըն էր, եթէ չեմ սխալիր, որ անցաւ այնուհետեւ մինչեւ Մուշ, Պիթլիս, դեղ ու դարման, խնամք ու խրատ շայլելով ձրիաբար աղքատ ժողովուրդին, առանց ցեղի խտրութեան։

Կը յիշեմ ռուսական հիւպատոսարանի առջեւ հերթի սպասող հայ, թուրք հիւանդներուն շարանը. չեմ կրնար մոռնալ թէ ժողովրդական երեւակայութիւնը ինչ մոգական հմայքով մը առասպելացուց Տքդ. Զաւրիեւի անունը. ան տունէ տուն, սնարէ սնար կը տանէր իր բժշկական անձնուիրութիւնը, հասկցողութիւնը. եթէ անկարող կը զգար բուժելու անյոյս հիւանդը, գէթ իր ետին կը թողուր ամոքումի բարի շունչ մը։

Որո՞ւ մտքէն կ՚անցնէր սակայն որ այդ լուռ լուռ և խոհուն բժիշկին տակ թագնուած է Դաշնակցութեան անյայտ մէկ մեծութիւնը։

1908 ի պատմական անկիւնադարձէն յետոյ է որ Կարինը ճանչցաւ կուսակցութեան տարեց թէ երիտասարդ, երէկի և վաղուան յայտնի դէմքերը, Զաւարեանը, Ռոստոմը, Թօփճեանը, Վրացեանը, Միսաքեանը, և այնքան ուրիշներ, որոնց անունն իսկ Մեծ Աղէտը լափեց, լափլիզեց։

Անոնցմէ ամէն մէկը Կարնոյ հանրային կեանքին շէշտ մը, զարկ մը բերած էր, ազդեցութիւն մը թողած, սերմեր ցանած էր. ժամանակը միայն պիտի արժեցնէր անոնցմէ ամէն մէկուն կենդանի մասնակցութիւնը Կարնոյ կեանքին, եթէ, ափսո՛ս, այն մեծ նաւաբեկութիւնը չփճացնէր այնքան սերունդներու գործը։

Ռոստոմի անունը անբաժան էր Կարնոյ կրթական շարժումէն. ինք կազմակերպեց ոչ միայն ազգային նախակրթութիւնը, այլ նաեւ Սանասարեան նոր վարժարանը, Կարնոյ համայնքին իսկ սեփական միջոցներով, այն պահուն երբ Պոլսոյ խնամակալութիւնը որոշումը կուտար Սանասարեան մայր վարժարանը Սեբաստիա փոխադրելու։

Ռոստոմը կուսակցութեան հայրն էր արդարեւ. փորձառութիւններ բիւրեղացուցած էին իր մէջ. ժողովներէ, հաւաքոյթներէ ներս ան կը բերէր պատկառանք մը, վիճաբանութիւններուն կը խառնէր իր իմաստուն լռութիւնը, բայց վերջին խօսքը և որոշումը կը մնար միշտ իրը։

Ռոստոմ դաստիարակ էր ոչ միայն դպրոցներու հարկին տակ, ուսուցչական ժողովներէ ներս, այլ մանաւանդ կուսակցական հաւաքոյթներու պահուն. ոչ ոք իրեն չափ բծախնդիր գտած եմ կուսակցական հմայքին։ «Ինչ որ մեզի անհրաժեշտ է, թիւը չէ երբեք, այլ ընտրանին, զտուած որակը, քիչը՝ որուն կարելի է վստահիլ, այդ քիչը շատ շատ խիկ է ինչպէս թթխմորը» կ՚ըսէր ան ու կուսակցութեան դռները կը նեղցնէր, կը փակէր։

Կարնոյ «Յառաջ»ը եղաւ մանաւանդ այն բեմը, ուր հիներ և նաեւ նորեր, ինչպէս այն օրերուն Վրացեանը և Միսաքեանը կուգային երկրի կեանքին մէջ թրծուելու, մկրտուելու. քանի քանի նորեր հասունցան հոն, քանիներ տակաւին, որոնց անունը պէտք էր որ կարենայինք յիշել այսօր համակրանքով, պատկառանքով…

* *

Կարնոյ կուսակցական պատմութեան ամենատխուր դրուագը անտարակոյս ողբացեալ Եղիշէ Թօփճեանի սպանութիւնը եղաւ. մինչ Աքսորի, պատերազմի բոլոր ցնցումները չկարողացան երբեք մեր մէջ սրբել դառն յիշողութիւնը այդ դէպքին։

1908 ին, Սահմանադրութեան հռչակումէն կարճ ժամանակ մը վերջն էր որ Եղիշէ Թօփճեան (Երուանդ Թամարեան) Կովկասէն կ՚անցնէր Կարին. դերերը շրջուած էին այդ օրերուն. հնդձուցիչ ազատամարտ մտաւորականութիւնը երբեմն Թուրքիոյ մթնոլորտէն Կովկաս կ՚անցնէր կարենալ շնչելու համար, ու այժմ հոսանքը ռուսական գեհենէն ուղղուած էր Թուրքիա. նոր կարգերու հանդէպ վստահութիւնը անվերապահ էր այդ շրջանին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ

(ԱՅԼԱԲԱՆԱԿԱՆ)

Ինչպէս հին օրերու մարգարէները, որոնց աչքերուն տեսողութիւնը կը մթագնէր աչաւոր ներկային առջեւ, յետոյ աւելի՛ պայծառ ու յստակ տեսնելու համար ապագան...

Ինչպէս բոլոր երազողները, որոնց համար մարդկային կեանքին անցեալ ու ներկայ ժամանակաշրջանները մէյ մէկ սանդուխամատեր են, բարձրանալու համար աւելի վեր, մի՛շտ աւելի վեր...

Ինչպէս բոլո՛ր այլասէրները, որոնց սիրտը կը բաբախէ, հոգին կը զայրոյթի և միտքը փայլակներ կ'արձակէ ուրիշներուն համար...

Երեք հոգի անշուք սենեակի մը սաւերին մէջ արձանացած, կը խոհան ու կ'երազեն...:

Անոնք կ'երազեն հի՜ն հի՜ն դարերը, երբ իրենց պէս հոգիով համեստ մարդիկ, կրակներու և աւերակներու մէջ նստած, Ցեղին գոյութիւնը պահելու միջոցները կը փնտռէին:

Կ'երազեն ու կ'ոգեկոչեն երէկի մեծ դէմքերը, որոնք լոյս ու մշակոյթ տուին մեզի, և մեր գոյութեան անապահով Նաւակին առագաստ մը կերտեցին:

Նստած են անշուք սենեակի մը սաւերին մէջ հին օրերու մարգարէներուն պէս, ու կը փնտռեն գաւազանը՝ որ ժայռերու կուրծքէն ջուր ժայթքեցնելու գաղտնիքն ունի...

Կը փնտռեն փարոսը՝ որ ալեկոծ ջուրերուն մէջէն Ցեղին խարխուլ նաւը պիտի մօտեցնէ փրկարար Նաւահանգիստը...

Կը փնտռեն մաքրող կրակը՝ որուն մոխիրներուն մէջէն, երջանիկ օր մը աւանդութեան Փիւնիկը թեւ պիտի առնէր...

Անոնք կը փնտռեն վիրաբոյժին Նշդրակը, ցեղին հիւանդագին մարմնին մէջէն դուրս հոսեցնելու համար թարախալից արիւնը...

Կը փնտռեն գիտակցութեան լոյսը, որ մարդոց հոգիները կը տանի դէպի ազատութիւն, հոգիի ու մտքի անկախութիւն, որ սորուկը կը դարձնէ ինքնիշխան տէր ու տիրական իր գործերուն, կզացումներուն ու մտածումներուն, իր ճակատագրին:

Անհամանքով ու երկիւղածօրէն, ինչպէս նուիրական տաճարի մը քարերուն ու կանթեղին առջեւ, անոնք Նոր տապանակ ուխտին զինուորեալներն են: Հոգիներու, սիրտերու և կամքերու ճարտարապետներ, կը չափեն ու կը ձեւեն տաղձը, սիւներն ու քարերը այն նուիրական շէնքին, որուն կերտողները պիտի ըլլան, Նոր օրերու այդ երազող մարգարէները:

Հակառակ անշուք շրջապատին, և իրերէն իրենց հասնող կասկածելի շշուկներուն, հակառակ բոլոր դգուշութիւններուն, անոնց աչքերը կը վառին կրակովը բոլոր երազողներուն, որոնք անապատներուն աւազը և երկինքին աստղերը ճանչցան միայն: Այդ կրակը ջերմութիւն կուտայ ու կը տաքցնէ իրենցմէ դուրս բոլոր անոնք, որոնք մութին մէջ, անորոշութեան ու անդոհի մէջ, արշալոյսի մը ցոլքերը պիտի զգային հեռուէն, սիրակարօտ ձայներ պիտի առնէին, աջէն ու ձախէն, և երդում պիտի ընէին հաւատարիմ ժառանգորդները մնալ Նոր Տապանակ Ուխտին, անոր ուժովն ու հաւատքովը կործանելու համար ընկերային անարդարութիւնները, և ցեղային նախապաշարումներու ամրակուռ պատնէշները:

* * *

Սաւերին մէջ նստեր են անոնք, հակած անհշան սեղանի մը վրայ, անբարբառ շրթունքներով. ո՛չ մէկ տեսն լռութիւնն ա՛յնքան պերճախօս եղեր է իրենց կեանքին մէջ, որչափ նուիրական այդ պահուն, նման լռութեանը աստղերուն, որոնց գաղտնիքին ոչ ոք կրցեր է ու պիտի կրնայ թափանցել:

Երեք հոգի են անոնք, Նոր Վարդապետութեան այդ երեք մոգերը, որոնք մարդոց հոգիներու պարապ երկնակամարին վրայ կը փնտռեն առաջնորդող Աստղը, մեծ լուսաւորը, որ մեր հայրենիքին թշուառ ամբոխը ուխտի պիտի կանչէ նորածին մանուկ Արքային, որուն անունը գրուեցաւ Յեղափոխութիւն:

Զարչարալից եղաւ այդ ծնունդը: Շատ քիչերը ողջունեցին նախապէս: Բայց ճակատագրուած էր որ ապրի անիկա, անցնէ մանկութիւն, պատանեկութիւն և երիտասարդութիւն, կրակի ու արիւնի մէջ, հասնելու համար չափահասութեան դուռներուն:

Չափահաս է հիմա, հասուն և գիտակից տարիքի մը մէջ, «քառասուն» տարեկան. բազմանդամ ընտանիքի հայր, մարդ մը ուժով ու կորովով, երկա՛ր ճամբաներ կտրած, լերան գագաթը հասած ճամբորդ մը, որ իր ետեւը կը նայի ու ինքն իրեն հաշիւի կը նստի:

Կը նստի քարի մը վրայ, կը մաքրէ իր կօշիկին ու զգեստներուն փոշին, կը սրբէ ճակտին քրտինքը, սիրտը կը զովացնէ ժայռերուն կուրծքէն հոսող զովարար ջուրով, աչքերը հեռո՛ւն կ'ուղղէ, տրոփող կուրծքով, հեւ ի հեւ, կարօտալից կը սպասէ արշալոյսին, որ պիտի բացուի հեռաւո՛ր հորիզոնէն. կը զօրեպնդէ ինքզինքը, կրկին շարունակելու համար ճամբան, աւելի՛ ջերմ հաւատքով, աւելի՛ մարզուած, աւելի՛ փորձառու:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Նկար ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔԻ

ԹԱԻՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՂՕԹՔ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ալէլուիա՛, Ալէլուիա՛, Ալէլուիա՛...
Արեւդ ըլլայ անխաւար,
Եւ խաւարին ընդմէջէն դուն խոյանաս՝
Փառքին համար գերահզօր Ցեղին Հայոց...

Ողջո՛յն հասակիդ քառասնապսակ գեղեցկութեան,
Խոովքէդ՝ խոնարհ, ոտքերուդ տակ կ'երպրպագեմ հաւատքով,
Ոտքերուդ փոշին՝ մասունք ունի ազատութեան աստղերէն...

Ողջո՛յն ճամբորդիդ՝ փոթորկափառ ճամբային,
Կռուով հարուստ լուսաճաճանչ ճակատիդ՝
Թո՛ղ համբուրեմ հպարտութիւնն իմաստուն...
Օրհնեա՛լ ըլլայ Կամքիդ կարողութիւնը կենսաբոյր,
Որքա՜ն մինակ քալեցիր՝ դիւցազնութեամբը Ցեղին,
Եւ մրրիկներն անպարփակ՝ աչուըներուդ արփիագեղ՝
Որքա՜ն արիւն հեռուներէն անծրեւեցին...
Բայց, Արիւնէն՝ Ոյժ ցայտեց,
Եւ դուն արեամբ ջրդեղուած՝ ինչպէս պողպատ մը անբեկ՝
Հարուածեցիր մրրիկներն այդ՝
Մառախլապատ գից ճամբուն...
Ողջո՛յն մեծ Ցաւիդ քառասնահասկ գեղեցկութեան...
Կատաղութիւնը Կամքիդ՝ օրհնեա՛լ ըլլայ Բազուկիդ մէջ,
Ո՛վ դուն՝ Ուխտով հզօրեալ Զինուոր քաջարի,
Հայրենիքին համար ծնած եւ պատնէշին ի վերայ՝
Աշտարակի պէս կանգուն,
Հարուածներուդ հանճարէն՝ սրբազան լո՛յս կը ցայտէ՝
Ինչպէս շառափ շանթածիգ՝ անճառելի զօրութեանց...
Օրհնեա՛լ ըլլայ Հասակիդ՝ պարթեւութիւնը կարիճ,
Անվախ կուրծքիդ հեւքերուն մէջ ալեփարթամ՝
Դափնեպսակ Վահագնին թաւահզօր ձայնը կայ...
Ալէլուիա՛, դաքիրներուդ դղրդիւնին աստուածագոռ...

Մա՛յր արարչագործ, ողջո՛յն ոգիիդ,
Եւ քառասնաջահ Մայրութեանդ օրհնանուն,
Մնան դալար՝ երակներդ արգասաբեր,
Հերոսընծայ արգանդիդ մէջ, ես գիտեմ որ՝
Եհովայէն՝ աստուածային սաղմ մը կայ...

Հանճարեղ Դարբին՝ հանճարայեղց Ցեղին Հայոց,
Դարբնէ՛ ընդմիշտ՝ շառայլամեծ կռաններովդ դրօշմաճառ,
Եւ Վրէժին երանութիւնն անզուգական՝
Պարգեւէ մեզ՝ քու դարբնոցէդ հրավառ...:

ՈՒԽՏԱԻՈՐ

ՇՔԵՐԹ

Կշռոյթներով կ'անցնի՛ն ահա, կուռէն եկող այս ռազմիկներ, երբեմնի խեղճ երկրիս սրտին պարզած իրենց շուքի շղթան...

Կշռոյթներով կեցան ահա, շքերթ շինող այս հոգիներ, լեցնելով իմ հոգւոս հպարտ ու յարդարուած հրապարակ...

Շալակն առած խոնջէնք չունին այս մարդիկներ, որ կռուած են քառասուն տարի, երկրի մը մէջ՝ ուր դաժան էր, առանց խոնջէնք, ապրի՛լ նոյն իսկ քառասուն տարի...

Գիտե՛մ թէ ինչ կածաններէ, մացառներէ անցան անոնք... Գիտե՛մ նաեւ թէ ի՛նչ ցեխեր ու հեղեղներ ստիպուեցան առաթուրել...

Բայց եւ ահա, կաթիլ մը կեղտ չկա՛յ նստած անոնց համեստ համազգեստին, անարատ է անոնց ճակատ, ձեռներն անբի՛ծ, — պարասրահէ՛ն կարծես եկան, կարծես պարի՛ պիտի մեկնին...

* * *

Ահա նաեւ նուագողներ, եկած երկրի տարբեր-տարբեր գաւառներէն, իրենց տարբեր գործիներովն ու սէրերով...

Նախընտրելով ամէն մէկն իր նուագարան, չը հաւնեցա՛ն, չեն վերցուցած բեռ մ'աշխարհէն... — Ահա կ'անցնի՛ն, փարած անոնց, ինչպէս ծառայ ու թագաւոր...

Իրենց երգի չեշտե՛րն են որ կշռոյթ կուտան ու հրաման այս շքերթին... — Պե՛տն են անոնք... — Անոնք պատրաստ կը սպասե՛ն միշտ, երթէն գալիք հրամանին...

Կը ճանչնա՛մ զանոնք բոլոր, ընկե՛րն եմ ես այդ բոլորին... — Գիւղէ՛ն եկաւ այս հովիւը և միացուց իր սրինգը քաղաքներու ուսանողի թաւջութակին, ու մեներգը դարձաւ համե՛րգ...

Աստուածային այս պաշտօնեան իր տաճարի ծնծղա՜ն բերաւ և դաշնակեց զօրավարի գոռ շեփորին, — որ ցնծութիւն դառնայ ցասո՛ւմ, ու մարտակոչը մեղեղի...

* * *

Հեղեղւա՛ծ է հոգւոս հպարտ ու յարդարուած հրապարակ... Հօսանքն առած գիս կը տանի՛... Ես կաթի՛լն եմ այդ կոհակին... Այս մեր ձայնն է որ կը նետենք մօտիկներուն, նաեւ հեռուին...

— Ուրգումի ու հեղութեան շատ դաշտեր կան երկրի վրայ, բայց հարկ եղաւ որ մենք հօսինք այս հովիտէ՛ն... կատղի՛նք յաճախ, կրծենք կիրճե՛ր...

— Մաշուա՛ծ մարդեր, նաեւ անոնք որ մեղկութեան մահիճներու մարմաջն ունին, հեռու մեզմէ... — Մենք վտա՜նգ ենք ու զարթուցի՛չ...

— Սուր աչքերով, եղունգներով մարդեր կ'ուզենք... Մարդեր՝ որոնք գիտեն պեղել ու մագլցի՛լ... Մարդեր՝ որոնք դեռ չե՜ն կտրեր գիշեր, ցորե՛կ...

— Փոքրի՛կ սրտեր ու գլուխներ, որ խնամքով կը խուսափին բարձունքներէն, նստէք հեռո՛ւն... — Մեր մօտութիւն աղէտաբեր կրնայ դառնալ...

— Կ'ուզենք մարդեր, որոնց համար միեւնո՛յն է հեռուն ու մօտ... Մարդեր որոնք կարօ՛տն ունին կատարներու և հա՛րկ կուտան, նաեւ հոգսե՛ր հեռաւորին...

— Անօգո՛ւտ ենք բոլոր անոնց, որոնք այնքան կը փքանան փշրանքներով և թերմացքի անթերութիւն թուել գիտեն... — Ի՞նչ տանք անոնց, երբ եղածով կը գոհանան...

— Նրբաճաշակ հոգիներու համար ենք մենք... Անոնց համար՝ որ ծանօ՛թ են սրտխառնուքին, և չե՜ն մարսեր ամէն պատառ...

— Կթոտներուն կուտանք կառուն, կլլող մի կին, կրակարան. եւ կը մեկնի՛նք... — Մնաք բարի՛, մնաք բարի. — հարկ է երթա՛լ, հարկ է հասնի՛լ մեր հեռաւոր հանգրուանին...

ՕՀԱՆ

Ամէն բոյս, ամէն կենդանի իր զարգացման նպաստող կլիման, աշխարհագրական միջավայրը, շրջապատող պայմաններն ունի: Այդպէս եւ ամէն ժողովուրդ: Հայ լեզուն, հայ գրականութիւնը իր հայրենի երկրին մէջ միայն կրնայ սնունդ ստանալ, զարգանալ: Հայ ժողովուրդին ցաւերը իր իսկ միջավայրին մէջ կարելի է տեսնել ու զգալ: Հայ գուսանը հայրենի աւերակներուն մէջ միայն կրնայ հնչեցնել իր սրտամորմոք լարերը: Այնտեղ է, որ սրտերը ընդունակ պիտի ըլլան արձագանգելու կեա՛նք, լո՛յս խնդրող հառաչներն ու պաղատանքները:

ԱՏՈՄ — ՅԱՐ. ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ

Հազիւ տաճկական հողը ոտք դրած, Թօփճեան կը հեռագրէր Թիֆլիս իրեններուն. «Թամարան ծնաւ:»

Ծնունդ մըն էր արդարեւ սահմանն անցնիլը, դէպի երկիր, ուր ժողովուրդի մշակութային գործը ուժեղ բազուկներու կը կարօտէր. կենդանի այդ աշխատանքին մէջ միայն ան կրնար գտնել իր ամբողջական իմաստը, լրումը իր հոգիին:

Հասուն, բեղուն օրերու մէջ ան կուգար Կարին. երիտասարդութեան խանդավառութիւնը պէտք էր խառացնել շօշափելի նպատակներու շուրջ. Թօփճեան, վարժ՝ հանրային կեանքի, գիտցաւ կազմակերպել տրամադրութիւնները և միջոցները. Երիտասարդական Միութեան լայն օժանդակութեամբ ան հիմը դրաւ Կարնոյ առաջին թերթին, «Յառաջ»ի որ պիտի շարունակուէր աննահանջ մինչեւ եղեռնի տարին:

Իր խմբագրութեան տակ լոյս տեսաւ 1909 Մայիս 31ի կիրակին «Յառաջ»ի առաջին թիւը. ի՛նչ անմոռանալի օր, կեանքը որ լեզու կ'ելլէր, երկիրը՝ որ իր ձայնը կ'ունենար: Թօփճեան, որ արդէն Կովկասի կուսակցական մամուլին մէջ փորձառութեան անցեալ մը ունէր, առաջին իսկ օրէն «Յառաջ»ին տուաւ իր կոչումին համապատասխան լուրջ և արթուն գիտակցութիւն մը: Միութեան մը կամ կուսակցութեան մը թերթը մնալու սխալին մէջ առանց մոլորելու, ան կարճ ատենէն, շնորհիւ իրեն եղաւ ժողովուրդին թերթը, երկրի հանրային կեանքի կարգախօսը:

Թօփճեան առանց դժուարութեան ինքզինքը պարտադրեց. իր հեղինակութեան, իր լայնախոհ բանիմացութեան շուրջ համախմբուեցան բոլոր խաւերը, բոլոր վստահութիւնները և համակրանքները. իր ազդեցութիւնը կը ճառագայթէր ոչ միայն մամուլէն, այլ բեմէն, ժողովներէն, իր անպաշտօն յարաբերութիւններէն իսկ:

Յաճախ լսած եմ զինքը այն օրերուն. իր գրչին նման իր լեզուն ալ հանդարտ էր, պաղարիւն, համոզկեր. վեր էր ան կուսակցական անզիջող ոգիէ, կրքոտ տրամադրութիւններէ և ապարդիւն գնդումներէ. չէր խօսեր, այլ կը ջանար մտածել և մտածել տալ. չէր յուզեր, այլ կը համոզէր, կը փափաքէր ունկնդիրներու տրամաբանութիւնը իր իսկ մտածումով. անփայլ՝ այլ հաստատուն անձնաւորութիւն մը, որուն ներկայութիւնը բաւական էր ամոքելու վիճաբանութիւններու ծփանքը:

1909 Մայիս-Յունիսի յետադիմական գրոհը որ Կարնոյ վրայէն ալ անցաւ, առիթ տուաւ մեզ գնահատելու Թօփճեանի արժանիքը: Կարնոյ մէջ Իթթիհատի նախաձեռնութեամբ թուրք-հայ կամաւորներ կ'արձանագրուէին չէրիաթճիական փորձ մը վիժեցնելու նպատակով. առտու մը սակայն խուժանը, զինուորներու ընկերակցութեամբ անկինէ մը փրթաւ և սկսաւ թալել. դռները փակուեցան. սարսուռ մը կ'անցնէր քաղաքի վերեւէն. 95-96ի մղձաւանջը իր ճիրանները մխրճեց զանկերէն ներս. խուժանը թալանի յորձանք տուաւ հայկական թաղերէն վար. հրացաններու ճայթիւնը կը դղրդացնէր քաղաքը:

Դաշնակցական երիտասարդութիւնը կարեւոր կէտերու վրայ դիրք բռնած էր դռներուն, պատերուն, պատուհաններուն ետեւն. «Ոչ մէկ գնդակ՝ մեր կողմէն. ինքնապաշտպանութիւն՝ ծայրայեղ պարագային». այս եղած էր Թօփճեանի վճռական, տրականիկ հրամանը. միակ հրամանը. ու իր հեղինակութեան պէտք է վերագրել որ ոչ մէկ հայ երիտասարդ չսեղմեց ըլթակներուն վրայ հանգչող մատը. ոչ մէկ ճայթիւն Հայերուն թաղուն անկիւններէն... ու փոթորիկը անցաւ:

Առանց Թօփճեանի մը անտեղիտալի հրահանգին ի՛նչ չարաշուք հաւանականութիւններ կրնային պոռթկալ:

1909ի աշնան Կարնոյ կրթական գործի ղեկավարութիւնը կը յանձնուի Թօփճեանի:

Կուսակցական խորհրդակցութեան մը հրաւիրուած, Թօփճեան անցած էր Պոլիս: Հոկտեմբերի սկիզբը ան Տրապիզոնի գիծով կը վերադառնար Կարին:

Զիգանայի սարալանջերէն սողոսկելէ յետոյ Սեւ ծովը Ներքնագաւառին միացնող միակ խճուղին կը մտնէ Ճորոխի հովիտը: ձորի մը դարձուածքին թերեւս այսօր ալ գոյութիւն ունի կարաւանսարայ մը — Խատրակը — մէկ երկու անշուք պանդոկներ, սրճարան մը, խան մը, արեւելեան լքուածութեամբ զարդարուած:

1909ի Հոկտեմբեր 11ի իրիկունը Թօփճեան կ'օթեւանի Խատրակ. աշունի մտերմիկ իրիկուն մը կը յամենար Ջրերու ափին, զառիթափներու վերեւ. յոգնած ճամբորդը պանդոկի պատշգամը նստած, թէյի բաժակը ձեռքը, կը դիտէր հաւանաբար գիշերին փթթումը և բուրումնաւէտ գալուստը:

Յանկարծ անյայտ մարդ մը կը սողոսկի սանդուխէն վեր. լաւ զգեստներով ծպտեալ երիտասարդ մը, որ առանց ճիչի և շարժումի ժամանակ թողլու, քանի մը անգամ կը կրակէ Թօփճեանի վրայ: Հարուածը չէր վրիպած իր դաժան նպատակէն: Մարդասպանը անհետացած էր գիշերուան խաւարին գոգը, սարերն ի վեր:

Թօփճեանի սպանութեան լուրը շշմեցուց Կարնոյ հասարակութիւնը. ի՛նչ տմարդի, անազնիւ, սեւ, քող ոճիր... Ոչ ոք կրնար հաւատալ հրէշային այդ եղեռնագործութեան. կրնա՞ր գոյութիւն ունենալ անբան խելագար մը որ գաղափարը ունենար վերջացնելու իր ուժերուն լիութեան հասած էակ մը...

Կարին գիտցաւ արժանավայել յարգանքը տալ տարաբախտ զոհին, որուն ոսկորները հիւրընկալեց իր նահատակներու շիրիմներուն մօտ:

Քննութիւնները ցոյց տուին որ ոճրագործը Տրապիզոնէն հետապնդած էր Թօփճեանը կայան առ կայան. կուսակցական շրջանակներ պատճառներ ունէին կասկածելու թէ անիկա ուրիշ մէկը չէր կրնար ըլլալ քան Յաբեթը, եղբայրը Միհրանի, որ միհրանական շարժումի իբրեւ պարագլուխ արտաքսուած էր կուսակցական շարքերէն:

Երկար ժամանակ ոճրագործի հետքը գտնել անկարելի եղաւ: շնորհիւ դաշնակցական հետազօտիչներու ջանքերուն, վերջ ի վերջոյ երեւան հանուեցաւ այն որջը — Բաբերդի գիւղերէն մէկը — ուր թաքնուած կ'ապրէր մարդասպանը: Հոն է որ դաշնակցական ընկերներ ձերբակալեցին զինքը և յանձնեցին արդարութեան:

Դատավարութեան ընթացքին Յաբեթ ինքզինքը արդարացնելու փորձերու չդիմեց. դատարանի հանդէպ սիստեմաթիք անվստահութիւն մը յայտարարելով, նախընտրեց լռել ու ոչինչ չհաղորդել:

Անիկա իր մեղքը քաւեց կախաղանին վրայ:

... Ահա այսպէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան Քառասնամեակը իր ոսկեմատեանին այնքան հոյակապ էջերուն քով ունի իր սուգերուն ալ գլուխը. բոլոր ինկողները ճիւղ մը՝ աւելցուցած են սակայն կուսակցութեան դափնեպսակին: Մեզմէ անդարձ բաժնուած սերունդի մը նշխարներուն ուխտագնացութիւն մըն է այս Քառասնամեակը...

Զգո՛յշ, ընկերներ, զգո՛յշ սնամէջ բառերէ և ճոռոմ ցոյցերէ. գլուխնիս բաց, մեր երկիւղած հաւատարմութիւնը տանինք անոնց յիշատակին:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՕՐՀԱՍԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ

Միտքի ծուլութեամբ կամ սոսկ աւանդաբար է որ մեր ինքնապաշտպանութեան շարժումը յորջորջուած է յեղափոխական։ Յեղափոխութիւնը, հակառակ իր ազնուական իմաստին որ բարձրագոյն նուիրագործումը ստացաւ Ֆրանսայի մէջ, կը բովանդակէ պչրանքի խորք մը։ Այս յաւելեալ սահմանումով բնաւ չեմ ակնարկեր այն յեղափոխութիւններուն որոնք կատարուած են թագուհիի մը խռովիչ աչքերուն կամ թագապաշտանջ իշխանի մը քմայքին համար։ Առոնք մարդկային այլասերումի, հաւաքական մոլագարութեան նշաններ են։

Բայց երբեմն աւելի բարձր գին սահմանած են երիտասարդներու արիւնին՝ զայն թափելով սկզբունքի մը յաղթանակին համար, որմէ ժողովուրդ մը իր տնտեսական բարօրութիւնը կը սպասէր։ Կը ճանչնանք նաեւ յեղափոխութիւններ որոնք ձգտած են սրբագրել ազգի մը զանազան խաւերուն մէջ տիրող քաղաքական անհաւասարութիւնները։ Եւ ուրիշներ, աւելի լուրջ քաղաքական շարժումներ որոնց շեշտակի իտէալը եղած է թօթափել օտար լուծ մը որ կը կաշկանդէր իրենց ցեղային ուրոյն քաղաքակրթութիւնը։

Ամէնքն ալ մարդկային, ամէնքն ալ արդար են այս նպատակները և մարդ պէտք է Գրգուռի կամ Նեմրովթի ստորոտը ծնած Հայ ըլլայ՝ պչրանք տեսնելու համար անոնց մէջ։

— Այո՛, որովհետեւ հայութիւնը զուրկ ըլլալով ամէնէն տարրական իրաւունքներէն, չէր կրնար բարձր տեսիլքներ ունենալ։ Ան վաղուց կորուսած էր ազգային արժանապատուութեան ճաշակը, վաղուց ընտելացած էր գերի ժողովուրդի հոգեբանութեան հետ։ Գոյութեան հարցը այլեւս բնական իրաւունք մը չէր անոր համար, այլ շնորհ մը որ պիտի կաթէր Թուրքին հաշտ նայուածքէն։ Եւ ի՜նչ մատաղներ չէր կտրած որպէսզի բոլորովին չցամքի այդ «շնորհաց շիթ»ին ժլատ ակը։ Սրբութիւն, ազգային աւանդութիւն, լուսաւոր ցեղի մեր պատմական համբաւը, ամէն ինչ տուինք կարենալ ուտելու համար այն ոսպնաթանը զոր սակայն մենք վաստկած էինք։ Խորենացիի մատեանը, խաչուելու աչէն, ողջ ողջ թաղուած էր առաստաղին մրոտ անձաւներուն մէջ։ Մեր հեքեաթներու հերոսները, բոլորն ալ խլամացած էին պահելու համար... իրենց գոյութիւնը։ Սասունցի Դաւիթը՝ «Տէլի Օղլան» կը կոչուէր, եւ Շուշանիկ իշխանուհին «Կիւլփարի» անունը առած էր։ Գողթան երգերը մոռցուեցան եւ հայ թառն ու կիթառը սկսան մոնկոլեան եղանակներ մլաւել։

Մէկ խօսքով հայութիւնը իր հոգին ծախեց որպէսզի կարենայ մարմինը գնել, բայց այս անարժան առեւտուրն ալ անզօր եղաւ բարւոքելու իր կացութիւնը։ Որովհետեւ հայ աղջիկը, հակառակ իր ինքնաժխտումի ճիգին, չկրցաւ իրեն պարտադրուած սեւ պարեգօտին մէջ լուծել իր աչքերուն սեւ փայլը որ շարունակեց գրգռել շնական ախորժակները։ Միթէ եղինձներուն մէջ բուսած վարդը կրնայ ուրանալ իր թոյրն ու բոյրը։ Հայ մանուկը թաղուեցաւ հօրենական խրճիթին մէջ, առկայծ ճրագի մը գինաց յագեցնելու իր լոյսի ծարաւը. բայց տնակը խարխուլ էր, եւ պատերուն ծերպերէն դուրս սուլուող նշոյլը բաւական եղաւ իր շուրջը յառաջ բերելու ատելութեան հրդեհը։ Ի՞նչ ընէր տղան։ Յանցանքը փոսուռայի՞նն է, եթէ բնութիւնը լոյսի շիթ մը դրած է անոր մէջ։

Օտարները որ ականատ կը ծանօթանան այս դժնդակ պայմաններուն, ինքզինքնուն հարց կուտան թէ ի՞նչպէս տոկաց Հայ ժողովուրդը։ Պէտք չէ շփոթել այս զարմանքին հանդէպ որ մեծարանքի ուղերձի մը պէս կը բարձրանայ դէպի մեզ։ Մենք կը մերժենք այս ձրի խունկը։ Բարոյական ի՞նչ արժանիք ունի եզը որ անգութ մշակի մը վարոցին ներքեւ անընդհատ կը ճեղքէ հողը, կամ կապուած բերանով կը կամնէ ցորենը կալին մէջ։ Մեր ժողովուրդը իր տառապանքին մէջ խորանալով հասած էր այն աստիճանին ուր հիւանդը այլեւս կը կորսնցնէ ցաւին զգայնութիւնը։ Հոգեկան մարզին մէջ այս վիճակը փոխանցումի շրջանն է մարդկութենէ դէպի անասնութիւն։

Բոլորովին տարբեր էր հայ «չափաւոր», «խոհեմ» տարրին մտածումը այս կացութեան մասին։ Անոր դատաստանին մէջ հայ գիւղացին նախասահմանուած էր գերութեան, իսկ Թուրքը իշխելու. ինչպէս սէզը բուսած է ոտքի կոխան ըլլալու, իսկ շահոքրամը լանջապակ դառնալու համար։ Մեր գոյութիւնը պահելու միակ միջոցն էր այս, ըստ անոր «իմաստուն» դատողութեանը։

Բայց ի՞նչ կ'արժէ գոյութիւնը ցեղի մը որ զուրկ է մտածումէ եւ զգացումէ։ Ո՞ր մարդկային բարիքին, ո՞ր ընկերային բարձր նպատակին պիտի ծառայէր նման մարդակոյտ մը։ Եթէ կան այդպիսի ժողովուրդներ, լաւ է որ անոնք փճանան եւ աղբի վերածուելով բարւոքեն երկրագունդին խոպան մասերը որպէսզի գոնէ ուղտափուշը աւելի առատութեամբ աճի այդ վայրերուն մէջ։ Քի՞չ վայրենի փարիա կայ Ասիոյ մէջ ուր հարկ ըլլար անոնց շարքերը խտացնել Հայ գունդերով։

Որքան ալ տխուր ըլլայ, պէտք է խոստովանիլ որ մեր ժողովուրդը իր բարոյական այլասերումը լրացնելու մօտ էր, Հայութիւնը իր ցեղային հոգին աւանդելու վրայ էր, երբ վերջապէս վտանգը նշմարողներ գտնուեցան։

— Ինչո՞ւ, ո՛վ ամլացած հայրենիք, ինչո՞ւ այդքան ուշ երկնեցիր Քրիստափորը, Զաւարեանն ու Ռոստոմը եւ ֆէտայի զաւակներուդ քաջարի փաղանգը։ Ինչո՞ւ մանաւանդ շտապեցիր հողին երեսը հանել այնքան մարդակերպ ճիւաղներ եւ հայանուն դաւաճաններ որոնք սեւ իժերու նման յուռթի ստինքներէդ կախուելով՝ քու արդար կաթէդ զրկեցին հարազատներդ։

Անհաշուելի են այն կորուստները որոնց ենթարկուեցաւ ազգը սա պարզ պատճառով որ ուժերու կազմակերպութիւնը ուշացաւ։ Ամբողջ շրջաններ թրքացան կամ քրտացան, առաջնորդութեամբը հին տոհմերու, որոնք, իբրեւ ստուերները վաղեմի փառքերու, դեռ կը թափառէին հայ հողի վրայ՝ Ուշտունիքէն մինչեւ Տարօն։

Բայց հայ ժողովուրդին բազուկներէն աւելի միտքն էր որ կաշկանդուած էր։ Տեսակ մը չարազդեցիկ իփնոսացումով կարծէք Հայը դադրած էր վստահելէ իր ուժին։ Ժողովուրդը աւելի դիւրութեամբ կը հաւատար թեւաւոր ուղտի մը առասպելին, քան քաջազէն Հայու մը պատմութեանը։ Ո՞վ պիտի ձերբազատէր հայ հոգին այս դարաւոր ու ահաւոր կախարդանքէն։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան սուրն էր որ գործեց այդ հրաշքը։

Եւ սակայն այս սուրին փառաբանութիւնը կատարելու համար չէ որ Դաշնակցութիւնը կը մտածէ իր քառասնամեակի մասին։ «Քաջութիւնը քաջութեան համար» սկզբունք մըն է որ դատարկապորտ ասպետներուն կը վայելէ։ Բայց մեր փրկութեան յոյսը «օձու բերնին մէջ բուսած ծաղիկ» մըն էր, և սուրը ֆէտայիի ձեռքին մէջ ծառայեց իբրեւ գործիք՝ այդ ծաղիկը խլելու համար վիշապին կլափէն։

Ո՞վ է որ այսքան բնազդական պահանջ մը շփոթած է քաղաքական յաւակնութեան, կամ ցեղային մեծամոլութեան հետ որ կրնայ տուն տալ յեղափոխութեան։ Մերը յեղափոխութիւն չէր, մերը օրհասական պայքար էր. մերը յօշոտուող զոհին անխուսափելի անդրադարձ շարժումն էր որ անզօր բողոքի մը պէս պիտի կրկնուէր յաւիտենօրէն, առանց նեղացնելու ծուարող գազանը։

Դաշնակցութիւնը վարելով այդ շարժումը, անոր մէջ դրաւ ոգի և գոյութիւն։

Ի՜նչ փոյթ։ Կեղծ ինքնագովութիւնը տկարին մխիթարանքն է, և Դաշնակցութիւնը կ'արհամարհէ այդ կեղծ փայլը։

Հապա իր քառասնամեա՞կը։

Դաշնակցութեան մտածումին մէջ ան նոր առիթ մըն է մոռնալու իր անհուն զոհաբերութիւնները, պանծացնելու համար միայն այդ զոհաբերութիւններու պտուղը — Հայ Ազգին բարոյական վերածնունդը։

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ՄԷՋ

Այսօր ընկե՛ր, լուսածաւալ ու բարբարոս իրիկուն.
Լճին մէջ՝ երազիս քաղցրանուշ կարապներն ըսպիտակ
Լուսածաղիկ իրենց վզերն, լոյս ու գոյնէ փրփրուն՝
Աստղերուն ու լուսնակին քաղցրութեան կ'երկարեն։
Ճամբուս վրայ ծաղկայեղց ճառագայթներ կը հոսին.
Ծաղիկները լոյսերուն մէջ կը սարսռան հեւասպառ։
Կոչնակները մոլեգին, ծափ ու ծնծղայ, խունկ ու երգ
Կը քրքրեն հողն արգասաւոր հայրենական դաշտերուն։
Աստուածաշունչ կատարներէն հեռաւոր
Լուսօրօր,
Հօտաղի սրինգն հեշտագրգիռ, բլուրներէն բոցավառ
Ծաղիկներուն կոկոնները կը թըրջէ.
Գառները մեղմ կ'արտասուեն։
Ու կը քալեմ տերեւաթափ ճամբաներէն ոլորուն
Աչքերուս մէջ արցունք ու ափիս մէջ ծաղկած վարդեր,
Քիչ մը արեւ գարնանային՝ շիրմին վըրայ
Աշնանաբոյր ծաղկի մը պէս սա հոգիիս թախծանուշ.
Իրիկուն. մեղմ կը ծորի թեւ առ թեւ
Գինին՝ անցնող մութ բարեգութ իրիկուան,
Լուսաշող մերկ ծառերուն՝ գոյներուն մէջ մեղուապար։
Ճիւղերէն վար, ծաղկաբոյր լոյսի անձրեւ մը սարսռուն
Մացառներու ծփծփուն անուշին մէջ կը կըտրի։
Ահ, եթէ քիչ մ'ալ լայննայ, երկարի,
Ու ինծի՛ հասնի։
Մեղմ իրիկո՛ւն. իրիկո՛ւն, Բոյրի ու Գոյնի անձրեւ.
Ճամբաներուն ոսկենման՝ ու սրտիս վրայ կը պառկի
Թախծագին շեշտն իր ոսկեծիր բառերուն։
Տե՛ս, հեռուները մութգոյն
Ծով բարտիներն երկնաճեմ, կիներու պէս երկիւղած
Աստղերուն հետ կ'աղօթեն...
Կանանչներուն լուսածուփ խռովքին մէջ անորոշ
Հողին վրայ տարփայեղց, գինովի պէս կիսափուլ
Հովն յորդահոս գիշերներու լուսինին հետ
Քաղցրօրէն, սենեակիս մէջ կ'արտասուէ...։
Ցայգաթիթեռ մ'երփներանգ
Ծաղիկներուն ու սրտին մէջ վայրապար՝ կը ծափծափէ։
Իրիկո՛ւն, մերկ իրիկո՛ւն։
Լոյսի անձրե՛ւ, անձրեւ ու պատարագ։
Ծառէ կախուած արեւոտ պտուղի պէս հասուն,
Ափ-ափ երանգ, ճիչ ու թրթռում կը ցանէ։
Կը բանամ սիրտս հեշտօրօր՝
Ու աղքատ դուռն իմ տնակիս հողմավար
Բոլոր անցնող ձայներուն, մանուկներուն քաղցրաղէմ,
Ու ծաղկաբեռ սա անցորդին յոգնաբեկ,
Իբրեւ տաճար մը լոյսի։
Շեշտ մ'իր ձայնէն եւ աչքերէն քիչ մը լոյս
Կը յամենան ցնծագին իմ սրտիս մէջ մութ-իրկուն.
Ու ծանրութիւն մ'անանուն իր բեռամբարձ ուսերէն
Իմ ուսերուս՝ ու ափիս մէջ կը դնէ։
Սիրտս իրիկուան խաղաղ անուրջին մէջ կը յորդի
Լեցուած գաւաթ մը գինի։
Շրթներուս վրայ կը դառնան բոցի պզտիկ թրթռումներ.
Հրդեհ մ'անուշ բազուկով
Կը գրկէ զիս, կը համբուրէ, միգապատ իմ ճամբայէս
Զիս կը տանի հեռուներուն հրդեհուած ու աստղերուն։
Հոգիիս մէջ կը շրջին ծաղկի քաղցր թերթիկներ.
Բոլոր կանչերն իրերուն, անկարելի տենչերուս։
Իրիկուն, լայնածաւալ ու բարբարոս իրիկուն...
Կարծես, կարծես հեռաւոր անտառին մէջ մութ-աշուն,
Արիւն է ցաթեր ոսկի...
Ու լուսընկան ծառէ ծառ, տերեւներէն քաղցրահոս
Կաթիլներուն պէս մեղրի, ստուերամած լամբիս տակ
Կը կաթկթի սրտիս մէջ, սրտիս մէջ...
Աստղածոր կապոյտին վրայ արծաթահիւս մակոյկներ
Իրենց թեւերը կը բանան փրփրացայտ։
Իրիկունն հոգիիս մէջ կ'երգէ ծափծափող անձրեւի նման։
Ու արտերուն մէջ ինկած ցորեանի սերմերուն պէս ծոցուոր
Սիրտս տենդով ու լոյսերով կը բռնկի, կը լայննայ։
Հեռուներէն ինծի կուգան, հեռուներէն մշուշոտ
Հրդեհումներն արեւներուն ու մրրիկներն հրահոսան
Բոց ալիքն հոսանուտ հողին յուռթի ուժերուն.
Սենեակիս մէջ կը լեցուին լուռ՝ գոյներն աղերսող ու մտերիմ.
Ձայներ հնչուն, ձայներ աղուոր ու սիրելի.
Անվերադարձ լոյս է ձեւեր,
Լուսով օծուն ու խունկերով, արեւով։
Յիշատակներ, ծաղիկներու պէս երփներանգ ու սարսռուն
Կը պարեն կը պարեն, պզտիկ, թեթեւ, լայն-լայն երանգներով,
Սիրուն ու անուշ աղջկան մը պէս մրրկածուփ։
Հովը կիթառ կը նուագէ։
Սիրտս իրիկուան մէջ կիսափուլ կուլայ։
Որմերուն վրայ սենեակիս, լուսածաղիկ,
Դիմագծեր ոսկեղրուագ՝ մտերմօրէն կը ժպտին։
Աչքեր՝ աչքերուս մէջ կը ծաւալին մեղմութեամբ.
Ու շրթունքներ բոցավառ իմ շրթներուս՝
Ու սրտիս մէջ կը թափեն
Բոցն հեթանոս աստուածներուն անձանօթ։
Դիմագծեր կ'իջնեն քովս, կը նուագեն սրտիս մէջ։
Ցայգաթիթեռ մը լուսամբարիս կը զարնուի մոլեգին
Ու կ'իյնայ վար.
Մեռած ցայգաթիթեռ մ'ափիս մէջ դողդոջուն
Ու հազար հազար թիթեռներ լուռ կը դառնան սրտիս մէջ։
Ու լուսընկան ծառէ ծառ, տերեւներէն քաղցրահոս
Կաթիլներու պէս մեղրի, ստուերամած լամբիս տակ
Կը կաթկըթի սրտիս մէջ, սրտիս մէջ։

Իրիկուն. երգ ու ծնծղայ սրտիս մէջ։

Գ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՆՈՐԵՐԸ

Քառասուն տարիներու ամէհի պայքարի եւ քառասուն տարուան կեանքի Տօնն է։

Յաղթումներ ու ապրումներ կան զորս պարտկելն անհնար է եւ փոքր առիթ մը իսկ բաւական է յաճախ ակամայ բայց անզուսպ պոռթկումով մը զանոնք լոյս աշխարհ տալու։ Եւ ի՞նչ աւելի զօրեղ, աւելի մղիչ ազդակ քան «Քառասնամեակ»ը ըսելու, պոռալու ամենուն, ամենո՛ւն, թէ մենք ալ դաշնակցական ենք, Դաշնակցութեան նոր զինուորները որ այժմ անցեալով կը սնանինք ու կը խանդավառուինք, իր ներկայով կ'ոգեւորուինք, ապագային նուիրուելու համար, Ապագային՝ որ մերն է, ձերն է, ամէնուս է։

Եւ կարծես անձեւոյթ բայց առնական բազուկէ մը մղուած մենք ալ, կրտսերներս ու նորերս, զմայլանքով երկիւղած, յուզումով առլցուն կը մօտենանք ահա անվարժ բառերով մեր հաւատոյ հանգանակն արտասանելու։

* * *

Մենք ամէնքս մեր պատանութիւնն համեմեր ենք այն զմայլելի գրքերու անյագուրդ ընթերցումով՝ ուր գրեթէ առասպելական հերոսներ գերմարդկային ճիգերով անկարելին ձեռք կը բերէին։

Կարդացեր ենք թէ ի՞նչպէս սաքսոն հետախոյզը ծովահէններու հարստութեան կղզին գրաւեց կամ թէ ի՞նչպէս Ափրիկեան կոյս անձանօթին ծոցն առաջանալով անոր գաղտնիքը կորզեց։ Կարդացեր ենք թէ ի՞նչպէս եօթ փրանկ իշխաններ, եօթ սրաթռիչ նժոյգներ հեծած արշաւեցին եօթ լեռան ետեւէն, լուսնկայի ոսկի փոշին բերելու եւ իւրաքանչիւրն առաջինն ինք ցանելու թագաւորի աղջկան մազերուն վրայ, որպէս զի ան իր կինն ըլլայ։

Գիրքը փակելէ վերջ կ'երազէինք երկար։ Մենք ալ կը մեկնէինք հարստութեան կղզին ու հոն կը հաստատէինք մեր իշխանութիւնը որ աւա՛ղ, կը տապալէր սթափման հետ։

Ահա այդ առասպելական հերոսութիւններու տպաւորութիւնն եմ կրեր ամէն անգամ որ դրուագ մըն եմ կարդացեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան քառասնամեայ կեանքէն։

Հոս իրականն է որ կը խօսի այլեւս եւ հեղինակի վառ երեւակայութեան հիւսածը չէ, այլ կեանքն է իսկ ստեղծեր է այդ հրաշալի դիւցազնապատումը որ կը հարկադրէ բաղդատութիւն մը ընել առենօք կարդացած անկարելի պատմութիւններուդ եւ այդ դրուագներուն միջեւ եւ որոնք կը նոյնանան մտքիդ մէջ։ Ու կը մնաս ապշած, կը մնաս զմայլած։

Հերոսներու ի՛նչ շարան. յանդգնութեան, արիութեան եւ նուիրման ի՛նչ գործեր։

Մարդիկ (ներելի՞ է մարդ կոչել զանոնք) որ թողած ամէն ինչ, զէնքն են գրկեր, լեռ ու ձոր ապաստաներ, մահն արհամարհելով կեանք են տուեր կեանքին տիրանալու համար, կեանքին՝ զոր մարդերը կը զլանային իրենց։

Եւ սակայն ուրոյն ու անջատ դէմքեր չեն անոնք։ Այդ քառասուն տարիներու դէմքերն ու դէպքերը կը շաղկապուին իրարու, մէկ համայնապատկերով կը ներկայանան, անբաժանելի ամբողջութիւն մըն են, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Ծներ է ան ահաւոր ու դարաւեր երկունքով մը և որուն ճակտին կարծես բախտը անողոք տառերով գրեր է թէ՝

Դո՛ւ պիտի ըլլաս քու ժողովուրդիդ անվարձ սպասարկուն, կեանք պիտի տաս անոր կեանքը ապահովելու համար, պիտի կռուիս միշտ խիզախ, յաճախ կարեվեր և սակայն անվարան, առանց յուսահատելու և մանաւանդ առանց վարձատրութեան։ Ճամբուդ փուշեր պիտի ցանեն, պիտի հայհոյեն, պիտի անարգեն, պիտի հալածեն զքեզ, նոյնիսկ քու հարազատներդ։ Դուն ուշ պիտի չի դնես այդ բոլորին. պիտի շարունակես վճռակամ, մինչեւ որ քու հազար անգամ հազար անբախտ ժողովուրդդ հանգրուանին հասցնես։ Դու պիտի ըլլաս իր առաջնորդը, մինչեւ որ ես իմ կենսաբաշխ ձեռքս անոր ճակտին դնեմ։

Դաշնակցութիւնը գործի կը սկսի։

Խաւարի և տրկութեան մէջ մոլորած ամբոխը ժողովուրդ կը դառնայ, ժողովուրդին ազգի դիմագիծը կուտայ, այդ ազգին քաղաքական իտէալը կը ներարկէ և ապագան ցոյց կուտայ պոռալով՝

— Ի՛մ ժողովուրդ, հո՛ն պիտի երթանք, հո՛ն է մեր հանգրուանը, ազատ երկնքի տակ մեր ազատ տեղը։ Պիտի քալենք, պիտի հասնինք հո՛ն, մարդերն ուզեն թէ չուզեն, մենք կ'ուզենք այդ։ Առանց անոր կեանքն անիմաստ է ու դատարկ։ Քալէ՛ մինչեւ հասնինք, ես գիտեմ, դու յոգնութիւն ու վարանում չես ճանչնար, քալէ՛ և մի վհատիր, ես քու հետդ եմ և քու ձեռքէն բռնած։

Ու կը քալէ Հայոց ժողովուրդը։

Ըսէ՛ք, դուք հաւատաւոր ընկերներ և դուք որ զուրկ էք հաւատքէ, Հերակլէսներն ու Աքիլլէսները պիտի կարենայի՞ն ընել ա՛յն, ինչ որ Դաշնակցութիւնը կրցաւ ընել։

Օրեր առաջ իմ ընկերներէն մին ճառի մը մէջ կ'ըսէր և քիչ առաջ յօդուածի մը մէջ ալ կրկնած էր թէ դաշնակցականը զուրկ է հրապուրելու շնորհքէն, թէ ան սրտին խօսելէ աւելի, մտքին կը խօսի։ Այս կարծիքն ընդունելով հանդերձ, ես պիտի աւելցնեմ թէ դաշնակցականը զուրկ է հրապուրելու շնորհքէն, որովհետեւ պէտք չունի այդ շնորհքին. պէտք չունի հրապուրել զինուորագրելու, երբ Դաշնակցութիւնն ինք ամբողջութեամբ հրապոյր է ու «գործ»ն է, գլխագիր ու շեղագիր, գործը որ իր նուիրական ճշմարտութեամբ ու արդարութեամբ կը հրապուրէ, մագնիսի մը պէս կը քաշէ այն ամէնքը որոնք կամովին կոյր չեն, այն ամէնքը որոնք անցեալը ըմբռնած են ու կ'ուզեն որ ապագան այդ անցեալին արժանի ըլլայ։

Ու անոր է որ կուգան նորերը, կուգան ինքնակամ, կուգան հաւատքով։

Չէ՞ք տեսներ որ մեր քաղաքական (արժանի՞ են այս բառին) խմբաւորումները, իրենց յաւիտենական հիւանդկախ վիճակն անտեսելով, Դաշնակցութեան մահը կը նախատեսեն չարախինդ քրքիջով և սակայն իրենք կը մնան միշտ վատուժ, քարշ տալով անուանական գոյութիւն մը միայն որ ոչինչով կը յաջողին արդարացնել։ Իսկ Դաշնակցութիւնը կ'աճի, կը ծաղկի, կը զօրանայ ու օրէ օր աւելի եւս հասակ կը նետէ։ Ան մշտադալար երիտասարդութիւն է և տարբեր ալ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ անոր է վիճակած պատմական մեծ առաքելութիւնը՝ մեր Ազատութիւնը։

Հսկայավայել գործ կատարել վատուժ ու տխեղծ մարմիններու տրուած չէ։

Մենք անհուն հաւատք ունինք Դաշնակցութեան կամքին ու ուժին վրայ ու անոր կուգանք, մենք նորերս ու կրտսերներս, առանց ականջ դնելու աջին ու ձախին պառաւական զառանցանքներուն։ Կուգանք յոյսով ու նուիրմամբ, դաշնակցական ըլլալու, քաջ գիտնալով հանդերձ որ ի՛նչ դժուարութիւններ ունի իր մէջ այդ անունը և որոնք սակայն մեր կորովը յաղթահարելու ի վիճակի չեն։

Եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Քառասնամեակ»ը կը դիմաւորենք կազմ ու պատրաստ, մե՛նք, նոյնքան պանդուխտ բայց իրմով հպարտ ու խանդավառ նորերս։

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷՋ

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

1908ին՝ երբ ծանօթ դաւաճանութեամբ վիժեցաւ ժամանակաւորապէս վասպուրականի յեղափոխական տարիներ շարունակ պատրաստած վեց փուլէթները ընդհանուր հաժողովրդական ապստամբութեան ձեռնարկը եւ երբ դաւաճանի անկումէն յետոյ, Թուրք կառավարութիւնը 12000 զօրքով շրջապատեց Այգեստանը՝ Թընդանօթներ դնելով շրջակայ բարձրութիւններու վրայ, առաջարկեց յեղափոխականներուն անձնատուր ըլլալ, վասպուրականի դաշնակցական մարմինը թէեւ միջոց ունէր կռուելու, նոյնիսկ պատռելու շղթան ու շրջակայ լեռներն ապաւինելու, բայց չվտանգելու համար իր ընդհ. ազատագրութեան ծրագիրները, ինչպէս նաեւ անտեղեակ կառավարութեան բուն տրամադրութեանը՝ մտահոգ ժողովուրդի պաշտպանութեամբ... կառավարութեան ու Թուրք խուժանի ընդհանուր կոտորածի ձեռնարկելու պարագային — որոշեց պահուըտիլ գետնափոր ջրուղիներու մէջ յայտարարել անոնց հեռացումը Այգեստանէն Թոյլ տալ որ կառավարութիւնը կատարէ խուզարկութիւնը եւ իր ուզածին պէս սկսելու պարագային, դուրս ելլել Թաքստոցէն ու գլուխն անցնիլ ժողովրդական ինքնապաշտպանութեան անխուսափելի կռուին։

Ահա այդ օրերու կեանքն է որ կը պատկերացնէ հեղինակը, Գ. Ղ. Մելոյեան, իր «Գետնի տակէն» հինգ արարուած ժամանակագրական անտիպ տրամայով, որուն ձեռագրէն քաղուած է հետեւեալ հատուածը։

կամաւոր.— *Անցեալը անցել է, ի՞նչ պիտի անենք այսօր։*

Եդուարդ.— *Ամէնքդ էլ նոյն հարցն էք տալիս, բայց կարծում եմ, պատասխանը աւելի քան պարզ է։ Կառավարութիւնը այսօր մեզնից հարիւր անգամ ուժով է։ Կարո՞ղ ենք դիմադրել, պարզ է որ ո՛չ մի հնարաւորութիւն չունինք, մի քանի օրուան դիմադրութիւնից յետոյ անպաշտպան ժողովուրդը պիտի նգենք Թուրք զօրքի ու քիւրտ խուժանների բերանը... եւ քանի որ կառավարութիւնը որոշել է ամէն գնով ձեռք ձգել մեզ, Թողնենք քաղաքը ու դուրս ելնենք, պաշարման շղթայից անցնելիս, հողին լոյս ընկնողին։ Պիտի փնտռէ, յեղափոխական Թող փնտռէ որքան կ'ուզէ, մեկը չգտնելով, գայրոյթէն իր միսը պիտի ուտէ։*

Հայկ.— (*Գլուխը կը բարձրացնէ*) *Դաւանութիւն է մեր կողմից այս հանգամանքների մէջ լքել ժողովուրդը։ Վաղը ի՞նչ պիտի խօսին, հա՛, խաղաղ ժամանակ դուք տէր էիք, մեծ մեծ կը խօսէիք, բայց երբ վտանգը եկաւ՝ նպաստակի երկչոտութեամբ լքեցիք ժողովուրդն ու կծիկը դրիք, չէ՞։ Ո՛չ, այս պարագային ժողովուրդի համար աշխատողը, նրա շահերի անունից միշտ խօսողը պէտք է որ ժողովուրդի մէջ էլ մնայ. կռուիլ, ժողովրդի հետ կռուիլ, ապրիլ, ժողովրդի հետ ապրիլ, մեռնիլ, ժողովրդի հետ մեռնիլ, այլապէս մեր վարմունքը պիտի լինէր մի անորակելի վատութիւն։*

Մելիք.— *Հարցը շատ աւելի լուրջ է, եթէ Թողնենք ու դուրս գանք Այգեստանից, ի՞նչ երաշխաւորութիւն որ կառավարութիւնը գտնելով ժողովուրդը բոլորովին անպաշտպան՝ չի սկսի կոտորածը ու եւ է պատրուակով, եւ անգլուխ ու անկազմակերպ ժողովուրդը ոչխարների հօտի պէս...*

կամաւոր.— *Իսկ մեր պահեստնե՞րը, այժմ մեր ներկայութիւնն է որ մի քիչ վախ ու պատկառանք է ազդում Թաքըստոցների տէրերին, եթէ այսօր դուրս ելանք, կը վստահեցնեմ ձեզ, որ վաղն իսկ մեր ռազմամթերքը փողոցը պիտի Թափուի...* Ծանօթ դաւաճանութեան սարսափը այն աստիճանի զօրաւոր է, որ իւրաքանչիւրը մեզմէ, շատերի կարծիքով, վաղը կարող է նոյն դերի մէջ գտնուիլ։

Եդուարդ.— *Լա՛ւ, իսկ ընդհարման պարագային, երկու երեք օրուան դիմադրութիւնից յետոյ, նոյնը եւ Թերեւս գէշը չպիտի պատահի։*

Մելիք.— *Խուզարկութիւնը պիտի լինի շատ մանրակրկիտ, յարաբերութիւնները պիտի դադրին խսպառ, եւ բոլոր տուները մէկիկ մէկիկ պիտի խուզարկուին, փախստական կամ զէնք գանուած տունը կրակի պիտի տրուի, իսկ դիմադրութեան պարագային ամբողջ Թաղը Թնդանօթի պիտի բռնուի...։*

Եդուարդ.— *Ուրեմն, ի՞նչ նըշանակութիւն, ի՞նչ արժէք պիտի ունենայ քու ներկայութիւնդ, միասէն զատ օգո՞ւտ։*

Հայկ.— *Զարմանում եմ, Եդուարդ, քու այդ բռնած ընթացքիդ վրայ, այդ ի՞նչ տրամաբանութեամբ եւ ի՞նչ խղճով եւ յեղափոխականի ի՞նչ բարոյականութեամբ այսպիսի մի տագնապալի պարագայի առաջարկում ես լքել ժողովուրդը։*

Հրայր.— *Հէնց այդ ժողովրդի օգտի համար։*

Հայկ.— *Յեղափոխականը պէտք է մեռնիլ գիտնայ իր ժողովրդի հետ։*

Եդուարդ.— *Խօսքե՛ր... յեղափոխական ինչպէս եւ ամէն մարդու նպատակը ապրելն է մեռնելէ առաջ... եւ շա՛տ աւելի դժուար։*

Հայկ.— *Ամօթ է, Եդուարդ, զոհողութեան...*

Եդուարդ.— *Իսկ երբ գերագոյն րոպէն կը հնչէ, երբ մեռնիլը անհրաժեշտութիւն է դառնում հանրային բարօրութեան համար, ես չեմ, որ ետ պիտի կենամ այդ գերագոյն րոպէին...*

Հայկ.— *Հէնց այդ գերագոյն րոպէն այժմ է։*

Եդուարդ.— *Ո՛չ Հայկ, Դաւօի դաւաճանութեամբ ապստամբութեան պատրաստութիւնը խորտակուեց... Գործը վիժեց... հետեւաբար այժմ մնում է մէկ բան՝ աշխատիլ փրկել ժողովրդի կեանքը, որպէս զի ժամանակի ընթացքում հնար լինի վերսկսելու ազատութեան գործը։ Երեւակայո՞ւմ ես, ինչ աղէտ պիտի լինի այս պարագային մի ընդհանուր կոտորած։*

Մելիք.— *Հէնց այդ ընդհ. կոտորածի դէմն առնելու համար անհրաժեշտ չէ՞ մնալ։*

կամաւոր.— *Ինչո՞ւ ի զուր ժամավաճառ եմ լինում, նպատակը նոյնն է, երկար խօսելուց աւելի գործի ժամանակ է. քանի որ արդէն ձեռնարկել ենք որոշ պատրաստութիւնների ընդհարումէ խուսափելու, ընտրենք միջոցը, որ երկու պարագային եւս դիւրութիւն ունենանք շարժուելու։*

Հայկ.— *Այսինքն։*

կամաւոր.— *Շատ բնական է որ Եդուարդի առաջարկը ամէնէն նպատակայարմարն է, եթէ վստահ ըլլանք որ կոտորած չըլլար, բայց քանի որ վստահ չենք, եւ կոտորածի պարագային, խայտառակ ամօթից զատ այլ բան չիմնար մեզի, եթէ ժողովուրդի մէջ չմտնենք ու ինքնապաշտպանութեան գործը չկազմակերպենք — մտածել ենք արդէն միջոց, որ մեզի հնարաւորութիւն տայ Թաքնուիլ այնպիսի ձեւով մը, որ կառավարութիւնը եթէ ամբողջ Այգեստանի տուներն իսկ տակնուվրայ անելու լինի չկարողանայ մեզ գտնել,*

Հայկ.— *Այգեստանի՛ մէջ մնալու պայմանով։*

կամաւոր.— *Այո՛, այո՛, Այգեստանի մէջ, նոյնիսկ կեդրոնը։ Եթէ կառավարութիւնը խուզարկութեան պատրուակի տակ, առիթով մը, կոտորածը սկսեց, դուրս կ'ելնենք անմիջապէս մեր Թաքստոցից եւ ինքնապաշտպանութեան գործը կը կազմակերպենք, աւելի ճիշդ կը ղեկավարենք, որովհետեւ գլխաւոր կէտերումն էլ նոյն միջոցով Թաքնուելն պիտի կամաւորական խմբերը։*

Եդուարդ.— *Իսկ Թէ սատանան բերաւ կառավարութեան ձեռքը հէնց քու այդ Թաքստոցիդ վրայ դրաւ։*

կամաւոր.— *Այդ պարագան եւս նկատի նկատի ունեցել ենք, քանի որ մեր նպատակն է ամէն կերպ խոյս տալ ընդհարումներէ, հետեւաբար եւ կռուից, Թաքստոցը պաշարուելու պարագային հնարաւորութիւն պիտի ունենանք դուրս գալու այնպիսի ճանապարհով որ մեզ պաշարողներն էլ զարմանան. եւ միանգամ երբ դուրս ելանք Թաքստոցից առանց ընդհարումի կը տեսնենք, կոտորածի պարագային կը կռուինք, ու կը ղեկավարենք ժողովրդի ինքնապաշտպանութիւնը, իսկ միմիայն խուզարկութեան պարագային կը քաշուինք շրջակայ լեռները Թաքնուելու՝ Թողնելով որ կառավարութիւնը շարունակէ խուզարկութիւնը։*

Հայկ.— *Ամօթ մեզ, ամօթ բոլորիս, մեռնելու վախը բոլորիդ լիմարացուցեր է...փախուստ Թաքստոց... էլ չգիտեմ ինչ սատանութիւն... փոխանակ ճակատ առ ճակատ Թշնամու դէմը դուրս գալու եւ լինալու հերոսաբար։*

Մելիք.— *Ընդհանուր գործի յաջողութեան մասին նախ պէտք է խորհիլ։*

Հայկ.— *Այսինքն սեփական կաշուի ապահովութիւն։*

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐԸ

Ութսունական Թուականներուն, երբ դեռ հայ յեղափոխական որեւէ կուսակցութիւն կազմակերպուած ու յստակ ծրագրով՝ հրապարակ չէր իջած, ուրիշ անձնազոհ եւ համեստ հերոններու կարգին, վրէժի առաջին գէնքերը կը վերցնեն Ալեքսան Ռոստոմեան, Ռաֆայէլ Մովսէսեան, Բարսեղ Մելիք Գրիգորեան, Հայկ Մ. Ցատայեան, Բագարատ Թէվէքէլեան (անունները ձախէն աջ)։

Հ. Յ. Դ.
ՅՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԱՌԹԻՒ

(«Ազատ Հայաստան» գրքէն)

Հ. Յ. Դաշնակցութի՜ւն...

Վահագնի նման մրրիկներէ ու հրէ ծնած, Վահագնի նման կենսատու Վահագնի նման վիշապաքաղ, Վահագնի նման աստուածային.

— Ցարգա՜նք քեզ...

Հայրենիքիդ ազատութիւնը կերտելու համար՝ խլուրդի նման գետնի տակ աշխատող, բռնակալների հալածանքներին ենթակայ՝ մեծ յղացումներդ օտար վայրերում բանաձեւող, հարազատ ժողովրդիդ բոլոր ցաւերով տառապող, ըմբոստացող ու ըմբոստացնող, նահատակների շարան շարքերով ազատութեան հաւատքի տրուշանը միշտ վառ պահող, բանտերը սրբավայր, կախաղանները իտէալի խաչ դարձնող, հարազատներէ ու օտարներէ հալածուող ու բամբասուող, բայց մեծ նպատակիդ հաւատարիմ կառչած՝ աննկուն Ներրակ՝

— Ցարգա՜նք քեզ..

Հայրենիքիդ ազատութեան ուխտեալ դրօշակիր, պայքարին ճակատող առաջին զինուոր, պարտութենէ չյուսալքուող վերջին զօրավար՝

— Ցարգա՜նք քեզ...

Երկունք երկնեցար՝ ու ծնունդը երկունքիդ կայ՝

— Ազա՛տ Հայաստան..

Երանի՜ քեզ, դու այսօր հըպարտօրէն խորհրդի ես նստում ազատ հայրենիքիդ մայրաքաղաքում, եւ բովանդակ Հայութիւնն ունկնդրում է քեզ։

Դու մայր գետն ես Հայաստանի, դու Արաքսն ես կամուրջըներ որ մայրերը խորտակելով, անմռունչ դէպի յառա՜ջ. դէպի բաց դաշտ, դէպի ծով է գլորւում։

Քո բաց դաշտը, ազատ ծովը ազատութիւնն է հայրենիքիդ, որի համար զոհուել ես, զոհւում ես, ու պիտի զոհուես տակաւին։

Քո կամքը — Արտաւազդի գամբռներն են, որ անվհատ կըրծեցին, կրծում են ու պիտի կրծեն շարունակ բոլոր շղթաները հայրենիքիդ ազատութիւնը կաշկանդող։

Փոթորիկներէ անցած ու մըրրիկների յանգիման՝ Մովսէ՛ս, Մովսէ՛ս, Մասիս Սինա լեռնէն իջ նոր պատգամաբեր մարգարէ, գիտեմ չպիտի յուսահատուես, եթէ տեսնես վերստին ժողովուրդդ ոսկի հորթերի շուրջը պարելիս. Վահագն աստուածային՝

Որոտ ու ծիածան,
Շանթ ու սէր,
Ովսաննա՜, Ովսաննա՜...

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՕՏԱՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

Պատասխանելով օտար Թըղթակիցներու որոնք, օտար վարժարաններու մասին կառավարութեան տուած որոշման վերաբերեալ ճշդումներ կ'ուզէին, Յունաստանի արտաքին Նախարարը Միխալաքոփուլոս բացատրեց Թէ կառավարութիւնը չի փակեր դպրոցները, այլ պարզապէս, յոյն աշակերտները կը ստիպէ որ ազգային վարժարաններու մէջ հետեւին նախնական կրթութեան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Փակուած Ֆրանսական Խորհրդարանը

Ծնունդի տօնին առթիւ, ֆրանս. Ծերակոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի նիստերուն դադար տրուեցաւ: Փակման հրովարտակը Երեսփ. Ժողովին մէջ կարդաց վարչապետը՝ Պ. Սթէկ, իսկ Ծերակոյտին մէջ՝ դատական նախարար Պ. Շէրոն:

Նստաշրջանը պիտի վերաբացուի յունուար 13ին, մինչ այդ, վարչապետը պիտի ջանայ երեք հրաժարած նախարարներուն տեղ նորեր նշանակել:

Ատանայի 18 գիւղեր ջուրին տակ

Ատանայի հեղեղին մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը տրուին:

Երեք օրէ տեղացող անձրեւներուն հետեւանքով, Սիհան գետը յորդեցաւ: Բազմաթիւ թաղեր ամբողջութեամբ ջուրին տակ են: Թաշքէօփրիւի կողմի տուները կղզիացած վիճակ մը ունին: Վնասներուն չափը շատ մեծ է:

Ողողուած 18 գիւղերէն դեռ ոչ մէկ լուր առնուած է: Գարշրեագայի մէջ ջուրը շատ բարձրացած է. այն տեղի հիւանդանոցին հիւանդները նաւակներով ուրիշ տեղ փոխադրուած են:

Ջուրէն քշուած 7 հոգի եւ հիւանդանոցին մէջ ալ տղեկ մը խեղդուած են: Անձրեւներուն սաստկութենէն բազմաթիւ տուներ փլած են: Գիւղերուն հետ հեռագրական հաղորդակցութիւնը բոլորովին խզուած է, թելերը խորտակուած ըլլալով: Եօթ—ութ հարիւր հոգի բացը մնացած են: Թաղապետութիւնը կ'աշխատի աղէտեալները բաղնիքներուն մէջ զետեղել եւ զանոնք պարենաւորել՝ Կարմիր Մահիկին օգնութեամբ:

Ողողուած թաղերու բնակիչներէն բազմաթիւ թշուառներ ժամերով ծառերու գագաթը սպասած են մինչեւ որ մէկիկ մէկիկ ազատուած են նաւակներով: Անձրեւը կը շարունակուի: Թուրք Օճախին կողմերն ալ ողողուած են:

Կ'ըսուի թէ մեծ հեղեղ մը իջած է նաեւ Գոզանի մէջ: Մերսինի շատ մը փողոցներն ալ ջուրի տակ մնացած են: Այնտեղ ալ անձրեւը կը շարունակուի:

Ատանայի եւ Պոլսոյ միջեւ հեռագրական հաղորդակցութիւնը խզուած ըլլալով, հեռագրալուրերը Տիարպէքիրի ճամբով եկած են:

Վնասներու քանակը շատ է, դեռ կարելի չէ եղած ճշտել: Բերքը փճացած կը նկատուի:

ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԷՔ Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ,

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Այսօր կիրակի երեկոյ Salle Gaveauի մէջ

47 rue de la Boëtie, մեթրօ՝ Miromesnil

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Նախագահական մարմին՝ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ, Ռ. ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Բժիշկ Տէր ԹԱՒԹԵԱՆ, Լ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Լ. ՄՕՁԵԱՆ, Ս. Տէր ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ, Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ, Ս. ՆԱՒԱՎԱՐԵԱՆ, Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ:

Կը նախագահէ՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսին՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԷՆ

PIERRE RENAUDEL, ՎԱՌԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԵՒ JEAN LONGUET, ՆԱԽԿԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկիններ ԶԱՊԷԼ ԱՐԱՄ, ԻԴԱ ԱՐԴ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, Ա. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Օր. ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ, Պ. Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ), Օր. Ա. ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ): Օր. ԱՐՏԵՄԻՍ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Պ. Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Շ. ՍԱՐԵԱՆ արտասանութիւն:

G. MARTINET (թաւջութակ) Ա. մրցանակ փարիզի պետական երաժշտանոցէն
S. MARTINET (ալթօ) » » » » »
N. LEICKNAM (ջութակ) » » » » »
J. CACHEUX (դաշնակ) » » » » »

S. MARTINET պիտի նուագէ H. Büsserի «Rapsodie Arménienne»ը հայ ժողովրդական մօթիֆներով կտոր մը որ իբր նիւթ տրուած էր պետական երաժշտանոցի այս տարուան մրցումներուն:

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Ծխելը արգիլուած է: Մինչեւ 7 տարեկան տղոց մուտքը արգիլուած է

ՀԱՆԴԷՍԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Հանրակառք թիւ 26, 28, 37 եւ 41: Օթօպիւս՝ AT. ATbis, AH, AQ, B, AB, իջնել ruc la Boétie.

Կարգապահութեան հսկող ընկերներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 6ին Salle Gaveau

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
23 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1450

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՏՕՆՈՒԵՑԱՒ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՄԲ

կիրակի գիշեր, Հ. Յ. Դ. Քառասնամեակը, Փարիզի մէջ ...նուեցաւ մեծ շուքով եւ խանդավառութեամբ եւ ժողովրդա... բոլոր տարրերու մասնակցութեամբ։

Նախորդ իրիկունը, ներկայացման մը վերջաւորութեան, ...ոցին մթութեան ապաստանած երկու գաճաճներ, վախով ...դողով Թուրցիկներ սպրդեցուցեր էին հանդիսականնե... ձեռքը.— Այսօր, մէկ նշանաբան կը Թելադրէին, Թուրցիկին ...ակաւոր ու երկչոտ հեղինակները,— չերթալ իրենց արիւնոտ ...սնամեակին, չմասնակցիլ իրենց բոլոր ծանդէսներուն»։

Ու ժողովուրդը տուաւ արժանաւոր պատասխանը, շառա...ն պատակ մը բոլոր անոնց՝ որոնց կոպերուն միջեւ ասեղ...եր կը ցցուին, ամէն անգամ որ Դաշնակցութիւնը հպարտ ու ...կենսուրախ՝ կը ներկայանայ Հայութեան։

ժամանակէն շատ առաջ, Թանձր խումբերով, ուռած ալիք...ու պէս իրար հրմշտկելով, ժողովուրդը կը խուժէ սրահ։ ...հանդէսի սկզբնաւորութեան, արդէն ներս մտնելու տեղ չէ ...ցած։ Սրահին դռները ինքնին փակուած են յորդուն բազ...ութեամբ մը, որ տակաւին կը սեղմուի, կը ճնշուի ու կը ...ուի նեղ ոտքի մը տեղ բանալու համար ուշացածներուն, ...ստաբուխ ու որոտագին ծափերու մէջ, ճիշդ յայտա...րուած ժամուն, օրուան նախագահութիւնը՝ գլխաւորու...մբ ընկ. Ա. Ահարոնեանի իր տեղը կը գրաւէ ու «Մշակ ...նուոր»ի դաշն ու ըմբոստ շեշտերը՝ յարգանքի կը հրաւի...ն ներկաները՝ բեմին առջեւ, որ յեղափոխական ճրագալոյցի ...տորանին պէս կը շողշողայ։ Բեմին կեդրոնը, Հ. Յ. Դաշ...կցութեան մեծադիր զինանշանը շրջանակուած Թարմ դափ...ներով, այդ պահուն հոդ կը խորհրդանշէ գրչի ու սուրի ու ...րի պայքարը, որ քառասուն տարի անընդհատ, խումբ ...մբ անձնազոհ ու հերոսական հոգիներու կողմէ մղուեցաւ ...դեռ կը մղուի՝ յամառօրէն, ազատագրութեան բոլոր ճամ...ներուն վրայ, ու հեռաւոր հսկայ լուսարձակի մը պէս որ ...աւարը կը ճեղքէ եւ ուղեկորոյս բազմութիւններուն ցոյց ...տայ փրկութեան ելքը՝ զինանշանը իր վրայ կը ժողվէ հա...կրանքի ակնարկները յուզուած ներկաներուն։ Կարմիր դրօշ...ը աջէն ու ձախէն կ'եզերեն զայն, քառասուն աստղերու ծի...վ մը, ամէն մէկը խորհրդանիշ՝ զոհողութեան, անսպառ կո...ի ու հոմերական դիւցազնութիւն մէկ մէկ տարուան ու ...նշանին եւ աստղերուն վերեւ, յանդգնութեան կարմիր ու ...իմաստ նշանաբանը, «Մա՛հ կամ Ազատութիւն...»։

Դաշնակցութեան քայլերգէն յետոյ որ ունկնդրուեցաւ ...նկայս, խօսք առաւ ընկ. Ա. Ահարոնեան, ներկաները յար...նքի հրաւիրելով՝ բոլոր անոնց հանդէպ, որոնք ինկան ազա...գրութեան ճամբուն վրայ.—

Հ. Յ. Դ. քառասնամեակին առթիւ, ըսաւ մեր ազգային մեծա...ղանդ բանաստեղծը, առաջին մտածումը որ կուգայ մեր միտքը ...ովելու եւ մեր սիրտը յուզելու, կ'երթան ամէն անոնց, որոնք ...ռասնամեայ ուժեղ պայքարներու մէջ ինկան զէն ի ձեռին՝ հայ ...խարհի ազատագրութեան համար, ամէն անոնց, որոնք առանց ...քի, արդար ու անմեղ, ճակատագրական ահեղ պայմաններու ...կ, զոհ գացին աշխարհի ամենէն բարբարոս, ամենէն վայրագ ու ... ցեղին բռնութիւններուն։ Այս պահուս, մեր առաջին մտա...մներն ու զգացումները անոնցն են որոնք պայքարեցան ահեղօ..., օրհասական կատաղութեամբ, ու հպարտութեամբ զարկին ...զարնուեցան, լեռներու քարերէն ու ժայռերէն՝ իրենց անկողին ...բարձ շինեցին ու ծածկեցին տառապանքի սեւ հացը, հայ հնա...ի ցեղին փրկութեան համար։ Մենք բոլորս այս պահուս, մտքով ...սրտով՝ անոնց հետ ենք, մեր անմեղ երախաներուն՝ որոնք ...նուկներու պէս՝ օր մը բարբարոսութեան ու անլուր վայրա...ութեան՝ ցաւագին ու տրտմագին մայեցին անապատնե... ահաւոր ամայութեան մէջ, բոլոր անոնց հետ, որ ամէնէն ...երէն մինչեւ ամէնէն հզօրներն ու ահեղները,—մեր մայրերը, ...քոյսերն ու կտրիճները— վայրագօրէն զոհ գացին Հայոց աշ...րհի ազատութեան համար։ Ու յիշատակի այս պարտքը կը հրա...է մեզ բուռ մը հող առնել եւ երկիւղածութեամբ՝ իբր աճիւն ...ել աշխարհի չորս ծագերուն, անոնց համար որ ինկան առանց ...քի ու տրտունջի։ Այս հանդիսաւոր ժամուն երբ մենք ամէն... կ'ապրինք ու կը շնչենք անոնց իտէալին համար, գլխահակ ու ...իուած, ոտքի կ'ելլենք եւ մեր մտածումները կ'ուղղենք անոնց ...տակին»։

Ու յարգանքի լռութեան պահէն յետոյ, ընկեր Ա. Ահա...նեան շարունակեց իր բացման գեղեցիկ ճառը (*), որմէ ...միջապէս վերջ խօսք տուաւ ընկ. Մ. Վարանդեանի։

...Կ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

Ընկ. Մ. Վարանդեան ֆրանսերէն գեղեցիկ ճառով մը Դաշ...ցութեան ողջոյնի խօսքերը ուղղեց միջազգային ընկերվա...թեան, զոր կը ներկայացնէր Գործադիրի անդամներէն եւ ...նս. խորհրդարանի նախկին երեսփոխան քաղաքացի Ժան ...կէ «մեր ժողովուրդին հաւատարիմ ու մեծանուն բարե...մը եւ Ժան Ժօրէսի զինակիցը», ինչպէս նաեւ բոլոր օտար ...ն կուսակցութեանց որոնք իրենց ներկայացուցիչները ղրր...էին մասնակցելու «Դաշնակցութեան քառասնամեակին, որ այս ...ուս կը տօնուի ամէն տեղ առանց բացառութեան, տեղ մը ազատ, ուրիշ տեղ մը գաղտնի, բայց ամէն տեղ խանդավառութեամբ, նոյնիսկ Հայաստանի մէջ, ուր հայ ըմբոստ ու ողջամիտ գիւղացիութիւնը զզուանքով կը ժխտէ կէփէուներու եւ ցեկաներու աղտոտ վարչաձեւը, կարմիր բռնապետութեան լուծը՝ ըմբոստութիւններով, որոնք ուղղուած կեղծ ու պատիր ընկերվարական իշխանութեան մը դէմ, մէկ յստակ իմաստ կ'արտայայտեն.— Հերի՛ք, այս ասիական բռնակալութիւնը ընկերվարութի՞ւն, այո՛։ բոլշեւիզմ, ո՛չ»։

(*) Ընկեր Ա. Ահարոնեանի ամբողջական ճառը «Յառաջ»ի հինգ...թի օրուան թիւով։

Այս կուսակցութիւնը ըսաւ, ընկեր Մ. Վարանդեան, շատ հետաքրքրական երեւոյթ մը կը ներկայացնէ ինքն իր մէջ, ազգայնական եւ միջազգայնական միանգամայն, որ իր առաջին օրերէն իսկ, կրցաւ հայ ժողովուրդի մեծագոյն զանգուածին համակրութիւնը գրաւել եւ ընդարձակ ճիւղեր հաստատել ամէն այն երկիրներուն մէջ՝ որոնք բաժնած էին հայկական հողերը»։

Ընկ. Վարանդեան արագ ակնարկ մը նետեց Դաշնակցութեան անցեալ յեղափոխական գործունէութեան վրայ, որ կը բախէր ոչ միայն բռնապետութեանց պատնէշներուն եւ հալածանքներուն, այլ նաեւ անպատրաստ ժողովուրդի մը փաբանումներուն։ «Պէտք էր ցեղը մարտականացնել ու մարզել, սկսիլ ու լրացնել անոր զինուորական կրթութիւնը, ստեղծել յեղափոխական կարգապահ ու ամրակուռ բանակ մը այս ժողովուրդէն որ զանազան բռնապետութեանց դէմ իր նախնական իրաւունքները պիտի պաշտպանէր ու խլէր անոնց ձեռքէն։ Աշխարհի ո՛չ մէկ յեղափոխական կուսակցութիւն այդքան դժուարին պայմաններու մէջ՝ պայքար չէ մղած, որքան Դաշնակցութիւնը, որ իր շարքերուն մէջ կը համրէր ամէն դասէ մարդեր, երիտասարդներ, որոնք իրենց Թարմ օրերը կը տրամադրէին ազատութեան անողոք կռուքին, չափահասներ՝ որոնք ո՛չ մէկ զոհողութեան առջեւ կը վարանէին ու նոյնիսկ մտաւորական պետեր, որոնք իրենց յանդգնութիւնը քաւեցին բռնութեան կախաղաններուն վրայ»։

Ընկ. Վարանդեան հակիրճ ու ամփոփ յիշելէ յետոյ Դաշնակցութեան յեղափոխական գործունէութեան գլխաւոր ու յատկանշական դրուագները զանազան երկիրներու մէջ, կոչ ուղղեց ներկաներուն յարգանքի ծափերով ողջունելու բոլոր քոյր կուսակցութիւնները, որոնք կը մաքառին յանուն ընկերային ու քաղաքական ազատագրութեան եւ որոնք, ուշ կանուխ, բոլոր երկիրներուն մէջ, կոչուած են ձեռք առնելու իշխանութեան ղեկը եւ մեծ դեր ունին կատարելու քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ։

Ընկեր Վարանդեանի բանախօսութիւնը վերջացաւ բուռն ծափերու մէջ, որմէ վերջ խօսք առաւ Ընկերվարական Միջազգայինի գործադիրի անդամներէն ընկ. Ժան Լոնկէ։

ԺԱՆ ԼՈՆԿԷԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Դժբախտաբար, տեղը կը պակսի լրիւ տալու համար մեծանուն ընկերվարականին եւ հայութեան բազմավաստակ բարեկամին ճառը։ «Միանգամայն, ըսաւ ընկեր Ժան Լոնկէ, երջանիկ, հպարտ ու երախտապարտ եմ որ, Դաշնակցութիւնը երբ իր քառասնամեակը կը տօնէ, մտածեց բարեկամի մը, ընկերոջ մը որ ճիշդ 31 տարիներէ ի վեր իր հնարաւոր ու սրտագին բաժինը կը բերէ հայ դատի յաջողութեան։ Առաջին օրէն իսկ աշխատակիցն եղայ մեր անմահ վարպետին Ժօրէսի իր հիմնած Թերթին Humanitéի մէջ, որ դժբախտաբար, այսօր դեռ, անունը պահելով մէկտեղ, խաթարած է իր մեծ հիմնադիրին ոգին, ու գիծը։ Իբր քաղաքական բաժնի խմբագիր, այն օրէն համակրութիւնս ձեր գնած ցեղին որ Ասիոյ մէջ ստրկամտութեան ոգիին դէմ կը ներկայացնէր ազատութեան եւ արդիականութեան միտքը։ Այդ շրջանին էր որ Փիէր Քիյեաններու, Փրէսանսէներու, Ռոպէոթիներու եւ դեռ այնքան վեհոգի անձնաւորութիւններու հետ, նոյնիսկ արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել, կուսակցութիւններու հետ, որոնք ուղեգծով եւ ըմբռնումներով մեզմէ հեռու էին, ո՛չ մէկ ջանք կը խնայէինք ի նպաստ հայ դատին։ Մեր ջանքերը անզօր մնացին։ Իզուր Ժօրէսի եւ ուրիշներու հզօր ձայնը ֆրանսական խորհրդարանին մէջ, ինչպէս նաեւ Պէրնշթայնինը Ռայխսթակէն մէջ, կը բարձրանար, պաշտպանելու Հայոց իրաւունքները։ Աւա՜ղ, մեր ջանքերը արդիւնք չտուին։ Ձեզ հետ մէկտեղ մենք ալ անողոքպատրանքներ ու հիասթափումներ ունեցանք։»

Ընկ. Ժան Լոնկէ արագ ակնարկի մը ընթացքին կանգ առաւ Երեւանեան Հանրապետութեան անկախութեան շրջանին, երբ «Քաղաքակրթութեան եւ ապահովութեան ովասիս մը ստեղծեր էր Համիտներու եւ Թալէաթներու ջարդերէն ազատած այս ժողովուրդը որ մեծ է, որովհետեւ տառապած եւ գիտէ տառապիլ, որովհետեւ իր տուրքը տուած է Մարդկութեան եւ Քաղաքակրթութեան»։

Իր իմաստալից ճառի վերջաբանին մէջ, ընկ. Լոնկէ ըսաւ.— Այս խուռներամ բազմութիւնը որ նախանձը կրնայ շարժել որ եւ է քաղաք. կազմակերպութեան ցոյց կուտայ Թէ դուք ձեր հերոսներուն եւ զոհերուն հետ էք, Թէ հայութեան մէջ կայ հրաշալի կենսունակութիւն մը, որ հակառակ բոլոր ձախողութիւններուն, կը մնայ յամառ ու կորովի, ինչ որ իրաւունք կուտայ յուսալու, յուսալու եւ գործելու։ ԲԱՅՑ ՄԻԱՑԷ՛Ք, ՄԻԱՑԷ՛Ք ՁԵՐ ՄԷՋ ԵՒ ՄԻԱՑԱԾ ՄՆԱՑԷՔ ԸՆԿԵՐՎ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻՆ, ՈՐ ՄԻՇՏ ՁԵԶ ՀԵՏ Է ԵՒ ՈՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՁԵՐ ՅՈՅՍԵՐՈՒՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄՆ Է։

Մեծանուն ընկերվարականին ճառը որ յաճախ կ'ընդմիջուէր համակրանքի ու խանդավառութեան սրտագին արտայայտութիւններով, վերջացաւ որոտընդոստ ծափերու մէջ, որմէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի կողմէ խօսք առաւ ընկ. Մ. Գույումճեան։(Ճառը տեսնել վաղուան Թիւով։)

ԸՆԿ. ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

Վերջին խօսողն էր ընկեր Ջամալեան, Հ.Յ.Դ.Բիւրոյի կողմէ, որ ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ, եւ կարճ ճառով մը, ոգեւորեց բազմութիւնը Դաշնակցութեան հոգիով.—Հ.Յ.Դ.Բիւրոյի կողմէ ըսաւ, երկու խօսք ունիմ միայն։ Այս հաւաքոյթը մեզ համար նախ կը հանդիսանայ իբր յիշատակի օր։ Նախ կը յիշենք անզուգական հերոսներու շարքը, որոնք ինկան մեր դրօշին տակ։ Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն մեր իւրաքանչիւրին յուզումն ու զգացումը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ ցաւով ու կսկիծով չէ որ կը մօտենայ անոնց։ Դաշնակցութիւնը գիտէր Թէ անոնք կամովին ու գիտակցօրէն նախասահմանուած էին գերագոյն զոհողութեան։

«Դուք գիտէք Թէ այս կուսակցութիւնը ամէն վայրկեան՝ նոյն պարտադրութիւնը կրնայ դնել իր բոլոր ընկերներուն եւ հետեւորդներուն։ 40 տարի անընդհատ այս կուսակցութիւնը քալեր է անցնելով հուրի եւ սուրի մէջէն եւ միշտ նոյն ճամբէն, նոյն նպատակին համար եւ եթէ պէտք ըլլայ, 40 տարի եւս պիտի քալէ նոյն կորովով ու յամառութեամբ։ Ով որ իր մէջ չի զգար այս տրադրութիւնն ու յօժարակամութիւնը, Թող դուրս գայ մեր շարքերէն։ Մնացեալներով մենք նորէն կը յամառինք ու կը գործենք, մինչեւ կրկին բարձրացնենք անկախութեան դրօշը մեր երկրին վրայ։»

Ընկեր Ջամալեանի բանախօսութիւնը վերջացաւ երկարատեւ ծափերով։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով Ընկեր Ահարոնեանի փակման ճառէն վերջ։

Գեղարուեստական բաժնին նկարագրութիւնը վաղուան Թիւով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Արարատը Թուրքիոյ չէ ձգուած

Փարիզի պարսկական պատուիրակութեան կողմէ մամուլին հաղորդուած զեկոյցէ մը կը քաղենք հետեւեալ հատուածը.— Թերթերը վերջերս հաղորդեցին Թէ Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյացած համաձայնութեան մը հիման վրայ, Արարատը ձգուած է Թուրքիոյ, Թուրք սահմանագլուխի հողերէն մէկ մասին փոխարէն։ Պաշտօնական աղբիւրներէ մեզ կը յայտնեն Թէ այդ մասին որեւէ համաձայնութիւն չէ գոյացած։ Պարսկաստան չպիտի լքէ Արարատը, մինչեւ որ իր շահերը չապահովուին։

Թուրքեւյոյն դաշնագրութիւնները

Աթէնքի խորհրդարանը շարունակեց Թուրքեւյոյն տնտեսական պայմանագրութեանց շուրջ վիճաբանութիւնները։ Ընդդիմադիր բազմաթիւ երեսփոխաններ քննադատեցին այս պայմանագրութիւնները, մանաւանդ նաւային համաձայնութիւնը։ Վարչապետը Վենիզելոս հերքեց անոնց հակառակ փաստերը եւ ցոյց տուաւ նաւային համաձայնութեան առաւելութիւններն ու օգուտները։

Պատասխանելով Յունաստան ապաստանած հակաքէմալական Թուրքերու վտարման մասին հարցապնդման մը, վարչապետը հերքեց այն զրոյցը Թէ անոնք պիտի յանձնուին Թուրքիոյ։ Աւելցուց Թէ անոնք ազատ պիտի ըլլան երթալու որ երկիրն որ ուզեն։

Հարցը կը դառնայ 150 հոգիներու վրայ, որոնց մէջ են գնդ. Ըամէթ, Պրուսայի նախկին նահանգապետը Ազիզ Նուրի եւ նախկին Շէյխ իւլ իսլամ Մուսթաֆա Սապրի։ Կը կարծուի Թէ անոնք պիտի երթան Պուլկարիա։

Յունական դահլիճը կը հրաժարի

ԱԹԷՆՔ, 21 դեկտ.— Ինչպէս կը սպասուէր արդէն, յունական դահլիճի անդամները իրենց հրաժարականները յանձնեցին վարչապետին՝ Վենիզելոսի, որ պիտի ձեռնարկէ նոր դահլիճի կազմութեան։

Կառավարական մամուլը կը յայտնէ Թէ այս հաւաքական հրաժարման պատճառը, ներքին բուռն անհամաձայնութիւններ չեն։ Այդ քայլը առնուեցաւ Թոյլ տալու համար վարչապետին որ կարենայ կառավարական կազմին մէջ, փոփոխութիւններ մտցնել, այդ կերպով նպաստելու համար որ ազատական կուսակցութիւնը կարենայ մասնակցիլ քաղաքական հանրային կեանքին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Սելանիկի հայ գաղութի ճըշգրիտ թիւը կարելի չէ որոշել, որովհետեւ կանոնաւոր մարդահամար չէ կատարուած, ու մանաւանդ՝ կայուն վիճակ մը չունի։ Ձմեռուան եղանակին անոր թիւը կը բարձրանայ շրջակայ գիւղերը ցրուած երկրագործներով, ու ամառուան սկիզբն կը նուազի նոյն համեմատութեամբ. ուրեմն ենթադրաբար կրնանք ըսել թէ հայ գաղութը կը բաղկանայ 6500 անձէն։ Կարելի է զանոնք նկատել ինքնաբաւ, առանց հաշուելու աշխատանքէ զուրկ բազուկները։

Ը՛նդհանրապէս չափահասներուն մօտ վառ կը մնան ազգային զգացումները, կապուած են բնագաւառէն ժառանգած հայրենի սովորութեանց ու աւանդութիւններուն. կ՚ոգեւորուին ազգային անցուդարձերով ու իրենց սիրտերը կը բանան անոնց՝ որոնք կը հետաքրքրուին իրենց ապագայով։ Ուխտեալ Հայեր են ու կը յամառին պահել այդ դիմագիծը հակառակ միջավայրի փորձութեանց։ Իսկ նոր սերունդը, հոս է մտահոգիչ կէտը. գէշ հարցականը որուն ի տես շատեր զարհուրանքով կը լռեն. անոնց համար տարուած աշխատանքը հազիւ թէ ճարակող չարիքին տարածումը կը կասեցնէ, որոշ դասակարգի մը մօտ գոյութիւն ունի նաեւ յոռի անտարբերութիւն մը, ամէն ինչ բախտին ձգելու վատ մտայնութիւնը, որով եթէ բոլորն ալ վարակուին, այս սքանչելի ցեղը անձրկուն ամբոխի մը պիտի վերածուի, ասոր իբր հակազդեցութիւն, բարեբախտաբար, սերունդը հայ պահելու ճգնող երիտասարդներու հոյլ մը կայ, որ չի բաժներ զանգուածին մտայնութիւնը, ու իր կենսունակ գործունէութեամբ հետեւողականօրէն լծուած իր սրբազան առաքելութեան կ՚արհամարհէ իր ճամբու խոչընդոտները, դիմելով իր նպատակին,

Սելանիկի հայ գաղութը իր ապագան նուազագոյն մասով դիմաւորելու համար հետեւեալ զէնքերով պաշտպանուած է.—

Կրթական.— Սկսինք Կիւլպէնկեան վարժարանէն, հիմնուած 1923ին, ողբացեալ Կիւլպէնկեանի յիշատակին, բոլոր ծախսերը կը հոգացուին համանուն կրթական ֆոնտէն. Սելանիկի լիազօր խնամակալն է Պ. Կարապետ Ղազարեան, ընտիր ու մինչեւ ծուծը հայ առեւտրական մը, որ լաւ ըմբռնած է կտակարարներու բուն նպատակը։ Սկզբնական շրջանին սահմանափակ ծրագրով գործի սկսած է, որ հետզհետէ ընդլայնելով, այսօր Սելանիկի հայ վարժարաններու մէջ կը գրաւէ առաջին գիծը ուսման մակարդակի, թիւի ու ժողովրդական ապագային ունենալիք նըպաստաւոր բարեփոխութեանց տեսակէտով։ Վարժարանը ունի 250 երկսեռ աշակերտութիւն 5 — 17 տարեկան բոլորովին ձրի. ուսուցչական խումբը կը բաղկանայ 14 անձերէ, տնօրէնն է Պ. Ի. Պոյաճեան ու ներքին վարիչը՝ Պ. Ս. Բուրաղամեան որոնք ձեռնհասութեամբ կը տանին իրենց պաշտօնները՝ մնացեալներու մէջ հակառակ փորձառու ուսուցիչներու ներկայութեան, չի տեսնուիր գիծը կոռովի հայկականութեան. խանդավառութեան շունչը խիստ մեղմ է, ինչ որ չի բաւարարեր պատանեկութեան հոգեկան պահանջներուն։ Վարժարանի շէնքը սեփական է ու նեղ կուգայ յորդող աշակերտութեան առջեւ, շատեր ետ դարձած են դպրոցէն տեղի չգոյութեան պատճառաւ, չի լրացներ նաեւ մանկավարժական ու առողջապահական պայմանները։ Այս անպատեհութիւնները ժամանակին նկատի առնուած են խնամակալներէն, ու կը լսեմ որ միջոցներ ձեռք առնուած են յառաջիկային համար, ու ինչ որ կարեւորագոյնն է յառաջիկայ տարի պիտի ձեռնարկուի նաեւ լրացուցիչ կարգերու հաստատման։ Կիւլպէնկեան վարժարանի վրայ մեծ յոյսեր կապուած են, իբր լուսաւորող փարոս այս գաղութին մէջ մեծ դեր ունի կատարելիք։ Զայն հոգացողներուն կենդանի յիշատակարանը կը նկատուի այն, իր լոյսէն մաս առնողներու բաբախուն սիրտերը երախտագիտութեամբ պիտի յիշատակեն անունները լուսապսակ հիմնադիրներուն։

Ազգ. վարժարան.— Կեդրոնի վարժարանն գոյութիւն ունէր վերջին տեղահանութենէն առաջ, ինչպէս կոկիկ եկեղեցին ու առաջնորդարանը, դպրոցն ալ շինուած է նախորդ 40-50 ընտանիքէ բաղկացած հայ գաղութէն։ Կեդրոնի վարժարանը ունի մօտ 150 երկսեռ աշակերտութիւն 6-18 տարեկան, վճարովի, անկարողները՝ ձրի, վեց հոգինոց ուսուցչական խումբ մը կը պաշտօնավարէ։ Ազգ. վարժարանի շէնքն ալ չի համապատասխաներ աշակերտութեան պահանջներուն։

Պէշ Չինարի դպրոցը ունի 120 աշակերտութիւն վճարովի ու ձրի, 4-12 տարեկան ու 3 դասաւանդողներով, քարաշէն հին տաղաւար մը ունի գաղթակայանի խոնաւութեան մէջ։

Հարման քէօյը Սելանիկի ծայրամասը կը նկատուի, հոն փայտաշէն տաղաւար մը շինուած է մատուռով մը միասին։ Դպրոցը կը յաճախեն 70ի մօտ տղաք 5-12 տարեկան բոլորն ալ ձրի, ունի երկու ուսուցչուհիներ։

Խարիլաուզ նմանապէս քաղաքի ծայրամասը գտնուող գաղթակայան մըն է, որ ունի սրահէ մը բաղկացած իր մանկապարտէզը 30 աշակերտներով 5-11 տարեկան ու երկու ուսուցչուհիներով։ Հոս եւս առանց վճարումի է։ Վերջին երկու մանկապարտէզներուն ծախքին մեծագոյն մասը կը հոգայ օր. Նուանսըն։

Վերոյիշեալ 4 դպրոցները իրենց 340 աշակերտներով կը գտնուին Ազգ. Իշխանութեան ու Հոգաբարձութեան անմիջական հըսկողութեան տակ։ Ունի մօտ 25 հազար տրախմի պիւտճէ մը։ Մնայուն հասոյթի աղբիւր գոյութիւն չունի, պիւտճէն հաւասարակշռելու միջոցներն են. ազգային տուրքը, աշակերտներու ամսավճարները, պատահական նուիրատուութիւններ, ու քաղաքապետութեան նպաստը, որ անկանոն ձեւով կը տրուի։ Գործի գլուխ գտնուող մարմինները միշտ կը տառապին սնտուկի պարապութենէն։ Նախկին մարմինէն նորին փոխանցուած 70 հազար տրախմիի բացը դեռ չէ գոցուած, վերջի ընդհ. նուիրահաւաքութենէն մինչեւ այսօր գոյացած է 30 հազար տրախմի որ դեռ կը շարունակուի։ Կը լսեմ թէ Գարակէօզեաններու կողմէ պիտի ըլլայ նուէր մը, գոյութիւն ունեցող բացը գոցելու համար։

Այս լուրին իրականութեան պարագային հետաքրքրուող մարմինները թեթեւ շունչ պիտի առնեն ու ժամանակ պիտի ունենան մօտէն հետեւելու դպրոցական ներքին կեանքին։ Ազգ. վարժարաններու կրթական վիճակը այնքան ալ մխիթարական չէ, որուն պատճառը կարող ուսուցիչներու պակասը եւ վարժապետներու առատութիւնն է, այս վերջիններէն շատեր դաստիարակչական գործին փափկութիւնը հազիւ թէ կը զգան, ապրուստի միջոց նկատելով զայն, կը շփոթեն առեւտրական գործին հետ. անտանելի միօրինակութիւն մը մտցնելով մեր ազգ. հարկերէն ներս, արգարացնելով ժողովուրդի մեծ մասին իրենց հանդէպ ունեցած հակակրանքը։ Նորընտիր հոգաբարձութիւնը, որ առողջ տարրերէ կը բաղկանայ, պէտք է լրջօրէն ուշադրութիւն ընէ յառաջիկայ տարի ուսուցիչներու իր ընտրութեան մէջ, արժանաւորներու յանձնելով տղոց դաստիարակութեան փափուկ գործը։

Օտար վարժարաններ յաճախողներ չեն պակսիր։ Ամերիկեան Անաթոլիա Գոլէճը առաջին շարքին վրայ կուգայ, ուր կ՚ուսանին 60 կենսունակ հայ տղաներ, անոնք զանազան միջոցներ հայթայթած են դպրոցի ընթացքը շարունակելու։ Դժբախտաբար իրենց հայերէնի ուսուցիչը գէշ ընտրուած է, ոչ ոք կարողացած է օգտուիլ անկէ, որ ամերիկացի պաշտօնակիցներու առջեւ ստորին քծնանքներէ զատ ուրիշ առաւելութիւն մը չունի, ատկէ հայ ուսանողութեան վարկն ալ իրեն հաւասար կ՚ըլլէ։ Դպրոցի ընթացքը աւարտողներէն շատեր Ամերիկա կը մեկնին մասնագիտական դասընթացքներու հետեւելու համար, կարելի է ըսել թէ այս հաստատութիւնը միակն է օտար վարժարաններու մէջ, որուն մէջ մեր տղաքը անաղարտ կը պահեն իրենց հայկականութիւնը։ Հայ դպրոցներու անբաւականութենէն մաս մը աշակերտներ դանիական նախակրթարանները կ՚երթան, որոնք դասէն աւելի աղօթքի ժամ յատկացուցած են, արմատախիլ ընելով երախաներու տոհմային հասկացողութիւնը։ Յունական եւ ֆրանսական վարժարանները ցանցառ թիւով հայ ուսանողներ ունին։ Այս բոլորէն զատ 300ի մօտ անչափահասներ դուրսը կը մնան իրենց առջեւ փակ գտնելով հայ վարժարաններու դուռները։ Ինչպէս վերը յիշեցի, շատ հաւանական է որ փողոցը թափառող այս փոքր հայորդիները, յառաջիկային Կիւլպէնկեան վարժարանի սաները կ՚ըլլան, կուլ չերթալու համար «բարեսիրական» նպատակներով լարուած ծուղակներուն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆ... ԾԱՊԼՎԱՐԻ ՄԷՋ

Բ.

Պարոնիկեան Յունաստանէն կը սկսի իր զոհերը ժողվել։

Առաջին անգամ իր ճանկը կ՚իյնայ Կարապետ արքեպիսկոպոս Մազլըմեանը։

Սանը գլորեցաւ գնաց գտաւ իր խուփը՝ կ՚ըսէ ժողովրդական առածը։

Բայց ես չգիտեմ թէ մեր երկու հերոսներէն ո՞րն է խուփը եւ ո՞րն է սանը։ Սա յայտնի է որ գիրար գտան երկուքը, գիրար «հասկցան», ու ա՛լ դիւրին էր մնացածը.. Ծապլվարը փրկելու համար։

*
**

Նախ Մազլըմեան յանձն կ՚առնէ Պարոնիկեանը պաշտպանել Էջմիածնի մէջ։ «Յառաջ»ի ընթերցողները գիտեն որ Պարոնիկեան երկու տարի առաջ ալ Պալքանները պտըտեցաւ՝ Հոգեւոր ճեմարան մը բանալու համար իբրեւ թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին թելադրութեամբը։ Ու շատերը կլլեցին այս առասպելը։ Բայց ստախօսին մոմը մինչեւ առտու հազիւ կը վառի՝ կ՚ըսէ առածը։ Կաթողիկոսը այդ սուտը հերքեց։ Հիմա որ Էջմիածնի գահակալը մեռաւ՝ պէտք է նո՛ր փորձ մը բերդը ներսէն գրաւելու համար։ Կորզելու համար Էջմիածնի Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդին հաւանութիւնը։ Աթէնքի առաջնորդը պատրա՛ստ է աչա երթալ Էջմիածինը համոզելու։

Պարոնիկեան ի՛նքն է որ կը մատնէ իր մեղսակիցը։ Իր տեղեկագրին մէջ կը տպէ Մազլըմեանի նկարը, ու կ՚աւելցնէ տակը.

«Կարապետ արք. Մազլըմեան, պատուոյ անդամ (հայեւգերման) Միսիոնի, բարեկամը, եւ նախաձեռնիչ անոր դաղափարներու իրականացման, սրբականը այժմ կը պատրաստուի Էջմիածին երթալու, կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցելու եւ անձամբ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին պաշտօնապէս ճանչցնել տալու Միսիոնը՝ որուն անդամ է ինքը սրբազանը»։

Հա՛յ արքեպիսկոպոս մը՝ անդամ Միսիոնարական կազմակերպութեան մը, որ իբրեւ թէ նպատակ ունի հայ եկեղեցին բարեկարգելու, բայց որ կազմուած է բողոքական դարձնելու խեղճ հեթանոս Հայերը, որպէսզի չզրկուին Ցերոշը Արքայութենէն։

*
**

Բայց Պարոնիկեան քիչով գոհացող մարդ չէ, Ան գիտէ քամել իր որսը, անգամ մը որ ճանկը ձգած է։ Ան նախ կը կաշառէ իր զոհը։ Չէ՞ք հաւատար։ «Նոր Լոյս»ն է որ կը պատմէ թէ «Գերմանեւհայ Միութիւնը առած է իր գործունէութեան առաջին քայլը, քահանայ ձեռնադրել տալով արմաշական ուսուցիչ մը Պ. Սահակ Մինասեանը, որ կոչուեցաւ Տէր Մկրտիչ քահանայ, եւ որ նոյն Միութեան կողմէ կը ստանայ ամսական 50 տոլար, պաշտօն ունենալով հովուել Յունաստանի անհովիւ մնացած հայութիւնը, եւ կատարել շրջուն քարոզչութիւն։ Քահանային թոշակներուն կանոնաւոր վճարման համար Տոքթ. Պարոնիկեան պանքան դրած է առայժմ 50,000 տրախմի, Ս. Առաջնորդին տրամադրութեան տակ։ Միութիւնը կ՚ուզէ յառաջիկային առանձին քահանայ մըն ալ նշանակել Քորֆուի եւ շրջակայից անհովիւ մնացած Հայերուն համար, եւ ամսական յատկացումներ ընել Յունաստանի քահանաներուն, վարժարաններու մէջ կրօնա-բարոյական եւ եկեղեցական պատմութեան դասերու համար եւ մրցանակներ հաստատել եւ պարգեւներ տալ այդ ճիւղերուն մէջ յառաջադէմ աշակերտներու.»։

Երբ տոլարին ձայնը կ՚առնեն՝ բան մը կ՚ըլլան մեր տէրպապաներն ու վարդապետները, մինչեւ հեռուները..

«Յաջողութիւն կը մաղթենք իր գործին ու կորով իր հոգիին» կ՚ըսէ Հայր Փանջունի մը Երուսաղէմի «Սիոն»ին մէջ, վազցնելով բերնին ջուրերը...

«Մեր սրտին շատ մօտիկ հոգեւոր շարժումներ են ասոնք, կ՚ըսէ Պոլսոյ «Հայ Խօսնակ»ը տոլարին ձայնը առնելով, եւ կ՚արձանագրենք մեծ գոհունակութեամբ, անոնց մէջ տեսնելով հոգեւոր կեանքի զարթում մը՝ թումբ դնելու համար վերջին ժամանակներու սեւեպատիկ վհատեցնող ոգիին դէմ»։

Իսկ ինքը, Պարոնիկեան, կ՚ըսէ իր տեղեկագրին մէջ, Տէր Մինասեանի պատկերին տակը՝

«Պարոնիկեանի ընտրութեամբ Մազլըմեան եպ.ի ձեռնադրած Տէր Մինասեան աւետարանական քահանան (priester-evangelist)»։

*
**

Պարոնիկեանի զոհերը առով չեն հատնիր։

Անոր որսեր պէտք են Գերմանիոյ մէջ իր բանալիք ճեմարանը լեցնելու համար։ Միամիտ հայ պատանիներ՝ որոնք Գերմանիոյ մէջ մեծ մարդ դառնալ կուզեն եւ Պարոնիկեանի հետը կ՚երթան։ Աթէնքի մէջ եօթը այդպիսի յիմարներ կ՚ըլլան որ յանձն կ՚առնեն իրենց հոգին ծախելու։

Իսկ անդին, «Սիոն»ի յօդուածագրին սրտին իւղը կը հալի։ Ինչպէ՜ս ինքն ալ չկայ այդ բախտաւոր եօթնի մէջ։ Ու ան կը բացագանչէ.

«Կը թելադրենք իր սիրելի սաներուն որ խոստապահանջ ըլլան օտար միջավայրի մէջ, եւ որեւէ կերպով չվհատցնեն հայասէր ազնիւ գերմանացիները, ու հայ անունը վեր բռնեն օտարներուն առջեւ»։

Այսինքն փոր մը հացի համար լռեն իրենց տեսածին վրայ...

«Ցուսադրո՛ղ երեւոյթ» կը գոչէ ասդիէն «Հայ Խօսնակ»։ Ա՛խ, ի՛նչպէս ինքն ալ պատանի չէ՝ Պարոնիկեանի պոչին կցուելու համար...։

Հիմա այդ սաները տարուած են Նիւրէնպէրկ՝ ուրիշ տեղէ ժողվուածներու հետ մէկտեղ։ Ըւա՞ղ որ Պարոնիկեան չէ կրցեր տանիլ իր բոլոր արձանագրածները, իբրեւ թէ մեր կուսակցականները, — կ՚ափսոսայ «Սիոն»,— իր ձեռքէն յափշտակած են իր սաները։ Ու Երուսաղէմի պատրիարքութեան այդ չնաշխարհիկ օականը՝ կ՚անիծէ կուսակցականները որ Պարոնիկեանի որսը կը խլեն։

Փանջունի՛ն ալ ասանկ էր Ծապլվարը փրկած ատեն,

ՇՐՋԻԿ

ՄԱՐՍԷՅԼԸ ԴՊՐՈՑԻ ՇԷՆՔ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 դեկտ.—Մարսէյլի հայ գաղութը,18.000ի մօտ հոծ եւ որոշ չափով տնտեսական կայուն ու նշանակելի հայ ժողովուրդը՝ կ՚ունենայ իր շէնքը մօտ օրէն, իր սեփականութիւնը, իր քրտինքին ու իր ձեռքին գեղեցիկ արդիւնքը։ Անշուշտ կարդացիք «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած կոչը։

Մարսէյլը կ՚ունենայ իր ազգային դպրոցը։

Կատարուեցան ընտրութիւնները. աղմուկ, շարժում ու խանդավառութիւն անսահման։

Ու այսօր աւելի ուժգին, աւելի կրակոտ. ո՞ր հայ մարդն է որ չի պոռար, չի բացականչեր ի տես այս ձեռնարկին, համաժողովրդական այս բովանդակալից ու ծաւալուն ցնծութեան։

Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կազմած է մասնաւոր յատուկ մարմին մը, անհրաժեշտ եւ այժմէական աշխատանքները տանելու համար, որուն անդամ են Արամ Կիւլպէնկեան, Յովհ. Գալփաքճեան, Կրպ. Տէր Պօղոսեան, Վրդ. Ղազարեան, Պետրոս Ջամարեան, Աբգար Արզումանեան, Յովհ. Պանտիկեան, Կ. Կապուտիկեան, փրոֆ. Խայիկեան։

Այս մարմնի գանձապահն է Ա. Կիւլպէնկեան, քարտուղար՝ Կապուտիկեան, նախագահ՝ փրոֆ. Խայիկեան։

Ասկէ առաջ պաշտօնական շրջանակներ մտածած եւ անդրադարձած էին դպրոցին՝ ամէնէն կենսական հարցին որ այս կամ այն ձեւով յետաձգուած եւ տրամադրութիւնները թուլցուցած էր։ Անցեալ տարուան դպրոցի տխուր կացութիւնը բերած էր շատերը այն համոզման, որ այլեւս անհրաժեշտ է լրջօրէն կենալ, միջոցներ որոնել եւ գործնական հիմերու վրայ դնել դաստիարակութիւնը։

Քաղաքի հայաշատ կեդրոններէն Rue des Dominicaines ի մէջ կար յարմար եւ ընդարձակ շէնք մը որ միշտ նկատի առնուած էր։

Այդ շէնքի արժէքն էր 350 հազար ֆրանսական ֆրանք։

Ու հնարաւոր չէր եղած այդ խոշոր գումարին տակ մտնել որեւէ եղանակով։ Ամէն ճիգ ու աշխատանք ամուլ անցած էին։ Այս տարի այդ գումարին 230 հազար ֆրանքը ապահովուած էր. կը մնար 120.000ը, որուն համար արդէն այժմէն սկսուած է հանգանակութեան։

Պրն. Ա. Կիւլպէնկեան արձանագրուած է 50.000

» Ն. Կիւլպէնկեան 62.500

» Ոմն—Փարիզէն 100.000

Կայ և Պ. Սահաթճեանի մօտ գտնուած գումարը։

Մնացեալ մասը եւս գոյացնելու համար կարգադրութիւններ եղած են յանձնախումբի կողմէ որ ամբողջ ուժերը լարած, մխրճուած է մրջնային եւ գնահատելի աշխատանքի։

Ունեցած են երեք յաջորդական ժողովներ, պարզելով լուսաբանութիւններ եւ ծանօթութիւններ տալով բոլոր հրաւիրեալներուն։

Ու այսօր արդէն համազգային բնոյթ ստացած է այս խիստ հիմնական եւ եզակի ձեռնարկը։

Ժողովի հրաւիրուած են անխտիր բոլոր հայրենակցական միութիւնները, կազմակերպութիւնները, զանազան միութիւնները եւ յարանուանութիւններն անխտիր։

Հետեւեալ հայրենակցական միութիւնները պատասխանած են եւ ներկայ եղած խորհրդակցական խառն ժողովին։

Ա. Գարահիսար, Բալու, Բաբերդ, Բարձր Հայկ, Եղէգի, Եօզկաթ, Խնուս, Կարճկան, Վասպուրական Մարաշ, Սալնոյ Ձոր, Սեբաստիոյ Սէնէքերիմեան, Զարսանճագ, Տարօն-Տուրուբերան, Քղի, Քէսարիկ, Ագ-Շէհիր, Խօշմաթ, Սիվրիհիսար, Վարդ Թոմարզա, Խանթուրօզ, Զօրաւ Խորասանա, եւ խորապէս մանեալով էութեան մէջ, ըմբռնելով նիւթին կարեւորութիւնը, բանաձեւած են։

Ա.— Իրենց գանձանակէն պատրաստ դրամէն որոշ գումար մը տրամադրել։

Բ.— Անդամներն (անկախ միութեան յանձնառութենէն) անհատաբար մօտենալ եւ դրամ գանձել։

Գ.—Ոչ անդամներէն գանձումներ կատարել։

Դ.— Իսկ այն հայրենակցականներէն եւ ազգայիններէն որոնք գումար մը եւս ապահովելու համար, եթէ միութիւնն ու անդամները հնարաւորութիւն ունենան մօտենալու, ուղղակի անձամբ ղեկավարեն կեդրոնական յանձնախումբին։ Ուրեմն արդէն մասնաւոր գործնական բոլի մէջ է փաստօրէն, եւ ամէն աշխատանք կը թափուի գործը գլուխ հանելու համար։

Հանգանակութիւնը պիտի կատարուի հետեւեալ ձեւով. Ազգային դպրոցի կեդր. յանձնախումբը պատրաստած է կանոնաւոր ժապաւինեալ տոմարներ, կնքուած եւ վաւերացուած եւ մօտաւորապէս 40 տոմար յատուկ ընկալագրեր։

Տոմարները կը յանձնուին միութիւններուն համապատասխան ընկալագրերով եւ որոշ բաժանումները։ Ամէն անհատ որոնք կը մասնակցին այս ձեռնարկին, տոմարին մէջ կը

[illegible] ... Café Noailles-ի մէջ ... [illegible]

... ները կը վերջանան շուտով՝ ոչ մէկ դժուարութիւն առայժմ կայ, ու աշխատանքները կ'ընթանան հաստատուն եւ խաղաղ ուղեգծով։ Նախատեսուած են բոլոր կարելիութիւնները՝ որոնց կերպարկումով այս հաստատութիւնը կրնայ դառնալ ուժեղ եւ կենսունակ փեթակ մը, մշակոյթի լաւագոյն կեդրոններէն մէկը։

Պ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՋՐՀԵՂԵՂԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Մուսթաֆա Քէմալ Պոլսոյ թուրք համալսարանին մէջ դասախօս Եուսուֆ Զիա պէյի հետ կը վիճի թէ «ո՞րն է հինը, թրքակա՞ն թէ հելլենական քաղաքակրթութիւնը»։ Ի վերջոյ երկուքն ալ կ'ընդունին որ թրքականն է հինը (sic)։ Արդեօք թուրքերը գոյութիւն ունէի՞ն նաեւ... Ջրհեղեղին ժամանակ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ

Հ. Յ. Դ. քառասնամեակին առթիւ, «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւը լոյս տեսաւ կրկին ծաւալով։ Սակայն կարգ մը յօդուածներ եւ պատկերներ, որոնք լոյս չտեսան նոյն թիւին մէջ, պիտի հրատարակուին «Յառաջ»ի Հինգշաբթի թիւով (Ծնունդի տօն)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

POÈMES D'ORIENT, A. Navarian, տպ. Jouve et Cie. Paris, գին 12 ֆրանք։

ԲԱՆՏԻ ԱՇԽԱՐՀԷՆ, գրեց՝ ...Լութեր։ Պէյրութ, 1930։ Գին 40 Ս. Դ., հասցէ՝ Photo Mourad Rue Gouraud, Beyrouth (Liban)։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԱՄՊԵՐՈՒՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՓԱՅԼԱԿ ՈՐՈՏՈՒՄ, ԿԱՅԾԱԿ

Փոթորիկները ուրիշ բաներ չեն, բայց եթէ ելեկտրականացած ամպերու ելեկտրական առժամեայ յայտնութիւններ։

Մրրկածին ամպերը կրնան բեռնաւորուիլ դրական եւ բացասական ելեկտրականութեամբ։ Անոնց ելեկտրականացումը կրնայ առաջ գալ մթնոլորտէն, կամ իրարու վրայ ներգործած ազդեցութենէն։ Փորձառութիւնը ցոյց կուտայ թէ ամպերուն ելեկտրականութիւնը դիւրաւ կը փոխանցուի ելեկտրականացած հաղորդիչներու։ Տարբեր ելեկտրականութիւն ունեցող ամպերու միջեւ ցայտող կայծերը փայլակ կը կոչուին։ Երբ փայլակը պայթի փոթորկալի ամպի մը եւ երկրին միջեւ, կ'ըսուի թէ կայծակ ինկաւ։ Փայլակին կը յաջորդէ աւելի կամ նուազ զօրաւոր աղմուկ մը, որ արդիւնք է օդի խաւերուն դղրդումին, եւ որուն որոտում անունը կուտանք։

Փայլակները հրեղէն վիթխարի կայծեր են, որոնք ընդհանրապէս շատ ճիւղաւորուած կ'ըլլան եւ կը պայթին երկու ելեկտրականացած ամպերու միջեւ կամ ելեկտրականացած ամպի մը եւ հողին միջեւ։ Անոնց լոյսը ճերմակ է մթնոլորտի ստորին մասերուն մէջ, եւ աւելի կամ նուազ մանիշակագոյն՝ մթնոլորտի բարձր խաւերուն մէջ, ուր օդը շատ նօսր է։

Կայծը, որ կը կազմէ փայլակը, շատ կարճ տեւողութիւն մը ունի, այսինքն մէկ երկվարկեանին հազիւ 1)1000ը, իր երկայնութիւնը կրնայ հասնիլ 10 քիլոմեթրի։ Երբ ան պայթի ամպի մը ետեւ կամ հորիզոնին վրայ, հրեղէն գծին անսքը կը ծածկուի եւ փայլակը կ'երեւայ խառնակ լոյսի մը ձեւին տակ, որ յանկարծօրէն կը լուսաւորէ երկինքը։

Որոտումը այն աւելի կամ նուազ զօրաւոր աղմուկն է, որ կ'ընկերանայ ամպերու ելեկտրական պարպումին. ան կը լսուի փայլակի լոյսին երեւումէն յետոյ, հակառակ անոր որ ձայնի եւ լոյսի երեւոյթները միեւնոյն ատեն տեղի կ'ունենան։ Ժամանակի այս տարբերութիւնը առաջ կուգայ սա իրողութենէն թէ՝ ձայնը երկվարկեանի մը մէջ մօտաւորապէս 340 մեթր ճամբայ մը կը կտրէ, մինչդեռ լոյսը այդ միեւնոյն տարածութիւնը կտրելու համար խիստ աննշան ժամանակ մը կը գործածէ։

Որոտումը չոր է ու կարճատեւ, երբ մօտ ենք այ՛ն տեղին ուր ամպերու ելեկտրական պարպումը տեղի կ'ունենայ. երբ աւելի հեռուն գտնուինք, որոտումը կը լսուի իրարու յաջորդող աղմուկներու շարքով վերջապէս որոտումը մեծ հեռաւորութեան մը մէջ նախ տկար է, յետոյ կը կազմէ երկարող թաւալումը, որ արձագանգներու արդիւնք ըլլալ կը թուի։ Լեռնային երկիրներու մէջ, որոտումներուն տեւողութիւնը համեմատաբար աւելի մեծ է։

Երբ ձգողութիւնը, որ կը կատարուի հողին եւ ամպի մը վրայ տարածուած ելեկտրականութիւններու միջեւ, յաղթող կը հանդիսանայ օդին դիմադրական ուժին վրայ, ամպին եւ հողին մէջ կայծ մը կը ցայտի, որուն համար կայծակ ինկաւ կ'ըսենք։

Կայծակի անկումին ընդհանրապէս կ'ընկերանայ «օզոնի» յատկանշական սուր ու խայթող հոտը։

Մեծ դիմադրական հաղորդիչները, որոնք կը գտնուին կայծակին անցած ճամբուն վրայ, կը հալին, մինչեւ իսկ կը ցնդին։ Վատ հաղորդիչ մարմինները, ինչպէս փայտը, կղմինտրը, կը կոտրին եւ հոս ու հոն կը նետուին. այրելի նիւթերը կը բոցավառին։ Մարդիկ եւ կենդանիները գետին կը տապալին, կ'այրին եւ երբեմն վայրկենապէս կը մահանան։ Վերջապէս կայծակը հողին մէջ մտնելով իր անցքին վրայ կը հալեցնէ կայծքարային նիւթերը եւ անոնցմով կը կազմէ fulgurites կոչուած ապակեայ խողովակները։

Կայծակը յաճախ կ'իյնայ հողին ամէնէն աւելի ցայտուն կէտերուն, ինչպէս՝ բարձր ծառերու, շէնքերու, ծխնելոյզներու, զանգակատուններու եւ աշտարակներու վրայ, որովհետեւ այդ կէտերուն մէջն է որ մրրկաբեր ամպերու ազդեցութեամբ կը հաւաքուի հակոտնեայ ելեկտրականութիւնը։

Միւս կողմէ, լաւ հաղորդիչ մարմինները իրենց մէջէն կայծակին անցքը աւելի կը դիւրացնեն, այս պատճառաւ անխոհեմութիւն է փոթորիկի ատեն ապաստանիլ ծառի մը տակ կամ անոր շատ մօտիկը։ Եթէ կայծակը ծառին վրայ իյնայ, կոճղի մէջէն կ'անցնի, ու երբ հասնի մարդու գլուխին բարձրութեան, կը ձգէ ծառին կոճղը եւ մարդուն մարմինին մէջէն կ'անցնի, որովհետեւ մարդկային մարմինը փայտէն աւելի լաւ հաղորդիչ է։ Փոթորիկի ատեն, մարդ աւելի ապահով է իր տունին մէջ քան թէ դուրսը, նա մանաւանդ երբ տունին արտաքին պատերը անձրեւով թրջուած են, այսինքն լաւ հաղորդիչ եղած են։

Երբ կայծակը տունէ մը ներս մտնէ, այդ կը նշանակէ թէ տունին վրայ բարձր ծխնելոյզ մը կայ կամ տունը ծածկուած է ծխանի մուրի խաւով մը, որ լաւ հաղորդիչ է ելեկտրականութեան։ Այս անպատեհութիւններէն զերծ են մառանները կամ գետնափոր շտեմարանները, ուր մարդ բացարձակ ապահովութեան մը մէջ կը գտնուի։

Օդերեւութաբանները դիտած են թէ կայծակը, հակառակ վերոյիշեալ նախասիրութիւններուն, մասնաւոր հակամիտութիւն մը ցոյց կուտայ այն տեղերուն, ուր հողը կը ներկայացնէ երկրաբանական տարբեր կազմութիւններ, այսպէս, կրային հոծ խաւերը նուազ ենթակայ են կայծակի՝ քան թէ թերթաքարային կամ կրանիտային խաւերը։

Եթէ աչքի առջեւ ունենանք մէկ կողմէ՝ կայծակ զարկած կէտերուն դիրքը, եւ միւս կողմէ՝ երկրաբանական քարտէսները, որոնք ցոյց կուտան համապատասխան հողերու երկրաբանական կազմութիւնը, պիտի տեսնենք թէ այդ կէտերը գրեթէ միշտ զետեղուած են տարբեր կազմութիւն ունեցող երկու հողերու բաժանման սահմանին վրայ։

Այս պատճառաւ, երբ հարկ ըլլայ մեծ շէնքի մը կամ գործարանի մը շինութեան ձեռնարկել, անհրաժեշտ է նախապէս նկատողութեան առնել ներքին կազմութիւնը այն հողին, որուն վրայ կ'ուզուի կառուցանել շէնքը զերծ պահելու համար զայն կայծակի հատուածներէն։

Բարձր շէնքերը կայծակին դէմ պաշտպանելու համար շանթարգել կը գործածեն։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆ, 17 Դեկտ. — Ահա տարի մը եւս կ'անցնի, տակաւին մեր գաղութը կը մնայ այնպէս ինչպէս էր նախորդ տարիներու ընթացքին։ Բայց այս տարուան ներկայ վիճակը աւելի մռայլ է, ազգային ոչ մէկ շարժում հակառակ գաղութին մէջ համրուող 6-7 զանազան միութիւններու։

Ցաւալի է գաղութիս ներկայ վիճակը արդէն հայ մանուկները մոռցան իրենց մայրենի լեզուն, իսկ անդին երիտասարդութեան մէկ մասը ֆրանսացի օրիորդներու հետ է պարահանդէսները, սինեմաները, միշտ երես դարձնելով հայէն, իրենց կիսկատար գիտցած ֆրանսերէնով, մոռացութեան կուտան եւ չեն ուզեր խօսիլ հայերէն մեծասքանչ լեզուն։

Տեղիս զանազան կազմակերպութիւններուն մէջ միայն Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէն է որ առողջ կայտառ կը քալէ իրեն յատուկ ճանապարհով, կը գործէ լուռ մունջ։ Անոր ակումբ-գրադարանը բաց է գիտակից երիտասարդութեան առջեւ, ան կը սարքէ դասախօսութիւններ, երիտասարդութեան մէջ արթնցնելով ազատութեան եւ անկախութեան տենչը։

Քիչ մըն ալ աղտոտ բարքերու մասին։ Քաղաքիս մէջ միջադէպերը անպակաս են, ունինք հայկ. սրճարան մը ուր կռիւները յաճախակի են մանաւորաբար կռիւները տեղի կ'ունենան «պլօթճի»ներու մէջ, կ'իյնան իրարու վրայ կոկորդ կոկորդի եւ աթոռներով. մինչեւ որ ոստիկաններ չհասնին կամ սրճարանապետը փեղկերը չգոցած կռիւը վերջ չի գտներ։ Հոս գողութիւններ ալ կ'ըլլան հայերու կողմէ, դեռ անցեալ շաբաթ, երկու ածուխի գող հայ երիտասարդներ ձերբակալուեցան ու տարուեցան Ս. Թ'Էթիէնի բանտը.

Արդէն «Յառաջ»ի մէջ արձագանգ գտաւ գործի տագնապը։ Կարգ մը գաղութներէ յետոյ, ահա ներկայիս Սէն Շամօն եւս գործի տագնապ կ'անցընէ, մետաքսի եւ երկաթեղէնի քանի մը գործարաններ սկսան բանուորներ արձակել, իսկ մնացեալները կ'աշխատին շաբաթը 3 կամ 4 օր։ Այս տագնապէն ազդուողները կրկին օտարականներն են, մանաւանդ հայերը որոնք նորէն սկսան խափառիլ փողոցէ փողոց, չկայ հայրենիք, չկայ ապրուստ, ամէն օր տեղացիի նախատինք, ու այսպէս անտէր ու անտիրական այրող սրտերն ու դանակը ոսկորին հասած «հայմաթլոս»ներն են որ կը թափառին այս օտար ափերու վրայ։

Հոս եւս հանգուցեալ «Հօկ»ի պաշտօնը կատարելու համար, եւ ըստ իրենց կեդրոնէն ստացած հրահանգին, քանի մը ռամկավար եւ բարեգործական անմիտներ, Նոյ. 29ի այսինքն ազատ եւ անկախ Հայաստանի բռնագրաւման յափշտակման եւ գազանութեանց, տօնակատարութիւնը սարքեցին։ Զաւեշտական էր ան, նախ սրահին մէջ քսան հոգի իսկ չկար։ Կազմակերպիչները շատ սպասեցին, բայց եկող չկար։ Երբ ռամկավար եւ բարեգործական մը ազգայնական երգ մը երգեցին, ասդին մնացորդ «Հօկ»վերմը նետուեցաւ քիչ մնաց որ ռամկավարին գլուխը պիտի կոտրէր, քանի մը վայրկեան յետոյ բեմ ելաւ մի ոմն Պօղոսեան որ, Հայաստանի սովորական պատմութիւնը ընելէ առաջ, ցաւյայտնեց, ներկաներուն թէ ինչո՛ւ գաղութը ներկայ չէր հոն։ Այս մարդիկը թող լաւ ըմբռնեն թէ այս օտար հողի վրայ տառապող անհայրենիք հայութիւնը, շատոնց երես է դարձուցած իրենցմէ։ Քանի՞ անգամ է որ միշտ նման շառաչուն ապտակները կը ստանաք, ու կը տեսնեն որ այս «հայմալթոս»ները այլեւս չեն ուզեր զիրենք լսել։

Մ. Ազատ

ԿՈՉ ՄԸ ԿՐԹԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

ՌՕԱՆ, 8 Դեկ.— Գործերու նուազման հետեւանքով, գաղութին թիւը սկսաւ նուազիլ, միայն 60 70 ընտանիք մնացած էր։

Ձնայելով իր թիւին եւ նիւթական կարողութեան, այս գաղութը կը կազմակերպուի օր ըստ օրէ, անցած տարի ծնունդ տուաւ Ազգային Միութեան մը, որ իր փոքրիկ ուժերով օգնեց ամէնուն անխտիր։ Իր գործերէն ամէնէն կարեւորն է մանկապարտէզի մը շինութիւնը որ աւարտելու վրայ է, կարելի պիտի ըլլայ նոյն հողին վրայ շինել ազգային մէկ երկու պզտիկ սենեակ վարժուհիին համար։

Այս նպատակին համար ցարդ գաղութէն ստացանք 3152 ֆր. եւ հազար ֆրանք ալ գործարանէն։ Իսկ սկսուած գործը միայն կը լրանայ 15,000 ֆրանքով։ Դեռ կան խոստացուած գումարներ գաղութիս անհատներուն կողմէ, բայց անոնք ալ 2,500ը չեն անցնիր, եւ մանաւանդ ինչպէս վերը յիշեցի, ներկայ անգործութիւնը բոլորն ալ վհատեցուց։ Այդ իսկ պատճառով ալ մենք այս նեղ կացութեան մատնուեցանք։

Ուրեմն բաց խօսինք, սիրելի հայրենակիցներ, Հայր. Միութիւններ, Կարմիր Խաչեր, Ազգ. Միութիւններ եւ վերջապէս Ազգայի՛ն մարմիններ, ազնուութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը ունեցէք մեզ օգնելու այս դժուարին եւ օգտակար գործին մէջ աջակցելու համար եթէ ունիք ձեր արկղներուն մէջ 400, 500, 1000 կամ 2000 ֆրանք, մի սպասէք աւելի յարմար առիթի, վասն զի այս գործն ալ շատ կարեւոր է եւ մենք այստեղ առիթը ունինք մեր պզտիկները իբր հայ կրթելու, եւ մի թողուք որ մենք այս հազուագիւտ առիթը կորսնցնենք։

Կը յուսանք որ այս պարզ կոչը անլսելի չի մնար. եւ դրական պատասխան մը կը ստանանք։

Նուէրները ղրկել Պ. Բենիամին Թորոսեանի հասցէով։ 1 Rue Cité Gillet, Mate l(Loir)։

Ռուան Հայ Ազգ. Միութեան ատենապետ Մեսրոպ Թորոսեան

ԿՈՉ ՔԷՕԹԱՀԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 դեկ. «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած էր թղթակցութիւն մը, որով կը յայտնուէր թէ հիմնուած է «Քէօթահիացիներու Հայրենակցական Միութիւն»ը եւ շատ ամփոփ կերպով յիշատակուած էր ընդգրկելիք ուղին։

Քէօթահիոյ հայութիւնը բախտաւոր նկատուած էր ընդհ. պատերազմի ընթացքին տեղահանուած չըլլալուն եւ որ աշխատած էր իր կարելիութեան չափով ամոքել հոն ապաստանած հայ տքսորեալներու ցաւերն ու տառապանքները, սակայն երեք տարի վերջ ինքն ալ ենթարկուեցաւ նոյն անողոք ճակատագրին։ Այս անգամ փոխանակ Թալէաթի եւ Էնվէրի Քէմալն էր որ կը լրացնէր առաջիններուն կիսատ ձգած գործը։

Այսպէս ուրեմն քաղաքական աննպաստ պայմաններու հետեւանքով Քէօթահիացիներն եւս ցրուած են աշխարհի չորս կողմը, բարոյապէս ու նիւթապէս ընկճուած վիճակի մը մէջ։

Այս օր Մարսէյլի մէջ ունինք 70է աւելի ընտանիքներ, որոնցմէ շատեր թէեւ բարւոքած են իրենց նիւթականը սակայն անոնց մանուկները այս լուսածիծաղ պողոտաներու վրայ միշտ ենթակայ են այլասերման։ Ունինք նաեւ փոքրաթիւ մաս մը Փարիզի եւ Լիոնի մէջ։ Իսկ բուն օգնութեան կարօտ հայրենակիցներ կը գտնուին Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ։

Ցաւը մեծ է հայրենակիցներ եւ զայն դարմանելու համար նուիրական պարտականութիւն մը ունինք, հաւաքուիլ նորակազմ միութեան շուրջ առանց սեռի, կուսակցական եւ յարանուանական խտրութեան ու սատարել անոր սրբազան գործին։

Ի դիմաց Քէօթահիոյ Հայրենակցական երկսեռ Միութեան Առժամեայ Յանձնախումբ՝ ատենապետ՝ Հաճի Մարտիրոս Առաքէլեան, ատենադպիր Եդուարդ Շէհիրլեան։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Մարսիլիոյ, շրջակայից եւ գաղութներու պարբերական մամուլի սէնտիքան մեզի կը հաղորդէ թէ 1931 սեպտեմբերին Մարսիլիոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ մամուլի համագումար մը, որուն նիստերը պիտի զուգադիպին Մարսիլիոյ միջազգային մեծ տօնավաճառին։

Պարբերական մամուլի բոլոր ներկայացուցիչները պիտի հրաւիրուին ներկայ գտնուելու այս համագումարին, որ պիտի ուսումնասիրէ խմբագիրներու եւ տնօրէններու բարոյական եւ նիւթական շահերը։ Համագումարը գումարուելով Մարսիլիոյ մէջ միջազգային մեծ տօնավաճառի մը զուգընթաց, պիտի ունենայ մեծ կարեւորութիւն։ Շահագրգռուողները կրնան դիմել սէնտիքային հետեւեալ հասցէով. Syndicat de la presse périodique de Marseille de la région et des colonies 14 Rue Paradis, Marseille.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ,, Ի

բացառիկ թիւը, 8 էջ եւ պատկերազարդ, նուիրուած Հ. Յ. Դ. քառասնամեակին, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.

Քրիստափորի մտքերից, Հ. Յ. Դ. Մարմիններին եւ ընկերներին (Հ. Յ. Դ. Բիւրօ), «Դրօշակ»ն իր դիրքի վրայ՝ «Դրօշակ», մեր քառասնամեակը Հ. Յ. Դ. Լեռնավայրի Կեդր. Կոմիտէ, Պիտի ապրի Դաշնակցութիւնը Հ. Յ. Դ. Ատրպատականի Կեդր. Կոմիտէ, Միշտ նոյն նպատակին համար, միշտ նոյն կռիւով՝ Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէ, Հ. Յ. Դ. քառասնամեակը՝ Հ. Յ. Դ. Կարպատի Մեկուսի Կոմիտէ, Յարգանք գաղափարին, յարգանք հերոսներին՝ Հ. Յ. Դ. Ովասիսի Մեկուսի Կոմիտէ, Հ. Յ. Դ. Առաջին մանիֆեստը, կռուին սկսած է, 1892ի եւ 3ի խմբագրականը՝ Քրիստափոր եւ Զաւարեան, վերջին դէպքերի առթիւ՝ Գ. Խաժակ, ռեֆօրմները՝ Յովհան Դաւիթեան, Հրայրի յայտարարութիւնը, վնասակար տարրեր՝ Ռոստոմ, Նամակ Վանից՝ Վազգէն, Բաքւէն Սիւնի Սարգիս Մինասեան, Քալէ՝ Վռամեան, 1898—1899՝ Քրիստափոր, կախաղանից առաջ՝ Թաթուլ, Դէպի երկի՜ր՝ Ակնունի, Դաշնակցութեան Արշալոյսին՝ Մ. Վարանդեան, Մեր քառասնամեայ պայքարի էութիւնը՝ Ռ. Սեւեան, Քառասնամեայ տիտանը՝ Ա. Ջամալեան, Դաշնակցութեան փառքն ու ողբերգութիւնը՝ Նժդեհ, Դաշնակցութեան էութիւնը՝ Ռուբէն, Քառասնամեակի առթիւ՝ Օննիկ Մխիթարեան, Հներից մէկը հին օրերի մասին՝ Յովսէփ Մովսէսեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծագումը Բուլղարիայում՝ Վ. Մազմանեան, Սամովարի խորհրդաւոր վաճառականը՝ Կարէն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Խարիսխ» գործարանը՝ Սամսոն, Եփրեմի Արշիվից՝ Quidam, Ընդհանուր ապստամբութեան խնդիրը հայ ազատագրական շարժման մէջ՝ Կ. Սասունի, Քառասնամեակ՝ Ն. Աղբալեան, Քառասուն տարի՝ Հ. Օհանջանեան։

ԳԻՆ՝ ՀԱՏԸ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք ՅԱՌԱՋԸ

Միւս կողմէ, լաւատեղեակ շրջանակներ կը յայտնեն թէ նոր դահլիճը իր գլխաւորութեամբ կազմելու մասին՝ տակաւին որոշում չէ տուած Վենիզելոս։

Ընդդիմադիր մամուլը դիտել կու տայ թէ ներկայ տագնապը ներքին Նախարար Սիտէրիսի հրաժարման հետեւանքն է։ Նախարարը, ինչպէս կը յիշուի հրաժարած էր հացին գինը ճշդելու համար կազմուած յանձնախումբին մէջ երեւան ելած գայթակղութեան հետեւանքով։

Կը կարծուի թէ, ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ ալ ըլլայ ապագայ դահլիճին կազմը, արտաքին Նախարարը Միխալաքոփուլոս պիտի պահէ իր պաշտօնը։

Հակակրօնական կատաղի պայքար

Ծննդեան տօներուն առթիւ, բոլշեւիկեան կառավարութիւնը սաստկացուցած է հակակրօնական պայքարը։ Խորհրդային բոլոր թատրոնները կու տան հակակրօնական ներկայացումներ։ Բազմաթիւ դպրոցներու մէջ, կրօնքի դէմ յատուկ դասընթացքներ հաստատուած են։ Լուսաւորութեան գործավարը տեղական բոլշեւիկ կոմիտէներուն ղրկեց հրահանգներ, որոնց համաձայն անոնք պարտաւոր պիտի ըլլան ստուգել ուսուցիչներու կրօնական ըմբռնումները եւ պաշտօնէ զրկել բոլոր անոնք որոնք հրաժարած չեն կրօնական ամէն հաւատալիքէ։

Բոլոր աշխարհի նաւազներ, միացէ՛ք...

Խորհրդ. մամուլը կ'արտատպէ ամբողջ աշխարհի նաւազներուն ուղղուած կոչ մը, որով հրաւէր կ'ուղղուի կազմակերպելու յեղափոխական կոմիտէներ եւ մտնելու անոնց մէջ։ Այդ կոմիտէներուն գործը պիտի ըլլայ հսկել որ պատերազմական նիւթեր չուղարկուին Լեհաստան, Ռումանիա եւ առհասարակ Ռուսիոյ բոլոր սահմանակից երկիրները։

Կոչը կը յիշատակէ 1918ին Օտեսայի առջեւ, Սեւ ծովու մէջ՝ ֆրանսացի նաւազներու ըմբոստութիւնը եւ կը թելադրէ ուժեղացնել համայնավար քարոզչութիւնը ֆրանսական նաւատորմին մէջ։

Ստալին կը մաքրագործէ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 21 դեկտ.— Բոլշեւիկեան հեռագրական գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ համայնավար հակակշռի կեդր. յանձնախումբին եւ գործադիր կոմիտէին խառն ու լիակատար նիստերը տեղի ունեցան դեկտ. 17էն 21։ Տրուած որոշումներուն հետեւանքով, Քաղաք. Դիւանի անդամակցութեան իր պաշտօնէն հանուեցաւ Ռիքով։ Խորհր. Միութեան գործավարներու խորհուրդին Նախագահ նշանակուեցաւ Մոլոթով, որ ձգեց կեդր. կոմիտէի քարտուղարութեան եւ կազմակերպչական դիւանի անդամակցութեան իր պաշտօնները։

Անկից յետոյ գաղտնի պիտի պահեն

Լեհական թերթերու կողմէ տրուած լուրերու համաձայն, Կէփէուն հրահանգ տուաւ բոլոր բոլշեւիկեան թերթերուն, ամենեւին ոչինչ գրել մահապատիժներու գործադրութեան մասին։ Մահավճիռները այն ատեն միայն հրատարակութեան պիտի տրուին, երբ դատապարտեալները ներման արժանանան։

Սեւ ծովու մէջ կ'ըմբոստանան

ՊՈԼԻՍ, 21 Դեկտ.— Օտեսայէն ստացուած լուրերու համաձայն, «Փրոֆինթէրն» ռուսական յածանաւուն նաւազները ըմբոստացած եւ փորձած են ըմբոստացնել նաեւ Սեւ ծովու նաւատորմին նաւազները։

Այս փորձերը ձախողութեան մատնուած են անմիջապէս ձեռք առնուած շատ խիստ ու կտրուկ միջոցներու հետեւանքով։

Հակաֆաշիստական խլրտումներ

Իտալական կառավարութեան պաշտօնական մէկ ցեկոյցը վերջերս կը հաղորդէր թէ հակաֆաշիստական գործունէութեան համար, բազմաթիւ անձեր ձերբակալուած են։ Այս առթիւ, փարիզեան թերթ մը դիտել կու տայ թէ, Հռոմի կառավարութեան զեկոյցէն յայտնի կ'ըլլայ որ հակաֆաշիստական գործունէութիւնը զսպելու դիտումով, կազմուած յատուկ սպասարկութիւն մը կայ որ կցուած է ընդհ. ապահովութեան։

Այս սպասարկութեան գլուխը կը գտնուին բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունին, ոչ միայն իսկական լրտեսներ եւ գործակալներ, այլեւ ընկերային բոլոր խաւերուն պատկանող լրատուներ։ Ասոնց մէջ կան, բժիշկներ, փաստաբաններ, լրագրողներ դրամատան եւ վաճառատան պաշտօնեաներ, դռնապաններ, որոնք կը մտնեն բոլոր շրջանակները եւ ընդհ. ապահովութեան իմաց կու տան ինչ որ կը խօսուի եւ կը կատարուի։

Գալով վերջերս ձերբակալուած ազատական կուսակցութեան անդամներուն, անոնք միապետական եւ կաթոլիկ ըմբռնումներու տէր անձեր են, որոնք կը հետապնդեն ֆաշիստ մենատիրութեան անկումը եւ Իտալիոյ մէջ խորհրդարանական կարգերու հաստատումը։ Անոնք ամբաստանուած են ֆաշիզմի դէմ հրատարակութիւններ բրած ըլլալու յանցանքով։

Ուրիշ ձերբակալումներ եւս կատարուած են Սարտենիայի մէջ, ուր իբր թէ օդանաւ մը հակաֆաշիստական թռուցիկներ է նետած։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-լէ-կոնէսի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Rue du Parc ընկեր Յ. Խաչատուրեանի տունը՝ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ մահուան առթիւ, Փարիզի Հայ Արինուշները Իշխան Բ. Արղութեանէ եւ Պ. Տիգրան Բէկզատեանէ ստացած են 50ական ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ռօզ Ս. Գանձեան եւ զաւակը Պ. Ապրօ եւ իրենց պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն գեր. վռամշապուհ եպսկ.ի եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՍԱՀԱԿ ԳԱՆՁԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ որուն յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ դեկտ. 19 Ուրբաթ օր Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։ Արարողութեան կը նախագահէր վռամշապուհ սրբազան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քորֆուէն Ովաննա Գայաեան կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Աւետիս եւ Յարութիւն Գայաեանները, մեծը 20 տարեկան, պզտիկը՝ 17, որոնք ասկէ երկու-քուկէս տարի առաջ Յունաստանէն Ֆրանսա եկած են։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել ցառաջի միջոցաւ Հրանտ Սրապեանի։

— կը փնտռուի կարապետ Շահինեան։ կը կարծուի թէ Պէյրութի որբանոցներուն մէջ կը գտնուի։ իմացնել իր եղբօր Մկրտիչ Շահինեանի, Ferme de Coinville, Aubrié, Mthe et Moselle, France.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930

24 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 1451 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱՉՔԵՐԸ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

Աւելի քան երբեք՝ աչքերը դէպի արեւելք։ Ոչ միայն արտաքին-քաղաքական տեսակէտով, այլ եւ ներքին-ազգային տեսակէտի վրայ։

Աւելի ուշադրութիւն դէպի այն երկիրները որ հեռուէն-հեռուէն դրացի են մեզի, կը դիմաւորեն մեզ Մօտաւոր Արեւելքի սահմաններուն վրայ։ Եւ եղբայրական խանդաղատանք հանդէպ այն գաղութներուն որ կը գտնուին այդ երկիրներուն մէջ։

Ո՛րքան ալ օտար ըլլան անոնք մեզի, աւելի ընտանի են քան արեւմտեան Եւրոպան եւ Ամերիկաները։

Եւ որքան ալ խոնարհ ըլլան, աւելի կը խօսին մեր հայածական բազմութիւններու սրտին, քան ամուլ եւ համայնական չքեղութիւնները բոլոր ոստաններուն։

Եթէ Փարիզը Պոլիս է — ամէն համեմատութիւն պահելով — մանրանկար գաւառներ են Ռումանիան, Պուլկարիան, Յունաստանը, Սուրիան, Միջագետքը եւ միւսները, իրենց հայկական գաղութներով։

Եւ ինչպէս Պոլիսը կը դառնար անարմատ ծառը առանց Գաւառին — ի՛նչ տժգոյն բառ — այնպէս ալ Փարիզը չի կրնար ըլլալ, կանգուն մնալ առանց Աթէնքի եւ Սելանիկի, Պուրկազի եւ Ֆիլիպէի, Հալէպի կամ Պէյրութի գաղթաւաններուն։

Մէկդի դնելով բոլոր բաղդատութիւնները, կրկին և կրկին յանձնենք մէկ թանձրացեալ իրողութիւն.

— Սերունդ կը հալի այստեղ, սերունդ կը հասնի այնտեղ։

Մէկէն տասնըհինգ տարեկանը մեր աչքերուն առջեւ կը հալին այստեղ։ Մէկէն տասնըհինգ տարեկան ծիլեր կը ծաղկին այնտեղ։

Կը ծաղկին գլխաբաց, ոտքերը բոպիկ, աղտ ու կեղտի մէջ, ցրկուած նոյնիսկ թաշկինակէ։

Կը ծաղկին իբրեւ դասարան ունենալով պատահաբար հիւրերու գամուած տախտակներ, տանիքները մոմլաթով ծածկուած խշտեակներ։

Կը ծաղկին՝ խառնիխուռն թխմուած ինչպէս մեղուներու փեթակներու մէջ։ Աւելի կամ պակաս բախտաւոր՝ կայանէ կայան...

Հայոց աշխարհէն կարին քաղաքը երկու հազար աշակերտ կը համրէր, 1912ին։

Անհաւասիկ Պուլկարիան՝ երեք հազարով, Յունաստանը՝ չորս հազարով, Սուրիան՝ աւելի քան վեց հազարով։

Ամէնէն համեստ հաշիւն է այս, երեք «արեւելեան նահանգներու» մէջ, եթէ կարելի է գործածել այդ բացատրութիւնը։ Եւ հաշուելով միայն անոնք որ, այսպէս կամ այնպէս, դպրոց երթալու բախտը ունին։ Դեռ հազարներ եւ հազարներ կան՝ կանուխէն շուկայ ինկած, կամ փողոցը մեծցած։

Տեղին վրայ հարեւանցի ակնարկ մը անգամ՝ պիտի ապացուցանէր թէ պատերազմէն առաջ, Պոլիսն ալ գլուխն ըլլալով, մենք աւելի շատ բարոյական եւ նիւթական ուժ կը սպառէինք կրթական ճակատին վրայ, քան հիմա։ Նոյն իսկ աւելի նախաձեռնողիր էինք շէնքի համար, քան այսօր։

Եւ պատերազմէն առաջ, ամէնէն «քաղքցի»ն ալ աւելի սիրով եւ գուրգուրանքով կը յիշէր հեռաւոր Սասունը կամ Զէյթունը, քան այսօրուան դիտակիցը։

Չը մեղանք չէ առարկել թէ այն ատեն տուն-տեղ ունէինք եւ հիմա արմատախիլ եղած ենք եւ ցիրուցան։

Այսօր նոյնքան լեցուն ձեռքեր ունինք, իսկ մեր հաւաքական կարողութիւնը հրաշքներ կրնայ գործել, եթէ միայն ուզենք։

Հերի՛ք է ինչքան մեր հոգեկան չքաւորութիւնը շփոթեցինք նիւթական թշուառութեան հետ։

Պահանջներ կան որոնց հանդէպ մեր անճրկումը աւելի շատ զգացումի կամ գիտակցութեան պակաս կ'ենթադրէ, քան թէ նիւթական անկարողութիւն։

Աթէնքի մէջ կայաններ կան ուր դպրոցի վարիչները շուարած են քսան գրասեղան-նստարանի ծախքին առջեւ։ Արժէքը 4200 դրախմի = 1400 ֆրանք։

Եւ չկարենալով կղմինտրի ծախքը հոգալ, խե՛լք բրած են մոմլաթով ծածկել իբրեւ մանկապարտէզ ծառայող խեղճուկ տաղաւարներ։

Այսինքն, ամառ քառասուն աստիճան տաքութեան մէջ խաշել, մրկել թշուառ, երիցս թշուառ մանուկներ, մանչ թէ աղջիկ։

Ձեզմէ՝ ոչ մէկը պիտի կրնար ոչ իսկ տասը վայրկեան կենալ այդ փուռին մէջ, պատուհաններն ալ բաց թողլով։

Ասոր ալ ծախքը— կը ներկայացնէ նոյնքան ծիծաղելի գումար մը...

Բայց ներելի չէ որ մենք այսպէս կողմնակի, միջանկեալ ներկայացնենք մեր ամէնէն կենսունակ մէկ շրջանին պատկերը։

Տակաւին առիթ պիտի ունենանք ներկայացնելու, տասն անգամ աւելի մռայլ իրողութիւններ։ Ինչպէս եւ նոյնքան կազդուրիչ, լուսաւոր երեւոյթներ։

Միայն թէ— աչքերը դէպի արեւելք։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐԸ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (6 դեկտ.)

— «Էնկիւրի նուաճողական կամ յարձակողական ծրագիրներ չունի Արեւմուտքի մէջ։ Իր միակ ձգտումը հոն խաղաղութիւնն է, ներկայ գոյավիճակին ապահովութիւնը։ Ատոր համար ամենայն անկեղծութեամբ կ'ուզէ առ միշտ բարեկամ դառնալ թէ՝ Պուլկարներուն եւ թէ՝ Յոյներուն, որոնք դեռ երէկ աչք ունէին Արեւելեան Թրակիոյ եւ Պոլսոյ վրայ։

Իրականին մէջ Էնկիւրի ինքը կը վախնայ Պուլկարիայէն եւ Յունաստանէն, որոնք զօրանալով վաղը կրնան պատուհաս դառնալ Թուրքիոյ գլխուն, եթէ վերջինս դժուարութիւններ ունենայ իր արեւելեան կամ հարաւային ճակատներուն վրայ։ Ուստի, Էնկիւրի ամէն ճիգ կը թափէ այժմ բարեկամական ամէն կարգի դաշինքներու միջոցով ապահովագրել Թուրքիան իր արեւմտեան հարեւաններէն։

Անկասկած նոյն հաշիւներով ու շարժառիթներով էր որ ասկէ երեք տարի առաջ բարեկամացաւ նաեւ իր ամենէն վտանգաւոր արեւմտեան հարեւանին՝ Իտալիոյ հետ։

Սակայն, եթէ Արեւմուտքի մէջ Թուրքիոյ ձգտումները անկեղծօրէն ու անվերապահօրէն խաղաղ են, այդպէս չեն երբեք Արեւելքի մէջ, մասնաւորապէս Պարսկաստանի եւ Կովկասի ուղղութեամբ։ Հոս արդէն Թուրքիա դաւադիրի դերին մէջ է եւ խարդախ բարեկամութեան մը քօղին տակ յամառ ու հետեւողական կերպով կը պատրաստուի համաթրքական կամ համաթուրանական իր մեծ երազներու իրականացման համար, ի հաշիւ Պարսկաստանի եւ Խորհ. Միութեան։ Հոս Թուրքիա ոչ մէկ առիթ կը փախցնէ իր ռազմական եւ քաղաքական դիրքերը ամրացնելու, որպէս զի դիւրացնէ իր ծրագրած վաղուան նուաճումները Պարսկաստանի, Կովկասի, Թուրքեստանի եւ ուրիշ հարեւան երկիրներու մէջ։»

ԹՈՒՐՔ
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

Հանրային Պարտքի խնդիրը նոր փուլի մը մէջ մտած է։ Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, իտալացի եւ գերման բաժնետէրերը կառավարութեան հետ անջատաբար համաձայնութեան գալու ձեռնարկներ ըրած են։ Պերլինի դեսպան Քէմալէտտին Սամի փաշայի ճամբորդութիւնը կապ ունի գերման բաժնետէրերուն այս դիմումին եւ առաջարկին հետ։ Այս անջատ համաձայնութիւններով, Փարիզի մէջ կնքուած պայմանագրութիւնը պիտի բարեփոխուի տարեկան մասնավճարներն ու տոկոսները պիտի զեղչուին։

Հաւկցուած է որ անգլիացի պահանջատէրերն ալ այս տեսակ դիմում մը պիտի կատարեն։ Միւս կողմէ, լուր կը տրուի թէ անգլիական դեսպանը, վերջերս կառավարութեան պետերուն հետ իր շփումներուն ընթացքին առաջարկած է որ միջնորդի դեր կատարէ Հանրային Պարտքի խնդրին մէջ։ Դեսպանին հաղորդուած է կառավարութեան տեսակէտը եւ յանձնուած է նաեւ այս խնդրին շուրջ Հանրային Պարտքի վարչական ժողովին հետ եղած թղթակցութեանց պատճէնը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՀՍԱՆ ՆՈՒՐԻ ՓԱՇԱՆ ԱԶԱՏ

ՊԱՐՍԻԿ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Քանի մը օր առաջ թերթերը գրեցին թէ Իհսան Նուրի փաշա, քիւրտ ապստամբութեան ընդհ. հրամանատարը, պարսիկ կառավարութեան կողմէ Թուրքիոյ յանձնուած է։ Այս լուրը լսելով, Պարսկաստանի կառավարութիւնը իր բոլոր հիւպատոսներուն հեռագրով յայտնած է թէ՝ Իհսան Նուրի փաշա Թէհրանի մէջ ազատ կը պտտի, միայն թէ Թէհրանէն դուրս ելլել արգիլուած է անոր։

ՔՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻ՞ՒՆ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն «Միլլիեթ»ի.—

Վօլֆ Գործակալութեան համաձայն, Արարատի շարժման միջոցին Պարսկաստան փախած աւազակապետները, որոնք ձերբակալուած էին պարսիկ կառավարութեան կողմէ, վերջերս ազատ արձակուած են։ Իհսան Նուրի փաշա Թէհրանի մէջ ազատ կը պտտի, իսկ միւսները Մակուի մէջ են։ Քիւրտերը կը պատրաստուին նոր դէպք մը յարուցանել, իսկ Պարսիկները թոյլատու կը շարժին։ Արդէն իսկ վերադարձուցած են անոնց զէնքերը։

Ամէնէն իրաւասու շրջանակներէ առնուած տեղեկութեանց համաձայն, — կ'ըսէ «Միլլիեթ»ի թղթակիցը, — եթէ նոր խռովութիւն մը ծագի, սահմանապահ զօրքերը եւ քաղաքապահ ուժերը մինչեւ իրենց ոսկորը պիտի հետապնդեն աւազակները։ Այս նպատակով, կառավարական ուժերը արդէն իսկ կարեւոր պատրաստութեանց ձեռնարկած են։

ԱՐԱՐԱՏԻ ԿՈՂՄԸ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ԿԱ՞Ն

Էնկիւրիէն տրուած լուրերու համաձայն Թուրքիոյ Ներքին գործավարութիւնը կը յայտնէ թէ լուր չունի որ Արարատէն փախչող աւազակներուն զէնքերը ետ տրուած են, Իհսան Նուրի փաշա Թէհրանի մէջ ազատ կը պտտի եւ թէ աւազակները սահմանամերձ վայրերուն մէջ շարժումի սկսած են։

Բայց, ուրիշ աղբիւրէ առնուած տեղեկութեանց համաձայն, արդարեւ այս տեսակ բան մը կայ։ Բայց եւ այնպէս Թուրք բանակը կը պատրաստուի սաստկօրէն փոխադարձել դուրսէն գալիք ամենափոքր յարձակման մը դէմ իսկ։ Այս տեսակ շարժումի մը դէմ սահմանին ապահովութեան համար, ամէն տեսակ միջոցներ ձեռք առնուած են, կը գրէ Թուրք թերթ մը։

Էնկիւրիէն կը գրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի.— *Ներքին գործավարութեան խորհրդական Հիլմի պէյի դիմեցի այն լուրին վրայ թէ՝ Արեւելեան սահմանագլուխին վրայ դարձեալ պարսիկ աշիրէթները տեղաւորուած են եւ նշանաւոր յելուզակապետ Իհսան Նուրի ազատ թողուած է։ Խորհրդականը յայտնեց թէ այդպիսի դէպքէ մը լուր չունի։ Գալով ոստիկանական զօրաց ընդհանուր հրամանատարին, ան ալ յայտնեց թէ տեղեկութիւն չունի։ Ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութիւնն ալ նոյն պատասխանը տուաւ։*

**** Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխին նոր կացութեան վրայ, Թուրք կառավարութիւնը պաշտօն յանձնած է Թէհրանի գործնակատարին որպէսզի ձեռնարկներ ընէ պարսիկ կառավարութեան մօտ։*

**** Սուրիոյ մէջ Ֆրանսացիները ձերբակալած էին կարգ մը քիւրտ պետեր որոնք Թուրք սահմանին վրայ, գրգռութիւններ եւ յարձակումներ կ'ընէին։ Լուր առնուած է թէ անոնք ալ վերջերս ազատ թողուած են։*

**** Թուրք կառավարական շրջանակներու մէջ խոր գայթակղութիւն յառաջ բերած է Պարսկաստանի ընթացքը։ Կը կարծուի որ ատիկա ոչ թէ միայն Թուրքիոյ, այլ Պարսկաստանի ալ շատ սուղի պիտի նստի։*

Անգործութիւնը Ֆրանսայի մէջ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Աշխատանքի Խորհուրդին մնայուն յանձնախումբը իր նիստը գումարեց Աշխատանքի փոխ-նախարարին նախագահութեամբ։ Զանազան տեղեկագրեր լսուեցան աշխատանքի շուկային ներկայ կացութեան, ինչպէս նաեւ օտար աշխատաւորներով զբաղող սպասարկութեանց գործունէութեան մասին։

Այս տեղեկագրերէն կը յայտնուի թէ անգործութեան տեսակէտէն, կացութիւնը արժանի է լուրջ ուշադրութեան, թէեւ Ֆրանսա ներկայիս շատ հեռու է այն կէտէն՝ ուր կը գտնուէր 1921ի եւ 1927ի անգործութեան շրջանին եւ ուր կը գտնուին ներկայիս կարգ մը օտար պետութիւններ։ Յանձնախումբը միջոցներ ձեռք առաւ օրը օրին հետեւելու համար անգործութեան ընթացքին եւ տնտեսական կեանքի փոփոխութեանց։

Միւս կողմէ, յանձնախումբը ուշադրութեամբ քննեց նաև Ֆրանսա մտնելու համար օտար բազմաթիւ գործաւորներու խնդրանքը։ Անոնց թիւը հետզհետէ պիտի կրճատուի։ Գալով այն օտարականներուն որոնք Ֆրանսա մտած են առանց յայտնելու թէ պիտի աշխատին եւ կամ ծածկած են իրենց աշխատութեան մտադրութիւնը, եթէ յետագային դիմում կատա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կը յանձնարարենք ֆրանսայի եւ առ հասարակ գաղութներու մեր թղթակիցներուն՝ իրենց սովորական թղթակցութիւններուն մէջ, մասնաւորապէս պատկերացնել իրենց շրջանի *ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ*, մանաւանդ հիմա որ գործերու թուլութիւն կը տիրէ։

Դիւրութեան համար, իրենց ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ կէտերը.—

1.— Գործազրկութեան նշաններ կա՞ն ձեր քաղաքին կամ ձեր աշխատած գործարանին մէջ։

2.— Ի՞նչպէս կ'արտայայտուի տագնապը (բանուո՞ր կը ճամբեն, աշխատավա՞րձ կը զեղչեն, թէ աշխատանքի օրերը կը կրճատեն)։

3.— Ո՞ր ճիւղերուն մէջ աչքի կը զարնէ տագնապը։

4.— Մինչեւ հիմա քանի՞ հայ բանուորներ արձակուած են ձեր քաղաքին կամ ձեր աշխատած գործարանին մէջ։

5.— Տեղացիներ ալ կը ճամբե՞ն թէ միայն օտարներ։

6.— Ընդհանուր տեղեկութիւններ ձեր շրջանի տնտեսական կացութեան մասին։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹՐՈՑՔԻ ԾԱՆՐՕՐԷՆ ՀԻՒԱՆԴ

Պոլսէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Թրոցքի ծանրապէս հիւանդ է։

ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԸ
ԻՆՉՈ՞Ւ ՊՈԼԻՍ ԳԱՑԻՆ

Անցեալ շաբթու Թուրք դիւանագիտական մարմնին մէջ, ուշագրաւ երթեւեկ մը նշմարուեցաւ։ Լոնտոնի, Փարիզի, Պերլինի եւ Մոսկուայի, ինչպէս նաեւ ուրիշ գլխաւոր մայրաքաղաքներու Թուրք դեսպանները Պոլիս կանչուեցան եւ Մ. Քէմալի նախագահութեամբ եւ վարչապետ Ըսմէթի ներկայութեամբ խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան։ Այս առթիւ «Սօն փօսթա» կը գրէ.—

Կառավարութիւնը մտադիր է պարտքերու մասին խիստ դիրք մը բռնել բաժնետէրերուն դէմ։ Այսօրուան մեր ելմտական վիճակը թոյլատու չէ պարտքի մասնավճարները տալու։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ այս կէտին վրայ պնդումը ինչ տպաւորութիւն առաջ պիտի բերէ արտասահմանի մէջ։ Ասկէ զատ խորհրդակցութիւններ եղած են նաեւ թէ ելմտական կացութիւնը կարգի դնելու համար կարելի՞ է դուրսէն նպաստաւոր պայմաններով փոխառութիւն ապահովել։

Քէմալէտտին Սամի փաշա գերմանիոյ տպաւորութիւններուն մասին տեղեկութիւն տուած եւ լսած է թէ այս տեսակ փոխառութեան մը համար նպաստաւոր մթնոլորտ մը չկայ։ Պերլինի դեսպանը հաղորդած է նաեւ 20 միլիոնի երկաթուղիի կազմածներ գնելու մասին կնքուած համաձայնութեան շուրջ իր քննութեանց արդիւնքը։

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը քանի մը նամակներով իր տեսակէտը կը պարզէ Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքութեան եւ կը թելադրէ յետաձգել Երուսաղէմի պատրիարքին ընտրութիւնը, նոյն ատեն մտահոգ կ'երեւի Երուսաղէմի վանքին 100,000 անգլ. ոսկի պարտքերուն մասին։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԾՆՈՒՆԴՆ ՈՒ ՄԱՀԸ

Պատահեցաւ ինչ որ կը նախատեսուէր. Ֆէթհիի կուսակցութիւնը Սէրպեսթ ճիւմհուրիյէթ մեռաւ հազիւ ծնած։

Երբ քանի մը ամիս առաջ, Եալովայի ջերմուկներու գաղջ մթնոլորտին տակ, զինարբուքի սեղաններու շուրջ, Մուսթաֆա Քեմալի հովանիին տակ եւ Ըսմէթի անվերապահ հաւանութեամբ մարմին կ'առնէր նոր կուսակցութիւնը, առաջին օրէն իսկ, այս էջերուն մէջ, պարզած էինք մեր կարծիքը՝ մէկ բառով. Գարակէօզ:

Արդարեւ եղածը գարակէօզ խաղցնելէ զատ ուրիշ բան չէր։

Այդ խաղին համար կային բազմաթիւ պատճառներ՝ արտաքին թէ ներքին։ Սակայն տիրապետող շարժառիթն էր քրտական ապստամբութիւնը։

Մուսթաֆա Քէմալ եւ իր արբանեակները սարսափած էին այս շարժումէն, որ կը սպառնար Հանրապետութեան գոյութեան։ Եւ եթէ երկարէր կռիւը, Թուրքիա ո՛չ միայն մարդկային անհամար զոհեր պիտի տար, այլեւ պիտի կործանէր տնտեսապէս։ Երկիրը արդէն աւելի քան երկու տարիէ ի վեր կը պաշարուի տնտեսական աննախընթաց տագնապի մը ճիրաններուն մէջ։ Ժողովուրդը անօթի է եւ անգործ։ Զանազան ծանր տուրքեր կը քամեն անոր մայրերակը։ Արտաքին պարտքի խնդիրը միջազգային կանաչ սեղաններու շուրջ վիճաբանութեան անսպառ նիւթ կը կազմէ։ Օտար մասնագէտներ — գերման թէ ֆրանսացի — տեղին վրայ քննելով կացութիւնը, կը հաստատեն Թուրք տնտեսութեան օրհասական վիճակը։ Այս պայմաններուն տակ՝ 150—200.000 հոգինոց բանակ մը զէնքի տակ պահելը, կրնաք գուշակել թէ ի՛նչ արդիւնքի պիտի յանգէր։

Ահա՛ այս պայմաններուն տակ էր, որ Մ. Քէմալ յղացաւ Ֆէթհի պէյը օգտագործելու գաղափարը։ Այսպէս՝ մէկ քարով կ'ուզէր երեք թռչուն զարնել. Նախ՝ Թուրք ժողովուրդին ուշադրութիւնը դարձնել ուրիշ կողմ՝ անկէ ծածկելու համար քրտական շարժումին ահաւորութիւնը։ Երկրորդ՝ Ֆէթհի պէյի կուսակցութիւնը առաջ քշելով, մերձեցում մը փորձել Եւրոպայի դրամատիրական երկիրներուն, մասնաւորաբար Ֆրանսայի հետ, թէ՛ հանրային պարտքի խնդիրը անուշի կապելու եւ թէ նոր փոխառութիւն մը ապահովելու յոյսով։ Երրորդ՝ կ'ուզէր Ըսմէթի աչքի ցցել կարեւոր մրցորդ մը, ապագայ վարչապետ մը, անոր սանձը քիչ մը քաշելու եւ իր հեղինակութեան սահմանէն չհեռացնելու նպատակով։

Այս երեք գլխաւոր պատճառներուն վրայ, կարելի՛ է աւելցնել նաեւ չորրորդ մը, որ նոյնպէս կարեւոր է. այն թէ՝ Ղազին կ'ուզէր Եւրոպայի հետ մերձեցումի սպառնալիքով՝ Մոսկուայի դրական աջակցութիւնը ձեռք բերել՝ քրտական եւ ելմտական երկու կենսական խնդիրներու մէջ։

Քրտական կռիւներու ամէնէն կատաղի օրերուն, Ֆէթհի պէյ եւ ընկերները ճառ կը խօսէին Պոլսոյ, Իզմիրի, Մաղնիսայի կամ Էսկիշէհիրի մէջ, անօթի ժողովուրդին հաց, բռնութեան տակ հեծող բազմութիւններուն ազատութիւն խոստանալով։

Սէրպեսթ ճիւմհուրիյէթի երեւումը յատկանշական էր այն իմաստով, որ ցոյց տուաւ Թուրքիոյ բնակչութեան ներկայ ողբերգական վիճակը։ Իզմիրի եւ Մաղնիսայի արիւնալի միջադէպերը եկան հաստատել թէ բռնակալական ի՛նչ սարսափելի վարչաձեւ մը կը տիրապետէ երկրին մէկ ծայրէն միւսը եւ թէ ութ տարուան քէմալական դիկտատուրան՝ ո՛րքան մաղձ ու կիրք ամբարած է սրտերու մէջ, պատրաստ պայթելու առաջին իսկ առիթին։ Եւ ըսել թէ այս քաղաքները Քէմալի միջնաբերդերը կը համարուէին, քանի որ Միլլի շարժումին շնորհիւ էր որ անոնք ազատագրուած էին հելլենական գրաւումէն։ Ուրեմն ի՛նչ պիտի ըլլար «Սէրպեսթ»ի յարուցանելիք փոթորիկը երկրին միւս մասերուն մէջ, երբ Ֆէթհի եւ իր սպայակոյտը արեւմուտքէն ուղղուէին դէպի Արեւելեան Նահանգները։

Այս երեւոյթը սարսափի մատնեց Էնկիւրիի բռնակալը, որ հրաժարեցաւ իր իսկ կազմած ծրագրին այս ծանրակշիռ արդիւնքէն։

Եթէ չգտնուէին ուրիշ պատճառներ, այս մէկ հատը բաւական էր Ֆէթհիի կուսակցութեան մահավճիռը արձակելու։

Սակայն կային ուրիշ պատճառներ ալ — շատ աւելի կարեւոր — հազիւ ծնած մահուան դատապարտելու համար այս կուսակցութիւնը, որ երբեմն ընդդիմադիրի յաւակնութիւններ ալ կ'ուզէր առնել։

Այդ պատճառներէն երկու գլխաւորներն էին՝ Մոսկուայի սպառնալիքը եւ քրտական շարժման մեղմացումը։

Երբ Ֆէթհի հրապարակ եկաւ Եւրոպայի հետ իր մերձեցման եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ համակրական ծրագրով, Մոսկուա սանձը քաշեց Էնկիւրիին։ Այս վերջինը բոլշեւիկեան մայրաքաղաքը փութացուց արտաքին գործմար Թէվֆիք Րիւշտին, որ անշուշտ զանազան զիջումներու եւ խոստումներու գնով, աջակցութեան հաւաստիք ստացաւ Կրէմլինի բռնաւորներէն՝ եթէ ոչ ելմտական տագնապի կարգադրութեան, գոնէ քրտական ապստամբութեան զսպումին համար։

Միւս կողմէ քրտական շարժումն ալ մեղմացաւ թէ՛ վերահաս ձմեռուան եւ թէ մանաւանդ դրացի երկիրներու բարեացակամ աջակցութեան պատճառաւ։

Այս պայմաններուն տակ, այլեւս Սէրպեսթ ճիւմհուրիյէթը գոյութեան իրաւունք չէր ունենար, ու մեռաւ։

Անոր մահով, օդը ցնդեցան նաեւ յոյսերը մեր այն հայրենակիցներուն, որոնք սկսած էին կապել իրենց ծրարները՝ դէպի Թուրքիա ճամբայ ելլելու համար։ Ժամանակին յայտնած էինք այդ յոյսերուն ունայնութիւնը եւ զգուշացուցած հայրենաբաղձութենէ տառապող դիւրահաւան հայերը, ապագայ հիասթափութեան չենթարկուելու համար։

Սէրպեսթ ճիւմհուրիյէթի ծնունդն ու վաղահաս մահը մեզի կուտան հետեւեալ դասերը.

1.— Թէ Թուրքիա անկախ չէ եւ իր արտաքին քաղաքականութեան ղեկը կը գտնուի Կրէմլինի պալատին մէջ։

2.— Թուրք ժողովուրդը կը հեծէ բռնակալ լուծի մը տակ եւ զսպուած զայրոյթներն ու կիրքերը վտանգաւոր փուլի մը մէջ մտած են, պատրաստ պայթելու ամէն վայրկեան։

Գալով քրտական խնդրին, այս նոր ապստամբութիւնը ցոյց տուաւ թէ՝ Թուրքիա ի վիճակի չէ նորազարթ ու ազատատենչ այս ժողովուրդին կամքն ու թռիչքը խորտակելու իր սեփական ուժերով։ Մոսկուա, Պարսկաստան, Անգլիա (Միջագետք) եւ Ֆրանսա (Սուրիա) սերտօրէն շահագրգռուած են այս շարժումով, եւ այս երկիրներու բռնելիք դիրքն է որ պիտի վճռէ խնդրին կարգադրութիւնը։

Այս ձեւով, քրտական հարցը կը դադրի զուտ թրքական ներքին խնդիր մը ըլլալէ եւ կը դառնայ միջազգային դիւանագիտութեան խնդիր։

Բայց կ'արժէ առանձին խօսիլ այդ մասին։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊՂՏՈՐ ՎԻՃԱԿԸ

«Պրոլետգրող» Նշդունի կը պատմէ.—

Օր չի անցնի, որ Երեւանի փողոցներում միտինգներ եւ տողանցումներ չլինեն. այդ բոլորը տրւում է ժողովրդին տպաւորելու համար եւ նրանց մէջ վառ պահելու իրենց ուժի պատկերը. բայց ժողովուրդը պլատոնիկ կերպով դիտում է այդ ամէնը եւ բոլորովին սովորական ձեւով ընդունում. միաժամանակ իր սրտի խորքում անիծում բոլշեւիկեան կարգերը, որ բացի ալլասերումից ու զրկանքներից իրեն ոչինչ չէ տուել։

Ամէն օր խորհրդային Հայաստան թերթը իր շինծու եւ սուտ պատշաճի տեղեկութիւններով լցնում է ժողովրդի գլուխը, որը իր հերթին վերին աստիճանի թերահաւատ է դէպի նրա ամէն մի խօսքը։ Օր չի անցնի, որ մի կոնպանի չը ստեղծեն, մէկ ժողովրդական սննդի ստուգատես, մէկ չէֆութեան խնդիր, մէկ կրթական եւ այսպէս բազմաթիւ։

Սրանք մտահոգւած են միայն մէկ բանով,—աշխատանք ճարել առաջին հերթին իրենց կուսակցականներին, այն էլ արդարացնելու համար իրենց ստացած չաղ·չաղ ռոճիկները։

Այսպէս թէ այնպէս բոլշեւիկները գնալով խրւում են եւ այն էլ այն մեքենայի ատամների արանքներում, որը իրենք ստեղծել են։ Միանգամ ընդ միշտ պէտք է ասել, որ բոլշեւիկները մի լաւագոյն իրաւակարգ ստեղծելու ձեռնարկութեան մէջ միանգամայն անյաջողութեան են մատնւած եւ այդ այն աստիճանի, որ այլ եւս իրենք իրենց վրայ կորցրել են ամէն մի վստահութիւն։

Որպէս ապացոյց այս բանի, կարելի է յիշել հետեւեալը.—

Մի գեղեցիկ օր խորհրդային Հայաստան թերթը հրաւիրում է իր ընթերցողներին գնալու Բանկոպի ընդհ· ժողովին եւ այնտեղ որոշելու թէ ի՞նչպիսի մթերքների բաշխման ձեւ պէտք է կիրառել, որպէսզի բանւորութեան շահերին համապատասխանի։ Դրանից առաջ նրանք բազմաթիւ ձեւեր էին կիրառել, որոնց փայլուն հետեւանքը այն եղաւ, որ բազմաթիւ մարդիկ հերթի կանգնելուց մահացան կամ վնասւեցին։

Գալով Խորհրդային Հայաստանի շինարարութեան մասնաւորապէս խորհրդային շինարարութեան, պէտք է յիշել այս ամառ Բունիաթ Զադէի զեկուցումը Ազրբէջանի դրութեան մասին, որտեղ ճառախօսը նիւթից մի «պզտիկ» շեղւում անելով (այսինքն հասնելով Ամերիկա) ասել է՝ «Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներում, Ամերիկացիք երեք ամսուայ ընթացքում շինել են մի քաղաք նաւթի ռայոնի մօտ, ուր կէս միլիոն ժողովուրդ կարող է իր մէջ պատսպարել»։

Այս բանաւոր խօսքերի հետ ճշմարտութեան եւ հաւանականութեան հակառակ չի լինել, եթէ մտածենք, որ իր մտքով էլ այսպէս ասած լինի — տօ' իշագլուխներ, բաւական է որքան մեր գանկէն տանէք ձեր նւաճումներով եւ շինարարութիւններով, մի տեսէք հալա ձեր այդ բաղձիցս անէծքով կապիտալիստները ինչպիսի հոյակապ շինարարութիւններ են անում։

Ճիշտ այդպէս էլ պիտի չափել Հայաստանի շինարարութիւնը։

Այս բոլորից յետոյ, հայ ժողովուրդը անհամար զրկանքների տակալով այն յոյսը ունի, որ այսպէս թէ այնպէս տիրող իրաւակարգը երկար չի կարող տեւել եւ բոլշեւիկեան, սարսափներն այն աստիճան են յուսահատեցրել, որ նա ցարական օրերը եւ վերջին շրջանում Հայաստանի Հանրապետութիւնը վերյիշելիս, կարծում է երազելիս լինի մի երկնային եւ գեղեցիկ ու հեռաւոր երազ, որտեղ նա հնարաւորութիւն ունէր իր քրտինքով շահած փողով, առանց հերթի կանգնելու, ամէն տեսակի ապրանք գնել եւ ազատ արտայայտուել ու ապրել։

Ահա այդ օրին է սպասում անհամբեր հայ ժողովուրդը, անսպառ յոյսով եւ անսահման խանդավառութեամբ։ Ապացոյց այս բանին այն ժողովրդական ապստամբութիւնները, որ այս տարի պատահեցին Հայաստանում եւ որոնք կարմիր Ռուսաստանի ղեկավար մարմնի բանակներով խեղդւեցին։

ԽԱՄԵԼ

ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԶՈՀԸ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԿԸ ՓՈԽԱՆՈՐԴԷ

Ուա՜յ որ խելքը գլխին մարդ է Պարոնիկեանի երկրորդ զոհը, եւ մէկը մեր ամէնէն պատրաստուած հոգեւորականներէն՝ որ լաւ խօսիլ ու գրել ալ գիտէ։ Մազլըմեանի պէս տիպարները հրապուրել հասկնալի է, բայց ձանկը ձգել նաեւ արքեպիսկոպոս մը որ Դուրեանի ձեռքը խմորուած է, ատեն մը վարած է Արմաշի վանքը ու այսօր թեմ մը կը վարէ, օ՜ ես չհասկցայ։

Ու պիտի չհաւատայի եթէ գերմանեւհայ շինծու առաքելութեան տէր եւ տնօրէնը ինքը չմատնէր իր զոհը։

Արդարեւ Պարոնիկեան անոր պատկերն ալ կը տպէ իր տեղեկագրին մէջ։ Բացէք «Նոր Հայաստան»ի 7րդ էջը եւ հոն կը տեսնէք Թորգոմ արքեպիսկոպոս Գուշակեանը նստած աթոռի վրայ, վեղարը գլխուն, եպիսկոպոսական պնակէն եւ վարդապետական խաչը կուրծքը, աջ կողմը ունենալով տղքը. Պարոնիկեանը եւ ձախ կողմը ասոր տիկինը։

Այդ ոչինչ։ Աղաչելո՜վ ալ կ'ըլլայ այդքանը։

Բայց զարհուրելին Թորգոմ արքի Պարոնիկեանի ուղղած նամակն է՝ զոր այս վերջինը կ'արտատպէ իր տեղեկագրին մէջ։

«Ես պատրաստ եմ, իբրեւ կաթողիկոսական դատուիրակ, ճանչնալ ձեր Խրիմեան ճեմարանը։

«Ես իբրեւ խնամակալ ուրախութեամբ կ'ընդունիմ պատուոյ նախագահութիւնը անմիջապէս որ բանաք։

«Ես կ'արտօնեմ ձեզ, դպրոցի համար պատանիներ տանիլ Գերմանիա եւ նախնական աշխատութեանց ձեռնարկել։

«Ես անմիջապէս մանրամասնօրէն կը տեղեկագրեմ պաշտօնապէս Էջմիածին ձեր գործի եւ ծրագրի մասին, ստանալու համար կաթողիկոսի հաւանութիւնն ու հովանաւորութիւնը։

«Կատարեալ յաջողութիւն բարեմաղթելով ձեզ՝ իրականացնելու համար ձեր ցանկութիւններն ու ծրագիրները, աղօթարար

Թորգոմ արք. Գուշակեան
Առաջնորդ Հայոց Եգիպտոսի»

Ինչ կայ շշմեցուցիչ քան այս նամակը։

Արքեպիսկոպոս մը, ամէնէն պատկառելիներէն, որ արդէն տնձնատուր եղած է արկածախնդիրի մը, որ պատուոյ նախագահ, խնամակալ, միջնո՛րդ կ'ըլլայ մարդորսական հաստատութեան մը, որ...

Բայց շատ աւելի սահմռկեցուցիչ է այն յայտարարութիւնը զոր Թորգոմ արքեպ. ըրեր է Պարոնիկեանի.

«Եթէ Երուսաղէմի պատրիարք ըլլնտրուիմ. այն ատեն ինքզինքս կը դնեմ ձեր տրամադրութեան տակ՝ ծառայելու համար հոգեւոր ճեմարանին։»

Չէ, ա՛լ ես չեմ հաւատար ատոր։ Պարոնիկեան ինքը գլորած ըլլալու է այդ սարսափելի սուտը, որպէսզի միամիտ գերմանները խաբէ թէ իր տրամադրութեան տակ է արտասահմանի Հայոց ամէնէն մեծ արքեպիսկոպոսը, ու դայն կրնայ խաղցնել մատին ծայրովը...

*
* *

Պարոնիկեան, Եգիպտոսի մէջ, կ'երթայ շիտակ «Արեւ»ը կը գտնէ։ Ու եթէ գիտնաք թէ ինչե՛ր կը կլլեցնէ անոր։ Թէ գերմանահայ լուսաւորչական առաքելութիւնը կազմուած է 11 տարի առաջ Տրէզտէնի մէջ, եւ կը ձգտի Հայաստանեայց եկեղեցին ձերբազատել օտար եկեղեցիներու միջամտութենէն, եւ ջանալ բարձրացնել Հայ Եկեղեցին՝ նոյն այդ եկեղեցիին միջոցաւ։ Թէ այդ առաքելութեան նպատակն է պահպանել հայ եկեղեցւոյ ամբողջականութիւնը, կանխարգիլել միսիոնարական ոտնձգութիւնները եւ յարանուանական բաժանումները, բարձրացնել Հայ Եկեղեցին ինքն իրեն բաւելու համար։ Թէ առաքելութիւնը Գերմանիոյ մէջ ունի 31000 անդամներ եւ համակիրներ, եւ իր սկզբնաւորութենէն ի վեր կը հրատարակէ գերմաներէն լեզուով «Նոր Հայաստան» հանդէսը՝ 11 հազար օրինակ, եւ մտադրութիւն կայ անոր հայերէնն ալ ունենալու, թէ զարգացեալ հայ հոգեւորականներ հասցնելու համար որոշուած է հիմնել Խրիմեան ճեմարան անուն վարժարան մը, որ առաջին տարին, 12 աշակերտ միայն պիտի ունենայ, հետզհետէ՝ քանի մը տարուան ընթացքին՝ 60ի բարձրացնելով այդ թիւը։ Թէ ճեմարանին տեսուչը պիտի ըլլայ բանիբուն հոգեւորական մը, իսկ ուսուցիչները աշխարհական։ Թէ, վերջապէս, պիւտճէն լիովին ապահովուած է։

Երբ «Արեւ»ը կը կլլէ ասոնք բոլորը, ինչպէ՞ս չկլլէ հապա Թորգոմ եպիսկոպոսը։

Ու փա՜ռք տանք որ Պարոնիկեան չէ կլլեցուցած թէ իր տրամադրութեան տակ ունի նաեւ նախագահ Հինտէնպուրկը, Բայխստագը, ու պողպատէ սաղաւարտակիրներու ամբողջ բանակը՝ որոնք կը շարժին իր մատին մէկ նշանովը։ Թէ ինք կրնայ Քայզէրը իր գահը բերել, աղօթքով մը ողջնցնել Ցարը, ու Հայաստանը հիմնել, անկախ ու միացեալ։

Բայց Պարոնիկեան միակ զոհով մը չի թողուր Եգիպտոսը։ Ան ձեռք կ'անցընէ նաեւ Աղեքսանդրիոյ առաջնորդ. փոխանորդը։ Անոր լուսանկարն ալ կ'երեւայ իր տեղեկագրին մէջ՝ վեղարով եւ խաչով, ու տակն ալ հետեւեալ ծանօթութիւնով.

«Մամբրէ եպիսկոպոսը լաւ գիտէ Հայոց եկեղեցւոյ պատմութիւնը եւ հայ հոգեւոր երգերը, շարականները։ Ան ջերմապէս յանձնարարուած է մեր միսիոնի գործին համար՝ իբրեւ աստուածաբան գործակից։ Բայց որովհետեւ ան ներկայիս Աղեքսանդրիոյ առաջնորդութեան պատասխանատու պաշտօնը կը վարէ, ուստի Երուսաղէմի կրօնական ժողովը մեր տրամադրութեան տակ պիտի դնէ ուրիշ աստուածաբան մը։ Այս եպիսկոպոսն էր որ Պարոնիկեանը ծանօթացուցած է Աղեքսանդրիոյ զանազան շրջաններուն հետ։»

Երկու սան ալ Եգիպտոսէն կը ճանկէ Պարոնիկեան, մէկը Գահիրէէն, միւսը Աղեքսանդրիայէն, Հիմա ատո՛նք ալ հետը գացած են... Խրիմեան ճեմարան, վաղը հայ ժողովուրդի գլխուն մէկ մէկ Պարոնիկեան դառնալու համար։

Ու այդ վազուան պատուհասներուն ետեւէն է որ կը բացագանչէ Երուսաղէմի երգիծաթերթը «Սիոն».

— Կ'աղօթենք որ Աստուած զիրենք զօրացնէ իրենց ուխտը կարենալ կատարելու համար։

Օ՜, մենք ալ աղօթենք, որպէսզի Տէրը Արքայութիւնը գայ...

ՇՐՋԻԿ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ԵՒ ՔԱՄԱՌ ՔԱԹԻՊԱՅ[Ի] ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻ[Ւ]

Պուքրէշէն կը գրեն մեզի.
Հայ գրականութեան եր[...]
ականաւոր դէմքերուն՝ Մ. Ն[...]
բանդեանի եւ Քամառ Քաթի[...]
յի ծննդեան հարիւրեակը լր[...]
ըլլալով այս տարի՝ Հայ Մշակ[...]
թի Բարեկամներու ընկերակց[...]
թիւնը իր երրորդ ժողովրդակ[...]
լսարանը նուիրեց անոնց։ Առա[...]
բանախօսն էր Ցուսիկ Արք. Զօ[...]
րապեան որ տուաւ յետոյ Նա[...]
բանդեանի կենսագրական գիծեր[...]
վերլուծեց բեղմնաւոր կեան[...]
գրական եւ հանրային գործ[...]
մը, որ հազիւ ապրած էր 36 տա[...]
րի (1830-1866)։

«Նալբանդեանը, ըսաւ բա[...]
սախօսը, ժողովրդավար է թէ
կեանքի եւ թէ գրականութեան
մէջ։ Աղաներու եւ շահամոլ հո[...]
գեւորականներու դէմ պայքարով
կը սկսի իր հանրային կեանքը,
եւ այդ ոգին է որ միշտ կ'առաջ[...]
նորդէ զինքը յետագային. Ան
դրօշակիրն է լաւագոյն իտէալ[...]
ներու, ազատ մտքի ախոյեան
եւ իր բովանդակ կեանքը ան[...]
դոտ գործունէութիւն մըն է։ Անոր
մէջ ամէնէն շեշտուած գիծը հրա[...]
պարակագրութիւնն է, իբրեւ լա[...]
ւագոյն ասպարէզը իր շրջապատը
յեղաշրջելու։ Ան խիզախ է իբ[...]
քննադատ, տեսակ մը խորտակի[...]
ոգի նեղուած շրջապատի մը մէ[...]
Իր դաւանանքն է արթնցնել թմ[...]
րած ժողովուրդը դարաւոր քուն[...]
բարձրացնել անոր ազգային հա[...]
րային գիտակցութիւնը եւ
ցոյց տալ անոր այն ուղիներ[...]
որոնք կ'առաջնորդեն դէպի լուսա[...]
ւոր Եւրոպան եւ անոր քաղաքա[...]
կրթութիւնը։ Ան կատաղի պաշտ[...]
պան է աշխարհաբարի, որովհետեւ
ան կը հաւատայ թէ գրական
խօսքը պէտք է հասկնալի ըլլայ
ժողովուրդին։ Ան իր յօդուածնե[...]
րուն մէջ ջերմ ախոյեան կը հա[...]
դիսանայ դպրոցական գործին եւ
անոր առընթեր ընտանեկան դաս[...]
տիարակութեան։ Եւ վերջապէս,
իբր բանաստեղծ ան առաջինն է
հայ ազատագրութեան գաղա[...]
փարին, ճշմարիտ ներշնչեալ մը։

Ցետոյ տալով Քամառ Քա[...]
թիպայի կեանքին գլխաւոր գի[...]
ծերը՝ դասախօսը ի վեր հան[...]
անոր մէջ բանաստեղծը, երգիծա[...]
բանը, եւ մանաւանդ ատենի հայ
ազատութեան երգիչը, որուն եր[...]
գերը հայ սիրտերը թրթռեցին։

Օրուան երկրորդ բանախօս[...]
էր Տօքթ. Ա. Տիրացեան որ Մի[...]
քայէլ Նալբանդեանի մէջ ի վեր
առաւ միայն մէկ գիծ մը, հե[...]
ղինակը «Երկրագործութիւնը որ[...]
պէս ուղիղ ճանապարհ» երկին, իբր
ատենին համար, ճշմարիտ յայտ[...]
նութիւն մըն էր։ Հեղինակը առաջ[...]
նորդուած ֆիզիոքրաթներէն, ան[...]
տեսութիւնը հիմը կը նկատէ
ազգի մը կեանքին, անոր ներքին
եւ արտաքին պայքարներուն, եւ
երկրագործութիւնը իբրեւ ա[...]
ռանցքը ազգի մը տնտեսութեան

ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

ՍԵԼԱՆԻԿ, 18 Դեկտ. Սելանիկի մէջ կազմակերպութիւն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կայ միայն: ազատական, հնչակեան կամ ռամկավար անուններ միայն կան: Ոչ մէկ կազմակերպութիւն, կեանքի ոչ մէկ նշան: բեմին արտասահմանի թերթերու զարմանքով կ'իմանանք Սելանիկի Ռ. ազատական ակումբանուններ, որոնք իրականին մէջ գոյութիւն չունին: պարագլուխ ու շուարուն հնչակռամկավար անհատներ կան, որոնք կ'ամչնան իրենց «կուսակցական» անունը տալու, կը ծածկեն իրենց մոլութիւնը, միայն կարծես ժառանգաբար կառչած են Դաշնակցութեան ձեռնարկներուն: Կարգ մը գաղթիփուքներ ալ կան, կորսուած օտար հաւաքականութիւններու մէջ, որոնք համաշխարհային յեղափոխութիւն, խաղալով կը կշտացնեն իրենց փորը:

Այս խղճալի կացութեան մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կը փայլի շնորհիւ իր կուսակցական կազմակերպութեան ու յարաճուն վերելքին: Սելանիկի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հիմնուած է երկու տարիներէ ի վեր: Ծնած օրէն ի վեր անդադար գործած է. երկար տարիներ տեւած է, մասնակցած է ազգ. իշխանութեանց, ամէն անգամ մինակը տանելով ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Երբեմն հսկողի դերին մէջ կը գտնուի ու միշտ կը վարէ ամէն տեսակ առողջ ձեռնարկները, օրէն կերպով կը դիտէ ու կը օժանդակէ Միութիւններու գործունէութեանց: Սելանիկի մէջ էլ եղած գեղեցիկ շարժում մը յօրէն լայնօրէն մասնակցած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, շատ անգամ ինքը ըլլալով նախաձեռնողը: Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ. երիտասարդութիւնը Դաշնակցութեան դրօշին կը փարի իր բախտը, վստահելով անոր անշեղ ու կորովի քաղաքականութեան: Արդարեւ շատ մը Թանկագին առաւելութեանց կարգին, այն երիտասարդը որ դաշնակցական է, բացարձակ փրկուած է ձուլումէ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան շունչով սնած երիտասարդներ մոռնալով մեղութեան վայրերը, տոգորուած Դաշնակցութեան գաղափարականութեամբ, սորված են ըլլալ զոհաբերող, անձնուէր ու քաջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նոր Յունաստանի համար ունի իր օրաթերթը: «Հորիզոն», որ երեք տարիէ ի վեր կը շարունակուի ընկ. Կ. Գէորգեանի անխոնջ խմբագրութեամբ, թափանցելով յետին գիւղերը ցրուած հայութեան, զանոնք անեղծ պահելով ազգային անցուդարձերու:

Ընկ. Շաւարշ Միսաքեանի ներկայութիւնը մեր շրջանին մէջ ստեղծեց իրական խանդավառութիւն: Ընկերը որ երկու ամիսէն աւելի մնաց Սելանիկի մէջ, հրապարակային բանախօսութիւններով ու դասախօսական ժողովներով, ոչ միայն կուսակցական շարքերը աւելի ոգեւորեց, այլ նաեւ ժողովուրդին մէջ աւելցուց հաւատքը հանդէպ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Արդարեւ, ժողովուրդը, չի տեսներ' բայց կը զգայ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հանգիստ նստած չունի, գիտէ թէ երբ ժամանակը գայ ու փողը հնչէ, Դաշնակցութիւնը չի հարցներ ո՞վ ոքի, ու կ'ընէ այն բոլորը' ինչ որ ժողովուրդ մը մտքէն անցնէ, այն ալ մեզի պէս թանուէր ու թափառական ժողովուրդ մը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ան կը քարոզէ որ երկրագործութիւնը հիմը դառնայ Հայ ժողովուրդի բովանդակ քաղաք. կանութեան, եւ Հայ արհեստաւորն ու առեւտրականը ուրիշ մտահոգութիւն չունենան բայց եթէ ծաղկեցնել երկրագործութեան գործը, անոր ի սպաս դնելով իրենց բովանդակ ճիգը:

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԷՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կ. կ-ի կողմէ' ընկ. Մ. Գույումճեան խօսեցաւ.—

Քառասնամեակ մը: Քառասնամեակ ոչ թէ Հ. Յ. Դ.-եան' այլ հայկական երկունքի: Հնաւուրց արժէքներու արիւնոտ վերածնունդին:

Խոշո՛ր, ցնցող անցքեր, վերիվայրումներ, փլուզումներ ու կառուցումներ:

Խոշո՛ր գրաւիչ անձեր:

Անցքերը' ֆէտայական կռիւներ (Արաբօ), Պանք Օթոման (Արմէն Գարօ, Հրաչ, Գնունի, Սիւնի), Խանասոր (Իշխան, Վարդան), Սասուն (Անդրանիկ), Եըլտըզ (Քրիստափոր), հայթաթարական կռիւներ (բովանդակ ժողովուրդը), օսմ. Սահմանադրութիւն, պարսկական յեղափոխութիւն (Եփրեմ, Քեռի), ընդհ. պատերազմը (մեռելնե՛ր, մեռելնե՛ր), Վասպուրական (Արամ, Վռամեան), Ռըվանտուզ (Քեռի), Բագու (Մուրատ), Ղարաքիլիսէ (Ս. Օհանջանեան), Բաշ Աբարան (ֆէտայական տիպարը' զինուոր է արդէն): Մայիս 28 բուռ մը կրակ կորզուած դաժան երկնքէ մը, Փետր. 18ը' սրբազան փոթորիկ' Ուիլսընեան սկզբունքի մը արիւնով նուիրագործումը, թէ ամէնէն տկարի իրաւունքը հաւասար է ամենազօրաւորի իրաւունքին: Պարտութիւն եւ նահանջ:

Այս է ֆոնը' մեր ցեղին աստամ աստամի, եղունգ եղունգի յուսահատ, անհաւասար գոյամարտին' որուն վրայ կը բեմադրուին հայ յեղափոխութիւնը: մեր նորագոյն ցեղային արիւնազանգ տառամը. մերթ բուռն ու ցասկոտ, մերթ ահեղ խոյանքներով եւ երբեմն ընդերկրեայ որոտումներով, յաճախ խաղաղութեան խաբկանքով, այլ սակայն աւա՛ղ միշտ արիւնոտ, միշտ կսկծոտ:

Քառասուն տարի ետ դառնանք եւ եթէ սիրտ ունինք, վայրկեան մը դիտենք, ամբողջ ֆոնի վրայ, կարմիր, արիւնոտ մշուշ մը նստած է ծանր ու մղձաւանջային:

Աւելի այլազան, աւելի գրաւիչ ու ներշնչող են այս ֆոնի վրայ դերակատարները:

Ահա առաջին շարքը:

Մարդիկ որ մայլ են ու յոգնաբեկ ճակատներ ունին, մութ սենեակներու մէջ կը խոկան ու կ'որոճան, կը գրեն ու կ'աւրեն, կարծես մեծ սալի առաջ անվերջ զարգանդ կուտայ մուրճը, խուլ խուլ կը լսուի ձայնը մուրճին:

Ի տես այս մարդկանց կ'ըսես Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ճարտատարապետներու կուսակցութիւն մըն է:

Անթիւ ու անքանակ մարդիկ' ձիւնամրրիկներու մէջէն, լեռնային կածաններով' կարծես հեռաւոր ու խուլ ձայներու ունկընդիր' անցնող հովերու հետ հառաչելով կը շրջին սահմաններու վրայ, ինչպէս թիթեռնիկը լոյսի շուրջ, ու գերագոյն ոստումով կը մտնեն տանջանքի երկիրը, կարծես զանգակներ ունին իրենց ձեռքին' քնացողները արթնցնելու:

Ի տես այս մարդկանց, կ'ըսես Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ուխտաւորներու միութիւն մըն է:

Մարդիկ' հաւատաւոր ու թաւալօն' անհանգիստ շարժուձեւեր ունին' մութ ու խոնաւ նըկուղներու մէջ փամփուշտներ կը լեցնեն, ռումբեր կը պատրաստեն այսպիսի լռութեամբ եւ անձայն գաղտնապահութեամբ որ կ'ըսես Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դաւադիրներու ընկերութիւն մըն է:

Մէկը տասի դէմ, տասը հարիւրի դէմ հոյակապօրէն հոմերական բախումներ, կը զարնեն կատաղութեամբ, վտանգալից, մահացուօրէն արկածալից դէպքերու մէջ կը նետուին աւելի ժպտուն քան Սոկրատը մոլեխինդի բաժակը շրթներուն տարած ժամանակ, մահը կը դիմաւորեն աներկիւղ, վճռական եւ արհամարհոտ:

Ի տես այս լուսակերտ մարդկանց, կ'ըսես Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հերոսներու տաճար մըն է:

Մարդիկ բանտերու մէջ, շղթաներու տակ շառաչող, աքսորավայրէ աքսորավայր, մահաբոյր հովիտներու կամ խաւարտչին զնտաններու մէջ' որոնց ի տես կ'ըսես Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մարտիրոսներու փաղանգ մըն է արդար ու աստուածային:

Մարդիկ' որ եսի, անձնական հաճոյքի ամէն իրաւունքէ հրաժարած են, գերագոյն ինքնաժխտումով մտած են երկիր, ժողովուրդի մէջ եւ ժողովուրդի համար ծառայելու, որոնց անքանակ շարքերուն ի տես, կ'ըսես ահա կուսակցութիւն մը որ անձնուէրներէ կազմուած է:

Մարդիկ' որ քաղաքը թողած, դիւրակեցութիւնները ձգած' մտած են երկրի խորերը, եւ գիւղական զոմ. դպրոցներու մէջ հայ մանուկին լոյս կուտան, կը կրթեն ու կը քանդեն հին նախապաշարումներու ամբողջ հիւսուածքը, եւ նոր կենցաղի պատուաստը կ'ընեն, ազատութեան համար բաբախող լանջեր կը կերտեն, ի տես այդ մարդկանց կ'ըսես, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ուսուցիչ-դաստիարակներու կուսակցութիւնն է:

Մարդիկ որ սեղանի վրայ հակած կրակէ լեզու կը փոխանցեն թղթին, հերոսներու փառքը կ'երգեն, մեր տաժէն ցնցող երգեր կը հիւսեն' ի տես որոնց կ'ըսես —ահա Դաշնակցութիւնը որ բանաստեղծներու խորան է:

Մարդիկ' որ խումբեր կ'առաջնորդեն, կռիւներ կը մղեն, թեթեւոտն են ինչպէս քարայծը եւ խորասիրտ ինչպէս վագրը, որոնց ի տես կ'ըսես ահա կուսակցութիւն մը որ խմբապետական դրութիւն է:

Մարդիկ' որ առանձինն ու հերոսաբար' կախաղանին ու կառափնատին թքնելով, վատն ու չարը, մատնիչն ու ոճրագործը գետին կը տապալեն, որոնց ի տես կ'ըսես—Դաշնակցութիւնը ահաբեկիչներու խմբակցութիւն է:

Մարդիկ' որ թերթ ու գիրք կը հրատարակեն, պատմութիւն, վէպ կը գրեն, Հայոց լեզուն կը ճոխացնեն, թեւ ու թռիչք կուտան մշակոյթին, որոնց ի տես, կ'ըսես,— Դաշնակցութիւնը աշխարհական միաբանութիւն մըն է որ վառ կը պահէ Հայոց մշակոյթի ջահը, Լուսաւորչի կանթեղը:

Կը տեսնես անթիւ, անքանակ մարդիկ, որ Կովկասէն Հայոց աշխարհի բոլոր ծայրերուն վրայ, եղբայրութեան, ազատութեան, աշխատանքի, ցեղերու եւ ժողովուրդներու համերաշխութեան առաքեալներ են' յանուն մարդկային գերագոյն արդարութեան եւ հաւասարութեան իտէալին, ի տես այդ մարդկանց, կ'ըսես,—Դաշնակցութիւնը ընկերվարական կուսակցութիւն մըն է:

Ահա այն մեծ, լայն ու համադրական հիմը գեղեցիկ ու հերոսական լայնածիր բեմավայրը եւ այնքան այլազան, այլատեսս, գրաւիչ ու գերհիասքանչ բանակներ դերակատարներու որոնք ողջ կամ մեռած կը թեւածին այս քառասնամեակի շուրջ:

Կը կարծէ՞ք որ այսքանով կը սպառի Դաշնակցութեան փարթամ էութիւնը: Այս բոլորը մէկմէկ առանձնայատկութիւնը կը կազմեն Դաշնակցութեան անվերծանելի էութեան:

Դաշնակցութիւնը երկու էական տիպար արտադրած է, հերոսը եւ հերոսապաշտը:

Եւ ի՞նչ է հերոսը, մէկը որ կեանքի բոլոր հեշտութիւնները արհամարհել գիտէ, կեանքի բոլորվայելքներու վրայ գերագոյն արհամարհանքով թքնել գիտէ' ու կը նետուի ցեղի գոյութեան պայքարի կրկէսին մէջ, որպէսզի քամուի խաղողի ողկոյզին պէս, իր արիւնով ոռոգելու համար ազատութեան ծառը:

Այսպէս է մեր քառասնամեակը:

Մեր Քառասնամեակը խորհուրդ մը ունի սակայն, երբ չորս հազար տարի առաջ, եւ բոպարնակ ու արիական արժէքը ոսկէ սկաւառակի մը նման նետեցին Աւիոյ նահերն մէջ, առաջին արժէնները' հայկական բարձրաւանդակի առաջին արշալոյսի ծիրանի բոցերուն մէջէն կարդացին այն մեծ խորհուրդը որ անէծքի եւ օրհնութեան մը քաղցրութեամբ կախուեցաւ ճիտէն մեր հնաւուրց:

Ան օրէն այս կողմ, քառասուն դարու ուխտ մը կայ մեր ճիտէն կախուած, որ Հայը պէտք է տէրը դառնայ հայկական բարձրաւանդակին եւ այս ոչ միայն հայ ցեղի յաւիտենականութեան, այլեւ մերձաւոր Արեւելքի բարիքին համար:

Այսօր մեր քառասնամեակին, երբ քանի մը շաբաթէն պիտի բացուի 5րդ սերունդին արշալոյսը, մեր գերագոյն պարտականութիւնն է ցեղային չորս հազար տարուան ուխտը փոխել մեծ ու վճռական երդումի.— Քառասուն դարու մեր պատմութեան հաւատարիմ մնալ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆԸ

Ինչպէս գրեր էինք երէկուան «Յառաջ»ի մէջ, Հ. Յ. Դ. քառասնամեակը Փարիզի մէջ տօնուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ, հսկայ բազմութեան մը առջեւ, որ փութացեր էր իր յարգանքի անխառն տուրքը մատուցանելու 40 տարիներու ազատագրական ճիգերուն:

Այս առթիւ պատրաստուած էր գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը, որ դժբախտաբար կարելի չեղաւ ամբողջովին կիրարկել, ժամանակի չգոյութեան պատճառով:

Ընկեր Սաքօ Ցակորեանի ղեկավարութեամբ «Մշակբանուոր»ով հանդէսը բացաւ «Սիփան» երգչախումբը, որ մէջ ընդ մէջ, ազգային երգերով, Ներդաշն ու հաճելի, հայրենական խանդավառութեան պահեր ապրեցուց:

Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերեր էին նաեւ մէկ քանի օտար արուեստագիտուհիներ, որոնցմէ Օր. Ա. Մարթինէ իր թաւջութակով հմայեց ներկաները: Ընկեր Ա. Նաւասարդեան իր դաշն ու հզօր ձայնով երգեց երկու կտորներ, արժանանալով բուռն ծափերու: Օր. Ժ. Մարթինէ ջութակի վրայ նուագեց հայկական ռափսոտի մը որմէ վերջ Օր.Ներ Ա. եւ Ժ. Մարթինէ, Լէքնամէ եւ Քաչէօյէ կազմուած նուագախումբը խլեց արժանաւոր ծափեր:

Տիկին Գեւոնեան մեծ յաջողութեամբ երգեց «Պճինկօ»ն, եւ ժողովուրդին պահանջին վրայ, ստիպուեցաւ երգել նաեւ «Ս. կապապետ»ը:

Օր. Տէր Թովմասեան արտասանեց Մ. Վարդանեանի «Հերոսներ»ը, իսկ Օր. Երամեան ջութակի վրայ նուագեց Սինանեանի «Հայաստան»ը եւ եւրոպական կտոր մը, մեծ յաջողութեամբ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզէն դուրս գտնուած ժողովուրդին համար մեր եւ «Ալմա փիլմս»ի վարչութեան հետ համաձայնութիւն մը կնքուած է, որով «Երգն Հայաստան»ի ֆիլմը պիտի աւելցուի վերոյիշեալ սինէմայի յայտագրին առաջին մասին մէջ, այնպէս որ ժողովուրդը կրնայ ժամ առաջ մեկնիլ եւ հասնիլ իր տունը:

Ն. Կոզգանեան

Ցեսնել ֆիլմին մանրամասնութիւնները Դ. էջ:

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

«Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ յաճախ կը կարդանք զանազան մեծխօսիկութիւններ, որոնց հետ բուն իսկ ձայնը մեր ճնշուած ժողովուրդին: Ահա քանի մը ձայներ, ժողովուրդին բերնէն քաղուած:

Կուրթան գիւղը, կ'ըսէ Երեւանի պաշտօնաթերթը, մէկն է Ստեփանաւանի շրջանի մեծ գիւղերէն եւ ունի 41 տուն: Այս գիւղին բնակչութիւնը, հակառակ կոմունիստ բջիջներու աշխատանքին, երբեք խանդավառութիւն ցոյց չի տար օրուան իշխանութեան մասին: Երբ գիւղէն ցորեն կը հաւաքէր կոմունիստ կուսակցութիւնը, բջիջին քարտուղարը, Եօէկլի Ներկարարեան, անտառ մեկնեցաւ եւ ալ գիւղ չեկաւ: Գիւղ կը կանչեն զինք, բայց ան կը պատասխանէ.

— Կարծում էք թէ բա՞ն էք անում, էլի՛...

Ուրիշ բացատրութեամբ.

— Իրար չխաբենք, գիտենք թէ ինչ կը կատարուի:

Նոյն գիւղէն «25 հազարական» Արամ Շեկոյեան եւս կրաւորական դիմադրութիւն ցոյց կուտայ կոմունիստներուն: Երբ շատ կը նեղեն, կը պատասխանէ.

— Կօշիկ տուէք, գամ, հօ՛, բոպիկ չեմ աշխատելու:

Իսկ Խաչիկ Վիրապեան կը պատասխանէ.

— Եկել էք, որ համատարած սարքէք, ու միջակ գիւղացուց զոռով բա՞ն տանէք:

ԱՌԱՆՑ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

«Խորհ. Հայաստան»ի 23 Նոյ. թիւին մէջ կոմունիստ մը կը գրէ.—

Լոռիի անասնաբուծարանը խայտառակ վիճակի մէջ կը գտնուի: Ձեղծումը, անկարգութիւնը, շռայլութիւնը կը քանդեն անասնաբուծարանին հիմերը:

Անխնամ մնալով, 524 կովէն մարտ ամիսէն մինչեւ սեպտեմբեր սատկեցան 10 կով, իսկ միւսներն ալ 90 առ հարիւր հիւանդ են: Ախոռները շատ գէշ վիճակ մը ունին: Գարնան ծնած 400 հորթերէն հիմա միայն 113 հորթ մնացած է ողջ: Միւսները սատկեցան: Հիւանդ են նաեւ գոմէշները: Իսկ 86 ձիերուն կէսը մէկ գիշերուան մէջ «քուռակատուեց» (վիժում):

Կաթնտու կովերուն պտուկները փճացած են, որովհետեւ կթողները կթել չեն գիտեր:

Խոզաբուծութիւնն ալ գէշ կ'երթայ: Բոլոր խոզերն ու խոճկորները իրար խառնուած են: Կեր չունին:

Անասնաբուծարանը վարանցովկա ղրկեց 416 քիլօ իւղ, որ երկար ատեն ճամբան մնալով աւրուեցաւ: 6890 քիլօ իւղ ալ տեղւոյն վրայ փճացաւ, որովհետեւ երբեք անգամ հեռագիր ղրկուեցաւ, «եկէք առէք իւղը» ըսին, բայց ոչ ոք երեւցաւ:

Գիւղատնտեսական գործիքները երեսի վրայ ձգուած են ու կը փճանան: Ուզողը կը տանի: Անասնաբուծարանին վարիչները 43.820 րուբլի դրամ տուած են զանազան անձերու, մինչեւ հիմա չէ գանձուած:

Երբ այս ամէնուն մասին կը գանգատին շրջանային գործավարին, ան կը պատասխանէ.

— Այդ մենք վաղուց գիտենք, եթէ նոր բան կայ, ասացէք:

ԱՅՍ ԱԼ ՈՒՐԻՇ

Նոյն թերթին նոյն թիւէն.—

Փարաքարի կոլխոզը ունի 120 աշխատաւոր ձեռք եւ 141 հեկտար հող, որուն 74 հեկտարը բամպակի համար: Բամպակն ու այգիները մշակելու համար պէտք է 180-200 աշխատաւոր ձեռք: Ահա թէ ինչու հողին միայն կէսն է մշակուած: Բայց ուրիշ պատճառներ ալ կան, այնպէս որ մէկ հեկտարը տուաւ 30 փութ, մինչդեռ լաւ մշակուէր, կուտար 100-130 փութ: Այգիները լաւ չմշակուելով, 16 հազար րուբլի վնաս կրեց կոլխոզը: Տնտեսութեան մասին այնքան գաղափար չունին, որ 1300 փութ յարդ, 2500 խուրձ առւոյտ փտեցաւ դաշտին մէջ: Այնպէս որ կենդանիները կանգնած են սովի վտանգին առջեւ: Կոլխոզին ձին սատկեցաւ:

Դժգոհութիւնները շատցած են կոլխոզին ներսը: Ղեկավարները մասնաւորաբար կոմունիստ բջիջին քարտուղարը Առաքէլ Գրիգորեան, փոխանակ կոլխոզին թերութիւնները քննելու, կը ծեծէ գիւղացիները:

Գիւղական խորհուրդի նախագահը երբեք չի գիտեր թէ ինչ է գիւղատնտեսական յեղափոխութիւնը: Աղքատ գիւղացիները դուրս վռնտեց, կոլխոզէն որովհետեւ «նրանք հողամասեր չունեն»: Ընդհակառակն ունեւոր գիւղացիներուն հետ շատ բարեկամ է: Երբ դիտել կուտան, կը պատասխանէ.

— «Ախար, ո՞նց գնամ, մարդկանց ասեմ՝ ձեր ցորենը տուէք, խեղճերը ցանք չեն արել, ո՞րտեղից տան, ի՞նչպէս գնանք վերցնենք. չէ՞ որ տրտունջ կ'առաջանայ»:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Լէնինականի մէջ դարձեալ երկրաշարժ պատահեցաւ 3 դեկտեմբերին: «Խորհր. Հայաստան» կ'ըսէ թէ ցնցումները բաւական ուժեղ էին: Վնասները դեռ յայտնի չեն:

ԿԵՂԾՄԱՆԿ

Կեղծմաշկը հետզհետէ կը տարածուի Երեւանի մէջ: Նոյեմբերի երկրորդ կիսամսեակին պատահեցաւ 42 դէպք: Հիւանդները տեղափոխուած են հիւանդանոց: Նոյն ատեն քաղաքին մէջ կը շարունակուին պատուաստները, որոնց համար կ'աշխատին 22 բժիշկներ եւ 20 հիւանդապահուհիներ:

ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՒԷՐ

Գրասէր ծանօթ անձնաւորութիւն մը, որ իր անունը չուզեր յայտնել, նոր տարիի առթիւ քսանհինգ օրինակ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ տարեգիրքէն տրամադրած է «Յառաջ»ի խմբագրութեան, յատկացուելու համար հայ ակումբներու, վարժարաններու եւ որբանոցներու:

Խմբագրութիւնս այդ հատորները կը յատկացնէ հետեւեալներուն, համախորհուրդ «Կեանք եւ արուեստ»ի խմբագրութեան:

Պուա քոլոմպ' Սահակ Մեսրոպեան Գրադարանին, կ. Պոլիս Սամաթիա' Սահակեան Վարդուհեան երկսեռ վարժարանին, Հալէպի, Պէյրութի, Պուէնոս Այրէսի, Մարսէյլի, Փարիզի, Լիոնի, Պիյեանքուրի, Վալանսի Զ. Ե. Ռ. Միութեան գրադարաններուն, Աթէնք-Ֆիքս' Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, Աթէնք-Քոքինիա' Ջաւարեան վարժարանին, Աթէնք-Ֆիքս' Լուսաւորչեան վարժարանի աշակերտ. Միութեան, Աթէնք Լիփազմա' Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, Աթէնք Ֆիքս' Ազգ. վարժարանի Գրադարանին, Ցէտէ Աղաճ' Տարոնեան Երիտ. Միութեան, Քսանթի, Գավալա' Հայ Երիտ. միութեան, Տրամա' Հայ տունին (Հ. Մ. Ը. Մ.), Կիւմիւլճինա' Հայ տունի Սեւումեան միութեան, Սելանիկ' Հայ տունի (Հ. Մ. Ը. Մ.), Նուսգա-Ցաֆնուտի' (Սէրէզ) Զ. Ռ. Միութեան գրադարանին, Վառնա' Բաբգէն Սիւնի ընթերցարանին, Պուրկազ' Գրասիրաց Միութեան, Մարսէյլ' Հ. Յ. Դ. Պատ. միութեան:

CINÉMA ALMA-PALACE (MAGIC-CITY)

RUE DE L'UNIVERSITÉ (ANGLE AVE. BOSQUET) MÉTRO: ALMA ET ECOLE MILITAIRE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 26ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1 ԱՄԷՆ ՕՐ

SOIRÉE եւ MATINÉE, ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

"ԵՐԳՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ" ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԱՌՆՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ Ն. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆԻ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. ՔՆԱՐԻԿԻ ԵՒ ՊՐ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆԻ

ԳԻՆԵՐԸ՝ ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ 5 — 12,50 ՖՐԱՆՔ, ՑԵՐԵԿՆԵՐԸ 4 — 10,50 ՖՐԱՆՔ

ԿԸ ՍԿՍԻ ՍԻՆԷՄԱՅԻ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ

րեն կանոնաւորելու իրենց ինքնութեան թուղթերը, սկզբունքով պիտի մերժուին։

Յանձնախումբը քննեց նաեւ աշխատաւորներու տեղաւորման կամ գործի հայթայթման նպատակով նոր պաշտօնատեղիներ հաստատելու կամ արդէն գոյութիւն ունեցող պաշտօնատեղիներու գործունէութիւնն աւելի ընդլայնելու մասին եղած կարգ մը առաջարկներ։

Վենիզելոս կազմեց նոր դահլիճը

Երէկ գրեր էինք թէ Աթէնքի դահլիճը հաւաքաբար հրաժարած է, թոյլ տալու համար որ Վենիզելոս կարենայ նորը վերակազմել, ազատական երեսփոխաններու մասնակցութեամբ։ Աթէնքէն տրուած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ յոյն դահլիճը արդէն վերակազմուած է։ Հին դահլիճի անդամներէն Միխալաքոփուլոս կը պահէ արտաքին նախարարութիւնը, իսկ Մարիս՝ ելմտականը։ Նոր նախարարներն են՝ Արկիրոփուլոս՝ ծովային, Ալեքսանտրիս՝ երկրագործական ելայլն։ Նոր դահլիճը կատարեց երդման արարողութիւնը։

Մոսկուա կը կանչէ...

Խորհրդային Միութեան Սթոքհոլմի դեսպանը, Տիկ. Քոլոնթայ, որ քանի մը շաբթուան արձակուրդով մեկներ էր նոյն քաղքէն, կ'ըսուի թէ Մոսկուա կանչուած է, Օսլոյի մէջ իր գործունէութեան մասին հաշիւ տալու համար։ Խորհրդային շրջանակներ այն կարծիքն ունին թէ Տիկ. Քոլոնթայի գործունէութիւնը շատ ճղճիմ արդիւնք տուած է։

Սթոքհոլմի ռուս դեսպանուհին կը մեղադրուի նաեւ թէ փարթամ կեանք մը կը վարէ Օսլոյի եւ Սթոքհոլմի մէջ։ Ատկից զատ ան կորսնցուցած է համարումը Լիտվինոֆի, զոր կը նկատէ քաղքենի մը։ Ցարդ տիկին դեսպանուհին կը վայելէր Ստալինի պաշտպանութիւնը։

ԴԵՐՁԱԿ

Ս. ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

3 Rue Montholon, PARIS (9e) Métro: Poissonnière

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ

ԳԻՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ

TAILOR

Georges Cherbetian

Métro: Poissonnière 94 RUE LAFAYETTE - PARIS

ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ ԱՄԷՆԷՆ ՀԻՆԸ ԵՒ ԱՄԷՆԷՆ ԱԺԱՆԸ

Մ. ՀԱՊԵԱՆ

31 rue Cramme 31 Bois Colombes Tél. Charlebourg 16-29

Ամէնէն ընտիր եւ աժան արեւելեան նպարեղէնները այս վաճառատան մէջ է որ պիտի գտնէք

Նոր տարւոյ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ բոլորովին թարմ ապրանքներ

% 10 ԶԵՂՋՈՎ

Ապսպրանքները արագ կը յանձնուին բնակարաններ

կ'ուզէք ճաշակել արեւելեան անուշեղէններու ամենահամեղը՝ պատրաստուած մասնագէտ

ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

փնտռեցէք ամէն տեղ միմիայն MELKON վաճառանիշով լոքումը, փաքլաւան, հէլվան, գատայիֆը եւ իզմիրի համբաւաւոր բիւշմանի հէլվան եւայլն։

O. OHANESSIAN

25 Rue Vilin. PARIS (20) Tél. Ménil. 69—15

Քաշխօլ շիշողներ, առիթէն օգտուեցէք

Վաճառատունս իր հայ յաճախորդներուն գոհացում տալու համար, ամէն տեսակ գոյներէ մետաքս ամբարած է։ Այս կտորնով եւ կամ Ա. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի անուամբ գիմողները 30 ֆրանքի ճերմակ եւ 33 ֆրանքի գունաւոր տեսակները պիտի կրնան գնել։ Վճարումի համար դիւրութիւն։

դիմել՝ D. Dwek, 9 Rue Provence, Paris.

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

Երեկոյթ - պարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Իթալիի մասնաճիւղին կողմէ 27 Դեկտ. Շաբաթ իրիկուն, Salle Renardի մէջ, 12 Rue Renard

կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Լ. Ազապէկեան (երգ), Պ. Վ. Տէվէճեան (երգ), Պ. Վ. Քնարեան՝ իր créationներով, Պ. Զ. Ղարիպեան (արտասանութիւն)։

Թատերական ճոխ բաժին։ Կովկասեան եւ հայկական երգախառն պարեր Պ. Առաքելեանի կողմէ ընկերակցութեամբ Թառիստ Աբդալի։ Մեծ քօթիյօն։ Ճոխ պիւֆէ։

Abel'sCand orchestra.

Մուտք այրերու 10 ֆր., կիներու 7.50 ֆր.

ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Շավիլի երիտ. երկսեռ միութեան կողմէ 27 դեկտ. շաբաթ գիշեր ժամը 8.45ին Ciné Patinի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ ԵՐԿՈՒ ՁԱՒԵՇՏՆԵՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, հայկական պար գեղջկական տարազով։

Իջնել թիւ 1 հանրակառքով Ancienne Mairie

Մուտք 4 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. գրադարանի սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԻՍԻ Շրջանային կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մատըլէնի բոլոր ընկերները, այս իրիկուն ժամը 8ուկէսին ընկեր Մեսրոպ Եանըկեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆԻՍԻ շրջանային կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փոն Մայխանի շրջանի ընկերները վաղը իրիկուն ժամը 8ուկէսին ընկ. Ե. Խաչատուրեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ ԵՒ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Ի քաջալերութիւն, Սէն Միշէլի, Պէլվիլի, Ալֆորվիլի, Անկիէնի, Իսի լէ Մուլինոյի, Պուաքոլոմպի, Սարսէլի եւ Սէվրանի հայ լեզուի 8 դասընթացքներուն հետեւող հայ երկսեռ սաներու, հովանաւորութեամբ Պ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆի եւ նախագահութեամբ Տէր եւ Տիկին ՊՕՂՈՍ ԷՍՄԷՐԵԱՆի։ Կազմակերպուած Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Փարիզի Մասնաժողովին կողմէ, 27 դեկտ. 1930, շաբաթ, ժամը ճիշդ 2ուկէսին Սալ տը ժէօկրաֆիի մէջ, 184 Boulevard St. Germain, Paris, Mêtro St. Germain des Près, Tramw. 14, 19, 20 Autobus H. O. V. AG. AM. AN. Մուտքը ազատ է։ Հանգանակութիւն պիտի չկատարուի կը խնդրուի գիրկի երախայ չբերել։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Վալանսի Սէոլէոզցիներու «Արեւելք» Հայր. Միութեան կողմէ, 18 րիւ Պիւֆիի, Պ. Գարաճեանի սրճարանը։ Դեկտ. 27 շաբաթ երեկոյեան ժամը 7ին։ Արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ, մեներգ, խմբերգ, նուագ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Մուտքը ազատ է։

ՀԱՄԵՂ ՍԻՄԻԹՆԵՐ

Հացագործ BOYERի մօտ
95 Rue du Belleville

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ

Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ բժիշկներուն, 123 Boul. Sébastopol մէթ. Սէն Տընի, Ռէօմիւր։ Վեներական ախտեր, ջերմամիզութիւն սուր եւ հինցած, անկարողութիւն, ֆրանկախտ, արեան, մորթի հիւանդութիւններ, արեան և մէզի քննութիւն, քիթի, կոկորդի եւ ականջի ցաւեր։ Դարմ. ելեկտրականութեամբ, ռէօնթկէնեան եւ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով։ Խորհրդակց. ամէն օր 912 եւ 2-8։ Կիր. 9 12։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (վարիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով։

Տիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31.49

(կառ. տիւ Նօռի եւ կառ. տը լ'Էսդի մէջտեղը)

ԿՕՇԻԿԻ ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Ուր պիտի գտնէք վերջին նորաձեւութեամբ ամէն տեսակ տոկուն կօշիկներ, մեր արհեստանոցին մէջ պատրաստուած։

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

Առաջին փորձով պիտի համոզուիք մեր գներու աժանութեան եւ ապրանքի տոկունութեան մասին.

Տօներու առթիւ կը տրուի նաեւ օգտակար պզտիկ նուէր մը։

Chaussures «DANEL» 69 rue d'Angoulème, Paris (11)

Métro: Couronnes ou Parmentier, Autobus: AY, BC

RÉVEILLON LE 24 ET 31 DECEMBRE

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ 61 RUE MR.-LE-PRINCE, PARIS (6)

Չափաւոր գիներով ճաշացուցակ, մսեղէն 10—15 ֆր. աղանդերք 2—4ֆր., ուրախ մթնոլորտ, միւզիքեւ պար մինչեւ առաւօտ

ԱԶԴ

Յառաջիկայ Յունուարի սկիզբները, Փարիզի մէջ, Տօքթ. Միհրան Կ. Քէչիշեանի խմբագրութեամբ, պիտի հրատարակուի «Առողջ Կեանք» անունով բժշկա-առողջապահական ամսագիր մը, որուն՝ իրենց աշխատակցութիւնը պիտի բերեն հայ եւ օտար բժշկական դասու լաւագոյն ուժերը։ «Առողջ Կեանք» երեւան պիտի գայ ընդարձակ բայց իրագործելի ծրագրով մը, նպատակ ունենալով տարածել մեր մէջ ընդհանուր առողջապահութեան օրէնքները, ուսուցանել բազմաթիւ հիւանդութիւններէ զգուշանալու միջոցները, տալ տնական բժշկութեան եւ տնական դեղարանի յատուկ ծանօթութիւնները, զբաղուիլ նաեւ գեղեցկագիտական առողջապահութեամբ որ խորապէս կը հետաքրքրէ տիկիններն ու օրիորդները, տալով այս առթիւ խնամքով պատրաստուած ուսումնասիրութիւններ, որոնց հետեւելով միշտ կարելի է երկար ատեն անվթար պահել ֆիզիքական գեղեցկութիւնը եւ աւելցնել մարմնական շնորհն։ Հրապարակը, կամ զայն ձեւել՝ ձգել։

Ամսագիրը, պիտի ունենայ նաեւ գիտական բաժին մը դիւրահասկնալի հետաքրքրական եւ օգտակար։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.

40 ֆրանք, Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Թուրքիոյ եւ Պալքաններու համար։ 2 տոլար Միացեալ երկիրներու համար։

Թղթակցութիւն, յօդուած դրամ ղրկել միայն հետեւեալ հասցէին.

Dr. Mihran G. Kechichian 9 Rue Victor-Cousin Paris (5e)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

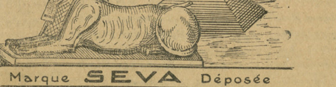
96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատական եւ նոր մեթոտով դարմանում արեան եւ կանանց մորթի, աչքերի եւ վեներական հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, լերմամիզ.) եւ վարախ։ Մասն. լուսաթերապ.։ Խղճամիտ եւ արագ բուժում։ Խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12։

ՋՈՒԱՐԹ ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ՆՈՒԷՐԸ

ԱՄԷՆԷՆ ՇՔԵՂ ՖՈՆՈՆ ՈՐ ՄԻԱԺԱՄԱՆԱԿ ՍԻՐՈՒՆ ԿԱՐԱՍԻ Է ԵՒ ՓՈԽԱԴՐԵԼԻ

APPAREIL DÉPOSÉ

ՄԻԱԿ ՖՈՆՈԿՐԱՖԸ ՈՐ ԶԱՐՄԱՑՈՒՑ ԱՇԽԱՐՀԸ

Marque SEVA Déposée

REGISTEND TRADE MARK

ՓՆՏՌԵԼ ԲՈԼՈՐ ԼԱՒ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԿԱՄ

MANUFACTURE GÉNÉRALE DE MACHINE PARLANTE

SEVA

206, RUE LAFAYETTE, 206, PARIS, Մէթրօ՝ LOUIS-BLANC

Հաստատութիւնը բաց է ամէն օր ժամը 9էն մինչեւ 18, փակ է Շաբաթ կէս օրէ վերջ եւ կիրակի օրերը

AGENT PARTOUT LA MARQUE RÉPUTÉE

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
25
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1930

25 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1452 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇԱՂԱԽԸ

Մէկէ աւելի ուշագրաւ երեւոյթներ պարզուեցան Դաշնակցութեան քառասնամեակի տօնակատարութեանց ընթացքին, գրեթէ ամէն տեղ։

Նախ, աչքի կը զարնէր խոհեմ խուսափումը բաժան-բաժան հակառակորդներու, որոնք իրարու հետ համաձայն էին գոնէ այս կէտին մէջ։

Անոնք, այսպէս կոչուած ողջամիտները, հաճոյքով իրենց ամբողջ սպայակոյտը պիտի տրամադրէին ոեւէ ազնուաշուքի մը ծննդեան տարեդարձին կամ տղուն կնունքին, բայց պատուեպեցին քէն պահել քառասուն տարուան երկունքի մը հանդէպ։

Յարգանքի եկեր էին Ֆրանսացին ու Հրեան, Ռուսն ու Վրացին, Թաթարն ու Լեհացին, մինչեւ իսկ հեռաւոր Ուկրայնացին, բայց ո՛չ միւսները, շարք մը հայանուն խմբակցութեանց ներկայացուցիչները։

Իրենց կը թողունք այդ արարքին եւ՛ փառքը եւ՛ յիշատակը։

Իրաւունք չունէինք տարբեր բան սպասելու այն տարրերէն որոնք Ապրիլ 11ի սգահանդէսն անգամ կուսակցական կռուախնձորի վերածեցին, — «Դուք ձեզի, մենք մեզի»։

Երկրորդ, ուշագրաւ էր յորդահոսան բազմութիւնը երիտասարդութեան։ Եւ այս՝ ամէն տեղ։

Ճիշդ է որ, ընդհանրապէս երիտասարդութիւնն է ոգին և մղիչ ուժը այս կարգի համախմբումներու։ Եւ մանաւանդ, երիտասարդութիւնն է որ ամէնէն աւելի կը զգայ՝ կ՚ապրի յեղափոխական թռիչքներու սարսուռը։

Բայց, այսօրուան երիտասարդութիւնը կը գտնուի այլապէս երիտասարդական, խառնուտիկ եւ ակնախտիղ տեսարաններու առջեւ։

Այսօր իր ոտքերը կը քսուին ոչ թէ Մուշի կամ Խարբերդի արիւնազանգ դաշտերուն, այլ միջազգային պողոտաներու լպրծուն քարերուն։ Իր աչքերը կը խոնարհին ոչ թէ «Մայր Արաքսի ափերով», այլ Սէնի պղտոր ծոցին մէջ։

Կը նշանակէ թէ ուժ ունի դիմադրելու այդ բոլորին։

Ուրիշ խօսքով, Դաշնակցութեան խօսքն ու գործը, այս պայմաններուն տակ իսկ, աւելի կը խօսին իր սրտին ու մտքին, քան բոլոր հրապոյրները սանձարձակ պողոտաներուն։

Ու վերջապէս, ուշադրութենէ չվրիպեցաւ մէկ իրողութիւն, — այս ցիրուցան բազմութիւնները հետզհետէ աւելի եւ աւելի կը հեւան ազատութեան եւ հայրենիքի կարօտէն։

Եւ որովհետեւ զրկուած են երկուքէն ալ, անձկութեամբ, սարսռագին անհամբերութեամբ կը փարին բոլոր այն սրբութիւններուն որ լոյս կը կաթեցնեն իրենց սիրտերուն մէջ։

Այս տեսակէտով, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կազմէ ամէնէն հարազատ եւ ամէնէն ամուր շաղախը՝ բոլոր պողոտաներուն վրայ, Փարիզէն մինչեւ յետին գաղթակայանները։

×

Եւ սակայն. իրական դժբախտութիւն մը պիտի ըլլար եւ՛ մեզի համար եւ՛ այս ժողովուրդին համար, եթէ յամենայինք անցեալ փառքերու եւ մեծագործութեանց յիշատակարաններուն առջեւ։

Ու մանաւանդ, եթէ յամառէինք՝ միայն եւ միայն անոնց կառչիլ։

Ահա տասը տարի է որ կը գտնուինք անհեղ յորձանուտի մը առջեւ։ Վա՛յ մեզ, եթէ չկարենանք ըմբռնել ժամանակն ու պայմանները։ Ժամանակաշրջանի պահանջները։

«Հէ՛յ Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ», — կ՚ըսէր, երէկ, հայ պատանին եւ հրացանն ուսին՝ կը խոյանար դէպի սարերը։ Կը դառնար «ֆէտայի»։

Այսօր չունինք Մուշը։ Չունինք Ս. Կարապետը։ Ոչ ալ հրացանն ու ֆէտային։

Եւ այսօրուան պատանին չի ճանչնար, չի հասկնար այդ բոլորը։ Կա՛մ կը հասկնայ իբրեւ յիշատակ։

Զգացումներ, տենչեր կը խլրտին իր սրտին մէջ, բայց չեն կրնար տեւել։ Կը տեւեն առեն մը։ Կը տեւեն այստեղ եւ այնտեղ. բայց ոչ ամէն տեղ։

Փոխանցման շրջան է, եւ մեր ճիտին պարտքը պիտի ըլլայ թարմացնել շաղախը, առանց փոփոխելու անոր էութիւնը։

Քառասուն տարի յետոյ, մնալով հանդերձ նոյն արահետներուն վրայ, եւ հաւատարմութեամբ գրկելով աւանդը, ահա սերունդ մը որ բոլորովին տարբեր աստղերու տակ բացաւ աչքերը։ Եւ աւելի կանուխ ու սուր քան անդրանիկները։

Քառասնամեակը պէտք է կազմէ հանգրուան մը, փոխանցումը կատարելու այնպէս ինչպէս գիւղէն դէպի սարը կ՚առաջնորդէին խումբերը, երէկ։

— Համբերութեամբ, յանդգնութեամբ եւ հաւատքով։

Ինչ որ կը նշանակէ անխոնջ եւ հետեւողական աշխատանք՝ բոլոր ճակատներուն վրայ։ Անշուշտ համաձայն միջավայրի պահանջներուն։

Հոգիները ծարաւի են խանդի եւ խոր յուզումներու։ Եւ միեւնոյն առեն կարօտ՝ լուրջ մշակման։

Իսկ մեր պատասխանատուութիւնն ու հոգերը շատ աւելի բարդ եւ ծանր, քան տասը տարի առաջ։

Մանաւանդ իբրեւ շաղախ։

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ, տպարանը փակ ըլլալով «ՅԱՌԱՋ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Շաբաթ օր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պարսկաստան կը քաջալերէ՞ Քիւրտերը

Էնկիւրիի պարսիկ դեսպանը հերքած է այն լուրերը թէ սահմանագլխուն վրայ քիւրտ ցեղերը շարժումներ կը կատարեն եւ թէ իհսան Նուրին ազատ թողուած է, բայց եւ այնպէս, կառավարութիւնը պէտք եղած հրահանգը տուած է Թեհրանի գործակատարին եւ թելադրած է պարսիկ կառավարութեան ուշադրութեան յանձնել իրողութիւնը։

Պարսիկ կառավարութիւնը պատասխան տուած է թէ այդ տեսակ թոյլտուութիւն մը երբեք չէ ըրած, եւ լուր չունի թէ սահմանին վրայ պատրաստութիւններ կ՚ըլլան, բայց եւ այնպէս Թուրք կառավարութեան այս տեղեկատուութեան վրայ, քննութիւններ կը կատարուին։

Դրացի պետութեան քննութիւններու արդիւնքին կը սպասուի մեծ շահագրգռութեամբ։

Թուրք Հանրային Պարտքը

Փոլիթիքա, հաւաստի աղբիւրէ մը քաղելով հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ֆրանս. դահլիճին ասկէ առաջ կատարած ձեռնարկին մասին.—

Թարտիէօյի դահլիճը դիմեց Լոնտոնի, Պերլինի եւ Հռոմի կառավարութեանց, խնդրելով որ պաշտօնապէս եւ հաւաքաբար ձեռնարկներ կատարեն Էնկիւրի ու յայտնեն թէ Թուրքիա չէ յարգած իր յանձնառութիւնը, չվճարելով Փարիզի դաշնագրութեամբ ճշդուած մասնավճարները։

Անգլիական կառավարութիւնը պատասխանած է թէ ինք կը հաւանի հաւաքական ձեռնարկին, եթէ երբեք միւս պետութիւններն ալ հաւանին։ Գերման կառավարութիւնը պատասխանած է թէ իր տեսակէտին համաձայն չէ այդ տեսակ դիմում մը կատարել, իսկ Իտալիոյ արտաքին նախարար Կրանտի աւելորդ համարած է, նկատելով որ Թուրքիա առաջուընէ պատրաստ է բանակցութեան ձեռնարկելու։

Այս ձեւով, Թարտիէօյի ձեռնարկը ամէն կողմէ մերժուած է։

Ցերեկէն մինչեւ կէս գիշեր...

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Գործավարներու Խորհուրդը դեկտեմբեր 18ին գումարուեցաւ Ըսմէթ փաշայի քէօշկին մէջ։ Ժողովին ներկայ էին նաեւ արտաքին խորհրդական Նուման պէյ, Պերլինի դեսպան Քէմալէտտին Սամի փաշա, Լոնտոնի դեսպան Ֆէրիտ, Փարիզի դեսպան Միւնիր եւ Թուրք բաժնետէրերու պատուիրակ Ջէքեայի պէյերը։

Ժողովը ժամը 15ին բացուած եւ մինչեւ առտուան ժամը 3.30 տեւած է, 12 ժամ։ Այս ժողովին մէջ խորհրդակցութեան նիւթ եղած է Հանր. Պարտքի ժողովին կողմէ Ջէքեայի պէյի միջոցով եղած վերջին առաջարկները։

⁂ Էնկիւրիէն ստացուած վերջին լուրերու համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը, մտադիր է պահանջելու իր կողմէ ճանչցուած պարտքերուն վրայ կէս առ կէս զեղչ մը։

Թուրք պատուիրակը՝ Ջէքեայի պէյ մօտերս Փարիզ պիտի մեկնի Հանր. Պարտուց Վարչութեան ներկայացնելու համար Թուրք կառավարութեան տեսակէտը։

Ելմտական գործավարը առողջական պատճառներով հրաժարած ըլլալով, անոր տեղ նշանակուած է Ապտիւլ Խալիք՝ Ազգ. Պաշտպանութեան գործավարը, որ ելմտական գործավարութիւնը ստանձնած է ժամանակաւոր կերպով։

Համայնավարութիւնը Թուրքիոյ մէջ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԷՍԿԻՇԷՀԻՐԻ ՄԷՋ

Էսկիշէհիրէն կը գրեն.— Համայնավարական քարոզչութեան պատճառով, սաւառնակի մեքենավարի մը ձերբակալութեան վրայ, ոստիկանութիւնը մանրակրկիտ խուզարկութիւն եւ հետապնդում կատարելով, բոլոր ապացոյցները ձեռք անցուց եւ գործին հետ կապ ունեցողները ձերբակալեց։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՏԱՑՆԵՆՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՒԱՏՔԸ

Ներքին ինքնագոհ հպարտութեամբ, խանդավառ մեր ընկերները այս տարի պատեհութիւնը ունեցան «Դաշնակցութեան Օր»ուան տօնակատարութիւններուն միացնելու մեր կուսակցութեան քառասնամեակը։

Հոգեկան այն անխառն, մաքուր ուրախութիւնը, որ ի յայտ կուգայ այս առիթով մեր ընկերական շրջանակներու մէջ, ապացոյց է այն անհերքելի ճշմարտութեան, որ ինչպէս սակէ քառասուն տարի առաջ, նոյն պէս եւ այսօր հայութեան նշանակելի մէկ զանգուածը սիրովեւ հաւատքով կ'ընդունի մեր կուսակցութեան անհրաժեշտութիւնը, կենսունակութիւնը, ի խնդիր հայ ազատագրական դատին։

Քառասուն տարուան կեանքը փոթորկոտ ու արիւնոտ պայքարներով շաղախուած, նոյնպէս ապացոյց է մեր կուսակցութեան հիմնական դաւանանքներու լայն ժողովրդականութեան։

Սխալ եւ չափազանցութիւն չպիտի ըլլայ հետեւաբար Դաշնակցութիւնը նոյնացնել հայութեան հետ, որովհետեւ ճամբան որ կտրած է Դաշնակցութիւնը, հայութեան ճամբան է եղած, նոյն պայքարներով, նոյն հոգերով, նոյն ձգտումներով եւ միեւնոյն առաջադրութիւններով։

Մենք կուսակցականներս, այս պարզան մասնաւորապէս պէտք է որ լուրջ նկատողութեան առնենք, այս հանդիսութիւններու առիթով։

Ու ասիկա ոչ թէ կուսակցական նեղմիտ, միակողմանի եւ անիմաստ կիրքերէ առաջնորդուած, այլ մեր աշխատանքները աւելի առողջ, աւելի ամուր եւ հիմնական գետնի վրայ զարգացնելու գովելի եւ անհրաժեշտ նախանձախնդրութեամբ։

Իրողութիւն է այսօր, որ ազգերու կեանքին մէջ գոյութեան իրաւունք ձեռք բերել կը յաջողին ամենէն առաջ այն կուսակցութիւնները, որոնք իմաստութիւնն են ունեցած իրենց քաղաքական, ընկերային պահանջներն ու ձգտումները պատշաճեցնել ո՛չ միայն այդ նոյն ժողովուրդի, այլեւ երկրի, միջավայրի եւ ժամանակի պահանջներուն հետ։

Մեր կուսակցութեան երկարակեցութիւնը, անվիճելի ապացոյցն է այս տեսակէտին։

Կապը այս ուղղութեամբ անքակտելի պահելու համար, անցեալի դասերով գալիքն է որ պէտք է ապահովենք։

Շատերը մեր երիտասարդ ընկերներէն, որոնք օտար հողին վրայ միայն տեսան Դաշնակցութիւնը, այն ալ թունաւոր և աննպաստ պայմաններու մէջ, ափսո՜ս, շատ քիչ բան գիտեն մեր անցեալէն։ Անոնք չտեսան Դաշնակցութիւնը հայ բնագաւառին մէջ, հայ գիւղին եւ քաղաքին մէջ, ուր բացառիկ պայմաններու տակ կը զարգանար հայ կեանքը։ Վերյիշում մը այդ անցեալէն ցոյց կուտայ որքան մեր կուսակցութեան ժողովրդականութիւնը, նոյնքան եւ ժողովուրդի անսահման հաւատքը։

Հայրենի բնագաւառը, մէկն է եղած այն վայրերէն, ուր Դաշնակցութիւնը մուտք է գործած իր կազմութեան առաջին իսկ շրջանին։ Հակառակ գոյութիւն ունեցող տարբեր կուսակցութիւններու, ո՛չ մէկն անոնցմէ չէ կարողացած ինք եւս իր տեղն ունենալ, հակառակ թափուած բոլոր ջանքերուն։ Ու ճիշդ այս պատճառով ալ անվարան կարելի է ըսել, որ մեր գաւառը իր բովանդակ հայ ազգաբնակչութեամբ դաշնակցական կը ծնէր ու դաշնակցական ալ կը մեռնէր։

Մանուկը իր պատանեկութեան խանդավառ օրերէն, արդէն իսկ թեկնածու էր Դաշնակցութեան, առանց կողմնակի քարոզչութեան։ Փորձի եւ քննութեան շրջանէ մը ետքն արդէն գործօն կուսակցական կը դառնար անսահման զոհունակութեամբ եւ հպարտութեամբ։

Ո՞րն էր իրական մղիչը այս բնական դարձած շարժումին։ Մանաւանդ մեր այդ օրերու համեմատաբար համատարած տգիտութեան մէջ։

— Ժողովրդական առողջ բնազդը հաւանաբար, միացած այն մաքուր եւ անսահման հաւատքի զգացումներին որ կը փոխանցուէր մեծերէն փոքրերուն եւ յաջորդաբար։

Այսօր երբ կը յիշեմ այդ օրերը, եւ մանաւանդ իմ կուսակցական կոչումս առնելու շրջանը, կը խոստովանիմ թէ Դաշնակցութիւնը անծանօթ էր ինծի իր ծրագրովը։ Բայց ատիկա պատճառ մը չէր, որ Դաշնակցութիւնը հանդիսանար մեզի իբրեւ այն միակ իրական ուժը, որ ի վիճակի էր գործադրելու մեր բոլոր ձգտումներն ու երազները։ Գիւղին մէջ, մեր օրուան գլխաւոր հոգը մեր գոյութեան պայքարն էր, օրուան իշխանութեան եւ իր դաւադիր ոտնձգութիւններէն փրկուելու մտատանջութիւնը։ Ասիկա մեր նուազագոյն պահանջն էր։

Ասկէ զատ ունէինք նաեւ մեր առաւելագոյն պահանջը — Հայաստանի ազատագրութեան գաղափարը — առանց այս օրերու խրթին եւ ակադեմական վերլուծումներուն։

Երբ մէկ կողմէ մեր այս ձգտումներու իրականացումը կ'որոնէինք — չէինք մոռնար նաեւ այն գիտակցութիւնը, որ Դաշնակցութիւնը պաշտպանն է բոլոր հարստահարուածներուն, աղքատներուն, թոյլերուն եւ անպաշտպաններուն, ինչպէս նաեւ վտանգաւոր եւ անխոցելի թշնամին բոլոր տեսակի վաշխառուներուն, հարստահարիչներուն, գողերուն, դաւաճաններուն եւ վերջապէս ժողովրդական ցեցերուն։

Այս բոլորէն ալ յառաջացած էր հաւատքը, մոլեռանդ ու անխախտ, դէպի Դաշնակցութիւնը եւ պաշտամունք դէպի անոր գործունէութիւնը։

Կեանքը յուսախաբութեան չէ մատնած մեր ժողովուրդը։ Ան իր բնազդական առողջ հաւատքին մէջ ստոյգ կերպով ստացած է աւելի եւ աւելի գիտակցութիւն, իբրեւ հետեւանք իրականութեան։

Այս ճամբով եմ ծանօթացած Դաշնակցութեան, իմ ծննդավայրիս մէջ, բոլոր նախորդներուս եւ ժամանակակիցներուս հետ։

Համաշխարհային պատերազմին, մեր գաւառը մէկն էր այն բացառիկ շրջաններէ, որոնք կարողացան ճողոպրել թրքական եաթաղանէն։ Այս փաստը պսակումն էր Դաշնակցութեան յաղթանակին, որ յաղթանակն էր ժողովրդական առողջ հաւատքին։

Որքան ալ կեանքի մեր պայմաններն ու պահանջները փոխուած ըլլան այսօր, պէտք է անցեալի այդ մթնոլորտը ստեղծենք մեր ժողովրդական լայն խաւերուն մէջ, մեր կուսակցութեան հանդէպ։

Քառասուն տարին քիչ եղաւ հասցնելու համար մեր ազգային նաւը իր վերջնական նաւահանգիստը։ Ո՛վ գիտէ գուցէ հարկ ըլլայ նորէն քառասուն տարի։

Խանդավառութիւնը մեր ընկերական եւ բարեկամ շրջանակին մէջ վկայ է մեր վճռականութեան։ Յաղթանակը սակայն ապահովելու համար, անհրաժեշտ է աւելի խտացած, ամփոփուած շարքերով քալել միշտ յառաջ։

Հայութիւնը մեզ հետ է, եթէ մենք պահենք զայն ամուր իր ունեցած հաւատքին մէջ որ ուժն է եղած մեր յամառ գոյութեանը։

Այս գիտակցութեամբ միայն կարող ենք տեւականացնել մեր տօնական խանդավառութիւնները։ Եւ այս գիտակցութեամբ է որ պիտի անմահացնենք յիշատակը բոլոր մեր նախորդներուն։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ԵՏՔ

(Պատկեր)

Մանիշակի մը պէս, արեւը կորսուեցաւ ամպերու ետին։ Լեռը մթնեց։ Գիւղին տուները, հաւերու նման, կծկտեր էին ծառերուն տակ։

Անձրեւը կը սպառնար վայրկեանէ վայրկեան։

Հովը գետնէն կը փախչէր, ճերմակ փոշին վեր բարձրացնելով վրաններու պէս։ Եւ ահա թանձր ամպը վար վազեց լեռնէն, ծեծեց դաշտերն ու պարտէզները, տուներն ու ձամբան մնացած գիւղացիները։

Ու տեղա՜ց, տեղա՜ց։

Կը գոռային ամպերը եւ կարծես կը ճաթէր երկինքի կապարեայ տախտակը։ Կայծակը հալած երկաթի պէս կը թափէր գիւղին վրայ, բոց կը բարձրանար տուներէն, բայց կը մարէր շուտով։ Հեղեղը կատաղութեամբ կ'իջնէր լեռներէն, կը քանդէր պարտէզները եւ ճամբաները, ու կ'երթար կ'առնար ձորին մէջ։ Դիւային հովը կը քշէր ամէն բան։ Կարծես երկիրն էր, որ կը սարսէր։

Ու հետզհետէ մթնեց, հետզհետէ սաստկացաւ քամին։ Կատղեցաւ անձրեւը։ Երկինքը կ'որոտար հեղեղը կը պոռար։ Բզիկ բզիկ կ'ըլլային ամպերը, ու բոց կը ժաթքէին։ Ջուրը տարաւ հիւղակները, հովը կործանեց տուները։ Ծառերն արմատախիլ ինկան։ «Աշխարհի վերջին օրն էր»։

* * *

Խաղաղութի՜ւն։

Արեւը առուի պէս կը հոսէր երկինքէն։ Լոյսերու մէջ ողողուած էր երկիրը, կարծես աւելի յստակ պարզելու համար աւերակներուն տեսարանը։

Գիւղը քանդուած էր հիմնայատակ։ Հեղեղը անապատի վերածեր էր արտերն ու պարտէզները։ Ծառ ու ծաղիկ հնձուած։

Միայն վերը, բլուրին կողքին, «արեւին տանը ճամբուն» վրայ, մեծ կաղնի մը, յաղթ ու հպարտ, կը սլանար երկինք։ Միայն ան էր դիմացեր փոթորիկին ու քամիներուն։ Ցուցիչ էր տեսարանը, — մատղաշ ճիւղեր, վիրաւոր թեւերու նման, փոթթուեր էին իր բունին։ Հսկայ ծառեր ինկեր էին գետին, մէկը միւսին վրայ։ Գիւղացի մը կայծակնահար փռուեր էր ճամբուն մէջտեղը։ Կաղնին եւս ծղակոտոր էր ու վիրաւոր։ Բայց իր հպարտ բունովը կանգնած կը մնար ու կը դիտէր շրջակայքը։

Ու երգեցիկ թռչունները եկան, թառեցան վրան։ Այն ատեն լսուեցաւ հրաշալի երաժշտութիւն մը։ Թռչունները կը փառաբանէին յաղթական կաղնին.

— Փա՜ռք քեզի...։

Քնքուշ հովիկը կը գգուէր ու կը շոյէր ճիւղերը։ Ու երբ ցօղը վար կը թափէր, կարծես թէ կաղնին էր, որ կուլար, — հերոսական կաղնին կուլա՜ր։ Վասնզի աւաւոր էր կռիւը, եւ զոհերը՝ մեծ։ Արեւը ապրշում թելերով նարօտ կը հիւսէր կաղնիին գլխուն, ճառագայթները հրեշտակներու պէս կը փաթթուէին մէջքին։ Մինչ թռչունները կ'երգէին.

— Փա՜ռք ի բիւրուց, բիւրի՜ցս փառք...։

Հ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՄԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, 10 Դեկտ.—(Սեփ. Թղթ.) — Մի խումբ յայտնի առեւտրական տներ՝ Սպահանի, Բադամչի, Իփակչի, Ղազիինի, եղբայրք Բուդաղեաններ եւ ուրիշներ հիմնել են մի երկրագործական ընկերութիւն մէկ միլիոն թուման դրամագլխով։ Այդ ընկերութիւնը նպատակ ունի պարսկական Մուղանում, Մուրանտի շրջանում եւ ուրիշ վայրերում երկրագործական մեծ ձեռնարկներ սկսելու։ Արդէն գիմումներ է կատարուած արտասահման, մասնագէտներ հրաւիրելու համար։

Կառավարութիւնը լայն չափով աջակցութիւն է ցոյց տալիս խրախուսում է այդ ձեռնարկը։

Մէկ ուրիշ ընկերութիւն էլ Թաւրիզին մօտիկ քարածուխի հանքերի մենաշնորհն է վերցրել 30 տարով եւ արդէն մատչելի գներով քարածուխ է մատակարարում քաղաքին։ Եթէ այդ քարածուխը չլինէր, այս տարի Թաւրիզի շուկայում վառելափայտը կրկնակի, եռակի արժէքների պիտի բարձրանար Միւս կողմից էլ այն օգուտը տուաւ, որ գիւղացիները իրենց պտղատու ծառերը քիչ կը կտրեն։

* * Մէկ տարուց աւելի է Թաւրիզի եւ շրջակայքի վաճառականները — Մանաւանդ ... պայի հետ գործ ունեցողները — ձեռները ծալած նստած են, ... առեւտրական տները, որոնք ամե... րիկեան հարիւր հազ... կապէին եւ արտասահման ... ղարկէին, այժմ մի հազ... էլ կապում։

Սրանից երկու ամիս առաջ բոլոր տեսակի գործերի արժէքները սկսան աստիճանաբար բարձ... րանալ։ Այդ էլ առաջ եկաւ նրանից, որ ազգայնականութիւնը ...լով պարսկական դրամների փոխ... խութեան լուրը, իր ունեցած դրա... մը յաւկացուց գործի. Ընկ... չքաւորները իրենց տնտեսած ... րամները դուրս բերին եւ ... պի ենթարկուած գործեր գնե...

Եւ այսպիսով Թաւրիզի շ... կայում դիզուած գործերը սկսան ձեռքից ձեռք անցնիլ։ Ի հարկէ այս շարժումը եւրոպական եւ ամերիկեան շուկաների ազդեցութեան արդիւնք չէր, այլ, ինչ պէս ասացինք, տեղական եւ աւելի ճիշդը դրամի փոփոխութեան վախի հետեւանք։

Օտար դրամներու արժէքը մէկ ամիս առաջ առասպելական չափերի էր հասել։ Օրինակ ստերլինը՝ 115 ղրան, դոլարը՝ 20 ղրան, ռուսական տասնոց ոսկին 90 ղրան, տաճկական ոսկէ լիրան՝ 85 ղրան։ Միշտ էլ բանկերի եւ շուկայի մէջ եղած տարբերութիւնը զգալի չափով է լինում, օրինակ այժմ բանկում ստերլինը 59 ղրան, տոլարը 12 ղրան, իսկ շուկայում ստերլինը՝ 92 ղրան, տոլարը 17 ղրան։ Այս բոլորի փոխարէն միայն «Ռ ս յ ո ւ ն» արժէքով դրամը ... սական չէրվոնէցն է։ Ռուսական բանկում մէկ չէրվոնէցը կ'արժէ 46 ղրան, իսկ շուկայում ... ղրան։ Չպէտք է մեղադրել ... շեւիկներին, նրանք հետեւողա... կան են։ Ինչպէս որ աշխարհի ... պետութեանց դէմ են, այնպէս էլ դէմ են նրանց դրամների բար... րացման։ Ատոր համար էլ մի... իրենց չէրվոնէցը ընկած վիճակում են պահում։

ՍԱՐՈՒԽԱՆ

ԼՈՐԷՆՍ ԵՒ ՀՈՄԵՐՈՍ

Գնդապետ Լորէնս սկսած է Թարգմանել Հոմերոսը, ինչպէս կը գրեն Լոնտոնի Թերթերը։ Այս հռչակաւոր գնդապետը ... միայն ճարպիկ է Արաբները ըմբոստութեան մղելու, այլ նաեւ ճարտար է հինլեզուներէ Թարգմանութիւններ կատարելու մէջ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԽՕՍՔԸ

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ,

Հ. Յ. Դ. Դաշնակցութեան Քառասնամեակի այս հանդիսին ինքնաբուխ ու ներհուն մեր մտածումները՝ բոլոր մեր հերոսներին, որոնք սքանչելի վճռականութեամբ իրենց կեանքը զոհաբերեցին Հայոց աշխարհի ազատութեան։

Մեր երկիւղած մտածումները դառնում են եւ՛ այն անանուն բազմութիւններին, որոնք անդէն ուարդարվայրագօրէն խողխողուեցին մեր քաղաքներում, գիւղերում, դաշտերում եւ տարագրութեան ու գուլումի անիծակուռ ճամբաներում՝ աշխարհի երեսն իր գոյութեամբ ապականող մեր բարբարոս թշնամու՝ Թիւրք ցեղի ձեռքով։ Վասնզի, բոլոր նրանք, որ ընկան զէնն ի ձեռին անհեղ մարտնչումների մէջ, եւ նրանք, որ մեռան անզէն զառնուկների պէս մանուկներ, կոյսեր, ծեռատի կանայք, մայրեր, պառաւներ, ու կորաքամակ, ալեզարդ ծերեր, ամէնքը նահատակուեցին Հայոց աշխարհի համար։

Եւ ահա այս խորհրդաւոր ժամին՝ մի բուռն հող կ'առնենք ու կը ցանենք դէպի արեւելք, եւ մէկ բուռն հող դէպի արեւմուտք, եւ մէկ բուռն հող՝ դէպի հարաւ, եւ մէկ բուռն հող՝ դէպի հիւսիս, մեր բիւրաւոր նահատակների անշիրիմ, անթաղ նիրհական աճիւններին ու կը մրմնջանք.

«Հանգի՛ստ ու խաղաղութիւն ձեզ»։

Ու ոտքի կանգնած պահ մը խորին լռութեան մէջ մեր հոգիները կը խառնենք նրանց հոգիներուն, հայրենապաշտ ու արդար մտածումներով։

. . . .

Ընկերներ ու Հայրենակիցներ.

Դժուարին ու ծանր է ինձ վիճակուած դերն այս երեկոյ.

Հ. Յ. Դ. Քառասնամեակի հանդէսին ներելի չէ թեթեւ սըրտով նախագահել։ Մի պատիւ է ինձ այս, որ ճնշում է իմ յոգնաբեկ ուսերը ու չեմ վարանում բարձրագոչ յայտարարել, որ սա տօնն է համայն հայ ժողովրդի։

Վասնզի ո՛չ միայն Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի հարազատ զաւակն է. հապա եւ նրա ամէնէն գեղեցիկ ծնունդը եւ յար ու նման իր ծնողին, բոլոր իր առաքինութիւններով, բարեմասնութիւններով ու թերութիւններով. եւ նրա պէս իտէալապաշտ, եւ նրա պէս ասպետականութեան ու երազին սիրահար եւ նրա պէս աննկուն գաղափարի իր ընտրած ճամբին, ու նրա պէս հայ սրբազան հողի համբոյրով արբեցած։

Եւ սովորական իմաստով տօնակատարութիւն չէ այս. այլ բազկատարած ու երկիւղած երկրպագութիւն այն խոր հեռաւոր տաճարին, ուր մեր արդար ցեղի լինելութեան ողջակիզումը կատարեց այնքան նահատակների եւ հերոսների նիրհական արիւնով։

Սրբազան վերյուշերի եւ ոգեկոչումների ժամն է այս։
Ո՛չ փող, ո՛չ ծնծղայ,
Ո՛չ խնդում եւ ո՛չ լաց։

Այլ բաց ճակատ ու խոհական, ահա հոն ենք նայում այսօր, մերթ փառաւոր ու սրտապարար ու մերթ տրտում ու սրտաբեկիչ անցեալին նոր ու բաղդորոշ ճամբաների նախօրեակին։

Միայն աստուածները յետ չեն նայում։

Ողբերգական մի զուգադիպութեամբ այս վերյիշումը կատարւում է այս անլոյս ու դաժան օրերում, երբ աշխարհի պատմութեան անիւը դուրս ընկած արդարութեան եւ իմաստութեան շաւիղներից, խելայեղօրէն փշրում ու պղծում է այնքան գեղեցկութիւններ։

Եւ մոռացումի արժանի այս դժխեմ օրերին, մենք պարտուած ենք ու մենակ։ Շքեղ փ սօքեր ունենք՝ վիրաւոր, որպէս թեւատարած խոյանքի պահուն զարնուած արծիւ։ Հերոսութիւններ, որոնք առանց զրահի բաց կուրծքով մնացին անարժան, անարգ թշնամնքի առջեւ՝ իրենց իսկ արիւնակիցների։ Եւ մէկ միլիոն մեր անզէն, արդար ժողովուրդը աշխարհի ամենէն բարբարոս, ամենէն անազորոյն ու նամարդ ցեղի՝ Թիւրքի գազանութեանը զոհուած։

Հայոց աշխարհի ազատագրական բախումների, մարտնչումների քառասնամեայ պատմութիւնը մի դիւթական քնար է կախարդական անտառներում կախուած, որ ռազմաշունչ հնչիւնների եւ քաղցրալուր մեղեդիների հետ եւ սրտապատառ հեծկլտանքներ ունի։

Ու վէրք կայ մեր բազուկներին,
Վէրք կայ մեր սրտերին։
Վէրք կայ մեր հոգիներին։
Եթէ լանք, արիւն է. բայց խեղդել ենք մեր արցունքը՝
Փոթորիկի ենք բռնուած, բայց ճամբան գիտենք։

Անսասան ու անխորտակելի է մնում մեր հաւատը շքեղ վաղորդայնին, որ ուշ կամ կանուխ պիտի փայլի Հայոց աշխարհի հորիզոնին յաղթանակի գինովութեան երգի պէս։

Նիրհական աճիւնով լեցուն ոսկէ սափոր է այդ հաւատքը ու նրա վրայ Հայ հողի ոգին է հսկում։

Մի՛ մոռնանք հայ ժողովրդի սրբազան հաւատին թունաւոր կասկածով, վատաշուքին բարբանջանքով։ Դո՛ւք ամենքդ՝ որ ո՛չ հաւատ ունիք եւ ո՛չ յոյս, ո՛չ երազ, եւ ահաբեկ ու թշւառ դառնում էք դէպի արշալոյսն առաջնորդող ճամբաներից առաւ պարներէն փուշ ու տատասկից։

Մեզ հետ է Հայ ժողովուրդը, եւ ահա նա այստեղ է իր հոգեկան պատկերի լռութեամբ։

Այստեղ են, արիւնակէզ ռազմադաշտերից նոր եկած եւ սպիներով պատած մեր հին ու նոր մարտիկները, այստեղ են Հայ ազատագրութեան գաղափարի վարպետները, գրչի, խօսքի մարգիկ, որոնք սակայն զնտաններ տեսան եւ ռումբերի հետ խաղացին։

Այստեղ են մեր աւագները՝ ալեզարդ գլուխներ, որոնք ուժգնօրէն ապրեցին մեր ցեղի բախտի յեղյեղումները եւ կառչած մնացին գերագոյն իտէալին։

Այստեղ են մեր երէկի որբերը՝ մեր վաղուայ անդաստանի կոռովի մշակները։ Կենսալի, առոյգ ու խիզախ, որպէս սանձը կրծոտող մատաղ նժոյգներ։

Անապատի կիզիչ կատաղութիւնն են ճաշակել նրանք, ու լաց չունեն, դեղին աւազների սնդթութեան մէջ են թաղել իրենց արցունքի յետին կաթիլը եւ այժմ հուժկու տղամարդ՝ աշխարհի առջեւ են ցցուած, հայրենիք են մռնչում բոցավառ հայեացքները մեր սրբազան հորիզոններին նայելով Վահագնեան արշալոյսին։

Ո՛վ իմ սքանչելի զաւակնե՛ր,

Ահա տարիների բեռի տակ կքող իմ հին աւիւնը ի տես ձեր պայծառ, առնական ճակատների թափ է առնում ու եռում երիտասարդի պէս։

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

Բարեգործականի գրասենեակէն դեկտ. 18 եւ 19 թուակիր զեկոյցներէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Յայտարարութիւն Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի.— Հազիւ թէ ստանձնած եմ Հայկական Բարեգործական Միութեան Նախագահի պաշտօնս եւ ջանադիր եմ անոր բարոյական եւ նիւթական կացութիւնը ամրապնդելու, չափազանց ցաւ կը պատճառէ ինծի տեսնել որ մամուլին մէկ մասը բանավէճներու անձնատուր կ'ըլլայ, կասկածի տակ դնելով Միութիւնը իր նպատակներուն վերաբերմամբ:

Կը կարծէի թէ այդ դիտումներու հրատարակութեանց առաջքը առնելու պիտի ծառայէր այն անկեղծ եւ վճռական յայտարարութիւնը, զոր ըրի պաշտօնի ձեռնարկելուս առթիւ, եւ որուն մէջ կը պարզէի թէ, կուսակցական ըլլալով, պիտի աշխատիմ որ, ինչպէս իր անունն իսկ կը յայտնորոշէ, Միութիւնը ըլլայ տունը բոլոր Հայերուն, առանց կուսակցական կամ կրօնական խտրանքի:

Որպէս զի մեր Միութիւնը կարենայ լրիւ կատարել իր հիմնադիրներուն կողմէ նախատեսուած աշխատանքը, պէտք է որ բոլոր կուսակցութեանց վերաբերող համօրէն Հայերը սիրով նուիրուին անոր:

Մեր խեղճ ազգը ա՛յնքան պէտք ունի համերաշխութեան եւ բարեացակամութեան, եւ իր վերականգնումին համար հարկաւոր միջոցները ա՛յնքան սահմանափակ են, որ ոճիր մը պիտի ըլլար եթէ բոլոր Հայերը չմիանային անոր, բաղձացուած նպատակին հասնելու համար:

Հարկ սեպեցի այս նոր յայտարարութիւնը ընել, միանգամընդմիշտ, եւ եթէ անիկա բարեբար արդիւնք մը չունենայ, խորապէս պիտի վշտակրիմ:

Նախագահ՝
Գ. Ս. Կիւլպէնկեան

* * Կեդր. Վարչ. Ժողովի վարիչ-անդամ Պ. Պետրոս Հալաճեան խնդրոյ մը առթիւ տարակարծութեան մը հետեւանքով հրաժարած ըլլալով, Ժողովը 5 դեկտեմբերի նիստին մէջ ցաւ ի սիրտ հարկադրուեցաւ ընդունիլ իր հրաժարականը:

Ինչպէս յայտնի է Պ. Հալաճեան ընտրուած էր քանի մը ամիս առաջ եւ իր պաշտօնավարութեան միջոցին ցոյց տուած էր գնահատելի եռանդ եւ աշխատանք, որոնցմէ դժբախտաբար վաղաժամ կը զրկուի մեր Միութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՈՒԲԱՐԻ ՄԷԿ ԽՕՍՔԸ

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան ծոցին մէջ վերջերս կատարուած փոփոխութիւններուն առթիւ խօսելով, Եղիա Ջուբար հետեւեալ խոստովանութիւնը ըրաւ:

«Խորհրդ. Հայաստան»ի խմբագրութենէն երբ նետեցին զինք իբրեւ ընդդիմադիր, անմիջապէս իրեն մօտեցան «դժգոհ»ները եւ փորձեցին շօշափել իր տրամադրութիւնները»: Ջուբար չէ համաձայներ: Երեւանի դժգոհ կոմունիստները սակայն չեն յուսահատած եւ կը գործեն դեռ: Այս առթիւ կը յիշուի Քեթիկեանի խմբակը:

ԱՆՈՒՇԱՀՈՏ ԲՈՅՍԵՐ

Հայաստան ունի բազմաթիւ անուշահոտ բոյսեր: Բուսաբան մը, Սեպետճեան, գտած է երկու բոյսեր, որոնք նորութիւններ են ամբողջ արեւմտեան երկիրներուն համար: Մէկը կը կոչուի Երեւանի օշինդր (Artémisia Erivanica), տեղական անունով «աւելի եավշան»: Այս բոյսը կու տայ քաղցրաբոյր իւղ մը:

Միւսը կը կոչուի եղեսպակ օձագլուխ (salvia dracocéphaloide), ժողովրդական անուն չունի: Կը գտնուի Դարալագեազի, Արագգայանի ազի եւ անջրդի սարալանջերուն վրայ: Կարմիր ծաղիկներով գեղեցիկ թուփ մըն է. կու տայ երկու տեսակ քաղցրաբոյր իւղ:

«ԱՐԻՒՆՈՏ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ»

Այս վերնագրին տակ «Վէչէրնիայա Կրասնայա Գազէտա» թերթը, որ կը հրատարակուի Լէնինգրադի մէջ, կը գրէ.

—Քաղաքին մէջ ճարտարարուեստական ոչ մէկ ձեռնարկ այնքան զոհ կը պատճառէ, որքան հանրակառքը: Հանրակառքի զոհերուն թիւը կարելի է բաղդատել միայն պատերազմի դաշտի զոհերու թիւին հետ: Պաշտօնական ամէնօրեայ տեղեկատուութիւնները դժբախտաբար կը հաստատեն թէ վերջերս կացութիւնը աւելի եւս ծանրացած է, նոյնիսկ զոհերու թիւը աւելի արագ կ'աճի քան քաղաքին բնակչութեան թիւը:

1930 յուլիս-հոկտեմբեր շրջանին վիրաւորուեցան 772 հոգի, որոնց 225ը մեռան: 1929 տարուան նոյն ամիսներուն՝ զոհերուն թիւն էր 931, որոնց 50ը մեռաւ:

Կը տեսնուի որ մեռեալներուն թիւը կրկնապատկուած է այս տարի: Զոհերը մեծ մասամբ մանուկներ են:

Այս արիւնոտ արկածներուն պատասխանատուներն են կառավարները: Յետոյ, արկածներուն երկրորդ պատճառն է կառքերու բախումը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԽԱՄՐԻՆ

ՓՐԻՎԱ.— Ամսոյս 19ին ուրբաթ օր իր հոգին աւանդեց կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ, հազիւ 23 գարուններ բոլորած ընկ. Անդրանիկ Փափուճեան, բնիկ Մարզուանցի: Իր ետեւ կը թողու սգակիր մայր մը, քոյր մը եւ եղբայր մը, նաեւ մեծ մայրը:

Ընկերը 4 տարիէ ի վեր Հ. Յ. Դ. Փրիվայի կազմին մէջ կը գտնուէր, լիուլի կատարելով իր կուսակցական պարտականութիւնները:

Թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ ամսոյս 20ին, շաբաթ օր կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Տ. Պսակ քահանայի կողմէ, որ այս առթիւ դամբանական մըն ալ խօսեցաւ: Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէին հարիւրէ աւելի Ֆրանսացի եւ հայ ծանօթներ, ազգականներ եւ բարեկամներ ու նաեւ ընկերներ: Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. Կոմիտէն, Փրիվայի Ենթակոմիտէն եւ ուրիշներ:

Գրիգոր Մանուէլեան

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿՆԵՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ԵՒ ԳԱՄԱՌ ՔԱԹԻՊԱՅԻ

ԼԻՈՆ, 22 դեկտ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. Միութեան երեկոյթը որ նուիրուած էր Մ. Նալբանդեան եւ Գամառ Քաթիպայի ծննդեան հարիւրամեակին տեղի ունեցաւ Գ. Թաղապետարանի շքեղ սրահին մէջ: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը: Բեմին ճակատը դրուած էր Մայր Հայաստանի մեծադիր նկարը՝ գծուած ընկեր Մարկոյեանէ եւ անոր աջ ու ձախ կողմերը պսակեայ շրջանակի մէջ առնուած Մ. Նալբանդեանի եւ Գամառ Քաթիպայի նկարները, գծուած մեր պատանի ընկերներէն՝ Ջաւէնի կողմէ:

«Մեր Հայրենիք» խմբերգէն վերջ, որ երգուեցաւ պատանիներու կողմէ, Օր. Շահպազեանի եւ Պ. Աղաբեկեանի կողմէ դաշնակի եւ ջութակի նուագածութեամբ, նախագահը ընկ. Ա. Անթիքաճեան երկու խօսքով բացատրեց հաւաքոյթին նպատակը: Արտասանութիւններ ըրին ընկերներ, Մ. Ղազարեան, Ցաքէլեան, Շիշմանեան, Ջաքար եւ Գատեմճի:

Բանախօսելու հրաւիրուած էին Պ. Վ. Զուլլերեան եւ ընկ. Ա. Գառօնէ: Մէկ ժամ տեւող իր բանախօսութեամբ, Պ. Զուլլերեան տուաւ կեանքն ու գործը Մ. Նալբանդեանի, անոր ապրումները՝ Նախիջեւանի Մոսկուայի եւ Փեթերսպուրկի մէջ: Բացատրեց թէ ի՛նչ տառապանքներ տեսնելէ եւ ապրելէ վերջ, առաջին անգամ թրթռացուց «Ազատն Աստուած»ը որ թարմութեան աւիշը ներարկեց ժամանակակից հայ երիտասարդութեան եւ թօթափելու համար դարաւոր ստրկութեան վատ ազդեցութիւնները գրեց իր հայրենաշունչ բանաստեղծութիւնները:

Նալպանտեան մեծ դէմք է անոր համար, որ հայ ժողովուրդի թմրութեան օրերուն իր ազատատենչ գլուխը կը բարձրացնէր տիրող վատ կարգ ու սարքերուն դէմ: Պայքարող մըն է Նալբանդեան ո՛չ միայն գրչով, այլ եւ իր յատուկ հրապարակախօսութեամբ: Կուռ եւ անդիմադրելի կամք ունէր, պատռելու դիմակները բոլոր անոնց՝ որոնք պատրանքով կ'օրօրէին խեղճ հայութիւնը:

Ինքն էր, որ Ս. Նազարեանցի հետ հիմը դրաւ «Հիւսիսափայլ»ին, որ կը խարազանէր հայութեան ներքին որդը, եւ արտաքին գիշատիչ կառավարութիւններ, ըլլան անոնք Թուրք սուլթաններ կամ ռուս ցարեր, եւ ձիգդ իր այս յեղափոխական յամառութեան էր որ կը զոհուէր ցարական գնտաններուն մէջ:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ ընկ. Ա. Գառօնէ, որ խօսեցաւ Գամառ Քաթիպայի կեանքին ու գործին վրայ: Դժուար է «Յառաջ»ի նեղ սիւնակներուն մէջ տալ ընկեր Ա. Գառօնէի զեկոյցին ամփոփումը, կեանքի մը մասին որ լեցուն է թելադրութիւններով եւ ներշնչումներով:

Հանդէսը վերջացաւ «Մշակ Բանուոր»ով:

Թ. Միրոյեան

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Մանչեսթըրէն «Մորնինկ Փօսթ»ի կը գրեն թէ ոստայնանկներու սենդիքային վարիչ խորհուրդը հաստատ կը մնայ իր նախկին որոշման վրայ ու կը մերժէ օրավարձերու նոր սատիճանաչափի հիման վրայ բանակցութեան մտնել գործատէրերուն հետ:

Այս որոշումը կը նշանակէ որ եթէ մինչեւ յունուար 5 գործատէրերը չընդունին ոստայնանկներու պահանջները, այս վերջինները պիտի մերժեն աշխատիլ, որով, միայն Լանքաշիրի շրջանին մէջ, մօտ կէս միլիոն անգործներու նոր բանակ մը եւս փողոց պիտի թափի:

ՓԵՀԼԻՎԱՆՆԵՐԸ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Թուրք կառավարութիւնը իր հովանաւորութեան տակ առած է մարմնակրթութիւնը: Եւ կը խորհի Պոլսոյ մէջ հիմնել հսկայ մարզարան մը, որուն համար կը նախատեսուի 175,000 սթերլին ծախք: Այս մարզարանը պիտի ունենայ նաեւ լողորդութեան աւազան մը եւ հեծելանիւի շրջուղի մը: Դպրոցներուն մէջ պարտաւորիչ պիտի դարձուի մարմնամարզը ոչ միայն մանչերուն, այլ նաեւ աղջիկներուն համար, որպէսզի մեր նախկին փեհլիվանները դառնան սփորթմէն:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Հայաստանի Պետական Կարմիր Խաչը կը գործէ Հայաստանի մէջ իբրեւ առողջապահական հիմնարկութիւն մը եւ կը կատարէ բարերար դեր մ'ը՝ հայ ժողովուրդին ամէն տեսակ կարօտութեանց հասնելու տեսակէտէն:

Հայաստանի Կարմիր Խաչը ցարդ ոչ միայն բժշկական խնամք եւ դեղ հասցուցած է հայ ժողովուրդին, ոչ միայն հաստատած է բազմաթիւ դարմանատուններ եւ բուժակայաններ գիւղական շրջաններու մէջ, այլ նաեւ ստանձնած է անապաստան երախաներու խնամարկութիւնը եւ կարօտներու բաշխած է հագուստ եւ կօշիկ:

Փարիզի Հայ Կարմիր Խաչի Մասնաճիւղս, այս տարի, մտադրած է ձմեռուան եղանակին առթիւ Հայաստան հասցնել հագուստեղէն, կօշիկ, օճառ եւ հիւանդանոցի ճերմակեղէն, գուլպայ, գլխարկ, եւն.:

Մեր ստացած տեղեկութեանց նայելով՝ Հայաստանի ժողովուրդը այս տարի նման իրեղէններ հայթայթելու դժուարութիւններ ունի: Զոհողութեանց եւ նեղութիւններու գնով է որ ան կը վերաշինէ մեր հայրենիքը:

Արտասահմանի հայութեան վրայ պարտք կը ծանրանայ գէթ փոքր չափով օժանդակել՝ վերաշինական աշխատանքի լծուած մեր եղբայրներուն, հայթայթելով ինչ որ կրնայ պակսիլ անոնց, ներկայ պայմաններուն մէջ:

Ուստի, կոչ կ'ընենք Փարիզահայ գաղութին, որ մեր Մասնաճիւղին տրամադրութեան տակ դնէ օգտագործելի գործածուած հագուստեղէն եւ ուրիշ իրեղէններ, զորս յիշեցինք քիչ մը վերը:

(կնիք)

«ԵՐԳՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

Փարիզի ռուսական մամուլը գնահատական տողեր կը հրատարակէ այս շարժանկարին մասին:

Ռուս սահմանադիր-ռամկավարներու օրգան «Պոսլեդնիա Նովոստի» կը գրէ.

— «Ֆիլմը չափազանց տպաւորիչ է: Պ. Կորգանեանը գուրգուրանքով եւ խնամքով հաւաքած է շահեկան նիւթեր: Հայերը իրաւունք ունին հպարտանալու տարագրութեան մէջ, իրենց կատարած նուաճումներով որոնք շատ կարեւոր են: Այս ֆիլմին պատմական արժէքը անվիճելի է: Ակամայ մեր Ռուսերուս մէջ ալ ցանկութիւն կը ծագի այսպիսի շարժանկար մը ունենալ:

Ֆիլմը խօսուն է եւ յստակօրէն կու տայ մեներգները եւ խմբերգները:

Շարժանկարին առաջին ներկայացումը «Ալմա փալաս»ին մէջ մեծ ոգեւորութիւն պատճառեց ներկաներուն: Առանձին կտորները կը ծափահարուէին: Ներկայացումէն վերջ ներկաները շնորհաւորեցին Պ. Կորգանեանը: Շարժանկարը ուշադրութիւնը պիտի գրաւէ ոչ միայն Հայերու, այլեւ բոլոր անոնց որ ապրեցան տարագրութեան ողբերգութիւնը»:

* * Պահպանողականներու օրգան «Վոզրոժդենիէ» իր կարգին կ'ըսէ.

—«Երգն Հայաստանի» հայկական շարժանկարին ցուցադրումը հրաշալի տպաւորութիւն թողուց հանդիսականներու վրայ»:

Չկան, բացակայ են մեր անմոռանալի Ուխտաւորները, Հայ ժողովրդի մտքի, առնականութեան ու կամքի հզօր վարպետները:

Չկան այլեւս:

Այստեղ չեն այսօր Քրիստափոր, Սիմոն, Ռոստոմ, Հ. Յ. Դ. հզօր անզուգական հիմնադիրները, որոնք իրենց կեանքով սերունդների հոգին գեղեցկացրին եւ իրենց մահով յաւերժական առաջնորդ մնացին, բոլոր խիզախ արդար գործերին:

Հ. Յ. Դ. բարոյական ահագին հմայքն ու անսպառ կորովը հասկանալու համար, կը բաւէ վերյիշել իր մեծ հիմնադիրների մահը, մէկը ռումբով, մէկը կամաւոր զրկանքով անձէթ ճրագի պէս մարած եւ երրորդը մեր աշխարհի խռովայոյզ տագնապալի օրերին զոհ համաճարակին:

Յարգա՛նք իրենց անբիծ յիշատակին:

Այստեղ չեն ասպետական, աննկուն հերոսները Հայոց աշխարհի՝

Սերոբ ու Դուման,
Անդրանիկ ու Մուրատ, Գէորգ Չաւուշ,
Հրայր, ու Քեռի,
Եփրեմ ու Կուկունեան,
Արմէն Գարօ, Բ՛աբկէն,
Եւ Արամ ու Վռամեան, Պետօ Վազգէն, ու Իշխան՝ Վանի հերոսները:

Բացակայ են իշխան Արղութեան ու իր կինը որին նոր յանձնեցինք հողին, իր ամուսնու կողքին:

Եւ Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի զոհերը, Զարդարեան եւ Ակնունի. Սիամանթօ ու Վարուժան, Խաժակ, Վարդգէս, Զոհրապ ու Շահրիկեան ամբողջ այդ պլէադան մտքի, արուեստի եւ պայքարի հերոսները: Օ՛, ներեցէք ինձ, իմ յոգնած յիշողութեան մշուշը, ո՞ր մէկին յիշեմ, ո՛վ արդար հոգիներ:

Խաղաղութիւն ու հանգիստ ձե՜զ...

Ամէնքիդ, որ ընկաք պայքարով, զէնն ի ձեռին, կամ առանց պայքարի, ձե՛զ անապատների մէջ գառնուկների պէս մայող որբուկներ, եւ հարսեր, եւ մայրեր, եւ ծերեր, ու վաստակաւոր արդար մարդիկ Հայոց աշխարհի:

Խաղաղութիւն ու հանգիստ ձեզ:

* * *

Այսօր, այս հանդիսաւոր ու խորախորհուրդ ժամին, երդւում ենք ձեր վէրքերով, ձեր տառապանքով, ու ձեր մահով որ ձեր հաւատն ու ձեր երազը մեր կեանքի վառ փարոսը կը մնայ մինչեւ որ հասնի Հայ Հայրենիքի Մեծ Արշալոյսն ազատ, Անկախ ու Միացեալ Հայաստան:

Եւ ահա դառնում եմ մեր սրտերի կրակուրոց փոքրիկ Հայաստանին, որ մի օր հայ ժողովրդի ճիգերով ու արիւնով Վահագնեան արշալոյսին ծնեց Մայր Արաքսի ափերին:

Արդար լինենք եւ դէպի մեզ.

Հայ ժողովուրդը աշխարհաւեր զուլումի մէջ գիտցաւ նաեւ մեծ լինել, գիտցաւ հարւածել ապրելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան անձնազոհ կորովի անվեհեր ղեկավարութեամբ:

Երզնկայից մինչեւ Գուգարք, հայկական Տաւրոսից մինչեւ Արաքս հայ ազգի ընտիրները անհօրէն մարտնչեցին եւ Ղարաքիլիսա ու Սարդարաբադ, հին օրերի Աւարայր դարձան եւ մեր հայրերի անընկճելի կորովն ու արիութիւնն ու փառքը վերյուշեցին: Ու տեսանք պահ մի մեծ արշալոյսը. Հայոց աշխարհի ազատագրութիւնը Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ միացեալ ու անկախ Հայրենիքի գեղեցկութիւնը ապրեցինք ազգովին:

Եւ ո՛վ զարհուրանք. համաշխարհային արիւնահեղ կատակլիզմին յաջորդող հաշուեյարդարին՝ խաղաղութեան սեղանի առջեւ, հոգեվաճառ, տմարդի եւ ուրացող անգթութիւնը յանուն մեծ ազգերի դաւաւորի ծիրանի հագաւ եւ մեր զոհերի եւ արիւնի մեծութիւնը մեր թշւառութեան ահագնութիւնն մեր արիւնն ու իրաւունքը ստորնագոյն վաճառքի հանեց քարիւղի փոխարէն:

Հայ ժողովրդի երկրորդ խաչելութիւնն էր, որ Թիւրքից յետոյ մեր «բարեկամ» մեծ, քաղաքակիրթ պետութիւնները կատարեցին:

Պղծւած է այլեւս իրենց պատմութիւնը եւ մենք վերստին քար սեղմենք մեր կրծքերին, մեր ցաւը կը փշրենք ակռաների տակ ու կը սպասենք իրաւունքի եւ արդարութեան յաղթժամին, որ պիտի գայ, պիտի գայ... եւ չի կարող չգալ:

Եւ մինչեւ այդ՝ որդիական կարօտի սարսուռով մեր հայեացքը կախուած կը մնայ Արաքսի ափերին:

Մասսի ու Արագածի ոտքերին, ուր մէկ միլիոն Հայութիւնն է համախմբւած դժնդակ սպասումի յոյզերով ու յոյսերով ալեկոծ:

Այնտեղ է մեր ազգային գոյութեան յենարանը, նրանով եւ միայն նրանով պիտի ամրապնդւի ու գեղեցկանայ ցեղի յոյսը: Նա է կուանը ու ապաստանը մեր սրբազան հաւատի ու դատին:

Եւ քանի որ հայկական Տաւրոսից մինչեւ Արաքս ու Հայկական Բարձաւանդակից մինչեւ Ախուրեան մեր աշխարհը աւերակ է ու անապատ Թիւրք հորդաների բարբարոս ոտքերի տակ:

Քանի չորս հազար տարուց յետոյ առաջին անգամ Մասիսն իր լանջերին այլեւս Հայ չի տեսնում եւ Արաքսի նւիրական կոհակները «դարիւ դարիւ փախչում են լալագին», ամօթանք ու անէծք են մեր ցեղի գլխին իր ներքին վէճերը, քէնն ու ոխը ու պառակտումները:

Մեր եւ մեր հայրերի արիւն-քրտինքով ուռճացած մեր քառասուն դարերի շքեղ Հայրենիքը Թիւրքին ձգած սեղմւած ենք Արաքսի ափերին եւ խեղդւում ենք անհող՝ մեր իսկ հողերի մէջ: Մինչ Մասսի ձորերում Թուրքի թնդանօթներն են որոտում:

Ահա ա՛յս է որ պիտի փոթորկէ եւ ծառս հանէ մեր եւ մանաւանդ մեր մատաղ սերունդների հոգին ու կամքը:

Տեսա՞ծ էք դարբնոցը:

Ահա վարպետը հանում է բոցավառ հնոցից շիկացած երկաթը, կրակի կատաղութիւնից խենթացած մետաղը փշշում է ու շանթեր արձակում, կիզիչ աստղերը վառում ու խոցոտում են վարպետի մերկ բազուկներն ու ձեռքերը. առանց ճիչի ու առանց հառաչանքի նա նետում է շիկացած երկաթը սալին եւ կանչում կռանաւորներին:

«Զարկեցէ՛ք, զաւակներս, զարկեցէ՛ք անդադրում, մինչեւ կռւի ու կոփւի խոփը, որ մայր հողի կրծքից գարնանը նոր կեանքը պիտի շորթի...»:

Ու յետոյ, հնոցի մոխիրն է վերցնում մի բուռ ու ցանում այրւածքներին ու վէրքերին:

Այսպէս մեր դատը,— շիկացած երկաթ որ կայծակի անձրեւով վառում, մրկում է մեր բազուկները: բայց փոյթ չէ, պիտի զարկենք. զարկենք մեր կռանները, մինչեւ որ կռենք, կոփենք Հայոց աշխարհի լիակատար ազատութիւնը:

Ու մեր վէրքերին՝ մեր հայրենի հողի մոխիրը կը ցանենք:

Այս առթիւ երեւան ելած են նաեւ ուրիշ կուսակցութիւններու մէջ եղած կազմակերպութիւններ ու համայնավարներու անուններ: Այս կուսակցութեանց ոստիկանութիւններուն լուր տրուած է հեռագրով: Իսկիշէհիրի մէջ ձերբակալուած համայնավարները զանազան հաստատութեանց մէջ պաշտօնավարող մեքենավարներ են:

Ծրագիրներ Սուրիոյ համար

Սուրիոյ ֆրանսական մարզպանը Պ. Փօնսօ որ Փարիզ կը գտնուէր, իր հետ տարած է զանազան ծրագիրներ Սուրիոյ բարգաւաճման համար: Առաջին կարգին վրայ կը գտնուին երկաթուղագծերու շինութիւններ, որոնք մօտ 500 միլիոն ֆրանք պիտի արժեն. գիծ մը Թրիբոլի-Նաքորա, Թրիբոլի-Հօմս, Բալմիր Տէրզօր, եւ այլեւայլ ոռոգման աշխատութիւններ: Ասոնք իրագործելու համար, Մարզպանը խորհրդակցութիւններ կը կատարէ Սուրիոյ պատուիրակներուն հետ:

Համայնավարներու դատավարութիւնը

Սուրիոյ այլեւայլ քաղաքներուն մէջ ձերբակալուելով Պէյրութ փոխադրուած համայնավարներու թիւը կը հասնի 20ի որոնք ձերբակալուած են լուրջ հիմերու վրայ: Ասոնք վերջերս դիմում ըրած էին ընդհ. դատախազին երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուելու համար. սակայն մերժուած են:

Քննութիւնները հաստատած ենթէ Պէյրութի, Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ գոյութիւն ունին համայնավար բջիջներ, կեդրոն ունենալով Պէյրութը: Ծախքերը կը ղրկուէին Վիէննայէն:

Ըստ «Լ'Օրիան»ի Պէյրութի համայնավար կեդրոնը գտնուած է վրանաքաղաքին մէջ եւ անդամներու մեծ մասը գաղթականներ են:

ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԻԱՑԵԱԼ

ՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. եւ Հ. կ. խաչի Օգն. մասնաճիւղերը միացեալ հանդէս մը կազմակերպած են 4 յունուար 1931, կիրակի ժամը 2ու կէսին Salle de Géographieի մէջ, 184 Bld. Saint Germain.

Այս հանդէսին մէջ Որբերու Օգն. Մասնաճիւղը մրցանակներ պիտի տայ այն հայ դպրոցականներուն, որոնք վերջին երկու դպրոց. տարեշրջաններուն իրենց յաճախած վարժարաններուն մէջ առաջնութիւն շահած են:

Իսկ Հ.Կ.Խաչի Օգն. Մասնաճիւղը մրցանակներ պիտի բաշխէ այն մայրերուն, որոնց կաթնկեր մանուկները' յետ բժշկական քննութեան գտնուած են մաքուր եւ առողջ:

Կը հրաւիրուին անխտիր բոլոր Հայերը: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: (կնիք)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Վալանսի Սէօլէօզցիներու «Արեւելք» Հայր. Միութեան կողմէ, 18 րիւ Պիւֆիի, Պ. Գարաճեանի սրճարանը: Դեկտ. 27 շաբաթ երեկոյեան ժամը 7ին: Արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ, մեներգ, խմբերգ, նուագ, հայկական եւ եւրոպական պարեր: Մուտքը ազատ է:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

Երեկոյթ - պարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Իթալիի մասնաճիւղին կողմէ 27 Դեկտ. Շաբաթ իրիկուն, Salle Renard*ի մէջ,* 12 Rue Renard

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Լ. Ազապէկեան (երգ), Պ. Վ. Տէվէճեան (երգ), Պ. Վ. Քնարեան՝ իր créations*ներով, Պ. Զ. Ղարիպեան (արտասանութիւն):*

Թատերական ճոխ բաժին: Կովկասեան եւ հայկական երգախառն պարեր Պ. Առաքելեանի կողմէ ընկերակցութեամբ Թառիստ Աբգարի: Մեծ քօթիյեօն: Ճոխ պիւֆէ:

Abel'sCand orchestra.

Մուտք այրերու 10 ֆր., կիներու 7.50 ֆր.

ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Շավիլի երիտ. երկսեռ միութեան կողմէ 27 դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 8.45ին Ciné Patinի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԵՐԿՈՒ ՋԱՒԵՇՏՆԵՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, հայկական պար գեղջկական տարազով:

Իջնել թիւ 1 հանրակառքով Ancienne Mairie

Մուտք 4 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

17 Յունուար Շաբաթ գիշեր

կը ներկայացնէ՝ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Պատրաստուեցէք այս աննախընթաց երեկոյթին

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Տէսինի Զմիւռնիոյ Նահանգ. Հայրենակցական միութեան կողմէ: Այս կիրակի ժամը 2ին, իսկ ժամը 8ին պարահանդէս Սօսիէթէ Լիոնէզի ճաշասրահին մէջ:

կը ներկայացուի՝ ՋԱՐ ՈԳԻՆ

Ղեկավարութեամբ դերասան Ժ. Զուլֆիեանի եւ մասնակցութեամբ Պ. Լ. Ղարիպեանի: Օր. Արմէն Շիրինեան դաշնակի վրայ պիտի նուագէ միջնարարներուն հայկական եւ եւրոպական կտորներ: Ժազ եւ Օրքէսթր ղեկավարութեամբ Պօզարոֆի: 20 հայ օրիորդներ հայկական տարազներով պիտի պարեն հայկ. պարեր:

Մուտք՝ ներկայացման համար 5 ֆր., պարահանդէսի՝ այր եւ կին 3 ֆր. առանձին 2 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Սեբաստիոյ Գօչհիսարի Հայր. Միութեան կողմէ: Այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Փըթի Ժուռնալի սրահին մէջ, 21 rue Cadet. Métro Cadet.

կը նախագահէ ՍՈՒՐԷՆ ՓԻԼԻԿԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ

Եւրոպական եւ հայկական պարեր, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ ընտիր ժազ:

Տոմսերու գիներն են՝ 10 եւ 7.50 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ՆԻՍԻ շրջանային կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փօն Մայեանի շրջանի ընկերները այս իրիկուն ժամը 8ուկէսին ընկ. Ե. Խաչատուրեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբէ ժողովավայրը իրիկուն ժամը 8ին գրադարանի սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌ - Պուա Քոլոմպի Զ. Ե. Ռ. Միութեան ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բիւթանական Հայր. Միութեան առժամեայ վարչութիւնը ստանձնած ըլլալով Միութեան (որ 1924էն ի վեր գրեթէ կազմալուծուած է), վերակազմութիւնը կը խնդրէ Մարսէյլի եւ շրջակայքի բիւթանացի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ ընդհանուր ժողովին ուր տեղի պիտի այս կիրակի ժամը 9ին Պար տը լա Փոստի մէջ, 2 րիւ Քորպիէր: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն, իր ընկերներէն *ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓԱՓՈՒՃԵԱՆ*ի մահուան առթիւ, իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ազգականներուն եւ պարագաներուն:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 27 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930
27 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1453 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Այս էջերուն մէջ, յատկապէս մատնանշուեցաւ չարիք մը որ հետզհետէ աւելի ակներեւ, շօշափելի կը դառնայ:

Կ'ակնարկենք աշխատանքի տագնապին:

Սակայն, կանուխ է, գործածելու համար բուն բառը,—գործազրկութիւն:

Իրականին մէջ, գործերու թուլութիւն մըն է որ կը տիրէ ամիսներէ ի վեր: Սեւ Նախանշան մը, որ կրնայ անհետանալ ձմրան հետ: կամ յանգիլ դառն իրականութեան մը:

Ամէն պարագայի մէջ, մեր պարքն է օրը օրին հետեւիլ տագնապին զանազան երեւոյթներուն, եւ արթուն պահել մեր հայրենակիցները, որոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը աշխատաւորներ են, հասարակ բանուորներ:

Ֆրանսայէն դուրս, տագնապը արդէն ստացած է զարհուրելի համեմատութիւններ:

Կանանչ եւ դեղին տոլարներու երկիրը աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր կը գալարուի աննախընթաց տագնապի մը մէջ: Դեկտեմբեր 15ի պաշտօնական վիճակագրութիւնը կը ցուցնէր 300,000 գործազուրկներու յաւելում, երկու շաբթուան ընթացքին: Նոյն տեղեկագրին համաձայն, գործազուրկներու թիւն է 5,300,000. իսկ իրազեկներ կը պնդեն որ 8—9 միլիոնէն պակաս չէ:

Գերմանիոյ մէջ, արդէն կը համրեն չորս միլիոն անգործ:

Անգլիոյ մէջ, գործազրկութիւնը դարձած է բնական վիճակ, պատերազմէն ի վեր: Մօտ երեք միլիոն այր եւ կին — երկիր մը, պետութիւն մը կազմելու չափ ժողովուրդ — նպաստով կ'ապրին տարիներէ ի վեր: Կը նշանակէ երեք միլիոն մարդ՝ ընդունակ ապստամբելու, ի խնդիր հացի:

Իտալիոյ անգործներուն թիւը շուտով կը յանգի մէկ միլիոնի, այն ալ հիմնուելով պաշտօնական թիւերու վրայ: Կարելի է գաղափար մը կազմել տիրող տագնապի մասին, աչքի առջեւ բերելով Մուսոլինիի տրակոնեան կարգադրութիւնները՝ ապրանքի գիները կրճատելու, ապրուստը բոնի աժանցնելու առաջադրութեամբ:

Չենք խօսիր, տակաւին, պալքանեան երկիրներու մասին, ուր տնտեսական տագնապը ամենօրեայ մղձաւանջի մը պէս կը ճնշէ տարիներէ ի վեր: Պատերազմէն ջախջախուած Պուլկարիան տնտեսապէս ալ կը ծիւրի անդադար եւ իր զաւակներն անգամ գաղթելու հարկադրուած են: 1924ին, 60,000ի կը հասնէր անգործներուն թիւը, իսկ այսօր արդէն կ'անցնի 200,000ը, ինչ որ ճշմարիտ աղէտ մըն է այդ անդամալոյծ եւ աղքատ երկրին համար: Ծանր մտահոգութեան մը մատնուած է նաեւ Յունաստանը, թէեւ կացութիւնը կրնայ շատ մխիթարական համարուիլ, բաղդատելով հարեւան Պուլկարիոյ հետ:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, գործազրկութեան բազմոտանի հրէշին շուքը միայն կ'երեւայ, առ այժմ: Մասնակի արձակումներ, աշխատանքի օրերու կամ աշխատավարձի կրճատում, գործերու ամփոփում,— այս բոլորը իրականութիւն են արդէն: Ու թէեւ անզգալի չափով, բայց յամրաբար կ'աւելնայ գործազուրկներու թիւը: Պաշտօնական տեղեկագիրը հազիւ 9000 կը ցուցնէ արձանագրուած գործազուրկներու թիւը, ինչ որ կը նշանակէ առնուազն երկու անգամ աւելի: Տագնապը մասնաւորապէս աչքի կը զարնէ մետաղագործութեան, հանդերձեղէնի, առհասարակ արդիւնագործութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ:

Այս մռայլ պատկերին առջեւ, վարդապետական քարոզ պիտի ըլլար յորդորել որ ամէն մարդ իր կեցած տեղը մնայ, եւ գոհանայ իր պատառ հացով:

Ամէն պատրանք փարատելու համար, ըսենք թէ տնտեսական տագնապի սպառնալիքին առջեւ, շատերուն համար կախարդական երկիր մըն ալ, հեռաւոր Արժանթինը, անցագրի վաւերացման տուրքը երեք տոլարէն բարձրացուցած է 33 (երեսուներեք) տոլարի:

Շ.

Թուրքիոյ Հանր. Պարտքերուն շուրջ

Հանրային Պարտքերու Վարչութեան Թուրք պատուիրակ Ջէքեայի պէյի միջոցաւ հաղորդուած տեսակէտը կառավարութիւնը չէ գոհացուցած: Հանրային Պարտքի խնդիրը Գործավարներու Խորհուրդի նիստին մէջ քննուած միջոցին, թէ դեսպաններու տուած բացատրութիւնները, եւ թէ զանազան միջոցով առնուած լուրերը ցոյց տուած են որ գերման եւ իտալացի բաժնետէրերը կը հաւանին կառավարութեան առաջարկած բարեփոխումներուն եւ այս գետնին մէջ իրաւունք կու տան կառավարութեան:

⁂ Էնկիւրիէն «Փոլիթիքա»յի կը հաղորդեն թէ պարտքերու բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Փարիզի մէջ, Թուրք դեսպանին եւ բաժնետէրերու կողմէ ընտրուելիք իրաւասու մարմնի մը միջեւ:

⁂ Ֆրանս. դեսպանը այցելած է վարչապետ Ըսմէթ փաշային եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է պարտքերուն շուրջ: Միւս կողմէ, արտաքին գործավարը եւ դեսպանները վարչապետին նախագահութեամբ նիստ մը գումարելով, պիտի քննեն բաժնետէրերուն տրուելիք պատասխանը:

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄԸ

Մէկ քանի շաբաթներ առաջ, գրեր էինք թէ երկու Հայեր, Անուշաւան Զատիկեան եւ Յարութիւնօֆ որոնք իբր թէ փախեր էին Ռուսաստանէն, եւ գաղտնի մտեր Ֆրանսա, կը փնտռուէին ֆրանս. ոստիկանութեան կողմէ: Աժէնէն տրուած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ ձերբակալուած է Ժորժ Իվանովիչ Փրոթարիուս անունով ռուս մը, որ կը կարծուի թէ փնտռուած Հայերէն մէկն է:

Այս անձը մէկ քանի օրէ ի վեր միայն կ'աշխատէր Ֆիւմէլի մետաղագործական ընկերութեան մէջ. կը յայտնէ թէ փախած է Փեդրոկրատի բանտէն, 1929ին, ուրիշ շատ մը բանտարկեալներու հետ. թէ փախելէ յետոյ անցած է Ֆինլանտիա եւ յետոյ Պերլին: Եղած է Ֆրանսայի զանազան քաղաքները: Վերջին անգամ կը գտնուէր Բաձոր ուրկէ հեռացաւ աշխատելու համար Ֆիւմէլի մէջ:

Ոստիկանութիւնը կը ջանայ ստուգել այս մարդուն պատմութիւնը: Իր բնակարանին մէջ կատարուած խուզարկութեան մը ընթացքին, ոստիկանութիւնը ձեռք անցուց Մոսկուայէն թուագրուած բազմաթիւ նամակներ, որոնք երկու տարբեր անուններու ղրկուած են: Երեւան հանուած է նաեւ պահարան մը որ անգլ. գործակալութեան մը կողմէ ղրկուած վաւերաթուղթ մը կը պարունակէր:

ՀԱՄԱՀՆԴԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Լոնտոնի համահնդկական խորհրդաժողովը թէեւ յետաձգուած է եւ պատգամաւորներէն շատերը կը բացակայէին Լոնտոնէն, սակայն մասնակի բանակցութիւնները կը շարունակուին Հնդիկներու եւ Մահմետականներու միջեւ՝ տարակարծութիւնները վերցնելու համար: Այդ է գլխաւոր պատճառը որ կը դանդաղեցնէ խորհրդաժողովին աշխատանքները: Լոնտոն մնացած հնդիկ պատգամաւորները կը քննեն Մահմետականներու կողմէ իրենց տրուած առաջարկները: Այս վերջինները կարգ մը պայմաններ դրած են Պէնկալի եւ Փէնճապի մէջ՝ իրենց ներկայացուցչական իրաւունքները ապահովելու համար: Այս նահանգներու մէջ Մահմետականները մեծամասնութիւն կը կազմեն թիւով, սակայն փոքրամասնութիւն կը մնան ընտրութեանց մէջ:

ԿՐԿԻՆ ՌԻՔՈՎ ԵՒ ՊՈՒԽԱՐԻՆ

Խորհրդային Բրավտա թերթը, մեկնաբանելով համայնավար Կեդր. Կոմիտէի եւ Վերստուգիչ Կեդր. Յանձնախումբի լիակատար նիստի աշխատանքները, չի մոռնար կրկին պահանջելու որ Ռիքով եւ Պուխարին աւելի յստակօրէն ճշդեն իրենց դիրքը բոլշեւիկեան կուսակցութեան մէջ: «Աջ պատեհապաշտներու նախկին ղեկավարները Ռիքով եւ Պուխարին, կը գրէ, լիակատար նիստին մէջ՝ անգամ մը եւս յայտարարեցին թէ կը խոստովանին իրենց սխալը եւ թէ համամիտ են կուսակցութեան ընդհ. ուղեգծին: Բայց կուսակցութիւնն արդէն նման յայտարարութիւններ բաւական լսած է իրենցմէ եւ կը պահանջէ որ ի նպաստ ընդհ. ուղեգծին վճռական յայտարարութիւնները հաստատուին նաեւ գործով:

«Կուսակցութիւնը իրաւունք ունի այդ պահանջելու Ռիքովէն եւ Պուխարինէն որոնք տարիներ ամբողջ՝ պայքար մղեցին կուսակցութեան ընդհ. քաղաքականութեան դէմ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Տիրունիի սպանութեան դատը

Պէյրութի «Ազդակ»ը իր վերջին թիւին մէջ մանրամասնօրէն հրատարակելով Ս. Տիրունիի սպանութեան վերջին դատավարութիւնը, (15 դեկտ.), կը ծանուցանէ թէ ամբաստանեալ Ստեփան Սանթուրեան անպարտ արձակուած է:

Խռովութիւններ՝ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն եւ Իզմիրէն տրուած հեռագրեր կը յայտնեն թէ սուլթանութեան եւ խալիֆայութեան զինեալ կուսակիցներ Մաղնիսայի եւ Մէնէմէնի մէջ փորձեցին ժողովուրդը ըմբոստացնել ընդդէմ կառավարութեան:

Կռուի մը ընթացքին՝ շարժման պարագլուխները պաշարուեցան ոստիկանութեան կողմէ եւ չորս հոգի կորսնցուցին: Ոստիկանութեան հրամանատարը սպաննուեցաւ:

Շարժման ղեկավարները որոնք կը պատկանին կրօնական կազմակերպութեան մը, ինչպէս նաեւ 10ի չափ անձեր որոնք ծանօթ էին իրենց յետաշրջական ձգտումներով՝ ձերբակալուեցան Մէնէմէնի մէջ:

⁂ Պոլսէն առնուած վերջին լուրերու համաձայն, Մէնէմէնի շարժման մասին հակասական զրոյցեր կը շրջին: Ձերբակալեալներու թիւն է 30: Կ'ըսուի թէ այս շարժումը գործն է մոլեռանդ կրօնականներու եւ իրենց հետեւորդներուն, որոնք սակայն չեն կրցած ժողովուրդին մէջ ընդունելութիւն գտնել:

Մէնէմէն հանդարտած է: Քննութիւնները կը շարունակուին:

Իզմիրն ալ կը շարժի

ԷՆԿԻՒՐԻ, 25 դեկտ.— Արիւնահեղ բախում մը տեղի ունեցաւ այսօր, Իզմիրի մէջ, ոստիկան զօրաց ջոկատի մը եւ Թուրքերու միջեւ, որոնք ցոյց կը կատարէին ընդդէմ կառավարութեան:

Կռուի ընթացքին սպաննուեցան 3 հոգի եւ վիրաւորուեցան 20 հոգի:

Թուրք հանրային պարտքի խնդիրը

ԷՆԿԻՒՐԻ, 25 դեկտ.— Թուրք ելմտական եւ քաղաքական շրջանակները կը մտահոգուին Թուրք հանրային պարտքի հարցով, որուն լուծման կը սպասուի անհամբերութեամբ, նկատելով որ կրնայ անդրադարձումներ ունենալ ընդհ. կացութեան վրայ:

Շատ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի երկրորդ տեսակցութեան զոր Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, Մուսթաֆա Քէմալ պիտի ունենայ Ըսմէթի հետ: Այս տեսակցութեան ներկայ պիտի ըլլան դարձեալ Փարիզի, Լոնտոնի եւ Պերլինի Թուրք դեսպանները:

Ըսմէթ փաշա պիտի պարզէ հանրային պարտքի խնդիրը եւ պիտի հաղորդէ գործավարներու խորհուրդին կողմէ տրուած որոշումը: Անկից վերջ Մուսթաֆա Քէմալի գնահատութեան պիտի ենթարկէ ընդհ. կացութեան վերաբերեալ զանազան խնդիրներ:

Հակաքէմալականները եւ Յունաստան

Աթէնքէն կը գրեն թէ կիւմիւլճինայի նահանգապետը յայտարարեց որ հակաքէմալական Թուրքերը ազատ են իրենց ուզած երկիրները երթալու մինչեւ յունուար 16:

⁂ «Փրօիա» խմբագրական մը գրած է 11 հակաքէմալական Թուրքերու հեռացման մասին:

Թերթը հակամարդկային գտնելով կառավարութեան այս որոշումը, կը գրէ. «Պ. Վենիզելոսի կողմէ տրուած այս որոշումը չարդարանար, մանաւանդ անոր համար որ Թուրք կառավարութիւնը, ի պատիւ իրեն, այդ իմաստով ոչ մէկ պահանջ չէ ներկայացուցած հելլէն կառավարութեան: Հանրային կարծիքը շատ գրգռուած ըլլալով, Պ. Վենիզելոս պէտք է անդրադառնայ իր տուած որոշման:»

⁂ Արտաքին նախարար Պ. Միխալաքօփուլօս յայտարարեց թէ Թրակիոյ 11 հակաքէմալական Թուրքերը Թուրք կառավարութեան չպիտի յանձնուին, բայց անոնց հեռացումը անհրաժեշտ է հելլէնեւթուրք բարեկամութեան ամրապնդման համար:

Թրակիոյ Թուրքերը բազմաստորագիր հանրագրութիւնով կը պահանջեն կառավարութենէն որ 11 Թուրքերու հեռացման որոշումը ետ առնուի:

Մոսկուա կը կազմակերպէ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 25 դեկտ.— Գործավարներու Խորհուրդը վաւերացուց աշխատանքի եւ պաշտպանութեան խորհուրդին նոր կազմը որուն նախագահն է Մոլոթով, օգնական նախագահներ, Ռուձուտաք, Քույպիշեւ եւ Անտրէյեւ: Անդամներ՝ Ստալին, Օրճոնիքիձէ, Վորոշիլոֆ, երկրագործական, ելմտական եւ պարէնաւորման գործավարները եւ Խորհ. Միութեան դրամատան նախագահը Քալմանովիչ:

Անկից զատ կազմուած է նաեւ երրորդ մնայուն յանձնախումբ մը՝ Գործադրութեան յանձնախումբ, որուն գործը պիտի ըլլայ ստուգել ընկերվարական շինարարութեան եւ պետական կազմակերպութեան կատարելագործման մասին տրուած հրահանգներուն գործադրութիւնը:

Այս յանձնախումբին գլուխը կը գտնուի գործավարներու խորհուրդին նախագահը Մոլոթով՝ օգնական ունենալով Անտրէյեւը:

ՆՈՐ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

«Էլ Աճրար»ի Հալէպի Թղթակիցը 15 դեկտ. Թուականով կը գրէ իր թերթին.—

Ամըգի շրջանին մէջ գտնուող տեղացի ժողովուրդը չափազանց նեղուած է եւ վշտացած տեղ. կառավարութենէն, որովհետեւ ան Հայերուն նուիրած է այդ շրջանի ընդարձակ տարածութիւնները, ուր կ'արածէին իրենց կենդանիները: Շիտակ է որ այդ հողերը բոլորն ալ պետական են, սակայն ժողովուրդը ամէն տարի կարեւոր տուրքեր կը վճարէր եւ իրենց բոլոր հօտերը կ'արածէր այդ տեղերը:

Այդ պատճառաւ Ամըգի ժողովուրդը կը բողոքէ կառավարութեան այդ կարգադրութեան եւ առատաձեռնութեան դէմ, որովհետեւ այդ հողերը գրեթէ ձրի կը տրուին Հայերուն: Ջրի կ'ըսեմ անոր համար որ, սուրիական կառավարութեան պետը Ալէքսանտրէթի միւթէսարըֆին հրահանգած է որ իւրաքանչիւր «տէօնիւմ»ը մէկ ոսկի սուրիական հաշուելով տրուի Հայերուն:

Մենք հակառակ չենք Հայերու հողին կալուելուն, սակայն չենք ուզեր որ անոնք վնաս պատճառեն ժողովուրդին եւ իրենք հարստանան:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փէնճապի կառավարիչը որ վիրաւորուեր էր հնդիկ ուսանողի մը կողմէ, ապաքինելու վրայ է: Ոճրագործը մերժած է հարցաքննութեան ընթացքին որեւէ յայտնութիւն ընել:

Հնդկաստանի փոխարքան գեկոյցով մը կը բացատրէ թէ ինչու համար գրաքննութիւն հաստատած է: Վերջերս գործուած բազմաթիւ ոճիրներ կը փաստեն թէ թերթերու կողմէ հրատարակուած գրգռիչ յօդուածներ պատճառ դարձած են որ յեղափոխական շարժումն աւելի սաստկանայ: Նկատելով որ կը յայտնէ փոխարքան, կարգ մը թերթեր չեն ուզեր զգոյշ մնալ, անհրաժեշտ է խիստ միջոցներու դիմել:

Մատրասի նահանգին մէջ, ամբոխը յարձակեցաւ հարկահաւաքի մը եւ ոստիկանապետի մը վրայ, որոնք խուզարկութիւն կը կատարէին ոգելից ըմպելիի վաճառատան մը մէջ:

Թարրա Վատիի մէջ (Վերին Պիրմանիա) խռովութիւնները սկսան սաստկանալ ու ծաւալիլ: Ցեղապետ մը սպաննուեցաւ: 500 գիւղացիներ կողոպտեցին կայարան մը, հրդեհեցին գիւղակ մը եւ յարձակում գործեցին ոստիկաններու վրայ: Հինգ ոստիկաններ վիրաւորուեցան:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՊԵԼԿՐԱՏ, 25 դեկտ.— Կ'ըսուի թէ գերման կառավարութիւնը կարծիքը փնտռած է եուկօսլաւ, ռումէն, հունգար եւ պուլկար կառավարութեանց, հինգ երկիրներու միջեւ մաքսային դաշնակցութեան մը կնքման մասին:

Ըստ գերմանիոյ առաջարկին, Եուկօսլաւիա, Ռումանիա Պուլկարիա եւ Հունգարիա մասնաւոր դիւրութիւններ պիտի վայելեն գերմանիոյ մէջ ծախելու համար իրենց արմտիքը եւ փոխարէն՝ գերման արտադրութեանց պիտի տան նախընտրութիւնը՝ իրենց շուկաներուն վրայ:

ԿԵԱՆՔԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՐԱԽՏՈՒՄ

Մօտ երկու ամիս է դերասաններ՝ Գ. Քոչարեան եւ Ց. Մանուկեան Թաւրիզ կը գտնուին եւ տեղւս դերասանների ու սիրողների հետ ներկայացումներ կուտան։

Գ. Մանուկեան օրինական ճանապարհով է եկած. իսկ Գ. Քոչարեանը ինը տարի բոլշեւիկեան կարգերը ճաշակելէ ու մի քանի անգամ էլ Չեկայի նկուղներում նստելէ յետոյ, կարողացել է ծպտեալ անցնել Պարսկաստան։

Ճնայած նա որպէս պարսկահպատակ դերասանութիւն էր անում Ռուսաստանի քաղաքներում, նորէն բոլշեւիկները նրան հալածում էին որպէս հակաբոլշեւիկի։

Ստորեւ՝ իր պատմութիւնը.— ԹՂԹԱԿԻՑ

Ինչպէս շատ շատերը կարողացել են իրենց գլուխը ազատել խորհրդային դժոխքից, նոյնպէս եւ ինձ յաջողւեց ազատել գլուխս կարմիր «սոցիալիստներ»ի դաժանութիւններից։

Անտարակոյս՝ շատ եւ շատ մամուլում գրուած կը լինի նրանց գործունէութեանց մասին, եւ գուցէ ես սրանով մի նորութիւն չպիտի յայտնեմ։ Բայց եւ այնպէս որպէս ականատես բոլոր այն բարբարոսութիւններին եւ դիւային գործունէութիւններին, որ յատուկ են միմիայն բոլշեւիկներին, ես լռել չեմ կարող։

Նախ՝ պէտք է ըսեմ, որ այդ «ազատ» երկրում ժողովուրդը իր ճորտութեամբ ոչինչով չի տարբերւում XVI դարու ճորտերից։ Խեղճ ժողովուրդը հեծում է կարմիր ձիրանների արիւնարբու կարգերի տակ։ Նա չունի ապահովութիւն, ոչ գոյքի եւ ոչ ալ կեանքի, մարդիկ ապրում են այսօրուան օրով, ոչ ոք վստահ չէ, թէ կարող է ազատ մնալ Չեկայի արիւնռուշտ գործակալներից։ Եւ Չեկայի սարսափը այն աստիճանի մեծ է, որ մարդիկ չեն համարձակւում, անգամ իրենց տան մէջ, իրենց հարազատների հետ խօսել ազատ։ Եւ այդ հասկնալի է, որովհետեւ ամենէն անմեղ խօսքի համար անմիջապէս ուղարկւում են «օտաքուխաթիան»։ Թէեւ ժողովուրդը ըմբոստացած, բայց անզօր է արտայայտելու իր ըմբոստութիւնը, որովհետեւ սարսափը շատ մեծ է եւ այն աստիճանի շատ են Չեկայի գործակալները ժողովրդի մէջ, որ մարդիկ հնարաւորութիւն չեն ունենար միմիանց յայտնել իրենց կարծիքները։

Ներկայիս Ռուսաստանի ժողովրդի մտածելու միակ բանը — օրւայ հացը ճարելն է, այն էլ 300 գրամ։ Ամէն մի քաղաքացի ստանում է պետական փուռներէն։ Նա առաւօտ վաղ, ժամի 4ին գնում է փուռի առաջ հերթի է կանգնում եւ հազիւ 5 6 ժամից ստանում իրա բաժինը, հացն է միայն, որ ամէն օր ստանում են 300ական գրամ, այն էլ մեծ դժուարութիւններով իսկ ինչ վերաբերում է մնացած կենսամթերքներին, չկայ ոչ միս, ոչ իւղ, ոչ պանիր, իսկ կօշիկի եւ հագուստի համար կարելի է միայն երազել։ Երբեմն միայն կոօպերատիվը բաց է թողնում իրան անդամների համար չորացրած ձուկ, այն աստիճանի աղի, որ ուտել չի լինում։

Կօօպերատիվների ապակեփեղկերը բոլորովին դատարկ են, եթէ չհաշւենք Ստալինի կամ Լէնինի կիսարձանները։ Ռուսաստանի կօօպերատիվների ապակեփեղկերը լցւած են Ստալինի, նրա արբանեակների կիսարձաններով եւ նկարներով։

Այն մի բաժակ կաթը որ պիտի տան հիւանդ երեխաներին դժբախտաբար խեղճ մանուկները դրանից էլ են զրկւում. մինչդեռ իրանք կոմունիստները ամէն ինչ ունեն եւ ոչ մի բանից չեն զրկւում. ամէն ինչ նրանց տրամադրութեան տակ է.․ Երբեմն, երբ մի քանիսեր բախտ են ունենում կօօպերատիվից դուրս պոկել մի զոյգ չուստ (տոնամաշ), ձեռներին բռնած ուղեւորում են դէպի իրանց տները։ Ճանապարհին պատահողը բռնում է նրան եւ հազար ու մի հարց է տալիս, թէ ո՞րտեղից, ի՞նչպէս ստացաք, բռնում են չուստերը, շօշափում, լուր են տալիս դես ու դէն ու չեն հաւատում իրանց աչքերին։ Գիւղացիների վիճակը նոյնպէս չափազանց ծանր է, արիւնոտ համայնացումը բոլորիս քաջ յայտնի է։ Մի փոքր նմոյշ նրանց կեանքից իբրեւ ականատես։

Անդրկասպեան երկրում երբ գիւղացիները բերում յանձնում են իրանց բամպակը, նախօրօք պետութեան կողմից նշանակած քանակութիւնը չէին կարողանում տալ, այսինքն պետութիւնը ամէն մի տեսիագինին նշանակել էր 50 փութ, իսկ երբ գիւղացին բերում էր 49 կամ 48 փութ (այդքան բերք էր ստացած) բռնում էին նրան բանտարկում եւ աքսորում, գրաւելով նրա ամբողջ ունեցածը։ Ամենուրեք բանտերը լիքն է գիւղացիներով։

Գալով գեղարւեստին, պէտք ասել, որ տաղանդաւոր դերասաններ, եւ առհասարակ կուլտուրական հիմնարկները ամբողջութեամբ գտնւում են կոմսոմոլիստների (կոմերիտների) ձեռքը, նրանց թելադրանքով է որ աշխատում են վաստակաւոր դերասանները եւ ունենում է իրա բացասական ազդեցութիւնը, որովհետեւ դերասանները հնարաւորութիւն չունեն բեմադրել այն պիէսները, որ ժողովրդից սիրւած են եւ դրա փոխարէն բոլշեւիկեան պայքարի անբովանդակ եւ հակագեղարւեստական պիէսներ։ Արւեստը նոյնպէս ճորտացրել են գեղարւեստասէրներին եւ գեղարւեստը բոլորովին խեղդել են։

Ինչպէս դպրոցներում, նոյնպէս եւ իրենց ակումբներում ու զանազան ժողովներում, ուժեղ կերպով պայքար է մղւում կրօնի Աստուծոյ եւ առհասարակ այն բոլորի դէմ, ինչոր բուրժուական ամբողջ Ռուսաստանում չի կարելի լսել եկեղեցու զանգերի ղօղանջը։ Եկեղեցիներ քակելու մի դիւային միջոց են հնարելու բոլշեւիկները կանչում են այս կամ այն տեղի եկեղեցու քահանային, տալիս են նրան հրահանգ հաւաքել այն բոլոր հաւատացեալների ստորագրութիւնը, որոնք ցանկանում են եկեղեցի ունենալ։ Երբ քահանան դիմում է ժողովրդին, շատ քչերն են ստորագրում, չեն ստորագրում միմիայն այն պատճառով, որովհետեւ գիտեն, որ եթէ ստորագրեն, իսկոյն եւ թէ որպէս հաւատացեալների զաւակների նրանց երեխաներին դուրս են շպրտելու դպրոցից եւ զրկւելու են հացի տոմսերէն։

Ահա այսպիսի կեղծ միջոցներով է որ ստիպում են եկեղեցիները քակել եւ յետոյ առանց ամաչելու իրենց լրագրներում յայտարարում են որ մենք չենք քակում եկեղեցիները, այլ ժողովուրդը ինքն է իր ցանկութեամբ քակում։

Թշուա՜ռ ժողովուրդ, դեռ շատ պիտի տանջւի՜ս։

Գ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ (դերասան)

Ց. Գ.—Այսքանը գրելուց յետոյ պիտի յայտնեմ յարգելի ընթերցողներին, որ դերասանը իր ինը տարւայ լրիւ յուշերը պատրաստում է ուղարկել «Հայրենիք» ամսագրին։

ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԶՈՀԸ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄՆ Է

Եթէ ընկեր Փանջունի Ծապլվարով անմահացաւ, Երուսաղէմն է բոլոր խաչագողներուն ապաստակավայրը։ Հոն է որ կը հասուննան բոլոր խաչագողութիւնները։

Բնական է որ Պարոնիկեան շունչը հոն առնէր։ Հարկաւ ան ալ գիտէր թէ Երուսաղէմը Պրոպատիկէ աւազանն է որ կը պարտկէ բոլոր աղտերը, ու մաքո՜ւր կը ցուցնէ ջուրը մտնող ելլողը։ Թէ Ս. Յակոբայ վանքին մէջ կրնայ իր ուզածը ընել, որովհետեւ վաղուց մարեր է Եղիշէ Դուրեանին բարի շունչը։

Պարոնիկեան առաջին անգամ «Սիոն»ը կը ձանձէ։ Ասան թերթն է որ պահ մը փորձեց բաներ մը ըլլալ Դուրեանի կենդանութեանը, եւ որ հիմա ծիծաղը կը բերէ մարդուս, եթէ սիրտ ընես ծայրէ ծայր կարդալ։

Արդ «Սիոն»ն է որ Պարոնիկեանի յառաջապահը կ'ըլլայ Երուսաղէմի մէջ։ Սապէս կը նկարագրէ ան իր եւ մեր հերոսը.

«Անկէ քանի մը տարի առաջ թերթերէն լսեցինք Տոքթ. Պարոնիկեանի անունը սակայն՝ ինչպէս իրողութիւն է մեր մէջ, թերթերուն գրածին կարելի չըլլալով բացարձակ վստահիլ, մանաւանդ որ կուսակցական հակառակութեան պատճառաւ աննպաստ գրուածքներ ալ երեւցան թերթերու մէջ իր անուան շուրջ՝ ճշգրիտ գաղափար մը չունէինք իր մասին։ Բայց ժամանակ մը վերջ, երբ ինք անձամբ հոս Երուսաղէմ եկաւ բանակցելու համար իր գործին եւ նպատակին շուրջ, մօտէն ծանօթանալով եւ ՄՏԵՐԻՄ ՑԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ մշակելով իրեն հետ՝ ճանչցանք բուն Պարոնիկեանը, անկեղծ եւ գործունեայ Հայը։»

«Սիոն» այս յառաջաբանէն ետք կը սկսի լործնաշուրթն փառաբանութեան։

«Տոքթ. Արմենակ բնիկ Վանեցի է, եւ անդամ եղած է տեղւոյն Երիտասարդաց Բարեսիրական Միութեան, որուն անդամները՝ վառվռուն երիտասարդներ՝ նպատակ ունէին կրօնական ու բարոյական ընտանի մթնոլորտ մը ստեղծել Վանի մէջ։ Պատերազմի ընթացքին, երբ ամէն ինչ կ'աւրուի, ինքը նոյն ոգիով եւ յարացոյցով Գերմանիա կը հաստատուի։ Հոն կ'ուսանի աստուածաբանութիւն եւ բժշկութիւն, եւ ծանօթանալով գերման ժողովուրդին եւ լեզուին, կը տեսնէ որ գերման Միսիոնարութիւններէն ոմանք յանուն Հայոց բարեսէր եւ հայասէր գերմաններէ դրամ կը հաւաքեն եւ սակայն բուն նպատակին չեն գործածեր, այլ՝ իրենց կրօնական պրոպագանդին։ Ուստի տոքթ. Պարոնիկեան՝ ազգասիրական ոգիէ մղուած՝ գործի կը լծուի Գերմանիոյ մէջ, քարոզելով «Դուք ձեր դրամը հայասիրաբար կու տաք այս միսիոնարներուն Հայոց համար, սակայն անոնք իր բուն նպատակինչեն գործածեր, այլ իրենց կրօնական պրոպագանդին կը շահագործեն։ Եթէ կ'ուզէք Հայոց օգնել, ուղղակի Հայոց միջոցաւ օգնել իրենց, որպէսզի կարենան ինքզինքնին գտնել եւ գործուած անիրաւութիւնը դարմանել։» Նախապէս հակառակութիւնը կը սկսի անոնց եւ իր միջեւ, բայց տոքթորը՝ ըլլալով ազդեցիկ խօսող մը, եւ գործունեայ ու եռանդուն քարոզիչ մը, կը գրաւէ բաւական թիւ մը իր կրօնական եւ շինիչ ճառերով։ Նոյն իսկ կը հրաւիրուի խօսելու շատ մը եկեղեցիներու բեմերէն, եւ իր Արեւելքցիի վառվռուն երեւակայութեամբն ու անկեղծ խօսքերովը համբաւ մը կը շինէ իրեն՝ ի նպաստ իր գործին։»

Օտեանը այսքան տաղանդաւոր չէր իր հերոսը բեմ հանելու համար...

*
**

Բերդը առնուա՜ծ է ներսէն...

Ա. Պարոնիկեանի տեղեկագրին 3րդ էջը կը զարդարէ նկարը Երուսաղէմի պատրիարքական փոխանորդ Մեսրոպ Եպսկ. Նշանեանի, որ ընդուներ է Պարոնիկեանը, իր հաւանութիւնն է տուեր անոր ճեմարանին բացման, եւ օրհներ է անոր գործը։

Ուրեմն չո՞րրորդ հայ եպիսկոպոսը որ Պարոնիկեանին ճանկը կ'իյնայ, ու բախտախնդրի մը կը բանայ Ս. Յակոբայ դուռները։

Ու երբ գլուխը ձեռք կ'անցուի՝ դիւրի՜ն է մարմինը ընկճել։

Պարոնիկեան գիտէ սակայն իր զոհերը ընտրել։

Տեղեկագրին 10րդ էջին վրայ կայ Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Դպրոցի տեսուչ Կիւրեղ Վրդ.ի նկարը՝ հետեւեալ ծանօթութեամբ.

«Հաւատացեալ աստուածաբան, սրտով կապուած Պարոնիկեանի հետ։ Ցանկութիւն ունի երթալ Խրիմեան Ճեմարան իբր աստուածաբան գործակից»։

Ուրեմն ա՛ս ալ տեսած է չէքին տետրակը։

Ուրեմն հաւատացե՞ր է այս խեղճն ալ թէ թերթ մը կը պատուէր չէքին տետրակէն՝ եթէ ժպտի պատ մը...

*
**

Բայց մարդուս մազերը փուշ փուշ կ'ըլլան, երբ կը բանայ Պարոնիկեանի տեղեկագրին 7րդ էջը, ուր Պարոնիկեան ինքզինքը լուսանկարած է Երուսաղէմի Նորընծայ աբեղաներուն հետ, պատկերին կցելով հետեւեալ ծանօթութիւնը.

«Այս եպիսկոպոսներուն, իբրեւ բացառութիւն, Տոքթ. Պարոնիկեան վեց օր շարունակ աւետարանեց (evangelisieren)*»։*

Գերմանիայէն եկած հասարակ բախտախնդիր մը պիտի աւետարանէ՜ Երուսաղէմի Նորընծաներուն՝ վե՜ց օր շարունակ։ Իբրեւ բացառութի՜ւն..։

Ո՞ր ինկեր է Ս. Յակոբը հիմա, Դուրեանին մեռնելէն ետքը։

ՇՐՋԻԿ

«ՀԱՅԵՒՌՈՒՄԷՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒՍՄԱՆՑ ՇՐՋԱՆԱԿ»

ՊՈՒՔՐԷՇ, (*Սեփ. Թղթ.*).—*Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Ընկերակցութիւնը կազմած է «Հայ եւ Ռումէն Բարեկամութեան Ուսմանց Շրջանակ» մը՝ որ նպատակ ունի ամրապնդել հոգեկան կապերը հայեւռումէն ժողովուրդներուն միջեւ, եւ որ պիտի ունենայ իր պարբերական հաւաքումները ուր ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարուին հայ եւ ռումէն ժողովուրդներուն միջեւ, եւ որ պիտի ունենայ իր պարբերական հաւաքումները, ուր ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարուին հայ եւ ռումէն պատմութիւնն ու արուեստը հաւասարապէս շահագրգռող նիւթերու շուրջ։*

Շրջանակը կը գտնուի ուսուցչապետ փրոֆ. Եօրկայի նախագահութեան տակ եւ անոր կը մասնակցին պետական կարկառուն դէմքեր, ուսուցչապետ, ակադեմիոյ անդամներ, արուեստագէտներ եւ շատ մը յայտնի մտաւորականներ։

Ստորեւ կու տանք այդ առթիւ ստացուած նամակները.—

Զինուորական Թանգարանի տնօրէն Զօր. Ռօզէթի կը գրէ.

«Հաճոյքով կ'ընդունիմ մաս կազմել Հայեւռումէն բարեկամութեան ուսմանց շրջանակին»։

Յայտնի արուեստագէտ եւ արուեստի քննադատ Ն. Ն. Թոնիցա կը գրէ.

«Ստանալով ձեր հրաւէրը, որ այնքան պատուաբեր է ինծի համար, կը փութամ պատասխանել թէ ռումէնեւհայ մերձեցում մը միշտ մօտ է սրտիս, եւ կրնաք վստահ ըլլալ թէ իմ բարոյական աջակցութիւնս պիտի ընծայեմ ձեր գեղեցիկ նախաձեռնութեան յաջողութեանը համար։»

Գրագիտուհի Տիկ. Սմարա կը գրէ.

«Ցնծագնով կ'ողջունեմ ձեզ եւ կը յայտնեմ թէ հաճոյքով կ'ընդունիմ ընկերակցութեան մասնակցիլ։ Ձեր տրամադրութեան տակ եմ բանախօսելու համար Ս. Ղազարու հայ վանքին մասին։»

Ծանօթ նկարիչ Շթէֆան Փօփէսքու կը գրէ.

«Ինքզինքս մեծապէս պատուուած կը զգամ ձեր առաջարկին համար։ Հաճոյքով կ'ընդունիմ մաս կազմել Շրջանակին, թէեւ յաճախ բացակայ կ'ըլլամ Պուքրէշէն եւ իմ գործակցութիւս հետեւաբար սահմանափակ պիտի ըլլայ այս հաճկրելի ձեռնարկին մէջ։ Այսուհանդերձ հայ մեծ ժողովուրդը, ազնուական իր արուեստովն ու տառապանքովը, արժանի է ամէն ջանքի, եւ պարտաւոր ենք զայն ընել։»

ՄԻԼԱՆԻ
ՈՒՍԱՆ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԻԼԱՆ (Սեփ. Թղթ.).— Ցաւալի նախորդ թիւերէն մէկուն մէջ հաճոյքով կարդացի Նանսիի Հայ Ուսանողական Միութեան մը կազմութեան մասին։

Հակառակ անոր որ Եւրոպայի գրեթէ բոլոր համալսարանական գլխաւոր կեդրոններուն մէջ ցրուած բազմաթիւ ուսումնատենչ երիտասարդութիւն մը կ'ապրի, կազմակերպուած ուսանողական միութիւններ մատի վրայ կարելի է հաշուել։ Ճիշդ ասոր համար յաջողութեան եւ յարատեւութեան մաղթանքներով պէտք է ողջունել ամէն նորակազմ ուսանողական միութիւն եւ քաջալերել այն մէկ երկու ուսանողական միութիւնները որ երկար ժամանակէ ի վեր կազմուած, արդէն 5-6 տարուան կեանք եւ գործունէութիւն մը ունին եւ մեզի կը ներկայանան աւելի լեցուն բարիքներու հեռանկարով։

Այս միութիւններու կարգին, ապահովաբար լաւագոյն տեղը պէտք է տալ Միլանի Հայ Ուսանողական Միութեան, որ 1923էն ի վեր անընդհատ, եւ միշտ եռանդուն կը շարունակէ ապրիլ եւ գործել, տարուէ տարի աւելցնելով իր անդամներու թիւը եւ ընդլայնելով իր գործունէութեան հորիզոնը։ Բախտաւոր Միութիւն, որ կրցած է գաղափարի մը շուրջ համախմբել բազմաթիւ ուսանող երիտասարդներ եւ զանոնք լծել ներդաշնակօրէն քանի մը շատ յստակ նպատակներու իրագործման, որոնք ամփոփուած են իր ծրագրին մէջ։ Եւ եթէ միութեան մը արժէքը կը չափուի իր հետապնդած նպատակներու որակէն եւ համապատասխան գործունէութեան մը նուաճումներէն, ապա ուրեմն պատի՛ւ այս Միութեան անդամներուն, որ կրցած են գործը միացնել գաղափարին։

Առանց անդրադառնալու Միութեան նախորդ տարիներու գործունէութեան, երկու խօսքով հոս կ'ուզեմ ներկայացնել իր գլխաւոր գիծերուն մէջ Միութեան 1929 30 շրջանի աշխատանքները։ Միութիւնը գործած է երկու ուղղութեամբ.— Նախ զանազան ձեռնարկներով դիւրութիւններ տալ իր անդամներուն որ ազգային հարցերու մէջ զարգանան, հմտանան եւ ելլեն, եւ երկրորդ, Միլանի հայ համայնքին մէջ արթուն պահելը ըլլալ ազգային յիշատակներու, օգնելով գաղութին բարոյապէս եւ օգտուելով անկից նիւթապէս, (Միութեան նպատակներու իրագործման եւ ոչ թէ ուսանողներու անհատական բարօրութեան համար)։

Միութեան «Րաֆֆի» գրադարանը, ձօնուած մեր մարգարէաշունչ վիպասանի յիշատակին, արդէն այսօր նախանձելի հարստութիւն մը ունի, գրի եւ գրականութեան սիրահար միլանեան հայրենակիցներու տրամադրութեան տակ դնելով 1100ի չափ հատորներ, որոնցմէ 200 հատը միայն՝ եւրոպական գրքեր, բառարաններ, եւ մնացածը մեր վաստակաւոր գրողներու գործերը, հայկական պաշտելի միւռոնի բոյրովը օծուն։

Վիճաբանական դասախօսութիւնները, զորս Միութիւնը սկսած է կազմակերպել երեք տարի առաջ, այս տարի ալ ուսանողական եւ երիտասարդական շրջանակի մը մէջ եռանդով շարունակուեցան։ Ահաւասիկ այս տարուան դասախօսութիւններու նիւթերէն քանի մը նմոյշներ.—

Մեծ Հայքի պատմական աշխարհագրութիւնը (*ուսանող Բ. Ճանիկեան*), Միսաք Մեծարենցի կեանքն ու գործը (*ուսանող Կ. Գասպարեան*), Լամարթին եւ Գ. Դուրեան (*ուսանող Վ. Սրապեան*), *եւայլն։ Իւրաքանչիւր զրոյցէ վերջ, հասարակաց վիճաբանութեան առարկայ դարձած են մասնաւոր ընտրութեամբ «Յուսաբեր»ի մէջ «Հասունցող Սերունդը» վերնագրին տակ եւ Թանատոս ստորագրութեամբ շահեկան՝ յօդուածաշարքի միտքերը եւ Մայքըլ Արլէնի ծանօթ եղելթը, որ իր անունին այնքան աղմկեց հրապարակը։ Փափաքելի է որ այս դասախօսութիւնները կամ զրոյցները ինչպէս կը սիրեն յորջորջել զանոնք Միութեան անդամները՝ խոշոր բառեր գործածած ըլլալու համեստութեամբ, միշտ աւելի եւ աւելի շահեկան ձեւով՝ յարատեւութեամբ շարունակուին, նկատի առնելով անոնց օգտակարութիւնը մտքի ապագայի յոյսերով պատրաստուող նորահաս ուսանողներու համար։ Միութիւնը 1929-30 շրջանին կազմակերպած է նաեւ երկու թատերաերաժշտական հանդէսներ, —երկրորդը Միութեան հնգամեակին առթիւ— որոնց գաղութը սիրայօժար ներկայ եղած է, դերակատար-սիրողներու մեծ ու պզտիկ թերութիւններուն վրայ տեսակ մը ներողամտութեամբ նայելով եւ այս՝ հակառակ համեստ մասնաքին, զոր Միութիւնը որոշած էր այդ երկու ներկայացումներուն, իր նպատակներու իրագործման համար նիւթական առողջ գումար մը ապահովելու մտքով։*

Հոս ուրախութեամբ պէտք է արձանագրել թէ Միլանի գաղութը մինչեւ այսօր — եւ կը հաւատանք անկից վերջն ալ — կրցած է գնահատել Միութեան ջանքերն ու ձեռք բերած արդիւնքները, երկուքին համար ալ հաւասարապէս օգտակար։ Այս տարի Միութեան անդամներու թիւը նորանոր ընդունելութիւններով բարձրացած է 37ի, պատկառելի թիւ մը որ մեզի յոյս կը ներշնչէ թէ Միութեան գործունէութիւնը այս տարի պիտի ըլլայ աւելի բեղմնաւոր։

Միութեան պատասխանատու անդամի մը յայտարարութեան համաձայն, այս տարի Միութիւնը նորանոր ձեռնարկ-

ԿԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, (Սեփ. Թղթ.) — Վերջին չորս շաբթուան ընթացքին երեք հանդէս տեղի ունեցաւ բայց առանց հայ գաղութին գէթ մէկ մասին ներկայութեան։ Զուարճալով վերագրել կազմակերպիչներու եւ հասարակութեան որեւէ մէկուն, պէտք ուզէի անգամ մըն ալ կրկնել թէ ափ մը Հայերուս համար ազգ. գոյութեան միակ երաշխիքը յաճախ իրարու քով գալով կարելի է ապահովել։

Արձանագրենք անցուդարձը։

*** Հայ Մարմնակրթականը կազմակերպած էր Նոյեմբերի վերջը պարահանդէս մը։ Քաջալերելի են մեր տղաքը իրենց ջանքերուն համար. բայց պէտք թելադրենք աւելի հայկական ոգի։

*** Տիկին Բաղդալ տուաւ դեկտ. 9ի երեքշաբթի իրիկունը իր երկրորդ ներկայացումը՝ «Ուշ լինի, նուշ լինի»ն, մասնակցութեամբ տեղական ուժերու, բացի իրմէ ամէնքը սիրողներ են, հետեւաբար պէտք է առնել ներկայացման ոգին եւ ջանքը իբր հայ լեզուով տրուած գործ։ Մէկ հայ երգ աւելի ատակ է ոգեւորելու մեր սիրտը, քան տասը օտար համերգ՝ ճոխ եւ արուեստով անթերի։

*** Ուրբաթ, 19 դեկտ. Բըրայթքոպֆ սրահին մէջ պարեց Օր. Սիտա Ներսէսեան, որ Պերլին եւ Փարիզ ուսանելէ վերջ Պոլիս վերադարձած եւ լաւ ընդունելութիւն գտած է հոն իբր «Թուրք գեղեցիկ արուեստից միութեան» հիւրը։ Պարելու իր նոր ոճով, բուռն ծափերու արժանացաւ նաեւ հոս։ Ներկաները բացառաբար օտարներ եւ արուեստագէտներ էին։ Ցուսանք որ տեղիս Հայերն ալ առիթ կ'ունենան իր պարը վայելելու։ Մանաւանդ իր Շէրզօն Մէնտըլզօ'նէն եւ պարսկական պարը յաջողագոյն պարեր են, զորս արդիւնքներու վրայ կրկնեց այն այն գիշեր։

Պ. Ֆրունճեան

ներու կարգին, մտադիր է հրատարակել նաեւ պարբերական մը, համոզուած մեր իրականութեան մէջ անոր ունենալիք օգտակարութեանը։ Այդ յայտարարութիւնը մենք կը համարենք հանդիսաւոր խոստում եւ յաջողութիւն ու յարատեւութիւն մաղթելով անհամբեր սպասենք անոր երեւումին։

Ա. Շ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԵԱԶԸՄ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ԿԸ ԽՕՍԻ

«ՎՏԱՆԳԸ ՆԱԽԱՏԵՍԱԾ ԷԻ ԵՍ»

Նախկին «Թէրագքըփէրվէր» կուսակցութեան նախագահ եւ նախկին երեսփոխան Քեազըմ Գարապէքիր «Հիւր Ատամ»ի մէջ երկար յօդուած մը գրած է, խնայողութեան շաբաթի մասին իր խորհրդածութիւնները պարզելով։

Իր յօդուածին մէջ Գարապէքիր կը յայտնէ թէ ութ տարի առաջ երբ նախագահած է Իզմիրի տնտեսական համաժողովին, նախատեսած է թէ երկիրը հակառակ զինուորական փայլուն յաղթանակներուն, աղետալի ապագայի մը նախօրեակին կը գտնուի ու ասիկա ապացուցած էր փաստերով եւ վիճակագրութիւններով։

«Քանի՜ քանի անգամ գիտել տուեր էի թէ մեր ներածումներն ու արտածումները հաւասարակշռուած չեն եւ միլիոններով բաց ունինք։ Մատնանշեր էի վերահաս վտանգը եւ այն աղէտը թէ մեր ազգային հարստութիւնները կը փճանային տեւականօրէն։ Բնական հարստութիւններու ի զուր անցնելէն զատ, գոյց տուեր էի նոյնպէս մեր ճարտարարուեստի վիճակը եւ ըսեր թէ ազգը ո՛չ թէ իր անցեալով, այլ ապագայով պատասխանատու է։ Առանց ատեն կորսնցնելու, զինուորական յաղթութեանց կարգին պէտք է շահիլ նաեւ տնտեսական յաղթանակներ։

«Իզմիրի համաժողովէն զատ, 1341 փետր. 5ին, Ազգ. Մեծ Ժողովին բեմէն աղաղակեր էի դարձեալ թէ անդունդի մը եզերքը կը գտնուինք. այս առթիւ կարգ մը թելադրութիւններ ալ ըրեր էի։ Եւ, ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, պնդեցեր էի թէ մեր առեւտրական հաւասարակշռութիւնը քանի մը տարի վերջ աղէտի մը պիտի առաջնորդէ երկիրը։ Այս խօսքը երկու տարի առաջ նաեւ կրկնեցի շահագրգռուողներուն։

1930ի վերջին ամսուան մէջ, այսինքն ութ տարուան դադարէ մը յետոյ, այսօր կը տօնենք խնայողական Շաբաթ մը։ Կը լսենք պատասխանատու անձերու, մասնագէտներու յուզումնալից ճառերը։ Կ'ըսեն թէ ազգային վտանգ մը կը սպառնայ մեզի, եւ եթէ խնայողութիւն չընենք երկիրը պիտի գտնուի տնտեսական քայքայումի մը սպառնալիքին ներքեւ։ Այս բոլորին իբր դարման ինը յօդուածէ բաղկացած կանոնագի՛ր մըն ալ պատրաստեր են եւ որոշուեր է պատասխանատու նկատել ամէն անոնք որ տեղական ապրանք չեն գներ։

Բայց ի՞նչ օգուտ ունի վտանգի ազդանշան տալ այն ատեն, երբ նոյն վտանգին լրումին մէջ կը գտնուինք։ Հակառակ անոր որ ութ տարի առաջ մատնանշուած էր այդ վտանգը եւ բազմաթիւ բեմերէ աղաղակեր էինք այս պարագան, ինչո՞ւ չյարգեցին այդ ձայնը. ինչո՞ւ աչք գոցեցին անհատական թէ ազգային մսխումներուն։

Այնպիսի ատեն մը, երբ միսին, շաքարին գինը կէս ոսկիէն վեր է, բաւական չէ՛ միայն դրամական խնայողութիւն յանձնարարել բազմանգամ եւ աղքատ ընտանիքներու։ Այլ, աւելի օգտակար է կեանքի, առողջութեան խնայողութիւնը կիրարկել։ Այսպէս աւելի լաւ է շաբաթ մը տուրք չառնել եւ թոյլատրել որ ամէն ինչ աժան ծախուի։

Այս պահուն ամէն կողմ փութկոտութիւն մը կայ խնայողութեան մասին խօսելու, գործելու համար։ Լա՛ւ ուրեմն, ինչո՞ւ ութ տարուան մէջ այս ուղղութեամբ մէկը բառ մը չարտասանեց։ Ինչո՞ւ Ռոտվհեսեւ կառավարութիւնը հրահանգ չէր տուած։

Այս աղետալի երեւոյթին ականատես եղանք նաեւ այն օրերուն, երբ Իզմիրը գրաւեցաւ։ Հելլէն զինուորները զբօսաշրջիկներու նման Իզմիր մտան, թողէ՛ք ժողովուրդը, տեղւոյն զինուորներն անգամ ձայն չհանեցին։ Պատճա՞ռ։ Ռոտվհեսեւ հրահանգ չկար։ Այսօր ալ նոյնը կը պատահի տնտեսական թշնամիին համար։ Կը հետեւի թէ մեզի սովորութիւն եղած է միայն հրամայուածը գործադրել. կը նշանակէ թէ մեր ազգային ցաւերուն դարմանը գտնուած չէ տակաւին։

«Ցաւը հետեւեալն է.— Հին շրջաններուն, կայսրերը իրենց ամբողջ կեանքի ընթացքին ճոխ եւ անհոգ ապրիլ կարենալու համար, ազատ չէին ձգեր տնտեսական եւ քաղաքական կազմակերպութիւնները, այլ նախաձեռնողները փճացնելով ժողովուրդը անդադար սմքեցնելու քաղաքականութեան կը հետեւէին։ Եւ այս կերպով փճացուցին անհատական եւ հանրային նախաձեռնութիւնները։ Ցետագայ շրջաններուն ալ չկրցան արմատախիլ ընել այս մտայնութիւնը, եւ փոխանակ կարծիքները յարգելու, ճզմեցին իրենց անհաճոյ անձերը։ Եւ արդիւնքը նոյնը եղաւ։

«Եւրոպացիները, ազատ ամէն նկատումէ, մէկին վրայ մէկ կ'աւելցնեն եւ այս ձեւով կը յառաջդիմեն։ Իսկ Արեւելցիները տակաւին մտահոգ իշխանութեան ղեկէն ցայտող զանազան կասկածներով եւ վախերով, մէկէն մէկ կը հանեն եւ արդիւնքը զերոյի կը վերածեն։ Այսպէս եթէ ութ տարի առաջ ականջ դրուէր տեսնուած վտանգին, եւ ամէն տարի ցոյց տրուած միջոցներէն մէկ աւելնար, այսօր ութ միջոց կ'ըլլէր։ Մինչդեռ մէկէն մէկ հանուեցաւ եւ այժմ ութ տարի յետոյ, մէկով է որ հրապարակ կ'իջնենք։ Մաղթենք որ այս անգամ ալ մէկէն մէկ չհանուի»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՓՈԽԵ՞Ն

«Պրոլետար» կը գրէ (25 դեկտեմբեր).—

Վերջերս Երեւանի մէջ, Լուսաւորութեան գործավար Եղիազարեանի նախագահութեամբ տակ տեղի ունեցաւ հայ լեզուի ուղղագրութեան մասնագէտներուն յանձնաժողովին վերջին նիստը, որուն կը մասնակցէին Մալխասեան, Ղափանճեան, Աճառեան եւ Աբեղեան։

Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, յանձնաժողովը ընդունեց Գիտութեան Ինստիտուտի կաճառին մշակած ուղղագրութիւնը, որ բարեփոխուած է։

Այդ ուղղագրութեան մասին տրուած որոշումը պիտի ներկայացուի կեդր. Գործադիր կոմիտէին, վաւերացնելու համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՓՈԽԵՆ

Կուսակցական վերջին վէճերէն յետոյ, Թերթերուն խմբագիրները հրաժարեցնելէ զատ, ուրիշ փոփոխութիւններ ալ կատարուած են Հայաստանի վարիչներուն կազմին մէջ։

«Պրոլետար» կը գրէ (9 դեկտ.) թէ դեկտեմբեր 6ին գումարուած ժողովի մը մէջ, իբրեւ ընդհմադիր, կեդրոնական կոմիտէի կազմէն դուրս հանած են Աղլըշարեան եւ Սեւեան։ Հրաժարեցուցած են կասեանը, (ինչպէս նախատեսած էինք), Ամատունին եւ Բունեանհեանը։

Անդրկովկասի երկրային կոմիտէին որոշումով հրաժարեցուած են Քեալաշեան, Միքայէլ Չալեան, Հանէսօղլեան։

Հայաստանի նոր կեդր. կոմիտէն կազմուած է հետեւեալներէն.—

Աղամալեան, Ցակոբեան, Անանեան, Արուլեան, Թաղէզատէ Ալի, Վարդանեան, Գալոյեան, Ցայեան, Տէր Գաբրիէլեան եւ Խանջեան։ Քարտուղարութիւնը կազմուած է հետեւեալներէն — Խանջեան, Վարդանեան, Գալոյեան։

Հայաստանի վերահսկիչ կեդր. Ցանձնաժողովի նախագահ Մանդալեանն ալ հրաժարեցուած է, եւ տեղը անցած է Սուսանա Շահվերդեան։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մինչ Լոնտոնի համահնդկական խորհրդաժողովը վէճերով ու անհաշտ յամառութեամբ կը շարունակէ իր աշխատանքները, Հնդկաստանը զանազան վայրերուն մէջ, յեղափոխութիւնը կը սկսի առնել լայնածաւալ քայլեր։ Անցի օր, Լահորի մէջ, մահափորձ կատարուեցաւ Փէնճապի անգլիացի կառավարիչին վրայ։

Կառավարիչը Լահորի համալսարանին սրահին մէջ, ուսանողներուն ճառ մը խօսելէ վերջ երբ դուրս կ'ելլէր, երիտասարդ մը գրպանէն քաշեց ատրճանակն ու կրակեց անոր վրայ 6 անգամ։ Երկու գնդակի հարուած ստացաւ կառավարիչը։ Վիրաւորուեցան նաեւ երկու հնդիկ ոստիկաններ։ Վիրաւորներէն մէկը մնաց հիւանդանոցին մէջ։ Ոճրագործը, ինչպէս նաեւ հնդիկ մը, որ կ'ուզէր դիւրացնել անոր փախուստը՝ ձերբակալուեցան։ Ձերբակալուածներէն մէկը որ երիտասարդ ուսանող մըն է, նոյն օրն իսկ ստացեր էր իր ուսումնաւարտի վկայականը։

Ասկից առաջ, արդէն երկու անգամ, Փէնճապի կառավարիչը ենթարկուեր էր երկու անյաջող ոճրափորձի։ Կը յիշուի թէ ճիշտ մէկ տարի առաջ, Հնդկաստանի փոխ-արքան Լորտ Իրվինի դէմ եւս, նման փորձեր կատարուեր էին։ Ռումբ մը պայթեր էր այն կառախումբին տակ՝ որ զինքը կը փոխադրէր Տէլհի։ Մահափորձեր կատարուեր էին նաեւ Կալկաթայի ոստիկանապետին վրայ։ Վերջին դեկտեմբեր 8ին, սպաննուեցաւ Պէնկալի բանտերուն ընդհ. քննիչը՝ գնդ. Նորման՝ հնդիկի մը կողմէ որ ձերբակալուած պահուն անձնասպան եղաւ։

*** Ռանկունէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, հարիւրաւոր գիւղացիներ յարձակում գործեցին Թարրա-Վատիի աբեւելքը գտնուող երկու գիւղերու վրայ եւ սպաննեցին երեք պաշտօնեաներ։ Ոստիկանութիւնը փութաց ոճրին վայրը։ Զօրախումբեր ղրկուած են Ռանկուն։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ամերիկայի ելմտական հաստատութիւնները սարսափի բռնուած են։ Տնտեսական տագնապին առաջին օրէն մինչեւ այսօր սնանկացած դրամատուններու թիւը հասած է 2000ի։ Եւ դեռ ամէն օր նոր սնանկութիւններու լուրեր կը հասնին։ Նիւ-Եորքի մէջ, դրամատուն մը որուն գլխաւոր յաճախորդներն են զերասաններ, երգիչներ եւայլ արուեստագէտներ՝ ստիպուեցաւ իր յաճախորդներու խուժումին առջեւ, փակել իր դռները եւ իր գործերուն տնտեսումը յանձնել ելմտական գործավարի մը։ Դեռ առջի օր, Ֆիլատելֆիոյ մէջ՝ բազմաթիւ դրամատուններ ստիպուեցան դադրեցնել իրենց վճարումները։ Երկու ուրիշ դրամատուններ՝ մէկը Թովլըրի մէջ, միւսը Հարթֆըրտ, սնանկացան։ Տնօրէններէն մէկը անձնասպան եղաւ։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ նստաշրջանին նախագահութիւնը կ'իյնայ Գերմանիոյ, որուն կողմէ գերման արտաքին նախարարը Քուրթիուսն է որ պիտի վարէ վիճաբանութիւնները ո՛չ միայն զինաթափութեան, այլեւ Լեհաստանի մէջ՝ գերման փոքրամասնութեան վերաբերեալ հարցերուն շուրջ։

Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիոյ նախագահութեան պարագան զուրկ չէ առաւելութիւններէ գերման տեսակէտներու պաշտպանութեան համար։

Սակայն նաեւ չեն ծածկեր թէ այնքան ալ բարեպատեհ չէ որ փոքրամասնութեան հարցին մէջ՝ գերման պատուիրակը միանգամայն ըլլայ նախագահ եւ դատախազ։ Ընդհ. կարծիքն այն է սակայն թէ այս կրկնակի դերին դժուարութիւնները կը գերակշռեն նախագահութենէ սպասուելիք օգուտները։

«Գերմանիա» թերթը կըգրէ թէ գերման կառավարութիւնը տրամադիր ըլլալ կը թուի Ազգերու Դաշնակցութեան ուրիշ մէկ անդամին ձգելու Ժընեւի նստաշրջանին նախագահութիւնը։ Հաւանական է որ Գերմանիա Անգլիոյ առաջարկէ ընդունիլ նախագահութիւնը յունուարի նըստաշրջանին համար։

ՁԵԿԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ երկու ռուս բարձրաստիճան կղերականներ Ուզպեկիստանի դատարանին կողմէ մահուան դատապարտուեցան։

Ոստիկանութիւնը ոսկիի թաքուն պահեստներ երեւան հաներ էր իրենց եկեղեցին նկուղներէն, դատաւորը իր վճռագրին մէջ յիշեցուց կղերականներուն թէ՝ եթէ եկեղեցին թոյլ կուտայ «պնակ պտտցնել», սակայն բոլշեւիկեան օրէնքը համաձայն Քրիստոսի պատուէրին կ'արգիլէ արծաթ հաւաքել ու պահել...։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

«Մահմուդ էֆէնտի վէ մուքթախազ էֆէնտիլար, Անդրանիկ բէկ հէր նէքի սօյլիյօրսէ, էշիտ դիք տէյի միւզար Ալլահ իւլունն շահադատըքը դըա բուլունմաջաղ (Մահմուդ էֆէնդի, վարդապետ էֆէնդիներ, Անդրանիկը ինչ որ կ'ըսէ, որ մենք կը լսենք, պիտի երթանք, նըրանց առաջը Աստուծոյ համար վկայութիւն տանք)։

«Եթէ, ըսի, իմ պահանջներու վերաբերմամբ քանի մը կնիք ստորագրութեամբ թուղթ դրկէք, չեմ ընդունիր, այլ ռէֆորմներու խնդիրը, ընդհանուր ներումը պէտք է վեց պետութիւններու դեսպաններու կնիքներով կնքուած, Սուլթանն ալ իր կնիքով վաւերացուցած պիտի ըլլայ, թէ՝ մեր պահանջներուն ամբողջովին բաւարարութիւն կուտայ։ Այդ թուղթը այդպէս վաւերացուած Պոլսէն կուգայ ձեզ, դուք կը ղրկէք ինծի, ես ալ կը տեսնեմ եւ այն ատեն դուրս գալու կամ դուրս չգալու մասին ինչ որ պէտքն է՝ կ'ըսեմ ձեզ։ Եթէ մեր պահանջներուն բաւարարութիւն չտրուի՝ դուք գիտցէք, որ վեց ամիս կռուելու ուժ ունիմ։ Եթէ կ'ուզէք՝ թնդանօթ բերէք, զարկէք։ Մինչեւ ձեր ներս գալը, ձեզնէ հազարաւորներ կը սպաննուին, ապա միայն կրնաք մեզ յաղթել։ Իսկ մենք որ օրը որ հրացան առեր ենք, հէնց այն օրէն գիտցեր ենք մեր մեռնիլը։ Այսչափ տարի դուք լսա՞ծ էք բիւրտ մը կարաւան մը թալնելնիս։ Էն մարդը որ մեզի մեզի մնաս կը հասցնէ. 40 տարի ալ անցնի՝ մեր վրէժը կ'առնենք։ Եթէ մենք ինքնիրս չկրցանք վրէժնիս առնել, մեզմէ յետոյ եկող ջան ֆէտայինները կ'առնեն իրենց ընկերներու վրէժը»։

Մեր խօսակցութիւնը տեւեց Յուկէս ժամ։ Վերջը առաջարկեցին. «Հրաման ըրէ, մենք երթանք».

«Ազատ էք, ըսի, բայց քիչ մ'ալ կեցէ՛ք, թէյ թո՛ղ պատրաստեն, խմենք եւ յետոյ գացէք»։

Ըրածս ձեւականութիւն էր, ո՛չ թէյ ունէի, ոչ ալ շաքար։

«Թէյ որ խմցնէիր, առաջ որ եկանք, էն ատեն պիտի խմցընէիր»,— ըսաւ Մահմուդ էֆէնդին։

Իջան բակի մէջ, վանքի փոքըր հացերէցս մի մի հաց առան, կերան, մնաս բարով ըսին ու գացին։ Աստուածածնի տակ նրանց ձիերը բերին, անտեղից ալ նորէն բարեւեցին ու գացին։ Նրանք բոլորը պատմած էին իրենց մեծաւորներուն։

Այդ օրը նոյեմբերի 12ն էր, կիրակի օր Յարութիւնը առաւօտուն մեռած էր եւ թաղած էինք Ս. Գէորգի մատուռի առաջ։

Վանքի մէջ կը գտնուէինք բոլորս՝ թէ՛ տնտես, թէ հովիւ, թէ՛ զինուոր, մօտաւորապէս 140 հոգի։ Ծխախոտը արդէն լրացած էր։ Դեռ վանքը չմտած՝ 6 երեխայ տիֆով հիւանդ էին։ 6ը եղաւ 12. մնացածները բոլորը մերկ էին, շորերնին կարուած մնացած էր Մուշ։ Մենք յղի կովեր կը մորթէինք։ Փայտը լրացաւ. ստիպուեցանք տղայոց փայտեայ մահճակալներ (թուով 65 հատ) վառել։ Ալիւրը մնացեր էր 30 կոտի չափ։ Սապոն (օճառ) չկար, տղայոց վրան մի ամսուան կեղտ կար։

Զինուորներուս մէջ քիչ մը տրտունջ կար, կ'ըսէին՝ «դուրս ելլենք», բայց ինծ չէին ըսեր, իրարու կ'ըսէին։ Ես կանչեցի բոլոր զինուորները եւ ըսի. «Մինչեւ վերջը ես հոս պիտի կռուիմ եւ հոս պիտի մեռնիմ։ Կը կռուի՞ք հետս»։ Նրանք ըսին. «Ինչպէս կ'ուզես, էնպէս ըրէ՛, մենք քեզնից խօսք աւել չենք»։

Թաւլայի մէջ մտած զինուորները գիշերները պահպանութեան համար կը փոխադրուէին, կ'երթային կուգային։ Մի 30 սանտիմեթր բարձրութեամբ ձիւն եկած էր, այնպէս որ ձիւնի վրայ մենք շատ լաւ կը տեսնէինք գացող եկողները։

Թաթոս Առաքելի աղբրի յետեւից տեսանք, որ մի քանիսը եկան ծառերի միջով, թաւլան պիտի երթային։ Մի 50 քայլ տարածութեան վրայ բաց տեղ է, ծառ չկայ, եւ հէնց այդ մարդիկ այս տեղով պիտի անցնէին։ Հէնց որ տեսանք այդ տեղը՝ սկսեցինք գալպեր (համազարկ) զարնել։ Երեքն ընկան ձիւնի վրայ, մէկը մտաւ ծառի յետեւը, մենք դրան մօսինով զարկինք, այդ ալ ընկաւ։ Ընկած դիակներուն ալ տղերքը զարկին քանի մը անգամ։ Ձիւնի վրայ արիւնը կ'երթար, բայց առաւօտուն տեսանք՝ դիակները տարեր էին։ Մեզնից 100 քայլ հեռու կ'ըլլար։

Էսօր եղաւ Ինչ որ ձայն մը կուգար, կարծես պատը կը ծակէին։ Հաւաքեցի բոլոր վանականները, ըսի. «Էս ձայնը ուրկից կուգայ»։ Ըսին՝ «Աստուածածնայ դուռը կը ծակեն, որ իրենց զիրք ընեն մեր կողմը»։ Ես հասկացայ որ Աստուածածնայ տեղանի կողմից պատը ծակեր են, ներս են մտեր եւ դուռը կը ծակեն՝ մեզ զարնելու համար։

Աստուածածինը կ'առնէ 40 մարդ, բարձր աշտարակ մըն է վանքի պարիսպէն 250 քայլ հեռու։ Թխթխկոցը լսելուս ատեն՝ զօրքերն են եղեր, որոնք կ'աշխատէին դուռը ծակել։ Այդ ատեն մօտեցեր է սպայ մը, ուրագը վերցուցեր է զօրքի ձեռքէն եւ ըսեր է. «Այսպէս պիտի ծակեն»։ Հէնց այդ միջոցին ես մօսինով երեք անգամ զարկի իրարու վրայ դրանը։ Թխթխկոցի ձայնը կտրաւ։ Սպան ինկեր էր հոն։

Շատ ժամանակ զօրքերը փէսերնին հրացաններուն ծայրը կ'անցընէին, դիրքերու յետեւը կը խաղացնէին, որ խաբուինք ու զարնենք։ Տղայոց պատուիրեր էի դիտակով նայիլ, եթէ փէս է՝ չզարնեն, իսկ եթէ գլուխ է՝ զարնեն։

(Շար.)

CINÉMA ALMA-PALACE (MAGIC-CITY)

RUE DE L'UNIVERSITÉ (ANGLE AVE. BOSQUET) MÉTRO: ALMA ET ECOLE MILITAIRE

ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1 ԱՄԷՆ ՕՐ

SOIRÉE ԵՒ MATINÉE, ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

«ԵՐԳՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԱՌՆՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ Ն. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆԻ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. ՔՆԱՐԻԿԻ ԵՒ ՊՐ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆԻ

ԳԻՆԵՐԸ՝ ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ 5 — 12,50 ՖՐԱՆՔ, ՑԵՐԵԿՆԵՐԸ 4 — 10,50 ՖՐԱՆՔ

ԿԸ ՍԿՍԻ ՍԻՆԷՄԱՅԻ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ

Երեկոյթ - պարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Իթալիի մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն, Salle Renardի մէջ, 12 Rue Renard

կը Նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Թատերական ճոխ բաժին: կովկասեան եւ հայկական երգախառն պարեր Պ. Առաքելեանի կողմէ ընկերակցութեամբ Թառիստ Աբգարի: Մեծ քօթիյեօն: Ճոխ պիւֆէ:

Abel'sCand orchestra.

Մուտք այրերու 10 ֆր., կիներու 7.50 ֆր.

ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Շավիլի երիտ. երկսեռ միութեան կողմէ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.45ին Ciné Patinի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ ԵՐԿՈՒ ՋԱՒԵՇՏՆԵՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, հայկական պար գեղջկական տարազով:

Իջնել Թիւ 1 հանրակառքով Ancienne Mairie

Մուտք 4 ֆրանք

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

«Սթանօզ»ի Հայր. միութեան կողմէ: Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՎԻ: Այս իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահը:

Բացման խօսք, խմբերգ, արտասանութիւն, մենախօսութիւն, երգ, նուագ, պօքս եւ անակնկալներ:

Պար, ընտիր ճաշ, գաւեշտ եւ ճոխ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ—ԵՐԵԿՈՅԹ

Լիոնի Նալլուխանի Հայր. Միութեան Նուիրաբաշխութեան հանդէսը այս իրիկուն ժամը 8ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ: Նախագահութեամբ ՏԷՐ ԽՈՐԷՆ քհնյ. ՆԷՕՔՃԵԱՆԻ եւ ղեկավարութեամբ Պ. ԲԱՐՈՒՆԱԿ ՀԱՃԻ ՊՈՂՈՍԵԱՆԻ.

Կը ներկայացուին՝ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՑՈՒ ԻԳՆԱՏ ԱՂԱ (գաւեշտ) եւ «ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ»էն վերջին մասը:

Երգ, մեներգ, արտասանութիւններ: Մուտքը ազատ է

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ցէսինի Զմիւռնիոյ Նահանգ. Հայրենակցական միութեան կողմէ, վաղը կիրակի ժամը 2ին, իսկ ժամը 8ին պարահանդէս Սօսիէթէ Լիոնէզի ճաշասրահին մէջ:

կը ներկայացուի՝ ՉԱՐ ՈԳԻՆ

կին 3 ֆր. առանձին 2 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը, վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ:

Այրի Տիկին Հրանոյշ Բ. Շահպազ եւ զաւակը, Օր. Սիրան Բ. Շահպազ, Պ.Օ.Լուսինեան, Տիկին Ե. Եազմաճեան եւ զաւակը, Տոքթ. Ն. Եազմաճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկ. Նէվշեհիր (Լոնտոն), Այրի Տիկին Ա. Շատանեան եւ զաւակը, Պ. Ա. Շատանեան, Այրի Տիկին Ա. Վարդանեան (Սոֆիա), Տէր եւ Տիկին Հայկ Փափազեան (Սոֆիա) կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ԱՂԱՒՆԻ Ա. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 24ին յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր շաբաթ ժամը 2ին, իրենց բնակարանը 73, Route d'Orléans, Cachan: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Cachanի գերեզմանատունը:

Հաղորդակց միջոցներ.— Փորթ տ'Օրլէանէն հանրակառք 88 և իջնել Station Bagneux:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՉԱՐՍԱՆՃԱԳԻ Հայր. Միութիւններու կեդր. վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի մասնաճիւղի բոլոր անդամներն եւ անդամուհիները վաղը կիրակի, կէս օրէ յետոյ ժամը 3.30ին, Պար Մոնիմանթալի սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բիւթանական Հայր Միութեան առժամեայ վարչութիւնը ստանձնած ըլլալով Միութեան (որ 1924էն ի վեր գրեթէ կազմալուծուած է), վերակազմութիւնը կը խնդրէ Մարսէյլի եւ շրջակայքի բիւթանացի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ ընդհանուր ժողովին որ տեղի պիտի վաղը կիրակի ժամը ցին Պար տը լա փոստի մէջ, 2 բիւ Քօրպիէր, ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Շամիլ Բէլէրեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին Սեբաստիոյ Իշխան գիւղէն Յարութիւն Բէլէրեան, հօր անունը՝ Գրիգոր, մօր անունը՝ Սառա, 1925ին կը գտնուէր Բորֆաւի (Յունաստան) ամերիկեան որբանոցը: Իմացնել K. Margosianի, 81, Rue Rabelais, Lyon.

Լուր տուողին 200 ֆր. նուէր: կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում աչքանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարխի: Ման. լաբօրաթուար: Ուղեամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12:

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

պատմական նոր մէկ վէպը՝ (Մարիամ Մագթաղինացիի կեանքէն

ՌԱՊՊԻ

խորհրդանկարուած ՄԵԼՔՈՆ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԷ

գին՝ 15 ֆր. դիմել հեղինակին՝ 208bis Rue Lafayette, Paris (10)

ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ

51 Rue Monsieur - le - Prince, PARIS (VIe)

Հեռաձայն՝ Danton 88—65 Մէթրօ՝ Odéon

Հանրածանօթ ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏՈՒՆԸ փոխադրուած ըլլալով վերի հասցէին, իր բոլոր յաճախորդներէն կը խնդրուի այսուհետեւ դիմել ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆԸ:

Նուէրի համար հայերէն եւ ֆրանսերէն գրքերու ճոխ մթերք:

Գրատան պատի Օրացոյցը ձրի կը տրուի փափաքողներուն:

Մամուլի տակ է ընդարձակ Գրացուցակը:

ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ, ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԵՐ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մետալ ֆրանս. առողջապահ. Նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3.50էն 7.50: Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12: Հոն կը կատարուին Բ. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ Ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, եւ արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու դէմ pneumothoraxի գործողութիւն: Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ Հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննական, Թելադրական եւ ֆրէօյտեան մեթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Դարմանատան տամնաբոյժը կ'ընդունի վերոյիշեալ ժամերուն:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն:

Հասցէ՝ 126 Rue Legendre (17) Tél. Marcadet 07—42

Métro: Place de Clichy—La Fourche, Autobus H. R. Rbis, Tramway 39, 40, 42, 5:

ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ ԱՄԷՆԷՆ ՀԻՆԸ

ԵՒ ԱՄԷՆԷՆ ԱԺԱՆԸ

Մ. ՀԱՊԵԱՆ

31 rue Cramme 31 Bois Colombes Tél. Charlebourg 16-29

Ամէնէն ընտիր եւ աժան արեւելեան նպարեղէնները այս վաճառատան մէջ է որ պիտի գտնէք

Նոր տարւոյ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ բոլորովին թարմ ապրանքներ

% 10 ԶԵՂՉՈՎ

Ապսպրանքները արագ կը յանձնուին բնակարաններ

Բաշխօղ շինողներ, առիթէն օգտուեցէք

Վաճառատունս իր հայ յաճախորդներուն գոհացում տալու համար, ամէն տեսակ գոյներէ մետաքս ամբարած է: Այս կտրոնով եւ կամ Ա. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի անուամբ դիմողները 30 ֆրանքի ճերմակ եւ 33 ֆրանքի գունաւոր տեսակները պիտի կրնան գնել: Վճարումի համար դիւրութիւն:

դիմել՝ D. Dwekի, 9 Rue Provence, Paris.

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ

Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ բժիշկներուն, 123 Boul. Sébastopol մէթ. Սէն Տընի, Ռէօմիւր: Վեներական ախտեր, ջերմամիզութիւն սուր եւ հինցած, անկարողութիւն, ֆրանկախտ, արեան, մորթի հիւանդութիւններ, արեան և մէզի քննութիւն, քիթի, կոկորդի եւ ականջի ցաւեր: Դարմ. ելեկտրականութեամբ, ռէօնթկէնեան եւ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով: Խորհրդակց. ամէն օր 9-12 եւ 2-8: Կիր. 9-12:

ՍԻՄԻԹՆԵՐ

Անուան արժանի է միմիայն այն սիմիթը որ պատրաստուած է A. LA GARDE, 1 Rue St. Lazare, PARIS (9e) Nord Sud, N. D. de Lorette. Téléphone Trudaine 95-21

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԵՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:

Ցիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31.49

(կառ. տիւ Նոռի եւ կառ. տը լ'Էսդի մէջտեղը)

ԿՕՇԻԿԻ ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Ուր պիտի գտնէք վերջին նորաձեւութեամբ ամէն տեսակ տոկուն կօշիկներ, մեր արհեստանոցին մէջ պատրաստուած,

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

Առաջին փորձով պիտի համոզուիք մեր գներու աժանութեան եւ ապրանքի տոկունութեան մասին.

Տօներու առթիւ կը տրուի նաեւ օգտակար պզտիկ նուէր մը:

Chaussures «DANEL» 69 rue d'Angoulème, Paris (11)

Métro: Couronnes ou Parmentier, Autobus: AY, BC

RÉVEILLON LE 31 DÉCEMBRE

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ 61 RUE MR.-LE-PRINCE, PARIS (6)

Զափաւոր գիներով ճաշացուցակ, մսեղէն 10—15 ֆր. աղանդերք 2—4ֆր., ուրախ մթնոլորտ, միւզիքեւ պար մինչեւ առաւօտ

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ Տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6: Քթի, կոկորդի եւ ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19:

ՌԱՏԻՕ ՄԱՍՆԱԳԷՏ Պ. Ա. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

2 rue des Fossés St. Jaèques. Paris (5)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՏԻԿԻՆ Բ. ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ

42 Rue Tourtille, BELLEVILLE Մէթրօ՝ Պէլվիլ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ

ԹԱՐՄ ԼԱՒ ԱԺԱՆ

THÉ YAVROU ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1880ԻՆ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԴԵՂԻՆ ԵՒ ԿԱՊՈՅՏ ԾՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԿԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՈՒԷՐՆԵՐ (surprise)

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

23, Rue Sénac :-: MARSEILLE

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 876.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 28 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930

28 DÉCEMBRE 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1454

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՍԱԼԻՔ՝ ԱՄԷՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Ապահովաբար շատերը չեն գիտեր որ Մարսէյլը դպրոց չունի այս տարի: Ոչ Նախակրթարան, ոչ ալ մանկապարտէզ:

Մինչեւ անցեալ տարի, ունէին երկուքն ալ: Մանկապարտէզ մը՝ 200 մանուկներով, Թիմուած մթերանոցի մը առաջին յարկը, իսկ Նախակրթարան մը, որ ունեցած է մինչեւ 130–150 աշակերտ: Այս տարի ո՛ր եւ է տրամադրելի շէնք չգտնուելով, ինքնին մարած են երկու ճրագներն ալ:

Պէտք էր խաչ քաշել Մարսէյլի գաղութին վրայ, եթէ վերջնական ըլլար այս վիճակը: Մանաւանդ որ, շրջակայ համեստ գիւղերն ու արուարձանները վառ կը պահեն իրենց կրթական բոյները:

Բարեբախտաբար, ստուգուեցաւ որ գաղութը ձեռնարկած է հիմնական միջոցի մը, միանգամ ընդ միշտ ապահովելու համար դպրոցի գոյութիւնը:

«Յառաջ»ի մէջ հրատարակուեցաւ, արդէն, կոչ մը, որուն համաձայն յանձնախումբ մը կազմուած է, յարմար շէնք մը գնելու եւ դպրոցի վերածելու համար: Շէնքին արժէքն է 350,000 ֆրանք, որուն մէկ մասը պիտի տրամադրեն երկու-երեք անհատներ, իսկ մնացածը, 120,000 ֆրանք, պիտի ճարուի տեղական հանգանակութեամբ: Մեր թղթակիցն ալ առանձին հաղորդեց այս ձեռնարկին մանրամասնութիւնները:

Բոլոր լուրերը կը հաստատեն որ արդէն ձեռնարկուած է գործի: Գաղութը ստիպուած է ամէն գնով ճարել իրեն ինկած բաժինը, որպէսզի կարենայ ստանալ խոստացուած մեծ գումարները,— 50,000, 62,500 եւ 100,000: (Առաջին երկու անունները ծանօթ են, իսկ երրորդի մասին որոշ տեղեկութիւն չունինք):

Աւելորդ պիտի ըլլար պարտաճանաչութեան խրատներ տալ գաղութի մը, որ 1922էն ի վեր մէկէ աւելի գործնական ապացոյցներ տուած է սրտցաւ աշխատանքի եւ զոհողութեան: Եւ մեզի հասած լուրերն ալ կը հաստատեն թէ լուրջ ուշադրութիւն գրաւած է ձեռնարկը:

Այդ աւետաբեր լուրերուն հետ, սակայն, մեր թղթակիցը կը հաղորդէր տխուր պարագայ մը:

Ձեռնարկը գլուխ հանելու համար, խորհրդակցական ժողովի հրաւիրուած են բոլոր կազմակերպութիւններն ու քաղաքական կուսակցութիւնները: Հրաւէրին պատասխանած են 25 Հայրենակցական Միութիւններ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իսկ ռամկավարները, հնչակեանները եւ հոչակաւոր Հօկը ոչ ներկայացուցիչ ղրկած են, ոչ ալ երկու տող գիր գրած:

Ուրեմն քէնախնդիր կամ դասալիք՝ այս ճակատի վրայ եւս:

Փա՛ռք եւ պատիւ երեքին ալ, բայց մանաւանդ երկուքին, քանի որ Հօկը «ազգասիրական» յաւակնութիւններ չունի:

Կորակոր նահանջ՝ քաղաքական ճակատի վրայ: Քէն եւ ջլատիչ պայքար՝ գաղութներու կազմակերպութեան աշխատանքին մէջ: Մեկուսացում, ճամարտակութիւն, բանգիտութեան մարզանքներ՝ գրեթէ ամէն տեղ, բայց խուսափում՝ իրական գործէ:

Եւ անհաւասիկ նահանջ կամ դասալքութիւն՝ մինչեւ անգամ դպրոցի մը վերաբացման համար:

Դժուա՛ր է պաղարիւն տրամաբանութեամբ վերլուծել, բացատրել այս ընթացքը: Մանաւանդ որ, Մարսէյլի ձեռնարկին շուրջը համախմբուած են ոչ միայն միութիւններ, այլեւ ամէն դասակարգէ հայրենակիցներ: Նոյնիսկ դասալիքներուն բարեկամները:

Արդեօք իրենք պիտի կրնայի՞ն բացատրել, գոնէ իրենց շարքերուն լուսաբանութեան համար: Որովհետեւ, մեր միտքէն չանցնիր քար անտարբերութեամբ մեղադրել բոլոր ռամկավարներն ու հնչակեանները:

Կա՛մ այն է որ բոլորովին աւելորդ կը գտնեն դպրոց եւ մանկապարտէզ ունենալ Մարսէյլի մէջ, գոնէ նոր սերունդին հարիւրին 20ը փրկելու համար: Եւ կամ, արտասահմանի մէջ շէնք մը գնելու եւ դպրոց բանալու ձեռնարկը համարելով հակահայաստանեան դաւադրութիւն, «չեն ուզում պղտորուել»:

Երրորդ պատրուակ մը կրնար ըլլալ ժապաւինեալ տոմարին սարսափը...

Ինչպէս կ'երեւայ, Մարսէյլի մէջ ոչ մէկը հետաքրքրուած է այս շքեղ մեկուսացման մանրամասնութիւններով: Եւ գործը յառաջ կ'երթայ լուռ ու մունջ:

Լաւագոյն ուղին ալ այդ է: Իսկ մենք զբաղեցանք, պարզապէս մատնանշելու համար երեւոյթ մը որ դժբախտաբար տեղական հանգամանք չունի: Այս քէնը, այս խուսափումը, այս դասալքութիւնը ընդհանրական եւ տեւական մոլութեան ձեւն առած են շատ մը գաղութներու մէջ:

Իսկ երեւոյթը վրդովիչ է անոր համար որ, մարդիկ տակաւին չսորվեցան զանազանել սկզբունքի, տեսակէտի խնդիրներն ու անմիջական հոգերը, անվիճելի պարտականութիւնները:

Եւ այս՝ տեսնելով հանդերձ չարիքը իրենց աչքերուն առջեւ: Ամէն օր եւ օրուան բոլոր ժամերուն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրք-պարսիկ վէճը

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺՈՒԻՆ

Սուրիական «Էլ Պայրագ» թերթը իր 14 դեկտ·ի թիւին մէջ կը հաղորդէ հետեւեալ տեղեկութիւնները·—

Բանակցութիւնները Պարսկաստանի Թուրք դեսպանին եւ պարսիկ կառավարութեան միջեւ դեռ կը շարունակուին, երկու խնդիրներու շուրջ: Այս խնդիրները երեք ամիսէ ի վեր քաղաքական թղթակցութեանց եւ վէճերու պատճառ եղան: Առաջինը, Թուրք կառավարութիւնը Պարսկաստանի կառավարութենէն կ'ուզէ Արարատ լերան մէկ մասը եւ անոր փոխարէն Ուրմիոյ լճին արեւմուտքը գտնուող հողերը տալ Պարսկաստանի: Երկրորդը, Իհսան Նուրի փաշան Թուրքիոյ յանձնել, որ ինչպէս ծանօթ է՝ ապաստանած է պարսկական հող, իր անյաջողութենէն վերջ եւ այժմ կը գտնուի Թէհրանի մէջ:

Պարսկաստանի կառավարութիւնը կ'ընդդիմանայ այս երկու առաջարկին ալ· առաջին պահանջին կը պատասխանէ թէ Արարատ իրեն համար շատ զօրաւոր բերդ մըն է եւ կարեւոր իր սահմաններու պաշտպանութեան համար· իսկ երկրորդ պահանջին, կ'առարկէ որ Պարսկաստանի կառավարութիւնը պիտի դատէ Իհսան Նուրին, նկատի ունենալով որ ան իր սահմաններուն մէջ խառնակութիւններ րրած է, իր հպատակներուն վրայ յարձակած եւ արիւն թափած· հետեւաբար ան զինուորական գերագոյն խորհուրդին առջեւ պիտի դատուի:

Միւս կողմէ Իհսան Նուրի փաշա մեծ ապստամբութեան մը լիտրը եւ առժամեայ կառավարութեան մը պետը, չի կրնար հասարակ ոճրագործի մը պէս դատուիլ, այլ իբրեւ քաղաքական յանցաւոր կը դատուի միջազգային օրէնքներու համաձայն եւ անոր յանձնումը անկարելի է: Իսկ Թուրք կառավարութիւնը Իհսան Նուրին կ'որակէ իբրեւ թրքական փախստական զինուոր մը եւ կ'ուզէ որ իրեն յանձնուի ան: Այս երկու դժուարութեանց լուծումին այս պատճառաւ չեն յանգիր, հետեւաբար բանակցութիւնները աւելի կ'ընդարձակուին եւ կը ստանան շատ կարեւոր հանգամանք մը:

Շատ թերթեր կարծելով որ այլեւս հարթուած են դժուարութիւնները եւ բանակցութիւնները վերջացած, հաղորդեցին թէ՝ Արարատը յանձնուած է թուրքերուն եւ Իհսան Նուրին ղրկուած է Թուրքիա: Բայց հիմայ այլեւս հասկցուած է որ այդ լուրերը շատ կանխահաս են եւ անհիմն: Ընդհակառակն, նոր դժուարութիւններուն երեւան հանուած ըլլալը կը հաստատուի եւ լուծումը հետզհետէ կը դժուարանայ: Ահա՛ պարսիկ թերթերէն մէկը կը գրէ որ՝ Էնկիւրիի կառավարութիւնը Եւրոպա գտնուող իր դեսպանին հեռագրած է՝ հրահանգելով որ շուտով Թէհրան դառնայ· ասկէ կը հասկցուի որ բանակցութիւնները շատ գէշ վիճակ մը ստացած են:

Թուրքիոյ տնտեսական կացութիւնը

ՊՈԼԻՍ, 26 Դեկտ.— Իզմիրի Առեւտրական Սենեակը մշակած է երկար տեղեկագիր մը, նոյն շրջանի տնտեսական եւ առեւտրական կացութեան մասին: Իզմիրը որ Թուրքիոյ ամէնէն հարուստ շրջաններէն մէկն է, ենթարկուած է տագնապի, ինչպէս երկրին մնացեալ մասը:

Այս տեղեկագիրը յստակօրէն դէմ կ'արտայայտուի կառավարութեան տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան եւ կը թելադրէ ջնջել մենաշնորհները, նուազեցնել տուրքերը եւ վերցնել մաքսային ներկայ դրութիւնը: Տեղեկագիրը պիտի ներկայացուի Մուսթաֆա Քէմալի, երբ Իզմիր ժամանէ:

Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակն եւս, վերջերս նման տեղեկագիր մը մշակած էր:

Թուրք ելմտական գործավարութիւնը

Ինչպէս գրեր էինք, ելմտական գործավար Սարաճ Օղլու Շիւքրի որ երկար ատենէ ի վեր հիւանդ էր, առողջական պատճառով հրաժարեցաւ:

Ելմտական գործավարութիւնը առայժմ փոխանորդաբար պիտի վարէ Ըսմէթ փաշա: Որոշուած է ելմտական գործավարութեան պաշտօնին կոչել Լոնտոնի դեսպան Ֆէթհի պէյը, թափուր մնացած տեղէ մը, հաւանաբար Պոլսէն, երեսփոխան ընտրելով զայն:

Ֆէթհի պէյի տեղ Լոնտոնի դեսպան պիտի ըլլայ Հռոմի դեսպան Ֆուատ պէյը, եւ Հռոմի դեսպանութեան ալ պիտի կոչուի Մոսկուայի դեսպան Հիւսէյին Րաղըպ:

Հանրային Պարտքի խնդիրը

Հանրային Պարտքի Վարչական Ժողովը Թրք. պարտքերու մասին կառավարութեան ծանուցագրին պատասխանելով յայտնած է թէ եղած առաջարկները քննելու իրաւասութիւն չունի ինք, եւ թէ այս մասին պէտք է ուղղակի բանակցութիւն կատարել բաժնետէրերուն հետ:

Այս մասին տրուելիք պատասխանը պատրաստուած է: Վարչապետ Ըսմէթ փաշա այս խնդրին շուրջ ժամ մը տեսնուած է արտաքին գործավարին հետ: Գործավարներու Խորհուրդը արտակարգ նիստ մը պիտի գումարէ, պատասխանը քննելու համար:

Մենեմենի ըմբոստութեան շուրջ

Մենէմէնի, Մաղնիսայի եւ Իզմիրի մէջ ծագած խռովութեանց մասին մանրամասնութիւնները կը պակսին: Կառավարութիւնը, որ մասնաւոր կարեւորութիւն մը կ'ընծայէ այս յետաշրջական շարժման, պաշտօն յանձնած է Ներքին գործավար Շիւքրի Գայայի, որ տեղւոյն վրայ եւ անձամբ քննութիւն կատարելու երթայ:

Եգիպտական թերթեր կը խափանուին

Գահիրէէն ստացուած լուրերու համաձայն, եգիպտական կառավարութիւնը որոշեց անորոշ ժամանակով արգիլել հրատարակութիւնը կարգ մը թերթերու, որոնք երկրին շահերուն տեսակէտէն վնասակար նկատուող կարծիքներ յայտնած են: Այս կերպով խափանուած թերթերու տնօրէնները դատի պիտի քաշուին: Խմբագրապետ մը ձերբակալուած է:

Հայու մը ոճիրը

Մարսէյլ բնակող հայ մը Մինասեան Պատրիկ բաժնուած կ'ապրէր իր կնոջմէն, որ Պրինեօլ քաշուած էր, հոն կենակցելու համար իր սիրահարին Արիստակէսեան Գրիգորի հետ:

Ուրբաթ օր, ժամը 11ին ատենները, Մինասեան որ Պրինեօլ գացեր էր, հանդիպեցաւ իր կնոջ սիրահարին եւ զայն գետին փռեց ատրճանակի հինգ հարուածներով: Յետոյ գնաց ապաստանեցաւ իր սեփական տնակը՝ նոյն գիւղին մէջ եւ պաշարուած ոստիկաններէ, երկար դիմադրութիւն մը փորձեց կրակելով անոնց վրայ, սակայն ի վերջոյ, բազմաթիւ վէրքեր ստացած, սպաննուեցաւ:

Հակակրօնական ցոյցեր Ռուսիոյ մէջ

Համաձայն խորհր. կառավարութեան կողմէ տրուած հրամաններուն, ամբողջ Ռուսիոյ մէջ, հակակրօնական մեծ ցոյցեր կատարուեցան Ծննդեան տօներուն առթիւ:

Բոլոր գործարանները եւ արհեստանոցները բանեցան սովորականին պէս, սակայն, հակառակ կառավարութեան ճնշումներուն եւ հակակրօնական պայքարին, եկեղեցիները լեցուն էին հօծ բազմութեամբ:

Մոսկուայի մէջ Ծննդեան օրը աւելի քան հարիւր հաւաքոյթներ տեղի ունեցան: Այս հաւաքոյթներու մէջ, բանախօսները յարձակեցան կրօնքին վրայ եւ մեղադրեցին Եկեղեցին թէ նոր պատերազմ մը կը պատրաստէ Ռուսիոյ դէմ:

Ուրիշ բանախօսներ՝ հրաւիրեցին կառավարութիւնը որ փութով ձեռնարկէ բոլոր եկեղեցիներու փակման: Այդ օրը, Մոսկուայի եւ Լենինկրատի մէջ՝ երկու հակակրօնական ցուցահանդէսներու բացումը կատարուեցաւ:

Մոսկուա Փարիզէն ետ կը կանչէ 60 հոգի

Ռուսական «Վերջին Լուրեր» թերթը որ Փարիզ կը հրատարակուի կը գրէ թէ յունվ. 1ին, Մոսկուա պիտի կանչուին Փարիզի խորհրդային առեւտրական պաշտօնէութենէն 60 հոգի: Ասոնց մէջ է առեւտր. պատգամաւորութեան օրէնսգէտ խորհրդականը որ կը մեղադրուի կաշառակերութեամբ:

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Պիրմանիոյ իշխանութիւնները խորապէս կը մտահոգուին Թատրա Վատիի մէջ տեղի ունեցող խռովութիւններով, որոնց ընթացքին բազմաթիւ անձեր վիրաւորուած կամ սպաննուած են: Անգլիացի ճարտարագէտ մը իր տան մէջ պաշարուեցաւ ըմբոստներու խումբի մը կողմէ: Ոստիկան զօրաց ջոկատ մը կռուի բռնուեցաւ անոնց հետ. կռուի ընթացքին ըմբոստները՝ բազմաթիւ զոհեր տուին:

Գնդացիրներով զինուած անգլիացի զօրախումբ մը ղրկուած է խռովութեան վայրը: Ըմբոստութեան պատճառն է տուրքերու վճարման մերժումը: Գիւղացիները կը պնդեն թէ առեւտրական տագնապին հետեւանքով, բացարձակապէս ի վիճակի չեն տուրք վճարելու:

Ֆրանսա տնտեսական տագնապին դէմ

Ֆրանսայի Նախարարական խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ, մասնաւորաբար զբաղեցաւ տնտեսական հարցերու ուսումնասիրութեամբ: Անգործութիւնն եւ սակարանային տագնապը ենթարկուեցան երկար խորհրդակցութեան մը: Հարցը աւելի խորապէս պիտի ուսումնասիրուի յաջորդ նիստի մը մէջ որ տեղի պիտի ունենայ վաղը: Այս նիստին մէջ պիտի քննուին նաեւ ճարտարարուեստի եւ երկրագործութեան տագնապներուն դէմ առաջարկուած միջոցներ:

Ժողովէն վերջ, աշխատանքի նախարարը յայտնեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ՝ Նախարարաց Խորհուրդը՝ աւելի շատ զբաղեցաւ անգործութեան հարցով, որ այնքան ալ զգալի չէ Ֆրանսայի մէջ: Հոն ընդամէնը 10,000 անգործներ կան յայտարարեց նախարարը, եւ պէտք է գոհ ըլլալ ներկայ վիճակով, երբ բաղդատենք ուրիշ երկիրներու հետ, Ամերիկա, Անգլիա, Գերմանիա, որոնք միլիոններով անգործ կը համրեն:

ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Պուլկարիոյ առեւտրական նախարարութիւնը շրջաբերական մը ուղղելով աշխատանքի շրջանային քննիչներուն, կը հրահանգէ որ ասկէ վերջ բոլոր ռուս եւ հայ գործաւորները, որոնք ապահովագրուած են «Գործաւորական Ֆօնտ»ին, վայելեն Պուլկարներու համահաւասար իրաւունքներ:

Նախարարութեան այս հրամանագրէն կ'երեւի որ հայ եւ ռուս գործաւորները ասկէ վերջ իրենց բանուորական տետրակներուն մէջ դրոշմաթուղթերը պիտի փակցնեն ամբողջովին, Նախարարութեան համապատասխան ցուցակին համաձայն, փոխանակ անոր կէսին, ինչպէս կ'ըլլար մինչեւ հիմա: Ասոր փոխարէն, անոնք պիտի վայելեն ապահովագրուողի բոլոր իրաւունքները:

Շէյխ Սայիտի տղան

Էնկիւրիի իրաւական ատեանը, որուն առջեւ դոնփակ կը տեսնուի Շէյխ Սայիտի տղուն՝ Սալահէտտինի դատավարութիւնը, ճշդած է որ ամբաստանեալը 1908ին ծնած է: Այս որոշման համաձայն, Շէյխ Սայիտի տղան մահավճիռէ կ'ազատի, ոճիրը գործած ատեն քսան տարին լրացուցած չըլլալով:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ

Ընկերներ,

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բոլորեց արդէն իր գոյութեան քառասնամեակը։

Անխառն հպարտութիւն ենք զգում՝ վերյիշելով մեր կուսակցութեան անդուլ գործունէութիւնը այս փոթորկալի ժամանակաշրջանում։

Հպարտ ենք նրանով, որ Դաշնակցութիւնը հայկական վերածնութեան աւանդներին հետեւելով՝ կենդանի գործով ազգային գիտակցութիւն ներշնչեց հայ ժողովուրդին, որ, պետական սահմաններով բաժան-բաժան եւ յաբանական տարբերութիւններով պառակտուած, կորցրել էր իր ազգային դիմագիծը եւ ազգային ամբողջականութեան զգացումը։

Հպարտ ենք, որ Դաշնակցութիւնը իր հերոսական ձեռնարկներով ոգեկոչեց հայ ժողովրդի աւանդական քաջասրտութիւնն ու մարտունակութիւնը, որոնք բազմադարեան անազատ կեանքի հետեւանքով խամրել էին՝ տեղի տալով ստրկական մի համակերպութեան, որ թարգմանւում էր իբրեւ վախկոտութիւն եւ մեր բոլոր հարեւանների մէջ արգահատանք առաջ բերում դէպի հայ ժողովուրդը։

Հպարտ ենք, որ հայ յեղափոխութեան ամենածանր բեռն իր թիկունքին առած Դաշնակցութիւնը ազնւագոյն անձնազոհութեան օրինակով վարակեց հայ ժողովուրդը, որ չարչիի, կծծիի եւ շահամոլի համբաւ ունէր օտարների աչքում։ Այսօր պարծանքով կարող ենք պնդել, որ զոհաբերութեան պատրաստակամութեամբ հայ ժողովուրդը ոչ մի ժողովրդից յետ չի մնում։

Հպարտ ենք, որ օտար լուծի տակ ընդհանուր հայրենիքի գաղափարը մոռացած եւ անկախ պետական կեանքի ունակութիւնը կորցրած հայ ժողովուրդը, շնորհիւ Դաշնակցութեան անխոնջ ջանքերի, քաղաքականապէս հասունցած է մինչ այն աստիճան, որ նա՝ չնայած իր այսօրւայ ողբերգական պայմաններին, չնայած ներքին եւ արտաքին բոլոր սադրանքներին՝ կառչած է մնում մեր ամբողջական հայրենիքին ու մեր պետական անկախութիւնը խորհրդանշող դրօշակին։

Հպարտ ենք, որ Դաշնակցութիւնը սերմնացան հանդիսացաւ ժամանակակից ռամկավարական եւ ընկերվարական գաղափարների ոչ միայն հայկական գաղթօջախների, այլ եւ Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդների մէջ։ Այդ գաղափարներով վերակենդանացած ապագայ մարդկութիւնը խորին երախտագիտութեամբ պէտք է յիշէ Դաշնակցութեան այս լուսաւորիչ դերը ասիական խաւարի մէջ խարխափող ազգերի կեանքում։

Եւ երիցս հպարտ ենք— մի կսկծալի, բայց արդար հպարտութիւն— որ Դաշնակցութիւնը, իր վեհ առաքելութիւնը իրականացնելու համար, կանգ չառաւ ոչ մի զոհաբերութեան առջեւ։ Նրա քարոզը գործն էր։ Գործը պահանջում էր, որ Դաշնակցութիւնը իր լաւագոյն անդամների բարձրացնի զոհի սեղանը եւ Դաշնակցութիւնը մի վայրկեան անգամ չերերաց զոհի մեծութեան առջեւ...

Վերյիշենք մեր ռահվիրաներին, մեր բազմատեսակ գործիչներին, մեր բազմահազար մարտիկներին. Նրանցից քանի՜ն են իրենց մահկանացուն կնքել փափուկ անկողնի մէջ։ Շատ քչերը։ Մնացած բոլորը ներկայանում են մեզ այսօր նահատակի լուսապսակով՝ իբրեւ գնդակի, սրի, կախաղանի կամ ռումբի զոհեր...

Իսկ այն միւս քիչերը, որոնք նզովելով իրենց ճակատագիրը, բնական մահով են մեռել, ի՞նչ է եղել նրանց գրկալից, չարքաշ եւ վտանգներով պաշարուած կեանքը, եթէ ոչ յարատեւ նահատակութիւնը...

Համարձակ կարող ենք ասել, որ աշխարհիս վրայ չի եղել եւ չկայ մի երկրորդ կուսակցութիւն, որ այնքան զոհաբերած լինի իր գաղափարների համար, որքա՜ն զոհաբերել է Դաշնակցութիւնը։

Այս անօրինակ, պարհուրելի զոհաբերութիւնը պարտաւորեցնում է մեզ, ընկերներ։ Նա պարտաւորեցնում է ամէնքիս դէպի այն նպատակը, որի ճանապարհին մեր ընկերներն ու հայ ժողովրդի լաւագոյն զաւակները վար դրին իրենց թանկագին գլուխները։ Եւ մինչեւ որ այս նպատակը չիրականանայ, մինչեւ որ հայ ժողովուրդը իր հայրենի հողի վրայ ազատուած չլինի ամէն կարգի քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական ձնշումներից՝ Դաշնակցութիւնը չէ կարող ցած դնել իր զէնքերը։ Կիսկատար ձգել երկու հոյակապ սերունդների արիւնով կերտուած գործը, կը նշանակէ ոչ միայն դաւաճանել հայ ժողովրդի արդար դատին, այլեւ նորից մեռցնել մեր նուիրական մեռելներին։

Դաշնակցութեան քառասնամեակի առթիւ ձեզ հետ միասին անհուն երախտագիտութեամբ եւ անհուն երկիւղածութեամբ գլուխ խոնարհելով մեր մեծանուն եւ անանուն նահատակների առջեւ՝ մենք յանուն բոլոր Դաշնակցականների կրկնում ենք Նրանց Հաննիբալեան ուխտը այն բոլոր թշնամիներին, որոնք ծառայած են հայ ժողովրդի արդար իրաւունքների եւ Դաշնակցութեան հիմնական նպատակի դէմ։

Այդ ուխտի ճանապարհին, մեզ այսօր առաջին հերթին ներկայանում են մեր այն հաւիրաւոր ընկերները որոնք իբրեւ կենդանի զոհեր տառապում են թիւրքական բանտերում, բոլշեւիկեան զնդաններում, Սիբիրի սառնարաններում եւ այլուրեք։ Մենք Դաշնակցութեան սրտագին ողջոյններն ենք ուղարկում այս ընկերներին՝ վստահ, որ Նրանք իսկական յեղափոխականին վայել տոկունութեամբ կը կրեն իրենց խաչը, ինչպէս որ կրել են մինչեւ հիմա։

Այդ ուխտի ճանապարհին էք կանգնած եւ դուք, երկրի եւ արտասահմանի գործիչ եւ շարքային ընկերներ։ Ձանր, խիստ ծանր օրերում ձեզ է անցել Դաշնակցութեան արիւնաներկ դրօշը։ Դուք պէտք է կրէք այդ դրօշը ոչ միայն պարծանքով այլ եւ խոր գիտակցութեամբ, որ մեր յեղափոխական պայքարի ներկայ դժնդակ պայմանները նոր պարտականութիւններ են դնում ձեզ վրայ, որոնք շատ լուրջ եւ շատ անձնուէր աշխատանք են պահանջում։

Այդ պարտականութիւնների ճանապարհին, իր աշխոյժ պայքարի հինգերորդ տասնամեակը թեւակոխող Դաշնակցութիւնը պէտք է ձեզ միշտ պատրաստ գտնի։ Պատրաստ ծառայելու հայ ժողովրդի ազատագրութեան գործին այ՛ն անվերապահ անձնազոհութեամբ, որ, Դաշնակցութեան փառապանծ դրօշի հետ միասին, ձեզ աւանդ են ձգել Դաշնակցութեան քառասնամեակը պսակագործող հերոսները։

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՕ

Դրօշակ

ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ՋՈՒՋԸ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՕՐ ՄԸ

Բաբգէն եպիսկոպոսը ամէնէն ետքը թողուցինք, որովհետեւ ամէնէն պատրաստուածն է ան բոլոր զոհերուն մէջ եւ ամէնէն վտանգաւորը հայ եկեղեցիին համար,

«Սիոն»ի նախկին խմբագրապետը տարիէ մը ի վեր արդէն կը թեքի դէպի բողոքականութիւն։ Ան սկսեր էր արդէն տատանումներ ցոյց տալ «Սիոն»ի մէջ հայ Եկեղեցին բացատրած ատեն, վերջին փլանի վրայ նետելով անոր ազգային դերը, եւ իբր կռուան առնելով առաւելապէս եկեղեցիին կրօնա-բարոյական դիմագծութիւնը, ինչ որ բողոքականները վաղուց է կ'ընէին։

Բաբգէն եպիսկոպոս ինքն էր որ Երուսաղէմի ժառանգաւորաց դպրոցը մտցուց բողոքական վերապատուելի մը իբրեւ աստուածաբանութեան ուսուցիչ, հայ աբեղանե՛րը մարզելու համար։ Այն ատեն կասկածող մը չեղաւ թէ որդ մըն է մտեր մեր եկեղեցիին մէջ ու կը կրծէ անոր հիմերը։ Ո՞վ գիտնար թէ գրոհ մը կը պատրաստուէր աշխարհի բոլոր աղանդներուն կողմէ Սուրբիոյ հայ խլեակներուն վրայ...

Նոյն այս Բաբգէն եպիսկոպոսն է որ մեծագոյն ջատագովն է բողոքականներու միջոցաւ մեր մէջ ներմուծուած վերջին նորաձեւութեան,— Կիրակնօրեայ դպրոցներուն։ Ո՞վ չի գիտեր թէ ի՛նչ են այդ կիրակնօրեայ դպրոցները։ Ո՞վ չի գիտեր թէ անոնք նախակարապետներն են բողոքականութեան։ Թէ Պօրտը անոնցմով սկսած է միամիտները իր փարախը կանչել։ Թէ կիրակնօրեայ դպրոցներէն կը սերին շաբաթապահները, մկրտչականները, գալատեանները, նոյնիսկ բուդիզմները...

Կիլիկիոյ Սահակ կաթողիկոսը ինքն էր որ վերջերս կը պատմէր իր մէկ կոնդակին մէջ թէ ինչպէս անցեալ տարի համաշխարհային Կիրակնօրեայ Դպրոցներու Ամերիկեան Ընկերութեան կողմէ (World's Sundeey School Association) Մերձաւոր Արեւելք ղրկուած Առաքելութիւն մը Գահիրէ եւ Երուսաղէմ հանդիպելով թէ հոգելոյս Դուրեան պատրիարքէն եւ թէ Թորգոմ եւ Բաբգէն եպիսկոպոսներէն սիրալիր ընդունելութիւն գտած է իր նպատակին վերաբերմամբ։ Այդ առաքելութիւնը ի վերջոյ Պէյրութ ալ գացած, եւ հոն եւս բացատրուած է Կիրակնօրեայ Դպրոցներուն պէտքն եւ օգտակարութիւնը.մատնանշելով այդ կազմակերպութեան իբրեւ մասնագէտ Պր. Լեւոն Զէնեանը։ Թէ յետոյ ալ տեղի ունեցած է Պալպէքի ժողովը՝ Կիրակնօրեայ Դպրոցներու մասին, ուր թէ Սահակ կաթողիկոսի եւ թէ հանգուցեալ ԴուրեանՊատրիարքի կողմէ ներկայ գտնուած են Բաբգէն եւ Արտաւազդ եպիսկոպոսները, եւ ուր Բաբգէն եպիսկոպոս բացատրած է թէ ո՛րչափ հին է հայ եկեղեցւոյ մէջ Ս. Գրոց դասախօսութիւնը։ Ու Սահակ կաթողիկոս կ'ըսէ. թէ շնորհիւ իր աթոռակիցին ճառին «անոնք լսեցին ու հասկցան թէ դարերէ ի վեր Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ Ս. Գրոց ուսումն ու դասաւանդութիւնը կայ, բայց նոր միջոցներ պէտք են զայն գործնականապէս ժողովրդականացնելու համար», ուստի կաթողիկոսը օրհնութեամբ կ'ողջունէ Համաշխարհային կիրակնօրեայ Դպրոցներու Ամերիկեան Ընկերութեան ներկայացուցիչները եւ կը խոստանայ իր հսկողութեամբ եւ իր առաջնորդարաններուն աջակցութեամբ օգնել բարոյացուցիչ վարժարաններու կազմակերպութեան եւ զարգացման, եւ օրհնութեան գիր մըն ալ կը յանձնէ նոյն ընկերակցութեան քարտուղար Ռոպըրթ Մ. Հօփքինսի,

Ուրեմն արդէն մթնոլորտը թունաւորուած է։ Որդը գտած է ծառին արմատը։ Այդ պահուն է որ Մեծ Փրկիչը կը հասնի։

Ճարպիկ որսորդը՝ կ'ըսեն՝ շուտով կ'առնէ որսին հոտը։ Պարոնիկեան չէր կրնար աւելի թունդ պաշտպան մը գտնել քան Բաբգէն եպսկ.ը։ Եթէ ուրիշ եպիսկոպոսներ իր ճանկը ինկան միամտութեամբ, խաբուելով, կամ հրապուրուելով չէքին տեսքէն, Բաբգէն եպսկ.ը բնական է որ համոզումո՛վ պիտի կենար իր կռնակը։

Պարոնիկեան չէր ալ սխալած։ Բաբգէն եպսկ. արդարեւ իր կռուանը կ'ըլլայ Երուսաղէմը գրաւելու համար։

Պարոնիկեանի տեղեկագրին 5րդ էջին վրայ կը փայլի Բաբգէն եպիսկոպոսը, երկու տեղ, մէկը առանձին, միւսը լուսանկարուած Պարոնիկեանի հետ։ Պարոնիկեան կը կցէ հետեւեալ ծանօթութիւնը.

«Բաբգէն եպիսկ. Կիւլէսէրեան, Կիլիկիոյ կաթողիկոսին նորընտիր աթոռակից-յաջորդը, ուսուցչապետ աստուածաբանութեան Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց դպրոցին եւ այժմ նոյն պաշտօնով Անթիլիասի նորաբաց ճեմարանը»։

Այսքանը ոչինչ։

Սարսափելին շարունակութիւնն է։ Պարոնիկեան կ'արտատպէ Բաբգէն եպիսկ.ի մէկ նամակը՝ ուղղուած Երուսաղէմի պատրիարքին։ Արմաշի նախկին վերատեսուչը կ'ըսէ այդ նամակին մէջ.

«Տոքթ. Պարոնիկեան բարեպաշտ քրիստոնեայ է եւ բացարձակապէս տնկեղծ։ Ան կը սիրէ իր մայրենի եկեղեցին եւ անոր հաւատքի տեսակէտը ուղիղ է։ Պայքարը Տոքթ. Պարոնիկեանի դէմ կը մղուի անոնց կողմէ որ կ'ուզեն պառակտել հայ եկեղեցին։ Ես կ'առաջարկեմ որ Պատրիարքարանը պաշտօնապէս ճանչնայ հայ առաքելութիւնը, որ Երուսաղէմի Պատրիարքութիւնը Խրիմեան Ճեմարանի վերին հսկողութիւնը ստանձնէ, որ կաթողիկոսական պատուիրակ Թորգոմը արտօնէ Պարոնիկեանը պատանիներ տանիլ Գերմանիա, որ ուսումնական ծրագիրը, ներքին կարգապահութիւնը, բոլոր դասագրքերը Տոքթ. Պարոնիկեանի տրամադրութեան տակ դնէ, որ իմ զեկոյցս Էջմիածին կաթողիկոսին ղրկուի։ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի հաւանութեան։ եւայլն...»։

* *

Ես աւարտեցի արդէն վէպս։ Ձեզի ցուցուցի իմ հերոսներս, — իրական թիփեր, միսով, ոսկորով։

Ձեզի կը թողում հանել վէպին բարոյականը։ Ա՛լ դուք հետեւեցուցէք թէ ի՛նչ պիտի ըլլան Խրիմեան Ճեմարան ղրկուած այդ թշուառները, թէ ի՛նչ պիտի դառնայ Երուսաղէմի ժառանգաւորացը՝ բողոքականներուն ծախուած եպիսկոպոսներով ու աբեղաներով, եւ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ Անթիլիասը՝ ուր երբ թէ պիտի չէնա՛ր Կիլիկիոյ աթոռը, Ըլլիֆին կողմէ տրամադրուած շէնքերուն մէջ...

ՇՐՋԻԿ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Սուրբիոյ Ֆրանս. Մարզպանութիւնը մամուլի տեսչութեան միջոցաւ բոլոր լրագրողներուն հաղորդած է նոր հրահանգ մը, որուն համաձայն կարգ մը սեղմումներ կ'ըլլան եւ կը սահմանափակուին, հովանաւորութեան ներքեւ հրատարակուող թերթերու ազատութիւնն ու իրաւունքները։

Դամասկոսի թերթերը բողոքեցին այս որոշման դէմ եւ պահանջեցին որ յարգուի մամլոյ եւ խօսքի ազատութիւնը։

Սակայն պաշտօնական հաղորդագրութենէ մը հասկցուեցաւ որ այս խստութիւնը լոկ համայնավարական բնոյթ ունեցող հրատարակութիւնները արգիլելու համար է։

ԱՅՍ ՄԷԿՆ ԱԼ ՔԵԶԻ

ԻՄ ԿԵԱՆՔԻ ԸՆԿԵՐ...

Կ'ուզե՞ս քեզ ըսեմ ինչպէս կը սիրեմ, նայէ՛ աչքերուս, խաբկանք չկայ հոս։

Կ'ուզե՞ս իմանալ հոգին քու կէսին. Ա՛ռ կեանքըս ամբողջ, մ'ըսեր ոչ ոքին։

Գաղտնիքը հոգւոյս կրնաս իմանալ, հայլիի նման ամէն ինչ պայծառ։
Եւ այս բոլորին փոխարէն, ըսե՛մ, մեծ-Սէրըդ կ'ուզեմ, աննիւթ ու վսեմ։

Քեզ համար, ահա՛, երգեցի երգեր, զօրս տակաւին, ո՛չ ոք է երգեր։
Քեզ համար միայն երգեցի մեծ-Սէրս որուն նմանը ոչ ոք է կրեր։
Այս բոլորէն վերջ ինծ մտի՛կ ըրէ, ինչպիսի սիրով զիս սիրել պէտք է։

×

Սիրէ՛ զիս այնպէս, ինչպէս կը բաղձայ հոգիս սրտակէզ եւ ոչ նիւթապէս,
Սիրէ՛ զիս ուժգին։ Ես քեզ տուած եմ մեծ-Սէրըս անգին,
Մօտեցի՛ր ինծի նայուածքով մ'աղու, անոյշ եւ տըխուր, զըւարթ-ծիծաղկոտ։
Մի՛ նետեր ինծի վաւաշոտ մարդու նայուածքն անախորժ լպիրշ ու կամշոտ,
Հոգիս չախորժիր հասարակ մարդու տիպէն, դու գիտես.
Գերմարդը կ'ուզեմ, որ կրնայ ճանչնալ միտքն ու հոգին վէս,
Ուժգին ու անկեղծ պէտք է զիս սիրես,
Այսպէ՛ս կ'ուզեմ ես։

Աթէնք

ԳԵՂԱՆ ՇԻՆԻԿՃԵԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»

Ցխուր ու հատու հեգնանք մըն է դեկտեմբերի օդը որ ծաւալեր է վեր ու վար, աջ ու ձախ։

Ու ամերիկեան լպիրշ պոռնիկ մըն է որ հաճոյքի մը գըրկին մէջ ծուարած կը դողդղայ։

Սպիտակ վէրքեր են խածեր Աբալաշեան գագաթները, որոնք կ'արիւնին բիւրեղացած արցունքներու պէս։

Միսիսիփին իր պորտն է վերցուցեր ու հազար զոհեր կուլ տուեր։

Քանատայէն յիմարական հով մը փախաւ ու Միացեալ Նահանգներու գլխուն վրայ սառն հարուած մը իջեցուց։

Ատլանտեանը կը սպառնայ խաղաղականին խառնուիլ, սակայն Նեվատան իր ափին մէջ կը բռնէ զայն։

Արեւելքը Արեւմուտքի վրայ կեղծ ժպիտ մը կը ձգէ մինչ Հաւաի մէջ սեւ ցեղ մը անէծքով անկողին մտաւ։

Հնդկահաւերու ջարդ մը սկսաւ։ Ու մարդիկ շնորհակալութեամբ կը թխմեն հիւանդութիւնը իրենց ստամոքսէն վար։

Մէկ միլիոն տակառ գինի թափուեցաւ Ամերիկայի կոկորդէն վար ու տակաւին հիւանդը ծարաւէ կը տոչորի։

Նախագահ Հուվըր ձառ կը խօսի։ Ռատիօկայանները մէկ խողովակ են դարձեր ու հարիւր միլիոն ականջի մէջ կը թափուի ինչ որ այս երկրի մեծ ձարտարագէտին բերնէն կը վազէ։

«Շնորհակալ ըլլանք» կ'ըսէ ան։

Ի՞նչ բանի։

Մեր ունեցա՞ծ թէ չունեցած օրհնութիւններուն համար։

Ես գիտեմ թէ սավըներու չափ մարդիկ այս իրիկուն հնդկահաւի ստուերները կերան ու փետուրները ծամեցին։

Ու նոյնչափ դժբախտներ եւս այսօրուան հացը վաղուան պահեցին։

Մինչ անդին եկեղեցիներու եւս այսօրուան հացը վաղուան պահեցին։

Մինչ անդին եկեղեցիներու զանգակները օդը կը պատռեն որ մէ սեւ ծիծաղներ կը հոսին։

Ու քարոզիչներու բանակ մը ոչխարներու հօտի մը մէկ միլիոն հնդկահաւ խոստացաւ անդիի աշխարհին մէջ։

Ցիմար է այս երկիրը որ իր կատաղութենէն շղթաներն է պատռեր ու գահավէժի մը եզերքին վրայ կը խաղայ։

Հարաւին աղիքներն են չորցեր ու Հիւսիսին ստամոքսը կծուեր է, մինչդեռ Ուոլ Սթրիթի գէր ու ճարպոտ արձանները ապարակներ կը շինեն ու հիմա պիտի հասնին իրենց արիւնոտ իտէալին գագաթը։

Ուաշինկթընի մէջ ծերակուտական մը իր գրասենեակին դուռը բաց է ձգեր ու տախտակամածին վրայ սպասուհիին գուլպաները կը նշմարուին։

Քուն չկայ այսօր բոլորին ցուն ու պարապ ստամոքսներուն համար. առաջինները ամպերէն վար կ'իյնան, մինչդեռ վերջիններէ կապարով կը թխմուին։

Ու ի՛նչ յիմարական է այն երազը որ այս երկրին քիթէն է բռներ։

Աշխարհ շնորհակալութիւն յայտնեց իր անօթի ստամոքսին համար։ Եւ սերունդի մը կենսունակութիւնը քամուեցաւ մայրերու երակներուն մէջ։

Ու մինչ յոգնաբեկ հիւանդը զառանցանքի մէջ է, Ուաշինկթըն բերանաբաց մետաքսէ ծածկոյթ մը տակ կը ծածկուի։

Հիւսիսէն եկող քամի մը այս իրիկուն մինչեւ առաւօտ խածաւ Սպիտակ Տան սիրտը որ քարացած է,

Ու երգը որ կը թափառի օդին մէջ, ունի մեղքին սարսուռը եւ անէծքին վրէժը։

Այս իրիկուն մերկ արդարութիւնը մոխիրներու վրայ նըստեցաւ ու խիղճը աքսոր գնաց։

Նոր Աշխարհը կարմիր երազներ կը հիւսէ..։

Յ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ֆիլատելֆիա

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ահա թէ ֆրանս. ընկերվարական կուսակցութեան թերթը Le Populaire ինչպէս կը նկարագրէ Հ. Յ. Դ. քառասնամեակի հանդէսը՝ որ Փարիզի մէջ կատարուեցաւ անցեալ կիրակի երեկոյ։

Հայ ընկերվ. կուսակցութեան՝ Դաշնակցութեան մեր ընկերները, կիրակի երեկոյ հանդիսաւոր կերպով կը տօնէին իրենց տառապակոծ ազգին յեղափոխական ժողովրդավարութեան եւ աշխատաւորներու այս հին եւ արժանաւոր կազմակերպութեան քառասնամեայ տարեդարձը։ Ներկայ էին միջազգայինի բազմաթիւ ճիւղերուն եւ մասնաւորաբար ֆրանսական ճիւղին պատուիրակները։

Հսկայ բազմութիւն մը կը խուժէր Կավոյի հոյակապ սրահը։ Կարճ ատենուան մէջ սրահին 1500 աթոռները գրաւուած էին եւ աւելի քան 500 ներկաներ ոտքի վրայ կը ճըզմուէին սրահին անցքերուն միջեւ եւ պատերուն տակ, հաւատաւոր եւ խանդավառ բազմու-

...ցին, որուն մէջ կը խառնուէին ...ուորականներ եւ գործաւոր-ներ: Եւ այս վերջիններն ապա-...պէս կը կազմէին ներկա-...ներու մեծագոյն մասը: Շատ ...ցած, պայթելու աստիճան ...կը լեցուէր սրահը եւ հարիւրա-...որ քաղաքացիներ տեղ չգտ-...նելով՝ կը ստիպուէին ետ դառ-նալ:

Երկու մեծ ու կարմիր դրօշ-ներով եզերուած, բեմին վրայ ...լանակաւոր աղեղի մը վրայ ...կը տարածուէին 40 աստղեր՝ ...խորհրդանշելով կազմակերպու-թեան 40 տարուան գոյութիւնը: ...կեդրոնը՝ կուսակցութեան շատ ...յայտնի զինանշանը, իբր խոր-հրդանիշ իր աւանդական պայ-քարի բոլոր դրուագներուն:

«Փօփիւլէռ» ամփիթատրը տա-...ցէ յետոյ խօսուած ճառերուն, ...հետեւեալ կերպով կ'արտայայ-...տուի գեղարուեստական բաժնին մասին:

«Զանազան բանախօսներու ...ճառերը կ'ընդհատուէին շատ ...գեղեցիկ նուագածութեամբ, տա-...ղանդաւոր եւ երիտասարդ ար-...ուեստագիտուհիներ՝ մեծ մա-...սամբ մրցանակաւոր երաժշտա-...նոցէն՝ Ջութակով, Թաւջութա-...կով եւ դաշնակով նուագեցին ...հայկական հիանալի եւ վշտա-...կոծ երգեր: Այս փայլուն ար-...ուեստագիտուհիներէն շատերը ...որբեր են, որոնց հայրերը (եւ ...շատերուն ալ մայրերը) զոհուած ...են Թուրք բարբարոսութեան եւ ...կամ աքսորուած են Սիպերիա ...կամ Սոլովկեան կղզիները՝ բոլ-...շեւիկներու ձեռքով:

Երգչախումբը հնչեցուց Հայ ...յեղափոխական երգը, զոր ամ-...բողջ սրահը ունկնդրեց յոտըն-...կայս. ներկաները մեկնեցան ...խորապէս տպաւորուած այս ան-...մոռանալի երեկոյթէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ

«Խորհրդային Հայաստան» կը գրէ.—

Անբարեխիղճ աշխատակիցնե-րու անփութութեան պատճառով շոգեկառքերու արկածները, փո-խանակ պակսելու, օրէ օր կ'աւել-նան:

Նոյեմբեր 1ին գիշերը Արաքս կայարանին մէջ խորտակուեցաւ թիւ 862 շոգեկառքը: Այդ գի-շեր քաղաքացի Տիխամիրովի հերթապահութեան ժամանակ, երկու շոգեկառք կը հասնի թէ Սարդարաբադէն եւ թէ Ղարա-քիլիսէէն: Տիխամիրով անփու-թութեամբ չի բանար գիծը եւ շոգեկառքերը կը բախին իրարու: Զարդուփշուր կ'ըլլան 6 վակոն, կը խորտակուին 2 շոգեմեքենայ. եւ կը փճացուի բարձուած ապ-րանքը: Վնասը կը հասնի 30-35.000 ռուբլի:

Նոյեմբեր 2ին գիշերը Երե-ւան կայարանին մէջ գիծերը բացուած չըլլալով, երկու վակոն դուրս կ'ելլեն գիծերէն: Վնասը կը հասնի խոշոր գումարներու:

Նոյ. 2ին թիւ 954 շոգեկառքը Նախիջեւանէն կը մեկնի Երեւան, վակոնին անիւը կը կոտրի եւ 6 վակոն կը խորտակուին, երկա-թուղին կը քանդուի մօտ 150 մեդր տարածութեամբ: Այնու-հետեւ շոգեկառքերը կանգ կ'առ-նեն 20-22 ժամ: Վնասը կը հաս-նի 10-12,000 ռուբլի:

Նոյ. 7ին շոգեկառքը կը մեկ-նի Երեւանէն Ուլուխանլու: Կա-յարանէն հազիւ դուրս ելած, կը խորտակուի վակոնին անիւը, կը ջարդուին վակոնները, երկար ա-տեն խափանելով ճամբան: Վնասը կը հասնի 30-33,000 ռուբլի:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Վերջին փոփոխութիւնները, որ կատարուեցան Հայաստանի կո-մունիստ կուսակցութեան ծոցին մէջ, դուրս նետելով շարք մը ղեկավարներ, ցոյց կուտան թէ երկրաշարժը մը աւելի ուժեղ էր ցնցումը: Կը հասկցուի որ Հայաս-տանի կոմունիստներուն միջեւ կազմուած հոսանքները բաւական զօրացած են: Մեծ բան կը խօսին արդէն «արդիւնաբերական կու-սակցութիւնը», «գիւղացիական կուսակցութիւնը», որոնք կազ-մուեցան ասդին անդին: Ի՞նչ կ'ըսեն այդ նոր «կուսակցութիւն»ները: «Խորհ. Հայաստան» այնպէս կը մեկնաբանէ (10 դեկտ.) թէ «այդ նորելուկ մարգարէներու կարծի-քով, երկիրը հասնելու էր տնտե-սական ծայրայեղ քայքայման եւ համբերութիւնը կորցրած ազ-գաբնակութիւնը ինքը ներքին պոռթկումով, վերջ էր տալու խոր-հրդային իշխանութեան»:

Այսպիսի ընդդիմադիր նկա-րագիր մը կը վերագրուի անոնց, որ ինկան վերջերս: Կասեան ի զուր խնդրեց որ ներեն իր «սխալին» համար: Անդրկովկասի երկային կոմիտէն անդրդուելի էր, եւ մէկ հարուածով կը նետէր Քալաշեանը, Չալեանը, Հանէսօղլեանը, Մելիք-Յովսէփեանը, Շահսուվարեանը եւ Ամատունին, զորս կը դնէ Մոս-կուայի վերին մարմնին տրամա-դրութեան տակ: Ուրեմն, պատիժը չի լրանար միայն հրաժարեցու-մով, այլ նաեւ կը ղրկուին Մոս-կուա, առ ի քննութիւն եւ թերեւս աւելի հեռուները... առ ի քաւու-թիւն:

Անդրկովկասի բոլոր այս կար-

«ԵՐԳՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» Փիլմի

տոմսերը կարելի է գնել նախօ-րօքի Ալմա Փալասէն:

Մանրամասնութիւնները տես-նել Դ. էջ:

գադրութիւններուն մասին խօսե-լով, եւ Եակովլեւի զեկոյցը խոնար-հաբար մտիկ ընելով, Հայաստա-նի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն խոնարհաբար «Թէմէննահ» կ'ընէ, (տեսնել «Խորհ. Հայաստան» 10 դեկտ.) եւ յաջորդ թիւերուն մէջ կը շա-րունակէ սեւցնել շնորհազուրկնե-րը: Նոյն ատեն որոշում կուտայ, հաճելի ըլլալու համար մեծե-րուն, խստացնել հակակրօնական պայքարը, սկսիլ նոր շինարարու-թիւններ, եւայլն:

«... ՈՏՔԵՐԸ ԿԵՐԷՔ»

Թղթակից մը կը գանգատի «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ թէ նամակները, թերթերը եւ հեռա-գիրները ժամանակին չեն հասնիր իրենց տիրոջ ձեռքը: Նոյնիսկ կը հաստատէ, որ հեռագրատան մէջ «դիտաւորեալ կերպով» կ'աղաւա-ղեն հեռագիրները: Այսպէս քա-ղաքացի մը կը հեռագրէ իր ըն-տանիքին.

—«Եթէ մայրիկը հիւանդ է, բերէք»: Հեռագրիչը անամօթա-բար կ'աղաւաղէ հեռագիրը եւ կը գրէ.

— «Եթէ մայրիկը հիւանդ է, ոտքերը կերէք» (Խորհ. Հայաս-տան», դեկտ. 10):

Զ. Ե. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջին ամսուան ընթացքին տեղի ունեցան չորս դասախօսու-թիւններ եւս Զ. Ե. Ո. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին գրադա-րանին մէջ:

Ընկեր Բաբգէն Քէչիշեան խօ-սեցաւ «Մենք մեզ ճանչնանք» նիւթին շուրջ, եւ այդ առթիւ եղան վիճաբանութիւններ ու միտքերու փոխանակութիւն:

Յաջորդ շաբթու խօսեցաւ Պ. Ղեւոնդ Մելոյեան, նիւթ ունենա-լով Նահապետ Քուչակի սիրոյ երգերը: Ներկայացուց Քուչակի կեանքին մասին թեր ու դէմ կարծիքները, անոր բանաստեղ-ծութեան արժէքն ու կառուցու-մը, եւ կարդաց հատընտիր կտոր-ներ: Մասնաւորապէս՝ հայ կինը, այնպէս ինչպէս կ'երեւի այդ եր-գերուն մէջէն, բոլորովին տարբեր է այն դիմագիծէն, որ սովորաբար կը տրուի հայ կնոջ:

Երրորդ շաբթուն խօսեցաւ Տօքթ. Ամատեան, նիւթ ունենա-լով Ազգերու հոգին: Հետաքրքը-րական դասախօսութիւն մը, ուր բժիշկը ցոյց կուտար ազգերու բարեշրջութեան գիծը, անոնց կեանքը եւ գոյութեան հոգեկան ազդակները:

Վերջին շաբթուն խօսեցաւ Պ. Օհան կարօ, նիւթ ունենալով Սայաթ Նովայի կեանքը եւ եր-գերը: Դասախօսը նախ ներկա-յացուց Սայաթ Նովայի կեանքը եւ ապրած ժամանակը ամէն մանրամասնութիւններով: Երկրորդ դասախօսութեան մը վերապա-հեց խօսիլ այս երգիչին բանաս-տեղծութեան մասին:

Տօնական օրերը հասած ըլլա-լով, դասախօսութիւնները ընդ-հատուեցան երկու շաբաթ: Այդ դասախօսութիւնները կը վերսկսին յունուար 8ին, դարձեալ Փլորիայի սրահին մէջ: Ինչպէս կատարուած բոլոր դասախօսութիւններուն, նոյնպէս յառաջիկային ընկեր Բաբգէն մէկ ժամ սինէմա պիտի դարձնէ, ներկայացնելով օրուան լաւագոյն ֆիլմերը:

Այս դասախօսութիւնները, ո-րոնք տեսակ մը դպրոց դարձած են փարիզի որբերուն համար, մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած են երիտասարդներուն մէջ: Յա-ռաջիկայ եղանակին դասախօսու-թիւններ պիտի տան Պ. Պ. Եր. Տէր Անդրէասեան, Շ. Նորդունի, Օհան կարօ, Յ. Տէր Յովհաննէսեան եւ ուրիշներ: Հ.

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Սպասելով մինչեւ որ Զինա-թափութեան ընդհ. համագումա-րը գայ եւ դադար տայ սպառա-զինման վազքին, մարդկութեան դիւային հանճարը նոր գործիքով մը եւս օժտեց մահուան ձեռքե-րը,— անունն է անտեսանելի ա-կանը...

Արդէն ընդհ. պատերազմին, գիտնալով որ անտեսանելի ականը կրնայ մեծ առաւելութիւններ ապահովել, գերմանները կը ջա-նային միջոց մը գտնել եւ զինա-դադարի նախօրեակին արդէն, յաջողած էին գոհացուցիչ նախա-տիպ մը պատրաստել: Նման փոր-ձեր կատարուեցան նաեւ Անգլիոյ մէջ եւ յետոյ ետ կեցան: Ամե-րիկան է որ յաջողեցաւ գտնել ա-կան մը, որ ճամբուն վրայ բաց-ուած ակօսներով՝ չի մատներ ինքզինքը: Կատարուած փորձերը կ'երեւի թէ գոհացուցիչ արդիւնք-ներ են տուած:

Սովորական ականը կը գրէ «Տէյլի Թելէկրաֆ»ի զինուորա-կան քննադատը, կը ձգէ ակօս մը, որ կազմուած պղպջակներէն կը յայտնէ իր յառաջխաղացումը եւ յաճախ նաւերուն թոյլ կուտայ որ արագ շարժումով կը խուսա-փին վտանգաւոր բախումէն:

Նուազ արագաշարժ քան նախկին ականները, սակայն, ան-շուշտ այդ թերութեան ալ առաջ-քը կ'առնուի եւ արդէն իր առա-ւելութիւններէն մէկն ալ այն է որ, մինչդեռ հին ականներուն ա-րագութիւնը՝ երկար ճամբու մը վրայ՝ երթալով կը նուազի, ան-տեսանելի ականը կը պահէ նոյն արագութիւնը, ինչ որ կը տկա-րացնէ հեռաւոր նաւերու նշան առնելու գործողութիւնը:

Այս ականներով զինուած ընդծովեաներն՝ անշուշտ աւելի վտանգաւոր պիտի ըլլան՝ մարտա-նաւերուն համար: Հարուածը այլ եւս ազդանշան չպիտի ունե-նայ ու ականը պիտի պայթի շանթի արագութեամբ:

Մեծ պատերազմին բազմա-թիւ նաւեր յաջողեցան խուսա-փիլ ականահար ըլլալէ, շնորհիւ պղպջակաւոր ակօսներու մատ-նութեան: Հիմա ուրեմն այդ ալ վերջ կը գտնէ Ամերիկացիի մը ոճրագործ հանճարով: Նոր ականը կը շարժի շատ թեթեւ ելեկտրա-կան շարժիչով մը:

ՓՈԿ ՄԸ ՍԷՆԻ ՄԷՋ

Այս օրերս թերթերը կը գրեն թէ փոկ մը տեսնուած է Սէն գետին մէջ: Ու կը յիշեն թէ ան-գամ մըն ալ Նափոլէոնի օրով եկած է այդպիսի անասուն մը, իր պեխերը ցոյց տալու համար ժողովուրդին եւ... լրագրողնե-րուն:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ. ՌՈՒՍՄԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍ. ԵՐԳԵՐ

Հայկանուշ Թորոսեան վաղը երկուշաբթի իրիկուն կ'երգէ Radio-Paris անթելի կայանէն եւրոպական կտորներ, դասա-կան եւ արդիական, ինչպէս նաեւ ռուսմէն եւ հայ ժողովրդա-կան երգեր (Սիրունհիս, դաշն. Սրուանձտեանցի եւ Ծիրանի դաշն. Պարթեւեանի):

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզէն դուրս գտնուած ժո-ղովուրդին համար մեր եւ «Ալ-մա փալաս»ի վարչութեան հետ համաձայնութիւն մը կնքուած է, որով «Երգն Հայաստան»ի ֆիլմը պիտի աւելցուի վերոյիշ-եալ սինէմայի յայտագրին առա-ջին մասին մէջ, այնպէս որ ժո-ղովուրդը կրնայ ժամ առաջ մեկնիլ եւ հասնիլ իր տունը:

Ն. Կորգանեան

Տեսնել ֆիլմին մանրամաս-նութիւնները Դ. էջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ,,Ի

բացառիկ թիւը, 80 էջ եւ պատ-կերազարդ, նուիրուած Հ. Յ. Դ. քառասնամեակին, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.

Քրիստափորի մտքերից, Հ. Յ. Դ. Մարմիններին եւ ընկերներին (Հ. Յ. Դ. Բիւրօ), «Դրօշակ»ն իր դիրքի վրայ՝ «Դրօշակ», մեր քառասնամեակը Հ. Յ. Դ. Լեռ-նավայրի Կեդր. Կոմիտէ, պիտի ապրի դաշնակցութիւնը Հ. Յ. Դ. Ատրպատականի Կեդր. Կոմիտէ, միշտ նոյն նպատակին համար, միշտ նոյն կորովով՝ Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէ, Հ. Յ. Դ. քառասնամեակը՝ Հ. Յ. Դ. Կարպատի Մեկուսի Կոմիտէ, Յարգանք գաղափարին, յար-գանք հերոսներուն՝ Հ. Յ. Դ. Ռ-վասիսի Մեկուսի Կոմիտէ, Հ. Յ. Դ. Առաջին մանիֆեստը, կռիւն սկսած է, 1892ի եւ 3ի խմբագրականը՝ Քրիստափոր եւ Զաւարեան, վերջին դէպքերի առթիւ՝ Գ. Խաժակ, ռեֆորմնե-րը՝ Յովհան Դաւթեան, Հրայրի յայտարարութիւնը, վնասակար տարրեր՝ Ռոստոմ, նամակ վա-նից՝ Վազգէն, բաբգէն Սիւնի Սարգիս Մինասեան, քալէ՝ Վռամեան, 1898—1899՝ Քրիստա-փոր, կախաղանից առաջ՝ Թա-թուլ, դէպի երկի՛ր՝ Ակնունի, դաշնակցութեան Արշալոյսին՝ Մ. Վարանդեան, մեր քառաս-նամեայ պայքարի էութիւնը՝ Ռ. Սեւեան, քառասնամեայ տիտա-նը՝ Ա. Ջամալեան, դաշնակցու-թեան փառքն ու ողբերգութիւ-նը՝ Նժդեհ, դաշնակցութեան էութիւնը՝ Ռէն, քառասնամեա-կի առթիւ՝ Օննիկ Մխիթար-եան, հներից մէկը հին օրերի մասին՝ Յովսէփ Մովսէսեան, Հ. Յ. դաշնակցութեան ծագումը Բուլղարիայում՝ Վ. Մազմանեան, Սամովարի խորհրդաւոր վաճա-ռականը՝ Կարէն, Հ. Յ. դաշնակ-ցութեան «Խարիսխ» գործարա-նը՝ Սամսոն, եփրեմի Արշիվից՝ Quidam, ընդհանուր ապստամ-բութեան խնդիրը հայ ազատա-գրական շարժման մէջ՝ Կ. Սա-սունի, քառասնամեակ՝ Ն. Աղ-բալեան, քառասուն տարի՝ Հ. Օհանջանեան:

ԳԻՆ՝ ՀԱՏԸ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անգամ մը մեր տղաներէն մէկը կը զարնէ զօրքերու այդ-պէս հրացանի գլուխը անցուցած ֆէսին, գնդակը կը կպի հրացանի փողին, մուշկայի տակէն կը կտրի հրացանը եւ կը տանի գլուխը: Այդ լուրը իրենց մէջ կը տա-րածուի: Կ'ըսեն թէ ուրեմն անկա-րելի է, որ սրանց առաջ մարդ ազատուի: Գիշեր մըն ալ քանի մը զօրք կ'ելլեն ծառի մը վրայ փայտ կտրելու, որ վառեն տա-քանան: Կացինի թխթկոցին՝ տղեր-քը ասդիէն գալպ (համազարկ) մը կուտան: Թխթկոցը կը կտրի, զօրքը ծառէն վար կ'ընկնի, էն ալ կը սատկի: Այդ եղածները զօրքերը գացած, պատմած են գիւղացիներուն, որոնցից մենք իմացանք վերջը:

Երբ մենք ձիւնի վրայ չորս մարդ սպաննեցինք՝ դիակները կը բերեն եւ թալան կ'ածեն ու թալան ալ կը վառեն, որպէսզի վերջը թալայի վառուիլը մեզ վերագրեն, իբր թէ մէջը մար-դիկ ենք թողեր, եւ մենք փա-խեր: Թալան վառեցին այդ չորս մարդը սպաննելու երկրորդ օրը, երբ մութ տուաւ: Թալան ու մարագը միասին էին: Մարագի մէջ մօտ 50 բարդ խոտ էր լցուած, իսկ թալան դատարկ էր. մալ, տաւար կանուխէն տա-րած էին Բերդակ:

Երբ զօրքերը թալան վառե-ցին՝ սկսեցին վեր բարձրանալ եւ մինչեւ նոյն ատեն մեզ հրացան զարկել: Մօտ 100 հրացան կար-կին: Թալայի մէջ մոռցած էին սնտուկ մը փամփուշտ, որը շա-տով սկսեց թղթկալ: Այդ գիշեր մինչեւ լոյս թալան կը վառուէր: Իսկ մարագը մինչեւ երկրորդ օրը եւ ն'կոյ կը վառուէր: Իրիկունը մութը տուաւ: Տունը բաց ըրի եւ 30 հոգի դուրս հանեցի, բոլոր չայրուած փայտը ներս կրեցի, այնպէս որ եղաւ մի ամսուայ վառելու փայտ:

Եկաւ Նոյեմբեր 27ի կիրակի օրը: Այդ օրը եկաւ մեր պա-հանջներու պատասխանը, որ ձե-ւականութեամբ գրուած բան մըն էր. ոչ դեսպաններու կնիք կար, ոչ Սուլթանինը: Գրուած էր թէ «ձեր բոլոր պահանջներու բաւա-րարութիւն տրուած է՝ բայց ռէ-ֆորմները մի օրով, մի շաբթով, չեն կրնար գործադրուիլ, հարկա-ւոր է առնուազն վեց ամիս: Պատ-րիարքը գիմած է սատրազամին, խօսած է պէտք եղածները: Եր-կուսը մէկ դիմած են Սուլթանին: Նա խոստացած է ամէն բան կար-գադրելու: Նաեւ ձեզ համար նե-րում շնորհուած է, անձնատուր եղէք»:

Մենք պատասխանեցինք թէ՝ «մենք երեխայ չենք, որ մեզ խաբէք: Կ'երեւի դուք մեր ը-սածները չէք հասկացեր, որ ա-ռաջարկեցինք, թէ մեզ ուղար-կելիք թուղթը պէտք է վեց պե-տութիւններու ձեռքով ստորա-գրուած եւ Սուլթանի ձեռքով վաւերացուած ըլլայ: Այդ թուղ-թը ստանալէն վերջ մենք պիտի ընենք մեր ընելիքները: Իսկ դուք երեխայ մը խաբելու հա-մար՝ թղթի վրայ գրեր էք քանի մը բառեր, ստորագրեր ու ղրկեր էք: Պատրաստ ենք կռուելու, ինչ կ'ուզէք՝ գրեցէք»:

Մինչեւ այդ օրը Ալի փաշան ըսեր էր՝ «ումբակոծենք», իսկ ֆէրիք փաշան թէ՝ «մինչեւ որ ինծի պաշտօնական հրաման չըլ-լայ, ես չեմ կրնար ումբակոծել»: Ալի փաշան, բարկացած ֆէրիքի վրայ՝ թողեր, գացեր էր Երզրում:

Թուրք, քիւրտ, Հայ, բոլորն ալ մենէ յոյսերը կտրած էին: Դաշտի Հայերն ու հայ կաթո-լիկները, ամէն գիշեր, մեզ հա-մար եկեղեցու մէջ հսկում կ'ը-նէին: Վանքն ունէր, ժամանակից մնացած երկու մեծ հրացան, ո-րոնց մէջ կը դնէինք 15ական դրամ վառօդ եւ կը գցէինք ե-րեկոները, մէկը դէպի Դաշտը, միւսը՝ Յովհաննէսի քարերի կող-մը: Դրանք՝ չորս ժամ հեռաւո-րութեան վրայ, թնդանօթի չափ արձագանգ կուտային: Ամբողջ Հայերը կ'ըսէին՝ «ա՜հ, վանքը թոփի զարկին»:

* * *

Այդ օրը, Նոյեմբերի 27ին, որոշեցի դուրս գալ: Նրանք, ո-րոնք դուրս պիտի գային հետս, թէ՛ Տրոնքցի տղերք եւ թէ՛ վան-քի մէջէն, իրարու ընկերացուցի: Հեռուէն ցոյց տուի, որ ով որ կոր-չի, դիմացի Մզրացոց սարի մարա-գը պիտի գայ:

Բոլորը կարգաւ շարեցի եւ վանքի բակի մէջ ման բերի: Քա-նի մը որոշումներ ըրի: Ես, Գէոր-գը, Ալաւարինջցի Պօղոսը, վանա-կաններէն՝ Յովսէփն ու Մովսէսը, ընդամէնը 5 հոգի, խմբէն առաջ պիտի գնայինք (40 քայլ առաջ): Խումբին առաջէն պիտի քալէին Բարսեղն ու Հաճին, իսկ յետնա-պահը պիտի ըլլային Վաղարշակն ու Սարգիսը: Զախմախլըները պէտք է դատարկ ըլլան. նրանց կռուելու իրաւունք չկայ: Խմբի առաջնորդներու, Բարսեղի ու Հա-ճիի աչքերը պիտի մեզ վրայ ըլ-լայ: Մեր գետին չոքելուս, խումբն ալ պիտի չոքի: Երբ մեզի զօրք պատահի՝ մենք հինգս պի-տի զարկենք. խումբը շուտով պի-տի անցնի զօրքի ետեւ եւ սկսի զարկել: Երբ նրանք կը զարնեն զօրքին, մենք կ'երթանք, կը հասնինք իրենց, մեր ետեւը, այս անգամ դատարկ կ'ըլ-լայ:

(Շար.)

CINÉMA ALMA-PALACE (MAGIC-CITY)

RUE DE L'UNIVERSITÉ (ANGLE AVE. BOSQUET) — MÉTRO: ALMA ET ECOLE MILITAIRE

ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1 ԱՄԷՆ ՕՐ

SOIRÉE եւ MATINÉE, ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

"ԵՐԳՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ" ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԱՌՆՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ Ն. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆԻ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. ՔՆԱՐԻԿԻ ԵՒ ՊՐ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆԻ

ԳԻՆԵՐԸ՝ ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ 5 — 12,50 ՖՐԱՆՔ, ՑԵՐԵԿՆԵՐԸ 4 — 10,50 ՖՐԱՆՔ — ԿԸ ՍԿՍԻ ՍԻՆԷՄԱՅԻ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՌՈՍՏՈՄ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3ԻՆ

ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ

51 Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Հեռաձայն՝ Danton 88—65 — Մէթրօ՝ Odéon

Հանրածանօթ ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏՈՒՆԸ փոխադրուած ըլլալով վերի հասցէին, իր բոլոր յաճախորդներէն կը խնդրուի այսուհետեւ դիմել ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆԸ,

Նուէրի համար հայերէն եւ ֆրանսերէն գրքերու ճոխ մթերք:

Գրատան պատի Օրացոյցը ձրի կը տրուի փափաքողներուն:

Մամուլի տակ է ընդարձակ Գրացուցակը:

ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ, ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԵՐ,

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE: 20—37

կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւններ

կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ: կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12:

RÉVEILLON
LE 31 DÉCEMBRE

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ 61 RUE MR.-LE-PRINCE, PARIS (6)

Չափաւոր գիներով ճաշացուցակ, մսեղէն 10—15 ֆր. աղանդերք 2—4ֆր., ուրախ մթնոլորտ, մուզիքեւ պար մինչեւ առաւօտ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՏԻԿԻՆ Բ. ՍԷՐՃԱՆԵԱՆ

42 Rue Tourtille, BELLEVILLE — *Մէթրօ՝ ՊԷԼՎԻԼ*

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ

ԹԱՐՄ — ԼԱՒ — ԱԺԱՆ

ՁԵՐ ԱՅՍ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԸ
ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԷՆ

24 Rue Bergère PARIS (9) — Tél. Prov. 05-49

ՃԱՇԱՐԱՆ ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, PARIS

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ՝ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ԱՆԱՐԱՏ ԿԱՐԱԳՈՎ.

ԱՆՈՒԱՆԻ ԷՆ ԻՐ ՊԱՏՐԱՍՏԱԾ ՄԱԾՈՒՆԸ ԵՒ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ,

Docteur ès-sciences occultes

գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (Կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.է: 62 RUE DE LA ROCHEFOUCAULD բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ. MÉTROPIGALLE.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի: Մասն. լապօ. աաթուաա: Խզ.ճամիտ եւ արագ խորհրդ.ացկութ.ամէն օր 9—12, 2—8 կիրակի 9—12,

ԺԻՒԱՆԴՆԵՐ

Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ բժիշկներուն, 123 Boul. Sébastopol մէթ. Սէն Տընի, Ռէօմիւր: Վեներական ախտեր, ջերմամիզութիւն սուր եւ հինցած, անկարողութիւն, ֆրանկախտ, արեան, մորթի հիւանդութիւններ, արեան և մէզի քննութիւն, քիթի, կոկորդի եւ ականջի ցաւեր: Դարմ. ելեկտրականութեամբ, ուլտրաֆիոլետ եւ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով: Խորհրդակց. ամէն օր 9-12 եւ 2-8: կիր. 9-12:

Կ'ուզուի լաւ գործաւորուհի մը ճերմակեղէնի աշխատանոցի մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝ Maison Tonkonoguy, 82 Rue du Ranelach, *Փարիզ (16).*

FMPIRE սինեմա-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

BRASSERIE HAROLA

3 Rue la Vieuville
Place des Abbesses
Métro: Abbesses, Tél. Marc. 39-88

ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ

պարահանդէսի, հացկերոյթի, երեկոյթներու եւայլնի համար, մասնաւոր գին Հայերու

ԲԺՇԿ. ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

10 Rue Beaugrenelle, Paris (15)

Մէթրօ՝ Beaugrenelle

Միզանցքի, փրոսթաթի, մորթի, արիւնի, կանանց հիւանդութիւններ եւ ֆրանկախտ: Ամէն օր ժ. 10—12 եւ 3-9: կիր. եւ տօն օրեր 10-12:

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:

Տիադէռմի (diathermie), (ուլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS — Tél. Nord 31-49

(կառ. տիւ նօռի եւ կառ. տը լ'էսդի մէջտեղը)

կ'ուզէք ճաշակել սրեւելեան անուշեղէններու ամենահամեղը՝ պատրաստուած մասնագէտ

ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

փնտռեցէք ամէն տեղ միմիայն MELKON վաճառանիշով *լոքումը, փաքլաւան, հէլվան, գատայիֆը* եւ իզմիրի համբաւաւոր *բիւշմանի հէլվան* եւայլն:

O. OHANESSIAN

25 Rue Vilin. PARIS (20) — Tél. Ménil. 69—15

Քաշխօլ շինողներ, ուշիթեն օգտուեցէք

Վաճառատունս իր հայ յաճախորդներուն զոհացում տալու համար, ամէն տեսակ գոյներէ մետաքս ամբարած է: Այս կտրոնով եւ կամ Ա. ԲԷՊԱՊՃԵԱՆԻ անուամբ դիմողները 30 ֆրանքի ճերմակ եւ 33 ֆրանքի գունաւոր տեսակները պիտի կրնան գնել: Վճարումի համար դիւրութիւն:

դիմել՝ D. Dwekի, 9 Rue Provence, Paris.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ!

Ս. ԳԱԼԹԱՔՃԵԱՆԻ

Նոր հասցէն է՝ 14bis Rue St. Georges, Paris

Ուր պիտի գտնէք նորագոյն զուտ անգլիական կերպասներու ճոխ մթերք, արանց հագուստի, ինչպէս նաեւ մասնաւոր drap կանանց վերարկուի համար:

գիները բացարձակօրէն անմրցելի! — մէթրօ՝ de Pelletier

ԴԵՐՁԱԿ

Ս. ԿԻԻԼՊՕԼԵԱՆ

3 Rue Montholon, PARIS (9e) — Métro Poissonnière

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ

ԳԻՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ

TAILOR

Georges Cherbetian

Métro: Poissonnière — *94 RUE LAFAYETTE - PARIS*

ԿՕՇԻԿԻ ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Ուր պիտի գտնէք վերջին նորաձեւութեամբ ամէն տեսակ տոկուն կօշիկներ, մեր արհեստանոցին մէջ պատրաստուած:

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

Առաջին փորձով պիտի համոզուիք մեր գիներու աժանութեան եւ ապրանքի տոկունութեան մասին.

Տօներու առթիւ կը տրուի նաեւ օգտակար պզտիկ նուէր մը:

Chaussures «DANEL» 69 rue d'Angoulème, Paris (11)

Métro: Couronnes ou Parmentier, Autobus: AY, BC

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6: Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19:

ԾԱՆՕԹ ԲԺԻՇԿ ՏՕՔԹ. Կ. ԽԱՆՃԵԱՆ

Թելեֆոն Gut. 03—81: Հաստատուած է՝ 21 Rue Pronchet, Paris (8), Ա. յարկ, աջ կողմի դուռը, ուր իր հիւանդները կ'ընդունի ամէն օր ցերեկէ վերջ ժամը 3էն 6 (բացի կիրակիէ) եւ ժամադրութեամբ:

ՋՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ, ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ցոյց կը տրուին մեր գրասենեակին կողմէ՝

1.— փարիզի շրջակաները ամէն ուղղութեամբ հողաբաժիններ գնելու:

2.— Ամսավճարով տուն շինելու ամբողջութեամբ կամ մասամբ վճարուած հողամասերու վրայ:

3.— վիլլաներ, տուներ եւ բնակարաններ գնելու եւ վաճելու:

4.— Ցուներու եւ ամէն տեսակ fonds de commerceներու վրայ գրաւականով փոխառութիւն ստանալու:

5.— Ամէն տեսակ ապահովագրութեանց մասին դիմեցէք

ՏԱՐԱՍՈՎ ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Գրասենեակը, 18 Rue Chaussé d'Antin, Métro Opéra եւ Chaussé d'Aantin, ամէն օր ժամը *10—12* առաւօտները եւ *4—7* կէսօրէ վերջ, կիրակի եւ տօն օրեր ժամը *10*—1: Հեռախօս Provence *87—32 եւ 82—48:*

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.

Tél. TRUDAINE 56-58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ *Աղիքի* հիւանդութիւններ յատուկ յարկաբաժին *Վեներական* եւ *Մորթի հիւանդութեանց* ULTRA-VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *Ռոկորի*, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօղացաւ: ինչպէս նաեւ Assurances Socialesի հիւանդներ,

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր:

Կ'ուզէ՞ք օգտուիլ բացառիկ զեղչէ մը

եւ հագուիլ ըստ ձեր ճաշակին խնամուած հագուստներ դիմեցէք կանանց, եւ արանց դերձակ

ԿԱՐՕ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

Նոր հասցէն

65 Bld. Sebastopol PARIS (1er) — Tél. Central 99.31

Ձեր հաւանած գինով տրուած ԱՊՍՊՐԱՆՔԷՆ վերջ՝ ցոյց տուէք այս կտրոնը, պիտի ունենաք հարիւրին 10 զեղչ

CORDONNERIE «AKAP»

Maison A. KAPIKIAN

17 Ave. Philippe Auguste, PARIS (11) — Tél. Roq. 39-8

Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՈՆ

Ջափու վրայ տոկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու համար ոտքի կազմախօսական ձեւը ուսումնասիրած կօշկակարը միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի: Մասնագիտութիւն *Բաէֆ տը Շինի:* Հեռաձայնով իսկ կրնաք խորդակցիլ, ժամադրութեամբ չափ առնելու կուգայ:

Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՅԱՃԱԽՈՐԴՆԵՐՈՒՍ

Ստացած եմ մեծ քանակութեամբ զանազան տեսակի սուրճ

Քաֆէ Մատակասքար Ա. տեսակ		12.75, բ.գ. տեսակ աւելիած	
» Սանթոս Good Ա.	»	14.25	» » » »
» Santos supérieur	»	18	» » » »
» » Domincul		20	
» » Caracoli		22	
Քաֆէ Mocca Hodeldan		24	իսկականը եւ ոչ թէ կեղ
» Godlup		25	
» Ceylan		28	
» Margajid		31	

կը յայտարարեմ յաճախորդներուս թէ սուրճի գիները կը տարբերին համաձայն իրենց տեսակին: Զգուշացէ՛ք աժան սուրճերէն: Այցելեցէք մեր գործատեղին գաղափար կազմելու համար սուրճի տեսակներու մասին:

ՀԱՍՑԷ՝ **"CAFÉ SULTAN"**

TOROSSIAN

92 Rue d'Angoulème — Métro: Couronnes, Tél. Ménil. 56—06

ՀԱՃԵԼԻ ՆՈՒԷՐ ՄԸ, 1931Ի ԱՌԹԻՒ

Եթէ կ'ուզէք նուէր մը տալ ձեր սիրելիներուն, բնաւ մի մտածէք թէ, ի՞նչ կրնաք գնել որ հաճոյք եւ զուարթութիւն պատճառէ ձերիններուն. դիմեցէք միայն

Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ

26 ruc Lesage, Paris, Métro Belleville, Tél. Ménil. 61—85

որ ձեզ պիտի գոհացնէ իր ամենավերջին, զուարթ եւ հաճելի եղանակներու փլաքներով եւ նոր տեսակի օթօմաթիք եւ փորթաթիֆ զանազան տեսակի ֆօնօկրաֆներով, ամէն ճաշակի եւ քսակի յարմար:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
30
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1930
30 DÉCEMBRE 1930

. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1455

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Քիչ անդին պիտի կարդաք օրը օրին հասած տեղեկութիւնները՝ Մէնէմէնի դաւադրութեան մասին։

Ընդհանրապէս Թրքական աղբիւրներէ քաղուած են այդ լուրերը, եւ լիովին չեն պարզեր գործին բոլոր ծալքերը։ Եւրոպական մամուլն ալ նոր արթնցաւ տակաւին։ Ինչ որ հրապարակեց իբրեւ հեռագիր, քաղած է Պոլսոյ վերջին թղթածրէն։

Բացորոշ է մէկ բան, — Քէմալական իշխանութեան դէմ մերքուած նոր դաւադրութիւնը ունի շատ ծանրակշիռ հանգամանք, եւ Էնկիւրի խորապէս կը զգայ կացութեան լրջութիւնը։

Դաւադրութիւնը հազիւ երեւան հանուած, շարժման մէջ մտնեցան քէմալապետութեան բոլոր յայտնի եւ գաղտնի ուժերը, ոչ միայն Իզմիրի շրջանին մէջ, այլ եւ Պոլիս եւ ուրիշ կեդրոններ։ Բանտերը լեցուած են հազարէ աւելի կալանաւորներով։ Տուներ կը կոխուին որ եւ է կասկածի վրայ եւ Թուրք պետական կամ զինուորական դէմքեր կը հետապնդուին գիշեր ցերեկ։

Անշուշտ Մ- Քէմալ եւ իր գործավարները «Հազար ու մէկ գիշերները» թղթատելու համար չէ որ ժողովի նստած են ամբողջ ութ ժամ։

Շարժումը յետաշրջական է, ինչպէս կը պնդեն բոլոր տեղեկութիւնները։ Յետաշրջական՝ այն իմաստով որ դաւադիրները ուզած են վերահաստատել Սուլթան-Խալիֆայութիւնը։ Ընդունելով հանդերձ այդ պարագան, կարելի չէ ժխտել որ ... ձախողած փորձն ... տարիներէ ի վեր կուտակուած դժգոհութեանց։ Եւ եթէ կ'ուզէք, անօթութեան։

Մասնաւորապէս վերջացող տարուան ընթացքին, Ֆէթհիի ... գաւեշտին շնորհիւ, երբ լեզուները լայնօրէն բացուեցան, հրապարակաւ այնպիսի յայտնութիւններ եղան, որոնք ...լեւս կասկած չէին ձգեր տիրող տագնապի մասին։ Միւս ...աղթանակին գինովութենէն սթափած ժողովուրդը «անօթի ...ք», պոռաց Մ. Քէմալի երեսին։ Ինչ որ տեղի ունեցաւ Իզմիրի մէջ, Ֆէթհիի պէյի այցելութեան առթիւ, նախանշանն էր ...լիք փոթորիկին։ Եւ Ֆէթհի չգիտցաւ օգտագործել հոգեբանական պահը։ Իր պարտութիւնը կը սկսի այդ օրէն։ Եւ թերեւս հիմա իր գլուխն ալ խառնուի կասկածելիներու շարքին մէջ, քանի որ Մ. Քէմալ, Ըսմէթ եւ ընկ. գոյութեան պայքար ... մղեն, կրկին եւ կրկին։

Ապահովաբար շարժումը ծաւալած է երկրին բոլոր մասերուն մէջ, ինչպէս կը հաստատէ պաշարման վիճակի յայտարարութիւնը։ Եւ քէմալապետութիւնը, որ շնորհիւ ձմրան եւ ...րտաքին ուժերու աջակցութեան, յաջողած էր քիչ մը ...հզօրացնել քրտական հոգը, հիմա կը գտնուի այլապէս ծանր ...դճաւանքի մը առջեւ։

Եթէ Թուրք դաւադիրներն իրենց գլուխն ունենային հեղինակաւոր դէմք մը, եւ մանաւանդ զինուորական առաջնորդ մը, ... անգամ աւելի ծանր պիտի ըլլար օրուան իշխանութեան ...իճակը։

Թուրքիոյ մէջ յեղաշրջումները ժողովրդական շարժումներով չէ որ կը կատարուին, այլ պետական, կրօնական կամ զինուորական հարուածներով, եւ հրամանատարութեամբ ուրեղ առաջնորդներու։ Ժողովուրդը կը հետեւի զօրաւորին, յաղթականին։ Եւ կը հետեւի ո՛ր եւ է ազդանշանի տակ։ Նշանաբանները չէ որ կը պակսին այսօր։ Հռչակաւոր «շէրիաթ»ը բոլորովին չէ մաշած տակաւին, եւ եթէ չըլլայ, նոյնքան սրտի կը խօսի սուլթան-խալիֆայութիւնը, որ թագու պսակն է անոր։ ...ւ բոլորէն վեր, կայ գերագոյն նշանախօսքը, — Հաց կ'ուզենք։

Որովհետեւ, իսկապէս որ անօթի է երկիրը։ Զինուորական ...ղթանակներով ոչ շտեմարան կը լեցուի, ոչ ալ պարտքերը ...ը վճարուին։

Սաքարիայի եւ Լօզանի դափնիները շուտով դեղնեցան ...իրտ իրականութեան առջեւ եւ այսօր աւելի շատ փուշեր ...երեւան քան տերեւներ։

Անհաւասիկ ութ տեսակ փորձանք ութ տարուան ընթացքին, բոլորն ալ երկրին ծոցին մէջ, եւ կենսական երակներու ...րայ։ Աթէնքէն Էնկիւրի գացած խմբագիրները իրենց աչքերով տեսան որ տնտեսական ճգնաժամը եւ առհասարակ կազմալուծման տարրերը աւելի խոր են քէմալապետութեան մէջ, ...ան կ'ենթադրուի։ Միայն քրտական խոցը, ինքնին, կրնայ ...անիլ տարիներ եւ տարիներ։

Անշուշտ այս բոլորը չեն կործաներ Թուրքիան։ Ոչ ալ ...րեւէ մխիթարութիւն կը պատճառեն մեզի, մեր ամենօրեայ ...ղբերգութեան մէջ։

Բայց Մէնէմէնի դաւադրութիւնը, ինչպէս քրտական շարժումը, ինչպէս տնտեսական սուր ճգնաժամը եւ նման տագնապներ աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանեն թէ Թուրքիան ի զուր վերջնապէս ազատագրուած, իր սահմաններն ապահոված, իր գոյութիւնն ամրապնդուած կը սեպէ։

Քէմալական միայ թէ սուլթանական դառնայ, Թուրքիան ...վերջ պիտի գալարուի անակնկալներու եւ փոթորիկներու ...ակ, մինչեւ որ ամփոփուի իր բնական սահմաններուն մէջ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՔՄԱՅՔԸ

«Իրեն լեւմուտքը կանոնաւորելու համար, Էնկիւրիի կառավարութիւնը գործի կը կանչէ իր պատերազմական գործավարը»

Այս խորագրերուն տակ, «Journal»ի քաղաքական աշխատակիցը կը գրէ.—

Թուրքիա կը փոխէ իր ելմտական գործավարը։ ճիշդ ատենն էր, քանի որ իր առնելիքւորները անտեսելու համար, իր գանձին պարապութիւնը կը պատրուակէ։ Բայց, որո՞ւ յանձնուած է ելմտական բարւոքման գործը։ Պատերազմական գործավարին։ Կրո՞ղ։ Այս բարի Թուրքերն արդեօ՞ք կը մտածեն պատերազմ յայտարարել իրենց առնելիքւորներուն դէմ։

Բայց մէկդի նետենք կատակը։ Անվերջ դրժումներէ յետոյ, որոնք սկսան պալքանեան պատերազմի յաջորդ օրն իսկ եւ տեւեցին Սէվրի եւ նոյնիսկ Լօզանի դաշնագրէն վերջ, 1928, յունիս 13ին համաձայնութիւն մը գոյացաւ ճշդելու համար հին օսմանեան կայսրութեան պարտքերու յարդարման հիմերը։ Թուրքերը ամէնէն վերջ միայն իրաւունք պիտի ունենային տրտնջալու թէ ծանր պայմաններու ենթարկուած են, քանի որ իրենց ձգուած բաժինը հազիւ հարիւրին 7ը կը կազմէ իրենց պիտաճէին՝ որուն — անցողակի ըսենք— գրեթէ կէսը յատկացուած է զինուորական ծախքերու։

Սակայն, ներկայ տարուան կիսուն, տեսնուեցաւ թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը միջոցը կը փնտռէ խուսափելու համաձայնութեան գործադրութենէն, իր դրամին անկումը պատրուակելով։ Խախուտ պատրուակ։ 1928ի համաձայնութեան գործադրութիւնը ո՛չ մէկ դեր ունէր դրամական տագնապին մէջ այն լաւագոյն պատճառով որ, Թուրքիա՝ տակաւին ո՛չ մէկ սանթիմ վճարեր էր, քանի որ առաջին վճարումները վերցուեր էին պահեստի գումարներէն։ Միւս կողմէ, 1928ի պայմանագրութիւնը յստակօրէն նախատեսած էր թէ դրամական տագնապի պարագային, կարելի պիտի ըլլար առկախել օտար դրամներու վճարումը, բայց ոչ այն վճարումները որոնք պիտի կատարուէին Թրքական դրամով։

Ամրան սկիզբը, Պ. Ռիսթի կողմէ կատարուած քննութիւն մը հաստատեց թէ Թուրքիա կրնար կատարելապէս վճարել։ Այսու հանդերձ, Թուրք կառավարութիւնը յամառեցաւ դրժել իր յանձնառութիւնները։ Նոյեմբերի վերջը, վճարեց միայն 1/3ը իր պարտքին։ Միւս կողմէ խուսափեցաւ նաեւ մաքսային եւ բաշխիքի հակակշռէն։ Հիմա, կը յաւակնի անգիտանալ Պարտուց միջազգային խորհուրդը, որ հաստատուած է 1918ի համաձայնութենէ եւ իր պատերազմական նախարարին ալ պաշտօն կուտայ ուղղակի բանակցիլ պահանջատէրներէն իւրաքանչիւրին հետ առանձին։

Ատենն եկած է որ վերջ տրուի այս քմայքներուն։ Թուրքիա պէտք ունի ամրացնելու իր ելեւմուտքը՝ շատ լաւ։ Իսկ այդ կը պահանջէ միջազգային ելմտական շրջանակներու օժանդակութիւնը։ Այս ալ լաւ։ Բայց շատ պարզ է թէ՝ այդ օժանդակութիւնը ամէնէն առաջ ենթադրել կուտայ վստահութիւն, եւ այն ատեն միայն վստահութիւն կը գոյանայ, երբ յանձնառութիւնները կը կատարուին խղճմտօրէն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱԿԱՔԷՄԱԼԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊՈԼԻՍ, 28 Դեկտեմբեր.— Մուսթաֆա Քէմալի նախագահութեամբ, Տոլմա-Պաղչէի պալատին մէջ՝ արտակարգ ժողով մը գումարուեցաւ եւ տեւեց 8 ժամ։ Գրեթէ ամբողջ նիստը նուիրուեցաւ Մէնէմէնի դէպքերուն։ Ընդհ. սպայակոյտի պետը երէկ գիշեր մեկնեցաւ Էնկիւրի։ Քննութիւնը երեւան հանեց թէ ըմբոստութիւնը կազմակերպուած է նախշպէնտաղանդաւորներու կողմէ եւ թէ շարժումը որոշուած ժամանակէն շատ առաջ ծայր տուած է Մէնէմէնի համախոհներուն կողմէ։

Պոլիս ձերբակալուած անձերուն մէջ կը գտնուին աղանդին պետը Շէյխ Իսմա եւ բազմաթիւ տէրվիշներ։

Քննութիւնը նոյնպէս երեւան հանեց թէ Մէնէմէնի ըմբոստութիւնը կը կազմէր առաջին օղակը յետադիմական շարժման մը, որ երկար ատենէ ի վեր կը պատրաստուէր երկրին ամէն մէկ կողմէ։

Ըստ «Ագշամ»ի, Մէնէմէնի ըմբոստները կը պատկանին ծաւալուն կազմակերպութեան մը, որուն նպատակն էր տապալել Մուսթաֆա Քէմալի վարչաձեւը։ Կ'ըսուի նաեւ թէ «Սէրպէսթ» ազատական կուսակցութիւնն էր որ գաղտնօրէն կը վերակազմուէր, որովհետեւ զայն լուծելու համար վարիչ-կեդրոնին տուած հրահանգը՝ ընտրութեանց մէջ ձախողութեան հետեւանքով, մերժուած էր տեղական մասնաճիւղերուն կողմէ։

Յայտնի է թէ ներքին գործավարը Շիւքրի Գայա մեկնած է Մէնէմէն, ուր քննութիւն պիտի կատարէ ոստիկանութեան պետին ընթացքին, եւ նահանգապետին ու ընդհ. դատախազին թուլութեան վրայ։

Մէնէմէնի կառավարիչին վրայ կասկած կը ծանրանայ թէ նպաստած է ըմբոստներու գաղտնի գործունէութեան։

Մամուլը եւ քաղաքական շրջանակները գոհունակութիւն կը յայտնեն որ շարժումը ձախողեցաւ եւ ամենախիստ պատիժներ կը պահանջեն ընդդէմ ըմբոստներուն։

Պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 28 Դեկտ.— Գաւառի մէջ պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ։ Կացութիւնը շատ ծանր կը թուի ըլլալ։ Խորհրդարանը ստիպողաբար նիստի հրաւիրուեցաւ, անհրաժեշտ միջոցները դիմելու համար։

Մուսթաֆա Քեմալ կը հրաժարի?

ԷՆԿԻՒՐԻ, 28 Դեկտ.— Քաղաքական լաւատեղեակ շրջանակները կը յայտնեն թէ Մուսթաֆա Քէմալ իր երկար պտոյտին ընթացքին, տեսած է որ ամբողջ երկրին մէջ, տնտեսական ու քաղաքական կացութիւնը շատ աւելի ծանր է քան ինչ որ կը կարծուէր։

Միւս կողմէ, Պոլսոյ եւ Իզմիրի առեւտրական սենեակներուն կողմէ, կառավարութեան տնտեսական ու ելմտական քաղաքականութեան դէմ կատարուած քննադատութիւնները, ինչպէս նաեւ Թուրք կառավարութեան եւ Հանրային Պարտուց վարչութեան միջեւ ծագած վէճը, խոր ազդեցութեան ձգած են Մուսթաֆա Քէմալի վրայ։

Կը յայտնուի նոյնիսկ թէ, աւելի գործօն կերպով նուիրուելու համար երկրին վերականգումին, Մուսթաֆա Քէմալ որոշած է մօտերս լքել հանրապետութեան նախագահութիւնը՝ իր բարեկամին եւ սպայակոյտի պետ Ֆէվզի փաշայի, որ երկրին մէջ՝ մեծ ազդեցութիւն ունի եւ ստանձնել կառավարութեան ղեկը։

Այդ պարագային, Մուսթաֆա Քէմալ պիտի կազմէ կեդրոնացման դահլիճ մը իր գլխաւորութեամբ, եւ հիմնական ուղեգիծ ունենալով երկրին տնտեսական վերականգնումը։ Այն անձերը որոնց դիմում պիտի կատարուի մտնելու համար դահլիճին մէջ, պիտի ըլլան Ֆէթհի պէյ, Փարիզի նախկին դեսպանը եւ հանգուցեալ Սէրպէսթ կուսակցութեան հիմնադիրը, Քեազիմ Գարա Պէքիր եւ Լոնտոնի Թուրք դեսպանը Ահմէտ Ֆէրիտ։

Խիստ միջոցներ ըմբոստներուն դէմ

Թուրք կառավարութիւնը Ազգ. ժողովին պիտի ներկայացնէ օրինագիծ մը, որ արտակարգ միջոցներ կը տրամադրէ յետադիմական շարժման դրդիչներուն դէմ։ Զանազան քաղաքներու մէջ բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարուած են։ Իզմիրի եւ Մագնիսայի կառավարիչներուն համար կ'ըսուի թէ պաշտօնանկ եղած են, ներքին գործավարին կողմէ, տեղւոյն վրայ կատարած քննութենէն յետոյ։

Ցարդ 1000ի կը հասնի թիւն անոնց որոնք ձերբակալուած են Մէնէմէնի, Մագնիսայի, Պալըքէսիրի, Գոնիայի, Իզմիրի եւ Պոլսոյ մէջ։

Ձերբակալուածներուն մէջ կան նաեւ կիներ։ Իբր կասկածելի բանտարկուած են շէյխեր, տէրվիշներ, իմամներ եւ վաշտ մը զօրք, որ կասկածներ կը ներշնչէր։

*** Գերմանական «Ֆօրվէրց» թերթին Պոլսոյ մասնաւոր թղթակիցը կը գրէ.— Սէրպէսթ ընդդիմադիր կուսակցութեան*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ԴՍԻԱԴՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Իզմիրի մէջ 400 հոգի հարցաքննուած

Պոլսէն, դեկտ. 27ի հեռագիր մը համաձայն, Մէնէմէնի հակաքէմալական շարժումը որսկզբները կարեւորութենէ զուրկ կը նկատուէր, ամէն բանէ աւելի սկսած է մտահոգել կառավարութիւնն ու ժողովուրդը։

Թուրք թերթերը եւ մասնաւորաբար «Ագշամ» կը գրեն թէ յետաշրջականները յարաբերութիւններ հաստատած են բոլոր քաղաքներուն մէջ։ Մէնէմէնի ընդհ. դատախազը բազմաթիւ ձերբակալութիւններ հրամայած է գաւառներու եւ Պոլսոյ մէջ։ Պոլսոյ արուարձաններուն մէջ ... խուզարկութիւններ կատարուեցան։ Փաթթոցաւոր 7 շէյխեր ձերբակալուեցան՝ Մէնէմէնի շարժման պարագլուխներուն հետ կապակցութեան մեղադրանքով։

Իզմիրի մէջ 400 անձեր հարցաքննուեցան։ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին, մանաւանդ հօճաններուն մէջ։

Համաձայն կարգ մը զրոյցներու, որոնք տակաւին չեն հաստատուած, Պալըքէսէրի մէջ ձերբակալուած է նաեւ Սէրպէսթ կուսակցութեան քարտուղարը, որ Ֆէթհիի շրջագայութեան եւ փառքի օրերուն, ճաշկերոյթ մը տուած էր ի պատիւ անոր։

ԹՈՒՐՔ ԴԱՀԼԻՃԸ ԵՒ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐ

Ապտիւլ Խալիք ելմտական գործավար նշանակուած ըլլալով հանր. շինութեանց գործավարը անցաւ ազգ. պաշտպանութեան գործավարութեան։ Ատանայի երեսփոխան Հիլմի նշանակուեցաւ հանր. շինութեանց գործավար։

Էնկիւրիի քաղաքական շրջանակները կը յայտնեն թէ նախարարական կազմին մէջ՝ վերջին փոփոխութեանց հետեւանքով, Թուրք դեսպաններն ալ փոխութեանց պիտի ենթարկուին։

Կը կարծուի թէ Փարիզի Թուրք դեսպանը պիտի անցնի Լոնտոն։ Իսկ Մոսկուայի Թուրք դեսպանը Րաղըպ պէյ պիտի նշանակուի Հռոմի դեսպան։

ՉՈՐՍ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐ ԽԱՓԱՆՈՒԱԾ

Չորս Թուրք թերթեր, որոնք Թուրքեւպարսիկ սահմաններուն վրայ, քրտական ըմբոստութեան վերարծարծման մասին տեղեկութիւններ էին հրատարակած՝ խափանուեցան։

Այս թերթերը՝ որոնց երկուքը կառավարական են եւ երկուքը ընդդիմադիր, դատական հետապնդման պիտի ենթարկուին։

ԹՈՒՐՔ ՀԱՆՐ. ՊԱՐՏՔԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կառավարութիւնը թղթատարին միջոցաւ Հանր. Պարտքի վարչութեան ուղարկեց իր պատասխանը։

Մօտ ատենէն Թուրք դեսպանը Փարիզ պիտի վերադառնայ եւ բերանացի յաւելուածական բացատրութիւններ պիտի տայ։

Թուրք պատուիրակը Չէքիայի յունուարի սկիզբները Փարիզ պիտի գայ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Վերջին պաշտօնական վիճակագրութիւնը հետեւեալ կերպով կը դասաւորէ անգործները.—

Դեկտ. 20ին, արձանագրուած անգործներու թիւն էր 10,686, (8961 այր, 1225 կին)։

Նախընթաց շաբթու, նպաստընկալ անգործներուն թիւն էր 8936, ուրեմն մէկ շաբթուան ընթացքին՝ 1750ի յաւելում մը։

Անցեալ տարի, նոյն շրջանին արձանագրուած անգործներու թիւն էր 754. այս տարի նոյն թուականին ուրեմն 9932ի յաւելում մը։

ՄԻ՛ ԹՈՂՈՒՔ ՈՐ ՓԱԿՈՒԻ

Պարսկաստանի Ատրպատական նահանգը մի հիմնարկութիւն ունի, որին մէկ եզակի դեր է վիճակուած ո՛չ միայն Ատրպատականի հայութեան, այլեւ—կարելի է ասել— բովանդակ պարսկահայութեան կեանքում։

Դա Ատրպատականի Հայոց Թեմական կամ կենտրոնական դըպրոցն է Թաւրիզում։

1909 թուից մինչեւ այսօր, որպէս մէկ փայլուն ջահ, կանգնած է նա Ատրպատականի սրտում եւ իր լուսաւոր ճառագայթները տարածում է մինչեւ ամենախուլ գիւղերն ու խրճիթները։

Իւրաքանչիւր տարի նա տալիս է 25-28 ընթացաւարտներ, մի խոշոր թիւ կրթուած երիտասարդների, մանաւանդ Ատրպատականի հայութեան քանակի հետ համեմատած։

Նրանք սփռւելով ամբողջ պարսկահայութեան մէջ եւ գըլխաւորապէս Ատրպատականում մէկ-մէկ աղբիւր են հանդիսանում իրենց շրջապատի համար— ե՛ւ որպէս ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ, ե՛ւ որպէս սովորական քաղաքացիներ։

Իսկ որովհետեւ գլխաւորն է՛ նրանք ազգային ոգով դաստիարակուած եւ հայեցի կրթուած, այդ ոգին իրենց հետ տանում են ամենուրեք եւ նրանով ջերմացնում իրենց շրջապատը, նրանով դաստիարակում աճող մանուկ սերունդը։

Ուրիշ խօսքով՝ Ատրպատականի Թեմ. դպրոցը ո՛չ միայն մէկ սովորական միջնակարգ դպրոց է իր թեմի համար — միջնակարգ բառի ընդունուած իմաստով — այլ եւ ազգային ոգու եւ հայ մշակոյթի պահպանման մէկ գեղեցիկ տնկարան։

Աւելի եւս կարեւոր է նրա դերը մանաւանդ այսօր, երբ մեր ժողովուրդը աշխարհի չորս հողմերին յանձնուած, այլասերման եւ ձուլման վտանգին է ենթակայ։

Երբ այս ամենը, ինչ որ ազգային է, հայկական եւ մեր ժողովրդի ազգային գոյութեան տեսակէտից անհրաժեշտ, այդ ամենը դատապարտուած են կուլ գնալու, ոչնչացման։

Երբ ինչ որ սխալ հասկացողութեան հետեւանքով որոշ տարբերի կողմից կոյր պայքար է մղւում հայութեան ազգային ինքնուրոյնութեան եւ այդ ինքնուրոյնութեան հիմքը կազմող ազգային պատկանելիութիւնների դէմ — ե՛ւ այնտեղ՝ մեր բուն հայրենիքում, եւ հայրենիքից դուրս՝ բոլոր հայ գաղութներում։

Այդ խիստ կարեւոր հիմնարկութիւնը, դժբախտաբար շատ ծանր վիճակի առջեւ է կանգնած ներկայումս, գուցէ եւ փակման վտանգի առջեւ։

Տարիներից ի վեր դպրոցի ելքն ու մուտքը իրար չեն ծածկում — չնայած որ դպրոցական բոլոր ծախքերը ժլատութեան չափ կըրճատուած են եւ խնայողութեան հասցրած, սկսած պաշտօնէութեան ռոճիկներից մինչեւ ամենայետին ծախսը։

Չմոռնանք այն էլ ասել, որ դպրոցն ունի մօտաւորապէս 150 աշակերտութիւն, երկու սեռից։ Ըստ երեւոյթին 150 աշակերտը կարող էր այնքան թոշակ վճարել որ դպրոցն այլեւս բաց չունենար։

Սակայն այդպէս չէ իրականութիւնը։ Աշակերտութեան ճնշող մեծամասնութիւնը չունեւոր խաւերից լինելով, չնչին թոշակ է վճարում։

Դրա համար էլ հնարաւոր չէ թոշակներով— վրան աւելացրած նաեւ միւս մնայուն ու պատահական եկամուտները — դպրոցի բիւջէն հաւասարակշռել։

Ուստի ամէն տարի ելքն աւելի լինելով քան մուտքը, առաջանում է բաց, որը տարէցտարի իրար վրայ բարդւելով, աճում է ու մեծանում։

Հետեւա՞նքը... որ այսօր ծանր կացութեան առջեւ է կանգնած դպրոցը։

Ցեղական սովորական միջոցներով հնարաւոր չէ հարցը լուծել։ Մանաւանդ որ Ատրպատականի հայութիւնը, ընդհանուր առմամբ, տնտեսական քայքայուած վիճակի մէջ է գտնւում։ Բոլոր միջոցները բազմիցս փորձուած են եւ սակայն Ատրպատականի Թեմական դպրոցը նորից շարունակում է պարտքերի տակ խեղդուած մնալ։

Արտակարգ մէկ օգնութիւն է հարկաւոր, միանւագ եւ պա- [illegible]

Եւ այդ նպատակով դպրոցի հոգաբարձութիւնը, Առաջնորդին գլխաւորութեամբ, շարունակ դիմումներ է կատարում այստեղ եւ այնտեղ— ե՛ւ Պարսկաստան, ե՛ւ արտասահման՝ Ամերիկա, Ֆրանսա, Հնդկաստան, եւայլն։

Նկարագրելով դպրոցի ծանր կացութիւնը, այլեւ այն կարեւոր դերը, որ վիճակուած է նրան, նա օգնութիւն է խնդրում բարեսէր եւ ունեւոր հայրենակիցներէն։

Սակայն նրա բոլոր կոչերը, ցաւօք սրտի, մնում են միշտ անպատասխան, եւ կամ եթէ մի բան էլ ստացւում է, բայց այնքան չնչին, որ վէրքը մնում է կրկին։

Եւ ցաւալին այն է, որ մի մեծ գումար էլ չէ պահանջը, ընդամէնը 2000-2500 տոլար։ Ամենասովորական հարուստն անգամ, ոչ թէ արտասահմանում, այլ նոյնիսկ Թաւրիզում, կարող է շատ դիւրութեամբ այդ «գեղեցիկ ժեստը» կատարել, եթէ սիրտը ունենայ, եթէ այդ դըպրոցի դերի գիտակցութիւնն ունենայ։

Ունեւորներ ունենք թէ դուրսը եւ թէ նոյն իսկ Թաւրիզում, որոնց համար պահանջուած 2000-2500 տոլարը չնչին մի բան է — օրինակի համար, մի միջին ծառայողի համար իր մէկ տարուայ աշխատավարձը։

Հրապարակի վրայ դնելով խնդիրը, սիրում ենք հաւատալ որ դեռ կը գտնուին մեր մէջ բարեսիրտ եւ գիտակից հայրենակիցներ որոնք այդ գեղեցիկ գործը մօտ կ'ընդունին իրենց սրտին։

Դրանով նրանք ազգային մէկ մեծ գործ կատարած կը լինեն, հնարաւորութիւն տալով այդ յոյժ կարեւոր հիմնարկութեանց իր հին պարտքերը գոցելու եւ իր օգտաշատ գոյութիւնը անսայթաք շարունակելու։

ԻՐԱՋԵԿ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆԴՀ. ՔՆՆՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հաստատուելիք ընդհ. քննչութիւններու մասին կատարուող քննութիւնները աւարտած են։ Առայժմ հինգ ընդհ. քննչութիւններ պիտի հաստատուին եւ կեդրոնները պիտի ըլլան Էնկիւրի, Պոլիս, Իզմիր, Սամսոն եւ Էրզրում։

Ընդհ. քննիչները միայն հակակշռի դեր չէ որ պիտի ընեն, այլ անոնց վարչական իրաւասութիւններ ալ պիտի տրուին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Օրուան խոշոր նորութիւնը հանրածանօթ չեկիստ Գ. Աղաբեկոֆի մերկացումներն են։ Նախկին գործակալը ի շարս Ստալինի «դրախտավայրին» մէջ գործուած աներեւակայելի ոճիրներուն, կ'ամբաստանէ նաեւ չորս բարձրաստիճան հայ եկեղեցականներ, զանոնք բնորոշելով իբրեւ պոլշեւիկ գործակալներ՝ արտասահմանի իրենց թեմերուն մէջ, չմոռնալով նաեւ, տալ անոնց մասնաւոր թիւերը։ Այդ մերկացումներէն կը տեսնուի, որ մեր գաղութին, ծոպաւոր փորձանքին՝ Մաղըմխանին թիւն է (կամ մաքքան) 3-23)

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ եղած մերկացումները զըպարտութիւններ չեն, ո՛չ ալ չափազանցութիւններ։ Ինչ կը վերաբերի մեր փորձանքին՝ բոլոր խաւերն ու հոսանքները այս գաղութին՝ շատ լաւ կը ճանչնան Մաղըմխանը, շատ հետեւած են անոր գործունէութեան բոլոր փուլերուն։ Այնպէս որ չեն զարմանար։

Միջանկեալ ըսենք, որ Աղաբեկոֆի մերկացումները չհերքուեցան տակաւին բուն աղբիւրէն, Մոսկուայէն, ինչ որ արդէն կ'ապացուցանէ թէ փաստ մըն է անոնց վաւերականութեան։

Մնաց որ, չորս հայ եկեղեցականներուն կողմէ մամուլին տրուած «հերքում»ներն իսկ բան չեն հերքեր։ Օրինակ՝ մեր անարժան հովիւին տուած հերքումը։

Այս օրերս, հին եւ նոր Յունաստանի հայ գաղութը բուռամբ յուզուած է Մաղըմխանի հանդէպ։ Կը լսեմ թէ երկրին ընդհ. ապահովութեան ճիւղը սկսած է զբաղիլ այս խնդրով, իսկ տեղական թերթերը արձանագրեցին եղած մերկացումը։ Միւս կողմէ գաղթականներու հայկական հոծ զանգուածներն ու Հայրենակց. Միութիւնները կը պատրաստեն հանրագրութիւններ՝ նորակազմ Կեդր. Վարչութեան ուղղուած, խնդրելով որ միջոց մը գտնէ ազատելու համար գաղութը՝ այս աղտէն։

Հաւանաբար կազմակերպուին նաեւ ժողովրդական ցոյցեր՝ ինչպէս եղան Պաղատաւի մէջ։ Կեդր. Վարչութենէն կը սպասուի խաղաղ կարգադրութիւն մը։

*** Ազգ. նորակազմ մարմինն արդէն գործի սկսած է, կազմելով կրթական, տնտեսական, դատաստանական եւայլն. Խորհուրդները։ Թէ Կեդր. Վարչութիւնը եւ թէ բոլոր մնացեալ եւ ենթակայ խորհուրդները կազմուած են՝ իւրաքանչիւր կուսակցութենէ մէկ մէկ ներկայացուցիչով եւ չէզոքներով։ Առ հասարակ ողջամիտ եւ գործէ հասկցող անձեր կը մասնակցին վերոյիշեալ կազմերուն։

Կրթական Խորհուրդը իր առաջին իսկ նիստին, ուսուցիչներու ցարդ տասը ամսուան վճարումի դրութիւնը փոխեց տասներկու ամսուան։ Ինքնին գնահատելի գործ մըն է այդ, եւ անշուշտ տեւական։ Թէեւ կը պակսին նիւթական բաւարար միջոցներ, բայց կարելի է ապահովել, քիչ մը աշխատանք թափելով։

*** Հակառակ տիրող տագնապին, մեր հայրենակիցները, ամենուրեք կը նետուին գործի ու աշխատանքի ետեւէ, ապահովելու համար իրենց ապրուստը։ Առ հասարակ լաւ աշխատողներ եւ սիրուած բանուորներ են մեր հայրենակիցները՝ օտար հաստատութեանց մէջ։

Միւս կողմէ անոնց բարոյական եւ ազգային կեանքն ալ կը ներկայացնէ յուսատու պատկեր մը։ Ամէն ուր որ ազգային հանդէս, բանախօսութիւն կամ երեկոյթ կայ, հոն են անոնք խուռներամ եւ հաւատաւոր։ Այս պարագան շատ մօտէն հաստատեց ընկ. Շ. Միսաքեան, որ ի տես տիրող խանդավառութեան, ունեցաւ շատ յաճախ յուզումի իրական եւ անկեղծ պահեր։ Այս ալ հիմնական նկարագիրը մեր հոյակապ ցեղին որ դարերու յորձանուտներուն ընդմէջէն անցաւ ու պիտի անցնի, ճակատը բարձր ու փայլուն, կուրծքը լեցուն հաւատքով եւ աչքերն ալ կրակով։

*** Հելլէնեւթուրք դաշնագիրը, տակաւին կը զբաղեցնէ ղեկավար միտքերը, թէեւ Երեսփ. Ժողովին մէջ առաջին իսկ ընթերցումով ընդունուած է, ձեւերու վերապահութեամբ։ Ինչպէս կ'երեւի, թէ Երեսփ. Ժողովը եւ թէ Ծերակոյտը պիտի չուշանան վաւերացնելու ծանօթ դաշնագիրը, քանի որ վարչապետը ունի անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը եւ բաւականին հմայք, հակառակ զանազան ձեւի դժգոհութեան։

*** Հայ Կարմիր Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը կը գործէ։ Այս օրերուս ներկայացումներ եւ հանդէսներ ու պարահանդէսներ կը սարքուին։ Միքսի կայանին նորաշէն սրահը աւարտած է եւ առ այժմ՝ մասնաւոր վարձքով մը, ցորեկները կը գործածուի իբրեւ Ազգ. Մանկապարտէզի բաժին։ Շուտով տեղի կ'ունենայ սրահին պաշտօնական բացումը, որմէ վերջ, պիտի տրամադրուի հանդէսի, նշանտուքի, պսակի եւ մկրտութեան եւայլն. հանդէսներու մասնաւոր վարձքով։

Հ. Կ. Խաչի Զաւարեան վարժարանի Հոգաբարձութիւնը (Քոքինիա) գովելի նախաձեռնութիւնն ունեցաւ՝ կա[illegible] արտօնութեամբ՝ Ք[illegible] թաղամասին մէջ ընդհ. [illegible] բաշխութիւն կատա[illegible] գոյացաւ 12,000 դրամ, [illegible] ամսական պ[illegible] վարժարանին։

*** Նախկին «Համասատեղ» Գրական Միութիւնը, վերակազմուելով, վերջերս աւելի ընդարձակ գետնի վրայ, հիմը դրուեցաւ «Հայ Մտքի Տուն» Գրական Միութեան, որ պիտի ունենայ գրական, թատերական եւ երաժշտական բաժիններ։ Առ այժմ արդէն Միութեան շուրջ հաւաքուած են աւելի քան երեսուն գրասէր, գեղարուեստասէր ու թատերասէր երիտասարդներ։ Միութիւնը պատրաստած է մասնաւոր կանոնագիր մը, որ ենթարկուեցաւ ընդհ. ժողովի հաւանութեան։ Յառաջիկային Աթէնքի կեդրոնին մէջ, Միութիւնը պիտի ունենայ սրահ մը, որ պիտի ծառայէ միանգամայն ընթերցարան-գրադարանի։ Յոյս ունինք որ գոնէ այս անգամ կը յաջողինք ստեղծել ամփոփ գրական շարժում մը Աթէնքի մէջ։

*** Կուսակցական կեանքը կը շարունակէ յառաջդիմել։ Գեղեցիկ է արդարեւ, նստիլ մեր ընդհ. ժողովներուն, վիճաբանականներուն եւ դասախօսականներուն մէջ, լսելու եւ ըմբռնելու համար զարգացումն ու դաստիարակութիւնը, զոր կուտայ կուսակցութիւնը իր շարքերուն։ Դեռ քանի մը տարիներ առաջ, երկու բառ քով քովի դնելու համար կարմրող մեր տղաքը, այսօր՝ վիճաբանիլ, կարծիք յայտնել եւ նոյնիսկ տեսակէտ պաշտպանել եւ զարգացնել գիտեն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՕՐԷՆՔ ԿԸ ՓՈԽԷ

Իճրայի եւ սնանկութեան, պատժական եւ իրաւական դատերու եղանակի, եւ պատժական օրէնքները քննող յանձնախումբերը իրենց ուսումնասիրութիւնները աւարտած եւ տեղեկագիրները յանձնած են Դատական գործավարութեան։

Մասնաւորապէս իճրայի եւ սնանկութեան օրէնքներուն մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ առաջարկուած են։ Պատժական օրէնքին մէջ շատ քիչ փոփոխութիւններու պէտք տեսնուած է։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄԱՀԱՑՈՒ ՄԱՌԱԽՈՒՂԸ

«Ցառաջ» վերջերս արձագանգ եղաւ, արդէն, թէ ամենախիտ ու թանձր մառախուղ մը պատեց Մէօզ գետին աւազանը, Լիէժ, Էնժիս եւ Ֆըլմալ քաղաքներուն շրջակայքը, որոնք ճարտարարուեստական ամենակարեւոր կեդրոններ են եւ օժտուած բազմաթիւ գործարաններով։

Մառախուղը այդ կեդրոններուն մէջ ա՛յն աստիճան թանձր էր, որ մարդիկ եւ անասուններ շնչահեղձ եղան։

Այս նորօրինակ աղէտէն մեռնողներուն թիւը 70ի հասաւ, իսկ հիւանդ կամ անհանգիստ եղողներուն թիւը անհաշուելի է։

Առաջին անգամն է որ մառախուղը Պելժիոյ մէջ ա՛յսքան մեծ աւեր կը գործէ։ Ոմանք այդ շըրջանի գործարաններուն վնասակար ծուխերուն եւ թունաւոր կազերուն վերագրեցին մառախուղին մահացու հանգամանքը, սակայն պէտք է նկատի ունենալ թէ գործարանները այդ օրերուն չէին բաներ։ Ուրիշներ դիտել տուին թէ մառախուղին չափազանց թանձրութիւնը կրնայ հազ, կոկորդի այրում եւ շնչահեղձութիւն առաջ բերել, մասնաւորապէս տարիքոտ մարդոց, տկարակազմներուն, սրտի, թոքերու եւ շնչառական գործարաններու տկարութենէ տառապողներուն։ Արդարեւ, յատկանշական էր որ մառախուղին զոհ գացողներ [illegible] եթէ առանց բացառութեան [illegible] պատկանէին այս դասակարգի մարդոց։

Փրոֆ. Լամէրթ կը կարծէ թէ հարաւային զօրաւոր հովերու ազդեցութեան տակ, աւազով բեռնաւորուած ամպեր եկած են Եւրոպա, ու հո՛ն անձրեւի ու մառախուղի ձեւի տակ գետին ինկած։ Զուիցերիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ տեղացող անձրեւներուն մէջ աւազի հետքեր նշմարուած են։ Այդ աւազները օդին խոնաւութեան հետեւանքով իրարու միանալով, կրնան խցել շնչառական գործարաններուն լորձնագեղձերը։

1925ին, նմանօրինակ երեւոյթ մը նշմարուած էր Սուիզերլանտի մէջ, ուր փոշիներով բեռնաւորուած ամպեր պահ մը կարծել տուած են թէ արեւը խաւարած է, մարդիկ եւ կենդանիներ դժուարաշնչութեան նշաններ ցոյց տուած եւ մէկ քանիներ ալ մեռած են։

Սիկիլիոյ մէջ տեղացող արիւնէ անձրեւները համանման երեւոյթներ են, արդիւնք ամպերու մէջ ծփացող կարմիր աւազներու ներկայութեան։

Գիտական լուրջ քննութիւններու համաձայն, կարելի եղած է հաստատել թէ 1901ին, մարտ 9էն մինչեւ 11, ամպերը վերոյիշեալ ձեւով Սահարայէն դէպի հիւսիսային ծով 2,800,000 թոնո աւազ փոխադրած են։

Փրոֆ. Ժիւլ Ամար Լիէժի մառախուղի մասին հետեւեալ կարծիքը կը յայտնէ։ Մահերուն միակ պատճառը կը կազմէ մառախուղին թանձրութիւնը։ Ասկէ 57 տարի առաջ, Ֆրանսացի բնագէտ Մերժէ ջրածաւալման օրէնքով բացատրած է թէ՝ օդը աւելի դիւրութեամբ խոնաւ միջավայրէ դէպի չոր միջավայրը կ'անցնի, քան թէ չորէն դէպի խոնաւը, եւ փորձերով հաստատած է որ արտաքին խոնաւութիւնը արգելք կը հանդիսանայ թոքերուն ազատ շնչառութեան։

Արդ, մէկ կողմէ թոքերէն դուրս ելած օդը խոնաւ է, միւս կողմէ ներս մտած օդը նոյնպէս խոնաւ, ինչ որ առա- բերէ շնչառութեան դոգ- եւ գանգագ շնչահեղձութիւն- չառութեան այդ անբաւականութիւնը կրնայ մահ պ- սրտի, թոքերու եւ կոկոր- րութիւններէ տառապողներ- Նմանօրինակ պարագաներու մահը վարկենապէս տեղի չ- նար, այլ քանի մը ժամ- կամ քանի մը օրուան մէջ։

Անուրանալի է թէ վերջ- տեղատարափ անձրեւներն ու հ- ղեղները մառախուղին աւելի ծա- րանալուն նպաստած են։ Ջուր- յագեցած հողը ի վիճակի չէ եղա- ծծելու օդին խոնաւութեան մէ- մասը, այլ ընդհակառակն, առ- աւելագոյն չափով աւելցուցած անոր խոնաւութիւնը։

Պելժ կառավարութիւնը- դէն քննութեան ձեռնարկած երեւան հանելու համար աղէտ- րուն պատճառը։ Այս նպատակ- կազմուած է մարմին մը, բա- կացած պելժ ականաւոր գիտ- ներէ եւ բժիշկներէ, որոնք - րէն գործի լծուած են, եւ ի - տոյ իրենց քննութեան արդիւ- պիտի հաղորդեն կառավարութե- եւ մամուլին։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՑԷՐՈՍԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ա. Ե. Կարմ- Խաչի Մարսէյլի մասնաճ- կազմակերպուած էր երեկ- պարահանդէս մը որ անցաւ - յաջող։

Դեկտ. 20ին, Պրէյան Մ- սէյլէյի մեծ սրահին աթոռնե- ամբողջութեամբ գրաւած էին նոր սերունդի ներկայացուցի- ներով, որոնք եկած էին իրե- նիւթական ու բարոյական - ջակցութիւնը բերել Հայ Կար- միր Խաչին։

Բացումը կատարեց Պ. Բ. Մի- տոնեան, բացատրելով հայ կնո- դերը ազգային կեանքի մէ- եւ ողջունեց անոնց այդ բա- րենպատակ ձեռնարկը։ «Բնա- Նուագախումբը նուագեց «Մե- Հայրենիք»ը եւ «Մարսէյեզ»ը որոնք ունկնդրուեցան յոտն- կայս։ Կարմիր Խաչի անդա- մուհիներէն Օր. Մարի Ատա- եան արտասանեց Ակնունի- «Բալէ՛, հայ ժողովուրդ»ը։ Նե- կայացուեցաւ կենդանի պա- կեր մը։ Թոքախտաւոր հարս- յուզումով կը դիտէր իր պզ- տիկը եւ կը պաղատէր իր դր- ցուհիին խնամել իր անմեղ զ- ւակը, բայց դրացուհին կը պ- տասխանէր թէ ի վիճակի չէ նիւթական օգնութիւն ընել- Եւ յանկարծ կ'երեւան Կարմ- Խաչի անդամուհիները, որո- ի տես հիւանդին աչքերը - փայլին։

Դերասան Մարութեան, ա- տասանեց Աւետիս Իսահակեան- «Հայաստան»ին, իսկ Ջութա- կահարներ Պ. Պ. Չէօրէքճեա- եւ Փափազեան իրենց սօլօն- րով ոգեւորեցին հանդիսական- ները։ Բանախօս Տիկ. Բիպրէ- ճեան հիւանդութեան պատճա- ռով կը բացակայէր, ուստի խօ- սեցաւ Օր. Փափազեան։

«Եթէ աշխարհի պատմու- թեան վրայ ակնարկ մը - տենք, կը տեսնենք որ այր - կնոջ պատասխանատուութիւն- ները տարբեր եղած են միշ- Այրը իբրեւ զինուոր աշխատա- է պաշտպանել կամ յարձակի- իսկ կնոջ գործը եղած է գո- ծակցութիւն եւ պահպանում։

«Եթէ կինը սիրոյ եւ գութ- անսահման աղբիւր մըն է, - բեմն պէտք է ձգտի ամէն - պարէզի մէջ ազդեցութիւնն- ունենալ, եւ կազմակերպուիլ - զարգանալ։ Այսօր հայ կինն - ուրիշ ազգերու կիներուն պէ- ամէն ազատութիւն կը վայել- եւ այդ ազատութեան հետ որո-

...ան պատասխանատուու-
...ն մեծ բաժին մը պէտք է
...ն ուսերուն վրայ։
...Խաչի Միութիւնը
...ական սէրը ազ-
...ային կեանքի
...անխտիր ան-
...Միութեան, ըն-
...ւոտ ու գործաւոր
...ներու հետ, հասկնալ
...ինք առանց հպարտութեան
...ապաշարումի եւ վերցնել
...ութիւններ նիւթական
...բարոյական։
...այ ժողովուրդը պայքար
...ալլասերման դէմ, արտա-
...որ յոռի ազդեցութիւն-
...դէմ, պայքար ունի իր
...կան եւ հոգեկան գոյու-
...պառնացող բոլոր վը-
...ներու դէմ։ Եւ անհա Կ.
...րապարակ կ'իջնէ այրե-
...ին իր բաժինը բերել
...ծ գործին կնոջական
...ունեամբ։
...բանախօսութենէն վերջ
...ան Մարութեանի ղեկա-
...ութեամբ բեմադրուեցաւ
...ական հարսանիք»ը։ Հարսը
...ան, խաչեղբայրը, հարսնե-
...ը բոլորը բեմի վրայ էին,
...արսնեւորները՝ զանազան
...երէն, Վանէն, Շատա-
...ղըրումէն, Երզնկայէն եւ
...էն, բոլորը իրենց հա-
...ներով եւ բարբառներով։
...սափրիչը երգով կ'ածի-
...փեսան եւ «դավուլն ու
...ն կը թնդացնեն սրահը։
...ջայ գոյգ գոյգ հարսնեւոր
...ւ փեսան մէջտեղ առած
...ը բռնած շրջան ըրին
...ն մէջ։
...անախասականները լարուած
...քրքրութեամբ կը դիտէին
...ց աւանդական սովորու-
...ները։
...րեան նախագահ Պալաք-
...եպսկ. խորապէս ազդուած,
...նելով ըսաւ. «Այն ժո-
...ուրդը որ այսքան գեղեցիկ
...աւանդական հարսանիքներ
...ծ է, այն ժողովուրդը որ
...էջ կը համրէ բազմաթիւ
...ատակ միութիւններ եւ
...ոյ Խաչեր, երբեք չի մեռ-
...Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյ-
...ասնաճիւղը հազիւ երեք
...ւան կեանք մը ունի, որու
...ուէն օգնած է Պուլկարիոյ
...աշարժի աղէտեալներուն,
...աստանի բանտարկեալնե-
...ուն եւ տեղական մէկէ աւելի
...անողներուն, ինչպէս նաեւ
...ական գործին։ Դժբախտա-
...իր անդամներուն թիւը ի-
...անութեան մէջ մեծ արժէք
...ի ներկայացներ, բաղդատե-
...գաղութիս բնակչութեան
...ւն հետ։ Որով ես կոչ կ'ը-
...հայ քաջասիրտ ու գոր-
...ա տիկիններուն՝ մանել Հայ
...միր Խաչի շարքերուն մէջ
...սատարել հայ հիւանդին,
...արկածեալին»։
Առաջնորդը օրինակներով
...աստեց հայ ժողովուրդի
...ափած ջանքերը նոր սերունդի
փրկութեան համար եւ հովանա-
ւորեց նաեւ գորգի մը աճուրդը,
որ բարձրացաւ 1065 ֆրանքի։
Գորգին տիրացաւ Պէքեար
Մկրտիչ անուն երիտասարդ մը,
200 ֆրանքի մօտ գումար մը
տալով։
Գեղարուեստական բաժինէն
վերջ, պարերը տեւեցին մինչեւ
լոյս։
Ս. Միլտոնեան

Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ իրիկուն խմբագրատունս այցելեց Վիեննայի Միաբանութենէն Հայր Ն. Ակինեան, յայտնի բանասէր մատենագիրը։ Մտադիր է մնալ ամիս մը Փարիզի մէջ, պրպտելու համար Ֆրանս. Ազգային Մատենադարանին հայկական ձեռագիրները։ Ինչպէս մեր Թղթակիցը գրած էր, Հայր Ակինեան Պերլին եւս այցելեց, միշտ հայ ձեռագիրներ որոնելու, պրպտումներ կատարելու համար։

Ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, ժամանակ մը եւս Հայաստան գացած էր ուսումնասիրելու համար Էջմիածնի ձեռագիրները։ Կը խորհի առիթով մըն ալ երթալ Երուսաղէմ։ Բազմաթիւ ձեռագիրներ կան զանազան մատենադարաններու մէջ, 1200 Երեւանի մատենադարանին, 3000 Էջմիածնի, 3000 Երուսաղէմի մէջ։ Եւ բանասէր վարդապետը կը հաստատէ թէ ի՛նչ թանկագին նիւթեր կը քաղուին այդ աղբիւրներէն։ Փարիզի մէջ անհատներու քով եւս կը գտնուին թանկագին ձեռագիրներ։ Այցելութեան մը ընթացքին Փարիզի հոգեւոր հովիւ Քիպարեան եպիսկոպոսին քով գտաւ տաղ մը 1680 թուականէն մնացած (Ստեփաննոս Թոխաթցի)։ Ցուլինգէնի մէջ գտաւ ժողովրդական կրօնական երգեր, որոնք ձայնագրուած են հայկական խազերով, 1280 թուականներէն մնացած։ Ակինեան կարելի կը նկատէ այդ ձայնագրուած կրօնական երգերէն հանել հայ հնագոյն երաժշտութեան արուեստը, անտունիները երգելու կերպը եւայլն։ Վերջապէս այդտեղ է, որ մանրամասնութիւններ գտաւ Նետուրբենց ցակոբ տաղասացին կեանքին մասին։ Կը խորհի աշխարհիկան գրագէտի մը հետ լոյս ընծայել Նահապետ Քուչակի տաղերուն հաւաքածոն, քննադատութեամբ մը իր իսկական դիրքին հասցնելէ յետոյ։

Բանասէր վարդապետը կը խորհի նաեւ անցնիլ Անգլիա։

Տեղեկութիւններ տուաւ Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան վրայ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի իր ճամբորդութենէն, եւ այդ առթիւ յայտնեց իր անսահման հաւատքը հայ ժողովուրդին բարգաւաճման մասին։

«ԵՐԳՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» Փիլմի տոմսերը կարելի է գնել նախօրօք Ալմա Փալասէն։

Մանրամասնութիւնները տեսնել Դ. էջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Էօ Փոսմասիոն»ի խմբագիրներէն Պ. Հրանդ Թորոսեան ամերիկեան դեսպանատան մէջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Ցոքթ. Քլայնի հետ՝ որ Միացեալ-Նահանգներու Առեւտրական փոխ-նախարարն է եւ միեւնոյն ատեն Նախագահ Մր. Հուվըրի անմիջական աշխատակիցն ու խորհրդականներէն մէկը։

Ամերիկեան այս բարձրաստիճան պաշտօնատարը որ ատենէ մը ի վեր Մօտաւոր Արեւելքի երկիրներուն մէջ ուսումնասիրական ճամբորդութիւն մը կը կատարէ, այս պահուս Փարիզ կը գտնուի, Ամերիկա վերադառնալու համար։

Ահաւասիկ Ցոքթ. Քլայնի յայտարարութեանց այն մասը՝ որ Թուրքիոյ կը վերաբերի։

«Ճիշդ է որ Թուրքիոյ մէջ շինուած երկաթուղիի նոր գիծերը անմիջական պէտքերու չեն համապատասխաներ. բայց կրնան անհրաժեշտ նկատուիլ տնտեսական զարգացման համար երկրի մը՝ որ հաղորդակցութեան տակաւին շատ նախնական միջոցներ միայն ունի։ Չեմ կարծեր որ նոր գիծերուն շինութիւնը յոռի հետեւանքներ ունենայ, եթէ անոնց շահագործման համար անհրաժեշտ ելմտական միջոցները ապահովուած են։ Այս վերջին կէտը, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ ելմտական կարողութեան ու փոխանցումի կարելիութիւնները իմ ուսումնասիրութեանցս առարկան կազմած չըլլալով՝ ի վիճակի չեմ այս մասին կարծիք յայտնելու։

Գալով Թուրքիան ճարտարագործական երկիր մը դարձնելու խնդրին՝ որուն մասին այնքան յաճախ խօսուեցաւ վերջերս, այս ուղղութեամբ թափուած ջանքերը հեռու են դեռ գոհացնելէ տնտեսական պէտքերը Թուրքիոյ, որ տակաւին անորոշ ժամանակի մը համար հարկատու պիտի մնայ արեւմտեան Եւրոպայի եւ Միացեալ Նահանգներուն»։

«ԱՆԱՊԱՏԻ ՊԷՍ ԱՆԱՏՈԼՈՒՆ...»

Պոլսոյ երեսփոխան Ֆալիհ Ռըֆքը պէյ այս վերնագրին տակ կը գրէ «Միլլիէթ»ի մէջ.

Մերկ դաշտերէն կ'երթանք դէպի Սեւ ծով։ Չամլըպէլի եւ անկէ անդին գտնուող լեռներէն կ'անցնիմ, աչքս գոցել ուզելով։ Ամբողջ երկիրը ինչպէ՜ս մերկացուցեր, անապատի վերածեր ենք...

Շարք շարք աչագին լեռներ կան, բոլորն ալ ծածկուած կէս մարդու հասակ եղեւիններով։ Եթէ չուն՛չ առնեն, այս ծառերը քանի մը տարիէն կրնան կանաչցնել ամէն կողմ։ Բայց կարծես մեզ ըլլար կանաչ բլուր մը թողուլ երկրին մէջ, փայտահատի կացինը կրցածին չափ կը կտրէ։

Մերկ Անատոլուն, վերէն դէպի Սեւ ծով եւ վարէն դէպի Միջերկրական կ'այրէ իր անտառները։

Ասոր գլխաւոր պատճառը այն է որ ջեռուցման համար փայտ կը գործածուի։ Գերմանացի մը ըսած է թէ Պոլսոյ բաղնիքները կրնան քանի մը տարուան մէջ սպառել Գերմանիոյ բոլոր անտառները։ Հիմա ալ Էնկիւրի ամէն տարի քանի մը անտառ կ'այրէ։

Պէտք է մէկ կողմէ հանքածուխ գործածել փայտին տեղ, միւս կողմէն ալ արգիլել անտառներու փճացումը։ Գիւղացիները այս ձեւով վերականգնանացուցին մեր քանդած անտառները։

Ծառի դէմ մեր ունեցած թշնամութիւնը եւ անտարբերութիւնը լալիք բան է։ Քանի որ է Պոլսոյ փողոցներէն կ'անցնին Ծունդի սա ծառերը, որոնք արմատէն փրցուած են։ Այս տեսարանը ոճիրի տպաւորութիւն կուտայ մարդուն։

Վոսփորի ամէնէն մեծ պուրակներէն մէկը մինչեւ վերջին ծառը կտրուած է, «Թէնէքէ մահալլէսի» վերածուելու համար։ Քանի մը տարի առաջ այս սիւնակներուն մէջ ըսինք թէ Վոսփորը ճարտարարուեստական շրջանի մը վերածելու է։ Բայց կարծես մենք ուխտած ենք երկիրը մերկացնել եւ տգեղցնել, ու ասոր համար անտարբեր կը գտնուինք նման առաջարկներու հանդէպ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ Ուրբաթ իրիկուն, Mahieu սրճարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի հայ ուսանողական միութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը։ Ինչպէս ամէն տարի, միութեան հիմնարկութենէն ի վեր (1888) այս տարի եւս Փարիզի համալսարանական եւ այլ բարձրագոյն վարժարաններու ուսանողները խմբուած մտերիմ շրջանակի մը մէջ, տեղեկատուութիւնն ըրին անցեալ շրջանին գործունէութեան։ Ցիշուեցաւ իրենց ուսանողական շրջանը աւարտողներու ցանկը, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց, որոնք կուգային նոր ուժեր եւ կենդանութիւն բերել սոյն նուիրական գործին։

Միութեան գոյութիւնն իսկ 42 տարիէ իվեր ու յարատեւութիւնը իր հիմնադիրներուն գծած ուղիին մէջ՝ գլխաւոր ապացոյցներն են իր ներկայ եւ ապագայ անհրաժեշտութեան։

Ֆրանսահայ գաղութի եւ առհասարակ բովանդակ հայութեան մէջ մեծ է Միութեան կատարելիք դերը, ապագայ մտաւորական սերունդիպատրաստութեան տեսակէտով նկատի առնելով մանաւանդ Փարիզահայ ուսանողներու թուինյարատեւաճումը։

Ծանօթ են արդէն Միութեան նպատակը եւ գործունէութեան միջոցները, ու աւելորդ կը սեպենք անգամ մը եւս շեշտել թէ Միութիւնը հեռու կը մնայ քաղաքական ձգտումներէ։

Պարբերաբար, միանալ ընկերական տաք շրջանակի մը մէջ, ունենալ գաղափարի փոխանակութիւններ, դիւրացնել նոր ընկերներու ուղեգիծը, սատարել տոհմիկ մշակոյթի տարածման, հետաքրքրուիլ հայ գեղարուեստի, գրականութեան եւ այլ արտայայտութեանց ու կազմել կորիզը փարիզահայ երիտասարդ մտաւորականութեան։ Ահա հայ ուսանողական միութեան գլխաւոր նպատակները որոնցմէ չէ շեղած ցարդ եւ կը յուսայ ալ յարատեւել, եթէ շարունակուի ցարդ ցըլացուած օժանդակութիւնը, ուսանողներու եւ մանաւանդ հայ գլխաւոր կազմակերպութեանց կողմէ։

Կը խնդրենք բոլոր հետաքրքրուողներէն, ինչպէս նաեւ համակիր, օժանդակ եւ գործօն անդամներէնգրել հետեւեալ առժամեայ հասցէին.— Union des Etudiants Arméniens de Paris Café Mahieu, 65 Boulevard Saint-Michel, ստանալու համար աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ։

Ֆանձապահ՝ Հերման Իւթիւճեան

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կը յանձնարարենք Ֆրանսայի եւ առհասարակ գաղութներու մեր Թղթակիցներուն՝ իրենց սովորական Թղթակցութիւններուն մէջ, մասնաւորապէս պատկերացնել իրենց շրջանի *ԱՇԽԱՏԱՒՈ-ՐԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ*, մանաւանդ հիմա որ գործերու Թուլութիւն կը տիրէ։

Դիւրութեան համար, իրենց ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ կէտերը.—

1.— Գործազրկութեան նշաններ կա՞ն ձեր քաղաքին կամ ձեր աշխատած գործարանին մէջ։

2.— Ի՞նչպէս կ'արտայայտուի տագնապը (բանուո՞ր կը ճամբեն, աշխատանքի օրե՞րը կը կրճատեն)։

3.— Ո՞ր ճիւղերուն մէջ աչքի կը զարնէ տագնապը։

4.— Մինչեւ հիմա քանի՞ հայ բանուորներ արձակուած են ձեր քաղաքին կամ ձեր աշխատած գործարանին մէջ։

5.— Տեղացիներ ալ կը ճամբե՞ն թէ միայն օտարներ։

6.— Ընդհանուր տեղեկութիւններ ձեր շրջանի տնտեսական կացութեան մասին։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գերմանական վիճակագրութիւն մը (Ռայխսթակին հրատարակած 401րդ հատորը), խօսելով Գերմանացիներուն աճման մասին, կը փորձէ գուշակել թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ կացութիւնը 2000 թուականին։

Եթէ պատերազմ չպատահի, Գերմանիոյ ներկայ բնակիչներէն միայն չորս միլիոն հոգի պիտի կրնան ապրիլ մինչեւ 2000 թուականը։ Եւ նպաստաւոր պայմաններու տակ աճելով, Գերմանիոյ բնակչութիւնը 2000 թուականին պիտի հասնի 70 միլիոնի։ Սակայն «գերման կայսրութեան վիճակագրութեան» մասնագէտներուն կարծիքով, շատ հաւանական չի թուիր այս նախատեսութիւնը։ Ներկայիս Գերմանիոյ մէջ նուազ երախայ կայ, քան նախապատերազմեան շրջանին։ Մահերու թիւը թէեւ նուազած է, սակայն ծնունդներու թիւը եւս համեմատաբար պակսած է։

Կարգ մը մասնագէտներ կը կարծեն թէ Գերմանիոյ բնակչութիւնը 1945ին պիտի հասնի իր բարձրագոյն թիւին (68 միլիոն), յետոյ պիտի նուազի՝ 2000 թուականին հասնելու համար 64 միլիոնի, այսինքն այսօրուան թիւին։

Ընդհակառակն կիներու եւ այրերու համեմատութիւնը պիտի փոխուի հիմնովին։ Ներկայիս կիներուն թիւը 2 միլիոն աւելի է այրերուն թիւէն։ 1930ին Գերմանիոյ մէջ 30նոց կիներուն եւ այրերուն համեմատութիւնն էր 1,175ի դէմ 1000։ Ընդհակառակն 1950ին, նոյն տարիքը ունեցող կիներուն եւ այրերուն համեմատութիւնը պիտի ըլլայ 980ի դէմ 1000։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մարսէյլէն Պ. Մելքոն Մելքոնեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ կաղանդի առթիւ իր քրոջ տիկին Մարի Թորոսեանի (Ամերիկա)։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Երեկոյեան ժամը 12ին մօտ... Երեք հոգի ղրկեցի Թալալի ...լորը, երեք հոգի Թաթոս Ա...ջեալի մասերու մէջ, երեք ...ոգի Իշխանաց աղբիւրի ետեւի ...ոշոր ծառերը։ Գնալուս ճամ...ան այդտեղից էր։ Էտոնց ...ատուիրեցի թէ՝ ղարիբան գայ, ...ը զարնէք, մի քանիսը կը ...պաննէք, մնացածները կը ...ախնեն. սպաննուածներու հը...ացանները կ'առնէք, դուռը ...աց կ'ըլլայ՝ ներս կուգաք»։ ...արիա ըսածը 15 հոգիէ եւ ...րեւրապետէ մը բաղկացեալ ...ումը մըն է, որոնք միշտ մամ ...ուգան եւ կը հսկեն, որ զանա...ան կէտերի վրայ զօրքերը ...ենան։ Մնացած տղաներուն ...ի, որ դուռը բաց ընեն. 12 ...ոգի դուրսը կայնեն։ «Գիշերը ...ւայ երեք քառորդ ժամը ան...ած, ըսի, ես կուգամ ձեր քովը, ...րաքանչիւրդ ձեր շարքի մէջ կը մտնէք, իսկ մենք, հինգ հոգիս, առաջ կ'ընկնենք, դուք ալ կը հետեւէք»։

Այդ տղերքը դուրս ղրկելուս պատճառը այն էր, որ դոնէն դուրս ելած ժամանակս, հէնց այդ տղերքը յանկարծակի չգային։

Ժամը 3ին ատեններ, վարժապետին գաղտնի խօսեցի.—

«Այսինչ պառաւ կինը դուրս կը թողնէք, ձեզ բոլորդ եկեղեցիի մէջ կը լցնէք, դուռը վրանիդ կը կողպէք եւ բանալին կը ձգէք ուրէ տեղ։ Տնտես պառաւին ցոյց կուտանք բանալիի տեղը, դուրս ելլելուց յետոյ, թող գայ դրան երկաթները զարնէ։ Եթէ ոչինչ պատահի՝ առաւօտեան գնալու ատեն, կ'իմանան։ Թող պառաւն ըսէ՝ դուռը չեմ բանար, մինչեւ Առաջնորդն ու Ֆէրիք փաշան հոս չգան։ Երբ էնոնք եկան, պառաւը դուռը կը բանայ, էնոնք կուգան ձեզ եկեղեցու մէջ բանտարկուած կը տեսնեն։ Եթէ դուք դուրս ըլլաք՝ ձեզ պիտի նեղեն թէ ինչո՛ւ դուրս ելած ատենին մեզի իմաց չտուիք։ Որ բանտարկուած տեսնեն՝ ա՛լ չեն կրնար բան մը ըսել»։

Խուցէն առաջին գացողներս հազանք եկեղեցու երկար, ճերմակ շապիկներ, որպէսզի չնըկատուենք։ Ժամը երեքը քառորդին համբուրեցինք եկեղեցու դուռը եւ մեր երկու նահատակներու գերեզմանները ու դուրս ելանք վանքէն։ Բոլոր տղերքը մտան շարքերու մէջ։

«Տղե՛րք, մարդ չտեսա՞ք, ձայն բան չլսեցի՞ք»,— հարցուցի ես։

Հաւատորցի Մուրատը եւ Սոխգոմցի Սիմոնը ըսին. «Հէնց էս գագաթէն ձայն մը եկաւ»։

Պօղոսին հարցուցի. «Տղա՛, իրա՞ւ ձայն կուգար»։

«Չգիտե՛մ, ըսաւ, քամու վզզոց էր, ինչ էր»։

«Անցէ՛ք, ըսի, տղերք, ի՞նչ է որ կը կասկածիք, ոչ մի մարդ չի կրնար մեր առաջը կայնել, կը զարնենք՝ կ'անցնենք»։

Մինչեւ Արաքս քարի վերեւ հասնելնիս, մի հինգ տեղ չոք զարկինք, լրտեսեցինք, ոչինչ չտեսանք։ Յանկարծ, տեսանք էտ քարի տակից մի զօրք շարժուեց։

«Դուք ո՞վ էք,— հարցուց»։

«Իշու զաւակ, ըսի, ես կէս ժամ հոս նստած էի, դու հիմա՞ կը հարցնես։ Էտպէ՞ս պիտի պահես, որ Ջանֆէտայիները չանցնեն»։

Խմբին ձեռքով կ'ընէի, որ անցնէին։ Գէորգը ձիուն կը նետէր եւ կ'ըսէր՝ թէ անցէք։ Զօրքը ըսաւ. «Հալլա, հալլա, ես ձեզ չեմ ճանչնար, թէ դուք ինչ մարդ էք»։ «Առաւօտ կ'ըլլայ, ես քեզ կը սովրեցնեմ։ Ես Իւզբաշի Մահմէտ էֆէնտին եմ, ղարիբա կը պտտինք, դուն կը քնանաս»։

Մենք էլի ձեռքով կ'ընէինք, բայց տղերքը էլի չէին անցներ։ Զօրքը մեզնէ հինգ քայլ հեռու էր, քարի մը յետեւ կծկուած։ Նա գիտէր, թէ մենք ով ենք, բայց չէր համարձակուեր բան մը ըսելու։ Մեզնից 30 քայլ ցած, Արաքս քարի տակ, վրաններ էին զարնուած։ Մեզ հետ խօսեցող զօրքէն մի 15 քայլ վերեւ, վրաններ զարնուած էին։ Քամիից նրանք մեր խօսակցութիւնները չէին լսեր, քիչ մըն ալ մշուշ էր։ «Դուք ո՞ր գնդէն էք»,— հարցուց զօրքը։ «Հինգերորդ», պատասխանեցի։ «Ո՞ր մէկ թաբուրէն էք»։

«Պիրինճի Թաբուրէն»։

Տղերքը էլի չէին անցներ։ Բարկանալով ես ըսի.

— Քաշուէ՛, շան որդի, հոգիդ վառեցի հիմա»։

Գէորգը կամաց ձայնով ըսաւ.

— Տղա՛, մի՛ զարներ։

Մենք չէինք ուզեր, որ հրացանի ձայն ելլէր, որովհետեւ մեր մէջ, ճանապարհին, անծանօթ տղերք կային. կը կասկածէինք, թէ զանազան կողմեր փախնեն, զարնուեն, սպաննուին։ Տղայոց մեծ մասը անցան, բայց փոխանակ սարի կողմից գնալու, ձիունի վրայով սլացեր, գնացեր էին հովիտը։ Քովս մնացին ութը ընկերներ. Մուրատը, Մովսէսը, Բարսեղը՝ Յովսէփը, Չաթօն, Պօղոսը, ընկեր մը եւս ու ես։ Անցանք մի 30 քայլ։ Այդ զօրքը կրակեց երկու հրացան՝ պոռալով.

— Ղաշըըլար, Ջան ֆիտայիլար ղաշըըլար։

Մենք հասանք Արծուի քարը եւ դիրք բռնեցինք։ Չորս կողմից զօրքերու մէջ սկսուեց հրացանաձգութիւն։ Մենք ականջ դրինք։ Մեր տղաներու հրացաններու ձայնը չէր գար (մեր հրացաններու ձայն զօրքի հրացաններու ձայներէն շատ տարբեր էր, եւ մենք շատ լաւ կը ճանչնայինք)։ Հասկցանք, որ մերոնք ապահով անցեր են։ Ուստի մենք ալ ելանք էտ տեղից եւ սկսեցինք քալել, առանց կրակելու։ Հող՝ ձիուն կ'ըլլար 50 սանթիմեդր խորութեամբ. ճանապարհ չկար, ձիունը խրուելով կ'երկնցնենք մեր ճամբան։ Բանի կը բարձրանայինք, էնքան քամին կը սաստկանար։

(Շար.)

մասնաճիւղերուն կողմէ, հակառակ լուծման հրահանգին զայն վերակազմելու ճիգերը տուն տուին կառավարութեան ծայր աստիճան կորովի հակայարձակման։

Ամբողջ Թուրքիոյ մէջ, ձեռնարկուած է այդ կուսակցութեան անդամները ձերբակալելու։ Ամէն տեղ խուզարկութիւններ կը կատարուին։

Ատանայի մէջ, վերջերս կազմուած «էհալի» կուսակցութեան բոլոր անդամները ձերբակալուեցան։

Ամենափոքր պատրուակներով, ընդդիմադիր թերթերը կը հետապնդուին կամ կը խափանուին։

Պոլսոյ մէջ «Եարըն» թերթի խմբագիրը որ բուռն պայքար մղեր էր կառավարութեան դէմ, բանտարկուեցաւ։ Իզմիրի մէջ, որոշ գումարներու փոխարէն, կառավարութիւնը ապահոված է ընդդիմադիր թերթերու չէզոքութիւնը։

Կը հաւաստուի թէ Ազգ. ժողովին 316 անդամներուն մէջ, միայն 3 երեսփոխաններ կան, որոնք տակաւին կը յամառին պայքարիլ կառավարութեան դէմ։

Թրքուհիները երեսփոխան

Թրքուհիները որոնցմէ շատեր վերջին ընտրութիւններու ընթացքին, ընտրուեցան թաղապետական խորհուրդի անդամ, հաւանաբար պիտի կրնան ընտրուիլ Ազգ. ժողովի անդամ։

Կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուցած է Ազգ. ժողովին, պահանջելով որ կիները կարենան յառաջիկայ երեսփոխանական ընտրութեանց առեն, իրենց թեկնածութիւնը դնել։

Հնդկաստանի խռովութիւնները կը շատնան

Լոնտոն ստացուած լուրերու համաձայն, Պիրմանիոյ խռովութիւնները աւելի ծանր էին, քան ինչ որ ցոյց կուտային նախորդ լուրերը։ Ըմբոստները որոնց թիւը հազարի կը հասնի, սկսան յարձակում գործելով Սոորին-Պիրմանիոյ մէջ՝ Թարրա Վատի մէկ գիւղին վրայ։ Սպաննեցին գիւղին երեւելիները եւ կողոպտեցին բնակարանները։ Այս կերպով էր որ սպաննեցին անտառներու վարչութեան քննիչը՝ մեկուսացած բնակարանի մը մէջ՝ ուր կը յուսային գտնել զէնք եւ փամփուշտ։ Անկից յետոյ, անոնք կրկնեցին իրենց սխրագործութիւնները զանազան վայրերու մէջ՝ որոնք կը գտնուէին անտառին եզերքները։

Ըմբոստներուն պետը՝ կը թուի թէ զինուորական գործողութեանց մէջ մեծ փորձառութիւն ունեցող մէկն է, որուն ինքնութիւնը անծանօթ կը մնայ։ Կառավարական երկու զօրագունդեր, որոնց կ'օժանդակեն ոստիկանական ուժեր, արդէն հասած են Թարրա Վատի։ Զանազան բախումներու ընթացքին, սպաննուած ըմբոստներու թիւը կը գնահատուի 100։ 50ի չափ գերիներ կան։

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԺՕՖՌ ՄԱՀԱՄԵՐՁ

Մարաջախտ Ժոֆռ, Մառնի յաղթականը, մահամերձ է։ Դեկտ. 19ին վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած էր, և կտրեցին աջ ոտքը։ Միւսն ալ պիտի կտրէին, բայց վիճակը անյոյս ըլլալով, ետ կեցան եւ նախկին սպարապետը կը ճիջի յամրաբար։

ԿԱՂԱՆԴԻ ԳԵՂԵՑԿԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸ

ԼԵՌՆԵՐ եւ ՁՈՐԵՐ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ Ա. ՏԱՐԻՆ 1931

Մեծադիր, պատկերազարդ եւ ճոխ բովանդակութեամբ

Խմբագրութիւն՝ Մ. եւ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Գինը՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Պալքաններ եւ Թուրքիա 40 ֆրանք. Ամերիկա, Անգլիա, Եգիպտոս եւ Պարսկաստան 2 տոլար։

Դիմել ընդհանուր հասցէին, «Chanth», Arts et Lettres, 94 rue Lafayette, Paris (10e). կամ L. Kévonianի, 235 Fbg. St. Martin, Paris (10e).

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ կայծակ խումբի ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան գրադարանը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 2ին Գրադարանին մէջ. Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Նոր տարուան առթիւ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. միութիւններու խնջոյքը այս Հինգշաբթի ժամը 4ին 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք Գրադարանին մէջ, կը հրաւիրուին քաղաքի, Սէն Լուի, Պուլվ. Օտտօի մասնաճիւղերու բոլոր անդամները եւ պատանի համակիրները։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՏՕՆԱԾԱՌ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ կաղանդի առթիւ, վաղը Դշ. իրիկուն ժամը 6—12 S. L. S. A.ի ճաշասրահին մէջ, երգ, արտասանութիւն, նուագ, հայկական եւ կովկասեան պարեր եւն.։

Մուտքը ազատ է

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու յարգելի հասարակութեան թէ իր անդամուհիներէն տիկիններ Ա. Մ. Պօյաճեանի եւ Զ. Սարգիսեանի միջոցով, Մ. Նահանգներու մէջ կատարած հանգանակութիւնը տուած է հետեւեալ արդիւնքը՝ մուտք 20,546 տոլար 77, ընդհ. ծախս 4,487 տոլար 64, զուտ հասոյթ 16 050 տոլար 13։

Ընկերութեանս այս առթիւ իր հրապարակային շնորհակալիքը կը յայտնէ ազգային բարերար Պ. Մ. Գարակէօզեանի եւ անոր նախագահած պատուարժան Կեդր. Յանձնախումբին յարգելի անդամներուն, իրենց անգնահատելի ջանքերուն համար յօգուտ հանգանակութեան։

Շնորհակալութիւն նաեւ Մ. Նահանգներու ազնիւ հայրենակիցներու, իրենց գուրգուրոտ վերաբերումին համար դէպի Դպրոցասէրը եւ անոր սանուհիները։

Հանգանակութեան տեղեկագիրը իւրաքանչիւ նուիրատուի անունով մէկ առանձին պիտի հրատարակուի, կցուած Դպրոցասէրի յոբելեանին առթիւ հրապարակ ելլելիք յուշարձանին։

Ի դիմաց Դպ. Տիկ. Ընկ. Կեդր. Վարչութեան Ատենադպիր Թագուհի Դ. Պալթազարեան, Ատենապետ՝ Ե. Աւետիսեան,

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Շամիլ Բէլէրեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին Սեբաստիոյ Իշխան գիւղէն Յարութիւն Բէլէրեան, հօր անունը՝ Գրիգոր, մօր անունը՝ Սառա, 1925ին կը գտնուէր Քորֆուի (Յունաստան) ամերիկեան որբանոցը։ Իմացնել K. Margosianի, 81, Rue Rabelais, Lyon.

Լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։ Կը խնդրուի յունահայ թերթերը կ'արտատպել։

— Կը փնտռուին Նոյեմ եւ Թաթոր Բարսեղեան կամ Բարսեղօֆ անուն երկու Հայեր, ընիկ Ալէքսանտրապօլցի, որոնք գումար մը ունին ստանալիք։ Դիմել Հայ գաղթականներու կեդր. օֆիսին՝ 71 Ave. Kléber. Paris (16).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յովհաննէս Սէմէրճեան իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Քրիստափոր ենթակոմիտէին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իր եղբօր ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆի մահուան առթիւ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1456

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1930

31 DÉCEMBRE 1930

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Թրքական նոր դաւադրութիւնը հազիւ երեւան ելած, «Իւմանիթէ»ն հազար կտոր կ'ըլլայ, ապացուցանելու համար թէ այս ձեռնարկն ալ ուղղուած է խորհրդային իշխանութեան դէմ։

Տեղն էր յիշել — արջը եօթը երգ ունի, եօթն ալ տանձի մասին։

Ճշմարտանման բաներ կան Գ. Միջազգայինի ֆրանսական օրկանին վերլուծումներուն մէջ։

Օրինակ, ճիշդ է որ, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի աշխարհակալներն ու դրամատէրները ամէն խաղ կը փորձեն, որպէսզի քէմալական Թուրքիան բաժնեն խորհրդային իշխանութենէն եւ կապեն իրենց շարժանիւին։

Այս քաղաքականութիւնը կը տեւէ տասը տարիէ ի վեր։ Անոր հետեւանքով էր որ, յաղթականները շուտ մոռցան իրենց շնդալից յայտարարութիւններն ու խոստումները, խայտառակաբար լքեցին իրենց ստորագրութիւնները, եւ ուրացան մանր ժողովուրդներու դատը։

Եւ դարձեալ անոր համար է որ, Մեծերէն, յաղթականներէն իւրաքանչիւրը, իր աւարն ապահովելէ յետոյ, պար բռնեց Անգորա-Գայայի շուրջը, աւանդական բարեկամութեան հաւաստիքներով։

Իսկ հիմա որ կրկին դատ ունին Թուրքիոյ հետ — առնելիքտալիքի խնդիր — նորէն թթուած են դէմքերը։ Մինչեւ անգամ սպառնալիքներ, անուղղակի սպառնալիքներ կը լսուին Թուրքիոյ հասցէին։

Ճիշդ են այս բոլորը։ Բայց ճիշդ է նաեւ որ, Մոսկուան իր բազմալեզու օրկանները չափը կ'անցընեն, ամէն սովորական դէպքի տակ դաւ մը տեսնելով խորհրդային իշխանութեան դէմ։

«Իւմանիթէ»ն այնքան իրար անցած է որ, ահա երկու օրէ ի վեր (դեկտ. 29 եւ 30) տասը տարուան պատմութիւնը իրար խառնէ, հաստատելու համար թէ Թուրքիան կործանած էր, թէ խորհրդային իշխանութիւնը օգնութեան չհասնէր։

— «Որքան կրկնենք ... է Մ. Քէմալի յաղթանակը անկարելի պիտի ըլլար, առանց այն եղբայրական աջակցութեան զոր խորհրդային Միութիւնը ընծայեց ազատագրութեան ճամբուն վրայ մտնող Թուրք ժողովուրդին։

«Մինչ Արեւմուտքի դաշինքներն իրենց միջեւ կը բաժնէին Թուրքիոյ աւարը, պրոլետարիատը, իշխանութեան անցնելով Ռուսիոյ մէջ, կ'ողջունէր Թրքական ազատագրութիւնը, կը ծառայէր Սեւրի դաշնագրին յափշտակութիւններուն դէմ, նոր անդամադրման դէմ, եւ մարտ 16ին, դաշնագիր մը կը ստորագրուէր Ռուսիոյ եւ Էնկիւրիի միջեւ, որ Թուրքիոյ կ'ապահովէր Անդրկովկասի տիրութիւնը» (30 դեկտ.)։

Գիտենք այս բոլորը եւ դեռ աւելին։ Յեղափոխական «Իւմանիթէ»ները եթէ քիչ մը ամօթի զգացում ունենային, կարելի եղածին չափ քիչ կը խօսէին այս քաջագործութեանց մասին։ Խոստովանեցէք, վերջապէս, որ անոնք ուրիշ բան չէին թէ ոչ մէկ աշխարհակալութիւն ուրիշ աշխարհակալութեան մը դէմ, տկար ժողովուրդներու ոչնչացման գնով։ Եւ բոլորովին հակառակ՝ նոյնիսկ խորհրդային իշխանութեան հռչակած սկզբունքներուն։

Ինչպէս ըսինք, ժօռէսի անարժան ժառանգորդներուն կատակն է ապացուցանել թէ խորհրդային իշխանութիւնն է Թուրքիոյ փրկիչը եւ իսկական բարեկամը, թէ ծանօթ աշխարհակալները կը ճգնին քանդել այդ եղբայրակցութիւնը, եւ է Մէնէմէնի դաւադրութիւնն ալ անոնց գործն է։

Մեզի չի վերաբերիր ճշդել դրամատիրական աշխարհակալութեան ունեցած դերը՝ նոր դաւադրութեան մէջ։

Գիտենք, միայն, որ Թուրքիոյ մէջ հոսանք մը կայ դէպի արեւմուտք դառնալու, թօթուելով խորհրդային լուծը։ Այդ հոսանքին արտայայտիչներէն մէկն է Ֆէթհի պէյ, որ ապա... իջաւ՝ ածան խոստումներով, եւ չարաչար ձախողեցաւ։

Յետոյ, Թուրքիոյ մէջ կայ իսկապէս յետադիմական զանգուած մը, խայտառակ եւ բազմագլխանի։ Տրամադրելի ուժ ..., որ իր հրամանատարին կը սպասէ։ Այդ զանգուածը չէ ... մարսած Մ. Քէմալի պարտադրած բարենորոգումները, եւ չպիտի մարսէ երկար ժամանակ։ Այդ զանգուածը փրկութիւնը կը գտնէ սուլթան-խալիֆայութեան եւ շէրիաթի վերահաստատման մէջ եւ այս անգամ ամէնէն ուժգին խլրտումն է որ ... րձեց։

Իսկ տագնապին բուն արմատը՝ հացի կռիւ է։ Ինչպէս եւ ... դեցութեան կռիւ։

«Իւմանիթէ»ի աշխատակիցը կրնայ կասկածիլ վաղուան Թուրքիայէն։ Սուլթանական Թուրքիա մը ի հարկէ իր աչքերը պիտի ուղղէ դէպի արեւմուտք։ Ամէն բանէ առաջ՝ դրամ ճարելու համար։

Բայց, ո՞վ կրնայ պնդել թէ մինչեւ անգամ քէմալական Էնկիւրին վերջի վերջոյ չպիտի յանգի նոյն քաղաքականութեան, ամրացնելու համար իր տիրապետութիւնը։

«Դրա՛մ, դրամ եւ դրամ» — կ'աղաղակեն արդէն Մ. Քէմալի օրկանները, ամիսներէ ի վեր։

Ֆէթհի պէյ չկրցաւ ճարել դրամը։ Ըսել է թէ 1925էն ի վեր ... ճգնի պահպանել Թուրքիոյ թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական անկախութիւնը,— եւ արդէն կանգնած է անդունդի ... ափը։

Ո՞վ պիտի երկարէ փրկութեան լաստը։ Եւրոպա՞ն թէ Մոսկուան։

Ո՞վ պիտի ճարէ դրամը,— կարմի՞ր աշխարհակալութիւնը, ... տոմսերով կը բաժնէ բանուորներուն օրական ուտելիքը, թէ ... ղին աշխարհակալութիւնը, որ շահաստան կը փնտռէ։

Այստե՛ղ է բուն թնճուկը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Թան իր երէկուան խմբագրականին մէջ, անդրադառնալով Թուրքիոյ վերջին խռովութիւններուն կը գրէ.—

Առնէ մը ի վեր արդէն, Էնկիւրիէն տրուած լուրերը նախատեսել կուտային կարեւոր փոփոխութիւններ Թրքական քաղաքականութեան մէջ։

Անվիճելի է թէ Թուրքիոյ մէջ ծանր նեղութիւն մը կը տիրէ։ Բռնատիրական ամէն վարչաձեւ կը վտանգուի, երբ անոր ենթարկուած ժողովուրդը կ'իյնայ տնտեսական ու ելմտական դժուարութեանց մէջ։ Ժողովրդային թշուառութենէ առաջ եկած խռովութիւնը՝ խումբ մըն է, որուն վրայ անխուսափելի է որ ուշ-կանուխ պիտի գայ փշրուիլ ամբողջ քաղաքականութիւնը որ կը կոթնի միակ անհատի մը հմայքին եւ կորովին։

Բնադատութեամբ, Թուրք ժողովուրդին արմատական արդիացումը՝ իր բոլոր ձեւերով, գրաւական մը եղաւ։ Մ. Քէմալ կարծեց թէ յաջողած է, քանի որ բոլորը կը ճկէին իր կամքին առջեւ։ Ազգային զգացումի գերագրգռութիւնը եւ իր անհատական մեծհմայքը թոյլ տուին իրեն որ յաջողութեան յոյսերով փորձէ, ինչ որ անկարելի էր [illegible] մինչդեռ, այս կերպով կը կատարէր բարոյական եւ քաղաքական խոր յեղաշրջում մը, եւ կը փորձէր մէկ անգամէն Թուրք ժողովուրդը բարձրացնել այն մակարդակին՝ ուր եւրոպական ժողովուրդները հասած են դարերու տրամաբան բարեշրջումով մը, Թուրք երիտասարդ հանրապետութիւնը կը ջանար մեկուսանալ, ամփոփուիլ ինքն իր մէջ, ապրիլ իր իսկ միջոցներով եւ իր իսկ օգտին համար, կարելի եղածին չափ սահմանափակելով արտասահմանի աջակցութիւնը, որ սակայն, դեռ անհրաժեշտ էր իր զարգացման։ Կրցան ջնջել խալիֆայութիւնը, արգիլել ֆէսը, եւ կնոջ ազատագրումը հռովարտակել, բայց չկրցան ճընշուած եւ ստրկացած ժողովուրդը հրաշքով օժտել այն անհրաժեշտ յատկութիւններով, որոնք թոյլ պիտի տային իրեն աշտիլ իր ազգային փթթումին։ Չկրցան Թուրքերէն պատրաստել արհեստաւորներ, մասնագէտներ, գործի մարդեր։ Պատահեցաւ ուրեմն որ, այս վերջին տարիներըս կիրարկուած քաղաքականութիւնը, իրերու բերումով՝ յանգի տնտեսական ու ելմտական տագնապի մը, ընդհ. նեղութեան մը, զոր բոլոր դժգոհները բնականաբար կը մղուին շահագործելու ընդդէմ ներկայ վարչաձեւին։

Յետադիմական շարժումը խեղդելէ եւ կարգը վերահաստատելէ վերջն ալ, պիտի մնան նոյն դժուարութիւնները, որոնք տուն տուին տագնապին եւ որուն առաջքը առնել կարելի է միայն քաղաքականութեան փոփոխութեամբ մը։

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԺՕՖՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Մարաջախտ Ժօֆր որուն մահուան կը սպասուէր մէկ վայրկեանէն միւսը, առջի գիշեր պահ մը վերստացաւ իր գիտակցութիւնը, քանի մը բառ արտասանեց եւ թեթեւ ճաշ մը ըրաւ։ Վիճակը սակայն կը շարունակէ շատ ծանր մնալ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ

ԻՀՍԱՆ ՆՈՒՐԻ ԳՈՐԾԻ ԳԼՈՒԽ

Լոնտոնէն Էքօ տը Փարիի մասնաւոր թղթակիցը կը գրէ.— Թէհրանէն ստացուած լուրերու համաձայն, 15 օր առաջ քրդական նոր ըմբոստութիւն մը ծագած է ընդդէմ Թուրք կառավարութեան։

Ըմբոստներու պետը Իհսան փաշա, որ խօսք տուած էր չհեռանալ Թէհրանէն, փախած է եւ վերադարձած Քիւրտիստան։ Կռուող ցեղախումբերուն յայտարարութիւն մը ուղղելէ յետոյ, նոր յարձակում մը հրամայեց։ Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխին զանազան կէտերուն վրայ, կռիւներ տեղի ունեցած են։

Բազմաթիւ քիւրտ ցեղախումբեր ըմբոստացած են եւ կարեւոր ուժեր կը համախմբուին Թրքական սահմանագլուխին երկայնքը։ Թուրք տեղական ուժերը անկարող են դիմագրաւելու։ Ըմբոստները յարձակած են ինքնաշարժներու կարաւանի մը վրայ որ Տիարպէքիր կ'երթար եւ զայն կողոպտած են։

ՀԱԿԱՔԷՄԱԼԱԿԱՆ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնտոնէն տրուած հեռագրեր կը հաւաստեն թէ Խալիֆայութիւնը հաստատելու եւ Քէմալի վարչաձեւը տապալելու համար ծագած ըմբոստութիւնը խորապէս կը մտահոգէ Էնկիւրին։ Արդէն 1000ի չափ տէրվիշներ, շէյխեր, եւ զանազան աղանդներու պատկանողներ ձերբակալուեցան Թուրքիոյ զանազան վայրերուն մէջ։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կ'իմացնէ թէ թէեւ ցարդ ուղղակի փաստեր չկան, սակայն Մ. Քէմալ գիտնալով որ Խալիֆայութեան ջնջումը դժգոհութիւն պատճառած է առհասարակ բոլորին, ամէնէն աւելի կը վախնար անկից ու կը կասկածէր որ Թուրքիոյ՝ իսլամական աշխարհի վրայ գերակշռութենէն հրաժարումը ցընցումներու տեղի տայ։ Կը սպասուի որ իշխանութիւնները ամէն ծայրայեղ միջոցներով զսպել ջանան ըմբոստութիւնը։ [illegible] ցութենէն անդամներ։ Կը հաստատուի նաեւ թէ ջոկատ մը զինուոր իբր կասկածելի արգելափակուած է։

Պաշարման վիճակ Իզմիրի մէջ

Մէնէմէնի մէջ ծագած խռովութիւնները հեռու են հանդարտած ըլլալէ։ Հակաքէմալական շարժումը արագօրէն զարգացաւ։ Իզմիրի մէջ՝ ուր պաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ, կացութիւնը չափազանց ծանր է։

Ըսմէթ փաշա որ Տոլմա Պաղչէի մէջ տեղի ունեցած ժողովէն անմիջապէս յետոյ, Էնկիւրի վերադարձեր էր, հազիւ հասած, նիստի հրաւիրեց նախարարները, Քէմալի նախագահութեամբ կատարուած նիստին մէջ՝ տրուած որոշումներուն համապատասխան միջոցներ ձեռք առնելու համար։

Ազգ. Մեծ Ժողովը ստիպողաբար նիստի հրաւիրուեցաւ։ Քառասուն երեսփոխաններ հարցապնդման խնդրանք ներկայացուցած են։

Մէնէմէնի մէջ քննութիւնները առաջ կը տարուին։ Բազմաթիւ նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան։ Ձերբակալուածներուն մէջ է ոստիկանութեան հրամանատարը, որ կ'ամբաստանուի պաշտօնին մէջ թերացումով։ Մէնէմէնի կառավարիչը պաշտօնանկ եղաւ։

Քննութիւններէն հասկցուեցաւ թէ շարժումը կազմակերպած էին Նախշիպէնտի աղանդաւորները։ Ասոնք, գաղտնօրէն, կը շարունակէին իրենց կրօնական արարողութիւնները կատարել Մէնէմէնի, Իզմիրի եւ Մաղնիսայի մէջ։ Խիստ պատիժներ պիտի տրուին այն կառավարիչներուն եւ բարձր պաշտօնատարներուն, որոնք թոյլ վարուած են այս աղանդաւորներու հանդէպ։

Ըմբոստներու դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Իզմիրի մէջ։ Պոլսոյ մէջ՝ ոստիկանութիւնը կը փնտռէ Մէնէմէնէն մտնանշուած անձեր՝ որոնք կապ ունէին շարժման հետ։

Մ. Քէմալ չպիտի հրաժարի

ԷՆԿԻՒՐԻ, 29 դեկտ.— «Անատոլու» գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ անհիմն է այն զրոյցը թէ Մ. Քէմալ՝ Ֆէվզի փաշայի պիտի ձգէ հանրապետութեան նախագահութիւնը եւ ինքն իսկ պիտի կազմէ դահլիճը։

Թուրքիոյ Հաճր. Պարտքին շուրջ

Էնկիւրի գտնուող Լոնտոնի, Պերլինի եւ Փարիզի դեսպանները վարչապետ Ըսմէթ փաշայի կողմէ ընդունուեցան եւ խորհրդակցութիւն կատարեցին պարտքերու խնդրին մէջ կառավարութեան արտաքին ուղեգիծին մասին։

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Գործավարներու նիստին մէջ պատրաստուած պատասխանին շուրջ խորհրդակցութիւն եղած է այս հաւաքոյթին մէջ եւ Փարիզ ղրկուած է պատասխանը, ինչպէս գրեր էինք արդէն։ Անոր մէջ նախորդ տեսակէտը կը պաշտպանուի։

Հաւանական է որ Փարիզի մէջ, բաժնետէրերու ժողովին կողմէ ընդունուի կառավարութեան տեսակէտը։ Դեսպանները այս օրերս իրենց պաշտօնատեղիները պիտի երթան։

*** «Սօն Փօսթա»յի տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութիւնը Փարիզի համաձայնութեան բարեփոխումը կ'ուզէ եւ կ'առաջարկէ որ հին համաձայնագրով որոշուած գումարին մէկ երրորդը վճարէ։

ՀԱԿԱՔԷՄԱԼԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պոլսական թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան Մէնէմէնի շարժման մասին.—

Մէնէմէնի դէպքին քննութիւնը կը շարունակեն կուսակալի օգնական Սալիպ եւ ընդհ. դատախազ Ֆուատ։ Հարիւրաւոր անձերու յայտարարութիւնները առնուեցան։

Ոստիկան զինուորներուն եւ ըմբոստներուն միջեւ տեղի ունեցած ընդհարման միջոցին, ըմբոստներէն երկու հոգի փախած էին։ Անոնք ալ Մաղնիսայի մօտերը ոստիկան զօրքերու դարանը ինկած եւ բերուած են։

Ըմբոստներու կեդրոնը Մաղնիսան է. այս պատճառով Մաղնիսայի մէջ կասկածելի 20 հոգի ձերբակալուած եւ Մէնէմէն բերուած են։ Մէնէմէնի մէջ ալ 15 հոգի հսկողութեան տակ առնուած են։ Ամէն կողմ հիմնական միջոցներ ձեռք առնուեցան։

Ձերբակալուած ըմբոստներուն յայտարարութիւնները իրար չեն բռներ, Հարցաքննութեան միջոցին ալ բարբանջանքներ կ'ընեն, ընդհ. դատախազին ալ «դուն կեավուր ես» ըսած եւ հրաւիրած են որ հաւատքի գայ...։ Անոնցմէ մէկը ըսելէ վերջ թէ սպաննուած Մեհմէտը դարձեալ յարութիւն պիտի առնէ, աւելցուցած է. [illegible] համար զիս կրակի մէջ ձգէք, սուրբ Իպրահիմի նման ողջ առողջ դուրս պիտի ելլեմ։»

Լուր առնուեցաւ թէ ըմբոստները Մաղնիսայի մէջ գաղտնի «Թէքքէ» մը ունին։ Ճշդուեցաւ որ այս «Թէքքէն» Արապ Օղլու Թաղին մէջ Իպրահիմ անուն մէկուն բանեցուցած սրճարանն է, Իպրահիմ ձերբակալուելով Մէնէմէն տարուած է, ըմբոստները ընկերներով կը հաւաքուին եղեր սրճարանը եւ հաշիշ ծխելէ վերջ, կ'աղօթէին։ Այս մարդիկը «Նաքշիպէնտ» աղանդին կը պատկանին։

Դէպքին ներքին պատճառները քրքրողները պատճառներու շարքին մէջ կը յիշեն նաեւ այն [illegible] կուսակցութիւնը կազմելու համար ճամբորդած միջոցին «Թէքքէ»ի մը մէջ հիւր եղած է։

Մասնաւորապէս Մէնէմէնի դէպքը արդիւնք կը նկատուի այն սխալ քարոզութեանց որ Պայըքէսիրի շրջանակին մէջ եղան այս կուսակցութիւնը կազմուելու միջոցին։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թարրա վատիի մէջ (Ստորին-Պիրմանիա) ծանր կռիւներ տեղի կ'ունենան կառավարական ուժերուն եւ ըմբոստներուն միջեւ։ Այս վերջինները ծանր վնասներու ենթարկուած են, բայց անոնց դիրքը այնքան ամուր է որ անոնց դէմ ղրկուած զինուորական ուժերը ստիպուեցան դիմել թնդանօթաձիգներու օգնութեան։

Անտառը, ուր դիրք բռնած են ըմբոստները, կրակ առաւ արձակուած ռումբերէն։ Մուխը կը նեղէ զօրքը, դժուարացնելով անոր յառաջխաղացումը։ Իշխանութիւնները չեն գիտեր թէ ի՛նչ պաշար ունին ըմբոստները, բայց կը կարծեն թէ հազիւ պիտի կրնան շաբաթ մը տոկալ։

Բռնուած գերիներէն կարելի չեղաւ ոչ մէկ ստոյգ տեղեկութիւն քաղել ըմբոստութեան պետերու ինքնութեան մասին։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԹԻՖԼԻՍ ԿԸ ԳԼԽԱՏԷ ԵՐԵՒԱՆԸ

Երկու շաբաթ առաջ («Հայաստանը Ընդհանուր Շփոթին մէջ»), անդրադառնալով համայնավար կուսակցութեան կեդրոնը ալեկոծող ներքին պայքարներու, դիտել կուտայինք թէ այդ պայքարը «դուրս եկած իր համեմատաբար նեղ շրջագծէն, լայնօրէն տարածուած է Անդրկովկասեան երկիրներու մէջ»։ (Յառաջ, Դեկտ. 12)։

Այս պարզ ճշմարտութիւնը մատնանշելով. մեր գլխաւոր մտահոգութիւնը այն կասկածն էր թէ այսպիսի պարագաներուն Հայաստանը կ'ըլլայ ընդհանրապէս տուժող, շնորհիւ իր անխոնջ եւ աննկարագիր ղեկավարութեան, վերեւի հրամաններով միայն շարժելու «բարեմասնութիւններուն»։

Նոյեմբեր-Դեկտեմբեր ամիսներու ընթացքին Հայաստանի ներքին անցուդարձերը, դժբախտաբար եկան հաստատել ոչ միայն մեր կասկածները, այլ եւ աւելի ծանր եւ ընդվզեցնող իրողութիւններ։

Լոմինաձէի դէմ սկսուած պայքարի ընթացքին խորհրդ. Հայաստանը Մոսկուայէն եւ Թիֆլիսէն փոխ առած ընդհանուր բանաձեւերով դատապարտելով «դաւաճանական» եւ «հակակուսակցական» այդ շարժումը, Հայաստանի մէջ եւս «Լոմինաձէական արտայայտութիւններ»ու գոյութիւնը կը մատնանշէր, առանց պարզ ու որոշ մեղադրանքներու։

«Պրաւդա» համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական օրկանը, ժամանակին խիստ կշտամբանքի տողեր նուիրեց «Խ. Հ.»ին, որ վերջերս ըստ արժանւոյն չէ գնահատած օրուան վտանգը եւ ըստ պահանջին ազդուօրէն չէ պայքարած Լո- [illegible] Անբաւական, ընդհանուր եւ զուսպ արտայայտութիւններէն «Պրաւդա»ն կը հրահանգէր, սաստկացնել վճռական պայքարը մատնանշուած հակակուսակցական շարժումին դէմ։

Այս սպառնալիք հրամանէն ետքն է ահա, որ Թիֆլիսն ու Երեւանը գործի կը սկսին, արմատախիլ ընելու «Լոմինաձէական ամէն արտայայտութիւն»։

Մինչ այս, անշուշտ, անգործ չէր Հայաստանի կեդր. Կոմիտէի շփացած քարտուղարը, Վանեցի «զտարիւն» համայնավարը, մեղադրական ցանցի մէջ առնելու իր այն բոլոր ընկերները, որոնք երբեւիցէ կրնային կասեցնել իր բարձրացումի թա- [illegible] ...էն կը հրատարակուին անուններ կուսակցական եւ պետական կարեւոր դէմքերու, որոնք զանազան արտայայտութիւններու մէջ կապակցութիւն մը ունէին Լոմինաձէի «եռյթ»ին։

Ժամանակը նպաստաւոր էր այլեւս հունձքի սկսելու Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան ներսը, Ստալինի եւ իր արբանեակներու տիրապետութիւնը ամրացնելու համար։

Բայց մեր ԱՆԿԱԽ հայրենիքի մէջ, ոչինչ կրնայ փոխուիլ առանց Թիֆլիսի հրամանին։ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէն է որ իրաւունք ունի հրաժարեցնելու, ինչպէս նաեւ նշանակելու Հայաստանի կուսակցական և պետական պատասխանատու պաշտօնատարները։ Այս մարմինը, որ պէտք է հաւասարապէս ներկայացնէ Անդրկովկասեան բոլոր երկիրները, իր ղեկավարութեան մէջ փաստօրէն ո՛չ մէկ տեղ ունի տրամադրած Հայաստանի։ Բայց սակայն պատճառ մը չէ, որ Վրացիներէ, Ազրբէջանցիներէ եւ Ռուսերէ կազմուած այս նոյն մարմինը «եղբայրաբար» վճռէ Հայաստանի բախտը, լուծէ բոլոր ներքին վէճերն ու խնդիրները։ Հայ համայնավարը վստահ է իր դրացիներու «անկեղծութեանը» ու հնազանդութեամբ կը սպասէ անոնցմէ իր մասին տրուելիք «յեղափոխական» վճռին։

Դեկտ. 4ին Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի Բիւրօն քննելով Հայաստանի «Կոմունիստական Կուսակցութեան Դրութիւնը»,

«Արձանագրում է, որ Հայաստանի կամ կուսակցութեան մի շարք ղեկավար աշխատաւորներ, փոխանակ ակտիւ աշխատելու եւ պաշտպանելու կեդրոնական կոմիտէի ղեկավարութիւնը՝ Հայաստանում աշխատանքը կանոնաւորելու, ստորին կազմակերպութիւններն ամրացնելու եւ ակտիւ սոցիալիստական շինարարութեան խնդիրների շուրջը համախմբելու գործում, խմբակային անսկզբունք պայքար են մղել Հայաստանի կ. (բ.) կ. կենտկոմի ղեկավարութեան դէմ, դրանով կազմակերպութիւնների ուշադրութիւնը հեռացնելով տնտեսական-քաղաքական մարտական կամպանիաներից։» («Խորհ. Հայաստան» դեկտ.10)։

Այս գնահատութիւնը արդէն իսկ վճիռն է բոլոր այն անձերուն, որոնք այս կամ ձեւով կասկածելի նկատուած են Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի կողմէն։ Ու «Անդրերկոմի Բիւրօն» իբրեւ գերագոյն օրկանը մատնանշելով առանձնապէս

«Հայաստանի կենտկոմի բիւրոյի անդամ և կենտկոմի նախագահ ընկ. կասեանի ակտիւ մասնակցութիւնն անսկզբունք պայքարին եւ նրա փորձերը՝ վարկաբեկելու Հ. կ. (բ.) կ. կեդրոնական, կոմիտէի ղեկավարութիւնը, կորոշէ. [illegible] Հայաստանի կենտգործկոմի նախագահի պաշտօնից։»

Առաջին զոհը Պ. Կասեանն է, ան որ ընդամէնը մէկ երկու շաբաթ այս վճռէն առաջ իր բաց նամակով յեղափոխութեան նշանախօսքեր կ'ուղղէր գաղթահայ աշխատաւորութեան, յանուն Խ. Հայաստանի։ Ան ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, առանձին գոհունակութեամբ կը փաստէր Հայաստանի անկախութեան եւ զարգացման մասին, մինչդեռ այսօր ինք կ'աքսորուի Հայաստանէն, միայն եւ միայն անոր համար, որ համարձակած իր քանի մը դառն խօսքեր ուղղել իր հսկայական ղեկավարներու քմա- [illegible] ...տանքներու դէմ։

Զոհը Կասեանը չէ միայն, այլ շատերը, բոլորն ալ ղեկավար դէմքեր, որոնց դէմ գլխաւոր մեղադրանքը գրեթէ նոյնն է ինչ որ էր Կասեանի հանդէպ։

Հայաստանի մէջ գործողներէն զատ այս առթիւ պատժւած են «Հայաստանի մի շարք նախկին աշխատողներ եւ ընկ. Մելիք Յովսէփեան (Զեկայի երբեմնի պետը.— Ս.Թ.) Շահսուվարեան, կուզնիցով եւ Բսննաջեան, որոնք շարունակում են խմբակային անսկզբունք պայքարը Հ. կ. (ե.) կ. կենտկոմի դէմ։»

Մէկ խօսքով Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի Բիւրօն փառաւորապէս կը գլխատէ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կարեւոր ուժերը, միշտ աւելի եւ աւելի միացնել համար Հայաստանի կուսակցութեան ուժը։ Որովհետեւ առանց ատոր ալ Հայաստանի որակով չափազանց տկար ղեկավարութիւնը կ'ըլլայ աւելի խղճալի վիճակի մէջ, այս նոր հարուածով։

Այսքանը դուրսէն, Թիֆլիսէն։

Անկէ ետքն է, որ Հայաստանի խամաճիկները իրենց պաշտօնական նիստերով հանդիսաւորապէս եւ առանց ընդդիմութեան կ'իւրացնեն վերեւի այս որոշումները։

Իրենց հաւատարմութեան ու «յեղափոխական վճռականութիւնը» ցուցադրելու տխմար փութկոտութեամբ, Հայաստանի բոլոր անկիւններուն մէջ «բանաձեւեր» կը քուէարկուին «պատժւած»ներու հանդէպ, պահանջելով պատկան «գերադաս մարմիններից, աւելի վճռական հարւած, բոլոր անսկզբունք խմբակային աշխատողների» դէմ։

Զոհերը կը քարկոծուին եւ կը հալածուին, տգեղ եւ ստոր եղանակներով։ Կը քարկոծուին այդ նոյն շրջանակներէն, ուր տակաւին երէկ բոլորն ալ պատուելի էին, արժէքի էին։

Այս արդէն սովորական դարձած խաղերու մէջ իբրեւ ընդվզեցնող պարագայ պէտք է մատնանշել, որ Թիֆլիսը կը շարունակէ հարուածել Հայաստանը — Լէնինի դրօշին տակ ալ — ի հաշիւ որքան վրացի Ստալինի նոյնքան եւ իր սեփական շահերուն։ Պէտք չէ եւ մոռնալ նոյնպէս ու ներքնապէս կը բաւարարուին հայ մէկ քանի «Ստալիններ»ն ալ, որոնց համար իրենց դիրքը վեր է ամէն բանէ։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՆԱՐԻՆՋ

Կաղնդէ'մ ձեզ Նարինջով։

Մեր գիւղին մէջ Նարինջով կը կաղնդէին իրար։ Երբ գիւղին վարժապետին ձեռք-պագի կ'երթայինք Կաղանդին, մենք Թաշկինակ կը նուիրէինք իրեն, ան ալ մեզի նարինջ։

Եւ հիւանդ-տեսի գացողները կատուի՞ գլխու մեծութեամբ նարինջ մը կը նուիրէին հիւանդին։ Այսօր ե՛ս ալ նարինջ կը նուիրեմ հիւանդներուս։ Վերջապէս [illegible] տուած է խօսելու միայն ու միայն պնդութեան, փորհարութեան եւ չեմ գիտեր ի՛նչ խենթիս բաներու մասին։ Բժիշկը կը հասկնայ նաեւ բանաստեղծութենէ, որովհետեւ գիտէ թէ ի՞նչ կը ներշնչէ նարինջը ու կ'երգէ միջնադարեան հայ աշուղներու պէս.

Զծոցդ ես բացեր զէտ դրախտի դուռ,
Ի մէջն է բուսեր նարինջ, Թուրինճ, նուռ,
Հոտն անուշ կուգայ զէտ խունկ ու զմուռ,
Զիմ խելքս տարիր, խեւ կու գամ ի ժուռ։

Բայց նարինջը ոչ միայն բանաստեղծութիւն է, այլ նաեւ առողջութիւն։ Ամէնէն աղքատ տնակին մէջ սեղանին վրայ դրէք եօթը նարինջ, զուարթութի՛ւն մը կը ստանայ սենեակը։ Ոմանք կը պնդեն թէ Ադամ նարինջ կերաւ եւ ոչ թէ խնձոր Եսպերիոյ պարտէզին մէջ։ Եւ ֆրանսացի բանաստեղծ մը կը պատմէ թէ Եւա կլորիկ ու կարմրուկ նարինջ մը տուաւ, հասուն նարինջ մը, որուն ի տես արեւը կարմրեցաւ, Եւան չափէն աւելի շառագունեցաւ՝ երբ Ադամ նարինջը կերաւ, մինչ երկինքէն հրեշտակներու սպիտակ մատներէն նարինջենիի ծաղիկներ կը թափէին փունջ ի փունջ։ Եւ վերջապէս, կ'ըսեն թէ, յաւերժահարսերը նարինջ նուիրեցին Հերկուլէսին, որ ազատեր էր զիրենք ծովահէններուն ձեռքէն։

Ի՛նչ Թանկագին պտուղ։

Հին գիրքերը կ'աւանդեն թէ նարինջը եկած է Չինաստանէն, եւ պահ մը ընտանի դարձած Իրանի բարձրաւանդակին վրայ։ Այդ ատենները Յոյները «Մարաց խնձոր» կը կոչէին նարինջը։ Եթէ նարինջը ծանօթ էր Մարերուն ու Պարսիկներուն, ուրեմն ծանօթ էր նաեւ Հայերուն։ Զարմանալի է, որ մեր հին տաղասացները իրարու հետ կը շփոթեն նարինջն ու Թուրինջը։ Նոյն շփոթութիւնը նաեւ հին բժիշկներուն մէջ։

Քանի մը քաղուածքներ այդ հին բժիշկներէն.—

Ամիրտովլաթ կը գրէ.—

«Նարինճ' ինքն Թուրինճ է, բայց այլ մանր եւ անուշահոտ, աղէկն հասունն է, կերակուր տայ ուտել, եւ զճարպն կտրէ, եւ օգտէ տաք ջերմերուն, եւ ծերոց զէն առնէ»:

Մխիթար Հերացի «ստամոքաց տաքութեան դեղ» մը կը համարի նարինջը։

Հին բժշկարան կը գրէ.—

«Թրունջ՝ չորս բնութիւն է, կեղեւն՝ տաք ու չոր եւ յուշ հալի, ապա զայլ կերակուր հալէ. եւ միսն հով ու գէճ, եւ գէճն շատ քան հովն, եւ յուշ երթայ ի ստամոքէ, եւ Թթուն հով ու չոր, օգտէ սաֆրայի եւ խափակնի (շնչահեղձութիւն), եւ զինք (զկուտն) չպիտի ուտել քան այնոց որ մահդեղ լինի տված' օգտէ. զընութիւն կակղցնէ, եւ զեբրնին հոտն անոյշցընէ, եւ զկեղեւն զնոյն գործէ. եւ զԹրունջն յանօթից կեր, եւ մի՛ հաց ուտեր ինչ վի երթայ ի ստամոքսէ, Թէ ոչ' Թուլխմա այնէ, զԹթուն ծամէ եւ ի վեբայ երքոյնի (հերքուն) ա'ծ, օգտէ եւ իւր ըմբելին գինեհարի օգտէ զտաքութիւնն տանի, զփորն կապէ»։

Ահա բժշկական հին տեղեկութիւններ նարինջի մասին, դեռ մինչեւ այսօր ընդունելի։ Որպէսզի աւելի հասկնալի ըլլայ նարինջին օգտակար դերը, պիտի դասաւորեմ եւ այնպէս ներկայացնեմ, պատշաճեցնելով բժշկութեան արդի ըմբռնումներուն։

1.— Նարինջը սնունդ է։

Նարինջին սննդական արժէքը այնքան Թանկագին է, որ կարելի չէ բաղդատել։ Սնունդ է մանուկին համար, սնունդ է հիւանդութենէ նոր ապաքինած մարդուն համար, սնունդ է ծերերուն համար։ Երախային համար նարինջը երկրորդ ծիծ մըն է, որովհետեւ կաթին չափ օգտակար է անոր ջուրը։ Ֆրանսացիները «բուսական հաւկիթ» կ'անուանեն նարինջը, որովհետեւ հաւկիթի պէս կը սնուցանէ մեզ։ Ի՞նչ Թանկագին տարրեր ունի ուրեմն։ Կենսանիւթ (vitamine) կը կոչուին այդ տարրերը, որոնցմէ զուրկ են եփուած կերակուրները։ Եւ նարինջը առատութեամբ ունի այդ տարրերը։

Ուստի կը յանձնարարեմ, — առատ նարինջ կերէք։ Վերջերս Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ բժիշկները եռանդագին քարոզութեան մը լծուած են, «ոսկեխնձոր» (նարինջ) ուտել կը յանձնարարեն ժողովուրդին։ Ֆրանսայի նախկին վարչապետը, Թարտիէօ, սովորութիւն ունէր իրիկունները ուտել երկու խոշոր նարինջ, եւ այս էր իրիկուան իր ամբողջ ճաշը։ Թերեւս միակ աղբիւրը իր առոյգ եւ զուարթ նկարագրին։ Ֆրանսայի հին գեղեցկուհիներէն Նինոն կը պարծենար թէ օրական 10 նարինջ կ'ուտէր, ահա թէ ինչո՛ւ միշտ երիտասարդ, միշտ գեղեցիկ եւ միշտ կենսաշող կ'ապրէր։

2— Նարինջը դեղ է։

Լնդախտութեամբ (scorbut) վարակուած, սովահարութեամբ տառապած, եւ վերջապէս տենդահար մարդիկ Թանկագին դեղ մը կրնան համարել նարինջը։ Բժիշկներ կան, որ կը պնդեն թէ նարինջը մեծապէս կ'օգնէ միզային աւազէ տառապող հիւանդներուն։ Այժմ Փարիզի հիւանդանոցներուն մէջ աւանդութիւն դարձած է ծերերուն, պնդերակութեամբ վարակուածներուն յանձնարարել նարինջը, (այստեղ ուրեմն սխալ է Ամիրտովլաթի կարծիքը թէ նարինջը կը վնասէ ծերերուն)։ Կ'ըսեն թէ նարինջի կեղեւներուն խաշջուրը կը պակսեցնէ առատ եւ երկար դաշտանը։ Վերջապէս սքանչելի դեղ մըն է ստամոքսին համար։ Ոչ միայն կը սրէ ախորժակը, այլ նաեւ կը մաքրէ մարսողական խողովակները։ Այնպէս որ ոչ թէ «փորը կը կապէ», ինչպէս կը կարծէր Ամիրտովլաթ, այլ կը քակէ աղիքները։ Ուրեմն փորը կակուղ կը պահէ եւ կը մաքրէ Թոյներէն։

3— Ուրիշ օգտակարութիւններ։

Անոնք որ գիրնալու վախ ունին, Թող նարինջ ուտեն։ Նարինջը գիրութեան Թշնամին է։ Եւ գեղակազմութեան մօգը, ինչպէս կ'ըսէր Նինոն։ Կ'ըսեն թէ ջիղերուն վրայ եւս լաւ կ'ազդէ։ Ժամանակին նարինջին կեղեւը կամ ծաղիկը խաշելով կը խմցնէին լուսնոտներուն, ջղաձգութեան ենթականերուն, որոնք հանդարտութիւն մը կը ստանային յաճախ։ Վերջապէս հրաշալի զովացուցիչ մըն է նարինջին ջուրը, ահա թէ ինչո՛ւ միշտ է բարձր ջերմութիւն ունեցող հիւանդներուն տալ նարինջի ջուր, զովացնելու, տաքութիւնը իջեցնելու եւ սնուցանելու համար։ Չմոռնանք նարինջով պատրաստուած քաղցրաւենիքներուն բարերար դերը ստամոքսին, աղիքներուն եւ լեարդին վրայ։ Ռոզանթալ կը յանձնարարէ պնդութիւն ունեցողներուն.— Նարինջի Թարմ կեղեւները խաշեցէք կէս ժամ, այդ ջուրը Թափեցէք, յետոյ քիչ մը շաքարախառն ջուրով նորէն խաշեցէք մինչեւ կէս ժամ։ Թափեցէք ջուրը եւ կեղեւները չորցուցէք։ Մէկ նարինջի այդպէս պատրաստուած կեղեւը կը բաւէ փորը մաքրելու։ Նարինջի ծաղիկին կամ կեղեւին խաշջուրը օգտակար է ոչ միայն ջղային դժուարամարսութենէ մը տառապողներուն իբրեւ մարսողական, այլ նաեւ իբրեւ քրտնեցուցիչ՝ երախաներուն համար։ Վերջացնելու ատեն, չեմ ուզեր մոռնալ պարագայ մը։ Երբ կ'ուզէք մանուկներուն տալ հնդկական իւղ (հինտ եաղը), կամ ձկան իւղ (պալըգ եաղը) տուէք նարինջի ջուրով, որ ոչ միայն կը ծածկէ իւղին ծանր համը, այլ նաեւ կը դիւրացնէ այդ իւղերուն մարսողութիւնը։

ԲԺ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՊԻՍԷԹՐ (Վ.).— Անիմաստ է ըսել թէ ծանրութիւն մը վերցնելով սրունքները կը սառին։ Ձեր տուած նկարագրութենէն կը հասկցուի, որ ցնցղատապ (bronchite) ունիք։ Դեղարանէ մը Sirop Famel ուզեցէք, օրը 3 ապուրի դգալ։ Խմեցէք Թմբի (օխլամուր) եւ կաթ միշտ տաք։ Բուսաջուրեր եւ տաք ջրոտ կերակուրներ։ Կռնակին վրայէն կոտոշ (շիշէ) քաշել։ Ոտքերը իրիկունը կէս ժամ տաք ջուրի մէջ դնել, պառկելէ առաջ։ Զգուշանալ պաղէն, խոնաւութենէն, մառախուղէն, գիշերը դուրս ելլելէն։ Այս տարի եւս ճառագայթով քննել տուէք ձեր Թոքերը։

«ԱՆՈՒՆԸ ՊԱՀՈՂ»ին.— Ձեր բոլոր նեղութիւնները (գիշերուան միզաւանջ, գէշ երազ, բերնի հոտ, երեսի վրայ բշտիկներ, կռնակի ցաւեր) կուգան մարսողութեան գործարաններու տկարութենէն, դարմանումի եւ այլ հարցումներու պատասխանը նամակով միայն կրնամ տալ։

ՓԱՐԻԶ (Յ. Մ.).— Մեծփորը շատ մը պատճառներ ունի.— Նստակեաց կեանք, գիրնալու տրամադրութիւն, ճարպային հիւսուածքի աճում, պնդութեան հետեւանքով աղիքներու լայնացում, ստամոքսի անկում, յղութիւն, հիւսուածքներու առաձգականութեան կորուստի ամէն պատճառ. Ըրէք մարզանք եւ մարձում (massage)։

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ, (Մ. Վ.).— Իմ «Առողջապահական բառարան»իս հրատարակութիւնը տպարանական կարգ մը պատճառներով ուշացաւ։ Բոլոր անոնք, որ ղրկած են ինծի իրենց հասցէն, պիտի ստանան անմիջապէս որ լոյս տեսնէ։

Շ. Ա.

Կը խնդրուի Թղթակիցներէ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎՏԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒ...

Մոսկուայի լիազօրին հրամանով Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան ղեկավարութեան վտարուածներուն առթիւ Հայաստանի բոլոր բջիջները մեծ մէկ կը բրդեն ու գոյնզգոյն բանաձեւեր կը հրատարակեն «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ քանի մը օրէ ի վեր։ Բոլորն ալ կը դատապարտեն վտարուածները եւ կը յանձնարարեն շարունակել քննութիւնները։ Այդ առթիւ կը հասկցուի որ վտարուածները համակիրներու հոծ բազմութիւն մը ունին շարքերուն մէջ։ Երեւանի կոմիտէն կուտայ քանի մը անուններ (Մանոյեան, Քէթիկեան, Մարգսեան, Յովհաննէսեան, Թելունեան, Գէդամ Սարգսեան եւ ուրիշներ), պահանջելով անոնց վտարումը։ Նոյն կոմիտէն կը պահանջէ, որ Խանճեանը գրկեն Մոսկուայի մէջ Մարքսիզմի դասընթացքին հետեւելու իրաւունքէն։ Կ'առաջարկէ նաեւ, Անդրկովկասի Երկրային կոմիտէի որոշման հիման վրայ, վտարուածները «եւ կասկածելիները» Հայաստանէն։ Պարզապէս աքսորել Հայաստանէն դուրս։

Դեկտեմբեր 9ին Երեւանի բջիջներուն միացեալ նիստին մէջ կը քննուի վտարումներու այս հարցը եւ ի՛նչ քաղութիւն, վերջնական կ'ըլլէ կը պաշտպանէ...

Մինչդեռ Արդօնիկիձէ... կը փորձէ վերաքննութեան ենթարկել Անդրկովկասի մարմինին որոշումը։

Երեւանի կայարանի բջիջներուն միացեալ նիստին մէջ (6 դեկտ.) կ'որոշուի ոչ միայն ծածկել վտարումներուն առթիւ, այլ նաեւ հրաւիրել «Խորհ. Հայաստան»ը, որ շտկէ իր սխալը։ Երբ կասեան քննադատեց Երեւանի օրուան ղեկավարները, «Խորհ. Հայաստան» ուզեց չէզոքացնել կարգ մը ընդդիմախօսներու այն կարծիքը թէ կասեան ազգայնական հոսանքին կը պատկանի։ Հիմա չեն ուզեր ներել այդ փոքրիկ դիտողութեան իսկ, որ Թերթը կատարած էր խմբագիր Եկաւեանի հրաժարումէն յետոյ։ Կը նշանակէ թէ քար մըն է այս «Խորհ. Հայաստան»ի նոր խմբագրին։

Բայց կուսակցական այս երկբաշարժը արձագանգեց նաեւ ''գրական դիրքերէն,, ներս։ Եւ հրաժարեցուցին Թաթուլովը, որ կ'անդամակցէր Անդրկովկասեան Պրոլետար Գրողներու Միութեան կեդր. մարմինին։ Թաթուլովի տեղ անցաւ Ալազան։

Գրաքննութիւնը կը շարունակուի։

Գրաքննիչ մը կը յարձակի Խ. Յովսէփեանի վրայ, որ վերջերս հրատարակած էր պայքարի եւ շինարարութեան տասը տարի գիրքը։ Եւ Յովսէփեանն ալ կը դնէ ընդդիմադիրներու շարքին։

ՁԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀԱՆՔԵՐՈՒ ՄԷՋ

«Խորհ. Հայաստան» (12 դեկտեմբեր) կը հրատարակէ հետեւեալ Թղթակցութիւնը.

Ջարխեչին չհասած՝ խճուղու դէպի վեր, անմատչելի սարի մօտից ծաւում է սայլի ճանապարհը։ Այդ՝ դէպի չեղջահանքերը (conglomérat) տանող ուղին է։ Բարձրանում ենք։ Երեք կիլոմետր յետոյ մենք արդէն գտնուում ենք ծովի մակերեսից 1400 մետր բարձրութեան վրայ։ Բարձունքից մեր առաջ բացւում է մի սքանչելի տեսարան, դէպի հիւսիս-... րեւելք Չինապատ Համշադին ... սարերն են, դէպի արեւմուտք ... Դիլիջանը, իսկ նրանից վեր՝ արեւ... ճառագայթների տակ Համզաչի... մանի շղթան է սպիտակին տալիս...

Այստեղ մեր կանգնած տե...

զամ վերջանում է անտառը եւ սկսւում են բազմերանգ ժայռերը, որտեղ երկրաբանների ասելով, թաքուած են շնչղջանքների հըսկայական պաշարներ։ Լսւում են մուրճի հարուածներ, ժայռերի մէջ երեւում են աշխատող մարդիկ տազալարներ։

Մօտենում ենք մուրճերի աղմուկին, մեզ շրջապատում են ջարխեչիք, որոնք սկսում են պատմել իրենց առօրեայ աշխատանքների մասին։ Դժուար են աշխատանքի կենդանի պայմանները որովհետեւ մի քանի հաստատութիւններ մատների արանքով են նայում այդ կարեւոր գործի վրայ։

Ջարխեչի գործակցական վաճառատունը եօթներորդ օրն է, որ միս չի տալիս, չի տալիս նաեւ շաքար, պատճառաբանելով ինչպէս իրենք բանուորներն էին ասում, «մեր ջարխեչիք են, եւլա կը տանին»։

Ցանապիտի կողքից բանուորների ծեծելու դէպքեր է եղել։ Անմխիթար են բանուորական կազմակերպութիւնները։ «Չենք գալիս, չենք խօսում իմանանք ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ» ասում են բանուորները։

Վիլէօրպանի գործարանները (Լիոնի շրջանէն) ուր կան մետաքսի, մուշտակի, երկաթի, ելեքտրականութեան, թէլի եւն. գործարաններ, սկսած են թէ բանւորներ հանել եւ թէ շաբաթական աշխատանքի ժամերը կրճատել։ Ժիլէթ, մետաքսի գործարանը ուր մօտ 6000 գործաւոր կ'աշխատին մինչեւ այս օր 50 հոգի հանեց, բոլորն ալ օտարական հայ, սպանիացի, լեհ, իտալացի եւայլն։

Ուրիշ գործարաններ ալ անդադար գործաւոր կը հանեն։ Ինչպէս ըսինք, առաջին առթիւ տուժողները Հայերն են։ Իտալացին Սպանիացին եւ այլ եթէ ուզեն կրնան իրենց հայրենիքը դառնալ իսկ մենք ու՞ր պիտի երթանք եւ որո՞ւ պիտի դիմենք։ Եթէ ներկայ վիճակը շարունակուի։ Այս ձեւով առաջ պիտի գայ տնտեսական սուր տագնապ մը։ Կան հայրենակիցներ, որ օր մը կ'աշխատին օր մը կ'ուտեն։

Չենք գիտեր թէ ի՞նչ պիտի ընենք։ Գոնէ մեր խեղճուկ Հայաստանի դռները բացուէին, մենք ալ նոր մնացած պարագային հայրենիք երթայինք։

Լ. Փուլիկեան

Աշխատանքի Տագնապը

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

ՑԷՍԻՆ, 27 դեկտ.— Այս տարի, ընկերային ապահովագրութեան օրէնքին գործադրութենէն ի վեր, գործազրկութեան նշաններ կ'երեւան։

Կարգ մը կեդրոնական քաղաքներու մէջ գործատէրերը բանուորներ կ'արձակեն։ Ցէսինի մէջ, որ մօտ երեք չորս գործարան կայ, երկու գործարանները, Լիօնէզ եւ Ժիլէթ (մետաքսի) սկսած են գործաւորներ արձակել, ամենաչնչին պատճառներով։ Իհարկէ արձակուողները օտարականներ են, հայ, սպանիացի, լեհ, իտալացի եւայլն։

Անցած շաբթուան մէջ, Լիօնէզէն հայ բանուորուհի մը կ'արձակեն։ Խնդիրը յուսահատ, քանի որ իր ամուսինն ալ նոյն վիճակին ենթակայ էր, կ'երթայ գրասենեակ, կ'ըսէ տնօրէնութեան թէ ամուսինս հանեցիք, գոնէ զիս մի հանէք, զաւակներու տէր ենք եւայլն։ Տնօրէնը կը պատասխանէ, «դուն անցեալ տարի չէֆին դիմադրութիւն ըրած ես, ատոր համար կը հանենք»։

Գալով աշխատանքի ժամերուն, Ցէսինի գործարաններէն Լիօնէզ եւ Ժիլէթ, այժմ շաբաթը 4—5 օր կ'աշխատցնեն։

ԿԵՆԴԱՆԻ ԳՈՐԾ ՄԸ

ՔԱՇԱՆ.— Անցեալ շաբաթ գիշեր Ալէքզիսի սրահներէն մէկուն մէջ տեղի կ'ունենար գեղեցիկ հանդէս մը, Փարիզի Հարաւային Շրջանի Ցառաջդիմասէր Միութեան կողմէ՝ որ ներկայացուց ժողովուրդին իր բացած դըպրոցին գործը եւ հաշիւը։ Սրահը լեցուած էր արդէն։ Երկսեռ երախաներու ներդաշնակ շարք մը, «Ցառաջդիմասիրաց»ի երգը թընդացնելով կը յառաջանար ժողովուրդի ծափերուն մէջտեղէն։

Պահ մը ետք բեմին վարագոյրը կը բացուի, հոն երեսունի չափ հայ մանուկները, երեքէն մինչեւ տասներկու տարեկան։ Վարչութեան կողմէ բացման խօսք առնելով Պ. Սնդրակ Գարակէօզեան կարճ հաշուետուութիւն մը ըրաւ կատարուած գործին համար։ Վեց ամսուան ընթացքին աշակերտները սորված են կարդալ, գրել եւ ուղղագրել։ Գրքերը լրացուցած են, Նոր Տարիէն նոր գրքերու պիտի սկսին, կը սորվին նաեւ Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն։ Կան երեք դասարաններ։ Տարեկան հինգ հազար ֆրանքի մօտ պիւտճէ մը ունեցած են, հանդէսներով եւ 1-2 ֆրանք ամսավճարներով, ունին գրադարան մը հարիւրէ աւելի գիրքերով։ Կը ստանան թերթեր, դպրոցի սրահը կահաւորուած է սեղաններով, աթոռներով եւ քարտէսներով։

Բանախօսը խօսքը ուղղելով պզտիկներուն ըսաւ.

— «Սիրելի տղաքներ, դուք բոլորդ ալ կարդացած էք Ռոպէնսոնի պատմութիւնը, ան փոթորիկէ եւ ահաւոր տանջանքներէ ետք նետուեցաւ անծանօթ կղզի մը, իր ունեցած զրկանքներուն եւ նոյնիսկ վայելքներուն մէջ չմոռցաւ հայրենի տունը, բարձունքէ մը կը դիտէր միշտ հեռուն, հսկայ ովկէանոսը փռուած էր իր առաջ՝ կը սպասէր ազատարար նաւուն որ պիտի գար. տարիներ ետքը եկաւ այդ նաւը։ Ռոպէնսոն չմոռցաւ իր «ոսկին» զոր ունեցած էր այդ կղզիին մէջ, այո՛ պիտի գայ այդ նաւը, անպայման պիտի գայ, պատրաստ եղէք, այս «լոյս»ի քաղաքին գիտութեան «ոսկին» միասին առած պիտի երթաք այնտեղ մեր երազներու երկիրը — Հայաստան։

Աշակերտները կ'երգեն «Բամ փորոտան»ը։ Ժողովուրդը ոտքի վրայ կ'ունկնդրէր։ Արտասանողները կը յաջորդեն իրարու. փոքրիկն Փիլիպպոսեան «Հայ եմ ես, մեռնիլ գիտցող Հայ եմ ես»։ Օր. Աբրահամեան «Կանչում է կրկին»ը Թումանեանէն, եւ «Ափ մը մոխիր»ը։ Իսկ Ալիս Պօղոսեան որ վեց ամիս առաջ ոչ մէկ հայերէն բառ գիտէր, այդ օր յստակ աղուոր հայերէն կտորով մը կուգար ծափեր խլել. Գազազեան քոյրերը շատ ճկուն եւ յաջող կերպով կը պարէին կովկասեան եւ հայկական պարեր Թառխտ Աբգարի նուագով։

Պ. Իբգրանեան — Միութեան անդամներէն— Միութեան նուիրած էր անթելի գործիք մը՝ որ աճուրդի դրուեցաւ Պ. Թ. Մեծատուրեանի կողմէ եւ բարձրացաւ 900 ֆր.ի։ Աճուրդի առատօրէն մասնակցեցան տոքթ. Իզմիրլեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ ներկայ էր Պ. Օ. Թադէոսեան։

Կէս գիշեր եղած էր արդէն, տակաւին պզտիկներ կային իրենց կարգին բեմ գալու, անոնք յետաձգուեցան յառաջիկայ հանդէսին։ Պարերը սկսուած էին, սրահը ստացաւ մտերմական եւ ընտանեկան տաքութիւն մը եւ ներկաները կը բաժնուէին, պզտիկներէն տանելով աղուոր եւ թելադրիչ յիշատակներ։

Օր. Սիրվարդ Սրապեան, մեր դպրոցի վարժուհին, որ այնքան խղճմտօրէն կը կատարէ իր պարտականութիւնը, ջանք չէր խնայած այս հանդէսին յաջող կազմակերպութեան համար։

Թղթակից

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉՊԷՍ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՒ ՄԵՆԵՄԷՆԻ ԴԷՊՔԸ

Մենեմէնի դէպքերուն առթիւ, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան պոլսական թերթերը.—

Տէրվիշ Մէհմէտ անուն անձ մը, որ Մանիսայի Նաքշըպէնտի աղանդին կը պատկանի, հինէն ի վեր յեղափոխութեան դէմ էր, բայց չէր կրնար իր զգացումները յայտնել։ Վերջերս, եղած հրատարակութիւններէն քաջալերուելով, կը սկսի յետադիմական քարոզութիւն ընել, ու կարգ մը անձեր գլուխը հաւաքելով, գաղտնօրէն կը վերակենդանացնէ հին թեքքէն։

Տէրվիշ Մէհմէտ ասով ալ չի գոհանար, կ'ուզէ ժողովրդական ըմբոստութիւն մը առաջ բերել հանրապետութեան դէմ եւ այս նպատակով կը սկսի շօշափել գետինը։ Ինք եւ ընկերները Մանիսան յարմար չեն գտներ ասոր համար, եւ կ'որոշեն Մենեմէնի մէջ գործի անցնիլ։

«ՇԷՐԻԱԹ Կ'ՈՒԶԵՆՔ»

Այս որոշումը տալէ յետոյ, յետադիմականները մէկ մէկ «մավզէր» ու փամփուշտներ հայթայթելով ճամբայ կ'ելլեն։ Տէրվիշ Մէհմէտ հինգ հոգիով առտուն կանուխ Մենեմէն կուգայ եւ արաբական վերտառութեամբ դրօշ մը ձեռքին՝ շիտակ կ'երթայ մզկիթը ուր ժողովուրդը կ'աղօթէր, եւ զայն կը հրաւիրէ «շէրիաթ կ'ուզենք» պոռալու։

— «Սանճաքը Շէրիֆ»ը քաշուեցաւ, — կ'ըսէ Տէրվիշը ժողովուրդին, — ի՞նչ կեցեր էք, բոլոր իսլամները թող հաւաքուին այս դրօշին տակ։

Եւ տակաւին նման ուրիշ խօսքեր։ Բայց ժողովուրդը կարեւորութիւն չի տար եւ միայն քանի մը անձեր կը հաւաքուին Մէհմէտի շուրջ։

*** Ուրիշ թղթակցի մը համաձայն, Մէհմէտ, որ ինքզինքին «Մէհտի» (առաքեալ) անունը կուտար, «իլահի» կարդալով Մէնեմէնի փողոցները կը թափառի, «Շէրիաթ կ'ուզենք» կը պոռայ, կուլայ եւ ժողովուրդը ըմբոստութեան կը հրաւիրէ։ Բայց տեսնելով որ ժողովուրդը կարեւորութիւն չի տար, կ'ուղղուի կառավարչատունը եւ ամբողջ ուժով «Շէրիաթ կ'ուզենք» կը պոռայ։ Միեւնոյն ատեն գլխարկի եւ նոր տառերու դէմ կ'արտայայտուի։

ՄԻՆԱՐԷԷՆ ՀՐԱՑԱՆ ՎԱՐԷՆ ԳՆԴԱՑԻՐ...

Այս միջոցին ոստիկան-զինւորներու ջոկատ մը կուգայ կը պաշարէ մզկիթին բակը եւ անձնատուութեան կը հրաւիրէ ըմբոստները։ Բայց անոնք մզկիթը կը մտնեն, մինարէն կը բարձրանան եւ կը սկսին կրակել անկէ։ Ասոր վրայ ոստիկան-զինուորները հրացանով եւ գնդացիրով կը փոխադարձեն, եւ կատաղի ընդհարում մըն է կը սկսի։ Ընդհարումին մէջ, կը սպաննուին ոստիկան-զինուորներու հրամանատարը (ենթասպայ) եւ պահապան Հասան։ Ցետադիմականներէն երեք հոգի կը սպաննուին, մէկը ծանրապէս կը վիրաւորուի, իսկ միւսները կը փախչին։ Ժողովուրդէն ալ չորս վիրաւոր կայ։

ԻԶՄԻՐԷՆ ԶՕՐՔ ԿՈՒԳԱՅ

Իզմիրի իշխանութիւնը լուր առնելուն պէս, սպայի մը հրամանատարութեամբ ջոկատ մը զօրք կը ղրկէ։ Փոխ-կուսակալ Սահիպ պէյ եւ ընդհ. դատախազն ալ գալով քննութեան կը ձեռնարկեն։ Միւս կողմէ ջոկատներ հանուած են, լեռներու մէջ հետապնդելու համար փախչողները։

ՍՊԱՅ ՄԸ ԿԸ ՄԵՌՑՆԵՆ ԽԺԴԺՕՐԷՆ

Պաշտօնի սպայ եւ ուսուցիչ Քուպիլայ պէյ, կը փորձէ խրատ տալ եւ բացատրել թէ փորձուածը գէշ բան մըն է։ Բայց դատարկապորտները անմիջապէս կը յարձակին եւ կը մեռցնեն երիտասարդը։

Անոնք ասով ալ չեն գոհանար, կը կտրեն երիտասարդին գլուխը եւ իրենց դրօշի ձողին ծայրը անցնելով՝ կը սկսին աւելի մեծ ցոյց մը ընել։

Ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ յետադիմականները քիւլահ կը կրէին, մավզէր ատրճանակ եւ խաչաձեւ փամփուշտակալներ։ Կ'երթան մզկիթը, մուէզզինէն բանի կ'առնեն դրօշը եւ աղօթքներ կարդալով կը պտտին փողոցներու մէջ։ Ցետոյ արիւնը կը խմեն երիտասարդ սպային, որուն գլուխը դանակով կը փրցնեն իրանէն...։

ԿԻՆԸ

Ի՞նչ կը մտածեն կնոջ մասին մեծ ընտրեալները։

Լէօն Ցոտէ կը փառաբանէ կիները իբրեւ ազդակ քաղաքակրթութեան, եւ մասնաւորաբար կը յիշէ երկու թագուհիներ, Անգլիոյ Էլիզապէթ եւ Վիքթորիա կայսրուհիները, որոնց հովանաւորութեան տակ արուեստ ու միտքը ծաղկեցան աստղափայլ։

Էլիզապէթի օրով էր, որ երեւցան Շէյքսփիր եւ Պաքոն։ Իսկ Վիքթորիայի օրով՝ Մէրէտիթ եւ Ցարվին։ Եւ դեռ ինչ անուշ ու մանր աստղեր։

«Ուժի, կիրքի, եռանդի հրաշալիքներ, բարդութեանց՝ պարզութեան մէջ, եւ պարզութեանց՝ բարդութեան մէջ, զոր նկատի չառաւ Իփոլիթ Թէնի ողբալի «Պատմութիւն անգլիական գրականութեան» գիրքը, պարապ գործ մինչեւ ինչպէս տուն մը, որ կահ-կարասի չունի, վարագոյր չունի»։

Վերջապէս Վիքթորիա թագուհիի իշխանութեան վախճանին էր, որ ծաղկեցաւ հանճարեղն Օսկար Ուայլտ...։

Վերջերս ուզեր են իմանալ Այնշթայնի կարծիքը կիներու մասին ընդհանրապէս հասկնալու համար թէ կը կարծէ՞ որ ամերիկացի աղջիկը աւելի գրաւիչ ու հրապուրիչ է քան եւրոպացի աղջիկը։ Ահա Այնշթայնի պատասխանը.

— Դուք կը կարծէք թէ կինը կենսաբանական երեւոյթ մըն է, կարճ շրջագծեաներու մէջ ուղղահայեաց գիրքով։ Բայց ո՞վ ըսաւ թէ կինը ձուաձեւ զանգուած մը չէ հիւլէներու, որոնք կը թրթռան ելեկտրոններու նման իցոլի մը կատարեալ արագութեամբ։

Կարգ մը գիտուններ, լսելով Այնշթայնի [illegible] բաւարակուռ բացատրութիւնը, յայտարարեցին.

— Արդարեւ կինը այսքա՜ն անհասկնալի է։

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կը յանձնարարենք Ֆրանսայի եւ առ հասարակ գաղութներու մեր թղթակիցներուն՝ իրենց սովորական թղթակցութիւններուն մէջ, մասնաւորապէս պատկերացնել իրենց շրջանի *ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ*, մանաւանդ հիմա որ գործերու թուլութիւն կը տիրէ։

Դիւրութեան համար, իրենց ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ կէտերը.—

1.— Գործազրկութեան նշաններ կա՞ն ձեր քաղաքին կամ ձեր աշխատած գործարանին մէջ։

2.— Ի՞նչպէս կ'արտայայտուի տագնապը (բանուո՞ր կը ճամբեն, աշխատանքի օրե՞րը կը կրճատեն)։

3.— Ո՞ր ճիւղերուն մէջ [illegible]

4.— Մինչեւ հիմա քանի՞ հայ բանուորներ արձակուած են ձեր քաղաքին կամ ձեր աշխատած գործարանին մէջ։

5.— Տեղացիներ ալ կը ճամբե՞ն թէ միայն օտարներ։

6.— Ընդհանուր տեղեկութիւններ ձեր շրջանի տնտեսական կացութեան մասին։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Այն մարագը, ուր պայմանաւորուած էինք հաւաքուելու, ձիւնով ծածկուած, հողի հետ հաւասար էր, չկրցանք գտնել։ Ելանք Ծիրինկատարի առաջը։ Քամին սարսափելի էր։ Եթէ կրնակնիս տայինք քամուն, գնալու պէտք չկար, քամին մեզ կը տանէր. Քամիի պատճառով իջանք հովիտ մը, ուրկէ պիտի երթայինք Ըխնիստը։

Մինչեւ լոյսը սպասեցինք ճանապարհը կորցնելու պատճառաւ ոչ մի շէնքի չհանդիպեցինք։ Երեք ժամուայ տեղը 12 ժամէն հասանք։ Լուսանալուն մնացած էր մէկ ժամ։

Գտանք խուռք ըսուած գոմեր. Դուռը զարկինք, մարդը բաց արեց։ Այդ մարդը մեզ չէր ճանչնար. օճախը վառեց։ Վրանիս ցամքեցուցինք եւ հրացաններս մաքրեցինք։ Մարդը բերաւ կտոր մը գարիի հաց եւ քիչ մը կաթ։

Ես հարցրի էտ մարդուն. «Ի՞նչպէս եղաւ վանքի կռիւը»։ Ըսաւ. «Վալլա՜հ, չգիտեմ, Անդրանիկն է ներս մտեր ու կռիւ է։ 4.000 զօրք կայ իրենց բոլորը։ Մեր գեղէն (Հաւատորիկ) կորցին 200 հաւ, փայտերը տարան, տներ չինեցին։ Բերդակէն, Ալւարինճէն, Նորաշէնէն, Տէրիկ վանքէն, օրական 500 մարդ կը բանեցնեն, 200 լուծ եզ կայ, փայտեր կը կրեն, Մշեցի վարպետներ կան»։

«Էտ մարդը ինչո՞ւ չի դուրս գար որ»։

«Մէկը կ'ըսէ, թէ դուրս գալ անկարելի է, թռչուն ըլլայ՝ չի կրնար ազատուել։ Միւսը կ'ըսէ, թէ դուրսէն օգնութիւն կը սպասէ։ Չեմ գիտեր, ո՞ր մէկն է շիտակ»։

*
* *

Լոյսը բացուաւ. երկու տղայ ձգեցի առաջս, գացի Ըխնիստ։ Հոդ ինձ բոլորը կը ճանչնային։ Մենք դեռ մեր միւս ընկերները չէինք գտած։ Չորս մարդ ուզեցի դրանցից, որպէսզի զանազան կողմեր ղրկեմ եւ իմանամ ընկերներուս մասին։ Մենք հոդ քիչ մը հանգստացանք։

Եկան ըսին, թէ Վաղարշակն ու Գէորգը հովիտով անցան։ Բանից դուրս եկաւ, որ էնոնք մենէ առաջ են անցեր։ Վերցուցինք երկու մարդ եւ մենք ալ ընկանք [illegible] ետեւից։

Դուրս որ եկանք՝ գիւղացիք ոչխարները թողուցին մեր հետքերը աւրելու համար։ Բաւական առաջ գացինք։ Տեսանք տասնեւհինգ մարդ. նրանք ալ մեզ տեսան։ Երկու հոգի մեզ մօտեցան, էսոնք երկու Դափրկցի Հայեր էին։ Հարցուցի միւսներու մասին։ Ըսին՝ եօթը Դափրկցի քիւրտ են, մնացածները Հայեր էին։

«Ո՞ւրկից կուգաք»։

«Մուշէն»։

Հասանք միւսներուն։

Քիւրտերը ոտքի ելան, գոյներնին բոլորովին սպրթնած։ Հասնելնուս, ոտքերնիս ընկան։ Մեր տղաքը, փամփուշտները դրին՝ հրացանները պարպելու համար։ Ես համոզեցի, թէ ճամբորդ մարդիկ են, մինչեւ հիմա վնաս մը տուած չեն։ Եթէ զարնենք՝ տմարդութիւն ըրած կ'ըլլանք։ Ընդհակառակը, չզարնենք՝ քիւրտերու վրայ լաւ տպաւորութիւն կը թողնենք, կառավարութիւնն ալ կ'իմանայ ու կը զարմանայ, որ էսչափ տանջանք, նեղութիւններից յետոյ, ճամբորդի պատահեցինք, չզարկինք, չսպաննեցինք։

Մի կէս ժամ առաջ գացինք. Մի մարդ երեւաց յանկարծ եւ իսկոյն կորաւ։ Առաջ գացինք. Տեսանք՝ Մոկունքի Եսթերի եղբայրն է, որը փախստական էր մեր քով առանց զէնքի։ Նա վանքի մէջ ալ քիչ մը հիւանդ էր։ Հասանք՝ տեսանք, ձիւնով ծածկուած, լեզուն բռնուած էր։ Ինչ որ կը հարցնէի, ապուշի նման դէմքիս կը նայէր, չէր պատասխաներ։ Ձեռքերը շփեցինք, ձիւները թօթուեցինք, քիւրտերու ձեռքի թաթմոցները անցուցինք նրա ձեռքերը, բերանը քիչ մը հաց մտցուցինք։ Քիւրտերուն ըսի.

— Շալակեցէք տեսնենք այս մարդը։

Քիւրտերը շալակնին միացրին իրարու, երեք հոգի դատարկեցան, շալակեցին էտ մարդը։ Մի կէս ժամ գացինք։ Տղուն նորէն հարցուցի.

— Տղերքը ի՞նչ եղան։

Նա հեկեկալով ըսաւ.—

— Գէորգը, Վաղարշակը, խումբն առին գացին. Քովս թողին Խասգեղու Մկօն եւ մեր գիւղի Աստուրը։ Իրենք քոփէն շալակաւոր պիտի ղրկէին։ Մկօն ու Աստուրը ձեզ տեսան, ինձ թողուցին ու գացին։

Մենք շտապեցինք։ Ջէյփիցիք չհասած՝ մենք հասանք խմբի ետեւից։ Իջանք Ջէյփիցիք։ Բոլոր քոփեցիք հոդ լցուցին, ուրախութիւննին շատ մեծ էր։ Տղերքը 4-5 տեղով ցրուեցին, հինգ հատ ոչխար մորթեցին։ Քիւրտերը եկան ըսին.

— Մեզ հրաման կուտա՞ս, երթանք տեղերնիս։

Ըսի.

— Չէ՛, էս գիշեր, դուք իմ հիւրս էք։

(Շար.)

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋԸ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԷԼՎԻԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ԼՍԱՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Chalet Edouard*ի սրահներուն մէջ, 31—33* Rne Manin, 93 Ave. Secrétan *մէթրօ՝* Combat *կամ* Buttes Chaumont.

Կը նախագահէ՝ Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

կը ներկայացուի ՄԵՐ ԱՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ ԵՒ ՎԻՐԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՍՊԱՍԻՈՐԸ *(զաւեշտ)* ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱՍԲԱՂՋՈՒԹԻՒՆ

Փոքրիկն Սիրանուշ Լուսիկեան կը պարէ հայկ. պարեր Կոփամարտի մրցում Աթանանի եւ Ֆրանսայի նախկին Շամփիոն Ժան Ֆրանսուայի միջեւ:

ՄՈՒՏՔ 7.50 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա Քոլոնպի մասնաճիւղին կողմէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ Պուա Քոլոնպի քաղաքապետական սրահներուն մէջ, Rue des Halles.

Կը նախագահէ Պ. ԶԱՏԻԿ ԽԱՆԶԱՏԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ՍԻՐԱՅԻՆ ՈՃԻՐ *(զաւեշտ)*

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օրիորդներ Լ. Աղաբէկեան, Աստղիկ Առաքելեան, Պ. Պ. Վ. Քնարեան, Ս. Եւազպաշեան *(երգ)*, Օր. Մինթանճեան *(դաշնակ)*, Օր. Ալթունեան*(Փարիզի քոնսէրվաթուարէն ջութակ)*, Պ. Պ. Յ. Քէօրհաճեան եւ Մ. Պոստանճեան *(հայկ. պարեր), Սկաուտական խաղեր, խմբերգ, արտասանութիւն, ճազ, եւր. պարեր, ճոխ պիւֆէ: Մուտք 10 ֆրանք*

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԻ Պուա Քոլոնպի Չէյթուն կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիշապեան, Փոթորիկ եւ Եռագոյն խումբերը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambards (Bois Colombes)*ի սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:*

ՏԱԽԱՌ

ԼԻՈՆԻ կայծակ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի ժամը 2ին Գրադարանին մէջ. Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Նոր տարուան առթիւ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. միութիւններու խնջոյքը վաղը Հինգշաբթի ժամը 4ին 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք Գրադարանին մէջ: կը հրաւիրուին քաղաքի, Սէն Լուի, Պուլվ. Օտտօի մասնաճիւղերու բոլոր անդամները եւ պատանի համակիրները:

Սէն Լուի (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7ուկէսին իր սրահին մէջ: բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերային ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԲԱԼՈՒԻ Հայր. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը նոր տարուան առթիւ կազմակերպած է ընտանեկան խնճոյք մը վաղը հինգշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը 2ին, 113 Grand'Rue de la Guillotière.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Շամիլ Քէլէրեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին Սեբաստիոյ Իշխան գիւղէն Յարութիւն Քէլէրեան, հօր անունը՝ Գրիգոր, մօր անունը՝ Սառա, 1925ին կը գտնուէր Քարփաւի (Յունաստան) ամերիկեան որբանոցը: Իմացնել K. Margosian*ի,* 81, Rue Rabelais, Lyon.

Լուր տուողին 200 ֆր. նուէր: կը խնդրուի յունահայ «Թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուին Նոյեմ եւ Թատոր Բարսեղեան կամ Բարսեղօֆ անուն երկու Հայեր, բնիկ Ալէքսանտրապոլցի, որոնք գումար մը ունին ստանալիք: Դիմել հայ գաղթականներու կեդր. օֆիսին՝ 71 Ave. Kléber. Paris (16).

Հայր Վարդան Հացունի (Վենետիկ), Տէր եւ Տիկ. Թագւոր Թէքքէրճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Մարիամ Թէքքէրճեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թէքքէրճեան եւ զաւակը (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Քէհեաեան եւ զաւակը (Պոլիս), Պ. Պ. Յարութիւն եւ Պետրոս Քէհեաեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ժամկոչեան եւ զաւակը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Խըշիրեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Ալեմշահ եւ զաւակունք (Միլան), Այրի Տիկին Հանըմիկ Ալեմշահ (Միլան), Պ. Հրաչ Բաթինեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կէօզիւպէօյիւկեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Գաբրիէլեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Իսրայէլ Ստեփանեան եւ զաւակունք (Փարիզ), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, հարսին, կեսրոջ, մօր, մեծ մօր, մօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ՆԵԿՏԱՐ ԹԷՔԷՐՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին Փարիզի Saint Vincent du Paul *եկեղեցւոյն մէջ:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէի եւ Փրիվայի ենթակոմիտէի բոլոր ընկերներուն եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրեցեալ որդւոյն, Թոռան ու եղբօր՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆԻ

անակնկալ եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

փրիվա *Փապուճեան ընտանիք*

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՏՕՆԱԾԱՌ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ կաղանդի առթիւ, այսօր Դշ. իրիկուն ժամը 6—12 S. L. S. A.ի ճաշասրահին մէջ, երգ, արտասանութիւն, նուագ, հայկական եւ կովկասեան պարեր եւն.:

Մուտքը ազատ է

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը, ճոխ բովանդակութեամբ եւ հերոսներու նկարներով: Դիմել Ճարայեանի, 14 Rue de la Fare, Marseille. *կամ ցառաջի վարչութեան:*

Գին՝ 6 ֆրանք, փոստի ծախքով 6.50 ֆր.:

Ծախու յարկաբաժին

մեկնումի պատճառաւ ծախու է յարկաբաժին մը 3 սենեակ, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Ա. Երամեանի, 4 Impasse Lemière Գ. յարկ, մէթրօ Place des Fêtes.

ALLIANCE FRANÇAISE

101 Bld. Raspail, Paris

Ֆրանս. Լեզուի գործն. վարժ. ֆրանս. Լեզուի ձմեռնային դասընթացքները կը վերսկսին: Յունվ. 3ին, շաբաթը առնուազն 16 ժամ ֆրանս. Լեզուի գործն, դասեւ Հայ. Ֆրանսեր. Թարգմ, 17 դասախօսութիւն, մէկ գեղարուեստ. պտոյտ, մէկ ամիսը 155 ֆր. 4 ամիս 475 ֆր.: միմիայն դասախ. եւ պտոյտի մասնակցիլ փափաքողներու կը տրուին մասն, քարթեր գին՝ 75 ֆր.: Երեկ դասընթ. շաբաթը 5 անգ. $Բ_2$. $Գ_2$. $Դ_2$. $Ե_2$. եւ Ուր. ժ. 20—22, $Դ_2$. օր. դասընթ. յատկաց. է վաճառակ. ֆրանս.ի: Մէկ ամիսը 100 ֆր. 4 ամիսը 325: Մանրմ. դիմել տնօրէն Rabert Dupouey*ի* 101 Bld. Raspail, Paris (6).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN